

مناقب العارفين

تأليف

شمس الدین احمد الافلاک العارف

مکملش : تحسین یار محبی

مَنَاقِبُ الْحَرَفِيِّ

تأليف

شمس الدین احمد الافلاکی الغارفي

جلد اول

باصححات و حواشی و تعلیقات بموشش

نحین یازمجبی

دنیای کتاب

نام کتاب: مناقب العارفين
نویسنده: شمس‌الدین احمد افلاکی العارفي
ناشر: دنیای کتاب
نوبت چاپ: دوم
چاپ از: چاپخانه ۲۰۰۰
تیراژ: ۲۰۰۰ نسخه
سال انتشار: ۱۳۶۲
ایران: تهران خیابان جمهوری اسلامی

مناقب العارفين

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- 3 الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي نَوَّرَ قُلُوبَ أَوْلِيَائِهِ بِاتِّوَارِ الْمَعَانِي وَالْبَيِّنَاتِ ؛
وَأَجْرَى مِنْ قَيْضِ فَضْلِهِ عَلَى لِسَانِ الْإِنْسَانِ يَتَابِعُ الْحِكْمَةَ
وَالْتَّبَيَّنَاتِ ؛ وَالنَّهْمَهُمْ كَشَفَ حَقَائِقِ التَّنْزِيلِ وَدَقَائِقِ التَّوْبِيلِ
بِوَسِيطَةِ الْعَقْلِ وَالنَّقْلِ وَالْبُرْهَانِ ؛ هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ التَّوْرَةَ
6 وَالْإِنْجِيلَ مِنْ قَبْلِ هُدًى لِلنَّاسِ وَأَنْزَلَ الْفُرْقَانَ (٣ / ٣ - ٤) ؛
وَالصَّلَاةَ وَالسَّلَامَ عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ وَالْأَمِينَ عَلَى رِعَايَةِ حَقِّهِ مُحَمَّدٍ
المُصْطَفَى وَعَلَى آلِهِ وَاصْحَابِهِ مَا تَعَقَّبَ الْعَصْرَانِ وَتَقَابَلَ النَّسْرَانِ
9 حمدِ بِي حَدِّ وَسَاسِ بِي قِيَاسِ حَضَرَتِ الْوَهْبِ مَالِكُ الْمُلْكِي رَا كِه
چهره، زمان را بانوارِ یقین لایح گردانید و روی زمین را بآثارِ باهره
ناظر کرد و بسطِ غبراء را مهادِ ابدان و مقرّ حیوان ساخت ؛ معبودی که
12 جِهَتِ إِحْرَازِ نَقْطَةِ كَمَالِ مَعْرِفَةِ او خَطِّ نَهْ دَائِرَهُ در هم است و زبَانِ حَالِ
عَقْلِ كُلِّ دَرِ نَشْرِ آلاءِ وَبَسْطِ نَمَائِ حَضَرَتِ او آخِرَسِ وَأَبْنَكَمَ ؛ جَوَادِی كِه
سؤالِ سَابِلَانِ آسمانِ و زمینِ بر تَكَرَّارِ ایتامِ و تعاقبِ شهورِ راعوامِ خزانهِ
15 نَعْمَتِ او را سپری نكند و جرائمِ بندگانِ مجرمِ اگر چه بعددِ ريكِ بیابان باشد
آرزشِ او را مانع نیاید ؛ لطفی كِه از لطفِ اَمطارِ اَقطارِ اَرْحامِ رُبْعِ مَسكونِ را
به بناتِ نباتِ حاملِ گردانید و نوعِ انسانِ را بخلعتِ كَمَالِ اعتدالِ

T, I, CX

١/٠ Z ا ب B ا ب K ٢

3 یتابع KZ : تبليغ B 10 باهره (+ نازه Zh) KZ : باهر B 13 خط BZ :

خط K 14 وبسط KZ : بواسطه B 16 سپری KZ : سپری B 16 گردانید KBZ :

گردانیده Zh 11 B : — KZ

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ (۴/۹۵) مزاجِ مخصوص
 فرمود تا بدین سبب نسبِ نفوسِ انسان را استعدادِ قبولِ فیضانِ
 فضائلِ جوهرِ عقلِ شریف که شمعِ مینهلِ گنبدِ دوری و مصباحِ
 مشکاتِ کربِ درّی است حاصلِ گشت و بازین واسطه از مهائی
 غایت بمصاعدِ هدایت رسیدند

- 6 شعر (طویل) :
- تَبَارَكَ مَنْ أَجْرَى الْأُمُورَ بِحُكْمِهِ
 كَمَا شَاءَ لَا ظُلْمًا أَرَادَ وَلَا هَضْمًا
- 9 وَتُحَفِّ تَعَبَاتِ زَاكِيَاتِ وَصَلَاتِ صَلَوَاتِ نَامِيَاتِ نَارِ ذَاتِ عَالِي صِفَاتِ
 أَشْرَفِ كَائِنَاتِ وَأَكْمَلِ مَوْجُودَاتِ ، بِپِشَوایِ مَحْرَابِ صَلَّوْا كَمَا رَأَيْتُمْ مَوْنِي ،
 رَهْنَمایِ بِي اَرْتِیَابِ قُلْ : اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي (۳۱/۳)
- 12 گُوهرِ گَران بهایِ عَلی النَّاسِ بِبِعْوُنِي : (کامل)

- بَدَعَ الْعُلَى بِكَمَالِهِ كَشَفَ الدُّجَى بِجَمَالِهِ
 حَسَنَتِ جَمِيعُ خِصَالِهِ صَلَّوْا عَلَيْهِ وَآلِهِ
- 15 عَمد نام ، عَمدود مقام ، اَحد نظام ، عَلَیه اَفْضَلُ التَّحِيَةِ وَالسَّلَام ؛
 وَبِرَّآلِ وَاتِّبَاعِ وَاخْوَانِ وَاشِیَاعِ او بَاذ
- شعر (رمل)

- 18 صَدَه زَارَانِ آفَرِینِ بَرَجَانِ او بِرَقْدُومِ وَدَوْرِ فَرَزْدَانِ او
 وَانْ خَلِیفَه زَاذْكَانِ مُقْبِلِشِ زَاذَه اَنَدِ از عَنَصَرِ جَانِ وَدَلِشِ
 گَر ز بَغْدَاذِ وَهَرِی یَا اَز رِی اَنَدِ بِي مَزَاجِ آبِ وَگَلِ نَسْلِ وَی اَنَدِ

2 فرمود KZ : فرموده B || 3 منهل B : شهید KZ || 12 بیعونی KZ : بیعونی
 B || 17 شعر ZK : B || 19 B و KZ : B

11 - 12 بلغ ... آله : کلستان ، ص ۱۸ || ۳ - 2/3 ص ... ذکر : MN ،
 ج ۶ ، ص ۲۸۰ / ۱۷۵ - ۱۷۹ : MA ، ص ۵۰۴ / ۲۲ - ۲۴

شاخِ گلِ هر جا که رویدهم گلست   خُمِ مُلِّ هر جا که جوشد هم مُلست
گَر ز مغربِ برزند خورشید سر   عینِ خورشیدست فی چیزِ دگر

- 3 (۲/۰) اما بعد بدان اَسْعَدَكَ اللهُ وَأَيَّدَكَ بِرُوحٍ مِیْنَه که مبنی بر اشارتِ
با بشارتِ حضرتِ شیخ، سلطانِ العارفین، برهانِ المکاشفین، کاملِ الحال، زبده
کُمَلِ الرجال، قدوة الاوتاد والابدال، جلای جلال الحق والدين العارف، مَدَّ اللهُ
6 ظِلَّهُ الْوَرَفَ، وَطَلَّهُ الْوَاكِفَ بتألیفِ این کتابِ شریف و ترکیبِ این ترتیبِ
منیف که حاوی کراماتِ آباءِ عظام و عظامِ اجدادِ کرام و خلفای همام
ایشانست قَدْ سَلَّمَ اللهُ رُوحَهُمْ و اَدَامَ فی معارجِ الْقُدُسِ فتوحَهُمْ شروع افتاد،
9 در تاریخِ سنه ۸۶۰ عشر و سبعمائه و هر آنچ این بنده خاکی حاکمِ تَجَاوَزَ اللهُ
عَمَّا زَلَّتْ بِه قَدَمُهُ اَوْ طَغَى بِه قَلَمُهُ از قبیلِ روایات و عدیلِ حکایات
بر سبیلِ استخبار و طریقِ استفسار از کبارِ احرار و ابرارِ اخیار که رُواتِ
12 ثِقَات و عدولِ ثِقَات بودند تعقل و تنقل کرده بودم و بقدرِ طوق و کمالِ شوق
تَوَغَّل نموده و در تحقیقِ تکرُّعِ آن مشربِ رَحِیقِ جِدِّ حَقِیقِ واجبِ دیده
اطمئنانِ کَلْتی دل را بحصولِ آمده مقرر گشته بود، قواعدِ اصولِ آن مجموع را
15 در ده فصولِ منحصر گردانیدم تا اَبَدُ الدُّهُورِ اِلَى اَنَّ یَرِثَ اللهُ الارضَ
وَمَنْ عَلَیْهَا در میانِ اهلِ حضور و اخوانِ نور مشهور گشته تذکره باشد
إِنَّ هَذِهِ تَذْکِرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ اِلَى رَبِّهِ سَبِیْلًا (۱۹/۷۳)،
18 و این کتاب را «مناقبِ العارفین» نام نهاده شد؛ املِ بعنایتِ یزدان و همتِ
مردانِ منوط است که مطالعه کنندگانِ این لطایف و ناقلانِ این طرایف

۲/۰ Z ۲ B ۲ T K ۴

1 b ۱ خُم KZ : + و B 2 b ۱ چیز KB : چیزی Z ۲ دگر B : دیگر KZ 5 جلال
KZ : + و الله B 13 جد KZ : به حد B 15 منحصر KZ : مختصر لا کردانیدم
KZ : کردانیدم B ۱۱ الدهور KZ : الدهر B 19 طرایف KZ : ظرایف B

از صدقاتِ دعواتِ مستجاباتِ این ضعیفِ مسکین رانسیاً مَنسیاً نفرمایند
(شعر) (هزج)

- 3 فراموشم مکن یارب ز رحمت اگر غیرِ ترا من یاذ کردم
و چون عنایتِ بی نهایتِ حضرت شیخِ اَدَمَ اللهُ جلاله و افاضه علی العالمین
نواله ؛ شاملِ حال و مآلِ این بیچاره بود و البته میخواست که این مناقب
6 بذرین مراتب نبشته شود بر موجبِ وصیت و تحریضِ آن حضرت اَمْرُهُ
حُکْمُ و طاعتُهُ حَتْمُ گفته بصد گونه ترس و ادب ترکِ ادب کرده که
ترکِ الادب عیندِ اَوَّلِ الادبِ اَدَبُ امثال واجب دیده این مقدار
9 حکایات در شرحِ کراماتِ حضرتشان که صفتِ صورتِ ظاهرِ ظاهرِ
ایشانست ، بقلمِ آمد و آن هم بقدرِ افهامِ مبتدیانِ راه و سالکانِ سبیلِ
شاه است ؛ و الا هیهاتِ اَبْنِ الثُّرَیَّا مِنَ الثُّرَى و اَبْنِ المِصْبَاحِ
12 مِنَ الصَّبَاحِ ، و ما للتراب و ربِّ الارباب

(شعر) (رمل)

گر مجالِ گفتِ بودی گفتنِها گفتمی

- 15 حق ز من خوشتر بگویند تو مهیلِ فترکِ دین
(۳/۰) و الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ هَدَانَا لِهٰذَا و مَا كُنَّا لِنَهْتَدِیْ لَوْلَا
اَنْ هَدَانَا اللّٰهُ (۴۳/۷) ؛ و الله الموفقُ عَلٰی اِتمامِه مِنْ عَمِیمٍ فَضَّلِه
و اِنْعَامِه ؛ و اینست فهرستِ اصولِ فصولِ عَشْرَةِ کَآمِلَةِ (۱۹۶/۲)
18 الفصل الاول فی ذکر مناقبِ حضرت سلطان العلماء فی العالم ، العالم
الریائی بهاء الحق و الدین الولد رضی الله عنه
21 الفصل الثانی فی ذکر مناقبِ فخرِ آلِ یاسین ، برهان الحق و الدین
الحقّ المدقّق الترمذی رضی الله عنه

الفصل الثالث في شرح مناقب حضرت مولانا سرُّ الله الاعظم، قدسنا الله
بسرّه المعظم

الفصل الرابع في بيان مناقب سلطان الفقراء رحمّة الله بَيْنَ الْوَرَى
شمس الحق والدين التبريزي قدس الله سرّه

الفصل الخامس في ذكر مناقب شيخ مشايخ العالم صلاح الحق والدين
المعروف بزركوب رَوَّح الله روحه العزيز

الفصل السادس في ذكر مناقب خليفة الله بَيْنَ خَلِيقَتِهِ حسام الحق
واندين المعروف بابن اخي ترك قدس الله لطيفته

الفصل السابع في ذكر مناقب حضرت مولانا ابن مولانا بهاء الحق
والدين الولد أَيْدِنَا الله بِنُورِهِ الْمُؤَيَّد

الفصل الثامن في ذكر مناقب حضرت سلطان العارفين جلال الحق
والدين چلبی امير عارف آعلی الله محله ولا بلغ هدی عُمره محله

الفصل التاسع في ذكر مناقب حضرت ملك الملوك المحققين شمس الملة
والدين چلبی امير عابد عَظَمَ الله ذكره

الفصل العاشر في ذكر اسماء الاولاد والاخلاف منهم وشرح سلسلة
الذكر. اَرْجُو مِن فَضْلِ الله تعالى كه شرح اصل هرفصلی على التمام باتمام
رسد والله الهادي وعليه التكلان

1 3 5 7 9 11 13 15 في KZ : در B || 1 سر BZ : + ه K || 3 رجة KZ :

رجه B || 6 العزيز KZ : B || 7 خليفة KZ : خليفة B || 9 مناقب BZ : - ه K ||

ابن مولانا KZ : B || 12 محله KZ : تاملی B || 14 ذكره KZ : B ||

16 فصلی KZ : فصل B

فصل اول

- در ذکر مناقب مولانای بزرگ بهاء الحق والدین محمد بن الحسین
 3 ابن احمد الخطیبی البلیخی البکری رضی الله عنه وعن اسلافه فَنِعْمَ السَّلَفُ
 وَنِعْمَ الْخَلَفُ وَدَر تَقْرِیرِ شَجَرَتِ هِجْرَتِ وَاِزْعَاجِ او از دِیَارِ بلخ وخراسان
 وَتَزُولِ وَقَاعِ هُلَاکِ دران ملک و خسارتِ اهلِ جَسارتِ
 6 حَمَلَهٗ اخبار و نَقْلَهٗ آثار رَحِمَهُمُ اللهُ چنان روایت و حکایت کردند که
 پادشاهِ ملکِ خراسان علاء الدین محمد خوارزم شاه که عمّ جلال الدین محمد
 خوارزمشاه بوذ مردی عظیم بزرگ و بمهابت بوذ و اکابر و ملوکِ آن ممالک
 بِرُمُتْهِیْمِ مملوک و مسخّر او بوذند و او را نازنین دختری بوذ که در اقالیمِ
 9 رُبْعِ مسکون بملاحت و موزونی و کمال و جمال نظیرِ خود نداشت و لایقِ
 هَمْتِ پادشاهانه او را کُفْوِی یافته نمی شد تا دختر را بوی دهد و از قیدِ او
 12 برهد و همانا که آن دخترِ نیک اخترِ مِراهِقِ گشته بوذ . مگر شبی پادشاه
 با وزیرِ خود در آن باب مشورت کرد که چون ملکه ما را در کلّ وجود
 کُفْوِی موجود نمی شود ؛ چه می باید کردن و تدبیرِ آن چیست ؟ وزیرِ او

T, I, 1; H I, 1 ۶ K آ ۳ B آ ۳ Z ۸/۱

7 چنان BZ : ۱ روایت و K 8 خوارزمشاه B : خرمشاه KZ 10

برمقوم BZ : برمقوم K ، بودند K -- KZ

8 علاء الدین محمد خوارزمشاه پدر جلال الدین محمد خوارزمشاه است نه عم او ،
 زک. ۲ ، Généalogie... Zambaur ، ص ۲۰۹ : خلیل ادمه ، دول اسلامیه ،
 ص ۲۶۰ : T ، ۱ ، دیباچه ، ص XLIII

مردی بود عالم و عاقل، گفت: کُفُو پادشاهان اسلام، عظامِ علمای کرام باشند که: **الْمُلُوكُ حُكَّامٌ عَلَى النَّاسِ وَالْعُلَمَاءُ حُكَّامٌ عَلَى الْمُلُوكِ**، پادشاه گفت: آنچنان عالمِ عالمِ کامل کجاست؟ گفت: آنکه در تختگاهِ بلخ خدمت جلال الدین حسین خطیبی که از فرزندانِ صدیقِ اکبرست و دارالاسلام شذنِ خراسان من اوّل الحالِ ببرکتِ جهاد و فتح کردنِ اجدادِ اوست و او در جمیعِ فنونِ انگشتِ نَمایِ علمای عالم و کبرایِ بنی آدم گشته و هنوز تازه جوانست در سنّ سی سالگی و بسی ریاضات و مجاهدات کرده و گوی تقوی را از فرشتگانِ ملاءِ اعلی می رباید

(۲/۱) و گویند حضرت جلال الدین حسین پیوسته بسببِ عزوبتِ خود 9
مترددِ خاطر بودی و از نیکابتِ شَرِّ النَّاسِ عِزَّابُهَا اندیشه کردی و گفتی که در جمیعِ احکامِ دینی و سننِ سننِ احمدی هیچ نوعی دقیقه از من فوت نشده است و اصلاً دران کار تکاسل و تهاون نکرده ام و بقوتِ عصمتِ 12
ایزدی از جمیعِ کبایر معصوم و مرحوم، و از جادّه متابعِ نبوی صلواتُ اللهِ و سلامه علیّه قدیمی فای پیش نهاده ام، بغیر از سنّتِ نکاح که در طلبِ آن 15
رغبتِ ننمودم، همانا که همان شب حضرت سلطان المرسلین، و حبیبِ ربِّ العالمین، محمد امین را صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ بخواب دید که دخترِ پادشاهِ خراسان را نکاح کن؛ همچنان بتقدیرِ الهی همان شب هم پادشاه 18
و هم وزیر و هم ملکه جهان در خواب حضرت رسول را علیه السلام

۲/۱ Z ۳ ب ، B ۳ ب ، K ۷ H, I, 2 ; T, I, 2

2 باشد KZ : باشد B || 3 کامل KZ : — B || 10 نکات KB : نکات Z ||

11 نوعی KZ : نوع B || 13 مرحوم KZ : مرحوم B || 14 سلاوة KZ : — B ||

سنت KZ : سبب B

بدیدند که ملکه جهان را بحسین خطیبی نکاح کردم ؛ بعد ازین مذکوره
از آن اوست ، نِعَمَ الْخَتَنِ وَالْعَرُوسِ

شعر (رجز)

3

باذا مبارك در جهان سور و عروسیهای ما

سور و عروسی را خدا بریزد بر بالای ما

6 علی الصباح وزیر بشاذی تمام برخاست و بخدمت پادشاه بیامد تا خواب
خود را عرضه دارد؛ پادشاه و ملکه جهان همان دینده بودند که دینده وزیر
دینده بود و درین عظمت و ارادت حق همگان حیران مانده؛ وزیر
9 باجارت پادشاه بخدمت جلال الدین خطیبی آمد تا قصه خواب را بازگوید ؛
همانا که جلال الدین خطیبی کیفیت خواب همه را بیان کرد ؛ وزیر را اخلاص
یکی در هزار شد و دران ایام اجتماع و طنطنه عظیم کرده حق را
12 بمستحق دادند

(۳/۱) چنان گویند که حضرت حسین خطیبی دران عنفوان جوانی

چنان متبحر و علامه زمان بود که مثل رضی الدین نیشاپوری و بدر رؤس
و شرف عاقلی که از مشهوران جهانند از جمله شاگردان او بودند و دو
15 سه هزار شاگرد مفتی و زاهد صاحب کرامت داشت

(۴/۱) چنان گویند که بعد از نهم ماه حضرت بهاء ولد بوجود آمد

18 و بعد از دو سالگی او آنچنان سالکی نقل فرمود ، و چون مولانای

T, I, 4; H₂ I, 4 ۹ - ۸ K ۰ ب ۳ B ۰ ب ۳ Z ۴ - ۳/۱

9 الدین KZ : B 13 چنان گویند ؛ همچنان منقول است KB 14 که KZ : B 11

4 - 5 باذا . . . بالای ما : دیوان کبیر ، ج ۱ ، ص ۲۶

14 رضی الدین نیشاپوری ؛ مداح طمناج خان سمرقندی بود و دو سال

(۵۹۸/۱۲۰۲ م فوت شد (ر.ک. به IO ، ص ۴۳۲ ، نمره ۷۴۶)

بهاء ولد بزرگ شد و بالغ گشته در انواع علوم و حکم مستثنی و مشارالیه شد؛ همانا که خویشانِ مادریش اتفاق کرده میخواستند که او را بتختِ پادشاهی نشانند تا همگینان در تحتِ تصرفِ او باشند؛ حضرت بهاء ولد قبول نکرد و اسلا رضا نداد؛ روزی در کتبخانه پذیر خود درآمد و کتب را مطالعه کردن گرفت؛ مادرش ملکه جهان گفت: مرا بسبب این علوم و حکم بی‌دور داذه بودند؛ بهاء ولد بجد تمام بتحصیلِ علوم دینی مشغول شد و ممارست نمود و از ممالک جهان بکلی فارغ گشت

(۵/۱) و گویند که در خطه بلخ سیصد مفتی متقی مستعد بی‌آسرهیم حضرت محمد مصطفی را صلی الله علیه و سلم شب آذینه بخواب دیدند که در صحرائی خیمه بس بزرگ گرفته بودند و مسندی نهاده و طرّاحه انداخته و حضرت رسول بر آن مسند تکیه زده بود و در پهلوی راستِ مصطفی بهاء ولد نشسته بود. و باقی علماء و مفتیان دین بدو زانوی ادب از دور نشسته بودند. فرمود که بعد الیوم بهاء ولد را سلطان العلماء گویند و چنان خطاب کنند. علی الصباح باتفاق تمام جمیع علماء و مفتیان باخ مرید و بنده شدند و خواب ایشان را پیشتر از ایشان آن کریم الشان، بذیشان بیان کرد و در دیار خراسان مشهور بهاء ولد را سلطان العلماء میخوانند و معروف بدانست، و چون ظمهور ولایت و کرامت بی نهایت سلطان العلماء در اقلیم خراسان در تختگاه بلخ شایع شد واجتهادات و ریاضت و تقوی و دیانت و ورع و صیانت و سلوک

۵/۱ Z : B آ : K آ : ۱ - A K ۴ : II, I. 4

1 بهاء KB : بهاء الدین Z || 2 مادریش KB : مادرش Z || 3 بهاء KB :

بهاء الدین Z 4 و B : آ K Z || 9 محمد B : K Z || 12 از دور K Z : B || 13

کرامت Z : کرامات KB

- طریقت و شریعت نبوی و راستی و راست گوئی . و ارشادِ عباد و دعوت و نصایحِ او از جدِ بلیغ و حدِّ اعتدال در گذشت . و قبولِ خاص و عام بی نهایت شد ، و جمهورِ نفوسِ جبارِه و اکابرِ دهر موفور گشت ؛ علماء³ و حکمانی که رؤسای دهر و کبرای عصر بودند مثلِ امام فخرالدین رازی و قاضی زین فرازی و جمال الدین حصیری و تاج زید و عمید مروزی و ابن قاضی صدیق و شمس الدین خانی و رشید قُبائی و قاضی و خَش رَحْمَهُمُ اللهُ⁶ از حجبِ دانشِ بسیار و سببِ غرضِ عَرَضِ فانی در عَرَضِ آن بزرگ زبانِ طعن گشوده و خُبثِ فقهانه می کردند و حسودانه چیزها می گفتند و در تنگدینِ خاطرِ خطیرِ عزیزِ او می کوشیدند ، چنانکه عادتِ علمای زمانست⁹ تاب اللهُ عَلَیْهِمْ ، و این ماجری در تاریخِ سنهٔ خمس و ستمائه بوده ، و حضرت بهاء ولد دائماً از سرِ منبرِ درائشای تذکیر فخرالدین رازی و محمد خوارزمشاه را مبتدعِ خطاب کردی و آیینهِ وارِ حالِ هر یکی را¹² کَمَا کَانَ باز نمودی و ایشان ازین تقریر و راست گوئی او قوی رنجیدندی و اصلاً مجالِ قال و امکانِ جواب و سؤال نبودی
- همچنان روزی در وعظِ عظیمِ گرم شده بود ؛ فرمود که ای فخرالدین¹⁵ رازی و محمد خوارزمشاه و مبتدعانِ دیگر بدانید و آگاه باشید که شما

3 جمهور KZ : تسخیر B || 7 از جب KZ : از جهت B || آن B : او KZ ||

8 کشته KZ : بر کشته B || خبث KZ : بخت B || 9 تنگیدن % : تنگید K رنجیدن B || 10 بوده KZ : بود B || 13 رنجیدندی KB : می رنجیدند % ||

14 نبودی KZ : + تا B

15 - ص 11 / 6 فخرالدین رازی . . . شیاطین است : ر . ک . به . مارف

بهاء ولد ، ص ۸۲

صد هزار دلهای باراحت را و کشفها و دولت‌ها را رها کرده اید و درین
 دو سه تاریکی گریخته اید و چندین معجزات و بَراهین را مانده اید و نزد
 3 دو سه خیال رفته اید؛ این چندین روشنائی را این دو سه تاریکی عالم بر شما
 تاریک می‌دارد و این غلبه از بهر آنست که نفس غائبست، شمارا بی‌کار
 می‌دارد و سعی میکنید ببنّی، و چون بیکار باشید همه بزی کرده میشود
 6 و تاریکی و وسوسه و خیال و سوداهای فاسد و ضلالت پدید آید از آنکه
 عقل غریبست و نفس در مملکتِ خودست و آن مملکت از آن شیاطین است
 الی آخر المعارف

9 چه خدمت مرحوم خوارزمشاه مرید بود و اکثر اوقات با استاذش
 امام فخرالدین رازی که با او رازی داشت در مجلس سلطان العلماء حاضر
 شدی و هیچ مجلس نبودی که از سوختگان جانبازها نشدی و غریب از نهاد
 12 مردم بر نخاستی و جنازه بیرون نیامدی و همیشه نئی مذهب حکماء و فلاسفه
 و غیره کردی و بمتابعت صاحب شریعت و دین احمدی ترغیب دادی،
 و چون این کلمات بدین نط از حدّ می‌گذشت ایشان بالطبع ملول و منفعّل
 15 می‌شدند؛ همانا که از سر نفاق اتفاق کرده بخدمت خوارزمشاه بتصدیع <و>
 تشنّیع غلّو کردند و مساوی بمساوی مشغول شدند که بهاء ولد تمامت
 خلق بلغ را بخود راست کرده است و ما را و شما را اصلاً اعتبار و تمکین
 18 نمی‌نهد و تصانیف ما را قبول نمی‌کند و علوم ظاهر را قرع علم باطن
 می‌گیرد و بامر معروف خود را مشهور کرده می‌نماید که درین چند روز
 قصد تخت سلطان خواهد کرد و کافه عوام الناس و رنود با وی متفق اند؛
 21 حالاً درین باب تدبّر و تفکّر در ابطال این احوال از جمله واجب‌انست؛
 همانا که خوارزمشاه درین فکر حیرت نموده فرو ماند تا بچه طریق

7 عقل K2 : عقل B || 9 بود BZ : شد K || 10 فخرالدین K2 : فخر B ||

14 رنود K2 : رنود B

- این معنی را اظهار کند و بسمع او برساند؛ جماعتی از محبان حضرتش
 ازین حال بخدمت شیخ اخبار کردند؛ روز دوم محمد خوارزمشاه قاصدی
 از خواص خود بحضرت سلطان العلماء فرستاد که اگر مملکت باخ را شیخ
 ما قبول میکند تا بعد البوم پادشاهی و ممالک و عساکر از آن او باشد و مرا
 دستوری دهد تا باقلیم دیگر روم و آنجا مقام گیرم که در يك اقلیم
 دو پادشاه نشاید که باشد؛ و لله الحمد که حضرت او را دو گونه سلطنت
 مُسَلَّم شده است: یکی سلطنت این جهانی، دزم سلطنت آخرت؛ اگر
 چنانکه سلطنت این عالم را بما ایثار کنند و از سر آن برخیزند عنایت عمیم
 و لطف عظیم خواهد بود

- چون قاصد سلطان بدين طریق تبلیغ رسالت کرد، حضرت بهاء ولد
 فرمود که بخدمت سلطان اسلام سلام برسان و بگو که ممالک ملک فناء
 و عساکر و خزاین و دفاين و تخت و تخت این جهانی لایق پادشاهانست،
 ما درویشانیم، مملکت و سلطنت چه مناسب حال ماست

شعر (مجتث)

- کسی که نوبت الفقر فخری زد جانش چه التفات نماید بتاج و تخت و لیا
 ما بخوشدلی تمام سفر کنیم تا خدمت سلطان ما با اتباع و احباب خود
 مستقل باشد؛ قاصد چون بجواب چو آب مراجعت کرد بهاء ولد اصحاب
 خود را اشارت فرمود که سَافِرُوا تَصِيحُّوا > و < تَغْنَمُوا خود اینچنین
 می بایست بسم الله استعداد کنید تا عزیمت مصمم کنیم

۱ برساند KZ : برساند B || 4 ممالک : + ممالک B || 10 ولد KZ : +

قدس الله روحه الازلي B || 11 که KZ : - B || 15 احباب KZ : احباب (1) B

- (۶/۱) گویند قرب سیصد اشتر بار کتب نفیس و اثاث خانه اصحاب
 وزاد و زواد و راحله ایشان ترتیب کردند و چهل مفتی کامل و زاهدان عامل
 3 در رکابش عازم شدند، چنانکه حضرت رسول علیه السلام از ایذای منافقان
 و شر حسودان از مکه مبارک بمدینه هجرت فرمود؛ فریاد و غریو از نهاد
 اهالی بلخ که مرید و محب بودند برخاست و غلور عام شد و فتنه عظیم
 6 خواست واقع شدن؛ خوارزم شاه متوهم شد؛ بار دیگر قاصدان معتبر پیش
 سلطان العلماء فرستاد؛ تمهید عذر تقدیم داشت و طریقه مستغفرانه پیش آورد
 تا مردم را تسکینی باشد؛ بعد از نماز خفتن پادشاه با وزیر خود بخدمت
 9 بهاء ولد بیامدند و سر نهاده بی حد لا بها کردند که قسح عزیمت کند و از
 سفر فارغ شود؛ البته راضی نشد؛ بعد اللّتیّ و اللّتیّ پادشاه التماس نمود که
 باری چنان غیبت کنید که مردم را اطلاع نباشد و الا فتنه ها متولد شود
 12 و خرابی عظیم واقع گردد؛ بهاء ولد قول سلطان را قبول کرده روز جمعه
 تذکیر عظیم فرموده مجلس بغایت گرم شد و شور اصحاب از حد گذشت
 و بجای اشکها از دینه محبان مشکهای خون جاری گشت و همچنان
 15 در اثنای کلام سر آغاز کرد که ای مَلِکِ مَلِکِ فانی بدان و آگاه باش که
 اگر چه نمیدانی و آگاه نه تو سلطانی و من هم سلطانی؛ ترا سلطان الامراء
 میگویند و مرا سلطان العلماء میخوانند و تو مرید منی؛ همانا که سلطنت
 18 و پادشاهی تو موقوف یک نفس است و هم پادشاهی و سلطنت من نیز

T, I, 9-10: II, I, 8

۶/۱ Z آ ۵ B آ ۱۲ K

7 فرستاد KZ: فرستاده B || طریقه KZ: طریق B || 11 غیبت KZ:
 عزیمت B || کنبد KZ: کند B || 12 روز KZ: بروز B || 13 اصحاب KZ: افتاد
 خلافت B || 15 که K: و B — Z

16 - 5/15 تو سلطانی... خواهد بود: ر. ک: بسپه سالار،
 ص ۱۵؛ T، I، دیباچه، ص XIV

- وابسته يك نَفَس است؛ چون آن نَفَس تو از نَفَس تو منقطع شود نه تو مانی و نه تحت و بخت و مملکت و اعقاب و انساب و اسباب تو ماند
- کَمَا أَنْ لَمْ تَغْنِ بِالْأَمْسِ (۲۵/۱۰) بکلی عدم شوند و اما چون نَفَس ۳ نَفَس ما از نَفَس ما بدر آید انساب و اولاد ما که اَوْتَاد الارض اند تا قیام قیامت خواهند بودن که کُل سَبَب و نَسَب یَنْقَطِعُ إِلَّا سَبَبِی وَ نَسَبِی ؛ حالیا من خود میروم ، اما معلومت باز که در عقب ۶ من لشکر جرار ناتار که جُنْدُ اللَّهِ اند و جرّادِ مَبْثُوث ، و خَلَقْتُهُمْ مِنْ سُخْطِی وَ غَضَبِی صَفَتِ ایشانست ، می رسند و اقلیم خراسان را خواهند گرفتند و اهل بلخ را شربت تلخ مرگ خواهند چشانیدن و عالم را تُرَّت و مُرَّت خواهند کردن و خدمت ملک را از ملک خود بصد هزار درد و دریغ مَنزَع خواهند کردن و عاقبت در دست سلطان روم هلاک خواهی شدن
- (۷/۱) منقولست که در عین این تقریر از ناگاه چنان شقه بزد که ۱۲ اغلب جماعت بیهوش شدند و منبر از کنار محراب تا میانه مسجد روان شد ، بسا مردم که از آن هیبت خدائی جان دادند ؛ روز شنبه عَآلِی استخاره الله تعالی ۱۵ بمبارکی از دیار بلخ هجرت نموده بجانب دارالسلام بغداد نهضت فرمود
- (۸/۱) همچنان حضرت بهاء ولد را دایه بود نصب خاتون نام بغایت ۱۸ عالمه بود و اهل فتوی بود و در فنون علوم ظنون این نصب ، نصیب بی نصب

T 1, 11 - 12 ; H, 1, 10 ۱۴ - ۱۳ K آ ۶ - ۵ B آ ۶ Z ۸ - ۷/۱

۲ و اسباب BZ : K — ۶ معلومت KZ : معلوم B || ۷ مَبْثُوث KZ : منصوب
10-9 ترّت ... کردن KZ : بی رونق و فرو خواهد کرد B || 17 نصب KZ : B نصب

11 - 12 در دست . . . خواهی شدن : علاء الدین محمد خوارزمشاه در دست سلطان روم کشته نشده است ؛ بجای او پسرش جلال الدین خوارزمشاه در دست اکراد در حوالی دیار بکر کشت شد (ر . ک . ۱۸ ج ۳ ، ۵۲ : T ؛ ج ۱ ، ص XLIV)

و نصاب آؤفَر داشت، بعض گویند خواهرش بوذ؛ مذکوره را با شوهرش آنجایگاه رها کردند

3 و گویند حضرت مولانا جلال الدین محمد در آن زمان پنج ساله بوذ و برادرش علاء الدین محمد هفت ساله بوذ

(۹/۱) الحکایه: عزیزی از یاران بزرگ چنان روایت کرد که روزی در مقام جنید الزمان چلبی حسام الحق والدین قدس الله سیره العزیز در قلب زمستان شدید ساعی عظیم بوذ و آن روز حضرت مولانا شوهرای بسیار کرد؛ و بعد از آن سینه مبارکش را باز کرده آههای عاشقانه برمی کشید و یاران رِقَتی عظیم می کردند؛ پس آنگاه فرمود که زمان نیست که دل صاحب دلی بدرآمده بوذ و هنوز خراسان مسکین انتقام آنرا می کشد و روی بخوابی نهاده اصلا عمارت پذیر نیست و این بیتها را گفت

شعر (رمل)

12 تا دلِ مردِ خدا نآمد بدرد هیچ قرنی را خدا رسوا نکرد

خشمِ مردانِ خشک گرداند سحاب خشمِ دلها کرد عالمها خراب

بعد از سماع حضرت چلبی حسام الدین رضی الله عنه از آن حال سؤال کرد؛ حضرت خداوندگار همین حکایت از عجاج پذیرا مین اوّلیه الی آخره فرو خواند (۱۰/۱) همچنان چون از شهر بلخ بیرون آمدند و روانه شدند تمامت اهالی بیقاع و قیلac که در راه بوذند حضرت رسول را عایه السلام پیشین بخواب

T, I, 12; H, I, 10 ۱۴ K آ ۶ B ۶ Z ۱۰ - ۹/۱

4 علاء الدین BK ~ محمد Z || 7 شدید KZ: شدند B || 12 b قرنی KZ

قومی B || 13 b عالمها Z: عالم را KB

12 تا دل ... نکرد: MN ج ۲ ص ۳۱۱۲/۴۲۱ MA، ص ۴۷۴/۱۲

13 خشم ... خراب: MN ج ۳ ص ۲۸۱۶/۱۶۰ MA، ص ۲۶۱/۱۸

- می دیدند که سلطان العلماء بهاء ولد باخی می رسد، برغبت تمام و اعتقاد تام
 اورا استقبال کنیز و جانب اورا مَبَجَّل دارند؛ هنوز بدان مقام نارسیده
 مردم آن منزل و آن بقعه يك روزه راه برابر می رفتند و باعزاز تمام 3
 مهمانها می کردند؛ بعد الحَطَّ و التَّرحال چون بحوالی بغداد بُزْدِيك رسیدند
 مگر خفیران شهر پیش دویزند که چه قومید و از کجا می آید؟ حضرت
 بهاء ولد سر از تماری بیرون کرده جواب داد که مِنْ اللَّهِ و إِلَى اللَّهِ 6
 وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ. از لا مکان می آیم و بلا مکان می رویم؛
 خفیران عرب در عجب فرو ماندند، یکی را بجانب خلیفه فرستاده از
 کیفیت حال اعلام کردند که جماعتی بس انبوه رسیده اند. اغلب علماء 9
 و فضلاء اند و از جانب خراسان می رسند؛ خلیفه از استماع احوال آن جماعت
 حیران شد و یکی را بخدمت شیخ مشایخ الزمان شهاب الدین سهروردی
 رحمه الله علیه فرستاد تا بدار الخلافه حاضر شود، چون شیخ این حکایت را 12
 از خلیفه بشنید فرمود که مَا هَذَا إِلَّا بهاء الدین الولد البلخی، چه این نوع
 سخن، این طرز گفتار درین عصر هیچ کسی نگفته است مگر بهاء ولد
 (۱۱/۱) همچنان مصحوب خدمت شیخ تمام اکابر و اصاغر بغداد 15
 بعشق تمام و صدق کلتی باستقبال آمدند؛ چون برابر رسیدند، شیخ
 شهاب الدین از استر فروز آمد و زنانوی شیخ را بلب ادب بیوسید
 و خدمت کرد و بجانب خانقاه خود روان شد؛ سلطان العلماء فرمود که 18

T, I, ; H, I, 11

۱۱/۱ Z ۶ B ۶ K ۱۰

4 بُزْدِيك KZ : — B || 8 فرستاده B : فرستادند KZ || 10 می رسد KZ :
 می رسد B || 11 شد KZ : شده B || 14 طرز KZ : طریق B || 16 باستقبال آمدند
 KZ : استقبال کردند B || 17 بیوسید KZ : بیوسیده B

- ۳ ائمه را مدرسه مناسب ترست : در مدرسه مستنصریه نزول کردند و شیخ بنفسه ساق موزه ایشان را کشیده از قیاس بیرون مخلّقا کرد ؛ بهاء ولد فرمود که ما می خواستیم که اینجاگاه لنگر اندازیم و نیت اقامت کنیم ؛ اما بخدمت شیخ ایثار کرده زیارت بیت الله الحرام احرام بسته شد ؛ *إن شاء الله وحده العزيز*
- ۶ گویند همان ساعت خلیفه سه هزار دینار مصری در طبق زرین نهاده بانواع نزلها حق القدوی ارسال کرد ؛ حضرت بهاء ولد آن را قبول نکرد که مال او حرام و مشکوک است و کسی که *مُدْمِن* مدام باشد و استماع آواز اوتار اغانی و مزار کند ، روی او را نشاید دیدن و در مقام او نشاید مقیم شدن
- ۱۲ همانا که چون این خبر بسمع خلیفه رسید بغایت مُتَغَصّص و ملول شد ؛ و گویند که مثل او ظالم و غاشم و بی باک هرگز در میان خُلفای پاك نبوذ ؛ شیخ را پیش خویش خواند که البته می باید که من روی این مرد را ببینم ؛ شیخ گفت : ای خلیفه روی زمین اصلاً بمُلاقات دیدار شما رضا نمی دهد و من در مابین هیبت ولایت آن بزرگ و سیاست حضرت خلیفه متحیر مانده ام ؛ خلیفه فرمود که ناچار تدبیری باید کردن تا مگر روی مبارک او را توانم دیدن ؛ شیخ گفت : مگر که روز جمعه در مسجد توانم دیدن ؛ شیخ برخاست و بخدمت سلطان العلماء آمده التماس تذکیر نمود که کافه اهالی بغداد از سر اخلاص و نیاز عاشقانه مشتاق و تشنه مجلس شماس بر موجب *فَذَكَّرْ فَإِنَّ الذِّكْرَ تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ (۵۱/۵۵)*

۱۱ باید که KZ : باید ۱۲ بینیم KZ : بینیم B || ۱۵ که KZ : — B ||

۱۸ شماس KZ : شبامند B

۱ مدرسه مستنصریه : مدرسه مستنصریه را مستنصر بالله در سال ۶۳۰ ساخت است بنابرین سخنهای افلاک راجع باین مطلب درست نیست (ر. ک : T ، I دیباچه ، ص ۵۵ ؛ I ، II ، ص ۱۲ ، حواشی ۱)

عنایت فرمایید؛ امید است که نو امید شوند و نومید نگردند؛ سلطان العلماء اجابت فرموده راضی شد.

- 3 همانا که آوازه در شهر بغداد افتاد که روز آذینه بهاء ولد بلخی وعظ خواهند گفتن، جمیع اهل بغداد بمسجد جامع جمع شدند و حفظ شیرین الفاظ هر یکی از هرجائی آیات و آعشار بر خواندند؛ چندانی لطایف ورقایق و غرایب و دقایق فرمود که حاضران مجلس سراسر مست و بیخود شدند و خلیفه نه چندانی گریست که در شرح آید؛ همچنان در ختم تذکیر دستار مبارك برداشته روی بسوی خلیفه کرد که ای خَتَفِ خَلَفِ بذترین آل عباس دریغا که خلف صالح نیستی؛ زندگانی چنین می باید کرد؟ و در دین شریعت بی شریعتی ورزیدن؟ عجب این دلیل را در کتاب الله خواندی؟ و این فتوی را در اخبار نبوی یافتی؟ و یا در اقوال خلفاء راشدین و افعال ائمه دین این حجت را مطالعه کردی؟ و در مذهب مشایخ طریقت برهانی مشاهده کردی؟ آخر بنگوئی که بچه وجه این حرکات را روا می داری؟ و برخود مباح دانی؟ و قدم از جاده شارع بیرون می نهی؟ از نکال خداوند متعال نمی ترسی؟ و از حضرت مصطفی علیه السلام شرمسار نمی شوی؟

شعر (هزج)

آراسته و مست بی بازار آئی زان روز نترسی که گرفتار آ

- 18 حالیا بشارت می دهم که تنگ چشمان آتش خشیان یعنی لشکر مغل می رسند و تقدیر الهی چنانست که ترا شهید کنند و بزاری و زاری

1 فرماید KZ: فرماید B || 8 خلف حلف KB: خلف خلیف Z || 9 بذترین KZ: B || 11 و KZ: و یا B || 14 شارع KZ: شرع B || 15 متعال KB: متعال Z || 18 که K: که تك (!) Z

- تمامت بکُشدن و کینِ دینِ محمدی را از جانِ تو بکشند : حاضر وقت باش
 و پرده غفلت را از دیده دل برگیر و گوشِ هوش بگشا و بانابت و ایابت
 3 و استغفار مشغول شو ؛ همانا که خلیفه فریاد می کرد و زار زار میگریست
 و آنروز بر هفت جنازه از اهلِ مجلس نماز کردند و چندانک خلیفه اسباب
 و اسبان و نُقود فرستاد، بهاء ولد قبول نکرد و گفت لَا تَحِلُّ الصَّدَقَةُ لِغَنِيٍّ
 6 وَلَا لِإِذَى مِرَّةٍ سَوِيٍّ ؛ ما را بقدر کفایت اسباب و اموال هست : هیچ
 نمی باید؛ چه اگر عطای او را قبول کنیم مانع قضای حق شده باشیم
 لَارَادَ لِقَضَائِهِ وَلَا مَانِعَ لِحُكْمِهِ . يَتَمَعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ (۲۷/۱۴)
 9 وَيَحْكُمُ مَا يُرِيدُ (۲/۵) و هنوز از بغداد عزیمت نکرده بود که
 بخلیفه خبر رسید که لشکر چنگز خان قرب پانصد هزار مُغل شهر بلخ
 را محاصرت گرفته اند و چندین پاره شهرستان خراسان را خراب کرده و بغارت
 12 برده، اسیران و برده بی حساب بردند

(۱۲/۱) و گویند که چون چنگز خان قصد شهر بلخ کرد ؛ بلخیان
 بمحاربه و مقاتله عظیم مقابلگی کردند و چغتای نام فرزندی از آن تولی خان

T, I, 17; II, I, 15

۱۸ K ب ۷ B ب ۷ Z ۱۲/۱

- 2 و برده KB : برده Z || بکشا KZ : + باشایت B || و ایابت KZ : B —
 3 فریاد KZ : فریادها B || 4 از KZ : B — || 5 نقود KZ : + فراوان B || 6 ما را
 KZ : B — || 7 چه BK : — || Z || 14 مقاتله KZ : مقابله B || مقابلگی BZ : مقابله K
 14. ص 21/1 چغتای ... کشته شد : چغتای برادر تولی خان است ، نه پسر
 او و دزین جنک کشته نشده است ؛ بجای او در سال ۶۱۸ هـ / ۱۲۲۱-۲۱ م
 در محاصره بامیان پسرش مواتوکان کشته شد (ر. ک. به Généalogie, Zambaur
 ص ۲۵۰ ؛ رشید الدین فضل الله ، جامع التواریخ ، ص ۱۱۶ ؛ جهان کشا ،
 ج ۱ ، ص ۱۰۵)

که پسر چنگز خان بود کشته شد ؛ چنگز خان را بغایت سخت آمد. چنان
 یساق کرد که هر که بدست آید از صغار و کبار و اطفال بکشند و زنان
 حامله را شکم بدرند و حیوانات شهر را بکلتی قربان کنند و بلخ را 3
 بزمین هوار کنند

(۱۳/۱) و منقول چنانست که دوازده هزار مسجد محلات را آتش

- زذند و در میان مساجد چهارده هزار ختمه قرآن سوخته شد و قرب پنجاه 6
 هزار دانشمند و طلبه علم و حفظ را بقتل آوردند ؛ بیرون عوام الناس
 که بقلم آید ؟ و گویند دویست هزار آدمی زاذ را فرو زذند و آنچ
 بنهب و غارت بردند نهایت نداشت و تمام آن ملوک را خراب و بیاب 9
 کرده در پی محمد خوارزمشاه افتادند تا او را هلاک کنند. و دران وهلت
 که لشکر مغل در اغارت و مقاتله مشغول بوذند مگر غریزی بوذ
 از مریدان بهاء ولد که صاحب کشف و کرامات بوذ، تمام اکابر بلخ 12
 بفریاذ پیش او در آمدند که گناهان ما را از حضرت الله بخواه و شفیع
 ما عاصیان شو تا ظلمات این قضا زایل شود ؛ درویش آن شب تا هنگام
 سحر ستهر کرده تضرع و ابتهال عظیم نمود ؛ سحرگاه از عالم غیب 15
 هائی آواز داد که یا ایها الکفرة اُقتلوا الفجرة ؛ بعد از سوم روز
 آن جماعت را بآن عزیز شهید کردند طوبی لهم و حسن مآب
 (۲۹/۱۳)

1 آمد KZ ؛ آمده B || 2 یساق Z ؛ یساق K امر B || 6 مساجد KZ ؛

مسجد B || 8 آید KB ؛ آمد Z || گویند KZ ؛ + که B || فرو زذند KZ ؛

فرو زذند B || 11 غارت KZ ؛ غارت B || 16 سوم KZ ؛ سیوم B

گویند خلیفه، بغداد از استماع این خبر جانگداز ناخوش عظیم
مُنْعَص شد و حال بر وی بگشت و اثر زوال دولت و انتقال مملکت را
در خود مشاهده میکرد 3

(۱۴/۱) منقولست که سوم روز حضرت بهاء ولد از راه کوفه بسوی
کعبه عزیمت نمود و چون از زیارت کعبه معظم مراجعت فرموده بدمشق
رسید زمان ملک اشرف بود؛ اهل شام رغبت عظیم کرده میخواستند که
آنجا بگاه مقیم شود. راضی نشد که اشارت الهی چنانست که یورنگاه
اقلیم روم باشد و خالک ما در زمین دارالملک قونیه است و چون بشهر
ملاطیه بیرون آمدند در سنه ۴۰۱ ربيع عشره و ستائنه چنگز خان وفات
یافته فرزندش اوکتای خان را قائم مقام پذیر کرده بودند و سلطان
علاء الدین روم بنوی بر تخت سلطنت روم نشسته بود؛ در شهر سیواس
در سنه ۴۰۱ سبت عشره و ستائنه خبر دادند که جلال الدین خوارزمشاه 12

T, I, 19; H, I, 16

۱۴/۱ Z ۷ ب ۷ B ۱۹ K

4 سوم ... ولد KZ: حضرت بهاء ولد روز سوم B || 9 عشره Z:

عشر KB || 10 دیم KZ: B || 9 ست عشره Z: ست عشر K ست عشر B

9 در سنه ... کرده بودند: اینجا يك عاط تاریخی هست، زیرا که وفات
چنگز در سنه ۶۲۴ هجری است نه در سنه ۶۱۴ و دیم مقام شدن اوکتای خان در سال
۶۲۶ است (ر. ک. به Généalogie Zambaur ص ۱۴۸: خلیل ادم، دول
اسلامیه، ص ۳۴۰ و ۳۴۸)

12 - ص 1/23 در سنه ست ... بمحاصرت گرفته است: اینجا مؤلف نیز اشتباه
کرده، ازان جهت که جلال الدین خوارزمشاه بنزدیک اخلاط در سال ۶۲۲ آمده و در
سال ۶۲۶ شهر مذکور را بمحاصرت گرفته است (ر. ک. به 1A، ج ۳، ص ۴۹)

از دست مغل‌گریزان گشته شهرِ اخلاط را بمحاصرت گرفته است و برای
خود تختگاهی می‌طلبید و البته روم را به‌چشم کرده است و شَغَفِ عظیم
می‌نماید

3

همانا که سلطان علاء‌الدین کیقباد با ملک اشرفِ شام بالای ارنجنان
در یاسی چومان یعنی چمن لشکرِ خوارزمیان را شکستند و خوارزمشاه بجانب
خرپرت گریزان گشته در دستِ کُردانِ کُردان کُشته شد فَقْطِيعَ
« دَابِرِ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (۴۵/۶)

شعر (رمل)

9 کشته شد ظالم جهانی زنده شد هر یکی از نوخذا را بنده شد
درفتاز اندر چهی کو کُنده بود زانک ظلمش بر سرش آینده بود
و این واقعه در عیشرین و ستمانه بود

12 (۱۵/۱) الحکایه : منقولست که چون بهاء ولد در بغداد در مدرسه
مسنصریه نزول کرده بود و هر نیم‌شبی که طلب آب میکرد حضرت فرزندش
مولانا جلال‌الدین محمد از جامه خواب بر می‌خواست و بطلب آب می‌رفت

T, I, 20; H, I, 17

۱۹ K آ B آ A Z ۱۵/۱

5 یعنی KZ : B || 6 خرپرت BZ : خرپرت K خربت K || 6 کردان KZ : --

B || 6 کردان KZ : + گرفتار B || 12 جلال KZ : + الله والحق و

6 کشته ... بنده شد : MN ج ۳ س ، ۱۴۲ / ۲۵۰۳ : MA س ۱/۲۵۸

10 درفتاز ... آینده بود MN ج ۱ س ، ۸۱ / ۱۳۰۸ : MA س ۱۸/۳۵

11 و این واقعه ... بوده : پادشاه شدن ملک اشرف ایوبی در سال

۶۲۶ است و جنک یاسی چمن در تاریخ ۲۸ رمضان ۶۲۷ وقوع یافته ؛ بنابراین تاریخ

جنک یاسی چمن که افلاک داده است درست نیست (ر. ک ، Généalogie Zambaur

س ۱۴۰ : دول اسلامی س ۹۲ : 1A جلد ۳ س ۵۲)

- و چون بر درِ مدرسه میرسید بی واسطهٔ مفتاح بامِ فتاح چنانک یوسفِ
صدیق را درِ مدرسه گشاده می شد و ابریق را از شطِ بغداد پر آب کرده
3 بسروقتِ پذیر می آورد باز درِ مدرسه چنانک بوذ بسته می شد؛ مگر بوابِ
مدرسه مردی بوذ خِلاطی صاحب دل و روشن ضمیر - بکرات این معنی را
مشاهده کرده بوذ و هیچ نمی گفت، چون آن حالت از حد گذشت بمشایخ
6 بغداد غمز کردن گرفت، بهاء ولد از آن حرکت منفعل شد و بواب را
توبیخ کرد که چرا چنین کردی؟ بواب بیچاره تواب گشته بنده و مرید شد
(۱۶/۱) منقولست که چون از شهرِ ملاطبه بیرون آمدند و از حیدای
9 ارزنجان عبور می فرمود، یارانِ کرام شیخ ربّانی گهواره گر و خواجگی
و شیخ حجتاج و غیرهم که مریدانِ خاص بوذند التماس نمودند که
بازرنجان در آئیم فرمود که دستور نیست که با جماعت دران شهر در آئیم،
12 چه مردمِ بد در آنجا بسیار اند

- (۱۷/۱) روایت چنین کردند که خدمتِ ملک فخرالدینِ ارزنجان
رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ از جملهٔ روشن دلان بوذ و معتقد اولیاء. وجفت او عصمتی
15 خاتون که در عفت و عصمت عایشهٔ دهر و خدیجهٔ عصر و زمان بوذ و ولایت او
مشهور گشته. از عالمِ غیب او را معلوم شد که اینچنین قطبی عالم از حوالی

۱۶/۱ - ۱۷/۱ A - ب A B - پ K ۲۰ T, I, 20-21; H, I, 18

5 گذشت KZ: بگذشت B || 11 فرمود که KZ: فرمود B || 13 ارزنجان KZ: ارزنجانی
B || 15 که B: KZ دهر KZ: + بود B: عصر و KZ: B- || 16 عالم KZ: B-

9 فخرالدین ارزنجانی: داماد سلطان. رکن الدین سلیمان شاد سلجوقی است. پس دختر
خود را بسلطان عزالدین کیکائوس اول (دورهٔ سلطنتش ۶۰۷-۶۱۶هـ/۱۲۱۰-۱۲۱۹م)
داد داشت؛ و در ارزنجان حکمداری کرده است (ر. ک. به ابن بی، الاواسر العلاب، ص ۱۰۳
Généalogie, Zambaur: ص ۱۲۰؛ دول اسلامی، ص ۲۲۴)

- شهر گذر می‌کند، فی الحال بر اسب نجیب سوار شده در پی بهاء ولد روان شد، همانا که غلامان خاص ملک فخرالدین را از وقوع حال اخبار کردند با سواری چند در عقب عصمتی خاتون روان شدند و در نزدیک آقشهر³ ارزنجان بحضورش رسیدند و از اسبان خود پیاده گشته زمین بوسیدند؛ حضرت بهاء ولد دلدارها فرمود و هر دورا بمردی قبول کرد؛ همچنان ملک فخرالدین بجد تمام بی حد لا بها کرد که بارزنجان مراجعت نماید. ممکن نشد؛ فرمود که اگر طالب و عاشق منیز درین قصبه برای من مدرسه بنا کنید تا مدتی اقامت افتد؛ علیتها در آقشهر ارزنجان جهت ایشان مدرسه عمارت کردند و چهار سال تمام دران مدرسه درس عام می‌فرمودند و ملکه جهان ملازم خدمتش می‌بود⁹

(۱۸/۱) همانا که چون بتقدیر مُقَدَّر الامور و مُفَرَّق الجمهور ملک

- فخرالدین و عصمتی خاتون وفات یافتند الی رحمة الله تعالی؛ حضرت بهاء ولد از آنجا یگانه منزل بمنزل تا شهر لارنده که از توابع قونیه است رسیدند و در آنجا از نواب سلطان اسلام علاء الدنیاء والدین کیقباد شخصی بود امیر موسی نام که سوباشی و حاکم آن ولایت بود، چه مردی بود، ترك و بهادر و سازه دل و طالب صادق، شنید که چنین مردی از ملک خراسان می‌رسد و دانست که اینچنین خور آسان بهر جائی نتابد. با تمام شهریان و لشکریان¹²

T, I, 21; H, I, 18

۱۸/۱ ب ۸ B ب ۸ K ۲۰

2 نزدیک B: نزدیک KZ 7 بنا KZ: عمارت B 13 اسلام KZ اسلام B

17 شنید KZ: شنید B می رسد: می رسید KZ .. دانست KZ: بدانت B و لشکریان ZK: B

3- 4 آقشهر ارزنجان: حالا در اناطولی بنام آقشهر جز بدو آقشهر قونیه شهری دیگر موجود نیست ولی ممکن است که يك ده صو شهری که نامش Akşar است همین قصبه باشد (ر. ک. به Türkijede meskûn yerler kılavuzu، ج ۱، ص ۳۶؛ EI؛ ج ۱، ص ۳۲۳ آ)

پیاذه استقبال کرده مرید شدند و چندانك بسرای خود دعوت کرد راضی
نشد و البته مدرسه^۶ در خواست کرد که خدمت امیر موسی فرمود که
در میانه^۳ شهر جهت^۷ او مدرسه^۸ بنیاد نهادند

(۱۹/۱) گویند قرب هفت سال یا زیاده در آن مدرسه می‌بوذند ، تا
حضرت مولانا جلال الدین محمد بدرجه^۹ بلوغ رسیده دختر^{۱۰} خواجه شرف
الدین لالای سمرقندی را بنکاح آوردند و او مردی بوذ معتبر ، کریم الاصل ،
شریف النجار ؛ دختری داشت در غایت خوبی و لطافت و در جمال و کمال
نظیر خود نداشت ، گوهر خاتون نام ؛ همانا که عروسی^{۱۱} عظیم کردند و حضرت
سلطان ولد و علاء الدین از آن خاتون بوجود آمدند در سنه^{۱۲} ثلث
و عیشترین^{۱۳} و سیئمانه^{۱۴}

و گویند چون حضرت سلطان ولد با والد^{۱۵} خود در هر مجمعی که
جمع شدند اعلی^{۱۶} مردم ایشانرا برادران پنداشتندی و در زمان تاهل
حضرت مولانا مجده ساله بوذ و پیوسته حضرت ولد در هر محفل^{۱۷} که
بوذی در جنب^{۱۸} والد^{۱۹} خود نشستی

(۲۰/۱) همچنان چون در شهر لارنده مدتی مدید اقامت فرمودند مگر
جماعت نمانان و حُساد امیر موسی را در بندگی^{۲۰} سلطان علاء الدین نیمت
کردند که حضرت مولانا بهاء ولد بلخی بطرف دیار روم رسیده است
و این ولایت را بنور ولایت خود منور گردانیده و از مقدم او پادشاه
وقت را اصلاً خبری نیست و امیر موسی که از جمله^{۲۱} بندگان و سوباشیان^{۲۲}

T, I, 22; H, I, 20 ۲۱ K آ ۹ B آ ۹ Z ۲۰ - ۱۹/۱

۶ نکاح B : نکاح KZ || ۱۱ سلطان KZ : B — || ۱۲ بوذی KZ : B ||

۱۳ مولانا KZ : B —

- حضرت سلطانست، مُزاحمِ او گشته. اورا در شهر لارنده باز داشته است
 واردات آورده و برای او مدرسه^۲ بنیاد کرده، این چنین جرأتی و دلیری
 نموده است و از پادشاه ترسیده؛ همانا که سلطان را عَصَبِ غضب بر
 خاسته بغایت رنجید و از سر نیاز وزیر پادشاه بصند هزار تلطفات و لطایف
 تسکینِ غضبِ سلطان کرده گفت: اول تجسسِ کیفیتِ این حال کنیم
 بعد ازان جزای امیر موسی را تدبیر کرده شود؛ سلطان اسلام فرمود
 تا مثالِ همایون متضمن بانواع تهدید و تشدید بجانب امیر موسی نباشند که
 این ذهول و تغافل تا غایت چرا کرد؟ و شمه^۳ از حال آن بزرگ بموقف عرض
 نرسانید، چون مثال سلطان بامیر موسی رسید از غایتِ ترسِ سلطان لرزان
 و ترسان بحضرت بهاء ولد درآمد و از ماجرای وقت اعلام کرد و مکتوب
 سلطان را عرضه داشت؛ حضرت بهاء ولد فرمود که ملک علاءالدین شُرب
 میکند و آوازِ چنگ می شنود؛ من روی اورا چگونه توانم دیدن؟ خود
 پیش ازین واقعه دم بدم امیر موسی اجازت میخواست که خبر ایشان را
 بخدمت سلطان بفرستد و از عظمتِ ولایتِ او اعلام دهد؛ بهاء ولد تمکین
 نمی داد؛ حضرت شیخ فرمود که برخیز و بی تحاشی بخدمت سلطان
 رَو و آنچه دیدی و شنیدی کما یَتَّبِعُی عرضه دار

(۲۱/۱) همچنان در جوابِ مثالِ پادشاه بنفسه روانه شد و چون بحضرت

- سلطان درآمد سرزمینِ تذللِ نهاده بلبِ ادب پایه^۴ تخت را بوسه داد؛

۲۱/۱ Z ب ۹ B ب ۹ K ۲۳ T, I, 23; H, I, 20

۲ بنیاد KB: بنا Z || ۳ عصب غضب B غضب غضیب KZ || ۵ تجسس KZ:

با تجسس B || ۱۲ من KZ: و من B || ۱۵ بخدمت KB: + حضرت Z

سلطان از چگونگی قدم بهاء ولد باز پرسید؛ چنانکه کیفیت قصه بود
تقریر کرد: سلطان از صحت آن خبر خیر عظیم خوش دل شد و بسیار گریست
و شکرهای بی حد کرد که مثل آنچنان عالم ربانی و عارف صدائی بقدم
مبارک خود ملک ملک روم را مشرف کرد و سعادت کلی بوی مساعدت
نمود و فرمود که اگر شیخ بدار الملک ما قدم رنجہ فرماید و شهر قونیه را
محتشد اولاد خود سازد من در همه عمر خود دیگر آوازِ آغانی و چنگ
نشنوم و هرگز کسی را ارادت نیاورده ام بنده و مرید او شوم

امیر موسی را تشریفات داده با خواص حضرت خود بخدمت آن
سلطان فرستاد؛ چون قُصّاد علی التّام و الکمال تبلیغ رسالت بلیغ کردند
حضرت بهاء ولد فرزندان و اصحاب را برگرفت و بسوی دار الملک قونیه
روانہ شد، و چون خبر مقدم سلطان العلماء بگوش سلطان الامرا رسید
با جمیع ارباب قلم و اصحاب علم و اهالی قونیه استقبال کردند و از دور
جای از اسب فروز آمده زانوی شیخ را بوسه داد؛ میخواست که زیارت
و مصافحه کند؛ مولانا بجای دست عصای خود را داد؛ سلطان ازان
مهابت و نظری گرم او لرزیدن گرفت

شعر (رمل)

هیبت حق اُمت این از خلق نیست   هیبت این مرد صاحب دلق نیست
هیبت بازست بر کبک نجیب   خرمگس را نیست زان هیبت نصیب
و سلطان را نیت آن بود که در طشت خانه خود جای سازد؛ مولانا قبول

11 الامرا KZ: — B 12 جیع Z: جم BK 13 جای KZ: جائی B 15 مهابت

KZ: مهابت B 18 و سلطان KZ: سلطان B 19 جای KZ: جا B

16 هیبت حق . . . دلق نیست: MN ج ۱، ص ۱۹/۲۸ MA؛ ۱۹/۲۸

17 هیبت باز . . . نصیب MN ج ۳، ص ۴۳۴۰/۲۴۸ MA؛ ۲۲/۳۰۷

نکرد؛ فرمود که ائمه را مدرسه و شیوخ را خانقاه و امرارا سرای و تجارترا
خان ورنمود را زوایا و غُربارا مصطبه مناسب است؛ همانا که در مدرسه^۳
التونپا نزول فرمود، وگویند هنوز در قونیه غیر آن مدرسه^۴ دیگر نبوذ و باروی
شهر را نساخته بوذند

- چنانکه رسم سلاطین و اکابر زمانست، انواع نُزُلها از نقد و جنس
و غیره فرستادند و از هیچ کس چیزی قبول نکرد که اموالِ شما مغشوش
و مشکوک است و مرا بقدر کفایت اسبابی هست و هنوز از مالِ میراثِ آبا
واجدادِ ما که از غنائمِ غزّا حاصل کرده بوذند دارم؛ همگان از کمال
تقوی صدیقانه و استغناء او تعجب کردند و بصد هزار صدق و اخلاص
ارادت آورده زن و مرد مرید شدند و سلطان اسلام با وزرا و خواص
خویش درین حال حیران می شدند
- گویند دران زمان دو جوانِ مُقبِل مریدِ مقبولِ ایشان شده
بوذند، یکی خبّازی میکرد و یکی قصاب بوذ، و بهر یکی هزار دینار داده
بوذ تا راتبِ مطبخِ درویشان را علی الدوام مهیا و مرتّب دارند و بدان
مقدار تعیش می کردند

1 سرای KZ : سارا B

- 3 مدرسه التونپا: این مدرسه حالا در قونیه موجود است، ولی بموزه تبدیل شده است
4 باروی شهر... بوذند: افلاک درین مطلب نیز اشتباه دارد، زیرا که باروی شهر قونیه
در سال ۶۱۸ ساخته شده است و آمدن بهاء الدین ولد بقونیه در سال ۶۲۶ بود (ر. ک. به .
Épigraphie arabe d'Asie-Mineur, Cl. Huart, نمره ۴۸، ص ۷؛ ولدنامه
ص ۱۹۲؛ IA، ج ۳، ص ۵۴)

- (۲۲/۱) منقوست که روزی سلطان علاء الدین رحمه الله اجلاس عظیم کرده
- حضرت شیخ را بسر ادعوت نمود : چه تمامت علماء و عرفاء و حکماء و شیوخ
- کبار و ارباب فتوت و گوشه نشینان شهر حاضر بودند ؛ چون حضرت 3
- بهاء ولد از در آمدن سلطان اسلام استقبال کرده در خواست کرد که
- حضرت مولانا بر تخت نشینند ، گفت : ای پادشاه دین من بنده ام ؛ بعد الیوم
- میخواهم که سوباشی^۱ تو باشم و حضرت مولانا سلطانی کند ، چه سلطنت 6
- ظاهر و باطن از قدیم العهد از آن شماست ؛ همچنان حضرت بهاء ولد
- از حد بیرون عنایتها فرموده چشمهای سلطان را قبلها داد و حاضران
- مجلس آفرینها بر جان سلطان کردند و تعظیم و انصاف او را پسندیدند 9
- و ثناها گفتند ؛ حضرت بهاء ولد فرمود که ای مَلِکِ مَلِکِ سیرتِ مِلکدار
- یقینت باز که مَلِکِ دنیا و آخرت را از آن خود کردی ؛ سلطان بر غبت
- و ایقان تمام برخاست و مرید شد و بموافقت پادشاه جمیع خواص و سپاه 12
- مرید شدند ؛ و زر افشانها کرده صدقات باز باب حاجات بخش کردند ؛
- مگر در آن ساعت در ضمیر سلطان گذشته باشد که حضرت مولانا
- کلمات و معارف می فرمود تا حاضران مستفید می گشتند ؛ مولانا فرمود که 15
- ای مَلِکِ جهان ترا گفتند که سلطان العلماء می آید ، نگفتند که فصلی
- میرسد تا جهت مَلِکِ فصلی ترکیب کند ، چه اگر باخلاص و حضور دل

T, I, 26-27; H., I, 23 ۲۵-۲۴ K آ ۱۰ B آ ۱۰ Z ۲۲ / ۲

1 رحمه K : رجة BZ || الله KB : + علیه Z || کرده KZ : کرد B و

2 نمود KZ : — B || 9 نظم Z : نظم KB || پسندیدند KZ : پسندیده دیده B

دی مراقب شوی و ادبِ باطن نگاه داری آنچ مطلوب و مقصودِ دلست.
بی گفتِ زبان میسرت شود،

شعر (رمل)

هر کرا دامن درست است و مُعد آن نثارِ دل بذانکس می رسد
دامنِ تو آن نیازست و حضورِ هین منه در دامن آن سنگتِ فجور

۶ (۲۳/۱) الحکایه: از عدولِ رُوات چنان منقولست که دران عهد قاضی بود

بس بزرگ و اورا بهاء الدین طبری گفتندی. مردی بود متبحر؛ مگر روزی
در بندگی سلطان از سرِ حسد و غرضی که داشت در عیرضِ ایشان خُبنگی

۷ کرده بود؛ اتفاقاً روزی مذکور در محفلِ سلطان حاضر شده؛ حضرت
بهاء ولد فرمود که هی قاضی طبری زبان از ما کوتاه کن و زحمت مان مده؛

همانا که درین چند روزی که هستی خواهی مُردن و از اعقابِ تو هیچ کسی
نخواهد ماندن و حکمِ الهی چنانست که همه شان بمیرند و زحمتِ رشوتِ

۱۲ تو از مظلومانِ امت منقطع شود؛ اما انساب و اعقاب و اصحابِ ما تا قیامت
دایم و قایم خواهند ماندن

۱۵ گویند بعد از چند روزی و بانی نزول کرده قاضی بهاء الدین طبری
وفات یافته تمام قوم او مردند، و گویند او را هفت روز تمام رُعاف
غلبه کرده رحلت نمود، و گویند بُرجِ رَبَضِ قونیه را دران
تاریخ ساختند

T, I, 28; H, I, 24 ۲۶ K ب ۱۰ B ۱۰ Z ۲۳/۱

۱ نکه BZ : نکه K || مطلوب KZ : + دل B || 2 منبرت KB : منبر Z ||

۸ اتفاق KZ : اتفاق B || روزی KZ : آرزوی B || 10 همانا که KZ : همانا B ||

چند KZ ~ روزی B || 13 ماندن KZ : بودن B || 14 روزی KZ : روز B ||

15 قوم KZ : اقوام B || و گویند KZ : گویند B

3-4 هر کرا... فجور MN : ج ۳، ص ۲۲۷۴/۱۲۹ - ۲۲۷۵ : MA

ص ۱/۲۵۲

- (۲۴/۱) منقول است که چون مدتی بسر آمد حضرت بهاء ولد صاحب فراش شد: سلطان برخاست و عیادت او آمد و بسیاری بگریست و گفت من میخواستم که باستقلال تمام حضرت سلطان العلماء بر تخت نشیند و من سر لشکر او باشم تا فتحها کنم و فتوحها اندوزم؛ حضرت مولانا فرمود که اگر این نیت تو راست است پس یقین شد که من از عالم شهادت بجهان سعادت سفر میکنم و تو نیز اندکی مانده است که بایوان کیوان ارواح ملحق شوی؛ بعد از سوم روز چاشتگاه روز جمعه هر دهم ماه ربیع الآخر سنه ثمان و عشرين و ستمائه بجوار جلال رحمت ایزدی فی مقعد صدق عیند ملک مقتدر (۵۵/۴۵) توطن فرمود

شعر (طویل)

فَسَارَ إِلَى الْفِرْدَوْسِ يَبْنَى نَزْوَلَه
بِمَقْعَدِ صِدْقٍ فِي جَوَارِ الْمُهَيْمِنِ

شعر (رمل)

12

رفت آن طاوسِ عرشی سوی عرش چون رسید از هاتفانش بوی عرش

- سلطان اسلام قوی متالم شد و مضطرب گشته هفت روز تمام از سرا بیرون نیامد، چهل روز سوار نشد و از سرِ سر بر حصیر نشسته رسم عزرا باقامت رسانید و چهل روز تمام در مسجد آذینه قلعه ختمها کرده خلق عالم را خوانها نهادند و صدقات بر مساکین بخش کردند و فرمود که

۲۳/۱ B ۱۰ ب ۲۶ K T, I, 29; H, I, 25

1 بهاء KZ : + الدین B 4 باشم KZ : شوم B 5 اگر BZ : + جه K 6 نو KZ : ترا B 8 عشرین KZ : عشر B 13 عرشی KZ : عروسی B

13 رفت ... بوی عرش MN ج ۶ م ۵۰/۳۱۱۸ MA م ۱۰/۶۲۵

گرداگرد تربه، مبارك شيخ حرى برکشيدند و برسنگى مرمرين تاريخ وفات را ثبت کرده کاويدند و بعد از چند سالى سلطان اسلام نيز بدار سلام رحلت نمود

شعر (هزج)

گل بوذ که اندكى برويت مى ماند اونيز برفت وزندگاني بتوداد

مَعَ الْاَلَدَيْنِ اَنْعَمَ اللهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشَّهَدَاءِ
وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ اُولَئِكَ رَفِيقًا (۶۹/۴)

(۲۵/۱) الحكايه : ولي رباني مستور قيباب سببحاني شيخ حجاج نساج

رحمة الله عليه که از جمله مقبولان مقبيل حضرت بهاء ولد بوذ، چنان روايت کرد که قاضى و خوش مردى بوذ معتبر و از علمای اين عالم بوذ، مى خواست که از ديواجه کتب معارف و استفتاها لقب سلطان العلمائى بهاء ولد را محو کند، حضرت مولانا برين حال مطلع شد، فرمود که عن قريب نام و کتبت آن بزرگ از دفتر عالم وجود محو خواهد شدن؛ بعد از پنج روز معدود بآخرت سفر کرد

(۲۶/۱) همانا که پيوسته ضماير خلايق را فرمودى و از وقوع وقايع غيبى اعلام کردى و بران فايده هاى ديگر گفتى که همگان متحير شدندى و همچنين منکران آن حضرت بعد از مشاهده کرامات باقرار تمام جَوَق جَوَق مى آمدند و مرید مى شدند و بسا منکران مُصِر که از شومئى انکار بى ايمان مى مُردند

٢٨ - ٢٧ K آ ١١ B - آ ١١ Z ٢٦ - ٢٥/١ T, I, 30-31; H, I, 26

2 کرده BZ : کردند K || 9 عليه KZ : B || 11 ولد را KZ : ولد B ||

15 خلايق KZ : خلق را B

- (۲۷/۱) وگویند سببِ مرید شدنِ حضرت سیدِ برهان الدین محققِ
 3 ترمذی رضی الله عنه همان خواب بوده است که علمای بلخ در خواب
 دیدند که مسطقی صلی الله علیه وسلم اشارت فرمود که همگان او را
 سلطان علماء گویند و او را بهتر و مهترِ خود دانند
- (۲۸/۱) الحکایه: مگر روزی در درسِ عام، در انشای بحثِ کلام، جمال
 6 الدین حصیری جدل و عسیری می نمود؛ حضرت بهاء ولد عصا را برکشیده
 بر روی حله کرد که ای مردکِ صُحُفِّ الْعَصَا لِمَنْ عَصَى؛ شَتَّانَ بَيْنَ الدُّرِّ
 وَالْحَصَى؛ چه اگر ازین صحف که می نازی و بدان قوتِ هرسوی می نازی
 9 هیچ نماند و بکلی مُنْعِیدِم و مُنْدرِس شود و در ممالکِ دنیا مدرسه
 و مَسْندِی نماند، چه خواهی کردن و از صفحه کذام صحفِ درس خواهی
 گفتن و سَبَقِ خواهی خواندن؟ جهدی میکنی که از لطیفه صحیفه دل
 12 صفحه از بر کنی؛ تا ابد الآباد آن معنی مونس جان تو باشد و از یاد تو
 بهیچ وقتی نرود، و آن علمِ عشق است که ترا بعد از مرگ دستگیر شود؛
 چنانک فرموده اند

شعر (رمل)

15

ای فقیه از بهر الله علم عشق آموز تو
 زانک بعد از مرگ حیل و حرمتِ ایجاب کو

- (۲۹/۱) منقولست که روزی حضرت خذاوندگار قَدْ سَتَا اللهُ بِنُورِ
 18 الْآحْزَارِ، در مجمعِ یارانِ اَبْرارِ تقریرِ عظمتِ پدرش می فرمود که حضرت

۲۸ K ب ۱۱ B ب ۱۱ Z ۲۹ - ۲۷/۱ T, I, 31 - 32; H, I, 26 - 27

1 سید KZ: B || 3 دیدند که KZ: + حضرت B || 4 خود KZ:
 B - 8 سوی KZ: سو B || 10 صفحه ZK: صفحه B || 12 صفحه KZ: صفحه B ||
 باشد B: شود ZK

- بهاء ولد روزِ آذینه در بلخ تذکیری میگفت : فرمود که روزِ قیامت حق سبحانه و تعالی جزای ^۱عَمَلِ صالح و اخلاقِ نیکو و احسان مؤمنان را حور و قصورِ جَنّات خواهد دادن ؛ از ناگاه پیر مردی ^۲مُنْجَنّی از گوشهٔ مسجد برخاست و گفت : یا امامَ المسلمین امروز درین عالم بخیّر احوال ایشان مشغول شویم و فردا بتفرّجِ حور و قصور اکتفا کنیم ؛ پس حکایتِ دینار چون خواهد بوذن ؟ در جواب فرمود که ای عزیز من ^۳رموزِ حور و قصور از برای قصور فهانِ عوامست و الاّ اصل دینار دوست است و آن دینار بانواعِ نامها دارد، از هر مصنوعی صانع را مشاهده میکنند و از هر ذرهٔ دینارِ آفتابِ حقایق را مطالعه نمایند ^۴

- (۳۰/۱) الحکایه : شمعِ جمع یاران ، شیخ محمود صاحب قران ، رحمه الله که از جملهٔ مریدانِ محرمِ خداوندگار بوذ چنان روایت کرد که در زمانِ خداوندگار در حَمّامِ پوستین دوزان اخی ناطوری بوذ ، بسنِّ صد و ده سالگی رسیده و او از جملهٔ مریدانِ بهاء ولد بوذ و مادران هنگامِ کوذکان بوذیم ؛ روزی اصحابِ کرام در مناقبِ بهاء ولد کلمات می گفتند ؛ اخی ناطور حکایت کرد که روزی عوانی مقابلِ بهاء ولد افتاده دید که مظلومی را می رنجانید بر مقتضای فَوْکَزَهٔ مُوسَى فَقَضَى عَلَيْهِ (۱۵/۲۸) بعضای خود آن عوان را بزذ ؛ فی الحال جان بجهنم سپرد ؛ برداشتند و بگورش بردند ؛ سلطانِ اسلام درین قضیه متردّد خاطر شد که بی موجب آن شخص را چون کُشت ؟ و سبب چه بوذه باشد ؟ مولانا فرمود که

تا ملک در تردّد نباشد که بی امر حق برگی از درخت جدا نمی شود

شعر (رمل)

- ۱ هیچ برگی می نیفتد از درخت بی قضا و حکم آن سلطان بخت
 ۲ و من بحقیقت سگی را کُشتم و مظلومی را از ظلم او رهانیدم ؛ سلطان
 فرمود که گور آن عوان را گشادند . همانا که سیاه سگی را خفته یافتند .
 ۳ سلطان سر نهاد و بتمهید عذر مشغول شد ؛ فرمود که آن شخص را خوی
 سگی و سبّعیّت غالب بوذه ؛ عقور بها میگرد ؛ عاقبة الامر همچنان سگ
 محسوس شد و همچنان بر صورت سگی محسوس خواهد شدن ؛ چنانک فرمود :
 ۴ سیرتی کان بر وجودت غالبست هم بران تصویر حشرت واجبت
 ۵ سلطان گریها کرده دست و پای شیخ را بوسه ها داده استغفار کرد و از
 منیّات منزجر گشت
 ۶ (۳۱/۱) الحکایه : همچنان از خدمت اخی ناطور منقولست که روزی
 سلطان از حضرت بهاء ولد برغت تمام و الحاح عظیم التماس و عظ و تذکیر کرد ؛
 ۷ بهاء ولد فرمود که منبر را بگورستان قانعی بیرون آوردند و مجموع شهریان
 من الذکور و الاناث دران جایگاه حاضر شدند ؛ حضرت مولانا بر سر
 منبر رفته حفظ تجوید الفاظ از هر سوره عشرها و قوارع خواندند

T, I, 34; H, I, 29

۳۰ K 112 B 112 Z 31/1

۵ سیاه سگی را KZ : سگی سیاه را B 5-8 فرمود ... شد BZ : K 7 || بوذه

Z : بود B 8 | چنانک فرمود KZ : شعر B 12 الحکایه KZ : منقولست B

3 هیچ ... بخت : MN ج ۳ ص ۱۸۹۹/۱۹ MA : ۶/۲۴۳

9 سیرتی ... واجبت : MN ج ۲ ص ۱۴۱۹ ۳۲۳ MA : ۱۸/۱۳۵

- و حضرت مولانا در بیان حشر و نشر و عرض روز قیامت و مجازات اَعمال و مجاری اَحوال آن روز و سؤال و جواب و ترازو و صراط و امتیاز اهل بهشت از اهل دوزخ و کیفیتِ یَوْمِ تَبَیَّضَ وُجُوهِ و تَسْوَدَّ وُجُوهِ³
- (۱۰۶/۳) چندانی دلائل و وجوه فرمود که عقول عقلای عالم بمِقالِ حیرت بسته شد و آه حُمرت از میانِ جانِ همه‌شان برآمد و مردم از بسیاریِ گریه و دردِ دل بیچاره شدند ؛ از ناگاه گوری بشکافت و یکی کفن پیچیده برخاست و گفت : أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ، باز فرو خفت ؛ همانا که از آن هیئت چندین هزار خلایق بی‌هوش شدند و بسیاریان جان تسامیم کردند و آن درویش سوگندانِ مغلظه یاد می‌کرد که من بدین چشم ظاهر آن حالتِ معجز را مشاهده کردم و چندانی مرد و زن آن روز مرید شدند که در حساب آیند ؟ و برین حکایت ماهی نگذشت که حضرت آنچنان شاهی نقل فرمود¹²
- إِلَى عَيْنَايَةِ اللَّهِ تَعَالَى

- (۳۲/۱) همچنان منقولست که مریدان حضرت بهاء ولد مردم بس شوریده بودند و همه‌شان اهل تقوی و ریاضت باره ؛ وقتها بخدمت شیخ در گورستان می‌رفتند و آهسته آهسته قرآن می‌خواندند و چون مولانا دعا می‌کرد اهل گورستان محسوس دستها از حبیبِ گور بیرون کرده بدعای او آمین می‌کردند

T, I, 35 ; H, I, 29

۳۱ K ب ۱۲ B ب ۱۲ Z ۳۲/۱

2 مجاری KZ : مجاری B || 3 بهشت KZ : بهشت را B || 4 چندانی KZ : چندان از B || 6 و درد KZ : و در B || 8 رسول الله KZ : عبده و رسوله B || 10 مغلظه KZ : عظیم B || 14 باره BZ : بان K

- (۳۳/۱) همچنان حضرت سلطان ولد قَدَّسَ اللّهُ لَعْنَتَهُ روایت کرد که روزی حضرت پنجم در تربت مولانای بزرگ مراقب نشسته بود؛ بارها 3
 لا حول ولا قوت الا بالله العلی العظیم می فرمود؛ پرسیدم که موجب لا حول ولا قوت چیست؟ گفت: یکی در صحرای فلویا اسب می دوانید؛ گفتم: چه باشد؟ گفت: از بهاء ولد نمی ترسند که اینجا نگاه آسوده است
- (۳۴/۱) همچنان درویشی روایت کرد که روزی حضرت خذاوندگار 6
 زیارت تربه بهاء ولد آمده بود و همان عادت داشتی که هر حالی و مشکلی و واقعه که واقع شدی بترت پذیر آمذی و مراقب گشته آن عقده را حل کردی؛ و از روضه ضریح پذیر صریح جواب صواب شنیدی؛ از ناگاه 9
 سواری همچون برق دوان دوان از کنار تربه درگذشت و او را معروف ولد فخرالدین شاهد میگفتند، و او از جمله خواص حضرت سلطنت بود؛ 12
 خذاوندگار قوی منفعل گشته، ازان حضور باز آمد و فرمود که این شخص نمی داند که عروق بهاء ولد گردا گرد تربه را فرا گرفته است و جسم مبارک او درین مرقم مدفونست؛ در حال آن سوار را اسبش بزمن زده 15
 چندان کشید که پاره پاره اش کرد، تا بی ادبان راه و مغروران جاه آگاه شوند و عبرت گیرند و از غیرت اولیاء هراسان باشند و از سر سرور غرور کستخی و جرأت نکنند

T, I, 36; H, I, 29

۳۴ - ۳۳/۱ Z ۱۲ B ۱۲ K ۳۱

1 لطیفه KZ: لطیفه B || 4 قوت KB: — Z || یکی KZ: B || دوا ۱۲ KZ: دوا ۱۲ B || 7 هر Z: در هر B — K || 9 ضریح BZ: — K || 12 کشته KZ: کشت B || 13 فرا گرفته KZ: فرو گرفته B || 15 کرد BZ: می کرد K

4 صحرای فلویا: حالا باین نام در نزدیک قونیّه صحرائی معلوم نیست. ولی اسمش در کتب قدیم دیگر نیز ذکر شده است (ر. ک. به این بپی: ص ۶۹۰، ۶۹۱، ۶۹۲، ۶۹۹، افسرانی: ص ۵۰ (بنام فیل اباد)؛ منشآت فریدون بیگ، ج ۱، ص ۳۹۸)

شعر (رمل)

بذ زکستاخی کسوف آفتاب شد عزازیلی زجرات ردّ باب

- 3 (۳۵/۱) همچنان منقولست که تصرف حضرت بهاء ولد در حقّ مریدانِ خود بمثابتی بود که چون بسروقتِ شیخ درآمذندی فرمودی که با چشمانِ آلوده بروی من نگاه مکنید و چشمهای خود را بقطراتِ عبرات فرو شوئید پس آنگاه بروی مردانِ حق نگاه کنید تا مگر شعاعِ آن انوارِ غیبی و عینی را توانید دیدن؛ و همچنان خطاب کردی که هی فلان تو در راه بروی شاهی نظر انداخته که زِنَاءُ الْعُیُونِ النَّظَرُ از صحبتِ ما غیبت کن و یکی را فرمودی که تو کوزکی را تفرّج کرده؛ خود را طهارت ده که حضرت الله قدّوس و طاهر است؛ متطهران را دوست میدارد که **إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ** (۲۲۲/۲)

12 شعر (رمل)

چشم آلوده مکن از خد و خال   کآن شه‌نشاہ بقا می آید
ورشذ آلوده باشکش می‌شوی   زانک از ان اشک دوا می‌آید

- 15 (۳۶/۱) الحکایه: علمای اصحاب روایت کردند که روزی حضرت سلطان ولد فرمود که **مَلِكُ الْمُتَلَهِّينَ فُقِيهِ أَحْمَدٍ مَا رَحِمَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ تَزِدْ بِهَاءٍ وَلَدٍ بِتَحْصِيلِ عِلْمٍ فَقَدْ مَشْغُولٌ بُوذْ**؛ و او مردی بود ترك وساده دل، و هم

- میریدش بود و از یک نظرِ جدِّم بی نظیرِ عالم گشته درو حالی پذیرد آمد
 که کتاب را از دست بینداخت و شوریده حال گشته راهِ کوهستان
 ۳ در پیش گرفت و در دریای حیرت و قدرت مستغرق گشته سالهای بسیار
 در کوهها می‌گشت و ریاضتها می‌کرد و عاقبت حال سرِّ اَوَّیْسِ قَرْنِی
 رضی الله عنه بفقیه نبیه متمثل گشته بکلتی مجذوب و مسلوب گشت ؛
 ۶ جماعتی از حضرت بهاء ولد از احوال و جنون او سؤال کردند ؛ فرمود که
 از آن رطلهای گرانِ ما که سیدِ سِردان میکشید قطره ایست که بدین
 مزد رسیده است ؛ و همچنان حضرت پندم نیز روزی فرمود که از دریای
 ۹ مستی مولانا شمس الدین تبریزی مستی فقیه احمد بوی بوده باشد، لا غیر

شعر (هزج)

تو از شراب مستی من هم زبوی مسم بونیز نیست اندک در بزم کیهبازی

- ۱۲ (۳۷/۱) در خبرست که شیخ حجّاج نسّاج که بمرتبه لا یَعْرِفُهُمْ
 غَیْری رسیده بود، بعد از وفات بهاء ولد بجامه بافی مشغول میشد و نانهای
 فَمُخْتَصَرَه فقرارا خوریده در آب خسانیدی و شب از آن افطار کردی و آنچ
 ۱۵ از کَسْبِ حلال بدست آوردی هزینه ساختی ؛ تا مبلغ دویست و سیصد
 عدد شدی. آوردی و در کفشِ مبارکِ حضرت خداوندگار ریختی و چندانک
 در قیدِ حیات بود بهمین خدمت مواظبت می نمود

T, I, 39; H, I, 32 ۳۳ K ب ۱۳ B ب ۱۳ Z ۳۷/۱

۱ حالی BZ : حالی K ۳ کشته BZ : کشت K ۵ بکلی BZ : بکل K ۱۱

۶ احوال BZ : حال K ۱۱ ۷ بدین KZ : باین B ۹ احمد KZ : رحمه الله B

- (۳۸/۱) همانا که چون از عالم رحلت کرد، غسل را حاضر کردند تا ویرا بشوید؛ مگر غسل دست دراز کرده تا ستر عورت را برگیرد و طهارت دهد؛ حجاج دست او را چنان سخت بگرفت که بیہوش گشت و فریادِ عظیم برآورد؛ اصحاب چندان که قوت کردند، دستِ غسل را از چنگ او نتوانستند رها نیند؛ بحضرت خداوندگار خبر کردند، پیامد و شفاعتِ کرده و در گوشِ حجاج آواز داد که معذور دار، ترا ندانست، گناهِ او را بمن بخش؛ همان ساعت دست او را بگذاشت؛ بعد از روزِ سوم غسل نیز نقل کرد (۳۹/۱) همچنان منقولست که روزی حضرت سلطان ولد فرمود که جَدَمِ بہاء ولد در سنِ هشتاد و پنج سالگی نقل فرمود
- (۴۰/۱) گویند که پیوستہ بہاء ولد گردِ گورستانها گشتی و دعاها کردی کہ خدایا ما را خوشخو گردان و بارکش گردان، و فرمودی کہ بروز تفرجِ گورستان کنی و شبِ کواکبِ ثواقبِ آسمان را مطالعہ نمائی کہ سنت و وصیتِ پیغمبرِ ماست علیہ السلام تا عجائبا بیند
- (۴۱/۱) همچنان مرویست کہ از غایتِ ریاضت و مجاہدات حضرت بہاء ولد را چند دندانِ معدود در دھان بیش نماندہ بود؛ از تہجداتِ شب و اجتہاداتِ روز یک لحظہ فارغ نمیشد؛ چہ اصحابِ حال از ان حال پرسیدند؛ گفت: جہتِ فرزندان و یارانِ ماست
- (۴۲/۱) مگر شبی عزیزی روشن دل حضرت بہاء ولد را بخواب دید کہ فرقِ مبارکش بر ساقِ عرشِ مجید سائیدہ بود و بغایت بلند گشتہ، سؤال

T, I, 40; H, I, 32-33 ۳۴ K ب ۱۳ B ۱۳ Z ۴۲ - ۳۸/۱

7 بخش BZ: بخش K ۹ فرمود BZ: فرمود K 10 کویند کہ B: کویند KZ: ولد KZ: B — 13 علیہ السلام KZ: B — 16 نمیشد KZ: نمیشد B 18 کہ KZ: B —

کرد کہ بَیَمَ نِلْتَمَ مَا نِلْتَمَ بِذِینِ مَرْتَبَتٍ وَ مَنَزَلَتٍ بِجِهَةِ سَبَبِ رَسِیدِی ؟
 فرمود کہ بَیْرَکَتِ زَندِگَانِی لَطِیفِ وَرَوِّشِ عَظِیمِ فرزندم جلال الدین محمد
 رسیدم کہ تَمَامَتِ اَرْوَاحِ اَنْبِیَاءِ وَ رُوحَانِیَّانِ سَہَاوَاتِ وَ نَوْرَانِیَّانِ عَرْشِ عَظِیمِ
 مُشْتَقِی جَمَالِ او گُشْتِه اند وَ هَمِه اُولِیایِ کُمَلِّ سَلُوکِ او را تَحْسِینِہَا مِیکنند
 وَ رُوحِ مَن اَز رُوحِ اَن حَالَتِ مِبَاهَاتِ مِیکند وَ مَفْتَخَرِ مِیشود وَ چَنین مِی بالذہ
 ۶ چہ اِگر عَرْشِ عَظِیمِ وَ کَرِیمِ مَانَعِ نَشْدِی بَلَنْدِی قَدِی مَن اَز حَدِی خَلَا گُذِشْتِی
 وَ بِجَانِی رَسِیدِی کہ جَاہِیَا اَز اَن هِیْتِ بِی جَا شَوْنْدِی

شعر (رمل)

۹ اِن قَدَرِ خُودِ دَر سِ شَا گَرْدَانِ مَاسْتِ کَرَوَ فَرِّ مَلْحَمَہُ مَانِ نَا کَجَاسْتِ
 نَا کَجَا اَنجَا کہ جَا رَا رَہِ نِیْسْتِ جَزِ سَنَا بَرَقِ مَہِ اللہِ نِیْسْتِ
 اَز ہَمِه اَوہَامِ وَ تَصَوِیْرَاتِ دُورِ نُوْرِ نُوْرِ نُوْرِ نُوْرِ نُوْرِ نُوْرِ
 ۱۲ (۱/۳) صُورَتِ نَامَہُ کہ بِخَدْمَتِ مَلِکِ یَغَانِ تَکُنِ رَحْمَہُ اللہِ جَدِّ خَوَارِزْمِ شَاہِ
 حَضْرَتِ بَہَاہِ وَلَدِ فَرَسْتَاذَہِ بُوْدُ، جَہْتِ شَفَاعَتِ قَاضِی رُومِی کہ حَبِشِشِ
 کَرْدَہ بُوْدَنْد :

T, I, 42 ; H — ۳۵ K ۱۱۴ B ۱۱۴ Z ۱۳/۴

۶ عَظِیمِ وَ KZ : B — ۱۱ بَنَانِ KZ : B ۱۲ رُومِی KZ : رُومِ B ۱۱
 KZ — : B کہ

۹ - ۱۱ اِن قَدَرِ ... نُوْر : MN ج ۶ ص ۲۱۴۴/۳۹۵ - ۲۱۴۶ : MA ،
 ۲۱ - ۲۰/۶۰۳ ص

۱۱ - ص ۴۳/۶ صُورَتِ نَامَہُ کہ ... التَّوْحِی : مَآرِفِ بَہَاہِ وَلَدِ ص ۱۸ ؛
 مَکْتُوبَاتِ مَوْلَانَا جَلَالِ الدِّینِ ص ۱۵۰

- بعد از سلام و دعا بر حضرت ملکی که ملکداریش را سعد
و نَحسِ انجم بکار نایذ؛ هیچ کاری کمال نگیرد مگر نیکوکاری؛ میل بغلبه
و قوت نباید کردن که غلبه در حقیقت دین و تقوی راست که لِيُظْهِرَهُ
عَلَى الدِّينِ كَلِمَةً (۳۳/۹)؛ قاضی امامِ رومی بعرف نه، بدیانت و صلاح
آراسته است و سعادت بمعاونتِ برّ و تقوی باز بسته است که تَعَاوَنُوا عَلَى
آثِيرٍ وَالتَّقْوَى (۲/۵)؛ وَالسَّلَامُ عَلَيَّ مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى (۴۷/۲۰)؛
همان ساعت قاضی رومی را تشریف فرموده دلدارها کرد
(۴۴/۱) صورت رفته دیگر که جهت مظلومی بنزدِ خوارزمشاه
اصدار فرموده است :
شکر جاهی که مرجعِ مظلومانست ، دفعِ ظلم متغلبانست ؛ لاسیما
از اصحابِ تصوّف و اربابِ خیر خاندانی که تربیتِ سلاطینِ حالیه
تَعَمَّدَهُمُ اللَّهُ بِغُفْرَانِهِ یافته است و ذکرِ جمیلِ ایشان بنصرتِ بذانجا
سایر ؛ حمدُ الله تعالی که آن سُدّه منیع و جنابِ رفیع زاده الله رِفْعَةً
بذاتِ حلیه مُتَحَلّی است که مثالِ کریم صادر شده است که متغلب
در امثال ملکی مینماید ، آن را بامضا رسانند ، تا بی فائده نگردد و السلام
(۴۵/۱) الحکایه : منقولست که امیر بدرالدین گوهر تاش المعروف بدزدان
که لالای سلطان علاء الدین کیقباد بود ، مردی بود بزرگ و سَرَوَر و مُثْمُول
و صاحبِ خیرات و استاذِ سرای خاص ؛ و سببِ اعتقاد و مرید شدنِ او آن

T, I, 43; H, I, 34

۳۵ K ب ۱۴ B ب ۱۴ Z ۴۵ - ۴۴/۱

2-3 غلبه KBZ قوت ~ V || کردن KBZ : کرد V || که KBZ : + هوالدی ارسل
رسوله بالهدی و دین الحق V || 4 کلمه KBZ : + ولو کره المشرکون و کنی بالله شهیداً V ||
جرف نه V : یعرف به KBZ || 7 کرد KZ : کرده B || 13 جناب KZ : جنات
B || 16 کوه 2K : کهر B || 18 استاد BK ، استا Z

- بوده است که روزی حضرت بهاء ولد در مسجد سلطان تذکیر می فرمود و تمامت علماء و فقراء و امراء و سلطان حاضر بودند و حضرت بهاء ولد در سبب نزول هر آیتی و تحقیق آن و اسرار هر کلمه گوناگون تفسیرها 3
تقریر میکرد و بسط کلام می فرمود ؛ مگر در ضمیر بدرالدین گوهر تاش گذشته باشد که زهی ذهن صائی و استحضار عظیم و مطالعه بسیار 6
که چندین اقاویل و امثال بیان میکنند و این مقدور هیچ مفسری و مذکبری نیست ؛ همانا که از سر منبر اشارت فرمود که امیر بدرالدین غُشری بخوان ؛ از غایت دهشت و هیبت سلطان بغتة سوره "قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ" (۱/۲۳) سرآغاز کرد، فرمود که اکنون بی استحضار و مطالعه بسیار 9
بشنو تا چند آذینه در تحقیق کلمه "قَدْ" تفسیر و معانی می فرمود ؛ غریو از نهاد خلائق برخاست ؛ فی الحال بدرالدین گوهر تاش ضمیر خود را 12
بحضرت سلطان عرضه داشته فروز آمد و پایه منبر را بوسه داده بنده و مرید شد ؛ بهاء ولد فرمود که برای شکرانه این حالت جهت فرزندان من مدرسه بساز ؛ آن بوذ که مدرسه خذاوندگار را ساخته و وقفها نهاد 15
و چندانک در قید حیات بوذ، در قند حیات بوذ و وجود خود را بکلی وقف خاندان او ساخته بوذ

- (۱/۴۶) الحکایه : همچنان منقولست که خدمت خلیفه بغداد شیخ 10
شهاب الدین سهروردی را رحمة الله علیه بخدمت سلطان علاء الدین کیقباد

T, I, 44; H, I, 35

۱/۴۶ Z ب ۱۴ B ب ۳۶ K

- 4 کوهر KZ : کهر B || 6 مقدور KZ : استطاعت B || 11 کوهر KZ :
کهر B || 12 بحضرت KZ : — B || داشته Z : داشت BK || آمد KZ : آمدند Z ||
داده KZ : + B || 13 و مرید KZ : مرید B || 15 حیات KZ : حباب (؟) B ||
16 ساخته بود KZ : ساخته B

برسالت فرستاده بود؛ چون بقونیه رسید، سلطان بتفرج قلعه گواله رفته بود و حضرت مولانای بزرگ را با هم برده؛ سلطان فرمود که شیخ را نیز بقلعه آورند؛ بعد از تبلیغ رسالت خلیفه بهاء ولد شیخ را اعزاز عظیم کرد؛³ چه در بغداد از حد بیرون بندگیها کرده بود؛ و او را می فرمود که سهروردیان هم عتقیانند و هم ما را خوبان نزدیک اند

- و همان شب سلطان اسلام خوانی عجیب دیده متحیر بر خاست و صورت خواب را بحضرت بهاء ولد و شیخ عرضه داشت و گفت: در خواب می بینم که سرم از زر شده است و سینه ام نقره خام گشته و از ناف زیر بکلی رویین شده است و هر دو رانم از صلب است و هر دو پایم از زیر گشته، تمام معتبران معتبر از عظمت تعبیر این خواب فروماندند؛ همانا که شیخ شهاب الدین تعبیر خواب را بحضرت بهاء ولد حواله کرده هیچ نگفت؛ سلطان العلماء فرمود که چندانک تو در عالم باشی، در زمان تو عالمیان آسوده و خالص و با قیمت چون زر باشند، و بعد از انتقال تو زمان فرزندت بمنزل نقره باشد، نسبت بزمان تو؛ بعد از آن فرزند فرزندت بمقریه رویین باشد و خلق دون همت و فزون نهمت سرور شوند؛ و چون سلطنت مملکت بیطن سوم رسد جهان درهم شود و میان خلق صفا و وفا و شفقت نماند و چون نوبت سلطنت بیطن چهارم و پنجم رسد، ممالک روم بکلی خراب و بیاب شود و جمیع دیار و بلاد را اهل فساد بلیذ پلید فرو گیرد و زوال آل سلجوقیان باشد و اصلاً نظام جهان نماند؛ و کوچکان بی اصل بزرگ شوند و اشغال خطیر، بدست دونان حقیر افتد؛ چنانک شاه ما

4 و KZ: — B || او را K: او را و Z او را B || که KZ: — B || 5 هم

ما را KZ: — B || 6 شب KB: + که Z || 15 نهمت KZ: همت B || 17 چهارم BZ:

+ رسد K || 19 نماند BZ: نباشد K || 20 شاه: + صلی الله علیه و B

فرموده است اذا وُسِّدَ الْأَمْرُ إِلَيَّ غَيَّرَ أَهْلِيهِ فَأَنْتَظِرِ السَّاعَةَ ؛
 واز هر جایی خوارج خروج کنند و استیلای مغل مملکت عالم را خراب
 کند و علمای دین و شیوخ با تمکین را آثار نماند و برکات از روی زمین
 مرتفع شود و خلایق مسکین قیامت کبری را بچراغها جویند
 همانا که سلطان اسلام و حاضران که بودند گریها کردند و زاریها
 نمودند و آن روز سلطان اسلام حضرت بهاء ولد را و شیخ را تشریفات
 عظیم و ثمن داذ و سایر علماء و فقرار را عطاها فرموده استدعاء دعاها کرده ؛
 تغییر حال همچنان شد که تعبیر کرده بودند و بیان فرموده

شعر (رمل)

هر چه اندر آینه بیند جوان   پیر اندر خشت بیند بیش از آن

(۴۷/۱) همچنان روزی حضرت سلطان ولد فرمود که جدّم بهاء ولد
 صاحب قوت بود و جسم جسم و هیكل عظیم داشت و زَادَهُ بَسْطَةُ
 فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ (۲۴۷/۲) صفت ذات او بود و استخوانهاش بغایت
 بزرگ بود ؛ چنانکه سه نفر اشتریان لُئْمُر را در راه بغداد بیک
 يك ضرب بینداخت و بحال مرگ رسانید ؛ و توبه ها کرده مطیع شدند ؛
 و وقتی که بغزا سوار شدی در صف هیجا حیدر کرار بودی

T, I, 46; H, I, 36

۴۸ K آ ۱۰ B آ ۱۰ Z ۴۷/۱

3 با تمکین Z : تمکین KB || 7 عظیم و KZ : — B || داذ KZ : داذ B ||
 ۵ فرموده KZ : فرمود || دعاها BZ : دعا K || 8 تغییر BZ : — K || شد KZ : شده
 B || 9 شعر KZ : — B || 14 بزرگ BZ : + بزرگ K || 16 سوار KZ : سواری B
 10 هر چه اندر ... از آن : رقم این بیت ، در «کشف الایات مثوی»^۵ میرزا
 طاهر کاشانی غلط ثبت شده است ؛ ازین جهت در مثوی مولوی نمی توان یافت

(۸/۱) همچنان حضرت سلطان ولد فرمود که روزی در بندگی پذیرم

حکایت کردند که فلانی در حق قرآن طعنه میزند؛ فرمود که بد میگوید

3 وازگراف میگوید، نشاید نشاید؛ چه اگر او مرید پذیرم بهاء ولد است که مولانا بهاء الدین ولد تا آخر وقت بقراءت قرآن و تفسیر آن و نیاز پر نیاز مشغول بود؛ آنکه قرآن را چون میخواند هر کلمه را پنج و شش بار مکرر میکرد:

6 چنانکه می گفت: الحمد لله الحمد لله الحمد لله، و در آن حالت که میگفت از وجود مبارک او نوری عظیم ظاهر میشد و تا ملاء اعلی می پیوست؛ (۹/۱) و هم از حضرت سلطان ولد منقولست که روزی مولانای بزرگ

9 فرمود که خواهم که خوبی شیت را علیه السلام ببینم؛ اکنون بروم بحضرت الله که همه آنجا خواهند جمع شدن؛ خوبی شیت و تمامت انبیاء علیه السلام مشاهده کنم

سلطان ولد فرمود که چون بتربه جدّم و پدرم نظر میکنم دو نور

12 عظیم میبینم که از سر هر دو تربه مبارک متصاعد میشود و تا عنان آسمان جولان کنان میروذ و بعد از ساعتی آن هر دو نور یک نور میشود؛ یعنی اشارتست که ما هر دو یکیم و یک نوریم

15 (شعر رمل)

چون از ایشان مجتمع بینی دو یار هم یکی باشند و هم ششصد هزار

(۱۰/۱) همچنان حضرت سلطان ولد نقل فرمود که حضرت پدرم در وقت

18 نفلان خود فرمود که بهاء الدین بدان و آگاه باش که ما و جمله مریدان ما روز

T, I, 17-48; H, I, 36-37 ۳۹-۳۸ K ب ۱۵ B ب ۱۵ Z ۵۰-۴۹/۱

3 چه KZ ~ اکر B 4 بهاء الدین BZ: بهاء K 11 سلطان ولد Kh — BZ ||

14 هر دو BZ: هم K 16 نفلان BZ: نقل K

15 چون ... هزار: MN ج ۲، ص ۱۸۴/۲۵۷ MA: ۱۲/۱۰۹

قیامت در سایه مولانای بزرگ خواهیم بوذن ؛ و همه بسبب او بحضرت
حق خواهیم رسبذن و همه را خدا برای خاطر مولانای بزرگ رحمت
خواهد کردن 3

(۵۱/۱) منقولست که عارف ربّانی، واقف اسرار معانی، خواجگی
گهواره گر که از مریدانِ واصل مولانای بزرگ بوذ رضی الله عنه، روزی
از شیخ پرسید که هر که شراب خورد چون شود؟ گفت: سگک شود.
خوک شود، نوزینه شود؛ پیش سید برهان الدین آن حکایت را روایت کرد؛
فرومود که شیخ فتوی داد که هر کس چنین شود او را حرام باشد؛ اگر چنین
میشوی مخور، و اگر نمی شوی تو آن نباشی 6 9

شعر (رمل)

لقمه و نکته ست کامل را حلال   تونه کامل مخوری باش لال

(۵۲/۱) همچنان منقولست که چون حضرت بهاء ولد از عالم ملک
بملکوت سموات نقل فرمود حضرت خداوندگار در سن بیست و چهار سالگی
بوذه در سال هفتم تأهل کرد و بارها در مجمع اصحاب می گفت که
اگر حضرت مولانای بزرگ سالی چند می ماند، من محتاج شمس الدین تبریزی
خواستم شدن؛ چه هر پیغمبری را از ابوبکری تا گزیرست و عیسی را
حواریونه در خور 12 15

شعر (رمل)

هر پیغمبر اندرین راه درست   معجزه بنمود و هراهان بجست 18

T, I, 48; H, I, 38   ۳۰ K 116 B 1162 ۵۱/۱ - ۵۲

5 عت KZ : B 6 چون KZ : B 13 پست و چهار K : چهارده BZ ||
14 هتدم BZ : هتده K || کرد KZ : کرده B

10 لله ... لال : MN ج ۱۱ ص ۱۶۲۱/۱۰۰ MA ۴۳/۴۲

(۵۳/۱) الحکایه : در نقلست که بعد از وفات حضرت بهاء ولد رضی الله

عنه اندک زمانی گذشت که خبر رسیدن جلال الدین خوارزم شاه بخدمت

سلطان علاء الدین رسید؛ همانا که زیارت تربت شیخ را در یافته بوسهها

داد و زاریها نمود و استعانت و همت در خواست کرده استعداد استقبال

اورا مهیا شد. و چون لشکر خوارزمی بخودد ارزن الروم رسیدند

جواسیس شاه از غلبه لشکر او بسلطان اسلام اعلام کردند؛ لشکر

روم را وهمی عظیم ظاهر شد؛ سلطان فکری کرد که کیفیت حال و آیین

اورا دریابد. تا بران منوال مستعد شوند؛ شبی جامه ها بگردانیده چند

سراسب باز پای بی داغ بر گزید و از راه کوه با ترکی چند با لشکر

خوارزمیان ملحق شد؛ امراء خوارزمی از حال ایشان تفحص کردند؛

گفتند: ما از ترکان این دیاریم، در نواحی کوههای ارزن الروم می باشیم

و اجداد ما از آب آمویه بودند؛ درین چند سال سلطان کیقباد از ما

عنان عنایت بر تافته ما را بتنگ آورده است؛ پیوسته در انتظار مقدم

عساکر منصور خوارزمی بودیم، مگر که از ظلم او خلاص یابیم؛ چون این

T, I, 49; H, I, 38

۵۳/۱ Z ۱۶ B ۱۶ K ۲۰

۲ گذشت K: گذشت BZ || 4 نمود BZ: نموده K | 6 اعلام کردند KZ: عرض

کرد B || 9 با لشکر KZ: بلشکر B || 12 آمویه KZ: مویه B || 14 بودیم KZ: بودم B

۵۳/۱ الحکایه ... ۵۴/۱ همچنان: ر. ک. بسپهالار، ص ۱۶-۲۱؛ غیرارحامه

گردانیدن و رفتن سلطان علاء الدین بلشکرکاه خوارزمشاه. بیشتر اطلاعاتی که افلاک درین

حکایت داده است درست است مگر اشتباهی که هست آنست که این جنگ قبل از وفات

یافتن بهاء الدین ولد واقع شده است. نه بعد از وفات او؛ زیرا که جنگ یابی چن در بیست

هشتم رمضان ۶۲۷ وقوع یافته است (ر. ک. به ۱۸، ج ۳، ص ۵۶) که درین تاریخ

بهاء الدین ولد بر حیات بود

قضیه را بسمع سلطان رسانیدند ، عظیم خوش شد و بنال نیک صایب نمود ؛ فرمود تا خوان خاص را گستر دهند و امرا و وزرا و خواص حضرت و ارکان دولت هر یکی بمحل خود جا گرفتند و آیین سلطنت را مهیا کرده ایشانرا حاضر کردند ؛ زمینبوس شاه کرده ترتیب و آیین اورا علی التمام واکمال تفرج کردند و اسبان را عرضه داشتند ؛ سلطان ایشانرا نوازش فرموده خلیع پوشانیده وعده جلیل داد و خیمه معین کرده علوفه مرتب داشتند - نیم شبی مگر خوارزمشاه را در خاطر گذشت که در ممالک علاء الدین بهر جا که عبور کردیم تمام رعایا از و شاکر بودند ، چه معنی که این ترکان چند شکایت کردند ؛ چه استماع می رود که سلطان علاء الدین درین جوانب رسیده است و در عیاری و شبروی آیینست ؛ مبادا که این ترکان جاسوسان او باشند ؛ تفحص حال به ازین باید کردن که الحزم سوء الظن ؛ فی الحال ملک مغیث الدین را که ملک ارزن الروم بود ، پیش خواند - با او مشورت کرد ، گفت : فردا تفحص کنیم

همان شب سلطان علاء الدین در خواب دید که حضرت بهاء ولد می آمد و میگفت که برخیز و سوار شو ؛ چه وقت خوابست ؟ چون بیدار شد اندیشید که فردا نیز تفرج کنیم ، آنکه رویم ؛ باز بخواب

2 فرمود KB : + که Z || 7 نیم Z : + دران KB || که KZ : - B ||

9 چند KZ : - B || 15 که KZ : - B

12 ملک مغیث الدین : پسر قلیج ارسلان ثانی (دوره سلطنتش ۵۵۱ - ۵۸۸ هـ)

(۱۱۹۲ - ۱۱۹۴ م) است (ر. ک. به ابن بیی ، الاوامر الالیه . ص ۲۷۶ :

خلیل ادهم . دول اسلامیہ . ص ۲۱۸)

- رفته دید که مولانای بزرگ عصارا بر تخت سلطان زده . بالای تخت آمد
و بر سینه اش زد که چه خفته . از غایت هیبت بیدار شد و لرزه عظیم
در تن او ساری گشته . اصحاب را بیدار کرده نیمشب اسبان را زین کردند
و اسب خود را بدست خود زین کرده روانه شدند ؛ چون آخر شب شد ،
خوارزمشاه فرمود که چند امیر معتبر در حوالی خیمه ایشان مترصد
باشند . تا امروز بتفحص حال ایشان مشغول شویم ؛ علی الصباح
تجسس کردند . اثری ندیدند ؛ چه همه شان رفته بودند ؛ سلطان را
اعلام کردند ؛ همانا که دوسه هزار سوار بهادر در پی فرستاده در عقب
خود نیز سوار شد . چون سلطان علاء الدین دید که ز عقب ایشان گردد
لشکری پیدا شد . عنان ریزان کرده بشکر خویش پیوست ؛ خوارزمیان
خائب و خاسر باز گشتند ؛ سلطان علاء الدین لشکر خود را منظر
گردانیده استالت عظیم داد و خزاین بسیار بخشش فرمود که بعنایت حق
و همت بهاء ولد ما مؤید و غالبیم و در یاسی چمن ارزنجان لشکر خود را
قرار داد ؛ همانا که چند روز محاربه کردند ؛ روز پنجم از ناگاه باذ
سعادت و ظفر از مذهب انفاس اولیاء الله تعالی بوزید و از طرف لشکر
رومی گردد و خاک را در طرف لشکر خوارزمی پراگند و حضرت سلطان
بر موجب اشارت و مآرمیت اذ رمیت ولکن الله رمی شاهت الوجوه
گویان گشت و خوف الفیرار مما لا یطاق من سنن المرسلین در دل
ایشان کار کرد و رایات سلطان . بایات سبحان . منصوب و منصور شد
و وفود جنود او بظفر و پیروزی و به روزی مقرون گشتند ؛ تا عالمیان را

۱ زده ZB : + و K || 6 تا KZ : که B || 13 باسی چمن KZ : یاس چمن (۱)

B || خود را KZ : خود B || 19 منصوب KZ : منصوب B

معلوم و یقین گردد که بَیْمَنُ هَتِ آن قطبِ وقت چنین لشکری با هیبت
و اُھبَتِ مخدول و مقهور گشتند و حقیقت است که عنایتِ این طائفه
در دین و دنیا موجبِ سعادتِ ابدی و نجاتِ سرمدی خواهد بود 3
و پیوسته سلطان علاء الدین بہر مهمتی کہ اورا پیش آمدی از روضہ
شیخِ خود استمداد طلبیدہ مظہر فر و مؤیدِ ید باز گشتی

6 (۱/۵۰) همچنان منقولست کہ حضرت بہاء ولد فرمود کہ تا من
زندہ ام و در میدانِ معنی تازندہ ام . کسی همچو من پیدا نیاید ؛
باش تا من بگذرم تا ببینی کہ فرزندم جلال الدین محمد چون شود ؟
9 بجای من شود و بالاتر از من شود

(۱/۵۵) روزی حضرت سید رَضِیَ اللہُ عَنْہُ فرمود کہ امشب در
خواب دیدم کہ از تربتِ شیخِ بہاء الدین ولد قَدَسَ اللہُ رُوحَہُ دري
باز شد - و نوری عظیم بیرون آمد - تا بخانہ ما رسید و در خانہ درآمد ؛
12 چہ در راہ ہیچ دیواری حجاب و حایل او نشد و نتوانست ہیچ دیواری
سایہ کردن ؛ دران نور چون در خانہ مادر آمد ، من از خواب جستم
از ہیبت و لذتِ آن نور لَا اِلَہَ اِلَّا اللہُ می گفتم و آن نور می افزود
15 تا شہر را ہمہ را فرو گرفت و می افزود تا محیط شد و عالم را فرا گرفت ؛
بعد ازان من ببخود شدم ؛ ندانم کہ چہ شدم ، و تعبیرِ این آنست کہ
18 اسرارِ پر انوارِ این خاندان عالم را خواہد گرفتن و عالمیان را مرید و محب
خواہد گردانیدن

1 / ۵۴ - ۵۵ ۱۷ Z B آ ۱۶ K ب ۴۲ T, I, 53; H, I, 41

7 در KZ : — B 14 دران نور BZ : دران نورانی K 16 ھہ را B2 :

ھہ K " و می افزود ZB : — K 16 فرا گرفت KZ : فرو گرفت B

شعر (زمل)

نورِ مردان مشرق و مغرب گرفت آسمانها سجده کرده از شیگفت

- ۵۶/۱) همچنان منقولست که روزی در شهر بلخ در مسجد آذینه
دانشمندی بنام ایستاده بود. وردای خود را بردوش گرفته دست از آستین
بیرون نیاورده نماز میکرد؛ حضرت بهاء ولد فرمود که دست در آستین
کن. آنگاه بنام مشغول شو تا حضوری حاصل شود؛ و او از سر سفاقت
و عقل بی ناهت بجواب مشغول شد که تا چه شود؛ فرمود که تا نفس
مُرد ریگت بمیرد و مطیع امر شود؛ فی الحال بیفتاد و بمُرد؛ غریو از
نهاد مردم برخاست؛ گویند آن روز چندین هزار آدمی از علماء و فقراء
و اُمراء باخلاص تمام مرید شدند؛ و بکرامات اولیا که تِلَوِ معجزات
انبیاست. ایمان آوردند و بسیاران توبه کردند
- ۵۷/۱) الحکایه: روایت کردند که پیش از عمارت کردن رَبعِ
قونیّه محلّ مرقدی که حضرت بهاء ولد آسوده است، مختصر تلّگی
بوده است؛ روزی استر سوار گشته بدان جایگاه رسیده ساعتی نیک توقّف

T, I, 54; H, I, 42

۵۶/۱ Z ۱۷ آ B ۱۶ ب K ۳

3 که BZ: — K | 7 ناهت KZ: ناهت B || که KZ: — B || 9 روز

KZ: — B || 10 اُمراء BZ: + و صلحا K || 11 بسیاران BZ: بسیار K

2 نور... شکف: MN ج ۶، ص ۳۹۰ / ۳۰۶۹: MA ۶۰۱ / ۲۹

فرموده اشارت کرده است که قبر من و از آن فرزندان و اعقاب و احفاد من همین جای خواهند بودن

- ۳ (۵۸/۱) همچنان وقتی که سلطان علاء الدین رحمه الله باری شهر را با تمام رسانید . حضرت بهاء ولد لا بها کرده انتماس نموده است که یکبار گیرد بارو برآمده تفرج فرماید : حضرت مولانا فرموده باشد که از دفع سیل و منع خیل نیکو بنیادی نهادی و قلعه حصین ساختی ؛ اما تیر دعا های مظلومان را چه توانی کردن که از صد هزار برج و بدن میگذرد و عالم را خراب میکند ؛ الله الله جمهدی بنا و جهادی کن تا قلعه احسان و عدل برآوری و لشکر دعا های خیر حاصل کنی که از هزاران حصار حصین آنت بهترست ؛ و امن عالم و امان خلق در آنت ، بصدق تمام اشارت آن حضرت را آلت و عدت خود ساخته تا وقت ممات در نشر عدل و حسنات کوشیده برخورداری یافت

شعر (منسرح)

قارون هلاک شد که چهل خانه گنج داشت

نوشین روان نمرد که نام نیکو گذاشت

۵۸/۱ - ۵۹ Z ۱۷ ب ۱۷ آ T, I, 54 ; II, I, 42

۳ رحمه الله KZ : رحه B ۱۱ ۹ دعا های KZ : دعای B ۱۱ ۸ عالم را KZ : عالمی را B .

۴۱ قرون ... کذاشت : کلستان سدی ۰ ص ۴۱

۵۷/۱ املاکی درین روایت اشتباه کرده است ؛ زیرا که باری شهر قونیه قبل از وارد شدن بهاء ولد بشهر مذکور ساخته شده است (ر. ک. به همین کتاب ، ص ۲۹ . نوط ۳)

(۵۹/۱) همچنان منقولست که روزی کعباذ زیارتِ مولانا آمده بود. بجای دست عصای مبارکش را پیش داشت ؛ تا سلطان زیارت کرد و بوسید ؛ اما در ضمیرش گذشت که زهی دانشمندِ متکبر ؛ فی الحال 3 مولانا فرمود که آن تملق و تواضع را دانشمندانِ گذا کنند . نه سلطانانِ دین که ایشان اصل را گرفته اند . سیران دران میکنند

---

1 روزی 2K : + سلطان B || 2 مبارکش را KB : مبارک Z || کرد BZ : کرده
 K || 3 و KZ : B — || دانشمند BZ : دانشمندی K || S دین BZ : + و دنیا K ||
 میکند BZ : + والله الهادی و علیه التکلان وهو المعین و المستعان K

فصل دوم

3 در مناقب حضرت سیدِ سردان برهان الحق والدين الحسين الترمذی
رَوَحَ اللَّهُ رُوحَهُ الْغَزِيْرَ

(۱/۲) راویان اخبار که اخبار اصحاب اخبار بودند نَوَرَّ اللَّهُ
ضَرِيْعَهُمْ چنان خبر دادند که حضرت سید را در ملک خراسان
6 و ترمذ و بخارا و غیره مشهور سیدِ سردان می گفتند و دایم از ضمایر
درون و مغیبات سَفَلی و عَلوی می گفت : و دران زمان که حضرت
بهاء ولد از دیارِ بلخ هجرت نمود . سیدِ سردان بجانب شهرِ ترمذ
9 رفته منزوی شده بود ؛ بعد از مرورِ ایامِ روزی بمعرفت گفتن مشغول
بود ؛ چاشتگاهِ روزِ جمعه هر دهمِ ماهِ ربیع الآخر سنه ٤٨٠ و عشرين
و ستانه فریادِ عظیم کرد و بسیار گریست که دریا حضرت شیخ از کوی
12 عالمِ خاك . بسوی عالمِ پاك رحلت نمود : جماعتی که حاضرِ وقت
بودند ، تاریخِ روز و سال را در حال ثبت کردند : بعد از آنکه
بملكِ روم رسید همچنان بود که فرموده بود : نمازِ جنازه را گزارده
15 شرایطِ عزرا را باقامت رسانید و کافهٔ اکابرِ آن دیار تا چهل روز تمام
سوگواری می بودند ؛ بعد از عُرُسِ چهل روز فرمود که فرزندِ شیخ
جلال الدین محمد من تنهاست و نگرانِ منست ؛ بر من فرضِ عین

۱/۲ Z ۱۷ ب . B ۱۷ آ K ۴ : T, I.76 ; H, I.59

2 الحسين الترمذی KZ : الحسين B || روح . . . النریز KZ : رضایه عنه B |
النریز BZ : + محمد وآله وکان من اهل التبیذ K | 4 اخبار KZ ؛ اخبار B || اخبار
KZ : B — 6 می گفتند ZB : گفتند K || 7 علوی K ~ سفلی BZ || 9 بود BZ :
بوده K || 10 و عشرين K : و عشره BZ || 13 در حال KZ : در حال B || 14 رسید
KZ : رسیدند B || 16 روز KZ : B — 17 من KZ : B —

- است که جانبِ دیارِ رومِ رَوم را برخاکِ پای او مالَم . و در خدمتِ او ملازم باشم و این امانت را که شیخ بمن سپرده است ، بوی تسلیم کنم ؛ بزرگانِ ترمذ در فراقِ حضرت سید زاریها کردند ؛³ با چند یاری همدم قدم در راه نهاده قطعِ مسافتِ شیب و فراز میکرد ؛ چون بدار الملکِ قونیه رسید ، از تاریخِ شیخ سالی گذشته بود و دران هنگام مگر حضرت خداوندگار بسوی شهرِ لارنده رفته بود و حضرت سید چند ماه در مسجدِ سینجاری معتکف شده ؛ با درویشِ خدمتکار مکتوبی متضمنِ بانواعِ حکمِ بجانبِ مولانا فرستاد که البته عزیمت فرمایند و در مزارِ والدِ خود این غریبِ سوخته را در یابند که شهرِ لارنده جای اقامت و اقامت نیست که ازان کوه در قونیه آتش خواهد باریدن ؛ چون مکتوبِ سید بمطالعهِ اشرفِ مولانا رسید از حدِ بیرون رفتهها کرده و بعده شاذان شد و مکتوب را بر دیندها مالیده بوسها داد و گفت

شعر (مجتث)

- 15 هزار سال بیاید که تا بباغِ هنر ز شاخِ دولت چون تو گلی ببار آید
 بهر قران و بهر قرن چون تویی نبود روزِ کار چو تو کس بروزگار آید
 و بزودی مراجعت نموده چون بشهر رسید بتمجیلِ تمام برخواست
 18 و زیارتِ سید رفت ؛ حضرت سید از درِ مسجد بیرون دوید
 بخداوندگار استقبال نمود ؛ همدیگر را در کنار گرفته

شعر (رمل)

- 21 هر دو بحری آشنا آموخته هر دو جان بی دوختن بر دوخته .

7 خدمتکار KZ : خدمتکاری B || 12 و بعده KZ : B || 3 شعر ZK : B

21 هر ... دوخته MN ج ۱ ، ص ۷۰/۷ : MA ص ۱۱/۳

۱. ہردو بیخود گشتند : غریب و نعرہ‌ها از ہاذا یران برخاست . بعد
 از آن حضرت سید از ہر عالمی کہ استفسار فرمود انواع جوابها داد ،
 ۲. سید برخاست وزیر پائی خداوندگار را بوسہ ہا دادن گرفت ؛
 ۳. و بسی آفرینہا کرد و گفت کہ در جمع عالم دینی و یقینی از پذیر بصد
 درجہ گذشتہ ؛ اما پذیرت را ہم علم قال بکمان بود و ہم علم حال
 ۴. بنام داشت ؛ بعد الیوم می خواہم کہ در علم حال سلوک کنی و آن علم
 انبیاء و اولیاء ست ؛ و آن را علم لدنی خوانند کہ و آئینہ من لدنا
 علماً . عبارت از آنست و آن معنی از حضرت شیخ بمن رسیدہ است
 ۵. و آن را نیز ہم از من حاصل کن تا در ہمہ حال ظاہراً و باطناً وارث
 پذیر باشی و عین او گردی ؛ بر ہر چہ اشارت فرمود مطاوعت نمودہ
 حضرت سید را بتدرسہ خود آورد و نہ سال تمام خدمت سید را
 ۱۲. بندگیہا نمود

بعضی گویند کہ در آن و ہلت مرید سید شد ؛ و بعضی گویند کہ
 در بلغ در عہد پذیر خود بہاء ولد مریدش کردہ بود ؛ و سید برسم لالا
 ۱۵. و اتابک دم بدم حضرت خداوندگار را بر دوش بر میگرفت و می گردانید
 (۲/۲) الحکایہ : منقولست کہ روزی حضرت خلیفۃ الحق چلبی
 ۱۶. حسام الدین قدس اللہ سرہ از زبان خداوندگار چنان روایت کرد کہ

T, I, 59 ; H, I, 47

۲/۲ Z ۱۸ ب B ۱۸ آ K ۷۷

۲ انواع K : بانواع ZB ۴ جیب BZ : — K ۵ درجہ BZ : درج K ۶ داشت
 BZ : دانست K 7 و آئینہ . . . علماً BZ : و علمنامہ من لدنا علماً K 11 آورد B :
 آورده KZ ۱۴ بہاء ولد KZ : بہاء الدین ولد B

- مگر حضرت سید ما در ملک خراسان بشهری رسید بیابانک نام ،
 تمام اکابر و صدور آن مقام استقبال کرده . معزز و مبجل داشتند
 3 و در آن قصبه شیخ الاسلام نای مردی بود . ذو فنون و متبحر از سر
 خیلان و تکبر با استقبال او نیامد و التفات نکرد . حضرت سید بی تخاصی
 بر جست و بدیدن شیخ الاسلام رفت : بخدمت شیخ الاسلام اعلام
 6 کردند که سید بر در رسید از سر سجاده پا برهنه تا در خانقاه دوید
 و دست سید را بوسه ها داده عذری میگفت : سید فرمود که در دهم
 ماه رمضان محتاج حمام خواهی شدن : و در راه حمام متلاحمده بیرون
 آیند و ترا بکشند : خبرت کردم تا غافل نباشی : و این اشارت در عشر
 9 آخر شعبان بوده : شیخ الاسلام فریاد کرد و غریبها بر آورده سر برهنه
 کرد . پیا سید افتاد : فرمود که فی فی قَضَى الامرُ وَاللّٰهُ تَرْجِعُ
 12 الامور (۲/۲۱۰) : آری جهت این نیاز و تضرع که نمودی ایمان ببری
 و از دیدار باری باری محروم نمائی : آنچنانک فرموده بود در دهم ماه
 رمضان ملحدانش شهید کردند
 15 (۳/۲) الحکایه : همچنان اخوان صفا و خُلّاتن وفا روایت چنان
 کردند که بعد از مصاحبت بسیار حضرت سید از خداوندگار اجازت

T, I, 60 ; H, I, 48

۳/۲ Z ۱۸ آ B ۱۸ آ K ۷۱

1 ما KZ : — B || 3 قصبه KZ : قصبه B || بود ZB ~ مردی K || 11 کرد
 KZ : — B || غریبها B : غریب KZ || بر آورده KB : بر آورد Z || 13 الامور KZ :
 الامور B || نیاز BZ ~ تضرع K || 14 باری باری KZ : باری B.

1 بیابانک : قصبه است در جنوب شرق کورنمک (ر. ک. به مسعود کیهان
 جغرافیای متصل ایران ، ج ۲ ، ص ۴۸۶ ؛ شهریت در میان خراسان و عراق Kh
 ص ۴۷)

خواست که جانبِ قیصریه روز و مدتی آنجایگاه مقیم شود؛ و حضرت مولانا نمی‌خواست که سید از قونیه بروذ، دبدبم این خطرت در ضمیرش میگذشت و فرصت نمی‌یافت که غیبت کند؛ مگر روزی جماعتی از اصحاب ملازم حضرت مولانا سید را بر استری سوار کرده بتفرج باغها روانه شدند و دران ساعت در آینه ضمیر سید خیالِ قیصریه صورت بسته منسلخ گشته؛ در حال استر برجست و سید را بینداخت؛ همانا که پای مبارکش در اندرونِ ساقِ موزه بشکست؛ آهی بکرد و بیخود شد؛ یاران استر را گرفتند و باز سید را سوار کرده نا بیاغ همام الدین اسفہسالار بردند و سید از کیفیتِ حال هیچ نفرمود؛ چون موزه را بر کشیدند، انگشتانِ مبارکش خرد شده بود؛ حضرت خداوندگار و اصحاب گریستند و متألم شدند؛ سید فرمود که زهی مرید که پای شیخ را می شکند؛ همانا که حضرت مولانا دستِ مبارک بر آنجای نهاده چیزی بر دمید؛ فی الحال آن جراحت مُندَمِل شده صحت یافت و بدستوری حضرت او بجانب دارالفتح قیصریه عزیمت نمود؛ چه شهرِ قیصریه را سید عظیم دوست میداشت و برکوه علی رضی الله عنه رفته روزها و شبها بمناجات مشغول می شد

گویند دران زمان خدمتِ دستورِ اعظم شمس الدین اصفهانی، طَیِّبُ اللهُ ثَرَاه، حاکمِ شهر بود؛ و بحضرت سید ارادت آورده بانواعِ بندگیها میکرد؛ آخر الامر بنده و مرید شده ملحوظِ نظرِ عنایتِ او گشت

6 در حال K: و الحال BZ || 7 بیخود BZ: بیهوش K || 8 سوار کرده BZ: سواره کردند K، اسفہسالار BZ: + چلی سلطان Kh || 12 نَهاذ KZ: نهاده B

17 صاحب شمس الدین اصفهانی، در تاریخ ۸ ذی الحجه سنه ۶۴۶ کشت شده است (ر. ل. ه. ۱، ج ۱، دیباچه، ص LIII)

- (۴/۲) همچنان منقولست که در قیصریه سید را در مسجدی امام کرده بودند؛ از غایتِ استغراقی که داشت در قیام نماز روزی تمام می ماند و در رکوع و سجود همچنان میکرد ؛ بعضی جماعت ازان حال عاجز میشدند ؛ روزی از جماعت عذرخواست که مرا عذریست و جنونی دمیدم غلبه میکند بر من ؛ و من امامی را نشایم . مرا معذور دارید و امامی عاقل طلب کنید ؛ جماعت فریاد کردند که در پی تو یک رکعت نماز 6 مابجای هزار رکعت نماز است و ما بدان جنون راضیم ؛ عاقبة الامر فارغ شد (۵/۲) همچنان روایتست که سید بعد از آنک مرید بهاء ولد شده بود ، زمانی دیوانه وار روی بصحرا نهاده از غلبات انوار تجلیات و تواتر حالات مضطرب و بی قرار می شد . و ریاضت او بغایتی بود که سر و پای برهنه دوازده سال در پیشه ها و کوهستان میگشت ؛ و اناپنجه داشت 12 بر آرد جو کرده و در مدت ده روز باری سه دانه بفرای می ساخت و افطار میکرد ؛ تا حدی که از غایت جوع بکلی دندانهاش رفته بود ؛ ناگاه سحرگاهی از عالم غیب هاتی آواز داد که بعد الیوم ریاضت را بمان و دیگر زحمت مکش ؛ سید جواب داد : بالله الذی بعث نبیا محمداً علی الاسود والاحمر ، تا معین مشاهده نکنم ، دست از مجاهده بر ندارم ؛ و هر چه میخواست از حضرت عزت میسرش میشد ؛ 18 بعد از کمال ولایت و مکاشفات بی نهایت بفراغ بال بحال درون مشغول شد تا انقراض ایام عمر عزیز

(۶، ۲) الحکایه: کرام اصحاب همچنان روایت کردند که بعد از قتر بغداد و کشته شدن خلیفه . بزرگی از شیخزادگان با جماعتی بخدمت سلطان غیاث الدین کیخسرو پسر سلطان علاء الدین برسالت آمده بودند؛ 3
 بطلب مرسومات و اموال روم و استخراج خراج در سینه ست و ثلثین و ستانه . چون شیخزاده بقصریه رسید صاحب اصفهانی که وزیر سلطان بود استقبال کرده در خانقاهی فروز آوردند؛ شیخ زاده 6
 فرمود که زیارت سید را دریابیم؛ صاحب شمس الدین پیشترک بحضرت سید در آمده. دید که سید در کازه خود آسوده است، دو پایش بیرون 8
 در و صومعه چنان مختصر بود که جسم مبارکش تمام نمی گنجید؛ صاحب از دور سر نهاده و گفت: بزرگی و پادشاهی از فرزندان مشایخ بغداد 9
 زیارت سیدی آید؛ سید بانگی بر وی زد که خاموش باش! من پادشاه 12
 و او پادشاه! غیر از من اگر پادشاهی هست بیار. تا گردش را بزخم؛ صاحب از هیبت سید سر اسیمه شد؛ شیخ بیامد و سر نهاده دست 15
 سید را بوسید. بروی خود می مالید؛ سید گفت: بگو که فقیری نیازمندی صادق می رسد تا از مردان حق عنایتها برد؛ اندک ماند که این درویش غریب دلریش گردد؛ شیخ در قدم سید دینارها نثار کرده 15
 فرمود که مساکین شهر یغما کردند

۶/۲ Z ۱۹ ب ۱۹ K آ ۹ : T. I. 63 : II. I. 50

5 که BZ : — K ۱۱ زاده BZ : — K 9 و KZ : — B 12 : KZ : —
 B 16 عرب KZ : عزیز و B

1- 5 بعد از ... ستانه: سخنان مؤلف راجع باین مطلب درست نیست؛ زیرا که کتت شدن خلیفه بغداد در سال ۶۵۶ هـ / ۱۲۵۸ م اتفاق افتاده است نه قبل از سال ۶۳۶ (ر. ک. به EI، ج ۱، ص ۲۱؛ ب؛ IA، ج ۱، ص ۱۹)

(۷/۲) همچنان از حضرت خذائونندگان منقولست که فرمود : حضرت

سید در حجره^۵ مدرسه^۶ ما می بود و در شبی هشتاد بار باری تعالی

بسید تجلی می کرد ؛ و در هر باری سید نعره های زذ و مناجاتها^۷

می کرد ؛ همچنان روزی از مدرسه بیرون آمده بشور تمام دوان

دوان میرفت و طرف فرجیش را می گشایند ؛ و من در پی سید می رفتم

که تا کجای روز ؛ ناگاه هشیار سری برابر سید رسیده گفت که^۸

ها درویش کنار فرجیت را راست کن ؛ فرمود که مرا غم آن نیست ،

تو دهان خود را راست کن ؛ در حال دهان آن شخص طناز لقوه

شد ؛ فرباذ کنان سردر قدم سید نهاد ؛ هماندم باز برقرار آمد^۹

(۸/۲) گویند اوقات یاران را چون ترشی آرزو کردی می فرمود که

ترشی شلجم سو زمندست و بهترین مخللاتست و شلجم را خام خوردن

دینه را روشن کند - چه حضرت سید در علوم طبّی و حکمت الهی^{۱۰}

ممتاز بود و هر چه گفتی در حال از عالم غیب پیدا شدی

(۹/۲) روزی خدمت صاحب اصفهانی بزیارت سید آمده

بود ؛ خادم اعلام کرد که وزیر بزیارت پیر آمده است ؛ بیرون آمد^{۱۱}

و بر در حجره بر خاک نشست ؛ صاحب و امرا بر سر خاک بنشستند ؛

چندانی معرفت و اسرار فرو ریخت که صاحب بیهوش شد و بر

سروقت سید هنگامه عظیم جمع آمد ؛ چون معارف تمام شد ، فرمود که

T. I. 64 : H. I. 51

۹ - ۷ / ۲ Z ۲۰ آ B ۱۹ ب K ۵۰

۴ می کرد BZ : کرد K || ۶ بکا BZ : بکاها K || ۸ ضار KZ : ضان B || 10

می فرمود BZ : فرمود K || 11 شلجم را KZ : شلجم را B || 12 چه KZ : — B || 13

در حال KZ : — B || 16 و اسرا KZ : اسرا B

- اَلْيَوْمَ يَغْفِرُ اللهُ لَكُمْ وَهُوَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ (۱۲/۱۲) ، برخواست و بخانه درآمد و در را محکم بست ؛ صاحب شمس الدین از غایت خوشی 3 برسم شکرانه دینارها بر فقرا تصدق کرده گریان و آه کنان روانه شد (۱۰/۲) همچنان اصحاب قدیم از حضرت مولانا رضی الله عنه روایت کردند که روزی گفت : شیخ سید برهان الدین محقق دمدم 6 می فرمود که قرب هفت و هشت سال است که در معده من لقمه ایست نکرده است و مرا آن حالت عجب می نمود و حیران می ماندم حضرت یَعْلَمُ خَائِدَةَ الْاَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُور (۱۹/۴۰) 9 علیم است که اکنون قرب می سالست که لقمه در معده من شئی نمانده است ؛ جهت دفع ظنون خلق و تعلق صورت بشریت بر مقتضای قبال و تواضاً قدری اراقت کردی و برخاستی ؛ خود صفت عظمت 12 بشر - سِرِّ يُوحَى الْاِلٰهِي - از افهام و اوهام بشری بیرونست (۱۱/۲) گویند پیرمردی در حمام حضرت سید را مُغَمَّز می کرده . بسیار بندگی نمود ؛ سید را خدمت و تملق او خوش آمده میخواست که 15 در حق او عنایتی کند ؛ همانا که آن پیر بدیگری مشغول شد و او را تعلق و تملق می نمود ؛ فرمود که این مردك لَيْفِ حمام و جاروب سقابه بوده است ؛ درمی بدست او داد و بیرون آمد
- II (۱۲/۲) الحکایه : اعزّه اصحاب روایت کردند که خاتونی بزرگ که آسیه وقت بوذ ، مریده سید شده بوذ ؛ روزی بطریق مطایبه

T, I, 65 ; H, I, 51 ۵۱ - ۵۰ K ب ۱۹ B آ ۲۰ Z ۱۲-۱۰/۲

4 رضی الله عنه KZ : — B || 7 عجب KZ : — B || 12 بشر سر Z : سر سر B

بشر K || 19 که Z : — KB || آسیه KZ : آبت (!) B

- سؤال کرد که در جوانی نیز مجاهده و رياضات را بکمال رسانيده بودی ؛ چه معنی که درین وقتِ آنجَرِ عمر روزه نیگیری و اغلب نمازها نیز از تو فوت میشود ؛ فرمود که ای فرزند! ما همچون اشترانِ بارکشیم، بارهای 3 گران کشیده و شدائدِ روزگار زورگار چشیده و راههای دور و دراز کوفته ، قطع منازل و مراحلِ بیحد کرده ، پشم و موی هستی فرو ریزانیده ، لاغر و نحیف و نامراد گشته ایم ؛ و در زیرِ بارِ گران 6 گام زن و اندک خوار و تنگ گلو شده ؛ اکنون ما را چند روزی بَجَو باز بسته اند ، تا چون پرورده شویم در عیدگاهِ وصالِ سلطانِ قربان گردیم ؛ زیرا که قربانِ لاغر را در مطبخِ سلطان بکار نبرند ؛ پیوسته 9 قَرَبِه را قَرَبِه باشد

شعر (رمل)

- 12 گاوِ موسی دان مرا جان داده جزو جزوم حشرِ هر آزاده
گاو اگر خسپد و گر چیزی خورد بهر عید و ذبحِ او می پرورد
خاتون گریان شد و پایهای سید را قُبُلها داده توبه کرد
- 15 (۱۳/۲) همچنان منقولست که حضرت شیخ صلاح الدین نورالله
ضریحه از جمله مریدان سید بود ؛ در اوّلِ حال روایت کرد که

T, I, 67 ; H, I, 53

۱۳/۲ Z ۲۰ ب B ۲۰ آ K ۵۲

1 نیز KZ : — B || 2-3 و اغلب ... میشود KZ : این عبارت در B قدزده شده است || نیز Z : — K || 4 راهها BZ : رانها (!) K || 5 کرده KB : کرده ایم Z || 7 خوار KZ : خور B

13-12 گاو موسی ... پرورد MN ج ۳ ، ص ۲۲۱ - ۲۲۲/۲۸۹۶ - ۳۸۹۷ ؛

MA ۲۹۵ / ۲۴ - ۲۵

- پیوسته حضرت سید یاران را وصیت می فرمود که اگر هیچ طاعتی و عبادتی نتوانید کردن ، الله الله روزه را مهمل مگیرید و هماره بتجوّع شکم و توجّع الم حریص باشید که بهتر از روزه داشتن طاعتی نیست . ۱
- و خلای شکم کلند ینابیع حکمت است ؛ چه از باطن فاطن انبیاء و اولیاء ینابیع حکمت از برکت جوع و روزه بجوش آمده است ؛ اما بتدریج باید . و مرد سالک ناسک را بمنزل مقصود موصولتر از مرکب روزه هیچ نیست ؛ و دعوات اهل روزه مستجاب و مقبول است ؛ و در حضرت عزت اثرهای عظیم دارد و کلید خزائن حکمت است .
- (۱۴/۲) همچنان از حضرت چلبی عارف قدس الله سره منقولست ۹
- که روزی حضرت سید در کنار خندق قیصریه سر مست ساغر الهی گشته . نشسته بود و لشکر مغل شهر را غارت می کردند ؛ از ناگاه مغل مهیب شمشیر کشیده بر سروقت سید رسیده بانگی بر وی زد که ۱۲
- های چه کسی ؟ سید فرمود که های مگو . چه اگر چه صورت مغل پوشیده ، اما بر ما پوشیده نیستی ، می دانم که چه کمی ؛ در حال از اسب فروز آمده سر نهاد ، دی بنشت و روانه شد ؛ اصحاب ۱۵
- حال از حال او سؤال کردند ؛ فرمود که از مستوران قیاب

T, I, 68 ; II, I, 54

۵۲ K آ ۳۰ B آ ۲۱ Z ۱۴/۲

- ۱ می فرمود BZ : کرد K || ۲ مکپید KZ : مکزاید B || هماره B :
- مانا Z مان K || ۴ کلند K : کنید (!) B کلید Z | ۷ مستجاب KZ : + است B ||
- مقبولت Z : قبولت KB || ۸ و در BZ : در K || ۹ قدس . . . سر BZ ~
- قبولت K || ۱۱ و KZ : — B || مغلی B : مغل KZ || ۱۲ مهیب KZ : با هیت
- B || ۱۳ اگر چه KZ : اگر B

حق است که در قبا پنهان شده است ؛ بعد از لحظه باز آمد ، دیناری چند در قدم سید فرو ریخته سر باز کرد و مرید شد و برفت

- ۱۵/۲) همچنان حضرت ولیة الله فی الارض فاطمه خاتون دختر
شیخ صلاح الدین رَضِیَ اللهُ عَنْهَا وَعَنْ آبِیْهَا وَعَنْ بَعْدِیْهَا روایت
کرد که روزی در خانه ما حضرت سید فرمود که حالم را بشیخ صلاح الدین
بجئیم و قلم را بحضرت مولانا ایثار کردم

- ۱۶/۲) همچنان روزی سید فرمود که آدمی را بیرون سه حالت
زیاده جوئی فضولیت ؛ نخست از هر طعمای آن قدر که بسنده باشد ؛
دوم از ملبوسات آن قدر که دفع سرما و گرما کند ؛ و از بزرگی آن
قدر کفایت که بسخره نگیرندش

- ۱۷/۲) الحکایه : اخصّ اصحاب که ارباب و مَا یَتَذَكَّرُ اِلَّا
اُولَئِکَ الْاَبَاب (۲۶۹/۲) بوزند ؛ چنان روایت کردند که چون حضرت
سید را مدت عم باخر آمد و عزیمت آن جهان نزدیک رسید ، بخادم
خود اشارت کرد که سبویی آب گرم مَهِیَا کند ؛ خادم گفت : چون
آن را گرم کردم ، فرمود که بدر رو و در را محکم ببست و گفت : برو
صلاتی ده که سید غریب از عالم نقل کرد ؛ خادم گفت : بر در
صومعه گوش نهاده بوزم ، تا چه خواهد کردن ؛ دیدم که برخاست
و وضو ساخت و غسل کرد و جامه اش را پوشیده و جام اجل را نوشیده
بکنج خانه سرفرو کشید و بانگی بر زد که آسمانها پاکند و افلاکیان همه

پا کانتند و ارواحِ پاکان و پاکِ روان همه حاضر شده اند ؛ ای حاضر و ناظری که امانتی بمن سپرده بودی ، لطف کن بیا و بستان سَتَجِدُنِی اِنْ شَاءَ اللّٰهُ مِنَ الصّٰبِرِیْنَ (۱۰۲/۳۷) و آهنگش رفتن کرد و گفت

شعر (رباعی)

- ۷ ای دوست قبولم کن و جانم بستان   مستم کن و از هر دو جهانم بستان
 باهر چه دلم قرار گیرذ بی تو   آتش بمن اندر زن و آتم بستان
- ۱ و بحق جان را تسلیم کرد ؛ خادم فریاذ بر آورده جامه ها را چاک زد ؛
 همانا که خبر وفاتِ سید بخدمتِ صاحب شمس الدین و اکابر رسیده
 افغان کنان و موی کنان حاضر شدند ؛ کافه اعظم و اصاغر دار الفتح
 سرها باز کردند و سید را چنانک ارکانِ اهل ایمانست حفظ قرآن خوانان ،
 و شیوخ ذکر گوینان ، و علماء دستار پریشان ، و مقریان صلا زنان ، در
 ۱۲ حظیره مبارکش دفن کردند ؛ خدمت صاحب شمس الدین مالهای فراوان
 خرج کرده عرسها ساخت ، ختمها کردند ؛ و فرمود که بالای ترابه
 سید را پوشانیدند ؛ بعد از چند روز خراب شد ؛ باز فرمود که طاق
 ۱۵ بر آوردند ؛ هم منهدم گشت ؛ شبی حضرت سید را بخواب دید که بر
 سر ماعمارت مکنید ؛ بعد از آنک چهل بگذشت مکتوبی درین باب
 بحضرت خداوندگار اصدار کرد ؛ مولانا با اصحاب کرام اکرام نموده
 ۱۸ بسوی قیصریه عازم شد ؛ و زیارت سید را دریافته از نوعرُسی بنیاذ
 کردند ؛ تمامت کتب و اجزای سید را صاحب شمس الدین عرضه داشته ؛

13 ساخت KZ : ساخته B || فرمود KB : فرمودند Z || 16 مکنید KZ :

مکند B || 18 بسوی KB : سوی Z || 19 کتب KZ : کند (!) B

آنچه مطلوب ایشان بود قبول کردند و چند جزوی برسم تبرک و یادگارِ سید بصاحب بخشیدند و باز بسوی قونیه عزیمت فرمودند

- 3 (۱۸/۲) همچنان از مریدان حضرت بهاء ولد منقولست که اوقات سید از استماعِ معارفِ شیخ و کشفِ اسرارِ چنان گرم شدی که هر دو پای خود را در آتشِ مینقل نهاده بدستانِ خود جراتِ آتش را فرو کشتی ؛ تا حضرت بهاء ولد بانگ بر وی زدی که او را از مجلس بیرون کنید ، 6 تا حضورِ ما مشوش نشود ، و چون نعره شیخ در گوشِ سید می رسد در حال ساکن می شد
- 9 (۱۹/۲) همچنان حضرت چلی عارف قدس الله لطیفته از حضرت مولانا قدس الله سیره روایت کرد که روزی حکایت کرده است که ریاضتِ سید ما بغایتی بود که ده و پانزده روز چیزی افطار نمی کرد و چون نفسش تقاضا کردی و افتقار نمودی ، سید بر می خاست و بدکان 12 رَواسی می رفت و در تغاری که آبِ سر را بسگان می ریختند و در آنجا بقیه که مانده بودی ، از آنجا قصدِ نوشیدن می کرد و میگفت : ای نفسکِ فضول دسترس من همین قدرست ؛ معذورم دار و دیگر زحمت 15 مده ؛ اگر سرِ نوشیدن داری بنوش و می گفت :

T, I, 71 : H, I, 56

۱۸/۲ - ۱۹ Z ۲۱ ب ۲۱ K ۵۴

2 باز KZ : B 6 بانك KZ : بانكي B 7 ما BZ : K 9 لطیفته KZ :

سیره B 10 سره KZ : B 11 ما KZ : B 13 چیزی BZ : K 13

روای KZ : روانی (!) B 11 تغاری BZ : تغاره ئی K 11 : B

۱۸/۲ همچنان ... س ۲/۷۰ جانکدار : ر. ک. به سهه - الاز ، س ۱۲۳

شعر (رمل)

۳ نان جو، حتماً حرامست و فسوس   نفس را در پیش نه نان سپوس
نفس را هل تا بگریزد زار زار   تو ازو بستان وام جانگذار

(۲۰/۲) همچنان از حضرت سلطان ولد قدس الله سره منقولست
که روزی جماعتی از سید پرسیدند که راه حق را پایان هست یا نه ؟
۶ سید فرمود که راهرا پایان هست ؛ اما منزل را پایان نیست ؛ زیرا که
سیر دواست ؛ یکی سیر الی الله است و یکی سیر فی الله ؛ آنک
سیر الی الله است پایان دارد ؛ زیرا گذر کردنست از هستی و دنیای
۹ دنی ؛ و از خودی خود رستن است ؛ و این همه را آخرست و پایان ؛
اما چون بحق رسیدی بعد ازان سیر در علم و معرفت خداست و آنرا
ایانی نیست ؛ چنانکه فرمود

شعر (رمل)

۱۲

تا لب دریا نشان پایهاست   پس نشان پا درون بحر لاس
زانک منزلهای خشکی را احتیاط   هست دهها و وطنها و رباط
۱۵ باز منزلهای دریا در وقوف   وقت موج و حبس بی عرصه سقوف
نیست پیدا آن مراحل را سنام   فی نشانت آن منازل را نه نام

T, I, 71-72 ; H, I, 56

۲۰/۲ Z ۲۲ آ B ۲۱ ب K ۵۵

4 سلطان KZ : B — 5 KZ : فی B || 6 سید ZB : K — KZ که B —

2 نان جو ... سپوس : MN ، ج ۵ ، ص ۳۴۸۸/۲۲۱ : MA ۲۰/۵۲۶

5-11 روزی ... نیست : ابتدائیه ، ص ۲۳۷

13-16 تا لب ... نام : MN ج ۵ ، ص ۵۲/۸۰۳ - ۸۰۵ : MA

ص ۴۴۹/۱۷-۱۹

- (۲۱/۲) همچنان حضرت سلطان ولد فرمود که سید برهان‌الدین در عنفوان جوانی چهل روز تمام ملازم صحبت مولانای بزرگ بوده ؛ هر چه حاصل کرد از ولایت و کشف دران چهل روز بوده است
- (۲۲/۲) الحکایه : همچنان در نقل است که چون حضرت سید وفات بهاء‌الدین و لدرا شنید یکسال تمام بر سر خاکستر اندوه بمانم نشست و در فراق او میسوخت ؛ همانا که شبی شیخ را در خواب دید که از سر حدت بر وی نظر میکرد و میگفت که برهان‌الدین چه گونه است که گرد خدائندگان مانمی گردی و او را تنها گذاشته ؛ و این طریقه لالائی و اتابکی نیست و این تقصیری را چه جواب خواهی دادن ؟ از هیبت آن حال بیدار گشته باستعجال تمام عزیمت روم نمود بعضرت مولانا وصول یافته بانواع خدمات مشغول گشت
- (۲۳/۲) نقلست از خدمت صاحب اصفهانی که روزی از بندگی
- سید استدعا کردند تا جامه‌های مبارکش بشویند ؛ قطعاً ممکن نشد ، و قرب دوازده سال بود که ناشسته بود ؛ فرمود که اگر باز چرکین شود چه کنم ؟ گفت : باز بشویند ؛ فرمود : پس ما بعالم جهت جامه شویی آمده باشیم ؟ اینچنین فضولی دیگر مکن و مرا مرنجان ؛ همانا که جان شویی از جامه شویی بهتر است

T, I, 73 : H, I, 57

۲۱/۲ - ۲۳ Z ۲۲ آ - ب B ۲۲ K ۵۵

- 1 همچنان KZ : — B || 7 حدت KZ : حیرت B || نظر KZ : نظری B || که برهان KZ : برهان B || 12 خدمت BZ : — K || 13 قرب BZ : قریب K || 14 که نا KZ : نا B || چیرکین KZ : چیرکینی B

- (۲:۲) دمچنان ہم صاحب شمس الدین نقل کرد کہ چون شیخ الاسلام شہاب الدین عمر سہروردی رَحْمَةُ اللهِ عَلَیْہِ از دار الخلافہ بخدمت سلطانِ روم آمدہ بود . میخواست کہ زیارتِ حضرتِ سید را دریابد ؛ صاحب از بندگیِ سید اجازت حاصل کردہ چون بحضورِ سید درآمد . دید کہ سید بر سرِ خالک نشستہ بود ؛ اصلاً حرکتِ نفرمود ؛ شیخ از دور سر نہاد و بندشت ؛ هیچ گونه قیل و قالِ درمیانہ نہ رفت ؛ شیخ زاری کنان برخواست و روانہ شد ؛ مردان گفتند در میانِ شما اصلاً سوآلی و جوابی و کلماتی نہ رفت مبنی بر چہ بود ؟ شیخ گفت : پیشِ اہلِ حال ، زبانِ حال می باید ؛ فی زبانِ قال .

شعر (رمل)

- پیشِ بینا شد خموشی نفعِ تو زین سبب آمد خطابِ آنصِتُوا
پس بر و خاموش باش از انقیاد زیرِ ظلِّ امرِ شیخ و اوستاد
- چہ بی آن حال . بمجردِ قال . مشکلات در وقت حل نمیشود ؛ صاحب شمس الدین و اقرانِ او از شیخ پرسیدند کہ او را چون دیدی ؟ گفت در بایست مَوَاج از دُرِّ معانی و غُررِ حقایقِ اسرارِ محمدی . بغایت غایت آشکار و در غایتِ غایتِ پنهان و نپندارم کہ در جمیعِ عالم بغیر از حضرت مولانا جلال الحق والدین قدس اللہ سرہ کمی بتحقیقِ او رسد و او را دریابد

T, I, 73 ؛ H, I, 58

۵۶ K آ ۲۲ B ب ۲۲ Z ۲۴/۲

- 6 قبل KB : قبل Z || در میان B || 13 در وقت KZ : درون B ||
16 آشکار BZ : آشکارا K || 17 الحق و BZ : -- K || رسد Z : نرسد KB || دریابد Z : دریابد KB

12 پیش ... انصتوا : MN ج ۴ ، ص ۲۹۹ / ۲۰۷۲ ؛ MA ۲۹ / ۲۷۷

13 پس ... اوستاد : MN ج ۴ ، ص ۴۷۶ / ۳۳۴۹ ؛ MA ۲۷ / ۴۱۳

فصل سوم

در اعلام بعضی از مناقب ظاهر حضرت مولانا سیر الله الّا عظم ، قدسنا
الله بيسره المعظم

3

(۱/۳) راویان اخبار و حاویان اسرار که احبّار حقایق بودند .

روایت چنان کردند که حضرت مولانا در سن پنج سالگی اوقات از جای

خود بر میجست و مضطرب میشد ، تا حدّی که مریدان بهاء ولد او را

در میان می گرفتند ؛ از آنک صور روحانی و اشکال غیبی بنظرش متمثل

میشدند ، اعنی سفره ملائکه و برّره جن و خواص انس که مستوران

قباّ حق اند ؛ چنانک در اوایل حال فرشتگان مقرب حضرت رسول را

و جبرئیل مریم را و ملائکه اربعه لوط را و خلیل را و سایر مرسلین را

علیهم السلام تمثّل میکردند ؛ و حضرت سلطان العلماء استمالت فرمودی که

ایشان غیبیانند ؛ خود را بشا عرضه میکنند تا نثار عنایات کنند و هدایای

عینی و غیبی ارمغان آورده اند و این نوع حالات و سکر برایشان بتواتر

واقع می شد ؛ و خطاب لفظ خداوندگار گفته بهاء ولدست ؛ رَضِيَ اللهُ

عنه ؛ ولادت حضرت مولانا در بلخ سادس ربیع الاول بوده لسنة

اربع و ستائنه

T, I, 76 ؛ H, I, 59

۱/۳ ب ۲۲ Z ب ۲۲ B آ ۷ K

2 در KZ : + مناقب B || 3 المعظم BZ : الرّیّ K || 4 احبار Z : اخبار K

: اخبار B || 5 چنان KB : چنین Z || سالکی KZ : + بقی B || 9 رسول را BZ :

+ صلم K || 15 بوده KZ : + است B || لسنة BZ : سنة K || ستائنه KZ : | حالا B

- (۲/۳) الحکایه : شیخ بدرالدین یواش نقاش المولوی چنان روایت کرد که من از حضرت سلطان ولد شنیدم که فرمود که بخط مبارک بهاء ولد در صحیفه نبشته یافتند که حضرت جلال الدین محمد من در بلخ شش ساله بود که روز آذینه بر بام خانه های ما سیّر میکرد و ماضی قرآن میخواند و اکابر زاذگان بلخ هر جمعه بخدمت او حاضر شدند و با او صحبت و اُلفت کردند و تا وقت مسجد باهم بوذندی ؛ مگر کوزکی از میان ایشان بدیگری گفته باشد که بیا تا ازین بام بر آن بام دیگر بجویم و رهان می بستند ؛ حضرت مولانا زیر لب تبسم کنان بدیشان جواب داد که ای برادران این نوع حرکت از گُربه و سگ و جانوران دیگر می آید ؛ حیف نباشد که انسان مکرم بدینها مشغول شود ؛ چه اگر درجان شما قوت روحانی و میل جانی هست ، بیایید تا سوی آسمان پریم و سیّر منازل ملکوت کنیم ؛ و دران حالت از نظار آن حماعت غایب شدن گرفت و از غایت وهم تمام کوزکان فریادها کردند و غریب بر آوردند تا مردمان ازان حال مطلع شدند ، دیدند که بعد از لحظه رنگ ریخته و در جسم مبارکش تغییری ظاهر شده باز آمد ، جمیع کوزکان سرها باز کرده روی برخاک قدمش نهاده مرید شدند ؛ فرمود که آن ساعت که من باشا مکالمه میکردم دیدم که جماعتی سبز قباian مرا از میان شما برگرفتند و بگرد اطباق افلاک و بروج سماء

T, I, 77 ; H, I, 59

۵۷ K آ ۲۲ B آ ۲۳ Z ۲/۳

- 1 یواش : KZ : یواش B || 6 باو : KZ : باو B || 8 دهان : KZ : دهان B ||
 9 داذ : KZ : دادی B || 11 درجان : KZ : درجات B || جانی : BZ : کانی K ||
 15 جسم : KZ : چم B || تنعی : Z : تنیر KB || 16 سرها : Z : سر B

گردانیدند و عجایب عالم روحانی را بمن نمودند و چون فغانِ شما بگوئیم
رسید بازم این جایگاه فروز آوردند : و گویند دران سنّ اغلب در
سه چهار روز باری هفت روز افطار میکرد

3

(۳/۲) همچنان از حضرت سید برهان الدین منقولست که او روایت
کرد که حضرت شیخم بهاء ولد قدّس الله روحه پیوسته میان
اصحاب کبار بکرات میفرمود که خدایندگاری من از نسل بزرگست
و پادشاه اسیاست و ولایت او باصالتست : چه جدّه اش دختر
شمس الائمه سرخمی است

6

و گویند شمس الائمه شریف بود و هم از قبل ماذر بامیر المؤمنین علی
مرتضی می رسد کرم الله وجهه و از قبل پدر بابو بکر صدیق رضی الله عنه
و ماذر من دختر محمد خوارزمشاه بلغ است و والده احمد خطیبی جدم
هم دختر ملک بلغ ابراهیم ادهم است : غرض از اعلام این انساب
مدح نسب ظاهر ایشان است تا اهل نسبت و مناظره کنندگان بی وقوف
را معلوم شود که حضرت اباء کرام و اجداد عظام ایشان از اصل
چنین شاهان صوری و معنوی بوده اند و از ان عنصر پاك پالوده اند و بر
موجب اشارت نبوی که ، العِرقُ دَسَّاسٌ . عِرقِ پاك ایشان را
معتبر دارند و در تعظیم او بیفزایند

15

T, I, 78 ; H, I, 60

۳/۳ Z ۲۳ ب B ۲۲ ب K ۵۸

3 هفت روز BZ : + باری K ۹ و گویند KZ : گویند B 10 مرتضی BZ : +
رضایه عنه K ۱۱ کرم ... وجهه BZ : - K ۱۱ از قبل ... عنه Z : - KB ۱۱
جدم BZ : - K ۱۲ ملک ... ادهم است Z : ملک بلغ است KB ۱۱ انساب BZ :
انساب K ۱۳ کنندگان BZ : کنندگان را K ۱۱ بی وقوف را BZ : بی وقوف K ۱۱
15 صوری KZ : صوری (!) B

شعر (رمل)

این نسب خود پوستِ اورا بوذه است   کز شهنشاهانِ میہ پالوذه است
مغزِ او خود از نسب دور است و پاک   نیست جنشش از ستمک کس تا سیماک
تا پیشِ آدم اسلافش همه   مهترانِ بزم و رزم و ملّاحمه

(۴/۳) همچنان منقولست که روزی حضرت مولانا فرمود که من
در سنّ هفت سالگی دایم در نمازِ صبح سوره: **إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ**
(۱/۱۰۸) می خواندم و میگریستم؛ از ناگاه حضرتِ الله از رحمتِ بیدریغِ
خود بمن تجلی کرد؛ چنانک بیخود شدم؛ و چون بهوش آمدم از هاتقی
آواز شنیدم که ای جلال الدین! بحقّ جلالِ ما که بعد ازین مجاهده
مکش که ما ترا محلّ مشاهده کردیم؛ و بشکرانه آن عنایت تا غایت
بندگیها می کنم و بر موجبِ أَفَلَا اَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا (۳/۱۷)
می کوشم و می جوشم، تا مگر اصحابِ خود را بجای و کمالی و حالی توانم
رسانیدن؛ چنانک فرمود

شعر (رمل)

همچو تاری شد دل و جان در شهود   تا سرِ رشته بمن روئی نمود
راههای صعب پایان برده ایم   ره بر اهلِ خویش آسان کرده ایم

۴/۳ Z ۲۳ ب B ۲۲ ب K ۵۹ T, I, 79; H, I, 61

1 شعر BZ: بیت K || 5 که من KZ: من B

2-4 این ... ملحه: MN ج ۴، ص ۲۳۹ / ۱۰۳۶ - ۱۰۳۸: MA

۱۱-۱۰/۳۵۱

15 همچو .... نمود: MN ج ۶، ص ۴۴۰ / ۲۹۴۳: MA، ص ۱/۶۲۱

16 راههای ... کرده ایم: MN ج ۳، ص ۱۶۷ / ۲۹۴۷: MA ۲۸/۲۶۹

- (۵/۳) الحکایت : از کبار اصحاب منقولست که چون حضرت بهاء ولد از عالم فانی بجهان باقی رحلت فرمود . حضرت مولانا در سال دوم بجانب شام عزیمت نمود تا در علوم ظاهر ممارست نماید و کمال خود را با کمالیت رساند و گویند سفر اولش آن بود ؛ و چون بمبارکی بشهر حاب رسید در مدرسه حلاویه نزول کرد و از مریدان پدرش چند یاری ملازم خدمتش بوزده در آنجا مدتی مقیم شدند ؛ مگر ملک الامراء حاب کمال الدین ابن عدیم مَلِکْ مَلِکْ حَلَب بود ؛ مردی بود فاضل و علاقه و کارداران و صاحب دل و روشن درون ، از غایت اعتقاد خدمات متوافره می نمود و پیوسته ملازم حضرتش می بود ؛ ازان سبب که فرزند سلطان العلماء بود ، و بتدریس مشغول می شد و چون در ذات مولانا فطانت و ذکاوت عظیم می دید در تعلیم و تفهیم او جِدّ بی حدّ می نمود و از همه طلبه علم بیشتر و پیشتر دوسه درس بدو می گفت ؛ بعضی از خواص او و طلبه علم و غیره از سر انکار و حسدی که داشتندی ، ازان ملازمت و رغبت او ملول می شدند ، و همچنان بواب مدرسه از خاصان حضرت نواب بی خبر بود ؛ بارها با نواب ملک شکایت می کرد که حضرت مولانا هر نیم شبی از حجره اش غایب میشود ، و نمی دانم که کجاها می رود

T, I, 80 ; H, I, 62

۵۹ K T ۲۳ B T ۲۴ Z ۵/۳

- 1 الحکایه Z : حکایه KB || 4 بود KZ : + و B || 7-8 علامه و کارداران KZ : علامه کارداران B || 8 متوافره Z متوافر KB : || 11 می دید KZ : دید B || 14 و همچنان KZ : همچنان B || از خاصان ... بارها Z : — KB || 15 نواب KZ : بواب B

- و عجب درین است که درِ مدرسه را بسته می‌یابم و باقی نمی‌دانم که حال چو نیست ؛ ملک کمال الدین از شماتِ آن ناقصانِ قاصر فهمِ متردّدِ خاطر می‌شد ؛ همانا که شبی در حجرهٔ بَوَّابِ متواری گشته خواست که صوبتِ حال را دریابد ؛ چون نیم شب شد ؛ دید که حضرتِ مولانا از حجرهٔ خود بدر آمد و روانه شد ؛ چون بر درِ مدرسه رسید در باز شده بیرون آمد ؛ ملک کمال الدین آهسته آهسته در عقبِ او روانه شد ، چون بدروازهٔ شهر رسید ، همچنان دروازه واز شده بیرون شدند و تا مسجدِ خلیل الرحمن رفتند ؛ کمال الدین نظر کرد قبهٔ دید سپید ، پر از غیبیانِ سبزپوش ، که در جمیعِ عمرِ خود مثلِ ایشان مردمِ نورانی ندیده بود ؛ همشان بحضرتِ مولانا استقبال کرده سر نهانند ؛ کمال الدین از آن هیبتِ بیپوش شد ، تا وقتِ اشراق بیخود خفته بوده - چون بیدار شد - نظر کرد فی قبهٔ دید و نه در آن حوالی کمی بود ؛ برخاست زاری کنان ؛ وازان جرأتِ پشیمان ، در آن صحرای بی‌پایان روانه شد ؛ روز همه روز تا آفتابِ زرد راه می‌برید و اشکها می‌بارید - اصلاً بمنزلی و آبادانی نرسید و پایاهش از غایتِ نازکی آبلها کرده بود ، چه در همه عمرِ خود پیاده نرفته بود ، شب همه شب تا سحر بانگها می‌زد و استغفار میکرد ؛ ازین طرف چون خواصّ او ملک را دو شبانروزی ندیدند دیوانه شدند و این خبر که ملکِ حلب از ناگاه غایب شد ، در شهر شایع گشته کیفیتِ حال را حُجَّابِ ملک از بَوَّابِ مدرسه دریافتند ؛ صبحدم مجموعِ جُنْدیان از دروازه بیرون آمده در آن صحراها بطلبِ او متفرّق گشتند ؛ از ناگاه بحضرتِ

7 همچنان BZ : + آن K || دروازه BZ : در K || واز BZ : باز K ||

شدند KZ : آمد B || 11 بوزه KZ : بود B || 12 دران KZ : در B || 13 صحرای

KZ : صحرای B || 14 می برید KZ : می برید B

- مولانا ملاقات افتاده بجمعهم با مدالت تمام سرنهانند، و هشان گریستند ؛
 و چون سبب گریه ایشان را می دانست ، فرمود که برادرِ مسجدِ خلیل
 روید تا گم شده را بیابید ؛ آن روز همه روز رکابدارِ ملک می راند ؛
 در صحرائی ملک را در مانده و خسته شده بیافت ؛ و از غایتِ جوع و عطش
 از حیاتِ خود بکلی امید بریده دید ؛ فروز آمده سرنهاده و بسیار گریست
 و آب و طعامی که بر گرفته بود پیش آورد ؛ ملک گفت : مرا چون یافتی ؟
 گفت با لشکرِ شهرِ حلب بطلبِ ملک بیرون آمده بودیم ، من بنده از دور
 بحضرتِ مولانا رسیدم و حکایت را عرضه داشتم ، بدینجانب اشارت
 فرمود ، و لله الحمد که مطلوبِ خود را یافتم ؛ ملک هیچ نگفت ، براسب
 تازی سوار شده چون شهر رسید اجلاس و دعوتی عظیم کرده بارادت
 تمام مریدِ محض شد ؛ تمامتِ حُسادِ خجل و شرمسار گشتند و اهلِ
 حلب زن و مرد محب و مرید شدند و چون غلوی غام از حد گذشت
 از آفتِ اشتباه گریزان گشته روزِ سوّم بسوی دمشق نهضت فرمود ؛
 بعد از چند ماه مگر سلطان عزالدینِ روم ملک الادباء بدرالدین یحیی را
 رَحِمَهُ اللهُ بخدمتِ ملکِ حلب کمال الدین برسات فرستاده بود ، بدعوتِ
 مولانا تا بمقرّ عزّ خود عودت نماید ؛ این قضیه را علی التمام و الکمال
 کمال الدین بخدمتش تقریر کرد ؛ همچنان ملک الادباء بدرالدین یحیی ارادت
 آورده این حکایت را در وقتِ مراجعت بحضرتِ سلطانِ اسلام و خواصّ
 حضرت او باز گفت ؛ هشان عاشق و معتقد شدند

1 ب KZ : B تا 3 تا BZ : + که K || 5 امید BZ : اومید K || 10 سواز

KZ : سواره B || 12 محب BZ ~ مرید K || 15 رحمة BZ : — K || 16 عودت KZ :

دعوت B || نماید ZKB : + در ضمن حکایات و سرگذشتها Zh || 18 سلطان اسلام BZ :

سلطان الاسلام K

(۶/۳) همچنان منقولست که روزی حضرت شیخ صلاح الدین رَضِیَ اللہُ عَنْہُ فرمود که در خدمت سید برهان الدین محقق عَظَمَ اللہُ ذِکْرَہُ بحضور تمام مراقب نشسته بودم ؛ و او از عظمت جلال مولانا کلمات می فرمود ؛ گفت : در اَوَانِ صِبَا که لالا و آنا بک آن سلطان بودم ؛ در اوقات عروج خود بیست کُرت بیشتر حضرت اُورا برگردن خود گرفته بالای عرش برده ام ، تا بدين عظمت رسید ، و مرا برو حقوق بسیارست و اُورا بر من اضعاف و آلاف آنست و چون این حکایت را بحضرت مولانا حکایت کردم ، فرمود که همچنانست و صد هزار چندانست و رحمت و احسان آن خاندان بسیارست و بی پایانست و این بیت را گفت

بیت (بسیط)

12 أَحْسِنَ إِلَى الثَّامِسِ تَسْتَعِيدُ قُلُوبَهُمْ فَطَا لَمَّا اسْتَعْبَدَ الْإِنْسَانُ إِحْسَانُ
(۷/۳) الحکایه : همچنان شیخ سنان الدین اقصهری که از کبار اصحاب کشف بود ، روایت چنان کرد که چون حضرت مولانا بطرف دمشق برای تحصیل کردن علوم عزیمت نمود ؛ مگر قافله شام در ولایت سیس بمغاره رسیده نزول کردند و دران مغاره چهل نفر راهبان مُرتاض منقطع می بودند ، تا حدی که کشف رازهای عالم مُلُک میکردند ، و از 18 مُغِیَّبَاتِ سُفلی خبر میدادند ، و ضامُر مردم میگفتند ، و از اطراف نُحف و ندورشان میبردند ؛ همانا که چون حضرت مولانا را دیدند ، کوزکی را اشارت کردند تا آهنگ جوّ هوا کرده میان ارض و سما بایستاد ؛

T, I, 84 ; H, I, 64

۶/۳ Z ۲۵ آ B ۲۴ K ۶۲

3 جلال BZ : حال K 4 آن KZ : او B 9 رحمت BZ : مرحمت K ۱۱ بسیارست و KZ : B ۱۰ گفت BZ : می گفت K 15 علوم KZ : B ۱۷ می کردند BZ : کردند K 20 سما KZ : شما B

- و حضرت مولانا سر مبارک در پیش خویش انداخته مراقب شده بود ؛
 از ناگاه آن کوزک فریاد کرد که بمن چاره کنیز والا هینجا می بستم
 و از هیبت آن شخص مراقب هلاک می شوم ؛ گفتند : فروز آی ؛ گفت :
 نمیتوانم فروز آمدن ؛ گویا که مرا اینجاگاه بمیخ دوخته اند ؛ چندانکه
 کوشیدند نتوانست فروز آمدن ؛ همگان سر در قدم مولانا نهادند که
 ای سلطان دین ! ستاری فرما و رسوائی ما مکن ؛ گفت : بغیر از
 گفتن کلمه توحید چاره نیست ؛ فی الحال کوزک کلمه شهادت بر زبان
 راند که اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلهَ اِلَّا اللهُ وَاَشْهَدُ اَنْ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ
 و بآسانی فروز آمده همه شان باتفاق تمام ایمان آوردند و می خواستند که
 مصحوب آن حضرت روانه شوند ، راه نداد ، فرمود که هینجا بعبادت
 حق مشغول شوید و ما را از دعای خیر فراموش مکنید ؛ باز بهمان عبادت
 و ریاضت ملازم بوده مغیبات علوی و سفلی ملک ایشان شد و در آن
 جایگاه گوشه ساخته صادر و وارد را خدمات میکردند

- (۸/۳) همچنان روایت کردند که چون حضرت مولانا بدمشق
 مبارک رسید علمای شهر و اکابر دهر که بودند استقبال کرده در مدرسه
 مُقَدَّمیه فروز آوردند و خدمات عظیم کردند و او بر ریاضت تمام بعوام
 دینی مشغول شد ؛ گویند قُرْب هفت سال مقیم دمشق بود و گویند
 چهار سال بود ؛ و نوبت اول سید از قونیه باهم سفر کرده در قیصریه
 پیش صاحب اصفهانی بنامد ؛ چون حضرت مولانا باز گشت ، در
 ملازم او باز بقونیه بیامد

بگریبانِ تحیر فرو برده ، بتدبیرِ عالمِ باطن روی آورده ، بمشاهدهٔ
عجایبِ لا مکان مشغول شده است و در سرِّ و فی انفسیکُم أَفْلا-
تُبْصِرُونَ (۲۱/۵۱) مستغرق گشته

3

شعر (هزج)

بیرون ز تونیست هر چه در عالم هست درخود بطلب هر آنچ خواهی که تویی

- 6 ساعتی توقف کرده اصلاً نگران نشد ؛ سید آمده بیرون آمده در
خلوت را برآورد ؛ تا چهلهٔ دیگر بگذشت ، باز درآمد ؛ دید که بنابر
ایستاده نیاز میکند و از عینانِ مبارکش عینانِ تجریدانِ (۵۰/۵۵)
روان شده است ؛ قطعاً بسید پرداخت ؛ باز بیرون آمده در را مُحْكَم
9 کرد و بمراقبتِ حالِ او مشغول شد ؛ چون چلهٔ سوم بگذشت ، سید
نعره زنان در خلوت را خراب کرده ؛ دید که مولانا از خلوت بصد
جلوت تبسم کنان برابرِ سید آمد و هر دو چشمانِ مبارکش از مستی
12 دریای مَوَاجِ الهی گشته بود

شعر (رمل)

- 15 در دو چشمش بین خیالِ یارِ ما رقصِ رقصان در سوادِ آن بصر
سید سر بسجدهٔ شکر نهاد ؛ بیحد زاری و رقت کرده ، حضرت مولانا را
در کنار گرفت و بر روی مبارکِ او بوسه ها افشان کرده بارِ دیگر سر نهاد
و گفت : در جمیعِ علومِ نقلی و عقلی و کسبی و کشفی بی نظیرِ عالمیان بودی
18 والحالةُ هذه در اسرارِ باطن و سیرِ سیرِ اهلِ حقایق و مکاشفات

- روحانیت و دیندارِ مُعْتَبَرِ انْگِشْتِ نَمایِ انبیاء و اولیاءِ شذّه ؛ چه
 تمامتِ مشایخِ پیشین ، و دانشمندانِ و بینشندانِ راستین ، درین
 3 حیرتِ بوذند که بحضرتِ چون تو پادشاهی و صولِ یابند ، و از اصولِ
 کیفیتِ و صول - با حصولِ شوند ؛ و لله الحمد فی الآخِرَةِ وَالْأُولَى
 که منِ بندهٔ ضعیف و نحیف بذینِ سعادتِ سرمدی ، و دولتِ ابدی ،
 6 رسبدم و دیدم ؛ بسم الله روان شو و روانِ جهانیان را بحیاتِ تازه
 و رحمتِ بی اندازه مستغرق گردان و مردگانِ عالمِ صورت را بمعنی
 و عشقِ خود زنده کن ؛ و آن بوذ که حضرتِ مولانا بطرفِ قونیه
 9 روانه شد و بتدریسِ علومِ ظاهر مشغول گشته ، ابوابِ مواظ
 و نصایح و تذکیر را مفتوح گردانیده دستارِ خود را بر موجبِ اشارتِ
 نبوی که الْعَمَاءُ تَبْجَانُ الْعَرَبِ ، دانشمندانِ می پیچند و ارسال میکرد
 12 و ردای فراخ آستین ، چنانکه سنتِ علمای راستین بوذ ، میپوشید ؛ بعد
 از مرورِ ایامِ حضرتِ سید از ممالکِ ملک بعوالمِ ملکوت نقل فرمود ؛
 حضرتِ مولانا بجانبِ قیصریه رفته زیارتِ سید را دریافت ؛ چنانکه
 15 یاد کرده شد ؛ بعد از آنکه بقونیه باز آمد ، زمانی نگذشت که دوم
 بار حضرتِ سلطان الفترا مولانا شمس الدین قَدَسَ اللهُ سِرَّهُ بقونیه
 رسید . در بیست و ششم جمادی الآخر لِسَنَةِ اثْنِی وَارْبَعِیْنِ وَسِتِّمِائِه
 18 (۱۰/۳) الحکایه : همچنان ابتدای حکایتِ مولانا شمس الدین تبریزی

T, I, 89 : H, I, 68 ۹۶ K ب ۲۵ B ۲۶ Z ۱۰/۳

2 و دانشمندان : Z — BK 5 سرمدی BZ — K ۱۱ ابدی BZ : ابد K

9 کشته KZ : شذّه B ۱۲ ردای KZ : روای B ۱۴ رفته ZB : رفت K ۱۱

زیارت KBZ : زیارتِ تربّه K ۱۵ نگذشت Z : بگذشت BK ۱۷ لسنه Z : سنه KB ۱۱

اثنین Z : اثنی KB

- عَظَمَ اللهُ ذِكْرَهُ آنچنانست که در شهر تبریز مرید شیخ ابوبکر تبریزی
 سَلَه و زنبیل باف بود ؛ و آن بزرگش دین در ولایت و کشف القلوب
 3 یگانه زمان خود بود و حضرت شمس الدین تبریزی را مقامات
 و مرتبت بدانجائی رسیده بود که او را نمی پسندید و از آن مقام عالتر
 مقامی میجست، تا از برکت آن صحبت اعلی و عظیم تر شود و بدرجات
 اکملیت رسد و ارتقا نماید ؛ و درین طلب سالها بی سر و پا گشته
 6 گیرد عالم میگشت و سیاحت میکرد ، تا بدان نام مشهور شد که شمس
 پرده اش خواندندی ؛ مگر شبی سخت بی قرار شده شورهای عظیم
 9 فرمود و از استغراق تجلیات قدسی مست گشته در مناجات میگفت :
 خداوندا میخواهم که از محبوبان مستور خود یکی را بمن بنمائی ؛ خطاب
 عزت در رسید که آنچنان شاهد مستور ، و وجود پر جود مغفور ، که
 12 استدعا میکنی همانا که فرزند دلبد سلطان العلماء بهاء ولد بلخی است ؛
 گفت : خدایا دیدار مبارک او را بمن بنمای ؛ جواب آمد که شکرانه
 چه میدهی ؟ فرمود که سر را

2 سله زنبیل باف Z : — BK || 3 بوذ BZ : بوذ K || 4 بدانجائی KZ : در
 انجائی B || 5 آن KZ ~ صحبت B || و عظیم تر KZ : او عظیم تر B || 6 رسد KZ : —
 B || 7 میکشت KZ : کشت می کرد B || سیاحت KB : سیاحت Z || 9 از استغراق Z :
 سراق BK || میکفت BKZ : کفت Bb || 11 در رسد BZ : در می رسید K ||
 مستور KZ : مسور مستور B || 12 ولد KB : — Z || 13 دیدار KZ : + دیدار
 B || 14 شکرانه Z ~ چه KB

شعر (رمل)

تبریز عهد کردم که چو شمس الدین بیاید

بنهم بشکر این سرکه بغیرِ سر ندارم

3

الهام آمد که باقلیمِ رومِ رُو ، تا بمقصود و مطلوبِ حقیقی برسی ؛ کمرِ
اخلاص در میانِ جان بسته بصدقِ تمام و عشقِ عظیمِ جانبِ ملکِ روم
روانه شد

6

بعضی گویند که از دمشق بروم آمد و بعضی گفتند که باز بتبریز
رفته ، بروم آمد ؛ و چون بشهرِ قونیه وصول یافت ، چنانک مشهورست
در خانِ شکر فروشان نزول کرده ، حجره^۱ بگرفت و بر درِ
حجره اش دوسه دیناری قُفلی نادری نهاد ، و مفتاح را در گوشه^۲
دستارچه^۳ قیمتی بسته بردوش می انداخت ، تا خلق را گان آید که
او تاجرِ بزرگست ؛ خود در حجره غیر از کهنه حصیری و شکسته
کوزه^۴ و بالشی از خِشتِ خام نبوذ ؛ در ده و پانزده روزی خشک
پاره^۵ کرده را در آبِ پاچه ترید کرده افطار میفرمود

12

(۱۱/۲) همچنان منقولست که روزی آن سلطانِ عالم جان ،

15

بر درِ خان نشسته بوذ ؛ مگر حضرت مولانا ، قَدَسَ اللهُ لَطِیفَتَه
از مدرسه^۶ پنبه فروشان بیرون آمد و بر استری رهوار سوار شده ،
تمامتِ طالبِ علما و دانشمندان در رکابش پیاده از آنجا عبور میکردند ؛

18

T, I. 91؛ H, I, 70

۱۱/۲ ۲۷ Z آ ۲۰ B ۶۷ K

2 تبریز : KB : بتبریز Z || 4 باقلیم : KB : بملاک Z || 7 که : BZ : — K || 13
کوزه : BZ : ابرقی K || بالشی KZ : بالشی (!) B || وپانزده K : پانزده BZ || 14 ترید Z :
ترید KB || خشک پاره KZ : — B || 16 الله KZ : — B || 17 استری BZ : استر K ||
18 طالب ... دانشمندان BZ : علماء و دانشمندان و طالب علما K

همانا که حضرت مولانا شمس الدین برخاست و پیش دویذ و لیگامِ استرا
محکم بگرفت و گفت : ای صرّافِ عالم و نقودِ معانی و عالمِ اسماء !
بگو که حضرت محمد رسول الله بزرگ بود یا بایزید ؟ فرمود که فی
محمد مصطفی سرور و سالارِ جمیعِ انبیاء و اولیاء است و بزرگواری
از آن اوست بحقیقت

شعر (منسرح)

بختِ جوان یارِ ما داذنِ جانِ کارِ ما
قافله سالارِ ما فخرِ جهانِ مصطفاست

شمس تبریزی گفت : پس چه معنیست که حضرت مصطفی سُبْحَانُكَ
مَا عَرَفْنَاكَ حَقًّا مَعْرِفَتِكَ می فرماید و بایزید سُبْحَانِی مَا أَعْظَمَ
شَأْنِی وَاَنَا سُلْطَانُ السَّلَاطِین میگوید ؛ همانا که مولانا از استر
فروذ آمده از هیبتِ آن سؤال نعره بزد و بیوش شد و تا یکساعتِ رصّدی
خفته بود و خلقِ عالم در آن جایگاه هنگامه شد و چون از عالمِ غشیان
بخود آمد، دستِ مولانا شمس الدین را بگرفت و پیاده بمدرسه خود آورده ؛
در حجره در آمدند ، تا چهل روز تمام بهیچ آفریده را راه ندادند ؛
بعضی گویند : سه ماه تمام از حجره بیرون نیامدند

(۱۲/۳) منقولست که روزی حضرت مولانا فرمود که چون

مولانا شمس الدین از من این سؤال را بکرد ، دینم که از فرقِ سرم
دریچه باز شد و دودی تا قُمه عرشِ عظیم متصاعد گشت ؛ همانا که

ترك درسِ مدرسه و تذکیرِ منبر و صدارتِ مسند کرده بمطالعهٔ اسرار
الواحِ ارواح مشغول شدند ؛ چنانک فرمود :

شعر (هزج)

3

عطارد وار دفتر باره بوذم زبَر دستِ ادیبان می نشستم
چو دینم لوحِ پیشانی ساقی شدم مست و قلمها را شکستم

6

(۱۳/۳) همچنان چون آن صحبت و انقطاعِ کلتی و خلوت از حدّ

گذشت ، کافهٔ خلقی قوینہ بجوش آمدند و محبّان و یاران از سرِ غیرت
وحسد درهم شدند و هیچ کسی را معلوم نبوذ که او چه کس است و از
کجاست ؛ باتفاقِ تمام قصدِ او بزرگ کردند و فترتی عظیم در میانِ یاران
واقع شد ؛ همانا که روزِ پنجشنبه ، بیست و یکمِ ماهِ شوال لسنه اثنین

و اربعین و ستمائه : حضرتِ مولانا شمس الدین غیث نمود ؛ قربِ ماهی

طلبِ او کردند ؛ اثری پیدا نشد که چه شد و بکجارت ؛ پس حضرت

مولانا فرمود تا از هندباری فرجی ساختند و کلاهی از پشمِ علی بر سر نهاد ؛

و گویند در آن ولایت جامهٔ هندباری را اهلِ عزا می پوشیدند و قاعدهٔ

قُدما آن بوذ ، چنانک درین عهد غاشیه می پوشند ؛ همچنان پیراهن را

نیز پیش باز کرده پوشید و کفش و موزهٔ مولوی در پا کردند و دستار را

با شکر آویز پیچیدند و فرمود که رباب را شش خانه ساختند ؛ چه از قدیم

العهد ربابِ عرب چهار سو بوذه و فرمود : شش گوشهٔ ربابِ ما شارح

سرِ شش گوشهٔ عالمست و الفِ تاری ربابِ مُبین تألفِ ارواح است بالفِ الله

مصراع (رمل)

گر ترا گوشیت بشنور بود چشمی بین

- بعد از آن بنیاذِ سماع نهاد و <از> شورِ عشق و غوغای عاشقان اطرافِ 3
 عالم پر شد و خلقِ جهان از ضعیف و شریف و قوی و ضعیف و فقیه و فقیر
 و عالم و عامی و مسلمان و کافر و جمیعِ اهلِ مِلّال و اربابِ مذاهب و دُؤل
 روی بحضرتِ مولانا آورده تمامتِ مردم شعرخوان و اهلِ طرب شدند 6
 و دائماً لیلًا و نهارًا بسماع و تواجد مشغول شدند و یک دم بحالِ آرامش
 و آسایش نداشت و بسا متاکی و حسّاد و خودپرستانِ مُعجَب و کور
 دلانِ متجبّر و محجوبانِ متکبّر که مبتدعانِ شریعت و مرتدانِ طریقت بودند 9
 از اطرافِ غریزند گرفتند و زبانِ طعن بر گشودند که **«إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ»** (۷۲/۱۱)؛ دروغا نازنینِ مردی و عالمی و پادشاه زاده که از ناگاه
 دیوانه شد و از مداومتِ سماع و ریاضت و تجوُّع و مُخْتَلِّ الْعَقْل گشت 12
 و مجذوب شد؛ چنانکه صنادیدِ کُفّار، در شانِ محمد مختار، گفته
 بودند و آن همه از شومئِ صحبتِ آن شخصِ تبریزی بوده و حضرت باری
 تعالی در قهرِ ایشان جوابِ صواب فرموده که **«مَا أَنْتَ بِنِعْمَةٍ 15**
رَبِّكَ بِمُجْنُونٍ» (۲/۶۸) و مصطفی صلّوات الله و سلّامه علیه
 میفرماید که هیچ ایمانِ بنده بخدا درست نشود، تا مردمِ جهّال
 ویرا بِمُجْنُون منسوب نکنند 18

شعر (رمل)

- 3 گرافلاطون را رسد زین گون جنون دفترِ طب را فرو شوید بخون
آنچنان دیوانگی بگُست بند که همه دیوانگان پندم دهند
- 6 و چون حقیقتِ حقیقتِ حضرش معلومِ عالمیان شد ، آنانک توفیق
و عنایتِ حقِ رفیقِ جانِ ایشان شده بود ، بنده و مرید گشته نادم و مستغفر
شدند ؛ گروهی که در طُغیان و کُفرانِ خود قساوتی داشتند ، در
اندک زمانی مخدول و منکوب گشتند و لا یزیدُ الکافرینَ کُفرُهم الاّ
خساراً (۳۹/۳۵) چنانک فرمود

شعر (هزج)

- 9 مشو تو منکرِ پاکان بترس از زخمِ بی باکان
که صبرِ جانِ غمناکان ترا فانی کند فانی
- 12 امید است که تمامی فضلِ مولانا شمس الدین در فصلِ مناقبِ او گفته آید ،
ان شاء الله تعالی وحده العزیز
- 15 (۱۴/۳) الحکایه : همچنان منقولست که حرمِ مولانا کیرا خاتون
رَحِمَہَا اللهُ کِه در طهارتِ ذیل و نقاوتِ عِرَض ، مریم ثانی بود ؛

T, I, 96 ؛ H, I, 73 ۷۰ K ب ۲۱ B آ ۲۸ Z ۱۴/۳

5 کت BZ : کت K 12 امید است BZ : اوید است K ۱۱ او KZ : مولانا
B 15 مریم ثانی بود BZ : خود را نظیر نداشته بود K

2 کر فلاطون را ... بخون : MN — ؛ MA —

3 آنچنان ... دهند : MN ج ۲ ، ص ۳۲۱ / ۱۳۸۵ ؛ MA ص ۲۷ / ۱۳۴

14 کرا : یکی از عنوانهای زنان یونانی است ، مثل خاتم و خاتون (ر. ک به
T ج ۲ ، دیباچه ، ص VI - XIII)

- روایت کرد که روزی حضرت مولانا در قلب زمستان با حضرت شمس تبریزی در خلوتی نشسته بودند و مولانا برزانوی شمس الدین تکیه کرده و من از شکاف در خلوت گوش هوش فاسوی ایشان نهاده بودم ، 3 تا چه اسرار میگویند و درمیانه چه حال میروذ ؛ از ناگاه دیدم که دیوار خانه گشوده شد و شش نفر مهیب مردم غیبی در آمدند ، سلام کردند و سر نهاده دسته گل در پیش مولانا نهادند و تا قرب نماز پیشین بحضور تمام نشسته بودند ، چنانک اصلا کلمه گفته نشد ؛ حضرت مولانا بخدمت شمس الدین اشارت کرد که نماز بگذاریم ، امامتی کن ؛ شمس الدین فرمود که با وجود شما کسی را امامتی نرسد ؛ مولانا امامی کرده ، بعد از اتمام نماز آن شش نفر کرامی اکرام کنان برخاستند و از آن دیوار باز بیرون رفتند و من از آن هیئت بیهوش شده ، چون خود را جمع کردم ؛ دیدم که مولانا بیرون آمد و آن دسته گل را بمن داد که این را نگاه دار و من برگی چند از آن گل بدکان عطاران فرستادم که این نوع گل ما هیچ ندیده ایم ، این گل از کجاست و این را چه نام است ؛ تمام عطاران بر طراوت و رنگت و بوی آن گل حیران ماندند که در قلب زمستان این چنین گل غریب از کجا آمد ؛ مگر در آن جماعت خواجه بود معتبر ، شرف الدین هندی نام که دایم بتجارت هندوستان رفتی و متاعهای غریب و عجیب آوردی ؛ 21 چون گل را بروی عرضه کردند ، گفت این گل هندوستانست و مخصوص در آن ولایت می روید ، در حوالی سرنديب ؛ والحاله هذه

1 قلب BZ : + ایام K || 3 ما سوی K : سوی BZ || 5 نفر BZ : + مردم

K || مردم BZ : - || 11 دیوار BZ : - || K || 13 کل را BZ : کل K || 17 آمد BZ : آمده K

در اقلیمِ روم چه کار دارد؟ من می‌باید که کیفیتِ این حال را در یابم که
 این تحفه در روم چون آمد؟ خادمه کرا خاتون برگهارا برگرفته باز
 3 بخانه آمد و حکایت را باز گفت؛ حضرت کرا خاتون را حیرت یکی
 در هزار شد؛ از ناگاه حضرت مولانا درآمد، فرمود که کرا آن
 گل‌دسته را سر بسته دار و بکسی نا محرم مناهکه مستورانِ حرمِ کرم
 6 و باغبانِ حرمِ ارم که اقطابِ هندوستانند، آن را جهتِ تو ارمغان
 آورده اند، تا دماغِ جانت را قوت دهد و چشمِ جستم را قوت بخشد،
 الله الله نیکو محافظت کن تا چشمِ زخم نرسد؛ و گویند تا دمِ آخرین
 9 کرا خاتون آن برگهارا نگاه میداشت، مگر که از آن مجموع چند برگ
 بخدستِ گرجی خاتون حرمِ سلطان داده بود و آن هم باجاستِ مولانا بوده
 و هر کرا چشم درد کردی، برگ را بر آن می‌مالیدند شفا می‌یافت
 12 و اصلاً رنگ و بوی آن گل تغییر نکرده بود و برکتِ دستِ آن عزیزانِ
 مشکِ جیب

(۱۵/۳) همچنان هم از حضرت کرا خاتون رَضِیَ اللهُ عَنْهَا
 15 منقولست که گفت: در خانه ما چراغ پایه بود که بطولِ قد آدمی
 ساخته بودند، همانا که حضرت مولانا از اوّل شب تا طلوع فجر

T, I, 98; H, I, 75

۷۱ K آ ۲۸ B آ ۲۹ Z ۱۵ / ۳

1 روم KZ: + او B || در یابم KZ: بدام B || 3 باز کت KB:
 کت Z || 4 کرا Zh: KBZ || 5 کل‌دسته را BZ: کل دست K || 7 دهد KZ: —
 B || قوت Z: قربت B قوت K || 12 دست Z: آسیب B آستین K

10 گرجی خاتون حرم سلطان: گرجی خاتون زن مبین‌الدین پروانه است،
 نه حرم سلطان (ر. ک به T ج ۱، دیباچه، ص LIV)

بر سر پای ایستاده معارف حضرت بهاء و لد را مطالعه میکرد ؛ شبی جماعتی از جنیان که سَكَّانِ بَقَاعِ ما بودند ، بمن شکایت کردند که ما را تاب تابش چراغ نیست و از روشنائی چراغ زحمت عظیم می بینیم ، 3 مبادا که بمردم خانه از ما المی برسذ ، کِرا خاتون فرمود که حکایت این شکایت را بمحضرت مولانا روایت کردم ، تبسم فرموده تا سه روز هیچ گونه جوابی نگفت ؛ بعد از آن فرمود که بعد الیوم غم مخور که 6 جنیان مرید و معتقد ما شدند و بهیچ کسی از فرزندان و یاران ما زحمتی نخواهند رسانیدن

- 9 (۱۶/۳) الحکایه : فخر الاصحاب ، جلال الدین قصاب ، رَحِمَهُ اللهُ که از مریدان قدیم مولانا بود و او مردی بود پر لطایف و ظرایف جهان و او را سنت چنان بودی که تازی بچگان می خرید و تیار داشتی کرده با کابر می فروخت و او را اسبان نیکو دایما در اصطبل بودی ؛ چنان 12 روایت کرد که روزی حضرت مولانا را از عالم بی چون شوری عظیم ظاهر شده بود و چهل روز تمام دستار مبارکش را عربانه تحت العُنُق بسته می گشت ؛ از ناگاه دیدم که غرقِ عَرَق شده بهیبت تمام از در درآمد و من بیچاره وار سر نهادم و متحیر ماندم ؛ فرمود که آن فلان اسب حیسان را بزن کن ؛ با سه نفر خدمتگاران جوان بصند هزار جهد و شیکال زین نهاده پیش کشیدم ؛ سوار گشته برابر قبله روانه شد ؛ 18

T, I, 98; H, I, 75

۷ K ٢٨ B ٢٩ Z ١٦ / ٣

1 حضرت KZ : — B || 2 جماعتی KZ : دران جماعت B || 4 که BZ : K ||

5 بمحضرت ZK : بمحضر B || 6 مخور KZ : میخور B || 10 ظرایف BZ : ظرایف K ||

18 و شیکال Zh : — KBZ

گفتم که بنده، خداوندگار نیز بیاید؟ فرمود که، بهمت مددکن؛ شب هنگام دیدم که گرد آلود گشته باز رسید و آن چنان اسبِ فیل جثه بغایت نحیف و دو تا شده بود؛ روزِ دوم دیدم که باز آمد و اسبی دیگر بهتر از آن خواسته سوار شد و برفت و وقتِ نمازِ شام باز آمده، اسبِ تازی ضعیف و چنگال شده بود و من اصلاً نیارستم دم زدن؛ روزِ سوم باز آمد و اسبی دیگر سوار گشته روانه شد؛ همچنان نمازِ مغرب پیامد و از مرکب فروز آمده بخانه درآمد و بفراغتِ تمام بنشست و گفت

شعر (رمل)

مرثده مرثده ای گروه عیش ساز کان سگِ دوزخ بدوزخ رفت باز
فَقَطُّطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِيْنَ ظَلَمُوا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (۴۵/۶)
و مرا از هیبتِ مولانا مجالِ آن نشد که از کیفیتِ حال سؤال کنم؛
بعد از چند روز از طرفِ شام کاروانی عظیم رسیده خبر دادند که
لشکرِ مُغَلِ شهرِ دمشق را قویِ بتنگ آورده است؛ گویند: هُوَلَاوِ
خانِ بوذ که در سنهٔ خمس و خمسین و ستمائه بغداد را بشمشیر گرفته
و خلیفه را کشته، در سنهٔ سبع و خمسین و ستایه قصدِ شام کرد و حلب را
بگرفت؛ و گویند: کتبوغا با لشکرِ گران تا دمشق براند و در آن وهلت که
لشکرِ محاصرتِ دمشق کرده بوذند و اهالیِ دمشق حضرتِ مولانا را

1 که بنده KB: بنده Z: 2 آلود KZ: آلوده K: اسب KZ: + و B: 3 دو تا KZ: دو تا B: دیدم Z: می بینم KB: 4 اسب KZ: است B: 6 کشته BZ: شد K: 11 حال KZ: شد BZ: 12 کشت K: نماز BZ: + وقت K: 11 حال KZ: جان (!) B: 13 آورده BKZ: + بوده Zh: 15 و ستایه B: 16 لشکر KZ: لشکر را B: 17 محاصرت KZ: محاصرت (!) B

- آنجا يگاه معاینه دیدند که بمعاونت لشکر اسلام رسیده مغل را شکستند و بکلی منهدم گشته خایباً خاسراً مراجعت نمودند ؛ راوی خبر میگوید که از بشاشتِ استماعِ این خبر شاذان شده بحضرت مولانا آمدن تا وصف حال 3 دمشق را بگویم ؛ فرمود که آری جلال الدین

شعر (رمل)

- آن سواری کوسپه را شد ظفر اهل دین را کیست سلطانِ بصر 6
تمامت یاران نعره زنان شورها کردند و در میانِ عالمیان شوری و سروری حاصل شده، این کرامت و قدرت منتشر گشته محبتان مَبْتَشِّر شدند
- (۱۷/۳) الحکایه : اکابر اصحاب روایت کردند که معتبر خواجه 9
مُتَمَوِّلِ نیازمند از شهر تبریز در خانِ شکر فروشان نزول کرده بود ؛ مگر روزی از خواجگان شهر قونیه استفسار کرده است که درین شهر شما از مشایخ و علماء کیانند که زیارت ایشان مشرف شوم و سعادت دست بوس 12 ایشان را دریافته مصاحبت نمایم و از موایدِ فوایدِ ایشان مستفید شوم که مقصودِ عارفانِ عالم از زحماتِ اسفار و مطالعهٔ اسفار دریافتنِ حضورِ علمای کبار و مشایخِ ابرار است ، نه آنکه محض تجارت و اکتسابِ اسباب کنند ، چنانکه گفته اند

T, I, 101 : H, I, 76

۱۷/۳ Z ۲۹ ب KB ۷۳

4 فرمود : KZ : فرموده B || 7 شوری BZ : سوری K || 8 محبان KZ :

همچنان B || ۱۱ متبصر BZ || 11 شما KZ : — B

6 آن سواری . . . بصر : MN ج ۱ ، ص ۳۱۳۱/۱۳۰ : MA ص ۱۷/۵۶

شعر (رمل)

گفت حق^۲ اندر سفر هر جا روی   باید اول طالبِ مردی شوی

- ۳ گفتند درین شهر ما مشایخِ کرام و علمایِ عظام بسیارند، اما شیخ الاسلام
و محدثِ ایام خدمتِ شیخ صدر الدین است که در جمیعِ علوم دینی
و طریقتِ مشایخِ یقینی عَدِیمُ المِثْل است؛ خواجگانِ شهر او را برگرفته
۶ بزیارتِ شیخ صدر الدین روانه شدند و قربِ دویست دیناری ارمغانهای
عجیب و نَحَفِ غریب باهم بردند؛ چون خواجه تبریزی بر درِ شیخ رسید
بسا خدم و حشم و شاهد و غلامان دید و حُجَّتَاب و بَوَاب و طواشی هر چه
۹ تمامتر تماشا کرده ازین حال انفعال نموده ملول شد که من بزیارتِ امیر
آمدم یا بدیدنِ فقیر؟ گفتند شیخ را این معنی زیان نمی‌کند که او نفسِ
کامل دارد؛ چنانکه حلوا طیب را زیان ندارد، اما رنجورِ محرور
۱۲ مزاج را زیان دارد و نشاید حلوا خوردن؛ علیها باکراه تمام در آمده
صحبِ آن بزرگ را دریافته، از حضرت شیخ همتی استدعا کرده از
زبانهای متواترِ خود شکایت نمود و طلبِ استخلاص کرد و گفت که در

۴ خدمت BZ : — K ؛ ۸ و غلامان BK ؛ غلامان K || طواشی Z : توانی
KB . ۹ کرده KZ : کرد B || ۱۱ محرور BZ ؛ بخورد K . ۱۲ در آمده BZ : +
و K ؛ ۱۳ آن KZ ؛ او B

۲ گفت ... شوی : MN ج ۲ ، ص ۲۲۲۱/۲ ؛ MA ص ۲۲/۱۵۳

۸ طواشی : خواجگان که در بندگی سلطان یا امیر باشند (ر. ک. به
Histoire des sultans Mamluks, Quatremère ج ۱ ص ۱۳۲، ۳۶۵ ؛
Osmanlı devleti teşkilâtına medhal, İ. Hakkı Uzunçarşılı ص ۳۳۹ ؛
Mevlânâda Türkçe kelimeler, M. Şerefeddin ؛ ۴۴۶، ۳۷۷، ۳۷۱، ۳۶۵
TM, ve Türkçe şiirler ج ۴ ، ص ۱۴۵)

- وقتِ حَوَلانِ حَوَل وجه زکات را بارباب حاجات می‌رسانم و بوسعِ طاقت، صدقات دریغ نمیدارم؛ اما سبب زیانمندی خود را نمیدانم که از کجاست؛ چندانکه نیاز و ابتهال می‌نمود، شیخ بحال او ملتفت نمیشد، همچنان خایب و ملول مراجعت کردند؛ دوم روز باز از خواجگان سؤال کرد که درویشی و عزیزی دیگر نیست که از صحبت او توان برخوردار شدن و بمقصود رسیدن و استعانت طلبیدن؟ گفتند: آنچنان مردی و شہسواری که تو می‌طلبی حضرت مولانا جلال‌الدین است که ترک لذاتِ مایوسی‌الله کرده، دکانِ دوکون را پشتِ پای زده، روز و شب عبادت‌الله مشغول گشته است و در تقریرِ مواعظ و معارف دریای محیطِ معانیست؛ خواجه تبریزی بشغفِ تمام لایه‌های عظیمِ نمود که مرا بخندمت او دلالت کنی که مجرد از استعجالِ او در باطن من سروری سر زده؛ خواجه چند او را بسوی مدرسه مولانا رهبری کردند و مبلغ پنجاه دینار زر در کنارِ دستارچه بسته باهم بردند؛ همانا که چون بمدرسه مولانا درآمدند، حضرت مولانا در جماعتخانه مدرسه تنها نشسته بود و بمطالعه کُتبِ مستغرق گشته؛ خواجگان بجمعهم سرنہا‌ند و بیخود شدند و خواجه تبریزی از یک نظرِ مبارکِ مولانا لایعقل گشته بسیار گریست؛ مولانا فرمود که پنجاه دینار تو در محل قبول افتاد و بهتر از آن دویست دینار است که تلف شد و حق تعالی می‌خواست که بر تو آفتی و قضائی بفرستد، آن قضا را بدین صحبت بخشید

2 نمیدانم ZK: بمی دانم B || 6 بمقصود رسیدن Z: بمقصودی BK ||

7 حضرت KZ: B - || 8 پشت ZB: + و K || 10 بشغف BZ: بهد K ||

11 مجرد KB ~ از Z || 15 کشته BZ: کشت K

و ز آن آفت رھیزی، هان تا تو نومید نباشی که بعد الیوم دیگر زیانمند نشوی و عذرِ مافات را خواسته آید؛ خواجهٔ مسکین، از آن نفَسِ مشکین حیران گشته شاذان شد؛ بعد از آن فرمود که سببِ زیانمندی و بی برکتی و نکبتِ تو آن بود که روزی در فرنگستانِ مغرب در محلهٔ میرفتی و درویشی فرنگ از اولیای کبار بر سرِ چارسوئی خفته بود، در هنگامِ گذر بر سرِ وَیْ خُذُو انداختی و ازو نفرت نمودی؛ دلِ مبارکِ آن عزیز از تو رنجید و از آن سبب ترا چندین وقایع و خسارت پیش آمد بِرُو و اورا خشنود کن و از وی حلالی بخواه و هم سلامِ ما را بوی برسان؛ خواجهٔ بیچاره ازین اشارات سراسیمه شد که این چه قدرتِ پادشاهی و قوتِ الٰہیست؟ حضرت مولانا فرمود که می خواهی که این ساعت اورا مشاهده کنی؛ نگاه کن، دستِ مبارکِ بر دیوار زده، دری از دیوار گشوده شد؛ خواجه دید که آن مرد در فرنگستان در چارسوئی خفته است؛ خواجه در حال سر نهاده جامه هارا چاک زد و از آن مستی دیوانه وار بیرون آمده عزیمت نمود و چون بدان دیار رسید و در آن محله بطلبِ آن مرد میگشت، در همانجایگاه که بویِ نموده بودند اورا خفته دید؛ از دور فروز آمد و سر نهاده؛ درویشِ فرنگ گفت: چه کنم که حضرت مولانا نمیگذارد والا نمیخواستم که خود را و قدرتِ خدا را بتو می نمودم؛ اکنون نزدیک بیا، خواجه را در کنار گرفته برویش بوسه ها داد؛ و بانواعِ دلداریه اش

2 مشکین KB : — || 3 زیانمندی ZB : + تو K || 6 رنجید KZ : رنجیده B || 9 که

این . . . الٰہیست Z : — KB || 10 که KZ : — B || 12 فرنگستان BZ : +ستان K ||

خفته BZ : + بوده K || 17 نمودم ZKB : + می دیدی که جهات میکردم Zh ||

18 و بانواعِ دلداریه اش ZB : — KBZ

- فرمود که اکنون نگاه کن تا حضرت شیخم و خداوندگارم را ببینی
و مشاهده کنی ؛ خواجه نگاه کرد ، دید که حضرت مولانا در مدرسه
مستغرقِ سماع گشته درین بیت ذوقها میکند و رقصها میفرماید

3

شعر (رجز)

- ملکیست اورا زُفت و خوش هرگونه می بایدش
خواهی عقیق و لعل شو خواهی کلوخ و سنگ شو

6

گر مؤمنی می جویدت و رکافری می شویدت
این کو برو صدیق شو و آن کو برو افرنگ شو

- و چون بمبارکی باز وصول یافت ، سلام و سجدهاتِ فرنگ را رسانید ،
بی نهایت اسباب باصحاب ایثار کرده در قونیه مسکن ساخت و از جمله
عاشقانِ غلص شد

- 12 (۱۸/۳) الحکایه : منقولست که در سرای معین الدین پروانه شی
سماعِ عظیم شده بود و شیوخِ ابرار و علمای مختار حاضر شده بودند و آن
شب حضرت مولانا شورهای عظیم میکرد و نعرهای پیاپی می زد ؛
15 آخر الحال بکنجِ خانه رفت و ایستاد ؛ بعد از لحظه فرمود که تا قوالان
چیزی نگویند ؛ تمامتِ اکابر حیران ماندند ، بعد از ساعتی که مراقب

T, I, 105 ; H, I, 80

۷۶ K آ ۴۰ B آ ۳۱ Z ۱۸/۳

1 فرمود KBZ : کرد Zh || 2 خواجه KB : — Z || که BZ : — K || در مدرسه
Z : — KB || 9 بمباری KZ : مبارکی B || رسانید KZ : رسانید B || 16 که BZ : — K
12 معین الدین پروانه : یکی از رجال بزرگ دولت آل سلجوق بود ، در سال
۶۷۶ هـ / ۱۲۷۷ م کشته شد (ره ک به T ، ج ۱ ، دیباجه ، ص LXI - LV)

گشته بود، سر برداشت و هر دو چشم مبارکش گویا که دو طشتِ
 پر خون گشته بود؛ فرمود که یاران پیش آئید و در دو چشم من عظمتِ
 ۳ انوارِ خدا را عیان نفرج کنید؛ هیچ کسی را امکانِ نظرِ آن نظرِ
 بی نظیر نبود و هر که بجِدّ نظر کردی، فی الحال چشمه اش خیره و بی قوت
 شدی؛ اصحاب فریادها کرده سر نهانند

۶ (۱۹/۳) همچنان حضرت مولانا بسوی چلبی حسام الدین نگران
 گشته فرمود که بیا دین من . بیا ایمان من . بیا جان من ، بیا سلطانِ
 من ، پادشاهِ حقیقی و حضرت چلبی نعرها می زد و اشکها می ریخت؛
 ۹ مگر پروانه بخدمتِ امیر تاج الدین معتزِ خراسانی پنهانی نظر کرده گفته
 باشد که عجباً آنچه مولانا در حقِ چلبی حسام الدین می فرماید درو آن
 معنی هست؛ و استحقاقِ آن خطابات دارد یا تکلف میکند؛ در حال چلبی
 ۱۲ حسام الدین پیش آمده پروانه را محکم بگرفت و گفت: امیر معین الدین
 اگر نیز نیست، چون حضرت مولانا فرمود فی الحال آن معنی را همراه
 جان ما کرد و بخشید اِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ
 ۱۵ كُنْ فَيَكُونُ (۸۲/۳۶) که

T, I, 106; H, I, 80

۷۶ K آ ۳۰ B آ ۳۱ Z ۱۹/۳۰

۱ که BZ: — K || ۵ شذی ZB: + یهوش کشتی K || ۸ حقیقی BZ: + + ما K

۹ تاج الدین معتز خراسانی: پسر محی الدین طاهر قاضی الفضاة جلال الدین
 خوارزمشاهست، جلال الدین خوارزمشاه او را بوظیفه ایلجیکری بتزد سلطان علاء الدین
 کیقباد اول سلجوقی (دوره سلطنتش ۶۱۶ - ۶۳۵ / ۱۲۱۹ - ۱۲۳۶ م)
 فرستاده است، بد از آن از جانب مغل برای تحصیل کردن وامهای آل سلجوق
 بانطولی آمده است (ر. ک. ت. ۴، ج ۱، دیباجه، ص LXXI - LXX؛ مکتوبات
 مولانا، ص ۶۳، ۲۷ - ۶۴، ۸۰، ۹۱، ۱۱۱، ۱۲۲، ۱۴۰)

مصراع (رمل)

کارِ او کن فیکونست نه موقوفِ عِلل

3

شعر (رجز)

مشهور آمد این که میس از کیمیا زرمی شود

این کیمیای نادره کردست میس را کیمیا

از یار فروشی و بنده نوازی و مرید پروری خذاوندگار اینها بعید و بدیع
نیست ؛ همانا که پروانه در عرقِ تشویر غرق شده سر نهاد و عذرها خواسته
خواسته ؛ بسیار شکرانه فرمناذ

9 (۲۰/۳) همچنان از کرامتِ عظیمِ آن حضرت یکی آن بود که
هیچ آفریده ؛ بجشمِ مبارکِ او نیارستی نظر کردن، از غایتِ حدتِ لمعانِ
نور، وقوتِ شور ؛ بایستی که همگان از آن لمعانِ نور چشم دزدیدندی
و بزمن نگاه کردند

12

(۲۱/۳) الحکایه : ملک المدرّسین مولانا شمس الدین ملطی رحمة الله

علیه که از کبارِ یارانِ محرم بود و در انواعِ حیکم مشارّ الیه و متفق

15 علیّه - روایت کرد که روزی مصحوبِ حضرت مولانا در باغِ جنید
الزمان معروف الوقت چلبی حسام الدین بوذیم و حضرت مولانا هر دو
پای مبارکِ خود را در آبِ جوی کرده معارف میفرمود ؛ همچنان در
18 اثنای کلام بیائنی صفاتِ سلطان الفقراء مولانا شمس الدین تبریزی

- مشغول گشته ، مدحهای بی نهایت فرمود و خدمتِ مقبول الاقطاب
 بدرالدین ولدِ مدرّس رحه الله که از اکابرِ کَمَلِ اصحاب بود، در آن حالت
 ۳ آهی بکرد و گفت : زهی خیف، زهی دریغ؛ مولانا فرمود که چرا خیف و چه
 خیف و این خیف بر کجاست و موجبِ خیف چیست و خیف در میانِ ما چه
 کار دارد؟ بدرالدین شرمسار گشته سر نهاده و گفت : خیفم بر آن بود که
 ۶ خدمتِ حضرت مولانا شمس الدینِ تبریزی را در نیافتم و از حضورِ
 پر نورِ او مستفید و بهره‌مند نگشتم و همه تأسف و تلافی بنده بدان
 سبب بود؛ همانا که حضرت مولانا ساعتی عظیم خاموش گشته هیچ
 ۹ نگفت؛ بعد از آن فرمود که اگر بخدمتِ مولانا شمس الدینِ تبریزی
 عَظَمَ اللهُ ذِکْرَهُ رسیدی، بروانِ مقدّسِ پندرم بکسی رسیدی که
 در هر تائی موی او صد هزار شمسِ تبریزی آونگانت و در ادراکِ
 ۱۲ سرِّ سرِّ او حیران

شعر (رمل)

- شمسِ تبریزی که شاه و دلبرست با همه شاهنشهی جاندار ماست
 ۱۵ اصحابِ شاذیها کردند و سماع برخاست و حضرت مولانا این غزل را
 آغاز فرمود

شعر (منسرح)

- گفت لب ناگهان نامِ گل و گلستان آمده آن گلغذار کوفت مرا در دهان ۱۸

گفت که سلطان منم جانِ گلستان منم
حضرتِ چون من شهی وآنکه یاذِ فلان

الی آخره وگویند قربِ چهل روز چلبی بدرالدین رنجور و مهجور خفته
بود ، مستغفر گشته صحت یافت ، باز بعنایتِ مخصوصِ شیخ
مشرف شد

(۲۲/۳) همچنان خدمتِ شیخ محمود صاحب قران که از اتراب
واقرانِ خود گذشته بود ، روایت چنان کرد که روزی قاضی شهید
مرحوم مولانا عزالدینِ قونیه که وزیرِ سلطان عزالدین کیخسرو بود
رَحِمَهُمَا اللَّهُ وَبَجْهَتِ حضرتِ مولانا در دارُ الْمُلُکِ قونیه مسجدِ
جامع بنا کرده ، مردی عالی همت بود ؛ از حضرتِ مولانا سؤال کرد که
از هرفنِ علمی که حضرتِ شما را حاصلست از علوم ظاهر ما نیز بقدرِ
استعداد و اجتهادِ خود همان کتب را حاصل کردیم و در تحصیلِ آن
ممارستِ بی حد نمودیم ؛ اما آنچ بحضرتِ شما معلوم و مفهوم شده است
از آنها ما را هیچ گونه وقوفی و خبری نیست و عقلهای ما اصلاً مُدْرکِ
آن معانی نشده است ؛ حضرتِ مولانا تبسم فرموده گفت : آری ،
ما یکدو ورق از علمِ اقبال که علیمُ اللّٰهت مطالعه کرده ایم که آن

T, I, 109 ; H, I, 82

۷۸ K B آ ۳۲ Z ۲۲/۳

3-4 مخصوص ... مشرف Z : شیخ مخصوص K شیخ مشرف مخصوص B || 8 بجعت

KZ : جهت B || 10 هر BZ : K — || 12 اما BZ : K —

6-7 قاضی ... عزالدین قونیه : قاضی عزالدین محمد بن محمود رازی است که
در ۶۵۴ یا ۶۵۶ هـ / ۱۲۵۶ یا ۱۲۵۸ م کشته شده است (ر. ک. ب. مسامرة
الاخبار ، ص ۴۰-۴۲ ؛ ابن بیی ، الاواخر اللایة ، ۶۰۱-۶۰۸ مکتوبات
مولانا ، ۷۶ ، ۷۸ ؛ فیه مافیة ، ص ۲۰۲ ، ۳۴۰ حواشی و تعلیقات ناشر)

بخدمتِ شما و سَمِعَ شما نرسیده است؛ بعضی میخواند و بعضی را میخوانند وَ ذَٰلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ (۹۵/۵)

شعر (رمل)

عقل کآن باشد زد و رانِ زُحَل پیشِ عقلِ ما ندارد آن محل
از عطارد وز زحل دانا شد او ما ز دادِ کردگارِ لطف خو
عَلَّمَ آلِ انْسانِ^۱ خمِ طغرای ما عَلِمَ عِنْدَ اللَّهِ^۲ مقصدهای ما
فی الحال قاضی سر نهاده گریان بیرون آمد

۶ (۲۳/۳) همچنان منقولست که خدمتِ قاضی عزالدین در اوایلِ حال بغایت منکرِ سماعِ درویشان بود؛ روزی حضرتِ مولانا شورِ عظیم کرده سماعِ کنان از مدرسه، خود بیرون آمده بِسَرَوَقْتِ قاضی عزالدین در آمد و بانگی برویِ زد واز گریانِ قاضی را بگرفت و فرمود که بر خیز! بیزمِ خدا بیا! کشان کشان تا مجمعِ عاشقان بیاوردش و نمودش آنچ لایقِ حوصاه^۳ او بود؛ همانا که جامه ها را چاک زده بساع در آمد و چرخها میزد و فریادها میکرد؛ عاقبة الامر ارادت آورده بصدقِ تمام مرید شد

۱۳ (۲۵/۳) همچنان منقولست که قاضی عزالدینِ قونیه و قاضی عزالدینِ آماسیه و قاضی عزالدینِ سیواس رحمهم الله تعالی که هر سه از کبارِ عصرِ خود بودند؛ روزی از حضرتِ مولانا پرسیدند که راهِ شما چیست؟

T, I, 110 : H, I, 83

۲۴ - ۲۳/۳ ۷۹ K آ ۳۱ B آ ۴۲ Z ۲۴

۱ میخواند Z : میخواند B || ۹ فرمود KB : می فرمود Z || 10 بیاوردش

BZ : برآوردش K || 13 شد : KZ : شدند B

4- 6 عقل ... ما : MN ج ۵ ، ص ۱۶۶ / ۲۵۸۵ ۲۵۸۷ : MA ص ۲۱ / ۵۰۱

۱ سوره علق ۹۶ / ۵ : تلمیح است به سوره نعل ۲۷ / ۴۰

فرمود که قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي اَدْعُوْا اِلَى اللّٰهِ عَلَى بَصِيْرَةٍ اَنَا وَمَنْ اَتَّبَعْنِيْ (۱۰۸/۱۲) : سر نهاده هر سه مرید شدند

- (۲۵/۳) همچنان جماعتی از اصحاب روایت کردند که چون قاضی 3
عزالدين مسجد آذینه را در قونیه تمام کرد، بشکرانه آن اجلاس عظیم کرده دینارها بارباب علم واصحاب عمل وحفاظ کرام بخش کرد 6
واز حضرت مولانا استدعا نمود که البته درین مسجد نوتذکیر فرماید؛
اجابت کرده بعد از آنکه بتذکیر ونصایح خلق مشغول شد - در اثنای
وعظ حکایتی فرمود که در فلان اقام مرغکی بود که موی سر نداشت؛
کمال الدین مُعَرِّف تحسینا میکرد و میگفت که هزار آفرین، ای 9
پادشاه راستین - برای اَدَبَتِ میرام : نایب قاضی مولانا رکن الدین
همان لحظه مرید شد - بسبب لطافت آن کلمه که فرموده بود؛ چه
مگر قاضی عزالدین و کمال الدین امیر محفل هردو کَلْ بوزند، موی 12
سر نداشتند؛ و او بطریق آن حکایت را ادا کرد که گَرْدی در دل
ایشان نشست

- (۲۶/۳) همچنان منقولست که روزی حضرتش از محله میگذشت؛ 15
دو شخص بیگانه با همدیگر مناقشه و منازعه میکردند و بهمدیگری
وقاف میگفتند؛ حضرت مولانا از دور توقف فرموده می شنود که

T, I, 110-111; H, I, 83

۸۰-۷۹ K آ ۳۱ B ب ۳۲ Z ۲۶ - ۲۵/۳

5 علم KZ : + علم B

9 مرف : کبیکه در محافل بزرگ و در مجالس اسرا و سلاطین وقضاء با آواز بلند نام والقب واردین را می گفتم و تمین جا و محل واردین ماوی بوده است (ر. ک. به فیه مایه، در قسم حواشی و تعلیقات ناشر، ص ۳۰۸-۳۰۹)
Prof. Dr. Fuad Köprülü, Vakıflar Dergisi, Vakfa ait tarihi istılahlar meselesi. (۱۳۴ - ۱۳۴)

یکی بدیگری می گویند که یعنی بمن میگوئی ، و الله و الله که اگر یکی بگوئی هزار بشنوی ؛ خداوندگار پیش آمده فرمود که فی فی ، بیا هر چه گفتنی داری بمن بگو ، که اگر هزار بگوئی یکی نشنوی : هر دو خصم سر در قدم او نهاده صلح کردند

- (۲۷/۳) همچنان مولانا شمس الدین ملطی رحمه الله روایت کرد که
- 6 روزی دانشمندی متبحر با شاگردان مُستَدِل زیارت حضرت مولانا آمده بودند ؛ میخواستند که بطریق استفسار و اما بر سبیل امتحان سؤالها کنند و بهمدیگر گفته باشند که عجا مولانا را قسم عریتش چون باشد ؟ چنانکه استاذ ما در آن فن نظیر خود ندارد ؛ همانا که چون بحضرت خداوندگار زیارت کرده بنشستند ؛ بعد از آنکه معارف بسیار ولطایف بشمار فرمود ، حکایتی آغاز کرد که مگر فقیهی ساده دل با نحوی 12 زیرک موافقت کرده بود ؛ از ناگاه بمر چاهی رسیدند که خراب و بیاب گشته بود ؛ فقیه آغاز کرد که و بیپر مُعْطَلَة (۴۵/۲۲) بی همزه گفت ؛ نحوی برنجید و گفت : و بیپر بگو ، مهموز بخوان فصیحتر بود ؛ 15 همچنان بحث فقیه و نحوی بغایت دراز کشید و جهت همزه اعلال نموده تمامت کتب صرف و نحو را ورق ورق میکردند و از دلائل گفتن ملول شدند ؛ عاقبة الجدل اصلا بمنزلی و آبادانی نرسیدند و بتاریکی شب مانده ، در عین آنکه در بحث گرم شده بودند ، قضا را نحوی ما بجای 18 مع فرو افتاد ؛ از اندرون چاه بانگ و فریاد میکرد که ای رفیق طریق وای فقیه شفیق حَسْبَة الله تعالی مرا ازین چاه مُظْلَم برهان ،

T, I, 112 ؛ H, I, 84

۲۷/۳ Z ۳۲ ب B ۳۱ آ K ۸۰

1 بمن ZB : بامن K || 2 آمده BZ : آمد K || 3 نشنوی KB : شنوی Z

11 فرمود ZB : فرموده KZ || 14 مهموز BZ : بهزه K || 16 کردذ K : صرف

BZ ~ نحو K || 20 شفیق KZ : شفیق B

- فقيه گفت: بشرطی خلاصت دهم که همزه را از بر حذف کنی؛ بیچاره
 نحوی مسکین که مغرور هنر گشته بود، تا از بر حذف همزه نکرد،
 3 از آن چاه زهید؛ همچنان تا همزه ترد و هستی خود را حمزه وار از
 خودی خود حذف نکنی از بر تاریکی خود بینی که چاه طبیعت و نفس
 است و غیابة الجُب (۱۰/۱۲) عبارت از آنست، زهی و هرگز
 6 بفضای صحرای و آَرْضُ الله و اَسِعة (۱۰/۳۹) نرسی؛ همان ساعت
 تمامت دانشمندان دستارها فروز آورده، زتار انکار بریده، بصدق
 تمام ارادت آورده مرید مخلص شدند

9 شعر (رمل)

- مرد نحوی را از آن در دوختیم تا شمارا نحوی محو آموختیم
 محوی باید نه نحو اینجا بدان گرتو محوی بی خطر در آب ران
 12 فیه فیه و نحو و صرف صرف در کم آمد یابی ای یار شگرف
 (۲۸/۳) الحکایه: همچنان منقولست که روزی بعضی از یاران
 در بندگی حضرت مولانا ذکر خیرات و عدل معین الدین پروانه
 15 میکردند که با وجود پر جود او عالمیان آسوده اند و امن عظیم و ارزانی
 نعمت بی نهایتست و همچنان در زمان او علماء و شیوخ و افاضل در مدارس
 و خوانق مرقه و جمع اند، بی حد تحسین می کردند؛ حضرت مولانا
 18 فرمود که یاران راست میگویند و آنچه میگویند صد چندانست؛

T, I, 114; H, I, 26

A1 K 31 B 33 Z 28/3

3 حمزه وار BZ: همزه وار K 13 همچنان KZ: B 17 مرفه: BZ +

و آسوده K 11 بی حد KB: بجد Z 11 می کردند KZ: می کرد B

10 - 12 مرد... شگرف: MN ج 1، ص ۱۷/۲۸۴۶، ۲۸۴۷، ۲۸۴۷۰، ۲۸۴۷۱

MA ص ۲۷، ۲۹/۷۰، ص ۱/۷۶

اما چیزی دیگر هست و این حکایت بذآن می ماند که جماعتِ حاجیان
 زیارتِ کعبه می رفتند ؛ مگر درویشی را در راهِ بادیه اشتری رنجور
 شد ؛ چندانک کوشیدند برنخاست بارِ او را بر اشتری دیگر بار کرده 3
 او را گذاشتند و گذشتند ؛ همان لحظه جانورانِ وحشی و سیاحِ بری
 گیردِ او حلقه کرده یکی بیشتر نمی رفت ؛ قافله حُجاج درین حال
 حیران ماندند که عجا جانورانش چرا پاره نمی کنند و امتناع می نمایند ؛ 6
 شخصی از قافله باز گشت تا کیفیتِ حال را دریابد ؛ در گردنِ اشتر
 هیکلی بسته دید ؛ چون هیکل را از او باز کرد و روانه شد ، فی الحال 9
 دذآن هجوم کرده پاره پاره اش کردند ؛ اکنون بدانید و آنگاه باشید که
 این عالم بر مثالِ آن اشترست و علماء و امراء و فقراء و غیرهم که درین
 عالمند بر مثالِ آن قافله حاجیانند و وجودِ ما بر مثالِ آن هیکل است که
 بر گردنِ اشترِ عالم بسته اند ؛ چندانک آن هیکل بر گردنِ اوست بر 12
 کارست و قافله جهان بکامرانی روان باشد ؛ تا هیکل را بر مَوْجِبِ
 يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً
 (۲۷/۸۹-۲۸) از گردنِ اشترِ عالم بگشایند ، آنگاه مشاهده کنید که 15
 عالم چه می شود و آدمیان بکجاها می روند و سلاطین و اربابِ عِلْم و قَلَم
 چه گونه فنا میگردند ؛ یاران فریادها کردند و زاریها نمودند ؛ و گویند که 14
 در آن ایام بود که حضرتِ مولانا نقل فرموده سالی تمام نگذشت که
 تمامِ سلاطینِ دنیا و اَساطینِ دین و اکابر و خواجگان در پیِ بک

2 اشتری KZ : اشتر B || 3 باز KZ : باز B || اشتری KZ : اشتر B || 6 چرا

KZ : پاره B ، 9 کرده KZ : کرد B || 12 چندانک KZ : چندان B || 15 کنید KZ :

کنند B || که KZ : — B || 16 بکجاها Z : بکجاها KB || 17 که B : — KZ

دیگر رحلت کردند و اقلیمِ روم یتیم و بی دولت فرو ماند و عالم زیر و زبر
شد و بکلتی آثارِ خوشی و رفاهیت و جمعیتِ خواطر از جمیعِ جهان مرتفع
گشته، آنچنان شد که فرموده بودند الی ما شاء الله تعالی

3

(۲۹/۳) همچنان منقولست که از خدمت مولانا شمس الدینِ ملطی
رَحِمَهُ اللهُ که او گفت: روزی از پگاه بحضرت مولانا رفته بودم؛
دیدم که درِ صحنِ مدرسه سیری کند و بیتی عربی که صریحاً هزلست
می گوید و آن را در دیارِ عرب زنانِ قِحاب می گویند و لاغ می کنند
و آن بیت را بجدِ عظیم مکرر می فرمود

9

بیت (هزج)

بَيْنَ الْفَخْخِذَيْنِ نِصْفُ دَانِقٍ   عَيْنَ الْفَخْخِذَيْنِ دَانِقِينَ
رَأْسٌ دَخَلُوهُ أَعْطَى دِرْهَمٌ   كُلُّ دَخَلَاهُ دِرْهَمِينَ

و من از دور سر نهاده بر جای خود متحیر ماندم که صورتِ این بیت را
معنی چه باشد و بچه تأویل کنند؛ در حال جوابِ ضمیرِ من فرمود که
معنی بیت چنانست که هر که می خواهد که بعالمِ فقر در آید قدمِ اوّل
باید که یک دانه دنیار را ترك کند و هر که خواهد که سرِ فقرا
دریابد و در آن سیران کند نصفِ دنیار را ترك کند و هر که خواهد که
سراز گریبانِ فقرِ محمدی بیرون آورد، همه دنیار را پشت پا زند
و هر که خواهد که بدرجه کمالِ فقرِ حالِ محمدی رسد دنیا و آخرت را

18

T, I, 116 : H, I, — ۸۲ K آ ۳۱ B آ ۳۳ Z ۲۹/۳

1 فرو ماند BK : فرو ماندند Z || 4 همچنان BKZ : الحکایه Zh || 8 بجد
عظیم Z : — KB || 11 رأس KZ : رأس B || درهم : فی الاصل درهما || 16 دنیار
KZ : دینار B || 17 دنیار ZB : دینار B || 18 فقر BZ : — K

ترك كنند؛ تا بحضرت مولا وصول يابند و چون بنده مخلص خالصاً
لِوَجْهِ اللَّهِ تعالى تركِ ماسِوَى اللَّهِ كند تمامِ دنيا و عقي و آنچ
دروست فدای قدمِ آن مخلصِ خالص شود و این بیت را فرمود 3

شعر (رباعی)

دنيا مِستان اگر بقا می طلبی   عقی مِستان اگر لقا می طلبی
هم دینی و هم عقی و هم جمله کون   بگذار و بیا اگر خدا می طلبی 6

(۳۰/۳) همچنان منقولست که روزی حضرت مولانا در سماع تواجد
عظیم نموده حالات بی نهایت کرد و در اثنای آن حالت فرمود که مَا رَأَيْتُ
شَيْئاً إِلَّا وَرَأَيْتُ اللَّهَ فِيهِ ؛ از ناگاه درویشی صاحب دل نعره زنان 9
پیش آمد که هر چند که گستاخیت، اما بر مِستان نگیرند، این لفظ
فیه ظرفیتِ راست و در حق باری تعالی این لفظ را اطلاق جائز نیست که
او در ظرف باشد یا در عالم ظرفی باشد که او مظروف آن ظرف شود، 12
نقض لازم آید که چیزی برو محیط شود و خدا داخل چیزی و چیزی
باشد؛ حضرت مولانا فرمود که اگر تومستی، ما مست هشیاریم؛
چه اگر این سخن کامل و تمام نبودی ما این نمی گفتیم؛ آری نقض، وقتی 15
لازم آید که ظرف غیر مظروف باشد و ظرف و مظروف دو چیز باشند؛
چنانکه عالم صفات ظرفِ عالم ذات شده است و هر دو یک چیزند،
لا غیر؛ اما این که دومی نماید چون فی الحقیقة یکیست کئی نقض لازم 8
آید که حق تعالی محیط است خارج را و داخل را که اگر داخلش نگوئیم،
پس محیط داخل نباشد و او محیطست بر همه اشیاء و قوام و قیام کل

T, I, 117; H, I, — ۸۳ K آ ۳۱ B آ ۳۱ Z ۳۰/۳

1 مخلص KZ ؛ مخلصی B || 12 شود BZ ؛ باشد K || 13 که KZ — B ||

18 کی K ؛ و BZ | 19 نکوئیم K ؛ نکویم ZB || 20 و قیام KB ؛ — Z

وجود واجب الوجودست ؛ پس ظرف نیز اوست و مظهر و نیز اوست ،
تا احاطت بر همه موجودات لازم آید و هُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحِيطٌ
(۵۴/۴۱) ؛ فی الحال درویش سر نهاده و مرید شد

3

(۳۱/۳) همچنان نقلست که روزی حضرت مولانا در دکنان شیخ
صلاح الدین زرکوب رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نشسته بود و یاران گرد او گرد
دکنان حلقه زده بمعارف و اسرار مشغول شده بود ؛ ناگاه پیر مردی
سینه کوبان و عتلاً لا کنان در آمد و سر بقدّم مولانا نهاده زاریها نمود
و گفت : هفت ساله فرزندکی داشتم و او را دزدیدند ؛ چند روزست که
در طلب او سر و پا برهنه بیچاره شده ام و نمی یابم ؛ همانا که بحدّت
تمام فرمود که عجب چیز است ! تمامت عالمیان خدرا را گم کرده اند
و او را اصلاً نمی جویند و طلب او نمی کنند و سینه کوبان بر سر نمی زنند ؛
ترا چه شده است که سینه کوبی می کنی ؟ مردی پیر در هوای طفلی
خود را خراب و رسوای کنی ، چرا یکدم خالق عالم را نجوئی و ازو
استعانت و استغاثت نخواهی تا یوسف گمشده را یعقوب وار یابی ؛
فی الحال پیر بیچاره سر نهاده استغفار کرد و خود را پوشانیدن گرفت ؛
درین حالت بود که از فرزند مفقود او خبر دادند که موجود شد ؛
همانا که آن روز چندانی خلایق عاشق و مرید شدند که در شمار آید ؟

6

9

12

15

T, I, 118 : H, I, 87

A 4 K 7 22 B 7 24 Z 31/3

6 شد KB : — Z || 9 او KZ : وی B || سر و پا برهنه ZH : — ZKB

شده ام KZ : شدم B || 10 خدرا KZ : خدار (!) B || 11 کوبان KZ : کوبان B ||

12 کوبی KZ : کوبی B || سردی KZ : مرد B || 14 یعقوب وار ZK : یعقوب واره

B || 16 خبر KZ : خبری B

- (۲۲/۳) همچنان منقولست که روزی حضرت مولانا در مجمعی معانی و حقایق می فرمود ؛ از ناگاه جوانی معتبر از در درآمد و بر بالای پیری بنشست ، بعد از زمانی حضرت مولانا فرمود که در زمان ماضی امر الهی چنان بود که هر جوانی که بر بالای پیران نشستی ، فی الحال بزمن فرو رفتی ، قصاص آن امت بدان شکل بودی ؛ اکنون درین زمان می بینم که جوانان نوحیز بی تحاشی و دهشت پیران راه را لکذها می زنند و هیچ از خستف عاقبت و مسخ باطن اندیشه نمی کنند ، و فرمود که روزی اسدُ الله الغالب ، علی بن ابی طالب کرم الله وجهه بناز صبح بمسجد رسول می رفت ؛ در میانه راه دید که پیر مردی یهودی پیش می رود ؛ امیر المؤمنین از آنجا که فتوت و مروت و حسن اخلاق او بود ، محافظت ادب پیر کرده پیش نگذشت و آهسته آهسته در پی او می رفت ؛ چون بمسجد رسول رسید ، حضرت مصطفی علیه السلام برکوع رکعت اول خمیده بود ؛ در حال بامر جلیل جبرئیل در رسیده دست بر پشت مبارک رسول نهاد تا ساعتی توقف کند که علی مرتضی از ثواب رکعت اول نماز صبح محروم نشود که ثواب رکعت اول بهتر از صد ساله عبادت مقبولست والركعة الاولى خير من الدنیا وما فیها فرموده رسولست ؛ بعد از آنکه حضرت مصطفی صلوات الله

T, I, 119 ; H, I, 88

A 1 K 22 B 22 Z 22/3

2 از در KZ : — B بر KZ : در B || بالای Z : بالای BK 3 بد
از . . . مولانا Zh : — KBZ || 6 پیران KBZ : + قدیم Zh 7 و فرمود که KZ :
مانا که B 9-12 مسجد رسول . . . چون KZ : — B 11 ادب Zh : — ZK ||
12 السلام KZ : — B 13 رکعت K ~ اول B || 14 ساعتی . . . که Zh : — KBZ

- وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ از نماز و اورادِ معهود فارغ شد و دعا کرد ، از جبرئیل امین سوال کرد که سَرِ حالتِ امروزینه چه بود؟ جبرئیل گفت : سبب آن بود که علی در وقتی که بمسجد می آمد با پیری یهودی 3 همراه شد ، او را معزز داشته تبجیل نمود و پیشتر از او قدم نهاد و پادشاهِ قدیم سبحانه و تعالی رواندیکه که علی مکی از نِصابِ ثوابِ نمازِ صبح بی نصیب ماند ، تا اینچنین عنایت فرمود ؛ اکنون جایی 6 که مثل علی مرتضی رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ پیرکِ کافر را حرمت داشت فرموده در مقابله آن حرمت از حق تعالی چنین کرامات یافت ، قیاس کن که اگر عاشقِ صادقی پیری را که در راهِ خدا پیر شده باشد و در ملتِ مسلمانی محاسن سپید کرده بود و صحبتِ پیرانِ معنی را دریافته مقبولِ حق گشته باشد ، اکرام کند و حرمت و رزق و اعتقاد بندد ، حق تعالی او را در عوضِ آن چها بخشد و چه لطفها کند و در حقیقت 12 عزت از آن خداست و رسول او و از آن بندگانِ خاص او که وَلِیُّهُ الْعِزَّةُ وَلِیْرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِیْنَ (۸/۶۳) ؛ الله الله اگر خواهی که پیوسته قرینِ بختِ جوان باشی ، دامنِ پیرِ معنوی را محکم 15 گیر که بی عنایتِ پیرِ راستین هرگز جوانی پیر نشد و بکرامتِ پیرانِ معنی نرسید

1 سلامه علیه KZ : سلام B || 2 امین KZ : — B || 3 با KZ : تا B || 4 نهاد KBZ : + بموجب حدیث نبوی که بجلوا المشایخ فان تبجیل المشایخ من اجل الله تعالی فرموده بود عمل کرد Zh || 7 پیرک BZ : پیرک K || فرموده 6 KZ : فرمود B || 10 پیران BZ : + قدیم K و

شعر (رمل)

- ۳ پیر را بگنیزن که بی پیر این سفر هست بس پُر آفت و خوف و خطر
کرده ام بختِ جوان را نام پیر کو ز حق پیرست نه از ایام پیر
من نجویم زین سپس راهِ اسیر پیر جویم پیر جویم پیر پیر
پیرِ گردون فی ولی پیرِ رشاد در جهان والله اعلم بالسداد
- ۶ (۳۳/۳) همچنان منقولست که روزی در مدرسه مبارک معانی
می فرمود گفت : حق سبحانه و تعالی در قرآن مجید می فرماید که إِنَّ
اتَّكْرَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ (۱۹/۳۱) ؛ چه از جمیع
۹ جانوران صوتِ زشت و مکروه را بدو منسوب کرده است ؛ معلومست
یاران را که چه معنی دارد ؟ یاران سر نهاده ملتمسِ بیانِ آن شدند ؛
فرمود که سائر حیوانات را مخصوص ناله ووردی و تسبیحی هست که
۱۲ خالق و رازقِ خود را بدان یاز می کنند ؛ چنانکه حنینِ شتر و زئیرِ
شیر و اینِ نخچیر و طنینِ مگس و دویِ زنبور و غیر هم و بر آسمان ملائکه
و روحانیان را تسبیح و زجل است و بنی آدم را تسبیح و تهلیل و انواعِ عبادات
۱۵ باطنی و بدنی ، غیر از خیرِ بیچاره که در دو وقتِ معین بانگ می کند :
یکی وقتی که آرزوی جماع کند ، دوم در وقتی که گرسنه شود ؛ چنانکه گفته اند

T, I, 122؛ H, I, 89

۸۶ K آ ۳۲ B ۳۵ Z ۳۳/۳

۴ من ... پیر پیر : Z — BK || سپس Zh : حبب Z || ۸ چه KZ : — B || 11
حیوانات را BZ : حیوان K || تسبیح KZ : وردی B || 16 یکی B : يك KZ || در وقتی
KB : وقتی Z

۲-۳ پیر را ... پیر : MN ج ۱۱ ص ۱۸۱ / ۲۹۴۳ ، ۲۹۴۰
۱ ، ۲/۷۸ MA

۴-۵ من نجویم ... بالسداد : MN ج ۶ ص ۵۱۰ / ۴۱۳۴ ، ۴۱۲۱
۶۰۷/۶۰۰ MA

شعر (رمل)

كَحِمَارِ السَّوْمِ إِنَّ أَشْبَعْتَهُ ضَرَبَ النَّاسَ وَإِنْ جَاعَ نَهَقَ

- پس خر دایما بنده فرج و گلوست ؛ و همچنان هرکسی که در جان او
درد خدا و ناله عشق نباشد و در سر او سودائی و سرّی نبوذ عِنْدَ اللَّهِ
تَعَالَى کتر از خروست اُولَئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ (۱۷۹/۷)
تَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْهُ

شعر (رمل)

- دانک ابن نفس بهیمی تر خروست زیر او بوذن از آن ننگین ترست
گردن دانی ره هر آنچه خر بخواست عکس آن کن خود بوذن آن راه راست
بعد از آن فرمود که در زمان ماضی پادشاهی ز پادشاه دیگر بطریق
امتحان سه گونه چیز در خواست کرد که از آن سه چیز بدر نبوذ :
یکی طعام بذ . دوم نفس بذ ، سوم جانور بذ ؛ این پادشاه از طعامها
پنیر فرستاد و از نفوس بذ غلام ارمنی فرستاد و از حیوانات خری فرستاد
و در عنوان نامه این آیت را نشان کرد : إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ
الْحَمِيرِ (۱۹/۳۱)

(۳۴/۴) همچنان منقولست که روزی حضرت مولانا با جمع یاران
بسوی باغ چلبی حسام الدین می رفتند و آن روز خداوندگار بر خری

T, I, 123 ; H, I, 90

۸۷ K آ ۳۰ B ب ۳۰ Z ۳۲/۳

3 همچنان KZ : B — 14 و در عنوان KZ : غیر آن عنوان B || 17 الدین

B — : KZ

8 دانک ... ننگین ترست : MN ج ۵۰ ص ۸۹ / ۱۳۹۲ MA ۲۷/۴۶۶

و گردن دانی ... آن راه راست MN ج ۱ ، ص ۱۸۲ / ۲۹۰۰ MA ۹/۷۸

سوار شده بود ؛ فرمود که مَرَّ كَبُ الصَّالِحِينَ است و چندین پیغامبران
 خر سواری کرده اند ؛ چنانکه شَيْثٌ وَعُزَيْرٌ وَمَسِيحٌ وحضرت رسول
 ما علیهم السلام 3

شعر (رمل)

- خر برهنه بر نشین ای بو الفُضُول   خر برهنه فی که را کب شد رسول
- 6 مگر یارِ ربّانی شهاب الدین گوینده نیز بر بهیمه سوار شده بود ؛ از
 ناگاه خرِ او بانگی بر کشید ؛ مذکور از مَرِّ غَضَبٍ چند بار خورا
 بر سر برد ؛ حضرت مولانا فرمود که حیوان بیچاره را چراش می زنی ؟
- 9 برای آنکه بارت می کشد ؟ شکری نکنی که تو را کبی و او مرکوب
 نَسْتِ وَنَعُوذُ بِاَ اللَّهِ اگر بر عکس بودی چه خواستی کردن ؟ حالیا
 ناله او از دو حال بیرون نیست : یا برای گلوست یا برای فرج ؛ درین
 12 کار جمیع خلق مشترک اند و پیوسته درین کارند و تخم هوس را درین
 کارند ؛ پس همه را بر سر باید زدن و سرزنش کردن ؛ همانا که شهاب الدین
 نادم گشته فروز آمد و سَمَّ آن جانور را بوسیده نوازش کرد
- 15 (۳۵/۳) همچنان منقولست که یکی از قَلَّتِ مَنَالٍ وَكَلَّتِ حَالٍ
 حکایت می کرد و شکایت می نمود ؛ حضرت مولانا فرمود که بَرُّو
 بعد الیوم مرا دوست مدار تا دنیات بدست آید و فرمود

شعر (هزج)

بیا چون من شوای مَهْرُو نه دولت جو نه نعمت جو

3 گَر ابا یس را چَین بوذی شه و صاحب عَلم بوذی

(۳۶/۳) همچنان فرمود که روزی صحابه^۱ حضرت رسول را

علیه السلام گفت که ترا دوست می دارم ؛ گفت : چه ایستاده^۲ ؛ جوش

6 آهین ببوش واستقبالِ بلاها کن و قلت را مستعد باش که بلا تحفه^۳
محبتان وعاشقانت

شعر (سریع)

9 گفت اَلَسْتُ و تو بگفتی بلا سِرّ بلی چیست کشیدن بلا

باز فرمود که عارفی از منعمی پرسید که مال را دوست می داری

یا گناه را ؛ گفت : مال را دوست می دارم ؛ گفت : راست نمی گوئی

12 بلکه گناه و وبال را دوست تر می داری ؛ نمی بینی که مال را فرو می

گذاری و وبال و گناه را با خود میبری و عند الله تعالی مؤخذ می گردی ؛

اگر مردی ، جهدی کن که مال را بیگناه با هم ببری ، چون دوستش

15 می داری چاره آنست که پیشتر از خود مال را بحضرت خداوند

ذوالجلال فرستی . تا آنجا برای تو کارها کند که و ما تُقَدِّمُوا

لأنفسیکُم مِّنْ خَیْرِ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَیْرًا وَاَعْظَمَ

18 اَجْرًا (۲۰/۷۳)

T, 1, 125 ; H, 1, 91

۸۷ K آ ۳۳ B ۳۵ Z ۳۶/۳

۱۵ جو KZ : خو B ۳۳ KZ : که B ۳۳ KZ : چَین B ۳۵ Z : علیه السلام

KZ : B ۳۶ ZH : باش BKZ ۷ : عاشقانت KBZ : + عاشقرا يك بلا در پیشین

و دیگر در کین است Zh

- (۲۷/۳) الحکایہ : همچنان یارانی کہ محرمِ اسرار و محرمِ احرامِ آن کعبہ، احرارِ بوزند ، رِضْوَانُ اللہِ عَلَیْہِمْ اَجْمَعِیْنَ ، روایت چنان کردند کہ روزی معین‌الذین پروانہ اعلیٰ اللہ دَرَجَتَہٗ 3 در سرای خود اجتماعِ اکابرِ کردہ بوذ و جمیعِ علماء و شیوخ و اربابِ فتوت و گوشہ نشینانِ خلوت و مسافرائی کہ از اقالیم رسیدہ بوزند ، در آن مجلس حاضر شدہ و صدورِ عظامِ صدرہا را گرفتہ بنشستند ، 6 مگر پروانہ را آرزو شد کہ اگر حضرت مولانا نیز تشریفِ حضورِ پر نورِ ارزانی فرمودی چہ بوذی ، همانا کہ شرفِ روزگارِ ما بوذی ؛ خدمتِ مجد الدینِ آتابک کہ دامادِ پروانہ بوذ و مریدِ حضرتِ مولانا ، 9 مردی بوذ پر فضائل و معتقد ؛ برخاست و بدعوتِ مولانا اقدام نمود ؛ ازینجانب میانِ صدور و اکابرِ مشوشِ صدور فُجِّفُجَّہٗ در انداخت کہ 12 اگر مولانا تشریف دہد کجا نشیند ؛ باتفاق گفتند کہ ما ہر یکی در مقاعدِ عزِ خود نشستہ ایم ، او نیز ہر کجا کہ خواہد بنشیند ؛ چون مجد الدینِ آتابک بعبارتِ بلیغِ تبلیغِ رسالت کرد ، حضرتِ مولانا 15 چلبی حسام الدین و اصحاب را جمع کردہ روانہ شدند ؛ یارانِ پیشا پیش می

T, I, 126 ; H, I, 92 ۸۸ K ب ۳۳ B آ ۳۶ Z ۳۷/۳

- 3 چنان KZ : چنین B || کردند KB : کنند Z || 6 شدہ BZ : بودہ K ||
11 مشوش BZ : موسوس KZ || 13 کجا Z : جا KB

14 مجد الدین آتابک : مجد الدین علی بن محمد الحسن المستوفی الارزنجانى است و در ۶۷۶ ھ / ۱۲۷۷ م فوت شد (ر.ک. بہ ابن بیہ، الاواسر اللأیہ، ص ۶۵۶-۶۶۰ ؛ افسرائی ، مسامرۃ الاخبار ، ص ۷۳ ، ۸۹ ، ۹۳ ، ۹۵ ، ۱۰۰ ، ۱۰۲ ، ۱۱۸ ؛ دیوان سلطان ولد . ص ۱۴۳ ؛ مکتوبات مولانا ، ص ۱۴ ، ۱۶ ، ۲۲ ، ۵۸ ، ۷۱ ، ۱۲۴ ؛ فی مافیہ . ص ۲۸ ، ۲۶۰ ؛ سپہسالار ، ص ۱۰۰ ، ۳۵۱ ؛ تاریخ بیہس (ترجمۃ ترک) ص ۸۶ ، ۱۵۲ ؛ T ج ۱ ، دیباچہ ص LXXVII - LXXVIII)

- رفتند و حضرتش در پی باران می آمد ؛ چون حضرت چلبی حسام الدین
 برای پروانه در آمد ، تمام اکابر اکرام کرده بالای صفه جا دادند ،
 3 در عقب حضرت مولانا در رسیده ، پروانه و ارکان دولت پیش
 دویزند ؛ پروانه دست مبارک حضرت خداوندگار را بوسه ها می داد
 و عذر ها می خواست که حضرت خداوندگار را زحمت شد و اما
 6 بندگان را رحمت شد ، لطفها فرموده ؛ چون برای در آمد ، دید که
 زیر و بالای صفه اکابر نشسته اند ، السلام علیکم ورحمة الله
 فرموده در صحن سرای فرو نشست ؛ حضرت چلبی حسام الدین برخاست
 9 وزیر آمده در پهلوی مولانا بنشست ؛ اغلب اکابر بموافقت فروز
 آمدند و آنانکه از غلبه نفاق اتفاق کرده بودند ، در ماندند ؛ مثل
 ناصر الدین و شیخ شرف الدین هریوه و سید شرف الدین و من تابعهم
 12 من السفهاء که هر یکی در انواع علوم کتابخانه بودند ؛ گویند :
 سید شرف الدین مردی بود حکیم طبع و متکلم و گستاخ رؤ و بزرگ
 و چون این حالت را بدید که تمام بزرگان بموافقت او بزرگ
 15 از بالا زیر دویزند و حضرت آنچنان صدری در صف نعال
 صدری ساخته صدرها خالی ماند ، سر آغاز کرد که در صورت
 حال صدر کجاست ؟ و در مذهب اهل طریقت صدر چه جارا
 18 گویند ؟ قاضی سراج الدین گفت که در مدارس علماء صدر میانه
 صفه است که مسندگاه مدرّس است و شیخ شرف الدین هریوه
 گفت که در طریقه اهل اعتکاف و پیران خراسان کُنَج زایوه

2 کرده ZB : کرد و بالضروری K || 4 حضرت KB : — Z || 9 آمده BZ :

+ K و 13 پذیروی BZ : پذیرو K || 14 او BZ : آن K || 16 - KZ : بسر B ||

16 در صورت KB : صورت Z || 20 در طریقه KB : طریقه Z

صدراست و شیخ صدرالدین گفت که در مذهبِ صوفیان صدر در
خوانق کنارِ صفّه را گویند و آن فی الحقیقه صفِ نیعالت ؛
3 بعد از آن بر سبیل امتحان از حضرت مولانا سؤال کردند که محلّ
صدر در سنتِ شما کجاست ؛ حضرتش فرمود که

شعر (رمل)

4 آستان و صدر در معنی کجاست ما و من کو آن طرف کآن یارِ ماست
صدر آنجاست که یار است . سید شرف الدین گفت کو یار ؟ فرمود که
کوری نمی بینی

شعر (هزج)

9 تو دیده نداری که بنو در نگری ورفی زسرت تا قدمت اوست همه
همانا که بر خاست و بساع شروع کرده ، سماع آنچنان گرم شد که
12 تمامتِ اکابر جامه ها بر خود چاک زدند ؛ عاقبة الامر بعد از وفاتِ
مولانا چون سید شرف الدین بدمشق رسید نا بینا شد ؛ اوقات
مگر یاران بدیدن او رفتندی ؛ ناله ها کردی و گریستی که دریغا دریغ
15 که بر جانِ من چها رفت و روایت می کرد که در آن ساعت که حضرت
مولانا بر من بانگ بر زد ، دیدم که تُشَقّ سیه برابرِ نظر من گرفتند ؛
دیگر درکِ اشیاء نتوانستم کردن و رنگِ چیزی را دیدن ؛ اما

1 که BZ — K || خوانق Z : خوانیق KB || 2 و آن KZ : B || 5 شر

KB : + کنت Z || 6 آستان K استانه BZ || 12 زدند KB : کردند Z || 14 رفتندی

BZ : آیمندی K || 16 سیه KB : سیاه Z || 17 درک KB : ادراک Z

6 آستان ... ماست : MN ج ۱ ، ص ۱۰۹ / ۱۷۸۴ ؛ MA ص ۱۰ / ۴۷

از حضرت او امیذها دارم که بر من بیچاره مغرور عنایت کند ؛
چه الطاف اولیاء بی نهایتست ؛ چنانک فرموده او بزرگست :

شعر (هزج)

3

مشو نومید از آن جرمی که کردی که دریای کرم توبه پذیرست
گناهت را کند تسبیح و طاعات که در توبه پذیری بی نظیرست

- 6 (۳۸/۳) همچنان بعضی از باب احباب روایت حکایت چنان کردند که
این ماجرا در زمان جلال الدین قرطائی بوده است که چون مدرسه خود را
تمام کردند اجلاس عظیم فرمود کردن و همان روز در میان اکابر
9 علماء بحث افتاد که صدر کدامست و آن روز حضرت مولانا شمس الدین
تبریزی بنووی آمده بود ؛ در صف نعال میان مردم نشسته بود
و باتفاق از حضرت مولانا پرسیدند که صدر چه جارا گویند ؟
12 فرمود که صدر علماء در میان صفه است و صدر عرفاء در کنج خانه

T, I, 129 ; H, I, 94

۳۸/۳ Z ۳۷ B ۳۴ K ۹۰

1 مغرور BZ ؛ + غرور K || 4 پذیرست BZ ؛ پذیرست K || 5 نظیرست

BZ : نظیرست K || 6 احباب Zb — : BKZ || 9 مولانا KB — : Z

7 جلال الدین قرطائی : در ۶۵۲ هـ / ۱۲۵۴ م فوت شده است ؛ یکی
از بزرگان دولت آل سلجوق بود (ر. ک. به ابن بی الاواسر اللایه ،
ص ۵۹۳ - ۶۰۱ ؛ اقبرائی - مسامرة الاخصار ، ص ۳۶ - ۳۸ ؛
Selçuk büyüklerinden Celalettin, M. Ferit Uğur - M. Mesut Koman ;
1940 ، Konya ، Karatay ile kardeşlerinin hayat ve eserleri ،
: ۳۵ ، ص ۵۰ - ۴۹ شماره Konya dergisi ، Büyük Karatay Medresesi
، Belleten, Selçuk Devri vakfiyeleri ، Prof. Osman Turan.
(ج ۱۱ ، تموز ۱۹۴۷ ، ص ۴۱۵ - ۴۲۹)

- و صدرِ صوفیان در کنارِ صفّه و در مذهبِ عاشقان صدر در کنارِ یارست ؛
 همانا که بر خاست و پهلوی شمس الدینِ تبریز بنشست ؛ و گویند آن روز
 بود که مولانا شمس الدینِ تبریزی در میانِ اکابرِ قونیه مشهور شد 3
 و در زمانِ پروانه دوم بار این حکایت هم واقع شده
 (۳۹/۳) همچنان منقولست که روزی معین الدین پروانه حضرت مولانا را
 6 سماع داده بود و جمیع علماء و عرفاء حاضر بودند و گرمی سماع تا نیمشب
 کشیده تمامِ آنها سرد شده بیات گشت ؛ پروانه شیخ محمد خادم را
 پیش خوانده قضیهٔ طعام را بوی عرضه داشت ؛ شیخ محمد خادم
 9 آن معنی را میخواست که بطریقِ کنایت بحضرت مولانا باز گوید ؛
 مولانا فرمود که تا امیرِ آب آهارا نبرد آسیاب کنی ایست کند و سکون
 یابد و قرار گیرد ؟ پروانه سر نهاده و اشکها رانده آنها را یغما فرمود
 12 و از نوبنیادِ طعام کردند
 (۴۰/۳) الحکایه : در خبرست که بقراطِ زمان مولانا اکل الدین
 طبیب طیب آللهُ تراهُ که از اکابرِ حکمای روم بوده و نظیرِ خود
 15 نداشت ؛ پیش از آنکه مریدِ مولانا شود روزی زیارتِ حضرتش
 آمده بود ؛ مولانا فرمود که جهتِ هفته یارِ گزیده مُسْهِل و حَبّات
 ترتیب کند و اصحابِ کرام باحتمال مشغول شدند ؛ آن روز که روزِ
 تناولِ دارو بود ، علی الصبح حضرت مولانا بسوی خانه

T, I, 130 ; H, I, 95 ۹۱ K ب ۳۴ B آ ۳۷ Z ۴۰ - ۳۹/۳

2 تبریز : B : تبریز K - Z 3 تبریز KZ : B - 9 مولانا KZ : B -

11 آهارا KZ : آنها B 17 شدند Z : بودند K - B

۴۰/۳ الحکایه ... ص ۱۲۴/۵ قند : سپهسالار ، ص ۸۱ - ۸۲

- اکل‌الدین رفته ، حکیم را خبر کردند ، بیرون آمده سرنهاذ ؛ حضرت مولانا در آمد و هفتده کاسه دارورا چنانک مهیا کرده بود ، یگان یگان در آشامید و در هرباری الحمد لله رب العالمین می فرمود ؛ همانا که 3 اکل‌الدین از هیبت آن حالت در حیرت فرو مانده بحال مقالش نبود ؛ بعد از آن بجانب مدرسه خود روان شد ؛ تمامت اصحاب را ازین حال اعلام کردند ؛ همه شان متحیر ماندند که مزاج مبارک لطیف نازک 6 ریاضت باره او چه خواهد شدن ؛ زمانی بمعارف مشغول شده مستبها می نمود و خدمت اکل‌الدین ناچار برخاست و آهنگ مدرسه کرد تا کیفیت حال را در یابد ؛ می بیند که در محراب مدرسه بر مثال آفتاب 9 تکیه زده بشرح حقایق و بسط دقایق مشغول شده است ؛ اکل‌الدین سرنهاذ پرسید که مزاج مبارک و طبیعت چونست ؟ بطریق مطایبه فرمود که تجری من تحتها آلا نهتار (۲۵/۲ ، ۲۶۶) ؛ گفت 12 تا حضرت خداوندگار از آب پر هیز کند ؛ در حال فرمود که جلید بیاوردند و خرد کرده از آن بخپاره‌ها خوردن گرفت ؛ چندانی بخورد که در بیان آید ؛ بعد از آن بجانب حمام روانه شد و چون از استحمام فارغ 15 گشت ، بسماع شروع فرمود ، تا سه شبانروز در سماع بود ؛ همانا که اکل‌الدین دستار بر زمین زده افغان می کرد و نعره‌ها می زد که این حالت مقدور بشر نیست و این قدرت را از اولیاء کسی ننموده است ؛ همان 18 ساعت با اولاد و اعقاب خود مرید و بنده شد و حکایت را با حکماء و اطبای عهد باز گفت ، باخلاص تمام بجمعهم مرید شدند و اقرار

2 چنانک K : چنان ZB || بود KZ : B || 7 او KZ : B — || 11 پرسید

KB : پرسیده Z || 13 خداوندگار BZ : مولانا Z || 14 بخورد Z : خورد KB || 15 آید

KB : ناید Z || 16 شبان روز KZ : شبانه روز B

کردند که این مردِ مردانه مؤید^۶ مینِ عیند^۷ آله است و ذاتِ عالی
صفات و حکیم الهیست

شعر (رمل)

3

گرولی زهری خورذ نوشی شود و رخورذ طالب سیه هوشی شود
زان نشد فاروق را زهری گزند که بُذ آن تریاقِ فاروقیش قند

6

(۴۱/۳) همچنان مگر در آن روزها در میان حکمای شهر و علمای
دهر، بحثی عظیم افتاده بود که نفسِ آدمی بخون زنده است
یا بجیزی دیگر؟ اطباء علی العموم مسئله^۸ جامعی گفتند که البته بخون
زنده است؛ چه اگر خونِ آدمی بکلی بروت، فی الحال بمیرد و فقهارا
مُلزم کردند؛ علماء باتفاق تمام بحضرت مولانا آمده این مسئله را
عرضه داشتند؛ فرمود که البته محقق شده است که آدمیان بخون زنده اند؛
همه شان گفتند که در مذهب حکماء چنانست و در آنجا ادله^۹ حیکمی
و براهین معقول گفتند؛ مولانا فرمود که مذهب حکما نه چندانست؛
بلک آدمی بخدا زنده است نه بخون؛ هیچ کسی را مجال ایم^{۱۰} و لا تسلم نبوذ

12

T, I, 132; T, I, 96

۹۲ K آ ۳۵ B ۱/۳ : ۳۷ Z

8 یا KZ : B || 13 مقول KZ : مقولی B || نه KZ : B — || 14 مجال

KB : Z — || B و : KZ

۴ کرولی ... شود: MN ج ۱، ص ۲۱۰۳/۱۶۰ MA ۱۶/۶۹

5 زان نشد ... قند: MN ج ۵، ص ۲۲۳۸/۲۶۹ MA ۲۵/۵۴۹

شعر (رمل)

فَلَسَنِي رَا زَهْرَه نِي تَا دَم زَنْد دَم زَنْد دِينَ حَقَقَش بِرَهَم زَنْد

- بعد از آن فرمود که فصّاد بیارند ؛ همانا که از دو دستِ مبارکِ خود
 3 فصّد کرده چندانِ بگذاشت که تمامتِ خون از عروقِ بیرون آمد و در
 جایگاهِ نیش زرد آبی بیش نماند و بطرفِ حکماء التفات فرمود که
 6 چونت؟ بخون زنده اند یا بخذا؟ همگان سر نهادند و بقدرتِ مردانِ
 خدا ایمان آوردند ؛ فی الحال برخاست و بحمّام در آمد ؛ چون بیرون
 آمد بسامع شروع کرد

- 9 (۴۲/۳) همچنان خدمتِ مولانا شمس الدینِ ملطی رحمه الله روایت
 کرد که روزی بحضرتِ مولانا رفته بودم ؛ دیدم که در جماعتخانه
 مدرسه تنها نشسته بود ؛ سر نهادم و نشستم ؛ فرمود که نزدیک بیا !
 12 قدری پیشتر رفتم ؛ بارها فرمود که نزدیک بیا ! چندانِ پیشتر غریبم که
 زانوی من بزانوی مبارکش رسید و مرا از غایتِ دهشت و تحاشی
 اِشعیرائی عظیم در باطن ظاهر شد ؛ فرمود که چنان بنشین که زانوی
 تو بزانوی من متصل شود ؛ همانا که از مناقبِ حضرتِ سید برهان الدین
 15 و از کراماتِ مولانا شمس الدینِ تبریزی قدّس الله سیرهُمَا چندانِ

T, I, 133 ; H, I, 97 ۴۲/۳ Z ۳۸ آ B ۳۵ ب K ۹۳

- 2 دی BZ : دید B || 3 هانا KZ : — B || مبارک KB : — Z || 4 چندانِ KZ :
 چندانک B || بگذاشت BZ : بگذشت K || 6 زنده اند BZ : رنده است K || 7 و بحمام ...
 آمد BZ : — K || رحمه الله KZ : — B || 12 که K : — BZ چنان KZ : چنین B ||
 16 تبریزی KZ : تبریز B

بیان فرمود که من بیخود شدم؛ پس آنگاه فرمود که حضرت سلطان
 ما عیند ذکر الصالحین تنزل الرحمة فرموده است یعنی درجائی که
 ذکر صالحان امت کنند، باران رحمت فرو می بارد؛ اما در آنجا که
 3 ذکر ما روز خدا می بارد

(۴/۳) همچنان منقولست که اوقات چون حضرت مولانا بحام می
 رفت حرم او کرا خاتون رَضِیَ اللہُ عَنْهَا یاران را سپارش میکرد که
 حضرت مولانا را نگاه دارید که او را از خود فراغت کلیست، یاران
 قالیچه و نمچین با هم می بردند و در سردابه می گسترند و قتها در آنجا
 آرام می گرفت و مُعَمَّزِی می کردند؛ مگر شبی در قلبگاه زمستان
 شدید بحام رفته بود؛ یاران بر عادت قدیم قالیچه و مفرمه برده در
 سردابه راست می خردند؛ همانا که چون برهنه شد و در آمد. نظری
 کرد و باز بیرون جست؛ زمانی کشید در پی او بیرون آمده دیدند که
 بر سر یخپاره ایستاده و یخپاره دیگر بر سر نهاده بود؛ یاران فریاد کردند؛
 گفت: نفسم بذ می آموزد و گستاخ می شود؛ لله الحمد درویشانم از آل
 12 فرعون نیستیم؛ از آل پادشاهیم که سلطان فقرا بود، دستار و فرجی پوسیده
 15 روان شد

(۴/۴) همچنان روزی حضرت سلطان ولد نقل فرمود که حضرت
 والدیم دایما می فرمود که من پنج ساله بودم که نفسم مرده بود و در حال
 18 جوانی و کهولت چون بجد تمام بر ریاضت و شبخیزی مشغول می شد

T, I, 134; H, I, 98 ۹۳ K ب ۳۵ B آ ۳۸ Z ۱۴/۳

7 نکه BZ: + می K || 8 قلیچ و KZ: — B || در آنجا KZ: آنجا B ||

9 قلیچ BZ: قلب K || 12 کرد Z: بکرد KB || 12 - 13 که بر KZ: و B

و مبالغه می نمود؛ پرسیدم که روزی مرا چنان حکایت فرموده بودی؛
این دم چونست که شب و روز قرار و آرام نداری؟ فرمود که بهاء الدین،
نفس قوی عیارست؛ می ترسم که مبادا از ناگاه از جایی سرزند
و شجاع الدین عقل را مغلوب و منکوب گرداند

شعر (رمل)

- نفس را هیل* تا بگریذ زار زار تو ازو بستان وام جانگزار 6
مصحف سالوسر او باور مکن خویش با او هفسرو هفسر مکن
(۴۵/۳) الحکایه: همچنان از حضرت چلبی حسام الدین قدس الله
روحہ العزیز منقولست که سید شرف الدین را محبتی بود، از اکابر 9
شهر قونیّه و او را پسری بود، صاحب جمال: یوسف مثال و اکثر
خلایق شیفته حسن او شده بودند و آن پسر از صمیم جان و دل عاشق
و ربوده حضرت خذاوندگار گشته بود و دائماً نام او می برد و سوگند 12
بخاک پای آن حضرت می خورد: پدرش چندانک از آن حالت او را
منع می کرد. ممتنع نمی شد؛ بلکه عشق و صدق او دائم مضاعف
می گشت؛ روزی وا پذیر خود گفت: اگر مرا دوست می داری و خواهان 15
منی، می باید که حضرت مولانا را بخانه دعوت کنی و سماع دهی و مرا

T, I, 135; H, I, 98

۹۴ K آ ۳۶ ب ۳۵ B ۳۸ Z ۴۵-۴۴/۳

1 مبالغه Z: مبالغه ها KB || روزی KZ: + که B || بودی BZ: بودید
2 || قرار و آرام Z: آرام و قراری KB || نداری BZ: ندارید K || 6 بستان
BZ: + و K || 9 سید KBZ: + خواجه Zh || 15 و KB: با Z || 16 می
B — KZ

7 مصحف... مهر مکن MN ج ۳، ص ۱۴۵/۲۰۰۵: MA ۱۰/۲۰۹

بنده و مریدِ او سازی و اِلّا من خود را هلاک می کنم و یا از شهر خود
دیوانه وار آواره می شوم ؛ خواجه، بیچاره از غایتِ محبتِ فرزند طوعاً
3 و کرهاً راضی شده بخدمتِ سید شرف الدین آمد و کیفیتِ حال را باز
گفت ؛ سید شرف الدین که از جملهٔ معجبانِ مُکابر بود، بطریقِ انکار
بخواجه تعلیم داد که چون فرزندان مرید شود از مولانا سؤال کن که
6 این فرزندان من بهشتیست و دیندارِ حق را خواهد دیدن یا نه؟ تا چه
جواب دهد ؛ خواجه تمامتِ اکابر و صدور و علمای شهر را دعوت کرده
سماعی عظیم داد ؛ بعد از آن که سماع بنشست و طعام خورده شد، پسرِ
9 خود را پیش کشیده مرید کرد، پیش از آنکه خواجه سؤال کند ، حضرتِ
مولانا فرمود که این فرزندانِ نیکبخت از جملهٔ بهشتیانست و لایقِ
دیدارِ الله گشته است و غریقِ رحمتِ حق شده ؛ آخر امثالِ این فرزندان
12 درین شهر بسیار اند ؛ چرا بسوی ما رغبت نمی کنند و ارادت نمی آورند ؟
خواجه گفت : این را خدا چنین کرد ؛ فرمود که حالاً اوّل بسخنِ تو
خدا را دید و خداهش بطرفِ ما فرستاد ؛ چه اگر خداهش نخواستی
15 و قبولِ حضرتِ خود نکردی . بجانبِ ما نیامدی و الهامِ الله معاون
و مرشدِ او نشدی ؛ در حالِ خواجه، مسکین سر در قدمِ مولانا نهاده
مرید شد و از سلکِ عاشقانِ واصل گشت

1 خود KB : — Z || 3 و KZ : او B || شده ZB : شد K || آمد KZ :
— B || معجبان KZ : معجّران (!) B || 5 شود KZ : شد B || 6 چه KZ : — B ||
7 کرده KB : کرد Z || 13 این را KZ : این B || کرد KZ : — B || 16 در
قدم KB : قدم Z

- (۱۶/۳) همچنان منقولست که روزی معین الدین پروانه رحمه الله در دیوانِ سرایِ خود گفته باشد که حضرتِ خداوندگار پادشاه بی نظیرست و مثل او سلطانی نپندارم که در قرنِها ظهور کرده باشد ؛³ اما مریدانش بغایت مردم بزند و فضول نفس ؛ مگر یکی از جاه محبانِ حضرتش که آنجایگاه حاضر بود ، از غایتِ دردِ دل تحملِ آن سخن نکرده این خبر را بحضرتِ مولانا رسانیده ؛ تمامتِ یاران⁶ شکسته دل گشتند ؛ همانا که حضرتِ مولانا رقعہ بخدمتِ پروانه ارسال فرمود که اگر مریدانِ من نیک مردم بوذندی ، خود من مریدِ ایشان می شدم ؛ از آنج بزد مردم بوزند که بمُریدشان قبول کردم⁹ تا تبدل یافته نیکو شوند و در سلکِ نیکان و نیکوکاران در آیند

شعر (سریع)

- کودنیم لیک مرا کیمیاست این درمِ قلبِ آزان می خرم¹²
باز فرمود که بروانِ پاکِ حضرتِ پدرم تا حق تعالی ضامنِ ایشان نشد که ایشان را رحمت کند و از جمله مقبولانِ خود گرداند ، بمحلِ قبول نیفتادند و در دلِ پاکِ عباد الله جا نکردند¹⁵

شعر (منسرح)

- رحمتیان رسته اند لعنتیان خسته اند ما ز پیِ رحمتِ قومِ لعین آمزیم
چون پروانه رقعہ رفیعِ آن سلطان را مطالعه کرد اعتقادش یکی در هزار¹¹

T, I, 137 ; H, I, 99

۱۶/۳ Z ۳۹ آ B ۳۶ ب K ۹۰

۴ مردم KZ : — B || مکر KZ : + که B || 10 تبدل BZ : تبدل K ||

12 خرم KBZh : خورم Z || 17 امتیاز KZ : اخسان (!) B

گشته برخاست و پیاده بحضرت مولانا آمده عذرهای خواست و استغفار کرده بسی شکرانها بیاران ایتارکرد

3

6

9

۳ (۴/۷) همچنان منقولست که روزی صاحب فخرالدین ابوالخیرات رحمه الله گفته باشد که حضرت مولانا پادشاه بزرگوارست، اما اورا می باید از میان مریدانش بیرون کشیدن و ایشان را تلف کردن ؛ چون خبر بحضرت مولانا رسید، تبسم فرموده گفت : اگر توانند بیرون کشیدن، بعد از آن فرمود که عجا این یاران ما چرا چنین مبغوض نظر اهل دنیاست ؛ مگر که محبوب و مقبول نظر عنایت حق اند ؛ چه تمامت عالمیان را در غلبه کردم ، همانا که همه شان فرو رفتند غیر ازین یاران ما که بر سر بالا آمده اند ؛ جسم ما جان یارانت، جسم یاران ما جان عالمیانست ؛ اگر دانند و اگر ندانند

T, I, 138 - 39 ; H, I, 100 ۹۶ K ب ۲۶ B ب ۳۹ Z ۴۷/۳

9 فرو Z : فرود KB || 11 داند KZ : داند B || نداند KZ : نداند B

3 صاحب فخرالدین ابوالخیرات : فخرالدین علی بن حسین الرومی است که تقریباً پنجاه سال در بندک* آل سلجوق بامور دولت مشغول شده است ؛ چشما، مدرسه ها ، کاروانسراها و زوایا ساخته است ؛ ازین جهت بابو الخیرات مکنی کنت است ؛ در ۶۸۷ هـ / ۱۲۸۸ م فوت شده است (ر.ک. به ابن بیی ، الاوامر اللایه ، ص ، ۶۱۷ - ۶۱۸ ، ۶۳۳ ، ۶۳۶ ، ۶۵۲ - ۶۵۶ ، ۶۹۸ ، ۶۹۹ : افسرانی ، مسامرة الاخبار. ر.ک. به فهرست ؛ تاریخ بیبرس ، ر.ک. به فهرست ؛ تاریخ آل سلجوق در آناتولی ، ص ۳۶ - ۴۰ ، ۴۹ ، ۶۱ ؛ خلیل ادهم ، قیصر به شهری ، ص ۱۰۴ Selçuk veziri Sahib Ata ile ، M. Ferit ve M. Mes'ut T : oğullarının hayat ve eserleri ، ج ۱ ، دیباچه ، ص XC - XCII)

- (۴۸/۳) الحکایه : همچنان پیرانِ صحبت و یارانِ خدمت روایت چنان کردند که در جوارِ مدرسهٔ مولانا جوانی بوذ تجارت پیشه ؛ مرید و محبِ خاندان شده بوذ و هوسِ آن می کرد که بجانبِ مصر سفر کند و دوستانش منع می کردند ؛ همانا که نیتِ آن جوانِ صادق معلوم حضرتِ مولانا شده فرمود که البته بمصر مرو و ترکِ این سفر کن و آن جوان از آن دغدغه اصلاً آسایشی نداشت ، علیها شی بیرون آمد و عزیمتِ دیارِ شام کرده چون شهرِ انطاکیه رسید ، بکشتی نشسته روانه شد ؛ همچنان از قضای آسمانی کشتی او در فرنگستان کِسدانی (۴) گرفتار گشت ؛ و آن جوان را اسیر کرده در چاهی کردند و هر روز سَدِ رَمَقِی بوی می دادند ، تا چهل روز تمام در آن جایگاه بماند و شب و روز زاریها می کرد و بحضرتِ مولانا لابه ها می نمود که این جزای جرأتِ منست که امرِ پادشاهِ خود را شکستم و بهوای نفسِ شوم متابعت نمودم ؛ همانا که شبِ چهل حضرتِ مولانا را در خواب دید ؛ فرمود که ای فلان فردا روز هر چه این کافران از تو سؤال کنند در جواب بگو که می دانم تا خلاص یابی ؛ آشفته وار بیدار شد و شکرها کرده سر نهاده و مراقبِ تعبیرِ خواب شد ؛ دید که جماعتی فرنگان آمدند و یکی را ترجمان کرده ازین جوان پرسیدند که از حکمت چیزی می دانی

T, I, 139 ; H, I, 101

۱۸/۳ Z ۳۹ ب B ۳۶ ب K ۹۷

- ۱ الحکایه KB : منقولست که Z ۹ معلوم KZ : معلوم B ۷ انطاکیه B :
 انطالِب KZ ۸ روانه BK : روان Z ۱۱ از قضای KB : قضای Z ۱۱ کدانی KZ :
 کدانی B ۱۰ سد KZ : صد B ۱۴ این KZ : — B ۱۳ دید KZ : دیده
 B ۱۵ شد KZ : شده B ۱۶ جماعتی KZ : خلقی B ۱۷ کرده KZ : کردند B

و طیبی توانی کردن که امیر ما رنجور شده است؛ گفت: می دانم؛
 فی الحال از چاه بیرون کرده بمحّامش بردند و خلعت نیکوش پوشانیده بخانه
 رنجورش بردند؛ جوان بیچاره بالهام الهی فرمود که هفت گونه میوه
 آوردند، نقّوعی ترکیب کرده قدری محموده در آنجا تعبیه کرد و سه
 بار نام مولانا را بر زبان رانده شربت را در خورد رنجور داد؛ بعنایت
 یزدان و همت مردان دوسه مجلس اجابت کرده امیر فرنگش خوش
 شد و چون عنایت آنحضرت همراه آن جوان بود، اگرچه عائی محض
 بود، صاحب حکمتش کردند و معاونت فرمودند

شعر (رمل)

شیر مردانند در عالم مدد آن زمان کافغانِ مظلومان رسد
 بعد از آنک امیر فرنگش برخاست و صحت کاتی یافت، آن جوان را
 گفت: بخواه از من چه می خواهی؛ گفت: می خواهم که آزادم
 کنی تا بوطن خود روم و صحبت شیخ خود را در یابم؛ و از
 عظمت ظهور خداوندگار باز گفت و حکایت سفر و خواب را
 شرح کرد؛ همانا که مجموع فرنگان نادیده محب و عاشق شدند
 و بدان سبب او را آزاد کرده با اسباب مستوفی و ارمغانها روانه
 کردند؛ چون بدار الملک قونیه رسید، پیش از آنک بخانه

T, I, 139; H, I, 101 ۹۷ K ب ۳۶ B ب ۳۹ Z ۴۸/۳

2 بیرون KZ: B — || 3 کونه KZ: B — || 4 در آنجا BZ: K —
 کرد Z: BK || 5 رانده Z: + و BK || داژ Z: داژ K || 7 کردند KB:
 کرد Z

7 شیر... رسد: MN ج ۲۰ ص ۳۵۲/۱۹۳۳؛ MA ص ۲۱/۱۴۶

- خودِ روزِ آهنگِ زیارتِ حضرتِ مولانا کرده چون از دور روی مبارکش را بدید ، سجده کنان هردو پایش را درکنار گرفته بوسه ها می داد و روی بر قدمهاش می مالید و می گریست ؛ حضرت مولانا بر روی آن جوان بوسه ها داده فرمود که نیک بود که فرنگ را خوش کردی ، آنگه رفتی ؛ بعد الیوم بنشین و بکسبِ حلال مشغول شو و قناعت را درپیش گیر که نسبتِ بعیارِ دریا واضطرابِ کشتی واضطرارِ اسیری و ظلمتِ چاه زحمتِ قناعتِ رحمتِ محض است
- (۴/۴۹) همچنان منقواست که روزی اصحابِ صحبتِ حکایت می کردند که امرا و اکابرِ زمانِ بزدِ شیوخِ شهرِ بجد می روند و زیارتِ این حضرت کمتر می آیند ؛ عجباً سببِ آن چه باشد و از چیست ؛ مگر که این عظمت را نمی بینند و ازین اسرار محجوبند ؛ حضرت مولانا فرمود که نیامدن را می بینید ، ازین طرف راندن را نمی بینید ؛ چه اگر ایشان را راه دهم تشنگان و یارانِ ما را جا نماند ؛ آن بود که علی الصبح تمامتِ امرای شهر مثلِ فخرالدین و معین الدین پروانه و جلال الدین مستوفی و امین الدین میکائیل و تاج الدین

T, I, 142 : H, I, 103

۴۹/۴ Z ۴۰ آ B ۳۷ K ۹۸

1 کرده BZ : کرد K || 2 کنان KBZ : + نزدیک رسید Kb || پایش را KZ :
پایش B || 5 آنکه KZ : آنکه B || 3 صحبت KZ : B || 10 که KZ : B - ||
عظمت را KZ : عظمت B || 12 راندن KZ : بدن را (!) B

14 جلال الدین مستوفی : جلال الدین محمود مستوفی است از اکابر رجال روم که در آغاز سلطنت غیاث الدین کبخیرو بن قلیج ارسلان متعدد منصب استیفا شد (ر. ک. به ابن بیی . الاوامر اللایه . ص ۶۵۶ ، ۶۶۱ - ۶۶۵ ، ۷۲۵ . ۷۳۰ - ۷۳۱ ، ۷۳۳ ، ۷۳۴ ؛ اقصائی ، مسامرة الاخبار . ۷۴ ، ۸۹ ، ۹۳ ، ۹۷ . ۱۰۰ ، ۱۰۲ : I, T : دیباچه ص LXIV - LXV)
14 امین الدین میکائیل : در ۶۷۶ هـ / ۱۲۷۷ م کشته شده است . یکی از رجال

معتز و اولاد خطیر و بها الدین ملک السواحل و نورالدین ولد جیجا
 و مجدالدین آتابک و غیرهم طیب الله ثراهم باتفاق تمام بزیارت
 حضرت مولانا درآمذند؛ سخن و صفه مدرسه چنان پرشد که هیچ باری را
 جای نماند و اصحاب بکلی بیرون آمذند؛ چه حضرت مولانا چندان
 معارف و معانی و لطایف و ظرایف فرمود که در اطباق اوراق گنجد؟
 و همگان را سیراب گردانید مست شراب الهی گشتند و آن روز
 اصحاب را اصلاً التفات نفرمود؛ یاران نه چنان متألم و مجروح روح
 شدند که توان گفت؛ چون امرا بیرون آمذند یاران فریاذکنان در پای
 خداوندگار افتادند که از وظیفه معارف و حقایق امروزی نه محروم ماندیم؛
 مرحمت فرموده یاران را استمالت و تسکین داد؛ بعد از آن فرمود که انما
 الصّدقاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ (۶۱/۹) معارف و اسرار ما فی

5 اوراق KZ : او B || 10 یاران KZ : B || 12 معارف KB : Z

دولت آل سلجوق بود (ر.ک. ابن بیبی، الاواسر العلامیه، ص ۶۸۹، ۶۹۳،
 ۶۹۶، ۶۹۸؛ افراتی، ص ۷۴، ۱۲۲؛ TM، ج ۲، ص ۱۰؛ T، ج ۱،
 دیباجه ص LXIV)

1 تاج الدین متر الحراسی: پسر قاضی القضاة محی الدین طاهر است؛ از جانب
 هلاکو خان روم آمده است (ر.ک. به افراتی، ص ۴۹، ۱۵۴، ۳۱۹؛ ابن بیبی،
 ص ۶۳۳ - ۶۳۴، ۶۴۷؛ مکتوبات مولانا جلال الدین، ص ۲۷، ۶۳ - ۶۴،
 ۸۰، ۹۱، ۱۰۲، ۱۱۱، ۱۲۲، ۱۴۰؛ T، ج ۱، دیباجه، ص LXX - LXXX)
 2 اولاد خطیر: نامشان شمس الدین و ضیاء الدین است که پسرهای خطیر زنجانی بودند؛

هر دو عاصی شدند و در ۶۷۵ هـ/ ۱۲۷۷ م بقتل رسیدند (ر.ک. به ابن بیبی، الاواسر العلامیه،
 ص ۶۶۲ - ۶۶۹؛ افراتی، مسامرة الاخیار، ۱۰۹، ۱۰۱، ۱۰۹، ۱۱۰؛
 تاریخ آل سلجوق، ص ۲۷ - ۳۹؛ دیوان سلطان ولد، ص ۱۴۵؛ مکتوبات مولانا
 جلال الدین، دیباجه ناشر، ص ۲۱؛ T، ج ۱، دیباجه، ص XCIV - XCH

- الحقیقه حصّهٔ یارانست، همانا که بر سرِ جانِ دیگران نیز از برکتِ اصحابِ ما فائز می‌شود؛ چنانکه شیرِ گوسفند را دیگران بطفیلِ برّهٔ او می‌نوشند و وقوعِ این حالت هم از تشنّیع و ایرادِ یاران بود؛ 3 وقتی که امرا بزیارتِ ما تردّد کنند یاران برنتابند و راضی نشوند؛ پس دعاها می‌بایذ کردن تا ایشان در پی ضبطِ مصالحِ خلق و اشغالِ خود مشغول باشند و باوقاتِ درویشان زحمت و تشویش نیارند، تا آن 6 رزقِ حلالی و نورِ جلالی خاص از آنِ یارانِ ما باشد

- (۵۰/۳) الحکایه: همچنان منقولست که روزی حضرتِ خداوندگار را در اجلاسِ شیخی اتفاق افتاد؛ مگر شیخ صائِن الدینِ مقرئِ سبعة خوان بخواندن وَ الضُّحَى (۱/۹۳) رسیده تا آخرِ سوره بِأَمَالِه خواندن گرفت؛ می‌خواند که وَالضُّحَى وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَى مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى (۱/۹۳-۳)؛ حضرتِ خداوندگار 12 عظیمِ منفعل شد؛ حضرتِ چلبی حسام الدین بتمهیدِ عذرِ آن آغاز کرد که این مقرئِ قراءتِ کِسائی می‌خواند؛ خداوندگار معذور فرماید، فرمود که چلبی راست می‌فرماید، اما مثالِ ایشان بذآن فقیه تَرْك می 15 ماند که از سفر رسیده بود؛ نحویی ازو سؤال کرد که مینِ آيِنِ اَنْتَ قَالَ مینِ طیس، بجای آنکه طوس گوید؛ نحوی گفت: وَاللّهِ مَا

T, I, 143; H, I, 104 99 K ب ۳۷ B ب ۴۰ Z ۵۰/۳

- 1 جان BZ: — K || نیز از KZ: هزار B || 3 یاران Zh: یاران را KBZ ||
4 نتابند K نتابد Z نیابند B || خوان KBZh: — Z || 12 حضرت KB: — Z

8 — م ۱۳۶ / ۱۴ الحکایه... شد: ر. ک. به فی مایه، م ۱/۸۱

و حواشی: ناشر م ۲۹؛ T: ج ۱، دیباجه، م XXXVI

- سَمِعْتُ أَنَا اسْمَ هَذَا الْبَلَدِ فِي عُمْرِي . فَقِيهٌ كَفْتُ : نَمِي دَانِي كه
 مِينَ حَرْفِ جَرِّسَتْ ، در طوس در آمد آن را طیس کرد ؛ نحو
 ۳ گفت : من در نحو چنین خواندم كه مِينَ حَرْفِ را جَرِّ كَنْد ، اَمَّا نَشْنِزِمُ كه
 شهری را در گرداند ؛ فی الحال مقری سر واز کرده بنده و مرید شد
 (۵۱/۳) همچنان روزی حضرت مولانا اصحاب را معافی می فرمود ؛
 ۶ در اثنای سخن حکایتی مثال آورد كه مگر نحویی در چاه افتاده
 بود ؛ درویشی صاحب دل بر سر چاه رسیده بانگی زد كه ریسبان
 و دُول بیارید ، تا نحوی را از چاه بیرون کشیم ؛ نحوی مغرور اعتراض
 ۹ كرد كه رَسَنُ و دَلُو بگو ؛ درویش دست از خلاص او باز کشید و گفت
 تا من نحو آموختن تو در چاه بنشین ؛ اکنون جماعتی كه اسیر چاه
 جاه و طبیعت گشته اند و پیوسته بَبَرِ هنرِ خود می پرند تا تَرَكِ آن
 ۱۲ خیالات و هنرها نكنند و پیش اولیاء سر نهند . حَقَّا كه از آن چاه
 خلاص نیابند و در صحرائِ وَارِضُ اللهِ وَاسِیْعَةُ (۱۰/۳۹) خرامان نشوند
 و بمقصودِ كَلِّ نرسند و هذه كفایه

- ۱۵ (۵۲/۳) الحکایه : همچنان منقولست كه حضرت شیخ صلاح الدین را
 عَظَمَ اللهُ ذِكْرَهُ مریدی بود تاجر و متمول ، و بغایت محب و صادق
 خداوندگار بود و او را هوس می شد كه بجانبِ استنبول سفر كند ؛ مصحوب
 ۱۸ حضرت شیخ بخدمت مولانا آمدند ، تا اجازت حاصل کرده واستعانت

T I, 141 ; H, I, 104

۱۰۰ K آ ۳۸ B آ ۴۱ Z ۵۲-۵۱/۳

۴ واز K : باز Z اواز B || ۱۱ بر هنر K : بر هنر (!) B || ۱۷-ص

۸/۱۰۰ بجانب . . . شمس الدین ، BZ : K

۱۵ الحکایه ... ص ۲/۱۳۹ کشت : ر. ك. به سپهسالار ، ص ۱۰۵-۱۰۷

- خواسته روانه شود ؛ چون بشرفِ دستبوسِ شریفِ آن حضرت مشرف شد. خذاوندگار فرمود که در حوالی شهر استنبول قصبه هست معمور و در آنجا بگاه راهبی هست در دیرِ خود معتکف گشته و از خلائق منقطع و مقتنع شده ؛ از ما بوی سلامی برسانی و پرسی ؛ بازرگان سر نهاد و عازم شد ؛ چون بدان سینور رسید ؛ از کیفیتِ احوالِ آن راهب باز پرسیده در آن دیه شد و بادبِ تمام از درِ دیر در آمده شخصی را دید که کنجی بسانِ گنجی سر در بغلِ الثورِ فی السواد ، و از دیدنِ آن حال تاجر بیخود شد ؛ همانا که چون سلامِ مولانا را براهبِ عزیز رسانید از جا برجست و گفت : وَعَلَيْكَ السَّلَامُ وَسَلَامٌ عَلَيَّ عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَى (۵۹/۲۷) سر نهاد و در سجده دراز بماند ؛ چون آن تاجر بکنجی دیگر نظر انداخت دید که حضرت مولانا بهمان لباس و دستار مراقب نشسته است ؛ حال بر وی بگشت ، شقه بزد و بیفتاد ؛ بعد از آن ساعتی چون بخود آمد راهب دلداریهاش نمود ؛ فرمود که اگر محرمِ اسرارِ احرار شوی از اختیارِ ابرار گردی ؛ آخر الامر مکتوبی بنزدِ تکفور اصدار کرد که فلان تاجر تعلق بدینجانب دارد و جانبِ دارئ او کرده خفیرانِ راه و عُمالِ شهر زحمتش ندهند. چون تاجر بشهرِ استنبول رسید و نامه راهب را بخدمتِ سلطان رسانید فرمود که نزلش بردند و مهماتِ او را با تمام رسانیده عمّا قلیل 18 سلاً و غانماً روانه کردند ؛ همچنان در عودت باز بخدمتِ راهب رسیده راهب گفت : سلام و سجداتِ من بیچاره را بحضرتِ خذاوندگار

6 دیه Z : ده B || 7 کنجی Z : کنج B || الثور Z : اکنون (!) B , 10
 بماند B : بماند Z || 11 آن Z : — B || 12 نمود Z : کرده B || 13 بدینجانب Z :
 برنجانب B

برسانی ؛ امیدست که این محتاج پر نیاز را از عنایت بی نهایت خود فراموش نکنند؛ بعد از مدتی چون جوان تاجر بقونیه رسید و کیفیت حال را بحضرت شیخ صلاح الدین تقریر کرد، فرمود که هرچه از اولیاء گویند همه حق است و واقع بی گمان و تخمین

شعر (هرج)

6 بهرچه از اولیاء گویند گویم ربِّ فَاَرْزُقْنِیْ
بهرچه از انبیاء گویند آمنا و صدقنا

اما این قضیه را تا بهر خسی حکایت نکنی ؛ شیخ برخاست و او را بحضرت مولانا برده در آمد، سر نهاد و سلام راهب را رسانیدن گرفت ؛ مولانا فرمود که نگاه کن ! تا عجایب بینی ، بهمان صورتی که او را دیده بود می بیند که در کنج جماعتخانه مدرسه مراقب نشسته است ؛ بازرگان فریاد کنان جامه هارا چاک زد؛ حضرت مولانا در کنارش گرفته فرمود که بعد ازین محرم سر مائی ، اما اسرار اولوالبصار را از اغیار اشرا بی اعتبار نگاه دار

شعر (رمل)

15 تا نگوئی سر سلطان را بکس تا نریزی قند را پیش مگس
گوش آن کس نوشد اسرار جلال کو چو سوسن صد زیان افتاد و لال

6 کوم ... فارزقی Z : از زقی و وقلی B || 10 صورتی B : صورت Z

16 - 17 نکوئی ... لال MN : ج ۰۳ ص ۴ / ۲۰ - ۲۱ : MA ۰

همچنان مجموع مال خود را فدای اصحاب کرده سماعها داد و خرقه پوشید و از کار دنیا فارغ گشت

- (۵۳/۳) همچنان منقولست که روزی حضرت مولانا از مسجد مرام با اصحاب کرام بسوی شهر عزیمت می فرمود ؛ از ناگاه راهبی پیر مقابل افتاده سر نهادن گرفت ؛ مولانا فرمود که تو مسن تر باشی یا ریش تو؟ راهب گفت ؛ من بیست ساله از ریش خود بزرگترم ، و آخرتر آمده است ؛ فرمود که ای بیچاره ! آنک بعد از تو رسید و پخته شد و تو همچنانک بوذی در سیاهی و تباهی و خای می روی ؛ ای وای بر تو ، اگر تبدیل نیابی و پخته نشوی ؛ رهبان مسکین فی الحال زنار بریزد و ایمان آورده از مسلمانان مسلم شد

- (۵۴/۳) حکایه : مگر جماعتی سیاه پوشان و پاپاسان بحضرتش مصادف شده اند و از دور جای چون یاران ایشان را دیدند از روی ناپسند زهی مردم تاریک و ناخوش گفته ؛ فرمود که در کل عالم از ایشان سخی تر مردم نیستند که دین اسلام و پاکی و طهارت و انواع عبادت را درین دنیا اینار ما کردند و در آن عالم هم از بهشپ مخلد و حور < و > قصور و دیدار ملک غفور ایشان را نصیبی نیست که **إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَهُمَا عَلَى الْكَافِرِينَ** (۵۰/۷) و این چندین کفران و تاریکی و عذابهای دوزخ را متصدی گشته اند ؛ همانا که چون آفتاب عنایت الهی از ناگهان بذیشان بتابد فی الحال منور و سپید روی شوند

شعر (سریع)

- کافرِ صد ساله اگر بیندند سجده کند زوّد مسلمان شود
چون نزدیکتر رسیدند سر نهاده بحضرت مولانا مشغول گشتند و بصدق تمام
ایمان آورده مسلمان شدند ؛ فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ 3
(۷۰/۲۵) ؛ خداوندگار رو بیاران کرده فرمود که

شعر (رمل)

- اندرونِ زهر تریاق آن خفی کرد تا گویند ذواللطف الّٰخفی 6
حق تعالی سیاهی را در سبزی پنهان می کند و سبزی را در سیاهی
جا میدهد ؛ اصحاب سر نهاده شاذیها کردند
9 (۵۵/۳) الحکایه : مَلَکِکَ بِحَسَمَ ، قدوة الاخبار . مولانا اختیارالدین فقیه
رُوحَ اللَّهِ رُوحَهُ که از مریدانِ واصلِ حضرت بوذ ، مگر روزِ جمعه
در مسجدِ آذینه دیر کشید و تا آمدنِ او حضرت مولانا چند کُرت
12 او را طلب کرد ، بعد از آنک از مسجد بیامد ، فرمود که اخوانِ
صفا را چه مانع شده بوذ که دیرترک آمدند ؛ اختیارالدین گفت :
خدمتِ واعظِ خجندی بر سرِ منبر رفته بوذ و خلافت را نصیحت
15 می کرد و بنده از دهشتِ مردم گرفتار شده بوذ ؛ مجالِ بیرون شو
نداشتم ؛ فرمود که آخر چه نوع سخن می راند و چها می گفت و از کجاها
نشان می داد ؟ اختیارالدین گفت : در اثنای وعظش این معنی را

T, I, 149 : H, I, 108 آ ۳۹ B آ ۴۲ Z ۵۵/۳

6 کوبیده Z : کوبیده B || 9 الحکایه Z : همچنان B || 14 خجندی Z : چند B

6 اندرون ... الخفی : MN ج ۶ ، ص ۴۴/۵۲۴ : MA ص ۶۵۹/۵

- تقریری کرد که **لِلّٰهِ الْحَمْدُ وَالْمِنَّةُ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا** (۴۲/۷) که حق تعالی ما را از زمره کافران نیافرید و ما را بهمه حال بهتر از ایشان کرد و اهل مسجد قصرع وزاری می کردند : حضرت 3 مولانا شکر خنده فرمود که زهی بیچاره ضالّ مُضِلّ که خود را بر ترازوی گبران می کشد که دانگی ازیشان افزونم و بدان شاذ می شود و عجب میکند و مباحث می نماید ، اگر مردست تا بیاید و خود را بر ترازوی 6 انبیاء و اولیاء بکشد تا نقصان حال خود را ببیند و کمال حال مردان بداند

شعر (محث)

- فراز کنگره کبریاش مردانند فرشته صید و پیمبر شکار و یزدان گبر 9 همانا که یاران از سر شاذی بساع شروع کردند (۵۶/۳) الحکایه : خدمت ملک الادباء حسام الملة والدین المعروف بابن آینه دار سیواسی رحمه الله علیه از خدمت مولانا علاء الدین آماسیه 12 که از کبار خلفاء بود و شیخ او ، چنان روایت کرد که بنرالدین تبریزی که معمار معموره تربه مبارک بود و بانواع کمالات و منقبت متصف مثل نجوم و رقوم و هندسه و سیمیا و کیمیا و حل خواص نارنجات 15 و سحریات و غیره ، روزی در میان اصحاب عظام حکایت می کرد که مصحوب حضرت مولانا در باغ چلبی حسام الدین بودم و آن شب تا وقتی یا حتی سماع عظیم بود ، بعد از آن حضرت مولانا مرحمت فرموده فرود داشت 18

T, I, 151 : H, I, 109

B ۳۹ ب Z ۴۲ ب ۵۶/۳

۱ لله الحمد و المنة B : الحمد لله و المنة Z || 4 خود را Z : خود B || 7 مردان

بداند Z : مردان را ببینند B

- کرد تا مگر یاران قدری بیاسایند ؛ همانا که تمامت اصحاب متفرق گشته
هر یکی بگوشه و پشته غنودند و من نیز در میان پشته نشسته خود را
3 بخواب می دادم و زیر زیر نظر می کردم تا حضرت مولانا چه می کند
و حضرتش مستغرق تجلیات قدسی گشته حیران شده بود و مرا در
ضمیر گذشت که چون حضرت موسی و عیسی و ادريس و سلیمان
6 و لقمان و خضر و سائر پیغمبران را عَلَیْهِمُ السَّلَامُ بیرون معجزات
صد هزار هنر ظاهر بود ، مثل کیمیا ساختن موسی و صناعت صباغت
عیسی و زره بافی داود و همچنین چندین اولیاء کمل را خارج معقولات
9 انواع کرامات و خرق عادات بوده است ؛ عجا اینچنین حکیم الهی را
ازینها باشد یا نی ؟ وحاشا که نباشد بلکه نمی خواهد که بناید و از آفت
شهرت بجمول می گریزد ؛ درین تفکر بودم که از ناگاه همچون
12 شیر غران بر من جست که بدرالدین بر خیز و با من بیا ! همانا که
دست راست دراز کرده سنگی بر گرفت و بر دست چپ نهاده بمن داد
و گفت : فَخُذْ مَا آتَاكَ اللَّهُ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ (۱۴۴/۷)
15 برابر مهتاب نظر کردم دیدم که آن سنگ خارا لعل پاره بود ؛
بغایت شفاف آبدار که در خزائن هیچ ملوک ندیده بودم و از آن
هیبت چنان نمره از من صادر شد که تمامت اصحاب بیدار شدند و بر
18 من غلو کردند که این چه نمره بی هنگام بود که همگان همین ساعت
بخواب رفته بودیم و در اوقات چون بدرالدین در سماع نمره زدی ، گوئیا که
آواز ده مرده داشتی ؛ گفت : بسیار گریه ها کردم و این حکایت را بیاران
21 باز گفتم ؛ تمامت سر نهادند و مستغفر شدند و من از آن اندیشه گستاخانه توبه
کردم ؛ حضرت مولانا رحمت فرموده و آن لعل پاره را بخدمت گرجی خاتون

ارمغان بردم و کیفیت حصول آن را باز گفتم ؛ بمبلغ صد هزار و هشتاد هزار درم سلطانی قیمت کردند ؛ آن بهارا داذه و تشریفاتم پوشانید و چندان عطا و تشریفات دیگر بخدمت یاران فرستاد که در شرح آید؟
 3 همچنان حضرت مولانا بمن فرمود که حکایت آن درویش را که اغصان زرا شاخ زر کرد ، در مثنوی مانخوانده ؟ چه هر حکایتی و اشارتی که در حدیث دیگران گفته ایم همه وصف حال یاران ماست ؛ اگر چه
 6 کبار ماضی علم کیمیا را در اجسام و اجساد بکار بردند و آن عجب نیست ، اما کیمیاکاری در عقول و ارواح عجیبت

9 شعر (مجتث)

ز کیمیا عجب آید که زر کند مس را مسی زگر که بهر لحظه کیمیا سازد
 (۵۷/۳) الحکایه : سِرِّ سَرِّ سَقَطِیْ مولانا شمس الدین ملطی رحمه الله
 12 علیه ، چنان روایت کرد که چون شیخ مظهر الدین ولد شیخ سیف الدین باخرزی رحمه الله علیهما بشهر قونیه رسید ؛ کافه اعظم و افاضل بزیارت مذکور رفته اورا بغایت معزز داشتند ؛ اتفاقاً آن روز حضرت
 15 مولانا باجمع یاران بسوی مسجد مرام رفته بودند ؛ شیخ مظهر الدین گفته باشد که عجب این خبر بسمع مبارک مولانا نرسیده است که
 القادِمُ یُزَارُ ، مگر دانشمندی از اصحاب مولانا آن را می شنید ؛
 11 ازینجانب ضرب مولانا در میان تقریر حقایق بغتة سر آغاز کرد که

T, I, 153 ; II, I, 110

آ ۱۰ B آ ۱۳ Z ۵۷/۳

4 همچنان B : — 5 Z ما Z : — B چه B ~ هر Z 7 و آن Z : —

11 الحکایه Z : همچنان منقولست که B

- ای برادر قادم مائیم نه تو؛ ترا وامثالِ ترا لازمست که زیارتِ ما آئید و مشرف شوید ؛ حاضرانِ مجلس درین نکته و اشارت حیران شدند تا خطاب بر کجاست و بر کیست ؛ بعد از آن مثال فرمود که یکی از بغدادی 3 آمد و دیگری از خانه و محله خود بیرون شد، کذا را زیارت اولتر باشد؛ گفتند او را که از خطه بغدادی آید زیارت و تعظیم او از واجباتست ؛ 6 فرمود که در حقیقتِ حال ما از خطه بغدادی لامکان رسیده ایم و این شیخزاده عزیز که رسیده است از محله این جهان می آید ، پس زیارت و تعظیم اولتر مائیم نه او

شعر (رمل)

9

ما ببغدادِ جهانِ جان انا اَلْحَقِّ می زدیم
پیش از آنکین دار و گیر نکته منصور بود

- 12 اصحاب شاذیها و شکرها کردند ؛ راوی حکایت فرمود که چون بشهر رسید از مریدانِ مظهرالدین پرسیدم که شیخزاده شما امروز در چه حکایت بود ؟ کمان کمان حکایتِ حدیث را روایت کردند و من از استماع این خبر لایعقل شدم ؛ همچنان چون این معنی را بخدمتِ شیخ زاده 15 معلوم کردند ؛ برخاست و پیاده بحضرتِ مولانا آمد و سر باز کرده انصاف داد از جمله محبانِ مخلص شد و گفت : آنچه پذریم و صیت می فرمود که چارقِ آهنین می باید پوشیدن و عصای آهنین بکف گرفتن 18 و بطابِ مولانا رفتن که در یافتنِ صحبتِ او بزرگ از جمله مفترضاتست ؛

1 آئید B : آینه Z و مشرف Z : تا مشرف B || 14 حکایت B : — Z ||

حق گفته است و بر حق بوده است و عظمتِ مولانا صد هزاران چندانست که پدرم فرموده بود

شعر (رمل)

3

هر چه گفتند در اوصافِ کالیتِ تو

همچنان هیچ نگفتند دو صد چندانست

- (۵۷/۳) همچنان منقواست که روزی حضرتِ مولانا به شیخ محمد خادم اشارت فرمود که برو فلان کار را با تمام برسان، مگر شیخ محمد در جواب ایشان إِنْ شَاءَ اللَّهُ گفته باشد؛ حضرتِ مولانا بانگ بر وی زد که ای ابله! پس گوینده کیست؟ فی الحال شیخ محمد افتاد و بیهوش شد و از دهانش کف بیرون آمدن گرفت؛ یاران بجمعهم سر باز کرده سجده ها کردند و گریستند که شیخ محمد خدمتکارِ درویشانست و عظیم در بایست است، دیگر گستاخی نکند؛ در حال نظری عنایت فرموده،
12 شیخ محمد بخود آمد و مستغفر گشت

(۵۸/۳) همچنان منقولست که روزی معین الدین پروانه اجتماعِ عظیم

- کرده کافهٔ صدور و بدور حاضر آمده بودند و خدمتِ سلطانِ اسلام
15 رکن الدین هم حاضر بوده، سماع روز تا نِصْفَ اللَّیْلِ کشید؛ مگر میانِ سلطان بدر آمده پنهانی بگوشِ پروانه گفته باشد که اگر سماع می
نشست می آسودم؛ فی الحال خداوندگار فروداشت فرموده بنشستند؛
18

T, I, 156; H, I, 112

۵۸/۳ Z ۴۳ ب - ۴۴ آ B ۴۰ ب

12 در بایست B : بایست Z || فرموده : فرمود 13 || B : — Z || 16

میان Z : + مبارک B || 17 پنهانی Z : پنهان B || سماع Z : سماعی B || 18 آسودم Z : آسودیم B

مگر شیخ عبدالرحمن شیاد هنوز شورها می کرد و نعره ها می زد؛ سلطان
برنجش تمام بگوش پروانه می گوید که این درویش چه بی شرم کس
است که فرو نمی نشیند؛ یعنی از حضرت مولانا اورا حالت بیشر است؛ آن
معنی معلوم آن حضرت شده فرمود که شمارا که در باطن خود کرمکی
میچنبد و گوشتان گرفته بملک اسفل می کشد و بسبب او چندین طاق و طرب
و بُردا بُرد می کنید و هنوز نمی توانید آسودن و یکدمه تحمل صحبت اولیاء
ندارید؛ کسی را که در باطن او اردهائی دهان باز کرده باشد و دائماً
آهنگ عالمِ اعلا کند و اورا بالای بالا بر می کشد، چون تواند آسودن
و ساکن بودن؟ یاران بیگبارگی نعره زنان شاذیها کردند و چون سلطان
رکن الدین دو نوبت کرامت عظیم مشاهده کرد، باخلاص تمام سر نهاد
و مرید شد و خدمات پادشاهانه نمود

12 (۵۹/۳) الحکایه : همچنان اخصص اصحاب روایت کردند که
سبب انقلاب دولت و فتاء فینای سلطنت آل سلجوق آن بود که چون
سلطان رکن الدین بحضرت مولانا مرید شد و اورا پند ساخت بعد از
15 زمانی مجمعی عظیم ساخته اجلاس بی نظیر کردند؛ گویند: در آن
زمان پیر مردی بوذ و اورا شیخ بابای مرندی گفتندی؛ مردی بوذ
مرتاض و زاهد مترسم و جماعتی از شیاطین الانس که بدان پیر انس
18 داشتندی چندانی مدح اورا پیش سلطان کردند که سلطان مشتاق

T, I, 157; H, I, 113 ۵۹/۳ Z ۴۱ B ۴۱ A

4 کرمکی Z: می کرمکی (!) B 12 الحکایه همچنان B: منقولست که Z 13
فای BZb: — Z 16 مرندی Z: مریدی B 17 مترسم Z: متوسم B

12 — ص ۱۴۹ / ۳ الحکایه ... باشد: ر. ک. به سپهسالار،
ص ۸۴ - ۸۵

- صحبتِ او گشته بود ؛ آخر الامر فرمود که در طشت خانه بنیاذِ سماع کرده با کرامِ تمام شیخ بابای مرندی را آوردند ؛ جمیع اکابر استقبال کرده باعزازِ وافر بر صدرش نشاندند و سلطان کرسی نهاده در پهلوی 3 تختِ خود بنشست ؛ همانا که چون حضرتِ مولانا از در درآمده سلام داد و درکنجی فروکشید ؛ بعد از تلاوتِ قرآنِ مجید مُعَرَّفانِ فصلها خوانده سلطانِ اسلام رو بحضرتِ مولانا کرده گفت : تا معلوم 6 خذائوندگار و مشایخ و علمای کبار باشد که بنده مخلص خدمتِ شیخ بابارا پذیرِ خود ساختم و او مرا بفرزندی قبول کرد ؛ بیا سُرهِیم آفرین و مبارکِ باز کردند ؛ همانا که حضرتِ خذائوندگار از غایتِ 9 غیرتِ اِنَّ سَعْدًا لَّغَیُورٌ وَاَنَا اَغْیَرٌ مِّنْ سَعْدٍ وَاَللهُ اَغْیَرُ مِیْنِی فرمود که اگر سلطانِ او را پذیر ساخت ، ما نیز پسری دیگر کنیم ؛ نمره ۱2 بزد و پا برهنه روانه شد

- (۶۰/۳) همچنان حضرتِ چلبی حسام الدین روایت کرد و گفت که چون حضرتِ مولانا بیرون آمد ، بجانبِ سلطان نظر کردم ، دیدم که بی سر ایستاده بود ؛ در حال زخم خورد ؛ چندانک علماء و شیوخ در 15 پی او دویزند مراجعتِ نفرمود ؛ آن بود که بعد از چند روز امرا اتفاق کردند ، سلطان را با قسرا دعوت کردند تا در دفعِ تاقار کنگاجی کنند ؛ سلطان برخاست و بحضرتِ مولانا آمد تا استعانت خواسته روانه 18 شود ؛ فرمود که اگر نروی به باشد ؛ چون اخبارِ دعوت متواتر شد ،

ناچار عزیمت نموده چون بآفسرا رسید در خلوت جائی در آورده زه
 کمان در گردنش کردند و در آن حالت که می تاسانیدند ، فریاد می کرد
 ۳ و مولانا مولانا ! می گفت و حضرت مولانا در مدرسه مبارک خود
 در آن دم بجماع مستغرق شده بود و دو انگشت سبابه را در گوشه
 کرده فرمود که سرنا و بشارت بیارند؛ همانا که سر سرنا و بشارت را
 ۴ در گوشه های خود کرده نعره ها می زد و این غزل را فرمودن گرفت :

شعر (مبحث)

نگفتم مرو آنجا که آشنات منم درین سراب فنا چشمه حیات منم
 ۵ در پی غزل دیگر فرمود که

شعر (مبحث)

نگفتم مرو آنجا که مبتلات کنند که سخت دست درازند بسته پات کنند

۱۲ الی آخره : چون سماع بآخر رسید فرجی خود را در محراب فرو انداخته
 فرمود که نماز جنازه کنیم و تکبیر بست : تمامت یاران اقتدا کرده بعد
 از نماز اصحاب کرام حضرت سلطان ولد را بر آن آوردند که از کیفیت
 ۱۵ اشارات و حالات امروزیه استفسار کنند : پیش از آنکه حضرت
 سلطان ولد سؤال کند . فرمود که آری بهاء الدین بیچاره رکن الدین
 را خفه می کردند و او در آن حالت نام مرا می گفت و بانگ می زد

۳ مولانا Z : — B 4 شده Z : — B ۵ بود و Z : بود B ۶ سبابه را : میانه B ۷

۱۷ نام Z : — B

۱۶ رکن الدین را خفه می کردند : سلطان رکن الدین را در ۶۶۳ هـ / ۱۲۶۶
 م خفه کرده اند (ر . ک . به این پی ، الاوامر العلایه ، ص ۶۴۳ - ۶۵۰
 افسرانی ، مسامرة الاخبار ، ص ۸۵ - ۸۷)

و در تقدیرِ الهی چنان بود که چنین شود : نمی خواستم که آوازِ او بگوشم
در آید و تشویش دهد . قاصداً سرِ سرنارا در گوش می کردم تا از وی
فارغ باشم اما در آن عالم احوالش نیکو باشد

3

(۶۱/۳) همچنان از اصحابِ کرام منقولست که پیش از وقوعِ
این فترت مگر حضرتِ مولانا در سماعِ عزیزی از اوّلِ روز تا نصف
اللیل شورها و ذوقها می کرد و حضرتِ چلبی حسام الدین را خواب غلبه
کرده بود : مولانا فرجی مبارکشِ خود را بالش کرده فرمود که
تا چلبی قدری سر نهد : همانا که رعایتِ امرِ ایشان کرده سر نهاد
و خواب رفته : بین النوم والیقظه می بیند که مرغی سبیلِ کلان می آید
و او را برمی گیرد و می پرّد تا حدّی که دایره دنیا در نظرش مقدارِ
خردل دانه می نماید و عاقبت بر سرِ قلّه کوهی پر بار و ازهار فروز می
آرد و آن کوه را در غایتِ سبزی و خرمی تفرّج می کند : گویا که
حق تعالی آن کوه را از زمرّد سبز آفریده بود : می بیند که آن کوه را
بر قلّه اش سر یست همچون سرِ آدمیان و آن مرغ شمشیری بدستِ چلبی
می دهند که گردنِ این کوه را بزن که فرمانِ ایزدی چنانست :
حضرتِ چلبی می پرسد که تو کیستی و ترا چه نام است ؟ گفت :
من ناموسِ اکبر طاوسِ ملائکه جبرئیلِ امینم : همچنان بدان
شمشیرِ آن کوه را از تن جدا می کند : بازش مُرغ بر میدارد و بهمان
جایش فروز می آرد : چون حضرتِ چلبی از هیبتِ آن خواب چشمها

18

- باز کرده دید که ، حضرت مولانا برابرش ایستاده است ؛ برخاست و سر نهاد ، فرمود که تعبیرِ آن خواب همین روز بشما معاینه شود ؛ آن بود که سلطان رکن الدین سماع ساخته شیخ بابا را در حضورِ مولانا پند ساخت . حضرت چلبی حسام الدین می بیند که رکن الدین را سرش بریده فروز آویخته شد ؛ نظر بسوی مولانا کرده فرمود که تعبیرِ آن خواب اینست که دیده بودی 6

شعر (رمل)

- دیده غیبت چو غیب است اوستاد کم مبادا از جهان این دید و داد
همان بود که برخاست و روانه شد 9

- (۶۲/۳) همچنان قلدوة الاخیار، شیخ محمود نجات رحمة الله چنان روایت کرد که روزی حضرت مولانا معرفت می فرمود و کافهٔ اصحاب حاضر و ناظر بودند ؛ از ناگاه خدمتِ مولانا مفتی الجن والانس نُعْمَانُ الْفَیْقَه، عَمَّانُ الْعِلْم شمس الدینِ ماردینی رحمة الله علیه از درِ مدرسه درآمد، حضرت مولانا فرمود که بیا بیا، نیک آمدی ، اگر تا امروز غایب از خدا می گفتند و تو می شنیدی ، بعد الیوم از خدا بشنو بی هیچ واسطه ؛ 12
باز فرمود که زمانی بیاید که حق تعالی بر بندگانِ خود بی واسطهٔ شیخی کند ؛ اگر چه در جمیع اطوار و اکوار و ادوار شیخِ حقیق 15

T, 1, 161 ; H, 1, 116

۶۲/۳ Z ۴۵ ب ۴۲ آ

- 1 کرده Z : کرد B 2 آذ Z : این B ۱۱ B ۵ آ
Z : این B 14 امروز B : — Z ۱۱ غایب Z : غایت B 15 هیچ B : — Z

8 دیده ... و داد : MN ج ۴ ، ص ۳۶/۲۸۰ ؛ MA ، ص ۱۸/۳۲۳

اوست ؛ عَجَبَرِ آنک هم شيخ اوست و هم مريد و حقيقت دانم که اين
آن زمانست و اين بيت را گفت

شعر (مضارع)

3

آن پادشاهِ اعظم در بسته بود محکم پوشيد دلقِ آدم امروز بر در آمد

(۶۳/۳) همچنان شيخ محمود روايت کرد که روزی معين الدين

- پروانه در زاويه شيخ صدر الدين جمعيتی عظيم ساخته بود و حضرت 6
مولانا هم در آن مجمع حاضر شده بود و چون بسماع شروع کردند از
عظمت گرمی و شور او قيامتی برخاست و حضرت مولانا در عالم
استغراق مستغرق شده ؛ مگر کمال الدين امير محفل در جنب امير 9
پروانه ايستاده بجنب ياران مشغول شد که مريدان مولانا عجيب
مردم اند ؛ اغلب عای و محترفه و اعيان شهراند ؛ مردم فضلا و دانا
گيرد ايشان کتر می گردند ؛ هر کجا خياطی و بزازی و بقالی که 12
هست او را بمريدي قبول می کند ؛ از ناگاه حضرت آن سلطان آگاه
درميان سماع چنان نعره زد که همگان بيخود گشتند ؛ فرمود که ای
غرخواهر منصور ما نه حلاج بود - شيخ ابوبکر بخارا نه نساج بود 15
و آن کامل ديگر زجاج ؛ حرفتشان بمعرفتشان چه زبان کرد که رحمة الله
عليه می گوئی ؛ پروانه را از آن هيبت پروا نمانده کمال الدين و پروانه
سر باز کرده مستغفر شدند 18

T, 1, 163 ; H, 1, 117

۶۳/۳ Z ۵ B ۲ آ

1 اوست : Z است B 6 عظيم : Z — B 7 بسماع : Z — B 9 امير

Z — B 11 دانا + B اصلا Z 13 آن B : مولانای Z

- (۶۴/۳) همچنان روزی دیگر کمال معرف در سماعی رعایت صوفیان کرده پشت بطرف یاران کرده بود و اصحاب را ملتفت نمی شد؛
- 3 حضرت مولانا بانگی بر روی زد که هی کمال ناقص! پشت بکمال کمال کرده. هُش دار؛ از ناگاه بیفتاد و سرش شکافته شد، برخاست و بیای مولانا افتاده ابتهال عظیم نمود؛ عنایت فرموده فرجی و دستارش را بوی بخشید؛ زنار انکار را بریده بصدق تمام بنده و مرید شد
- 6 (۶۵/۳) همچنان ارباب الباب روایت کردند که چون حضرت مولانا از کس رنجیدی و مکابره او از حد شدی غر خواهر گفتی و در همش کوفتی؛ چه اصطلاح شتم خراسانیان همین بوده است
- 9 (۶۶/۳) همچنان از کبار اصحاب منقولست که روزی حضرت مولانا در شرح نیستی و انکسار و تواضع معانی فرمود و دلایل معقول و منقول و مکشوف می گفت؛ مثال فرمود که چون شاخهای درختان بی باری باشند، مثل صنوبر و سرو و شمشاد و سپیدار دایم سر بالا می دارند و اغصان خود را بیالای کشند و چون درختان بارور باشند؛ تمام شاخهایشان سر زیر می آرند، متواضع و متذلل می باشند؛ ازین رو
- 12 حضرت پیغمبر ما علیه السلام اکمل التحیات بغایت متواضع بود که شجره وجود مبارکش جامع ثمره اولین و آخرین بود تا لاجرم از
- 15

T, I, 163; H, I, 118

۶۶ - ۶۴/۳ Z ۴۶ آ ۴۲ ب

- 1 همچنان B: کوید Z || 2 بطرف یاران Z: بیاران B || 5 فرموده Z: فرمود B | 6 انکار را B: انکار Z || 8 او: B — || 12 فرمود Z: — B || 13 بار Z: باری B || 15 متذلل Z: متذل B || 17 و آخرین Z: آخرین B

- جمع انبياء واولياء متواضع تر و خاكيتر و درويشتر و خمولتر بود ؛ چنانك
 فرمود اُمِرْتُ بِمُدَارَاتِ النَّاسِ وَخُلُقِ الْحَسَنِ وَمَا أُودِيَتْ نَبِيٌّ
 مِثْلَ مَا أُودِيَتْ ؛ چنانك سر و دندان مباركش را شكستند و او از
 غایت كرم بي نهايت خود اللهم اهْدِ قَوْمي فَاِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ
 ی گفت و پیغمبران دیگر در هر زمانی مر امتان خود را چه نفرینها
 می کردند ؛ و گویند : هیچ کسی بیشتر از مصطفی صلی الله علیه و سلم
 سلام نمی بارست کردن که ما سَبَقَ رَسُولَ اللهِ اَحَدٌ فِي السَّلَامِ
 آنگاه این بیت را فرمود

9 شعر (هزج)

بنی آدم سرشت از خاک دارد اگر خاکی نباشد آدمی نیست

- (۶۷/۲) و همچنان از بعض اخلاق حمیده آنحضرت آن بود که
 12 بهر آحادی و طفلی و بیوه زنی تواضع کردی و تذلل نمودی و دعاها فرمودی
 و سجده کنندگان را سجده کردی . چه اگر نیز کافر بودی ؛ گویند که
 روزی قصابی ارمنی تنذیل نام مصادف مولانا شده هفت بار سر نهاد
 15 و او نیز بوی سر نهاد

- (۶۸/۲) همچنان منقولست که روزی از محابه می گذشت و طفلکان
 خُرد بازی می کردند ؛ چون از دور مولانا را دیدند بیکبار دوانه شده
 18 سر نهادند ؛ خداوندکار نیز سر نهاد ؛ مگر از دور کودکی بانگ زد که

T, I, 164 - 5 ; H, I, 118 - 19

۶۷/۲ - ۶۸ Z ۴۶ آ B ۴۲ ب

1 درويشتر Z : درويشتر 3 شكستند Z : می شكستند B || 5 نفرینها B : + كه Z ||

12 بیوه زنی Z : بیوه زن B || 13 گویند كه Z : مگر B || 16 روزی B : ... Z || 17

دیدند Z : بدیدند B || دوانه Z : روانه B

تا من نیز بیایم ، تا کوزک فراغت حاصل کردن و آملن توقف کرده بود

3 (۶۹/۳) و همچنان در آن زمان نه چندان اعتراض و انکار می کردند و فتویها می نبشتند و در تحریم سماع و رباب بابها می خواندند که در بیان کتاب آید و آن همه را از کمال کرم و غایت لطف و مرحمت 6 تحمّل می فرمود و هیچ نمی گفت ؛ عاقبة الامر چنان عدم شدند که گوئیا در وجود نیامده بودند و آن طریقت و نسل ایشان تا قیامت در ازدیاد و بردوام خواهد بود

9 (۷۰/۳) همچنان روزی حضرت مولانا را پروانه بسماع دعوت کرده بود ؛ چن بر در سرای رسید توقف بسیار فرموده گفت : تا همه یاران در آیند ؛ چون مجموع اصحاب در آمدند پس آنگاه 12 مولانا درآمد ؛ چون اهل سماع متفرق شدند و آن شب حضرتشان آنجا بگه مانده پروانه از حد بیرون بندگیها نمود و شکرهای عظیم کرد که آنچنان پادشاهی مهان او شد ؛ مگر چلبی حسام الدین از 15 توقف کردن خداوندگار بر در سؤال کرده باشد ؛ فرمود که اگر اول ما در می آمذیم ، بودی که حشم نواب بعضی اصحاب را منع کردند و یاران مرحوم از صحبت ما محروم ماندندی و چون در دار دنیا یاران خود را نتوانیم بسرای امیری و یا خانه وزیر در آوردن پس روز 18 قیامت در سرای عقبی و جنت مأوی و حضرت مولی چون توانیم بردن ؟ یاران از شاذی آن عنایت شکرها کردند و سر نهادند

- (۷۱/۳) همچنان منقولست که روزی حضرت مولانا رقعہ^۱ بخدمت پروانہ فرستادہ بود در شفاعت شخصی کہ خون کردہ درخانہ یاری متواری شدہ بود ؛ پروانہ در جواب رقعہ نبشتہ باشد کہ این قضیہ بقضایای دیگر نمی ماند ، حکایت خون است ؛ حضرت مولانا در جواب فرمود کہ آخر خونی را ولد عزرائیل میگویند ؛ اگر خون نکنند و مردم نکشد ، پس چہ کنند ؟ پروانہ بغایت خوش شدہ فرمود 6 تا آذاش کردند و خصمان را خشنود کردہ خون بہا داد

- (۷۲/۳) همچنان منقولست کہ خدمت مولانا شمس الدین ملطی گفت کہ روزی حضرت مولانا در مدرسہ خود معافی می گفت ؛ در 9 اثنای معرفت فرمود کہ من شمس الدین را عظیم دوست می دارم ، اما یک عیب دارد ؛ امیدست کہ حق تعالی آن را نیز از وی ببرد و او را از آن رغبت ببرد ؛ فی الحال من بندہ سر نہادم و تضرع عظیم نمودم کہ 12 عجا آن عیب چہ باشد ؟ فرمود کہ آن کہ در ہر وجودی تصور می کنی کہ خدا آنجاست و در پی آن خیال بی حقیقت می دوی

- 15 شعر (رمل)

چون بسی ابلیس آدم روی هست پس بہر دستی نشاید داد دست
چون ترا آن چشم باطن بین نبود گنج می پنداری اندر ہر وجود

- 18 همانا کہ بصدق تمام از آن حالت استغفار کردم و تمیزی عظیم بخشید تا از جملہ صدیقان گشتم و مرا در اوائل کار عادت چنان

T, I, 166 ; H, I, 120

۷۲/۳ Z ۶۶ ب B ۴۳ آ K ۱۰۱

1 کہ Z : B — 8 منقولست کہ Z : B — 11 آن را Z : آن B — 17 b

می پنداری Z : پندار اند B — 18 همانا کہ Z : B — تمیزی KB : تمیزی Z

16 چون ... دست : MN ج ۱ ، س ۲۱ / ۳۱۶ : MA س ۸ / ۲۶

17 چون ... وجود : MN ج ۲ ، س ۲۱۵۵ / ۳۶۵ : MA س ۱۵۱ / ۲۴

بود که گیرد تمامت اکابر و شیوخ و گوشه‌نشینان و درویشان
 می‌گشتم و استمداد و استعانت می‌طلبیدم و چون طالبِ صادق بودم
 ۳ ناچار ازینها می‌گردم؛ چون حضرت مولانا آنچ نمود بی‌بोध نمود
 و دیده مرا گشود؛ از صحبت همه‌شان نبراً نمود حقیقت حق را
 معین دیدم و سر آن حقیقت بر من مبین شد و آن روز حضرت
 ۶ خداوندگار این بیت را مکرراً می‌فرمود و گفت تا یاران یاذ گیرند

شعر (هزج)

درین بازارِ عطاران مَرُو هر سو چو بیکاران
 ۹ بدکانِ کسی بنشین که در دکانِ شکر دارد

(۷۳/۳) همچنان منقولست که روزی در محفلِ معرفت می‌فرمود؛
 گفت: سلطان العارفين بايزيد رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ سَخَنِي عَجَب
 ۱۲ فرموده است و در غایتِ خوبی گفته که من بحضرتِ محمد رسول الله
 برای شَقِّ قَر و فَلَاقِ حَجَر و اجتماعِ شَجَر و تَكَلِّمِ نَبَات و مَدَر. ايمان
 نیاوردم، بلك ايمان برای آن آوردم که از کمالِ حکمت اصحاب
 ۱۵ و اَمَّتِ خود را از شُرَبِ شراب نمی‌کرد و بر اَمَّتِ خود حرام کرد؛
 بعد از آن فرمود که واللّٰه واللّٰه هر که بیشتر کند بیشتر گریذ
 و ندامت بیشتر خورد؛ چه اگر در آن مزه و لذتی و منفعتی بودی اول

T, I, 168 ; H, I, 121

۷۳/۳ Z ۱۶ آ B ۱۳ ب K ۱۰۱

۲ می‌گشتم KZ : — B ۱۰ ۲۰۵ KZ : — B ۴ حقیقت KB : حقیقت Z ۱۰ ۱۰

KZ : این B ۶ تا BZ : — B ۱۱ بايزيد KZ : ابا يزيد B ۱۲ عمد KZ : — B ۱۱

۱۳ حَجَر KZ ~ شَجَر B ۱۴ از کمال KB : کمال Z

خود کردی و دیگران را هم ترغیب دادی و چون شاگردِ خاصِ
خالق بود آنچه از حق شنید آنرا کرد و آنرا گفت

شعر (رمل)

3

ترکِ این شُربِ اربگوئی یکِ دوروز در کنی اندر شرابِ خُلدِ پوز
چونکِ اغلبِ بذِ بُدُند و نا پسند بر همه می را محرم کرده اند

6 (۷۴/۳) الحکایه : اصحابِ کرام که کِراماً کاتِبِینَ (۱۱/۸۲)

بوزند ، چنان روایت کردند که روزی حضرتِ مولانا در خانهٔ پروانه

معانی عجب و معارفِ غریب بیان می فرمود ؛ در میانِ تقریر بیان کرد که

9 روزی امیرالمؤمنین عثمان بن عفّان رضی الله عنه از کثرتِ اموال

و اسبابِ خود پیشِ مصطفیٰ علیه السلام شکایت کرد و تفرّ نمود که

چندانک زکات می دهم و تصدّق می کنم و بیشتر خرج می کنم اسباب

12 بیشتر می شود و از عوایقِ آن علایق نمی توانم فراغتِ کلتی

حاصل کردن و بی قید بودن و حقیقت می دانم که آسایشِ جان و آرایشِ

دین در عالمِ فقرست و راحتِ نَجَا الْمُخَفَّقُونَ در آنست ؛ تا حضرتِ

15 رسول درین باب چه تدبیر و تدارک می فرماید ؟ حضرتِ رسول می

فرمود که یا عثمان برو در شکرِ نعمتِ حق تقصیری کن و زمانی کفرانِ

T, I, 169 ; H, I, 121

۱۰۲ K ب ۴۳ B ب ۷ Z ۷۴/۳

6 الحکایه K : همچنان Z همچنان منقولست که B || 8 کرد ZB : می کرد K ||

9 روزی KZ : + حضرت B || 10 علیه السلام KZ : صلی الله علیه وسلم B ||

14 المهنون : فی الاصل : المهنون || 16 یا عثمان KB : — Z

4 ترك ... پوز : MN ح ۱ ، ص ۱۳۷۲/۸۵ : MA ۱۰/۳۷

- نعمت و رز، تا مالت کم شود و زودتر درویش گردی و هیچ گونه برکت نماند؛ عثمان گفت: یا رسول الله حمد احد و شکر انعامهای بی حد او که مونس جان و وِرد زفان منست و بدان خوگر شده ام چون توانم کردن که نگویم: حضرت مصطفی فرمود که در قرآن مجید بخواندی که لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ (۷/۱۴)؛ یعنی حق سبحانه و تعالی در کلام قدیم خود شکر شاکران را زیادتى و عده کرده است 6
- وَالشُّكْرُ صَبَدٌ لِّلْمَزِيدِ وَقِدٌّ لِّلْعَتِيدِ هم گفته منست

شعر (رمل)

- شکر نعمت نعمت افزون کند کفر نعمت از کف بیرون کند 9
زانک شاکرا زیادت وعده است آنچنانک قُرب مُزد سبده است
- پس ترا یا عثمان ازین غنا و اسباب ناگزیرست؛ هرگز در مال تو خسارت و نقصان نخواهد بودن؛ عثمان بشکرانه آن بشارت سیصد سر اشتر سیاه چشم <و> جعد موی با تمام عُدَّت و اُهبت و آلات سیصد مرد غازی و برگ و زاد فدای غزات رسول کرده حضرت رسول صلی الله علیه و سلم دست مبارک برداشته عثمان را دعا کرد و فرمود که بَارَكَ اللهُ 12
- فِيْمَا اَنْفَقْتَ وَفِيْمَا اَمْسَكْتَ يَا عِثْمَانُ ؛ بعد از آن این حکایت را در شان پروانه تنزیل فرمود که لِلّٰهِ الْحَمْدُ وَالْمِنَّةُ وَمِنْهُ الْقُوَّةُ 15

3 زفان BZ زبان : K 10 وعده است KZ : کرده است B 11 در مال KB :

مال Z ۱۱ خسارت Z : خار B خسارت و زیان K ۱۲ سر KB : — Z ۱۳-۱۴ مسلم KZ : علیه B

- والمُنَّةُ که هم درین زمانِ ما خدمتِ امیر معین الدین سلیمان عثمان وار
 درشکرِ نِعَمِ باری تعالی جِدِّ بلیغ می نماید و کافهٔ علما و فقرا و صلحا
 و عرفارا تربیت می کند و سایر مستحقانِ اُمّت را بانواعِ دلداریه‌ها می 3
 فرماید و جمیع رعایا را بر موجبِ الشَّفَقَةِ عَلَی خَلْقِ اللَّهِ حمیت
 و رعایت کردن بر خود واجب می داند و اکثر اوقات گردد
 کعبهٔ دلها نیز طواف می کند و در آن عرفات که عُرفَاتِ مقاماتِ 6
 اولیاست سعیِ جمیل می نماید تا لاجرم ببرکتِ دعا و بمنِ همتِ
 ایشان حَبِیْثُمَا سَارَ وَتَوَجَّهَ بر هر چه قصد می کند و دست می زند
 مظفر و منصور می شود و همچنان حضرت حق سبحانه و تعالی روز بروز 9
 نعمت در نعمت و دولت بر دولت بشکرانهٔ شکر او عطا و عوض می فرماید
 و چندانک بیشتر کند بیشتر یابد و بیشتر رود؛ پروانه از غایتِ شادی که
 حضرت مولانا در حقّ وی عنایتها فرمود بپایهای مبارک او را بوسه‌ها 12
 می داد و سجده‌ها می کرد و شکرها می گفت و قربِ دو هزار دینار
 ایثارِ اصحاب کرده فرمود که تمامتِ علما و مشایخ و صلحارا سیمها
 بخش کردند و آیتنام و مساکینِ شهر را جامه‌ها و پیراهنها ساختند 15
 (۷۵/۳) همچنان فقیرِ متکلم المعروف بشمس الدین مُعَلِّم که
 از خواصِ یاران بود، روایت کرد که روزی حضرت

T, I, 171 ; H, I, 123

۱۰۴ K آ ۴۴ B آ ۴۸ Z ۷۵/۳

۱ خدمت KZ : — B || 6 دران KB : در Z || 10 بر KB : در Z || او

KB : — Z || 12 بپایهای مبارک KB : مبارک پایهای Z || 16 المروف KZ:

مروف B

خداوندگارِ ما باصحابِ نظر کرد و فرمود که حضرت پیغمبرِ ما محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم چنین فرموده است که چون نورِ خدا در دلِ مؤمن درآید دل باز شود و فراخ شود و صحرائی شود خوش و لطیف، چنانکه سنگی در آب اندازی آن آب از هم باز شود؛ سؤال کردند که یا رسول الله اگر آدمی را آن نظر نباشد که فراخ شدنِ دل را بیند و در نظرِ آدمی پرده و غباری باشد از شومئِ طبیعت و شهوت، بچه علامت داند که دلِ او فراخ شد و فسحتی و سستی درو سر زد؛ فرمود که بدان که جمیعِ اسبابِ دنیا و اهلِ دنیا و لذاتِ او در دلِ او سرِّد شود و بی ذوق نماید و از دوستانِ دنیا و آشنایانِ خود بیگانه شدن گیرد بی هیچ سببی و غرضی

(۷۶/۳) همچنان منقولست که روزی حضرت مولانا قدسنا الله بستره الاعلی در چهار سوئی ایستاده بود؛ معانی و اسرار می فرمود و تمامتِ خلایقِ شهر هنگامه کرده بودند؛ روی مبارک را از خلایق بدیوار کرده معرفت می فرمود تا شب هنگام نمازِ شام شد و چون شب درآمد تمامتِ سگانِ بازار گردِ او حلقه کرده بودند و بدیشان نظرِ مبارک تیز کرده معانی می فرمود و ایشان سر و دُم می جنبانیدند و آهسته آهسته زَو زَو می کردند؛ فرمود که باللهِ العلیِّ القویِّ القاهرِ الذی لا قادیَر ولا قاهر فی الوجودِ لِأَنَّهُ هُوَ که این سگان فهمِ معرفتِ ما می کنند؛ بعد ازین ایشان را سگ

مگویند که ایشان خوبشان کلبِ اصحابِ کهنند

شعر (رمل)

۸ شذسر شیرانِ عالمِ جمله پست چون سگِ اصحاب را داژند دست
و این درو دیوارها که مُسَبِّحند - فهمِ اسرار میکنند

شعر (خفیف)

۹ چشم کو تا که جانها بیند سر برون کرده از در و دیوار
در و دیوار نکته گویانند آتش و آب و خاک قصه گزار
از ناگاه یاران از هر جایی ریخته شدند : حضرت مولانا فرمود که

شعر (هزج)

بیائید بیائید که دلدار رسیده است بیائید بیائید که گلزار دمیده است

بعد از آن گفت که حضرت حق تعالی صدقه بخش می کرد : صدقه
۱۲ خوارانِ ما کجا بودند ؟ همه یاران سر نهانند و همچنان معرفت گویان
و سماع زنان تا مدسه آمدند ؛ آن شب همه شب تا حجره سماع بی صداغ
بوده : فرمود که واللّٰه واللّٰه خواصّ این خلایق بیچاره اعتقادی که
۱۶ در حقِ انبیا و اولیا بسته اند در حقِ تره فروشی لایق نیست . مگر که
ایشان عنایت فرمایند و رحمت کنند

2 شعر KB : بیت Z || 4 و این KZ : این B || 8 از ناکاد KZ : ناکاد
B || جای Z : جای KB || 11 تالی KZ : ۴ ناکاد B || 13 آن KB : از Z

3 شد . . . دست : MN ج ۱ ، ص ۶۴/۱۰۲۲ : ۷۸ ص ۲۸/۲

- (۷۷/۳) الحکایه : ولی پنهانی عارفِ صمدانی سراج الدینِ مثنویخان
 طیب الله تراه که از اکابرِ یارانِ بوذ و از حضرتِ چلبی حسام الدین
 ۳ عنایات و تربیتها یافته ، روایت کرد که روزی حضرتِ مولانا در معنی
 این آیت که إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَعِيداً وَنَرَاهُ قَرِيباً (۷۰/۶-۷) معرفت
 می فرمود : گفت که حضرتِ حق تعالی را سرمه دانی هست که از آن
 ۶ هر کرا خواهد سرمه چوبی در چشمِ ظاهر و باطنِ او می کشد . تا بر
 جمیعِ مکنوناتِ مکنوناتِ مطلع گشته غیوبِ غیب الغیب برو کشف
 می شود و عینِ یقینِ مخفیاتِ کنوزِ الهی را کما هیَ مشاهده می کند
 ۹ و اگر چنانکه آن عنایت را در حقِ او نکنند و از آن سرمه بچشمِ او
 نکشد چه اگر تمامِ مغیبات در نظرِ حسنِ او حاضر آیند هیچ یکی را
 نبیند و نداند

شعر (رمل)

12

بی عنایاتِ حق و خاصانِ حق   گر مَلَّک باشد سیاهش ورق
 بی عنایتِ کی گشاید چشم را   بی عنایتِ کی نشاند خشم را
 ۱۵ بعد از آن فرمود که در نظرِ شیخ یا نور شو یا دور شو

شعر (رمل)

نور خواهی مُسْتَعِدَّ نور شو   دور خواهی حویش بین و دور شو

T, I, 174; H, I, 125

۱۰۵ K ب ۴۴ B ب ۴۸ Z ۷۷/۳

۱ صمدانی KZ : همدانی B || ۵ که BZ : — K || سرمه دانی BZ : + که K ||

۶ ظاهر Z ~ باطن KB || ۱۳ و KB Zh : آن Z || ۱۴ کی KB : که Z || b کی KB :
 که Z || ۱۶ شعر KZ : بیت B

۱۳ بی عنایات ... ورق : MN ج ۱ ، ۱۱۴/۱۸۷۹ : MA ص ۴۹/۲۰

۱۷ نور ... دور شو : MN ج ۱ ، ۲۲۱/۳۶۰۶ : MA ۲۸/۹۳

(۷۸/۳) همچنان خدمتِ مولانا سراج الدینِ مثنوی خوان رحمة الله

عليه روايت کرد که روزی بیاعِ حضرتِ چلبی حسام الدین رفته بودم ؛

3 دستارچه^۱ پر گلِ احمر بخانه تبرک آوردم ؛ مگر که حضرتِ مولانا در

خانه^۲ چلبی بوده است و مرا معاموم نبود ؛ بفته^۳ درآمد و سر نهادم ، می بینم که

اصحابِ عظام زیر و بالا پر نشسته اند و حضرتِ مولانا در صحنِ خانه سیر

۶ می کند و از معارف و لطایفِ منظوم و منثور هر چه می گویند یاران

می نویسند و من از غایتِ دهشت و حیرت دستارچه را فراموش کردم

و از دور در صفِ نعال فروکشیدم ؛ حضرتِ مولانا بجانبِ من نگران

9 گشته فرمود که هر که از باغِ بیاید تبرکِ گل آرد و هر که از دکانِ

حلوائی بیاید مثنی حلوا آرد ؛ سر بر قدم مبارکش نهاده گاهارا فرو

ریختم ؛ یاران نعره ها زدند و گلها را ریغا کردند . همانا که سماع

برخواست

12

(۷۹/۳) همچنان خدمتِ سراج الدین گفت که روزی حضرتِ

مولانا فرمود که مجموعِ عالم اجزای یک کس است و اشارتِ اَللّهُمَّ اَهْدِ

15 قَوْمِي فَانْتَهُم لَا يَعْلَمُونَ عبارت ازینست ، قومی ای اجزائی ؛ چه اگر

کافران اجزای او نباشند او کل نباشد

شعر (رمل)

18 جزو درویشند جمله نیک و بد و نباشد اینچنین درویش نیست

^۱ T, I, 175 ; H, I, 126

۷۸/۳ Z ۸۴ ب B ۴۰۵ آ K ۱۰۶

1 سراج KZ : + الله و B 2 عليه KZ : B 4 آمد KZ : آمد B 11 کها

KZ : کها B 15 ای KZ : از B ۱۱ اگر KBZh — Z

18 جزو . . . نیست : فیه مافیه ، ص ۷۶/۱۵

(۸۰/۳) همچنان روزی خدمتِ معین‌الدین پروانه حضرتِ سلطان ولد را لابه‌ها کرد که البته می‌خواهم تا حضرتِ مولانا در خلوت بمن معرفت فرماید تا در حقِ بنده خود عنایتی کرده باشد مخصوص؛ چون حضرتِ سلطان ولد استدعاء پروانه را بحضرتِ پدرش عرضه داشت. فرمود که آن حَمَل را تحمّل نتواند کردن. تا سه بار الحاح کرده فرمود که بهاء‌الدین دلوی را که چهل کس میکشند آن را یک کس نتواند کشیدن؛ سلطان ولد سر نهاده گفت: این اگر نمی‌گفتم اینچنین معی را از کجا می‌شنیدم

(۸۱/۳۱) همچنان روزی دیگر هم پروانه حضرتِ ولد را شفیع گرفت که تمامتِ اکابرِ قونیه بتذکیرِ مولانا مشتاق شده اند. اگر مجلسی احسان کند چه شود؛ همانا که تشنگانِ آبِ حیات را سیراب گردانیده برخلاقِ رحمتی عظیم کرده باشد؛ حضرتِ ولد این حکایت را بخضرش باز گفت: فرمود که بهاء‌الدین درختِ میوه‌داری که از پُری میوه شاخها تا زمین فروز آورده بود کفرانِ نعمتِ باغبان کرده نتوانستند قِطاف کردن و از آنجا ربودن و خوردن و شکرِ نعمتِ حق را بجای آوردن اکنون که سرِ شاخها تا سِدْرَةُ الْمُنْتَهی رسیده است و خود را بی‌الا برکشیده. کجا توانند تمتع و تنعم کردن و بلذتِ میوه آن نعیم‌رسیدن؟

T, I, 176; II, I, 126

۸۱ - ۸۰/۳ Z ۹۱ B آ ۵ K ۱۰۷

۴ سلطان KZ: B — || پدرش Z: پدر KB || ۵ نتواند K: نتواند Z
نتوان B || ۷ نهاده BZ: نهاد و K || ۹ روزی K: روز BZ || ۱۱ کند BZ:
فرمائی K || ۱۳ کت K: کته BZ || پری KZ: پر B || ۱۴ تا زمین فرود K: تا فرو
BZ, 16. در KB: — Z || ۱۷ نتواند KZ: تواند B || میوه KB: — Z || نیم
KB: نیم Z

(۸۲/۴) همچنان از حضرتِ ولد منقولست که روزی پروانه از حضرتِ مولانا التماس نمود که وی را پند دهد و نصیحت فرماید ؛ زمانی متفکر مانده بود . سرِ مبارک برداشت و گفت که امیر معین الدین ۶ می شنوم که قرآن را یاد گرفته ؛ گفت : آری ؛ دیگر شنیدم که جامعُ الاصول احادیث را از خدمتِ شیخ صدرالدین سماع کرده ؛ گفت : بلی ؛ گفت : چون سخن خدا و رسول را می خوانی و کَمَا يَنْبَغِي بحث می کنی و می دانی و از آن کلمات پند پذیر نمی شوی و بر مقتضای هیچ آیتی و حدیثی عمل نمی کنی از من کجا خواهی شنیدن و متابعت نمودن ؟ پروانه گریان برخاست و روانه شد و بعد از آن ۹ بعمل و عدل گستری و احسان مشغول گشته خیرات نمود نا یگانه^{۱۰} آفاق شد ؛ حضرتِ مولانا بسماع شروع فرمود

(۸۲/۳) الحکایه : ثِقَاتِ رَوَاتِ روایت چنان کردند که علای شهر ۱۲ که در آن عصر بوذند و هر یکی در انواعِ علوم و حکم مُتَّفَقٌ عَلَیْهِ بوده ، باتفاقِ تمام بنزدِ خیر الانام قاضی سراج الدین اُرْمَوِی رَحِمَهُ اللهُ جمع آمدند و از میلِ مردم باستماعِ رباب و رغبتِ خلافتِ بسماع و تحریمِ آن ۱۳ شکایت کردند که رئیسِ علما و سرّوَرِ فضلا خدمتِ مولویست در مسندِ شرع نبوی قایم مقامِ رسول ؛ چرا باید که اینچنین بدعتی پیش رود

T, I, 177 ; II, 127

۸۲/۳ Z ۴۹ آ ۴۵ B ۱۰۷ K

2 نمود KZ : نموده B 3 : گفت KB : و کنت Z 5 خدمت KB : حضرت Z

14 سراج الدین ارموی : قاضی سراج الدین ابو التنا محمود بن ابی بکر بن احمد الارموی است که از دانشمندان بزرگ آذربایجان بود و در ۶۸۲ هـ / ۱۲۸۳ م در قونیه فوت شد (ر. ک. به G AL, Br. ج ۱ ص ۶۱۴ Suppl. ج ۱ ص ۸۴۸ ؛ سه سالار ، تعلیقات و خوانی^{۱۱} ناشر ، ص ۳۳۸)

و این طریقت تمشیت یابد؟ امید است که عن قریب این قاعده منہدم شود و این شیوہ بزودی دور افتد؛ قاضی سراج الدین گفت: این مرد مردانہ مؤیدٌ مینِ عیندِ اللہ است و در ہمہ علومِ ظاہر نیز عَدیمُ المثلّت، با او نشاید پیچیدن، او داند و خدای خود

مصراع (خفیف)

کُلُّ شَاةٍ بِرِجْلِهَا سَتْنَط

6

بوالفضولی چند، چند فصولی در مسائل مشکله از فقه و خلافی و منطق و اصولتین و عربیت و حکمت و علمِ نظر و علمِ معانی و بیان و تفسیر و نجوم و طب و طبعیات و غیرها من الاتیات در طبق نبشته بدست تُرک فقیہی دادند تا بخدمت مولانا بر د؛ تُرک فقیہ پُرسان پُرسان بلک ترسان ترسان حضرتش را در دروازه سلطان درکنار خندق بیافت؛ دید کہ بمطالعہ کتابی مشغول شدہ است؛ اجزارا بدست مولانا داد و از دور بایستاد؛ در حال مطالعہ نا کردہ دوات و قلم خواستہ جواب ہر مسئلہ و نکتہ را در تحت آن ثبت فرمود بتفصیل و همچنان جوابات مجموع مسایل را در ہدیگر آمیختہ مجملًا مسئلہ ساخت؛ چنانک چند دارورا طیبِ حاذق معجونِ مہنّا مہیا کند؛ چون تُرک فقیہ کاغذ را بمحکمہ باز آورد، بعد از اطلاع و توضوح مشکلات و جوابات آن علی العموم در غمامِ غنوم منحصر ماندند و در بیّناتِ دلایل آن مسایل واقامتِ بیتہ

1 یابد KZ : باید B || 2 دور BZ : ور K || ستاٹ B : ستاٹ KZ ||

مشکلہ Z مشکل K - B || 14 آن KZ : + پادشاہ B || 15 ساخت KZ : ساخت B ||

18 منحصر BZ : محضر K

و ایرادِ براهین و اظهارِ مسندِ هر یکی و دلیلِ حصر و الزامِ مَن يَقُولُ
لَا تُسَلِّمُ و دفعِ معارضهٔ خصم و بحث با توجیهِ حضرتشان حیران
ماندند و بیچاره شدند و ازین حرکت خجل گشتند

3

همانا که حضرتِ مولانا در عقبِ رقعهِ فرمودِ نبشتن که معلومِ رای
عالی، علمای عالم باشند که مجموعِ خوشیهای جهان را از نقود و عقود
و عُنُقُودِ اعراض و اجناس و آنچه در آیتِ زُيْنٌ لِلنَّاسِ (۱۴/۳) 6
است و جمیعِ مدارس و خوانق را بخدمتِ صدورِ مُسَلِّمِ داشته
۳: بیجِ منصبی از آنها نگران نیستیم و بکلی عَنِ الدُّنْيَا و مافیها
قطعِ نظر کرده ایم تا صدور را اسبابِ متوافر و لذاتِ دنیاوی مرتب 9
و مستوفا باشد و زحمتِ خود را دور داشته در کُنْجی مُنْزَوی گشته ایم
و در خانهٔ خول فرو کشیده؛ چه اگر آن ربابِ حرام را که فرموده بودند
و نفی کرده اگر بکارِ عزیزان می آمد و بایست بودی حَقّا که دست 12
از آنجا باز کشیده هم ایثارِ اُمّتهٔ دین می کردیم و از غایتِ ناچیزی
و ناملفتی ربابِ غریب را بنواختیم؛ چه غریب نوازی کارِ مردانِ
دین و ابراهیمِ یقین است و غزلِ رباب را در حالِ سر آغاز فرمود 15
و گفت:

شعر (رمل)

هیچ می دانی چه می گوید رباب ز اشلِ چشم و از جگرهای کباب 18

T, I, 178 ; H, I, 128

۱۰۸ K ب ۴۵ B ب ۴۹ Z ۸۳/۳

ه هّا : KZ : همچنان B || 5 از KZ : B — || عقود K ~ عقود Z || عقود

: KZ : B — || 6 اجناس KZ : B — || 7 صدور KZ : صدقه B || 10 کشته ایم KB :

کته Z || 11-12 فرموده بودند KB : فرمودند Z || اگر Kh : — KBZ || 18 دانی

KZ : + ک B

الی آخره : مجموع علماء در خدمت قاضی سراج الدین نادم گشته توبه‌ها کردند و بحلم خلیلانه و خلعتی عظیم مولانا انصافها دادند و از آن جملت پنج نفر دانشمندان فتحل مستدل و مدرسان مفتی بنده و مرید شدند و گفتند :

شعر (رمل)

۶ ز آسمان آید این بخت نماز عالم خالک کارِ قبالت و ستارست نه کارِ بازو

(۸۴/۳) الحکایه : راویان حکایت و حاویان آیت ، چنان روایت کردند که جماعت حاجیان معتبر از کعبه معظم رسیده بوذند و بزیارت مشایخ و گوشه نشینان شهر رفته ، هر یکی را دریافتند و اهالی شهر حاجیان را سماعها داده و دلدارها کردند ؛ آخر الامر مگر دوستی حاجیان را بزیارت حضرت مولانا ارشاد کرده بجمعهم احرام بندگی در میان جان بسته بزیارت کعبه جانها توجه نمودند ؛ چون از در مدرسه مبارک در آمدند حضرت مولانا را در محراب دیدند ، بیکبارگی تکبیر آورده بیپوش شدند ؛ بعد از ساعتی چون بخود باز آمدند حضرتش بعدر خواستن مشغول شد که شاید که بر شما پوشیده شده باشد و یا مانند کرده باشد که آدمی بآدمی عظیم می ماند ؛ همگان فریاد بر آوردند که حضرت مولانا چه مغلطه و رو پوشست که می فرماید چون اصحاب عظام از کینیت حال و تمهید آن عذر تفحص کردند ، حاجیان باتفاق گفتند که والله العظیم و بیکلامه القدیم

T, I, 180 ; H, I, 129 ۱۱۰ K آ ۶ B آ ۵۰ Z ۸۴/۳

2 جملت KZ : حل B 4 گفتند KZ : B 8 جماعت KB : جاعتی Z 12 در
KZ : B 13 حضرت مولانا را KB : Z 8 بیکبارگی BZ : بیکبارگی K ۱۱
15 کرده باشد ZB : کرده باشد K ۱۱ که KZ : کر B

- که این مرد در طواف بیت الله الحرام احرام بسته با ما بهم بود
 و در وقفه عرفات و سعی مروه و صفا و جمیع مناسک حجّ و غیره
 زیارت مرقّد رسول علیّه السّلام در مدینه مصاحب و همراه ما
 بود، اما هیچ روزی با ما همسفره و همکاسه نشد و چندین مشاعر
 حجّ را تفهیم می کرد، بهمین صورت و لباس که پوشیده است و این دم
 مغلطه می کند و خود را می پوشاند؛ یاران شورها کردند و سماع
 عظیم رفت و حاجیان سرها باز کرده مرید و عاشق شدند

- (۸۵/۳) همچنان منقولست از فحول اصحاب که حضرت مولانا را
 مریدی بود از اعیان شهر و تجارت صنعت؛ مگر بکعبه معظم رفته
 بود؛ همانا که شب عرفه عید قربان خاتون آن خواجه حلوی
 بسیار ساخته بفقرا و مساکین و همسایگان یگان یگان تصدق کرده
 سینی عالی پر حلوی شکری بحضرت مولانا فرستاد تا اصحاب تناول کنند،
 خواجه را بدعای خیر معاونت نمایند؛ حضرت مولانا فرمود که آن خاتون
 صدیقه ماست تا تمام اصحاب ازین حلوا بخورند و تبرک نیز بگیرند؛
 جمیع اصحاب چنانک می باید بذوق تمام خوردند و بردند و هنوز سینی مالا مال
 بود؛ حضرت مولانا سینی را برگرفت و آهنگ بام مدرسه کرده، یاران
 متحیر شدند که چه خواهد کردند؛ همان لحظه از بام فروذ آمد بی سینی؛
 فرمود که آن حلوا را بآن مرد رسانیدیم تا او نیز بخورد؛ حیرت یاران

T, I, 182 ; H, I, 130

۸۵/۳ Z ۵۰ B ۶ : ۱۱۰ K

۴ هیچ KZ : — B || همفره BZ : + نشد K || 5 صورت و KZ : + همین

B || 12 تا KZ : یا B || 14 ماست KZ : مات B تا KB : — Z || 18 رسانیدیم BZ :

+ که || حیرت BK ~ یاران Z

- یکی در هزار شد. اتفاق چنان افتاد که خبر مقدم حاجیان رسیده شادی کسان مردمان شهر استقبال حاجیان کردند؛ همانا که آن خواجه روشندل همچنان از گرد راه راست زیارت مولانا آمده سر نهاد و شکرها کرد. خداوندگار دلدارها فرموده دستورش داد تا بخانه رود، پیامد و عیال خود را سلامت بی ملالت و ملامت دریافته همان شب قدم که نشسته بودند غلامان از میان رختها سینی را بیرون آوردند؛ خاتون گفت: این سینی ما بشما چه کار دارد؟ تاریخ و نام خواجه بروی نبشته؛ خواجه گفت: من نیز درین حیرتم که این سینی پیش من چه کار دارد؟ خاتون قضیه را باز پرسید؛ گفت: در کوه عرفات شب عرفه در خیمه خود با حاجیان جمع نشسته بودیم؛ می بینم که دستی از گوشه خیمه درآمد و این سینی را پر حلوا در پیش ما نهاد؛ دیدم که سینی از آن ما بود، الا معلوم نشد که آنجا از کجا آمد، غلامان بیرون دویدند هیچ کسی را ندیدند؛ خاتون صد بقیه در حال سر نهاده مشکل حلوارا حل کرد و کیفیت حال را باز گفت؛ خواجه بیچاره از آن عظمت و قدرت بی قرار گشته، علی الصباح زن و مرد بحضرت مولانا آمده سر برهنه کردند و زاریها نمودند؛ حضرت مولانا فرمود که آن همه برکت اعتقاد و صدق نهاد شما بود که حق تعالی قدرت خود را از دست ما بظهور رسانید و إِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ (۲۹/۵۷؛ ۶۶/۳) 18

2 مردمان K : مردم BZ || 4 فرموده KZ : فرمود B || 5 ملالت و KZ : B —
 7 بشما KZ : با شما B || و نام Z : نام و نام K نامۀ B || 11 در پیش KB : پیش Z ||
 12 ما KB : من Z || 13 در حال Z : فی الحال KB || 14 کرد Z : و اگر BK ||
 16 آمده KZ : + و B || کردند KZ : کرده B || 17 نهاد KB : — Z

- (۸۶/۳) الحکایه : از یارانِ قدیم مرویست که حضرتِ مولانا در مسجدِ قلعه روزِ جمعه تذکیر می فرمود و مجلس بغایت گرم شده بود و تمامتِ صدور و بدور حاضر بودند و در بسطِ کلام و تقریرِ غرایبِ 3 تفسیر یدِ بیضا می نمود و دُررِ غرایب و امثال و حکایات و اشعارِ مناسبِ آیاتِ نثار می فرمود و از هر گوشهٔ تحنّینها و آفرینها تا بمنجوقِ عتیوق می پیوست و مداحانِ رباعیا می گفتند و مقریانِ خوشِ الحال سحرها می کردند: « مگر فقیه‌یی از سرِ علتی که در دل داشت گفته باشد که اغلبِ واعظانِ آیاتی چند از قرآن مناسبِ وقت و ایام اختیار می کنند تا مقریان آن را می خوانند و ایشان در آن باب استحضار کرده از هر کتابی و تفسیری اقوالِ غریب فرو می شمرند و آن موافقِ طباعِ انام می آید، امّا واعظی که برافاضتِ معانی و ابداعِ لطایف 9 قادر باشد و در هر فتنی ماهر آنست که ببیدیه از هر جایی که حفاظ بخوانند در آن باب خوض کند و از فوائدِ عجیبِ علمی عالم را محبتِ خود گرداند؛ همانا که حضرتِ مولانا در عینِ آن استغراق بدان فقیه اشارت فرمود که 12 از قرآنِ مجید سوره که بخاطرت آید بخوان تا بجایبِ بینی؛ سلطان و امرا و سایر خلق حیرانِ این اشارت گشتند؛ همانا که آن فقیه نا نبیه سوره و الضّحی را (۹۳) فرو خواند؛ حضرتِ مولانا فرمود که خواصّ حضرت 15 الهی که جاسوسِ القلوب اند، چون در صحبتِ ایشان رسی بحضورِ دل و صدقِ تمام بنشین تا از سعادتِ سرمدی بی نصیب نمانی

T, I, 184; H, I, 131

۸۶/۳ Z ۵۱ B ۴۷ آ ۱۱۲ K

- 4 در KZ: در B || 6 سحرها می کردند BKZ: مناسبِ عشرها میخواند Kh ||
 10 ببیدیه KZ: مدیه (!) B || 11 گرداند KB: گرداند Z || 13 بجایب KB:
 عجیب Z || 14 نا KZ: نا B || 15 خواند ZB: خوانده K || 15-16 خواص... آلهی که Z:
 خواصّ حضرتِ مولانا فرمود الهی که B خاصانِ خدا عز و جل K || جاسوسِ القلوب
 ZB: جاسوسِ قلوب K || 17 نصیب ZK: نصاب B

شعر (رمل)

ای میری کرده پیاده با سوار سَرَنخواهی برد اِکنون پای دار

تو میری با مِچو خود موشان بکن با-شتر مرموش را نبوذ سخن

3

پس آنگاه سر آغازِ تفسیر و تحقیقِ سورهٔ وَالضُّحٰی کرده چندانی

معانی و دقایق بیان کرد که در تقریرِ بیان آید؟ و تا قربِ نمازِ

مغرب مجلس کشید و هنوز در تقریرِ وایِ قَسَمِ وَالضُّحٰی غرایب و نوادر

6

می فرمود؛ حاضرانِ مجلس تمامتِ مست گشته همان دم آن فقیهِ منکر

برخاست و سر برهنه کرده و جامه‌ها چاکت زده زاری کنان پایهٔ

منبر را بوسها داده با اعتقادِ کامل و صدقِ بی غِلِ بنده و مرید شد

9

و آن روز تمامِ خواصِ مردم ارادت آورده غلوی عام شد و گویند

و عظمِ آخرینِ خداوندگار همان بود، دیگر بتذکیر شروع نفرمود

و بطریقِ دیگر لایَسْقَطِیعِ بتذکیر و تقریر مشغول بود

12

(۸۷/۳) همچنان منقولست که در آن زمان بزرگی از اعیانِ شهر

وفات یافته بود و مجموعِ اهلِ قونیه در آن مجموع حاضر گشته؛ مگر

حضرتِ مولانا بیرونِ سرای متوفی سَیِّد می فرمود تا جنازه بیرون

15

آمدن و کمال الدینِ معرف ایستاده بود، صدورِ شهر را علی الانفراد

T, I, 185 ; H, I, 133

۱۱۳ K ب ۱۷ B ب ۵۱ Z ۸۷/۳

3 a بکن KZ : مکن B || 6 غرایب KB : غریب Z || 8 کرده KZ : B || زده

KZ : زاده (!) B || 9 با KB : از Z || 11 آخرین BZ : + حضرت K || 12 بوذ KZ :

بوده B || 13 که KZ : + روزی B || 15 می فرمود KB : فرمود Z

11 ای سری . . . پای دار : MN ج ۱ ، ص ۱۶۱۴/۹۹ ؛ ص ۱۶/۴۳ MA

12 تو سری . . . سخن : MN ج ۲ ، ص ۳۴۴۹/۱۴۱ ؛ ص ۶/۱۸۲ MA

- تعریف می کرد که بسم الله خواجه صدرالدین ، مرحبا اخي بدرالدین ،
 بسم الله امير کمال الدین ، خوش آمدی مولانا سيف الدین ، شاذ آمدی
 شيخ عزالدین وازين قبل ببيحد می گفت و چون جنازه را بیرون آورده 3
 روانه شدند و تابوت را در کنار لحد نهادند تا دفن کنند ؛ حضرت
 مولانا پیش آمد و بر سر گور مثال تلقین خوانان بایستاده فرمود که
 کمال الدین معرف را بخواند ؛ معرف بیامد و سر نهاد ؛ جمیع علماء و شیوخ
 نگران شدند تا حضرت مولانا چه می کند ؛ فرمود که هم اکنون اگر
 صدرالدین و بدرالدین و کمال الدینست پیدا شود و معین گردد که از کیانست
 و می ترسم که در صدر او دین نباشد و بدر او را نوری نباشد و کمال
 او در نقصان باشد و چون سيف دین را بر نفس خود زرانده بود ، بساطور
 مُشکَر و نکیر اسیر شود و عزت او بخواری بدل گردد ؛ غریو از نهاد
 خلائق بر خاسته کمال الدین بیهوش گشته بسا منکران کهن تجدد ایمان 12
 کرده زنارها بریزند و از نو بنده و مرید شدند

(۸۸/۳) الحکایه : یاران صحبت و ندیمان خدمت چنین روایت

- کردند که هر سالی حضرت مولانا با اصحاب کرام و گویندگان فاخر 13
 بر گردونها سوار شده بجانب آب گرم می رفتند و قرب چهل و پنجاه
 روز آنجایگاه اقامت می فرمود ؛ مگر در کناره دریاچه آب گرم
 یاران حلقه زده بودند و حضرت مولانا سرمست جام بقا و مستغرق 18

T, I, 186 ; II, I, 134

۸۸/۳ Z ۵۱ ب B ۲ / ۱ K ۱۱۴

3 قبل KB : قبل 2 || 4 تابوت را BZ : تابوت K || 5 بایستاده Z : بایستاد
 KB || 6 که از KB : از 2 || 11 بخواری KB : بخواری 2 || 12 برخاسته BZ :
 برخاست K || 13 واز نو ... شدند ZB : — K || 17 در کناره BZ : کنار K ||

14 - من ۱۷۴/۱۰ الحکایه ... مرید شدند : ر. ک. به سهالاره من ۸۳

- انوارِ لقا گشته معانی می فرمود، یاران نعره ها می زدند و شورها می کردند اتفاقاً تمامتِ جَعْرانِ آن گول بیکبارگی بَوَقْفَه در آمده غلبه عظیم می کردند؛ حضرت مولانا بانگی سهمناک بریشان زد که این چه غوغاست، یا شا بگوئید یا ما؛ در حال همه شان خاموش گشته هیچ نگفتند؛ چندانک آنجایگاه بوذند اصلاً جانوری دم نزد و چون بمبارکی نهضت می فرمود بکنارِ دریاچه بیامد و اشارت کرد که بعد ازین دستورست بحالِ خود مشغول شوید؛ فی الحال بغلغله تمام بگفتن آغاز کردند و ازین کرامت عجیب نه چندان منکران توحید ایمان آوردند که توان گفت، و قربِ دو هزار آدمی از زن و مرد مرید شدند

- (۸۹/۳) همچنان مگر روزی حضرت مولانا بزیارتِ تربت بهاء ولد می رفت؛ قضا را مگر قصابانِ شهر گاوی را خریده بوذند که قربان کنند؛ ریسان را بریده از دست ایشان بگریخت و خلایق در پی آن گاو می دویدند؛ عللاً می کردند و هیچ کسی را یاره آن نبوذ که پاره پیشتر روز و یا او را تواند گرفتن؛ از ناگاه گاو بحضرت مولانا مقابل افتاده فی الحال بایستاد و آهسته آهسته پیش او آمده بزبانِ حال که اهلِ حالش می دانند امان می خواست و لا بها می کرد؛ همانا پیش آمده گاورا بگرفت و بدستِ مبارک او را می مالید و مرحت می فرمود؛ جماعتِ قصابان در پی رسیده سر نهانند؛ فرمود که این را شاید کشتن آرازش

T, I, 187; H, I, 134 ۱۱۵ K آ ۴۸ B آ ۵۲ Z ۸۹/۳

۱ می زدند KB: زدن Z || ۶ دریاچه KZ: دریا B || کرد BZ: — K
 ۸ نه چندان KZ: — B || ۱۶ افتاده KB: افتاد Z

- کنید ؛ قبول کرده آن جانور را آزاد کردند و از قتل رهیذه ترخانش گذاشتند ؛ بعد از ساعتی چون اصحابِ عظام در عقب رسیدند حضرت مولانا بمعرفت شروع فرموده گفت : حیوانی را که آهنگِ قتل او کرده بودند از ناگاه خلاص یافته بگریخت و بسوی ما آمد ؛ حق جل و علا اورا از عنایتِ بی نهایتِ خود و برکتِ ما از کشتن و شرحه شرحه گشتن برهانید و آزاد شد ؛ اگر انسانی را که از جان و دل رویِ حضرتِ مردان آرد و مرید شود از دستِ سلاخانِ دوزخ برهاند و بختِ ابدی برساند ، هیچ عجیب و غریب نباشد ؛ یاران از غایتِ شادی برقص و چرخ درآمده از اوّلِ روز تا شبنگام مشغولِ سماع بودند و چندانی دستارها و جامه‌ها بقوالان دادند که در حساب آید ؟ و گویند آن گاوی آزاد کرده را دیگر کسی بجائی نذید و در صحرای قونیّه ناپدید شد
- (۹۰/۳) همچنان از خدمتِ مفخرالابرار شیخ سنان الدینِ نجّار که از نجّارِ کرام بود رَوَّحَ اللهُ رُوحَهُ منقولست که روزی حضرتِ مولانا فرمود که عاشقانِ خدا را حلاوتِ محبتِ می‌کشند و اهلِ دنیا را زهرِ فراقِ زن و زر می‌کشند و چون حق تعالی این عالمِ وجود را از عدمِ محض ساخته است ، پس عدم می‌باید شدن تا از تو چیزی سازند

T, I, 189 ; H, I, 135

۹۰/۳ B ۵۲ ب ۴۸ K ۱۱۶

۳ فرموده KZ : فرمود B || حیوانی را BZ : حیوان را K || که ZK :
 — B || ۵ کشتن KZ : کردن B || ۶ انسانی را KB : انسانی Z || برهانید KZ :
 برهانید B || ۷ آرد KZ : آزاد (!) B || ۸ یاران KZ : — B || ۹ سماع KZ :
 B سماع

- (۹۱/۳) هو روایت کرد کہ روزی خدمتِ مولانا قطب الدین شیرازی رَحْمَةُ اللهِ عَلَیْہِ زیارتِ مولانا آمذہ بود و حضرتش بمعارفِ پندِ کریمِ خود گرم شدہ بود؛ از ناگاہ گردونی از درِ مدرسہ می گذشت؛ 3
 جامعنی نگرانِ آن صدا شدند؛ مولانا فرمود کہ آوازِ گردونست یا فعلِ گردون؟ ہمہ شان سر نہادند؛ بعد از آن خدمتِ قطب الدین سؤال کرد کہ راہِ شہا چیست؟ فرمود کہ راہِ ما مُردن و نقدِ خود را 6
 باسنان بردن، تا نمیری نرسی؛ چنانک صدرِ جہان گفت تا نمردی نبردی؛ قطب الدین گفت: آہ دریغا چہ کنم؛ فرمود کہ ہمین کہ 9
 چہ کنم؛ پس آنگاہ در سماعِ این رباعی را فرمود

رباعی

- گفتم چہ کنم گفت ہمین کہ چہ کنم   گفتم بہ ازین چارہ ببین کہ چہ کنم
 رو کردہ بمن بگفت ای طالبِ دین   پیوستہ برین باش برین کہ چہ کنم 12
 هماندم مرید شد

- (۹۲/۳) همچنان یکی از کبارِ اصحابِ وفات یافته بود؛ بحضورِ مولانا مشورت بردند کہ او را بتابوت در گور نہد یا بی تابوت؛ فرمود: 15
 تا یاران چہ مصلحت بینند؛ عارفِ ربّانی، معدنِ النور، کریم الدین ولدِ بکتمور رحمۃ اللہ علیہ کہ از جملہ اہلِ مقامات و صاحب بصیرت

- بود ؛ فرمود که بی تابوت نهادن اولیتر باشد ؛ یاران گفتند : بچه دلیل ؟
گفت : فرزندان مادر بهتر رعایت کنند که برادر ؛ چه جسم آدمی از
خاکست و تخته چوبین هم فرزندی خاکست ، پس هر دو برادر باشد
و خاك مادر مشفق ، پس بمادر سپردن صواب تر باشد ، حضرت مولانا
تحسیناهاش فرمود و گفت : این معنی در هیچ کتابی مسطور نیست
- 6 (۹۲/۳) همچنان منقولست که روزی در مسجدی قاضی عزالدین
واعظی وعظ می گفت و حضرت مولانا در آنجا حاضر بود ؛ مگر واعظ
در تقریر آیات و بیانات و عظمت مردم مبالغه عظیم می کرد ؛ حضرت
مولانا روی بسوی اصحاب کرده بمعرفت شروع فرموده حکایتی عجیب
مثال آورد که در خطبه بلغ خواجه بود منعم و صاحب ثروت ؛
از ناگهان بهالم بقا سفر کرده ، او را فرزندی ماند ناخلف و پرحلف
و بدکار و از تحویل پدرش قرب صد هزار دینار زر نقد بوی میراث
ماند ، بیرون املاك و اثاث خانه ، با عورتی تعشقی کرده تمام اسباب
را با وی تلف کرد و هیچش نماند

شعر (رمل)

15

مرد میراثی چه داند قدر مال   رستمی جان کند و بجان یافت زال
نقد رفت و کاله رفت و خانه ها   ماند چون جغدان در آن ویرانه ها

T, I, 190 ; H, I,

K ۱۱۷ ب ۴۸ B ۵۲ Z ۹۲/۳

4 مشفق KZ : B || بمادر KB : + مشفق || B باشد Z : نماید K می
ماند B || 5 کتابی KB : کتاب Z || 8 وعظمت KB : واعظت Z || 10 آورد KZ :
آورده B || 14 باوی KZ : B || و KZ : B —

16 مرد ... زال : MN ، ج ۲ ، ص ۳۷۲/۲۶۷ ، MA ، ص ۱۴/۱۱۳

17 نقد ... ویرانه ها : MN ، ج ۶ ، ص ۵۱۶/۴۲۱۰ ، MA ، ص ۱۹/۶۵۲

- عاقبتِ حالِ این پسر را چون از همه وجوه بسر آمد ، چنانک بنائی محتاج
 شد و آن معشوقه دروغین نیز از وی کنار گرفته . چندانک می کوشید
 3 در میان نمی آمد و آن موئی که در میان ایشان نمی گنجید از دیده
 او سر زد و بعوضِ هر بوسه دشنام باران می کرد ، آخر الامر بدان فاحشه
 گفت : از تو حاجتی دارم ، بعد از آن تو دانی ؛ معشوقه راضی شد ؛ گفت :
 6 می خواهم که در وقتِ بَول کردنِ تو در کافِ شکافِ رانت را نظر کنم ؛
 گفت : مهلت ؛ همانا که ساعتی بتفرجِ فرجه فرج او مشغول شده فریاد
 کرد و بهایای بگریست ؛ پرسیدند که موجبِ گریه و افغان چیست ؟
 9 گفت : از آن مجموعِ مال و اسباب و اسباب که در راه او در باختم درینجا
 هیچ یکی را نمی بینم و همه درین جایگاه تباه پرگناه فرو رفته است ؛
 چندانک نگریدم اثری از آنها پدید نیست ؛ همچنین این واعظِ مانیز
 12 و علمای ظاهرِ خود نما اگر چه از انبیاء و اولیاء و اقطاب نشانها می دهند
 و بدان قدر مباحثات می کنند بِقُولُونْ بِالْأَسْنَتِیْهِمْ مَا لَیْسَ فِی قُلُوبِهِمْ
 (۱۱/۴۸) قطعا از آن حالات و مقاماتِ درویشان چیزی نیست و تصویرِ
 15 ایشان آنست که ماهمه را داریم

شعر (خفیف)

دعوی عشق کردن آسانست   لیک آنرا دلیل و برهانست

- 11: حَقًّا که هیچ ندارند و آنچ دارند بر بسته است ، فی بر رُسته ؛ عاقبتِ
 کار معلوم شان شود و سود ندارد ؛ برخاست و بی کفش روانه شد

6 رانت را BZ : رانت K || 9 آن K : — BZ || 10 فرو رفته است KB :

فرو رفته KZ || 15 داریم KZ : می داریم B || 17 لیک KZ : لیکن B || 18 فی BZ : نه K

(۹۴/۳) الحکایه : ملاک القضاة والحکام مولانا کمال الدین کابی

- رحمة الله عليه که از اکابر قاضیانِ روم بود ، روایت کرد که در تاریخ
 سنه سته و خمسين و ستائنه بجانب دارالملکِ قونیہ رفته بودم بدیدنِ سلطانِ
 3 عزالدین کیکاوس نَوَّرَ اللهُ قَبْرَهُ تا امورِ ولایتِ دانشمنديه با تمام رسانیده
 با امثله و فرامینِ عودت افتد و بعنائتِ باری تعالی بزودی جمیعِ مهماتِ
 6 بحصول پیوسته می خواستم که روانه شوم ؛ جماعتی دوستان که از اکابرِ شهر
 بودند مثل شمس الدینِ ماردینی و افصح الدینِ وزین الدینِ رازی
 و شمس الدینِ ملطی رَحِمَهُمُ اللهُ مرا بدریافتنِ زیارتِ حضرتِ مولانا
 9 ترغیب و تحریص دادند وصیتِ جمیلِ ایشان را خود از افواهِ مردم
 شنیده بودم ، اما استکبارِ منصب و استکثارِ اسباب و ارتکابِ انکار
 مانع می شد و نمی یارستم بدان جانب مآبی جُستن ؛ عاقبة الحال توفیقِ
 12 الهی رفیقِ جانِ من گشته برغبتِ تمام و جذبه درونِ آن شاهِ انام
 مصحوبِ آن جماعتِ کرامِ بزیارتِ حضرتِ مولانا مشرفِ گشتم ؛ همانا که
 15 چون از درِ مدرسه مبارک قدم نهادیم - دیدم که حضرتِ مولانا خرامان
 خرامان استقبالِ ما بندگان کرد ؛ بمجردِ نظری که بر چهره مبارکش
 انداختم عقل از من زایل شد ؛ همچنان بجمع سر نهادیم و مولانا از آن
 18 میان من بنده را درکنار گرفته گفت :

شعر (رمل)

می گریزی هر زمان از کارِ ما در میانِ کارِ جونت یافتم

T, I, 192 : H, I, 136

۱۱۸ K آ ۴۹ B آ ۵۳ Z ۹۴/۳

4 دانشمنديه KZ : دانشمندان را B || 5 جمیع KB : جمیع Z || 6 اکابر BZ : + علمای
 K || شمس الدین Z : شمس دین K شمس B || 15 که KB : — Z || 17 شد KZ : شده B

- بعد از آن فرمود که الله الحمد کمال الدینِ ما روی بکمال جلال آورده
از اکلان دین شد و همچنان از علمِ لدنی خود زبانی برگشود که در جمعِ
عمرِ خود از زبانِ هیچ شیخی و قطبی و عالمی نشنیده بودم و در هیچ کتابی
مطالعه نکرده ؛ چون بقدر استعداد و ادراکِ خود از عظمتِ او واقف
گشتم ، بصد هزار ارادت و اخلاص از سلکِ مخلصانِ او شدم و فرزندم
قاضی صدرالدین و مجدالدین اتابک را مریدش ساختم و چندین بزرگ
زادگان و سایر آزادگان بنده و مرید شدند؛ همانا که آشفته وار چون بمقام
خود باز آمدم می بینم که بازِ جانم باز در قفصِ قلبِ من بی قرار و پرواز
کنان شد ؛ با دوستانِ عزیز مشورت کردم، البته میخواهم که حضرت
مولانا را سماع دهم و مریدی را پیدا کنم ؛ تمامتِ قونیه را طلب کردند،
غیر از سی زنبیل آبلوجِ خاص الخالص نیافتند و قوصره* چند از نبات
هم آمیختند ؛ چه در آن زمان تمامتِ عالمیان در کنفِ امان ایمن بودند؛
از کثرتِ اجتماعها و سماعها و سورها و سرورها هیچ نوع نعمتی بخلاق
قونیه و لواحقِ آن بس نمی کرد ؛ برخاستم و بنزدیکِ گوماج خاتون
توقاتی که حرمِ سلطان بود رفته کیفیتِ حال را باز گفتم ؛ ده کله آبلوج
دیگر مذکوره انعام فرمود و من تصور می کردم که آنچنان مجمع را این
قدر شکری جلاب چون جواب گوید ؛ باز فکری کردم که جهتِ مردم
عوام جلابهای شهیدِ علی سازند ؛ درین فکرت بودم که از ناگاه

1 آورد. KB : آورد Z || 2 اکلاں K : کلان B اکال Z || 4 نکرده KB
ناکرده Z : 7 و سایر آزادگان BK : — Z || 12 کف KZ : کنف B || بودند Z :
بوده BK || 13 سورها BZ : سورها K || نوع KZ : نوعی D || 14 لواحق KZ : از
حق (!) B || 15 کله B : — KZ || 17 شکری KB : شکری Z || فکری KZ : فکر B

- حضرت مولانا از در درآمد و گفت: کمال الدین وقتی که مهانان بیشتر آیند
آب را بیشتر باید کردن تا بسنده کند؛ همان بود که کَالْبَرْقِ الْخَاطِفِ
وَالْهَامِ آلِهَاتِيفِ ناپدید شد؛ چندانکه در پی دویند اثری ندیدند؛
3
علیها تمام آبلو چهارا در حوض مدرسه قره طائی کرده در چند
خُم خسروائی دیگر جلاب ساختم و بشرا بدار سلطان سپردم تا آبناک
نباشد، دم بدم می باید چشیدن؛ اُسکره پر کرده بدست من داد؛
6
دیدم که بغایت زبان گز و گلوگیر بود؛ گفتم دیگر آب می باید، سبویی
چند باز آب ریختند؛ باز چشیدم شیرین تر از اولین بود؛ همچنان بغیر از
حوض ده خُم دیگر از جلاب شکری پر کردند و هنوز شیرین بود
9
فریاد از نهاد من برخاست که این کرامت عظیم از اشارت آن
حضرتست و مرا اخلاص یکی در هزار شد که بود والوان اطعمه را
از جلاب بی حساب و قیاس باید کردن و در آن شب تمام سلاطین
12
و اساطین دین را دعوت کردم؛ چندانی بزرگان جمع آمدند که در شرح
گنجده؛ و از وقت نماز ظهر تا نیم شب حضرت مولانا در سماع بود
و بقوت ولایت و قدرت هدایت میدان را از دست مردان وقت با استقلال
15
تمام فرو گرفته کسی را مجال جولان و امکان حرکت نبود و من در صف
فعال کمر خدمت در میان جان بسته تشنگان سماع را جلاب بخش
می کردم و خدمت معین الدین پروانه و نواب سلطان بموافقت من بنده
18

3 دویند KB : دویندی Z || ندیدند KB : ندیدندی Z || 5 خُم K : حمی

BZ || 7 زبان کر K : زبانگیر BZ || دیگر BZ : دگر K || 9 و K : — ZB || 11

اطعمه را KZ : اطعمه B || 12 حساب BZ ~ قیاس K || 13 دین را KB : را Z ||

15 و بقوت KB : و قوت Z — Zh

چون شمع طراز، بصد هزار نیاز و اهتزاز، بر سر پا ایستاده بودند
و بو العجب افکار و اندیشه‌ها در دلم می گذشت؛ همانا که حضرت مولانا
3 قوالان را بگرفت و این رباعی را فرمود

شعر

گرم آمد و عاشقانه وجست و شتاب
6 بو یافته روح او ز گلزارِ صواب
بر جمله قاضیان دوانید امروز
در جستن آب زندگی قاضی کاب

9 باز سماع از آن گرم تر شد که بود؛ همچنان مرا در پیشِ خود خوانده
در کنار گرفت و برچشم و رویم بوسه‌ها داده غزلی سر آغاز فرمود
بیت (مجتث)

12 مرا اگر توندانی پیرم از شبا . پیرم از رخِ زرد و زخشی لبها
و این غزلیست مطوّل و عظیم و من فی الحال سر باز کرده جامه‌ها چاک
زدم و مرید عشق او شدم و آن بود که احوال من و امارت من
15 چندانک رفت ترقی گرفته اولاد و اعقاب و اسباب من بی نهایت شد
و آنچ بیاطن من بخشید و چشاند نتوان بزبان آوردن، یَصْصِقُ صَدْرِي
و لا یَنْطِقُ لِسَانِي ؛ چنانک گفت :

1 اهتزاز KZ : اهتزاز B || 5 و شتاب K : شتاب Z || 6 بو KBZh : بر Z ||
9 کره BK ~ ازان Z || خوانده KB : خواند Z || 10 در کنار BZ : در کنارم
K || و رویم BZ : رویم K || فرمود بیت . . . من ۱۹۲ / ۲۰ الله ZB : — K
(در K آن ورقها که دارای این قسم اند افتاده اند) || 12 پیرس Z : پیرس B || 14 من
Z : — B || 15 اولاد B : — Z || 17 چنانکه B ~ کنت Z

شعر (رجز)

ملکِ سعادت ببرد هر که مرا بنده شود

3 گردد بشاهِ دو سرا هر که گزیند در من

(۹۵/۳) همچنان سعاداء اصحاب چنان روایت کردند که شی

معین الدین پروانه اکابر شهر را سماع داده بوذ و هریکی شعی نیم منی

6 با هم برده در پیشِ خود نهاده بوذند ؛ عاقبة الامر حضرت مولانا را

دعوت کرده اجابت فرمود ؛ چه عادتِ آن حضرت چنان بوذ که بعد از

اجتماع همه اکابر حاضر شدى ؛ پس حضرت مولانا یاران را فرمود تا

9 مختصر شمعی با هم باشد ؛ اعزه اصحاب در حقارتِ آن شمعی کوچک

متعجب شدند ؛ چون حضرت مولانا بسرای پروانه درآمد در کنج

خانه فرو کشیده آن شمعی را در پیشِ او نهادند ؛ صدور و اکابر زیر

12 در همدیگر نظار می کردند و تعجب می نمودند و بعضی بر جنون و شید

حمل می کردند ؛ حضرت مولانا فرمود که جانِ این همه شمعی این شمعی

حقیر است ؛ اصحاب صدیق سر نهاده مصداق می داشتند و بعضی از روی

15 انکار سر می جنبانیدند و مُحال می پنداشتند ؛ گفت : اگر باور نمی کنید

هوئی بکرد و آن شمعی فرو مرد ؛ تمامتِ شموعِ منور بیکبارگی کشته شد

و همه شان در تاریکی فرو ماندند ؛ فریاد از نهادِ یاران برخاسته بعد از

18 ساعتی که حیران مانده بوذند ، آهی بکرده مجموعِ شموع کما کان بازور

شدند ؛ هی سماع برخاست جمیع علما و امرا نعره زنان سر نهادند و تا

وقتِ سحر سماع می‌رفت و مجموعِ آن شمعها سوخته شد و آن شمعکِ کوچک تا صبحدم از برکتِ آن دم در کار بود؛ همه‌شان بنده و مرید شدند 3

- (۹۶/۴) الحکایه: ملک المدرّسین مولانا شرف‌الملة والدینِ قیصریه علیه سلام الله والتّجیة که در عصرِ خود شافعی ثانی و نعمانی 6
 بانی بود و از مریدان برگزیده ممتاز؛ چنانک خدمتِ تاج‌الدین معتر در شهر آق سرا جهتِ او مدرسه بنا کرده از حضرت مولانا اورا مدرّس خواست؛ حکایت کرد که روزی در بندگی مولانا حاضر بودم؛ 9
 فرمود که مرید را در حضورِ شیخِ خود نماز کردن جائز نیست؛ چه اگر در کعبه نیز باشد؛ چنانک حضرت بهاء ولد رضی الله عنه بمعرفت مشغول بود؛ وقتِ نماز شد، جماعتی از مریدان ترکِ حضورِ شیخ 12
 و استماع معارف کرده بنماز شروع کردند و یاری چند همچنان مستغرقِ حضور و مستهلکِ نورِ شیخ گشته بودند و حق تعالی نظرِ بصیرت ایشان را علی العیان نمود که نماز کنندگان را روی از سوی قبله برگشته 15
 بود و نماز باطل شده و همچنان معنی دیگر فرمود که سماع شیخ کامل را چون نمازِ موقت و روزه رمضان فرضست و بر مریدانِ مخلص و مقبل سماع مباحست چندانک می‌تواند، و بر عوام الناس که 18
 نه شیخند و نه مرید حرامست و باز فرمود که کافه انبیاء و اولیاء در حق حقیقتِ باری تعالی هیچ نگفتند و بر چیزی قرار ندادند و من از

مرّ نورِ جانِ محمدی عَلَیْهِ الصَّلَوةُ وَالسَّلَامُ می گویم خدا همگی
ذوقست و منّ لَمْ یَذُقْ لَمْ یَذُرْ؛ و من آن ذوقم و در آن ذوق بکلتی
غرقم و ذوقِ عالمیان عکسِ آن ذوقست که اَلَا یَمَانُ کُلُّهُ ذَوْقٌ 3
و شَوْقٌ؛ همانا که نعره یزد و بسماع شروع کرد

(۹۷/۳) همچنان فرمود که من این جسم نیستم که در نظر
عاشقان منظور گشته ام، بلکه من آن ذوقم و آن خوشی که در باطنِ 6
مرید از کلامِ ما و از نامِ ما سرزند؛ الله الله چون آن دم را در یابی
و آن ذوق را در جانِ خود مشاهده کنی غنیمت می دار و شکرها
می گزار که من آنم 9

شعر (رباعی)

خود را چو دی زیار خرم یابی از عمر نصیبِ خویش آن دم یابی
12 زهار که ضایع نکنی آن دم را زیرا که چنان دی دیگر کم یابی

و باز معنی دیگر فرمود که نظر در لقمه حلال و کسبِ حلال نباید
کردن که اصلِ آن دخل و خرج است تا در چه خرج شود؛ بسیار
15 لقمه حلال باشد که جز کسل و دغل و فشل بار نیارد؛ لقمه که
در جانِ تو شوق و ذوق افزاید و رغبت بدان عالم نماید و میل بر طریقه
انبیا و اولیا رویابد، بدان که حلال است

T I, 199; H, I, 141

۹۷/۳ Z ۵۵ آ ۵۰ B ب

1 الصلوة و Z: B — || خدا B — Z || 2 لم یذُق: Z: + و من B ||

5 در B: B — Z || 13 در B: B بر Z || نباید Z: باید B || و Z: B — ||

14 درجه Z: درجه B || 15 بار Z: باز B || که Z: + دیگر B

مصراع (هزج)

دانستی است و گفتنی نیست خموش

3 و اگر از آن لقمه بر عکسِ اینها سرزنش بدان که حرامِ محض است

شعر (رمل)

- 6 لقمه کو نور افزود و کمال آن بود آورده از کسبِ حلال
چون ز لقمه تو حسد بینی و دام جهل و غفلت زاید آن را دان حرام
علم و حکمت زاید از لقمه حلال عشق و رقت آید از لقمه حلال
لقمه نخمست و برش اندیشه‌ها لقمه بحر و گوه‌رش اندیشه‌ها
9 زاید از لقمه حلال اندر روان میل خدمت عزم رفتن آن جهان

- باز فرمود که لقمه را چندانک توانی خوردن بخور؛ اما نگاه دار
تا خود را در امور دنیا خرج نکنی؛ البته جهد کن که در راه حکمت
12 و استماع کلام اولیاء و انبیاء صرف شود و الا لقمه ترا خورده باشد؛ چنانک
حضرت مصطفی صلی الله علیه و سلم در شان امیر المؤمنین عمر رضی الله
عنه فرموده است کُلُوا مِثْلَ أَكَلِ عُمَرَ، فَإِنَّهُ يَأْكُلُ الرِّجَالِ
وَيَعْمَلُ عَمَلَ الرِّجَالِ، بعد از آن فرمود
15

شعر (رمل)

- چونک لقمه می‌شود در تو گهر تن مزین چندانک بتوانی بخور
18 چونک در معده شود پاکت پلید قفل نه بر حلق و پنهان کن کلید
هر که در وی لقمه‌شد نور جلال هر چه خواهد تا خورد او را حلال

1 مصراع Z : B 11 جهد Z ؛ جهدی B 12 و انبیا Z : B

5-9 لقمه... جهان MN : ج ۱، ص ۱۰۱/۱۶۴۲-۱۶۴۵-۱۶۴۴
MA : ۱۹۴۸-۱۶۴۷ ص ۴۴/۷-۴17-19 چونکه... او را حلال MN : ج ۲، ص ۴۴۷-۴۴۸/۳۵۶۸
MA : ۳۵۷۲-۲۴ ص ۲۲/۱۸۴-۲۴

- (۹۸/۳) حکایه : یارانی که قولِ ایشان معتبر و معتمد^۱ علیه بود چنان روایت کردند که شمس‌الدین معلّم پیوسته در سماع برابر حضرت مولانا واله و حیران می ماند و باقی اصحاب در سرور و سرور و شور مشغول می شدند ؛ روزی فرمود که چرا بر روی ما بجد نگاه می کنی و سماع نمی زنی ؟ مذکور سر نهاده جواب داد که غیر از روی مبارک^۲ شما در عالم چه رویت که توان دیدن و تفرّج کردن و این بنده آن مزه و آن خوشی که از تماشای روی مبارک^۳ خداوندگار می یابد از هیچ روی دیگران روی نمی نماید ؛ فرمود که نیکست ، مبارک^۴ باد . اما ما را روی دیگر هست پنهانی که آن رورا بدين دیده ها نتوانی دیدن ؛ جهدی کن تا روی بر آن روی نمی و آن را بینی تا وقتی که این روی ظاهر پنهان شود آن روی پنهان را آشکارا توانی مشاهده کردن و چون بینی فی الحال شناسی

12 شعر (رمل)

- جهد کن بی پرده دیدن نور را چون نماند پرده نفزاید عما
الله الله بر قُصَصِ آفتاب نباید تیز تیز نظر کردن که چشم را خیره
و بصیرت را تیره می کند و بعد از آن هیچ نتوانی دیدن

شعر (هزج)

- ای چشم که پُر دردی در سایه او بنشین ز نهار در آن حالت در چهره او منگر
بعد از آن شمس‌الدین بعبادت سماع قیام نمود

T, I, 202 ; H, I, 142

۹۸/۳ Z ه ه ب ۹۱ آ

1 حکایه Z : همچنان B || 3 در سور B : در شور Z || شور B : سور Z || 6 باد
Z : بادا B || دیگر Z : دیگری B || 13 b نماند Z : نماید B || 14 تیز تیز Z : تیز B

- (۹۹/۳) الحکایه : یارِ بزرگوارِ نهری بهاء الدینِ بحری رحمه الله علیه که کاتبِ اسرار بود ، روایت چنان کرد که روزی از حضرت مولانا سؤال کردم که علتِ مشایخ که در افواه مردم گفته می شود کدامست ؟ عجا آن علت در ظاهرست و یا در باطن ؟
- فرمود که حاشا از مشایخ که در ایشان چنان علتِ بد باشد ، اما کسانی که بسببِ جرأتِ باطن و بی باکی ظاهر مردودِ طریقت گردند عاقبه بدان علت مبتلا شوند ؛ چنانکه در زمانِ مولانا شیخی بود صاحب قبول و ذوفنون و او را مشهور شیخ ناصرالدین گفتندی
- صاحب تبصره و با شیخ صدرالدین در جمعِ علوم یکا یک زدی و مریدانِ معتبر داشت ؛ مگر روزی حضرت مولانا با چند درویشی از حوالی خانقاه مذکور عبور می کرد و او در جوسقِ خود با مریدانِ خود نشسته بود ؛ از ناگاه دید که از دور حضرت مولانا با مریدانِ خود می گذرد ؛ باصحابِ خود گوید که نظر کنیذ که مولانا در سیرت چه صورتِ تاریک و طریقتِ باریک دارد با دستارِ دখانی و فرجی کبود و من هیچ نمی دانم که این مرد چه سیرت و چه طریقت دارد و خرقه او بکه می رسد ؛ نپندارم که در وی نوری باشد ؛ همانا که حضرت مولانا از دور بدان قصر نظر کرده بدرشتی فرمود که ای حیزِ بی تمیز ! همان ساعت شیخ ناصرالدین آمی بکرد و بیفتاد ؛ مریدانش فریاد کنان برو افتادند که چه حالتست ؛ گفت : دریغا که بی ادبی کردم

و گستاخی نمودم و حضرت مولانا بر من زخمی راند و من از عظمتِ ولایتِ او بی خبر بودم ؛ هرزه که همین ساعت اینجایگاه گفته بودم غیبیان بگوشِ او رسانیده مرا حال دگرگون شد و بختِ من سرنگون گشت

شعر (رمل)

- 6 گرچه کس نشنید از وی آن سخن رفت درگوشی که بُد آن مینِ لَدُن آن محمد خفته و تکیه زده آمده سر گردِ او گردان شده گفت پیغمبر که عیْنَتایِ تَنَامْ لَا یَنَامْ قَلْبِیْ عَنْ حَالِ الْاَنَامِ
- 9 خود همان بود از حَیْزِ مردی بیرون آمده حیز شد ، نعوذ بالله من ذلک ؛ ازینجانب اصحاب بهر شش جهت نظر کردند که دشنامِ مولانا بر کیست ، هیچ کسی را ندیدند و تعجبِ ایشان یکی در هزار شد ؛ بزاری تمام از قضیهٔ دشنام سؤال کردند ؛ فرمود که ناصرالدین بی دین نامرد شد ، در علوی خود نشسته میانِ اخوان الشیاطین در حق صورتِ ما چیزی می گفت ؛ لا جَرَمِ حیزی شد ، حقِ تعالی از غایتِ غیرتِ آن بیچاره را عبرتِ عالمیان کرد تا مردی مردان و نامردی
- 12 سَرْدان در نظری یارانِ سَرْدان ظاهر گردد و عاقبة الامر چنان شد که دبَابان را پنهانی چیزی می داد تا او را در کار آرند و مَفْعُولِ مَا یُرَادُ شد و آن بود که در شهرِ قونیه بعلتِ مشایخ مشهور گشت و بعضی از رنود
- 15

3 غیبیان B : عیبان Z || 13 شد Zh : — BZ || 17 چیزی Z : چیزی B ||

18 که Z : — B

6-7 کرچه کی ... گردان شده MN : ج ۳ ، ص ۲۶۰ / ۴۵۲۸

۴۵۲۱ : MA ۳/۳۱۳ / ۴۰۲

8 گفت ... حال الانام MN : ج ۲ ، ص ۴۴۷ / ۳۵۴۹ : MA ص ۱۸۴ / ۱۲

وَبِیْ بَاکَانَ نَاپَاکَانَ گَرْدِ اَوِی گَشْتَنْدَ وَاَز وَجِیزَه‌اِی بَرْدَنْدَ وَخَسِرَ
هَتَالِکَ اَلْمُبْطِلُونِ (۷۸/۴۰) در شان او می خواندند

شعر (رمل)

3

بِذْگَمَانِ باشد همیشه زشت کار نامه، خود خواند اندر حقّ یار
هرکه باشد از زنا وزانیان این بر ذ ظن در حقّ ربّانیان

میردانش شی دارو دادند و از آن ننگی و تنگی رهانیدند

6

(۱۰۰/۳) الحکایه : شیخ بدرالدین نقّاش که از مقبولانِ خاصِ

حضرت بوذ چنان روایت کرد که روزی مصحوبِ ملک المدرسین مولانا
سراج الدین تری رحمه الله بتفرّج می رفتیم ؛ از ناگاه بحضرت مولانا

9

مقابل افتادیم که از دور دور تنها می آمد ؛ ما نیز متباعت او کرده
از دور در پی می رفتیم ؛ از ناگاه واپس نظر کرده بندگانِ خود را

12

دید ؛ فرمود که شما تنها بیائید که من غلبه را دوست نمی دارم و همه
گریزانی من از خلق شومئ دستبوس و سجده ایشانت ؛ خود همراه

از تقبیل دست و سر نهادن مردم بجدّ می رنجید و بهر آحادی و نامرادی تواضع
عظیم می نمود. بلکه سجده ها می کرد ؛ بعد از آن حضرت مولانا روانه شد، چون

15

قدری پیشتر کُرت رفتیم ؛ در ویرانه یک چندی سگان بر همدیگر خفته بودند ؛
همانا که سراج الدین تری فرمود که این بیچارگان چه خوش اتحادی

T, I, 205; H, I, 145

آ ۵۲ B آ ۵۶ Z ۱۰۰/۳

6 رهانیدند B : رهیدند Z || 7 الحکایه B : همچنان Z || 9 تری Z : تبرّی

B || می رفتیم B : می رُفتم Z || 7 از دور دور B : از دور Z || 14 می کرد B : کرد Z ||

17 تری Z : تبرّی B

4 بذکمان ... بار : MN ج ۵ ص ۱۹۸۱/۱۲۶ MA ص ۲۸/۴۸۲

دارند و چه خوش خفته اند و بر همدیگر چفسیده ؟ فرمود که آری ،
 سراج الدین اگر دوستی و اتحاد ایشان را خواهی که دریایی جیفه و اما
 جگر بندی در میان ایشان انداز تا حال ایشان را کشف کنی ؛ همچنین
 3 حال اهل دنیا و مال پرستان برین منوال است که می بینی ؛ وقتی که
 عَرَضی و غرضی در میان نیست بنده و محب یکی دیگرند و چون محقری
 از عرض دنیا در میانه در آید عرض چندین ساله را بیاذ دهند و حق
 6 محالحت را بیکسو نهند ؛ پس اتفاق اهل نفاق نفاق ندارد و همین
 مثالست که می بینی

(۱۰۱/۳) همچنان منقولست که شبی معین الدین پروانه حضرت
 9 مولانا را دعوت نموده بوذ و سروران شریعت و طریقت بجمعهم حاضر
 بودند ؛ بعد از آنکه از سماع فارغ شدند خوانی عظیم انداخته باشارت
 پروانه در کاسه زرین کیسه پر زر در زیر برنج نهادند تا بطریق
 12 امتحان ببینند که مولانا چه می کند و آن کاسه را در پیش او نهاده
 دم بدم پروانه بتناول طعام ترغیب می داد که این طعام از وجه حلالست
 تا حضرت خداوندکار یک دو لقمه افطار کند ؛ مولانا بانگی بر وی
 15 زد که طعام مکروه را در ظرف مکروه نهاده در پیش مردان آوردن
 از دین مصلحت دورست و از مذهب مروّت بیرون ؛ والله الحمد که
 مارا ازین کاسه ها و کیسه ها فراغت کلتی بخشیده اند و سیر و سیراب
 18 گردانیده ؛ همانا که سماع برخاسته این غزل را سر آغاز فرمود

شعر (رمل)

بِخُذْ مِلَّ نَدَارْمَ نَه بِجَرْبِ وَ نَه بِشِيرِینْ

نَه بَذَّانْ کِیْسَهْ پَرَزَرْ نَه بَذِّینْ کَاسَهْ زَرِینْ

3

الی آخره ؛

پروانه مسکین بیای مولانا سر نهاد ، عذر ها خواسته از امتحانی که کرده
بوذ مستغفر شد و کاسه ها را یغا فرمود و این حکایت را در اوائل ظهور
بوذه است

6

(۱۰۲/۳) همچنان منقولست که روزی حضرت ولد قدس الله

سرّه الْعَزِیزَ فرمود که از حضرت پدرم سؤال کردم که تفسیر این
کلام که اولیائی تَحْتَ قِیَاسِی لَا یَعْرِفُهُمْ غَیْرِی چه گونه است ؟

9

مقصود از قِیَاسِ قِوَالِبِ ایشانست یا اخلاقِ ذمیمه ؟ فرمود که بهاء الدین

آن نیز هست ، اما مراد از قِیَاسِ خویهای ایشانست ؛ چه بعضی اولیا را در

12

ظاهر حرص چیزها باشد و بعضی را اَسْفَار و تفرّج خوش آیند ؛ باز

بعضی مشغول شوند بشاهد بازی ، بعضی را تجارت خوش آید و بعضی بتحصیل

علوم رغبت کنند و بعضی با کتساب اسباب مایل شوند ، ایّاً مَا کَانَ

15

و یُمْکِنُ که بعضی برخلافِ شرایعِ انبیاء کارها کنند که مردم را

نا پسند آید و در تحتِ آن قِبّه ها پنهان بمانند و از آفتِ شهرت گریخته

در راحتِ خمولِ حمولِ مکاره باشند ؛ تا عوام لا بلک خواصّ آن

18

جماعت را ندانند و بر حالشان مطلع نشوند که اِنَّ اللَّهَ تَعَالٰی اولیاءَ

اَخْفِیَاءَ صَدَقَ رَسُوْلُ اللَّهِ

شعر (رمل)

- قومِ دیگر سخت پنهان می‌روند شهرهٔ خلقانِ ظاهر کئی شوند
 3 این همه دانند و چشمِ هیچ کس بر نیفتد بر کیشان یک نفس
 هم کرامشان هم ایشان در حرم نامشان را نشنوند ابدال هم
 و هر جانی را که توفیق رفیق شود و عنایتِ الهی همعنان گردد
 6 و سعادت مساعدت نماید در درونِ آن قبه‌ها ایشان را در یافته از
 شومئِ اعراض و اعتراض اجتناب لازم داند تا از عنایت و هدایتِ ایشان
 نصیبی اجزَل و حظی آوَفَر حاصل کرده مسّ وجودِ او زرین
 9 گردد و بحضرتِ اکسیرِ اعظم راه یابد ، چنانک فرمود

شعر (رمل)

- دیدنِ ایشان شمارا کیمیاست چون نظرشان کیمیائی خود کجاست
 12 (۱۰۲/۳) الحکایه : همچنان کبارِ اصحاب روایت چنان کردند که
 خدمتِ شیخ بدرالدین تبریزی رَحِمَهُ اللهُ که معمارِ تربهٔ معظمه بود
 و در علمِ کیمیا و انواعِ حکم بدیع الزمان و یگانهٔ جهان بود ؛ روز
 15 همه روز در صحبتِ اصحاب ملازمت نمودی ، شب همه شب با استعمالِ
 کیمیا مشغول گشتی و از آنجا دراهم و دنانیر در حقِّ یارانِ فقیر صرف
 کردی ؛ مگر شبی حضرتِ مولانا بخلونخانهٔ مذکور در آمده اورا در آن

T, I, 209 ; H, I, 147

۱۰۲/۳ Z ۱۰۷ آ B ۵۱ ب

1 شعر ... من ۲۰/۲۲ : برکت — K 2 || n می‌روند Z : می‌آرند B || 13 مظم

B : مظم Z || 15 اصحاب ZB : + یاران Zh

2 - 4 قوم دیگر ... ابدال هم MN : ج ۳ ، من ۴۱۰۴/۱۷۶ - ۴۱۰۶ :

MA من ۲۷۴/۲۶ - ۲۷

- کار مستغرق دید : همانا که مذکور از هیبتِ مولانا برجا خشک گشته
حیران بماند : حضرت مولانا بدستِ مبارکِ خود سندانِ او را بر
تکرفته بدستِ او بداد : دید که سندانیست زرین لطیف در خشیده گشته ؛ 3
فرمود که اگر زرسازی می کنی چنین زر ساز و اینچنین زر سازی را
سازی و انگازی و سندانِ در بایست نیست و حقیقت بدان که چون
بذینها نگوهرِ عُمَرُ نازنین را صرف کنی و چون انقلابِ امور 6
پیش آید حاصل بیش از قلابی نبوده باشد و آن زمان که زرِ تو میس
گشته باشد ندامت و تحسّرِ تو سود نکند ؛ جهدی کن که تا میس وجود
تو زر گردد و زرِ تو گوهر شود و گوهرِ تو آن شود که در او هامِ این 9
و آن ننگند ؛ چنانک گفت

شعر (رجز)

- عیسی میست را زر کند و زر بُود گوهر کند 12
گوهر بود بهتر کند بهتر ز ماه و مشتری
همان بود که بدرالدین جامه ها را چاک زده از آن فن تبراً نمود
15 (۱۰۴/۳) همچنان از خدمتِ بدرالدین تبریزی منقولست که
او گفت : روزی حضرت مولانا باصحاب معرفت می فرمود و مواظ
می گفت و بر سُنَنِ فرائض و سُنَنِ رسول تحریص می کرد ؛ فرمود که
18 اصحابِ کرامِ رسول علیه السلام در خدمتِ صدیقِ اکبر رضی الله عنه
بغزا رفته بودند و قلعه را بمحاصرت گرفته در فتحِ آن می کوشیدند

- و آن کوشش دراز کشید ؛ صدیق فرمود که در حالت عبادت خود
امعان نظر کنید ، مبادا که از دقایق فرائض و سنن چیزی فوت شده
باشد و بسبب ترک آن فتوح این فتح بتأخیر افتاده ؛ ³ جمیع صحابی
گرد احوال خود برآمده دیدند که در وقت نماز شام ترک سیواک
کرده بودند ؛ علی الصبح روی بحضرت خالق الاصبح آورده بخروش
و صبح برخاستند و مسواک کرده و نماز صبح را باقامت رسانیده ⁶
آهنگ جنگ قلعہ یهود کرده تا وقت اشراق قلعہ را بستند و اہالی
آن را اسیر کرده بعض را کشتند شاکرًا لله تعالی و ذا کرًا لنعمة بمدینه
رسول بازگشتند ؛ الله الله می خواهم که چندانک طاقت یارانت ⁹
و استطاعت دست می دهد بمطاعت تمام بطاعت رغبت کنید و اجتهاد
نمائید تا دقیقہ از سنن پیغمبر ما نا مرعی و مهمل نماند تا بر قلعہ
نفس امیّارہ ظفر یافته و ساوس نفسانی و تسویلات شیطانی را ¹²
اسیر خود گردانیده بقتل آورید ، مگر شهرستان سلطان دل را
بی حجاب آب و گیل بحال عمارت توانید آوردن و کفّار افکار فاسدہ
و شہروان خیالات بیفائدہ را متلاشی گردانیدن و بنور وابدّناہ ¹⁵
بروح القدس (۲۵۴/۲) امیر ایشان شدن ، چنانک گفت :

شعر (رمل)

- نفس کشتی باز رستی ز اعتذار کس ترا دشمن نماند در دیار ¹⁸

۱ کشید : B کشید Z || ۲ فرائض : B — Z || ۳ آن Z : او B || ۳ صحابی Z :

صحابہ B || ۹ رسول Z ؛ رسول B || ۱۰ بطاعت B : — Z

۱۸ نفس ... در دیار : MN ج ۲ ص ۲۹۰ / ۷۸۵ : MA ص ۱۰/۱۲۲

- (۱۰۵/۳) همچنان، یارِ ربّانی خواجه نفیس الدین سیواسی رحمه الله روایت کرد که روزی حضرت مولانا و صومی ساخت و من بردست مبارکش آب می ریختم، مگر ببازوی مبارکش آب علی التمام نرسیده بود؛ ۳
بخشم عظیم بر من نگریست که آب بریز! تا سنت پیغمبر مافرو نماند و بکمال باشد؛ چنان کرد و صد چندانک فرمود و زیادت بر عبادات دیگر قیام نمود که اصلاً بر آن مکلف نبود، بلکه از همه تکالیف شرعی آزاد و مسلم گشته بود، اما رعایه للشرع النبوی و طریقتیه و اظهار اسرار حقیقتیه فی عین شریعتیه

مصراع (رمل)

۹

تا دم آخر دی فارغ نبود

شعر (رمل)

- ۱۲ جمع صورت با چنین معنی ژرف نیست ممکن جز سلطان شکر ف پس فرمود: هر چیزی را که انبیاء و اولیاء ورزیدند از اوامر و نواهی بنیادی محکم نهاند مرصوص و منصوص گشته؛ ما را بر آن ورزش باعث شدند؛ همانا که آن را باقامت و ادامت رسانیدن و متابعت آن مباحث کردن از جمله واجباتست

T, I, 212; H, I, 149 ۱۰۵/۳ B ۵۷ ب B ۵۳ ب

۹ مصراع Z: شعر B || نبوذ Z: شود B || شعر Z: — B

۱۲ جمع ... شکر ف MN: ج ۳، ص ۱۳۹۳/۷۹ MA ۲/۲۲۸

(۱۰۶/۳) همچنان یارانِ متقی از سرِ سرّتی چنان روایت کردند که چون آوازِ اذانِ مؤذنِ بگوشِ مبارکش رسیدی بعمطی تمام بر سرِ زانو ها قیام نمودی و گفتی :

3

مصراع (رجز)

نامت بمانا تا ابد ای جانِ ما روشن بتو

و سه بار بگفتی و سر نهادی ، آنگاه برخاستی و بنواز شروع کردی و گفتی

6

(شعر رمل)

ابن نماز و روزه و حجّ و جهاد هم گواهی دادنت از اعتقاد

هدیه ها و ارمغان و پیشکش شد گواه آنک هستم با تو خوش

گر محبتِ فکر و معنیستی صورتِ روزه و نماز نیستی

9

(۱۰۷/۳) همچنان از مستورانِ قبایِ حضرت یکی روایت کرد که

روزی حضرت مولانا در بیانِ فضیلتِ نماز و نمازکاران با نیاز معانی

می فرمود ؛ حکایتی کرد که در شهرِ بلخ درویشی بود که در الله اکبر گفتی

12

مؤذن بر سرِ پا برخاستی و تواضع و تذللِ عظیم نمودی تا مؤذن اذان را

تمام کرد ؛ چون ساعتِ نفسِ آخرینِ او پیش آمد و نفسِ نفیسِ

پاک او تسلیم شد از ناگاه مؤذن اذان کردن گرفت ، در حالِ باذن الله

15

تعالی برخاست و همان اکرامِ خود را بجای آورده حق تعالی بپرکتِ آن

تعظیم ، سکراتِ موت را بر روی شیرین گردانیده ، چون وی را

T, 1, 213 : H, 1, 150

۱۰۶/۳ - ۱۰۷ Z ۵۸ آ B ۵۳ ب

4 مصراع : Z شعر B || 14 کرد Z : کردن B || 15 گرفت Z : B - ||

17 تعظیم Z : + عظیم B

7-8 این ... خوش : MN ج ۵۰ ص ۱۳ - ۱۴ / ۱۸۳ . ۱۸۶ : MA

۱۳ - ۱۲ / ۴۳۳ ص

9 کر محبت ... نیستی : MN ج ۵۱ ص ۱۶۲ / ۲۶۲۵ : MA ص ۷۰ / ۷

در لحد نهادند و منکر و نکیر گرد آن فقیر برآمدند و بسؤال کردن مشغول شدند ؛ خطابِ عزّت در رسید که بنده ما را سهل گیرید و بادب باز گردید که پیوسته در قیدِ حیاتِ خود نامِ عزیزِ ما را عزّت کردی و تواضع نمودی

شعر (رمل)

هر که آرد حرمت او حرمت بر ذ هر که آرد قند لَوَزیته خورد
چون شدی مَن کانَ الله از ولّته من ترا باشم که کانَ الله لّته

(۱۰۸/۳) همچنان شیخ محمد خادم رحمه الله چنان روایت کرد که حضرت مولانا پیوسته در قلب زمستانِ شدید که از غایت شدتِ سرما مردم جوان با پوستینِ گران در کنارِ تنور و بخاری هنوز سرما یافتندی، بر بامِ مدرسه رفقی و تا سحرگاه با صد هزار ناله و آه تهجّه نمودی ؛ بعد از آنک نمازِ صبح را گزارده از بام زیر آمدی ساقِ موزه مبارکش را می کشیدم، از شکافهای پاشنه اش قطراتِ خون روان شدی و اصحاب فریادها می کردند و می گریستند و حضرتش می فرمود که نه حضرت سلطانِ ما را همین حال بود

شعر (رمل)

کرده آماس ز ایستادنِ شب پای رسول
تا قبا چاک ز دند از سهرش اهلِ قبا

T, I, 214 ; H, I, 151 آ ۵۴ B آ ۵۸ Z ۱۰۸/۳

3 در قید B : — 7 b که B : کی Z 8 رحمه الله Z : — 9 پیوسته
B : — 13 شکافهای B : شکافهای Z

6 هر که آرد ... خورد : MN ج ۰۱ ص ۱۴۹۴/۹۲ : MA ص ۱۱/۴۰
7 چون شدی ... الله له : MN ج ۰۱ ص ۱۹۳۹/۱۱۸ : MA ص ۸/۵۱

نه که مستقبل و ماضی گنهی مفعورست

گفت این جوشش عشقت نه از خوف ورجا

- بعد از آن باز وضوء را تجدید کردی و نمازِ اشراق را تا ضحی وضعی را 3
تا قربتِ ظهر گزاردی و گفتی: بُعِثْتُ مُعَلِّمًا رَقِیْبُتْ وَاَتَا
فِی مَكْتَبِ التَّعْلِیْمِ ؛ چه اگر ما ازینها هیچ نکنیم اَمّتِ بیچاره
بکلتی ذاهل و غافل شوند 4

شعر (رمل)

آن همه جهد و طلب نه از بیم بود ایمنست او آن بی تعلیم بود

- و پیوسته وصیت فرمودی که الله الله نمازها بسیار کنید . تا اسباب 9
و انساب و اعقاب و احباب شما بسیار شوند و چون قیامت شود هم از آن
نمازها بیاران مواساها کنید و یقین است که از برکت نماز طالب
نیازمند را مقاصد دینی و دنیوی بی هیچ ربّی محصل و میسر می شود 12
(۱۰۹/۳) همچنان روزی فرمود که امیر عالم ما را بنماز تحریص می
کردم ، تا هر مرادی که دارد بحصول پیوندد ؛ بنماز اجتهاد نمود و چون
طالب امیری و بزرگی بود ، عاقبت امیر کبیر شد و خزینه دارِ سلطان گشت 15
و هر بنده که بنماز مشغول شود هر چه از عالم غیب خواهد میسرش
شود ؛ باز فرمود که این پرندگان هوا و چرندگان صحرا که در دام
و مضراب گرفتار می شوند سببش تركِ تسبیح ایشانست و گویند

T, I, 216 ; H, I, 152 ب ۵۴ آ - ب ۵۸ Z ۱۰۹/۳

3 وضو را B : وضو 2 || 4 کمتی B : گفت || 8 نه Z : - B || 12 ربی Z : دینی

B || 16 نماز Z : + اجتهاد کند و B || 17 که Z : - B || در B : - Z

گرفتاری پرندگان از آنست که بر بام بی‌نمازی گذری سازند ؛ لاجرم
بدای گرفتار می‌شوند

شعر (رمل)

3

چون تو وردی ترک کردی در روش
بر توقضی آید از رنج و تبش

(۱۱۰/۴) همچنان مرویست که چون یکی را دیدی که بجد بنماز

6

مشغولست ، فرمودی که زهی بنده طایع وزهی چاکر متواضع ؛ مرد

مردانه آنست که در خدمت مخدوم خود ثابت قدم باشد و بوسع

9

طاقت طاعت کند و مثال صورت نماز و روزه چنانست که یکی مادر

مشفق طفلك رضیع خود را بلذات اطعمه و اشربه اندک اندک

خود دهد تا از کثرت لذت گیری قابل لقمه پذیری شود و تواند گواریدن ؛

12

همچنان چون بنده مخلص نیز ازین عبادات ظاهر قوت گیرد

و بالغ راه معنی شود و استعداد کامل حاصل کند ؛ همانا که بحضرت

عزت جلّت قدرته قربت یابد ، چنانکه فرمود

شعر (رمل)

15

گفت و آسجد و اقتریب یردان ما

قرب جان شد سجده ابدان ما

گر رمی خواهی ازین سخن خرب

18

سر مکش از دوست و آسجد و اقتریب

T, I, 216 ; H, I, 152

۱۱۰/۳ Z ۵۸ B ۵۴ هـ

10 بلدات B : بلذت 11 || تواند Z : توانیدن (!) B || 15 شعر : B —

4 چون ... تبش : MN ج ۳ ، ص ۳۴۹/۲۲ : MA ، ص ۷/۲۰۱

16 گفت ... ابدان ما : MN ج ۴ ، ص ۱۱/۲۷۸ : MA ، ص ۴/۳۲۳

18 کر رمی ... و اقتریب : MN ج ۱ ، ص ۳۶۰۷/۲۲۱ : MA ، ص ۲۹/۹۳

- (۱۱۱/۲) همچنان بانوی جهان خدیجه الزمان حرم خداوندگار
 کرا خاتون بَيْضُ اللَّهِ عِزَّتْهَا روایت کرد که شبی در فصل زمستان
 حضرت مولانا در صفه^۶ خانه نماز شب می کرد و بعظمت تمام فاتحه^۳
 کتاب را کلمه کلمه بتأنتی چنان خواندی که دیگران ده سوره خواندندی
 و در اثنای نماز قطرات عبرات از دیده مبارکش چنان چکیدی که
 چاقاچاق اشک بگوش ما می رسید ؛ فریاد کنان پایهای خداوندگار را
 بوسه ها دادم و بسیار گریستم و گفتم : ای شفیع بندگان ! امید
 ما مسکینان بعنایت شماس و چون شمارا حال برین منوال باشد ، پس
 وای بر جان ما و عاقبت احوال ما ؛ این همه زاری و رقت و نزاری^۹
 و دقت و آهها بر کجاست ؟ فرمود که واللّه واللّه نسبت بعظمت ذوالجلال
 و پادشاهی او اینها که می بینی در غایت قصور و تقصیر است ؛ اما از
 حضرت عزت او عذری می خواهم و نیازی می کنم که ای کریم علی^{۱۲}
 الاطلاق ! قدرت من همین قدرست ، معذورم دار ؛ اگر چه حضرت
 رسول الله ما خطاب لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ
 وَمَا تَأَخَّرَ (۲/۴۸) می شنید جوابی که أَفَلَا آتُكُونُ عَبْدًا^{۱۵}
 شُكُورًا می فرمود

شعر (مضارع)

- ۱۸ گر ما مقصّریم تو بسیار رحمتی عذری که می رود بامید عطای تست

T, I, 217 ; H, I, 156

۱۱۱/۲ Z ۵۹ آ B ۵۴ ب

۶ می رسید B : رسید Z || ۹-۱۰ رفت B ~ دقت Z || ۱۱ اینها B : - Z

۱۳ قدرت Z : قدرت من فوکه B || ۱۴ رسول الله Z : + علیه السلام B

و همچنان بس یاران و بسیاریان بر ما تعلقی نموده اند و اعتماد کرده ؛ چه
اگر ما فارغ شویم و هیچ نکنیم ایشان چه کنند و بر درِ که روند ؟

شعر (رمل)

3

گفت پیغامبر که روزِ رستخیز کی گذارم مجرمان را اشک ریز
من شفیعِ عاصیان باشم یحان تا رهام شان ز اشکنجه گران

همچنان مبنی بر آن متابعت هر شیخی در حقِ مریدان بیچاره
خود همین چاره خواهند فرمودن

6

شعر (رمل)

گفت پیغامبر که شیخ رفته پیش چون نبی باشد میانِ قوم خویش
بندگانِ حق رحیم و بُردبار خویِ حق دارند در اصلاحِ کار

9

(۱۱۲/۳) همچنان اصحابِ صحبت و رفاقِ سُبْحَتِ عَظَمَ اللَّهِ

12 ذِکْرُهُمْ از حضرتِ خداوندگار قَدَّسَ اللَّهُ لَطِيفَتَهُ چنان روایت
کردند که چون هلاو خان در سنهٔ خمس و خمسين و ستائنه بِنُطَهٗ بغداد
رسید، محاربه و مقاتلهٔ عظیم کرده اصلاً فتحی نشد ؛ هلاو خان
13 فرمود : سه روز هیچ کسی چیزی نخورد و اسبان را نیز علیق ندهند

T, I, 219 ; H, I, 100 B ۱۱۲/۳ ۵۹ Z

1 کرده B : کرد Z 6 مبی B : — 11 همچنان Z : الحکایه B 12 چنان
Z ~ روایت B 14 رسید Z : رسید B

4-5 گفت پیغامبر ... کران : MN ج ۳، ص ۱۷۸۳/۱۰۲-۱۷۸۴ :
MA ص ۲۸/۲۳۹-۲۹

9 گفت ... خویش : MN ج ۳، ص ۱۷۷۴/۱۰۲ : MA ص ۲۳۹/۲۳

10 بندگان ... کار : MN ج ۳، ص ۲۲۲۲/۱۲۷ : MA ص ۲۵۱/۳

- وهر یکی برای فتح بغداد و نصرت خان بیرتغان خود لایه ها کنند ،
 تا مگر مُفْتِیحُ الْآبَوَابِ فتحی پیش آرد و فتوحی حاصل شود ؛ چه
 خدمت خلیفه متمولِ عظیم بود و مَنَهَتِکِ مفرط ؛ چون سه روزه 3
 منقضی شد ، خان بخدمتِ خواجه نصیرالدین طوسی رَحِمَهُ اللهُ که
 وزیر مملکت او بود و مدارِ عَلَیَّهِ ، اشارت فرمود که رقعۀ از پیش
 ما بنزد خلیفه بنویس ، تا مطیع شود و ایلی کند و تَمَرّدِ نهاید که حکم 6
 یَرْتِغان چنانست و اگر تَمَرّدِ کند نتواند بسر بردن ؛ اگر بیاید
 دولت و خلعت یابد و اگر نیاید دامن که نیاید ؛ فی الحال خواجه نصیرالدین
 بر کاغذی بنوشت : اَمَّا بَعْدُ حَمْدًا لِلَّهِ فَقَدْ نَزَلْنَا بِبَغْدَادَ ، فَسَاءَ 9
 صَبَاحُ الْمُتَنَذِرِينَ (۱۷۷ / ۳۷) فَدَعَوْنَا مَالِكَهَا فَاَبَتِي ، فَحَقَّ
 عَلَيْهِ الْقَوْلُ (۱۶ / ۱۷) فَاتَّخَذْنَاهُ اخَذًا وَبَيْلًا (۱۶ / ۷۳)
 و قد دَعَوْنَاكَ اِلَى طَاعَتِنَا فَاِنْ اَتَيْتَ فَرُوحَ وَرَيْحَانَ وَجَنَّةَ 12
 نَعِيمٍ (۸۹ / ۵۶) وَاِنْ اَبَيْتَ فَلَا سَلْطَنَ مِنْكَ عَلَيْكَ ، فَلَا تَكُنْ
 كَالْبَاحِثِ عَنْ حَتْفِهِ يَظْلِمُهُ وَالْجَادِعِ مَارِنَ اَنْفِهِ يَكْفِيهِ
 وَالسَّلَامَ ؛ وگویند مکتوب را بدستِ کتبوغا بهادور داده با جماعی 15
 فرستادند ؛ ابا کرده تَمَرّدِ نمود و بسی سَقَطْها داد ؛ همان روز فتح
 بغداد کرده خلیفه را اسیر کردند ؛ اکنون جائی که نا خوردن و روزه
 داشتن در شانِ کَفَّارِ دین و خامانِ کَمِّ یقین اینچنین عمل می کند و مقصود 18
 شان میسر می شود و منصور می گردند ، قیاس کن که در حقِ انصارِ
 اولوالبصار و محبانِ ابرار چها کند و چها بخشد

2 مفتح : B : مفتح Z || 3 مفرط B : + بود Z || 7 کند Z : نماید B ||

8 یابد Z : — B

شعر (مجنث)

بروزه باش که آن خاتمِ سلیمانست مده بدیو تو خاتمِ مزن تو ملک بهم

3 و این حکایت را جهتِ فضیلتِ جوع و ناخوردن تنزیل فرمود

(۱۱۳/۳) همچنان منقولست که چون مغل بغداد را بشمشیرِ خود

بستد همچنان خلیفه را دست و گردن بسته پیشِ خان آوردند؛ فرمود که

6 او را در خانهٔ محبوس کرده سه روز چیزی بوی ندادند خلیفه از کُرُبِ

گرسنگی فریادِ کنان بسیار گریست و نصیرِ طوسی را خوانده طلبِ مأکول

کرد و او شخصی آکول بود و بالوانِ نعمت و نازکی و تازگی آموخته ؛

9 همانا که وزیرِ چون حالِ او را در خدمتِ خان عرضه داشت ، فرمود

تا از آن جواهر و لآلی و نفود که از خزینهِ خلیفه برده بودند در چند

طبق کرده در بعضی مروارید و در بعضی یاقوت و لعل پاره‌ها و در بعضی

12 دینارهای زر و نقره نهادند و طبقِ پوشی پوشانیده پیشِ او بردند ؛ مگر

خلیفه را تصویری شد که خان او را سُورِ غامیشتی کرده طعام‌هاش فرستاد ؛

چون غطای طبق را برگرفتند هیچ گونه خوردنی و آشامیدنی در آنجا نبود ؛

15 خلیفه گفت :

والله ازین مجموع یکتا نانی بهتر بود ، و ایشان الزام می‌کردند که

البته ازینها می‌باید خوردن ؛ عاقبة الامر خان فرمودش که چون ترا

18 نانی بَسَنده بود چرا استکبار کرده شکرِ چندین نعمتِ بَرِ ثغان را بجا

نیاوردی و کفرانها کردی ؟ لاجرم بدین سختی و بدبختی گرفتار شدی ،

T, I, 221 ; H, I, 155 آ ۵۵ B ۵۹ Z ۱۱۳/۳

4 مثل Z : — 5 همچنان Z : — 6 ب Z : — 7 خوانده Z :

خواند B 8 آکول Z ~ بود B 16 والله Z : + که B

- و چون دیندی که مغلوب می‌شوی چرا باین اسباب و اموال و کنوز دفع دشمن نکردی؟ بایستی ابل شدن و مطاوعت نموده مال خود را برای جان خود پیشکش کشیدن تا امان می‌یافتی و آن را نیز نکردی، باغی و طاغی شدی؛ ناچار می‌بایدت کشتن؛ و حال آن مسکین آنچنان شد که حضرت سلطان العلماء رضی الله عنه پیشین فرموده بود: اورا نصیحت و تهدید کرده و گفته بود که البته ترا شهید خواهند کردن و همانا که رفع درجات و دفع سبئات تو از آن خواهد بودن؛ و گویند اورا در غراری کرده بزیر لکذ شهید کردند الی رحمة الله تعالی

شعر (هزج) 9

چو بذ کردی مباش ایمن ز آفات که واجب شد طبیعت را مکافات

- (۱۱۴/۳) همچنان منقولست که روزی حضرت مولانا بخدمت فرزندش سلطان ولد فرموده است که بهاء الدین اگر از تو پرسند که راه مولانا چیست، بگو: ناخوردن و باز فرمود که فی فی بگو مُردن؛ بعد از آن حکایتی فرمود که درویشی بر در خانه رسیده آب درخواست کرد؛ دختری چون ماه از خانه بیرون آمده ابریقی بدست درویش داد؛ درویش گفت: کوزه آب خوردن می‌خواهم؛ دختر بانگ بر روی زد که خه خه درویش بین که روز همه روز می‌خورد و شب همه شب می‌خسبد؛ چه درویش راستین آنست که شبها نیز نخورد، روز خود چه باشد؟ همانا که آن درویش تا روز وفات طعام روز را نخورد تا بمقصود خود رسید

- (۱۱۵/۳) همچنان منقولست که حضرت سلطان ولد عَظَّمَ اللهُ ذِکْرَهُ فرمود که روزی پدرم مرا پیشِ خود خواند و بر روی و سرم بوسه ها داده بی نهایت عنایت فرمود ؛ بعد از آن گفت که بهاء الدین می خواهی که خذارا بتو بنایم ؛ گفتم که رحمت عظیم باشد ؛ فرمود که در ده روز تمام معین بینی *إِلَّا* بشرطی که بیست و چهار ساعت شب و روز را قسمت کنی و بیست و دو ساعت رصدی بامور این جهانی مشغول شوی از خواب و خور و غیره و آن دو ساعت دیگر را بخدمت حق مشغول شوی *بِحَدِّ* عظیم و حصول حضور ؛ همچنان بعد از چند روز بیست ساعت *بِمَهْمَاتِ* خود مباشر باشی و چهار ساعت باز بخدمت حق مشغول باشی ؛ همچنان تا غایتی که بیست ساعت تمام بعبادت حق قیام نمائی و چهار ساعت بعالم اسباب و اصحاب و مصالح ایشان مشغول شوی و آن حالت را بجائی رسانی که تمام ساعت و اوقات تو بخدمت الله مصروف شود و تعلقات عالم ملک بکلتی منقطع شود و هیچ نماند ؛ بعد از آن چندانک خواهی و توانی می بین و با محبوس عشقبازیها می کن و ازو هرچه گوئی و جوئی میسر شودت ؛ فرمود که بروان پدرم آنچنان کردم که فرموده بود و آنچنان شدم که اشارت و ارشاد کرده بود ؛ چنانک حق تعالی بموسی^۱ کنیم. خود خطاب کرد که یا موسی *كُنْ لِي كَمَا أُرِيدُ، اَكُنْ لَكَ كَمَا تُرِيدُ* یعنی تو آنچنان شو مرا که من می خواهم ؛ تا من آنچنان شوم ترا که تو می خواهی ؛ چنانک فرمود

T, I, 223 : H, I, 189

آ ۵۶ B آ ۶۰ Z ۱۱۵/۳

۳ داده B : داد Z ۴ بتو Z : با تو B ۹-۱۱ باز ... نمائی و B : — Z

۱۴ می کن Z : می کی B ۱۹ ترا B ~ که Z

شعر (مجتث)

- پریر عشق مرا گفت من همه نازم همه نیاز شو آن لحظه که ناز کنم
 3 چو ناز را بگذاری همه نیاز شوی من از برای تو خود را همه نیاز کنم
 (۱۱۶/۳) الحکایه : شیوخ اصحاب عَظَمَ اللهُ قَدَرَهُمْ چنان
 روایت کردند که روزی حضرت مولانا در شرح حقیقت حقایق و اسرار
 6 غامض گرم شده بود ؛ در عین آن حالت فرمود که حق تعالی در
 حق اهل روم عنایت عظیم داشت و بدعای صدیق اکبر مرحوم
 ترین جمیع اُمّت اند ؛ بهترین اقالیم خطّه رومست ، اما مردم
 9 این ملک از عالم عشق مالک الملک و ذوق درون قوی بیخبر و بی
 مزه بودند ؛ مُسَبِّبُ آلاَسَبَابِ عَزَّ شَانُهُ وَ تَعَالَى سُلْطَانُهُ لطیفه
 فرموده سببی از عالم بی سببی برانگیزانید ، ما را از ملک خراسان
 12 بولایت روم کشیده اعقاب ما را درین خالک پاك ماوی داذ تا از اکسیر
 لدتی خود بر میست وجود ایشان نثارها کنیم تا بکائی کیمیا شوند
 و محرم عالم عرفان و همدم عارفان عالم گردند ؛ چنانک گفت

15

شعر (رمل)

- از خراسانم کشیدی تا بر یونانیان تا در آمیزم بذیشان تا کنم خوش مذهبی
 و چون مشاهده کردیم که هیچ نوعی بطرف حق مایل نبودند و از
 18 اسرار الهی محروم می ماندند ، بطریق لطافت سماع و شعر موزون که

T, I, 2-4 ; H, I, 130

۱۱۶/۳ Z ۶۰ ب ۵۶ B

4 الحکایه B : سبجان Z || 8 خطّه Z : + روم B || 16 b مذهبی Z : +

چنانک گفته B

- طباعِ مردم را موافق افتاده است آن معافی را در خوردِ ایشان دادیم ؛
 چه مردمِ روم اهلِ طرب و زهره بیانِ بوذند ؛ مثلاً چنانک طفلی
 رنجور شود و از شربتِ طبیبِ نفرت نماید و البته فُقاع خواهد ؛ طبیبِ 3
 حاذقِ رو چنان نماید که دارورا در کوزه فُقاع کرده بدو دهد تا بوهم
 آنک فُقاعت ؛ شربت را برغب بنوشیده از خللِ علل صافی گشته
 حُلُلِ صحت در پوشد و مزاجِ سقیم او مستقیم گردد 6

شعر (رمل)

- الصَّلاَ بِمَیَّارِ نَاسُورِا   داروی ما یک یک رنجور را
 ما طیبیانیم و شاگردانِ حق   بحرِ قُلُزُمِ دینِ مارا قَانَمُتَلَقْ 9
 دستِ مزدی می‌نخواهیم از کسی   دستِ مزدِ ما رسد از حقِ بسی

- (۱۱۷/۳) الحکایه : همچنان منقولست که خدمتِ ملکِ المدرّسین
 جامع السُّنَن والْفَرَضُ ، وَلِیُّ اللَّهِ فِي الْآرَضِ ، شَمْسُ الدِّینِ مَاردِینی 12
 رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَیْهِ که در عهدِ خُرد شَرِیحِ زَمَان و نَعْمَانِ ثانی بود و در
 صیانت و دیانت ثانی نداشت ؛ مگر بغایت منکرِ سماع و کراماتِ
 مشایخ بود ؛ جماعتِ فقهای که اندکی از عالمِ مردانِ خدا با خبر بوذند 15
 و بوئی برده ؛ روزی پیشِ وی ذکرِ مناقبِ مولانا می‌کردند و از
 اخلاقِ حمیده او می‌شمردند که حضرتِ مولانا چنینها می‌کند و بی

T, I, 226 ; H, I, 191

۱۱۷/۳ Z ۶۰ آ B ۵۶ ب

6 او Z : B — || 10 مزدی Z : موزی (!) B || b مزد Z : مزدی Z

2 - 6 مثلاً ... کردد : ر. ک. به سپهسالار ، ص ۷۰

8 - 10 الصلا ... بی : MN ج ۳ ص ۱۵۳/۹۷۰۹ ، ۲۷۰۰ ، ۲۷۰۸

MA ص ۲۶۳/۱۰۷

- تأمل و مطالعه کتب در عینِ سماعِ فتوی می نویسد و چنان تسخیرِ نفوسِ حکماء و تعطیلِ عقولِ اهلِ معقول می کند که هیچ نفسی ازین اکابر پیش او نفسی نمی تواند زدن و بکلی نطاقِ منطقِ منطقیانِ عالم در حضور او بسته می شود ؛ همانا که در جوابِ ایشان خدمتش گفته باشد که ازین خیالاتِ فاسده باید گذشتن و پیوسته بعلومِ دینی باید مشغول شدن و اسکاتِ ایشان کرده چون از درسِ عام فارغ شد برخاست و چند رکعت نماز کرده سر نهاد تا قدری قیلوله کند و باز بدرسِ خاص مشغول شود ؛ در خواب می بیند که حضرتِ سلطان الانبیاء والمرسلین محمد رسول الله صلعم در صدرِ صفتَه مدرسه جلال الدینِ قره طائی رحمه الله علیه نشسته است و صحبائی کرام بجمعهم حاضر و طبقِ پیشِ حضرتِ رسول نهاده ؛ همانا که مولانا شمس الدین پیش روذ و بادبِ تمام رسول را علیه السلام سلام می دهد. حضرتِ مصطفی و علیک السلام والا کرام جواب می فرماید ؛ می بیند که در طبقِ گوشت پاره های پخته نهاده است و او را پیش می خواند و پاره گوشت بمذکور می دهد ؛ سؤال می کند که یا رسول الله بهترین و لذیذترین گوشتها کدامست ؟ جواب می فرماید که خیار اللحمِ مَا اتَّصَلَ بِالْعَظْمِ ؛ از ناگاه بیدار می شود و ازین شادی در پوستِ خود نمی گنجد که حضرتِ رسول را در خواب دیده بدستِ مبارکِ خود نصیبی بوی داد ؛ باز تجدیدِ وضوء کرده از حجره مدرسه بصفه بیرون آید ؛ می بیند که در همان صدرِ صفتَه که حضرتِ رسول را دیده بود حضرتِ

۲ نفسی B : — Z ۶ شد : شده B ۸ که Z : — B 10 رحمه ... علیه Z :

رحمه الله B 13 والا کرام B : — Z 17 خود B : — Z 20 رسول را Z : محمد رسول الله را B

مولانا نشسته است ؛ متحیر می شود که این چه حالتست ؛ بآداب سلام می دهد ، حضرت مولانا اکرام فرموده بجواب سلام قیام می نماید ،
 3 دستبوس مولانا کرده برابرش می نشیند ؛ در خاطرش می گذرد که عجباً این خواب را که مشاهده کردم بخدمت مولانا بگویم یا نگویم ؟ باز فکر می کند که همان سؤال را ازو نیز بپرسم تا ببینم که چه جواب می دهد ؟
 6 پیش از آنکه سؤال می کند میفرماید که آنچه در خواب حضرت محمد امین جوابت فرموده است که خیارُ اللّٰحمِ مَا اتَّصَلَ بِالْعَظْمِ ؛ فی الحال مولانا شمس الدین بهوش می گردد و حضرت مولانا غائب می شود ؛
 9 چون مذکور بهوش باز می آید می بیند که مولانا غیبت کرده است ؛ همانا که این معنی را پنهان کرده با هیچ کسی اظهار نمی کند ، اما در باطنش هیبتی و اثری عظیم می ماند

12 (۱۱۸/۳) همچنان روزی خدمت مولانا افصح الدین مُعبّد خواب دیده از انکار استغفار می کند و در صفِ نِعال سر باز کرده بیایماچان می ایستد ؛ چندانی که تا حضرت مولانا مقراض نراند و مرید نشد
 15 فروز نیامد و آن روز قربِ چهل دانشمند و متعلّم بموافقتِ استاذشان در سلكِ فقراء و زوی مولویان درآمده ارادت آوردند

(۱۱۹/۳) همچنان از علمای اصحاب منقولست که در اواخرِ حال
 18 چون حضرت مولانا بسماع مباشرت می فرمود خدمتِ شمس الدین ماردینی طبلک را برفرقِ سر بر داشته گفتی : حقّاً حقّاً که تسبیح می گویند و هر که می گویند که این سماع حرامست حرامزاده است و این

- حکایت را مذکور روایت کرد و گفت : رُوِيَ أَنَّ عَلِيًّا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ سَمِعَ صَوْتَ النَّاقُوسِ فَقَالَ لِمَنْ مَعَهُ مِنْ أَصْحَابِهِ أَتَدْرِي مَا يَقُولُ هَذَا النَّاقُوسُ؟ فَقَالَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَابْنُ عَمِّ رَسُولِهِ <اعْلَمُ> ، فَقَالَ عَلِيٌّ إِنَّ عَلِيَّ مِنْ عِلْمِ رَسُولِ اللَّهِ وَإِنَّ عِلْمَ رَسُولِ اللَّهِ مِنْ عِلْمِ جِبْرَائِيلَ وَإِنَّ عِلْمَ جِبْرَائِيلَ مِنْ عِلْمِ اللَّهِ : هَذَا النَّاقُوسُ يَقُولُ حَقًّا حَقًّا حَقًّا 6
- صِدْقًا صِدْقًا صِدْقًا ، بعد از آن فرمود که ناقوس کافران مجوس چون چنین می گوید تا طلبک عاشقان قدوس چها گوید ؛ همانا که بر مقتضای وَاِنَّ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ (۱۷/۴۴) 9 تسبیح گوید و چون جبال داودی تأویب کند که یا جِبَالُ اَوْبِیْ مَعَهُ (۱۰/۳۴) و این معنی منقولست از خدمتِ استاذ المدرّسین مولانا زین الدینِ رازی رَحِمَهُ اللهُ که از او سماع کرده بود و او در آن زمان 12 از فحولِ علمای روم بود

- (۱۲۰/۳) همچنان از خدمتِ مولانا شمس الدینِ ماردینی منقولست که روزی مگر محتاجِ حمام شده بود ؛ وقتِ صبح برخاست 15 و آهنگِ استحمام کرده از ناگاه بحضرتِ مولانا مصادف شده از غایتِ شرمساری می خواست که باز گردد و پنهان شود ؛ مولانا آواز داد که نشاید گریختن ، چرا چنین می کنی ؟ مانع چیست ؟ گفت : از حضرتِ مولانا 18 شرمنده شدم و تشویش بر من غالب شد که درین حالتِ جنابت بر

چهرهٔ طاهرِ خداوندگار نظر نکنم ؛ فرمود که از روی ظاهر نیکوست
و ادبِ عظیمست ، اما مارا درین وقت باید دیدن که نظرِ عنایتِ
مردان کم از آبِ حتمی نباشد که عبارت از آیتِ وَ نَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ
مَاءً مَّبَارَكًا (۹/۵۰) روحِ اولیاست

شعر (رمل)

خود غرض زین آبِ جانِ اولیاست کو غَسُولِ تیرگیهای شماست
و چون مردانِ خدا بر طاهر کردنِ نجاساتِ باطن قادرند ، تا نجاساتِ
ظاهر را چه کند ؟ چنانک گفت :

شعر (هزج)

نجس در جوی ما آبِ زلالست مگس در دوغِ ما بازست و عنقاست
(۱۲۱/۳) همچنان کاتب الاسرار الاحرار شیخ بهاء الدینِ بحری
که در معارفِ لدنی بحری بود رَحِمَهُ اللهُ ، چنان روایت کرد که روزی
در باغِ حضرتِ خلیفه الحَق چلبی حسام الدین رضی الله عنه سماعِ عظیم
بود تا هفت شبانه روزی کشید ؛ بعد از آن که ختمِ سماع کردند ، اصحاب
هر یکی منفرد شده در جائی خزیدند ؛ قضا را آن شب بر من احتلام
واقع شده ، پیش از طلوعِ فجر برخاستم تا بکنارِ جوی روم و غسلی
بر آورده وقتِ نمازِ صبح را مهیا شوم ؛ از ناگاه بحضرتِ مولانا
رسیدم که از برابرِ من می آید ؛ بحکمِ ضرورت سر نهادم ؛ فرمود که

T, I, 231 ; H, I, 194 ۱۲۱/۳ ۶۲ Z آ ۵۷ B ب

ظاهر B : طاهر 7 || خدا بر Z : خدا را B

6 خود . . . شماست MN : ج ۵ ، ص ۲۲۱/۱۵ : MA ۹/۴۳

چشمه، مقبل آب گرم دارد، برای غسل کردن آنجا یگانه رو و هر چه زودتر مراجعت کن و در حال ناپدید شدن

- 3 (۱۲۲/۳) الحکایه : همچنان حضرت سلطان العارفين چلبی عارف قدس الله سره العزیز چنان روایت کرد که روزی حضرت پدرم سلطان ولد حکایت کرد که چون خدمت شیخ مولانا شمس الدین تبریزی عظم الله ذکره از مردم دیده مردم نادیده متواری شد و صورت لطیف او همچون معنی منقش غایب گشت و فترتی در میان یاران همدل واقع شده، حضرت مولانا جهت تسکین نایره آن فتنه ضایره بمضی اصحاب و اعقاب را برگرفته آهنگ دیار شام کرده؛ چون بسور شام در آمزیم از ناگاه لشکری پیدا شد، قرب سیصد مرد حرائی پرساز و سلب بطرف کاروان ما عزیمت نموده متوجه شدند و جمیع اهل کاروان بیچاره گشتند؛ همانا که حضرت والدیم بنماز معهود مشغول شد؛ من پیش رقم و لابه‌ها کردم؛ فرمود که بهاء الدین تا غم نخورند که سر لشکر باماست؛ همچنان گردا گرد کاروان دایره برکشید، مثال دایره هود نبی علیه السلام تا امت او را باذر مَهْلِکِ صرصر بر باد ندهد؛ چون لشکر برابر کاروان آمدند، چندانکه می‌کوشیدند اسبان ایشان گاهی پیش نمی‌رفتند؛ حرامیان ازین خال به تعجب ماندند؛ یکی پیاده شد و پیش آمد و با آواز بلند سلام داد و پرسید که شما چه قومید و از کجا
- 12
- 15
- 18

می رسید و این چه واقعه است که اسبانِ تازیِ مابسوی شما نمی تازند
و گاهی پیشتر نمی نهند و از نیامها شمشیرهای مصری بیرون نمی آیند ؛
3 مگر که در میان شما جاذویان هستند ؛ اهلِ کاروان جواب دادند که
حاشا که مردمِ جاذو در میانِ مردان در آیند ، اما بدانید و آگاه
باشید که فرزندِ بهاء ولدِ بلخی مولانا جلال الدینِ روم با اولاد و اعقابِ
6 خود در میانِ ماست و هیبتِ ولایتِ اوست که شما را بسته کرده است

شعر (رمل)

هیبتِ بازست بر کبگکِ نجیب خرمگس را نیست ز آن هیبت نصیب
9 همانا که همه شان چو برگِ خزان ریزان گشته خزان خزان
پیش آمده سرهاشان باز کرده باخلاص تمام ارادت آوردند و از آن
معصیت توبه ها کرده چندین تحفه های غریب بیاران بخشیدند و مرافت
12 نموده تا شهرِ حلب بدرقه شدند و هر یکی اجازت خواسته بمقام مألوفِ
خود معاودت نمودند و همانا که هر کرا معاون و مناصر و معاضد حق
باشد ابداً از آفاتِ زمان و بلیاتِ جهان ایمن و سلیم باشد ، چنانگک فرمود

شعر (رمل)

15 آن کسی را کش خدا حافظ بود مرغ و ماهی مرورا حارس شود

6 که شمارا Z : با شمارا B || 13 حق B : — Z

8 هیبت ... نصیب : MN ج ۳ ، ص ۴۳۴۱/۲۴۸ : MA ص ۲۳/۳۰۷

16 آن کسی را ... شود : MN ج ۳ ، ص ۳۲۳۷/۱۸۴ : MA ص ۲۳/۲۷۸

- (۱۲۳/۳) الحکایه : همچنان از یارانِ مقبول چنان منقولست که روزی مفخرالصلحاء حاجی مبارک حیدری رَحِمَهُ اللهُ که از خلفای معتبر قطب الدین حیدر بود، از جمله محبانِ حضرتِ خداوندگار ۳ قَدَسَ اللهُ سِرَّهُ در دارالذاکرینِ تاج الدین وزیر رحمہ الله بشیخی نصب می کردند و اجلاسِ عظیم بود و خلاصه علماء و فقراء و امراء و اعیان و اخیان حاضر بودند و آن روز حضرتِ مولانا شورهای عظیم ۶ کرده در چرخ مشغول و مستغرق شده بود؛ بیم آن بود که از خوشی این چرخ لطیف چرخ اعظم منیف چرخ زنان درهم شدی و رقص الجمل درپیش گرفتی؛ چنانک در شوقِ آن حالت زمانبست که هنوز ۹ در چرخ است؛ چنانک گفت

شعر (مضارع)

- ۱۲ ای آسمان که بر سرِ ما چرخ می زنی
در عشقِ آفتاب تو دم خرده می
مگر خدمتِ سید شرف الدین که در فنونِ علمِ ظنون نصیبی اوفر داشت، اما از حالاتِ اولیاء بی نصیب بوده در گوشه رفته با مونس و سر ۱۵ چند بمسائی یاران مشغول شد؛ از ناگاه حضرت مولانا بانگی بر وی زد که ای غرخواهر! اَيُّحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَتَكْرِهْتُمُوهُ (۱۲/۴۹) در کلام الله نخوانده؟ تمامتِ اکابر ۱۸ متحیر ماندند که حضرت مولانا چه فرمود؛ سید شرف الدین آغاز

کرد که حاشا حاشا مولانا را این معنی خیالست؛ فرمود که خُش کن خیالِ خیال همه آنسوست و این جانب جز جانِ حقایق نیست و از هیبتِ حقیقتِ مردانِ خیالِ سَر دان چه سگت باشد که سرزند؟ همانا که خدمتِ شیخ صدرالدین و پروانه اسکاتِ سید سید سیرت کرده بحدتِ تمام گفته باشد که خُش کن که بالای سخنِ مولانا سخن نیست و سخنِ حق آنست که ایشان می فرمایند و از دستِ یاران ورنود گریخته ماهها از خانه خود بیرون نیامد؛ عاقبت الامر ضریر و بیچاره شد

(۱۲۴/۳) همچنان خدمتِ شیخ محمود صاحب قران رَحِمَهُ اللهُ روایت چنان کرد که شبی در بندگی حضرت مولانا بوذم و سرمای عظیم بوذ و یاران را از سخنانِ حضرت بهاء ولد معانی می فرمود و اصحاب می نشستند و من اوراقِ نبشته را در تنور خشک می کردم تا نصف الدیل؛ بعد از آن برخاست و بجانبِ حَمّام روانه شد؛ همچنان در خزینه حَمّام در آمده فرونشست تا سه شبانه روزی یاران طُلُب طُلُب در می آمدند و بیرون می رفتند؛ سوم روز بیرون آمده فرمود که تا یاران قدری خواب کنند؛ چون اصحاب سر نهادند برخاست. آهسته آهسته بخلوتی در آمده بنواز مشغول شد و دمبدم آوازِ عظیم می شنیدم که الله الله چنان می گفت که سقفِ حَمّام می گشت؛ تا وقتِ نمازِ صبح در خلوتی در می آمد و نماز می کرد؛ چون صبح صادق دمید و جشید خورشید بر کره فلک سوار شد، فرمود که مردم آمدند تا بمدرسه رویم؛ چون بمدرسه رسیدیم باز بسماع شروع فرمود هفت روز تمام

(۱۲۵/۳) همچنان چلبی شمس الدین ولد مدرّس رَحِمَهُ اللهُ

روایت کرد که روزی در شهر قونیه واقعه هایل واقع شده بود ؛

تمام اهالی قونیه بنزد مولانا آمدند تا عیانتنامه پیش معین الدین پروانه

بنویسد و شفاعت کند و حضرت سلطان ولد را شفیع می گرفتند ؛ چون

بحضرت مولانا عرضه داشت ، مکتوبی در استعفا شفاعتگری ارسال

فرمود ؛ چون خدمت پروانه رقعۀ را بوسیده مطالعه کرد ، فرمود که

این مهم بولد صد رو تعلق دارد تا او نیز حاضر شود ؛ در جواب رقعۀ

پروانه باز فرمود نبشتن که مقصود درویشان آنست که یک رو باشد

و این معنی صد رو دارد ؛ رقعۀ را بردیده ها مالیده اهالی شهر را

خلاص داد و در آن واقعه راضی بودند که ده هزار دینار بدهند و از آن

غصه برهند ؛ همانا که بیک رقعۀ مبارک خلقی را از بلائی رهانید ،

در آخرت نیز چها خواهد کردن ؟

(۱۲۶/۳) همچنان منقولست که عاملی از محبان آن حضرت

در ایفای مال قوی زیانمند شد و قرب دو سه هزار دینار وامدار گشت

و طاقت ادا کردن آن نداشت ؛ برخاست و با عیال خود بحضرت مولانا

آمده پای مبارکش افتاد که حَسْبَةَ اللهِ تَعَالَى عَنایت و شفاعتنامه درین

باب بخدمت پروانه بنویسد تا مگر چیزی وا برند و یا مهلتی دهند ؛

فی الحال رقعۀ فرستاده شفاعت کرد ؛ پروانه گفته باشد که این قضیه

بدیوان تعلق دارد ؛ در جواب او باز فرمود نبشتن که حاشا حاشا دیوان ،

- بحکم سلیمانست نه آن که سلیمان بحکم دیوان ، و پروانه را نام سلیمان
 بود ، بشاشت عظیم نموده ذوقها کرد ورقه را بوسیده ذمت عامل را
 از آن وام بری کرد و از خاصه خود بدیوان جواب گفت ؛ همانا که 3
 حضرت مولانا دعاها کرده فرمود که در پیشانی معین الدین پروانه نوری
 هست سلیمانی که اگر آهنگ کند ملک مغرب و مشرق را فروگیرد ؛
 6 پرسیدند که عجب آن نور چه نورست ؟ فرمود که نور عشق ماست ؛
 دوستان این خبر را بگوش پروانه رسانیده سر نهاد و شکرها کرده نه
 چندان شکرانها فرستاد که در شرح آید
- 9 (۱۲۷/۳) همچنان چلبی شمس الدین ولد مدرس رحمه الله علیه
 روایت کرد که خدمت امیر جلال الدین قره طائی رحمه الله علیه مردی
 بود ولی سیرت ، ظاهر سریرت ، و خیرات و صدقات او برکافه برایا
 12 علی العموم متواصل بود و حضرت مولانا او را تعظیم عظیم می فرمود
 و نوازش می کرد ؛ بعد از وفات او روزی از در مدرسه او گذر می کرد ؛
 زمانی توقف فرمود ؛ بعد از آن گفت که یار مرحوم جلال الدین
 15 قره طائی ما بانگ میزند که مشتاق حضور اصحاب شده ام تا از
 نفَس مبارک مولانا یکدم بیاسیم ؛ با جمع یاران زیارت او تشریف
 داده ساعتی در تربه او نشسته ، حفظ قرآن خواندند و یاران عزلیات
 18 و مثنوی خواندند ؛ مرحمت بی نهایت فرموده بیرون آمدند

- (۱۲۸/۳) همچنان هم خدمتِ چلبی شمس الدین حکایت کرد که روزی حضرت مولانا با جمعِ اصحاب بسوی زاویه شیخ صدرالدین می‌رفتند ؛ چون نزدیکتر رسیدند خادمِ مقام بیرون آمده خدمت کرد که شیخ در گوشه نیست ؛ خداوندگار فرمود که خمش کن که از شیخ این قدر نیاموختی که چیزی را که از تو پرسند نگوئی ؛ از آنجا در گذشتند و بمدرسه که در آن حوالی بود در آمدند ، چندانى 6 معانی و معارف فرمود که توان گفت ؟ بعد از آن ساعتی گوشِ مبارک را بر دیوارِ مدرسه نهاده سر می‌جنبانید ، فرمود که اصحاب را معلوم است که ما اینجاگاه چون آمدیم ؟ مقصودِ کلتی آن بود که این بقعه 9 بیچاره بزبانِ حال بحضرت حق می‌نالید و زاریها می‌کرد که چند پوست چند پوست ؛ روزی بمعانی دوست مشرف نشوم ؛ الله الهام داد تا بدینجا نهضت نموده ساعتی او را بمغز نغزِ معانی و قدمِ مبارکِ یاران مشرف 12 گردانیدم

- همچنان فرمود که امام محمد غزالی رحمه الله علیه در عالمِ ملک گردد از دریای عالم بر آورده ، عِلْمِ عِلَم را بر افراشته ، مقتدای 15 جهان گشت و عالِمِ عالمیان شد ؛ چه اگر همچون احدِ غزالی ذره عشقش بودی بهتر بودی و سرِّ قربتِ محمدی را چون احد معلوم کردی ؛ از آنک در عالم همچون عشق استاذی و مرشدی و مَوْصِلِ نیست 18

شعر (سریع)

عشق‌گزین عشق که گردی گزین عشق ترا بخشد رائی رزین

- 3 (۱۲۹/۳) همچنان منقولست که روزی حضرت مولانا در حجره^۱ سراج الدین تری که علامه^۲ زمان خود بود، درآمده بمعانی مشغول شد؛ فرمود که حکیم الهی خواجه سنائی و خدمت فرید الدین عطار قدس الله سرهماً بس بزرگان دین بوذند ولیکن اغلب سخن از فراق گفتند؛ اما ما سخن همه از وصال گفتیم؛ باز فرمود: امام ابوحنیفه و امام مطلبی و امامان دیگر رضى الله عنهم معاران عالم خشکی بوذند؛ هر که بصدق تمام طریقه ایشان را گرفت و متابعت آن عزیزان کرد از شرور اشار و قطعان راه دین ایمن شد و رهید؛ اما جنید و ذوالنون و ابایزید و شقیق و ادهم و منصور و امثال ایشان مرغان آبی بوذند و سبحان عثمان معانی؛ هر که متابعت ایشان کند از حيله‌های نفس مکار خلاص یابد و بگوهر دریای قدرت ره برد

- 15 (۱۳۰/۳) همچنان خدمت بهاء الدین بحری که از علم معانی بهره^۳ اکمل داشت روایت کرد که روزی حضرت مولانا فرمود که هر که بسخنان عطار مشغول شود از سخنان حکیم مستفید شود و بفهم اسرار آن کلام رسد و هر که سخنان سنائی را بجِد تمام مطالعه کند بر سر سنائی سخنان ما واقف شود

- (۱۳۱/۳) هم او روایت کرد که روزی حضرت مولانا علیه سلام الله و تحياته در مدرسه نشسته بود؛ از ناگاه ملک الشعرا امیر بهاء الدین قانع که خاقانی زمان بود، با جماعت اکابر زیارت خذاوندگار درآمدند؛
 3 بعد از مقالات بسیار و اجوبه واسئله بی شمار قانع گفت که بنده سنائی را هرگز دوست نمی دارم؛ از آنک مسلمان نبود؛ فرمود که چه معنی که
 6 مسلمان نبود؟ گفت: از برای آنک آیات قرآن مجید را در اشعار خود تضمین کرده است و قوافی ساخته؛ حضرت مولانا بحدت تمام قانع را درهم شکسته فرمود که خشن کن! چه جای مسلمانی که اگر مسلمانی
 9 عظمت او را دیدی کلاه از سرش بیفتادی؛ مسلمان تویی و هزاران همچون تو؟ او از کونین مسلم بود و کلام خود را که شارح اسرار قرآنست هم بدان صورت زیب داد که اخذنا من البحر و آهرقنا علی البحر
 12 و تو این حکمت را ندانی و نخوانده از آنک بظاهر قانع و گفت:

شعر (رمل)

- اصطلاحانیت مر ابدال را که نباشد زان خبر اقوال را
 15 زان نماید این حقایق نا تمام که برین خامان بود فهمش حرام

T, I, 240; H, I, 201

آ ۶۰ B ب ۶۵ Z ۱۳۱/۳

3 اکابر Z: — B 8 که: — B 14 اصطلاحانیت Z: اصطلاحی نیست B

امیر بهاء الدین قانع: احمد بن محمود الطوسی است که بعد از وفات (۶۷۲ هـ/۱۲۷۳ م) مولانا فوت شده است؛ مداح سلاطین آل سلجوق بود و کلیله و دمنه را بنظم آورده است (ر.ک. به Rieu، Catalog of the Persian manuscript in the British Museum ج ۲، ص ۵۸۲ ب — ۵۸۴ آ؛ Ana-، M. Fuat Köprülü؛ Belleten، J ۷ (۱۹۴۳) ص ۳۹۳-۳۹۶؛ Ahmed Ateş؛ Hier VI-VIII (XII-XIV)، asırlarda، ۷-۸، جزو ۲، ص ۱۱۱-۱۱۲) TM، Anadolu'da Farsça eserler

و چون خدمتِ شہارا از غوامضِ اسرارِ اولیاءِ حظّی نیست لازم نیابد
 نفیِ حالِ ایشان کردن و خود را در معرضِ هلاک انداختن ؛ ولی اگر
 3 در حقِّ ایشان اعتقادی بندی و صدقِ ورزی ترا در روزِ جزا وِزری
 نباشد بلکه ورزی و پناهی باشدت و شفیعِ شفیعِ تو شوند ؛ فی الحال
 بر خاست و سر واز کرده استغفار نمود و از آن بی ادبی توبہ کرده مریدِ
 6 مخلص شد

(۱۳۲/۳) همچنان ولیُّ الله عَلَی الْعِیَان ، سراج الدین مثنوی خوان ،
 رَحْمَةُ اللهِ عَلَیْهِ از حضرتِ چلبی حسام الدین قدّس اللهُ سِرَّهُ روایت
 9 چنان کرد کہ روزی یکی را از مریدانِ خود سوگند می داد کہ بکارِ
 نا مشروع مشغول نشود و بر سرِ رحلِ الهی نامہ حکیم را پوشانیدہ
 پیش آوردند ؛ در حالِ حضرتِ مولانا از دردِ آئندہ پرسید کہ چہ سوگند
 12 خوارگیست ؟ چلبی فرمود کہ فلانی را از تهنک سوگند می دهم ؛ ترسیدم
 کہ بمصحف سوگندش دهم ، الهی نامہ را رو پوش کردم ؛ فرمود کہ
 والله این قوی تر میگیرد ؛ از آنک صورتِ قرآن بر مثالِ ماست است
 15 و این معانی روغنِ وزبدهٔ آن

(۱۳۳/۳) همچنان شہاب الدین گویندہ و عثمانِ قَوَالَ رَحِمَهُمَا اللهُ
 از مقبولانِ مُقْبِلِ بودند ، چنان روایت کردند کہ روزی در مدرسہ
 10 سماعِ عظیم بود و حضرتِ مولانا از حدِّ بیرون شورها کردہ دم بدم
 تا تحتِ گویندگان می آمد و متحنی گشتہ عذرہا می خواست ، باز تواجد
 می نمود و عذرہا می خواست کہ شہارا عالمِ نازکیست ، بس باشد واصحاب را

T, I, 242 ; H, I, 203 آ ۶۰ B آ ۶۵ — ب ۶۴ Z ۱۳۳ — ۱۳۲/۳

2 ولی Z : بلی B || 5 کرده Z : کردی B || 12 می دهم B : + سوگند

می دهم Z || 14 بر B : — Z

- حیرت یکی در هزار می‌شد که این تواضع با که می‌کنند و این تکلف با کیست ؛ چون سماع بنهایت رسید حضرت چلبی حسام الدین سر نهاده از آن سرّ باز پرسید ؛ فرمود که سرّ روحانیتِ خواجه حکیم سنائی 3 متمثل شده بود و تجسّد نموده در پهلوی عثمان و شهاب الدین ایستاده دف می‌زد و لطفها می‌فرمود و من دمدم از تمثالِ سرّ او عذرها می‌خواستم تا از ما خشنود باشد و حقیقت باید دانستن که مردانِ حقّ از عالمِ غیب 6 هرکرا یاد کنند و خواهانِ او شوند در حال پیشِ او متمثل می‌شوند ؛ چنانکه روح القدس مریم را و حضرت رسول را عَلَیْهِمَا السّلام و صور روحانی اولیاء کمل را و آن را درویشانِ عالمِ تَرَوْحُن و تمثّل 9 و تجسّد گویند

(۱۳۴/۳) همچنان یارِ ربّانی خواجه نفیس الدین سیواسی رحمه الله

- علیه روایت کرد که روزی حضرت مولانا بحّام درآمده بود و در میانه 12 گرما به مُرَبَّع نشسته معانی می‌فرمود و اصحاب شورها می‌کردند ؛ از ناگاه برخاست و بانگی بر زد که درین مجمع مولانائی کیست تا سه بار ؛ جمیع یاران خاموش کرده هیچ نگفتند ؛ بعد از آن فرمود که اگر چنانکه 15 بیگانه درین حّام درآید و در جامه کَن حّام جامه‌های اصحاب را ببیند ، در حال بدانند که یاران مولانا اینجاگاه بوده اند ؛ اکنون از آنک جامه و دستارِ شما مُعَرَّفِ شما باشد ، چرا نباید که شما مُعَرَّفِ جانها و جامه‌ها 18 باشید ؛ چنانکه ظاهرِ یاران بدینها آراسته است ، باید که بواطنِ شما

نیز بعرفت الهی و حقایق آراسته شود که ان الله لَا يَنْظُرُ إِلَى صُورِكُمْ
وَلَا إِلَى آثَمَائِكُمْ وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَنِيَّاتِكُمْ . تا من
3 جمیع الوجود مولوی معنوی باشید و هذه کفایة

- (۱۳۵/۳) همچنان خواجه نفیس الدین روایت کرد که روزی در
مدرسه سماعی عظیم بود ؛ از ناگاه حضرت مولانا تیز تیز بسوی من آمد
6 و گریبان مرا محکم بگرفت و من از آن هیبت بیخود گشتم ؛ بعد از آن
فرمود که اگر از تو سؤال کنند که مولانا آستین فرجی را چرا تشمیر
میکند چه خواهی گفتن ؟ گفتم : هر چه خداوندگار فرماید ؛ فرمود که
9 کل کائنات بر مثال خانقاه است بس عالی و عظیم و در آن خانقاه شیخ
حقیق حضرت الله است و تمام انبیاء و اولیاء و خواص امت بسان
صوفیان مسافرنند ، و چون صوفی غریب درین خانقاه نزول کند و خادم را
12 نداند باید که نظر کند تا آستین جامه را که تشمیر کرده است استدلال
کند که خادم خانقاه اوست و سایر ارکان و آداب ارباب تصوف را ازو
اکتساب کند ؛ بعد از آن با صوفیان صفا و سالکان راه وفا محرم
15 و همدم تواند بوذن و در آنجا اقامت کردن و استقامت نمودن و الا هم
اندر ساعت از هانقاهش برون اندازند ؛ اکنون درین خانقاه عالم
از تحویل آدم و فیض آن دم خادم الله مائیم و الخادیم الله حبیب الله
18 ضابطه کنیست والعاقل یتکفیه الإشارة . و این نصیب خدمت
از نصاب رسول الله بما رسیده است کما قال صَلَّی الله علیه و سلم :
سَيِّدُ الْقَوْمِ خَادِمُهُمْ ؛ زهی مبارک خدمتی که خادمی از برکت
21 خادمی مهتر و بهتر عالمان شد و مخدوم جهانیان گشت

(۱۳۶/۳) همچنان عزیزی روایت کرد که روزی پیشِ حضرتِ مولانا از یکی حکایت کردند که فلانی می‌گوید که دل و جان بخدمتست؛ فرمود که خش کن! در میانِ مردم این میراثِ دروغ مانده است که 3 میگویند و او آنچنان دل و جان از کجا یافت که در خدمتِ مردان باشد؟ بعد از آن روی مبارکِ بسوی چلبی حسام‌الدین کرد که الله الله با اولیای حق زانو بزانو باید نشستن که آن قربت را اثرهای عظیمست، چنانکه 6 فرمود

شعر (هزج)

بهر حالی که باشی پیشِ او باش   که از نزدیک بوزن میهر زاید 9
چنانکه تن بساید بر تنِ یار   بدیدن جانِ او بر جانِ بساید
جذائی را چرا می آزمائی   کسی مر زهر را چون آزماید؟
اگر تو پاک و ناپاک بمگریز   که پاکیا ز نزدیکی فزاید 12

(۱۳۷/۳) همچنان روزی خدمتِ علاء الدین ثریانوسِ بحضرتِ مولانا حکایت میکرد که اخی احمد امروز در مجمعی می‌گفت که مانیز از جمله عاشقانِ مولانائیم؛ فرمود که خش کن! چه گونه مرده خاوند عاشق 15 است که او را معشوقش نمی‌شناسد. اگر چه محرم نشوند

شعر (رمل)

ز آن بیاورد اولیا را در زمین   تا کندشان رحمةً للعالمین 18

1 همچنان ... س ۱۲/۲۴۸ م ۱۲۵۵ BZ : — K || 7-6 چنانکه فرمود Z : —

B || در B : بو Z کت || 10 ه بساید Z : ساید B

18 زان ... للعالمین MN : ج ۳ ص ۱۸۰۴/۱۰۳ MA : ۱۴/۲۴۰

- (۱۳۸/۳) همچنان منقولست که روزی حضرت مولانا رو بیارانِ عزیز کرده فرمود که چندانکه ما را شهرت بیشتر شد و مردم زیارت ما می آیند و رغبت می نمایند از آن روز باز از آفت آن نیا سوذم، زهی که راست می فرمود حضرت مصطفای ما که الشُّهْرَةُ آفَةٌ وَالرَّاحَةُ فِي الْخُمُولِ ؛
- ۳ اما امر چنانست چه توان کرد که اُخْرِجْ بِصِفَاتِي إِلَيَّ خَلْقِي مَن رَأَى رَأَى وَمَن قَصَدَكَ قَصَدَنِي وپیوسته اصحاب را از آفت شهرت حذر میفرمود و میگفت
- ۶

شعر (رمل)

- ۹ خوبش را رنجور سازی زار زار   تا ترا بیرون کنند از اشتبار
کاشتهار خلق بند محکمست   در ره این از بند آهن کئی گمست
- (۱۳۹/۳) الحکایه : فقیر نهری، فی دهری، شیخ سنان الدین آقشهری
- ۱۲ رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ که از کُمَلِ اصحابِ حُلُوی و سالکِ مَسَالکِ عُلُوی بود، از حضرت سلطان ولد چنان روایت کرد که او فرموده است که در ماه رمضان حضرت والدِ دمِ قربِ ده روز در خانه منزوی شده روی
- ۱۵ بکسی ننمود؛ روزی اکابرِ قونیه از علما و فقرا و عرفا و امرا و عوام مردم در مدرسه غُلُوی عام کردند که ما بفراقِ خداوندگار نَحْمَلِ نداریم و زاریهای عظیم نموزند

T, I, 246; H, I, 206

T ۱۳۸/۳ - ۱۳۹ Z ۶۵ ب ۶۱ A

- ۵- ۶ اخراج ... قصدی: گفته بایزید بطایب است (ر.ک. به رسالة النور، ص ۱۳۹؛ فیه مافیه، ص ۷۶، ۷۹ حواشی و تعلیقات ناشر)
- ۹ خویش را ... گشت: MN ج ۱، ص ۱۵۴۰/۹۵-۱۵۴۶؛ MA
- ۲۰-۱۹/۲۱

شعر (مقارِب)

درازست قصّه تو خود این بدائی   طلبشای ماهی ز بی‌استقائی

- حضرتِ ولدِ فرمود که برخاستم و بر درِ حجره رفتم، تا از حالِ پدرم 3
تجسس کنم؛ آهسته آهسته آمدم و دزدیده از شکافِ در نظر کردم؛
حضرتِ پدرم فرمود که بهاء‌الدین بیرون چه غلبه است؛ گفتم: تمامِ
شهر محبّان و عاشقان در فراقِ خداوندگار می‌سوزند؛ گفت: حق 6
بدستِ ایشانست، اما سه روزِ دیگر مرا مُهلت دهند؛ سر نهادم
و باز گشتم، اصحاب را خبر کردم؛ شاذیها کردند و سباعها زدند؛ بعد
از سوّم روز علی‌الصباح آمدم و از شکافِ در در حجره نظری کردم 9
دیدم که تمامِ حجره از زیر تا بالا بِجسمِ مبارکِ مولانا پر شده بود
و مالا مال گشته و همچنان شکافِ در نیز آکنده شده بود؛ چنانکه پنبه را
در شکافها پری‌کنند؛ از آن هیئت نعره زدم و بیخود شدم تا دو سه 12
نوبت این حالت را دیدم؛ آخرین نوبت باز نظر کردم، دیدم که
بِجسمِ او همان قرارِ اعتدال و لطافت و لاغری بود که بود و دیدم که
بدستِ مبارکِ خود را مینواخت که شا باش! نیکو رفتی! اَحْسَنْتَ 15
زهی تحمل که نمودی، آنچ کوهِ طور بر نتافت و پاره پاره شد تو
برداشتی، آفریها بر چون تو یارِ غارِ باذ، چنانکه فرمود

18

شعر (رمل)

از کمالِ قدرتِ ابدانِ رجال   یافت اندر نورِ بیچونِ احوال
آنچ طورش بر نتابد ذره‌ی   قدرتش جا سازد از قاروره‌ی

فریاد کنان از در درآمدم و سر نهادم و روی برپایش مالیدم؛ فرمود که
 بهاء الدین این سرّیست میان ما و شما؛ و قتها می باشد که ما بحضرت
 3 میرویم و اوقات فیض و تجلّی حضرت تعالی و تقدّس بر ما می آید؛
 ساعتی که ما آنجا رویم لاغر و ذلیل و پر نیاز شویم؛ ساعتی که حضرت
 عزّت تشریف فرماید در جمله عالم ننگنجیم، تا حجره را چا رسد؛
 6 بیرون آمدم و اصحاب را خبر کردم؛ غلغله در شهر قونیه افتاده طُلُب
 طُأب اکابر و اصاغر زیارت می آمدند و هر یکی را عل الانفراد
 از کمال اتحاد دلدارها میفرمود و عنایتها می کرد؛ بعد از آن بلا انقطاع
 9 هفت شبان روزی بساع شروع فرمود

(۱۴۰/۳) همچنان محققان طریقت و محققان حقیقت علیهم
 التحیّة والسلام روایت چنان کردند که مگر روزی خدمت جلال الدین
 12 قره طائی را در دل رغبتی شد که نماز صبح را در پی مولانا گزارد؛
 پنهانی برخاست و تنها بمدرسه ایشان در آمد در وقت یاحی؛ و در پس
 در بنماز ایستاد؛ دید که حضرت مولانا در محراب ایستاده است.
 15 می بیند که از ناگاه بلند شد و عظیم شد و بالید و تناور گشت و تمام صحن
 و صفّه مدرسه مالا مال شد، چنانکه او را بحالِ مقام و مقام قرار
 نماند؛ نعره بزد و بیوش شد؛ بعد از ساعتی چون بخود آمد، دید که
 18 حضرت مولانا بسجده رفته بود؛ چون نماز را تمام کرد، فرمود که
 امیر جلال الدین وقتی که حضرت عزّت ما را بنوازد چنان میثویم

ووقتی که مارا آنجا خواند چنین می‌شویم : سر نهاد و گریان بیرون آمد
و آن روز یاران را بخشایش بسیار فرمود

- ۳ (۱۴۱/۳) همچنان خدمت زبده الفضلاء ینبوع المعانی مولانا
صلاح الدین ملطی رحمه الله علیه که از کبار علمای اصحاب بود و حضرت
خداوندگار اورا یارکت بهاء الدین خطاب فرمودی و در فن عربیت
سیبویه وقت بود و استاذ چلبی عارف قدس الله سیره چنان روایت
۶ کرد که حضرت خداوندگار قرب چهل روز تمام از ناگاه غائب شد
و تمام اصحاب و اکابر در طلب او دیوانه شدند تا مبادا که دشمنی
و منکری فرصت یافته چیزی واقع شود : همچنان یاران فوج فوج
۹ گشته طلب میکردند و پرسیان می‌شدند تا حدی که در شهر منادی
کردند که هر که خبر خداوندگار یارذ و نشان دهد هزار درم شکرانه
دهند؛ مگر که حمام دوتی را قازغان خلل آورده آتش چکیدن گرفت ؛
۱۲ همانا که آتش کشیده حمامی در آمده که مرمت آن خلل کند ؛ دید که
حضرت مولانا با جامه‌ها و دستار بر بالای گوزبان خزینه ایستاده است
و واله گشته که نه جامه‌هاش تر شده بود و نه غرق عرق شده ؛
۱۵ بادب تمام سر نهاده بازگشت و دوان دوان بمدرسه آمد ؛ دید که مجموع
یاران در بندگی سلطان ولد و چلبی حسام الدین جمع آمده در آن اندیشه
بودند ؛ کیفیت حال را باز گفته از غایت شادی یاران اورا برداشته
۱۸ بوی فرجها و چیزها بخشیدند و خدمت خواجه مجد الدین مراغی فی الحال

۵ بهاء الدین : ۲ : بها الدنیش B || ۶ چلبی B ~ عارف Z || روایت Z ~

چنان B || ۱۲ دهند ZB : ۲۵ B || ۱۳ آتش را B : آتش Z || ۱۶ دوان دوان : دران

مدت B || آمد دید Z : آمده دوان B || ۱۸ اورا Z : او B

ہزار درم و خلعتش داد ؛ بجمعہم بحمام آمدند و قوالان حاضر شدند ؛
 همچنان سماع کنان و رقص زنان بمدرسہ آمدند ؛ گویند : یکہفتہ تمام
 3 سماع واجتماع بود

- (۱۴۲/۳) الحکایہ : همچنان روزی حضرت خلیفہ خداوندگار ،
 سلطان الابرار ، چلبی حسام الحق والدین رَضِیَ اللہُ عَنْہُ روایت
 6 فرمود کہ از حضرت مولانا چنان شنیدم کہ حق تعالی چون جسمِ
 پاکِ آدم را علیہ السلام از آدمہ کورہ خاک ابداع کرد و روح قدمی را
 در وی نفخ فرمود ، جبرائیل امین را خطاب عزت در رسید کہ از دریای
 9 قدرت من سہ پارہ گوہرِ عظیم برگیر و در طبقِ نورین نہادہ نثارِ
 آدمِ صَفّی کن و برو عرضہ می دار ، تا از آنها یکی را اختیار کند ؛
 یکی گوہرِ عقل بود ، دوم گوہرِ ایمان بود ، سوم گوہرِ حیا
 12 بود ؛ چون جبرائیل امین طبق را بحضرت آدم عرضہ داشت و کیفیتِ
 حال را باز گفت : بنظرِ فراستِ الْمُؤْمِنِ يُنْظَرُ بِنُورِ اللہِ نظر کردہ
 گوہرِ عقل را اختیار کرد ؛ جبرائیل می خواست کہ طبق را بآن دو
 15 گوہر برگیرد و باز بدریای قدرت برد ؛ از غایت گرانی بآن قوت کہ
 اورا بود نتوانست برگرفتن ؛ گوہرِ ایمان و حیا جواب دادند کہ ما از

T, I, 251 - 52 ; H, I, 210 - 11 ب ۶۲ B آ ۶۷ Z ۱۴۳ - ۱۴۲/۳

1 آمدند و B : آمدنہ Z || 3 آمدند B : آمدنہ Z || 8 فرمود Z : می فرمود B

10 یکی را B : یکی Z || 16 بود Z : — B || دادند Z : دادندی

13 المؤمن ... اللہ : یکی از احادیث نبوی است (ر. ک.) بہ احیاء علوم الدین ، ج ۲

ص ۲۰۱ : ج ۳ ص ۱۸ ؛ جامع صغیر ، ج ۱ ، ص ۸ ؛ کنوز الحقائق ، ص ۳ ؛
 فیہ مافیہ . ص ۱۲۸ و حواشی و تملیقات ناشر ص ۳۱۵)

- صحبۂ عقل محبوب خدا جدا نمی شویم و هرگز بی وجود او بجائی
مارا قراری و وجودی نیست ؛ از آنک از قدیم العهد ما هر سه جوهر
کان عزیم و گوهر بحرِ قدریم ؛ از همدیگر انفکاک نداریم ؛ از حضرت 3
الله خطاب عزت در رسید که یا جبرائیل دَعْنَهُمْ وَتَعَالَ یعنی که بگذار
و بیا ؛ همانا که عقل بر قلعه دماغ آدمی منزل گرفت و گوهر ایمان
در دل پاک درآک و او مسکن ساخت و گوهر حیا بر چهره مبارک آدم 6
فرو نشست و آن هر سه گوهر پاک میراث فرزندان خاص آدم اند ؛
چه از نسل آدم هر فرزندی که بدان گوهرها متحلی و منجلی نیست
از آن نور و از آن معنی خالیست وَ اَلْعَاقِلُ یَكْفِیْهِ الْاِشَارَةُ 9

(۱۴۳/۳) همچنان چلی شمس الدین ولد مدرّس روایت کرده که

- بندگی مولانا حمزه نامی نای زنی بود و بغایت استاذ و خوشنواز بود
و حضرت مولانا در حق او عنایهای عظیم داشت ؛ از ناگاه رنجور 12
شد و بمرد ؛ بحضرت مولانا اعلام کرده بعضی اصحاب بتجهیز او مشغول
شدند ؛ همانا که مولانا برخاست و بخانه او رفته چون از در او درآمد
گفت : یار عزیز حمزه برخیز ! لَبَّيْكَ کنان بر خاست و نای نواختن 15
گرفت ؛ سه شبان روزی سماعی عظیم کردند و آن روز قرب صد
کافر روی مسلمان شد و چون قدم مبارک بیرون نهاد فی الحال
رحلت نمود . 18

1 خدا Z — B || او Z : ان B || بجائی Z : جائی B || 2 قراری و وجودی Z :

قراری وجود B || از قدیم B : قدیم Z || 14 که B — Z || 16 شبان Z :

(۱۴۴/۳) همچنان درویشی از یاران سفر کرد؛ چون خبر وفات

۲ ابو بھضرت مولانا رسید فرمود که چرا پیشتر که خبر نکرده بود که رها نمی کردم که می رفت؛ قُضِيَ الْأَمْرُ وَاللَّهِ تَرْجِعُ الْأُمُورُ (۲۱۰/۲)

(۱۴۵/۳) همچنان یارِ ربّانی ملک الخلفاء سالک سنی مولانا

۶ بدرالدین معدنی رَحِمَهُ اللهُ که در معدنِ لُؤْلُؤَه خلیفه بزرگ بود و صاحب دل، روایت کرد که حضرت مولانا را گوینده بود بغایت شیرین نَفَس. اما در پشتِ خود کوری داشت؛ روزی حضرت مولانا در سماع شورها میکرد و تواجد مینمود و بنزد او آمده حالها ۹ میکرد و آن بیچاره منحنی گشته بعشق تمام دف می زد و اسرار می گفت؛ بعد از سماع فرمود که چرا راست نمی ایستی. ترا چه حالتست؟ کور پشت را عرضه داشت؛ همانا که دستِ مبارک بر آنجا مالیده شد ۱۲ در حال قدّ او بالیده شد؛ سر نهاده و همچو سرو روان روان شد، شادی کتان چو بخانه خود آمد زن او انکار نموده در را نگشود که تو ۱۵ شوهر من نیستی؛ اصحاب حکایتِ عنایت را باز گفته و سالها در بندگی قیام می نمود

(۱۴۶/۳) همچنان روزی حضرت مولانا را حکایت کردند که

۱۸ فلان الدین نائی در حالتِ مستی نمانده است؛ فرمود شکر که نماند

T, I, 253 - 54; H, I, 211 - 12 آ ۶ B آ ۶۸ ب - Z ۱۴۶ - ۱۴۴/۳

۶ لؤلؤه B: لؤلؤه Z || B 8 خود: او Z || 9 حالها Z: حالها B || 13 در حال...

بالیده شد B: — Z || 14 او Z: او را B || 15 عنایت را B: غایت را Z || 17 مولانا را

B: مولانا Z

و در آن مستی بمرد : چه اگر مانند و هشیار شدی نیک نبودی ،
چنانکه بلبل بیچاره در وقت گل برابر گل نعره ها میزند و فریادها
میکند ، چندانکه که بخود میشود چه اگر گریه در آن حالت فرصت
یابد و آن بلبل بیخود را بخورد آن بلبل ابداً مست بماند و بیخود
محسوس شود کَمَا تَعِيشُونَ تَمُوتُونَ و کَمَا تَمُوتُونَ تُحْشَرُونَ

6 شعر (رمل)

این قدر گفتیم باقی فکر کن   فکراگر جامد بود رو ذکر کن
ذکر آرد فکر را در اهتزاز   ذکر را خورشید آن افسرده ساز

- ۹ (۱۴۷/۱) همچنان جماعتی از حضرت مولانا سؤال کردند که پیش
جنازه مردگان مقریان و مؤذنان تا بوذه است از قدیم العهد بوذه
است ؟ درین زمان که دور شماس بوذن این گویندگان چه معنی
دارد ؟ همانا که علمای امت و فقهای شریعت تشیع میزنند و آن را بدعت
میگویند ؛ فرمود که در پیش جنازه مؤذنان و مقریان و حفاظ گواهی
میدهند که این میت مؤمن بود و در ملت مسلمانی وفات یافت ؛ قوالان
ما گواهی میدهند که این متوفاً هم مؤمن بود و هم مسلمان و هم عاشق
بود و دیگر آنکه روح انسانی که سالها محبوس زندان دنیا و چاه
طبیعت شده بود و اسیر صندوق بدن گشته ، از ناگاه بفضل حق
خلاص یافت و بمركز اصلی خود رسید . نه موجب شادی و سماع
و شکرها باشد ، اورا تا همچنان پیر زنان و شادی کنان بحضرت
عزت رغبت و مراجعت نماید و دیگران را هم ترغیب دهد بچنانبازی

8 b ذکر را : Z ذکر B || 16 روح : Z روحانی B || 18 یافت : Z یافت

B || 19 بحضرت : Z حضرت B || 18 بچنانبازی : B چنانبازی Z

۳ و دلیری. چه اگر در صورت حال یکی را از زندان آزاد کنند و تشریف دهند بی هیچ شکّی موجب هزار متمدّدات و شادی باشد و فی الحقیقه مرگت یاران ما درین مثبت است که گفته شد

شعر (رمل)

۶ چونک ایشان خسرو دین بوذه اند وقت شادی شد چو بشکستند بند
سوی شادروان دولت تاختند کُنده و زنجیر را انداختند
روح سلطانی ز زندانی بخت جامه چه درانیم و چون خائیم دست

(۱۴۸/۳) همچنان از حضرت سلطان ولد منقولست که گفت:

۹ روزی ملالت و قبض عظیم بر من غلبه کرده بود؛ دیدم حضرت
والدم از درِ مدرسه در آمد و مرا ملول و منقبض دیده فرمود که از کسی
تورنجبیدی که چنین تُرنجیدی؟ گفتم: نمی دانم که چه حالت؛ پدرم
۱۲ برخاست و بخانه در آمده بعد از لحظه دیدم که پوستینِ گرگین را
گردانیده سر و روی مبارک را پوشانیده بیرون آمد و چون نزدیک
من رسید فرمود که بُعْ بُعْ یعنی مرا بترساند، چنانک اطفال را
۱۵ ترسانند و مرا از آن حرکت لطیفِ پدرم خنده عظیم وارد شده
چندانی خندیدم که نتوان گفتم؛ سر نهادم و پایهای پدر را بوسه ها
دادم؛ فرمود که بهاء الدین چنانک اگر ترا محبوبی لطیفی که ملازم

T, I, 255; H, I, 213

۱۴۸/۳ Z ۶۸ آ B ۶۳ ب

2 هزار Z: هزاران B

5-7 چونک... دست: MN ج ۶، ص ۷۹۸/۳۱۸ - ۷۹۹، ۷۹۷:

MA ص ۵۷۱/۱۲-۱۱

کنار تو بوده باشد و همراه با تو لاغها کند و طرب انگیزیها نماید،
از ناگاه صورت را بگرداند و بیاید و ترا بُع بُع کند، هیچ ازو
بترسی؟ گفتم: فی نترسم؛ فرمود که آن محبوبی که ترا بغایت شاذان
میداشت و ازو در بسط بودی و نشاط میکردی هموست که غمگینت
میدارد و ازو مقبوض گشته؛ همه اوست و ازوست و ازو فایض میشوی

6 شعر (رمل)

گر لباسِ قهر پوشد چون شرر بشناسمش
کو بزمین شیوه بر ما بارها مست آمده است

9 پس چرا بی فائده غمناک میشوی و در قبضه قبض فرو می مانی

شعر (رمل)

قبض دیدی چاره آن قبض کن ز آنک سرها جمله میروید زبُن
12 بسط دیدی بسط خود را آب ده چون بر آید میوه با اصحاب ده
فرمود که فی الحال حال بر من بگشت و همچون گل تازه شگفته
و منبسط شدم و چندانک عمر من بود دیگری روی غم را ندیدم
15 و غمناک نشدم و اصلاً غم دنیا در گردن نگشت و از غایت بسط
با والدیم انبساطی کرده گفتم که از مقامات و کرامات و درجات جمله
انبیاء و اولیاء علیهم السلام خبرها فرمودید و از بزرگی هر بزرگی نشانها
18 باز نمودید اما از عظمت و پادشاهی خود هیچ نگفتید؛ پدرم فرمود که
بهاء الدین سهل گیر! نمیدانی که

شعر 6 Z : B — 12 بگشت Z : کشت B || 14 در کرد B : کرد Z ||

15 که Z : B —

11 - 12 قبض... ده MN : ج ۳ ص ۲۲/۳۶۲ - ۳۶۳ MA : ص ۲۰۱/۱۱

شعر (رمل)

- مادحِ خورشیدِ مدّاحِ خودست که دو چشمِ روشن و نافرُمیدست
 ۱ و چون حضرتِ بذرِ از عالمِ قبضِ بعالمِ بسطِ کشیده بود و از مملکتِ
 کثرتِ بملکوتِ وحدتِ رسانیده

شعر (طویل)

- وَمَا الْحُسْنُ إِلَّا وَاحِدٌ غَيْرَ أَنَّهُ إِذَا أَنْتَ عَدَدْتَ الْمَرَّيَا تَعَدَّدَا ۶
- طریقهٔ انبساط را مفتوح گردانیده درین سؤال الحاحِ عظیم کردم که
 البته شمهٔ از آن احوالِ خود باز گوئی؛ فرمود که بهاء الدین درین
 ۹ شهرِ قونیه نظر کن تا چند هزار خانه‌ها و کوشکها و سراپهای اُمراء
 و اکابر و اعیانِ فاخر هست؛ چه خانه‌های خواجگان و اکادشه از
 خانهای محترفه عالیترست و سراپهای اُمراء از خانهای خواجگان عالیتر
 ۱۲ و همچنان طاق و قصورِ سلاطین و ملوک از آن مجموع بصدد درجه بالاتر
 و معظمترست، اما بلندی و عظمتِ آسمانها بمقابلهٔ آن سراها بغایت
 رفیع و منیع و عظیم افتاده است و چند در چندست، اکنون مقاماتِ
 ۱۵ تمامِ انبیاء و اولیاء برین منوالست که ذکر کرده شد چنانکه قرآن
 مجید می‌فرماید تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ (۲/۲۵۳)
 و قوله وَكَذَٰلِكَ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّينَ عَلَى بَعْضٍ (۱۷/۵۵) وقال
 ۱۸ تَعَالَى وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ (۴۳/۳۲) و درین معنی

2 b و Z : — B || 3 بسط : Z بسط : B 5 شعر : Z — B || 14 افتاده : Z — B ||

15 تمام : Z تمام B || چنانکه : Z + در B

آیات و اخبار بسیارست، اما مقامات ما نسبت بآن سراها بمثبت آسمانهاست، والله یرزق من یشاء بغير حساب (۲/۲۱۲)؛
 ۳۷/۳ ؛ ۳۸/۲۴) از آن ماست و ما من جمیع الوجوه وارث نور محمدیم
 شعر (رمل)

بگشاذند خزینه همه خلعت پوشید مصطفی باز بیامد همه ایمان آرید

- ۶ (۱۴۹/۳) الحکایه : اصحاب یقین رضوان الله علیهم اجمعین
 چنان روایت کردند که یار ربانی شیخ فخرالدین سیوایی رحمه الله علیه
 مردی بود ذوفنون ، و در آن عهد کتابت اسرار و معانی بر عهده او
 بود ؛ از ناگاه درو جنوبی طاری شده دیوانه گشت ، حضرت مولانا
 همین غزل را همان روز فرمود

شعر (رجز)

- ۱۲ ای عاشقان ای عاشقان یک لؤلؤی دیوانه شد
 طشطش فتاذ از بام ما تگک سوی مجنون خانه شد

الی آخره

- ۱۵ اوقات مگر او در کلام خذاوندگار مدخل میکرد و بطریق اصلاح
 قلم می راند و تحریف کلمات می کرد بی آنکه اجازت فرمودی
 (۱۵۰/۳) همچنان منقولست که روزی حضرت مولانا فخرالدین را
 ۱۸ بتندی تمام بگرفت و گفت : مرا با تو سؤالیست درین معنی که آدم

T, I, 258 - 60 ; H, I, 216 - 17 ب ۶۴ آ Z ۱۵۱ - ۱۴۹/۲

۱ مانبت Z ؛ خاصان B || ۳ ماست Z ؛ خاصانت B || شعر B ؛ بت Z || ۱۰ فرمود

B : فرموده Z || ۱۷ همچنان B : - Z

تقی و ابلیس شقی هر دو گناهی کرده بودند ، عاقبت آدم مغفور و مرحوم شد و شیطان محروم و مرجوم گشت ، سبب آن چه بود ؟
 3 فخرالدین سر نهاد و بسیار گریست و در جواب آن عاجز گشت ؛ فرمود که سبب طرد او شرکت بود و پس فخرالدین از خجالت بیخود شد ؛ بعد از آنکه رحمت نمود از عزیزان روشن دل یکی او را در خواب دید که دندانهایش را ملائکه قهار بمقامع حدید خرد میکردند و او فریادها می کرد ، بیننده بینا از آن حال باز پرسید ؛ گفت : مکافات آن بی ادبهاست که در کلام مولانا می کردم و مداخلت می نمودم ؛
 9 یاران از آن هیبت قوی دلنگس شدند و گریستند ؛ باتفاق بحضرت تربه شیخ در آمدند و سرها باز کرده شورها کردند و گناهان فخرالدین را درخواستند ؛ هم در آن شب همه شان بجمعهم در خواب دیدند که در قصور عیسیٰ سیر می کرد ؛ از حال او پرسیدند که ما فعل الله بیک قال غفر لی ربی ؛ بر من رحمت کردند و از آن زحمت بدعا و شفاعت یاران رهیم

15 (۱۵۱/۲) همچنان مؤلف کتاب بنده خاکی احسن الله الیه میگوید که حضرت مولانا قدس الله سره سطری چند بدست خط مبارک خود در صفحه کتابی بسرخی نبشته بود که شبی مندبل شیخ صلاح الدین عظم الله ذکره در حمام گشوده شد و افتاد ؛ گفت : ای چراغ ! رسوایم کردی ؛ در حال چراغ نگونسار شد فرو افتاد و مُرد و جماعت پیش شیخ دویدند که ما هیچ ندیدیم ؛ شیخ بذآن

2 شیطان Z : + علیه العنة B || 3 آن Z : - || 6 می کردند B : می کرد Z ||

و او . . . می کرد B : - Z || 19 رسوایم Z : رسوایم B

گفت: ایشان خشنود شد که دیده نا دیده آوردند ، اکنون نا مبارکست
آن تبدیلِ مثنوی و تحریفِ کلمهٔ اِنَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ اِلَّا اِنَّهُمْ
3 هُمُ الْمُفْسِدُونَ (۱۱/۲-۱۲) چنانست که چنگال در نهادند و اعضا و شکم
فرو می‌راشند بناخن ، و گوشت را بر میدارند ؛ آن دستار چنین می‌باید ،
چنین می‌باید ، اندرین کناره می‌باید او که اینجاش استانید ، قادرست که
6 او را ماه کند و آن ماه را آفتاب کند و آن آفتاب را چیزی لطیفتر
و نافعتر ، والله اعلم

(۱۰۲/۳) الحکایه : همچنان کبارِ اخیرِ اصحاب روایت کردند که
9 خدمتِ امیرِ یگانه ، مقبول الاولیاء ، تاج الدین معز الخراسانی رَحِمَهُ اللهُ
که از خواص "میردان" حضرت بوذ و امیری معتبر و مردی بوذ صاحب
خیرات و حیرت ؛ چه در مالکِ روم مدارس و خوانق و دارالشفاء
12 و رابطها بنیاد کرده است و حضرت مولانا از جمیع اُمرای سلطان
اورا دوستداشتی و بنو همشهری خطاب کردی و آن روز که مذکور
در حضورِ مولانا تشریف دادی اصحاب شاذیها کردند و چون حضرت
مولانا او را طالبِ صادق و مستقی "آبِ حیات و جلابِ معانی" میدید
15 در شرحِ حقایقِ معارف گرمتر میشد و اسرارِ غریب میفرمود ؛ مگر
روزی بنابر سیرتِ قدیمِ خود بزیارت آمده بوذ ؛ حضرت مولانا
فرمود که کسانی < که > از هستی خود بکلی نرسته اند و از خودی
18 خود نگذشته اند و دم از عالم نیستی میزنند مثالشان چنانست که یکی در

T, I, 261 ; H, I, 299

۱۰۲/۳ Z ۶۹ ب B ۶۴ ب

5 چنین می‌باید Z : — B || او Z ~ که B 9 || رَحِمَهُ اللهُ که Z : — B || 12 سلطان

Z : — B || 14 دادی Z : کردی B || 15 جلاب B : جذاب Z || 16 مولانا Z : — B ||

19 نگذشته اند B : نگذشته Z

قمر چاه اَنَا الْاَعْلَى می گوید و لاف از مقام بالا نی می زنند و همچنان
 کسانی که از هستی خود نیست شده اند و رهایی یافته اند ، بر
 بالای بام ندای اَنَا اَلَا دُنِّی می زنند ، همگان دانند که آواز از
 3 جای عالی می آید و او در همه حال عالی است و مثال این دو دعوی
 چنانست که یکی در دهان خود سیر گرفته است دم از مشک میزند
 ۶ و یکی در دهان خود مشک میدارد و سیر میگوید ؛ اَمَّا عارفانی که
 مشام جان پاک ایشان از بوی اِنْتی لِاَجِدُ نَفْسِ الرَّحْمَنِ مِنْ قِبَلِ
 الیَمَنِ یُمنی یافته باشد و گشاده مشام گشته فی الحال مشک را از
 9 پُشک و آواز باز را از کنجشک میدانند و در میان حق و باطل و عالی
 از نازل فاروق وار فرقی میکنند که المؤمن کَبَّسٌ مُمِیزٌ فَطِنٌ
 یَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ

شعر (رمل)

12

هر که او یَنْظُرُ بنور الله شد از نهایت وز نخست آگاه شد
 حق چو سیما را مُعرَف خوانده است چشم عارف سوی سیما مانده است
 15 قَوْلُهُ تَعَالَى سِیمَاهُمْ فِی وُجُوهِهِمْ مِینَ اَثَرِ السُّجُودِ (۲۹/۴۸) ؛ بعد
 از آن فرمود که امیر تاج الدین ! بیا بوکن ؛ چه اگر بوی وی نیاید ببر و ببنداز

1 می گوید B : گوید Z 2 یافته اند B : یافته Z 11 فطن Z : ظن (!) B 12

الله Z : + تعالی Z 17 بوکن Z : + بی کن B

14 حق ... مانده است : MN ، ج ۱ ، ص ۱۲۶۵/۷۸ ، MA ، ص ۱۷/۳۴

10 المؤمن ... فطن : حدیث نبوی است (ر.ک. به جامع الصغیر ، ج ۲ ، ص ۱۸۴ ؛

کنوز الخفائی ، ص ۱۳۶ ؛ فیه مافیه ، ص ۱۱۷ ، ۱۴۷ و حواشی و تعلیقات نائیر ، ص ۳۱۰)

شعر (مقارب)

بجو بوی حق از دهان قلندر   بجد چون بجوئی یقین محرم آئی

- 3 باز فرمود که پیوسته جانورانِ صحرائی از هر علنی و گیاهی که میچرند
 همرنگ آن گیاه میشوند ؛ بعضی سبزرنگ ، بعضی کبود ، بعضی سیاه ،
 بعضی زرد ؛ همچنان حق را بندگان شایسته هستند که دائماً در صحرای
 6 و اَرْضُ اللَّهِ وَاَسِيعَةً (۱۰/۳۹) چَرَا میکنند و از آن چشمه ها می نوشند
 که دل را چشمها می بخشد و از غذای نور چنان پر شده اند که بکلی
 نور حق گشته اند ؛ چنانکه فرمود

9 شعر (رمل)

هر که کاه وجو خورد قربان شود   هر که نور حق خورد قرآن شود
 گر خوری یکبار از آن مأکولِ نور   خاک ریزی بر سرِ نانِ نور

- 12 چنانکه حضرت سلطانِ ما صَلَّی اللَّهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ گشته بود ؛ همانا که
 امیر تاج الدین سر در قدمِ مولانا نهاده صدقش یکی در هزار شد و البته
 استدعا نمود که جهتِ یاران دار العُشَّاق بنا کند، حضرت مولانا فرمود

13 شعر (مضارع)

ما قصرِ چارطاق درین عرصه فنا
 چون عاد و چون نمود مُقَرَّنَس نمی کنیم

- 18 جز صدرِ قصرِ عشق در آن ساحلِ خلود
 چون نوح و چون خلیل مؤسَس نمی کنیم

14 فرمود Z : + که B || شعر B —

10 هر که ... قرآن شود : MN ج ۵۵ ص ۱۵۹/۲۴۷۸ : MA ص ۱۹۸/۴
 16

- و اهلِ معنی را متابعتِ حضرت رسولِ الله از جملهٔ واجباتست؛ چه
او قسم یاذی کند که واللہ ما عمَّرتُ شَیْراً وَلَا آدَخَرْتُ تَیْراً؛
چون از بندگیٔ مولانا بیرون آمد بسرای خود رفت؛ از مالِ جزیه سه
هزار دینار در کیسها کرده با نوابِ خود ارسال کرد تا یاران بحمام دهند
و حضرتِ مولانا قبول نکرد و انفعالِ عظیم نمود؛ فرمود که ما از کجا
و شوقِ دنیا از کجا؟

شعر (هزج)

- من همچو منی خواهم من سیمنی خواهم
بیزارم از آن زشتی کو سیم و درم دارد
- همچنان گرفتند و باز بردند؛ آخر الامر حضرتِ سلطان ولد
شفیع گرفته گفت: تا حضرتِ مولانا رضا دهد و اجازت فرماید که
پهلوی مدرسهٔ عامرهٔ خانهٔ چندِ درویشانه بی تکلف جهتِ خدمتگاران
عمارت کند؛ با اجازت و اشارتِ حضرتِ ولد خانه‌ها را بنیاد کردند
(۱۵۳/۳) همچنان خدمتِ سَدِّ الصلحا وَلِیِّ مستور شیخ بدرالدینِ
نَجَّارِ مولوی که در طهارتِ سریرت فرشته خاقت بود؛ حکایت کرد که
من مراحق گشته بودم و در خدمتِ نَجَّارانِ حاذق در آن خانه‌ها کاری کردم
چون سقفِ تابخانه را پوشانیدند و بسقفِ صفّهٔ بزرگ مشغول
گشتند مجموعِ درختان را پیموده اندازه گرفتند؛ مگر که تیری
از آنجملت نیم گز کوتاه آمد؛ چندانکه در شهر بدل آن را طلب کردند

- دست نداد ؛ استاد و جمیع نجاران فرو ماندند که چه تدبیر کنند ؛ از ناگاه حضرت مولانا از سماع بیرون آمده بسر وقت ما درآمد که استاذان در چه فکرند ، همشان سر نهاده از کوتاهی آن درخت باز گفتند ؛ فرمود فی 3
فی این چنین درخت نازنین کوتاه چون باشد ؟ مگر که در پیمودن آن غلط کردند ؛ استاذم باز بر خاست و در نظر خداوندگار دوم بار پیمود ؛
همان بود که بود ؛ دیدم که حضرت مولانا پیش آمد و دست مبارک 6
بر آن درخت مالیده گفت : این چنین تیر موزون چرا باید که کوتاه باشد ؟ سهو از نجاران ماست ؛ فرمود که هم اکنون باز بیما ؛ چون 9
بهان گز پیمودند از درختان دیگر نیم گز و چیزی دراز تر بود ؛ تمام استاذان و یاران نعره زنان بیخود شدند و همگان در سجده حیرت 12
بودند که خداوندگار غیث کرده بود ؛ همان روز صفه را تمام کردند ؛ همانا که معجزات انبیا و کرامات اولیا را علیهم السلام در تصرف اشیا 12
و تبدیل جادات و نامیات و غیرها نهایی نیست

شعر (رمل)

- این کسی داند که روزی زنده بود   وز کف آن جان جان جای ربود 15
معجزه موسی و احمد را نگر   چون عصا شد مار و آستین باخبر
فلسفی کو منکر حنانه است   از حواس اولیا بیگانه است

13 جادات Z : حلمات (!) B

- 15 این کی ... ربود : MN ج ۰۵ ص ۵۹۴/۳۹ ، MA ص ۶/۴۴۴
17 فلسفی ... بیگانه است : MN ج ۰۱ ص ۲۰۲ / ۳۲۸۰ ، MA

- (۱۰۵۴/۳) همچنان خدمتِ کاتبِ الاسرار بهاء الدینِ بحری رَحِمَهُ اللهُ
 فرمود که روزی مصحوبِ حضرتِ مولانا در حَتّامِ بودم؛ حکایتی در پیشِ
 3 خاطر ام آید که روزی شیخِ گرامی ابوسعید ابوالخیر رَحِمَهُ اللهُ علیه
 با مریدانِ خود در حَتّامِ در آمده بود و مریدانِ گرداگردِ شیخِ حلقه
 زده، شیخِ گفته باشد که **لِلّهِ الْحَمْدُ وَ الْمِنَّةُ** که مائیم و میزری و آن
 6 نیز از آنِ حَتّامی؛ یعنی تجریدِ خود را عرضه میداشت؛ حضرتِ مولانا
 فرمود که یا ابوسعیدِ ابوالخیر! نگوئی که جامه‌ها و جبّه‌ها که در جامه‌کنِ
 حَتّامِ نهاده است از آنِ کیست؟ و حَتّامی بگرونگاه می‌دارد؛ از آنِ کیست؟
 9 و استری که بر در بسته اند بکه تعلق دارد؟ بعد از آن فرمود که حَقّاً
ثُمَّ حَقّاً وَ هُوَ الْحَقُّ بِالْحَقِّ وَ اللّهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَ هُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ
 (۴/۳۳) که تمامتِ انبیاء و اولیاء را درین عالم اندک تعلقِ مالی بود و قدری
 12 از برای مصالحِ خلقِ میلی داشتند. ما را آن قدر نیز نیست و نخواهد بودن

شعر (رجز)

- چون کرد بر عالم گذر سلطانِ مَا زَاغَ الْبَصَرُ
 15 نقشِ بدید آخر که او بر نقشها عاشق نشد

- (۱۰۵۰/۳) همچنان خدمتِ یارانِ ربّانی شیخِ بدرالدینِ یواش
 المعروف بالنقّاش رَحِمَهُ اللهُ مردی بود صاحبِ دل و صایبِ نظر،
 18 چنان روایت کرد که روزی حضرتِ مولانا بیارانِ عزیز فرمود که الله

T, I, 266 - 68 : H, I, 219 (فقط ۱۰۵۵) آ ۶۶ B ۷۱ Z ۱۰۵۵-۱۰۵۴/۳

3 علیه Z : — B 5 میزری Z : می ریزی (!) B 6 یعنی Z : + که B 8

حَمَامِ B : — Z 12 از آن کیست Z : — B 16 این B 16 شیخ B : — Z

- الله که جمیع اولیا در توقع سؤال را جهت ذل نفس و قهر مرید گشاده کرده بودند ، و رفع قنديل و تحمیل زنبیل را واداشته و از مردم منعم بر موجب و آفرضوا الله قرضاً حسناً (۲۰/۷۳) 3 مال زکوة و صدقه و هدیه و هبه هم قبول می کردند؛ ما آن در سؤال را بر یاران خود در بسته ایم و اشارت رسول را بر جای آورده که استغنیف عن السؤال ما استطعنت، تا هر یکی بکد یمین و عرق جبین خود 6 اما بکسب و اما بتجارت و اما بکتاب مشغول باشند و هر که از یاران ما این طریقه را نوزد پولی نیرزد؛ همچنان روز قیامت روی ما نخواهد دیدن و اگر چنانکه بکسی دست دراز کنند من روی بدیشان فراز 9 خواهم کردن و این حدیث را گفت :

شعر (رمل)

- گفت پیغمبر که جنت از آله گره می خواهی زکس چیزی بخواه 12
گر خواهی من کفیل مرترا جنة المأوی و دیدار خدا
(۱۰۶/۳) همچنان منقولست از خدمت نورالاصحاب مولانا نورالدین
تیز بازاری نور الله قلبه و قبره که از جمله مریدان خاص بود 15
روایت کرد که روزی حضرت مولانا معانی می فرمود و در اثنای کلام حکایتی غریب روایت کرد که درویشی متألّه چهل سال تمام در بیشه واله مانده بود ، تا حدی که مرغان بر فرق سر او لانها 18 کرده بودند ؛ ناگاه قطی را بر او گذر افتاد ؛ سبلی محکم بر قفاش فرو

T, I, 268 ; H, I, 220

آ ۱۷ B آ ۷۱ Z ۱۰۶/۳

16 کرد Z : کرده B || روزی B : + Z

12-13 گفت ... خدا : MN ، ج ۶ ص ۲۹۰/۲۹۳ - ۳۳۴ : MA

ص ۵۵۸/۲۵

- کوفت که ای مردک! حرام خوار! درویش از عالم سکر بعالم صَحْنُو بیرون آمده از آن مستی و استغراق هشیار گشت، فرمود که چهل سال تمام من طعام حلال دنیا را تناول نکرده ام تا حرام را چه رسد که بر من راه می بُرئی؛ قطب فرمود که نه قاصدان صبا و نسیم سحری و غمالم بهاری و ریاح رایحه رسان بویهای خوش را بدماغ و مشام تو می رسانند و در گلوی تو فرو می برند و ترا می پرورند و از آن بویهای خوش قوت می شود و از آن قوت می گیری و آن همه بی کد و رنج تست و در مذهب کُمل رجال آن بر تو حرامست أَمَا سَمِعْتَ مِنْ سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ كُلٍّ مِنْ كَدِّ يَمِينِكَ وَعَرَقِ جَبِينِكَ؛ نشنیدی که سلیمان نبی را علیه السلام دمبدم طعامهای بهشتی می آوردند و او از آنجا افطار می کرد و متلذذ می شد؛ مگر روزی جبرئیل امین علیه السلام حاضر بود که از بهشت راتبه طعام آوردند و باشتهای تمام از آنجا می خورد؛ فرشته با ملوک دیگر میگوید که سلیمان نبی چنان برغب و اشتها میخورد که کثوئی در تحصیل آن رنجی برده است؛ پیغامبر خدا بایستی که طبل نخوردی؛ سلیمان از جبرئیل پرسید که چه میگویند، سلیمان گفت: یعنی از کدِ یَمین و کسبِ حلال حاصل شود بهتر و لذیذتر از طعامهای جنت است؛ گفت: بلی؛ بعد از آن سلیمان توبه کرده دست بر نیل باقی نهاد و از بهاء آن طعام میخورد؛ همچنان روزه داودی می گرفت و از آن لقمه افطار میکرد؛ جبرئیل گفت: ای رسول خدا بدان و آگاه باش که سببِ اِذْتِاطعامهای بهشتی هم از آنست که حق تعالی

۴ می بری B: بری Z || ۶ می پرورند BZ || ۸ آن B: — Z || 10

علیه السلام B: — Z || 17 دست B: رو Z || 18 نهاد Z: نهاده B

- عین جنت را و آنج دروست از رنج عبادت عابدان و ذکرِ ذاکران
و شکرِ شاکران و صبرِ صابران آفریده است؛ تاریخی نبری گنجی نبری 3

شعر (رمل)

- هر که رنجی دید گنجی شد پذیرد هر که جدی کرد در جدی رسید
و همچنان اغلب اکامل انبیاء و کمل اولیاء و شیوخ کبار و اکابر علماء 6
و حکماء و سلاطین ماضی بصنعتی و کسبی منسوب بودند
(۱۵۷/۳) همچنان هم درین معنی حکایتی دیگر تقریر کردند که
موسی را علیه السلام چشمها درد کرده بود و زحمتِ عظیم می دید که
لا وَجَعَ إِلَّا وَجَعَ الْعَيْنِ ؛ همانا که ناله کنان بجانبِ طور روانه شد
و در آن راهی که می رفت نباتاتِ زمین او را آواز می دادند که ای موسی
مارا بر گیر و بر چشم بحال تا خوش شود ، اصلاً بدیشان التفات نمی کرد؛ 12
چون از مناجات فارغ شده گفت : خداوندا ! از دردِ دو چشم قوی ضعیف
شدم ؛ از حضرتِ عزت و آذاتِ مَرَضْتُ فَهُوَ بِشَفِیْنِ (۸۰/۲۶) دوائی
و شفائی شییءَ لِلَّهِ میگویم و نباتاتِ زمین که خاصیتِ خود را بر من عرضه 15
کرده بودند قبول نکردم تا حضرت چه فرماید ؛ خطابِ عزت
در رسید که سخن ایشانرا بشنو تا چشمت شفا یابد ، از آن که در مقابله
هر دردی دوائی و برای هر المی مرهمی آفریده ام و سببی ساخته 18

T, I, 271 ; H, I, 222 ۱۵۷/۳ - ۱۵۸ Z ۷۱ ب - ۷۲ B آ ۶۷ K ۱۲۱

1 عین Z : غیر B || 6 همچنان B : - || 6 اکامل Z : کامل B || 8 همچنان Z :
- B || کردند B : کرد Z || 9 که B : - || 12 بحال Z : مال B || نمی کرد B :
ی نکرد Z || 13 شده B : شد Z || خداوندا Z : خداوند B || دو Z : - B

4 هر که رنجی ... رسید : MN ، ج ۵ ، ص ۱۳۰ / ۲۰۴۷ : MA

شعر (رمل)

گفت پیغامبر که یزدان مجید از پی هر درد درمان آفرید

- 3 چون از کوه طور مراجعت نمود از نباتها بر چشمها مالیدن گرفت؛ از آنج
 بود دیگر برتر شد؛ فریاد کنان بحضرت بی علت بازگشت و تضرع عظیم
 نموده؛ خطاب آمد که یا موسی! نگفتمت که از صخره برگیر و بچشم خود
 6 بمال، بی آنکه در تحصیل آن زحمتی کنی، بلکه بدکان طیبیان رو
 و از ایشان آن اجزاء دارو را بخر و توتیا ساخته بر دیده خود بمال تا شفا
 یابی و براحتی برسی و بدان محقر تو طیب نیز جلب منفعت کند و بفایده
 9 برسند؛ موسی علیه السلام همچنان کرد. تا شفا یافت

(۱۵۸/۳) همچنان منقولست که روزی از حضرت مولانا سؤال

- کردند که محبان و عاشقانی که بمزار انبیاء و اولیاء شمع و قنادیل و براتیها
 12 می برند عجباً فائده آن چه باشد و صاحب خیرات را از آن چه عاید شود؟
 فرمود که مثال آن چنانست که یکی شمعی اما چراغی بکف گرفته باشد
 و از همسایه منور منور نور می گیراند تا خانه خود را هم از آن منور
 15 گردانند؛ این شمعها و چراغها که بمزار انبیاء و اولیاء می برند همچنانست
 که چراغی بر می گیرانی تا لحد تاریک خود را از آن منور کنی و در آن
 روزی که انظرونا نقشبیس من نور کم (۱۳/۵۷) پیش آید،
 18 در کف تو شمعی باشد که نور هم بسعی بین آید بهم و بایمانهم

13 اما BZ Kh: و یا K || 14 منور منور KBZ: منور Kh || تا BZ: — || 15 K

KB: — || Z || 16 خود را KBZ: شان Kh || 16 کنی KBZ: میشود Kh

2 گفت... آفرید: MN، ج ۲، ص ۶۸۴/۲۸۴: MA، ص ۱۲۰/۳

- (۸/۶۶) تا جواب آن جماعت منکران گوئی که قیلَ اَرْجِعُوا وَرَاءَکُمْ فَالْتَمِسُوا نُوراً (۱۳/۵۷) چنانکه حضرت رسول علیه السلام شب نماز برات بمسجدِ خود درآمد دید که مسجد را پر چراغ و قندیل 3 و غیره کرده بودند ؛ پرسید که این تعظیم و تنویر را که کرد ؟ عمر رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ برخواست و خدمت کرد که بنده مخلص کرد یا رسول اللّٰه ؛ حضرت رسول فرمود که نَوَّرَ اللّٰهُ قَلْبَکَ وَ قَبْرَکَ یا عُمَرُ کَمَا نَوَّرَ مَسْجِدَیْ ؛ و همچنان تشعلِ قنادیل و تنویر چراغها از زمان عمر تا غایت میان امتِ مرحوم یادگارست و گویند : امیرالمؤمنین علی را کَرَّمَ اللّٰهُ وَجْهَهُ سه عادتِ عالی بود که سعادتِ عالمیان در آنست : 9 یکی آن که چندانکه او را مهمان آمدی در پیش او غسل آوردی ، دوم مساکین و مستحقان را شلوار پوشانیدی ، سیوم در هر مسجدی چراغها فرستادی ؛ مَقَرَّبَانَ حضرت علی رضی اللّٰه عنه از سر آن سه عادت 12 سؤال کردند ؛ فرمود که مسافرانِ فقیر را از آن بعللِ مصفی مهمانی میکنم تا چون دهان و کامِ ایشان شیرین شود در حقّ من دعائی کنند ، تا مگر مرارتِ موت در کامِ من شیرین شود ؛ دوم آن که مسکینان را 15 شلوار و پیراهن از آن می سازم که تا دعائی کنندم ، از برای آن وقتی که یُحْشَرُ النَّاسُ حُفَاةً عُرَاةً ؛ چون جمیع خلائق عور محشور شوند مرا سترِ عورتی و پوششی باشد تا در آن مجمعِ روزِ عظیم رسوا نشوم ؛ 18 سوم آنکه در مساجدِ خدا چراغها و قندیلها می فرستم تا مگر حق سبحانه و تعالی گورِ تاریکِ مرا از لطفِ عظیمِ خود منور گرداند و در آن

8 علی را K ؛ علی BZ || 11 مسجدی KB ؛ مسجد Z || 14 میکنم BZ ؛ + که K

14-15 در حق ... شود KZ ؛ فرمود که در حق مسافران فقیر B || 16 شلوار و K ؛

باری BZ || که تا BZ ؛ تا K || 17 چون KZ ؛ — B || 20 تاریک KB ؛ — Z

لحد تنگ و تاریک بی چراغ نگذارذ: تا بدانی که شمع و چراغ و برای
و غیره که زیارت اولیاء می برند چه اثرها دارد و چه عنایتها حاصل
می کند و در کتب همه میلل شموع و نزور و چراغ و بخور بردن بصوامع و بیع
و کتابس ایشان واردست، و ثواب آن مرجو، علی الخصوص که در
بخورات راحت جمیع ثقلین است و فواید بسیار

- 6 (۱۵۹/۳) الحکایه: رُواتِ فُحول وِثِقاتِ عدول رَضِیَ اللهُ
عَنَهُم چنان روایت کردند که روزی معین الدین پروانه رَحِمَهُ اللهُ
از حضرت مولانا سؤال کرد که مشایخ ماضی را اِنْتَارَ اللهُ بُرْهَانَهُم
9 عَلَی الْاِنْفِرَادِ اورادی و ذکر می بوده است، مثل کلمه لا اِلَهَ اِلَّا اللهُ
و بعضی درویشان ترکستان هُو هُو می گفته اند و بعضی را ذکر اِلَّا اللهُ
بوده فَحَسَبَ و بعضی زُهَاد لَاحَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِیِّ الْعَظِیْمِ را
12 تکرار می کرده اند و بعضی اَسْتَغْفِرُ اللهَ الْعَظِیْمِ می گفته و بعضی کَلِمَتَانِ
سُبْحَانَ اللهِ وَبِحَمْدِهِ را تا صد بار می شمرده اند، عجباً حضرت
خداوندگار را طریقه ذکر چگونه است؟ فرمود که ذکر ما الله الله
15 الله است، از انک ما الله یانیم از الله می آئیم و باز بالله می رویم

شعر (هنر ج)

- مازاده ز ذاتیم سوی ذات می رویم بر رفتن ما دهیذ یاران صلوات
18 همانا که ترک ماسوئی الله گفته الله را گرفته ایم

T, 1, 273 ; H, I, 224

۱۵۹/۳ Z ۷۷ B ۶۷ ک ۱۲۲

2 می برند B: برند KZ || 3 می کند B: کند KZ || 3 بخور KZ: — B

4 و کتابس ایشان KBZ: و مرافد انبیا و اولیا Kh || 4 واردست KZ: از دست (!)

B || 17 می رویم B: رویم KZ

شعر (بحث)

- ز هر دو عالم پهلوی خود تهی کردم   چو هی نشسته بپهلوی لام اللهم
- 3 (۱۶۰/۳) همچنان حضرت والدیم بهاء الدین ولد قدس الله سره
پیوسته از الله می شنید و از الله می گفت و ذاکر الله بود ؛ چه حق تعالی
جیع انبیاء و اولیاء را از اسمی مخصوص تجلی فرموده است و تجلی
6 ما محمدیان از اسم الله است که جامع جامع است
(۱۶۱/۳) همچنان شیخ محمود عزب رحمه الله روایت کرد که
حضرت مولانا پیوسته در شبهای دراز دایم الله الله می فرمود و سر
9 مبارک خود را بر دیوار مدرسه نهاده با آواز بلند چندان الله الله
می گفت که میان زمین و آسمان از صدای غلغله الله پرمی شد
(۱۶۲/۳) همچنان روزی مگر حرم مولانا کرا رَضی الله عنها
12 بندی را بریده بر فرجی مولانا می دوخت ؛ در آن حالت که پوشیده
بود و معروف چنانست که جامه را که پوشیده باشند بر بالای خود
ندوزند تا در دهان چیزی نگیرند چنانکه دانه و اما برگ کاهی و اما
15 کاغذ پاره که بغایت شوم آورده اند ؛ مگر در صمیر کرا خاتون گذشته
باشد که حضرت مولانا چیزی در دهان مبارک می گرفت ؟ فی الحال
فرمود که غم نیست ، محکم بدوز که اینک من قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ را در
18 دهان میدارم و خدارا بندگان محکم گرفته ام
(۱۶۳/۳) همچنان منقولست که روزی خدمت معین الدین پروانه
زیارت مولانا آمده بود و حضرتش متواری گشته امرای کبار چندان

- توقف کردند که عاجز شدند و انتظار از حد گذشت و البته روی مبارک بذیشان نمود؛ مگر در ضمیر پروانه گذشته باشد که امیران عادل را که اولوالامرند عزت کردن و محترم داشتن بزرگان دین و مشایخ یقین قوت جان و مدد حال ایشان می باشد و از پرتو آن عنایت برادر سداد ارشاد و هدایت می یابند؛ عجباً گریز مولانا از امرا و ملوک بنابر چیست؛ چه علماء و مشایخ زمان التفات امرا را بجراغها می طلبند و مرده آند و او از ما چنان می گریزد که بهشتی از دوزخ و مرغ پرن از فغ؛ از ناگاه حضرت مولانا از جماعتخانه مدرسه بیرون آمد و خود را بسان شیر غران بذیشان عرضه داشت و در ضمن معارف حکایتی روایت کرد که در زمان شیخ ابوالحسن الخرقانی رحمه الله علیه سلطان سعید مسعود غازی محمود سبکتگین رحمه الله علیه برخاست و قصد زیارت شیخ کرد و زرا و اکابر ارکان دولت سلطان پیشتر دویزند تا شیخ را از مقدم سلطان اسلام اعلام کنند؛ شیخ هیچ نگفت تا حدی که بر در باغچه خانقاه رسید حسن میمندی در آمد و سر نهاد، گفت:
- حسبه لله برای مصلحت اصحاب و رعایت خاطر سلطان تا شیخ قدم رنجه کنند تا ناموس پادشاهی را خللی نیفتد؛ شیخ اصلاً از جا نجنبید تا بر در مقام رسید وزیر پیشترک دویذ که ای بزرگ دین در قرآن مجید نخوانده که **اَطِيعُوا اللَّهَ وَ اَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ اُولِي الْأَمْرِ**

5 می یابند KZ : می باشند B || امرا و KZ : B — || بنا B : بنی KZ ||

11 غازی KZ : B — || رحمه ... علیه KZ : رحمه الله B || 12 پیشتر KZ : پیشترک B ||

18 مجید KZ : B —

10 - ص ۲۵۳ / ۴ در زمان شیخ ابوالحسن ... رفتند : ر. ک. ۵

نورالعلوم (Iran ، ۳) ص ۱۹۲ - ۱۹۳ ؛ تذکرة الاولیا ، ج ۲ ، ص ۲۰۸ ؛ سمائی ، کتاب الانساب ، ص ۱۹۴ ب ؛ حدائق الوردیه فی حقائق علی نقشبندیہ ، ص ۱۰۶

مِنْكُمْ (۵۸/۴) چه عزّت و تعظیمِ اُولُوآلِآمر از جمله واجب‌انست،
فخاصّه این چنین سلطانِ ولی سیرت، شیخ جواب فرمود که بحضرتِ
اَطِيعُواالله چنان مستغرق و مستهلک شده‌ام که باَطِيعُواالرَّسُولَ رَا 3
هنوز نپرداخته‌ام تا باُولُوآلِآمر چه رسد؟ فی الحال سلطان سر نهاد
و مریدِ مخلص شد و گریان از حضرتِ شیخ بیرون رفتند

شعر (رمل)

- 6
مطربِ عشق این زند وقتِ سماعِ بندگی بند و خذاوندی صداع
بندگی و سلطنت معلوم شد زین دو برده عاشقِ مکتوم شد
9 غیرِ هفتاد و دو ملت کیشِ او تختِ شاهان تخته بندی پیشِ او
پادشاهانِ جهان از بد زگی بو نبرند از شرابِ بندگی
ورنه اَدَهَم وار سر گردان و دنگ ملک را برهم ز دندی بی درنگ
12 همچنان معین الدین پروانه و امرا بجمعهم گریان تاسف کنان بیرون آمدند

6 مطرب ... صداع ZK : — B

7-8 مطرب ... مکتوم شد : MN ج ۳ . ص ۲۷۰/۲۷۲ ، ۲۷۲ : MA ،

ص ۲۴/۳۱۷ - ۲۵

9 غیر ... پیش او : MN ، ج ۳ . ص ۲۷۰/۲۷۲ : MA ، ص ۲۲/۳۱۷

10-11 پادشاهان ... درنگ : MN ، ج ۴ ، ص ۳۱۸/۳۱۷ - ۳۱۸ : MA

MA ، ص ۳۴۱/۱۹

- (۱۶۴/۳) همچنان شیخ نفیس الدین سیواسی رَحْمَهُ اللهُ چنان روایت کرد که روزی حضرت مولانا در محفلِ مدرسه مبارک سَیْرِ می فرمود و اصحاب بجمعهم ایستاده جلالِ با کمالِ آن سلطان را مشاهده میکردند؛ 3 فرمود که در مدرسه را محکم کنید؛ از ناگاه خدمتِ سلطان عزالدین با وزرا و امرا و ثواب بزیارت مولانا آمدند؛ در حجره در آمده 6 خود را پنهان کرد؛ فرمود که جواب دهند تا زحمت ببرند؛ چون آن جماعت مراجعت کردند یکی در مدرسه را بجد می زد و بجدت می کوفت؛ درویشی می خواست که در را بگشاید؛ مولانا تمکین نداد؛ بنفسه پرسید که 9 کیست که در مردان را می زند؛ گفت: بنده بندگان امیر عالم است؛ در آمد سجده کنان تا حضرت مولانا بیامد؛ فرمود که امیر عالم قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ (۱/۱۱۲) را میدانی؟ گفت: بلی، میدانم؛ گفت: بر خوان 12 تا بشنوم؛ چون بخواند، فرمود که حق سبحانه و تعالی میفرماید مرا ماذر و پدر و فرزند و مانند و شریک و شبیه نیست؛ کنون ایامِ عمل و هنگامِ خدمتست؛ بوسعِ طاقت در طاعت کوش و تکیه بر من مکن که 15 مردان خدا خدا صفت اند و این آیت را فرو خواند که فَلَا اَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَ لَا يَنْسَاءُ لَوْنٌ (۱۰۱/۲۲)

شعر (رمل)

- 10 اندرین ره دان که لا انساب شد زهد و تقوی فضل را محراب شد و همچنان حضرت چلبی امیر عالم تا بوذ در عبادت و تقوی و زهد و سخاوت مشغول بود؛ شیخ نفیس الدین گفت که چون چلبی امیر عالم

از حضرت مولانا بیرون آمد یاران از آن اشارت در قلی افتادند که آیا عاقبت ما چه خواهد شدن؟ و بسیار بگریستند؛ حضرت مولانا فرمود: فی فی تا این حد نیست، میخواستم که امیر عالم ما بکلی تنبل نشود و نفس مکار را کاهلی تعلیم نکند و بقدر امکان در کوشش و جوشش باشد که حق تعالی مردم کاهلی و عاطل و اهل کسل را دوست نمی دارد

شعر (رمل)

- دوست دارد یار این آشفنگی کوشش بهوده به از خفتگی
 ۹ کافر من نگر زبان کردست کس در ره ایمان و طاعت یک نفس
 کار تقوی دارد وزهد و صلاح که بدان باشد بدو عالم فلاح
 چه اگر آنچه مرا از رحمت بی نهایت معلوم شده است اعلام دهم و افشا
 ۱۲ کنم و بخلق بگویم بکلی از کار بمانند و هیچ نجبیند و گفت:

شعر (مضارع)

تو امن مطلق و برنارسیذگان اینست اعتقاد که خوف و رجاستی

- ۱۵ (۱۶۵/۳) همچنان منقولست که روزی حضرت مولانا در جماعتخانه با یاران همدم صحبتی کرده بود و یار ربّانی ربّانی می زد و در سرّ ربّان معرفت می فرمود؛ از ناگاه شیخ المشایخ

- شرف الدین مَوْصِلی رحمه الله از کبارِ فضلا بود با امیری چند
 از خدمتِ پروانه برسالت آمدند ؛ مگر خواجه مجدالدین مراغی که
 3 از مقربانِ حضرت مولانا بود بتعجیلِ تمام درآمد و از غایتِ سازه
 دلی بر بانی میگوید که رباب را بر گیر که بزرگان می آیند ؛ چون زیارتِ
 مولانا مشرف گشته بیرون آمدند ، اصحابِ کرام تا درِ مدرسه تشییع
 6 کردند ؛ شیخ شرف الدین فرمود تا دو هزار درهم بخدمتِ خواجه
 مجدالدین دادند تا یاران را کفش بهائی باشد ؛ همانا که چون خواجه
 مجدالدین حال را بحضرت مولانا عرضه داشت از سرِ حدتِ فرمود که
 9 مه تو تومانی ، مه آن درهم ، مه آن مردگان سَرده که آمده بودند
 چنان بتعجیلِ تمام از درِ درآمد که پنداشتم نبی مُرسَل رسید و یا جبرئیل
 امین مُنزَل شد ؛ ما بکارِ خود مشغولیم هر که خواهد بروذ ، تو چرا
 12 شتاب میکنی ؟

شعر (هزج)

- مارا چه ازین قصّه که گاو آمد و خر رفت
 15 هین وقت لطیفست از آن عربده باز آ

- هماندم خواجه مجدالدین سر باز کرده بیای خذاوندگار افتاد
 وزاری کزان استغفار کرد ؛ باز عنایت فرموده گفت : این درمهارا
 19 بخدمتِ چلبی حسام الدین بُبر تا در اتمامِ مهماتِ یاران صرف کند

1 بامیری : ZK : بامیری B || 4 ربابی : ZK : بر پای B || 6 فرمود ZK : + که
 B || 10 تمام ZK : — B || درآمد ZK : آمدی B || 11 بکار KZ : ، کارك B || 14
 رفت B : شد KZ || فرموده ZK : فرمود B

- خدمتِ خواجه مجدالدین مردی بود منعم و صاحب یسار و خیر
و هر چه داشتی از عُرُوض و ثَقُود همه را فدای حضرتِ مولانا کرده
بود، تا حدّی که دو سه صدوق و نخته جامها از پوششهای دوخته نگاه
می داشت، مثلِ دستارهای شاشِ هندی و فرجیهای هندباری نفیس
و پیراهن و غیره و کفشها و موزه ها؛ از هر یکی دو سه دسته ساخته
و نهاده بود و چون حضرتِ مولانا در حالتِ سماع و اِمّا جایی دیگر
بگوبندگان و مردم بخشش فرمودی، در حال خواجه مجدالدین مُعَدّ
داشتی و در حقّ مذکور عنایتِ موفور مبذول بود؛ مگر در زمانِ
هؤلّو خان که بالشرّ گران در بلادِ روم هجوم کرده خرابیها کرده
بوژند و فترتی عظیم در مسلمانان واقع شده مذکور را هزار سرگوسفند
پروری بوژه؛ قوی مشوّش شده که آنها را چه کنند و بکجا برذ؟
برخواست و بحضرتِ مولانا آمد و قضیه را باز گفت؛ فرمود که هیچ
غم غخور، شیرری را بگمارم تا گوسفندانِ ترا از شرِّ گرگانِ گرگین
نگاه دارد؛ همچنان در حوالی قونیه هر گوسفندی و مواشی که بود
تمامت را لشکرِ مُغُل بتاراج برده بعنایتِ حق اصلا از گوسفندانِ
او برّه کم نشد

- (۱۶۶/۳) همچنان مگر روزی منعمی را بحضرتِ مولانا آورده بود
تا زیارت کند؛ مولانا برخاست و در سقابه درآمده دیر کشید؛ مجدالدین

T, I, 282; H, I, 231

۱۶۶/۳ ۷۴ ب ۷۰ آ ۱۲۷ K

۱ و صاحب BK: + مال Z || خیر KZ: خیر B || 7 مدد KB: مدد Z ||

۱۰ عظیم KB: - Z || 15 تمامت را KB: + از Z || 17 بحضرت KZ: بخدمت

B || 18 سقابه ZB: سقابه K

در پی درآمد، تا حال را دریابد؛ دید که مولانا در کنجِ مَبَرَزِ مراقب
 نشسته بود؛ سر نهاده گفت: خداوندگار بنده چه می‌کنی؟ فرمود که
 3 گندِ این مبرزِ آگنده از صحبتِ اغنیاء جان‌کنده پیش من بصد
 درجه بهترست؛ چه صحبتِ اهلِ دنیا و اغنیاء دل‌های روشن را تاریک
 می‌کند و تشویش می‌دهد؛ فی الحال آن خواجه منعم جامه‌ها را چاک زده
 6 بنده و مرید شد و تمامِ اسبابِ خود را بانساب و اصحاب بذل کرده
 فرجی پوشید و از خلق انقطاع نمود و بمقصود رسید

(۱۶۷/۳) الحکایه: یارانِ عتیق و اخوانِ شفیق که هریکی
 9 شقیقِ وقتِ خود بودند رَحِمَهُمُ اللهُ چنین روایت کردند که چون
 لشکرِ باجو گردا گردِ قونیه را تو بر تو حلقه زده بودند و بمحاصرت
 مشغول شده و کافهٔ خلائیق از جانِ خود اومید بریده از همدیگر حلالی
 12 می‌خواستند، بحضرتِ مولانا آمده فریادها کردند و استمداد خواستند؛
 همانا که حضرتِ مولانا از دروازهٔ حلقه بگوش بیرون آمده بر سرِ تلی که
 سپس میدانِ قونیه است برآمده بنمازِ اشراق مشغول شد و گویند که خیمهٔ
 15 باجورا زیرِ آن تل زده بودند؛ از بعضی نوینانِ او دزدند که شخصی ازرق
 پوشِ دخیانی دستار بر بالای آن تل برآمده بفراغتِ تمام نماز می‌گزارد و عالم
 در هم شده و آن زمان لشکرِ مغل از نورِ اسلام و امانِ ایمان و آیهانِ بیخبر
 18 بودند؛ بلکه در چندین پارهٔ شهرهای اسلام هدمِ مدارس و مساجد
 و منارها کرده بودند، باتفاقِ تمام قصد کردند که حضرتِ مولانا را

- تیر باران کنند همه را دستها بسته شد ؛ چندانک می کوشیدند کشیدن
 کمان ممکن نشد ؛ براسبان سوار شده بر بالای تل می تاختند و اسبان را
 گرم می کردند ؛ اسبی از آن جمله گاهی پیش نهاده و اهالی شهر این قدرت را
 3 از بالای برج تفرّج می کردند و تکبیرها و فریادها بعیق می رسانیدند ؛
 چون بخدمتِ باجو این حکایت را عرضه داشتند بنفسه برخاسته از درِ
 خیمه بیرون آمد ، تیر و کمان خواسته تیری بجانب او پُران کرد ؛ همانا که
 تیر باز گشته در میان لشکر افتاد ؛ تا سه نوبت سوار شده اسب را
 پیش راند ، دید که هیچ نمی رود از غایتِ غیظ و غضب پیاده گشته
 روان شد ؛ بقدرتِ قادرِ کُنْ فَبَیْکُونْ هر دو پایش بسته شده نتوانست
 6 جنبیدن ؛ گفت : آن مرد بحقیقت از آن یَرْتَغَانَسْت از خشمِ او پرهیز
 باید کردن و در هر شهری و ولایتی که چنان مردی باشد آن مردم اصلاً
 9 مغلوب ما نشوند

- (۱۶۸/۳) همچنان حضرتِ مولانا هم در حقّ مذکور بارها
 می فرمود که باجو ولی بود ، ولی نمی دانست ؛ چون آن عظمت و کرامت را
 دیدند باجو گفت : بعد الیوم تا محاربه و مقاتله نکنند ؛ آن بود که
 15 از سرِ شهر برخاسته بصحرای فلوطباط فروز آمدند ؛ تمامتِ اکابر
 و اعیانِ شهر بخدمتِ سلطانِ اسلام آمده بحضرتِ مولانا آمدند و عذرهای
 18 خواسته شکرها کردند و مالهای بی حدّ جمع آورده از تقود و اجناس

T, I, 284 ; H, I, —

۱۶۸ K ب ۷۰ B آ ۷۰ Z ۱۶۸/۳

- 1 شد Z : شده KB || 5 باجو KZ : + خان B || برخاست KB : برخاست Z ||
 6 کرد KZ : کرده B || 7 تیر KZ : + راست زفته B || نوبت ZB : + باز K || 9 شده
 KB : Z || آن مرد BZ ~ بحقیقت K || 13 هم B : — KZ || 14 می فرمود KB :
 فرمود Z || 14 ولی نمی دانست ... من ۲۶۴/۲۲ افطار BZ : — K (آن ورقها که دارای
 این قسمند افتاده اند) || ولی B : — Z

- و مواشی و تُحَفَ غریب پیشکش بردند و ایلی کردند ؛ باجو راضی
 شده شهرها را بخشید و از اکابر شهر حضرت مولانا را پرسید که او چه
 3 بزرگست و از کجاست ؟ حکایت بهاء ولد را و خروج ایشان را از بلخ
 مین آوَلِه الی آخره بیان کردند ؛ فرمود که برای ناموس و خاطر
 من کنگرهای شهر را ویران کنند که من سوگند خورده ام ؛ و اکابر
 6 شهر چون بخراب کردن کنگرها دست نهادند غریو از نهاد شهریان بر
 خاسته یاران آن حکایت را بحضرت مولانا اعلام کردند ؛ فرمود که
 تا ویران کنند که قونویان را محقق شود که شهر قونیه از برج و بدن
 9 دیگر محروس و محروست ، فی بدین برج و باروی سنگین که
 باندک حکمی خراب و بکمتر زلزله بیاب میشود ؛ چه اگر همت مردان
 خدا نبودی بایستی که تا غایت چون شهرستان قوم عاد و ثمود عالیها
 12 سافیهها (۸۲/۱۱) زیر و زبر گشته بودی و عالیمان برای اطلال و زمن
 او زارها کردند

شعر (رمل)

- 15 شیر مردانند در عالم مدد آن زمان کافغانِ مظلومان رسد
 مهربان بی رشوتان یاری گران در مقام سخت و در روزِ گران
 رو بجوین قوم را ای مبتلا هین غنیمت دان شان پیش از بلا
 18 بندگان حق رحیم و بُردبار خوی حق دارند در صلاح کار

5 سوکند B : سوکندی Z || 8 کنند که Z : کنند B

15 شیر مردانند ... رسد : MN ج ۲ ، ص ۱۹۳۳/۳۰۲ MA ص ۲۴/۱۴۶

16-18 مهربان ... کار : MN ج ۳ ، ص ۲۱۲۳/۱۲۷ ، ۲۲۲۲ ، ۲۲۲۴

(۱۶۹/۳) همچنان دم بدم حضرت مولانا می فرمود که قونیه را

بعد ازین مدینه الاولیا لقب نهید که هر مولودی که درین شهر بوجود آید

ولی باشد و چندانک جسم مبارک حضرت بهاء ولد و نسل ایشان 3

درین شهر خواهد بوذن درین شهر شمشیر نروذ و دشمن این شهر

بسر نبرد و عاقبت هلاک شود و از آفات آخر زمان در امان باشد ؛

چه اگر بعضی خراب شود و مندرس گردد و بکاهد ، اما بکلی 6

منهدم نشود ؛ چه اگر خراب شود اما گنج ما درو مدفون باشد ؛

چنانک گفت :

9 شعر (بحث)

تار اگر چه جهان را خراب کرد بختک

خراب گنج تو دارد چرا شود دلتنگ

12 و عاقبت الامر از تمامت عالم مردم معنوی روی بدینجانب آورده

چنانک خوشها شود که مردگان هوس برخاستن کنند و معانی

و اسرار ما عالم را فرو گیرد و باز فرمود که چندانک در شهر قونیه

15 از منکران خاندان ما قومی باشند مردم این شهر نخواهد آسودن

(۱۷۰/۳) الحکایه : مگر درویشی از ندیمان حضرت انبساط نموده

بطریق مطایبه گفته باشد که خداوندگار ما عجب بوذ که از لشکر باجو

ترسید و در چنان روز قیامت بر سر آن تل بنماز ایستاد ؛ زهی شجاعت

۱۶۹/۳ - ۱۷۰ Z ۷۵ - آ - ب - B ۷۰ ب ۷۱ آ

T, I, 285 - 286 ; H, I, 233 - 234

1 مولانا B : - Z || 3 چندانک B : چندان Z || 6 چه Z ~ اگر B || 12

بدینجانب Z : برینجانب B || 16 الحکایه Z : همچنان B

- تا نماز را تمام کردن هیچ نگفتم ؛ چون از نماز و اورادِ خود فارغ شد ،
 رخصتم و بیشتر رفته سر نهادم و پایهای مبارکش را در کنار گرفتم
 و آهسته آهسته می مالیدم ؛ دیدم که پایهای مبارکش گرد آلود گشته 3
 بود و در میان اصابع پایش رنگین ریگها می یافتم ؛ کفش را دیدم
 بر ریگ شده بود ، بخشیت تمام از آن حالت پرسیدم ؛ فرمود که در
 کعبه معظّمه عظمّتها اللّهُ و شرفّها ، صاحب دلی بود که دم از محبت 6
 ما می زد ، یکدمه بمصاحبت آن درویش رفته بودم و آن ریگ حجّازست ؛
 نگاه دار و بکسی مگو ؛ مرا در ضمیر می گذشت که زهی سفر عظیم
 و سیر عجب ! درین تعجب مانده بودم که فرمود 9

شعر (مضارع)

- مردان سفر کنند در آفاق همجودل   فی بسته منازل و پالان و اشترند
 و من جمیع ریگ را جمع کرده صبحدم قدری در کاغذ پیچیده بخدمت 12
 ملکه الملکات گرجی خاتون که مریده حضرتش بود فرستادم و از آن
 عظمت سیر وطنی زمین او را اعلام کردم ؛ همانا که ملکه را اعتقادش
 یکی در هزار شد و بشکرانه آن چندان بخششها ارزانی داشت که در بیان 15
 بنان گنجند ؟

- (۱۷۲/۳) منقولست که همچنان شیخ محمود صاحب قران علیّه
 عینایه الرحمن حکایت چنان کرد که من بنده در آن وهلت که بحضور 18
 مولانا نو مرید شده بودم دیدم که جماعتی حاجیان از جانب شام رسیدند

T, I, 288 ; H, I, 236

۱۷۲/۳ Z ۷۶ B ۷۱ ص

7 درویش Z : درویشی B || 12 ریگ را Z : ریگ B || 17 منقولست که Z :

- و جوانی خوب روی که از خواجه زادگانِ قونیه بود، زیارتِ مولانا
آمده از حدّ بیرون خدمات نمود و انواعِ هدایا علی الانفراد بیاران
احسان کرده حکایتی عجب بخدمتِ اصحاب روایت کرد که شبی در راهِ 3
بادیه خواب بر من مستولی شد؛ از قافله باز ماندم؛ از ناگاه چون
بیدار شدم دیدم که تمامتِ قافله رفته بودند؛ بر زمین و یسارِ خود نظر
کردم دیاری پدیدار نبود؛ بسی گریستم فریادها کردم و نمی دانستم که 6
بکدام سُون باید رفتن؛ غلیها اُفتان و خیزان تا قربِ نمازِ دیگر رفتم،
همانا که از دور دیدم در میانِ بادیه خیمه بزرگ زده اند و از آنجا
دو ذی عظیم بیرون می آید؛ بی خود وار تا بدان خیمه دویدم؛ چون 9
نزدیک رسیدم؛ دیدم که بر درِ آن خیمه شخصی مهیب ایستاده است، بصد
ترس و ادب سلام کردم؛ جواب داد که وعلیک السلام در آ و بنشین
و بیاس! در آمدم می بینم که در پانبله حلوی خانگی می پخت؛ گفتم که 12
ای ولی الله! درین چنین بادیه خونخوار این چنین خیمه و این چنین
حلوی گرم و آب لطیف سَرَد از کجاست و این چه حالتست؛ بمن
بیان کن؛ گفتم: ای جوان! بدان و آگاه باش که حضرتِ مولانا فرزند 15
بهاء الدین ولد رَضِیَ الله عَنْهُمَا هر روز یکبار ازین طرف عبور می
کنند و من از جمله مریدانِ آن سلطانم، این حلوارا جهتِ او
می سازم، تا مگر از عیمِ عنایتِ خود ازینجا قدری افطار کند، 18
و حیرتِ من یکی در هزار شد؛ ساعتی برین نگذشت دیدم که حضرتِ
مولانا از درِ خیمه درآمده این مرد پیش رفت و سر نهاده طبقِ حلوا
در پیشِ مولانا نهاد؛ همانا که حضرتِ مولانا مقدارِ فندقی از آنجا 21

در دهان کرده پاره^۱ بمن نیز دادند و من دست بردامن^۲ مولانا زدم که
از بهر^۳ خدا از شهر^۴ قونیّه ام و عیال مند ، از قافله^۵ حاجیان مهجور
مانده راه را نمی دانم ؛ فرمود که چون همشهری منی هیچ غم نخور ؛
بعد از آن گفت که چشمهات بهم کن ! بعد از لحظه^۶ چون چشمها را باز
کردم خود را در میان^۷ قافله دیدم

شعر (رمل)

- ۶   گر بماند عاشقی از کاروان   خضر آید بر سر ره رهبرش
و من این واقعه را بجمیع^۸ حاجیان باز گفتم و تاریخ^۹ روز را نبسته در
آنجاگاه بصد هزار جان و دل بنده و مرید شدم و در وقت^{۱۰} وصول
تمام^{۱۱} حجاج بارشاد^{۱۲} آن جوان سرها باز کرده ارادت آوردند
(۱۷۳/۳) همچنان ملازمان^{۱۳} حضرت کثر^{۱۴} الله^{۱۵} امثالهم^{۱۶} چنان
روایت کردند که روزی حضرت^{۱۷} مولانا از در^{۱۸} حمای می گذشت ؛
از ناگاه کلخن^{۱۹} تاب^{۲۰} حمای سر در پی^{۲۱} مولانا کرده لابهای عظیم
نمود که ^{۲۲}مُقِل^{۲۳} الحالم^{۲۴} و مردی صاحب عیال^{۲۵} و از دنیاوی هیچ
ندارم ؛ البته من خواهم که مولانا بمن چیزی دهد ؛ فرمود که
دهان باز کن ! همانا که چون دهان باز کرد مولانا مشت^{۲۶} خود را
در دهان^{۲۷} او کرده ؛ کلخن^{۲۸} تاب^{۲۹} زود زود در دامن^{۳۰} خود فرو ریخت ،
می بیند که بیست دینار^{۳۱} زر^{۳۲} سرخ بود مضروب و مسکوک^{۳۳} ؛ چه هنوز

T, I, 290 ; H, I, 237

۱۷۳/۳ Z ۷۰۶ ب ۷۲ K ۱۲۹

۱. بردامن : Z ؛ بدامن KB ۳ مانده : KB ؛ مانده ام Z ۴. چون ZB : — K ۴

چشمهات KZ : چشمها B ۵. بعد از لحظه Z : — KB ۶. چشمها KB : چشمها

Z ۱۱. همچنان KB : — Z ۱۲. چنان KZ : + چنان B ۱۳. سر B : — KZ ۱۶

۱۶. همانا که KB : همانا Z

- گرمیش باقی بود و آن درویش کلخنی پیشِ اصحاب حکایت چنان کرده است که اگرچه از گرمیِ دنانیرِ زبانم سوخته شد اما زبانم توخته شد؛ بیچاره کلخن تاب بی تاب گشته میخواست که شوری نکند و عالم را بشوراند؛ خداوندگار فرمود که فی فی غلبه مکن و ازینها با کسی باز مگو و اگر وقتها سیمت بایست شود باز بنزدِ ما بیا
- 6 (۱۷۴/۳) همچنان کرامِ اصحابِ عظامِ روایت کردند که ملک شمس‌الدینِ هندی که ملکِ مُلکِ شیراز بود رقعهِ بخدمتِ اَعْدَبُ الکلام و اَلنُطْفُ الانام شیخ سعدی اصدار کرده استدعا نمود که غزلی غریب که محتوی بر معانی عجیب باشد از آن هر که باشد بفرستی، تا غذای جانِ خود سازم؛ شیخ سعدی غزلی نو از آن حضرتِ مولانا که در آن ایام بشیراز برده بودند و خلقِ بکلی رپوده آن شده بنوشت و ارسال کرد و آن غزل اینست:

شعر (منسرح)

- هر نفس آوازِ عشق می رسد از چب و راست
ما بفلک می رویم عزمِ تماشا کراست
- 15
- الی آخره ...

T, I, 291 ; H, I, 238 ۱۷۴/۳ Z ۷۷ آ B ۷۲ آ K ۱۲۹

4 ناکسی KB : بکی Z || 5 بنزد KB : نزد Z || 6 همچنان KB : منقولست که
8 سعدی KB : + رحمه الله Z || 12 آن KZ : این B

6 همچنان ... ص ۱۹/۲۶۸ آروژه است : مؤلف درین روایت اشتباه کرده است، زیرا که در میان ملوک شیراز شمس‌الدین هندی نام کسی نیست؛ بجای او شمس‌الدین نام شخصی دیگر هست که او صاحب دیوان و ممدوح سعدی بود نه ملک شیراز. و بدین منصب در ۶۷۱ هـ/ ۱۲۷۲ م آمده است؛ و شیخ سیف‌الدین باخرزی در ۶۵۸ هـ/ ۱۲۵۹ م فوت شده است، یعنی قبل از صاحب دیوان شدن شمس‌الدین؛ سعدی نیز بقولیه نیامده است (ر. ک. به بدیع الزمان فروزان فره رساله در تحقیق احوال زندگانی مولانا جلال‌الدین محمد ص ۱۴۱؛ T ج ۱، ص LXXIV)

- و در آخرِ رقعہ اعلام کرد کہ در اقلیمِ روم پادشاهی مبارکِ قدوم
 ظهور کرده است و این از صفحاتِ سرِّ اوست کہ ازین بہتر سخنی فی
 3 گفته اند و نہ خواهند گفتن و مرا هوسِ آنست کہ بزیارتِ آن سلطان
 بدیارِ روم و روم را برخاکِ پای مبارکِ او مالَم ، تا معلومِ
 ملکِ باشد ؛ همانا کہ ملکِ شمس الدین آن غزل را مطالعہ کردہ از
 حدِ بیرون گریہا کرد و تحسینِها دادہ مجمعِ عظیمِ ساخته بذانِ غزل
 6 سماءِها کردند و تحفِ بسیار بخدمتِ شیخِ سعدی شکرانہ فرستاد و آن
 بود کہ عاقبۃ الامر سعدی بقونین رسیدہ بدستِ بوسِ آن حضرت مشرف
 گشتہ ملحوظِ نظرِ عنایتِ مردان شد و گویند کہ ملکِ شمس الدین از
 9 جملہٗ معتقدانِ شیخِ سیف الدین باختر زوی بود رُوحِ اللہ رُوحہٗ آن غزل را
 در کاغذی نبشتہ با ارمغانِهای غریب بخدمتِ شیخ فرستاد تا شیخ در
 سرِّ آن چہ گوید ؛ جمیعِ اکابرِ شہرِ بخارا در بندگیِ شیخ حاضر بودند ؛
 12 چون شیخ آن غزل را بفراغتِ تمام و امعانِ نظر مطالعہ نمود ، نعرہٗ
 بر زد و بیخود شدہ چندانی شورہا کردہ جامہ ہا درید و فریادہا کرد کہ
 در حساب آید ؟ بعد از آن فرمود کہ زہی مردِ نازنین ! زہی شہسوارِ
 15 دین ! زہی قطبِ آسمان و زمین ! الحق غریبِ سلطانی کہ در عالم
 ظهور کردہ است حقاً ثم حقاً کہ کافہٗ مشایخِ ماضی کہ صاحب
 18 مکاشفہ بودند در حسرتِ اینچنین مردی بودند و از حضرتِ حق تمنا
 می بردند کہ بذانِ دولتِ رسند ، میسرشان نشد و آن سعادت بآخر
 زمانیان مساعدت نمود ؛ چنانک فرمود

3 گفتن KB — Z 4 ZK — B ۱۱ مبارک KZ — B ۱۱ عاقبۃ الامر KZ :

+ شیخ B ۱۱ نبشتہ KZ : بنوشتہ B ۱۴ شدہ BZ : شد K ۱۱ درید KB : دریدہ Z :

15 در حساب BZ : + نہ K ۱۶ سلطانی ZB : سلطان K ۱۹ می بردند K : می برد Z :

شعر (مضارع)

بختی که قرنِ پیشین در خواب جُسته اند

آخر زمانیان را کردست افتقاد

3

الله الله چارقِ آهنین باید پوشیدن و عصای آهنین بکف بگرفتن و بطلب

او بزرگ رفتن و وصیت است بر دوستانِ ما که هر کرا استطاعتِ راه

باشد و طاقتِ بدنی و قوتِ سفر دست دهد بی هیچ تعللی باید که 6

بزیارتِ این پادشاهِ روز و آن نعمت و رحمت را در یابد که حضرت

بهاء ولد و آباء کرام و اجدادِ عظامِ ایشان از کبارِ مشایخ و عظیم الشان

بودند و صدیقی اکبر جدّ نهمِ ایشانست رِضْوَانُ اللهِ عَلَیْهِمْ اَجْمَعِیْنَ 9

و من قوی ضعیف و پیر شده ام و تحمّلِ مشقتِ سفر ندارم و الا

مَشِیاً عَلَی الْاَهِامِ لَا عَلَی الْاَقْدَامِ بزیارتِ آنحضرت اقدام می کردم ؛

مگر شیخ مظهر الدین فرزندِ مهینِ شیخ در آن مجلس حاضر بوده ؛ 12

شیخ بجانبِ او ملتفت گشته فرمود که مظهر الدین امید دارم که چشمهای

تو بدیدارِ مبارکِ آن مَظْهَرِ مُطَهَّرِ منور گردد و سلام و خدمتِ ما را

بحضرتش برسانی اِنْ شَاءَ اللهُ وَحْدَهُ الْعَزِیزُ ؛ بعد از وفاتِ پدر شیخ 15

مظهر الدین عزیمتِ ملکِ روم کرده بسعادتی زیارتِ آن حضرت

مستسعد گشته سلام و اشتیاقِ پدر را بحضرتِ مولانا رسانیده دلدارها

فرمود و چند سال در قونیه اقامت نمود و باز بیخارا عزیمت نمود و گویند : 18

از فرزندان او یکی در قونیه آسوده است

T, I, 294 ; H, 240

۱۳۱ K آ ۷۳ B آ ۷۸ Z ۱۷۴/۳

3 افتقاد KZ : افعال B || 5 بر دوستان ما BZ : دوستان ما را K || 7 پادشاه

BK : — Z || 12 بوده BZ : بود K || 14 تو BK : — Z || مبارک BK ~ آن Z ||

17 رسانیده BZ : رسانید K || 18 نموده BZ : نمود

- (۱۷۵/۳) همچنان منقولست که چون ابن غزل و خبر ظهورِ مولانا در عالم منتشر شد، اکابرِ بخارا و دشت از علماء و شیوخ لَا یَنْقَطِعُ بروم آمده زیارتِ آن حضرت را در می یافتند و از آن بحرِ معانی در می یافتند و گویند: روزی از بخارا و سمرقند بیست نفر رسیده مرید شدند و در قوتیه فرو کشیدند
- (۱۷۶/۳) همچنان فضلی اصحاب روایت کردند که روزی دانشمندی بزرگ بدیدنِ مولانا آمده بود؛ بطریق امتحان چند سؤالی بکرد که خدای تعالی را نَفْسِ تو ان گفت یا فی؟ چه اگر او را نفس تو ان گفتن کُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ (۱۸۵/۳) را معنی چه باشد؟ و اگر اطلاقِ نفس در شانِ بی نشانِ باری جایز نباشد چرا عیسی علیه السلام تَعَلَّمَ مَا فِی نَفْسِی وَلَا اَعْلَمْتُ مَا فِی نَفْسِکَ (۱۱۶/۵) گفت و این دو معنی متضاد می نماید و همچنان اگر چنانکه حق را شیء گفتن روا باشد پس کُلُّ شَیْءٍ هَالِکٌ (۸۸/۲۸) چرا گفت؟ حضرت مولانا فرمود که معنی وَلَا اَعْلَمْتُ مَا فِی نَفْسِکَ (۱۱۶/۵) اَی فِی عِلْمِکَ وَغَیْبِکَ باشد و بنزد اهل کشف اَی فِی سِرِّ سِرِّکَ گفتن باشد یعنی تَعَلَّمَ مَا فِی سِرِّی وَ سِرِّ سِرِّی وَلَا اَعْلَمْتُ مَا فِی سِرِّ سِرِّکَ و ارباب الباب می گویند: مَعْنَاهُ: تَعَلَّمَ مَا کَانَ مِیْنِی فِی الدُّنْیَا وَلَا اَعْلَمْتُ سِرِّ مَا یَكُونُ مِنْکَ فِی الْآخِرَةِ و اما اطلاق کردن شیء بر حق تعالی جایزست کما قال تعالی قُلْ اَیُّ شَیْءٍ اَکْبَرُ شَهَادَةً قُلْ اَللَّهُ (۱۹/۶) اَیُّ اَللَّهُ

T, I, 296 - 97 ; H, I, 242 K ۱۳۳ ب ۷۸ Z ۱۷۶ - ۱۷۵/۳

3 زیارت KZ : زیارت B || در می یافتند BZ : در یافتند K || 4 رسیده BZ : رسیده K || 8 فی KZ : نه باید B || 9 معنی BK ~ چه Z || 10 علیه السلام KZ : - B || 13 هالک BK : + الا وجه Z || 15 سر BZ : - K || 18 قال KZ : + الله B

اعْظَمُ بِالشَّهَادَةِ ؛ قُلِ اللَّهُ شَهِيدٌ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ (۱۹/۶) يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمَعْنَى قَوْلِهِ تَعَالَى كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَ اللَّهِ فَإِنَّ الْإِلَهَ لَذُوُ الْبَاقَاتِ تَعَالَى أَيِ الْآلِهَةِ وَآلَافُ فِي الْبَابِ أَنَّ الْمُسْتَشْنَى مِنْهُ هُوَ وَاللَّهُ أَعْلَمُ ؛ هَامِزُ السَّاعَةِ أَنَّ دَانِشْمَنْدِ بِنْدَهُ مُخْلِصٌ وَمُرِيدٌ مُحَقِّقٌ شَدِيدٌ فَارْجِي پُوشِيدٌ

6 (۱۷۷/۳) همچنان روری جماعتِ مستعربان آمده بودند ؛ هر معرفی و اسراری که آن روز فرمود بعربی گفت و ختم معانی برین کلمات کردند که
9 الْأَدَمِيُّ كَالْإِنَاءِ أَوْ كَالْقَصْعَةِ ، فَغَسَّلُ ظَاهِرَهُ وَاجَبَ وَغَسَّلُ بَاطِنِهِ أَوْ جَبَ وَغَسَّلُ ظَاهِرِهِ فَرَضُ . فَغَسَّلُ بَاطِنِهِ أَفْرَضُ لِأَنَّ شَرَابَ اللَّهِ لَا يُصَبُّ إِلَّا فِي إِنَاءٍ ظَاهِرٍ فَأَمَرْنَا بِتَطْهِيرِ الْإِنَاءِ لِأَنَّ مَحَلَّ الشَّرَابِ بَاطِنُهُ لَا ظَاهِرُهُ

شعر (رمل)

12 طَهِّرْ أَيْ بَيْتِي بِبَيَانِ پَاكِیست گنجِ نور است اَرطِلِ سَمَشِ خَاكِیست
گرجسده خانه حسد باشد و لیک آن جسد را پاک کرد الله نیک
15 باز فرمود که كُلُّ مَنْ مَاتَ نَفْسُهُ وَشَيْطَانُهُ وَطَهِّرَ عَنْ
الْآخِلَاقِ الدَّمِيمَةِ ، وَصَلَ إِلَى اللَّهِ ؛ حَاشَا لِلَّهِ بَلَّ قَدَّ وَصَلَ
إِلَى طَرِيقِ اللَّهِ ؛ إِذَا كَانَ يَعْرِفُ أَنَّهُ مَا وَصَلَ إِلَى اللَّهِ ، فَقَدْ
18 وَصَلَ إِلَى طَرِيقِ اللَّهِ فَهُوَ ضَالٌّ عَنْ طَرِيقِ اللَّهِ

7 آن KZ : B — || فرمود ZB : فرموده B || معانی برین BZ : — K ||

14 باز فرمود که BK : Z — || 17 ما BK : Z —

13 طهرا ... نیک MN : ، ج ۱ ، ص ۲۷ / ۴۳۴ - ۴۳۳ : MA

(۱۷۸/۳) همچنان روزی در بندگان مولانا شخصی گفته باشد که

جَمِيعُ الْأَنْبِيَاءِ وَالْخَوَاصِّ ارْتَعَدُوا مِنْ هَيْبَةِ الْمَوْتِ وَشِدَّتِهَا؛
 قال مولانا حاشا عَن شَأْنِهِمْ هَلْ يَعْرِفُونَ النَّاسُ مَا أَلَمَتْ؟ الْمَوْتُ 3
 عِنْدَ الرِّجَالِ رُؤْيَا الْحَقِّ، كَيْفَ يَهْرَبُونَ مِنْ رُؤْيَيْهِ

(۱۷۹/۳) همچنان منقولست که روزی در اثنای معرفت فرمود که

يَحْسِبُ النَّاسُ أَنَّ الْمَخَاطِرَةَ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ
 إِلَى التَّهْلُكَةِ (۱۹۵/۳) هُوَ الْوُقُوعُ مِنَ السَّطْحِ الْعَالِي، لَا بَلْ
 لَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ مِنْ اسْتِغْنَاعِ كَلَامٍ غَيْرِ إِمَامِيكَ
 فَإِذَا لَمْ يَجْزُ اسْتِغْنَاعُ كَلَامٍ غَيْرِ مُرْشِدِكَ وَإِنْ كَانَ كَلَامًا وَأَصِحَّ؛ 9
 فَلَا شَيْءَ خَالٍ بِالْوَسْوَسَةِ الْبَاطِلَةِ اخْزَى رَافُضَحٍ وَابْطُلَ؛ بعد از آن
 فرمود که روزی حضرت مصطفی علیه السلام صحابه را بخواند و او در نماز
 بود؛ چون تمام کرد برخاست و پیامد رسول باو عتاب کرد که چرا دیر 12
 آمدی؟ گفت: نمازی کردم؛ فرمود که آخر نه مَنَنْتَ می خواندم؟ الا بَرَّارُ
 لَا يَحْتَمِلُ الْإِنْشِطَارَ

(۱۸۰/۳) همچنان از اصحاب خبیر منقولست که حضرت مولانا چندانکه 15

غرة ماه محرم که سر سال عربست طلوع کردی در وقت رؤیت هلال
 این دعا را می خواند: اَللّٰهُمَّ اَنْتَ الْاَزَلِيُّ الْاَبَدِيُّ الْقَدِيمُ؛ هذه
 سَنَةٌ جَدِيدَةٌ اَسْأَلُكَ الْعِصْمَةَ فِيْهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ 18

۱۷۸/۳ - ۱۸۰ Z ۷۸ ب - ۷۹ B ۷۳ ب - ۷۴ K ۱۳۲

T, I, 297 - 98; H, I, 243

1 همچنان KB: و کوبند Z 11 || عليه KZ: + الصلوة و B 15 خبر BZ: چنین B

وَالْعَوْنُ عَلَىٰ هَذِهِ النَّفْسِ الْآثِمَةِ بِالسُّوءِ وَالِاسْتِغْفَالِ بِمَا يُقَرَّبُنِي
إِلَيْكَ وَالِاجْتِنَابِ مِمَّا يَبْغِدُنِي عَنْكَ يَا اللَّهُ يَا رَحْمَنُ يَا رَحِيمُ
بِرَحْمَتِكَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ 3

(۱۸۱/۳) همچنان خدمتِ ملکِ المدرّسین شیخ شمس‌الدینِ ماردینی
رحمةُ اللهِ علیه روایت کرد که روزی شخصی را از محبانِ تب گرفته بود ؛
6 بحضرتِ مولانا پیامد و از حُمتی شکایت کرد ؛ فرمود که بنویس و در
انداز و بمحموم ده تا بفضلِ حق شفا یابد و اینست آنج املا فرمود :
يَا اُمَّ الْمِلْدَمِ اِنْ كُنْتَ اَمَنْتِ بِاللّٰهِ اَلَا عَظَمَ لَا تُصَدِّعِ الرَّاسَ
9 وَلَا تُفْسِدِ الْفَتْمَ وَلَا تَأْكُلِ اللَّحْمَ وَلَا تَشْرَبِ الدَّمَ فَتَحُولِي
عَنِّي اَوْ عَنْ فُلَانٍ اِلَيَّ مَنْ اَشْرَكَ مَعَ اللّٰهِ اِلَهًا اٰخَرَ وَاِنِّي
اقُولُ اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ
12 وَرَسُولُهُ ؛ همانا که محموم چون از آن آب بخورد شفا یافت بعونِ الله تعالی
(۱۸۲/۳) همچنان منقولست که بر سه دانه سیر و اگر بعضی نتواند خوردن
بر سه دانه باذام بنوشت و در خوردِ محموم داد ، در سه روز شفا
یافت و آن اینست اذان اذن بسین (؟)

(۱۸۳/۳) همچنان از خدمتِ مفخرالاولیاء مولانا سراج‌الدینِ مثنوی
خوان استاذ جامعِ کتابِ رحمه الله که او روایت کرد که حضرتِ مولانا
پیوسته این سه بیت را تکرار می کرد و حضرتِ چلبی حسام‌الدین را یاد
می داد و مرا فرمود که یاد گیر که من از حضرتِ شیخِ سید برهان‌الدین
محققِ ترمذی قدس الله سیره یادگار دارم

شعر (بسیط)

- الروحُ مِنْ نُورِ عَرْشِ اللَّهِ مَبْدَأُهَا
 3 وَتُرْبَةُ الْأَرْضِ أَصْلُ الْجِسْمِ وَالْبَدَنِ
 قَدْ آتَاكَ الْمَلِكُ الْجَبَّارُ بَيْنَهُمَا
 لِيَصْلُحَا لِقَبُولِ الْعَهْدِ وَالْمِحَنِ
 4 الرُّوحُ فِي غُرْبَةٍ وَالْجِسْمُ فِي وَطَنِ
 فَأَرْحَمْ غَرِيبًا كَثِيرًا نَارِحَ الْوَطَنِ
 وهمچنان شورها می کرد و می گفت

شعر (هزج)

- گر خیره سری زنج زند گوی زن
 معشوقه ازین لطیف تر امکان نیست
 12 (۱۸۴/۳) الحکایه : منقولست که روزی حضرت مولانا با یاری
 چند از دروازه اسب بازار بیرون آمده زیارت مرقد سلطان العلماء
 بهاء الدین ولد رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ وَاَرْضَاهُ می رفت ؛ دیدند که خلایق
 15 بیشمار بر شخصی هنگامه شده اند و از آن جماعت جوانی چند پیش دویدند
 و فریاد کردند که حَسْبَةُ لَيْلَةٍ یکی را سیاست می کنند تا حضرت مولانا
 شفاعت کند که نوجوانست رومی ؛ فرمود که چه کرده است ؛ گفتند که
 18 یکی کشته است قصاص میکنند ؛ در حال پیش رفته تمامت جلادان

- و مردم شحنه سر نهاده از دور ایستادند؛ دامن فرجی مبارک برو پوشانیده؛
 شحنه شهر بخدم سلطان اسلام کیفیت حال را عرضه داشت؛
 3 فرمود که مولانا حاکم است، چه اگر شهری را بخواهد و شفاعت کند
 می رسدش و همه فدای اوست تا رومی که باشد؟ همانا که اصحاب او را
 بر گرفته بختام بردند و از حمام بیرون کرده بمدرسه آوردند؛ تا بدست
 6 مولانا ایمان آورده مسلمان شد؛ همان لحظه ختنه کرده سباع عظیم
 کردند؛ حضرت مولانا فرمود که نامت چیست؛ گفت: ثریانوس؛
 فرمود که او را بعد الیوم علاء الدین ثریانوس بگویند؛ عافیه الامر از
 9 برکت نظر عنایت حیات بخش آن حضرت بجائی رسید که مشایخ
 کبار و علمای اختیار در تقریر معرفت و سیر آن مذکور حیران میشدند
 و از بذله و لطایف او تعجب می ماندند؛ مگر روزی حضرت مولانا
 12 از مذکور شیخ علاء الدین پرسیده باشد که این کشیشان و احبار نصاری
 هَذَاهُمْ اللهُ در حق حقیقت عیسی علیه السلام چه می گویند؟ گفت:
 خدا می گویند؛ فرمود که بعد ازین بذیشان بگو که محمد ما خدا تر،
 15 محمد ما خدا تر، محمد ما خدا تر

- (۱۸۵/۲) همچنان روزی جماعتی از فقها نزد ملک القضاة
 سراج الدین ارموی رحیمه الله تشیع کردند که علاء الدین ثریانوس بجد
 18 می گوید که مولانا خداست و آن در قانون شریعت نبوی جایز نیست،

T, I, 300; H, I, 245

۱۳۵ K — B ۷۹ Z ۱۸۵/۳

1-2 دامن . . . داشت KZ: B — داشت Z: داشته K 8 الیوم KBZ: +

داماد Kh 11 مکر BK: همچنان Z 13 علیه السلام K: ZB 14 می گویند BZ: +

و K 14-15 خداتر . . . ما خدا تر KZ: B 16 همچنان . . . ص ۲۷۶/۶ نشوی

KZ: B 18 می گوید که Z: می گوید K

- بلک کفرست ؛ مُحَضَّری چند فرستاده اورا حاضر کردند ؛ قاضی گفت : توئی که مولانا را خدا می گوئی ؟ گفت : حاشا وکلاً ، بلک می گویم که مولانا خدا سازست ؛ نمی بینی که مرا چگونه ساخت ؟ 3
گبری بوزم بعید و عنید ، عرفانم بخشید و عالم گردانید و عظم داد و خدادانم کرد و از تقلید خدا خروانی بتحقیق خدادانی ام رسانید و من عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ فَقَدْ نَقَدَ وَقْتُ مَنْ شَذَّ وَتَا در جان 6
کسی خدائی نباشد خدا را نتواند شناختن و این دلیل قطعیت

شعر (مضارع)

بی عقل عقل را چو نداند کسی یقین

- پس فهم کن ازین که که باشد خدای دان 9
نحوی نحوی را داند ، فقیه فقیه را شاسد ؛ هرگز جاهلی عالم را نداند و کور آفتاب را نبیند و بی خدائی خدائی نتوان کرد که اُخْرُج بِصِفَاتِنِی اِلٰی خَلْقِنِی ؛ چنانک خدمت مولانا ببرکت صحبت و تربیت خود 12
جاهلی را عالم می کند و فقیه و نحوی و منطقی می کند و از پرتو تو تبدیلی می یابد ، همچنان صحبت حضرت مولانا نیز بنفس مبارک خود نفس جاهل را عالم می کند ، عارف می کند ، عاقل می کند و باز عاقلان را 15
عاشق می کند ؛ بی بلک چیزی می کند که هرکسی آن نتواند شدن ؛ آخر نمی بینی ؟ که در علم کیمیا دانگی اکسیر میس رنگ آلوده را زر خالص می سازد و از هستی پیشینی اش تبدیل می کند ؛ اگر چنانک مرد خدائی 18

- که از هستی اول مبدل شده باشد و از خودی خود رسته و از نور خدا
 برگشته مس^۳ وجودها را زر کند و منور گرداند و بدریای والی الله
 3 تَرْجِعُ الْأُمُورُ (۲/۲۱۰ ؛ ۳/۱۰۹ ؛ ۸/۴۵) رساند هیچ عجیب و غریب
 نباشد تمام دانشمندان و فقهای خجل و شرمسار گشتند ؛ علاء الدین
 ثریانوس چون ماجرای قاضی و فقها را بحضورت مولانا عرضه داشت
 6 تبسم فرموده گفت که بایستی گفتن بقاضی که وای بر تو! اگر خدا نشوی
 (۱۸۶/۳) همچنان مگر جماعتی از ارباب تصوف او را در میان گرفته
 عتاب می کردند که مولانا را چرا خدا می گوئی ؛ گفت : بهر آنکه
 9 بالاتر از خدا و عالتر از آن نام نیافتم که بگویم و اگر چیزی دیگر بودی
 هم گفتمی

شعر (مضارع)

- 12 از عشق شرم دارم اگر گویمش بشر
 می ترسم از خدای که گویم که این خداست
 و در طریقت اهل حقیقت مرید مخلص را در حق شیخ خود هر چه
 15 گویند جایز داشته اند و او را گرفت نیست

- (۱۸۷/۳) همچنان خدمت اخی احمد که از معتبران زمان بود، روزی
 بعلاء الدین گفته باشد که من یک خروار کتاب خوانده ام و در آنجا هیچ
 18 اباحت سماع را ندیده ام و وجه رخصت را نشنیده ؛ شما این بدعت را بچه
 دلیل پیش می برید ؟ علاء الدین جواب داد که خدمت اخی خروار خواند،

T, I, 302 ; H, I, 247 ۱۲۶ K ب ۷۴ B آ ۸۰ Z ۱۸۷-۱۸۶/۳

- 6 فرموده Z : فرمود K || گفت که Z : گفت K || 7-15 همچنان
 گرفت نیست KZ : — B || 9 از K : — Z || از خدا K : از خدائی Z || 16 همچنان
 BK : گویند Z || خدمت B : — KZ || 17 خوانده ام BK : خواندم Z || ندیده ام
 KZ : ندیدم B || 19 خدمت ZB : — K

- برای آن ندانست؛ بحمد الله که ما عیسی وار خوانده ایم و بسر آن رسیده
(۱۸۸/۳) همچنان از خدمت شیخ محمودِ نَجَّارِ رَحِمَهُ اللهُ منقولست که
- او گفت: روزی علاء الدین از حضرت مولانا پرسید که در ایام 3
زمستان بر پشت پا مسح کردن رواست؟ فرمود که شمارا رواست؛
همو پرسید که این که پیوسته مردم می گویند که کنارِ تنور جای مردانست
چه معنی دارد؟ مولانا فرمود که معنیش آنست که هر که در ایام 6
تابستان کوششی نمود و ذخیره نهاده، لاجرم در هنگام زمستان کنار
تنور و آسودنگاه جای اوست و هر که از نکاسل تقاعد نمود و کوششی
نکرد و بقدر امکان دست و پائی نزد و اجتهاد نمود، همانا که در 9
شداید زمستان بیچاره و نا براد مانده بکنار تنور رسیده؛ همچنان
مثال این عالم و آن جهان همچنین است؛ الْعَاقِلُ يَكْفِيهِ الْإِسْأَرَةُ
- الحکایه: 12 (۱۸۹/۳) منمخر الابرار شیخ محمودِ نَجَّارِ رَحِمَهُ اللهُ
روایت کرد که روزی حضرت مولانا روی مبارک بسوی یاران کرده
فرمود که دروغا اهل قونیه از سماعِ پر ذوق ما ملول می شوند و زیر
زبر طعنه می زنند و بدین خوشبها و شاذیهای ما راضی نیستند و همچون اهل 15
سبا کفران نعمت حق می کنند و بگوشت می رسد که تشنه ها می زنند؛
همانا که مالکِ یوم الدین جزای کفران و شومیِ طغیان ایشان چندانی
غم و پریشانی برایشان ریزاند که همشان عاجز و بیچاره شوند؛ عاقبت 18
الامر ترک عیال و اسباب کرده جلاء وطن کنند و املاک و ضیاع

T, I, 303; H, I, 247 ۱۳۷ K آ ۷۵ - ب ۷۴ آ ۸۰ Z ۱۸۹ - ۱۸۸/۳

7 نهاده KZ: نهاده B || 8 آسودنگاه KZ: آسودگاه B || 11 همچنین است K:

همچنانست B: + و Z || 12 الحکایه BK: همچنان Z || 14 پر ذوق K: و ذوق BZ

17 ایشان BZ: ایشان را K || 19 الامر B: - KZ

- ایشان دردستِ مستأکله خراب و بیاب شود و اغلب اغنیاء و مردم زاذگانِ این دیار بعلتِ قلتِ هلاک شوند ؛ آخر الامر چون بتوبه آیند و استغفار کنند و اولاد و اعقاب و احقادِ مارا باعتقادِ تمام مَبَجَل دارند و بفضلِ باری تعالی شهرِ قونیه از نوْ معمور شود و اهلِ آن زمان سماعِ دوست و مردمِ ذوقی باشند و عالمِ عشقِ همهٔ جهانرا فرو گیرد و کافهٔ مردم عاشقِ کلامِ ما شوند و عظمتِ این خاندان چندانک روزِ ترقی گیرد و خواستِ الله پیشِ روزِ و یارانِ ما بر عالمیان بچربند هم بقال و هم بحال و سرِّ و لاَ یُحِیطُونَ بِشَیْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ (۲۵۵/۲) معلومِ اهلِ عنایت شود اِنْ شَاءَ اللهُ تَعَالٰی 9

- (۱۹۰/۳) همچنان منقولست که روزی حضرتِ مولانا بدیدنِ شیخ المشایخ نادره الزمان ملک المحدثین شیخ الصدرالدین رَحِمَهُ اللهُ رفته بود ، شیخ بتعظیمِ تمام استقبال کرده بر سرِ سجدادهٔ خود نشاند و برابرِ او بدو زانوی ادب در آمده مراقب گشتند و در دریای حضورِ پر نورِ زمانی سبّاحی و سیّاحی کردند ؛ مگر درویشی که در بندگیِ شیخ مجاور بود و چند نوبت زیارتِ کعبه را در یافته بصحبِ مشایخِ ربعِ مسکون رسیده بود و او را معروف حاجی کاشی خواندندی از حضرتِ مولانا سؤال کرد که فقر چیست ؟ هیچ جواب نفرمود ؛ شیخ عظیم رنجید ، مکرّر تا سه نوبت سؤال کرد ؛ هیچ نگفت ؛ همانا که مولانا بر خاست و روانه شد ؛ شیخ تا درِ بیرونی وداع کرده باز گشت 12 15 18

- و بغضبِ تمام گفتم : ای پیرِ خام ! وای مرغِ بی هنگام ! در آن وقت
 چه جای سؤال و کلام بود که بی ادبی کردی و همچنان سؤال را جواب
 صواب فرمود و تو بی خبر ، حالیا حاضرِ وقتِ خود باش که از عالمِ غیب
 زخم خوردی ؛ کاشی گفتم : جوابم چه بود ؟ گفت : آنکَ الْفَقِيرُ
 إِذَا عَرَفَ اللَّهَ كَدَلَ لِسَانِهِ ؛ یعنی درویشِ تمام آنست که در حضورِ
 اولیا هیچ نگوید نه بزبان و نه بدل ؛ یعنی که إِذَا تَمَّ الْفَقْرُ فَهُوَ اللَّهُ
 چنانک گفت :

شعر (رمل)

- پیشِ بینایان خبر گفتن خطاست کآن دلیلِ غفات و نقصان ماست
 پیشِ بینا شد خموشی نفعِ تو بهر این آمد خطابِ انصتُوا
 بعد از سوم روز در راه باغش رندان برسیده اورا بقتل آوردند
 و هر چه داشت بردند ، تَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ قَهْرِهِمْ وَنَهْرِهِمْ و همچنان
 درویشی از حضرتِ مولانا سؤال کرد که عارف کیست ؟ فرمود که عارف
 کسیست که هیچ کدورتی مشربِ صافی اورا مکدر نگرداند که الْعَارِفُ
 لَا يَتَغَيَّرُ و هر کدورتی که بذورسد صافی شود ؛ چنانک گفت :

شعر (هزج)

- در آبِ روان ای جان خاشاک کجا پاید
 در جان و روان ای جان چون خانه کند کینه

2 که BK : Z — 6 که KZ : B — 11 بقتل B : KZ 16 KB : Z —

9-10 پیش ... انصتوا : MN ، ج ۴ ، ص ۳۹۹ / ۲۷۰۱ - ۲۷۲ : MA ،

(۱۹۱/۳) همچنان عزیزی روایت کرد که روزی حضرت مولانا
از یاران دوات و قلمی خواسته وسطری سبط بر روی دیوار مدرسه
بنوشت که روزه گرفتن از غذای روح حرامست والله اعلم. و باز 3
در صفحه کتابی فرمود نبشتن که دَلِيلٌ لِّذَّةِ الْمَعْشُوقِ دَمْعُ الْعَاشِقِ
وَهُوَ مُعْجِزَةُ الْأَنْبِيَاءِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ

شعر

6

در هوات که می دارد در هوای او باش
در طابت که می دارد در طلب او باش

گویند : روزی در تفسیر این آیت تحقیق می فرمود که الَّذِي
خَلَقْتَنِي فِيهِ وَيَهْدِيَنِي (۷۸/۲۶) خَلَقْتَنِي لِخِدْمَتِهِ يَهْدِيَنِي
لِأَدَابِ الْخِدْمَةِ وَتَمَلُّكَكَ فِي السَّاجِدِينَ (۲۱۹/۲۶) فِي الْأَصْلَابِ
الْأَبَاءِ وَأَرْحَامِ الْأُمَمَاتِ 12

(۱۹۲/۳) همچنان از افاضل اصحاب مولانا فخرالدین ادیب
رَحِمَهُ اللهُ روایت کرد که روزی حضرت مولانا در محفل عظیم این
حدیث را شرح می فرمود که قَالَ النَّبِيُّ صَلَّعَ مَا رَأَيْتُ اللَّهَ إِلَّا 15
بِلِبَاسِ أَخْمَرَ و هیچ کسی را مجال دم زدن نبود و در آن شرح همگان
خیره گشته بودند ؛ و روایت دیگر فرمود که مَا رَأَيْتُ رَبِّي إِلَّا
وَفِي حُلَّةٍ حَمْرَاءَ ؛ و شورها کرده این غزل را فرمود 18

T, I, 306 - 07 ; H, I, 250 ۱۹۱/۳ - ۱۹۲ Z ۸۱ آ B ۷۰ ب

1 همچنان BK : الحکایه Z || 2 قلمی BZ : قلم K || خواسته BZ : می خواست
K || 5 عليهم السلام BK : — Z || 8 در طابت KZ : در طلب B

شعر (هزج)

- نوربست میانِ شعرِ احمر از دینده و هم ز روح برتر
 خواهی خود را بلو و بلوزی بر خیز و حجابِ نفس بر در 3
 آن روح لطیف صورتی شد با ابرو و چشم و رنگِ اسمر
 بنمود خدای بیچگونه بر صورتِ مصطفی پیمبر
 آن صورتِ او فنای صورت و آن رنگِ او چوروزِ محشر 6
 هر گه که بخلق بنگریزی گشتی ز خدا گشاده صد در
 چون صورتِ مصطفی فنا شد عالم بگرفت الله اکبر
 و فرمود که در خواب جامهٔ سرخ پوشیدن یا سرخی دیدن عیش است 9
 و فرح، سبزی دیدن زهد است. سپیدی تقویست. کبودی و سیاه مام
 و غم و الله اعلم
 12 (۱۹۳/۳) همچنان منقولست که روزی حضرت مولانا در مجمعِ پروانه عند الحضور الصدور و اکابر الجمهور در اثناء معرفت فرمود که
 الله تعالى مَوْجُودٌ عِنْدَ النَّاطِرِ فِي صُنْعِهِ ؛ مَفْقُودٌ عِنْدَ النَّاطِرِ فِي
 15 ذَاتِهِ ؛ لَا يَصِلُ إِلَى غَيْرِ اللهِ إِلَّا بِالصَّبْرِ عَلَيْهِ ؛ اللهُ أَظْهَرَ
 مِنَ الشَّمْسِ ، فَمَنْ طَلَبَ الْبَيَانَ بَعْدَ الْعِيَانِ فَهُوَ فِي الْخُمُرَانِ

شعر (رمل)

- هر که بر هستی حق جویند دلیل او زیان مندست آنمعی و ذلیل 88

T, I, 308 ; H, I, 251

۱۴۰ K ۷۶ B ۸۱ Z ۱۹۳/۳

b 2 BK : — 3 Z || خواهی KB : + که K h Z || بلو BK : برو Z || 4 روح

BK : نور Z || 4 برو ... رنگ KB : ابرو چشم رنگ Z || 8 الله BZ : اله Z h K

هر که مقصودی ندارد وجودی ندارد و اگر دارد بجز از بهر عقوبتی ندارد ؛
 الزَاهِدُ يُحِبُّ الْخِدْمَةَ وَالْعِبَادَةَ وَالْعَارِفُ يُحِبُّ الْمَخْدُومَ ؛
 3 الزَاهِدُ جَرِيحٌ وَالْعَارِفُ جَرَّاحٌ

(۱۹۴/۳) گویند : روزی در حضرت مولانا قدس الله سره
 در باب سماع سخنی می گفتند؛ فرمود که اول اهلیت سماع حاصل کن ،
 6 آنگاه سماع کن که من دی شکر را در بینی کردم ، بینی من شکر را
 نشنید ، مستعد آن نبود

شعر (رمل)

9 اول استعداد جنت بایدت   تا ز جنت زندگانی زایدت
 بی ز استعداد در کانی روی   بر یکی حبه نگر دی محتوی
 اگر خواهی که در زیر خاک نروی ، در نور گریز که نور زیر
 12 خاک نرود

شعر (رمل)

15 نور خواهی مستعد نور شو   حور خواهی پاکتر از حور شو
 تا نگر دی پاک دل چون جبرئیل   سوی مردان از کجا یابی سبیل

T, I, 309 ; H, I, 252   ۱۴۰ K آ ۷۶ B آ ۸۲ Z ۱۹۴/۳

4 کویید BK : همچنان Z || 5 در KZ : — B || 9 زایدت K : + شعر Z ||

9 اول ... زایدت : MN ج ۶ ، ص ۴۴۳۴/۵۲۹ ؛ MA ص ۱/۶۵۸

10 بی ز استعداد ... محتوی : MN ج ۶ ، ص ۴۴۲۵/۵۲۸ ؛ MA ص ۰

ص ۲۶/۶۵۷

14 نور خواهی ... شو : MN ج ۱ ، ص ۳۶۰۶/۲۲۱ ؛ MA ص ۲۸/۹۳

فرمود که من مرده باشم و او در من نگرذ به از زنده که او در من ننگرذ

شعر (رمل)

3

مرده باشم بمن حق بنگرذ به از آن زنده که باشد دور و رد

(۱۹۵/۳) منقولست که پیوسته حضرت خداوندگار دعا کردی

6

باران را که خدا از قضای آشکاران نگاه دارا؛ باران ازین معنی سؤال کردند؛ فرمود که قضای آشکارا صحبت اغیار و نا جنس است؛
الله الله صحبت عزیز است لا تُصاحِبُوا غَیْرَ آبْنَاءِ الْجَنِّسِ چنانکه گفت:

9

شعر (رمل)

ای فغان از یارِ نا جنس ای فغان همنشینِ نیک جوئید ای میهان

12

گر نخواهی خدمتِ ابنای جنس در دهانِ ارذهائی همچو خیرس

و فرمود که درین معنی حضرت خداوند سلطان الفقرا مولانا شمس الدین

تبریزی عظم الله ذِکرَهُ می فرماید که علامتِ مریدِ قبول یافته آنست

18

که اصلاً با مردم بیگانه صحبت نتواند کردن و اگر از ناگاه در صحبت بیگانه اتفاق افتد، چنان نشیند که منافق در مسجد و کودک در مکتب و اسیر در زندان

T, I, 310 ; H, I, 253

۱۹۵/۳ Z ۸۹ آ B ۷۶ ب

1 فرمود که : — Z || 5 منقولست BK : کوئند Z || 6 خدا KZ : خدا را B

13 و فرمود BK : — Z || مولانا BK : — Z || 18 با مردم KZ : بمردم B

4 مرده ... ورد : MN ، ج ۵۵ ص ۲۵۶ / ۴۰۲۸ : MA ، ص ۵۴۳ / ۸

11 ای فغان ... میهان : MN ج ۶ ص ۴۴۱ / ۲۹۵۰ : MA ، ص ۶۲۱ / ۴

(۲۹۶/۳) همچنان روزی در مدرسه معارف می‌فرمود و اکابر شهر حاضر بودند؛ گفت: هرگز مسرور غرض و مغرور عوض نبوده‌ام

شعر (منسرح)

گر بی برگی بمرگ مالذگو شوم آزادی را ببندگی نفروشم
۶ طعمِ نچشیده‌ام، اینک چهل سالست تا قناعت توشه من بوده
است و فقر پیشه من

شعر (رمل)

۹ حاش لله در دل من طمع نیست از قناعت در دل من عالمیت
تا دهد دوغم نخواهم انگین زانک هر نعمت غمی دارد قرین
بعد از آن فرمود که هر که کمالی و جمالی دعوی می‌کند یا بفعل
۱۲ یا بقول و تکبر و نازی دارد همانا که باندازه حال خود انا الحق می‌گویند؛
در آن صفت الا آنانک کاذب باشند ملحق شوند بفرعون و جنس او؛
و اما صادقان و عزیزانی که ایشان را رسد آن دعوی، روزی سر بر
۱۵ آرند از آن کمال که دعوی می‌کنند؛ چنانک عالمیان را حقیقت حقیقت
ایشان مُحَقَّق شود، چنانک گفت:

T, I, 311; H, I, 254 ۱۴۲ K ب ۷۶ B آ ۸۲ Z ۱۹۶/۳

۲ عوض: KZ: عرض B || ۴ شعر BK: — || ۱۴ عزیزانی K: عزیزان Z

۹ حاش ... عالمیت: MN، ج ۱، س ۲۳۶۲/۱۴۶: MA

شعر (رمل)

آن اَنارا لعنةَ الله در عَقَبِ وین اَنارا رحمةَ الله ای مُحِب
 رحمةَ الله آن عمل را در وفا لعنةَ الله این عمل را در قفا 3

- (۱۹۷/۳) همچنان اصحابی که در مسالکِ رَوی و مواقفِ سَوی
 مُستوی بودند و در مرکزِ صورت معنوی چنین روایت کردند که
 روزی حضرت مولانا در بسطِ معارف و نشرِ اسرارِ لطایف گرم شده 6
 بود و در مناقبِ منصورِ حلاجِ قَدَسَ الله سیرهُ العَزیزِ چیزها می فرمود ؛
 آخر الکلام می فرماید که سببِ صلبِ منصور آن بود که روزی گفت :
 اگر محمد را در یافتنی بفرامت گرفتمی ما چرا این بود که چون در شب 9
 معراج بحضرت عزت رسید تنها مؤمنان امت را خواست ، چرا همه را
 در خواست نکرد ؟ چرا نگفت ؟ که همه را بمن ببخش ، همین مؤمنان را
 خواست ؛ فی الحال حضرت مصطفی علیه السلام متمثل و متجسد گشته 12
 از در درآمد که اینک آمدم ! چگونه بفرامتم می گیری ؟ بگیر !
 فرمود که ما بفرمان حق میخوایم آج میخوایم و دل ما فرمان خانه
 اوست که از غیر ارادت و فرمان او پاک و معصوم شده است ؛ اگر 15
 فرمودی که همه را بخواه همه را بخواستمی ، اما همه را نفرمود مؤمنان را
 فرمود ؛ منصور دستار فرو گرفت که یعنی بفرامتم می ایستم ؛ گفت : الا

4 مواقف KZ : . مواقف B || 6 بسط KZ : بسط B || 10-12 چرا همه ...
 خواست BK : — Z || 16 که BK : — Z || 17 که Z : BK

2 آن ... محب : MN ، ج ۵ ، ص ۱۲۹ / ۲۰۳۶ : MA ، ص ۱۶ / ۴۸۱
 8 - سبب صلب ... ص ۲۸۶ / ۵ روی نکرد اند : ر. ک. به توجه ترک
 نفعات الانس لامی چلی ص ۲۰۱ - ۲۰۲ نقل از مرصاد البیاد نجم الدین ابو بکر
 عبدالله بن محمد الاسدی از رازی

سر، بدستار راضی نشوم؛ تا روزِ دوم آن قضیه واقع شد و آن بهانه شد
 و او بر سرِ دار می گفت که من می دانم که این از کجاست و این خواستِ
 3 کیست؟ از خواستِ او رو نگردانم؛ همچنان سر را بباخت و روی
 از آن سرِ عالم نگردانید و هرگز عاشقانِ صادق از امرِ بزرگانِ دین
 و عارفانِ سرِ یقین روی نگردانند؛ الْعَارِفُ مَعْدَنُ عِلْمِ اللَّهِ، مُرْضِعُ
 6 أَرْوَاحِ الطَّالِبِينَ بِنَفْسِهِ، صُحُفُ أَسْرَارِ رَبِّ الْعَالَمِينَ بِرُوحِهِ؛
 الْعَارِفُ وَإِنْ كَانَ بَدْوِيًّا وَحَشْبًا فَهُوَ مَعْدَنُ الْعَقْلِ وَالْأَدَبِ

(۱۹۸/۳) همچنان منقولست که در صحنِ مدرسه، مبارك سیر
 9 می فرمود و می گفت: بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لَا يُغْلَبُ مَنْ تَمَسَّكَ بِهِ
 وَلَا يُخْزِرُ مَنْ تَوَكَّلَ عَلَيْهِ؛ بِسْمِ اللَّهِ عَلَى تَوْبَتِي، بِسْمِ اللَّهِ
 عَلَى سُورِ قَلْبِي، بِسْمِ اللَّهِ عَلَى سُكْرِي وَشُكْرِي

12 (۱۹۹/۳) الحکایه: همچنان ملک الخلفاء و لِيُ اللَّهُ فِي الْأَرْضِ
 شَيْخُ مَوْلَى الْكَابِي رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ که از یارانِ بزرگ و پهلوانانِ
 سُرُگ بود؛ در ولایتِ دانشمندیه روایت چنان کرد که مصحوبِ
 15 مولانا شمس الدین ماردینی رَحْمَةُ اللَّهِ در وقتِ نمازِ صبح در مدرسه،
 مولانا یافت شدیم و البته اصحاب التماس نمودند که حضرت مولانا امامی
 کند که مَنْ صَلَّى خَلْفَ إِمَامٍ تَقَى فُكَاثِمًا صَلَّى خَلْفَ نَبِيِّ؛
 18 اجابت فرمود؛ چندان اورادِ غریب و دعواتِ عجیب خواندند که هیچ

T, I, 313 ; H, I, 255 ۱۹۸/۳ - ۱۹۹ Z ۸۲ ب ۷۷ K ۱۴۳

7 المارف KZ : المارف B 11 شکرى BK : بشکری Z 12 الحکایه BK : -

Z 16 نمودند KZ : نمود B 18 دعوات BK : دعوت Z

مشایخ را نبوده است و از آنجمله این ده کلمات را یادگار آن حضرت یاد
 کردم که ، اَعَدَدْتُ لِكُلِّ هَوْلٍ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَلِكُلِّ هَمٍّ وَغَمٍّ
 مَا شَاءَ اللَّهُ وَلِكُلِّ نِعْمَةٍ اَلْحَمْدُ لِلَّهِ وَلِكُلِّ رِخَاءٍ الشُّكْرُ لِلَّهِ 3
 وَلِكُلِّ اَعْجُوبَةٍ سُبْحَانَ اللَّهِ وَلِكُلِّ ذَنْبٍ اَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَلِكُلِّ
 ضِيقٍ حَسْبِيَ اللَّهُ وَلِكُلِّ قَضَاءٍ وَقَدَرٍ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ وَلِكُلِّ
 مُصِيبَةٍ اِنَّا لِلَّهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاغِبُونَ (۱۵۶/۲) 6 وَلِكُلِّ طَاعَةٍ
 وَمَعْصِيَةٍ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ وَهَمَّجَان
 فرمودند که پیوسته سلطان ما بعد از گزار کردن فرض صبح این دعا را
 بخواند که اَللّهُمَّ اجْعَلْ لِي نُوْرًا فِي قَلْبِي وَنُوْرًا فِي سَمْعِي 9
 وَنُوْرًا فِي بَصَرِي وَنُوْرًا فِي شَعْرِي وَنُوْرًا فِي بَشْرِي وَنُوْرًا فِي لَحْمِي
 وَنُوْرًا فِي دَمِي وَنُوْرًا مِنْ بَيْنِ يَدَيَّ وَنُوْرًا مِنْ خَلْفِي وَنُوْرًا
 مِنْ تَحْتِي وَنُوْرًا مِنْ فَوْقِي وَنُوْرًا عَنْ يَمِينِي وَنُوْرًا عَنْ 12
 شِمَالِي ؛ اَللّهُمَّ زِدْنِي نُوْرًا وَاَعْطِنِي نُوْرًا وَاَجْعَلْنِي نُوْرًا ،
 يَا نُوْرَ النُّوْرِ بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ

(۲۰۰/۳) الحکایه : همچنان اصحاب نظر و اخوان عیبر خبر چنان 15
 دادند که در زمان حضرت مولانا در شهر قونیه زن بود و لیله و کامله که
 او را معروف فخر النساء خواندندی رضی الله عنهما و او خانونی بود
 پارسا و صدیقه و در عهد خود رابعه جهان بود و اکابر عالم و عارفان 18

T, I, 313 ; H, I, 255

۱۴۳ K ۷۷ B ۸۲ Z ۲۰۰/۳

2 هم KZ : غم B || 8 پیوسته KZ : + حضرت B || 10 فی بشری K : فی ما
 بشری (!) Z || 15 الحکایه BK : — Z

- صاحب دل محب و معتقد مذکورہ بودند و اورا کراماتِ ظاہرہ از حد بیرون بود و او پیوستہ از صحبتِ حضرتِ مولانا خالی نبودی و ایشان نیز اوقاتِ بدیدنِ او رفتندی ؛ مگر محبانِ فخرالنساء اورا باعث شدہ باشند کہ البتہ بحج باید رفتن و اورا ہم داعیہٴ باطن بودہ گفت : تا بحضرتِ مولانا مشورتِ کنم کہ بی اجازتِ و اشارتِ او مرا مجالِ حرکتِ امکانِ نیست و ہرچہ او فرماید آن کنم ؛ برخاست و زیارتِ مولانا آئمہ پیش از آنکہ بگفت آید ، مولانا فرمود کہ بغایتِ نیتِ نیکوست و مسافرِ مبارکست ، او میزدست کہ باہم باشیم ؛ سر نہاد و ہیچ نگفت ؛ یاران متحیر ماندند کہ کیفیتِ حال و ماجرای بَیِّنہُمَا چیست و آن شب خدمتِ فخرالنساء درخانہٴ مولانا ماندہ صحبتِ کردند ؛ بعد از نیم شب خداوندگار بر بامِ مدرسہ رفتہ بتہجد مشغول شدہ ؛ بعد از فراغِ نماز نعرہای عظیم می زد و شور می کرد ؛ هماناکہ از روزنِ بام اشارتِ کرد کہ فخرالنساء بالا بیاید ؛ چون مذکورہ بر بامِ مدرسہ برآمد فرمود کہ بالا نگاہ کن کہ مقصود حاضر شدہ است ؛ می بیند کہ کعبہٴ معظم بر بالای مولانا طواف می کند و چرخ می زند عیاناً و یقیناً لا رَیْباً وَ تَخْمِیناً ؛ فخرالنساء ضعیفہ شہتہٴ بزد و درو ہوا المعجبِ حالتی و حیرتی طاری شدہ . بعد از زمانی چون ہوش آئمہ سر نہاد و از آن خواستِ بکلی برخاست ؛ هماناکہ حضرتِ مولانا این غزلرا سراغاز فرمود

شعر (رجز)

- کعبه طواف میکنند بر سر کوی یک نئی
 این چه بتست ای خدا این چه بلا و آفتی 3
- ماه درست پیش او قرص شکسته بسته
 بر شکرش نباتها چون مگسیت زحمتی
- جمله ملوک راه دین جمله ملایک امین 6
 سجده کنان که ای صنم بهر خدای رحمتی
- اهل هزار بحر و کف گوهر عشق را صدف
 ز آن سوی عزت و شرف سخت بلند همتی 9
- اوست بهشت و حور خود شادی و عیش و سرور خود
 در غلبات نور خود آه عظیم آبتی
- بشنو این خطاب را ساخته شو جواب را 12
 ذره مر آفتاب را گشت حریف با بتی
- ای تبریز مرحمت شمس هزار مکرمت
 گشته سخن سب و صفت بریم بی نهایتی 15
- (۲۰۴/۳) همچنان فقیر آن سری، فقیه سراج الدین نتری رحمه الله
 علیه که از کبار یاران بود روایت کرد که روزی حضرت مولانا
 مرا فرمود که حاضر باش که امشب ترا در کنار خواهم گرفتن؛ 18

T, I, 316 : H, I, 257

۲۰۴/۳ Z ۸۵ B ۷۸ K ۱۰

16 مرحمت K : محرمت Z || 16 همچنان BK : الحکایة Z

- همانا که از آن شادی رادی نموده هر چه داشت و پوشیده بود بیاران
 و فقرا شکرانه داد و گفت: چون شب شد جامه خواب لطیف
 گسترانیدم، توقع آنک مگر خداوندگار دمی بیاید بیاساید که از مکابلات
 عبادات شب و سماعهای روز و نا خوردن وجود مبارکش چون لب
 ساغر لاغر گشته بود؛ از ناگاه بیامد؛ فرمود که سراج الدین تو در
 جامه خواب درآ! در آمدم و تا اول صبح بیدار می غلطیدم بامید
 آنک شاید که بیاید؛ دیدم که بنیاز مشغول شد و دیر کشید؛ فریادی
 کردم که ای سلطان دین! یکدمه آسایشی نکنی، صبح نزدیکست
 و بنده از انتظار خداوندگار مردم؛ فرمود که سراج الدین اگر ما در
 خواب رویم چندین خفتگان بیچاره را که چاره کند؟ چه همه را
 بمعده رفته ایم تا از حق بخوایم و بکمال برسانیم و از عقبات عقوبات
 برهانیم و بدرجات جنات برسانیم ان شاء الله و حده العزیز و این
 غزل را فرمود که

شعر (مجتث)

- اگر تو کار نکردی و مفلسی از خیر
 بیا که کار چو تو صدهزار ما کردیم
 و چون سراج الدین این خبر را بیاران رسانید سجده کنان بجمعهم شکرها
 کردند

(۲۰۵/۳) همچنان منقولست که روزی حضرت سلطان ولد فرمود که از یاران یکی بحضرت پذیرم شکایتی کرد که دانشمندان بامن بحث کردند که مثنوی را قرآن چرا می گویند ؟ من بنده گفتم که تفسیر قرآنست ؛ همانا که پذیرم لحظه خاموش کرده فرمود که ای سگ ! چرا نباشد ؟ ای حر ! چرا نباشد ؟ ای غر خواهر ! چرا نباشد ؟ همانا که در ظروف حروف انبیاء و اولیاء جز انوار اسرار الهی مدّرج نیست و کلام الله از دل پاک ایشان رُسته بر جویبار زبان ایشان روان شده است

9 شعر (کامل)

انّ الکلامَ لینی ألفُؤادٍ وَاِنَّمَا جُعِلَ اللِّسانُ عَلَی الکَلامِ دَلِیلاً
خواه سُرّیانی باشد ، خواه سبع المثانی ، خواه عبری ، خواهی عربی

12 شعر (رمل)

گرچنینی و چنانی جانِ جانی جانِ جان هر زبان خواهی بفراخسرو شیرین لبی
چون این بیان از زبانِ صاحب عیان بسمع دانشمندان رسید بجمعهم
بتمهیدِ عذرِ بلاد و نادانیِ خود مشغول گشته استغفار کرده از سلیک
یاران شدند

(۲۰۶/۳) همچنان عزیزی از پنهانیانِ حق روایت چنان کرد که

11 روزی حضرت مولانا در کنار خندق قلعه ایستاده بود ؛ مگر فقهی

T, I, 318 ; H, I, 259 ۱۷۷ K ب ۷۶ آ B ۷۸ Z ۲۰۶ - ۲۰۵/۳

13 - 1 همچنان ... خواهی عربی KZ : B 11 خواه سبع Z : خواهی سبع K 11
خواهی : Z خواه K

چند از مدرسه قره طائی بیرون آمده از سر امتحان سؤال کردند که رنگِ سنگِ اصحاب الکهف چگونه بود؟ فرمود که زرد بود؛ زیرا که عاشق بود و همیشه رنگِ عاشقان زرد باشد چنانکه رنگِ من؛ سر نهادند و مرید شدند

- (۲۰۷/۳) الحکایه : ثِقَاتِ رُواتِ حکایت چنان کردند که شبی معین الدین پروانه رَحِمَهُ اللهُ جِهَتِ مولانا سماعِ عظیم ساخته بود و اجتمع اکابر کرده، بعد از آن که سماع فرو داشت کرد و جماعتِ کبار سفره را خورده متفرق گشتند و اصلاً مولانا انگشتِ مبارک در طعام نکرد؛ پروانه را آتش در نهاد افتاده برابرِ شمعِ مولانا پروانه وار می سوخت؛ فرمود که در کاسه چینی جلابِ شرابِ حُمَاضِ ساخته پیش آوردند؛ بردست گرفته بحضرتِ مولانا عرضه داشت تا مگر کفچه بخورد؛ دم بدم می گفت که این شربت از وجهِ حلالست؛ همچنان حضرتِ مولانا کفچه را بر می گرفت و تا نزدیکِ دهانِ مبارک برده باز در کاسه می نهاد تا چند بار و بمعانی مشغول می شد و خدمتِ پروانه شمعوار اشکها می ریخت تا نزدیکِ سحرگاه درین جزر و مد بوذند؛ آخر الامر محاسنِ مبارکِ خود را بگرفته فرمود که امیر معین الدین از ریشم شرم نمی داری که مرا محتاجِ قدمگاه می کنی و گفت :

شعر (رمل)

- چرب و شیرین میناید پاکث و خوش یکشی بگذشت و با تو شد پلید
 3 چرب و شیرین از غذای روح خوار تا پُرت بر زوید و دانی پرید
 یاران با سَر هم غریو بر آوردند ؛ باز برخاست و بسماع شروع فرمود ؛
 یاران عزیز چنان گفتند که چون از آن سماع فارغ شد بیرون آمد
 و بحمام در آمد و در خزینه حتم هفت شبانروزی نشسته بود و کسی را
 6 زهره آن نبوذ که از سردابه تا اندرون در آید ؛ اصحاب از گریه و افغان
 بی طاقت گشتند که این چه ریاضت و مجاهدتست ؛ باتفاق بحضرت
 سلطان ولد لا بها کردند که والد خود را از آن استغراق باز آرد و همچنان
 9 در آن وقتی که لا یَسْتَعْنِیْ فِیْهِ مَلَكٌ مُّقْرَّبٌ وَلَا نَبِیُّ مُرْسَلٌ
 نبوذی ؛ جز حضرت ولد را مجال مقال نبوذی ؛ چون حضرت ولد
 بحمام در آمده پیش خزینه زاریها کرد ؛ حضرت مولانا سراز
 12 در بجه خزینه بیرون کرده فرمود که بهاء الدین چو نیست ؟ یاران مشتاق
 ما شدند ؟ ولد سر نهاده روی بر قدم پدر می مالید و می تالید ؛ فی بی بلکه
 می بالید ؛ یاران شاذیها کردند و بقوالان فرجیها بخشیدند ؛ بیرون آمده
 15 بسوی مدرسه روانه شد و خلایق عالم در پی او و این بیت را گفت :

شعر (رجز)

- 18 از روی همچون آتشم حتم عالم گرم شد
 بر صورت گر مابه چون کوزکان کمتر گری

3 خوار BK : خور 2 || 3 که K2 : — B 8 جامدت BK : جامد 2 || 12

بحمام K2 : در حمام B || در آمده 2 : در آمد BK || 14 ما BK : — 2 : سر نهاده

BZ : سر نهاد K || 16 گفت 2 : می گفت BK

و چون بمدرسه رسید باز بسماع مشغول شد و آن حالت تا چهل روز تمام کشید

- 3 (۲۰۸/۳) الحکایه : سرورِ راهبانِ دیرِ افلاطون که از اکابرِ اخبارِ ایشان مردی بود پیر و متبحر و از جمیعِ ولایتِ استنبول و فرنج و جانیک و غیره بطلبِ آن علم پیشِ او می آمدند و از او تحصیلِ احکام می کردند ؛ حکایت کرد که روزی حضرتِ مولانا بدیرِ افلاطون که در دامنِ کوهست آمده بود و در آن مغاره که از آنجا آبِ سرد بیرون می آید در آنجا رفته تا قعرِ غار روانه شد و من بیرونِ غار مراقبِ آن حال شدم که تا چه خواهد کردن ؟ تا هفت شبان روزی در میانِ آبِ سرد نشسته بود ، بعد از آن شورکنان بیرون آمد و روانه شد ؛ حقا که اثرِ تغیرِ اصلا در جسمِ مبارکش نبود و سوگندان خورد که آنچ در صفتِ ذاتِ مسیح خوانده بودم و در صُحُفِ ابراهیم و موسی مطالعه کرده بودم و همچنان عظمتِ ورزشِ انبیارا که در تواریخِ سلف دیده بودم در همان بود و زیاده ؛ چنانک در اسرارِ خود فرو رود و نمود
- 15

شعر (مضارع)

ای محوِ عشق گشته جانی و چیزِ دیگر
ای آنک آن تو داری آنی و چیزِ دیگر

18

T, I, 321 ; H, I, 261

۲۰۸/۳ Z ۸۴ ب ۷۸ B

4 الحکایه BK : — Z || که Z : — BK || 5 مردی بود K : مرد بود Z بود B ||
متبحر KZ : متبحر B || 7 از آنجا BZ : — K || 9 شبان روزی KZ : شبانه روزی
B || 11 شد KZ : + و B || 13 بودم KZ : — B || 17 عشق KZ ~ کشت B ||
چیز KZ : چیزی B

- (۲۰۹/۳) همچنان منقولست که روزی حضرت مولانا شمس الدین تبریزی عظیم الله ذِکْرُهُ در مدرسه مبارک فرمود که هر که می خواهد که انبیارا ببیند مولانارا ببیند، سیرت انبیاء اوراست، از آن انبیاء که 3 بایشان وحی آمد نه خواب والهام؛ خوی انبیاء صفای اندرون و در بند رضای مردان حق بوذن؛ اکنون بهشت رضای مولاناست، دوزخ غضب مولاناست؛ کلید بهشت مولاناست، برو مولانارا بین اگر 6 خواهی که معنی العلماء و رتبه الانبیاء بدان و چیزی که شرح آن نمی کنم؛ اگر بی شیخ بماندی بماندی، هزار رحمت بر روح تو باد؛ خدای تعالی مولانا را عمر دراز دهاذ؛ خداوندا اورا بما ارزانی دار، 9 مارا با او ارزانی دار، آمین

- (۲۱۰/۲) همچنان روزی فرموده است که این ساعت مثل مولانا در ربع مسکون نباشد؛ در همه فنون خواه اصول، خواه فقه و خواه نحو 12 و خواه منطق با ارباب آن بقوة معنی سخن گویند به از ایشان و با ذوق از ایشان و خوبتر از ایشان که اگر من از سر خرد صد سال بکوشم ده یک علم و هنر او حاصل نتوانم کردن؛ او آنرا نا دانسته انگاشته است 15 پیش از من از کمال لطف خود

- (۲۱۱/۳) همچنان از فضیلتی اصحاب منقولست که خدمت مولانا صفی الدین هندی رحمه الله که علامه زمان خود بود و در مدرسه پنبه 18

T, I, 322 - 23; H, I, 261 - 62 ۱۱۹ K آ ۷۹ B آ ۸۰ Z ۲۱۱ - ۲۰۹/۳

4 بند KZ: شد B || 8 بماندی بماندی KZ: بماندی بماندی B || 9 دراز KZ: درازها B || 10 دار BK: — Z || 11 همچنان BK: و گویند Z || 12 قه BZ: فروغ K || 13 معنی KBZ: + و Kb || 14 او BK: و Z || 15 من KZ ~ از B || 17 همچنان Z: الحکایه BK

- فروشان مدرّس :- وگویند: مردی بوذ پارسا و متدّین؛ مگر روزی بر بامِ مدرسه رفته بوذ و وضو می ساخت و طلبه علم گِرداگردِ او حلقه زده ؛
- 3 از ناگاه آوازِ رباب بگوشِ او رسید و گفته باشد که این رباب چندانک رفت بیشتر شد و بدعت از سنّت گذشت، در منعِ آن چاره باید کردن ؛ از ناگاه حضرت مولانا مصوّر گشته فرمود که نشاید نشاید؛
- 6 در حال نعره بزد و بهوش گشته ، طالبِ علان که غلمانِ او بوذند ار را در گلیمی کرده فروز آوردند ؛ بعد از آنک بپوش آمد حضرت سلطان ولد را لا بها کرده شفیع گرفت ، تا عذرِ آن بی ادبی را از حضرت مولانا در خواهد ، چندانک سلطان ولد بوالدِ خود سر می نهاد و شفاعت میکرد البته راضی نمی شد ؛ فرمود که هفتاد کبرِ رومی را مسلمان کردن سهلتر از آنست که صفّی هندی را صفائی بخشد
- 12 وارشاد کنند که لوحِ روحِ او چون روی مشقه های کوزکان سیاه و تاریک گشته است ؛ علیها حضرت ولد چندان کوشید که شفقتِ مولانا جوشید و رضا داد ؛ تا جمیع اهلِ مدرسه برخاستند و بحضرت مولانا آمده مریدِ مخلص گشتند و چندین مشکلاتی که در علمِ دین
- 15 او را بوذ نا گفته روز بروز حلّ می شد و اغلب در خوابش خداوندگار تفهیم می داد
- 18 (۲۱۲/۳) همچنان حضرت سلطان ولد فرمود که روزی حضرت والدِ بمن گفت که بهاء الدین! خواهی که دشمن را دوست داری و او ترا دوست دارد ، چهل روز خیرِ او و نیکی او بگو ؛ آن دشمن دوست تو گردد ؛ برای آنک چنانک از دل بزبان راه است ، از زبان بدل همچنان راه است ؛ محبتِ خدای را نیز بنامهای عزیزش توان

در یافتن ؛ خدا فرمود که ای بندگان زینهار زینهار یاذِ من بسیار کنید تا صفائی حاصل شود ؛ چندانک صفا بیشتر ، پرتو نور حق در آن دل بیشتر ؛ همچنانک تنور نانبا چندانک گرم باشد نازرا قبول کند 3 و چون سرد شود قبول نکند

- (۲۱۳/۳) همچنان حضرت سلطان ولد فرمود که روزی پدرم در مدرسه معانی می فرمود ؛ گفت : مرید راستین آنست که شیخ خود را 6 بالای همه داند ، چنانک شخصی از مرید ابا یزید پرسیده است که شیخ تو بزرگست یا ابو حنیفه ؟ گفت شیخ من ؛ گفت : ابوبکر بزرگست یا شیخ تو ؟ گفت : شیخ من و تمام صحابه را می شمرد و گفت : 9 محمد بزرگست یا شیخ تو ؟ گفت : شیخ من ، گفت : خدای تعالی بزرگست یا شیخ تو ؟ گفت : خدای را من در شیخ دیدم ، غیر شیخ خود من چیزی دیگر نمی دانم ، همه شیخ خود را می دانم ؛ همچنان 12 از دیگری پرسیدند که خدای تعالی بزرگست یا شیخ تو ؟ گفت : در میان این دو بزرگ هیچ فرقی نیست ؛ عارفی دیگر گفته است که ازین دو بزرگ بزرگتری می باید تا تواند فرقی کردن 15

شعر (رمل)

- چون خدا اندر نیاید در عیان نایب حقند این پیغامبران 18
نی غلط گفتم که نایب با منوب گر دو پنداری قبیح آید نه خوب

T, I, 324 ; H, I, 263

۱۵۰ K ب ۷۹ B ب ۸۵ Z ۲۱۳/۳

1 در یافتن K : یافتن Z 9-11 و گفت . . . دیدم KZ : B 12 همچنان

BK : Z 14 نیست KZ : نی B 15 بزرگتری BK : بزرگتر Z 18 که KZ : B

17-18 چون . . . خوب : MN ج ۱۱ ص ۴۲ / ۶۷۳ - ۶۷۴ : MA

ص ۱۸ / ۵ - ۶

- (۲۱۴/۳) همچنان از حضرت سلطان ولد منقولست که روزی حضرت مولانا در تعزیه، ولد شجاع حاضر شده بود و تمامت قضاة و شیوخ و امرا و اخیان جمع بودند و هر یکی در طلب بالائی و علتِ تفوق می مردند؛ مولانا فرمود که بالائی آنست که بطرف حق باشد، نه بطرف دنیا و خلق؛ بالائی دنیا برای آنست که زیر افتد؛ چه هر چه بالاترست زیر تر افتد و خردتر شود و بالائی، بالائی حق است نه بالائی دنیا؛ و گفت:

شعر (رمل)

- 9 نردبان خلق این ما و متیست عاقبت زین نردبان افتادنیست
هر که بالاتر رود ابله تراست کاستخوان او بتتر خواهد شکست
12 طوبی لمن ذللت نفسه وحسنت خلیفته وطابت سریره؛
همشان شرمسار گشته سر نهانند
- (۲۱۵/۳) همچنان حضرت سلطان ولد فرمود که تجلی مولانای بزرگ بعظمت و کبریا بود و تجلی حضرت والدیم بتواضع و لطف عظیم؛ همانا که ولئی خدارا کبرش خدائی بود و لطفش خدائی؛ و فرمود که روزی پندرم گفت: چون ولئی حق ازین جهان نقل کند سیرش صد هزار چندان باشد که در حالت زندگی بود؛ از آنک آن سیر فی الله است آنرا نهایت نیست و همچنان تا روز قیامت در مریدان و عاشقان تصرف او باقی باشد؛ چنانکه فرمود

T, I, 325-7; H, I, 263-4 ۱۰۱ K آ ۸۰ B آ ۸۶ Z ۲۱۵-۲۱۴/۳

4 می مردند BKz : می بودند K || 6 و بالایی BK : 12 سلطان Z :

KB || 16 و فرمود که KB : Z || 17 آن KZ : B —

8-9 نردبان ... شکست : MN ، ج ۴ ، ص ۴۴۱ / ۲۷۶۳ - ۲۷۶۴ :

MA ، ص ۳۹۷ / ۳ - ۲

شعر (رمل)

ننگری اندی نا کم انلر اندلر تنگری حاضر دُر گرانلر گیتدلر

و نصرف حق در بندگانِ خود تا ابد الآباد باقیست و هذه کفایه 3

(۲۱۶/۳) همچنان ولد فرمود که روزی پدرم مست شده بود؛

گفت: بهاء الدین، خداوندِ تعالی بمن نموده است بنیاذِ ایجادِ عالم را

که این عالم از کی ساخته است و چون ساخته است و تا کی خواهد بوذن 6
والله اعلم

(۲۱۷/۳) همچنان ولد فرمود که روزی معین الدین پروانه بزیارتِ

مولانا آمده بود، بحضورتِ پدرم خبر کردم و من پیشِ پروانه بسیار 9

نشستم؛ پروانه منتظر نشسته بود و من بتمهیدِ عذر مشغول شدم که

مولانا بارها فرموده است که مرا کارهاست و حالها و استغراقها بحق؛

امیران و دوستان هر وقتی مرا نتوانند دیدن تا ایشان باحوالِ خود و امورِ 12

خلق مشغول باشند؛ ما برویم و ایشان را ببینیم؛ پروانه تواضع می نمود؛

از ناگاه مولانا بیرون آمد؛ پروانه سرنهاذ و گفت: خدمتِ مولانا

بهاء الدین تا غایت عذرها می خواست و چنین لطفها می فرمود و من بنده 15

از دیر آمدنِ خداوندگار این تصوّر می کردم که یعنی این حالت اشارتست

بتوای پروانه! انتظار داشتنِ مردمِ نیازمند چه تلخ است و چگونه

زحمت است؟ و مرا از دیر آمدنِ شما این فایده روی نمود؛ مولانا 18

T, I, 327; H, I, 264-65

۱۵۲ K آ ۸۰ B آ ۸۶ Z ۲۱۷ - ۲۱۶/۳

6 چون ساخته است KZ: چون ساخته B || 12 دوستان KZ: و B || 15

چنین KZ: چیز B || 18 این KZ: - B

فرمود که این تصور بغایت نیکست ، امّا قاعده آنست که بر درِ کسی
چون سائلی بیاید که اورا آواز و شکلِ بدش باشد ، بزودی پراہ می کنند
3 تا آوازِ اورا مکرّر نشنوند و روی اورا نبینند ؛ امّا اگر سائلی باشد
خوش آواز و خوب روی و خواهنده ، بتضرّع و زاری زود زود ناپارہ اش
ندهند ، بلکہ گویند کہ صبر کن ، نان پختہ شود تا بتواتر آوازِ اورا
6 بشنوند ؛ اکنون دیر آمدنِ ما بہرِ آن بود کہ تضرّعِ شما و عشقِ شما
و نیازِ شما با مردانِ حقّ خوش می آمد ؛ خواستیم تا بیشتر شود و مقبول
تر گردد عند اللہ تعالی و درین حالت پروانہ سجده ها می کرد و می شگفت
9 و می گفت : مقصودِ بندہ بر درِ خداوندگار آمدنِ آنست کہ تا عالمیان
بدانند کہ من نیز از جملہٗ بندگانِ این حضرتم و از چاکرانِ آستانہ ام ؛
چون بیرون آمد بشکرانہٗ آن رحمت و مرحمت مبلغِ ششہزار عددِ سلطانی
12 یاران را بندگی کرد ؛ فرمود کہ بخانہٗ چلبی حسام الدین بردند تا باصحاب
قسمت کنند

(۲۱۸/۳) همچنان حضرتِ سلطان ولد نقل فرمود کہ روزی
15 والدہ در بیانِ لذّتِ صدق و اعتقادِ پاک معانی می فرمود ؛ گفت : جملہٗ
علومِ علمایِ جہان کہ در عالم کسب می کنند تا لبِ گورست ، دیگر
بیشتر نمی گذرد

شعر (ہزج)

چو مال این علم مانند مرد ریگت نہ تومانی نہ علمی کہ گزیدی
امّا اعتقادِ آنست کہ از آن عالم آمده است باز بدان عالم بہم

- می‌روذ؛ درین میان مثالی وحکایتی فرمود که مرا در جوانی یاری بوذ در دمشق که در درس هدایه شریک من بوذ؛ آخرالامراور در ملاطبه قاضی کرده بوذند؛ مگر بهادر نای ملاطبه را بستند و شهر را غارت کرده 3 مال این قاضی را بردند؛ عاقبت فرمود که او را خصی کنند و خایه‌اش را بیرون آرند؛ قاضی گفت: ای امیر کبیر! اَبَدَكَ اللهُ بِرُوحٍ مِنْهُ هرچه اینجا حاصل کرده بوذم بردند و در دست من هیچ نماند و این 6 خایه‌ها را من از ولایت خود بهم آورده‌ام، چرا می‌برند و چرا می‌برند؟ امیر را خوش آمد و او را کماکان عزیز داشته. دلدارها فرمود و منصب قضا را باز داد؛ تا بدانی که آن مردی و مردی آدمی که می‌گویند اعتقاد 9 راست اوست که از ولایت قدیم اَلَسْتُ بِاِیْهِمِ آورده است و باز بعالم قدیم باهم خواهد بردن؛ جهدی می‌باید کردن که در صحبت سستان طریق مردی را ببندد و عتین نشوند تا از ابکار جنت محروم نمانند 12

شعر (رمل)

- 15 مردی آن مردیست فی ریش و ذکر ورنه بوذی شاه مردان کبیر خر
هر که نا مردی کند در راه دوست رهزن مردان شد و نامرد اوست
(۲۱۹/۳) همچنان ولد فرمود که پیوسته جدم مولانای بزرگ
18 عَظَّمَ اللهُ ذِکْرَهُ با میریدان و اصحاب خود وصیت می‌کرد که فرزندم

T, I, 330; H, I, 267

۱۵۳ K آ ۸۰ B ب ۸۷ ۲۰۸/۳

1 درین BK: در Z || 2 که BZ: — K 3 کرده KZ: کرد B || 5 ای
KZ: — B || 7 خایه را ZB: خایه K || 8 عزیز BK: عزیز Z || 9 می گویند
KZ: + B || 10 راست KZ: درست B || 11 خواهد Z: خود K

17 همچنان... س ۱۶/۳۰۲ او بوذ: مؤلف یا راوی دزین روایت اشتباه کرده است، زیرا که وفات شمس الائمه سرخی در میان ۴۸۳-۵۰۰/۸-۱۱۰۶-۱۱۰۹ است (ر. ک. به Brockelmann، ج ۱، س ۴۶۰، S، ج ۱، س ۶۳۸)، بنابراین دختر او مادر مادر مولانا نتواند شد (ر. ک. به T، ج ۱، دیباچه ص LXXV).

- مولانا جلال الدین را محترم و عزیز دارید و عزتِ عظیم کنید که اصیل
 است و اصلِ بس بزرگ دارد و اصالتِ او ازلیست، همانا که ماذرِ
 3 ماذرش دخترِ شمس الائمه، سرخسی است و او حسینی بود و همچنان
 شمس الائمه چندین پاره کتبِ نفیس در هر فتنی تصنیف کرده بود که
 هیچ عالمی مثلِ آن در خواب ندیده بود؛ بزرگانِ آن عصر مصلحت
 6 چنان دیدند که آن کتب را آشکارا نکنند تا بدستِ قتلِ انبیاء و دجاجیل
 اولیاء نیفتد و فتنه واقع نشود؛ چنانک گفته اند

شعر (خفیف)

- 9 جاهلان منکرند علمی را که ز جهل و عی ندانندش
 گرچه ایمانِ محض آن باشد چون ندانند کفر خوانندش
 بعضی را نمودند و بعضی را در بغداد در دارالخلافة نهاده اند بمهر
 12 و هنوز باقیست و گویند: ذکاوتِ وزیرکی، او بزرگ بغایتی بود که یک
 روز بدرِ جامع ملکِ شهر کاتبان نشانده است، تا نامِ جمله خلق را
 و نامِ پدیشان را نبشته اند؛ بعد از آنک از نمازِ جمعه فارغ شدند
 15 شمس الائمه از اول گرفته است مرتب تا آخر نامِ همه را علی
 الانفراد فروخوانده و آن مبنی بر ولایت و سیادتِ او بوده
 (۲۲۰/۳) همچنان حضرتِ ولد فرمود که شبی اصحاب در بندگی
 18 پدرم نشسته بودند و حکایتِ ختنه، سوری یکی می رفت؛ مولانا فرمود که

T, I, 330 : H, I, 267

۱۵۲ K ٢٨١ B ٢٨٧ Z ۲۲۰/۳

I دارد KB : Z 4 در حرفی KZ : در هر وقتی B 9 در عی KZ : عار B

10 ه محض KZ : مخلص B 11 نهاده اند KZ : نهاده اند B 12 گویند BK : + کان Z

13 نام KZ : تمام B 14 KB و به نام Z 15 پدیشان را BK : پدیشان Z

- بهاء الدين ما هفت ساله بوذه و براذرش علاء الدين هشت ساله بوذه که در قلعه قره حصار دوله بدرالدين گوهرتاش دزدار، ايشان را سنت کرد؛ مولانای بزرگ فرمود که مادرشان حاضر نيست؛ بگيرند و او را خوش نيابند؛ گفت: بانواع جواب بگويم؛ چون عروسی آغاز کردند تمام امرا و نواب سلطان علاء الدين حاضر بوذند؛ جمله قلعه را آراستند از جامهای نفيس و سلاحهای ثمين و پادشاه اسلام در آن جمع حاضر بوذ؛ چنان عروسی کردند که در هيچ عهدي نبوذه است و چندانى بندگی نمود که لا تسأل
- 9 (۲۲۱/۳) همچنان حضرت ولد فرمود: چون سلطان جدم را بقونيه دعوت کرد بعد از سالی خدمت امير موسی باز حضرت جدم را بلارنده دعوت کرده حضرت پدريم را داماد کردند و من آنجا پگاه بوجود آمدم
- 12 (۲۲۲/۳) همچنان ولد فرمود که روزی دو فقيه ترک بزيارت پدريم آمده بوذند و اندکی عذس هديه آورده و از حقارت آن شرمند می شدند؛ حکایتي فرمود که روزی حق تعالی بمصطفی علیه السلام وحی فرستاد که تا اصحاب الباب برای من مال و اسباب دهند؛ اشارت کرد تا هر یکی بوسع طاقت و امکان استطاعت خود مال آوردند؛ بعضی نیمه مال آورد و بعضی ثلث مال و ابوبکر ما جمله مال خود آورده؛ تا مالهای بی حد حاصل شد، بعضی اشتر، بعضی زر،

T, I, 332; H, I, 268 ۱۵۷-۱۵۶ K بآ - ۸۱ B - ۸۷ Z ۲۲۲ - ۲۲۱/۳

3 بکريزد KZ: بگويند B || 9 حضرت ولد فرمود BZ: — K || 10 حضرت

BK: بمحضرت Z || 11 کرده BZ: کرد K || 13 همچنان BK: وگويند Z || 18 آورد

K —: BZ

بعضی آلاتِ حرب ؛ مگر صحابی^۱ بود درویش که هیچ چیزی نداشت
 غیر از سه دانه خرما و یکتا نانِ جوین و او پیر و عیال^۲ مند بود و آن
 مقدار قوتِ عیالِ او بود ؛ بر خاست و آن مُحَقَّر را بنزدِ پیغامبر آورد
 و شرمندہ بنشست ؛ اصحاب را خندہ گرفته بخفیه می خندیدند ؛ مصطفی
 دریافت که او را می خندند ؛ فرمود که از عالمِ غیب بشما اسرار
 بگویم ؟ جمله^۳ صحابه ثنا کردند که بلی یا رسول الله ؛ فرمود که حق
 تعالی پردها را برداشت و دیدم که جمله^۴ مالهای شما را بیک طرف
 ترازو نهادند و آن سه دانه خرما و نانِ جوینِ او را بیک طرفِ دیگر
 و آن مُحَقَّر بر همه زیاده آمد ؛ همگان سر نهادند و سیرِ سر^۵ مصطفی را
 تحسینا دادند و از سببِ این سر^۶ باز پرسیدند ؛ فرمود که برای آنک
 آن درویش از سر چیزی برخاست که غیرِ آن چیزی نداشت که
 السَّخِيُّ بِمَا مَلَكَکَ و باقی اصحاب را هم بقیه^۷ مال مانده است و فرمود که
 الْقَلِيلُ عِنْدَ الْجَلِيلِ کَثِيرٌ ؛ چه یک دانه^۸ حقیر را بزمین دفن
 می کنند ، و بخدای سپارند حق تعالی آن یک دانه را درختی میکند که
 چندین دانه های میوه می دهد بی حد ؛ برای آنک آنرا بخدا سپردند ؛
 پس داذنی را بدرویش و بنده^۹ حق را باید دادند ، که بخدا سپردن
 آنست که الصَّدَقَةُ تَقِيعُ فِي يَدِ الرَّحْمَنِ قَبْلَ أَنْ تَقِيعَ فِي يَدِ الْفَقِيرِ ،
 اِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ (۹/۶۱) ؛ همانا که فقرای
 مهاجر و انصار شاذیها کردند و خوشیها نمودند ؛ ازین شاذی هر دو فقیه
 بنده و مرید شدند

۱ آلات : BZ آلت K || بود KZ : + و B || که KZ : - B || چیزی

KZ : چیز B || ۱۰ سر KB : - || که KB : - Z || ۱۶ حق را BK : حق Z

(۲۲۳/۳) الحکایه : همچنان حضرت ولد فرمود که در اجلاس

- مدرسه اتابکته تمامت علمای کبار و مشایخ اخیار و امرای دین دار حاضر
 بودند و ارسلاندغش اتابک میان بسته بندگی می کرد و مدرس 3
 خدمت مولانا شمس الدین ماردینی بود ، در مسند تدریس نشسته ، همانا که
 بطرف راست او قاضی سراج الدین و بطرف چپ شیخ صدرالدین
 بود و باقی اکابر پر نشسته بودند ؛ آخر الامر حضرت پدزم رسید ؛ تنها چون 6
 در آمد سلام داد و در میان کنار صفتی که جای نفیست است بنشست ،
 تا حدی که دامن مبارکش زیر صفت آویخته بود ؛ فی الحال پروانه
 و صاحب و نایب و مجد الدین اتابک برخاستند و در جنب مولانا آمدند ؛ 9
 همانا که حضرت پدزم سر در پیش انداخته بکس نپرداخت ؛ قاضی
 سراج الدین بیامد و دست مولانا را بوسیده بستند و بالای خود بنشانند
 بلاهای تمام و شمس الدین ماردینی عذر میخواست که این همه جمعیت 12
 برای بنده شماس که مرید و بنده است ؛ همانا که جمعیت خداوندگار
 بالای ملکوت است ، تا نماز پیشین مولانا در معرفت و گرمی بود ، چنانکه
 15 امراء و علماء جامها چاک کردند ؛ بعد از آن سماع شد تا شهنشام

(۲۲۴/۳) همچنان حضرت ولد نقل فرمود که خدمت شیخ صدرالدین را

- اول در حق مولانا انکار عظیم بود ؛ شبی در خواب دید که پای مبارک
 مولانا را مغمزی می کرد ؛ بیدار شد استغفار کرده دوم بار باز همچنان 18

T, I, 334 ; H, I, 270

۱۰۷ K آ ۸۱ آ B ۸۷ Z ۲۲۴-۲۲۳/۳

1 الحکایه BK : منقولست که Z || همچنان KZ : B || 4 BK : K — ||

8 راست BK : — || 6 حضرت BK : + مولانا Z || 7 جای نفیست BK : جایست Z ||
 16 همچنان BK : منقولست که Z || 18 مغمزی BK : ، مغمزی K || دوم KB ~ باز Z

- دیند تا سه بار استغفار می کرد ؛ آخرین بار بیدار شد ؛ فرمود که چراغ ور کنند ؛ غلام را فرمود که برو از کتابخانه فلان کتاب را بیاور ؛
 3 چون غلام از علوی قصد زیر آمدن کرد ، دیند که مولانا در میانِ نردبان نشسته است . پیشِ شیخ آمده خبر کرد ؛ شیخ بیامد دیند که مولانا نشسته است ؛ چون شیخ را دیند برخواست و یگدیگر را در کنار گرفته فرمود که ملول مشو و استغفار مکن ، چنین باشد گاه شما پای ما را مُغْمَزی کنید ، گاهی ما از آن شمارا ؛ گاهی شما خدمتِ ما کنید ، گاهی ما خدمتِ شما کنیم ؛ در میانِ ما یگانگیست ، بیگانگی نیست ، همان لحظه باز غایب شد ؛ شیخ متعجب مانده روزِ فردا بخاوتِ قاضی سراج الدین رفته قضیه را علی التمام باز گفت ؛ همچنان مصحوبِ قاضی سراج الدین بتمهیدِ عذرِ مولانا آمده حضرتش از حدِ بیرون دلدارِها فرموده چون بیرون آمدند شیخ فرمود که این مرد مؤیدِ مینِ عیندِ الله است و از جمله مستورانِ قبابِ حضرتِ عزت است ؛ همانا که در کیفیتِ افعال و اقوال و احوالِ او عقولِ عقلاء خیره میشود ؛ او را بعد الیوم بنظرِ دیگر باید دیدن و حرمت و عزتِ او بشیوه دیگر باید کردن ؛ چنانک فرمود

شعر (هزج)

18. بالایم اگر چه می نمایم پستی   هشیار در آن دم که آید مستی
 در مایه ازین نظر کن ای دوست از انکث   مارا نتوان دیند چنین سر دستی

4 نشسته است KZ : نشسته B || 5 یکدیگر را BZ : یکدیگر K || 7 ازان شمارا

BK : از آن شما Z || 8 یگانگیست BZ : بیگانگیست K || 12 فرموده BZ : نموده

K || 14 عزت است B : عزت KZ || 15 عزت او Z : خدمت او K خدمت او را B ||

18. b آید Z : می آید KB

قاضی سراج الدین فرمود که الحق آنچنانست که شیخ می فرماید؛
بعد از آن چندانکه رفتند در حضور و غیبت در اعتقاد او افزودند و تا مردن
از جمله «محبان» مخلص بودند

۸۳

(۲۲۵/۳) همچنان حضرت ولد فرمود که روزی ملک الحفظ
اسحق حافظ نزد مولانا آمده بود؛ تکلف عظیم فرموده قیام نمود،
گفت: تا بالا نشیند، چنانکه مصحف را عزیزی دارند و بالای رحل
و کرمی می نهند باید که حافظان را نیز عزیز دارند و بالا نشانند که ایشان
حامل کلام الله اند و همچنان در هر دلی که نور قرآن باشد نشاید که
روی دوزخ بیند؛ زیرا کاغذ پاره که درو قرآن نبشته اند آنرا باآتش
نمی اندازند و حرمت می کنند و می گویند که درو قرآن نبشته است؛
اکنون دلی را که درو چندین قرآن باشد چون بدوزخ اندازند؟ همانا که
تمام حافظان شهر بشکرانه این مرده مرید و بنده شدند

12

(۲۲۶/۴) همچنان حضرت ولد فرمود که روزی پدرم گفت که
بهاء الدین بمن نیک نیک نظر کن که چون دانه من درخت شود مرا توانی
دیدن و دریافتن، معنی ما را نیک نیک دریاب و بسیار بسیار بخای تا ازو
لذت گیری و محظوظ شوی؛ بدانکه جسم انبیاء و اولیاء و محبان ایشان
تلف نمی شود، چنانکه هر دانه و تخمی که در زمین اندازند اگر چه
در صورت می میرد و ناپدید می گردد، اما بعد از روزی چند زنده
می شود و درخت می گردد؛ جسم انبیاء و اولیاء نیز همچنانست

18

- (۲۲۷/۳) همچنان حضرتِ ولدِ فرمود که یکی از اصحابِ دیوان
آمده بود که از آن کار استغفار کند و بمُهمّتی دیگر مشغول شود ؛
3 حضرتِ پندرم فرمود که در زمانِ هارون الرشید شحنةٔ بود که هر روز
خضر علیّه السلام زیارتِ او آمدی ؛ از ناگاه تائب گشته تقاعد نمود ؛
دیگر خضر بصحبّتِ او نیامد و بکلتی منقطع شد ؛ شحنةٔ مسکین در قلق
6 افتاده مضطرب شد ؛ آن شب زاریها کرده در خوابش نمودند که درجهٔ
تو در آن کار بود ؛ صباحی برخاست و پیشِ خلیفه رفته طالبِ منصبِ
خود شد ؛ پرسید که حالِ چونست ؟ آنچ واقع بود باز گفت ؛ خلیفه
9 همان شحنگی را بوی مقرر داشته ؛ دید که همچنان خضر زیارتِ
او آمد ؛ شحنة از سرّ حالِ خود باز پرسید ؛ خضر گفت که رفعِ
درجاتِ تو درین است که در دیوان بنشین و رعایتِ مساکین
و ضعیفان کنی و مظلومان را از چنگِ ظالمان برهانی و آنرا بهتر از
12 هزاران خاوت و چله دانی و بر موجبِ مَن بُورِكَ فی شیْ
فَلِیَکُمُ زُمره در آن شغلِ خطیر با خطر ملازم باشی ؛ همانا که آن
15 مرد منصبِ خود را باز قبول کرده مباشرت نمود و عنایتِ شیخ را
رعایت فرمود

- (۲۲۸/۳) همچنان فرمود که روزی مولانا شمس الدین تبریزی
II شرحِ والدِم می کرد ؛ فرمود که سرّ مولانا همچون سرّ اسلام پوشیده
است ، چون اسلام غریب آمده است ، سرّ او را بین که چون باشد که

T, I, 337 ; H, I, 272 ۱۶۰ K ب ۸۲ B آ ۸۹ Z ۲۲۸ - ۲۲۷/۳

2 بوز KZ : بودند B || مشغول KZ : مشغولی B || 4 از ناگاه BZ : ناگاه K ||

8 خلیفه KZ : — B || 12 آن را KZ : او را B || 17 همچنان BK : و گویند Z

- الإسلامُ بَدَأَ غَرِيبًا وَسَيَعُودُ غَرِيبًا فَطُوبَى لِمَنْ غَرَبَتْهُ ؛ فرمود که روزی مولانا شمس الدین تبریزی با مولانا می گفت که مرا شیخی بود ابو بکر نام در شهر تبریز و او سله بانی می کرد و من بسی ولایتها که 3 ازو یافتم ، اما در من چیزی بود که شیخ نمی دید و هیچ کسی ندیده بود ، آن چیز را خداوند گارم مولانا دید
- (۲۲۹/۳) همچنان حضرت ولد فرمود که سید باسنائی چنان عشق 6 داشت که مولانا با شمس الدین تبریزی ؛ فرمود که عادت پدرم پیش از آنکه بفقر روئند چنان بود که در مدرسه درس می گفت و در هر حجره دوسه طالب علم بوذندی ، هر باری رفت زیرِ نمذ هر یکی بیست عدد ، اما سی عدد و اما ده عدد لایق هر یکی می نهاد ؛ چون فقیهان در می آمدند و نمذ را بر می داشتند تا گگرد افشانی کنند
- درمها ریخته می شد ؛ حیران می ماندند و تعطف و تلطف اورا 12 سر می نهادند ؛ فرمود که حضرت پدرم از اول حال تا آخر عمر عسروار هر چه کرد برای خدا کرد نه برای خلق و ریا ؛ فرمود که روزی در تربه مقدس یوسف حافظ قنوی قرآن خواند ، یاران 15 نمره ها می زدند و از آواز او خوش می شدند ؛ پدرم فرمود که شیخی وعظ می گفتم ، مردمان در راه از مریدان او یکی را دیدند ، گفتند : آخر شیخ تو در مسجد وعظ می گوید تو چرا آنجا نبودی ؟ چون مرید این 18 سخن بشنید فریاد کرد و نمره ها زد ؛ گفتند : وعظ را ناشنیده چه نمره ها می زنی و فریاد میکنی ؟ مرید گفت : من دانم که هر چه شیخ من

T, I, 338 ; H, I, 273

۱۶۱ - ۱۶۰ K آ ۸۳ B آ ۸۹ Z ۲۲۹/۳

6 همچنان Z :- BK || حضرت BK :- Z || 7 با شمس الدین BK : شمس الدین Z ||

18 این KZ : آن B

بگویند همه خوب باشد و صواب باشد ؛ اکنون اگرچه مردمان معنی قرآن را نمی دانند ، اما این قدر می دانند که قرآن از حق آمده است همه نیکوست ؛ بر آن عشق نعره ها می زنند و غرق ثواب بی حساب می شوند

3 که القاریءُ و المستمعُ فی الاجرِ سواءٌ

(۲۳۰/۳) الحکایه : همچنان حضرت ولد فرمود که روزی فخرالدین سیواسی که جامع کتب اسرار بود ، از سیواس رسیده بود ؛ همان روز پروانه و امراء بزیارت پذیرم آمده بودند ؛ از ناگاه فخرالدین در آمد ؛ حضرت مولانا اکرام کرده پرسید که دوش بکجا منزل بودی ؟ جواب داد که در خان پروانه ؛ فرمود که یعنی امیر پروانه را درین راه خان هست ؟ گفت : بلی ؛ اما در زمان او امن و آمان بغایتیست که کاروان در هر مقامی و صحرائی که می رسند ؛ منزل می کنند ؛ بی اندیشه و خوف ؛ پروانه را خوش آمده بعد از آن والد فرمود که در زمان بنی اسرائیل 12 اشتری بوده است که در گردن او هیکلی بسته بودند ؛ هر که او را می دید ، عزت می کرد و از باغ میوها می دادند ؛ روزی یکی آن هیکل را از گردن شتر برید ؛ بعد از آن اشتر را بسخره گرفته بار کردند ؛ 15 اکنون ای امیر کبیر فقیر نهاد ! بدانکه آن هیکل مائیم برگردن اشتر عالم بسته ؛ چون ازین عالم غدار غرار بعالم ابرار دار 18 القرار سفر کنیم ، آنگاه احوالها معلوم شود که چونست ؛ پروانه بگریست و گفت : آن روز مبادا که بعد از خذاوندگار بمانیم ؛ فرمود که

نی نی شما اندک زمانی خواهید ماندن ، الا آسایش و آرایش نخواهد
بودند ؛ همچنان شد که فرموده بود و چون حضرت مولانا
نقل می کرد یاران قدیم را گفت که بعد از من شما را آسایش نخواهد
بودن ، الا فرزندان شما در عالم بیاسایند

(۲۳۱/۳) و گویند که روزی بعضی مریدان گفتند که ما بیچارگانیم ،

- گناهکارانیم ، نمی توانیم بخدمت مولانا آمدن ؛ فرمود که شما را باید
آمدن که محتاجید و گناهکار ؛ فرمود که هر که معانی مثنوی را بشنود
و بدان کار نکند سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا (۹۳/۲ ؛ ۴۸/۴) ست سَمِعْنَا
وَأَطَعْنَا (۲۸۵/۲ ؛ ۴۹/۴ ؛ ۱۰/۵) نیست ؛ فرمود که شی پذیرم
بناز مشغول بود ؛ در پهلوش نشسته بودم ؛ پذیرم در حالت قیام الله
الله می فرمود ؛ بعد از زمانی دیدم که دهان مبارکش باز مانده بود
و لب نمی جنبید ، امّا از اندرون سینه اش آواز الله الله می آمد ؛ ولد
فرمود که روزی بحضرت والدم گفتم که یاران می گویند که وقتی که
ما مولانا را نمی بینیم اصلاً خوش نمی شویم و خوشی ما می رود ؛
فرمود که هر که بی من خوش نمی شود آنست که مرا نشناخته است ،
مرا آن وقت شناخته باشند که بی من خوش باشند از من ، یعنی با معنی
من آشنا باشند ، فرمود که بهاء الدین ، هر وقتی که خود را بینی که خوشی
داری و حالت خوش بدان که آن خوشی منم در تو ؛ چنانک گفت

T, 1, 341 ; H, I, 276

۱۶۳ K آ ۸۴ - ب ۸۳ B آ ۹۰ Z ۲۳۱/۳

۱ آرایش KB : آرام Z || 3 که K - : Z || 5 گویند Z : فرمود KB || 7 که

KZ : B - || 13 فرمود KB : Z - || 17 باشند KZ : شوند B

شعر (رمل)

لیک ما را چو بجوئی سوی شاذیها جو

که مقیمانِ خوش آبادِ جهانِ شاذیم

3

(۲۳۲/۳) همچنان منقولست که روزی شیخ گرامی اوحد الدین خوئی

رَحِمَهُ اللهُ از حضرتِ مولانا پرسید که کافر کیست؟ فرمود که تو

مؤمن را بنما تا کافر معلوم شود؛ شیخ اوحد گفت: مؤمن شما نیست؛

خداوندگار فرمود: پس هر که ضدِ ماست کافر اوست

6

شعر (رمل)

کیست کافر بی خبر ز ایمانِ شیخ کیست مرده بی خبر از جانِ شیخ

9

(۲۳۳/۳) همچنان منقولست از خدمتِ شیخ عزالدین کوسه که

از جمله واصلانِ حق بود که روزی حضرتِ مولانا فرموده است که

مرغی که از زمین بالا پرز اگر چه با آسمان نرسد اما این قدر باشد که

12

از دامِ زمین دور تر باشد و برهد؛ همچنان اگر یکی درویش شود

اگر چه بکمال نرسد این قدر باشد که از زمره خلقِ و اهلِ بازار

ممتاز شود و از زحمتِ دنیا برهد و سبگبار گردد که نَجَا الْمَخْفُونِ

15

وَهَلَكَ الْمُتَّقُونَ

(۲۳۴/۳) همچنان روزی از حضرتِ مولانا یکی سؤال کرد که

فلانی کار ناپسندیده می کند، حال او چون باشد؟ فرمود که غم

نیست، زیرا مرغی را مانند که پر او رسته است، هر جا که خواهد

18

T, I, 342; H, I, 276 ۱۶۴ - ۱۶۳ K آ ۸۴ B آ ۹۰ Z ۲۳۴ - ۲۳۲/۳

Z — : KB که 17 B گفت : KZ کیست b 9 || Zb + الدین 6

9 کیست ... جان شیخ : MN ، ج ۲ ، ص ۴۴ / ۳۳۲۵ ، MA ۹/۱۷۹

پیرذ ؛ اما آن مرغ را غم است که پَرش تمام ناشده باشد، چو از لانه خود پیرذ طعمه گریه باشد

- (۲۳۵/۳) همچنان از حضرت ولد منقولست که حضرت مولانا شمس الدین تبریزی در مجمعی فرمود که اگر تویار وفادار نیافتی من یاقم حضرت مولانا را مَدَّ اللهُ ظِلَّهُ وروی مبارک بمولانا کرده فرمود که یگانه در عالم آمذی و از میان جمله عالم گوی از میدان بیرون بردی و عالیشان را مست عشق خود گردانیدی

- (۲۳۶/۳) همچنان فرمود که مگر عزیزی در میان جماعتی مدح حضرت مولانا می کرد که مولانا بغایت فری دارد و نوری و مهابتی و در حق مولانا شمس الدین انکار می کرد ؛ مولانا شمس الدین جواب فرمود که آنچ او معتقد شود و اقتدا کند و متابعت کند بیاطل این چگونه فری باشد و نوری ؟ بلکه اقتدا برحق کند نه بیاطل ، باز می گوئی که می باید پنجاه ولی مُسَرَّد در رکاب مولانا رود ؛ آخر بنابینائی چگونه اقتدا کنند ؟ باز می گوئی که اولیا را لشانها می باشد ؛ تو کی اولیا را تا نشان بدانی ؟ آدمی چون عاجز شود ، یا از آن عجز روشنائی پیدا شود یا تاریکی ؛ زیرا ابلیس از عجز تاریک شد و ملائکه از عجز روشن شدند ، معجزه همین کند ، آیات حق همچنین باشد و چون عاجز می شوند بسجود در می آیند

T, I, 342 - 343 ; H, I, 277

۱۶۳ K ٨٤ B ٩٠ Z ٢٣٦ - ٢٣٥/٣

۱ غم است KB : غمست Z || باشد BK ~ و نوری Z || ۱۴ می باشد BK : باشد Z

۱۰ مفرد : بشدید الراء المكسورة من التفرید فی بعض كتب اللغة فی الحدیث طوبی للمفردین فرید الرجل اذا تفقه و اعزل عن الناس و خلا بمراعاة الاسم والنمی و قبل هم الذین هلكوا لذاتهم و بقوا فهم یذكرون الله و قبل هم المتخلفون من الناس بذکر الله (کتاب کشاف اصطلاحات الفنون ، ج ۲ ، ص ۱۱۰۷ ؛ النهایه ، ج ۳ ، ص ۲۰۶)

(۲۳۷/۳) همچنان مگر در بندگی مولانا یاری چند گفته باشند که
حضرت مولانا از دنیا فارغ است، اما مولانا شمس الدین تبریزی
فارغ نیست از دنیا؛ حضرت مولانا فرمود که این از آنست که شما
مولانا شمس الدین را دوست نمی دارید که اگر دوست دارید شما را طمع
نماید و مکروه ننماید

شعر (طویل)

وَعَيْنُ الرِّضَا عَنْ كُلِّ عَيْبٍ كَلِيلَةٌ

سیوی آن عین السُّخْطِ تُبْدِي الْمَسَاوِيَا

۹ حُبُّكَ الشَّيْءُ يُعْزِمُنِي وَيُصِمُّ يَعْنِي عَنْ عَيْبٍ الْحُبُّوبِ؛ همین که
عیب دیدن گرفت بدانکه محبت کم شد: نمی بینی که ماذر مشفق از
احداث فرزند محبوب خود هیچ نمی رنجد و نمی گریزد و بجان و دل
۱۲ مشتری اوست؛ بلکه آن دگر از خیر لنگر خود ننگ نمی دارد
اگرچه لکذ زند و کراحت کند

(۲۳۸/۳) همچنان حضرت مولانا شمس الدین تبریزی فرمود که
۱۵ امروز غواص دریای معنی مولانا است و بازرگان من شمس الدین تبریزی
خَالِدَ اللَّهُ بِرَكَّتْهُمَا و گوهر میان ماست؛ من حدیث گوهر
می گویم تو از سر پوی بر نمی خیزی؛ طریق خدا اینست، البته گذر
۱۸ با قسراست و البته گذشتن است بر پل جَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ
وَأَنْفُسِهِمْ (۸۹/۹)؛ اول اثار مال است، بعد از آن کارها بسیار

T I, 344-45; H, I, 278 ۱۶۰ K ب ۸۴ B ب ۹۰ Z ۲۳۸-۲۳۷/۳

۴ که KZ: — B ۱۴ همچنان KB: الحکایه Z ۱۷ البته BK: — Z

۹ حبك . . يصم: ر. ك. به فرائد الآل، ج ۱، ص ۱۶۲

است؛ اِلَاّ اَوَّلَ مَمَرٍ بر اقرار است، یعنی اوّل در یافتنِ مردِ خداست؛
آنگاه حصولِ وصولِ خداست

- 3 (۲۳۹/۳) الحکایه : همچنان از کبارِ اصحاب منقولست که در آن ایام که حضرت مولانا شمس الدین تبریزی اَعْلَى اللّٰهُ کَلِمَتَهُ تشریف داده بود در میانِ اکابرِ شهرِ قونیه غلغله عظیم در افتاد که عجا خدمتِ شمس الدینِ تبریزی و لیست یا نیست؟ و هر یکی چیزی می گفتند و آرزوی صحبتِ او میکردند تا مگر در یابندش و او پیوسته از مجامع و محافل و غایب خلقان گریزان می بود و اوقات که در مجمعه یافت می شد در میانِ سخنانِ او سخن می گفتند : همچنان روزی مولانا شمس الدین می فرمود که آنک در میانِ سخنِ ما سخن در آرد همچون شرفِ لَهَاوَرِی آن در آبِ تیره فرو رفتن است : چنانکه بخواب دید که بابِ تیره بزرگ فرو می رفت و دو انگشت بزینهار می جنبانید که ای مولانا شمس الدین! دستم گیر! دستم گیر! آتش پند نشد؛ باز بحضورِ من آغاز کرده فرقِ میان معجزه انبیاء و کرامتِ اولیاء شرح می کرد که انبیاء هر وقت که خواهند معجزه بنمایند؛ گفتمش : حدیثِ اولیاء از کجا و تو از کجا؟ آغاز کرد که بعضی را فیضانِ مستمر و بعضی را نامستمر، بعضی را فیضانِ باختر و بعضی را بی اختیار؛ گفتم : تصویری کرده ولی را حالِ او را بخالِ خود، چون رو بگردانیم از سخنِ او و از بهرِ مصلحت او گوید که بامن حسد دارد و کین دارد؛ من خوئی دارم که جهودان را دعا کنم؛ گویم

T, I, 345; H, , 279

آ ۸۰ ب ۸۴ B T ۹۱ Z ۲۳۹/۳

3 الحکایه KB : و گوید Z 4 که KZ : B 7 مکر KZ : B 10
لهاوری KZ : + و B در KZ : B 13 دستم کبر KB : - Z : کرده K : کرد Z

خداش هدایت دهاذ آنرا که مرا دشام می دهد؛ دعا می گویم که
 خدایا! او را ازین دشنام داذن بهتر و خشرتر کاری بده تا عوض
 این تسبیحی گویند و تهایی و مشغول عالم حق گردد؛ ایشان کجا 3
 افتادند بمن که ولیست یا ولی نیست؛ ترا چه که اگر ولی هستم
 یا نیستم؛ چنانکه گفتند جوچی را که این سو بنگر که خوانچها
 می برند؛ گفت: مارا چه؟ گفتند: بخانه تو می برند؛ گفت: 6
 اکنون شمارا چه؟ ارین سبب از صحبت خاق برهیزی کم تا از سر
 تقلید در تشویش تسویش نباشند

9 (۲۴۰/۳) همچنان منقولست که یکی در حضور حضرت مولانا
 شمس الدین تبریزی بحضرت مولانا گفت که من ترا دوست می دارم
 و دیگران را از بهر تو دوست می دارم و شعر بجنون را استشهاد می آورد
 12 شعر (وافر)

أَحِبُّ لِحُبِّهَا السُّودَانَ حَتَّىٰ أَحِبُّ لِحُبِّهَا سُودَ الْكِلَابِ
 مولانا جواب فرمود که اگر این غیر مولانا شمس الدین تبریزی را
 می گوئی، اگر مرا بهر او دوست می داری فاضل تر باشد و مرا خوشتر 15
 آید، از آنکه او را از بهر من دوست داری و آنچه می گوئی که غیر محبوب را
 بتبعیت محبوب دوست دارند و آن هم وقتی روا باشد که محبوب راضی
 باشد بتبع داشتن آن غیر؛ آن شخص هیچ نگفت، سری نهاد و برخواست 18

(۲/۲۴۱) همچنان حضرت مولانا در مجمعی معرفت می فرمود ؛

- گفت: حضرت رسول ما علیه السلام فره وذه است که اُسْتُرُّ ذَهَابُکَ
وَذَهَابُکَ وَمَذْهَبُکَ؟ در حدیث دیگر گفته مَن کَتَمَ سِرَّهُ مُلْكُکَ
3 اَمْرُهُ وَاَنْ سُنَّتْ خُوبَتْ وَجَنَانَتْ وَبِرْجَاسَتْ ؛ آری بنده باشد ،
چرا پنهان گویم ، مولانا شمس الدین تبریزی را اَعْلَى اللّٰهُ ذَکَرَهُ
مُسْلِمٌ باشد که مَن اَظْهَرَ سِرَّهُ مُلْكُکَ اَمْرُهُ ، الا آن بنده کو؟
6

(۲/۲۴۲) همچنان منقولست که روزی حضرت مولانا شمس الدین

- در حضور اصحاب حضور فرمود که امشب خواب دیدم که با مولانا
می گفتم: کُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهُ (۸۸/۲۸) باقی دیدارِ دوستان
9 است و آن دوست تویی

شعر (هزج)

- 12 یا دیدنِ دوست یا خیالش باقی همه چیزها خیالست

- اهل دنیا اند و اهل آخرت و اهل حق ؛ شبلی اهل آخرتست و حضرت
مولانا اهل حق و آنچه مراست از حضرت مولانا مرا و سه کس دیگر را
بس است ؛ همانا که مَقَرَّبَانِ حضرت از سرِ نیاز از سرِ آن سه کس
15 باز پرسیدند ؛ فرمود که شیخ صلاح الدین و شیخ حسام الدین و مولانا
بهاء الدین من رِضْوَانُ اللّٰهِ عَلَیْهِمْ اَجْمَعِیْنَ وَمَنْ تَابَعَهُمْ اِلَیَّ
یَوْمَ الدِّیْنِ ، آمین ! بِحَقِّ نَبِیِّهِ اَلَا مِیْنِ
18

T, I, 347 - 48 ; H, I, 280

۱۶۷ K ب ۸۵ B ب ۹۱ Z ۲۴۲-۲۴۱/۲

I همچنان BK : — || حضرت BZ : — || K 2 ما ZB : — || K 3 ذهبک

BZ ~ مذهبک K || 6 که BZ : + گوید B 17 پرسیدند KZ : + که B

- (۲:۳/۳) الحکایه : همچنان شیخ نورالدین پذیر کمالِ خُرساف رَحِمَهُ اللهُ که از معتبرانِ اعیان بود، روایت چنان کرد که در اوّلِ حال مریدِ شیخ صدرالدین شده بودم و ذکر سفیده و بخدمتِ او بزرگِ 3
تردمی نمودم و سنتِ شیخ چنان بود که بعد از نمازِ جمعه تمامِ علماء و فقرا و اُمرا بر موجبِ فَاَنْتَشِرُوْا فِی الْاَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ (۱۰/۶۲) در زاویه جمع آمدندی و خدمتِ شیخ مسئله و اِمّا 6
نکته می گفت. تا در کشفِ آن بختها می کردند و غایبه عظیم می شد و شیخ اصلاً نمی گفت ؛ عاقبت سخنی می فرمود تا بحث منقطع می شد و روزی 9
در خدمتِ شیخ اکابرِ بسیار نشسته بودند ؛ از ناگاه از دور حضرتِ مولانا پیدا شد ؛ شیخ بر خاست و با جمیعِ اکابر استقبالِ مولانا کرده همانا که بر کنارِ صفتِ بندشت ؛ شیخ بسیار تکلف کرد که البته بر سرِ سجّاده نشیند ؛ فرمود که نشاید ، بخدا چه جواب گویم ؛ شیخ گفت : 12
تا در نیمه سجّاده حضرتِ مولانا نشیند و در نیمه دیگر بنده ؛ گفت : نتوانم بحقِ جوابِ آن گفتن ؛ شیخ گفت : سجّاده که بجلوسِ خداوندگار بکار نیاید بما نیز نمی باید ، سجّاده را نوردید و ببنداخت ؛ 15
بعد از آن هر گز حضرتِ مولانا سخنی نفرمود و صامت گشته چندانی بندشت که حاضرانِ مجلس حیران و سکران شدند و همچنان شیخ را می دیدم که سر در پیش انداخته پیشانیاش بر زمین می سائید و غرقِ عَرَقِ 12
گشته بود ؛ از ناگاه مولانا الله بگفت و برخاست همانا که وَقَفَّكُمْ اللَّهُ

گویان روان شد و خدمتِ شیخ از آن مستی سه شبانروزی بخود نیامد
و بکسی سخن نگفت و تمامِ اکابر از آن عظمت کالیوه گشته ارادت
آوردند و من بنده فی الحال ببندگی خدایوندگار آمده مرید شدم و بر مزید
گشتم والحمد لله علی نعمائه

(۲۴۴/۳) همچنان خدمتِ نورالدین والدِ خُرساف رَحِمَهُ اللهُ

- حکایت کرد که فرزندم کمال الدین را سنت می کردم و ختنه ؛ 6
عظیم بود و حضرتِ مولانا شانزده روز تمام در عروسی ما بودند
و فوج فوج اکابر را سماع داده ؛ جماعتی می رفتند و جماعتی می آمدند ؛
همانا که حضرتِ مولانا در مداومتِ سماع چنان مستغرق شده بود که 9
در آن شانزده روز هرگز طعامی نخورد و شربتِ آب نچشید و بخواب
رفت ، بعد از روزِ شانزدهم طعامهای نفیس آورده فرمود تا یاران
برغبت بخورند که مرا اشتها صادق نیست و چون سفره را سَفَره 12
خدمت برداشتند ، چلبی امیر عالم صاحب کرسی گشته
کمال را بگرفت تا ختنه کردند ؛ همان شب حضرتِ مولانا اشارت کرد که
طعام بیاورند ؛ همچنان چهار چهار کاسه می آوردند از هر نوعی و همه را 15
بجِد تمام می خورد ؛ قرب پنجاه کاسه طعام را فرو خورد و باز بسماع
شروع کرده یاران را حیرت در حیرت زیاده شد ؛ فرمود که مردِ خدا
مثالِ عصای موسی است که چندان اشتر بار سیحِر سَحَره را فرو برد 18
و اندرو شکمی پیدا نشد و شکم بین نگشت و یا همچون نور چراغیست که

T, I, 350 : H, I, 282

۱۶۸ K آ ۸۶ B آ ۹۲ Z ۲۴۴/۳

3 خدایوندگار ZB : مولانا K || 10 نخورد BZ : نخورده K || نچشید BZ :

نچشیده K

ظلمتِ خانهارا ناچیز می گردانند و همچنان در شکمِ مبارکشان از آن اَطْعِمِه
ذَرَهٗ تفاوت نکرده بود و همان بود که بود و این از جمله کراماتِ
عجیب است 3

شعر (رمل)

لقمه و نکته ست کامل را حلال   تو نهٗ کامل مخور می باش لال
هر که در وی لقمه شد نورِ جلال   هر چه خواهد تا خورد او را حلال 6

(۲۴۰/۳) الحکایه : فخرِ جویندگان و نمکِ گویندگان شرف الدین
عثمانِ گوینده که ندیمِ قدیم بود چنان روایت کرد که روزی در باغِ
کرامانا خاتون که ولیّهٔ زمان بود، سه شبانروزی حضرتِ مولانا 9
سماع کرد و در تواجد مشغول بود؛ همانا که سه جوق گوینده از
گفتن و ناخفتن عاجز و مسکین گشته بودند، در میانِ سماع بگوشِ
زکی قوالِ گفتم که سه شب است که بخانه نرفتم، عجبا حالِ ایشان 12
چون شده باشد؟ همانا که حضرتِ مولانا دست از زیرِ دامنِ مبارک
بیرون کرده مشتی سیمِ نورِ مضروب و مسکوک در دفِ ما چنان
ریخت که رَقّ دف دریده بزمین ریخته شد؛ جمع کرده شمردیم، 15
هزار و هفت صد درم بود سلطانی و ما از آن قدرت بی قوت گشته

T, I, 351 ; H, I, 158   ۱۶۹ K ب ۸۶ B ب ۹۲ Z ۲۴۰/۳

2 همان KZ : همین B || 3 عجیب BZ : عجیب K || 5 و Z : — KB || 7 الحکایه

KB : و گویند Z || 10 بود ZB : شد K || 16 هزار و هفت BZ : هزار هفت K

5 لقمه ... لال : MN ، ج ۰۱ ص ۱۶۲۱/۱۰۰ : MA ۰ ص ۲۲/۴۳

6 هر که ... حلال : MN ، ج ۰۲ ص ۳۵۷۳/۴۴۸ : MA ۰ ص ۲۴/۱۸۴

- حیران مانده بودیم که علی الصباح حضرت مولانا در میانِ باغ روانه شد و من بنده در پی خداوندگار می رفتم تا ببینم که کجاها می رود، بر هر درختی که می رسید سلامی می کرد و همه درختان بسجده می رفتند و مرا از سر و آلتجم و الشجر یسجدان (۶/۵۵) حکمتی می فرمود، همانا که فریاد برآوردم و شورها می کردم؛ بآستین مبارک مرا اشارت کرد که مگو! از آن هیئت سه شبانروزی بی خود و بی زبان افتاده بودم، مگر یاران مرا می طلبیدند؛ اشارت کرده است که عثمان ماسکران گشته فلان جای خفته است؛ بصد هزار نیاز و ادب پیش خداوندگار آمده سر نهادم و استغفار کردم و هرگز در همه عمر خود بی نوا نگشتم و غمناک نشدم.

- (۲۴۶/۳) همچنان خدمت خواجه شرف الدین سمرقندی که از بطانه خانۀ مولانای بزرگ بوذ و لالای فرزندان ایشان که دختر او ماذر حضرت سلطان ولد و مولانا علاء الدین است چنان روایت کرد که حضرت مولانا در سن ۸۰ سالگی سایر اکابر علمارا و دانشمندان چست نکته گوی را در بحث ملزم می کرد و باز تلطف نموده خود را ملزم می کرد و بلطف تمام سؤالا می کرد و جوابها می داد و هرگز در اثنای کلام و بحث کسی را لا نسلّم نمی گفت؛ ایشان غلبه می کردند و لا نسلّم می گفتند و منعها می کردند و من تشیع می زدم که چرا لا نسلّم نمی گوئی و تن می زنی؟ گفت:

T, I, 352; H, I, 159

۱۷۰ K ب ۸۶ B ب ۹۲ Z ۲۴۶/۳

- ۲ می ردم BK: ردم ۲ || ۷ یاران KZ ~ مرا B || ۸ کشته BZ: + نک K ||
 ۱۱ همچنان KB: و کوید ۲ || ۱۲ - ۱۳ که دختر ... علاء الدین است B: - KZ || ۱۷ می داد
 B: B || K || کلام او KZ: - B || ۱۸ می کردند KZ: - B

- چون او در سال از من بزرگترست ، بر روی او لاَ نُسَلِّمُ چون گویم ؟
 بارها می دیدم که قاصر و مُلْزَم می شد تا بکاتی خراب نشوند و در رعایت
 اکابر دین مبالغه می فرمود و همچنان اصحاب را دایم وصیت می فرمود که
 3 وقتی که از یاران بشما نقل مساوی کنند باید که هفتاد بار تأویل کنی
 بخیر و نیکی و نیک اندیشی و چون بکاتی از تفسیر و تأویل آن فرومانی
 6 تأویل کنی که سر آن را او داند و فارغ شوی تا بی یار نمایی و مَنْ طَلَبَ
 اَحَا بِلَا عَيْبٍ فَقَدْ بَقِيَ بِلَا اَخٍ

شعر (رمل)

- 9 یار آئینه است جان را در حزن بر رخ آئینه ای جان دم مزین
 (۲۴۷/۳) همچنان از اکابر یاران منقولست که روزی امیر قانعی که
 ملك الشعرای زمان بود از حضرت مولانا پرسید که سنائی مسلمان بود ؟
 12 فرمود که مسلم بود و نور بخش مسلمان بود ؛ قانعی سر نهاده و رفت
 (۲۴۸/۳) همچنان در معرفت فرمود که وجود شیخ کامل بر مثال
 حمام است ؛ چنانکه در وقت دخول حمام تا از جامها و غیره تجرید
 15 نشوی طهارت ظاهر حاصل نمی شود و از آو ساخ بدن تنقیه نمی یابی
 و از جنابت پاک نمی شوی ، همچنان تا پیش شیخ راستین نیز از هستی
 و خود پرستی مجرّد نشوی بعیش مجدد زنی و بطهارت قیامت نرس
 18 و از بیجنابت باطن که خیانت نفس است طاهر نگردی. و این آیت را

T, I, 354 ; H, I, 160 ۱۷۱ K آ ۸۷ B آ ۹۳ Z ۲۴۸ - ۲۴۷/۳

3 و BK : — Z 5 و نیک BK : — Z ۱۱ رسید KZ :

رسیدند B ۱۳ همچنان BK : و گویند Z ۱۷ مجدد BZK : + بعیش مجرد Zh

9 یار ... مزین : MN ، ج ۲ ، ص ۳۱/۲۴۸ ، MA ، ص ۲۸/۱۰۵

تفسير كرد لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ (۴/۹۰) ای فی ظُلُمَةٍ
وَجَهْلٍ ثُمَّ رَسَّ عَلَيْهِمْ مِنْ نُورِهِ فَقَتْنَى عَنْ أوصاف الانسانية،
فَخَرَجَ مِنَ الْكَبَدِ إِلَى الرَّاحَةِ ؛ فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ (۱۱/۹۰) 3
الْعَقَبَةُ نَفْسُهُ، فَكُك رَقَبَةُ (۱۳/۹۰) اَنْ يُعْتَقَ نَفْسُهُ مِنْ
رِقِّ الْخَلْقِ وَمِنْ رُؤْيَا اَفْعَالِ نَفْسِهِ وَمِنْ رُؤْيَا اَنَّهُ فُكَّ
وَاللهُ اَعْلَمُ 6

(۲۴۹/۳) الحکایه : همچنان خدمتِ ملکه خاتون بنت مولانا
رَوَّحَ اللهُ رُوحَهَا روزی از خُصاستِ حالِ شوهرِ خودِ خواجه
شهاب‌الدینِ روغنِ قرامیدِ شکایتِ کرد که در خانه خود تنعم ندارد 9
و با وجودِ چندان اسباب و اموال و کنیزکان و غلامان خود را عور و گرسنه
می‌دارد ؛ فرمود که نیکو نمی‌کنند ؛ همانا که سرش می‌خارد ؛ بعد از آن
فرمود که اگر امساکِ مُتَسَّکَنانِ نبودی اکساب و اسبابِ دنیاوی کی جمع 12
شدی ؟ و حکایتی فرمود که مگر خواجه بود منعم و بخیل ؛ روزی
بمسجدِ جماعت رفته بود ؛ از ناگاه بخاطرش افتاد که مبادا چراغ
بی‌سربوش مانده باشد ؛ زود برخاست و بنخانه دویده کنیزک را 15
بانگ کرد که در را مگشا ، اما سرِ چراغ را پویشان تا باز بزررا
نخورد ؛ کنیزک گفت : در را چرا نگشایم ؟ گفت : تا پاشنه در خورده
نشود ؛ کنیزک گفت : با چندین تصرف که می‌کنی از مسجد تا اینجا 18
آمدن را چرا نمی‌بینی که کفشت پاره می‌شود ؛ گفت : معذور دار ،
با برهنه آمدم ، اینک کفشهام در بغل است ؛ همانا که ما که خاتون
منبسط گشته خنده زد و فارغ شد 21

- (۲۵۰/۳) همچنان شیخ محمود نجار رَحْمَهُ اللهُ حَکایت کرد که روزی درویشی وفات یافته بود؛ چون در گورش نهادند حضرت مولانا هر دو پای مبارک خود را در گور او کرده ساعتی مراقب شد؛ بعد از آن نعره بزد و تبسم کنان برخاست، اصحاب محرم از آن حال سؤال کردند؛ فرمود که منکر و نکیر آمده بودند تا او را برنجاندن مرحمت نموده ایشان را منع کردم که از آن ماست؛ از آنک پیوسته همسایگان سلطان از شرّ عوانان و ظالمان در امان باشند و سلیم گذرند؛ یکی را گفتند که از حضرت مولانا چه دیدی، که مرید او شدی؟ گفت: ازین بیشتر چه بینم که مرا با او اضافت می کنند و بنام او می خوانند و فلان الدین مولوی می گویند؛ بهتر ازین چه باشد که نام من با نام او آمیخته شد و جان من عاشق جان او گشته محبت او را می ورزد و از محبان حضرت اوست و سرّ من احبّ قوماً فهو منهنم مرا حاصل شده و آن از عنایت بی نهایت و جذبه اوست و انّ الفضل بید الله یؤتیهِ من یشاء (۷۳/۳) چنانک فرمود

شعر (هزج)

- اندازه معشوق بود عزّت عاشق ای عاشق بیچاره بین تا ز چه تیری
- (۲۵۱/۳) همچنان در نقل است که پیوسته حضرت مولانا اصحاب را وصیت می فرمود که در هر حالی که می باشم اگر جماعتی فتوی آرند و کسی را سؤالی باشد منع مکنید و البته بمن عرضه دارید تا مرسوم

T, I, 356-7; H, I, 162 ۱۷۳ K ب ۸۷ B آ ۹۴ ب ۹۳ Z ۲۵۱ - ۲۵۰/۳

12 مرا BK : — 16 B 16 BZ : شد K 17 همچنان BK : الحکایه Z ||

18 می باشم Z : باشم BK

17 همچنان ... ص ۳/۳۳۰ حکمت است : ره ک. به سه - الار، ص ۹۷ - ۱۰۱

- مدارس بر ما حلال باشد و نمی خواهیم که فتوی ازین خاندانِ تقوی منقطع شود و همچنین در وقتِ استغراق و سماع اصحابِ کرام دوات و قلم حاضر داشتندی تا همچنان مطالعه نا کرده مَطْلَعِ حال شدی 3
- و جوابِ صِرابِ ثبتِ فرمودی ؛ اتفاقاً روزی در مسئلهٔ مشکلِ مُخْتَلَفٌ فیهِ جوابِ نبشت و آن فتوی را بدستِ شمس الدینِ ماردینی دادند، قبول نکرد و انکار نمود و آن فتوی را بخدمتِ قاضی سراج الدین برده در بَطْلانِ جوابِ فتوی طامانی فرو نهادند ؛ مگر مولانا امام اختیارالدین در آن مجمع حاضر بوده ، بحثِ کنان برخاست و بحضرتِ مولانا صورتِ ماجرا را عرضه داشت ، حضرتِ مولانا تبسمی فرموده گفت : برو بموالی سلام ما برسان و بگو : تحقیقِ مسئله نا کرده در حقِ درویشان طعنه زدن مصلحت نباشد ؛ فی الجمله خدمتِ مولانا شمس الدین را 12
- کنایتست در دو جلد ، در شرح فتاوی که آنرا در شهر حلب خریده بود بمبلغِ چهل درم و مدتیست که بمطالعهٔ آن کتاب مشغول نشده است ، از کتبخانه طلب کند و در وسطِ کتاب در هشتمین سطر نظر کند تا مشکل حل شود ؛ در حال اختیارالدین رفته احوال را کماکان تقریر کرد ؛ تمامتِ علما بر سرِ پا خاسته عذر ها خواستند ؛ شمس الدین ماردینی گفت : 15
- بلی این که دو مجلدِ کتاب را بمبلغِ چهل درم در حلب خریده بودیم راست است و آنچه بمطالعهٔ آن مشغول نگشته ام هم واقع و این کراماتِ عظیم است ، باقی را احتیاط باید کردن ؛ قاضی سراج الدین فرمود تا کتب را اینجا بیاورند ؛ فرزندِ مولانا شمس الدینِ ماردینی رفته آن کتب را 18
- بیاورد ؛ بر مقتضای اشارتی که کرده بود ورق ورق شمرده در همان 21

- صفحه بود که فرموده بود ؛ حل^۴ اشکال کرده حاضران آن مجلس از نور
ولایت و احاطتِ اسرارِ او تا غایت در شگفت ماندند و بر قوتِ مکاشفه
و حسنِ کرامات و ملاطفه^۵ او انصافها دادند و عاجزوار مستغفر گشتند 3
- (۲۰۲/۳) همچنان خدمتِ مولانا شمس الدینِ ماردینی نقل کرد که
شبِ حضرتِ رسول را علیه السلام بخواب دیدم در جائی نشسته بود ؛
چون پیش رفتم و بحضرتش سلام کردم ، روی مبارک را از من گردانید 6
و از جائی دیگر رفتم ، همچنان کرد ؛ گریان گشته گفتم : یا رسول الله
چندین سال بامیدِ عاطفت و عنایتِ حضرتِ تو رنجها بردم و تحصیلها
کردم و در تحقیقِ اخبار و آثارِ اجتهاد نمودم و در حل^۷ مشکلاتِ دینی 9
سعیها کردم ؛ عجباً موجبِ حرمانِ این بیچاره از چیست و سببِ آن چه
باشد ؟ حضرتِ رسول علیه السلام فرمود که آن همه راست است ، اما
12 اخوان مرا بنظرِ انکار می نگیری و این کار مرا خوش نمی آید و این
حرکت و رای همه کناهانست و جرمِ عظیم و جنایتِ شنيع

شعر (مضارع)

- ای اولیای حق را از حق جدا شمرده 15
گر ظن^۸ تیکت داری در اولیا چه باشد
- علی الخصوص حضرتِ مولانا که فرزندِ جانِ منست ؛ فرمود که چون
از خواب بیدار شدم ؛ استغفار نموده از آن حال توبه کردم و هنوز بشرف 18

T, I, 358 ; H, I, 164

۱۷۴ K آ AA B آ ۹۴ ۲Z ۵۲/۳

4 مولانا Z ؛ — K 5 بخواب BZ ؛ در خواب K 6 مبارک را KZ ؛
مبارک B 7 از جای دیگر BZ ؛ از جای دیگر K 11 رسول KZ ؛ رسول را
B 12 مرا BZ ؛ مرا K 11 کار مرا BZ ؛ کار ما را K

ارادتِ مولانا مشرف نگشته بودم که این نوع کراماتِ متالی مشاهده می کردم ؛ عاقبة الامر مطاوعت نموده از مخلصانِ حضرتِ او شدم

- 3 (۲۵۳/۳) همچنان هم از خدمتِ مذکور منقولست که درمیانِ ائمه^۳ دین تقریر کرد که روزی در مدرسه^۴ حضرتِ مولانا اجتماعِ عظیم بود و تمامتِ امرا و اکابر حاضر و سماعی گرم می رفت و مدرسه^۵ ما نیز در آن حوالی بود و استماعِ آن حالها و ذوقها مرا شیفته گردانیده ؛ بر خاستم و مختصر جامه^۶ پوشیده از میانِ ازدحامِ خلقِ بمدرسه درآمدم و در گوشه^۷ در پسِ مردم بتلاوة سوره^۸ سجده مشغول گشتم ؛ همانا که چون بآیت سجده رسیدم ، حضرتِ مولانا در حال سجده کرد ؛ گفتم : شاید که انتفاقی باشد ، سوره^۹ دیگر خواندم الی آخر السجادات ؛ همچنان سجده ها می کرد ؛ یقینم شد که نظری مبارک^{۱۰} ایشان بر لوحِ محفوظ است و لوحِ محفوظ باطنِ فاطنِ اوست و اشارتِ مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ وَمَا رَأَى (۱۱/۳۵) عبارت ازینست ؛ درین تفکر و تحیر بودم که گریبانِ مرا گرفته کشان کشان پیش کشید ؛ فرمود که این سجده^{۱۱} اهلِ عادات نیست ، بلکه سجده^{۱۲} اهلِ سعاداتست ؛ بعد ازین دانشمندی را بمان ، بینشندی را پیش گیر و ازین بیشتر امتحان کردنِ مردانِ حرام است ؛ و من در آن حالت بیخود گشته چون بهوش آمدم جامه^{۱۳} را چاک زده با خود گفتم : ای شمسک ! محبوب از انوارِ چنین آفتابِ معانی تا کی در پرده^{۱۴} حجاب خواهی بودن ؟ چه بارها برهان و حجّت دیده^{۱۵} مگر که نادیده^{۱۶} که

T, I, 359 ; H, I, 164

۱۷۰ K ب ۸۸ B آ ۹۴ Z ۲۵۳/۳

1 که KZ : — B || 3 که KZ : B || 6 کردانیده BK : کردانیده Z || 9 شاید BZ :

نشد K || 18 آفتاب BZ : — K

- دیده عالم را نادیده می آوری؛ گریان گریان آهسته بیرون آمدم و بخانه رفتم و تمام طلبه و غلبه خود را بر گرفتم و شبنگام بخانه مولانا شدم؛ چون نزدیک مدرسه رسیدم، دیدم که شیخ محمد خادم دروازه گشاده استقبال ما کرد؛ گفتم: احوال چو نیست؟ گفت: حضرت مولانا فرمود که جمعی آشنایان می آیند، دروازه بگشا و استقبال کن؛ چون در آمدم در پایمچان ایستاده استغفار کردم، پیش رفته بصد هزار لابه و شفاعت یاران کف پای مبارک مولانا را بوسیدم و بر روی خود مالیدم و مرید مخلص شدم؛ همانا که فرجی مبارک خود را در من پوشانیده در حال فرجی و فرجی در جان من ساری شده فرخی یافتم و استغراق حضرتش بغایتی بود که اگر ناگهان کفش او در گل ماندی و اما تنگ بودی همانجای رها کردی و پای برهنه روانه شدی و اگر جمع فقرا در بوزه کردند فرجی از دوش و دستار از سر و پیراهن از تن و کفش از پا بدیشان دادی و رفقی

- (۲۰۴/۳) همچنان در نقل است که خدمت صدر عالی قدر مولانا محمدالدین انابک داماد معین الدین پروانه رَحِمَهُمَا اللَّهُ روزی از حضرت مولانا اناماس نمود که در مدرسه ایشان خلوتی بیرون آورد؛ اجازت فرموده در خلوت شد در حجره مدرسه؛ بعد از چند روز جوعش غلبه کرده طاقتش نماند؛ چه با تنعم و فراغت آموخته بود و او را یارکی

- بوذ همدرد و محرمِ او بوذ ، ضرورتِ جوع را در میان نهاده اتفاق کردند و شبی از حجره بیرون آمده بخانه دوستی رفتند و صفتِ جوع را بذور جوع کردند ؛ آن عزیز جهتِ ایشان بطّ مسمّن و ایرنجی مُفَلَّسَل 3 مهیا کرد ؛ بعد از تناولِ طعام باز بمقام خود آمدند و فروکشیدند ؛ علی الصباح حضرتِ مولانا بر عادتِ خویش بر درِ حجره آمد ، انگشتِ مبارک بر درِ حجره نهاده و بوی کرد ؛ بعد از آن گفت : عجیبِ حالِیست 6 ازین حجره ما بوی بط و دانه برنج می آید ، نه بوی ریاضت ؛ همانا که خود را تسلیمِ شیخِ سلیم باید کردن تا شیخ در همه حال غصّه اورا می خورد و بمقصودش می رساند ؛ هر دو یار از حجره بیرون آمده در پای 9 مولانا افتادند و استغفار آورده گفتند : با وجودِ چنین دریا بسطّتی و محیطِ رحمتی خود را در کنجِ خلوتی قدید کردن از بی سعادتِ خواهی بوذ
- (۲۰۰/۳) همچنان منقولست که یارِ ربّانی فخرالدین سیواسی رَحِمَهُ اللهُ که از اکابرِ اصحاب بوذ مگر که اورا تبِ محرقه مهلکه لازمه شده بوذ و مدتی صاحبِ فیراش گشته همچون فیراش سوخته شده بوذ و تمامِ اطبّا از معالجه آن عاجز گشته ؛ همانا که حضرتِ مولانا 15 بعبادتِ او تشریف فرموده اشارت کرد تا سیردانها حاضر کردند و در سیرکوب کوفته فرمود تا بخورد او دهند ؛ چون اطبّا را قضیه این معالجه معلوم شد بکلتی از صحتِ او نومید گشتند ؛ بعنایتِ حق و همتِ 18 مردانِ مطلق همان شب عرق کرده روی بصحتِ نهاده ؛ اطبّا گفتند :

T, I, 363 ; H, I, 166

۱۷۷ K آ ۸۹ B آ ۹۵ Z ۲۵۰/۳

5 آمد BZ : آمده K || 10 آورده KB : آوردند Z || 13 از Z : — K || که KZ :

B || 17 قضیه KB ~ این Z —

12 همچنان ... ص ۲/۳۳۰ حکمت است : ر. ک. به سه سالار ، ص ۱۰۱

این معالجه دست قدرت مولانا است نه قاعده طب و قانون حکمت است

- 3 (۲۵۶/۳) همچنان روزی یار گرامی چلبی جلال الدین رحمه الله از کثرت غلبه خواب بحضرت مولانا شکایت کرد ؛ فرمود : تا شیر خشخاش را بیرون آورده بخورد ؛ همانا که خوابش بکلی زایل گشته ،
- 6 از بسیاری سهر دماغش بخلل آمده باز بحضرت مولانا رجوع کرد ؛ دست مبارک بر سر او مالیده از آن مرض صحت یافت ، تا مفهوم و معلوم عالمیان گردد که رجال الله را آن قوت و آن قدرت چنان ملک 9 یمین ایشان شده است که هر چه سبب رنج و عنا باشد آن موجب صحت و شفا گردانند و جهل را علم و بله را عرفان و اعدا را اخوان کنند ؛ چنانک گفت

شعر (رمل)

12

چون قبول حق بود آن مرد راست دست او درکارها دست خداست
اولیا را هست قدرت از اله تیر جسته باز گرداند ز راه

- 15 (۲۵۷/۳) همچنان منقولست که روزی حضرت مولانا بر بالای بام مدرسه خود سیر می فرمود و حتمایق می گفت ؛ از میان اصحاب یکی آهی

T, 1356 ; H, I, 264 ۱۷۷ K ب آ ۸۹ B ب آ ۹۵ Z ۲۵۷ - ۲۵۶/۳

3 بار KZ : از B || 5 کشته BZ : کشت K || 7 مفهوم B ~ معلوم Z || 10 علم BK : — Z || 14 b تیر KZ : تیره B || گرداند KBZ : آرنش Kh

3 همچنان ... ص ۸/۳۳۱ مرید شد : ر. ک. به سپهسالار ، ص ۱۰۲

13 چون ... خداست : MN ج ۱ ، ص ۱۶۱۰/۹۹ : MA ، ص ۱۴/۴۳

14 اولیا را ... راه : MN ج ۱ ، ص ۱۶۶۹/۱۰۲ : MA ، ص ۲۲/۴۴

سوزان از جگر گرم برکشید ؛ مگر بزرگی از کِبَارِ کُبَّارِ شهر
از راه می‌گذشت ؛ گفت : علی ؛ حضرت مولانا از سر غیرت فرمود :
هله تا بینیم علت کرا واقع می‌شود ؟ بحکمِ الّٰہی اورا علی و غُلَّتٰی 3
حاصل شد که اکابرِ طبیبان از تشخیصِ مرضِ آن شخص فرو ماندند ؛
بعد از مدتی سببِ علت را دانسته بصدقِ تمام برخاست و بخدمت
شتافت و بانابت و استغفار و اعتذارِ بسیار مشغول شد و چون توبه او 6
باجابت مقرون گشت عَرَضِ آن مرض از وی زایل گشته ارادتِ
کلی آورده مرید شد

9 الحکایه : (۲۵۸/۳) همچنان منقولست که امیر محمد سکورجی که
مریدِ خاص سلطان ولد بود ، چنان نقل کرد که خدمتِ شاه زاده جهان
کیفانو خان بعد از نقلِ حضرت مولانا چون باقسرا رسید ایلچی
معتبر بطلبِ امرا و اتراککِ قونیه فرستاد تا مطاوعت نموده استقبال 12
کنند ؛ مگر چندی از رنود از سرِ گستاخی و جلادت ایلچی اورا
بقتل آوردند ؛ چون این خبر بسمعِ پادشاه رسید غضبی عظیم کرده
یرلیغ شد که تمامِ عساکر بقونیه روند و شهر را حصار 15
کرده خلقِ اورا بقتل آورند و بنهب و غارت مشغول شوند ؛
در آن فرصت هیچ یکی از نوآب و امرا دفعِ آن غضب نتوانستند

T, I, 365 ; H, I, 167

۱۷۸ K ب ۸۹ B ب ۹۰ Z ۲۵۸/۳

1 کشید BZ : کشیده K || 2 کمت KZ : — B | علی BKZ : علی (در
سپهالار) || 3 بینیم BZ : بینیم که B بینیم K || 5 بخدمت KZ : + تمام B ||
7 کشت KB : شد Z || 11 چون KZ : — B || 13 کنت B : کند Z || 14 غنی BZ :
غضب K

۲۵۸/۳ الحکایه ... ص ۳۳۳/۳ آوردم : ر. ک. به سپهالار ، ص ۱۰۳

- کردن ؛ همانا کہ مجموعِ اہلِ قونیہ از آن خبرِ منزِعِ خاطر شدند و در استخلاصِ خود هیچ چارہ ندیدند جز پناہِ حضرتِ تربہٴ مقدّس ؛
- 3 باتفاقِ تمامِ بحضرتِ تربہ آمذہ زاری و تضرّع کردند ؛ چون کیغانو بالشکرِ عظیمِ در آن حوالی رسید ، شبی حضرتِ مولانا را در خواب دید کہ بہبتِ عظیم از قبّہٴ خود بیرون می آید و بیچِ دستارِ مبارکِ خود را گشوّدہ گیردِ بارویِ شہرِ حلقہ می کند ؛ بعد از آن بُندی تمام بسروقتِ کیغانو می آید و انگشت بر حلقش می نہد و او را خفّہ می کند و او فریادکنانِ امان می خواہد ؛ می فرماید کہ ای تُرکُ بی خبر! تُرکُ این فکر و این حرکت بکن و ترکانِ خود را ہرچہ زودتر بسوی ترکانِ خود بر ! الاتّجانِ سلامتِ نبری ؛ درحال کہ بیدار شدِ امرا و مقربانِ خود را خواندہ چون بخدمتش رفتیم او را بغایتِ خایف و لرزان و گریان یافتیم ؛ سؤال ناکردہ صورتِ خواب را باز گفت ؛ تمامتِ نوینان و مقربانِ بیک زبان سر نہادہ گفتند کہ ما این معنی را اندیشہ کردہ بودیم کہ این شہر و این اقلیم از آنِ حضرتِ مولانا است و ہر کہ قصدِ این دیار می کند
- 15 از نسلِ اودیّار نمی ماند و ہلاک می شود ؛ اما از خوفِ پادشاہِ مجالِ مقالِ نبوذ ؛ باز یرلیغ شد کہ لشکر باز گردند ؛ چون روز شد بنفسِ خود با جمیعِ امرا بزیارتِ تربہٴ مقدّس مشرف گشتہ ؛ من بندہ نیز ہنوز تربہ را ندیدہ بودم ؛ حضرتِ سلطانِ ولد را حاضر کردہ مرید شد
- 18 و قربانیا کردہ صدقاتِ بمجاورانِ حضرتِ وائمہٴ دینِ ارزانی داشت و کناہِ شہریان را بخشیدہ بخوش دلی عودت نمود ؛ اہالیِ شہر شاذیہا

1 مجموع BK : بجمع Z || 3 آمذہ BK : آمذند Z || 13 کہ BK : — Z ||

17 جمع BZ : جمع K || 19 حضرت و KZ : — B || دین KZ : — B

کردند و تکلفات بسیار از هر نوع پیش کشی کردند و مرا محبت و عشقِ قدیم یکی در هزار شد، تا مرید سلطان ولد شدم؛ همچنان بشکرانه آن رحمت چشمه تربه را بحالِ عمارت آوردم

- 3 (۲۵۹/۳) همچنان در نقل است که حضرت مولانا در اوایل جوانی روزی در میان موعظه بر سر منبر مگر حکایت خضر و موسی را عَلَیْهِمَا السَّلَامِ تقرر میکرد و یارِ ربّانی مفخرالابرار شمس الدین عطار در گوشه مسجد بحضور تمام نشسته بود؛ در اثنای آن بیان شخصی را دید که بصورت عجیب در گوشه دیگر نشسته هر بار سر می جنبانید و می گفت: راست می گوئی و نیکو نقل میکنی گوئی که ثالث ما تو بودی؛ این درویش چون این کلمه را بشنید دانست که خضرست علیه السلام؛ دست در دامنش زد تا ازو استعانت طلبد؛ خضر فرمود که ماهمه استمداد ازو می طلبم و تمامت ابدال و اوتاد و اقاراد و کُمل و اقطاب را سلطان اوست و دامنِ او را بگیر و ازو طلب کن هر چه می طلبی؛ از ناگاه دامن را از دست در چید و غایب شد؛ شمس الدین عطار گفت: چون بدستبوس حضرت مولانا رسیدم فرمود که خضر نبی و عزیزانِ دیگر از عاشقانِ ماست؛ در حال سر نهادم و مرید شدم
- 15 (۲۶۰/۳) الحکایه: کرام اصحاب روایت چنان کردند که شبی خدمت شیخ الاسلام صدر الملة والدين رضي الله عنه حضرت رسول را 18 علیه السلام در خواب دید که در خانقاه او آمده بر صدر صفا بنشست

T, I, 367; H, I, 168-9 ۱۸۰-۱۷۹ K آ ۹۰ B آ ۹۶ Z ۲۶۰-۲۵۹/۳

1 تکلفات KZ: تکلف B || 3 آن KZ: B - || 10 که Z: + حضرت BK ||

14 دامن را KZ: B - || 17 روایت KZ: B - || چنان BK: Z - || که B: KZ ||

18 صدر KZ: + الدین B || 19 آمده KZ: آمد B

- و اصحابِ عظام و اولیای کرام بر یمن و یسارِش صَف کشیده بودند ؛ از ناگاه حضرتِ مولانا حاضر شد ؛ مصطفی صلی الله علیه و سلم در باره او بزرگ از حد بیرون عنایت فرموده 3
- روی بصدیقِ اکبر کرد که یا ابا بکر ! مقبلِ فرزندِی داری که چشمه چشم همه ما بدو روشن است و فخرِ ما بدوست 6
- و او فرزندِ جانِ منست و در موضعِ معینِ بطرفِ راستش اشارت فرمود که بنشیند و حضرتِ مولانا حقایق و معانی می فرمود و رسول علیه السلام تحسینها می کرد و تمامتِ حاضران ذوقها می کردند ؛ علی الصبح 9
- حضرتِ مولانا بخانقاهِ شیخ رفته شیخ پیش دویده و اکرامِ عظیم کرده بر سجاده خود تکلیف می کرد ؛ همانا که حضرتِ مولانا در همانجای بنشست که شب حضرت رسول الله اشارت فرموده بود ؛ بعد از آن 12
- فرمود که چون حضرت سلطانِ ما این جای را تعیین کرده بود بر موجب امرِ او همین جا فرو کشیم و دیگر هیچ نگفت ؛ چون از پیشِ شیخ بیرون آمد شیخ اصحابِ صفه را وصیت فرمود که الله الله پیشِ این مرد 15
- خدا دلها را جمع دارید و از خطراتِ فاسده احتراز کنی که او بر سر ایرِ دلها و ضمائرِ درون مُشرِفست و پادشاهِ بزرگوارست و صورتِ خواب را علی التمام با کابرِ کرام باز گفتم و از عظمتِ مولانا همه را 18
- اعلام کرد و شیخ را ارادت یکی در هزار شد

6 منبت KBZ : + تحقیق قرآن و احادیث ما مانند این کبرکی وعبیده است ،
بعد از آن فرمود که جلال الدین بیانشین و جانی آمین کردند و در موضع معین بطرف
راستین اشارت فرمود که بنشیند و حضرت مولانا آنچنان کرد که فرموده بود و علی
الصباح Kb 7 || بنشیند KZ : بنشیند B || 10 تکلیف BK : تکلف Z .

(۲۶۱/۳) همچنان نقل است که ملکه سعیده گوماج خاتون که

منکوحه سلطان رکن الدین بوذ و مریده حضرت مولانا، حکایت کرد که

روزی در سراهای قدیم ما با عیال خود با جمع خواتین نشسته بودیم؛ از

ناگاه حضرت مولانا از در درآمد؛ فرمود که زود ازین خانه بیرون

آئید؛ در حال پای برهنه بیرون دویذیم؛ چون تمام قوم بیرون آمدند

طاق صفته فرو نشسته، در پای مبارک مولانا افتاده صدقات بارباب

حاجات ایثار کردم و هفت هزار درم سلطانی بشکرانه آن باصحاب فرستادم

(۲۶۲/۳) همچنان منقولست که حضرت مولانا پیوسته هلیله

زرد در دهان مبارک می داشت؛ جمعی از مقربان او تاویلها می کردند؛

از حضرت سلطان الخلفا چلبی حسام الدین رضی الله عنه از آن سیر سؤال

کردند؛ فرمود که ریاضت حضرت مولانا تا بحدیست که نمی خواهد که

آب شیرین دهانش در حلق او در آید؛ بلکه می خواهد تا بدان

عفوصت آمیخته بشیع و تلخ باشد؛ تا حظ نفس اشود و این دالتست

بر کمال قوت ریاضت او

(۲۶۳/۳) همچنان منقولست که روزی با جمع اصحاب بعبادت

چلبی حسام الدین می رفت؛ در میان محله سگی برابر آمد؛ کسی خواست

که او را برنجاند؛ فرمود که سگ کوی چلبی را نشاید زدن

T, I, 369; H, I, 170 ۱۸۱ K ب ۹۰ B ۹۶ Z ۲۶۱ - ۲۶۳/۳

۳ خواتین K: - Z || خواتین K: + جمیع B || ۴ در آمد KZ: آمده B || ۷

باصحاب KZ: اصحاب B || ۱۳ عفوصت BK: عفو (!) Z

۱ همچنان... ص ۱۹/۳۳۶ یافت: ر. ک. به سپهسالار، ص ۸۸-۸۹، ۹۱

شعر (رمل)

- ۳ ای که شیران مرسگانش را غلام گفت امکان نیست خامش و السلام
آن سگی را کو بوذ در کوی او من بشیران کی دهم بکوی او
- ۶ در تمنای آن بوذم که یکبار بحضرت مولانا متابعت نماز کنم و در پی
او نماز بگزارم و آن سعادت مرا مساعدت نمی نمود و آن دولت
دست نمی داد؛ روزی از اول صبح حضرت مولانا را مستی و استغراق
عظیم غلبه کرده بود؛ چنانکه از اول روز تا وقت عشاء بر سر بام
۹ مدرسه آمد و شذ می کرد و وجدها می نمود و بهیچ آفریده التفات نمی کرد؛
از ناگاه در اثنای سیر بکنار بام مدرسه رفته پا بر هوا نهاد و غایب
شد و این ضعیفه از پرتو آن حالت بیخود گشته تا وقت صبح مانده
۱۲ بوذم؛ ناگاه سحرگاهی بر سر سروقت من آمد و اشارت فرمود که
وقت نمازست، نماز بگزاریم؛ همچنان از دستار مبارک دو عقد را گشوده
سجاده کرد؛ نیت فرض کرده اقتدا کردم؛ بعد از اتمام نماز
۱۵ برخاستم تا کفش مولانا را راست کنم؛ پراز ریگ حجّاز دیدم؛
حضرت مولانا فرمود که چون به آن مطلع گشتی مبادا که این معنی را
بکسی نقل کنی؛ تا حضرت او در قید حیات بود هرگز بکسی نگفتم
۱۸ و آن ریگ را بسوادم و توتیا وار به چشم هر که بسوادم خوش شد و در
شربت هر رنجور که کردم شفا یافت

T, I, 369؛ H, I 171

۱۸۲ K آ ۹۱ B ب ۹۶ Z ۲۶۴/۳

۴ نقلت BK: منقولت Z || 10 نهاد KZ: نهاده B || 12 ناگاه سحرگاهی BZ:

ناکاهی K || 13 مبارک KZ: + مولانا B || 14 کرده KZ: B — || 19 که KZ: B —:

3-2 ای که... او: MN ج ۳ ص ۵۷۶.۵۷۷/۳۳؛ MA: ص ۱۲، ۱۳/۲۰۶

- (۲۶۵/۳) الحکایه: همچنان حکیم جهان افلاطون زمان اکمل الدین طیب رَحْمَةُ اللهِ روایت کرد که روزی خدمت سلطان رکن الدین سعید از من التماس ترکیب تریاق فاروقی کرده بود؛ تمام ادویه را ترتیب کرده در خلوتخانه خود بنمیزان آن مشغول گشته بودم، تا حدی که خدمتگاران خانه نیز حاضر نبودند و مخارج و مداخل خلوت را بسته بودم؛ چون باتمام رسید از ناگاه حضرت مولانا از گوشه تابخانه ظاهر شد از غایت حیرت بیخود گشته سر نهادم و طاس زرین تریاق را عرضه داشتم؛ اصلاً التفات نمود، گفت: ای خواجه اکمل الدین! اردر هائی که درون ما را نیش زده است اگر بحر محیط تریاق شود علاج آن نتواند کرد و در حال باز غایب شد و گویند: این حکایت را هم علاء الدین طیب ارزنجانی کرده است
- (۲۶۶/۳) همچنان در نقل است که یک نوبت حضرت مولانا بآب گرم رفته بود؛ اصحاب پیشتر که رفته حمام را شستند و بنجورات کرده مردم را بیرون راندند و باز باستقبال مولانا رفتند تا آمدن ایشان تمامت مجذومان و رنجوران و مبتلایان باز پر شده بودند؛ مگر اصحاب ایشان را می رنجانیدند و از آب دوری کردند؛ بانگ بر اصحاب زد و جامها بیرون کرده بآب درآمد و نزدیک ایشان رفته از آن آبها بر خود می ریخت؛ کافه حاضران از آن خلق عظیم و کرم عظیم او حیران می ماندند؛ مگر

T, I, 371; H, I, 284

۱۸۳ K آ ۹۱ B آ ۹۷ Z ۲۶۶-۲۶۵/۳

4 مشغول گشته BK: — Z || 5 مخارج ZB ~ مداخل K || 10 در حال KZ:

در حال B || 15 و مبتلایان BK: — Z || 16 می کردند BZ: کردند K

1 الحکایه... کرده است: ر. ک. به سهالار، ص ۸۲

12 همچنان... ص ۲/۳۲۹ نمود: ر. ک. به سهالار، ص ۸۲-۸۳

خدمتِ ملکِ الادبا امیر بدرالدین یحیی آنجا بگاه حاضر بوده از سرِ ذوق
این بیت را می گفت

شعر (رمل)

3 از خدا آمده آیتِ رحمت بر خلق
خود کدام آیتِ حسن است که در شانِ تو نیست

(۲۶۷/۳) همچنان منقولست که روزی معین الدین پروانه ترتیب

6 جمعیتی کرده اکابر را دعوت کرده بود و جلگهان حاضر گشته ،

آخر الامر حضرت مولانا را حاضر کردند ؛ چون سماع بآخر آمد

اکابر بتناولِ طعام مشغول شدند ؛ حضرت مولانا از شیخ محمد خادم

9 ابریق خواسته بمتوضاً رفت ؛ امیر پروانه سه هزار درم بشیخ محمد خادم

شکرانه داده ابریق را ازو بستند و بحضرت مولانا رسانید ؛ همانا که

دعاها کرده بقدمگاه قدم نهاد و امیر پروانه بر در تا دیرگاه منتظر

12 ایستاده بود ؛ بعد از ساعتی جماعتی از خدمتگارانِ پروانه در آمدند

و دستبوسِ امیر کرده از دور ایستادند که امیر در انتظار چیست ؟ گفتند

منتظر حضرت مولانا ست که از متوضاً بیرون آید ؛ گفتند : ما از راه

15 مسجدِ مرام می آمدیم ؛ حضرت مولانا را دیدیم که بتعجیل می رفت ؛

پروانه حیران شد ؛ شیخ محمد خادم را گفت : در آ و این خبر را

تحقیق کن ! چون بمتوضاً در آمد غیر از آن ابریق پُر کمی نبود ؛

پروانه سجده‌ها کرده اعتقادِ او مضاعف شد و حضرتِ مولانا تا چهل روز تمام بخلق روی نمود

- 3 (۲۶۸/۳) همچنان منقولست که یک نوبت سلطان رکن الدین سعید غَفَرَ لَهُ > الله که در سرای خویش دعوتِ عظیم کرده بود و تمامتِ شیوخ و اکابر حاضر آمده . چنانکه قاضی سراج الدین در مسندِ صدر بود و شیخ صدرالدین در صدرِ دیگر و سید شرف الدین پهلوی تختِ سلطان نشسته بود و مجموعِ اکابر زیر و بالا پر نشسته ؛ از ناگاه حضرتِ مولانا با اصحاب در آمد و در میانِ سرا گردِ حوض فرو کشید ؛ چندانکه سلطان و پروانه مبالغه کردند بالا نگذشت ؛ شیخ صدرالدین گفت : وَ مِّنَ الْمَاءِ كُلُّ شَيْءٍ حَيٍّ ؛ حضرتِ مولانا فرمود بَلْ وَ مِّنَ اللَّهِ كُلُّ شَيْءٍ حَيٍّ ؛ مجموعِ اکابر فرو آمدند ؛ همانجا سماعِ عظیم شد
- 12 (۲۶۹/۳) همچنان در خانهٔ پروانه سماعِ عظیم بود ؛ حضرتِ مولانا شورهای بی نهایت فرمود ؛ مگر سید شرف الدین با پروانه بگوشه رفته بمسأوی مشغول شد و او از سرِ ضرورت می شنید ؛ فی الحال حضرتِ مولانا سر آغاز کرد و این غزل را فرمود
- 15

شعر (رمل)

- 18 هذیان که گفت دشمن بدرونِ دل شنیدم
بی من تصویری را که بکرد هم بدیدم

T, I, 373 ; H, I, 172

۲۶۸-۲۶۹ Z ۹۶ ب ۹۱ B ۹۴ K ۱۸۴

1 شد و ZB : شده K || 7 پر نشسته KB : پر کشته Z || 11 فرو آمدند BZ : فرو آمدند K || 12 همچنان BK : الحکایه Z || 13 شورهای BZ : + عظیم و K || 19 تصویری را BK : تصویری او Z

3 همچنان ... ۳۱۰/۵ نداد : ر. ک. به سه سالار ، ص ۸۶ - ۸۷

سگکِ او گزید پایم بنمود بس جفایم
نگزم چو سگک من اورا لبِ خویش را گزیدم

3 چو بر ازهای مردان برسیده ام چو مردان
چه بدین تفاخر آرم که بر ازِ او رسیدم

در حال پروانه سر نهاد و استغفار کرده دیگر سید شرف الدین را رو نداد

6 (۲۷۰/۳) همچنان نقلست از عثمان گوینده که او گفت: نو عروسی

کرده بودم و افلاسِ عظیم بر احوالِ من راه یافته بود و ضرورت بغایت
رسیده و دلداریِ عروسِ نواز جمله واجبات بوده؛ حضرتِ مولانا را

9 معلوم شد، برخاست و در حرمِ خود در آمد و از خدمتِ کرا خاتون شش

دینارِ مصری بوام حاصل کرده باز بیرون آمد و بنشست؛ بعد از زمانی

در اثنای سخن فرمود که یا عثمان! پیش ازین خوش سنتی داشتی که دم

12 بدم با ما مضافه می کردی؛ مدتی که ترکِ آن سنت کرده، سبب

چیست؟ زود برخاستم تا دستبوس کنم دینارها را پنهان در دستم نهاد

و فرمود که این سنت را چون فرض نماز محافظت کن؛ شاذ شدم و مدتی

15 آن وجه را خرج کردم

(۲۷۱/۳) همچنان نوبتِ دیگر باز مفلس شدم و هیچ نداشتم؛

پیشِ مولانا آمدم که وقتِ آن شد که سنتِ دستبوس را بجا آورم؛

18 حضرتِ مولانا تبسم فرموده گفت: سهل است خاطر خوش دار که

T, I, 375; H, I, 173-74 ۱۸۵ K آ ۹۲ B آ ۹۸ Z ۲۷۱ - ۲۷۰ / ۳

8 از جمله KZ: + از جمله B* 15 کردم K: می کردم BZ 16 همچنان BK: - Z

6 همچنان .... ۲۴۱ / ۱۶ می کردم: ر. ک. به سه سالار، ص ۹۰

- امروز بتولقمه چرب خواهد رسیدن ؛ آن روز تا شب ملازم آستانه بودم ، اصلاً اثری ظاهر نشد ؛ حیرتی بر من مستولی گشت که اشارت آن حضرت چون واقع نشد ؟ چو شبههنگام شد اندکی باران باریدن گرفت و باران یکک یکک می رفتند ؛ گفتم پیش از آنکس تاریک و گیل شود راه خانه پیش گیرم ؛ از درِ مدرسه بیرون آمدم ؛ دیدم که سیلاب عظیم می گذرد ؛ همانا که بواسطه خار و خاشاک محله بند گرفته بود و نمی رفت ؛ پای خود را بر آب را گشودم تا روان شود ؛ ناگه گوشه ریسمانی دریابم افتاد و پیچیده شد ؛ چون پای را بیرون کشیدم دیدم که همیانی پرسم سلطانی در آنجا افتاده است ؛ در بغل کرده روانه شدم و در خانه شمردم ، هفتصد درم بود ؛ بعضی را بعروس دادم و بعضی را بمالا بد خود صرف کردم ؛ روز دوم همچنان ترش گشته بحضرت مولانا رفتم ، یعنی که فتوحی حاصل نشد ؛ اشارت فرمود که عثمان چرا رو ترش گشته زرا بکیسه بخانه بردی و دم از افلاس می زنی ، نگهدار تا شکایت نکنی ؛ باید که بشکرانهای آن عطا شکرها گوئی ؛ فی الحال سر نهادم و توبه کردم

(۲۷۲/۳) همچنان نقلست که شخصی از مریدان مولانا که صاحب

- ۱۸ یسار بود در وقت نقل وصیت کرد که می خواهم تا حضرت مولانا

T, I, 375 ; H, I, 174

۱۸۵ K آ ۹۲ B آ ۹۸ Z ۲۷۲/۳

۱ آن روز تا BK : Z — ۶ راه خانه پیش BK : راه در پیش خانه Z || در BK : Z — || که BK : Z — ۷ بند K : بندام (۹) BZ || 11 بعروس BK ؛ بعروسی Z || بما BZ : ما K || 12 روز BK : Z — 14 زرا BZ : سیم را K || 15 باید B — : KZ

17 همچنان ... ص ۳۴۲ / ۹ فرمود : ر. ک. به - پهلار ، ص ۹۱

- سه روز مرحمت فرموده برگور من تردد فرماید؛ بعد از وفات مذکور
یک روز تمام بر سر گورش بنشست؛ جمعی از فرزندان متوفی پند
خود را در خواب دیدند که جامه‌های فاخر پوشیده بود و خرامان خرامان 3
می‌آمد؛ پرسیدند که مَا فَعَلَ اللَّهُ بِكَ؟ گفت؛ در حالی که
ما در گور نهادند گروهی از ملائکه عذاب حاضر شدند تا ما را
برنجاند و جهت حرمت داشت حضرت مولانا نزد یک من نمی‌آمدند؛ 6
ناگاه ملکی خوب روی از گوشه درآمد و آن ملائکه عذاب را از من
دور کرد که خداوند تعالی این شخص را در کار مولانا کرد و او را
بیمارزید و عنایت فرمود 9

- (۲۷۳/۳) همچنان یار ربانی بهاء الدین بحری حکایت کرد که در
زمان امارت خود مرا عادت بود که دم بدم زیارت حضرت چلی
حسام الدین می‌رفتم و با او صحبتها داشتم و اوقات هم چلی بخانه ما می‌آمد 12
و هنوز بحضرت مولانا وصول میسر نشده بود؛ روزی چلی بخانه
من تشریف داده بود؛ همان ساعت دیدم که مولانا از نردبان بالا آمد که
امیر بهاء الدین! حضرت چلی را می‌خواهی که از دست ما بربائی؟ 15
سر نهادم که هر دو بنده مخلص از جمله ربوگان حضرت خداوندگاریم؛
همانا که بیامد و بفراغت بنشست؛ اندیشیدم که طعمای پیدا کنم؛ فرمود که

- چیزگی یبار؛ برخاستم که بروم؛ گفتم: بخدمتگار بانگی زن تا بیاورد؛ خدمتگار را بروی گفتم که مَتَا حَضَرَ چه داری؟ گفتم: همین دم ۵
طعام خوردیم و در دیک آب گرم نهاده ام تا کاسها را بشویم؛ مولانا فرمود که تا آن دیک را بیاورد، صحن و کاسه بخواست و از دیک بر آنجا بدستِ خود برداخت؛ دیدم که قلبه برنجی بود بغایت خوبی ۶
و در لذیذی بی نظیر بود؛ همگان حیران ماندیم که از دیک خالی چندین طعام از کجاست؟ فرمود که هُوَ مِینَ عِنْدَ اللَّهِ طعامِ غیبت باید خوردن؛ چون بنده و حضرت چلبی بطعام خوردن مشغول شدیم ۹
حضرت مولانا بنهاز ایستاد؛ آن بود که ترک مال و عمار و عیال و بار کرده بنده و مرید شدم

- ۱۲ (۲۷۴/۳) همچنان در نقل است که اوقات حضرت مولانا بجمّام رفتی و حلق ک دی؛ آثار ایشان را باران بترک بر گرفتندی؛ مگر بزرگی در خلوت حتم نشسته بود؛ در ضمیرش گذشته باشد که اگر از آن آثار بدست من افتادی مرید می شدم؛ فی الحال مولانا فرمود که ۱۵
قدری از آن مو بلد آن عزیز دادند؛ همان لحظه سر نهاده و مرید شد و خدمات نموده سماعها داد

- ۱۸ (۲۷۵/۳) همچنان نقل است که روزی حضرت مولانا در مدرسه خود سَیَر می فرمود و خدمت سلطان ولد و جلال الدین فریدون و جماعتی

T, I, 378; H, I, 286

۱۸۸ K' ب ۹۳ B ب ۹۸ Z ۲۷۵ - ۲۷۴/۳

2 که KZ: B — || ما حفر BK: ما حفری Z || 10 ایستاد BK: ایستاده Z ||

عقار BZ ~ عیال K

12 همچنان ... ۷/۳۴۴ کردند: ر. ک. به سپهسالار، ص ۱۰۴

از اصحاب کرام. در علوی حاضر بودند و بر سبزه حضرت مولانا ناظر؛
از ناگاه امیری غریب زیارت مولانا حاضر شد و ندی که کرده
بود یک همیان زر در پیش او نهاد و سوگندان عظیم خورد که از وجه
حلاست، تا خداوندگار قبول فرماید؛ همه را در آستین مولانا ریخت
و بیرون آمد؛ چون او غایب شد همه را بر سر خاک ریخته روانه شد؛
اصحاب فروز آمده آن مبلغ را جمع کردند؛ حضرت سلطان ولد همه را
بیاران بخش کرده وجه معاش خود کردند

(۲۷۶/۳) همچنان چون حضرت مولانا از کثرت ازدحام خلق
ملول شدی بحمام رفتی و چون در حمام نیز غاو کردند در خزینه
حمام در آمده در آب گرم فرو شدی؛ اتفاقاً سه شبان روزی
در خزینه حمام آرام گرفته روی نمی نمود؛ همانا که مستغرق
تجلیات و بارقات وصال گشته بود؛ بعد از سوم روز حضرت چلبی
حسام الدین تضرع بسیار کرده التماس نمود که اصحاب را روی نماید،
چون مزاج مبارک مولانا را در غایت ضعف دید قطرات سرشک
بر وجنات رخساز روان برده فریادها کرد که مزاج لطیف خداوندگار
بغایت نحیف شده است؛ اگر جهت ما ضعیفان شربتی افطار کنی
و لحظه آرام گیری چه باشد؟ فرمود که کوه طور با همه وجود خود
تحمل یک نظر جمال حق نکرد و پاره پاره شد

T, I, 379; H, I, 175

۱۸۸ K آ ۹۳ B آ ۹۹ Z ۲۷۶/۳

۱ حضرت Z: — K || ناظر Z: + بودند K || 5 او K: — Z || 8 همچنان

K: و کویند Z || 12 بارقات BK: باوقات Z || 14 ضف Z: صیف BK

8 همچنان ۱۷/۲۴۵ یوز: ر. ک. به سه سالار، ص ۱۰۷، ۱۰۴

شعر (رمل)

صَارَ دَكَاً مِنْهُ وَأَنْشَقَّ الْجَبَلُ

هَلْ رَأَيْتُمْ مِنْ جَبَلٍ رَقَصَ الْجَمَلُ 3

مسکین تنِ ضعیفِ نزارِ من که در سه شبانِ روزی هفتده بار

شمعه آفتابِ جلال و بوارقِ انوارِ جمال برو تابد، چون تاب

آورد و تحمل کند و از آن تاب هرگز رو نتابد؟ و گفت: 6

شعر (رمل)

از کمالِ قدرتِ ابدانِ رجال یافت اندر نورِ بی چون احتمال

آنچ طورش بر نتابد ذره قدرتش جا سازد از قاروره 9

گشت مشکاة و زُجاجه جای نور که همی در ز نور آن قاف و طور

جسمشان مشکات دان دلشان زجاج تافته بر عرش و افلاک این سراج

همان ساعت برخاست و بسماع شروع کرده، گویند هفت شبانِ روزی بلا 12

انقطاع در سماع بود

(۲۷۷/۳) همچنان نقلست که جمعی از تجار که از قدیم العهد

T, I, 380 ; H, I, 287

۱۸۹ K ب ۹۳ B ب ۹۹ Z ۲۷۷/۳

11 مشکاة : Z + و K

3-2 صار ... الجبل : MN ج ۳، ص ۱۶/۳ : MA ، ص ۸/۱۹۳

8-11 از کمال ... سراج : MN ج ۶، ص ۳۰۶۶/۴۴۷ - ۳۰۶۹ : MA ،

ص ۹۲۴ / ۷ - ۹

با جلال الدین فریدون دوستان بودند، هر بار بطریقِ مملکت بخدمتش
 3 آمدندی و دلبستگیِ عظیم نمودندی؛ روزی از خدمتِ او التماس کردند که
 بحضرتِ مولانا ارادت آورند و حسابِ اموالِ خود را نبشته بمذکور
 تسلیم کردند تا شکرانه^۱ یاران باشد و ایشان بکلی از دنیا فارغ گشته
 6 درویش شوند و بجد گرفتند که این ارادتِ ما را بحضرتِ مولانا عرضه کن
 تا چه فرماید و آن اموال را بر چه نسق بمصرف رسانیده آید؟
 همانا که چون چلبی جلال الدین احوالِ تجار را بحضرتِ مولانا کما کان
 9 عرضه داشت، مولانا از سرِ ملالت برخاست و ابرقِ سته بمبرز درآمد
 و زمانی مکث فرموده، انتظارِ تجار از حد گذشت؛ بخدمتِ سراج الدین
 تری لایها کردند تا حالِ توقف را دریابند؛ چون بقدمگاه درآمد
 12 دید که حضرتِ مولانا در گوشه ایستاده است؛ فرمود که سراج الدین!
 ما از کجا و دنیا از کجا و ما را کی دنیا بوذه است؟ و پیغامبرِ ما را چه دنیا
 بوذ و اصحابِ او دنیا را کی دوست داشتند؟ حقا که بوی این نجاست
 15 مبرز در مشام من بهتر از اسبابِ تمامِ دنیا و اهلِ دنیا است؛ لطف
 کن و از ایشان عذرِ ما را بخواه تا بدستِ خود بارِ بابِ الباب و استحقاق
 قسمت کنند اگر صادقی راهِ حقند بی سُمعَة و ریا؛ چه ثواب در آنجا
 18 بیشتر است از آنچه ما و اصحاب در زحمت باشیم و از مجموعِ آن اسباب
 خیالی قبول نفروموز و آن جماعت همه اموال را بدرویشان و یاران
 بذل کرده سماعها داذند و مرید شدند

2 بخدمتش KB: بخدمت Z || 4 خود را B: خود KZ || 8 چون K: — Z

13 بوذه است BZ: + که K || 19 آن KZ: این B || و یاران KZ: — B

(۲۷۸/۳) الحکایه : همچنان از کرام اصحاب منقولست که سلطان

- رکن الدین از خدمت علاء الدین طیب ارزنجان در ارزنجان التماس نمود که برای او انواع معاجین ترتیب کند؛ قرب سه هزار عدد سلطانی 3
خرج کرده مجموع را بخین می کرد؛ مگر فرزندان طیب گفته باشد که تو مرد کریم نهادی و بخدمت تو آمد و شذر دوستان دایم است و ازین معجونها التماس خواهد کردن و ناچار بهریکی خواهی دادن و بسی خواهد تلف شدن، تدبیر آنست که ترا در خلوتی کرده از بیرون قفل نیم تا معلوم کنند که در خانه کسی نیست؛ همان روز در را محکم کرده حکیم با حرم خود بترکیب معاجین مشغول شدند؛ از ناگاه دیدند که پرده تابخانه باز شد و حضرت مولانا از بیرون آمد و در کنج خانه فرو کشید؛ حکیم و خاتونش بیهوش گشته از هیبت آن حالت خشک شدند؛ بعد از ساعتی خود را جمع کرده برخاست و تمامت معجونها را که در طاس زرین 12
کرده بود پیش مولانا نهاد که البته تا حضرت مولانا تناول کند؛ انگشت مبارک بالای آن نهاده گفت: در اندرون مادر دیست که اگر معجونهای عالم را بنو دهند یکدم تسکین نپذیرد و آن وجع فجیع آرام نگیرد؛ هر دو گریان گشته حضرت مولانا برخاسته بر در اشارت کرده قفلها را شد و روانه گشت؛ چندانکه در پی او دویدند آثاری ندیدند؛ هر دو باخلاص تمام بنده و عاشق شدند؛ چه پیش ازین 18
حکیم علاء الدین را در حق اولیا اعتقادی نبود و طعنهای می زد؛ از آن

T, I, 382 ; H, I, 287

۱۹۰ K آ ۹۴ B ب ۹۹ Z ۲۷۸/۳

8 حکیم KZ : B — 10 || از (B —) بیرون آمد BZ : اندر شد K || خانه

BK : Z — 16 || بر خاست BK

محبت شفته گشته خاتونِ خود را برگرفت و بقونیه آمده مریدِ مخلص شدند و وقوعِ این قضیه در ارزنجان بود

- 3 (۲۷۹/۳) همچنان از کبارِ اصحاب منقولست که پیوسته حضرتِ خضر علیه السلام با حضرتِ مولانا صحبتها کردی و رموزِ کنوزِ حقایقِ غیبی را از حضرتِ مولانا پرسیدنی و جوابهای لطیف شنیدی؛ روزی مگر حضرتِ سلطان ولد دستارِ خود را می پیچید و کنارِ دستارِ راست نمی آمد؛ باز خراب می کرد و می پیچید؛ مولانا فرمود که بهاء الدین مکرر مپیچ و دربندِ تکلف و رعوت مباش که من نیز در جوانی یکبار دستارِ خود را مکرر پیچیدم، برادرِ خضر علیه السلام از من صحبت اختیار کرد، مدتی از صحبتِ او محروم ماندم؛ بعد الیوم حضرتِ سلطان ولد دیگر دستارِ خود را نپیچید، اصحاب می پیچیدند و او بر سرِ مبارک می نهاد
- 12 (۲۸۰/۳) همچنان منقولست که در اوانِ جوانی حضرتِ مولانا در دمشق در مدرسه مقدّمیه و گویند برّانیه بتحصیلِ علوم مشغول بود؛ بارها جماعتی از اهلِ بصیرت دیدند که حضرت در آن حجره تردد می کرد و تا غایت آن حجره مزارِ احرارست و اغلب عرفای کمال از اطلاعِ اسرارِ آن حضرت غافل و ذاهل بودند؛ چه مستورانِ حق را هرکسی نمی تواند دیدن و دانستن

- 18 (۲۸۱/۳) همچنان در نقلست که شیخ ابو بکر کتانی رحمه الله زیارتِ کعبه معظمه مشرف شده بود و در زیرِ ناودان نشسته؛ دید که پیرمردی

T, I, 383; H, I, 176 ۱۹۲ K آ ۹۴ B آ ۱۰۰ Z ۲۸۱ - ۲۷۹/۳

3 همچنان KB: الحکایه Z || 18 همچنان BZ: چنانک K

18 همچنان ... ص ۳۴۹/۱۳ التهی: ر. ک. به سه سالار، ص ۲۹؛

تذکره الاولیاء ج ۲ ص ۱۵/۱۲۱

- از بابِ بنی شیبَه در آمد و با شکوه تمام بنزدیکِ او آمد و سلام کرد و گفت: چرا آنجا نروی که مقامِ ابراهیم است و آنجا جماعتی نشسته اند و استماعِ حدیثِ نبوی می کنند، تا تو نیز بشنوی و مستفید شوی که آنجا 3 پیری آمده است روایاتِ درست و اسانیدِ عالی دارد؛ ابوبکر گفت: ای خواجه او اسنادی دراز دارد و او هرچه آنجا باسناد می گویند من اینجا بی اسناد از استاد می شنوم؛ گفت: از که می شنوی؟ گفت: حَدَّثَنِي قَلْبِي عَنْ رَبِّي؛ گفت: بچه دلیل می گوئی؟ گفت: بآن دلیل که تو خضری، خضر گفت: سبحان الله! تا این وقت می پنداشتم که مجموعِ اولیای حق را می دانم و از من پوشیده نیست، یقینم شد که مستورانِ حق از چشم من نیز مستور بوده اند و من ایشان را نمی شناسم، ایشان مرا می شناسند؛ چنانکه فرمود وَتَوَقَّ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ (۷۶/۱۲)

12

شعر (رمل)

دست بر بالای دستت ای فتی تا بیزدان که إِلَيْهِ الْمُنْتَهَى

(۲۸۲/۳) همچنان حضرتِ مولانا فرمود که مولانا شمس الدین

- تبریزی ما معشوقِ خضرست علیها السلام و بر درِ حجره مدرسه هم بدست 15 مبارکِ خود نبشته است که مقامِ معشوقِ خضر علیه السلام و حضرتش از آن مستورانِ نازنین بود که از خضر نیز و شمس تبریزی نیز مخفی 18 بود و در خلدِ حق مستور

T, I, 385; H, I, 177

۱۹۳ K ب ۹۴ B ب ۱۰۰ Z ۲۸۲/۳

5 باسناد KZ: باسنادی B || 14 همچنان B: و همچنان KZ || 15 م K: — Z

13 دست بر بالای... المنتهی: MN ج ۴ ص ۳۱۶۲/۱۶۵: MA ۲۱/۴۰۸

شعر (خفیف)

بارها گفته‌ام که فاش کنم هرچه اندر زمانه اسرارست
لیک از چشم زخم و بیمِ جفا بر زبانم نهاده میسارست

3

(۲۸۳/۳) همچنان از کرامِ اصحاب منقولست که حضرت مولانا
در فصل زمستان شدید شبی در مدرسه خود بنام تهجد مشغول
بود و روی مبارک را بر فرش مدرسه نهاده چندان اشک راندی که
مشکها پر شدی، چنانکه از برودت هوا محاسن مبارکش بچ گرفته
بر فرش جفسیده بود؛ علی الصباح اصحاب بصیاح تمام
آب گرم بروی او می ریختند تا بچ حل شد و چون صورت
نماز ظاهرش این بود تا بر اسرار نمازِ باطن ایشان کرا اطلاع
افتد؛ مگر محبانِ مخلص ازین حال سؤال کردند؛ فرمود که از امیر
المؤمنین علی ابن ابی طالب کرم الله وجهه منقولست که اذا حضر
وقت الصلوة يتزكزلزل ويتلون؛ فقيل له ما لك يا امير المؤمنين؟
فيقول قد جاء وقت امانه عرضها الله تعالى «على السموات
والارض والجبالي، فابين ان يحملنها واشفقن منها»
وحملتها الانسان (۸۲/۳۳) فلا ادري ما احسن؟ اذا ما
حملت ام لا؛ وقال عايه السلام والصلوة اتصال بالله من
حيث لا يعلمه الظاهر؛ وچون حالِ علی ولی برین منوالست
تا دیگران را چه رسد؟ وگفت:

III

T, I, 386; H, I, 178

۱۹۳ K آ ۹۵ B ب ۱۰۰ Z ۲۸۳/۳

8 شد Z شود BK: 9 ایشان KZ: B-

۲۷۰/۳ همچنان ... ۱۰/۴۲۷ : ر. کن به سپهسالار ص

شعر (مبحث)

زبان که طوطی گویاست با هزار بیان ز صد یکی نکند سر حال دل تفریر

۳ قلم که چوب زبانست و بسته بند ببند چگونه سر دل عاشقان کند تحریر

(۲۸۴/۳) همچنان نقلست که روزی از عرفای زمان جماعتی بزیارت

حضرت مولانا آمده بودند ؛ یکی از ایشان از سر این حدیث که ان الله

تعالی شراباً اَعَدَّهٗ لَا وَلِيَّائِهٖ ، اِذَا شَرِبُوا سَكِرُوا وَاِذَا سَكِرُوا

طَابُوا وَاِذَا طَابُوا طَاشُوا اِلَیَّ آخِرِهٖ سؤال کرد ، تا آن چه شرابست ؟

فرمود که چون حضرت محمد رسول الله صلعم بقرب خاصر قَاب

۹ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰی (۹/۵۳) اختصاص یافته مشرف گشت و بر شرفات

حقایق مشرف شد و جمال جلال حضرت احدیت را جل جلاله

بدیده بصیرت مشاهده فرمود بعد از کشف لطایف سبحانی و تحقیق

۱۲ رموز کنوز ربانی از حضرت عزت دو جام جهان نمای از نور حاضر

آمد ؛ یکی پراز شراب خالص و یکی پر از شیر سایغ و باختیار یکی

ازین دو جام اشارت رسید ؛ حضرت رسول الله فرمود که اِخْتَبَرْتُ

۱۵ اللَّبَنَ وَ اِخْتَبَرْتُ الْخَمْرَ لَا خَيْرَ اُمْتِي ؛ زیرا که آن عهد ابتداء

احکام قوانین شریعت و استحکام اساس اوامر طریقت بود ؛ جام جهان

نمای حقیقت را جهت عارفان امت و خاصان ملت خویش محافظت

۱ T, I, 387 ; H, I, 179 ۱۹۴ K آ ۹۵ B ب ۱۰۰ Z ۲۸۴/۳

۲ b - BZ : + و K ۷ طابوا KZ : اطابوا B ۱۲ حاضر KZ : B ۱۱

۱۳ آمد KZ : B ۱۱ اختارت KZ : اختارت (!) B ۱۱ باختیار BK : Z

۲- ۳ زبان . . . تحریر : ر. ک. به سه سالار ، ص ۳۰

۴ همچنان . . . ۲۰/۳۵۲ الشوق : ر. ک. به سه سالار ، ص ۴۶

فرمود و از بوی خوشِ آن شرابست که بعضی از اولیای کُمل اوقات
بیخود می‌شوند و کشفِ رازها می‌کنند؛ چنانک گفت :

شعر (مجت)

3

کدام شربت نوشید پورهٔ ادم
که مست و ارشد از ملک و مملکت بیزار

چه سُکر بود که آواز داد سبحانی

6

که گفت رمزِ انا الحق و رفت بر سرِ دار

باتفاق تحمینها کرده ارادت آوردند و همچنان حضرت مولانا در صفتِ
آنچنان شرابِ خوش‌گوار چه گفتارِ بسیار که فرموده اند و گفته :

9

شعر (هزج)

اگر بر عقلِ عالمیان ازین مستی چکد جرعه

نه عالم ماند و آدم نه مجبوری نه خودکامی

15

و همچنان در غزلی می‌فرماید

شعر (رجز)

ساقی جانِ خوب رو باذه دهد سب و سبو

15

تا سر و پای گم کند زاهد و مرتضای من

از کفِ خویش جسته ام در تکِ خم نشسته ام

تا همگی خدا شود حاکم و کذخدای من

18

رسیدند که وجد چیست؟ فرمود **الْوَجْدُ اِنْزِعَاجُ الرُّوحِ عَنِ اِحْتِمَالِ
غَلْبَةِ الشَّوْقِ**

4 نوشید KZ : نوشیده B || 9 که KB : Z — || و کث BK : Z — || 12 b عالم

ZB ~ آدم K || 19 رسیدند KB : Z —

(۲۸۵/۳) همچنان رؤسای اصحاب روایت کردند که روزی حضرت

مولانا مع الاصحاب بحمام رفته بود؛ چون یاران باشارتِ حضرش

بخدمتِ همدیگر مشغول شدند برخاست و در خاوتی درآمده از حد بیرون 3

ماکت شد؛ مگر چلبی جلال الدین فریدون را اصحاب کرام بجید گرفتند

تا بر توقفِ مولانا اطلاع یابد؛ بر درِ خلوت شد تا از آن خلوت چه

بیند؛ دید که تمامِ خلوت تا سقف از وجودِ مبارکشان مالا مال شده 6

بود، لرزه بر اعضاش طاری گشته چنان نعره زد که تمامِ یاران

بهوش شدند و حضرت مولانا آهسته آهسته بیرون آمده سماع کنان

نامدرسه روانه شد 9

(۲۸۶/۳) همچنان از خدمتِ استاذ الفاضل مولانا شرف الدین

قصریه رَحِمَهُ اللهُ منقولست که او گفت: چون خدمتِ شیخ صدرالدین

پیش آمد که بر جنازه مولانا نماز کند، از ناگاه شقه بزد و بیخود 12

شد تا ساعتی؛ بعد از آن نماز کرد و اشکِ خونین از دیدگانِ خود روان

کرده روان شد؛ جماعتِ کبار از کیفیتِ آن حال سؤال کردند؛

گفت: چون پیش آمدم تا بنماز مشغول شوم صفتی دیدم از روحانیان 15

ملاء اعلی حاضر آمده و روحِ حضرت رسول الله صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ

وَسَلَّمَ مَصور ایستاده زیارت و نماز مولانا مشغول شدند

و فرشتگان آسمان بجمعهم کبود پوشیده می گریستند؛ همانا که خدمت 17

T, I, 390 ; H, I, 181

۲۸۵/۳ - ۲۸۶ Z ۱۰۱ ب B ۹۵ ب K ۱۹۶

5 جلوت K : خلوت BZ || 14 آن BZ : — K || 15 پیش BK : + نماز Z || 16 روح ...
الف K : — BZ || 16 - 17 علیه ... ایستاده K : — BZ || 18 می گریستند KZ : گریستند

B || که BZ — KZ

شیخ با جمیع اکابر چهل روز تمام بزیارت تربت مبارک او تردد می نمودند ؛ هم مولانا شرف الدین فرمود که خدمت استاذم و مسند استاذم قاضی سراج الدین برابر تربت مولانا ایستاده بود و زاری کنان این بیتها را می گفت :

شعر (رمل)

کاش آن روز که در پای تو شد خارِ اجل
دست گیتی بزدی تیغِ هلاکم بر سر
تا درین روز جهان بی تو نذیدی چشم
این منم بر سرِ خاکتِ تو که خاکم بر سر

(۲۸۷/۳) همچنان منقولست که در عنفوان جوانی در شهر حلب پیش کمال الدین ابن عدیم که عدیم المثل و عالی القدر بود در چند مدرسه بافادت و استفادت مشغول بود . همچنان روزی در دمشق بر بام مدرسه مقدمیه تکرار علوم اسرار می کرد ، سیر کنان از کنار کنگره بام یک دو تیر پرتاو بر روی هوا می رفت و باز قهقهه می آمد و طلبه علم بیاسر هیم مرید مخلص شده بودند و پیوسته حالات را مشاهده می کردند 12.

(۲۸۸/۳) همچنان اخوان صفا چنان روایت کردند که حضرت مولانا بالای بام مدرسه خود طواف می کرد ؛ اوقات یک دو تیر پرتاو

T, I, 391 ; H, I, 288 ۱۹۷-۱۹۶ K آ ۹۶ B ب ۱۰۱ Z ۲۸۸-۲۸۷/۳

2 هم مولانا BK : همچنان Z || 3 برابر BK : بر Z || 5 شعر KZ : — B || 9 این BK : ای Z || 13 علوم اسرار K : — BZ || کنار KZ : کنار B || 14 پرتاو BK : + و Z || می آمد BZ : آمد K || 15 حالات را KZ : حالت را B || 17 طواف BK : طوف Z

بر روی هوا می‌رفت ، باز بیامِ مدرسه می‌آمد ، روزی چنان غایب شد که بعد از بیست روز تمام در مسجدِ مرام نشان دادند و اصحاب جمع آمده هفته در سماع بود

3

(۲۸۹/۳) همچنان از کبارِ احرار منقولست که یارِ عزیز امیر جی که از جملهٔ مریدانِ مخلص بود مگر او را جهتِ مصلحتی عزیمتِ دمشق افتاده بود ؛ پیشِ مولانا آمد و استعانت خواسته و طلبِ استمداد کرده بدمشق روانه شد ؛ چون بشهرِ دمشق در آمد بر سرِ کوشکی حضرتِ مولانا را ایستاده دید که بدستِ مبارک خود اشارت می‌کرد ؛ در حال نعرهٔ بزذ و بیپوش شد ؛ چون بخود آمد هیچ ندید ؛ مهماتِ خود را با تمام رسانیده چون بقونیه آمد زیارتِ مولانا مشرف گشته می‌خواست که حکایت را باز گوید ؛ مولانا فرمود که مردانِ حق همچون ماهیان دریای محیط اند ، از هر جا که خواهند سر بیرون کنند ؛ سر نهاده و کیفیتِ تمثّل را با صاحب باز گفت

12

(۲۹۰/۳) همچنان خدمتِ ملکِ الادباء مولانا صلاح الدین ملطی رَحِمَهُ اللهُ فرمود که چون بحضرتِ مولانا مرید شدم می‌دیدم که در روزی ده <و> دوازده رقعہ بخدمتِ پروانه و غیره فرستاده مساکین و اهل حاجات را دوا شدی و هیچ یکی خطا نکردی ؛ مرا در ضمیر گشت که عجا روزِ قیامت نیز این دستگیری خواهد بودن ؟ فرمود که ای والله ای والله ، چرا نباشد ؟ بلکه صالحانِ اُمّت را رحمتها و شفاعتها و سخاوتها خواهد بودن ؛ چنانکه فرمود

15

16

T, I, 392 ; H, I, 289 , 180

۱۹۷ K ب ۹۶ B آ ۱۰۲ Z ۲۹۰ - ۲۸۹/۳

۴ امیر جی KBZ : امیر کورجی ۵ ۵ جلهٔ ۵ K : ۵ - ۵ ۵ 6 بود KZ :

B - ۵ ۵ خواست BK : خلعت ۵ ۵ 12 هر جا ۵ ۵ : هر جک ۵ ۵ ۵ فرستاده KZ :

فرستاد B ۵ ۵ 17 حاجات را K : حاجات ۵ ۵ 18 مستکبری ۵ ۵ : مستکبر KZ

شعر (رمل)

- ۳ صالخانِ اتم خود فارغند از شفاعت‌های من روزِ گزند
بلکه ایشان را شفاعت‌ها بود گفتشان چون حکمِ نافذ می‌رود
- وقتی که شمشیرِ بران در اندرونِ غلافِ خود ببرد قیاس کن که
دروقتِ تجرید چها کند، یاران شاذی کنان شکرها کردند
- ۶ (۲۹۱/۳) همچنان کمالِ کرم و وفورِ حلم و شیمِ ایشان بغایتی بود که
روزی در سماعِ گرم شده بود و مستغرقِ دینارِ یار گشته حالت‌ها می‌کرد؛
از ناگاه مستی بساع در آمده شورها می‌کرد و خود را بیخودوار بحضرتِ
۹ مولانا می‌زد؛ یارانِ عزیز او را رنجانیدند؛ فرمود که شراب او خورده
است بد مستی شما می‌کنید؛ گفتند ترساست؛ گفت: او ترساست شما چرا
ترسا نیستید؟ سبرنامه مستغفر شدند
- ۱۲ (۲۹۲/۲) همچنان روزی در میانِ بازارِ قونیه می‌رفت، مگر ترکی
پوستینِ روباه بدست گرفته مزاد می‌کرد که دِلْکُو دِلْکُو و بجِد
می‌گفت؛ حضرتِ مولانا نمره زنان بچرخ در آمده دل کو دل کو
۱۵ می‌گفت و سماعِ زنان تا بملرسه مبارک روانه شد

T, I, 392; H, I, 289

۱۹۸ K ب ۹۶ B آ ۱۰۲ Z ۲۹۲ - ۲۹۱/۳

۶ همچنان BK: Z که KZ: B از ۸ BK: B متنی BK: Z
سماع KB: در سماع Z ۱۳ و BK: Z

۲-۳ صالخان ... می‌رود MN: ج ۳ ص ۱۷۸۶/۱۰۲ - ۱۷۸۷؛

MA: ص ۲۹/۲۳۹، ۲۴۰/۱

۶ همچنان ... شدند: ر. ک. به فیه مافیه، ص ۷۴/۵

۱۲ همچنان ... ص ۳۵۷/۱۹ ذوالمنن: ر. ک. به سپهسالار، ص ۹۲،

(۲۹۳/۳) همچنان روزی از حضرتش سؤال کردند که بعضی اولیا را

متکبر می بینم و آن تکبر بر کجاست؟ فرمود که در مردان خدا کبر

کبریائی باشد نه کبر ریائی و تجبر نفسانی و عجب جاه مردم جانی؛ 3

چنانکه امام جعفر صادق رضی الله عنه که گاه تزکیه نفس خود

کردی و خلفا و ملوک را التفات نمودی؛ پرسیدند از آن تکبر او،

گفت: حاشا من متکبر نیستم و ایکن چون من از هستی خویش برخاستم 6

کبریائی او مرا مستهلک گردانید و بجای کبر من بنشست و این کبر از

کبریائی اوست و من در میان نیستم

9 شعر (رجز)

گفت زبان کبر آورد کبرت نیازت را خورد

شو تو ز کبر خود جدا در کبریا آویخته

12 و نقلست از بازید که فرمود هر که مرا دید از رقم شقاوت آئین

شد؛ چنانکه فرمود

شعر (مجتث)

15 رهد ز تیر فلک و ز سنان مرتبخش هر آن مرید که اورا بعشق پروردم

و جای دیگر گفت

شعر (رمل)

18 خود مرید من نمیرد کتاب حیوان خورده است

و انگهان از دست، که از ساقیان ذوالمین

T, I, 393 - 94 : H, I, 289

۱۹۹ K ب ۹۶ B آ ۱۰۲ Z ۲۹۳/۳

3 باشد KZ : و B 5 پرسیدند KZ : + که B 6 چون KZ : B 12 از BZ :

کر K 13 فرمود KZ : گفت B

- (۲۹۴/۳) و همچنان روزی در میان مجمع اکابر در بیان معجزات انبیا و کرامات خواص اولیا معانی می فرمود ؛ گفت : فرق میان معجزات و کرامات آنست که معجزات افعال و سُنَن انبیاست و کرامات آثار و انوار اولیاست ؛ معجزات اخراج شیء است از عدم و تقلیب اعیانست و کرامات صفت انوار باطن اولیاست ، کما قال بعض اهل المعْرِفَةِ کَرَامَةُ الْوَلِيِّ هُوَ قُوَّةُ فِعْلٍ وَ كِفَايَةُ مَوْنَةٍ يَتَقَوَّمُ لَهُمُ الْحَقُّ بِمَا هِيَ مَا خَرَقَ مِنَ الْعَادَاتِ ؛ وَ مُعْجِزَةُ النَّبِيِّ اخْرَاجُ الشَّيْءِ مِنَ الْعَدَمِ إِلَى الْوُجُودِ وَ تَمْلِيبُ الْآعْيَانِ ، كَمَا قَالَ قَدَسَ سَ اللَّهِ سِرَّهُ 9

شعر (رمل)

- قلب اعیانست و اکسیر محیط اثنلاف خرقه تن بی مَخِيط 12
و قال لِلْأَوْلِيَاءِ كَرَامَاتٌ وَلِلْأَنْبِيَاءِ مُعْجَزَاتٌ ؛ فَالْمُعْجِزَاتُ بِالْدَّعْوَى ، لِأَنَّهَا حُجَّةٌ وَالْكَرَامَاتُ بِغَيْرِ دَعْوَى لِأَنَّهَا اجْتَابَةُ دَعْوَةٍ ؛ هَمَانَاكَه بَعْضُ كَامِلَانِ سَبِيلِ طَرِيقَتِ وَ شَارِبَانِ سَلْسَبِيلِ 15
حقیقت از اظهار کرامات بنفرت تمام احتراز و اجتناب واجب دانند بلکه مشغولی آن را عین حجاب انگارند ؛ چنانکه بخدمت جنبید رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ نقل کردند که فلان درویش بر سر شط سجادہ انداخته نماز می کند و در هوای پر ذوب و العجب کلمات می گوید ؛ شیخ فرمود که دریغاکه او 18

T, I, 395 ; H, 290

۱۹۹ K ب ۹۶ B ب ۱۰۲ Z ۲۹۴/۳

3 معجزات BK : + انبیا Z 4 و B : او KZ 10 شعر BK : - Z 14 هانا BK : - Z 18 او KB : - Z

1 همچنان .... من ۹/۳۰۹ الطاعت : ر.ک. به سه سالار . من ۷۶
11 قلب ... محیط : MN ج ۵ ، من ۷۸۸/۵۱ MA : من ۱۰/۴۴۹

بباز یچه مشغول شده است و بدان قانع گشته و بحال خویش خرسند آمده ؛ او را بخواند و ببیاگاهانید و از آن حالت باز آورد و از آن ایست باز ایستاد ؛ تا معلوم شود که مقامات کاملان مکمل تا کجاست

شعر (رمل)

تا کجا آنجا که جارا راه نیست جز سنا برقِ مهِ الله نیست
ای برادر بی نهایت در گهیست بر هر آنجی رسی بالله مه ایست

وَقَالَ قَدَسَ سَنَ اللَّهِ سِرَّهُ : عَقُوبَةُ الْأَنْبِيَاءِ حَبَسُ الْوَحْيِ وَعُقُوبَةُ
الْأَوْلِيَاءِ إِظْهَارُ الْكَرَامَاتِ وَعُقُوبَةُ الْمُؤْمِنِينَ التَّقْصِيرُ
فِي الطَّاعَتِ

(۲۹۵/۳) همچنان ملک الادباء خدمتِ مولانا صلاح الدین ملطی

روایت کرد که در شهر عراقلیه در خانه نورالدین وفادار یا جماعتِ قبه

- بزرگ و شیوخِ کرام همدم بودم ؛ همانا که شیخ مؤید الدین جندی
با چندی صوفیان که جندی بودند از قونیه رسید ؛ استقبال او
کرده بغایت مکرّم و معزز داشتند ، بعد از سلام و طعام و انواع
کلام از شیخ مؤید الدین سؤال کردم که خدمتِ شیخ صدر الدین

T, I, 396 ; H, I, 183

۲۰۰ K آ ۹۷ B ب ۱۰۲ Z ۲۹۵/۳

5 نیست 2B : + شعر K || 10 همچنان BZ : + خدمت K || خدمت BZ : -

K || 15 که KZ : - B

5 تا کجا ... الله نیست : MN ؛ ج ۵۶ ص ۲۱۴۵/۳۹۵ : MA ، ص ۶۰۳/۲۰

15 مؤید الدین جندی : مؤید بن محمود بن ساعد الصوفی الحاتمی الجندی است ؛ از
شاگردان صدر الدین قونوی بود و در ۶۹۰ هـ / ۱۲۹۱ م فوت شد (ر. ک. به Bruc
GAL 'kelmann ، ج ۱۰ ، ص ۴۵۱ (۵۸۸) ، Suppl. ، ۱ ، ص ۸۱)

- در شان بی‌نشانِ مولانا چه می‌گفت و در خلوات چگونه صفت می‌کرد؟ گفت: والله روزی با خواص یاران در بندگی شیخ نشسته بودیم، مثل شمس‌الدین ایبکی و فخرالدین عراقی و شرف‌الدین موصلی و شیخ سعید فرغانی و نصیرالدین قونوی و غیرهم؛ حکایت سیرت و سریرت مولانا بیرون آمد؛ شیخ بصدق تمام و ایقان کلتی شور کنان فرمود که اگر بایزید و جنید درین عهد بوذندی غاشبه این مرد مردانه را برگرفتندی و منت بر جان خود نهادندی؛ همچنان خوانسالار فقر محمدی اوست؛ ما بطفیل او ذوق میکنیم و همگی ذوق و شوق ما از قدم مبارکش اوست؛ تمام درویشان انصاف داده بیان عیان شیخ آفرین کردند؛ بعد از آن مؤیدالدین گفت: من بیچاره نیز از جمله نیازمندان حضرت آن سلطامن و این بیت را گفت:

شعر (کامل)

12

لَوْ كَانَ فَبِنَا لِلْأُلُوهَةِ صُورَةً هُوَ أَتَتْ لَا أُكْفَى وَلَا أُتَرَدَّدُ

- (۲۹۶/۳) همچنان منقولست که مگر راهبی دانا در بلاد قسطنطنیه آوازه علم و حلم و تواضع مولانا را شنیده بود و عاشق شده مسافرت نموده بطلب مولانا بقونیه آمده؛ راهبان شهر او را استقبال کرده معزز داشتند؛ راهب صادق التماس زیارت آن حضرت کرده اتفاقاً در راه مقابل رسیده سه کُرت بخداوندگار سجده کرده؛

18

T, I, 398 ; H, I, 184

۲۰۱ K ب ۹۷ آ ۱۰۳ Z ۲۹۶/۳

1 در خلوات BK : در خلوت Z || 2 نشسته BK : — Z || 5 آمد KZ : آمده

D || 8 فقر BK : — Z || 12 شعر BK : بیت Z || 13 a للالوه K : للالوه ZB || 15

و تواضع KZ : — B. مولانا را B : مولانا KZ || 18 سه ZB : سی K

چون سر بر می داشت مولانا را در سجود می دید؛ گویند: حضرت مولانا سی و سه بار بنو سر نهاده؛ راهب فریاد کنان جامها را چاک زده گفت: ای سلطانِ دین! تا این غایت چه تواضع و تذلل است که 3 با هم چون من بیچاره پلیدی مینائی؟ فرمود که چون حدیث طُوبی لِمَنْ رَزَقَهُ اللَّهُ مَالًا وَحَالًا وَشَرَفًا وَسُلْطَانًا فَجَادَ بِهَا لِهٖ وَعَفَّ فِي جَمَالِهٖ وَتَوَاضَعَ فِي شَرَفِهٖ وَعَدَلَ فِي سُلْطَانِهٖ فرموده: سلطان 6 ماست، با بندگان حق تواضع چون نکنم و کم زنی چرا ننایم و اگر آنرا نکنم چرا شایم و کرا شایم و بجه کار آیم؟

شعر (رمل)

- 9 گفت آنک هست خورشیدِ ره او حرفِ طُوبی هر که ذلّت نَفْسُهُ بندگی او به از سلطانیست که انا خیرُ دمِ شیطانیست
- 12 فی الحال راهب بیچاره با اصحابِ خود ایمان آورده مرید شد و فرجی پوشید؛ چون حضرت مولانا بمدرسه مبارک آمد حضرت ولد و اصحاب را حکایت فرمود که بهاء الدین امروز راهبی کم زنی قصدِ کم زنی ما کرده بود تا آن مسکنت را از دست ما برباید و لله الحمد که بتوفیقِ احدی 15 و معاونتِ احدی در کمی و کم زنی ما غالب شدیم؛ چه آن تواضع و کم زنی و مسکنت از حضرتِ مصطفی میراثِ محمدیانست و نصابِ آنچنان دولت نصیبِ مسکینانِ امتِ اوست و این غزل را گفت 18

14 ما KZ: — B 18 این غزل را .... من ۶/۳۶۱ الی آخره BZ: در K^۱

در من ۲۹۷ ثبت شده است

10 - 11 گفت ... شیطانیست: MN ج ۰۴ من ۴۷۶/۴۳۴۴۰۳۳۴۲ MA:

من ۴۱۳/۱۱۰، ۱۱۱

شعر (سریع)

- آدمی آدمی آدمی بسته دمی زانک نه آن دمی
 3 آدمی را همه در خود بسوز آن دمی باش اگر مَحرمی
 کم زد آن ماه نو و بدر شد تا زنی کم زری از کمی
 همچو مَلَنک جانبِ گردون پیر همچو فلک خم ده اگر می نمی
 6 الی آخره

- (۲۹۷/۳) همچنان روزی یاری میخی بر دیوارِ حجره مدرسه
 می کوفت ؛ حضرتِ مولانا فرمود که این مدرسه ما مسکنِ اولیاست
 9 و این حجره از آنِ مولانا شمس الدین است ؛ نمی ترسند که درینجا
 میخ می کوبند ؛ تا دیگر چنان نکنند ؛ می پندارم که آن میخ را بر جگرم
 می زنند، حرمتِ مدرسه را تا این غایت رعایت می فرمود، تا بی حرمتان را
 12 چه رسد

(۲۹۸/۳) همچنان روزی حضرتِ مولانا درین بیت معانی می فرمود

شعر (خفیف)

- 15 دعوی عشق کردن آسانست لیک آنرا دلیل و برهانست

گفت : روزی پادشاهی دید که کوز کی پیری را می زد و عظیم می رنجانید ؛
 سلطان فرمود که او را حاضر کردند ؛ پرسید که آن پیر را چرا می زنی
 و بی حرمتی می کنی ؟ همین دم سیاست کنم ؛ کوزک گفت : سلطان

T, I, 543 ; H, II, 23 ۲۹۶ K ب ۹۷ B ب ۱۰۳ Z ۲۹۸-۲۹۷/۳

11 رعایت BK : — Z || 4 شعر (+ که K) KZ : — B || 16 می زد ZB :
 می زند K

15 دعوی . . . برهانست : ده ک. به فیه مایه . ص ۴

اسلام را بقا باذ ، او دعوی عاشق می کرد و از محبت من می لافید ؛
 اکنون سه روزست که او را ندیدم ، بدان سبب او را می رنجانم ، تا
 عاشقان حق را عبرت باشد و از غیرت او اندیشه کنند

- 3
 (۲۹۹/۳) الحکایه : همچنان احزاب اصحاب رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ
 روایت کردند که روزی جوانی معتبر از سادات مدینه حضرت
 6 رسول الله علیه السلام زیارت سلطان ولد آمده بود ؛ جماعتی
 از سادات قونیه با او بوذند ؛ تعریفش کردند که خدمتش فرزند
 سید تربه دار مصطفاست ؛ همانا که بوالعجب دستاری بسته بود
 9 چنانکه عذبه در پیش تا بناف فرو گذاشته و کنار دیگر را شکرآویز
 مولوی کرده ؛ همچنان حضرت سلطان ولد او را اکرامی عظیم فرموده
 بزبانی که بِلِسَانِ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ (۱۹۵/۲۶) بود بمعانی و اسرار مشغول
 12 شد و آن جوان باخلاص تمام ارادت آورده مرید شد و اجازت در
 خواست کرده ؛ بوی بعربی اجازتی دادند تا خلیفه خاندان باشد ؛ بعد
 از آن حضرت سلطان ولد از او پرسید که این شیوه شکرآویز سنت
 15 مولانای ماست و منسوب بمولویان است و مشایخ دیگر را این قسم
 نیست و سادات دیگر این شیوه را نکرده اند ، شمار این ینگ از کجاست ؟
 سید جواب داد که ما از قدیم العهد آل خلیم و از قبیله قریشم و تا
 18 بوذه است از زمان خلیل الرحمن مفاتیح کعبه معظم و از آن رسول

T, I, 544 ; H, II, 24

۲۹۹/۳ Z ۱۰۳ ب ۹۸ A ۷۹۷ K

1 اسلام را : KZ : اسلام B || 4 الحکایه KB : منقولست که Z || اصحاب Z :
 اصحاب را B احباب K || 6 جماعتی KZ : جماعت K || 9 چنانکه KZ : — B || 11 بود
 KB : — Z || اسرار KB : + بربری Z || 13 اجازتی KZ : اجازت B || 14 سلطان B : —
 KZ || 15 مشایخ BZ : شیخ K

پیشِ ماست و بهر که مفتاحی بایست شود ویا نَعْلَمَینِ مبارکِ رسول
 ویا از آثارِ او تر به دارانِ حضرت که آباء و اجدادِ ما بوذند، بسادات
 3 می دهند و باجارتِ ما در اطرافِ جهانِ میانِ اُمّتِ محمدِ می گردانند
 و از آنجا متمتع می شوند و محصولِ آن را سالِ سال پیشِ ما می آورند
 تا بسُکّانِ آنحضرت و مجاورانِ آن دولتِ عالمی قَدَرِ مَرَاتِبِهِمْ وَمَنَاقِبِهِمْ
 6 وظیفهٔ وقت را می رسانند و همچنان از اجدادِ ما منقولست که و در کتابِ
 اسرارِ معراجِ مسطور که چون حضرتِ رسول در شبِ سُبْحَانَ
 الَّذِي أَمْرِي بِعَبْدِهِ لَيْلًا (۱/۱۷) بمعراجِ عروج کرد و بقرب
 9 ثُمَّ دَنِيَ فَتَدَلَّيْ (۸/۵۳) مشرف شد و برؤیتِ دینارِ جبارِ مخصوص
 گشت و ملحوظِ نظرِ عنایت گشته محظوظ شد و آنچ از آیات دیدنی بوذ
 کما يَتَّبِعُنِي دِيزَةُ و اسرارِ وحی را بی واسطه شنیده

شعر (رمل)

12

در میانِ عاشق و معشوق کاری رفت رفت

تو نه معشوقی نه عاشق مر ترا باری چه شد

15 و چون بمبارکی جهتِ دعوتِ اُمّتِ عودت نمود برکنگرهٔ عرشِ مجید
 تمثالِ صورتی را مشاهده فرمود که مثلِ آن صورتی بذآن خوبی در
 ارکانِ مَلَك و سُكَّانِ فَلَک نَدیده بوذ

1 شود ZB : باشد K || 2 تر به داران KZ : تر به داران B || 3 باجارت ZB :

اجازت K || میان KZ : بیان (!) B || 4 متمتع KZ : متمتع (!) B || 5 آن

KZ : — B || 11 وحی را KZ : روحی را B || شنیده K : شنید BZ

شعر (هزج)

یکی ماهی همی بینم برون از دینده در دینده

نه اورا دینده دینده نه وصفش گوش بشنیده 3

وحضرت رسول در لطافت و نظافت آن صورت حیران و سکران
مانده بنو تعلق عظیم نموذ ؛ دینده که دستاری بر سر نهاده بوذ با شکر

آویز و جامهای برد یعنی پوشیده بغایت اهتزاز واضطراب می نموذ ؛ 6

از خدمت ناموس اکبر ، طاوس شهر کیفیت حال آن پیکرا باز
پرسید که چندین هزار تماشیل عجیب و اشکال غریب که تحت العرش

در هر فلکی علی حده مشاهده کردم که مَا مِنْ مَخْلُوقٍ إِلَّا وَلَهُ 9

تِمْنَالٌ تَحْتَ الْعَرْشِ الی آخره هیچ یکی از آنها مرا چنان بخوذ ربوده
و نگران نکرد الا که این صورت لطیف الیف منیف ؛ عجبا این

صورت که باشد و سر این چگونه بوذ ؟ أَهَذَا مَلَكٌ مُقَرَّبٌ أَمْ 12

نَبِيٌّ مُرْسَلٌ أَوْ وَلِيٌّ مُكَمَّلٌ ؟ جبرئیل گفت : این صورت کیست
از نسل صدیق اکبر که در آخر زمان میان امت تو ظهور

خواهد کردن و عالم را بانوار اسرار و حقایق تو مالا مال کرده زیب 15

و زینت خواهد بخشیدن و همچنان حق تعالی اورا قدیمی و قلمی و دی
بخشد که جمیع ملل و ارباب دُول محبت و مرید او شوند و او سر نور

مظهر مظهر دین تو خواهد بوذن ، چنانکه گفت : 18

4 و حضرت KZ : و چون حضرت B || 11 نکرد ZB : کرده K || 12 سر

KZ : سیر B || 17 ملل KZ : ملک (!) B || ارباب BZ : — K || مظهر و مظهر

KZ : مظهر مظهر و مظهر K

شعر (رمل)

مخزنِ اِنَا فَتَحْنَا بِرِگشا سرّ جانِ مصطفی را باز گو

- 3 وهمانا که در سیرت و صورت مین جمیع الوجوه نظیرِ تو باشد ؛ کما
 قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا وَلَهُ نَظِيرٌ فِي
 أُمَّتِهِ وَنَامِ او هم محمد باشد و لقبِ او جلال الدین بوذ و سخنانِ
 6 او شارحِ اسرار اخبارِ تو و کاشفِ بطونِ قرآنِ عظیمِ بوذ ؛ در آن
 حال حضرتِ رسول از غایتِ شاذی بشاشتِ عظیمِ نموده چون بمبارکی
 بمقرّ عزّ خود رسید دستارِ مبارکِ خود را بهمان شیوه که تفرّج
 9 کرده بوذ باز بست و فرمود که ذَنَّبُوا عَمَائِمَكُمْ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ
 لَا يُذَنِّبُ وَالْعَمَائِمُ يُبْجِنُ الْعَرَبِ و مقدارِ یکشیر تمام بر سرِ پستانِ خود
 ارسال کرد و کنارِ دیگر را در پسِ قفا شکر آویر بست ؛ از آن زمان
 12 تَا إِلَهِي يَوْمِنَا هَذَا مَا قَرِيبَانِ مَتَابَعَتِ سُنَّتِ رَسُولِ كَرَّمَهُ هَمَانِ مِی وَرَزِمِ
 وَآن سُنَّتِ قَبِيلَهُ مَاسْت وَگويند : علما و مشایخِ خراسان بر همین
 سُنَّتِ می روند و آن روز از غایتِ شاذی صدیقِ اکبر هر چه داشت
 15 بشکرانه فدای رسول و یاران کرد و گویند که در وقتِ وفاتِ
 رسول ابو بکرِ صدیق از حدّ بیرون می گریست و زاری می کرد ؛
 رسول فرمود که أَيُّهَا الصَّدِيقُ الصَّدِيقُ مَا يُبْكِيكَ وَاین
 18 گریه بی نهایتِ تو بر کجاست ؟ فرمود که حضرتِ آدم صَفِی
 - وَنوحِ نَجِی و انبیای کرام را عمرهای دراز بوذ و سالهای فراوان

7 نموده KZ : + و B || بمبارکی KZ : مبارکی B || 9 عَمَائِمُ Kb : عَمَائِمُ

KBZ || 10 بُجِنَ KZ : فَتَحَانَ (!) B || 12 سُنَّتِ KB : - Z || 15 که B : -

KZ || 19 فراوان K : - BZ

- در میان امت خود بدعوت مشغول شدند ؛ تو که پادشاه
 همه و آدم و من دونه تحت لوائی می فرمائی در شصت و دو سالگی
 سفر می کنی و می روی ؛ از آن سبب دلم می سوزد و در بزم
 می آید که چون تو سلطان بزودی می روی ؛ من خواستم که
 همچون آدم هزار سال در عالم می ماندی تا عالمیان بوجود مبارک
 تو مشرف گشتندی ؛ فرمود که هیچ غم مخور که یک روز دعوت
 پر رحمت من مقابل هزار سال پیغامبران دیگرست و آنچه بامت من
 روی نموده است و خواهد نمودن و علمای امت مرا رسیده است اُمم
 ماضی را در سالهای بسیار روی نموده است و نبوده و ندانی که علماء
 اُمّی کاتب پیام بنی اسرائیل گفته منست ؛ یا صدیق خاطر عاطر
 خوش دار که ایوم نُسَدُ کُلُّ فُرْجَةٍ إِلَّا فُرْجَةُ ابْنِ بَکْرٍ همه
 روزنها بسته کردند مگر روزن ابوبکر صفتان ؛ بدانک سر من
 و حقیقت من روزی از گریبان فرزندان ابوبکر سربرون خواهیم کردن
 و عالم را باز منور گردانیدن تا مقصود تو بکلتی حاصل شود ؛ ابوبکر
 سر نهاده شادان شد و حضرت رسول همان ساعت رحلت فرمود و ماسادات
 قرنّا بعد قرن در تمنّای این زمان بودیم که آن صورت را که
 بدان صفت رسول ما دیده بود و اشارت فرموده ظهور کند
 تا ما بشرف روزگار شریف او مشرف شویم و لله الحمد که بدان
 دولت رسیدیم و آن سعادت مساعدت نمود و مقصود ما بحصول

1 در K : — BZ || 2 لوائی B : + B K || 6 که يك KZ : يك B || 7 روز B || 7 بامت KZ : بامت B || 8 نموده است BZ : نموده K || 9 که KZ :
 — B || 10 خاطر KZ ~ خاطر B || 12 صفتان BZ : + و K || سر ... حقیقت
 KZ : — B || 13 ابوبکر KZ : تو B || 19 نمود BZ : نموده K

پیوست؛ همچنان جماعتِ حاجیان نیز متواتر این خبر را دادند و از ساداتِ راستینِ مدینه بذهن تفصیل و تفضیل شنیدند

شعر (رمل)

3

آنچ گفتند در اوصافِ کمالیتِ او همچنان هیچ نگفتند دو صد چندانست

(۳۰۰/۳) الحکایه: همچنان منقولست که در زمانِ حضرت

سلطان ولد قدس الله سره العریز معتبر تاجری بقونیه آمده بود؛

همانا که زیارتِ حضرت ترابه را در یافته انواع تحف و طرف

بحضرتِ ولد برده اصحاب را خدماتِ بسیار کرد و از سرگذشت‌های

سفرِ خود بسی حکایات باز گفت و در اثنای حکایت چنان گفت

که سفرِ کیش و بحرین کرده بودم تا مگر لآلی و درر و بواقبت

بچنگ آورم، بزرگی از اعیانِ آن دیار بمن ارشاد کرد که مطلوبِ

تو پیشِ فلان صیادی یافت شود؛ چون بخدمتِ وی رسیدم صندوق

باز گشاده از هر نوعی عرضه داشت؛ چنانکه در قیمتِ هر یکی حیران

ماندم و از حصولِ آن مجموع و چگونگی کثرتِ ثروتِ او را باز پرسیدم؛

گفت: والله ما چهار برادر بودیم و پذیری داشتیم پیر؛ از قدیم العهد

ماهی‌گیران بودیم؛ اما درویش و مُقِلّ الحال؛ اتفاقاً روزی

درکنارِ دریا شست انداخته بودیم؛ از ناگاه جانوری درشت

ما گرفتار شد؛ چندانکه می‌کشیدیم و می‌کوشیدیم، نمی‌توانستیم

بیرون آوردن؛ علیها بعد از زحمتِ بسیار چون بکنارِ دریا بیرون آوردیم

- آن خود خذاوند آب بوذه است واورا عجب البحر خوانند ؛ چنانک
 درافواه مردم مشهور است : جانوری دیدیم بس بوالعجب ؛ همگان
 بتعجب ماندیم که این را چه کنیم واین بچه کارآید ؟ همچنان بَد دل گشته
 3 بر بی طالعی خود می گریستیم که بعد از چندین روز یعنی شکاری بدست
 ما افتاد ؛ وآن جانور همچنان بر ما نگاه می کرد ؛ پذیرم گفت : من
 این را درخانه بکنم و از هرکسی درمی بستانم آنگاهش بخلق بنایم تا هیأت
 6 این را تماشا کنند و قدرت حق را ببینند بلکه گیرد عالم بگردانم
 تا فتوحی حاصل شود ورنج ما بکلی ضایع نشود ؛ بانطاق واهب النطق
 والحيات آن جانور بگفت آمد وگفت که مرا رسوای خلق مکنید ،
 9 هرچه مطلوب شماست بیاورم چندان که سالیهای دراز باولاد اولاد
 شما بس کند و ما از گفتار او ولاف او بتعجب ماندیم ؛ پذیرم گفت :
 ای جانور عزیز ! ترا بی پائندان چون توان رها کردن ؟ گفت :
 12 سوگند بخورم آنگاه بروم ؛ پذیرم گفت : بسم الله یار تا چه داری ؛
 گفت : ما محمدیانیم و مریدان حضرت مولانا ایم ؛ بروان مقدس مولانا
 جلال الدین روم که بروم و باز بیایم ؛ پذیرم نعره بز و بیهوش شد ؛ گفتیم :
 15 تو اورا از کجا می شناسی ؟ گفت : ما دوازده هزار قومیم ، روی
 بوی آورده ایم و او هر باری در قعر دریا باز بما روی نموده از معانی
 و حقایق درس ما می فرماید و ارشاد ما می کند و ما پیوسته باسرار
 18 آن سلطان دین مشغول می باشیم ؛ فی الحال پذیرم اورا آراذ کرد ؛

1 خود KZ : خد B || 3 این KZ : — B || 9 خلق KZ : — B || 10 دراز KZ :

— B || 11 ولاف او KZ : — B || 12 ترا بی KZ : آبی B || توان B : — KZ ||

13 آنگاه بروم KZ : — B || 17 نموده B : نمود KZ

- بعد از دوم روز بیامد و چندانی مروارید و سنگها آورد که توان گفت؟ و از ما حلالی خواسته عودت نمود و در عین آن چنان قلت و فقر و فاقه عظیم از ناگاه قارون وقت شدیم و خواجهگان معتبر گشتیم؛ چنانکه غلامان ما تاجران فاخرند و هر تاجری که از یواقت و غریب طلب داشت، پیش ما یافت شد و ما اولاد آن صیادیم و مرا پسران صیاد می گویند و در آن عهد پدر عزیز ما بقونیه رسیده زیارت حضرت مولانا را دریافته بود و لله الحمد که درین وقت من بنده را نیز ملاقات حضرت شما میسر شد و بدولت ابدی رسیدیم
- همچنان تجار قدیم ازیشان این حکایت را بتواتر روایت کردند چنانکه فرمود

شعر (مجتث)

- بماهیان خبر ما رسید درد دریا هزار موج برآورد جوش دریا باز و در جای دیگر فرمود

شعر (رمل)

- ماهیان از پیر آگه ما بعید ما شقی زین دولت و ایشان سعید و این کرامات نیست در غایت عظمت و معجزات محمدی صلی الله علیه و سلم (۳۰۱/۳) همچنان از کرامات صاحب منقولست که روزی خدمت شیخ صدرالدین وقاضی سراج الدین و سایر العلماء والعرفاء باتفاق بتفرج مسجد جامع مرام و باغها بیرون آمده بوذند و همچنان

T, I, 399; H, I, 291

۲۰۲ K ب ۹۹ B آ ۱۰۶ Z ۳۰۱/۳

3 از کاه KZ: از نگاه B || 7 وقت KZ: زمان B || و معجزات B: معجزات KZ || 17

و سایر... العرفاء BZ: و سایر علما و عرفا K || 10 بنفوح... جامع KB: مسجد Z

14 ماهیان... سید MN: ج ۲ ص ۴۴/۳۳۳۸ MA: ص ۱۷۹/۱۹

- حضرت مولانا هم در میان آن جماعت تشریف حضور ارزانی فرموده بود؛ بعد از ساعتی برخواست و در آسیابی در آمده بسیار توقف فرمود و انتظار این جماعت از حد گذشت؛ مگر خدمت 3
شیخ وقاضی سراج الدین در طلب او باسیاب درآمدند و دیدند که حضرت مولانا برابر سنگ آسیاب بچرخ در آمده است؛ فرمود که بحق حق او که این سنگ آسیاب سُبُوح قُدُّوس میگوید؛ شیخ فرمود که من 6
وقاضی سراج الدین همان ساعت محسوس می شنیدیم که از آن سنگ آسیاب آواز سُبُوح قُدُّوس بسمع ما می رسید و این غزل را سر آغاز کرد که

9 شعر (رمل)

- دل چو دانه ما مثال آسیاب آسیاب کی داند این گردش چرا
تن چو سنگ و آب او اندیشها سنگ گوید آب داند ما چرا
آب گوید آسیابان را پرس کوفکند اندر نشیب این آب را 12
آسیابان گویدت کای نان خوار گر نگرزد این که باشد نانبا
ما چرا بسیار خواهد شد خوش از خدا و پرس تا گوید ترا
وما از غایت آن عظمت و تصرف او بی خود شدیم؛ چون بهوش خویش 15
باز آمدیم حضرت مولانا غایب شده بود

3 خدمت BZ : حضرت K || 4 سراج الدین K — BZ || در آمدند B : در آمده KZ || 6 می گوید BK : گوید Z || فرمود که BZ : فرمود K || 8 می رسید BK : رسید Z || سر آغاز BK : سر آغازی Z || 15 و ما KZ : و اما B || آن BK : — Z || خویش باز KZ : — B || 16 حضرت BK : — Z

- (۳۰۲/۳) الحکایه : همچنان شیخ محمود صاحب قران روایت کرد که یارِ غار جلال الدینِ قصابِ روزی حکایت می‌کرد که پیشِ مولانا شخصی گفت که فلان کس خوی بند و بارِ گران دارد و این 3 مثل است مشهور که خوی بند و بارِ گران ؛ حضرتِ مولانا فرمود که اصلِ آن مثل چنانست که در زمانِ ماضی پادشاهی بود بس عادل و کریم نهاد و بر گذرِ سیرانگاهِ او بر دروازهٔ آن شهر دکانِ 6 کوزه فروشی بود و او بغایتِ پیری رسیده ؛ چندانکه این پادشاه از آن دروازه در آمدی پیرِ کوزه فروش در دعای سلطان مبالغه نمودی و مدحها کردی ؛ همانا که روزِ نوروز پادشاه را برو گذرافتاد فرمود که ای پیر ! هر چه ترا مقصود و مطلوب است امروز از من بخواه ! پیر گفت : شاهِ عالم را بقا باد، بفرما تا خواصّ حضرت و لشکرِ مملکتِ تو هر یکی از من کوزهٔ و لِمّا سبویی بدان بها که من خواهم بخرند و بمیدانِ سلطان بهم برند ؛ پادشاه اشارت فرمود که هر که مرا دوست می‌دارد ازین پیر کوزهٔ بخرد ؛ تمامتِ لشکریان از امرا و کبرا علی حده کوزهٔ از وی بدیناری خریدند و بردند ؛ مگر سلطان را وزیر ی بود 15 گرانجان و فرومایه و بدخو، آخر تر شنیده بنفسه بطلبِ کوزه بیامد ؛ پیرِ بر عقل بر وی سبویی عرضه داشت و صد هزار دینار بها نهاد ؛ وزیر مناقشه نموده قبول نمی‌کرد ؛ آخر الامر بحکمِ ضرورت بهزار 18

T, I, 400 ; H, I, 291

۳۰۲ K آ ۱۰۰ B آ ۱۰۶ Z ۳۰۲/۳

1 الحکایه BK : — Z || 2 می‌کرد BK : کرد Z || 4 بذ KZ : + دارد B ||

6 برکدر ... او KZ : — B || 7 او... ازان (: ازین B) BK : شهر Z || 13 بهم KZ :

بهم B || 14 وکبرا BK : — Z || 17 هزار BZ : — K || 18 نموده BK : نمود Z

- درم سبورا بخريد ؛ پير بچيد گرفت که البته مرا نیز بگردن گرفته
 بحضرت سلطان باهم بیری والا سبورا نمی دهم ؛ اگر خواهد
 و اگر فی ناچار پیرا بر گردن برداشته سبورا بحضرت پادشاه آورد ؛ 3
 همانا که پادشاه گفت : ای پیر این چه حالت و اهانت که کردی ؟
 گفت : شاه عالم خوی بد > و < بار گران ، یعنی یاوز خو یاوز
 یوک ؛ چه اگر خستی نمی کرد دیناری می داد و سبورا می برد ، بدین 6
 ملامت و ملالت مبتلا نمی شد بشوئی خساست نفس خود را بیاد داده
 بر جان خود خواری بار آورد
- (۳۰۳/۴) همچنان خدمت جلال الدین قصاب که ندیم اصحاب بود 9
 حکایت کرد که روزی در اوایل ظهور این اسرار جماعتی فقها در خلوت
 مرا در میان آوردند و از سر طنز و انکار لت عظیم زدند و من از سر
 درد از ناگاه تیزی دادم ، خنده برایشان غلبه کرد ؛ فی الحال مرا 12
 آزاد کردند و بیرون جسم ؛ گفتم : تیز از من و عنایت از خدا ؛ یاران
 خنده زدند و خوش شدند ؛ حضرت مولانا فرمود که سر این مثل
 چنانست که پادشاهی بود که او را بقصد کردن احتیاج افتاده بود ؛ چون 15
 قصاب پادشاه قصاب را حاضر کردند ؛ قصاب مسکین نشتر را تیز کرده
 قصاب قصاب کرد ؛ همانا که سر نشتر شکسته شد و در آنجا بماند ؛
 قصاب از و هم پادشاه بی خواست خود تیزی در غایت تیزی بداد ؛ 18
 سلطان را خنده عظیم بگرفت و بقیقه بخندید ؛ فی الحال سر نشتر از بازوی

T, I, 402 ; H, I, 292 ۲۰۴ K ب ۱۰۰ B ب ۱۰۶ Z ۳۰۳/۳

1 درم سبورا : KZ ؛ دینار سبورا B || 3 ناچار BK : — || 4 همانا که BZ :
 + دید K || که BK : — || 5 یاوز یوک BK : باوزلق Z || 8 بر BZ : باز K ||
 12 از ناکام BK : ناکام Z

سلطان بیرون جست؛ فَصَّادُ گفت: سلطانِ عالم تیز از من عنایت از خدا؛ و این مثل میانِ مردم از آنگاه باز یادگار بماند؛ همانا که بقدر الامکان از بندگانِ فقیر بندگی و از حق تعالی عنایت و دستگیری؛ چنانک گفته اند: عَلَيَّ اَلَدِ يَكُ صِيَّاحٌ وَعَلَيَّ اَللهِ صَبَاحٌ و این دو حکایت از لطایفِ حضرتِ مولانا است که اوقات می فرمود؛ چنانک گفت

شعر (خفیف)

- هزلِ من هزل نیست تعلیمست   بهر ارشادِ خلق و تفهیم است
(۳۰۴/۳) همچنان منقولست که در زمانِ مولانا شخصی بر بالای
9 درختِ میوه دار برآمده بود تا میوها چیند؛ از ناگاه صاحب باغ واقف شد بیامد؛ گفت که از درخت فروز آی! گفت: فروز نمی آیم؛ چون باغبان بجدّ گرفت گفت: زخمِ مطلقه باذ اگر ازین
12 درخت فروز آیم و سه شبانروزی بر آنجا بماند؛ بانواعِ فتوی طاب کردند ممکن نشد؛ عاقبت عزیزی گفته باشد که این مشکل را بحضرت مولانا می باید عرضه داشتن؛ جماعتی از محبّانِ مخلص این حکایت را بحضرتِ مولانا
15 روایت کردند؛ جواب فرمود که از آن درخت بر درختِ دیگر روذ و فروز آید تا هیچ خللی واقع نشود و اگر چنانک درخت تنها باشد بر سرِ اسبی فروز آمده فرو آید حاث نشود؛ همچنان کرد و رهید؛ تمامِ مفتیانِ
18 شهر آفرینها کردند

T, I, 402; H, I, 293

۲۰۴ K آ ۱۰۱ B آ ۱۰۷ Z ۳۰۴/۳

1 عالم KZ: — B 4 چنانک BK: چنان Z 5 کفت BZ: می کفت K
8 در KZ: درلن B 10 کفت Z: — BK ۱۱ فروز نمی آیم BK: فرو نمی آیم
12-11 ازین درخت BK: — Z 16 KZ ۱۷ فرو KZ: فرو B

- (۳۰۵/۳) الحکایه : همچنان از کبراء فقرا چنان منقولست که درخان ضیاءالدین وزیر طاوس نام خاتونی بود چنگی ؛ بغایت خوش آواز شیرین ساز دلتواز جامه برار نیکو دلربا و نادره جهان بود 3 و از لطافت چنگک او تمامت عاشقان اسیر چنگک او گشته بودند ؛ اتفاقاً روزی حضرت مولانا در آن خان درآمده برابر حجره او بنشست ؛ همانا که طاوس چنگی جلوه کنان پیش آمده سر نهاد و چنگک در دامن 6 مولانا زده بحجره بخود دعوت کرد ؛ حضرت مولانا اجابت فرموده از اول روز تا نماز شام بنماز و نیاز قیام نموده از دستار مبارک خود مقدار گزی بریده بوی داذ و کنیزکان او را دینارهای 9 سرخ بخشیده روانه شد ؛ همان روز شرف الدین خزینه دار سلطان را بروی عبور افتاده عاشق و مفتون او شد ؛ مردم امین ارسال کرده او را بحمام فرستاد و در جباله خود آورد و پنجاه هزار دیناری کلاه بندش بخشیده 12 خدمات بی حد نمود و در شب زفاف ازو سؤال کرد که تا غایت ترا این خوبی و ملاحظت نبود ، درین ایام چه معنی که ترا رابعه عهد وزلیخای زمان می بینم و آن نیستی که پیش ازین بودی و این زیب 15 وزینت ترا از کجاست ؟ همچنان حکایت تشریف داذن مولانا را تعریف کرد و پاره دستار او را که برو سر بند کرده بود باز نمود خزینه دار دلشاذ گشته بحضرت مولانا شکرانها فرستاد و مرید شد ؛ 18 عاقبت کار حال طاوس چنگی بجائی رسید که حوریان قونیه

T I, 404 ; H, I, 184 ۲۰۰ K آ ۱۰۱ B آ ۱۰۷ Z ۳۰۵/۳

2 خان KZ : خانه B || 10 سلطان را KZ : سلطان B || 12 فرستاد KZ : فرستاده

B || 13 نمود و BK : نموده Z || 15 و این KZ : و از این B || 17 برو BK : — Z

و نوریانِ قدس مریدہٗ او شذند و میانِ ایشان صریح کرامات می گفت و از ضمیرِ مردم خبر می داد و مجموعِ کنیزکانِ خود را آزاد کرده بشوهران داد و آخر الامر آن خانِ مبارکِ حمامِ مسلمانان شد و این زمان مشہور حمامِ نقشلو می گویند 3

(۳۰۶/۳) همچنان منقولست کہ روزی حضرتِ مولانا در خلوتِ خود مستغرقِ نماز شدہ بود ؛ یکی در آمد کہ بی نوایم و چیزی ندارم چون او را در آن استغراق بدید قالیچہ را از زیرِ پایِ مبارکش برکشید و روانہ شد ؛ همانا کہ خواجہ مجدالدینِ مراغی آن حال را دریافتہ چون مرغی بطلبِ آن شخص بیرون آمد و او را در تیز بازار بدید کہ قالی را می فروخت ، بزجرِ آن مسکین مشغول گشتہ بحضرتِ مولانا آورد ؛ فرمود کہ از غایتِ احتیاجِ کردہ است عیب نیست ، معذور دار ؛ ازو باید خریدن ؛ زہی کمالِ حلم و جمالِ علم و دریایِ سلیم ! 12

(۳۰۷/۳) همچنان شیخ نفیس الدینِ سیوایی رَحِمَہُ اللہُ روایت کرد کہ روزی حضرتِ مولانا مرا اشارت کرد کہ دو درمی خطابِ نیکوستان و بیار و آن زمان یک سینی خطاب را بدرمی می دادند ؛ فی الحال حاصل کردہ از دستِ من بستند و در میزری کردہ روانہ شد و من آہستہ آہستہ در عقبِ او می رفتم تا در خرابہٗ در آمد ؛ دیدم کہ ماذہ سگی بچنگان کردہ بود ؛ ہمہ را در خوردِ آن سگ داد و من از آن شفقت و مرحمت حیران مانده بودم ؛ فرمود کہ ہفت شبانروز 18

ست که این بیچاره چیزی نخورده است و بسببِ بچگانِ خود غیبت نمی تواند کردن ؛ همانا که حق تعالی نالهٔ او را بسمعِ من رسانیده غمخوارگی فرمود

3

(۳۰۸/۳) همچنان روایت کردند که در خانهٔ پروانه سماعِ عظیم بود و حضرتِ مولانا بخلوتخانهٔ درآمد ، بنماز شروع فرموده خدمتِ گرجی خاتون دوسینی بزرگ خطاب فرستاد تا یاران بخورند ؛ از ناگاه 6 سگی درآمده خطابها را بخورد و بعضی را ملوث گردانیده اصحاب ملول شدند ، میخواستند که او را قهر کنند و برنجانند ؛ فرمود که مصلحت نیست ، اواز شما محتاج ترست و اشتهای نفسِ او از شما صادقتر ؛ همگان 9 سر نهاده فارغ شدند

(۳۰۹/۳) همچنان اصحابِ عظام چلبی بدرالدین و شمس الدین حکایت

- 12 کردند که روزی در بامِ مدرسهٔ لالا نشسته بودند ؛ مگر که برادرش شمس الدین گفته باشد که کو آن زمانی که جامهای نفیس پوشیده بر استر سوار می گشتیم و غلامان در پی ما دویدند ؛ همانا که بعد از ساعتی بحضرتِ مولانا آمده از ناگاه پروانه سه هزار درم بوغچهٔ پر جامهای 15 نفیس و غلامی و استری فرستاده عذر ها خواستند ؛ فی الحال حضرتِ مولانا فرمود که چلبی بدرالدین این درمها را ببرادرت شمس الدین بده تا جامها را بپوشد و از جامها بنوشد و بر استر سوار گشته غلامی خدمتگارش 18 باشد و درمها را خرج کند و در سینهٔ بی کینه اش تأسف و تلهف

T, I, 406-07; H, I, 294. 186 ۲۰۶ K آ ۱۰۲ B ب ۱۰۷ Z ۳۰۹ - ۳۰۸/۳

4 کردند Z : کرد BK || 5 آمد B : آمده KZ || 8 می خواستند BZ : بخواستند

K || 12 برادرش ZK : برادر B || 14 می کشتم BZ : می کشتم K

و تَصَلَّفَ رَا رَاه نَدَهْد وَا ز غَیْرِ فَقْر و فُقْرَا ی رَاسْتِیْنِ دِیْنِ بَر حَظَرِ
 بَاشْد ؛ دِر حَالِ چَلْبِی بَدْر الدِیْن و شَمْس الدِیْن جَا مَهَارَا چَا ك زَدِه رَوِی
 3 بَر خَا ك نِهَا ذَنْد و مَسْتَغْفِر شَذَنْد ؛ بَعْد اَز آن فَرْمُو ذَكِه بِهَر كِه لَذَاتِ
 فَقْرِ مُحَمَّدِی رَوِی نَمُو ذ حَقَّا كِه اَز لَذَاتِ دُو جِهَانِی وَأَعْرَاضِ فَا نِی
 اَعْرَاضِ كَرْد و فَا رَغ شَذ و دَر سَلَكِ اَحْرَارِ اِبْرَارِ مَنخَرَطِ كَشْتِ وَا یْنِ
 6 بَیْتِ رَا كَافْتِ

شعر (رمل)

هَر كِه اَز دِیْزَارِ بَر خَوْر دَار شَذ اِیْن جِهَانِ بَر چَشْمِ او مَر دَار شَذ
 9 فَقْر فُتْخَرِی بِهَرِ آن اَمَد سَتِی تَا ز طَمَاعَانِ كَرِیْزِمِ دَر غَنِی
 (۳۱۰/۳) هَمِچَنَانِ حَضْرَتِ سُلْطَانِ وَلَدِ اَیْدِنَا اللهُ بِمِیْرَه
 الْمُؤَیَّدِ نَقْلِ فَرْمُو ذَكِه رَوِی حَضْرَتِ وَالدَمِ دَر مَدْرَسَه مَبَارَكِ نَشْتَه
 12 بُو ذ ؛ دِیْذِمِ كِه سَه نَفَرِ جَوَانِ سَرِخِ پُوشِ دَر اَمَدَه سَر نِهَا ذَنْدِ و بِحَضُورِ
 تَمَامِ فَرُو نَشْتَنْد ؛ حَضْرَتِ پَذَرِمِ فَرْمُو ذ كِه مَصْلَحَتِ بَاشْد تَا بِهَرَنْد ؛
 فِی الْحَالِ اَز نَظَرِ مَن غَا یَبِ شَذَنْد ؛ اَز آن حَالِ سَوَالِ كَرْدَم ؛ فَرْمُو ذَكِه
 15 اِیْشَانِ اَز هَفْتَانِ اَنْد ، مَكْرِ یَكِی اَز اِیْشَانِ نَقْلِ كَرْدَه بَطْلَبِ بَدَلِ او اَمَدَه
 بُو ذَنْد وَا یْنِجَا یَگَه سَقَا نِی هَسْتِ اَز مَحَبَّانِ مَن ؛ چِه او بِكَمَالِ حَالِ

T, I, 408 ; H, I, 187

۲۰۷ K آ ۱۰۲ B آ ۱۰۸ Z ۳۱۰/۳

5 منخرط KZ : منحوط (!) B || 8 h بر KBZ : در Kh || 13 فرونشستند KZ :

فروگشتند B

8 هرکه ... سردار شد : MN ، ج ۰۲ من ۵۸۲/۲۷۹ ؛ MA ، من ۲۴/۱۱۷

9 فقر فخری ... درغنی : MN ، ج ۵ ، من ۷۱۵/۴۷ ؛ MA ، من ۹/۴۴۷

- و مقاماتِ رجالِ رسیده بود و مقرَّبِ درگاهِ الله شده ؛ از من اورا در خواست کردند ، اشارت کردم تا اورا ببرند و بر جای متوقّفی نصب کنند و حدیثی فرمود که کُلَّمَا مَاتَ وَاحِدٌ مِنْهُمْ اَبْدَلَ اللهُ تَعَالٰی مَكَانَهُ اٰخَرَ فَاِذَا جَاءَ الْاَمْرُ قُبِضُوا و یارانِ ما چندانکه آن سقّار را طلب کردند دیگر ندیدند و همچنان بعد از وفاتِ حضرتِ مولانا زیارتِ سلطان ولد رسیده از مقامات و درجاتِ خود باز نموده غایب شد

- (۳۱۱/۳) همچنان یارِ ربّانی مَلَكٌ مَصُوْرٌ، فَلَكِ مِنْوَرٌ، مولانا اختیارالدین امام رحمه الله روزی بحضرتِ مولانا خوابی را که دیده بود تقریر میکرد و تعبیرِ آن می جست ؛ گفت : امشب در خواب دریائی دیدم بس بی کران و در کنارِ آن دریا درختی دیدم بر مثالِ درختِ طوبی بغایت بلند بلند و بزرگ و بر شاخهای بی نهایتِ آن مرغانِ کلان کلان نشسته بودند و هریکی بالخانِ شیرین صفیره می زدند و تسبیحی می گفتند و من در آن عظمت حیران مانده بودم ؛ حضرتِ مولانا جواب فرمود که آن دریای بی نهایتِ عظمتِ ایزدِ تعالی است و آن درختِ بزرگ وجودِ مبارکِ مُحَمَّد مصطفاست صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَ سَلَّمَ و شاخهایِ آن درخت درجاتِ انبیا و مقاماتِ اولیاست و آن مرغانِ کلان کلان ارواحِ ایشانست و الوان و الحان که می سرائند معانی و اسرار و لغاتِ زبانِ ایشانست

T, I, 409 ; H, I, 187

۳۱۱/۳ Z ۱۰۸ ب ۱۰۲ K ۲۰۸

1 جُودِ KZ : جودی B || 6 خود KZ : — B || 8 رحمة الله BZ : رحمة الله عليه K ||
 9 در خواب BK : در خوابی Z || 14 عظمت KZ : — B || تعالی
 است ZB : است K || و K : + تنظیم BZ

(۳۱۲/۳) همچنان هم خدمتِ مولانا اختیارالدین در واقعه دینده
 بود که حق سبحانه و تعالیٰ اورا دعائی تلقین می فرمود بدین عبارت که
 3 اللَّهُمَّ ارْحَمْ وَتَحَنَّنْ عَلَيَّ سَيِّدِي وَسَنَدِي وَشَيْخِي وَمَكَانِ
 الرُّوحِ مِنْ جَسَدِي وَذَخِيرَةِ يَوْمِي وَغَدِي وَمَوْلَانَا جَلالِ الْحَقِّ
 وَالدِّينِ وَعَلَى آبَائِهِ وَاجْدَادِهِ وَأُمَّهَاتِهِ وَأَوْلَادِهِ وَخُلَفَائِهِ
 6 وَاتَّبَاعِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

(۳۱۳/۳) همچنان مقبول الحضرة المولوية مولانا شمس الدین ولد
 مدرس روزی بحضرت مولانا از دانشمندی بزرگ روایت کرد که فلانی
 9 می گوید که مانیز بنده و عاشق خذاوندگاریم ، اما درین حال بتحصول
 علوم مشغول گشته ایم و اجتهاد می نمائیم ؛ امید است بعد از
 حصول مطلوب بیابیم و مرید شویم ؛ جواب فرمود که حاصل ناکرده
 12 نمی تواند ترک آن کردن ، وقتی که حاصل کند چون تواند از قید
 فقه رهیدن و بعالم مطلق فقر رسیدن ؟ همانا که فقر کار بیکارانست

شعر (هجج)

15 این کار کسی نیست که کاری دارد تا بخت کرا بود و کرا دارد دوست
 (۳۱۴/۳) هم بروایت او بزرگ مگر دانشمندی منکر عظیم بود
 و از حال اولیا تمرّد می نمود ؛ از ناگاه روز عرفه عید اُضحی
 18 بحضرت مولانا مقابل افتاده دست اورا بگرفت و از دروازه میدان

۳۱۴-۳۱۲/۳ Z ۱۰۸ ب ۱۰۲ B ۱۰۳ آ K ۲۰۸-۲۰۹

T, I, 410 ; H, I, 188 , 295

3 شبخی BZ : + متمدی K || 12 که BK : Z || 13 مطلق KZ : B -

17 عرفه KZ ~ عید B

- بیرون آمد و بخلوتجائی برد که هیچ کس نبوذ؛ فرمود که نگاه کن !
 دانشمند خود را برکوه عرفات میان اهل تلبیه دید از غیبت حیرت
 و لهی درو پیدا شد، نعره بزد و بی خود گشت؛ حضرت مولانا 3
 روانه شد؛ چون دانشمند مسکین از آن غرقاب فنا بخوبش آمد
 دید که حضرت مولانا رفته بود؛ فریاد کنان بمدرسه آمد و ازین حال
 یاران را باز گفت، باخلاص خاص و اتقان ایقان از جمله معتقدان 6
 خالص گشت و بدان عنایت ناگهان و نوازش شاهان شکرها می کرد
 و شکرانها می داد

9 شعر (مقارب)

- مگر ناگهان آن عنایت رسد که ای من غلام چنان ناگهان
 (۳۱۵/۳) الحکایه: راویان عدل که باسالیب فضل آراسته و پیراسته
 بودند، روایت چنان کردند که حاجی بکتاش خراسانی که خلیفه خاص
 بابا رسول بود که در ملوک روم ظهور کرده بودند و جماعتی او را بابا 12
 رسول الله می گفتند و حاجی بکتاش مردی بود عارف دل و روشن درون؛
 اما در متابعت نبوذ؛ همانا که نقیب خود شیخ اسحق را با مرید چند
 بنزد مولانا فرستاد که در چه کاری و چه میطلبی و این چه غوغاست که 15
 در عالم افکنده؟ و این سؤال مبنی بر آنک چون تمامت اکابر جهان
 و اصاغر عالم راغب آنحضرت شدند و ذوق همه مشایخ و علما و امرا
 بدان سخنان بود و بسی مریدان مقلد که از شیوخ مترسم خود 18

T, I, 410 ; H, I, 296

۲۰۹ K آ ۱۰۳ B ب ۱۰۸ Z ۳۱۵/۳

1 فرمود که BK : فرمود Z || 2 دانشمند KZ : دانشمندی B || 6 اتقان KZ :

ایقان B || 5 الحکایه BK : همچنان Z || 11 بکتاش K : بکتش BZ || خلیفه BZ : K ||

13 الله BK : Z

- اعراض کرده بنده و مریدِ این خاندانِ تحقیق و تصدیق شدند و ایشان را
 رشکِ آن حالت بغایت می‌خلید و از هر جانی از سرِ غیرت هریکی سخنی
 ۳ و نکته می‌گفتند و طعنه می‌زدند؛ همچنان گفته بود که اگر باقی فهُوَ
 الْمَطْلُوب ساکن باش و اگر نیافتی این چه غلغله است که در جهان
 انداختی و خود را منظورِ عالمیان ساختی و دکانِ چندین خلق را درهم
 ۶ زدی؛ چنانکه فرموده است

شعر (رمل)

- سرفدم کردیم و آخر سوی جیحون تاختیم
 ۹ عالمی بر هم زدیم و جست بیرون تاختیم
 چونک در سینورِ مجنونانِ آن لیلی شدیم
 سرکش آمد مرکب و از حدِ مجنون تاختیم
 ۱۲ الی آخره . . . و همچنان گفته بود که جهان را از شیرینیِ شورِ خود پرکردی
 و بسا زرقانِ سیه کار که از هیبتِ شورِ تو تلخ کامه و سیاه جامه شدند؛
 گویند: چون مریدِ مذکور شیخ اسحق بر درِ مدرسه رسید مگر حضرتِ
 ۱۵ خداوندگار در آن حالت در سماع بود؛ آستانه مدرسه را بوسیده باد
 تمام و حضورِ درویشانه در آمد؛ هماندم حضرتِ مولانا این غزل را
 سر آغاز فرمود

۲ جایی BK: جای ۹ || b9 چت بیرون BK چت بیرون Z || ۱۳ تلخ BK: + و ۲

۸ - ۱۱ سرفدم . . . تاختیم: ترجمه ترکی دیوان کبیر، ج ۴، ص ۳

شعر (مجتث)

اگر تو یار نداری چرا طلب نکنی
وگر بیار رسیدی چرا طرب نکنی
بکاهلی بنشینی که این عجب کاریست

عجب توئی که هوای چنان عجب نکنی
الی آخره . . . آن درویش بیخود گشته همان غزل را و تاریخِ وقت را
نبشته روانه شد ؛ چون بخدمتِ حاجی بکتاش رسید و قضیه را چنانکه
دیده بود و شنیده کماکان شرح داد و تاریخِ وقت را عرضه داشت ؛
حاجی بکتاش گفت : همان روز بود که دیدم که حضرتِ مولانا چون
شیرِ غران از درد درآمد و فرمود که ای غر خواهر ! شورِ ما از سرِ سور
و طربست نه از سرِ سوز و طلب و گلوی مرا محکم بگیرفت ؛ بیم آن
بود که هلاک شوم ؛ سر نهادم و استغفار کردم و اضطرار و تذلل پیش آوردم ؛
در ساعت از دیده من غایب شد ؛ اکنون ای درویشانِ من سلطنت و عظمتِ
او در آن مثبت نیست که در تصوّرِ مثالِ امثالِ ما گنجد ؛ بغیر از امثالِ
مثالِ آن صورتِ معنی مثالِ صورتِ نمی بندد

شعر (مجتث)

چنان لطافت و خوبی و حسن و جان بخشی
کسی ازو بشکیند زهی شقا و ضلال
بجمهم سر نهادند و محبّ مخلص شدند

- (۳۱۶/۳) همچنان علمای اصحاب کسّاهُمُ اللهُ جَلَّابِیبَ رِضَوَانِهِ روایت کردند که روزی حضرت مولانا با اصحاب کرام بمسجد جمعه می رفتند؛ از ناگاه بجلاّدی مقابل افتاد که چندین خونها کرده بود و گردن مردم زده اورا زیارت کرد و عزّت نمود؛ یاران از آن حالت حیران ماندند که او چه اهل زیارتست تا مثل او سلطانی اورا تعظیم کند؛ بزرگی از آن حال سؤال کرد؛ فرمود که مردی بود از اولیاء الله که در قباب غیرت پوشیده مانده بود و دایم آرزو بردی که از قفس قالب مرغ روح را پرواز دهد و بدرجه شهادت رسد؛ حق تعالی سببی ساخت تا مذکور را متهم کردند و این جلاّد اورا از حبس قفس بدن رها نید؛ آن ولی خدا ولایت خود را بذهین جلاّد داد؛ همانا که یاران وصف حال اورا بذو تقریر کردند، در حال جلاّد مسکین بجلاّد تمام و صدق عظیم بتوبه و استغفار جلدی نمود و از جمله مریدان مقبل شد

شعر (رمل)

ای بسا سگت پوست کورا نام نیست

لیک اندر پرده بی آن جام نیست

- (۳۱۷/۳) همچنان امام ربّانی سیّد المذکرین، مولانا مجد الدین ولد چاغا القیر شهری رَحِمَهُ اللهُ مردی بود متقی و اهل ورع و از انواع علوم بهره مند و از علم اولیا حظّی آو فر داشت و از جمله خلفای

۳۱۶/۳-۳۱۷ Z ۱۱۰ B ۱۰۴ K ۲۱۱-۲۱۲

T, I, 414-15; H, I, 297-98

2 با اصحاب KZ: با اصحاب B || 3 افتاد BZ شد: K || 7 در قیاب KZ: در قناعت

B || 16 همچنان BK: — Z || المذکرین KZ: المذکورین

ای بسا... جام نیست: MN، ج ۳، ص ۲۱۰/۱۴؛ MA، ص ۱۹۸/۱۰

- خداوندگار در خطهٔ روم یکی او بود و شجرهٔ اورا بدستِ مبارکِ
 خود نبشته ، روایت کرد که در اوّلِ حال از قیرشهر تُرکِ پُبری
 متعلّم بقونیه باهم برده بودم ؛ در مدرسهٔ مولانا در خدمتِ من 3
 می بود ؛ مگر شبی حضرتِ مولانا در صحنِ مدرسه تا نصف اللیل
 کَالْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ سَتَرِ می فرمود و جمیعِ اصحاب در خواب رفته
 بودند و آن طالبِ علم تُرکِ آهسته آهسته درسِ خود را تکرار 6
 می کرد و مراقبِ احوالِ خداوندگار می بود و مرا هم خواب غلبه
 کرده ؛ فقیهِ تُرکِ می بیند که حضرتِ مولانا بر نورِ سبزِ راکب
 شده اندک اندک جانبِ روزن بالا رفتن گرفت ؛ چون بروزن 9
 رسید فقیه مرا بیدار کرد و چون بر آن اطلاع یافت ، نتوانستم تحمل
 کردن و خود را گرفتن ؛ ببخودوار نعرهٔ زدم و بپهوش گشتم ؛ یارانِ
 خفته یکبارگی بیدار گشتند و چون من بخود آمدم فرمود که مجدالدین 12
 چرا نعره می زنی و طعمهٔ خود را از حوصله بیرون می اندازی ؟ تُرکی
 نو مرید می تواند تحمل کردن توافشا می کنی ؛ ابدلانِ حق را ازینها
 بسیار باشد ؛ محرمیت حاصل کن تا محروم نشوی ؛ همانا که من گفتم 15
 سِرّهٔ مَلَکِکْ اَمْرَهٔ نه که فرمودهٔ مردانست

شعر (رجز)

- 18 گر رازدارستی بشر پیدا نگردي خير و شر
 هرچه که ناپیذاستی بر وی همه پيذاستی

1 یکی BK : Z || مبارک BZ : متبرک K || 2 قیرشهر KB : قیرشهری Z || 3 مثل
 KZ : B — باهم BZ : بهم K || 11 من KZ : — B || 17 شعر BZ : — K || 19
 ناپیذاستی KBZ : ناپیذاشت Kh

- (۳۱۸/۳) همچنان یارانِ خاص که محلّ اجتناب و اختصاص داشتند و بانوارِ اخلاص منور بودند روایت چنان کردند که روزی حضرت مولانا در مدرسه خود فرمود که خدمت مولانا شمس الدین ماردینی 3 مردِ ولیست، اما خود را نمی داند تا او را از خودی خود واقف کنیم؛ چه بعضی از اولیا هستند که ولایت خود را نمی دانند و بعضی ولایت خود را موقن اند، اما دیگری را نمی دانند و بعضی کمال کرام 6 آنانند که ولایت خود را و دیگری را عین الیقین می بینند و حق الیقین می دانند و ایشان ساقیانِ کامل اند و از مشربِ کوثرِ محمدی می نوشند 9 و این شمس الدین ماردینی ما را روزی مردی از مردانِ خدا نظرِ عنایت انداخته بود تا از آن نظرِ مبارک بی نظیرِ عالم شد و ولی گشت؛ چون یاران این خبرِ خیر را بمذکور رسانیدند که حضرت مولانا در حق 12 شما امروز در مدرسه میان چندین اکابر چنین گواهی داد؛ در حال سر نهاد و شاذیها کرده گفت: همچنانست که مولانا فرمود و حکایتی کرد که روزی مرا حق گشته بودم و در شهرِ حلب در مدرسه تحصیل می کردم و بتکرار هدایه مشغول بودم؛ دیدم که ناگاه درویشی از در 15 درآمد و از من آب درخواست کرد؛ بی تعلل و توقف برخاستم و کوزه آب بدست درویش دادم و قدری طعام ما حاضر که داشتم در پیش 18 درویش دلریش نهادم؛ از آن حرکت موزون من دیدم که درویش

T, I, 416; H, I, 302

۲۱۳ K آ ۱۰۴ B آ ۱۱۰ Z ۳۱۸/۳

- 1 اجتناب KZ: احتیاب B || 6 دیگری را KZ: دیگری B || 7 آنانند KB: آنند Z || ماردینی Bb: — KZB || 10 مبارک KZ: مبارکی B || 11 خبر BK: — Z || 12 چنین BK: — Z || 13 کرده KZ: کرد B || 16 کرد BK: کرده Z || 17 بدست درویش Z: بدرویش BK || 18 دیدم KZ: دید B

خوش شد ؛ و در من یک نظری عجب بکرد ؛ همانا که از لذتِ نظری
 شیرینِ او چنان ذوقناک شدم که انزالِ منی شد و من در آن خونی
 تا خود را جمع کردم دیدم که در ریش رفته بود و غایب گشته و هنوز
 لذتِ آن نظر در کامِ جانِ من باقیست ، اما چون بحضرتِ مولانا
 رسیدم و این عظمت را دیدم و ملحوظِ نظرِ عنایتِ او گشتم حلاوتِ
 آن نظر را در مقابلهٔ این عنایت کم از قطرهٔ دیدم از دریای محیط و ذرهٔ
 یافتم از نیرِ اعظم ؛ و لله الحمد والمِنَّه که بعنایت و ارشادِ او سلطانِ
 ولی شناس نیز گشتم

- ۹ (۳۱۹/۳) همچنان اصحابِ عظامِ اسَکَنَهُمُ اللهُ فِی الدَّارِ السَّالِمِ
 روایت چنان کردند که شیخ بدرالدین تبریزی مردی بود ذوفنون
 و در فنِّ کیمیا و صنعتِ سیمیا بو علی سینا بود و در حکمتِ حکمای
 حکمتِ سُقراطِ ثانی و افلاطونِ یونانی ؛ چون بدارالملک قونیه رسید
 بانیِ تربۀ مقدّسِ امیرِ علَمُ الدّینِ قیصرِ رَوْحِ اللهِ رَوْحَهُ مذکور را
 بحضرتِ سلطان ولد دلالت نمود و هنرمندیِ او را عرضه داشت و نمود که
 او دعوی میکند که هر روز هزار درمِ سلطانی بخدمتِ یارانِ مُجری
 دارد ؛ چه اصحابِ بیشترند و وجهِ اخراجاتِ کمتر ؛ حضرتِ ولد که
 مرتباً تمامِ اصحابِ و امرا و اهلِ آداب بود این قضیه را در بندگی
 والدِ خود عرضه داشت و حضرتِ مولانا هیچ نفرمود ؛ علیها چون

T, I, 417 ; H, I, 303

K ۲۱۴ B ۱۰۴ Z ۳۱۹/۳

1 در من BZ : بر من K 2: انزال . منی شد BKZ : متحیر گشتم و بی خویشی شدم

Kh 3 : تا KZ : B — : کردم BK : کردن Z 7 : نیز KZ : نیز B 8 : نیز Z — :

BK 9 : فی K : BZ — 14 : او B 15 : که BK : Z —

9 همچنان . . . من ۱/۲۷۸ بود : ره. که. به سپهسالار، ص ۳۹

بدرالدین تبریزی بادب تمام درآمد و سرنهاذ بصدق درون مرید
غخلص شد

- 3 (۳۲۰/۳) همچنان حضرت ولیده الله فی الارض فاطمه خاتون والده
شیخ ما سلطان العارفين چلبی جلال الدین امیر عارف قدس الله سیرهما
بنت شیخ صلاح الدین رضی الله عنه که مریم ثانی و صدیقہ ربانی بود
6 خبر داد که من از شکاف در نظری کردم که خداوندگار درین باب
چه فرماید ؛ فرمود که سبحان الله ، عجب خبریست ، ما سعی میکنیم که
زر را خاک کنیم تا گردد فتنه او بنشیند و دوز کدورتش از دوزمان
9 ما برخیزد یکی آمده است که من خاک را زری کنم تا فتنه برانگیزاند
مگر که از اشارت الفیثنه نائمه لعن الله من ایقظها بی خبر
است ، این کار افزائی باشد ، و نمی دانند که من زیاده جوئی را دوست
12 نمی دارم ، حتماً ثم حتماً که حق را بندگان هستند که اگر بر سنگ
و کاووخ نظر کنند بی علت کیمیا زر و باقوت گردد ؛ همچنان برخاست
و دست مبارک را بر استون مرمرین مدرسه نهاد ، در حال دیدم که استون
15 مرمر همچون آفتاب درخشنده زرین شد تا لمعان آن چشمها را خیره
کرد ؛ اصحاب و بدرالدین تبریزی نعره زنان بجمعهم بیهوش گشتند ؛
مرا عقل زایل شده است و چون بخویش آمدم فرمود که بهاء الدین

خدمتِ بدرالدین را بصحبتِ جنید الزمان خلیفه الحق چلی حسام الدین
بیر، تا ملازمِ خدمتِ ایشان باشد

شعر (رمل)

3

تا بداند که بزر طامع نه ایم مازر از زر آفرین آورده ایم
آنک گرخواهد همه خاکِ زمین سر بسر زر گردد و درِ تمین
فارغیم از زر که ما بس پرفنیم خاکیان را سر بسر زرین کنیم
از شما کی کُدیّه زر میکنم من شمارا کی میاگر میکنم
همره جانت نگرده ملک و زر زر بده سرمه ستان بهر نظر

6

بعد الیوم بدرالدین هر هنری که می ورزید و صنعتی که بکار می برد
فدای یاران میکرد و عاقبة الامر علم الدینِ قبصر بعد از رحلتِ مولانا
اورا معارفِ تربیه مبارک ساخته بود

12 (۳۲۱/۳) همچنان از مقربانِ حضرت منقولست که روزی خدمتِ

سلطان رکن الدین اَنَارَ اللّهُ بُرْهَانَهُ پنج همیان سیمِ سلطانی فرستاده
بود؛ خواجه مجد الدین برگرفت و پیشِ مولانا برده؛ بانگ بر وی
زد که بیرون انداز تا هر که خواهد برگیرد

15

شعر (هزج)

18 قاشی کانِ تو نبوذ برون انداز از خانه
درونِ مسجدِ اقصی سگِ مرده چرا باشد

T, I, 420 ; H, I, 305

۲۱۰ K آ ۱۰۰ B آ ۱۱۱ Z ۳۲۱/۳

2 ملازم K ~ خدمت Z || 3 شعر BZ : مثنوی K || 18 کان KZ : که آن B

4 - 8 تاباند . . . نظر : MN ، ج ۴ ، ص ۳۱۷ / ۶۵۰ - ۶۵۹ ، ۶۷۲ :

MA . ص ۱۳/۳۴۱ - ۲۱۰۱۰

بیرون در انداختند ؛ هیچ کسی بر نداشت ، مجدالدین حال را بحضرت
 مولانا عرضه داشت ؛ فرمود که برو خرج کن ، هم نتوانست تلف کردن ،
 سوم بار پرسید که آن سیم را چه کنم و چه می باید کردن ؟ فرمود که اگر
 3 مرا بحقیقت بی تقلید دوست می داری آن مجموع را بر گیر و در خندق
 ریز تا جانت از حساب آن خلاص یابد ؛ همچنان بر گرفتند و در خندق
 6 قلعه ریختند و خندق پر آب و لجم سیاه بود ، بسا کسانی که در هوس
 آن سیم سپید روها سیاه کرده جانها باختند ؛ بعد از آن فرمود که مال
 دنیا زهر قنالتست و همگان از بهر او در قتال و تمامت خلق را می کشند
 9 و فانی میکند ؛ تا حدی که مردان خذارا نیز دهان تلخ می کنند ؛ الله الله
 احتیاط می باید کردن تا از جمیع آفات سیم سلیم مانی و سلیم عاهات
 او نگردي

شعر (هزج)

12

دنیا نبوذ عیدم من زشتی او دیدم کلگونه نهد بر روان روسپی زرده

(۳۲۲/۳) الحکایه : همچنان مشهور آفاق ، سرور باستحقاق ، اخی

15 امیر احمد پایپرتی رَحِمَهُ اللهُ که از رؤسای آن دیار بود ؛ مردی بود
 منعم و متمول و صاحب مقام و بس روزگار دینده و بصحبت اکابر رسیده
 بود و چون حضرت سلطان العارفين چلی جلال الدین عارف
 18 قدس الله سرّه بدان دیار رسید و جمیع اهالی پایپرت من الذکور
 والانات بنده و مرید او شدند چنان حکایت کرد که در عنفوانی

T, I, 421 ; H, I, 305 ۲۱۶ K ب ۱۰۵ B ب ۱۱۱ Z ۳۲۲/۳

1- 2 بحضرت مولانا KZ : مولانا B || 3 سوم KZ : سوم B || 10 آفات

KZ : افاتی B || 17 جلال الدین KZ : — B || 18 سرّه KZ : + الذریز B

- جوانی چون صیتِ جمیلِ ظهورِ حضرت مولانا جدّ شما بتواتر اینجا می‌رسید و از عظمتِ حال و قالِ او مسافرانِ عالم روایت می‌کردند مرا هوسِ آن می‌شد که از پذیر اجازت خواسته بطرفِ قونیه عازم 3 شوم و شرفِ دستبوسِ آن حضرت در یابم و البتّه مادر و پدر دستوری نمی‌دادند و بهلا هلا تعبیرِ زمان کردم ؛ شبی از غایتِ شوق و عشقِ تمام برخاستم و چند رکعت نمازِ حاجت گزاردم و بآن نیت 6 چهل بار سورهٔ اَنْعَام خواندم تا مگر اِنْعَامِ حق معاون گشته از سلسلکِ اَنْعَام بیرون آمده بدان زیارت مشرف شوم ؛ چون نزدیکِ صبح سر نهادم و بخواب رفتم بهمان صفت و صورت که از یاران 9 و مسافران شنیده بودم حضرت مولانا را بخواب دیدم : فرجیها پوشیده و دستارِ دخانی بر سر نهاده بخانهٔ مادر می‌آید و من بنده پیشتر دویده سر می‌نهم و روی بر خاکش قدمش می‌مالم و لا بها می‌کنم 12 و او از یاری مقراض می‌خواهد و موی مرا بریده بر رویم بوسها می‌دهد و چند بار بَارَكَّ اللهُ بَارَكَّ اللهُ می‌گوید و می‌فرماید که شیخ مثنویست و من از غایتِ شادی بیدار می‌شوم و مویهای بریدهٔ خود را 15 بر سرِ بالین می‌یابم و ازین حالت حیرتی در من ظاهر می‌شود و از شوقِ آن ذوق چند روزی دیوانه‌وار در کوهها می‌گردم ؛ عاقبه الامر اجلاسِ عظیم کرده فرجی می‌پوشم و باقامتِ سماع و اوضاعِ اجتماع 18 و تلاوتِ مثنوی معنوی شروع می‌کنم بعد از آن ارمغانی نیکو از هر چیزی

1 ظهور BZ : — K || 2 می‌رسید BZ : رسید K || 4 شرف BK : +

و Z || مادر KZ ~ پدر B || 7 تا مگر انعام KZ : — B || 11 می‌آید KZ : آمد B ||

13 یاری KZ : یاران B || 14 که KZ : — B || 17 کوهها BZ : کوهها K || می‌کردم

KZ : + و B || الاسر KZ : + مرا B || 18 کرده KZ : — B || اوضاع KZ : و B

ترتیب کرده بحضرت مولانا ارسال کردم و از حالِ خود اعلام دادم ؛
 همانا که شجرهٔ خلافت فرستاده من بنده را بمریضی قبول کردند و همچنان
 علامتِ قبولِ من آن بود که حضرت شما بدين ديار تشریف داد 3
 و علم اليقين مرا عين اليقين گردانيد و بحق اليقين رسانيد ؛ همچنان پیوسته
 حضرت سلطان ولد مذکور را برادر و یار می خواند ؛ از نو بصدقِ تمام
 مرید حضرت چلبی عارف گشته تمام فرزندان و اصحاب و اعقاب 6
 خود را مرید آن سلطان کرده و این لَهْ عِنْدَنَا لَزُلْفَى وَحُسْنِ
 مآب (۴۰، ۲۵/۳۸) مقام ایشان شد

9 (۳۲۳/۲) همچنان منقولست که درویشی حضرت مولانا را بخواب
 دیده مرید شد و مویش را بریدند ؛ علی الصباح خواب را بگرام اصحاب
 حکایت کرد ؛ اصحاب آن عزیز را بحضرت مولانا ارشاد کردند تا از
 نو مرید شود و گوید هَذَا تَأْوِيلُ رُؤْيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا 12
 رَبِّي حَقًّا (۱۰۰/۱۲) و چون حضرت مولانا آن درویش را بدید
 فرمود که آخر موی او را دوش بر گرفته بوزم و او را قبول کرده ؛
 آن کافی باشد 15

(۳۲۴/۲) همچنان منقولست که روزی خدمتِ شیخ صدرالدین
 بدرس احادیث مشغول بود و افاضلِ عالم در آن مجلس حاضر بودند ؛
 از ناگاه حضرت مولانا از در درآمد شیخ استدعا نمود که درس 18

T, I, 423-24 ; H, I, 307 ۲۱۸ K آ ۱۰۶ B آ ۱۱۲ Z ۳۲۴ - ۳۲۳/۳

2 بمریضی BK : بمریض Z || 7 کرده BK : کرد K || 9 که BZ : K — ||

11 عزیز را KZ : عدرا (؟) B || 13 و چون KZ : چون B || 15 باشد BK : شد Z ||

17 بودند B : شده K — Z

- امروزینه را حضرت مولانا متعهد شود؛ همانا که در بیان هر حدیثی
چندان احادیث غریب استشهاد آورده و بسط معانی عجیب کرد و سبب
ورود احادیث فرمود و تحقیق کرد که حاضران مجلس متحیر ماندند؛
3 مگر در ضمیر شیخ گذشته باشد که عجا معنی این حدیث آنچنانست که
مولانا فرمود یا چیزی دیگر؟ چه ما این معانی را از هیچ بزرگی سماع
نکرده ایم و این طرز را نشنوده ایم؛ همان شب حضرت مصطفی را
6 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بخواب می بیند که در صدر خانقاه نشسته است؛
شیخ پیش می رود و دستبوس رسول کرده میفرماید که معنی آن حدیث
و مقصود من آنچنانست که مولانا فرمود و بر آن مزید نیست؛ شیخ
9 صدرالدین از غایت شاذی بیدار می شود و پیش از آنکه خواب را
بدرویشان واگوید می بیند که حضرت مولانا از در خانقاه درآمد
و بر صدر صفا بنشست و فرمود که اِنَّا اَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا
12 وَمُبَشِّرًا (۳۳/۴۴؛ ۴۸/۸) لِحَقِيقَةِ سِرِّنا وَ مُبَشِّرًا لِّكَ
فِي الرُّؤْيَا یعنی که گواهی آنچنان شاهد عدل در حق بندگان
مقبول باید که در محل قبول افتد ان شاء الله تعالی؛ هی برخاست؛
15 شیخ را اعتماد و اعتقاد و اتحاد یکی در هزار شد

(۳۲۵/۳) همچنان روزی حضرت مولانا بحمام درآمده بود؛ همان

- 18 لحظه باز بیرون آمده جامها پوشید؛ یاران سؤال کردند که خداوندگار چه

T, I, 425 ; H, I, 308

۲۱۹ K ب ۱۰۶ B ب ۱۱۲ Z ۳۲۵/۳

- ۱ حضرت BK : — Z || شود BZ : باشد K || که BZ : — K || 2 آورد B :
+ و KZ || کرد BZ : کرده K || 3 فرمود BZ : فرموده K || 4 مگر BK :
+ که Z || معنی KZ ~ این B || 6 نشنوده ایم BZ : نشنیده ایم K || 7 صدر KZ :
— B || 8 آن KZ : این B || 10 صدرالدین B : — KZ || 15 می BZ : مانا K ||
16 و اتحاد KZ : — B || 17 آمده KZ : آمد B || پوشید KZ : پوشیده B

زود بیرون آمد؟ فرمود که دلاک شخصی را از کنارِ حوض دور می کرد تا مرا جا سازد ، از شرمِ آن عَرَق کرده زود بیرون آمدم

3 (۳۲۶/۳) همچنان روزی یاران برای یکی گفتند که مردِ بی وفاست؛

فرمود که وفا خوش است؟ گفتند: آری؛ گفت: اکنون شما وفارا سخت بگیرید و دایما فرمودی که بحقٌ وفای مردان و یا گفتی بحقٌ

6 وفا و گفتی

شعر (رمل)

حق تعالی فخر آورد از وفا گفت مَنْ آوَقَى بِعَهْدِهِ غَيْرَنَا

9 مرسگان را چون وفا آمد شعار روسگان را ننگ و بدنامی میآر

بی وفائی چون سگان را عاربود بی وفائی چون روا داری نمود

گر غلامِ هندوئی آرذ وفا دولت اورا می زند طال <ال> بقا

12 (۳۲۷/۳) همچنان اوقات اتفاق چنان می افتاد که گویندگان

از غایتِ مداومتِ سماع خسته می شدند؛ روزِ دوشنبه و اما پنجشنبه

بمدرسه دیرترک می آمدند؛ حضرتش می فرمود که چون نمازِ عشاق

15 دست نداد باری نمازِ اشراق بگزاریم و چند رکعت نماز کرد تا گویندگان

می رسیدند و پا کوبندگان سماع می کردند

T, I, 425; H, I, 308 ب ۱۰۶ B ۱۱۲ Z ۳۲۷ - ۳۲۶/۳

2 جا BZ: جای K 4 همچنان K: — BZ 12 همچنان BK: — Z 13 بمدرسه

B —: KZ

8 - 10 حق... نمود: MN ج ۳، ص ۳۲۳/۲۰، ۳۲۱، ۳۲۲؛

MA. ص ۲۲/۲۰۰ - ۲۲

(۳۲۸/۳) همچنان مگر روزی در بندگی* مولانا رباب می‌زدند و مولانا ذوقها می‌کرد؛ از ناگاه عزیزی درآمد که نمازِ دیگر می‌گویند؛ لحظه* تن زد، فرمود که فی فی آن نمازِ دیگر، این نمازِ دیگر؛ هردو 3 داعیان حقند یکی ظاهر را بخدمت می‌خواهد و این دیگر باطن را بمحبت و معرفتِ حق دعوت مینماید

(۳۲۹/۳) همچنان از اصحاب یکی تاهل کردی؛ فرمود که انشاء الله یارِ دینی باشد؛ همچنان روزی درویشی از مساوی گفتنِ یکی شکایت کرد و از انکارِ این کار باز گفت؛ فرمود که جهان‌گیر توان شد اما 6 دهان‌گیر فی 9

(۳۳۰/۳) همچنان روزی حضرت مولانا بحمام درآمدن بود و بچشمِ 10
ترحمِ بحسمِ مبارکِ خود نظر می‌کرد که قوی ضعیف و نحیف
گشته است؛ فرمود که در جمیع عمرِ خود از کسی شرمسار نگشته‌ام، 12
اما امروز از جسمِ لاغرِ خود بغایت خجل شدم که بزبانِ حال
چها گفت و چها نهفت و چگونه نالها کرد که روزی مرا در آسایش
نداری؛ کم از روزی یا شبی که قدری قوت می‌گرفتم تا یارستمی بارکشی 15
کردن، اما چکنم که آسایشِ من در رنجِ اوست؛ چنانک گفت:

شعر (هزج)

اگر یکدم بی‌آسایم روان من نی‌آساید
18 من آن لحظه بی‌آسایم که یک لحظه نی‌آسایم

T, I, 426; H, I, 109 ب ۱۱۶ B آ ۱۱۲ Z ۳۳۰ - ۳۲۸/۳

1 همچنان K: و گویند Z 4 دیگر BK: + Z 6 همچنان KB: و چون Z

فرمود B: فرمودی KZ 10 همچنان BZ: - K 11 حضرت مولانا KZ: - B

13 که KZ: - B 17 شعر K: - Z

ہمانا کہ آسایشِ عاشقان در تعب است و گنج در رنج و طرب در طاب
و در حوی در ادب

شعر (ہزج)

3

کشا کشمہاست در جانم کشنده کیست می دانم
دی خواہم بیاسایم ولیکن نیستم امکان

(۳۳۱/۳) همچنان روزی مگر حرمِ مولانا کرا خاتون رضی اللہ
عنها از سرّ این حدیث سؤال کرد کہ اَکْثَرُ اَہْلِ الْجَنَّةِ الْبَلَدُ
چہ معنی دارد؟ فرمود کہ اگر اَبْلَدَ نبوذندی کی بچنت و انتہار
خرسند شدندی؟ جائی کہ دینارِ یارست چہ جای جنت و انتہارست؟
فرمود کہ اَکْثَرُ اَہْلِ الْجَنَّةِ الْبَلَدُ وَعَلِیُّونَ لَدَوِی الْاَلْبَابِ و این
بیت را گفت

6

9

شعر (ہزج)

12

در دوزخ اگر زلفِ تو در چنگ آید
از حالِ بہشتیان مرا ننگ آید

ور بی تو بصرای بہشت خوانند
صحرای بہشت در دلم تنگ آید

15

پس ہر دون ہمتی کہ بتفرجِ باغ بستہ شد از دینارِ باغبان محروم ماند

شعر (رجز)

جنت مرا بی روی او هم دوزخست و هم عدو

- 3 من سوختم زین رنگ و بو کو فر انوار بقا
 فرمود که روزی جماعتی صاحب دلان دیدند که رابعه بدستی آتش
 گرفته بود و بدستی دستی آب و باستعجال می دویذ ؛ سؤال کردند که ای
 6 بانوی آخرت کجا می دوی و در چیستی ؟ گفت : می روم که آتش در بهشت
 زخم و آب در دوزخ ریزم تا این هردو حجاب رهزن از میانه بر خیزند
 و مقصد معین شود و بندگان خدا خدا را بی غرض رجا و علت خوف
 9 خدمت کنند ؛ چه اگر رجای جنت و خوف جحیم نبودی یکی حق را
 نپرستیدی و مطاوعت ننمودی

شعر (رمل)

- 12 پشت این مستی مقلد کی نخیزی در رکوع
 گرنه در جنت امید قلیه و حاواستی
 اما مقصود و مطلوب مخلص وصال محبوبست و هردو عالم تبع
 15 آن وصال

شعر (رمل)

- هر چه جز عشق خدای احسن است   گر شکر خواریست آن جان کند نیست
 18 از خدا غیر خدای را خواستن   ظن افزونیست و کلی کاستن

3 من BZ : هم K || زین KZ : B || 4 [فرمود] که Z : فرمود B همچنان

K || 6 می دوی KZ : می روی B || 12 مستی KB : مشتی Z || 18 غیر KZ : + از B

4 هر چه... کند نیست MN : ج ۱ ، ص ۲۲۶ / ۳۶۸۶ : MA ، ص ۲۵ / ۹۵

5 از خدا... کاستن MN : ج ۵ ، ص ۵۰ / ۷۷۳ : MA ، ص ۲۴ / ۴۸

- شیخ ماتریدی را گفتند : سَلِّ مَاتَرِیدُ ؛ گفت : اُرِیدُ اَنْ لَا اُرِیدُ
 (۳۳۲/۳) الحکایه : همچنان منقولست که روزی حضرت مولانا
- 3 در تقریر معانی گرم شده بود و جماعتی از هر طایفه حاضر بودند ؛
 حکایتی فرمود که مگر تُرکی بشهر آمده بود ؛ از ناگاه بر درِ
 مدرسه رسید ؛ دید که مدرسه را رفته اند و آب افشانی کرده و فُقهها
 6 بادستارهای بزرگ و جامهای نفیس نشسته اند ؛ بعد از ساعتی دید که
 بوابِ مدرسه بیامد و جهتِ هر یکی از معنی نان و گوشت و غیره که
 راتبه ایشان بود آورده هر کسی را حصّه بداد ؛ تُرک را این حالت
 9 قوی خوش آمد ؛ روز دیگر تُرک بیچاره تُرک عیال و دبه خود
 کرده برخود دستاری وجبه راست کرده بمدرسه در آمد و بمدرّس
 سلام داد و در جنب او بنشست ؛ مگر مدرّس فقیه فقیر بود ؛ بفرست
 12 معلوم کرد که او عالم نیست و آن را برای غرضی کرده است ؛ مدرّس
 فرمود که ای عزیز من بآرایش ظاهر وجبه و دستار کسی دانشمند
 و فقیه نمی شود و بی مجاهده کسی بمشاهده نرسیده است ؛ سالها خون
 15 جگر باید خوردن و تکرار تکرار می باید کردن و دود آلود چراغ
 باید شدن تا مگر بیتوفیق الله و عینایتیه ناکسی کسی شود و از وجود
 او کسان و ناکسان کسی توانند آموختن ؛ اکنون مثال جماعتی که
 18 صورت پرستان اند و در زیب صورت مانده اند و بتربیت ظاهر اکتفا
 کرده و فرجی را برای صورت پوشیده اند و هرگز معنی دان و معنی

T, I, 429 ; H, I, 311 ۲۲۱ K آ ۱۰۷ B ب ۱۱۳ Z ۳۳۲/۳

- 5 مدرسه را KZ : مدرسه || 7 غیره KZ : غیره B || 8 ترک را KZ : ترک B ||
 10 کرده KZ : کرد B || 12 کرده است BK : کرده Z || 15 تکرار تکرار BK : تکرار
 Z || 16 عنایت BK : عنایت Z || 17 و ناکسان KZ : — B || 19 فرجی را BZ : فرجی K

بین ومعنی کش نیستند ، همچو آن تُرْکند که گفته آمد ؛ سالها زحمت
بایذ کشیدن تا مگر آدمی یکدمه آن دی گردد و گفت :

3 شعر (رمل)

- سالها بایذ که اندر آفتاب لعل بایذ رنگ و رخشانی و تاب
تا که پُشکی مُشکک گردد ای مرید سالها بایذ در آن روضه چرید
6 همچو تازی شد دل و جان در شهود تا سر رشته بمن روئی نمود
چون خیالی میشود در زهد تن تا خیالات از درونه روفتن
(۳۳۳/۳) همچنان مقبول کُمَل الاحرار شیخ محمود نجات رحیمه
9 الله روایت کرد که روزی در مدرسه مبارک سماع عظیم بود و خدمت
شیخ فخرالدین عراقی که از عارفان زمان بود در آن ساعت حالتی کرده
خرقه و تحفیفه اش افتاده می گشت و بانگها می زد ؛ همانا که حضرت
12 مولانا در گوشه دیگر سماع می کرد و خدمت مولانا اکمل الدین طیب
با جمیع علماء و امراء نگاه داشت می کردند ؛ بعد از سماع اکمل الدین
فرمود که خداوندگار راستین ، خدمت شیخ فخرالدین عراقی ازین
15 بدش خواہای خوش خواهد دیدن ؛ فرمود که اگر سر این
سو کنند و خُسنند ؛ آخر الامر ملحوظ نظر عنایت گشته باجاست

T, I, 431 ; H, I, 312

۱۱۳ Z ۳۳۳/۳ ب ۱۰۷ B ۲۲۲ K

1 کتہ آمد K : کتہ اند BZ || b4 رخشانی KZ : رخشان B || 8 کل KZ : کال B ||

10 ساعات K : ساعت Z || 16 خند BK : خند Z

4 سالها ... تاب : MN : ج ۱ ، من ۲۵۹۲/۱۵۹ : MA : من ۲۱/۶۸

5 تا که ... چرید : MN : ج ۵ ، من ۲۴۷۲/۱۵۸ : MA : من ۱/۴۹۸

6 همچو ... نمود : MN : ج ۶ ، من ۲۹۴۳/۴۴۰ : MA : من ۱/۶۲۱

7 چون ... روفتن : MN : ج ۵ : من ۲۸۱۶/۱۸۰ : MA : من ۱۹/۵۰۸

آن حضرت معین الدین پروانه شیخ فخرالدین را بجانبِ توفات دعوت کرده خانقاهِ عالی جهتِ او عمارت فرمود و در آن جایگاه شیخِ خانقاه شد و پیوسته شیخ فخرالدین در سماعِ مدرسه حاضر شدی و دایما از عظمتِ مولانا باز گفتی و آنها زدی و گفتی که او را هیچ کسی کما یَتَّبِعُنِي ادراک نکرد ؛ درین عالم غریب آمد و غریب رفت

شعر (رمل)

در جهان آمد و روزی دو بما رخ بنمود

آنچنان زود برون شد که ندانم که که بود

(۳۳۴/۳) همچنان روزی حضرت مولانا در میانِ معرفت فرمود که این آبِ جوئی که ماهیان در وی مقیم اند تا نان ریزد در وی نریزی ماهیان سر برون نمی کنند و بدان ناپاره ها نمی پیچند ؛ همچنان جوی حکمتِ ما که در جوی روانِ ما روانست تا صدقِ طلب و اعتقادِ درست و اخلاصِ بی ریا در وی نریزی ماهیانِ معانی ما علی قدرِ هِمِ الْمُسْتَمِعِينَ وَالطَّالِبِينَ ازین جوی سر نمی کنند و گرفتارِ شصتِ هیچ صیادی نمی شوند ؛ همانا که تذلل و افتقارِ عظیم می باید که اضطراب و اضطرارِ موجبِ استحقاقست اَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ (۶۲/۲۷)

شعر (رمل)

- حق تعالی گر سماوات آفرید از برای دفعِ حاجات آفرید
 هر چه روئید از پی محتاج رُست تا بیابد طالبی چیزی که جُست 3
 تا نگریذ طفلکِ نازک گلو کئی روان گردد ز پستان شیر او
 (۳۳۵/۳) همچنان روزی مگر عزیزی از یاران غمناک شده بود ؛
 حضرت مولانا اورا فرمود که همه دلتنگی دنیا از دل نهادگی این عالمست ؛ 6
 هر دمی که آزاد باشی ازین جهان و خود را غریب دانی و در هر رنگی که
 بنگری و هر مزه که بجشی دانی که با او نمائی و جای دیگر می روی
 دلتنگ نباشی ، طُوبَى لِمَنْ جَالَسَ أَهْلَ الْفِقْهِ وَالْحِكْمَةِ 9
 وَخَالَطَ أَهْلَ الذُّلِّ وَالْمُسْكِنَةِ ؛ باز فرمود که آزاد مرد آنست که
 از رنجانیدن کسی رنجد- جوانمرد آن باشد که مستحق رنجانیدن را 12
 رنجاند ؛ چنانک گفت :

شعر (خفیف)

- تا درین خرقه ایم از کس ما هم رنجیم و هم رنجانیم
 (۳۳۶/۳) همچنان مرویست که روزی یکی از اصحاب از قلات اسباب 15
 شکایت می کرد و بحضورت مولانا لایها می نمود ، تا وی را قدری دنیاوی
 دست دهد ؛ فرمود که برو و مرا دشمن گیر و هیچ دوستم مدار تا دنیا

T, I, 432 ; H, I, 313

۲۲۳ K آ ۱۰۸ B آ ۱۱۴ Z ۳۳۶-۳۳۵/۳

I شعر BK : Z || 10 باز فرمود K : — Z

2- 4- حق . . . شیر او : MN ج ۳ ، ص ۲۰۹/۱۸۳ ، ۳۲۰۸۳ ، ۳۲۱۳

MA ص ۲۷۸ ، ۲/۱۰۱

ترا دوست گیرذ وحق تعالی ترا دنیا دهد ؛ گفت : نتوانم ؛ فرمود که
پس برو در بی نوائی و درویشی صبرکن تا بنوائی استماع کنی ؛ چه دین
3 با دنیا بیکجا جمع نمی شود مگر مردانِ حق را و این بیت را گفت :

شعر (هزج)

ای طالبِ دنیا تو یکی مزدوری وی عاشقِ خلد ازین حقیقت دوری
6 وی شاذ بهر دو عالم از بی خبری شاذی غمش ندیده معذوری
(۳۳۷/۳) همچنان مگر شخصی کبسه پر زر یاوه کرده بود
و بیخود وار می دوید و از هر کسی می پرسید ؛ از ناگاه بحضرت مولانا
9 رسید ؛ فرمود که مگو که گم کردم ، بلکه بگو که یاقم

(۳۳۸/۳) همچنان درویش دلریشی روایت کرد که روزی شخصی
بحضرت مولانا مقابل افتاد ، سر نهاد و گفت که ازین عالمِ دون قوی
12 سیر و ملول شده ام کاشکی بدان عالم می رقم باری می آسودم که حضرت
باری تعالی آنجاست ؛ فرمود که چه دانی که اگر اینجا باشد

شعر (هزج)

15 بیرون ز تو نیست هر چه در عالم هست
در خود بطلب هر آنچ خواهی که تویی

T, I, 433 ; H, I, 314 ۲۲۴ K ب ۱۰۸ B ب ۱۱۳ Z ۳۳۸ - ۳۳۷/۳

3 ای بیت را Z : بیت B این را K || 7 مکر KZ : — B || 9 که مگو که BK :
مگو Z || که KZ : — B || 10 همچنان BK : — Z || 11 افتاد BZ : شد K || سر نهاد
KZ : — B || 13 دانی که BZ : دانی K

- (۳۴۹/۳) همچنان مگر عزیزی را از یاران در مجمعی عظیم اتفاق افتاد و هریکی از هر بابی فصلهای خواندند و فصلهای جستند و آن عزیز هیچ نمی گفت؛ حضرت مولانا فرمود که یارا چرا تو هم معرفتی 3 و سخنی نگفتی؟ گفت: مجمع اکابر بود. متوهم شدم؛ فرمود که تو دهان بایستی گشادن ما خود می گفتیم
- (۳۴۰/۳) همچنان قذوة الاصحاب چلبی جلال الدین المعروف بابن اسفهانلار رَحْمَةُ اللهِ که از عرفای اصحاب و امیر زاده شهر بود حکایت کرد که روزی حضرت مولانا مرا با چند یاری بقصریه پیش پروانه قاصد می فرستاد؛ نامه املا فرموده حضرت چلبی حسام الدین بنوشت و در ضمن مکتوب گفتنیها را گفته دُرر معانی سفته بودند؛ چون نامه مبارک را بر سر دستار زدم سر نهاده پایهای مبارک خدانوگذار را بوسه دادم و گفتم: اگر بزبان پیغام پرسند چه گویم؟ 12 فرمود که تو آنجا چون دهان باز کنی ما گفتنی را بگوئیم؛ چون بخدمت سلطان و امرا رسیدیم و سلام مولانا را رسانیدم همگان بر سر پا برخاسته اکرام عظیم کردند و ایستاده پروانه مکتوب را بعبارت شیرین فرو خواند و در هر محلی آفرینها می کردند و بمطلوب ما اجابت نموده از عظمت خدانوگذار سؤال کردند که چه می کنی و مزاج مبارکش چو نیست؟ چندان حقایق و دقایق گفته ام که بی خود شده ام؛ پروانه 18

T, I, 434; H, I, 315 ۲۲۵-۲۲۴ K ب ۱۰۸ B ب ۱۱۴ Z ۳۴۰ - ۳۴۹/۳

4 سخی BK: سخن Z || 8 روزی KZ: دور B || 9 می فرستاد KZ: +

و B || فرموده Z: فرمود BK || 10 گفتنیها را Z: کتنیها BK || 11 مبارک را BK:

مبارک Z || نهاده BZ: + بر K || 12 خدانوگذار را BZ: خدانوگذار K || بزبان BZ:

زبان K || 15 برخاسته KZ: برخاست B || 16 کردند BK: کرد Z || 18 که KZ: - B ||

شده ام KZ: شدم K

- وامرا گریها می کردند و افسوسها می خوردند که چرا از آن حضرت دورند و از آن صحبت و دیدار مهجور، عاقبت پروانه از من پرسید که
- 3 خدمت چلبی بارها تشریف می فرمود اما مثل این بار شمارا پر بار معرفت و معانی ندیده ایم، حکایت را باز گفتم؛ هشان باتفاق سر نهادند و تحسینها کردند و بسی خدمتها و نعمتها که فرستادند
- 6 (۳۴۱/۳) همچنان خدمت افلاطون زمان خواجه اکمل الدین طیب طاب الله ثراه روزی زیارت مولانا آمده بود و آن روز در خانه چلبی حسام الدین بودند؛ مگر اکمل الدین جامهای بس نفیس پوشیده
- 9 بود و چوقای سقر لاط سرخ با پوستین سمور بردوش گرفته؛ بعد از لحه حضرت مولانا در گوش اکمل الدین سرتی گفته فی الحال سر نهاد و جامه هارا بقوالان داده روانه شد؛ حضرت چلبی حسام الدین
- 12 از مذکور پرسید که مولانا در گوش شما چه می فرمود و موجب سجده و حالت چه بود؟ گفت: مرا در ضمیر می گذشت که باین جامهای نفیس زنانه در نظر مردان حق چون آمدم و چون یافت شدم؟ و این
- 15 حرکت هیچ مصلحت نبود؛ همانا که خود را بغایت بیچاره و شرمسار دیدم و حال دیگرگون گشت؛ همان ساعت در گوشم فرمود که فارغ باش و اندیشه مکن و خجل مشو؛ جامه جان ما که تن است نزد ما اعتباری
- 18 ندارد تا جامه بارانی را که بیرونست چه اعتبار خواهد بودن که ان الله لَا يَنْظُرُ اِلَى صُورِكُمْ وَلَا اِلَى اَعْمَالِكُمْ وَلَكِنْ يَنْظُرُ اِلَى

قُلُوبِكُمْ وَنِيَّانِكُمْ؛ جهدی کن که تو معرفِ جامه شوی، نه جامه معرفِ تو و من از خوشیِ آن عنایتِ جامه‌ها را بقوالان شکرانه دادم و چندانکه اکمل‌الدین در قیدِ حیاتِ بوذ دیگر جامه‌های بتکلف نپوشید 3

(۳۴۲/۳) همچنان ملازمانِ صحبت و خادمانِ خدمتِ روایت چنان کردند که حضرتِ مولانا حیدر وار سیر را دوست می‌داشت؛ بعد از آنکه ده پانزده روز بلک بیست و سی روز گذشتی که اصلاً 6 افطار نکردی سیر دانه‌های خام می‌خورد و می‌فرمود که حضرتِ مصطفیٰ بامیرالمؤمنین علی مردم اشارت می‌فرمود که یا عَلِيُّ كُلِّ الْثَوَمِ نَبَاٌ 9 بر جہتی و حکمتی که او داند

(۳۴۲/۳) همچنان حضرتِ کراکا والدہ چلبی عارف قدس الله سیرهما روایت کرد که قربِ ماهی حضرتِ مولانا را ندیدم که چیزی افطار کرد و من هنوز نو عروس بوذم و معلم من حضرتش بوذ؛ 12 فرمود که فاطمه خاتون، درخانه ما ماست هست؟ گفتم: بلی هست، اما بغایت ترش؛ فرمود که در کاسه بزرگ کرده در پیش او نهادم؛ فرمود که بیست سر سیر بکوب و در آنجا کن تا لذت گیرد؛ 15 نیمشب دیدم که باز آمد و ماست بخواست و نانه‌های بیاتِ کره زنگگ گرفته را در آنجا ترید کرده تمام آن کاسه را بخورد و من قدری از آن ماست در دهان کردم، فی الحال زبانم آبله کرد از غایتِ جدتِ آن؛ 18

T, I, 436-37; H, I, 317 ۲۲۶ K آ ۱۰۹ B ب ۱۱۵ Z ۳۴۳-۳۴۲/۳

2 شکرانه BK: — Z || بقوالان K ~ شکرانه B || 9 بر جہتی و B: جہت KZ ||
10 کراکا Z: کرها (و پاکوکا) B فاطمه که KZh || 14 در پیش KZ: پیش B || 16 ماست KZ: ماست را B || زنگک BZ: — K || 17 ترید KZ: ترتیب B || ازلان KZ: — B

همچنان کاسه را لبسیذه بمن داد و بنابر تہجد شروع فرمود ، حتی
 مطلع الفجر و چون یاران جمع آمدند بسماع مشغول شد تا هفت شبازوی
 3 قرار نکرد و لحظه نیارامید ؛ روزِ هشتم بحمام رفته ؛ هفته دیگر
 در آنجایگاه بود و عالمیان بذین قدرت و قوتِ عظیم حیران مانده بسی
 منافقان که زنار بریزند و موافق شدند و از مخالفت استغفار کرده
 6 موافقت نمودند ؛ همچنان روزی فرمود که ما ازین عالم سه چیز را
 اختیار کردیم : یکی سماع و یکی فُقاع و یکی حمام

(۳۴۴/۳) همچنان منقولست از چلبی شمس الدین ولدِ مدرّس که
 9 او روایت کرد که روزی حضرتِ فرزندِ خداوندگارم ملکہ خاتون
 رَحْمَہُا اللہُ مملوکہ خود را رنجانیدہ بود ؛ از ناگاہ حضرتِ مولانا از در
 درآمدہ بانگی بروی زد کہ چراش می زنی و چراش می رنجانی ؟ چه اگر
 12 او خاتون و تو کنیزک بودی چه خواستی کردن ؟ می خواهی کہ فتوی
 دہم کہ در کلّ عالم غلام و کنیزک هیچ نیست الاّ حق را و فی الحقیقہ
 ہمہ برادران و خواہرانِ ما اند کہ مَا خَلَقُکُمْ وَاَلَا بِعَشْرُکُمْ اِلَّا
 15 کَتَفْسٍ وَاَحَدَۃٍ (۲۸/۳۱) ؛ در حال توبہ کردہ اورا آزاد کرد
 و ہرچہ پوشیدہ بود بروی پوشانید و چندانک در قیدِ حیات بود دیگر
 غلامان و کنیزکان را تعرّض نرسانید و بر سُنَّتِ نبوی سلوک نمودہ
 18 می گفت

T, I, 437 ; H, I, 317

۲۲۶ K آ ۱۰۹ B ب ۱۱۵ Z ۳۴۴/۳

2 مطلع BZ : تطلع K || بسماع BK : + شروع Z || شبازوی KZ :
 شبانہ روز B || 4 عظیم BZ : — K || ماندہ KZ : ماند B || 6 چیزا BK : چیز Z ||
 9 حضرت BK ~ فرزند Z || 10 رجھا Z : رجھا کہ B رجھا K || 12 و تو کنیزک
 بودی BK : بودی و تو کنیزک Z || 16 دیگر Z — K

شعر (رمل)

- شرم دارم از نبیّ ذو فُتُون   اَلْبَسُوهُمْ كَفْتِ مِیَّاءَ تَلْبَسُون
 مصطفی کرد این وصیت بابتون   اَطِيعُوا الْاَذْنَابَ مِیَّاءَ تَاكْلُون 3
 من چو پوشم از خزو اطلس لباس   ز آن پوشانم حَشَم را فی پلاس
 (۳/۳۴۵) همچنان منقولست که روزی حضرت مولانا از کثرتِ
 سماع و لطافتِ مزاج هنگامِ شتا زُکام شده بود، که اَلزُّكَاْمُ اَمَانٌ مِنْ
 اَلسَّرَسَاْمِ وَهُوَ یَقْطَعُ عِرْقَ الْجُدَامِ، اَوَّلُهُ قَصْدٌ وَآخِرُهُ
 حَتَمٌ؛ همانساعت قصدِ فصد کرده پیراهنِ خود را بفصد بخشید؛
 دوم روز بحتام رفت
 (۳/۳۴۶) همچنان بزرگی سؤال کرد که در عقیبِ کلِّ صلواتِ
 مکتوبة آیه الکرسی خواندن چه حکمت دارد؟ فرمود که قال النبی صلی الله
 علیه وسلم مَنْ قَرَأَ آیَةَ الْکُرْسِیِّ عَقِیْبَ کُلِّ صَلَوةٍ مَكْتُوبَةٍ 12
 قَبَضَ اللهُ رُوحَهُ بِنَفْسِهِ؛ عجباً از آن عظیمتر چه فایده و حکمت
 باشد که جانِ ترا بدستِ خود او قبض کند و فیضِ رحمت فرماید؛
 لا جرم حضرتِ مصطفی علیه السلام دایماً می خواند و اُمّتِ خود را هم 15
 بر قراءتِ آن ترغیب و تحریض می فرمود و فضیلتِ آیه الکرسی از عرشِ
 عظیم عظیم ترست و در هیچ کتابی نیست، مخصوص بمصطفیاست و بامّتِ
 مرحوم او علیه السلام 18

T, I, 339; H, I, 319

۲۲۸ K ب ۱۰۹ B آ ۱۱۶ Z ۳۴۶-۳۴۵/۳

7 السرام KZ: سر السام (!) B || 10 در عقب KZ: در عقب B || کل B

B - || KZ || 12 مکتوبة BK: + مفروضة Z || 16 می فرمود BK: فرمود Z ||

17 عظیم عظیم KZ: عظیم B

2-4 شرم ... پلاس: MN ج ۶ ص ۳۹۷۴/۵۰۱ - ۳۹۷۵ ، ۳۹۷۳

MA ص ۶۶۶/۶-۷

(۳۴۷/۳) همچنان یارانِ عتیق که سالکانِ طریقِ تحقیق و مستانِ جامِ رَحِیقِ بوذند رِضوانُ اللهِ عَلَیْهِم اَجْمَعِین چنان روایت کردند که روزی حضرتِ مولانا فرمود که یارانِ ما تربهٔ مارا بلند سازند تا از مسافتِ دور پیدا شود که هر که تربهٔ مارا از دور ببیند و اعتقاد نماید و بولایتِ ما اعتماد کند ایزدِ تعالی او را از جلهٔ مرحومان گرداند ؛ علی الخصوص که کسی بعشقِ تمام و صدقِ بی‌ریا و حقیقتِ بی‌مجاز و یقینِ بی‌گمان بیايد و زیارت کند و نماز گزارَد و هر حاجتی که دارد بخواهد ، باری سبحانه و تعالی جمیع حاجاتِ او را بر آورده گرداند و بمقاصدِ خود برسد و مطلوبِ او دینی و دنیوی حاصل شود

شعر (بحث)

۱۲ ز بس دعا که بکردم دعا شدست وجودم
که هر که بیند رویم دعا بخاطر آرد
همچنان فرمود که دعا همچون تیرست و آمینِ یارانِ پره‌ای آن تیر

شعر (هزج)

۱۵ بخواه ای دل چه می خواهی عطاء نقد و شه حاضر
که آن مه رو نفرماید برو تا سالِ آینده

(۳/۳۴۸) همچنان نقلیست صحیح که روزی حضرت مولانا فرمود که

هفت کُرتِ تربه مارا عمارت کنند ؛ آخرین بار ترکی بیرون آید مُتموّل
و تربه را یک خشت از زر و یک خشت از نقره خام بسازد و حوالی
تربه ما شهری شود پس بزرگ و تربه ما در میانه شهر بماند و در آن
زمان مثنوی ما شیخی کند

(۳/۴۴۹) همچنان از یارانِ کبیر منقولست که روزی در بندگی مولانا

حکایتِ سبعة خوانی صاین الدّین مَقْرَی می کردند که ابو حفص دوران
و قالون زمانست و هر شب باید که ختمِ قرآن کند ، آنگاه آرامد ؛

فرمود که آری ، گردگان را نیکو می شمرد و از مغزِ نغزش حظی
ندارد و فرمود که کِتَابُ اللَّهِ مَبْنِی عَلَی اَرْبَعَةٍ : الْعِبَارَةُ وَالْاِشَارَةُ
وَاللَّطَائِفُ وَالْحَقَائِقُ ، فَالْعِبَارَةُ لِلْعَوَامِ وَالْاِشَارَةُ لِلْخَوَاصِ
وَاللَّطَائِفُ لِلْاَوْلِيَاءِ وَالْحَقَائِقُ لِلْاَنْبِیَاءِ ؛ و آن عزیز پیوسته
بعبارتِ عبارت مشغولست و از اسرارِ آن محجوب

(۳/۳۵۰) همچنان روزی صاین الدّین بتکلف می گوید که امشب

بعشقِ مولانا قرآن را ختم کردم ؛ فرمود که چون نظریذی؟ فی الحال
سرنهاذ و گریان شد و مولانا فرمود

شعر (رمل)

بر دلش گرتافقی گفت لبش ذره ذره گشته بودی قالبش

که لو آنزلنا کِتَاباً لِلْجَبَلِ لَا نَصْدَعُ ثُمَّ اَنْقَطَعَ ثُمَّ اَرْتَحَلَ
لَرَأَيْتَهُ خَاشِعاً مُتَّصِداً عَامِنٌ خَشِیةَ اللَّهِ (۵۹/۲۱) و درین باب چه معانیها

۳/۳۴۸ - ۳۵۰ Z ۱۱۶ ب B ۱۱۰ K ۲۲۹ T, I, 441 ; H, I, 320

۹ می شمرد BZ : می شاربذ K || 12 اسرار KZ : سر B

18 که ... ارتحل MN : ج ۲ ، ص ۵۰۹/۲۷۵ MA ، ص ۱۱/۱۱۶

- که می فرمود و فرمود که امام ابوحنیفه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ شبی نمازِ عشا می کرد، سوره اِذَا زُلْزِلَتْ اَلْاَرْضُ زِلْزَالَهَا (۱/۹۹) فرو خواند؛
 3 چون بدين آیه رسید که فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ (۷/۹۹) شهبه بزد و بیوش گشت؛ گویند: هفت شبانروزی بر سر سجاده بیخود مانده بود از هیبت اسرارِ قرآن؛ اگر قرآن خوانی آنچنان
 6 خوان که ترا بخواندند نه آنک از غفلت آن خواندن برانندت و سرَّ رَبِّ تَالِي الْقُرْآنَ وَالْقُرْآنُ يَلْعَنُهُ اینست

شعر (هزج)

- 9 عروسِ حضرت قرآن نقاب آنگه براندازد
 که دارالملکِ ایمان را مجرد بیند از غوغا

- (۳۵۱/۳) همچنان کُمَلِ اصحابِ درایت روایت چنان کردند که
 12 روزی قاضی سراج الدین اُرْمَوِی رَحِمَهُ اللهُ که در جمیع علومِ عقلی و نقلی شافعی ثانی بود؛ از چند فنِّ معتبرِ مسایلِ مشکل و نکتِ غرا استنباط کرده مستحضر گشت و بشاگردانِ خود تفهیم داد که وقتی که
 15 مرا در مجمعِ امرا و فضلا با حضرت مولانا اتفاق افتد، می خواهم که فضیلت و جستی خود را بوی بنایم، تا معلوم کند که دانشمندی چیست و در آن دم که من در بحث گرم شده باشم و دقیقه از من فوت شود
 18 از هر جایی معاونت کنید؛ همانا که حضرت مولانا صباحی بسروقت

T, I, 443 ; H, I, 321 ۲۳۰ K ب ۱۱۰ B ب ۱۱۶ Z ۳۵۱/۳

1 می فرمود BK : فرمود Z // امام BK : — Z // 12-13 علی و نقلی BZ : علل و نقل K // نکت BK : نکت Z // 18 کنبد KZ : کند B

- قاضی می درآید و سلامی داده بهیبتِ عظیم در وی نظر میکنند و بزودی باز بیرون می آید؛ قاضی سراج الدین در پی او بیرون می رود و هیچ کس را نمی بیند و از مردم محکمه سؤال می کند، کسی نشانش نمی دهد؛³ بعد از ساعتی دید که حضرت مولانا از علوی قاضی فروز آمد و روانه شد؛ حیرت آن جماعت یکی در هزار شد؛ خدمت قاضی بالای علوی می رود که نماز صبح را می گزارد؛ می بیند که بر آبگینه ای دیوار علوی مجموع آن مسایل و نکته ها را یگان یگان نبشته است و آسوله و اجوبه آنرا در تحت هر مسئله و نکته ثبت فرموده و در تحقیق آن چندان لطایف غیبی و عینی بیان کرده که⁹ در بیان آید؟ فی الحال قاضی نعره می زند و جامه ها را بر خود چاک می کند و از آن امتحان بارد و تصور شارد استغفار کرده دوان بمدرسه می آید و از حضرت مولانا عذر ها خواسته محبت مخلص می شود و پیش¹² تمام اکابر و شیوخ این قضیه را باز می گوید و این حکایت در بدایت حال بوده و از آن سبب بود که بعد از نقل مولانا در منع رباب و تحریم سماع جماعتی سعی می کردند و از او استمداد می طلبیدند اصلاً تمکین نمی داد¹⁵ و راضی نمی شد

(۳۵۲/۳) همچنان روزی حضرت چلبی حسام الدین قدس الله

- سیره از حضرت مولانا پرسیده است که هم شهری ما قاضی سراج الدین¹⁸

T, I, 444 - 45 ; H, I, 323

۳۵۲/۳ ۱۱۷ B آ ۱۱۰ ب K ۲۳۱

1 می درآید Z : در می آید K در می آمد B || داده KZ : داد B || 6 می گزارد

Z : گزارد K بگزارد B || 8 فرموده BZ : کرده K || 10 می زند KZ : می زد B

12 می آید KZ : می آمد B || محب Z : + و K || 17 حضرت BK : - Z

- چگونه کس است؟ فرمود که نیکو مردست، گردِ حوض می گردد،
موقوفِ یک لکذست؛ امیدست که نوید نشود، بلکه نو امید گردد
3 (۳۵۳/۳) همچنان خدمتِ چلبی شمس الدین ولدِ مدرّس رَحِمَهُ اللهُ
روایت کرد که چون یارانِ عاشقِ مریدِ مولانا می شدند دعا می کرد
و می فرمود که خداوندِ تعالی شمارا از شرِّ گرکانِ کُهن نگاه دارا؛
6 یاران سؤال کردند که ایشان چگونه قومنند؟ فرمود که قاطعانِ طریقِ
حق و اهلِ هوا و بدمع و منکرانِ جاهل

- (۳۵۴/۳) همچنان منقولست که چون حضرتِ مولانا در سماع
9 مست می شد قولان را می گرفت و همچنان چرخ زنان و پای کوبان
صلوات می داد که اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ،
باز شروع می کرد

- 12 (۳۵۵/۳) همچنان مگر روزی آینه داری محاسنِ مبارکش را
می ساخت؛ گفت: خداوند گار چه می فرماید؟ چگونه می سازم؟ فرمود:
آن قدر که فرقی باشد میانِ مرد و زن؛ روزِ دیگر فرمود که من
15 بر قلندران رشک می برم که هیچ ریش ندارند و حدیثی فرمود که مِنْ
سَعَادَةِ الْمَرْءِ خِفَّةُ لِحْيَتِهِ، لِأَنَّ اللَّحْيَةَ حُلِيَّةُ الْمَرْءِ وَفِي كَثَرَتِهَا
18 إِعْجَابُ الْمَرْءِ بِنَفْسِهِ وَهُوَ مِنَ الْمُهْلِكَاتِ و فرمود که بسیاری
ریش صوفیان را خوشست، اما تا صوفی ریش را شانه کردن عارف
بخدا می رسد

T, I, 444 - 45 ; H, I, 323 ۲۳۲ K آ ۱۱۱ B ۱۱۷ Z ۳۵۵-۳۵۳/۳

1 کس BK: - Z 10 که BZ: - K 12 مبارکش را BZ: مبارکش K ۱۱ مکر

روزی KZ: یکی روز B 19 تا KZ: - B

- (۳۰۶/۳) همچنان روزی بر درِ مدرسه ایستاده بود و یاران بجمعهم حاضر بودند؛ رو بیاران کرد و گفت: والله والله در عالم کسی نیست بجز یک کس و آن کس با شماست و از برای شماست و از بهر شما می‌کوشد و شمارا می‌خواهد؛ چنانک گفت:

شعر (رجز)

- 6 من از برای مصلحت در حبسِ دنیا مانده‌ام
حبس از کجا من از کجا مالِ کرا دزدیده‌ام
یاران شکرها کرده سر نهانند و شاذان شدند
- 9 (۳۰۷/۳) همچنان خدمتِ ولدِ مدرّس روایت کرد که روزی حضرتِ ولانا فرمود که خواجه فقیه احمد رَحْمَةُ اللهِ عَلَیْهِ پیوسته گفتی که چهل سال تمام لیلًا و نهارًا مجاهداتِ بی‌حدّ کردم و ریاضتِ بسیار کشیدم تا مگر عِلّتِ دانشمندی از من بروذ و از آن حجاب بیرون آیم؛
12 می‌بینم که هنوز اثری باقیست و چندانک لوحِ دل سازه تر، قربت بیشتر؛ همانا که لوحِ محفوظ از لوحِ حافظ اعلاست
- 15 (۳۰۸/۳) همچنان فرمود که حضرتِ والدِ سلطان العلماء فی العالم بهاء الدین ولدِ رضی الله عنه دایما می‌فرمود که اگر ما را نه این علمهای تحصیل گسترستی، آن معنی از علم قوی ترستی و می‌گفت

T, I, 446; H, I, 324 ۲۳۳ K ب ۱۱۱ آ - ب ۱۱۶ Z ۳۰۸ - ۳۰۶/۳

9 خدمت KZ: - B || 11 سال 2K: + خدمت B || 15 همچنان BK:

وگویند 2 || 16 این KZ: - B

شعر (رمل)

- دل ز دانشها بشستم آشنائی یافتم   ظلمتِ هستی بماندم روشنائی یافتم
 ۳ اکنون نادر کسی می باید که چون از مدرسه، فقه بـمدرسه، فقر آید چنان
 باید که حق را یابد

شعر (مجتث)

- ۶ چنانک مدرسه، فقه را برون شوهاست
 بدانک مدرسه، عشق را قوانین است

- (۳۵۹/۳) همچنان منقولست که روزی حضرت مولانا بخدمتِ
 ۹ عارفِ صمدانی علاء الدینِ ثریانوس رَحِمَہُ اللہُ اشارت فرمود که اگر
 از تو سؤال کنند که مولانا که بود؟ جواب ده که نبینی و نشنوی؛
 یعنی نه عظمتِ او را توانی دیدن و نه اسرارِ او را توانی شنیدن؛ بعد
 ۱۲ از آن فرمود که ده من نان را خائیدن و در جیب ریختن قوی سہلست
 اما یکمن نان را خوردن عظیم دشوارست؛ چه این علای ظاهر علومِ
 اہلِ معلوم را می خابند و می ریزند؛ اگر یکبار چنانک می باید خوردندی
 ۱۵ بی آنک خواندندی از زحمتِ خائیدن رھیزندی و خاموشی را پیشہ
 خود کردندی

شعر (خفیف)

- ۱۸ شصت فرسنگ از سخن بگریز   که زدامِ سخن درین شستی

(۳۶۰/۳) همچنان فرمود که در آخر وقت خواجه حکیم سنائی
رحمة الله علیه زیر زبان چیزی می‌منگید؛ محبتان گوش فایده‌ی
دهانش بردند، این بیت را می‌گفت

شعر (رمل)

باز گشتم ز آنچه گفتم زانک نیست در سخن معنی و در معنی سخن

- 6 (۳۶۱/۳) همچنان از اصحاب کرام منقولست: مگر که معین‌الدین
پروانه می‌خواست که ولد تاج وزیر را در قونیه قاضی کند و او مردی
بوذ پرفضایل علم ادب؛ اما بی ادب و معجب و از عالم اولیا دور؛
9 گفت: بسه شرط منصب قضا را قبول می‌کنم: شرط اول آنک
رباب را از میان خلق برگیری؛ دوم آنک محضران کهن را که
جلادان محکمه اند برانی؛ سوم آنک محضران نوراً جامگی دهی تا از
12 مردم چیزی نبرند، پروانه جواب داد که هر دو شرط را ملتزم می‌شوم
و توانم می‌کردن، اما رباب را نتوانم برداشتن که وضع پادشاهی بس
بزرگست، از آن سبب بقضا رضانداز؛ چون این حکایت بسمع مولانا
15 رسید فرمود که زهی رباب مبارک! والله الحمد که رباب دستگیر او شد
و او را از چنگ قضا قضا رهانید؛ عاقبة الامر تمام اولاد او
مرید خاندان شدند

T, I, 447; H, I, 325

۳۶۰/۳-۳۶۱ Z آ ۱۱۸ B ب ۱۱۱ K ۲۳۳

1 همچنان BK: Z 2 رحمة... علیه KZ: B 6 که KZ: B 10
آنک B: KZ 11 کهن KZ: B 13 می‌کردن KZ: B 14 سب

BZ: K

(۳۶۲/۳) همچنان یارانِ کرام روایت کردند که روزی حضرت سلطان ولد بحضرت والد خود حکایت می‌کرد که این صوفیان با همدیگر چه خوش می‌سازند و صحبت میکنند و با یکدیگر قیل و قال ندارند، 3
اما یاران ما با همدیگر در جنگند بی‌موجبی و سببی و با یکدیگر نمی‌سازند؛ فرمود که آری، بهاء‌الدین، اگر هزار پرمایان در خانه باشند، با همدیگر می‌سازند؛ اما دوحروس در یک محل نمی‌سازند؛ 6
اکنون یاران ما بمثابت خروستند از آن با خروشدند

(۳۶۳/۳) همچنان شیخ محمود صاحب قران روایت کرد که روزی شخصی بحضرت مولانا شکایت می‌کرد که یاران با همدیگر دایم در جنگند؛ فرمود که برادر با برادر اگر چه جنگ می‌کند، اما پدر با هر دو صفاست؛ مگر روزی یاران اتفاق صوفیان را در حضرت مولانا 9
تقریر می‌کردند که با همدیگر چه خوش بر می‌آیند؛ فرمود که فی‌فی چه عظیم فرو می‌روند؛ علامت بر آمدن آدمی آنست که با مردان خدا 12
و اولیای والا صحبت کنند و الا بر آمدن اهل دنیا عین فرو رفتن است؛ چنانکه کرمی در سرگین و چین اگر چه بالا می‌جوشد، هم باز فرو 15
می‌رود؛ بعد از آن فرمود که شیخ همچون آفتاب است؛ دست بدامن آفتاب زبید و خود را بوی تسلیم کنید؛ اگر بر آید بهم بر آید و اگر افول کند ۱۸
۳۱ غروب کنید تا تسلیم کلتی و انقیاد پیر و مطاوعت وی ثابت شود

۳۶۲/۳ - ۳۶۳ Z ۱۱۸ ب ۱۱۱ B - ۱۱۲ آ K ۲۶۴

T, I, 449; H, I, 326

5 B: BZ: سر K || 9 می‌کرد KZ: کرد B || با همدیگر ZK: همدیگر B ||

11 مکر روزی K: همچنان Z || 14 والا KZ: - B || 16 همچون Z: محمود K

(۳/ ۳۶۴) همچنان روزی با عالی مردی معرفت می‌گفت : فرمود که درین حال تو بمثبت زری ؛ باید که زر تر شوی و وقتی شوی که در کوره در آئی و بارها بجوشی و بر سندان ریاضت ضربت ضراب 3 خوری تا انگشتری سلیمانی شوی و یا گوشواره عارض سلطانی گردی ؛ اکنون این همه آدمیان مردم اند و مسلمان مقلد ؛ وقتی آن دی و محقق شوند که در کوره عشق در آیند و بر سر سندان صبر زخهای شداید 6 کشند و تحمل محالات کنند و برجفاهای عوام احتمال نمایند تا صفا یافته مرأت الله گردند و هدیه کیفایه

(۳/ ۳۶۵) همچنان از محققان اصحاب چنان منقولست که روزی معین الدین پروانه بخدمت شیخ صدرالدین رفته بود ؛ بعد از فرمودن فواید بسیار شیخ فرمود که امشب مرا عروج عالم ملکوت شده بود ؛ بسی حجب مرتفع گشته حضرت مولانا را بر بالای عرش 12 مجید ایستاده دیدم و آنچنان قربی که اوراست هیچ ولی را نیست و نبوده است ؛ دوم روز پروانه معتقد عظیم گشته با کابر شهر زیارت مولانا آمده بادب تمام بنشست ؛ پیش از آن که آن 15 حکایت را روایت کند فرمود که امیر معین الدین ، آن معنی راستست و آنچنانست که شیخ دید ، اما ما او را آنجایگاه هیچ ندیدیم ؛ هی سماع شد و این غزل را سر آغاز کرد و گفت :

T, I, 450 ; H, I, 327 ۳۶۴-۳۶۵ Z ۱۱۸ B ۱۱۲ K ۲۳۵

1 که KZ : + تو B 5 و KZ : B — 6 شوند BZ : باشد K ۱۱ کوره KZ : کوزه B 10 بخدمت BZ : حضرت K 14 با کابر KZ : با کابر B 15 بادب KZ : با ادب B

شعر (مجتث)

- اگر حریف منی پس بگو که دوش چه بود
 میان این دل و آن یاری فروش چه بود 3
- وگر بچشم بدیدنی جمال ماهم دوش
 مرا بگو که در آن حلقهای گوش چه بود
- وگر تو با من هم خرقه و همرازی 6
 بگو که صورت آن شیخ خرقه پوش چه بود
- اگر فقیری و نا گفته راز می شنوی
 بگو اشارت آن ناطق خوش چه بود 9
- وگر شناخته کاصل انس و جان ز کجاست
 بیکست اصل پس این وحشت و حوش چه بود
- وگر بدیدی که جانی که پشت و رویش نیست 12
 گه تصور عشاق پشت و روش چه بود
- وگر ز عشق نه سر دفتر غرض مائیم
 هزار دفتر و پیغام و گفت و گوش چه بود 15

پروانه را از آن حال مجال قال نبوذ ؛ سر نهاد و زود برخاست

(۳۶۶/۳) همچنان از کبار اصحاب منقولست که خدمت قدوة

T, I, 450 ; H, I, 427

۲۳۶ K ب ۱۱۲ B آ ۱۱۹ Z ۳۶۶/۳

- 2 که Z : KB که B || 3 این KZ : آن B || چه K : که BZ || 5 چه BK :
 که Z || 7 چه KB : که Z || 9 چه KB : که Z || 10 و کر... چه بود BK : — Z ||
 10 ز کجاست B : کجاست K || 11 این K : آن B || 12 که جانی K : — B h BZ ||
 13 که KB : + در Z || چه KB : که Z

- الابدال خواجه فقيه احمد رحمه الله عليه از جمله شاگردان بهاء ولد بوده ، درس هدایه می خواند و آن روز سلطان العلماء چندانی معانی گفت و نمود که جانهای مقدس حیران شدند ؛ فقیه آشفته وار 3 برخاست و کتب خود را در آتش انداخته و بجانب کوهستان روانه شد ؛ چندانکه حضرت شیخ در قید حیات بود بشهر قونیه نیامد ؛ بعد از آنکه رحلت فرمود بشهر بیامد و در دروازه احمد تقاعد نموده 6 و آنگاه شهرت گرفته کرامات می نمود و معیبات می گفت ؛ اما در متابعت نبود و اوقات که در جوانی حضرت مولانا را برو گزیری افتادی نمره ها زدی و غریبها کردی و گفنی که راه دهی که گنج روان 9 می آید و از دور سجده کردی و مجموع خلایق که برو هنگامه بوذندی چندین نوبت این گواهی را ازو شنیدندی و کیفیت حال و اسرار آن قال معلوم ایشان نشدی و گویند : حضرت مولانا چندانکه 12 فقیه را دینی تا گذشتن چشمها بهم کردی و فرمودی که او اهل اقتدا نیست ؛ مقتدی مخلص آنست که من جمیع الوجوه بطریق متابعت بمقتدای خود اقتدا نماید و این مردیست یکسواره که گلیم خود را 15 از عزقاب برهانیده است و نجات یافته و ایشان را در عالم غیب اهل فتور خوانند تا حضرت مَا شَاءَ اللَّهُ چه فرماید و چه معامله کند

1 شاگردان BZ : + سلطان العلماء K 2 بوده BZ : بود K ۱۱ روز KZ : +
 حضرت B ۱۱ انداخته BZ : انداخت K ۱۱ بشهر بیامد KZ : - B ۱۱ نمود K :
 نموده Z : نموده B ۱۱ کردی BK : می کردی Z ۱۱ این KZ : آن B ۱۱ از
 و KZ : ازوی B ۱۲ نشدی BZ : نبودی K ۱۱ و گویند K : همچنان Z ۱۳ فرمودی BZ :
 فرمود K ۱۵ مردیست KZ : + که B

- (۳۶۷/۳) همچنان منقولست از حضرت کرای بزرگ که والده^۱ حرم مولانا بوذ و شرح ولایت آن خاتون آخرت در اطباق اوراق گنجائی ندارد رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهَا که شبی نزدیک سحری از عالم غیب الغیب غلغله و کُلْکُلَه بسمع مبارک اُورسید؛ از آن معنی از حضرت مولانا سؤال کرد که غلغله ارواح کُلْکُلَه ملایکه بتواتر می شنوم ، چه حالت؟ فرمود که روح پاک فقیه احمد را ملایکه کرام باسمان می برند؛ آن بوذ که وقت چاشت قیامت برخاست در تاریخ سنه ثمان عشر و ستمایه و نماز اورا مولانا گزارد دهن کردند؛ همچنان خدمت ولیّ الله فی الارض حبیب فقیه اقصهری و استاذ زکریای توفائی از شاگردان مقبل مقبول سلطان العلماء بوذند

- (۳۶۸/۳) همچنان مگر درویشی از مشایخ آن عصر در اوّل بهار وفات یافت و اعتقاد هوام عوام آن بوذ که او ولیّ خداست؛ بحضرت مولانا اعلام کردند که آن فلان مرد ولیّ مُرد؛ فرمود که تمامت اشیا و اجزای عالم رو بحیات نهاده اند او چون مُرد؟ پس چگونه مرد خداست؟ تا مرد خدا رضا ندهد مرگ را برو دست رسی نیست و اغلب انبیا و اکابر اولیا باید که در فصل خزان و قلب زمستان نقل کنند؛ چنانکه حضرتش در زمستان شدید که روی زمین چون حدید شده بوذ رحلت فرمود و هذا من امارات الولاية

T, I, 453 ; H, I, 329 ۲۳۷ K ب ۱۱۲ B ب ۱۱۹ Z ۳۶۸ - ۳۶۷/۳

1 منقولست KZ : B || والده KZ : والد (!) B || 2 در اطاق KB : + و Z ||
3 ندارد KZ : + و B 4-5 بسمع . . . که BK : - Z || دید KZ : می رسید B ||
5 ارواح BK : - Z || 6 حالت BK : حالت Z || احمد Z : - BK || 11 همچنان BK :
الحکایه Z || مکر درویشی KZ : یکی درویش B || 12 او KZ : - B || 13 که آن KZ : آن B
15 دست رسی Z : دست BK || 15 او یا بایذ KZ : اولیاد (!) B || 18 امارات KZ : امارت B

(۳۶۹/۳) همچنان خدمتِ قدوة المدرّسين وقامعِ اهلِ بدع و
المدرّسين مولانا شمس الدين ملطی رَحِمَهُ اللهُ روايت کرد که روزی
حضرت مولانا فرمود که ازین یارانِ ما هیچ کاری نیاید و کوششی
نوانستند کردن ؛ بهتر از آن نیست که پیشترک بدانِ عالمِ دویم و جهتِ
ایشان درجائی مهیّا کنیم تا یاران را مشکلاتِ عقباتِ عقوبات آسان شود

6 شعر (رجز)

گفت مرا دولتِ نو راه مرو رنجِ مشو
ز آنک من از لطف و کرم سوی تو آینده شوم

- 9 (الحکایه : همچنان از فحولِ اصحاب منقولست که در
جمعیتِ معین الدین پروانه شیخ مجد الدین جندی که در علمِ حروف
ممتاز بود بنزد شیخ صدرالدین و سایر علما و شبوخِ دین دعوی کرد
و التزام نمود که امروز درین مجلس هرچه مولانا بگوید من بلا نُسَلِّمُ
12 منع کنم تا مُلَزَم شود ؛ شیخ بارها فرمود که امتحانِ کبار در طریقت
معلوم است ؛ نشنید ؛ همانا که چون حضرت مولانا از درِ سرای درآمد
فرمود که لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ بیکبارگی فریاد کردند ؛
15 شیخ مجد الدین بیامد و سر نهاده مستغفر شد و بسی عذر ها خواست
و همان روز در اثنای معرفت فرمود که چنانک در قانونِ شرع

T, I, 454 ; H, , 330 ۳۲۸ K آ ب ۱۱۳ B ب ۱۱۹ Z ۳۷۰ - ۳۶۹/۳

2 رحمه الله BK : رحمة الله عليه Z || 3 نیاید KZ : نیامد B || 4 دویم KZ : رویم B ||
8 شوم KZ : شدم B || و K : — Z || 9 که KZ : + روزی B || 11 بنزد BZ :
زد K || کرد KZ : کرده B || نمود KZ : نموده B || 13 نشنید KZ : نشنیدی K ||
16 نهاده BZ : نهاد K || شد KZ : شده B || 17 و همان روز KB : همچنان روزی KZ

نبوی فی تحسنت کل شَعْرَةٍ جنابۀ و اردست تا اگر یکتای موئی
از مویهای تن تر نشود آدمی از جنابتِ ظاهر طاهر نمی شود؛ همچنان زرد
محققانِ مدقق نیز تا در آدمی از هستی او موئی برو باقی باشد هرگز از
جنابتِ خبائثِ باطن پاک نشود. چنانکه گفت :

شعر (هزج)

- 6 کامل صفتی راهِ فنا می پیمود ناگاه گذر کرد ز دریای وجود
یکموی ز هستِ او برو باقی بود آن موی بچشمِ فقر ز تار نمود
- 9 چه آنچ حق تعالی در شانِ مشرکان انما الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ
فرمود، مقصود نجاستِ باطنِ باطلِ ایشان بود، بی نجاستِ
ظاهر و آن هستی و فضولی و نفسِ ظلوم و جهول است و تَمَرَد از دعوتِ
انبیا و اولیا و ترکِ متابعت
- 12 (۳۷۱/۳) همچنان منقولست که روزی حضرتِ مولانا فتوی
نشته بود و آنرا بخدمتِ قاضی عزالدین سیواسی بردند؛ چون
بمطالعه رسانید از سرِ فضیلت و فضولی و تصدّر قبول نکرد؛ فی الحال
15 حضرتِ مولانا بمذکور مصوّر شد و فرمود که آن مسئله در آن
کتاب مختلف است که کاغذِ فتوی را نهاده، نعره بزد و از هوش رفت،
چون بخوابتن باز آمد آن مسئله را در آنجا بیافت از سرِ اخلاص بنده
18 و مریدِ خاص شد

(۳۷۲/۳) الحکایه : همچنان راویان حکایت و حاویان حکمت از

- خدمت ملک المدرستین ، سلطان القضاة ، مولانا قطب الدین شیرازی
 ۳ رحمة الله علیه چنان روایت کردند که روزی در مجمع فضلاى تبریز
 حکایت کرد که در اوان شرح الشبانی چون بقونیه رسیدم وبا اکابر آن
 دیار هدم و هم زبان گشتم و ما دوازده یاران بودیم در غایت استعداد
 ۶ و هریکی در فنون علوم ذوفنون بودند ؛ عاقبة الامر باتفاق یاران
 خود از چند پاره کتب غریب مسایل و نکت عجیب اختیار کرده
 مستحضر شدم ؛ چنانکه هیچ کسی را در آن باب بحال ایراد و جواب
 نبودی ؛ همانا که چون روی مبارک آن پادشاه را دیدم از آنها
 ۹ یکی در خاطر من نماند ، چندانکه کوشیدم که نکته بگویم و مسئله
 را پرسم دیدم که همه از اوج درونم محوشده بود و اصلا قوت حافظه
 ۱۲ و مذکوره ام مددی نکردند ، از سر آیت يَسْمَعُوْا لِلّٰهِ مَا يَشَاءُ وَيُشِيتُ
 وَعِنْدَهُ اُمُّ الْكِتَابِ (۴۱/۱۳) چیزهای عجب معلوم شد و دیدم که از
 کمال قوت درمن تصرفی کرده جمیع علوم را از دلم پاک برده بود
 ۱۵ و مرا خالی مانده ؛ چنانکه می گوید

شعر (رمل)

- چون بنسیان بست او راه نظر کار نتوان کرد و ر باشد هنر
 ۱۸ چون بتذکیر و بنسیان قادرند بر همه دلهای خلقان قاهرند
 آیت اُنْسُوْكُمْ ذِکْرِیْ بخوان قدرت نسیان نهادنشان بدان

T, I, 456 ; H, I, 331

۲۳۹ K ب ۱۱۳ B آ ۱۲۰ Z ۳۷۲/۳

۱ الحکایه : BK : و کویند Z ۶ باتفاق BZ اتفاق K 7 نکت BK : نکت Z ۱۱ غریب

KZ : + B ۱۲ مددی K : مدد Z ۱۴ بود KZ : - B ۱۵ می گوید KZ : کنت B

17- 19 چون ... بدان : MN ج ۱۱ ص ۱۰۳ / ۱۶۷۶ ، ۱۶۷۵

۱۶۷۴ : MA ، ص ۴۴ / ۲۴۰۲۵

ومن در دریای حیرت یاوه گشته بودم ؛ از ناگاه حضرت مولانا بشرح معانی شروع فرموده در ضمن آن معانی و آن لطایف تمامت مسایل و نکت ما را تلفیق کرده یگان یگان تفریر کرد و مواضع ایراد و دقیقه گیری را باز نمود و هر یکی را بجائی رسانید که از فهم آن عقول عقلای عالم حیران ماندند ؛ بر خاستم و بصدق تمام با یاران خود بنده و مرید شدیم ؛ حقا که الیوم خود را بحر بی پایان دیدم 6

(۳۷۳/۳) همچنان از علمای اصحاب مقولست که خدمت مولانا شمس الدین ماردینی مگر در جواب مسئله فرومانده بود و در فتوی آن قاصر شده ؛ شبی حضرت مولانا را در خواب دید ؛ فرمودش که آن مسئله در هدایه مذکورست ، در فلان باب سی و سوم ورق را بشمار و در صفحه راست در هفتم سطر بین و استحضار حاصل کرده فتوی بنویس و هیچ از متعصبان مذهب میندیش ؛ صباحی برخاست و هدایه را در پیش گرفته از هدایت آن سلطان هادی همچنان بود که فرموده بود ؛ بعد از آنکه فتوی را بنوشت کیفیت حال را کماکان بعلمای مدرسه تفریر کرد و گویند آن روز بیست نفر دانشمندان نفور ز نثار انکار بریده ز نثار آن کار نجات یافتند و مرید مخلص شدند و آلسلام علی من اتبع الهدی (۴۷/۲۰)

شعر (مضارع)

من عشق را بدیدم بر کف نهاده جام می گفت عاشقان را از بزم ما سلام

T, I, 458 ; H, I, 332

۲۴۰ K آ ۱۱۴ B آ ۱۲۰ Z ۳۷۳/۳

۱ حضرت BZ : — K || ۲ آن معانی BK : — Z || ۳ نکت BK : نکت Z ||

تلفیق KB : تلفیق Z || ۷ همچنان BK : — Z

- (۳۷۴/۳) الحکایه: همچنان یارانِ مکرّم، مکرّم، مقربانِ حرمِ حرمِ عظیمِ الله ذکرِهم چنان روایت کردند که ملکه زمان، بانوی جهان، خاتونِ سلطان، گرجی خاتون رحمتِ الله که از جمله عجبانِ خالص و مریده خاصّ خاندانِ بوذ و دایم در آتشِ شوقِ مولانا می سوخت؛ اتفاقاً خواست که بقصریه روز و سلطان را از ونا گذرِ بوذ، از آنک گزین و صاحبِ رای رزین بوذ و تحملِ بارِ نادرِ فراقِ آن حضرت نداشت؛ مگر در آن عهد نقاشی بوذ که در صورتگری و تصویرِ مصوّراتِ مافی ثانی بوذ و در فنّ خود مافی را در نقشِ ما فرومائی می گفت و او را عین الدوله روی گفتندی؛ او را تشریفها ۹ داذه اشارت کرد که تا صورتِ مولانا را در طبقِ کاغذ رسمی بزند و چنانک می باید در غایتِ خوبی بنگارذ و گزار کند مونسِ اسفارِ او باشد؛ پس عین الدوله با امینی چند بحضرتِ مولانا آمد ۱۲ تا ازین حکایت اعلام دهند؛ همچنان سر نهاد و از دور بایستاد، پیش از آنک سخن گوید فرمود که مصلحت است اگر توانی؛ همانا که طبقی چند کاغذِ مخزنی آورده عین الدوله قلم بردست ۱۵ گرفته توجّه نمود و حضرتِ مولانا بر سرِ پا ایستاده بوذ؛ نقاشِ نظری بکرد و بتصویرِ صورتِ مشغول شد و در طبقی بغایت صورتی لطیف نقش کرد؛ دوم بار چون نظر کرد دید که آنچ اوّل دیده بوذ ۱۸ آن نبوذ؛ در طبقی دیگر رسمی دیگر زد؛ چون صورت را تمام کرد

T, I, 458; H, I, 333

۳۷۴/۳ Z ۱۲۱ B آ ۱۱۴ K ۲۴۰

۱ الحکایه BK: منقولات که Z || 10 که KZ: — B || کاغذ BK: کاغذی Z ||
 ۱۲ آمد ZK: آمد B || 13 دهند BZ: دهد K || نهاد و KZ: نهاد B || 15 بردست
 BK: بدست Z || 18 چون Z: — B بژد KZ: زد B

باز شکلی دیگر نمود ؛ علیها در بیست طبق گوناگون صورتها نبشت و چندانک
 نظر را مکرر می کرد نقش پیکر دیگرگون می دید ؛ متحیر مانده نعره بزد
 3 و بیہوش گشته قلمها را بشکست و عاجزوار سجده ها می کرد ؛ همانا که
 حضرت مولانا همین غزل را سر آغاز فرمود که

شعر (خفیف)

6 آہ چہ بی رنگ و بی نشان کہ منم کی بینم مرا چنانک منم
 گفتی اسرار در میان آور کو میان اندرین میان کہ منم
 کی شود این روان من ساکن اینچنین ساکن روان کہ منم
 9 بحر من غرقہ گشت ہم در خویش بوالعجب بحر بی کران کہ منم

الی آخره

همچنان گریان گریان عین الدولہ بیرون آمد و کاغذها را بخدمت گرجی
 12 خاتون بردند، مجموع آن صور را در صندوق نہادہ در سفر
 و حضر خود با خود می داشت و در ہر حالتی کہ شوق آن حضرت
 اورا غالب شدی در حال مصور و مُشکَّل می شد تا آرام می گفت
 15 (۳۷۵/۳) همچنان یارِ ربّانی ، ولی پنهانی ، حسام الدین دباغ مولوی
 رحمہ اللہ روایت کرد کہ مرا در جوانی درد چشم شدہ بود و بمعالجہ اطیباً
 اصلاح نمی پذیرفت و ناسور شدہ بود ؛ روزی درویشی از مریدان مولانا
 18 بخدمت پدرم دالت کرد کہ اورا بحضرت مولانا ببر و ازواستعانت جوی

- تا چشمهای فرزندت خوش شود؛ همچنان پدرم مرا برداشته بحضرت مولانا آورد، مگر حضرت ایشان را هم وَجَعُ الْعَيْنِ بوده است و مرا در ضمیر گذشت که چون او معالجه درد خود نمی تواند کردن، بدرد دیگران چه درمان کند؟ فی الحال فرمود که حسام الدین پیشتر آتا چشمهات را ببینم؛ پیش دویزه سر نهادم؛ همانا که بدوانگشت مبارک خدوی دهان برگرفت و بر چشمهای من مالید و فرمود که فرزندت کارد دسته خود را نمی بُرَد اما در مقام دیگر ذوالفقاری کند و سنت الهی چنانست که بندگان او محتاج هدیگر باشند و فی الحقیقه آن همه افتقارها برحق می گردد؛ بعد دوم روز بِإِذْنِ اللَّهِ تعالی و بعنایت مولانا عینان من منور گشته پنجم ترتیب سماع کرد و دعوت کبار کرد و مجموع اهل خانه مرید و بنده شدیم و ازین کرامتهای عجیب در هر روزی بی حساب مشاهده می کردیم؛ درین حال هشتاد ساله شده ام دیگر زحمتی و دردی ندیدم 12
- والحمد لله رب العالمین

- (۳۷۶/۳) همچنان خدمت شیخ کمال الدین تبریزی الخادم رحمه الله علیه که سرور خدام مشهد مقدس تربیه بود چنان روایت کرد که مصحوب حضرت مولانا در شهر حلب بودم و چند روز آنجا بنگاه اقامت افتاده؛ روزی بسوی بازار رفتم و از بقال چیزی خریدم؛ از ناگاه بمن دشنام داد و مرا رنجانید، بیامدم و غریب دشمنی آن قوم را 18 بحضرت مولانا تقریر کردم؛ از آن قوم قوی رنجید؛ فرمود که ازین

T, I, 361; H, I, 335 ۲۴۳ K ب ۱۱۴ B ب ۱۲۱ Z ۳۷۶/۳

3 مسالجه KZ: بمالجه B || 7 مقام KZ: ملای K || 10 کرد KZ: کرده B ||

11 عجیب BK: عجیب Z

شهر سفر بایند کردن که لشکرِ مُغل می رسند و حلب را خراب می کنند، همان بود که بطرفِ دمشق روانه شدیم در عقب لشکرِ مغل رسیده حلب را خراب و بیاب کرد و بیچاره بقال را پاره پاره کردند 3

(۳۷۷۳/۱) همچنان کراماتِ دیگر که از حضرتش در راهِ شام مشاهده کردم و شجاعتِ پنهانیِ او را آشکار دیدم آن بود که ساربانِ اشترانِ ما در منزلی بچید گرفت که البته اینجا بگاه نزول کنیم؛ حضرتِ مولانا تمکین نداد؛ باز لجاج کرده پیش آمد که من نمی روم؛ حضرتِ مولانا مشتی بر نیاگوشِ او فرو کوفته در حالِ نگوینار شد، هر دو دستش را محکم بیسته بر دوشِ مبارک بگرفت و روانه شد؛ همچنان قربِ یک فرسنگ راه رفته در سبزه گاهی و خوش گیاهی فرو نهاد و فرمود که ای ابله! گیرم که در حق ما رحمتی و شفقتی نداری، غمِ اشترانِ خود نیز نخوری؟ چه آن منزل خشکستان بود و امشب آن منزل منزلگاه لشکرِ مغل خواهد شد و حوالی آن را زیر و زبر خواهند کردن؛ آن بود که لشکرِ مغل منزل بمنزل در پی ایشان می رسیدند و ولایتِ حلب را خراب کرده جلبِ حلب کردند 1۰

(۳۷۸/۳) همچنان از شیخ کمال الدین منقولست که شبی خدمتِ شیخ صدرالدین رحمه الله علیه مصطفی را صلی الله علیه و سلم در خواب دید و مشکلاتِ مسائلی که برو پوشیده بود استفسار کرده برو کشف می شد و می دید که حضرتِ مولانا برابرِ رسول نشسته است و قولِ او را تصدیق 1۱

T, I, 462; H, I, 335 ۲۴۳ K آ ۱۱۵ B ب ۱۲۱ Z ۳۷۸ - ۳۷۷/۳

1 باید KZ: می باید B 2 که ... در عقب BK: Z || رسیده BK: می رسیده Z ||
S آشکار KZ: آشکار B || 12 نیز B: - KZ || خشکستان BK: خشکان Z ||
15 حلب BK: جلب Z || 19 می دید BK: می دیدم Z

- می‌کنند و تحسین می‌فرمایند ؛ شیخ بیدار شده از شادی در جهان نمی‌گنجند و در آن اندیشه فرو رفته بود ؛ از ناگاه دید که حضرت مولانا از در درآمد و در همان مقام که برابرِ مصطفی نشسته بود بنشست و آن مشکلات را بر شیخ مکرر کردن گرفت تا نیک مقرر شود ؛ شیخ نعره‌ها بزد و حالها نمود و باخلاص تمام شکرهای می‌کرد که در زمان آن چنان سلطانی شیخ زمان بود مشاراً الیه شد و مدار علیّه

- (۳۷۹/۳) همچنان از کبارِ احرار رضی الله عنهم چنان منقولست که روزی حضرت مولانا از پیشِ دکتانِ شیخ صلاح‌الدین زرکوب قدس الله سرّه می‌گذشت ؛ همانا که آوازِ طقطقی ضربان بگوشِ مبارکش رسیده بسماع و چرخ مشغول شد و هنگامه عظیم جمع آمد ؛ بخدمتِ شیخ صلاح‌الدین خبر کردند که مولانا بسماع شروع فرموده‌است ؛ شیخ بشاگردانِ خود اشارت کرد که دست‌ها را از ضرب و مگبیرید ؛ چه اگر زر ورق تلف شود باکی نیست ؛ از وقتِ ضحی تا قرب نمازِ دیگر در سماع بود ؛ بعد از آن فرمود که بس کنید ؛ آن بود که گویندگان رسیدند و سماع را بجد گرفته این غزل را سرآغاز فرمود :

شعر (هزج)

- یکی گنجی پند آمد در آن دکتانِ زرکوب
زهی صورت زهی معنی زهی خوبی زهی خوبی

الی آخره

T, I, 463 ; H, I, 336

۲۴۱ K ۱۲۲ Z ۳۷۹/۳

2 آمد KZ : آمده B 3 برابر BZ : حضرت K 4 شود BZ : شد K 6 شد KBZh : - Z 7 همچنان ... ص ۴۳۰/۷ کردند KZ : - B 10 رسیده BK : رسید Z

شیخ بدکنان در آمده دید که تمامتِ دکنان پر زر ورق شده بود
و سندان و هر آلتی که بود زرین گشته ؛ شیخ فریاد کنان بیرون
آمد و در پای مبارکِ مولانا می غلطید ؛ همان دم فرمود که دکنان را بغا 3
کردند و از سرِ کار برخاسته در حلقهٔ بیکاران نگیں کار شد و آن بود که
از آن عنایت مشهور جهان گشت و گویند سندانِ زرین را شاگردانِ
شیخ پنهان کرده بودند ؛ فروخته اخراجاتِ سماعها کردند و یارانِ عزیز را 6
بخش کردند

(۳۸۰/۳) همچنان خدمتِ رئیسِ اصحابِ چلبی جلال الدین المعروف
بابن اسفہسالار رحمه الله حکایت کرد که مرا در عالمِ جوانی خوابِ 9
عظیم زحمت می داد و دایما سرگران می بودم ؛ بحضرتِ مولانا از غلبهٔ
خواب شکایت کردم ، فرمود که خشخاشِ بسیار آوردند و شیرِ آن را
بر گرفتند و علی الریق مرا در خورانید ؛ همان بود که از آن گرانی در من 12
اثری نماند و بعنایتِ او آن بخارات از دماغِ من زایل شد و سرسبگ
گشتم و دایما اسرارِ خداوندگار را مذکور نبشتی ، هفت شبان روزی
گذشتی که خوابش نبردی 15

(۳۸۱/۳) هو روایت کرد که روزی حضرتِ مولانا در باغِ
خلیفهٔ الله بَیِّنَ خَلِیْقَتِهِ چلبی حسام الحق والدین قدس الله سرهما
بود و آن روز سماعِ عظیم شد از اوّلِ روز تا وقتِ عصر ؛ همانا که 18
تقاعد فرموده هر دودستانِ مبارکِ خود را بالآ برداشته آواز داد که

T, I, 464 - 65 ; H, I, 337 ۲۴۵ K آ ۱۱۵ B ب ۱۲۲ Z ۳۸۱ - ۳۸۰/۳

1 تمامت K : - Z || 3 مبارک K : - Z || که K : - Z || 4 برخاست
Z : برخاست K || 7 بخش کردند K : دادند Z || 12 که K : - BZ || 14 خداوندکار را
BK : خداوندکار Z || 16 هو BK : همچنان Z || 17 الحق و KZ : - B

شعر (مقارِب)

بیائید بیائید کمر باز گشائید

- آنگاه فرمود که جماعتی از سفر دور می‌رسند و از ما حلوانی گرم
 می‌خواهند؛ مگر در ضمیر آن مسافران عزیز خیال حلوا سرزده
 بود؛ از ناگاه جماعت فضلاء از بلاد ترکستان و بخارا بشهر قونیه
 رسیدند و حضرت مولانا را طلب داشته، خبر دادند که در باغ چلبی
 حسام‌الدین است؛ همچنان با گتر در راه گیرد شاه گشته در حال
 رسیدند؛ چون بشرفِ مَثولِ مولانا مشرف گشتند و بتشریفِ سعادت
 مُستسعد شدند، هماندم خدمتِ ملکه الخواتین فخر النساء فی العالم
 رضی الله عنہا سینی پر حلوی خانگی در پیش مسافران نهاد؛ حضرت
 مولانا اشارت فرمود: فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمْ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا (۱۱۴/۱۶)
 چه اگر مایده عیسی را درخواست می‌کردید درین منزل مُنَزَل می‌شد
 تا حلوا را چه رسد؟ الله الله از حضرت مردانِ خدا طلب حلوا مکنید،
 بل طلب آن کنید که مشکل شما حل و ا شود و قوت جانی غذای شما گردد؛
 هر چهار یار بنده و مرید شدند

- (۳۸۲/۳) همچنان جماعت شیوخ از حضرت مولانا سؤال کردند که
 در روز عید طبل و نقاره چرا می‌زنند و سر آن چیست؟ فرمود که
 دُهل و سُرنا را جهتِ گوشِ گران زنند تا از آن حال ایشان را

T, I, 466; H, I, 338

۲۴۶ K آ ۱۱۵ B ب ۱۲۳ Z ۳۸۲/۳

1 که K شعر BK: — Z || 3 می‌رسند BZ می‌رسد K || 6 چلبی K: — Z || 9 فی‌العلم
 KB: فی‌العلم Z || 12 چه اگر KZ: اگر چه B || می‌کردید BK: می‌کردند Z ||
 منزل BK: حاضر Z — Z || 18 سُرنا را BK: سُرنا Z

انتباهی باشد و غافلان از خواب غفلت بیدار شوند و استعداد روز عید کنند از هر چیزی و این معنی را از دمدمه صور قیامت و طبل روز عرصات برگرفته اند که روز قیامت بعضی را عید و قوی را وعیداست تا از آن زمزمه صور و نقره ناقور اعتبار گیرند و از حشر اجساد و معاد خود باخبر شوند

شعر (رمل)

ناله سُرنا و تهدید دُهل چیزکی ماند بذآن ناقور کُل
همگان تحسینا دادند و سرها نهادند

- 9 (۳۸۳/۳) همچنان منقول است که شخصی را مگر زنش به طلاق سوگند داد که هر چه بگویم آن کنی و اگر نکنی من مُطلَّقه باشم ؛ شوهرش راضی شد ؛ گفت : باید که بکن گوشتِ خوک بخوری ؛
12 آن مسلمان درین حال سرگردان شد و از هیچ عالمی مشکل او حل نشد ؛ برخاست و بحضرت مولانا آمد و زاریها نموده ازین حال اخبار کرد ؛ فرمود که از محکمه قاضی یک من نان بستان و بخورتا طلاق واقع نشود
15 (۳۸۴/۳) همچنان مگر گرجی خاتون از خدمت معین الدین پروانه رنجیده بود ؛ تمام اکابر و نواب دیوان شفاعت کردند تا گناه پروانه را عفو کرده مصالحه کنند ؛ راضی نشد ؛ گفت : بشرطی صلح می کنم که پروانه به طلاق سوگند بخورد که هر چه از او التماس کنم بدهد ؛
18 پروانه راضی شد و التزام نمود ؛ گفت : می خواهم که مرا طلاق دهد ؛

T, I, 467 ; H, I, 339 ۲۴۶ K ب ۱۱۵ B آ ۱۲۳ Z ۳۸۴-۳۸۳/۳

7 و سرها نهادند K : سر نهادند Z - B || 11 راضی شد BKZ : + بد
از ان زن Z b || 14 یک من MN : منی B

ناله... کل : MN ، ج ۴ ، ص ۷۲۳/۳۲۱ : MA ، ص ۱۷/۳۴۳

پروانه درین مشکل سرگردان بماند؛ همانا که از حضرت مولانا چاره جسته؛ فرمود که آن خواهش را موقوف دارذ و دم بدم جواب ده که بدم الی مالا نیهایه

3

(۳۸۵/۳) همچنان مگر عزیزی خاتونش را دوست می داشت؛ روزی خاتون از سر ناز گفته باشد که ای خواجه بیابسه طلاق سوگند بخور که آنج از تو خواهم بمن بدهی والا من مطلقه باشم؛ شوهر قبول کرد؛ زن گفت: می خواهم که هر نعمتی و عجبایی که حق تعالی در جهان آفریده است پیش من حاضر آری؛ شوهر بیچاره درین کار فرو ماند و تدبیر آن خواهش را نمی توانست کردن؛ عاقبه الامر از سر 6 اخلاص برخاست و بحضرت مولانا آمده کیفیت ماجرا را باز گفت؛ فرمود که برو کتاب الله را بدست آور و آن را در دستارچه بسته در دامن آن خاتون نه؛ چنانست که تر و خشک نعمتهای جهان را در دامن 12 او کرده باشی و عجایب عالم را پیش او حاضر آورده که لا رطب ولا یابس الا فی کتاب مبین (۵۹/۶) هرگز طلاق و فراق واقع نشود (۳۸۶/۳) همچنان از حضرت مولانا پرسیدند که سر ورود 15 بَارَكَ اللهُ فِي سَبْتِهَا وَخَيْسِيهَا چیست؟ گفت: از برای آنکه هر دو همسایه جمعه اند، برای شرف و مبارکی روز آذینه سبت و خیس نیز تشریف مبارکی یافت الا فی اهراق الدّم و همچنان هر عقلی و نفسی که 18

T, I, 467; H, I, 340 ۲۴۷-۲۴۶ K آ ۱۱۶ B آ ۱۲۳ Z ۳۸۶ - ۳۸۵/۳

1 بماند BZ: بماند K || 2 جواب BK ~ دهذ Z || 9 آن KZ: اب B ||

11 کتاب الله را B: کتاب الله KZ || 13 عالم را Z جهان را BK: || 17 جه KZ:

مع B || 18 و همچنان BK: Z -

همسایه عشق شوند و او را در میانه شیخِ خود سازند ، لاجرم هر چه گویند و کنند مبارک و متبرک باشد ؛ چنانک گفت

شعر (رمل)

3.

همنشینی مقبلان چون کیمیاست چون نظرشان کیمیائی خود کجاست

(۳۸۷/۳) همچنان منقولست که روزی حضرت مولانا بحجره

چلبی بدرالدین ولدِ مدرّس درآمد و او را خفته دید و الهی نامه را

در پسِ پشتِ خود نهاده ؛ فرمود که خواجه حکیم حاضر و تو در خواب

رفته ؛ همانا که رعایتِ ادبِ صورت از سایرِ طاعات بهترست ؛ ادب را

نگاه دار تا محلّ غضب و هدفِ عطف نگردي

9.

شعر (رمل)

از خدا جویم توفیقِ ادب بی ادب محروم گشت از لطفِ رب

بی ادب تنها نه خود را داشت بند بلکه آتش در همه آفاق زذ

12.

خُنُک جانِ او را که در ادبِ ظاهر و باطنِ فاطن و کامل باشد ؛

همانا که در هر خانه که کلامِ الله حاضر آید ، الله تعالی حاضر شود

و کجا که احادیثِ نبوی باشد حضرتِ رسول الله حاضر آید و در هر

مقامی که کلامِ اولیا خوانده شود ارواحِ اولیا حاضر آیند

و هذه کفایه

15.

T, I, 469 ; H, I, 341

۲۴۸ K آ ۱۱۶ B ب ۱۲۳ Z ۳۸۷/۳

1 لاجرم K ~ هر چه Z || هر چه KZ : B - || 2 و تبرک BK : Z -

12 b در همه Z : بر همه BK || 13 ظاهر و KZ : + ادب B || 15 الله BZ : K -

16 آینه BZ : شود K

12 بی ادب .... زذ : MN . ج ۱ ، ص ۷۸/۷ - ۷۹ : MA ، ص ۱۶/۳

(۳۸۸/۳) همچنان منقولست که روزی شمس الدین ولد مدرّس

- در حجره خود خفته بود و از سر غشیان و نسیان مشغول را پس
 پست خود نهاده ؛ از ناگاه حضرت مولانا درآمده آن کتاب را چنان
 دید ؛ فرمود که یعنی این سخن ما برای آن آمد که پس پست افتد ؛
 والله والله از آن جا که آفتاب سر می زند تا آنجا که فرو می رود این معنی
 خواهد گرفتن و در اقلیمها خواهد رفتن و هیچ محلی و مجمعی نباشد که
 این کلام خوانده نشود ؛ تا بحدّی که در معبدها و مصطبها خوانده شود
 و جمیع میل از آن سخن حلال پوشند و بهره مند شوند

- 9 (۳۸۹/۳) همچنان مگر حضرت سلطان ولد روزی فرموده باشد
 که سخنان شمارا بایزیدی باید فهم کند ؛ فرمود که فی بیاه الدین باران
 ما بآن راضی نشوند

- 12 (۳۹۰/۳) حضرت ولد روزی پرسیده است که بعضی مردم گاه
 گاه بیاران اعتقاد مینمایند و باز فاتر و دیگرگون می شوند ؛ فرمود که
 مثال آن جماعت چنانست که اوقات دیوانگان سخنان عاقلانه میگویند
 و اغلب باز بهذیان و تریات مشغول میشوند ؛ اما دولت راست آنکس
 15 راست که هیچ وجه قدم از جاده اعتقاد و اخلاص بیرون نهد و در
 صراط مستقیم باشد که *إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا*
 18 (۳۰/۴۱ ؛ ۱۴/۴۶) که مقام استقامت مقام صدایقت

۳۸۸/۳ - ۳۹۰ Z ۱۲۳ ب - ۱۲۴ B ۱۱۶ ب K ۲۴۸ - ۲۴۹
 T, I, 469 - 70 ; H, I, 341 - 42

2 ب Z : — BZ 7 که KB : — Z 15 و ترهات B : — KZ 17 صراط

- (۳۹۱/۳) الحکایه درویشی در حضرت مولانا حکایت کرده است که
 ۳ فلانی شراب خوارِ عظیمست، اما هیچ مست نمی شود؛ فرمود که
 مگر بر جیب میریزد؛ چه خاصیتِ شراب آنست که مست کند
 و وقتی <که> مستی نکند سر که بوذه باشد؛ مثالِ مقلدانِ شریعت
 و طریقت نیز همچنانست که کلامِ الله را میخوانند و میخایند و هیچ
 ۶ نمی خوارند و سخنانِ اولیا را تقریر می کنند و هیچ گونه مستی و شوق
 ندارند و از آنجا ذوق نمی یابند، از آنک می خوانند و می خایند و هیچ نمی
 خورند؛ همانا که از خدا خوانی خذادانی بهترست و مقصود از لیَعْبُدُونَ
 ۹ لیَعْرِفُونَ است، فَهُوَ الْمَطْلُوب

- (۳۹۲/۳) همچنان روزی در بابِ عشق معانی می گفت؛ فرمود که
 ۱۲ العشق یزیدُ بِالسَّمْعِ وَ یَنْقُصُ بِالْجِمَاعِ؛ چه هر که بجاع مشغول
 شود چنانست که پر و بالِ خود را بمقراض می برد و طنابهای حیانش را
 می سگلد و پایهٔ زردبانِ آسمان را می شکند
 (۳۹۳/۳) همچنان روزی فرمود که مردم را بالا بردن قوی مشکست
 ۱۵ اما بسوی زیر زود می افتد

(۳۹۴/۴) همچنان روزی در معنیٔ ابن بیت معرفت می فرمود که

شعر (رمل)

- ۱۸ چون چنین خواهی خدا خواهد چنین می دهد حق آرزوی متقین

T, I, 470; H, I, 342 ۲۴۹ K ب ۱۱۶ B آ ۱۲۴ Z ۳۹۴ - ۳۹۱/۳

الحکایه KZ: همچنان B || ۱۴ قوی KB: Z || ۱۶ همچنان KB: Z -

۱۸ چون... متقین: MN، ج ۴، ص ۲۷۸ ۶/۲۷۳ MA

یعنی که حق سبحانه و تعالی خواستِ بندگانِ خاصّ خود را بی‌امهالی و امهالی قبل‌الأمات و بعد‌الأمات بوی می‌دهد؛ چنانکه در شهری آتشِ عظیم افزاده بود و اصلاً کشته نمی‌شد؛ قطبی از آن حال تفحص کرد؛³ دید که درویشی را آرزوی کباب شده بود و آتش نمی‌یافت؛ چون از آنجا فارغ شد، پف کرد و آتشها فرو مرد

- (۳۹۵/۳) همچنان خدمتِ شیخ محمودِ نَجَّارِ روایت کرد که پیوسته حضرتِ خداوندگار از خدمتِ شیخ محمدِ خادم سؤال کردی که امروز در خانه ما چیزی هست؟ اگر گفתי خیرست، هیچ نیست، منبسط گشتی و شکرها کردی که لله الحمد والمِنَّه که خانه ما امروز بخانه پیغامبر⁹ ما می‌ماند و اگر گفתי که مالا بدّ مطبخ مهیا است و چیزی کم نیست منفعَل گشتی و گفתי که ازین خانه بوی فرعون می‌آید

- وگویند در بندگی ایشان هرگز شمع می‌ور نکردندی بغیر از چراغ¹² بز نبودی و گفתי هَذَا لِلْمُلُوكِ وَهَذَا لِلصُّعْلُوكِ

(۳۹۶/۳) همچنان خدمتِ مولانا اختیارالدین که از کبارِ اصحاب

- بود روایت کرد که روزی در حضرتِ مولانا نشسته بودیم، از ناگاه¹⁵ برخاست و عَلَیْکَ السَّلَامُ کرد و بنشست و ما هیچ کسی را ندیدیم؛ بعد از آن فرمود که بَیْشَرٌ آفَعَلَ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنْ الصَّابِرِينَ (۱۰۲/۳۷) می‌کن هر آنچه کردنیست؛ حضرتِ چلبی¹⁸ حسام‌الدین سرنهاذ و از آن حال باز پرسید؛ فرمود که دیدم شخصی

۳۹۵/۳ - ۳۹۶ B ۱۲۱ آ ۱۱۶ - آ ۱۱۷ ب ۲۵۰ K ۴۷۱ : H, I, 342-43 T, I,

1-2 امهالی و امهالی BK : امهالی و امهالی Z ۹ کردی که KZ : کردی B 2 اله که

KZ : و اله B

ازرق چشمی پر خشمی، زرد صورتی پیشم آمد و سلام کرد که من
تَبِّمُ و مرا حُمَّتِ خوانند؛ دستوری دادم تا مرا سه روز مهمان باشد؛
۳ فی الحال لرزیدن گرفت، چون سه روز منقضی شد دیگر زحمتِ تب را
ندید و بموافقتِ حضرتش جمیع یاران را سه سه روز تب گرفت

(۳۹۷/۳) همچنان منقولست از حضرتِ سلطان الخلفا چلی
۸ حسام الدین رضی الله عنه که او فرمود که در سفرِ شام ملازمِ مولانا بودم؛
همانا که در دمشق در مدرسه در آمدم؛ می بیند که جماعتِ فقها در عرضِ
پاکتِ بهاء ولد خبثِ فقیهانه می کردند که چرا شاید که او را سلطان العلماء
۹ گویند و عالمیان را سغیه خود کرده از قربتِ الله دم می زنند و خود را اللهی
می خوانند و در آن گفتنِ مساوی گرم شده بودند؛ حضرتِ مولانا با ایشان
اتحاد نموده هیچ نمی گفت؛ مگر از آن جماعت یکی او را دریافته خاموش
۱۲ شدند؛ چون از مدرسه بیرون آمدم آن شخص حال را با فقها گفته
باشد که این مرد فرزندی بهاء ولدست؛ همشان سر باز کرده عذر ها خواستند
و انصافِ درویشانه داده مهمانی عظیم کردند؛ فرمود که مقصودِ ما خوشی
۱۵ شماس، پیوسته ما طالبِ آن خوشیم

(۳۹۸/۳) همچنان منقولست که روزی معین الدین پروانه زیارت
شیخ صدر الدین آمده بود و در آن صحبتِ حکایاتِ ادرارات می کردند
۱۸ و در آن زمان مگر جهتِ اصحاب هر روز نیم دینار ادراری می دادند؛

۳۹۷/۳-۳۹۸ Z ۱۲۵ B ۱۱۷ آ K ۲۵۱-۲۵۲

T, I, 473; H, I, 344

۴ سه سه BK : سه Z ۵ همچنان KZ : — B ۹ شبه KZ : شبه B ۱۱ کرده
B : کرد KZ ۱۶ همچنان KB : — Z

شیخ فرموده باشد که حضرت مولانا از ادراری هر دو عالم فراغت دارد ؛
 بدرویشان مقلّ مستحق باید دادن ؛ همان روز پروانه هم بزیارت
 مولانا آمده ؛ فرمود که معین الدین شیخ را اخراجات بسیارست و معیشت
 پادشاهانه می کند ؛ یاران ما را هیچ نمی باید و آن دینار بوجه مطبخ
 او اولیترست ؛ پروانه سرنهاده و بسیار گریست و یاران را بندگیها نمود

۶ (۳/۳۹۹) همچنان شیخ محمود نجات روایت کرد که روزی یاران
 تشیع زدند که شیخ صدرالدین را چندین ادرارات است و اوقاف و حضرت
 مولانا را نیم دینارست فحسب ؛ فرمود که شیخ را اخراجات بیشتر
 ست و حمایت مسافران بر ذمت او ؛ و ما را هیچ نیست ، آن را نیز
 بدیشان باید دادن

(۳/۴۰۰) همچنان از کُتمل اصحاب منقولست که روزی در بندگی

۱۲ مولانا حکایت شیخ اوحّد الدّین کرمانی رحمه الله علیه می کردند که مردی
 شاهد باز بود، اما پاک باز بود و چیزی نمی کرد ؛ فرمود کاشکی کردی
 و گذشتی

۱۵ شعر (رمل)

ای برادر بی نهایت در گه نیست بر هر آنج می رسی بالله مه ایست

چنانک درویشی بخدمت ابا یزید رحمه الله علیه آمد تا مرید شود ؛ شیخ
 ۱۸ فرمود که ازین گناهان مشهور که در افواه اناث و ذکور مذکورست هیچ

T, I, 474; H, I, 545

۳/۳۹۹ - ۴۰۰ Z ۱۲۵ B ۱۱۷ K ۲۵۲

۶ همچنان KZ : B ۸ مولانا B ۱۲ رحمه الله ... علیه KZ :

رحمه الله B ۱۳ اما پاک باز بود KB : Z ۱۷ رحمه الله علیه Z ~ اند KB

- کرده؟ گفت: فی، فرمود که برو همه را بین و بگذر آنگاه بیا و مرید شو،
 تا مبادا که در خلوات آن زهدِ صیرفِ تو ترا ره زنی کند و عجبی
 در باطنِ تو سر زند و بکلی ذلولِ شیطانِ ذلیلِ ذلیل شوی و از شومی 3
 خودبینی از خدایینی محروم مانی؛ چه از دیدنِ طاعاتِ عجب و هستی
 می زاید و از دیدنِ گناهانِ مسکنت و شکستگی سر می زند؛ پس مردِ
 مردانه آنست که روز بروز بیشتر شود و پیشتر روذ و دمبدم از قال بحال 6
 ارتحال نماید؛ همانا که درین راه تعلّق و توقف موجبِ هلاکِ تُست
 (۴۰۱/۳) همچنان روزی حضرتِ مولانا فرمود که شیخِ اوحد الدین
 9 در عالمِ میراثِ بد گذاشت، فَلَهُ وِزْرُهَا وِزْرٌ مِّنْ عَمَلِ بَيْهَاتٍ

شعر (رمل)

- هر که او بنهاد نا خوش سنتی سوی او نفرین روذ هر ساعتی
 12 نیکوان را هست میراث از خوش آب آن چه میراثست اَوْرَثْنَا الْكِتَابَ
 (۴۰۲/۳) همچنان یکی سؤال کرد که در زوایا و خوانیق پیوسته
 کوزه ها را برابرِ قبله می نهند، چه معنی دارد؟ فرمود که چون مسافری
 15 غریب از درِ مقام در آید باید که هیچ نگوید و از توجهِ کوزه استدلالِ
 قبله کرده اول دو رکعت نماز کند؛ پس آنگه بحاضران سلام دهد
 و سخن گوید و در مذهبِ بعضی اول سلام دهد و نماز کند آنگاه
 18 بسخن گفتن مشغول شود

T, I, 475; H, I, 345

۲۰۲ K ب ۱۱۷ B ب ۱۲۵ Z ۴۰۲-۴۰۱/۳

5 شکستی KZ : شکستی B || 16 کرده KZ : B || پس KB : Z ||

17 اول KZ : B

11-12 هر که... الکتاب: MN/ح ۱، ص ۴۶/۴۷، ۷۴۷: MA، ص ۲۰/۷

- (۴/ ۴۰۳) همچنان یارانِ مقرب و اخوانِ مؤدب رَحِمَهُمُ اللهُ چنان روایت کردند که اوقاتِ محبّان و معتقدانِ آن حضرت سیمها و دینارها می آوردند و پنهانی در زیرِ نمذش می ریختند؛ حضرت مولانا جهتِ رعایتِ خاطرِ دوستان قبول می کرد و هیچ نمی گفت؛ در نیمشی که بنماز بر می خاست آن مجموع را بر گرفته در چاهها ریختی؛ اصحابِ اخبار بطریقِ افتقار سؤال کردند که چرا بیاران انعام نمی کنند و بجاه می ریزد؛ فرمود که علامتِ کمالِ محبت و دوستی آنست که محبوبترین و بهترین چیزها را بدوستان و یاران دهند، نه آنکه چیزهای ناخوش و زهرناک را بیاران ابتار کنند؛ همانا که جمیع اسباب و عروضِ دنیا زهرِ قاتل و مناعِ قلیل بی حاصل است؛ دریغ می آید که بمحبّانِ خود دهم و چیزی که مرا زیان می کند و زحمت می دهد اولی آنست که بشما نیز ندم و شمارا از دریغ دارم و این حدیث را فرمود که ضَعْ يَدَكَ عَلَى صَدْرِكَ فَمَا أَحْبَبْتَ أَنْ تَصْنَعَ لِنَفْسِكَ فَاصْنَعْ لِأَخِيكَ

مصراع (هزج)

15

مپسند بکس آنچ بخوذ نپسندی

(۴/ ۴۰۴) همچنان مگر روزی حرمِ خداوندگار از علتِ قلتِ

حکایت می کرد؛ فرمود که دنیا را از شما دریغ نمی دارم؛ بلکه شمارا

18

از دنیا دریغ می دارم

T, I, 477; H, I, 347

۴۰۳ K آ ۱۱۸ B آ ۱۲۵ Z ۴۰۴ - ۴۰۳/۴

3 حضرت مولانا KBZh: Z || 9 و جمیع اسباب KZ: B || 16 مصرع

Z: 2 شر K - B || 16 روزی KBZh: Z -

- (۴۰۵/۳) همچنان از قدمای اصحاب منقولست که روزی حضرت مولانا بجمّام در آمد و هفت شبانروزی در خزینه حَمّام بنشست؛ بعد از 3 افغان بسیار و غریب بی شمار یاران بیرون آمد، بسوی مدرسه روانه شد؛ از سرّ آن معنی سؤال کردند؛ فرمود که یکدمه با اهل دنیا صحبت کرده بودم و تمّ سرما یافته بود؛ میخواستم که از آن برودت خلاص یابم، 6 تا دیگران را که در زمهریر دنیا عزفتند، چه رسد و از آن یخبندان دنیا کی خلاص یابند؛ واللّٰه واللّٰه تا طالب آفتاب تموّز معنوی نشوند از آن جمادی و فسرده گی ابدًا نرهند و روان ایشان روانی و روائی نیابد و در حقیقت آن آفتاب صحبت مرد خداست و القّب دیدار مبارکش او؛ 9 و همچنان در صفّ اهل دنیا فرموده است

شعر (رمل)

- 12 چون جادند و فسرده و تن شگرف می جهند انفاسشان از تلّ برف
چون زمین زین برف در بوشد کفن تیغ خرشید حسام الدین بزّن
گر جهان پُر برف گردد سر بسر تابِ خور بکند از دُش با یک نظر
- 15 (۴۰۶/۳) همچنان خدمتِ امامِ تربّه معظم، یارِ مکرم بهاء الدین بحری رَحْمَهُ اللّٰهُ چنان روایت کرد که مصحوب حضرت مولانا بجانب

T, I, 478; H, I, 347 ۲۰۴ - ۲۰۳ K ۱۱۸ B ۱۲۵ Z ۴۰۶ - ۴۰۵/۳

3 بی شمار KZ : — B || آمد KZ : آمد B

12 - 13 چون . . . بزّن : MN . ج ۶ ، ص ۲۷۵ / ۸۹ - ۹۰ : MA

ص ۵۵۲ / ۲۸ - ۲۹

14 کر . . . نظر : MN ، ج ۱ ، ص ۵۴۳/۳۴ : MA ، ص ۱۴ / ۲۰

آبگرم رفته بودیم ؛ همچنان ده روز تمام در اندرونِ آب گرم بنشست
و هیچ افطاری نفرمود و از ناگاه تُرکی کاسهٔ بزرگش ماست آورده در
آنجا سیرِ بسیار کرد و افطار نمود ؛ پس از آن چهل روزِ دیگر بنوقِ
ساع مشغول شد و اصلاً چیزی نخورد ؛ چه آن پادشاهِ انام اغلبِ ۳
ایام تعبیرِ زمانِ خود برین نسق می فرمود

(۴۰۷/۳) همچنان روزی در میانِ معرفتِ فرمود که درویشی را که
پیوسته در طالبِ خدایت و از خلقِ انقطاعِ کلتی نموده سالکِ ممالکِ ۶
ممالکِ عشق است ، چهل خواجهٔ منعمِ محبتِ مال بخش می باید تا خدمتِ
او کنند و مالا بدتِ او را من جمیع الوجوه تدارک سازند و او را هیچ چیزی
مفتقر نگردانند تا او بفراغِ بالِ پروبال بگشوده بقال و حالِ خود ۹
مشغول گردد و مستغرقِ وصالِ حق شود و جهتِ دور آن قربی حاصل
کند و اغلبِ انبیا و اولیا را تا این آلت دست نداد آن حالت روی نمود
و هَذِهِ كَيْفَايَةُ لَا صَحَابِ الْهَيْدَايَةِ ۱۲

(۴۰۸/۳) همچنان خدمتِ خلاصهٔ الاصحابِ مظهرِ نورِ عمری شیخ
جمال الدینِ قری رحمة الله علیه چنان روایت کرد که روزی سلطان
عزالدینِ کیکاوس اَنَارَ اللهُ بُرْهَانَهُ زیارتِ حضرتِ مولانا آمده بود ؛ ۱۵
چنانکه می باید بوی التفاتی نفرمود ، بمعارف و نصایح مشغول نشد ؛ سلطانِ
اسلام بنده وار تذلل نموده گفت : تا حضرتِ مولانا بمن پندی دهد ؛
فرمود که چه پندی دهم ؛ ترا شبانی فرموده اند گرگی می کنی ؛ پاسبانیت ۱۸

- فرموده اند دزدی میکنی ؛ رحمت سلطان کرد ، بسخنِ شیطان کار میکنی ؛ همانا که سلطان گریان بیرون آمد بر درِ مدرسه سر برهنه کرده توها کرد و گفت : خداوندا اگرچه حضرت مولانا بمن سخنانِ سخت فرمود از بهرِ تو فرمود ؛ من بنده بیچاره نیز این تواضع و تضرع از بهرِ پادشاهی تو میکنم ، بحرمتِ این دو صدقِ بی ربا که بر من رحمت کنی و این بیت را گفت

شعر (هزج)

- بر آبِ دو دینده نمِ رحمت کن بر سینه پر سوز و غم رحمت کن
ای رحمتِ تو بیشتر از هر بیشی بر من که زهر کی کم رحمت کن
- همانا که حضرت مولانا خرامان بیرون آمد و او را نوازشِ عظیم فرموده گفت : برو که حق تعالی بتو رحمت کرد و ترا آمرزید
- (۴۰۹/۳) همچنان هم او نقل کرد که روزی در بندگیِ خداوندگار حکایت کردند که اتابک ارسلان طغتمش مدرسه عظیم ساخته در وقفیه خود قیدها کرده است که البته در آن مدرسه مدرّس حنفی مذهب باشد و صوفی باشد و دایماً فقهیات خوانند و شافعیان را در آنجا تمکین ندهند ؛ حضرت مولانا فرمود که بروایتِ ابن مسعود رضی الله عنه خیری مقید در راهِ حق نا محمودست ؛ چه هر خیری که جهتِ مرصّات حق می کنند می باید که بی قید و شرط باشد که ناخالصاً لوجه الله

T, I, 481 ; H, I, 349

۴۰۹/۳ ۱۲۶ Z ب ۱۱۸ B . ۲۰۰ K

2 آمد بر در مدرسه KZ : — B 5 که BZ : — K 8 دینده KZ :

ر B K 9 آمد BKZ : آمده 2h 13 ساخته KZ : + B 17 رضی الله عنه

BZ — : KZh

- باشد و ثواب آن مضاعف گردد و این خیرِ مقید او بذآن می ماند که درویشی هندی با خواجه نیشابوری همراه شد و آن درویش بفرات تمام پا برهنه می رفت و از آسیبِ خار و خارِ احتراز نمی کرد؛ نیشابوری را 3 بوی رحم آمد؛ کفشِ خود را بوی بخشیده هندی دعاها می کرد و بجد تمام می رفت؛ نیشابوری دم بدم تحکم می کرد که چنان رو و چنن کن و پا بر سنگلاخ آهسته تر نه و از زخمِ خار پرهیز کن؛ هندی ملول 6 شد، کفش را بیرون آورده پیشِ وی نهاد که بستان؛ مرا خیرِ مقید نمی باید؛ سی سالست که برهنه پا می گردم، بی هیچ قیدی؛ اکنون 9 برای کفشی نتوانم مقید و محکوم کسی شدن و بمنون منت گشتن؛ پس معلوم شد که خیرِ مقید مفید نیست؛ اگر خواهی که از تمام قیود مطلق باشی پیوسته خیرِ مطلق کن وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ (۷/۷۴ - ۷)

12

شعر (هزج)

تا کاسه دوغِ خویش باشد پیشم از کيسه و کاسه کسان ندیشم
و ربي برگی بمرگ مالذ گوشم آزادی را ببندگی نفروشم

15

(۱۱۰/۳) همچنان ازو منقولست که روزی معین الدین پروانه باولادِ خطیر شرف الدین و ضیاء الدین نکیدی رحمها الله زیارتِ مولانا آمده بودند پروانه اتماس نمود که البته موعظه بشنود؛ فرمود که امیر معین الدین

T, I, 482; H, I, 351

۱۱۰/۳ Z ۱۲۶ B ۱۱۹ K ۲۵۷

۲ نیشابوری را KZ : خواجه را B 4 آمد KZ : آمده B ۱۱ بخشیده BZ : بخشید

K 3 ۱۱ KBZh : — 2 ۱۱ 6 آهسته BZ : آهسته K 13 b ندیشم KB : ندیشم

2 15 ۱۱ بولاد KZ : با اولاد B

تا توانی بی توانی چهار قبله را خدمت کن و خدمت آن چهار قبله را بر خود لازم دان ؛ پروانه سرنهاده که ما قبله یکی می دانیم ، سه قبله دیگر کدام است ؟ فرمود که اول قبله نمازست ، بروزی پنج بار ؛ دوم آسمان ، قبله دعاست ، تا چون احتیاج افتد روی بسوی قبله دعا کنی و بزاری تمام ملتئم خود را در یوزه کنی ؛ سوم پادشاهان ، قبله حاجات درماندگان اند و ملجاء مظلومان ، تا چون مظلومی و درمانده روی بسوی تو آرذ حاجت او را روا کنی تا حق تعالی حاجت دینی و دنیائی تو روا کند

شعر (خفیف)

9

تا توانی درون کس مخراش   کاندین راه خارها باشد
کار درویش مستمند بر آر   تا ترا نیز کارها باشند

چهارم دل مردان خدا ، قبله نظر حق است و از مکونات عالیه و برتر ؛

شعر (رمل)

آن دلی کز آسمانها برترست   آن دل ابدال یا پیغامبرست
مسجدی کان در درون اولیاست   سجده گاه جمله است آنجا خداست

زینهار نگاه داری تا سنگت فجور در آن دلها نیندازی و با غیر او نپردازی و همچنان چون تو باخلاص تمام و اهتمام تام طرف حق را نگاه داشته

7 تو KZ : ترا B || 12 مکونات BZ : مکونات K || 14 ابدال BZ : + و K

14 آن .... پیغامبرست : MN ، ج ۳ ، ص ۱۲۸/۲۲۲ : MA ، ص ۲۵۱/۱۶

15 مسجدی .. خداست : MN ، ج ۲ ، ص ۴۱/۳۱۱ : MA ، ص ۱۷۴/۱۲

باشی ملک سبحانه وتعالی مملکت دین ودولت دنیا وآخرت را بر تو نگاه دارد؛ السلامُ عَلَیْکُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ گویان هی برخاست؛ پروانه

سجده کنان بیرون آمده وبسی انعامها که یاران را فرمود ³

(۱۱۱/۳) همچنان روایت کردند که روزی حضرت مولانا در معنی

این بیت معانی می فرمود

⁶ شعر (رمل)

تا نگوئی سر سلطان را بکس تا نریزی قند را پیش مگس

حکایتی فرمود که شخصی بجانب شهری عزیمت کرده بود تا طراری

آن قوم را دریابد و در آنجا بعیاری مشغول شود؛ ناگاه بمحلّه ⁹

رسید؛ کوزکی را دید که کلیجه بردست گرفته بود و می خورد؛ این

عیار ازو درخواست کرد؛ کوزک گفت: نمی دهم؛ بجید گرفت؛

¹² کوزک گفت: همچون گاو بانگی زن تا بدهم؛ عیار سوسو نظر

کرد، هیچ کسی ندید؛ از غایت جوع آلبقر بتقر وار بانگی بکرد؛

گفت: اکنون بده؛ گفت: نمی دهم؛ از آنک ماذر و پذیر من سپرده

¹⁵ اند که کلیجه را بگاو مده که لایق گاو کاه باشد

شعر (رمل)

قند خرا را گر طرب انگبخنی پیش خر قینطار شکر ریختی

T, I, 434 ; H, I, 352

۱۱۱/۳ Z ۱۲۷ ب ۱۱۹ B ۲۵۷ K

2 غلبکم KZ : غلبك B || 3 فرمود KBZ : فرموده Zb || 8 حکایتی KZ :

حکایت B || 12 همچون KB : — Z

7 تانگوئی ... مکس : MN ج ۰ ۲ ص ۴ / ۲۰ : MA ص ۱۰ / ۱۹۳

17 قند ... ریختی : MN ج ۰ ۶ ص ۲۸۰ / ۱۶۲ : MA ص ۱۵ / ۵۵۴

همچنان کلامِ حکمت و اسرارِ احرار را بهر کسی نشاید گفتن ؛
 بلک منع و سترِ آن از جمله واجباتست که لا تُعْطُوا الْحِكْمَةَ غَيْرَ
 3 أَهْلِهَا فَتُظْلِمُوا إِلَى آخِرِهِ و تا کسی محلِ آن اسرار و قابلِ
 آن دینار نبوذ نشاید نمودن و نا محرم را گستاخ کردن

فصل فی بعض لطایفه قدسِ الله سیره

6 (۴۱۲/۳) ناقدانِ اخبار و ناقلانِ اخبار روایت چنان کردند که روزی
 حضرت سلطان و لد را چند دیناری ضایع شده بود ؛ تمامتِ خانها را
 درهم زده از آن درهم اثری پیدا نشد و همه درهمِ آن عاقبت در میانِ کتبِ
 9 برادرِ علاء الدینِ قیرشهری موجود شد ؛ همچنان حضرتِ ولد بتوبیخ
 و تفریع آغاز کرد ، عتابها کرد و سقطها می داد ؛ حضرتِ مولانا فرمود که
 بهاء الدین علی نه که حرفِ جرتست ؟ اگر علی جرت نکند پس چه
 12 کند ؟ هر دو صفا شدند

(۴۱۳/۳) همچنان محمود خاتون نامی را بعزیزی داده بودند ؛
 مگر بطبعِ دامادِ موافق نیفتاده با وی دخول نکرد و هر دو در خانه
 15 گِردکِ مقبوض و سردکِ مانده بودند و قبضِ عظیمِ ایشان را فرو
 گرفته بود ؛ از ناگاه حضرتِ مولانا از درِ گردک در آمده مبارک
 باز کرد و دیناری چند نثار فرموده فرمود که فی فی محموده قابض نباشد ؛
 18 در محموده قبض چه کار دارد ؛ همان ساعت در هر دو بسطی روی نموده

از آن قبض اطلاق یافته مجلس چند کار کرد ، نتیجه ذوق آن عمل را
نگران شدند ؛ همانا که داماد و عروس سر نهاده سروری دریشان
ساری شد

3

(۴۱۴/۳) همچنان مگر در عروسی یاری حاضر شده بود ؛ یکی
بانگی بر زد که شکتر باذام نیست بیاورند ؛ مولانا فرمود که شکر
هست ، اما با دام است

6

(۴۱۵/۳) همچنان چوبان دلاک روزی حضرت مولانا را سر
می تراشید و در حلق موی مبالغه می کرد ، فرمود که چون باز خواهد
رستن این قدر کافیت

9

(۴۱۶/۳) همچنان از عفتات مخدرات منقولست که روزی در ضمیر منیر
کرا خاتون رَضِیَّ آللهُ عنها گذشته باشد که حضرت مولانا زمانهاست که
در تنقیل طعام و منام ، و کثرت سماع و صیام ، و تقریر معارف و کلام ،
قیام می نماید و مبالغه عظیم میفرماید و ریاضت قوی می کند از آن
سبب اصلا بجانب ما التفات نمی کند و گرد شاهد بازی نمی گردد ؛
عجا از صفت بشری و شهوت زناشوهری درو اثری مانده باشد یا بکلی
اشتها ساقط شده فارغ گشته است ؟ هانشب تشریف صحبت ارزانی
فرموده چون شیر غران مست هفتاد نوبت دخول کرد تا بحدی که از

15

T, I, 485-86; H, I, 354 ۲۵۸ K آ ۱۲۰ B آ ۱۲۸ Z ۴۱۶-۴۱۴/۳

1 کرد KB : کرده B || 4 همچنان KB : - Z || 7 چوبان KZ : چوبان B

11 باشد KB : - Z || 14 شاهد KZ : شاه B || 16 تشریف KBZh : - Z

دستِ مولانا گریزان گشته بطرفِ بامِ مدرسه روان شد و استغفارها می کرد و باز حضرتش بجدّ می گرفت که هنوز تمام نشد؛ بعد از آن فرمود که مردانِ خدا بر هر چه خواهند قادرند و بر ضایرِ مردم ناظر و در هر حالی که جوئی حاضر و حضرتِ عزّت ایشان را حافظ و ناصر و حاشا که از امورِ جزئیّات ذاهل و قاصر باشند و همانا که ترکِ مباشرت و معاشرتِ ما از غایتِ استغراق و مشغولیتِ بحضرتِ حق و آن هم از برای شماسست؛ می خواهم که بعد الیوم خود را جهتِ آن عالم آراسته و مهیا گردانی که آن خوشی و آن لذّت بی زوال و باقیست؛ بعد از آن فرمود: همین قضیه بعینه میانِ صدّیقه و حضرتِ مصطفی صلعم واقع شده بود و صدّیقه از قلّتِ صحبتِ او می رنجید و اوقاتِ طالبِ لذّتِ نفسانی می بود؛ اتفاقاً روزی در حضرتِ رسول نشسته بود؛ عصفوری با دیگری در مجامعت مبالغه می نمود؛ صدّیقه آن معنی را بطریقِ مطایبه بحضرتِ رسول عرضه می داشت؛ همان شب با مذکوره نود بار دخول فرمود و گفت: یا عایشه! تا نپنداری که ما ازینها قاصریم و یا فترتی در قوّتِ ما طاری شده است؛ امّا بکامِ دل ترکِ این کام کرده طالبِ کامِ ابدی گشته ایم؛

فَبَكَتِ الصِّدِّيقَةُ وَتَابَتْ

شعر (رمل)

18 ترک لذتها و شهوتها سخاست هر که در شهوت فرو شد بر نخاست

1 بطرف K : طرف BZ || 4 ناصر KZ : + است B || 11 ذات KZ :
 — B || می بود KZ : می شود B || 17 شعر KB : — Z || 18 لذتها Z ~
 شهوتها KB

18 ترک ... بر نخاست : MN ج ۲ ص ۳۱۶ / ۱۲۷۲ : MA

(۴۱۷/۳) همچنان از کرامت اصحاب منقولست که روزی حضرت مولانا

سخنان فرید الدین عطار رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ مطالعه می فرمود؛ بوالفضولی گفته

باشد که کلام عطارست؛ فرمود که ای غر خواهر پس من کیستم؟³

هم از حضرتش عزیزی پرسید که لا مکان چه جاست و کجاست؟

فرمود که لا مکان جان و دل مردانست

مگر روزی صوفی پرسید که معنی آن چیست؟ فرمود که آن سخاست

که در راه حق از سر جان و دل برخیزد

شعر (هزج)

جان باشد و دل سخای درویش اینست اصول هر سخائی⁹

(۴۱۸/۳) همچنان عزیزی روایت کرد که روزی حضرت مولانا

از من قلمی درخواست کرد و بردیواری سطری چند بنوشت که ای مرد!

اگر توده مرده، خویش را یک مرده بنای که مقابل تو دو مرد و با سه¹²

مرد خواهد آمدن و تو همه را خواهی شکستن؛ اکنون تو نیم مرده نیستی

و خویش را صد مرده بمینائی، اَلْبُعْبُعُ اِذْ بَالَهُ اگر برابر تو دو بست

مرده بیاید حال تو چون خواهد بود؟¹³

(۴۱۹/۳) همچنان محمّد قان اخبار روایت کردند که

یکی جمعیت عظیم ساخته بود و جمیع اکابر آنجا بگاه حاضر گشته. مگر نازنین

خواجه زاده ارادت آورده مرید شد؛ حسودی گفته باشد که عجب این مرید¹⁸

T, I, 488; II, I, 354-5 ۲۶۰-۲۵۹ K ب ۱۲۰ B ۱۲۸ Z ۴۱۹-۴۱۷/۳

1 همچنان K: — ZB || 4 جاست BZ: حایست K || 8 شعر K: مصرع Z

B — 12 بنای KZ: بنائی B || 16 همچنان KZ: — B || 18 زاده KZ: — B

بِخُذَا رَسِيدَ وَخُذَا اَوْرَا اَمْرَزِيْدَ ، خُوْذْ رَا بُوِي نَمُوْذ ؟ حَضْرَتِ مَوْلَانَا
 فَرْمُوْذْ كِه اَوَّلَش اَمْرَزِيْدَ وَخُوْذْ رَا بُوِي نَمُوْذ اَنگَاهَش طَالِبِ مَا گَرْدَانِيْذ
 3 وَبَسُوِي مَا فَرَسْتَاذ ؛ چِه سَدَتِ اَلْهِي چَنَانَسْت كِه اَوَّل بِنْدَه رَا خُذَا قَبُوْل
 مِي كَنْد اَنگَاه بَسُوِي بِنْدگانَش رَاه مِي دَهْد تَا بِيْرَكْتِ صَحْبَتِ وَتَرْبِيْتِ اَوْ
 مَرْبِيْتِ مِي شُوْذ وَقُوْتِ مِي گِيْرِذ وَبِحَضْرَتِ عَزَّتِ قُرْبِيْتِ مِي يَابْذ ؛ چَنَانَك
 6 فَرْمُوْذ: فَكَلُوْا لَا اَلْمُرَبِّيْ مَا عَرَفْتُ رَبِّيْ وَالشَّيْخُ فِي قَوْمِهِ كَالنَّبِيِّ فِي
 اُمَّتِهِ ، بِي شَيْخِ اِگَر بِيْمَانْدِي بِيْمَانْدِي وَمَنْ لَا شَيْخَ لَهُ لَا دِيْنَ لَهُ

(۲/۴۲۰) هَمچَنان مَنقُوْلَسْت كِه رُوْزِي خَادِمَه حَرَمِ اَز قَلَتِ مَنَالِ
 9 وَجِهِ دَرَمِ شَكَايَتِ مِي كَرْد ؛ فَرْمُوْذ كِه اِگَر تِ هَزَار دِيْنار بَدَهْنْد وَگُوْشِ
 وَبِيْنِي وَعَضُوِي دِيْگَر اَز بَدَنِ تُوْجْذَا كَنْتَنْد رَاضِيْ بَاشِي ؟ كَفْتَا: نِي ؛ فَرْمُوْذ:
 پَس چَرَا دَعُوْئِي بِي نَوَائِي مِي كَنِي ؟ پَس بِي نَوَا نَبَاشِي بَا نَوَا بَاشِي وَچَنَدِيْن
 قِيْمَتِي چِيْزِ هَا كِه بَا خُوْذِ دَارِي چَرَا قَدِرِ اَن رَا نَدَانِي وَشَكْرِ اَن رَا نَكْنِي
 12 وَصَبْرِ فَقَرَا رَا اَسَ الْمَالِ خُوْذِ نَسَاْزِي ، وَاشْكُرُوْا نِعْمَةَ اللهِ اِنْ كُنْتُمْ
 اِيَّاهُ تَعْبُدُوْنَ (۱۶/۱۱۴)

شعر (رمل)

زَانَكْ شَاكِر رَا زِيَادَتِ وَعَدَه اسْت اَنچَنَانَكْ قُرْبِ مَزْدِ سَجْدَه اسْت

(۲/۴۲۱) هَمچَنان مَنقُوْلَسْت كِه رُوْزِي دُوْ شَخْصِ بَزْرَكْ بَا هَمْدِ دِيْگَر
 15 خُصُوْصِيْتِي مِي كَرْدَنْد وَتَرَهَاتِ وَسَقَطِ بَهْمِ دِيْگَر مِي كَفْتَنْد ؛ اَن يَكِي بَا قَرَانِ خُوْذِ

T, I, 489 : H, I, 356 ۲۶۰ K ب ۱۲۰ B ب ۱۲۸ Z ۴۲۱ - ۴۲۰/۲

1 خُوْذْ رَا ... نَمُوْذ KZ : B - 1-2 حَضْرَت ... نَمُوْذ KBZh : Z

7 بِيْمَانْدِي بِيْمَانْدِي KZ : بِيْمَانْدِي بِيْمَانْدِي B 9 وَجِهِ KZ : و B مِي كَرْد KZ :

كَرْد B اِكْرَت KBZh : اِكْر Z 11 اَن رَا KB : اَن Z 15 شَخْص KZ : شَخْصِي B

می گفت که خدا ترا بگیرد اگر دروغ می گوئی و آن دیگر می گفت که
نی فی خدا ترا بگیرد که تو دروغ می گوئی؛ از ناگاه حضرت مولانا
بسروقت ایشان رسیده فرمود که نی فی خدا نه ترا بگیرد و نه او را
3 بگیرد تا ما را بگیرد که لایق گرفت او مائیم و بگرفتاری او ما سزاواریم؛
هر دو سر نهاده صلح کردند و مرید مخلص شدند

(۲۲۲/۳) همچنان خدمت چلبی جلال الدین اسفهلار رحمة الله علیه
روایت کرد که روزی حضرت مولانا از خانه چلبی حسام الدین بیرون
آمده بحمام زیروا درآمده در خزینه حمام هفت شبانروزی فرو نشست،
9 تمامت یاران و عاشقان افغان می کردند که این چگونه رباط است
و چه سان معبشت است؟ بعد از آن هفت روز از ناگاه سر از سوراخ
خزینه بیرون کرده از خزینه دل اسرار و معانی فرمودن گرفت و این
غزل را سر آغاز کرد که

12

شعر

باز آمد ... الی آخره

و چندین غزلهای دیگر که فرمود و من در اندرون حمام طبق طبق
می نشستم و آن بنشها در دست من تر نشد و مسامات عرق بکاتی بر من
15 بسته شده بود، تا حدی که چند طبق را تعلیق زدم اصلاً دست من
عرق نکرد و فرجی من تر نگشت و من از نشستن و ایستادگی مانده
18 نشدم؛ همچنان دیدم که حضرت سلطان ولد درآمده سر نهاده و لایها

T, I, 490; H, I, 357

۲۶۱ K آ ۱۲۱ B آ ۱۲۹ Z ۲۲۲/۳

2 نی فی Z: نی فی KB || که K: — ZB || 4 مارا BZ: صرا K || بگیرد KB:
کبرد Z || 13 و این ... الی آخره BZ: — K || 15 نشد KZ: نمی شد B || 16 دست
KBZ || — Z || 18 آمده KZ: آمد B

کنان والد خود را بمدرسه برد و تا هفت روز دیگر ایلاً و نهاراً سماع
بوذ و هَذَا مِنَ الْقُوَّةِ الْإِلَهِيَّةِ وَالْقُدْرَتِ الصَّمَدَانِيَّةِ

- 3 (۴۲۳/۳) همچنان منقولست که کمال قوال که مصنف شهر
و استاذ دهر بوذ، مگر در سماع دوستی در ضمیرش گذشته باشد که
عجب مرا درین سماع چه مقدار قوال اندازی خواهی بوذن؟ همانا که
6 حضرت مولانا از روی زمین مثنی خاکی برگرفته در دف او ریخت که
بستان در دینده کن! در حال دید که دفش پر زر گشته بوذ و این غزل را
سر آغاز کرد و گفت:

9 شعر (رجز)

ای عاشقان ای عاشقان من خاک را گوهر کنم
وی مطربان وی مطربان دف شما پر زر کنم

- 12 عاقبة الحال کمال بیچاره کور شدند وی نالید و این نکبت بی ادبی را باز گفت
(۴۲۴/۳) همچنان از کرام یاران منقولست که روزی خدمت معین
الدین پروانه زیارت مولانا آمده بوذ و آن روز عنایت بی نهایت فرموده
15 لطایف بسیار گفت و حکایتی روایت فرمود که روزی حضرت حبیب
خدا مولانا و سیدنا محمد مصطفای مجتبی صلی الله علیه و سلم راهی
می رفت؛ از ناگاه با استخوانی رسیده بدست مبارک خود در خاک دفن

T, I, 491-2; H, I, 357-8 ۲۶۲-۲۶۱ K آ ۱۲۱ B ۱۲۹ Z ۴۲۴-۴۲۳/۳

3 قوال KZ: اقوال (!) B 8 آغاز کرد KZ: آغاز فرمود B 15 گفتند BZ: گفت

K 11 حبیب خدا K: — BZ 11 محمد K: — BZ 16 صلی الله علیه و سلم BZ:

عنه السلام K 17 با استخوانی BZ: بر استخوانی K

- کرد و بگذشت ؛ همچنان باستخوانی دیگر رسیده دید که عقری بر آن
 نشسته عقوبتش می‌کند ؛ نظر کرده او را نهوشانید و بگذشت ؛ صحابی
 سؤال از کیفیت آن حال کردند ؛ فرمود که آن استخوانِ اوّلین 3
 از آن مظلومی بود که پیوسته قلانِ ظالمان می‌کشید ، رحمت کردم و ویرا
 پوشانیدم و این استخوانِ دیگر از آن ظالمی بود که اصلاً در رعایتِ
 رعیت نبوذ و تعدّی می‌نمود ؛ حق سبحانه و تعالی از ظلمتِ ظلمِ او صورتِ 6
 عقری ساخته است تا روزِ نشور مراورا عذاب می‌کند ، امر نبوذ که
 او را بهوشانم ، همچنان بگذاشتم و بگذاشتم تا اولوالبصار از دیدها عبرتی
 ریخته عبرتی گیرند و از گناهانِ کرده استغفار کنند و از انتقامِ اِنْ اَللّٰهُ 9
 عَزَّوَجَلَّ ذُو اِنْتِقَامٍ (۴/۳ ؛ ۹۸/۵) ترسان و هراسان باشند

شعر (رمل)

- پس بدن‌دان بی گناهان را مگزر فکر کن از ضربتِ نامُحْتَرَز 12
 گر بدن‌دانش گزری پُر خون کُنی دردِ دندان‌ت بگیرد چون کُنی
 همانا که پروانه زاری کنان بیرون آمده آن روز بشکرانه ارشادِ آن
 حضرت تمامتِ علما و فقرا و اصحاب را عطاها و مَبَرَّاتِ ارزانی داشت 15

1 دید که KB : — Z || 3 حال Z : + سؤال KB || 5 و این KZ : و آن B ||
 6 سبحانه KB : — Z || ظلم KB : — Z || او KB : + و Z || 9 عبرتی Z عبری KB :

12 پس ... نا محترز : MN ، ج ۴ ، ص ۲۸۱۵/۴۴۴ MA : ۲/۲۹۹
 13 گر بدن‌دانش ... چون کُنی : MN ، ج ۱ ، ص ۱۳۱۶/۸۱ MA :
 ص ۲۲/۳۵

- (۲/۲۵۰) همچنان روزی حضرتش در معرفت گرم شده بود ؛
 فرمود که وای بر آنکس ما را شناخت و وای برو که ما را نشناخت
 3 و معلوم کرد که مقصود از آفرینش خلق شناخت و عرفان خالق است
 تعالی که *الْأَلِیَّعْرِفُونَ* یعنی وای بر آنکس خدا را شناخت و فرصت
 شناخت را مهمل گرفت و وای برو که شناخت و قدر آن را نشناخت
 6 و شکر آن را نکرد

شعر (رمل)

- ای بسا معشوق کآید نا شناخت پیش بذبختی نداند عشق باخت
 9 چه بذترین فراقها آنست که بعد العیان والوصال باشد *نَعُوذُ بِاللَّهِ*
مِنْ ذَٰلِکَ

- (۲/۲۶۳) همچنان خدمت کاتب کتب الاسرار، کاتب صحب الاشرار
 12 بهاء الدین بحری رَحِمَهُ اللهُ که سَبَّاحِ بَحَارِ معانی بود ، چنان روایت
 کرد که روزی با جمع اصحاب در حضرت مولانا و بالمحمد اولانا قَدَسَ اللهُ
 سِرَّهُ جمع آمده بودیم ؛ در خانه دامادش خواجه شهاب الدین و باران
 15 در نورِ حضورِ او مستغرق گشته بودند ؛ از ناگاه حضرت مولانا
 برخاست که مرحبا یا مصباح الله و باز فرو نشست و ما هیچ کسی را
 ندیدیم ؛ بعد از آن چلبی حسام الدین و سلطان ولد از آن حال سؤال

۴۲۵/۳ - ۴۲۶ Z ب ۱۲۹ B ب ۱۲۱ K ب ۲۶۳ TI, 493 ; H, I, 359

2 که KZ : — B || شناخت KZ : شناخت B || 3 نکرد B : کرد Z کرد
 K 4 یعنی ... خدا را شناخت K h z h : فرد BZ || 15 حضور BZ : — K || 17 ندیدیم
 KZ : ندیدیم B || بعد از آن KZ : + حضرت B

8 ای بسا ... بحث : MN ، ج ۳ ، ص ۲۷۶۲/۱۵۶ : MA ، ص ۲۵/۲۶۴

کردند؛ فرمود که پیوسته ارواح روحانیان و کرام ارواح کرام
بزیارت مردان حق می‌آیند؛ از آنها یکی مصباح الله بود که تمام
مصایح آسمانها ازو مشورند و ازو نور میگیرند

3

(۴۲۷/۲) همچنان اولادِ مدرّس روایت کردند که روزی درخانه
پروانه جمعی عظیم بود و حضرت شیخ درسماع مستغرق گشته؛ مگر
کمال الدین معرف که معروف کل کمالش گفتندی و هنوز کمال کلش
دست نداده بود، پشت بسوی روی مولانا کرده با منکران
فوسّی بافوسّ مشغول گشته بود؛ یاران او را برگرفتند و از صفّه خانه
زیر انداختند و آن دیگران از وهم یاران گریزان شدند؛ چون بمدرسه
مراجعت افتاد حضرت شیخ فرمود که چلبی شمس‌الدین اگر تلخ نباشی
بخوردند و اگر گریک نباشی بدرندت با گبزان گبزی و بانغران لغزی

12

شعر (رمل)

با بزدان بند باش و بانیکان نکو جای گل گل باش و جای خار خار
یارِ معنی دار باید خاصّه اندر دوستی تا توانی دوستی با یارِ معنی دار دار

15

(۴۲۸/۲) همچنان کتب کلام و حفظه کرام روزی از حضرت
مولانا پرسیدند که مجلّداتِ مثنوی را بر همدیگر ترجیحی و تفضیلی هست؟
فرمود که ثانی را بر اوّل فضیلت چنانست که آسان دوم را بر اوّل
و سوم را بر دوم و همچنان ششم را بر پنجم؛ چنانکه تفضیل ملکوت
بر عالم مُلُک و تفضیل جبروت بر ملکوت اِلٰی مَا لَا نِهَایه و همچنان

18

T, I, 494; H, I, 359

۲۶۳ K آ ۱۲۲ B آ ۱۳۰ Z ۴۲۸ - ۴۲۷/۲

2 مصباح : KB : مصایح Z || تمامت KB : — Z || 6 کلش Z : کلش KB ||

15 همچنان KZ : — B

- از منطق آیتِ وَكَذَلِكَ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّينَ عَلَى بَعْضٍ (۵۵/۱۷) این مفهوم می‌شود که وَكَذَلِكَ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّاسِ عَلَى بَعْضٍ، بَعْضَ الْأَشْيَاءِ عَلَى بَعْضٍ، بَعْضَ الْأَسْرَارِ عَلَى بَعْضٍ و همچنان در جمیع اشیا و موجودات این فضیلت و رجحان در کارست
- (۴۲۹/۳) همچنان فرمود که سخن آدمی بوی آدمیت و از بوی نَفَسِ او نَفَسِ او را می‌توان معلوم کردن مگر که مسامِ مشام بعَلَّتِ زکامِ مسدود گشته باشد

شعر (رمل)

- بویِ صدق و بویِ کذبِ گولِ گیر هست پیدا در نَفَسِ چون مشک و سیر
گر ندانی یار را از دَهْ دِلَه از مشامِ فاسدِ خود کن گِلَه
چه از قرآن بویِ خدا می‌آید و از حدیثِ بویِ مصطفی می‌آید و از
کلامِ ما بویِ ما می‌آید
- (۴۳۰/۳) همچنان فرمود که هر که سخنانِ عطار را بِجِدْ خواند اسرارِ سنائی را فهم کند و هر که سخنانِ سنائی را با اعتقاد مطالعه نماید کلامِ ما را ادراک کند و از آن برخوردار شود و برخوردار
- (۴۳۱/۳) الحکایه: خدمتِ ملکِ المدرّسین مولانا شمس الدینِ ملطی رَحِمَهُ اللهُ نَقْل فرمود که مگر در شهرِ آفسرا واعظی بالای منبر بیتِ حضرت

T, I, 495 ; H, I, 360

۲۶۴ آ ۱۲۲ B ۱۳۰ Z ۴۳۱ - ۴۲۹/۳

۴ اشیا و KB : — Z ۶ مسام KZ ~ مشام B ۸ شعر KB : — Z ۱۳ همچنان

KB : — Z ۱۴ و BZ : — K ۱۶ الحکایه KB : — Z

۹ - ۱۰ بوی ... کله : MN ج ۶ ص ۴۸۹۴/۵۵۶ - ۴۸۹۵ : MA

ص ۱۸/۶۶۹ - ۱۹

- مولانا را تقریر می کرد و گرمی می نمود ؛ قضا را دانشمندی منکر اعتراض نموده و او را تکفیر و تعییر می کرد و آن واعظِ روشن دل که مردِ مردانه و مرلوی بود فروز آمده او را مشتی زد و پینداخت ؛ همانا که بمقتل رسیده 3 در حال جان تسلیم کرد ؛ و اعظ گریزان گشته بقطارِ قیام تا بقونیه رسبند ؛ همچنان خویشاوندانِ دانشمند او را در پی کرده بخانه مولانا التجا آورد و آن جماعت از حد بیرون فریادها کردند و تشنیهها زدند ؛ همانا که 6 حضرت مولانا رقعہ بخدمتِ علّم الدین قیصر فرستاده اشارت فرمود که واعظ را از آن جماعت خلاص دهم ؛ چه دیت او را چهل هزار درم خواستند ؛ قاصدِ رقعہ علم الدین را در میان زرگران یافته چون مطالعه کرد فی الحال از اسب فروز آمده تمام آلاتِ سلاح را سلب و نقد و جنسی که داشت فروخته پنجاه هزار عدد نقد کرده چهل هزار را بخصمان داد و ده هزار را بیاران شکرانه فرستاده واعظ را تشریفی نیکو 12 و استری رهوار ارزانی داشت ؛ مگر خدمتِ گرجی خاتون علم الدین قیصر را عتاب کرده که چرا بخانه نیامدی و خود را در میان بازار تجرید کردی ؟ گفت : ترسیدم که اشارتِ آن عنایت بتأخیر افتد و آن 15 رحمت فوت شود ؛ چه هرگز حضرت مولانا از کسی چیزی نخواسته است و با اشارتِ عنایت کسی را مخصوص ناکرده ؛ من بنده بشکرِ آنکس 18 مرا بحساب آورد و التفات نمود چنینها کردم ؛ گرجی خاتون آن ادب و آن حالت را مستحسن دیده صد هزار عدد بوی وجه فرموده بتشریفات مخصوص کرد و نایب درِ خود ساخت

4 کرد KB : کرده Z || 5 کرده BZ : + و K || 10 و لب KZ : و لب B ||

14 کرده K : کرد BZ || 18 نمود KZ : B —

- (۴۲۲/۳) همچنان از آجیلای اخیلای رضوان^۱ اللہ عَلیہِمْ اَجْمَعِین منقولست که در شهر قونیه امیره نامی خواجه^۲ بود معتبر و معتقد و از جمله^۳ محبان و عاشقان مخلص بود ؛ مگر او را قصد زیارت کعبه^۴ معظم شده ، از حضرت مولانا اجازت و عنایت در خواسته روانه شد و او حکایت می کرد که در هر منزلی و مقامی و شهری که رسیدم حضرت مولانا را مَـصَوَّر می دیدم و حیرت می نمودم و چون بدمشق رسیدم دیدم که بالای بام مسجد جامع سیر می فرماید و بسوی من اشارتی می کند و من از هیبت آن حالت بیخود گشته تا قرب نماز دیگر خفته بودم ؛ چون بخود آمدم هیچ کسی را ندیدم ، همچنان حیران و آشفته حال بجانب کعبه^۵ معظم روانه شدم ؛ علیها چون بطواف کعبه مشرف گشتم حضرت مولانا را دیدم که طواف می کرد و بر بالای کوه عرفات دیدم که مناجات می کرد و چون بمبارکی شهر قونیه رسیدم بی توقف بگـِـرـِـد راه بشرف دستبوس مولانا رفتم ؛ دیدم که جماعتی یاران نشسته بودند ؛ فرمود که آری حاجی امیره بدانکه مردان خدا در دریای قدرت بر مثال ماهی دایما سیارند ؛ بهر کجا که خواهند سر بیرون کنند و روی بنایند و ایشان را محبان هر کجا که طلبند یابند ؛ سر نهادم و قدم مبارکش را بوسیدم و کیفیت حال را باصحاب حال باز گفتم ؛ باز حضرت مولانا فرمود که هر مریدی که او را اعتقاد پاک و صدق عظیم باشد بی هیچ گمانی که در دو جهان بمراد

T, I, 497 ; H, I, 362

۲۶۵ K ب ۱۲۲ B ب ۱۳۰ Z ۴۲۲/۳

۲ نامی KZ : نام B ۳ محبان BZ : + و مخلصان K ۴ مخلص BZ : حضرت +
 مولانا K ۵ می کرد KB : کرد Z ۶ حضرت KB : — Z ۷ حال KB : حال Z ۸
 ۱۰ علیها KB : — Z ۱۱ خواهند Z : خواهد KB ۱۲ مبارکش را KB : مبارکش Z ۱۳
 ۱۷ حال KB : — Z

- کلتی و جزئی برسد و معتقد او در همه حال مصور او شود و مقصود او از و بر آید و درین باب خوش حکایتی روایت کرد که در زمان ماضی جوانی بود پاک دامن و پاکیزه اعتقاد و او را مرمرین سنگی بود که بصورت آدمی ساخته بودند در غایت لطافت، و او عاشق آن صورت سنگینی شده بود و او را می پرستید و هر حاجتی که از وی درخواست می کرد فی الحال روا می شد و از خوشی آن حالت گوشه ساخته بود و نوشه مهیا کرده میبانداری کلتی می کرد؛ مگر جماعتی از اقران او بروح حسد کردند که این جوان هیچ نوعی اسبابی ندارد و از حد بیرون خرجها می کند و آینده و رونده را خوش می دارد و همه را می نوازد و جمیع مردم از وی حشوژند، این یاری از کجاست؟ اتفاق کردند که هر یکی علی حده جمعیتی و سماعتی کنند تا او را نیز بامتحان در کار آرند؛ چون نوبت جمعیت بدان جوان رسید بصدق تمام پیش آن سنگ محبوب خود سر نهاد و گفت: ای اخئی من! وای سلطان من! جماعتی از سر امتحان و امتحان مهان من خواهند شدن؛ وقت عنایت و هنگام مددست؛ همانا که از کمال اعتقاد و نیاز او هماندم سنگ شکافته شد و چندانی زر فرو ریخت که توان گفت؟ مهانی عظیم کرد و آن جماعت از کیفیت حال او سؤال کردند قضیه را باز گفته بجمعهم انصاف دادند و او را سرور و اخی خود ساختند؛ اکنون جایی که برکت اعتقاد و صدق از جمادی و سنگی و بقی مقصودی دست دهد تا آن اخلاص و اعتقاد پاک

۱ درهم KB : هم Z || ۵ سنگینی KZ : سنگین B || ۷ کلی K : — BZ || ۸ نوعی

KB : نوع Z || ۱۲ سنگ KZ : — B || ۱۳ سر BZ : — K || ۱۶ کرد KZ :

کرده B || ۱۷ کت BZ : گفت K || ۱۸ و اعتقاد KB : — Z

راستین از مردِ خدا چها دهد وچها میسر کنند وچه مقصوده
از برکتِ وی روی نماید

شعر (سریع)

3

بلک کشد از بتِ سنگین غذا با همه کفرش بعبادت شمر

(۴۳۲/۳) همچنان منقولست که روزی در حضورِ مولانا شکایت

6

کردند که جماعتی در مسجد سخنِ دنیا می‌کنند ؛ فرمود که هر که

درشش مقام بکلامِ دنیا مشغول شود سی ساله طاعتِ مبرور و مقبولِ او

مردود گردد و باطل شود ؛ یکی در مسجد ، دوم در مجلسِ علم ، سوم

9

در جنازه ، چهارم در گورستان ، پنجم در وقتِ اذان ، ششم در قرائتِ

قرآن ؛ و بتفصیل هر یکی را شرحه‌است

(۴۳۴/۲) الحکایه : همچنان حضرتِ ولیة الله فی الارض فاطمه خاتون

12

بنت شیخ صلاح الدین رَضِیَ اللهُ عَنْهَا روایت کرد که در زمانِ پدرم

شبی حضرتِ مولانا را محبتانِ صادقِ او بچهل جا بجماع دعوت

کردند ، همه را اجابت فرموده بیایم گفت ؛ همانا که برخاست و بخلوت

15

در آمده با پدرم تا سحرگاه بنماز و عبادت الله مشغول شدند ؛ چون روز

شد از خانه هر چهل کس که خوانده بودند یک یک پا کفشِ مبارک

مولانا را آوردند که آنجا بگذاشته رفته بود ؛ همچنان یکی کفشِ پای

18

راست بود و یکی از آن چپ و هر شخصی حالت و حیرتِ آن شب را حکایت

- می کردند که امشب حضرت مولانا در خانه من چنان کرد و چنین گفت و غلغله در میان ایشان افتاده بود و خلایق درین قضیه حیران مانده و حضرت مولانا و پدرم شیخ صلاح الدین از مقام خود چنانکه بود نجبیده 3 بودند و او از کمال کرم و کرم کمال خود بهر محبتی تمثیل نموده و حاجات ایشان را بر آورده و تمام شیوخ و کبار قونیّه از نو حیرت فزوده از خیرت خود تبرّا نمودند و انصافها دادند و جمیع آن کفشها را با کابر 6 زمان و اصحاب ایمان بخش کرده ، کفشی بحضرت شیخ صلاح الدین رسید و آن کفش را حضرت چلبی عارف قدّس الله سیره بخدمت سلیمان پاشای قسطنطنیه ارمغان برده از حد بیرون بندگیها نمود و از آن 9 کفشها بهر رنجوری و نیازمندی که آب دادندی چه کفشها روی نموده باذن الله تعالی شفا یافتندی و زنان حامله باسانی بار نهادندی ببرکت آثار آنحضرت قدّس الله سیره
- 12 (۴۳۵/۳) همچنان منقولست که خدمت یار ربّانی علاء الدین ثریانوس مردی بود گریز و رندی عظیم ؛ مگر وقتی که هنوز روی بود و در ربه اسلام اقدام ناکرده بود و تقریر و تحریر ربه او را ننوشته بودند شبی در خواب می بیند که پایای مبارک مولانا را مغمّزی می کند و بسیار 15 بسیاری مالذ ؛ اَرَا نمی داند که آن چه کس است و کیست ؛ علی الصبح دست و رو شسته و حیران این خواب گشته از دیه خود بسوی شهر روانه می شود ؛ چون بمیان راه می رسد از ناگاه بحضرت مولانا مصادف 18 می شود ؛ می فرماید که ها ثریانوس ! از زحمت دوشینه چونی ؟ و آن

بیچاره در حال نعره می‌زند و بیخود می‌شود؛ چون بخوبش می‌آید که را آنجا نمی‌بیند؛ معلومش می‌شود که حریف خوابش او بوده است؛ سر نهاده آشفته حال روانه می‌شود؛ بعد از چند روزی عوانی را کشته اورا بقتل و سیاست می‌فرمایند؛ حضرت مولانا فرجی مبارک خود را بروانداخته از دست جلاّدان خلاصش می‌دهد؛ در حال مسلمان گشته بعنایت آن حضرت بجائی می‌رسد که قضاة و مدرّسان شهر، مثل سراج الدین و فصیح الدین پیش معرفت او الکن می‌شدند و برتقریر حقایق او اقرار می‌دادند

۹ (۴۳۶/۳) همچنان از خدمت یاران محرم منقولست که روزی حضرت مولانا معانی می‌فرمود و در شرح توکل و قناعت مبالغه می‌کرد و یاران را قوت و قدرت آن حالت می‌بخشید و ترغیب می‌داد و در ضمن آن تقریر فرمود که چون حضرت مصطفی صلی الله علیه و سلم از یاری می‌رنجید دعا می‌کرد که اللهم اکثیر ماله و ولده تا او بنده مشغول شود و از صحبت او محروم گردد؛ نعوذ بالله من ذلک و چون از یاری خوش می‌شد عنایت عیم خود را همراه جان ار می‌فرمود که اللهم أقلل ماله و ولده تا او مجرد تر شود و سببگر بودی و مستعد آن معنی گشتی

۱۶ (۴۳۷/۳) همچنان منقولست که در میان دو یار محبوب خصوصی و کدورتی واقع شده بود و بهیچ نوع بمصالحه رضا نمی‌دادند؛ روزی

T, I, 502 3 ; H, I, 366 ۲۶۹ K آ ۱۲۴ B آ ۱۳۲ Z ۴۳۷ - ۴۳۶/۳

1 در حال K : فی الحال BZ || 7 الکن KZ : الکی (۲) B || 10 در KZ : - B

11 قوت و KZ : - B || 16 شود KZh : - BZ

- حضرت مولانا درمیان معرفت گفتن فرمود که حق تعالی مردم را بر دو نوع آفریده است: یکی بر مثال خاکست: جامد و بی حرکت از غایت ثقلت و گرانی؛ دوم بر مثال آبست: دایم روان و سیار؛ همانا که چون این آب روان بر سر آن خاکستان روان شود از برکت مجاورت همدیگر صد هزار گلزار از آن گیلزار بر می دمذ و اشجار و ازهار و اثمار آن در حرکت می آید و غذای ابدان و قوت ارواح می شود؛ اکنون این دوستانی که با همدیگر جنگ می کنند و قطع مواصلت می کنند البته می باید که یکی حکم خاک گیرد و یکی بمثابت آب باشد و از غایت تواضع خوی آب گیرد و چون با همدیگر آمیزش و اختلاط کنند و اتحاد ورزند حق سبحانه و تعالی برکت آن اتحاد و اجتماع صد هزار ریاچین صلح و شادی و گلستان وفا و صفا پدید آرد و نباتات راحت و خوشبها روئیدن گیرد؛ فرمود که اکنون ای نورالدین! چون برادرت حکم خاکی گرفته از جانی جنبد و بصلح تو نمی جنبد، تو آب صفت کرم کن و قدم رنجه فرما و بسوی او روان شو تا روان یاران بیاساید و شکر کنان شکرانها دهند فَمَنْ عَفَى وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ (۴۰/۴۲)

شعر (هزج)

- چو فرمودست حق کالصلحُ خَیْرٌ رهاکن ماجرا را ای یگانه
فی الحال سر نهانند و صالحانه صلحی کردند

- (۴۳۸/۳) همچنان فرمود که دو یارِ همدل بخدمتِ قطب العارفین
 ابا یزید بسطامی رحمة الله علیه مہان شدند ؛ شیخ فرمود کہ از کئی باز با
 ۳ ہمدیگر یاران شدہ اید ؟ گفتند : سی سالست کہ با ہم مصاحبت می کنیم
 و در سیاحتِ برّ و سیاحتِ بحر مشغولیم ؛ فرمود کہ بحکمِ عادت هیچ میانِ
 شما ماجرائی و جنگی واقع شدہ است ؟ گفتند : نی ؛ فرمود کہ سی سالست کہ
 ۶ تمام بمنافی تعبیرِ زمان کردہ اید ؛ ہمانا کہ مرافقت و موافقتِ شما مبنی
 بر منافقت بوزہ است ؛ چہ غایتِ یاری و مزہ دوستداری در آنست کہ
 در میانہ صلحی و جنگی و عتابی واقع شود و از نو صلحہا کردہ تازہ
 ۱۱ کاریہا کنند تا علتِ منافقی در دلِ شما مدخل نکند و از شرّ نفاق
 ایمن باشید

شعر (وافر)

- ۱۲ کَمَا قَالَ الْحَكِيمُ قَدْ أَصَابُ وَيَبْنِي الْوُدُّ مَا بَقِيَ الْعِتَابُ

- (۴۳۹/۳) همچنان منقولست کہ روزی حضرتِ سلطان ولد
 قَدَسَ اللہُ رُوحَہُ مدحِ زمانہ می کرد کہ درین دوران چہ نیکو
 ۱۵ روزگارست کہ تمامِ مردم معتقد و بر اخلاص اند و اگرچہ منکران
 نیز ہستند ، اما قوتی ندارند ؛ حضرتِ مولانا فرمود کہ بہاء الدین
 این را چون گفتی ؟ گفت : از آنک در زمانِ پیشین برای اَنَا الْحَقُّ
 ۱۸ گفتی منصور اورا بر دار کردند و چند نوبت قصدِ قتل ابا یزید
 کردند و چندین مشایخِ کرام را بقتل آوردند ؛ بَلْکَ وَیَقْتُلُونَ النَّبِیِّیْنَ

T, I, 502-5; H, I, 367-8 ۲۷۱-۲۷۰ K ب ۱۲۴ B ب ۱۳۲ Z ۴۳۹-۴۳۸/۳

۱۱ شعر KB : پت Z

۱۳ همچنان ... ص ۱۵/۴۶۷ انازہ ایم : ر. ک. بہ ولدنامہ ص ۱۹۷

بِفَتْرٍ الْخَلْقِ (۶۱/۲) در قرونِ ماضیه واقع شده است ؛ لِّلّٰهِ الْحَمْدُ
 درین زمان در هر بیتِ خداوندگار هزاران کلمه اَنَا الْخَلْقُ وَ سُبْحَانِی
 ۳ مُدْرَجَتْ و کَمی را زهره آن نیست که دم زند و ایراد کند و اعتراض
 نماید ؛ حضرتِ خداوندگار تبسمِ کنان فرمود که ایشان را مقامِ عاشقی
 بود و عاشقانِ بلاکش باشند

۶ شعر (سریع)

دوست همان به که بلاکش بود عود همان به که در آتش بود
 و مارا مقامِ معشوقیست و معشوقِ پیوسته فرمانِ روان و مطاع باشد
 ۹ و سلطانِ ارواح و امیرِ نفوس و حاکمِ عقول بود ؛ چنانک گفت :

شعر (رمل)

شمسِ تبریزی که گامش بر سرِ ارواح بود
 ۱۲ پا منه تو سر بنه بر جایگاهِ گامِ او
 جای دیگر گفت :

عشق دیوانه است ما دیوانه دیوانه ایم
 ۱۵ نفسِ امّاره است ما امّاره امّاره ایم

(۴۴۰/۳) الحکایه : همچنان منقولست که شیخِ زاهدِ متقی جاجی
 مبارک حیدری رحمه الله علیه که از خلفای قطب الدین حیدر بود ،
 ۱۸ روزی با مریدانِ خود بطرفِ مسجدِ مرام بتفرّج می رفتند ؛ از ناگاه

- بحضرت مولانا مقابل افتادند ؛ همانا که حاجی مبارک میزَر یعنی را
 بسان چادر زنان بر سر فگنده بر سر راه فرو نشست ؛ مردان تشیع
 3 زدن که این چه حرکت زنانه است که میکنی؟ شیخ گفت : با وجود
 اینچنین مرد مردانه که می آید همه را جامه و چادر زنان باید پوشیدن
 و در پس در بچرخه گردانی نشستن و کم از زن بودن ؛ همانا که چون
 6 حضرت مولانا نزدیکتر رسید با جمع سر نهاده لایها می کردند؛ فرمود که
 حاشا حاشا شما درویشانید؛ حاجی مبارک پیش آمده پایهای مبارک
 مولانا را در کنار گرفته بوسها می داد و می گریست فرمود که غم محور،
 9 چرا چنین می کنی و می لرزی؟ بعد ازین غم را وجود نیست، خوش باش
 و فارغ می زی ؛ گفت : مگر بعد الیوم که خداوندگار عزایت کرد و شفقت
 نمود ؛ همچنان چون فرزندش حاجی محمد بوجود آمد مهائی عظیم کرده
 12 اکابر قونیه را دعوت نموده بطلب مولانا بیامد؛ فرمود که بر سر بیایم،
 بر رو بیایم، بر قفا بیایم، بر پهلوی بیایم، غلطان علطان بیایم خدمت کنیم
 و او نعره ها می زد و سجده ها می کرد
- 15 (۴۴۱/۲) همچنان مگر جماعت یاران را بر سالت بقصریه فرستاده
 بودند ؛ چون معاودت نمودند بعضی اصحاب صف خوانهای پروانه کردند
 و از آن الوان نعمتها ولوتها بازی گفتند ؛ حضرت مولانا نفس کرده
 18 فرمود که یاران را شرم باز که در مدح سقایه مبالغه می کنند و مفتخر
 می شوند که چنان خوردیم و چنان بردیم

T, I, 507 ; H, I, 370

۲۷۲ K ب ۱۲۵ B ۱۳۲ Z ۴۴۱/۲

4 اینجاچنین : KB2h — Z || 11 نمود Z : فرمود KB || 15 همچنان KB :

— Z || رسالت K2 : بر رسالت B || 17 ولوتها K2 : لذتها B

شعر (رمل)

ای بدیده لوت‌های چرب خیز   فضله آن را بین درآبریز

۳ فی الحال استغفار کرده توبه‌ها کردند

(۴۴۲/۳) همچنان از کبارِ اخبار که اخبار بوزند منقولست که

چون شیخ شرف‌الدین هریوه که از بزرگانِ روزگار بود و سرورِ
 ۶ شیوخ، درگذشت، مگر که یاری در جنازه او حاضر بود؛ حضرتِ
 مولانا پرسید که کیفیتِ حال او چون بود؟ گفت: چندین هزار
 آدمی در جنازه او سر باز کرده بوزند و نوحه می‌کردند؛ فرمود که او
 ۹ سرپوشیده بود و از سرِ پوشیده خبرش نبوذ چه سود

شعر (هزج)

مردانه و مرد زیک باید بوذن   ورنی هزار ننگ باید بوذن

۱۲ امیدست که نوید نشود

(۴۴۳/۳) همچنان منقولست که روزی یارانِ کریم از خساستِ

منعمانِ لثیمِ قونیه حکایت و شکایت می‌کردند که زکات نمی‌دهند
 ۱۵ و ابوابِ صدقات را بکلی مسدود کرده‌اند و درویشان از ایشان متشکّی
 اند و با آن همه شحیحی و خساست زبانِ طعن گشاده و در حقّ یاران
 می‌لایند و رازها می‌خایند؛ فرمود که باکی نیست؛ چون باختیار خود

T, I, 508; H, I, 370 ۲۷۲-۲۷۲ K ب ۱۲۰ B ب ۱۳۳ Z ۴۴۳-۴۴۲/۳

6 ب ۹ Z — 16 خاست KZ: خاستی B

۲ ای بدیده... آبریز: MN، ج ۴، ص ۱۶۰۱/۳۷۲ MA، ص ۱۱/۳۶۶

بقدرت و سیان نمی دهند بحکم اضطرار دتوسیان بیایند و بستانند و همچنان
شد که فرموده بود

3 (۴۴۴/۳) همچنان از عرفای اصحاب منقولست که بعضی علمای اصحاب

در باب کتاب فتوحات مکتی چیزی می گفتند که عجب کتابیست که اصلا
مقصودش نا معلومست و سر حکمت قابل نا مفهوم ؛ از ناگاه زکی
6 قوال از درد درآمد و سر آغاز اسرار کرد ؛ حضرت مولانا فرمود که
حالیا فتوحات زکی به از فتوحات مکتیست و بسماع شروع فرمود

9 (۴۴۵/۲) همچنان منقولست از خدمت ملک الادبا مولانا فخرالدین

دیدست که از علمای اصحاب بود که او گفت که روزی حضرت مولانا فرمود که

هر چه از مقالات مقبول نظر ما آمد بما تعلق گرفت ، چنانکه حق تعالی
در کلام مجید میفرماید که انا ربکم اَلَا عَلَی (۲۴/۷۹) ، اگر چه آن نقل از

12 گفته فرعون بود و سخن مخلوق مبطل نمازست ، الا چون حق تعالی

یاد فرمود و در قرآن مجید ذکر کرد مبطل نماز نباشد ؛ چون بحق

تعلق گرفت ؛ پس ازین بیان عیان می شود که هر چه حضرتشان پسندیدند

15 و پیش ایشان مرضی و مقبول آمد بذیشان تعلق گرفت و همچنان گفته

مخلوق که حق تعالی نقل فرمود مبطل صلات نشد ؛ گفته را که

سخن حق باشد و آنرا بشری از انبیا و اولیا نقل کنند ، نه آن هم

18 گفته حق باشد ؟ چنانکه فرمود

شعر (رمل)

- گرچه قرآن از لب پیغامبرست هر که گوید حق نگفت او کافرست
 3 خاص آن آواز خود از شه بوذ گرچه از حلقوم عبد الله بوذ
 (۴۴۶/۳) همچنان روزی سلطان الخلفا، ینبوع الصدق والصفاء
 چلبی حسام الحق والدین قدّمس الله سیره العزیز میان اعزّه اصحاب چنان
 6 روایت کرد که شبی سماع عظیم بوذ؛ بعد از سماع سینه مبارک شیخ را
 مغمّزی می کردم؛ پرسیدم که حضرت خذاوندگار بخدمت شیخ صدر الدین
 محدث بجید عنایت می فرماید و رعایت او میکند؛ عجا او درین راه محقق
 9 است یا مقلّد؟ فرمود که بحق سینه بی کینه من که آئینه سرّ الله است
 مقلّدست والله مقلّدست نسبت بتحقیق شما؛ فرمود که مرد را دو نشان
 عظیم هست: یکی شناخت، دوم باخت؛ بعضی را شناخت هست باخت
 12 نیست؛ بعضی را باخت هست شناخت نیست؛ خنک جانِ او را که هر
 دو را دارد

- (۴۴۷/۳) همچنان روزی مریدی از شیخ ابراهیم ادهم رحمه الله
 15 علیه التماس نمود که او را اسم اعظم بیاموزد؛ شیخ فرمود که او را
 در شطّ اندازند؛ چندانک فریاد میکرد پیاپی در آتش غرقه می کردند؛
 عاقبة الامر چون اضطراب واضطرار او بغایت انجامید الله الله گفتن
 18 گرفت؛ همان ساعت او را آب بکنار انداخت، خلاص یافت؛ شیخ

T, I, 510 ; II, I, 372 ۲۷۴ K آ ۱۲۶ B آ ۱۳۴ Z ۴۴۷-۴۴۶/۳

4 روزی BZ : K — || روزی Z : + حضرت KB || 9 الله است KZ : +
 که او B || 10 فرمود KB : — Z || 12 جان . . که KZ : جانی که او را B || 16 در آتش
 KZ : — B || 18 گرفت KZ : — Z

3 کرچه... کافرست : MN ، ج ۴ ص ۲۱۲۲/۴۰۲ : MA ص ۳۷۹/۶

فرمود که اسم اعظم خاص آنست که در کمال اضطراب دستگیر بنده، عاجز و مضطرب شود که اَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ (۶۲/۲۷)؛
 ۳ زیرا اضطراب گواه استحقاقست. چنانکه گفت

شعر (رمل)

آن نیازِ مری می‌بودست و درد که چنان طفلی سخن آغاز کرد

- ۶ (۴۴۸/۳) همچنان حضرت سلطان ولد قدس الله لطیفته روایت کرد که روزی در مدرسه پندرم با خدمت مولانا اکمل الدین طیب نشسته بودیم و بمعانی مشغول گشته ؛ از ناگاه پندرم از در درآمد و سر مبارک بر زانوی من نهاد و بر رویم گرم گرم نظری کرد ؛
 ۹ فرمود که بهاء الدین ، مرا بسیار بسیار نظر کن ؛ گفتم ؛ عجب فردای قیامت همچنین روی مبارک شما را خواهیم دیدن ؟ اکمل الدین گفت :
 ۱۲ والله مرا اعتقاد چنان است که هر که درین دنیا یکبار روی مولانا را دید روز قیامت تمام قبایل و عشایر خود را شفیع در رفع شود ؛
 همانا که حضرت پندرم برخاست و بدوق تمام فرمود که والله تمام حکمای عالم را فردا بتو خواهند بخشیدن و هر که مارا دید هرگز روی دوزخ را نبیند و باز فرمود که زمانی بیاید و این مدرسه ما بکلی بیاب شود ؛ راه گذریان که از آنجا عبور کنند حقاً که در دوزخ در نیایند
 ۱۸ چنانکه فرمود

T, I, 511; H, I, 372 ۲۷۰ K آ ۱۲۶ B ب ۱۳۴ Z ۴۴۸/۳

6 لطیفه: KZ : لطیفه B || 8 طیب KZ : B || 11 همچین KZ : B -

5 آن ... کرد: MN ، ۳ ص ۳۲۰۴/۱۸۲ MA

شعر (سريع)

- سخت خوشی چشمِ بختِ دورباز ای خنک آن چشم که روی تو دید
 3 دیدنِ رویِ تو بسی نادرست ای خنک آن گوش که نامت شنید
 همچنان حضرتِ ولد درشانِ والدِ خود می فرماید

شعر (رمل)

- 6 آتشِ دوزخ نوزد آن کسی را کو برو
 یک نظر انداخت روزی یا شنید از وی بیان

(۴۴۹/۳) الحکایه : همچنان از عظمای اصحاب منقولست که خدمتِ

- 9 قاضی کُردِ قونوی که از بجههٔ اکابرِ قونیه بوذ و تربهدارِ سلاطینِ
 ماضی رَحِمَهُمُ اللَّهُ، روزی در مجمعِ اکابرِ قونیه حکایت کرد که
 در اوانِ جوانی بطرفِ اسکندریه سفر کرده بوذم و همراهانِ من همه
 12 تاجرانِ معتبر بوذند ؛ از ناگاه کشتی ما بگردابی افتاد و غیارِ عظیم
 شد ؛ همگنان فریادکنان هر یکی بمشایخ و پیرانِ خود را التجا آوردند
 و زاریها می کردند و مدد می جستند ؛ همانا که من نیز از سرِ اخلاصِ
 15 تمام و صدقِ درست مولانا ، مولانا بانگ می زدم و استعانت می طلبیدم
 و استغاثت می کردم ؛ همچنان از یک مسافتِ تیرِ پرتاو دیدم که
 حضرتِ مولانا بر رویِ آب ایستاده است ، دست دراز کرده کشتی را

T, I, 512 ; H, I, 373

۴۴۹/۳ Z ۱۳۴ ب ۱۲۶ K ۲۷۵

4 فرماید KZ : + که B 8 الحکایه KB : — Z 11 همراهان KB : همراهان
 12 بگردابی Z : بگرداب KB 13 خود را K : خود BZ 14 می جستند KB :
 می خواستند Z 15 مولانا مولانا BZ : مولانا با مولانا K 16 مسافت Z : مسافت KB

- از آن گرداب بیرون کشید و روانه کرد و او از دنباله کشتی می‌راند؛
 چه تمامت اهل کشتی علی‌العیان و عین‌الیقین صورت آن پادشاه را
 3 کماکان دیدند و فریادها کردند و همچنان بنایت یزدان و همت مردان
 خلاص و مناص یافته شهنشام بانطالیه بیرون آمدیم و صدقات بارباب
 حاجات داده بعد از آن چند روز چون بمبارکی بقونیه وصول افتاد، استعداد
 6 کرده با جمع تاجران بر غبت تمام و تحف بسیار بزیارت مولانا آمدیم؛
 چند پاره جامهای اسکندرانی و عثمایی و جامه مصری و پشمینها در پیش
 نهاده سر نهادند؛ فرمود که معذور دارید دیرتر که آمدیم، از زحمتها
 9 چو نید؟ و این عالم پر زحمت است؛ لله الحمد عاقبت یاران محمود شد
 و از آن جامها جامه و پشمینه قبول کرده بحضرت چلبی حسام‌الدین
 فرستاد و باقی را سلطان ولد بیاران بخش کرد و چون آن جماعت بیرون
 12 آمدند حضرت ولد کیفیت عذر مولانا از قاضی کرد استفسار کرده
 بجاری حال را باز گفت: سلطان ولد بیخودوار باز گشته در آمد
 و سر نهاده گفت: ای خداوندگار راستین از جای خود نا جنبیده در
 15 روی دریا کشتی می‌رهائی و در خشکی مددها میکنی، باری نگوئی که
 احوال ما فردای قیامت چون شود و چون کشتی وجود هر یکی در
 گرداب حساب فروماند، حال ما بر چه منوال خواهد بود؟ فرمود
 18 که بهاء‌الدین! چون شمشیر در غلاف اندرون چنین می‌برزد تا چون
 از غلاف مجرد شود چون برزد و چگونه در کار آید؟ یاران شاذیها
 کردند و سماعها دادند

4 بانطالیه KZ : بانطالیه B || 7 جامهای KB : جامه Z || 12 مولانا BZ :

مولانا را K || 18 شمشیر KB : + ما Z

(۴۰۰/۳) الحکایه : همچنان حفظه اسرار و خزنه اخبار چنان

- روایت کردند که روزی حضرت مولانا در مدرسه خود نشسته بود و کرام اصحاب و ارباب الباب در بندگیش حاضر بودند، از ناگاه صوفی 3 عجب از در آمد و سجده کنان پایهای خداوندگار را در کنار گرفته محاسن سپید خود را می مالید و زاریهای کرد؛ حضرت مولانا آن درویش را بنظر عنایت التفات فرموده و بغایت معزز داشته از سفرهاش باز پرسید 6 و او دمبدم تضرع و اعتقاد می نمود؛ فرمود که بیا راست بگو که شیخت ترا چگونه ارشاد کرد و ترا چها فرمود؟ گفت: در بغداد قریب دوازده سال ملازم خدمت شیخ بودم و دو سال تمام 9 خدمت سقایه صوفیایم فرمود تا بر غبت کلتی سقایه را پاک می کردم و ابر یقهها را پر کرده بر در حجرات می نهادم؛ همچنان دو سال دیگر فراش خانقاه بودم، باز دو سال دیگر بر خرقة فقرا بنجی می زدم و دو سال 12 دیگر جهت ذل نفس زنبیل می گردانیدم؛ آنگاه شیخ بخلوتم نشانند تا چند نوبت چهله بر آوردم و زحمت بسیار کشیدم؛ حضرت مولانا فرمود که باشارت و ارشاد او این همه تو کردی، او غر خواهر برای 15 تو چه کرد؟ لیجکم لیجکم یعنی بروی نازنین کس که مبنی بر اعتقاد

T, I, 514 ; H, II, 1

۲۷۷ K آ ۱۲۷ B آ ۱۳۵ Z ۴۰۰/۳

1 الحکایه KB : Z — 2 بود KZ : B — 3 از ناگاه B : ناگاه KZ

4 گرفته Z : + و KB 9 تمام KZ : تمام B 10 خدمت KZ : B — 10 خرقة

KZ : + ر B 14 چهله KZ : چله B 15 همه KZ : همه را B 16 بروی

K — : DZ

16 لیجکم : این کله شاید که از زبان روسی گرفته شده است و اصلش litchko

باشد (ر. ک. به Tolkovy slovar jivova velikorusskova + Vladmira Dal'ya

+ S. - Petresburg - Moskva, yazika 1905 ج ۲، ص ۶۶۷

و صدقِ خود چها کرده است و چها کشیده و آن شیخِ بی‌خبر برای او
هیچ نکرده است و این بیت را گفت

شعر (مبحث)

3

اگر تو کار نکردی مفلسی از خیر بیا که کارِ چو تو صد هزار ما کردیم

یاران بیکبار سر نهانند و شکرها کردند؛ فرمود که بروانِ پاکِ

پندرم، شیخِ راستینِ حقیقی آنست که بی‌آنک مریدش بداند و مطلع

شود کارِ او را تمام کند و او را بخدا رساند بی‌هیچ جهدی و جهادی

و خدمتی و همچنان او را بمنزلی رساند که مس^۱ وجودِ او اکسیرِ

مس^۲ وجودِ دیگران شود تا مسهارا زر کنند و کیمیا سازد و این

قوت و قدرت کارِ محمدیانست و متابعانِ او

شعر (مبحث)

ز کیمیا عجب آید که زر کنند مس را

12

مس می‌نگرد که بهر لحظه کیمیا سازد

(۴۰۱/۳) همچنان منقولست که یارِ جانی، معدنِ معانی، بهاء الدینِ

بحری رحمه الله روایت کرد که روزی معاری رومی در خانه خذاوندگار

بُخاری می‌ساخت؛ یاران بطریقِ مطایبه با وی گفتند که چرا مسلمان نمی

شوی که بهترینِ دینها دینِ اسلامست؛ گفت: قریبِ پنجاه سال است

که در دینِ عیسی ام، ازو می‌ترسم و شرمسار می‌شوم که ترکِ دین

او کنم؛ لٰز ناگاه حضرتِ مولانا از در درآمد فرمود که سرِّ ایمان ترس

- است؛ هر کوا از حق ترساست، اگر چه ترساست باین است نه بی دین و باز بیرون جست؛ فی الحال معیار ترسا ایمان آورد و مسلمان شد و در سلک مسلمان منخرط گشته مرید مخلص شد
- 3
- (۴۵۲/۳) همچنان روزی طالب علمی چند که از جَنَد و خُجَند آمده بودند سؤال کردند که درین عالم صورت این موش باری بجه کار می آید؟ فرمود که هیچ چیزی در جهان بی حکمتی صورت نیست، 6 چه اگر موش نبودی مار عالم را و آدم را خراب کردی؛ همان بیضه مار را موش می خورد و تلف می کند و الا جهان را مار پر کردی و شرح خاصیتانی که در جمیع ذرات عالم و آدم نهاده است نهایت پذیر نیست؛ 9 سر نهانند و مرید شدند؛ باز فرمود که روزی حضرت مصطفی صلی الله علیه و سلم در عراب مسجد قبا نشسته بود و اصحاب کرام رضوان الله علیهم اجمعین در صحبت او حاضر آمده؛ از ناگاه ماری گریزان از در 12 درآمد و در زیر دامن رسول پنهان شد؛ گفت؛ یا رسول الله از دشمن می گریزم، چون پناه هر دو کون توئی، مرا نگاه دار؛ در عقب او خارپشتی درآمد که ای رسول خدا شکارم را در کار 15 من کن که بچنگام بگوش من اند؛ فرمود که تا جگر بندی بوی دادند و او را خشنود کرده روانه کردند؛ رسول فرمود که ای حیة! اکنون بیرون آی و برو که دشمن باز گشت و برفت؛ مار گفت؛ تا من نیز 18

T, I, 516؛ H, II, 3

۲۷۸ K ب ۱۲۷ B آ ۱۳۶ Z ۴۵۲/۳

1 کمر KZ: که او B || 2 آورد و KZ: آورد B || مسلمان B: + دین KZ || 4 که از چند KB: — Z || 6 چیزی KZ: چیز B || 15 خاریشتی KZ: پشی B || 16 من اند KZ: من آید B || که KB: — Z || 17 روانه KB: روانه Z

- هنرِ خود را بنایم و بروم ؛ بر مثالِ کهری میانِ رسول را حلقه' شد
 و می خواست که بی رحانه زخمی زند ؛ همانا که انگشتِ مبارکِ کهن را
 3 بر مار عرضه کرد تا بر آنجا زخمی زند و چون مار سر بیرون آورد
 تا زخمی زند ابوهریره رضی الله عنه که دُواجٌ لیکلٌ اُمّةٌ حکیمٌ
 و حکیمٌ اُمّتی ابوهریره در برداشت و تاجِ عنایت بر فرقِ سر نهاده
 6 بود سرِ انبانِ مبارک را باز کرده گُربه' سیاه بر جست و آن مار را زیرِ
 پنجه' خود پاره پاره کرد و سوی رسول خرامید ؛ همان لحظه فرمود که حُبُّ
 آلِهرهٍ مِنْ آلِایمانٍ تَعَشَّقُوا وَلَوْ بِالْهَرَّةِ و دستِ مبارک بر پشتِ
 9 او براند ؛ تا از برکتِ مالش آن دست چندان که او را از باه های بلند
 فروز اندازند البته باید که بر سرِ پا ایستد و پشتِ او بر زمین نرسد و آن
 روز ابوهریره را دعا های عظیم کرد و گویند بیست سی سر گربه در خانه'
 12 خود می پرورد و هر کرا گربه' بایست بودی شکرانه' گربه دادی
 و بچه' بستدی

- (۵۰۳/۲) همچنان منقولست که چون حضرت رسول علیه السلام انگشتِ
 15 کهن را بزخمِ بی رحمِ مار پیش کشید انگشتِ بیچاره بحضرت عزت
 نالید که خداوندا ! احمد منِ مسکین را ضعیفترین اعضا دید و فرو
 گذاشت ؛ ای دستگیرِ ضعیفان ! فریادم رس ؛ در حالِ جبریلِ امین
 18 انگشتی بانگین بحضرت رسول تشریف آورد و انگشتِ ضعیف را قوی حال

T, I, 518 ; H, II, 4

۲۷۹ K آ ۱۲۸ آ ۱۳۶ Z ب ۵۰۳/۲

1 خود را KB : خود Z || میان KZ : بر میان B || 2 مبارک KB — Z ||

8 ولو KB — : Z || 13 همچنان KB — : Z || 16 نالید DZ : می نالید B || دید KZ : —

B || 18 ضعیف را KB : ضعیف Z || 12 قوی حال KZ : — B

گردانیده صاحب خاتم و مصاحب خاتم النبیین کرد و تا قیام قیامت
سنت شد که محل خاتم آن انگشت کهن باشد نه انگشتان
دیگر؛ تا بدانی که تضرع ضعیفا و بیچارگان را پیش حق تعالی چه
قدرهاست

(۱۵۴/۲) همچنان حضرت سلطان ولد قدس الله سیره روایت

- کرد که روز عید بزرگ با حضرت والدم بمیدان می رفتیم و بهر کوجه^۶
و محله که می رسیدیم خلایق جوق جوق صلوات می دادند و سر می نهادند
و چون بمیدان رسیدیم دیدم که تمام مردم فوج در فوج غلو کردند
و صلوات می دادند و نعره ها زدند و همه سواران فروز می آمدند و سر می
نهادند، تا حدی که من و یاران در آن عظمت حیران مانده بودیم و من
دامن پدرم را محکم گرفته گفتم که خدایا چه کسی و چگونه جانی
و ترا چه گویم و بچه صفت خوانم و این چه قوت و قدرت و جلالت^{۱۲}
و حالست که هیچ بزرگی حق تعالی نداده است که در تو مشاهده
می کنم؛ فرمود که بهاء الدین خوش است این حال؟ گفتم: بغایت
خوبست و خوش است، بایک خوشی بخش است؛ گفتم: بتو بخشیدم^{۱۵}
و از تو میراث بفرزندانت خواهد رسیدن و تا روز قیامت مسجود
عالیان خواهی بود؛ چنانکه فرمود

T, I, 518; H, II, 5

۲۸۰ آ ۱۲۸ B ب ۱۳۶ Z ۱۵۴/۲

- ۱ گردانیده KZ: — B خاتم KZ: + گردانیده صاحب خاتم B || قیام KBZh:
— Z || ۲ آن BZ: — K || ۵ که KB: Z || روز KB: روزی Z || ۷ می رسیدیم
KB: می رسیدیم Z || جوق جوق KB: جوق و جوق Z || ۹ زدند KZ: می زدند B ||
۱۰ محکم KB: — Z || کنتم KZ: می کنتم B || ۱۷ عالیان BZ: خلایق K

شعر (هزج)

- خیال شاهِ خوش خویم تبسم کرد بر رویم
چنین شد نسل بر نسل چنین فرزندی فرزندی 3
والحمد لله رب العالمین که عالمیان بنده و مریدِ ایشانند

- (۴۰۵/۳) همچنان منقولست که روزی حضرتِ مولانا بکنارِ جوئی
نشسته بود و سنگی بزرگ در میانِ آب پیدا بود؛ فرمود که یاران عجا
این سنگِ سخت کی گل شود؟ گفتند: مگر بعد از مرورِ ادوار
و کرورِ اطوار؛ فرمود که بلی این گل شود اما دلهای گلین را سالها
بگذرد که مبدل نشود و همچنان در آن سنگی و تنگی و تنگی می رود تا می رود 9

شعر (رمل)

- ز انبیا ناصح تر و خوش لهجه تر کی بود که گرفت دَمشان در حَجَر
آنچنان دلها که بُدشان ما و من نعتشان شد بَلْ أَشَدُّ قَسْوَةً 12
چاره آن دل عطای مُبدلِ نیست دادِ حق را قابلیتِ شرط نیست
و مرا میلی می شود که اورا قابلیتِ بخشم و تبدیلیش کنم و سرخوشش
گردانم 15

شعر (رمل)

کیمیا داری که تبدیلیش کنی گرچه جویِ خون بود نیلش کنی

T, I, 520 ; H, II, 6 ۲۸۰ K ب ۱۲۸ B ب ۱۳۶ Z ۴۰۵/۲

2 خوش KZ : B — 6 فرمود KBZ h : Z — 8 اطوار BZ : + و K

9 نیکی KB : Z — 14 سرخوش KB : مرحومش Z 17 b جوی BZ : جوئی K

11- 13 زانیا... نیست MN : ج ۵۰ ص ۹۸ - ۹۹ / ۱۰۳۴، ۱۰۳۶-۱۰۳۷؛

MA، ص ۴۷۰ - ۴۷۱ / ۲۸ - ۲۹، ۱۰

اُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا
رَحِيمًا (۷۰/۲۵)

(۴۵۶/۳) همچنان یکی از اخلاقی حمیده و اشفاقِ پسندیده آن حضرت
آن بود که با جماعتِ اصحاب با بگرم تشریف فرموده بودند؛ چون بحمام
رسیدند؛ مگر حضرت چلبی امیر عالم پیشترک دوانید تمام مردم را
از آب بیرون آورد و بیرون کرد تا حضرت مولانا خلوت با اصحاب 6
خود صحبت کند و فرمود که سیبهای سپید و سرخ آورده حوض را
پر کردند؛ همانا که چون حضرت مولانا درآمد دید که در مسلخ
حمام مردم باستعمال تمام جامها می پوشیدند و از شرمساری می شتافتند 9
و دید که حوض را از سیبها مالا مال کرده اند؛ فرمود که امیر عالم جانهای
این مردم یعنی کم ازین سیب است؟ که ایشان را بیرون کرده سیبها
پر کردی؛ چه هریکی ایشان را سیب است؛ چه جای سیب است؟ نه که 12
مجموع عالم و ما فیها برای آدمیست و آدمی برای آن دمیست؟

شعر (هزج)

مقصود ز عالم آدم آمد مقصود ز آدم آن دم آمد 15

اگر مرا دوست می داری بگو تا هشان بابگرم در آیند و هیچ کسی از
وضع و شریف و صحیح و ضعیف بیرون نماند تا من نیز بطفیل ایشان

T, I, 521 : H, I,

۴۵۶/۳ : ۱۳۷ آ B ۱۲۸ ب K ۲۸۱

3 و اشفاق KB : — 4 اصحاب KZ : B — || تشریف KB : — 6 بیرون

|| آورد K : — BZ || با اصحاب Z : با اصحاب KB || 7 سپید BZ ~ سرخ K

11 ایشان را KB : ایشان 12 || سی KBZ : + سی 16 کی KZ : کس B ||

17 و شریف KB : شریف Z

توانم در آمدن ولحظه آسودن ؛ چلی امیر عالم شرمسار گشته سر نهاد
و همه را اشارت کرد تا در آن حوض خوض کنند ؛ آنگاه حضرت
مولانا قدم مبارک در آب نهاد 3

- (۴۵۷/۳) همچنان فضیلائی نبیه و علمای فقیه اصحاب عظیم الله
ذکرهم روایت کردند که روزی حضرت مولانا در شرح اسرار نبی که
اول ما خلق الله القام عبارت از آنست ، و ن وقلم و ما یسطرون 6
(۱/۶۸) اشارت بدان، معانی می فرمود ؛ گفت : روزی حضرت مصطفی
صلی الله علیه و آله و سلم اسرار اخوان صفارا بخدمت علی مرتضی کرم الله وجهه
در خلوت بیان می کرد و وصیت کرد که این اسرار عظیم بنا محرمی
مگوی و افشا مکن و متابعت نگاه دار ؛ تا چهل روز تمام تحمل فرمود
و بی قرار گشته بود و حامله وار شکم بین شده مجال تنفس نداشت
و عاقبة الامر بی خود وار بصحرائی بیرون آمد و در آنجا چاهی مغ یافت، 12
سر را فرو چاه کرده آن رازها را بیک بیک گفتن گرفت و از غایت
مستی کتلهها کرده از دهان او آن کتلهها و رُصاب در آب چاه ریخته می شد ؛
تا بکلی مستفرغ گشته سلطان مسکنونی سکونی بیافت و بعد از
چند روز در آن چاه یکتا فی برست و روز بروز بزرگتر شد و قد کشید ؛
مگر که چوبانی روشن دل بر آن حال مطلع گشته آن فی را برید ،
سوراخی چند کرده شب و روز عاشق وار می نواخت و گوسفندان را 18

T, I, 522 ; H, II, 7 ۲۸۲ K ب ۱۲۸ B آ ۱۳۷ Z ۴۵۷/۳

4 همچنان KB : منقولست که Z || 8 کرم ... وجهه KZ : رضی الله عنه B ||
10 فرمود KZ : فرموده B || 11 وی K : بی BZ || نداشت KZ : نماید B || 12 چاهی
KZ : چاه B || یافت KZ : بیافت B || 16 چند روز Z : چند روزی KB

- می چرانید؛ تا بحدتی که در قبایل عرب فی نوازی چوپان منتشر شد
 وشایع گشت و تمامِ عَرَبِ عَرَبَاءِ شَرْقًا وَ غَرْبًا بتفرج و استماعِ آن
 ۳ رغبت می نمودند و از غایت لذتِ آوازِ فی می گریستند و ذوقها می کردند
 و همچنان اشتران نیز گردِ او حلقه کرده از چرا باز مانده بوذند؛ بتواتر
 این خبر و این حکایت بسمعِ مبارکِ رسول رسیده فرمود که چوپان را
 ۶ حاضر کردند؛ چون سر آغازِ نواختن گرفت تمامِ اصحابِ ذوقِ گشته
 شورها می کردند و بیخود می شدند؛ فرمود که این نواها شرحِ آن
 اسرارست که من با علی در خلوت گفته بودم؛ همچنان تا کسی را از
 ۹ اهلِ صفا صفوی نباشد اسرارِ اخوانِ صفارا از نوای نای نتواند
 شنیدن و متلذذ گشتن که الْإِيْمَانُ كُلُّهُ ذَوْقٌ وَ شَوْقٌ؛ چنانکه
 فرموده است

۱۲ شعر (رمل)

- آه دردت را ندارم محرمی چون علی آه می کنم در قعرِ چاه
 چون بجوشد فی بروید از لبش فی بنالد رازِ من گردد تباه
 ۱۵ بس کن ای فی زانک ما نا محرمیم ز آن شکر مارا و فی را عذر خواه

- (۵۸/۳)؛ همچنان حضرت سلطان ولد فرمود که روزی از حضرت
 پدرم سؤال کردند که آوازِ رباب عجایب آوازِ بیست؛ فرمود که آوازِ صریرِ
 ۱۸ بابِ بهشتست که ما شنویم؛ مگر سید شرف الدین گفته باشد که آخر

- مانیز همان آواز می شنویم چه معنی که چنان گرم نمی شویم که حضرت مولانا می شود؛ فرمود که حاشا و کلاً، بلکه آنچه ما می شنویم آواز باز شدن آن درست و آنچه او می شنود آواز فراز شدن آن درست
- 3 (۴/۵۹): همچنان ولد فرمود که روزی جهودی از احبار ایشان بحضرت مولانا مقابل افتاد؛ گفت: دین ما بهترست یا دین شما؟
- 6 فرمود که دین شما، فی الحال مسلمان شد
- (۴/۶۰): همچنان منقولست که روزی از یاران کرام یکی از کروم اخوان بحضرت مولانا انجیری آورده بود؛ انجیری برگرفته فرمود که زهی انجیر خوش! اما این انجیر استخوان دارد وزیر نهاد؛ آن درویش حیران ماند که انجیر را استخوان چون باشد؟ آهسته برخاست و آن انجیر هارا برگرفت و روانه شد؛ بعد از ساعتی بیامد و سپیدی دیگر هم از آن انجیر بیآورد و در پیش مولانا نهاد؛ دانه گرفته افطار فرمود که این انجیر هیچ استخوان ندارد؛ شیخ محمد خادم را اشارت فرمود تا بحاضران مجلس بخش کرد؛ اصحاب درین مشکل متحیر مانده بودند؛ چون آن درویش بیرون آمد و روان شد در پی او بیرون آمده از کیفیت حصول انجیر باز پرسیدند؛ گفت: والله مرا دوستی بود باغبان، او را در باغ نیافتم؛

T, I, 524; H, II, 9 ۲۸۳ K ب ۱۲۹ B آ ۱۳۸ Z ۴/۵۹-۶۰

2 می شنوم: B شنویم KZ || 3 آن K: — BZ || درست KBZ: +

شمر (زول)

چنگ حکمت چون که خوش آواز شد تا چه در از روض جنت باز شد
بانگ در بشنو چو دوری از درش ای خنک آن را که واحد منظرش

K || 8 انجیری KZ: + تازه D || 10 که KZ: — B || 15 آمده KZ: آورده D ||

16 دانه KZ: — B

بی اجازت او سبندی انجیر جمع کردم و بحضرت مولانا آوردم بنیت آنکه چون باغبان را بیایم بهاش را بدهم ؛ بنور ولایت حضرت خذاوندگار معلوم کرده از آنجا نخورد و استخوان انجیر همانا که آن بود ؛ درین نوبت راست بیاغ آن دوست آمدم و ازو انجیر نیکو خریدم بهاش را دادم و ازو حلالی خواستم - لاجرم قبول کرده تناول فرمود و عنایتها ارزانی داشت 6

(۴/۶۶) الحکایه : همچنان اصحاب عظام کثر الله امثالهم الی ساعه القیام روایت کردند که روزی محمد بک اوج که غازی و بهادر آن دیار بود و کلاههای سپید که هنوز می پوشند استخراج او بود ، همانا که پروانه طلب او کرده ؛ چون بقونیه رسید زیارت حضرت مولانا مشرف گشته استعانت و استمداد خواست تا بقصریه رفته امرارا حساب ممالک اوج دهد ؛ سر نهاده و مرید شد ؛ مگر در آن ایام مردم او بازرگانان خواجه مجدالدین را غارت کرده قریب پنجاه هزار درمی قاش برده بودند ؛ چون مجدالدین قضرع و نیاز او را بدید درکنج مدرسه رفته زیر لب می گفت که ای مردک حرای ! آمدمی ، می خرای و استعانت می خواهی و چندین مال ما را بردی و خون ریزی می کنی ؛ حتما که در قیامت خصم تو خواهم شدن ؛ والله که رهاات نخواهم کردن ؛ کجا خواهی از دست من رهیدن ؟ و چون امیر محمد بک 10

T, I, 525 : H, I, 10

۲۸۵ K ب ۱۲۹ آ ۱۴۸ Z ۴/۶۶

2 خذاوندگار BZ : مولانا K 3 کرده KZ : کرد B ۱۱ از آنجا KZ : ازان B ۱۲ آن BZ : او K ۱۳ راست BZ : — K ۱۴ قبول KB : حلال Z ۱۵ کردند که BZ : کردند K ۱۶ او KZ : آن B ۱۷ مولانا KZ : — B ۱۸ بدید KZ : بدیده B ۱۹ حرای KBZh : چرای Z ۲۰ که KZ : — B ۲۱ رهاات BZ : رهاات K

- سر نهاده بیرون رفت ، حضرت مولانا بتندی عظیم نعره بزد و گفت :
 حاشا که نرهد ، چرا نرهد ؟ که می گویند که نرهد ؟ والله والله هر که
 3 از در مدرسه ما بگذرد برهد و هر که نام ما را بر د برهد و هر که
 ما را دوست دارد برهد ، در حال خواجه مجدالدین سر نهاده سر مجموع
 مال را بگذرد و چون محمد بک در قیصریه بحضرت سلطان
 6 اسلام و پروانه نیکنام وصول یافت ، بحصول انواع تشریفات مخصوص گشته
 بمقام مألف خود عودت نمود ؛ مگر یکی از مردم او کیفیت ماجرای
 خواجه مجدالدین را و عنایت مولانا را در حق او بوی روایت کرد ؛ از غایت
 9 شادی تمام مال او را با قاصدان امین و چندین تحف دیگر ارسال کرده
 عذر ها خواست ؛ همچنان خدمت خواجه مجدالدین نیز مجموع مال را
 تصدق کرده بیاران و خداندگار زادگان بخش کرده سماعی عظیم بداد
 12 (۴/۶۲۲) همچنان عبد المؤمن ثانی شرف الدین عثمان گونیده که
 ندیم خاص حضرت بود و انگشت نمای جهان و ملوک زمان مرده
 صحبت او بودند . حکایت کرد که روزی حضرت مولانا بیاغ غریزی رفته
 15 بود و هفت شباز روزی لا یتقطیع سماع بود و خدمت آن عزیز از جمله
 مقبولان مقبیل ؛ مگر برادر عثمان گونیده پنهانی گفته باشد که چندین
 روزست که بخانه گوشت و نان نبردم ، عجبا احوال ایشان چون باشد ؟

T, I, 527; H, I, 11

۲۸۵ K آ ۱۳۰ B ب ۱۳۸ Z ۴/۶۲۲

- 1 نهاده KZ : نهاد B || بزد KB : زد Z || 3 و هر که نام ... دارد KB :
 و هر که نام ما را دوست دارد Z || 6 اسلام BZ : الاسلام K || 7 از مردم KBZh : Z -
 8 کرد KB : کردند Z || 10 خدمت KB : Z || 11 کرده K : کرد BZ || سماعی K :
 سماع BZ || 12 همچنان KZ : الحکایه B || کوبیده KZ : کوبید B || 15 بود KZ : بودی B ||
 15 شباز روزی KZ : شباز روز B || 16 پنهانی KZ : پنهانی B || روزست BZ : زوربت K

- فی الحال حضرت مولانا در عین سماع دستها از زیر دامن بیرون کرده مشتی سیم نو بردف ایشان بریخت ؛ اصحاب نعره ها برافراشتند ؛ همانا که چون از سماع بیرون آمدند مجموع سیم تهصد عدد بود مضروب 3 معدنی ؛ همچنان خدمت ملک المدرسین ذوفنون زمان مولانا صدرالملة والدين المرندی المنجّم رَحْمَةُ اللهِ هَمین حکایت را از عثمان گوینده شنیده روایت کرد که من نیز هم ازو شنیده ام و عین یقین دیده 6 و بحقّ البقین رسیده

- (۴/۶۳) همچنان منقولست که روزی خدمت مولانا بهاءالدین بحری حکایت کرد که اواخر پایز و اوایل ایّام زمستان بود که روزی حضرت مولانا بدولاب من تشریف داد و در آن ایّام آنها را یخبندی سر آغاز کرده بود ؛ همانا که جامه‌ها را بیرون کرده بجانب حوض روانه شد و عظیم دیر کشید بی قرار در پی او بیرون آمدم ؛ دیدم که در حوض درآمده است و در زیر ناودان نشسته و آب بر سر مبارکش می ریزد و تاحلق غرق آب سرد گشته ؛ همچنین سه شبانروزی در آن جایگاه قرار گرفته کسی را زهره چون و چرا نبود و من بنده بیچاره از سر بیخری و دلربشی فریاد کردم و جامه‌ها چاک زدم و زینهار خواستم که آب سرد درین فصل زیانمندست و وجود مبارک شما در غایت لطافت و نازکی ؛ می ترسم که سردی اثر کند ؛ جواب فرمود که سردان را نه مردان را ؛ همان ساعت بیرون آمده بسماع شروع فرمود تا نه شبانروزی

T, I, 527 H, II, 12

۴/۶۳ Z ۱۳۸ ب B ۱۳۰ K ۲۸۶

3 عدد BZ : و نود K 5 المرندی KZ : المرندی B 6 شنیده KZ : شنوده B

دیده KZ : دیده ام B 9 داد BZ : فرمود K 12 در آمده KZ : در آمد B 13

شبانروزی KZ : شبانروز B 17 فرمود که KB : فرمود Z

در سماع بود که یکدمی توقف فرمود و لمحۀ غنوذ و دایما اسرار و غزلیات می فرمود

- ۳ (۴۶۴/۳) همچنان نوبتی دیگر هفت شبانروزی در سماع بود و هیچ افطار نکرد ؛ مگر باران محرم طعمی لطیف مهنّا مهیا کردند تا مگر مرحمت فرموده قدری افطار کند ؛ فرمود که ای نفس صبر کن و سخن من بشنو ، ازین مأکول غور و اگر بخوری این ترا خواهد خوردن و هیچ نخورد و گفت :

شعر (رمل)

- ۹ نگر خوری یکبار از آن مأکول نور خاک ریزی بر سر نانِ تنور
الجُوع ، الجُوع ، الجُوع ثُمَّ الرَّجُوع گفته باز بسماع شروع فرمود
(۴۶۵/۳) همچنان شرف الدین عثمان گوینده روایت کرد که آن روز که چلبی امیر عالم از عالم غیب قدم بصرای جهان نهاد حضرت مولانا همین غزل را سر آغاز فرمود

شعر (هزج)

- ۱۵ صلا یا ایها العشاق کآن مهر و نگار آمد
میان بندید عشرت را که یار اندر کنار آمد
و متابع هفت شبانروزی سماع بود و اکابر شهر و سلاطین دهر نه چندان

۴۶۴/۳ - ۴۶۵ Z ۱۴۹ آ ۱۳۰ B ۲۸۶ K ب ۱۲-۱۳ H, II, 528 T, I,

- ۳ همچنان KB — Z || هفت KBZh : — Z || شبانروزی KZ : ۴ || B
مهنّا KZ : — B || ۶ ازین KZ : این B || II همچنان BZ : و همچنان K || ۱۴ شعر BZ :
— K || ۱۶ بندید KBh Z : تبدیل (!) B || آمد BZ : + الی آخره K || ۱۷
متابع KZ : متابع B || شبانروزی KZ : شبانه روزی B

شکرانها و نثارها فرستادند که در شمار آید و همه را خداوند گار بگویندگان و یاران مختار ایثار کرد و باقی را والده اش نگاه داشت

- ۳ (۴۶۶/۳) همچنان خدمت ملک الادبا، معدن العلوم والمقیم فی منزل
المعلوم مولانا صلاح الدین الملطی رَحِمَهُ اللهُ چنان روایت کرد که روزی
عَلَمُ الدین قیصر رَحِمَهُ اللهُ سماع عظیم کرده بود و تمامت امرا و کبرا
و علما و فقرا حاضر بودند؛ حضرت مولانا شوری عظیم کرده هرچه پوشیده
بود بقوالان بخشید و همچنان عربان رقص می کرد؛ در حال عَلَمُ الدین
قیصر چوقای سرخ سقر لاطی بی نظیر با پوستینی و شق و گوی کمرهای
زرین و دستار پشمینه مصری آورده بحضرت مولانا پوشانید؛ همانا که
چون از سماع بیرون آمدم و از سر محله که عبور می کردند از در شراب
خانه آواز رباب بسمع مبارکش رسید؛ قدری توقف فرموده بچرخ
درآمد و ذوقهای می کرد تا نزدیک صبح در نعره و صیاح بود و همه رنود
بیرون دویده بیای مولانا افتادند و هر آنچه پوشیده بود همه را بذآن رندان
ایثار کرد و گویند مجموع ایشان ارمینان بودند؛ چون بمدرسه مبارک
تشریف داد روز دوم آن رنود جمع گشته بیامزند و بصدق تمام مسلمان
گشتند و مرید شدند و سماعها دادند

- ۳ (۴۶۷/۳) همچنان خدمت صلاح الدین فرمود که شبی در حجره
خود بمطالعه کتاب مثنوی معنوی مشغول بودم؛ از ناگاه حضرت
مولانا درآمد و پیراهن مبارک بیرون کرده بافتوت بمن بخشید؛

* T, I, 530; H, II, 14 ۲۸۸ K آ ۱۳۱ B به ۱۳۹ Z ۴۶۷ - ۴۶۶/۳

۱ آید KZ: - B ۲ کرد BZ: کرده K ۳ KB: - Z ۵ و کبرا KZ:
کبار B ۷ بود KZ: - B ۹ پوشانید KZ: پوشانید B ۱۰ سر KZ: - B ۱۶
گشتند: کشت BZ

فرمود که اظهارِ آثارِ محبتِ کردن از واجباتست و خدمتِ علمِ الدینِ
 قیصر دو هزار عددِ سلطانی بمن شکرانه داذه پیراهن را قبول کرد
 و بخدمتِ گرجی خاتون ارمغان برده دو هزار دینارش بخشید

- ۳ (۱۶۸/۳) همچنان از کُمَلِ اصحاب منقولست که هر شبِ آذینه
 مجموعِ خواتینِ اکابرِ قونیه پیشِ خاتونِ امین الدین میکائیل که نایبِ
 ۶ خاصرِ سلطان بود جمع می آمدند و لایها می کردند که البته حضرت
 خداوندگار دعوت کند؛ چه حضرتش را بدان خاتونِ آخرت از حدِ بیرون
 التفات و عنایتها بود و او را شیخِ خواتین می گفت و چون آن جماعت جمع
 ۹ شدند و بحضورِ تمامِ منتظر گشتندی بی آنکس اعلام کردند و بعد از
 نماز عیسا حضرتِ مولانا همچنان بی زحمت تنها تنها پیشِ ایشان رفتی
 و در میانهِ ایشان نشسته هوشان گردِ آن قطب حلقه گشتندی و بر او
 ۱۲ گشتندی و چندان گل برگها برو ریختندی که بترک از آن گل برگها
 ساختندی و حضرتش در میانِ گل و گلاب غرقِ عرق گشته
 تا نصفِ اللیل بمعانی و اسرار و نصایح مشغول شدی؛ آخر الامر کنیزکانِ
 ۱۵ گوینده و دفافانِ نادر و نای زنان از زنان سر آغاز کردند و حضرت
 مولانا بسماع شروع فرمودی و آن جماعت بحالی شدند که سر از پا و کلاه
 از سر نداشتندی و تمامِ جواهر و زرینه آلتی که داشتندی در کفشِ
 ۱۸ آن سلطان کشف ریختندی تا مگر چیزی قبول کند و اما التفاتی نماید
 اصلاً نظر نمی فرمود و نمازِ صبح را با ایشان گزارده روانه می شد و این

- چنین شیوه و طریقت در هیچ عهدی هیچ ولی و نبی را نبوده است مگر که در زمان سید المرسلین صلی الله علیه و سلم خواتین عرب بر او آمدندی و اسرار احکام شرعی پرسیده مستفید گشتندی و آن بر و حلال بود و از خصایص حضرتش بود و همچنان شوهران این خواتین در خدمت نایب بیرون سرا جمع آمده صحبت داشتندی و محافظت کردند تا مردم اغیار برین اسرار مطلع نشوندی

- (۴۶۹/۳) همچنان خدمت مولانا صلاح الدین رحمه الله حکایت کرد که روزی حضرت مولانا عظم الله ذی کثره روایت فرمود که در شهری استسقا کرده بودند و روزه ها داشته قربانها می کردند و نمازها می گزاردند و از حضرت حق تعالی استغاثت و استعانت می طلبیدند تا هفت روز تمام درین بودند، اصلاً بارانی نیامد و قطره از بالا نچکید ؛ خلاق بکلی بیچاره و مضطر گشته اتفاق کردند که فردا روز چون دروازه شهر باز شود بر در هر غریبی را که بیابیم او را بشفاعت بحضرت حق ببریم تا دعا کند که دعای مرد غریب قریب اجابتست و فرموده حضرت رسولست ؛ همانا که از دروازه شهر بیرون آمدند، درویشی غریب کشیب را یافتند که از بسطام رسیده بود ؛ گفتند : ای درویش ! تو درین شهر غریبی و در حق ما بی غرضی و بموسی عم امر آمده است که مرا بدھانی خوان که بدان دهان گناه نکرده و آن دهان در حق ما

• T, 1, 532 ; H, II, 15

۲۸۹ K ب ۱۳۱ B آ ۱۴۰ Z ۴۶۹/۳

3 برو KZ : بر B || 12 کشته Z : کشتند KB || چون BZ : — K || 13 هر

غریبی را BZ : غریبی K || 14 حضرت KZ : — B || 17 - 18 و در حق ... دهان

KBZ : — Z || عم : علیم KBZ

- دهان تست : اکنون دعائی کن ؛ مگر که حق تعالی مرحمت فرموده
 دعای تو قبول کند و اجابت فرماید ؛ درویش غریب بالای منبر رفته
 3 بعد از حمد باری و درود سید المرسلین و سند المذنبین گفت : یا رب
 العالمین ! تمامت عالمیان و آدمیان و آن دمیان از آن تست و جز تو کسی را
 ندارند و کسی از تو یافته اند ؛ اگر چه ناکسی می کنند و کسان
 6 ترا نمی شناسند و بحق هر دو چشم من که بارانی بفرستی و تشنگان
 خود را آبی دهی ؛ فی الحال ابری عظیم پیدا شد و عالم را غرق سیلاب
 و نم کرده چند روزی شب و روز می بارید ؛ بجمعهم اکابر آن شهر
 9 محب او گشته از کیفیت حال او سؤال کردند که چشمان ترا پیش
 حق چه فضیلتست که او را شفیع آوردی ؛ گفت : چندانکه در وجود
 خود نظر کردم در خود هیچ چیزی ندیدم که بحضرت درگاه الله لایق
 12 باشد ؛ دیدم که بدین چشمان ضعیف خود دونوبت روی مبارک
 بایزید را دیده بودم و حال او را مشاهده کرده او را بحضرت اوشفع
 آوردم تا مقصود شما میسر شد ؛ تمامت مردم محبت و مرید او شدند ؛
 15 بعد از آن فرمود که چشمی که روی ابا یزید را دونوبت دیده است
 چنینها کند و ولایت می نماید تا چشمان کسانی که روی خدای ابا یزید را
 دیده باشند چها کنند و چها نمایند ؟ مَنْ رَأَى رَأَى وَ مَنْ قَصَدَكَ
 18 قَصَدَنِي وَ عَلَيَّ هَذَا

1 مرحمت : Z : رحمت KB || 3 سید : Z : بسید BK || 4 تمامت : KZ : تمامیت

B || 6 که KB : Z || 8 کرده ZB : کرد K || 9 حال BZ : — K || 11 دزکام

KZ : — B || 14 مقصود شما BZ : مقصودش K || 15 چشمی KBZh : — Z || که روی

KZ : — B || 16 چشمان BZ : چشمانی K || کسانی KZ : کسی B || 17 باشند Z :

شعر (مبحث)

دهان گشاذ ضمير و صلاح الدين را گفت

3 توئی خدای من ای دیده خذا دیده

تمامت یاران شورها کردند و شکرهای شکرین بجای آوردند

(۱۷۰/۳) همچنان منقولست که روزی حضرت مولانا در معرفت

6 گرم شده بود؛ فرمود که أَبُو الْبَشَرِ آدَمَ صَنِیْراً صَلَواتُ اللّٰهِ عَلَیْهِ

و سلامه فرزندش شیث علیه السلام قوی کاهل بود و از امور دنیا

غافل و ذاهل؛ خطاب عزت در رسید که او خلیفه آدَم باشد و کسب علم

9 اسما و حکمت اشیا کرده معلّم برادران خود شود و ایشان را

ارشاد کند و همشان مطاوعت نموده خدمت او کنند، بسبب آن

فراغت و انقطاعی که دارد و دایماً برادران او برو تشنیعها می زدند و او را

12 می رنجانیدند و در حرمت داشت و خدمت او تقصیری می کردند؛ همانا که

دل مبارکش سیث ازیشان رنجیده حق تعالی ارتفاع برکت کرده قحطی

برایشان مستولی کرد و حضرت شیث بوحی الهی تصنیف حیاکت کرده

15 اوّل بار عبا بافی کرد و جامه ساخته در پوشید و همه را آن لباس خوش

آمده بر غبت تمام می خریدند و می پوشیدند و این خرّقه عبا پوشی ازو ماند

و آن کسا بموسی رسیده او می پوشید تا عهد صدیق اکبر رضی الله

18 عنه و شیث را از آن اکساب اسباب جمع شد و ایشان هفتاد و دو

برادر بودند، همگان مسکین و بی نوا شدند؛ لایه کنان پیش آدَم

آمده عجز و اضطراب خود را عرضه داشتند آدَم فرمود که شیث را

T, I, 534; H, II, 16

۲۹۰ K آ ۱۳۲ B ب ۱۱۰ Z ۱۷۰/۳

3 خدای KB: حیات 6 کرم KBZ: — Z 8 غفل K: فارغ Z — B

10 او کنند KZ: — B 15 همه را KB: + از Z 18 اسباب BZ: + عالم

جمع آمد و K ۱۱ و در B: دو KZ

- حسنوڈ باید کردن ؛ در خدمتِ آدم بنزدِ شیث آمدند و استغفار کرده
 نادم گشتند ؛ آدم گفت : یا شیث ! اکنون وقتِ دعاست ، دعائی بکن
 3 تا حق تعالی عنایتی فرماید ؛ گفت : تا حقّ خدا را معین کنند و از
 هر چه ایشان را حاصل شود از زروع و ضرع و نفود و اجناس و ثمرات
 و حیوانات و غیرها نیمه آن را جدا کرده خدا را دهند ؛ آدم گفت :
 6 نتوانند کردن ، باز عاصی شوند ؛ گفت : تا عشرِ آن را بدهند ؛ همگان
 راضی شدند و صلحی کردند ؛ لا جرم حق تعالی چندانی برکت و نعمت
 داد که در حساب و کتاب آید ؛ و همچنان فرمود که پس هر که توجه بعالم
 9 انبیا و اولیا کند و روز و شب بامورِ آخرت مشغول شود و ازین عالم
 انقطاع نماید ، همگان را واجب می کند خدمتِ او کردن و بذو حرمت
 نمودن و مالِ الله را باهل الله دادن تا از برکتِ دعای او جمله عالمیان
 12 و آدمیان در فراحت و رفاهت باشند و پیوسته رضای او را رضای حق دانند
 وَ هَذِهِ كِفَايَةُ لِمَنْ لَهُ الْكِفَايَةُ

شعر (رمل)

- 15 چون قبولِ حق بوذ آن مردِ راست دستِ او در کارها دستِ خداست
 (۷۱/۳) ؛ همچنان روزی در میانِ معرفتِ فروذ که درویشی صاحب
 دل پیشِ امیری رفته بوذ و او از جمله محبتانِ او بوذ ، در اثنای معارف
 18 گفت : دوش در خواب چنان و چنین دیدم ؛ امیر ملول شد که

T, I, 536 H, II, I8

۲۹۲ K ب ۱۳۲ B آ ۱۴۱ Z ۷۱/۳

10 و بدو حرمت KZ : خدمت B 11 او KZ : — B 13 شعر KZ : همچنان B 17

بوذ KZ : بوذ B

10 چون ... خداست MN : ج ۱ ص ۱۶۱۰/۹۹ MA : ص ۱۴/۴۳

یعنی درویشان را خواب می‌باشد؛ شیخ را ضمیر او معلوم شد؛ فرمود که
حاشا که خواب کنند بلکه درویشان در بیداری خوابها می‌بینند؛
چنانکه فرمود

3

شعر (رمل)

گفت پیغمبر که عینای تنام لا ینام قلبی عن حال الانام
آنک او بیدار بیند خواب خوش عارفست او خاکست او در دیده کش
در حال سر نهاد و از آن اندیشه استغفار کرد

(۴۷۲/۳) همچنان از کبار اخبار احرار رضوان الله علیهم

اجتمعین منقولست که پیوسته حضرت مولانا در وقت طلوع آفتاب
و رؤیت ماه برابرشان ابستاذه فرمودی که وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ
وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ
رَبُّ الْعَالَمِينَ (۵۴/۷) و اکرام کنان روانه شدی

(۴۷۳/۳) همچنان روزی سؤال کردند که عجباً درویش گناه کند؟

فرمود که مگر طعام را بی‌اشتها خورد که طعام را بی‌اشتها خوردن درویش
گناه عظیم است؛ چه اگر آدمی در غایت جوع زهر خورد گواریده شود
وزیانش نکند و شکر خوردن بالای سیری زهر شود و در حالت اشتها
صاحب دل را همه چیزها مباح شود؛ چنانکه فرموده اند

T, I, 537; H, II, 18-19 ۲۹۲ K ب ۱۳۲ آ ۱۴۱ Z ۴۷۳ - ۴۷۲/۳

2 کنند Z: کنند KB 4 شهر KZ: — B 6 عارفست KZ: عارف B 8
همچنان K: — BZ 13-14 که طعام... گواریده شود KZ: — B 13 شود
K: — Z

5 گفت... الانام MN: ج ۲، ص ۴۴۹/۳ MA: ص ۱۸۴/۱۲

شعر (هزج)

تو صاحب نفسمی ای غافل میانِ خاکِ خون می‌خور
 3 که صاحب دل اگر زهری خورد آن انگبین باشد

(۴/۷۴) همچنان منقولست که روزی حضرت مولانا از اخلاق
 و آداب حضرت رسول علیه السلام حکایتی می‌فرمود که خدمتِ اُبتی
 6 ابن کعب رضی الله عنه از جمیع اصحاب اقدم و أعلم و أسنّ بود ولیکن
 فصاحتِ لسان نداشت و از غایتِ تواضع و حلم محمدی مجموعِ قرآن را
 بتجوید و ترتیل تمام برو فرو خواند، حتّی سَمِیعَ جُمْلَةِ الْقُرْآنِ
 9 مِینِ لِسَانِهِ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ تا معلوم و مفهومِ او شود که قرآن را
 چگونه باید خواندن

(۴/۷۵) همچنان منقولست که جمیع قرآن را حضرت مصطفی
 12 هفت بار مرّةً بعد اُخری بر جبریل امین فرو خواند، یعنی فرو رفت
 و هفت بار او خواند و رسول شنید و همچنان در شبِ معراج هفتاد بار
 بر حضرت باری تعالی بر خواند

(۴/۷۶) همچنان منقولست که حضرت سلطان الخلفا چلبی حسام
 15 الحق والدين قدّس الله سِرَّهُ الْعَزِيزَ بِمَجْمُوعِ مُجَلَّدَاتِ مَثْنَوِي را
 بر حضرت خدائونگار هفت بار فرو خواند و سَمَاعِ جَانِي کرده
 18 استماع فرمود و ر رموز و کنوز اسرارش مطلع گشته مطلع انوار
 اسرار الهی شده و تمامتِ مشکلاتِ مَثْنَوِي را خَرَفًا حَرَفًا وَالْفَا الْفَا

۴/۷۴-۴۷۶ Z ۱۶۱ B ۱۳۲ K ۲۹۲ T, I, 537-38; H, II, 19

10 خواندن KZ: خواند B || 11 همچنان Z: و همچنان K — B || 12 فرو

خواند یعنی K: — BZ || 17 بر KZ: — B || بار KZ: — B || 18 انوار BZ: — K

حل کرده و با زر حل ثبت فرموده اعراب نهاده و هر که از خلفای عظام حضرت ایشان سماع کرد و نسخه ساخت همانا که نسخه صحیح و معتمد علیه آنست و بر آن مزید نیست

3

(۴۷۷/۳) همچنان مگر روزی معین الدین پروانه گفته باشد که حضرت مولانا در عالم آیین سماع را زهی که نیکو نهاده فرمود حاشا که نهاده بلکه نیکو برداشت کرد

6

(۴۷۸/۳) همچنان روزی در مدرسه مبارک معانی می فرمود ؛ گفت : روزی شیخی در دست مرید خود چوبی دید گرفته ؛ گفت : ای فلان ! آن چه چوبست که گرفته ؟ گفت : اگر بپرون طریقت بینم بر نمت ؛ گفت : حقا که مرید راستین و یار دین من تویی و این مذهب امیر المؤمنین علی است که فرمود : رَحِمَ اللهُ امْرَأَةً اَهْدَى اِلَى عِيُوبِي و باز فرموده است که من با همه خلق بخلق نیکو خوش بر آیم ؛ گفتند : چگونه بر آئی ؟ گفت : بقدر الامکان اصلاحشان کنم ؛ اگر قبول نکنند من بابشان بروم علی أن أقول و مَا عَلَيَّ الْقَبُول

12

شعر (رمل)

15

راه اینست که نمودم با تو راست ترک این ره می کنی فرمان تراست
(۴۷۹/۳) الحکایه : همچنان خدمت امیر نورالدین ولد جیجا که یار غار و نایب معتبر پروانه بود و حاکم ولایت قیرشهر و مرید

18

۴۷۷/۲ - ۴۷۹ Z ۱۴۱ ب - ۱۴۲ آ ۱۳۲ ب ۱۳۳ K ۲۹۳ - ۲۹۴

T, I, 538 - 39 ; H, II, 19 - 20

2 ساخت KZ : ساخت 7 همچنان Z : مرویت KB 13 : کم BZ : می کم K

بابشان Z : با ایشان B بر ایشان K : علی ان KZ : ال B 16 : که Z : و BK

- مخلصِ مولوی : روزی در بندگی حضرتِ مولانا لُزکراماتِ حضرتِ حاجی بکتناشِ خراسانی حکایت می کرد که روزی بخدمتِ او رَقمِ و او اصلاً در رعایتِ صورتِ نبوذ و متابعتِ نداشت و نماز نمی کرد و او را الحاحِ کردم که البته نماز باید کردن ؛ فرمود که برو، آبِ بیار تا وضو سازم و طهارتِ حاصل کنم ؛ همانا که بدستِ خود مشربہ را از چشمہ پر آبِ کردم و پیشِ او بردم ؛ مشربہ را بر گرفت و بدستِ من داد که بریز ! چون بردستِ او ریختم آبِ صافی خون شدہ بوذ و من در آن حالتِ او حیران شدم ؛ حضرتِ مولانا فرمود کہ کاشکی خون را آبِ کردی ؛ چہ آبِ طاهر را نجس کردن چندانِ هنری نیست و آنچِ حضرتِ کلیمِ کریمِ آبِ نیل را جہتِ قبضی خونِ کرد و برای سبطی خون را آبِ صافی کرد از کمالِ قدرتِ او بوذ و این شخص را آن قوتِ نیست و این را تبدیلِ تبذیرِ گویند کہ انَّ الْمُبَذَّرِينَ كَانُوا اخْوَانَ آلِشَيْطَانِ (۲۷/۱۷) ؛ تبدیلِ خاصِ آنست کہ خرِ تو خَلّ گردد و مشکلِ تو حل شود و مسِ دون زرّ خالص شود و نفسِ کافرِ مسلمان گردد و مسلم شود و گیلِ تو حکمِ دل گیرد ؛ هماندم نورالدین سر نہاد و از رغبتِ او اعراضِ نمود و گفت

شعر (رمل)

- 18 چون بسی ابلیسِ آدمِ روی هست پس بہر دستی نشاید داد دست

- (۴۸۰/۳) همچنان کرامِ اصحابِ رَحْمَهُمُ اللهُ روایت کردند که روزی ،
 روزِ جمعه بود که حضرتِ مولانا فرمود که بمسجدِ قلعه باید رفتن ؛ یاران
 بجمعهم استمداد کرده بمسجد رفتند ؛ همانا که مولانا بکنجی رفته بنیاز 3
 تکبیر بست و در قیام بماند ، تا حدّی که ختمِ قرآن کرده خطیب از خطبه
 فارغ شد و جماعت نماز گزارده سلطان و امرا و علما و فقرا بیرون آمدند
 و حضرتِ مولانا هنوز ایستاده بود ، همانا که اصحاب نیز بأدبِ تمام بیرون 6
 رفتند ؛ چه کسی را مجالِ آن نبودی که در حدّی صحبتِ او بپایندی
 و موافقت توانستی کردن از هیبت و عظمتِ آن حضور ؛ علیها تا جمعه دیگر
 از مسجد بیرون نیامد ؛ چون آذینه دوم سلطان و ارکانِ دولت و علما 9
 و شیوخِ امت جمع آمدند ، دیدند که حضرتِ مولانا بخشوعِ تمام و خضوعِ
 عظیم برکوع خیزده بود ؛ همانا که خدمتِ شیخ المشایخ صدرالمله والدین
 خدمتِ قاضی سراج الدین را بکنار گرفته چندانی گریستند و بر آن 12
 حالت نگریستند که در گفت آید ؛ بر سر زبان خدمتِ قاضی سراج الدین
 گفته باشد که اگر عبادت و نماز و نیاز آنست که حضرتِ این مرد
 می کند پس ما بریشِ خود می خندیم و نمی دانیم که در چیستیم ؛ همچنان 15
 گریان بیرون رفتند و روزِ دوشنبه حضرتِ مولانا از آن استغراق باخود
 آمده بسوی حمام روانه شد و از آنجا بمدرسه آمده سه شبانروزی
 در سماع بود 18

T, I, 540 ; H, II, 22

۱۹۵ K آ ب ۱۳۲ B ۱۴۴ Z ۴۸۰/۳

1 روزی K : — BZ || 6 بادب BZ : با ادب K || 11 والدین BZ :

+ صدرالدین K || 13 حالت KB : — Z || خدمت KB : — Z || 16 کران

Z — : KBzh

- (۴۸۱/۳) همچنان منقولست که روزی خدمتِ مولانا اکمل الدین طیب رحمه الله در میان تمام حکما و اکابر آن زمان حکایتی کرد و گفت که باتفاق حکمای ماضی و حالی اعتقاد آنست که اگر بعد از حضرت مصطفی علیه السلام پیغامبری آمدی و ممکن بودی حقیقت ابن سینا خواست بوذن، درین نشأت صد هزاران ابن سینا و صاحب طور سینا مقررند که بالای مولانا کسی نیست و آن بزرگی برو مقررست و هیجان و تشوق رسول از کلمه و اشتیاق ذات مبارک او بوذه و السلام 6
- (۴۸۲/۳) همچنان مگر روزی غزلی پیش اکمل الدین می خواندند و این بیت را شنید که فرموده است 9

شعر (هزج)

- درونِ سینه چون عیسی نگاری بی پذیر صورت
که ماند چون خری بر پنج ز فهمش بو علی سینا 12
- نعره می زد و می گفت: هر چه گوید خداوند گار را رسد؛ چه همه علما و حکما خوشه چین خرم حکمت وی اند و حکیم الهی حضرت اوست؛ چه کمال گفتار و لطافت رفتار و نظافت کردار او را مسلم است 15
- (۴۸۳/۳) همچنان مگر جماعت دانشمندان در باب قهر نفس سخنی می گفتند؛ فرمود که درویشی بوذ که سالها عبادت می کرد و ریاضت می ورزید؛ روزی بنفس خود گفت: مَنْ أَنْتَ وَمَنْ 18

T, I, 552; H, II, 31 ۴۸۱/۳ - ۴۸۳ Z ۱۴۴ B ۲۰۳ K

2 زمان KZ: B 3 که باتفاق KB: Z 4 السلام KZ: B 5
آن KZ: B 6 - 7 و همچنان ... والسلام KBZh: Z 16 همچنان KB: Z

- أَنَا؟ قَالَتْ: أَنْتَ أَنْتَ وَأَنَا أَنَا؛ چندی بار طوافِ کعبه کرد و پیاده مشقت
 راه کشید؛ گفت: مَنْ أَنَا وَمَنْ أَنْتَ؟ قَالَتْ: أَنَا أَنَا وَأَنْتَ
 أَنْتَ؛ باز هر عبادتی که بود و رزید اصلاً در قتل او چاره ندید
 و نکرد؛ همانا که بروزه و ریاضتِ جوع مشغول شد؛ گفت:
 چو نیست؟ گفت: فَتَنَيْتُ أَنَا وَأَنْتَ أَنْتَ وَاللَّهِ أَعْلَمُ یعنی که نفس را
 6 بغیر از جوع هیچ طاعتی مغلوب و مسلمان نمی کند

شعر (رمل)

- أَيُّهَا الْمَحْبُوسُ فِي رَهْنِ الطَّعَامِ سَوْفَ تَنْجُو أَنْ تَحْمَلْتَ الْفِطَامِ
 9 (۴۸۴/۳) همچنان از علمای اصحاب منقولست که روزی فقیه مردی
 از سر امتحان سؤال کرد از سر آنک چون حضرت رسول از متوضاً
 بیرون آمدی چرا غُفْرَانِکَ غُفْرَانِکَ گفتی؟ فرمود که چون پلیرِ بزرگوار
 12 ما آدم صبی صلوات الله علیه در خللِ برین، بوسوسه شیطانی لعین
 بقرتِ جاذبه نفس و قوتِ ماسکه اش گندم را در معده خود جا داد
 و قوتِ هاضمه اش او را پخته گردانیده در حال گندید و قوتِ دافعه اش
 15 در جنبش آمده تقاضای خروج کرد و در حال آدم را از جنت اخراج
 کردند، چون در دایره دنیا آن عذیره را از خود دور کرد و گند آن بمشام
 مبارکش رسید باز پس نظر کرد و نالید و از آن حدث بگریخت و از سر

T, I, 553; H, II, 31

۳۰۴ K آ ۱۳۴ B ب ۱۴۲ Z ۴۸۴/۳

- 1 انت انت KZ ~ انا انا B || 2 انا انا KZ: انا B || 3 ندید و K: - BZ ||
 4 شد KZ: شده B || 10 چون KB: - Z || رسول KZ: + علی السلام B || 13
 گندم را KZ: گندم B || 14 گندید KZ: کند B || 15 و K: - KZ || 17 پس
 BZ: بیش K || کرد BZ: کرده K

4 ایها... النظام: MN. ج ۵۵ ص ۲۹۵/۲۰: NA. ص ۲۲۶/۸

- خجالت توبه کرده از حضرت غفار طلبِ مغفرت کرده چند بار کلمه 'غفرانک غفرانک' بر زبان براند ؛ همچنان تا قیامت بر فرزندانِ مؤمنِ اوست شد که بعد از حصولِ خلا و فراغت در طلبِ مغفرت بلفظِ مبالغه غُفْرانک، گویند و مستغفر شوند تا مغفور و مرحوم شوند؛ فی الحال بیچاره فقیه از تبه ضلالت و انکار خلاص یافته صاحب احلاص شد
- 6 (۸۵/۲) همچنان شیخ محمود صاحب قران چنان خبر داد که بعد از آن که صاحب فخرالدین نقل کرده بود، از اکابرِ اصحاب یکی او را در خواب دید که بغایت خرم و شادان بود، سؤال کرد که ترا ابو الخیرات میخوانند، حق تعالی در آن عالم با تو چه معاملت کرد؟
- 9 گفت: از چندان خیرات که کرده بودم هیچ یکی مرا چنان دستگیر نشد که درختی که از مملکت من بعمارتِ تربه مولانا برده بودند و در آنجا صرف کرده حق تعالی مرا بآن قدر خیر بخشید و مرحمت فرمود و همچنان بعد از وفاتِ مولانا اصحاب را تعظیمِ عظیم می کرد و حضرت سلطان و لد را بندگان می نمود و دایما خدمتِ چلبی حسام الدین را بانواع دلدارها می کرد و محمود شدنِ عاقبتش آن بود
- 15

شعر (هزج)

هر لطف که بنهایی در سایه آن آئی

بسیار بیاسائی ها ده چه بدرویشان

18

یک دانه اگر کاری صد سنبله برداری

پس کوش چه می خاری ها ده چه بدرویشان

T, I, 554 : H, II, 32

۲۰۵ K آ ۱۳۴ B آ ۱۴۳ Z ۸۵/۲

1 توبه کرده KZ : B 3 که KB : Z 8 کرد KZ : B 11 که K :

BZ | 13 همچنان KB : Z 11 می کرد KZ : B 16 شمر KZ : B :

17 هـ KB : Z 18 ده BZ هـ چه K

(۴۸۶/۳) همچنان از خدمتِ مولانا فخرالدینِ دیودست منقولست که

- روزی حضرتِ مولانا در خانهٔ پروانه معانی می‌فرمود و مجلسِ عظیم بود؛ فرمود که الْمُؤْمِنُونَ لَا يَمُوتُونَ بَلْ يُذَقُّونَ مِنْ دَارِ الْآلِی ۳
 داری؛ شیخ تاج‌الدینِ اردبیلی که شیخِ خانقاهِ پروانه بود و در آن زمان صاحبِ فضیلت و بیان؛ ایراد کرد که پس چرا كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ ۴
 الْمَوْتِ (۱۸۳/۳؛ ۳۶/۲۱؛ ۵۷/۲۹) گفت؛ فرمود که آخر كُلُّ نَفْسٍ ۵
 گفت، كُلُّ قَلْبٍ نَگفت، یا قلب شو، یا در قلبِ بندهٔ مؤمن جا گیر
 تا همچون قلبِ مؤمن نمیری و اگر قلبی کنی هرگز بنقلِ قلبی نمی‌رسی و چون
 تودر هوای نفس می‌روی و آلتِ نفسی، پس كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ۶
 تراست؛ همانا که خب کرده دیگر هیچ نگفت

(۴۸۷/۳) همچنان روزی در تفسیرِ این آیت معنیِ غریبِ بیان

- می‌کرد که این که حق تعالی كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ (۸۸/۲۸) ۷
 فرموده است نه آنست که مدحِ خود می‌کند و بر بندگانش از قیدم و بقا
 تفاخر می‌آرد که من باقیم و شما فانی: بلکه دعوتِ رحمت می‌کند که
 بکلتی در من مستهلک شوید؛ چنانکه وجودِ قطره در دریا تا در وجهِ کریم ۸
 ما که إِلَّا وَجْهَهُ باقی و ابدی شوید؛ چنانکه گفت:

T, I, 555 ; H, I, 33

۳۰۵ K ب ۱۳۴ B آ ۱۴۳ Z ۴۸۷-۴۸۶/۳

۱ خدمت KZ : حضرت B || دست KZ : + ادب B || ۴ در آن KB : در Z ||

۹ نفس KZ : B || ۱۱ همچنان KB : - Z || این KB ~ آیت Z || ۱۲ می‌کرد ۲ : کرد

KB || ۱۳ که آرد Z : آرد KB || ۱۶ و ابدی KB : - Z

شعر (رمل)

- ۳ کُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ
چون نه در وجه او هستی بجز
هر که اندر وجه ما باشد فنا
کُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ نَبُودَ جزا
زانکه در آست او از لاگذشت
هر که در آست او فانی نگشت

شعر (هزج)

- ۶ چو دریای شهادت چون نهنک لا برآرد سر
تیمم واجب آمد نوح را در وقت طوفانش
- ۹ (۴۸۸/۲) همچنان در خانه پروانه معرفت می گفت و در شرح
آسمانها وزمین و ستارگان و آفرینش جهان بی نهایت بیانها فرمود و گفت که
صورت این عالم اهل حق را و معنی دان را دیدارست؛ همچنان تاج الدین
اردبیلی گفت: پس مصطفی الدنیا جیفه چرا گفت و این چگونه
۱۲ باشد؟ فرمود که از طالبان او مباحث تا ترا جیفه نمایند و از حساب کلاب
نباشی؛ چه بغیر از محبت حق تا هر چه مشغول شوی جیفه است و از جیفه
بتر؛ همواره طالب حق باش و او را طلب، تا لایق دیدار باشی و در همه
۱۳ اشیا او را توانی دیدن و نظری ما رأیت شیئاً إلا ورأیت الله فیهِ ملک
یمین تو باشد
- ۱۸ (۴۸۹/۳) همچنان منقولست روزی محترفه اصحاب از ظلم ظلمه
خانه خراب شکایت عظیم کردند؛ فرمود که در بازار قصابان هیچ سگ را

T, I, 556 - 57; H, II, 35 ۳۰۶ K آ ۱۳۵ B آ ۱۴۴ Z ۴۸۹ - ۴۸۸/۳

۶ چو دریای ... طوفانش BZ: - K ۸ همچنان KB: - Z ۹ جهان BZ:

عالم K ۱۰ دیدارست KZ: + باز B ۱۱ مصطفی KZ: + علیه B

۲- ۴ کل ... نکشت MN: ج ۱، ص ۱۸۸ / ۳۰۵۲ - ۳۰۵۴: MA،

- می‌کشند؟ مع هذا که کشتی سگ است؛ اما هماره گوسفندان را می‌کشند و زحمت کشتن را ایشان می‌کشند و چون حق را عنایت با مؤمنان بیشترست لاجرم زحمت ایشان نیز بسیارست و هم رحمت ایشان را بی‌شمار؛³ و این بیت را گفت:

شعر (هزج)

- در مطبخ عشق جز نکورا نکشند لاغر صفتان وزشت خورا نکشند⁶
گر عاشقی صادق زکشتن مگریز مردار بود هر آنک که او را نکشند
یاران را تسلی گشته بی حد شکرها کردند و بچو روزگار زورکار رضا دادند
(۴۹۰/۳) همچنان از علمای اصحاب منقولست که روزی حضرت⁹
مولانا نفل فرمود که مگر شیطان رجیم بر در مسجد اهل قبا ایستاده
بود؛ توقع قبول زیارت رسول داشت و حضرت مصطفی علیه السلام
تکبیر نمی‌داد و از دخول او <را> منع می‌کرد؛ همانا که از حضرت¹²
جلیل جبرئیل امین پیامد که مجالش ده تا شیطان ما زیارت ترا دریابد؛
چون در آمد بندگی کرده فرو نشست و گفت: ای رسول خدا! مرا
می‌دانی که چون بوزم و چگونه بوزم و در چه کار بوزم؟ گفت: بگو؛¹⁵
گفتا: چندین هزار سال با تذلل و رقت و بیچارگی استاذ املاک افلاک
و معلم مکالم بوزم و منبر مرا چنانک در شب معراج مشاهده
فرمودی بر ساق عرش مجید نهاده اند هزار ملائکه بتذکیر من حاضر¹⁸
می‌شدند تا هزار سال دیگر بآن فوج اولین نوبت اجلاس

T, I, 558; H, II, 35

۳۰۶ K آ ۱۳۵ B آ ۱۴۴ Z ۴۹۰/۳

۲ ایشان می‌کشند BZ: ناپشای می‌کنند K ۴ کت KZ: می‌گفت B ۶ و KB:

— Z ۱۰ فرمود KZ: فرموده B

- مجلس نمی رسید ؛ باندک لغزشی مردود ابد گشتم و طوقِ لعنتِ وَاِنَّ عَلَیْكَ لَعْنَتِیْ اَیَّ یَوْمِ الدِّینِ (۷۸/۳۸) در گردنِ من بسته مبعوضِ عالمیانم گردانید و از صحبتِ فرشتگانم محروم کرد و آدمِ متروکِ خاکِ را بسروری پیش کشید و بخلافت برگزید و بخلافتِ تمام مرا مرجوم کرد ؛ اکنون یا محمد ! نگاه دار و هراسان باش تا بمحمدی خود مغرور نشوی و بحیپی سرور نکردی که مکر و استدراجِ اورا نهایت نیست و همزه بر حذر باش و جوفِ خود را از خوفِ او خالی مکن و بسیاری بگریست و همان بود که حضرتِ رسول علیه السلام تا نفسِ آخرین بمحاربه نفس مشغول گشته در جهادِ اصغر و جهادِ اکبر پهلوانی نموده لمحّه نیاسود و لحظه نغوذ و همیشه بریان دل و گریان چشم بود و کَانَ مِنْ خَوْفِهِ فِی جَوْفِهِ اَیُّ کَازِیْرِ الْمِرْجَلِ و دایما می فرمود که اَنَا اَعْلَمُكُمْ بِاللّهِ وَاَحْشِیْكُمْ لِلّهِ و هرگز از نانِ خوین مسیر نخورد و بفرات نخفت ؛ تا دیگران را چه رسد ؟ و متابعتِ راستین آنست که چنان کنند و چنان شوند ؛ هی نعره رنان بسمع شروع فرموده بی نهایت زاریها و شورها کرد و تا هفت روز تمام از سر پا نشست

- (۴۹۱/۲) همچنان خدمتِ مفخرالاصحاب چلبی شمس الدین ولد مدرّس رَحِمَهُ اللّهُ روایت کرد که روزی حضرتِ مولانا قَدَّسَ اللّهُ سِرَّهُ در مقامِ خلوت اصحابِ صحبت را معرفت می گفت ؛ فرمود که

T, I, 559 - 60 ; H, II, 37 K ب ۱۳۵ - ۱۴۴ Z ۴۹۱/۳

- ۱ نمی رسید BZ : نمی رسد K || ۶ نشوی BZ : نباشی K || ۱۰ نموده Z :
نمود KB || ۱۳ که B : — KZ || ۱۴ فرموده BZ : فرمود K || ۱۶ چلبی KB : — Z ||
۱۸ اصحابِ صحبت را KB : اصحاب را صحت Z

- در وجود آدمی سه هزار مار هست و هر هزار مار بیک لقمه اُکل زنده می شود و اگر از سه لقمه یک لقمه کَم کفی هزار مار در نفس تو مرده می شود و اگر دو لقمه کَم کفی دو هزار مار مرده می شود ؛ 3
فی الجمله اگر یک لقمه زیاده کنی هزار مار نفس زنده می شود و اگر کم کنی مرده می شود، انشاء الله خدای تعالی مارا و جمله یارانِ مارا توفیق دهد بکم خوردن و کم گفتن و کم خفتن ، آمین ! آمین ! یا رب العالمین ! 6
و این کلمات بدین ترتیب فرموده ایشانست والله اعلم

- (۴۹۲/۳) همچنان یارِ گرامی حسام الدین دُبَاغ رَحِمَهُ اللهُ روایت کرد که روزی حضرت مولانا بردن دُبَاغستان ایستاده بود ؛ بر لب جوی 9
آبی که از اندرون شهر بیرون می آمد و در آنجا ریخته می شد، تفرج می کرد ، دید که بغایت آلوده و پلبد شده بود ؛ همانا که نگرِست و بعد از نظرِ عظیم فرمود که ای آبِ مسکین رو شکرها کن که در 12
اندرونشان زرقی ؛ آنگاه می دیدی حال خود را ؛ امیدست که ملکِ قدوس هم از قدس خویش ترا طهارت داده مقدست گرداند ؛
چنانکه در تفسیرِ امامِ قدوس فرموده است 15

شعر (رمل)

- آب چون پیگار کرد و شد نجیس تا چنان شد کآب رارد کرد حیس
حق بردش باز در بحرِ صواب تا بشستنش از کرم آن آب آب 18

T, I, 561 - 62 ; H, II, 55

۳۰۸ K آ ۱۳۶ B آ ۱۴۴ Z ۴۹۲/۳

9 و اگر ... می شود KBZh : - || 9 حضرت KB : - || Z || 13 می دیدی

BZ : + K || 14 مقدست BZ : مقدس K || 17 چو KZ : - B

17 آب .... من ۷/۵۰۸ رب العالمین : MN ج ۵۵ ص ۱۴ -

۲۸ - ۲۴/۴۳۳ MA : ۲۰۸ - ۲۰۰/۱۵

- سالِ دیگر آمد اودامن کشان   هی کجا بودی بدریای خوشان
 من نجس زینجا شدم پاک آمدم   بستند خلعت سوی خاک آمدم
 3   هی بیایند ای پلیدان سوی من   که گرفت از خویِ یزدان خویِ من
 در پذیرم جمله زشنیت را   چون ملک پاکِ دهم عفریت را
 چون شوم آلوده باز آنجا روم   سوی اصلِ اصلِ پاکها روم
 6   دلقِ چپرکین برکتِ آنجا ز سر   خلعتِ پاکم دهم بارِ دگر
 کارِ او اینست کارِ من همین   عالم آرایست رَبُّ الْعَالَمین
- (۴۹۳/۲) همچنان روزی در تفسیرِ وَ فِی السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ (۲۲/۵۱) معانی می گفت ؛ حکایتی فرمود که درویشی طالبِ رزقِ سمائی شده بود ؛ روزی از ناگاه در جائی خمره بیافت و آن را قبول نکرد که من البته فتوحِ سمائی می خواهم ؛ چون شب بخانه خود بیامد ، کوذ کانش از جوع می گریستند و تشنیه می زدند ؛ درویش گفت : حق تعالی بمن رزق دادّه بود ؛ اما اصرار کردم ؛ نستدم ، مگر دزدی در بالای روزنِ درویش گوش نهاده بود و حکایت را می شنید ؛ نشانِ موضعِ خمره را در یافته خمره وار دوانه شده دید که در آن خمره ماری سیاه خفته بود ؛ در بغش آمد ، گفت : مگر او برای دفعِ فرزندانش این را قاصد بگفت ؛ بصد حيله هر خمره را بخیر بسته

T, I, 563 ; H, II, 38   ۳۰۹ K ب ۱۳۶ B ب ۱۴۴ Z ۴۹۳/۲

1 سال ... خوشان KZ ~ 3 می ... من B || 6 ~ KB : + شمر Z ||
 دگر KB : + شمر Z || 7 اینست KB : آنست Z || 9 می گفت BZ : می فرمود
 K || فرمود BZ : می گفت K || 13 کردم KZ : کردم B || 14 در بالای KB : — Z ||
 14 درویش KZ : — B || 15 شده KB : شد Z || 17 فرزندانش KZ : فرزندان B

- بر گرفت و از روزنِ او فرو انداخت؛ درویش نظر کرد، همان خمره را
 پر زردید؛ سر نهاده حمدِ باری را باقامت رسانید و گفت: اقرار کردم
 که اشارتِ وَفِی السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ (۲۲/۵۱) حق است 3
 و راست، حاشا که دروغ باشد

شعر (رمل)

- ای نموده تو مکان از لا مکان   فی السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ کرده عیان 6
 (۴۹۴/۳) همچنان از علمای اصحاب چنان منقولست که روزی حضرت
 مولانا در تفسیرِ سِرِّ شَاوِرُوهُنَّ وَ خَالِفُوهُنَّ معانی می فرمود؛ گفت:
 روزی ابن مسعود رضی الله عنه در شهرِ بصره بر بامِ سرای خود سیر
 می کرد، بخاتونِ خود اشارت کرد که من ازین بام فرو می جهم؛ زن
 فریاد کرد، گفت: نشاید؛ نشنید و از آن بام بلند فروجهید؛ از
 حکمِ قضا پایش شکسته شد؛ بعد از آن که صاحب فراش شده بود 12
 جماعتی قَصَاد از دمشق بیامدند که فارس ترین مردم درین زمان تویی،
 باید که حاضر شوی تا بمشورت اکابر عثمان را از میان برگیریم که
 طَالَ فِیْنَنَا مَكْنُئُهُ؛ گفت: الْعَدْرُ وَأَصِیحُّ وَالْعَدْرُ فَاصِیحُّ، درین 15
 حال که می بینید و اصلاً مجالِ حرکت ندارم و ببرکتِ آن شکست از آن

T, I, 564; H, II, 38

۳۱۱ K ب ۱۳۶ B ب ۱۴۴ Z ۳۹۴/۳

2 باری را KZ: باری B || 4 راست KZ: + است B || 5 شر KB: Z ||

9 بر بام B: بام KZ || 15 مکنه K: مکنه BZ || الذر ... فاضح Z: الذر فاضح

و الذر فاضح B الذر فاضح K || 16 شکست ZB: شکست K

6 ای نموده ... عیان: MN ج ۲ ص ۴۶۱/۳۸۰۴: MA، ص ۲۰/۱۹۰

قضیهٔ گردن شکن امان یافت و حاضر نشد؛ گفت: صَدَقَ رَسُولُ اللَّهِ
فِي قَوْلِهِ كِهْ خِلَافِ قَوْلِ زَنْ كِرْدَنْ مَرَا اَز كَنَاهِ كِبَايِرِ عَظِيْمِ رِهَانِيْدِ
كَمَا قَالَ قَدَسَ سِرِّهٗ

شعر (رمل)

شَاوَرُوهُنَّ پَسِ آنَكِهْ خَالِفُوا اِنْ مَنَّ لَمْ يَعْصِيْهِنَّ تَالِفُ

- 6 (۴۹۵/۳) همچنان خدمتِ مولانا تاج‌الدین خروس المدرّس رحمه الله
روایت کرد که در صغرِ سن در مدرسهٔ جلال‌الدین قرطابی پیش
مولانا علامهٔ العالم رکن‌الدین مازندرانی رَحِمَهُ اللهُ درس می‌خواندیم
9 و اکابرِ علما حاضر بودند و پردهٔ بر در آویخته بود؛ از ناگاه دیدم که
پرده‌را برداشته حضرت مولانا سلام داد و فرمود که علما دین بچه
مشغولند؟ همانا که مولانا رکن‌الدین و طلبهٔ علم برابر دویزه گفت:
12 بدرسِ فقه مشغولیم؛ فرمود که عجباً از فقه‌الله و علم‌الله و حکمت‌الله
کجا درس می‌گویند؟ و آهی بکرد؛ تمامِ علما گریان و جگر بریان
گشته فریادها کردند و زود باز برون جست؛ همگان در پی دویزند
15 اصلاً اثری نیافتند و نشانی ندیدند و از آن هیبت استاذِ ما مولانا رکن‌الدین
هفتهٔ رنجور و مهجور افتاده بود؛ چون برخاست با جمیع علما بمدرسهٔ
مولانا آمده بارادتِ تمام تمهیدِ عذر فرمود و آن روز بیست دانشمند
18 مقبل مریدِ مخلص شدند

T, I, 564; H, II, 38

۳۱۱ K ب ۱۳۶ B ا ۱۴۴ Z ۴۹۵/۳

2 عظیم KZ: — B || 3 قدس KZ: +. الله B || 5 پس KZ: و B || 7 قرطابی
Z: قرطابی KB || 8 می‌خواندیم BZ: خواندم K || 14 زود KZ: — B ||
15 نیافتند K: — BZ || 17 تمهید BK: + و Z || فرمود BZ: فرموده K || 18
مرید BZ: + شدند و K || شدند BZ: کشته K

5 شاوروهن... تالف: MN، ج ۱، ص ۱۸۲/۲۹۵۶: MA، ص ۷۸/۹

- (۴۹۶/۳) همچنان بعضی از یارانِ کبیر که قلیلِ ایشان عندالله کثیر بود پیشِ مولانا چنان روایت کردند که سفهای فقها اصحاب را بچید طعنه می‌زنند که بر مخلوق سجده کردن روا نیست؛ حضرت 3 مولانا فرمود که ای غرخواهر! یکی که مرا از دستِ شیطان و جلاّی نفس خلاص داد و آزادم کرد و از نو جانم بخشید چرا اورا سرنهم و جان در راهِ او ندهم؟ مثلاً یکی را پادشاه وقت خشم کرده بدست 6 جلاّی بی داد داد تا همچنان دست و گردن بسته سیاستگاهش می‌برد وی خواهد که اورا گردن زدن و در عینِ آن حالت یکی از خواصّ حضرت انگشتری امان در پی رسانید که البته اورا آزاد کنند و حلعتش دهند و آن بیچاره امان یافته می‌گوید که عجباً این مردی و احسان و جانبختی در حقّ من که کرده است؟ و بچید می‌جویدش و اورا می‌گویند که این کرم را فلانی کرده است و او از غایتِ شادی باخلاص 12 تمام و تضرّعِ عظیم در پای وی می‌افتد و سجده‌هاش می‌کند وی زارذ و ثناهاش می‌گوید که ای حیات بخش جانبخش من وای خضر وقت من! مرا از نو زنده کردی و جانکم بخشیدی و دایما تا روزِ وفات شکر 15 منم خود را واجب دانسته دعاهاش می‌کند؛ همچنان اولیای خدا با خلقِ همین معامله کنند و شفقتی می‌نمایند که ایشان را از سیاستگاه دنیا و از دستِ شیطانِ دون و سلطانِ نفسِ حرون آزاد می‌کنند 18

T, I, 564; H, II, 38

۳۱۱ K ۱۳۶ B ۱۴۴ Z ۴۹۶/۳

2 مولانا BZ: ما K || 3 مخلوق KB: خلق Z || نیست BZ: + و K || 4 دست

BZ: + مکرر K || 10 بات KZ: — B || می‌گوید KZ: می‌گویند B || 12 که KB: — Z ||

14 جانبخش BZ: — K || 16 — 17 — خدا Z ~ با خلق KB || 17 کنند KZ: می‌کند

B || می‌نمایند KZ: نماید B

- و خلاص و اخلاصشان می بخشند و از ورطاتِ هلاکت و راهای مخوف
 می رهانند و بر صراطِ مستقیم و قربتِ الهِ کریم دلالت می کنند، چرا
 3 بصدقِ تمام سجده، شکرِ ایشان نکنند و آن سجده را بر خود واجب
 ندانند؟ همانا که در طریقت و حقیقت شکرِ ایشان و سجده، ایشان
 و تعظیمِ ایشان شکر الله است و سجده و تعظیمِ حق است و این
 6 بر کسی واجب است که در حق او آن احسان کرده اند و او را از سفلی
 باعلی برده اما در حق آن کسان که آن احسان را بوی نکرده اند،
 ایشان را سجده کردن روا نیست، بلکه کفرست اَللّٰکُ کُفْرَتُهُ
 9 و اَلْفَجْرَةُ (۴۲/۸۰) و آن عزیزانِ خدا نیز از سرِ او و از سجده، او
 فارغند؛ چه اگر ناگاه بتقلید سجده کند کافر شود و این عارفِ حق
 اگر سجده نکند کافر نشود؛ همانا که تعظیم متابعان حضرت رسول که
 12 محبوب الله اند و مقبولِ رسول، بر عالمیان فرصِ عین است که قُلْ: اِنْ
 كُنْتُمْ تُحِبُّوْنَ اِلٰهَ فَاَتَّبِعُوْنِیْ یُحْبِبْکُمْ اَللّٰهُ (۳۱/۳) تا در آن
 محبوبیت شریک باشند و اَلْسَّلَامُ عَلٰی مَنْ اَتَّبَعَ اِلْهُدٰی (۴۷/۲۰)
 15 (۴۹۷/۳) همچنان روزی در معنی اتحادِ انبیا و اولیا علیهم
 اَلْسَّلَامُ حکایتی فرمود که دو شخص بنزد قاضی بدعوی رفته بودند؛
 همانا که از یکی گواه خواست؛ بیرون آمد و دو درویشِ صوفی را
 18 گواه آورد؛ گواه دیگر خواست؛ دو درویش دیگر بیآورد و دیگر
 خواست؛ گفت: بجای دو گواه چهار کس آوردم، دیگر چه گواه

T, I, 566; H, II, 40 ۳۱۲ K آ ۱۳۷ B آ ۱۴۶ Z ۴۹۷/۳

2 می کنند: K کند BZ || 4 و حقیقت: K حقیقت BZ || 7 کان Z: کانی KB ||
 8 روا Z: لازم KB || 11 نشود KB: شود Z || 12 - 13 قل ... بحسبکم KB: من بطمیع
 الرسول فقد اطاع الله Z || 15 همچنان KB: — Z || 16 دو شخص KZ: شخصی B ||
 18 بیآورد BZ: آورد K و KZ: — B

می‌خواهی؟ قاضی گفت که اگر چهل هزار بیابوری که ایشان یکند و در حقیقت اتحاد یک جانند که المؤمنون کتفئس واحیدة؛ چنانکه گفت:

3 شعر (رمل)

جانِ گرگان و سگان هر یک جذاست متحد جانهای شیرانِ خداست
چون از ایشان مجتمع بینی در یار هم یکی باشند و هم ششصد هزار

6 (۹۸/۳) همچنان روزی در معنی المؤمنین' میرآة المؤمنین' لطایف می‌فرمود؛ گفت: الله را یک نام مؤمن است و بنده را هم مؤمن، المؤمنین' میرآة المؤمنین، یعیني تعجلنی فیها ربّه

9 شعر (سریع)

خالق ارواح زآب و زگل آینه' کرد و برابر گرفت

شعر (هزج)

12 هر که که در آینه بتابد خورشید آینه انا آلمشمس' نگوید چه کند یعنی در آینه' بنده' مؤمن، الله مؤمن تجلی می‌کند؛ تو اگر رؤیت الله می‌خواهی در آن مرآة درآ تا ببینی

T, I, 568 ; H, II, 40 - 41 ۳۱۳ - ۳۱۲ K آ ۱۳۷ B آ ۱۴۶ Z ۹۸/۳

3 شعر KB : Z 6 در معنی KB : Z می فرمود KB : فرمود Z

9 شعر KB : Z 11 شعر KB : Z

3 جان... خداست: MN ج ۴ ص ۱۴/۳۰۳ MA ص ۹/۲۳۴
4 چون... هزار: MN ج ۲ ص ۱۸۴/۲۵۷ MA ص ۱۲/۱۰۹

شعر (منسرح)

آهنِ هستی من صیقلِ عشقش چو یافت

آینه کون شد رفت ازو آهنی

3

(۴۹۹/۳) همچنان روزی جماعتی از علمای دین سؤال کردند که تفسیر

وَهُوَ مَعَكُمْ (۴/۵۷) چگونه باشد؟ مثال فرمود که چنانک معیت

6 بهار بهمه اجزای عالم آمیخته است و همشان ازو زنده اند و خندان اند ؛

چنانک هر گلی و گیلی و سبگی و رنگی ازو منور و مزین گشته اند ؛

اما خصوصیت بهار با جزو خار و نفسِ خارا چنان نیست که با گل

9 احمر و لعلِ انور و همچنان خصوصیتِ معیتِ الله با روانِ انبیا و اولیا

آنچنان نیست که با عوام و معیتِ پادشاه با مقررانِ خود آنچنان نیست که

با سایسان و خربندگان و غلامانِ ناشی

شعر (رمل)

12

چون معیت با همه ست الله را آن معیت جو که داد آگاه را

و همچنان معیتِ مدرّس با مبتدی نو آموز آنچنان نبوذ که با طالبِ علم

15 مستدلّ، و هَئِذِ كِفَايَةِ، همشان سر نهادند و مرید شدند

(۵۰۰/۳) همچنان از خدمتِ یاران منقولست که روزی امیری معتبر

بزیارت آمده بوذ ؛ سؤال کرد که سگکِ ماذه را بچگان هر چه بیشترست

T, I, 568 ; II, II, 42 ۳۱۳ K آ ۱۳۷ B ب ۱۴۶ Z ۵۰۰-۴۹۹/۳

1 شعر KB : — Z 2 من KBZ : — B 4 جماعتی از K : از حاجت B — Z

6 آمیخته است KB : آمیخته Z 6-7 خندان اند چنانک BZ : خندان K 10-13

پادشاه ... شهر KB ~ چون ... آگاه را B 13 a چون KB : جو Z 16 یاران

KBZ : + کنار B ۱۱ جری Z : امیر KB

- وگوسفند را یکی با دو بیش نیست و سالی دوازده ماه گوسفند را می‌کشند و قربان می‌کنند و در ایشان حق تعالی بِحکْمِ الْغَنَمِ غَنِيمَةً برکتی و غنیمی و راحت و فواید بسیار نهاده است و کتبیه سگ اگر چه 3 بسیارست و هیچ ایشان را نمی‌کشند کم‌ترند و برکتی ندارند ؛ عجباً سر آن چه باشد ؟ حضرت مولانا جواب فرمود که گوسفند سحر خیزست و سگ بیچاره سحر خسب بذآن سبب برکت او بیش است و سگ را هیچ 6 نیست ؛ سر نهاده و خدمات نمود

(۵۰۱/۳) همچنان مگر درویشی از قلتِ منال و ضعفِ حال

- و رزقِ قابلِ شکایتی می‌کرد ؛ فرمود که اگر حق تعالی رزقِ پنجاه 9 ساله را بیکبار بر تو فرو ریزد چه خواهی کردن و بکجا توانی گنجانیدن ؟ حکیم کریم است روز بروز ادرارِ ارزاق را از انبارِ قدرت و غیب بی‌جهت بحکمت بتو می‌رساند تا طاعی و باغی نشوی که وَلَوْ بَسَطَ اللَّهُ أَرْزَاقَ الْعِبَادَةِ لَبَغَوُا فِي الْأَرْضِ (۲۶/۴۲) چنانکه پیشینیان از غنا طاعی شدند و بی ادبانه دعوی لِمَنْ أَمْلَكُ (۱۶/۴۰) کردند و اُنَا رَبُّكُمْ أَلَا عَلَيَّ (۲۴/۷۹) گفتند تا ملک را گذاشته هدف 15 هُلُک شدند ؛ زهار تا نگویی که نمی‌دهد و ارزاق گذشته را هم بیاد آر و در شکرِ هم حق و کرم او تقصیری مکن

- 18 شعر (رمل)

منگر اندر غابر و کم باش زار لوت و پوتِ خورده را هم یاد آر

T, I, 569 ; H, II, 42

۵۰۱/۳ Z ۱۴۶ ب B ۱۲۷ ب K ۲۱۴

1 کوسفند KB : کوسفندان را Z || پیش ZB : بیشتر K || 5 فرمود KZ : داذ

B || 8 همچنان KZ : — B || 16 گذشته KZ : گذاشته B

- (۵۰۲/۲) همچنان اصحابِ عرفان و احبابِ عارفان روایت کردند کہ روزی بزرگی بزیارت آمدہ بود؛ گفت : از حضرت شما التماس می کنم کہ مرا در وقتِ مرگ چیزی درد نگیرد؛ فرمود کہ مرگ همچون کمانِ خواریست بغایت محکم و سخت ؛ باز چنانکہ هیچ دستہ کشتی و سبختہ کانی اورا نتواند کشیدن و آن کسی کہ خدمتِ استاذ کمانکش نکرده باشد البتہ زہ آن را یکبارگی نتواند بگوشِ خود رسانیدن و تا زہی بگوشِ خود نرساند زہی زہی بگوشِ او نرسد ؛ همانا کہ سالہا بر کبتادہ کشیدن ادمان باید کردن و در آن صنعت مدام بودن ، تا قادر شود بر کشیدن آن کمانِ دستہ کش ؛ اکنون کبتادہ کمانِ مرگ ، مداومتِ عبادات و خیرات و حسنات و سخاوتِ مال و تن ؛ و چون بسخاوت خوگردد باشی و در آن فن قائم گشته ، چون متقاضیانِ جان بر تو آیند و از تو طلبِ جان کنند بی هیچ زحمتی و دردی آسان آسان جانِ خود را ایثارِ ایشان کنی و امانتِ حق را از حضرتِ باری تعالی دریغ نداری کہ اِنَّ اللّٰهَ يَتَمَرُّكُمْ اَنْ تُؤَدُّوا الْاِمَانَاتِ اِلٰى اَهْلِهَا (۵۷/۴) و بر مقتضای و النَّاشِطَاتِ نَشِطًا (۲/۷۹) ترا اعضا درد نگیرد و زحمتی و المی نباشد ، نسبتِ بکسانی کہ اصلاً بسخاوتِ نفس و ایثارِ مالِ خو نکرده اند. و بداذ و دھش نیاموخته البتہ وقتی کہ از ایشان طلبِ جان کنند ہرگز باختیار و شاذی تسلیم نکنند و خستی پیش آرند ؛

T, I, 571 ; H, II, 44

۵۰۲/۲ Z ۱۴۷ ب B ۱۳۸ K ۳۱۵

3 خواریست KBZ : خواری B 5 کمانکش KBZ : + چنانکہ هیچ کسی
 Kh 6 یکبارگی BZ : یکبار K 11 بنتی BZ : باشد K 12 آسان آسان KB : آسان
 Z 13 باری تعالی Z : حق KB 16 نباشد BZ : + اما آنانکہ K 17 اصلاً KB : — Z

لاجرم بر موجِبِ وَالْأَزِیْعَاتِ غَرْقًا (۱/۷۹) بزور وزحمت ازو
بستانند تا اورا بغایت سخت آید و درد کند و رفتنِ خود را هیچ نخواهد

شعر (مضارع)

3

گر مؤمنی و شیرین هم مؤمنست مرگت

ور کافری و تلخی هم کافرست مردن

(۵۰۳/۳) همچنان منقولست که روزی در مجمعی، بزرگی سؤال 6

کرد که عجب کسی بی صحبتِ شیخی کسی شود و بجائی رسد؟ جواب
فرمود که درویشی پیوسته بی آنکه از شیخ تلقینِ ذکر شنود خود بخود ذکر

می کرد و کوششی عظیم می نمود؛ شبی دید که نوری از دهان او بیرون 9
می آید و بر زمین فرو می شود؛ همچنان حیران و غمناک برخاست و بخدمتِ
شیخی آمده صورتِ خواب را عرضه داشت؛ فرمود که ذکر می که

بی تلقینِ شیخِ یقین باشد همچنان باشد و ازو تلقینِ شنید؛ همان شب 12
دید که از دهان او نورِ الْيَمِّ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ
الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ (۱۱/۳۵) بر عرشِ برین می تافت، تا بدانی که

بی تربیتِ شیخ هیچ تربیتی راست نیست و همه طاعات بی برست و بی 15
نور و مِن لَّا شَيْخَ لَهُ لَا دِينَ لَهُ

شعر (رمل)

دست را مسپار جز در دستِ پیر حق شادست آن دستِ اورا دستِ گیر 18

T, I, 571; H, II, 44

۳۱۵ K آ ۱۳۸ B ب ۱۹۷ Z ۵۰۳/۳

B — : KZ ب — : KZ 9 که B — : KZ ب — : KZ 1

19 دست را ... کتیب: MN ج ۵۵ ص ۱۷۳۶/۴۸ MA ۵ ص ۲۳/۴۴۷

(۵۰۴/۳) همچنین درویشی از مکرر نفس و دواوی او ماول شده بود؛

شبی پیرِ خود را در خواب دید که طشتی پر زبَق پیش وی نهاد و الماسی

بدست او داد و بدان شمشیر الماس چندانک زبَق را دو پاره می کرد 3

باز بهم می شد و هموار می گشت و او ازین کوشش عاجز گشته بیدار شد؛

شیخ را بر سر بالین خود ایستاده دید - فرمود که تا هنگام مردن

باید که دست از مجاهده نفس و کوشش باز نداری و بتدریج امکان در قتل 6

نفسِ خوئی، تهاون نکنی؛ از آنک که تا نفس نمریز از مکرر او نتوانی رهیدن

شعر (رمل)

می کشانش در جهاد و در قتل مَرَدوار الله یَجْزِیکَ الوِصَالَ 9

تا نمری نیست جان کندن تمام بی کمالِ زردبان تا آبی پیام

(۵۰۵/۳) همچنان روزی فرمود که از شیخی پرسیدند که فلان الدین

مرید کیست؟ گفت: چه می گوئی؟ او از شیخی می میرد و این بیت را گفت: 12

شعر (رمل)

هر که اندر عشق یابد زندگی کفر باشد پیش او جز بندگی

باز فرمود که آن کسی که حلاوتِ بندگی و مریدی را دریافت بهم 15

عمر خود آرزوی شیخی نکند؛ همچنان بزرگی بخدایتِ شیخی کس فرستاد که

T, I, 572; H, II, 45 ۳۱۶ K ۱۳۸ B ب ۱۴۷ Z ۵۰۵-۵۰۴/۳

2 دید KZ : دیده B 4 هموار KZ : همواره B 5 دید KZ : بود B

9 الوصال KB : + شعر 12 و KZ : + او B 14 b او KZ : - B 15 بز

فرمود KB : - Z

9 می کشانش ... الوصال : MN، ج ۳، ص ۱۰۶۱/۶۰ MA، ص ۲۱۹/۵

10 تا نمری ... پیام : MN، ج ۶، ص ۷۲۴/۳۱۴ MA، ص ۱۹/۵۶۹

14 هر که اندر ... بندگی : MN، ج ۵، ص ۱۸۶۶/۱۱۹ MA، ص ۱/۴۸۰

بمن درویشی بفرستد برای صحبت و همدلی؛ شیخ گفت در جواب او که درویش کم یابست و بیافت نمی شود؛ آری آری شیخ بفرستم چندانک خواهد

- 3 (۵۰۶/۳) همچنان از عظای اصحاب منقولست که روزی گرجی خاتون بطریق مطایبه و مطالبه از خدمتِ عَلم الدینِ قیصر سؤال کرد که از حضرتِ مولانا چه کرامت دیدی که روزه او شذی و مرید گشتی و او را عظیم دوست می داری؛ گفت: بانوی جهان را عمر باذ! کترین کراماتِ مولانا آنست که هر پیغامبری را ملتی دوست می دارند و هر شیخی را قومی مقلد گشته اند باتفاق تمام جمیع میال و ارباب دُول حضرتِ مولانا را دوست می دارند و باسرار او مشرف نمی شوند و ازو فقاغ می گشایند؛ ازین عظیم تر چه کرامت خواهد بود؟ بانوی جهان بشاشتِ عظیم نموده تشریفاتش پوشانید و یاران را خدمات متوافر ارزانی داشت
- 12 (۵۰۷/۳) همچنان روزی بعضی یاران از انکارِ اهلِ نفاق و طنائی ایشان بدرویشان در حضرتِ خداوندگار حکایت می کردند؛ فرمود که چون نوحِ نبی صَواتُ اللهِ عَلَیْهِ بشارتِ الهی کشتی را تمام کرد. کنعانِ بیچاره با کفّارِ بی اقرار از سرِ اصرار و استکبار طنائی می کردند و تسخر می زدند که درین صحرای خشک کشتی بچه کار آید و چرا شایند؟ بعد از آنک تمام کرد. زمانی نگذاشت و بگذشت؛ اهلِ تفسیر می گویند که دو سال تمام خلایق در آنجا نجات می کردند تا بکلی از قازورات پر شید

۵۰۶/۳ - ۵۰۷ ب ۱۴۸ Z ب ۱۳۹ B ۳۱۷ - ۳۱۶ K ۲۱۷، ۵۷۳؛ H، II، 45 T، I،

- 1 شیخ گفت... او که K: در جواب شیخ گفت BZ 2 آری آری KZ: آری B 5 حضرت KZ: خدمت B 9 فقاغ KB: + می Z 10 کرامت KB: کرامات Z 11 داشت KZ: فرمود B 14 صلوات... علیه KZ: علیه السلام B

- و نوح از دفع آن عاجز شده بود؛ بحضرت حق تعالی نالیده؛ عاقبة الامر حق تعالی مرضی مهلک در ایشان حادث کرده معالجه آن جز حدث آدمی نبود؛ حکمای آن قوم اتفاق کردند بتناول حدث آدمی؛ همانا که از غایت ناموس و شرمساری از همدیگر پنهانی می رفتند و از آنجا می خوردند تا هیچ از آنها نماند؛ بعد از آن حق سبحانه و تعالی عَمَّا يَقُولُ الظَّالِمُونَ
- 6 عِبْدُوْا كَبِيْرًا (۴۳/۱۷) علی التوالی چهل روز تمام باران عظیم فرو فرستاد و قَارَآلشُّوْر (۴۰/۱۱؛ ۲۷/۲۳) از زیر پیدا شد و خَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُوْنَ (۷۸/۴۰) همه را غرق طوفان گردانید؛
- 9 همانا که انکار ابرار و طغیانی کردن اسرار نامبارک است و زیانمندی عظیم؛ والله الحمد طوآفان آن طوفان بلاد را کین اند و کان قدرت در قبضه قوت ایشانست، باران ما را بقا باز، درین چند روز عاقبت احوالشان معلوم شود؛ چنانک فرمود:
- 12

شعر (رجز)

روزی دو باغِ طاغیان گرسبز بینی غم مخور
چون اصلهای بیخشان از راه پنهان بشکنم

15

و همچنان حضرت ولد هم از آن طوفان بی نشان نشان داد
و از کینیت شان ایشان باز گفت و گفت:

5-4 هج 7 ~ از آنها KB 6 علی التوالی KB: - 2 9 همانا که KB: +

از Z 10 طوآفان K: طوفان BZ 11 باران BZ: - K 16 و همچنان KZ: - B

شعر (رجز)

ای منکرانِ رامِ ما وی دشمنانِ شاهِ ما

- 3 نزدیک شد تا در رسد بر جمله تان طوفانِ ما
 همگان غریقِ حریقِ طوفانِ بلا گشته اغلب بی ایمان کشته شدند و ناپدید
 گشتند و از سخطِ ایزدی چنان سقط شدند که سقطی ازیشان در جهان
 نماند و قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَ زَحَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ
 6 زَهُوًّا (۸۳/۱۷)

شعر (رمل)

- 9 گر نبودی نوح را از حق پدی او جهانی را چرا بر هم زدی
 صد هزاران شیر بود او در تنی او چو آتش بود و عالم خرمی
 چونک خرمی پاسِ عَشْرِ او نداشت او چنان شعله بر آن خرمی گماشت
 12 (۵۰۸/۳) همچنان از خدمتِ استاذ السلاطین مولانا فخرالدینِ
 دیودستِ ادیب مروست که روزی حضرت مولانا بجامعت خانه مدرسه
 درآمد و یاران را جمع دید؛ فرمود که الله الله با همدیگر جمع باشید
 15 و پیوسته در جمعیت باشید که الجماعه رَحْمَةٌ وَالْفِرْقَةُ عَذَابٌ،
 چه اگر گوسفندی را تنها در مرغزاری بگذارند هرگز نبالد و فربه
 نشود بلکه هلاک شود و گرگش درد، الا در میان گله خود
 1۸ باید و همچنان اگر درختی را تنها بجائی نشانند و تبارش کنند نیکو
 نروید و نگیرد، مگر نادراً؛ پس جمعیت و اتفاق بی نفاق را اثرهاست

T, I, 575; H, II, 47

۳۱۸ K آ ۱۲۹ B آ ۱۴۸ Z ۵۰۸/۳

17 هلاک KB: + هلاک Z

9- 11 کر نبودی... کاشت: MN ج ۱ ص ۱۹۳/۳۱۲۹ - ۳۱۳۱:

MA ص ۳/۸۳؛

شعر (رمل) ۱

هست سنت ره جماعت چون رفیق بی ره و بی یار افی در مضیق
جمع کن خود را جماعت رحمت تا توام با تو گفتن آنچ هست

3

همچنان فرمود که از نوشروانِ عادل پرسیدند که از عقل
ومال و دزلت کذا مین بهترست ؟ گفت : اتفاقِ خلقان و اجتماعِ یاران ؛
یعنی هر جا که اتفاق و اجتماع هست هر سه حاصلست و اصلا
خشونت و تعنت بکار نیست و این بیت را فرمود

6

شعر (رمل)

إِنْ تَكُنْ فُظًّا غَلِيظًا لَمْ يَكُنْ أَمْرُكَ تَنَافُذَ
لَا يَنْ أَلْأَنَاسَ وَإِلَّا تَجِدُ النَّاسَ قَنَافِذَ

9

(۵۰۹/۳) همچنان روزی حضرت مولانا جمعِ یاران را مرحمت

فرموده و صِدَّت کرد و گفت : الله الله چندانک صحبت و خدمتِ شیخ
دست دهد بغیر از خدمت و ملازمتِ صحبتِ او همه هیچ است ، و اگر
صحبتِ او دست ندهد مصاحبتِ اصحاب از واجباتست و اگر آن هم دست
ندهد ، مشغولی با کلامِ ایشان از همه اولیترست و آخر آن هم دست
ندهد بطاعتِ حق می باید مشغول شدن ؛ و آن صحبت را بتضرعِ عظیم
و نیازِ موسی التماس نمودن و سایه یارِ دینی را طلب داشتن

12

15

T, I, 577; H, II, 48

۲۱۹ K ۱۳۹ B ۱۴۸ Z ۵۰۹/۳

4 فرمود BZ : فرموده است K || 7 فرمود KZ : فرموده که B || 12 وکت

KZ : که کت B || 15 از همه KZ : — B || 17 موسی KZ : طلبه السلام B

2 هست ... مضیق : MN ؛ ج ۶ ص ۵۰۲/۳۰۰ ؛ MA ؛ ص ۵۶۳/۷

3 جمع ... هست : MN ؛ ج ۴ ص ۴۷۳/۳۲۹۴ ؛ MA ؛ ص ۴۱۲/۸

شعر (خفیف)

سایه یار به که ذکر خذا این چنین گفته است احمد ما

- 3 (۵۱۰/۳) همچنان ملک الادبا مولانا فخرالدین معلم رَحِمَهُ
 الله روایت کرد که روزی حضرت مولانا زیارتِ تربتِ والدش
 مولانای بزرگ بهاء ولد آمده بود؛ بعد از آنکه نماز گزارد و او را
 خواند و ساعتی نیک مراقبت نموده از من دوات و قلم خواست؛ چون
 6 بیاوردم برخاست و بر سرِ گویِ فرزندش چلبی علاءالدین آمده بیتی
 بر آن تربتِ مُجَصَّص کرده بنوشت و آن بیت اینست:

9 شعر (کامل)

إِنْ كَانَ لَا يَبْرَجُوكَ إِلَّا مُحْسِنٌ
 فَيَمْنُ بَلَوْدُ وَيَسْتَجِيرُ الْمُجْرِمُ

2 شعر (رمل)

پس کجا زارذ کجا نالذ لثم گرتو نپذیری بجز نیک ای کریم
 فی احوال رحمت کرد و فرمود که در عالمِ غیب دیدم که خداوند
 مولانا شمس الدین تبریزی با مذکور صلح کرد و برو بخشود و شفاعت
 فرمود تا از جمله مرحومان گشت

T, I, 577; H, II, 48

۳۱۹ K ب ۱۳۹ B ب ۱۴۸ Z ۵۱۰/۳

4 مولانا KZ : — B 5 ولد ZB : الولد K 6 مراقبت B : مراقب KZ 7 و

B : — KZ 11 المحرم KZ : المحرم B 12 شعر KB : — Z

13 پس... کریم : NM ج ۲ ص ۵۶۵/۳۳۵ : MA ص ۲۴/۱۱۲

شعر (رمل)

- کالہ کہ ہیچ خلقش ننگریڈ از خلافت آن کریم آن را خرید
 3 تا بمقبولان حضرت و مرحومان امت چہا بخشد و چہا کند
 (۵۱۱/۳) همچنان روزی اعزہ حفاظ شہر از تفسیر ابن حدیث
 سؤال کردند کہ ربّ تالیی القرآن و القرآن یلّعنہ چہ معنی دارد
 6 فرمود کہ اغلب قرآن اوامر و نواہی است و ترغیب بر ادب ظاہر
 و باطن ؛ یکی می خواند کہ اقیموا الصلوٰۃ و آتوا الزکوٰۃ (۷۷/۴)
 نماز نمی کند و زکات نمی دہد و یکی می خواند کہ إنّ اللہ یأمر
 9 بالعدل و الاحسان (۹۰/۱۶) ظلم می کند و بخیل و شحیح است
 و در امانت خیانت می کند و از منکر و فحشا اجتناب نمی نماید ، لاجرم
 بزبان حال قرآن مجید برو لعنت می کند و او را ملعون می خواند و روز
 12 قیامت ہم خصم جان او خواہد شدن

شعر (رجز)

- روزی بیاید کین سخن خصمی کند بامستمع
 15 کآب حیاتم خواندمت تو خوبشتن کر ساختی
 و آن جماعتی کہ در طریقت قرآن مجید سلوک نمایند و مأمور
 امر حکیم شوند و از جادہ مستقیم بیرون نروند ، هماناکہ عبارت
 18 اشارت ایشان و القرآن یرحمہ خواہد بودن

T, I, 578 ; H, II, 49

۳۲۰ K ب ۱۳۹ B آ ۱۴۹ Z ۵۱۱/۳

2 h خلافت BK : خلافت Z || 7 بکی KZ : — || 11 کہ KB : Z || 9 بخیل

و KZ : بخیل B || 13 شعر KB : همچنان Z || 18 بودن KZ : شدن B

2 کالہ ... خرید : MA ، ج ۶ ، ص ۱۲۶۶/۳۴۶ : MA ، ص ۵۸۲/۲۵

شعر (رمل)

- معنی: قرآن ز قرآن پرسی و بس / وز کسی کاتش ز دست اندر هوس
همگان سر نهادند و مستغفر گشته مرید شدند 3
- (۵۱۲/۲) همچنان روزی خدمت چای شمس الدین ولید مدرّس
از یکی شکایت کرد که فلان دانشمند بمن گفت که پوست بکنم ؛
حضرت مولانا فرمود که زهی مرد که اوست و ما شب و روز در 6
حسرت آنیم که پوست را بکنیم و از زحمت پوست برهیم تا بر حمت دوست
برسیم ؛ زنهار تا بیايد و از پوستمان خلاص دهد ؛ چون این خبر بگوش
دانشمند رسید ، غلطان غاطان بحضرت مولانا بیامد و بمشقی تمام مرید 9
شد و فرجی پوشیده در باطن خود فرجی و مخرجی بیافت و از سلک
اولیا گشت
- (۵۱۳/۲) همچنان مگر حضرت مولانا در سماع بود ، و یکی از 12
ناگاه نعره بزذ و جامه‌ها را دریدن گرفت ؛ فرمود که اگر اورا
بذین سو آری هم جامه ات بدرزد و هم جان خود را هلاک کنی ؛
سعی کن تا بدان سو روی ، تا ابد سلامت مانی ؛ چون آن درویش بگوشه 13
خود رسید همان ساعت جان تسلیم کرده بآخرت پیوست
- (۵۱۴/۲) همچنان خدمت عزیزی از یاران بزرگ روایت کرد که
روزی حضرت مولانا دوات و قلمی خواسته برخاست و برادر باغچه 18
مدرسه این ابیات را بنیشتن فرمود :

T, 1, 579 : H, II, 50 ۲۲۱-۲۲۰ K ب ۱۳۹ B آ ۱۴۹ Z ۵۱۴-۵۱۲/۲

4 خدمت BZ : B 10 در Z و در KB 12 همچنان KB : الحاکم Z

یکی Z : + ناکام KB 18 مولانا BZ : + تا K 19 بنیشتن KZ : بنیشتن B

2 معنی ... هوس : MN ج ۵ ص ۲۱۲۸/۲۰۰ MA ، ص ۱۵/۵۱۷

شعر (هزج)

- خطابِ حقّ و بنده هر دو بشناس که تو هوگوئی و حقّ ایّها الناس
 ۳ خوشا هائی ز حقّ و ز بنده هوئی میانِ بنده و حقّ های و هوئی
 نبیند مردِ خودبین پا ذشارا اُنینُ اَلْمَذْنِبِینَ باید خدا را
 درین ره نیست خود بینی خجسته تنی لاغر دلی باید شکسته
- ۶ (۵۱۵/۳) همچنان خدمتِ ولدِ مدرّس چلبی بدرالدین گفت که
 روزی حضرت مولانا در ورقِ نبشته بدستِ من داد ؛ همین ترکیب را که
 درویش را راحت و لذّت و گشاذ در حالتِ خاموشی بیشتر بود ؛ ترا
 ۹ در خاموشی ملال می افزاید و تاسه می گیرد ، چونت خیر باشد ؟ آن
 ساعت حق تجلّی کرده است پرده بر انداخته چه جای سخن است

شعر (هزج)

- ۱۲ نیستم همچو شانه جمله زبان همچو آینه ام همه دیده
 تا اثرهای من نگردد فاش می زخم نعرهای پوشیده

شعر (طویل)

- ۱۵ فَتَمَسَّنِي بِهِ عَنَّا وَ تَبَقَّيْ بِهِ لَهُ إِذْ أَلْحَقْتُ عَنَّا مُخْبِرًا وَ مُعْبِرًا
 آن شخص همچون نیلنِ کرمِ بریشم است بر خود ، پندارذ که
 کاری می کند ، جهانِ روشن را بر خورذ تنگ و تاریک می کند ، خود را
 بخورذ در زندان می کند ؛ رَبِّ زِدْنِي حَيْرَةً گفت صدیق هفت حدیث
 بیش روایت نکرد در همه عمر

- (۵۱۶/۳) همچنان روزی در مجمع کبار سبب نزول این حدیث را بیان می کرد که مَا رَأَى الْمُسْلِمُونَ حَسَنًا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ حَسَنٌ ؛ فرمود که روزی صحابی کرام پیش رسول علیه السلام گفتند که 3 اوقات از همسایگان بخود گنده خیر مایه می ستانیم و باز می دهیم جایز است یا نه؟ زیرا که در قدیم بوده است ؛ فرمود که چون بانفاق در میان شما تراضی هست ، رواست ؛ و در مذهب ابو یوسف نان را 6 بوزن دادن و ستدن رواست و پیش محمد معدود دادن و گرفتن هم جایز است

- (۵۱۷/۳) همچنان علای عهد روزی از سر این حدیث که الْأَعْمَالُ 9 بِالْخَوَاتِيمِ سؤال کردند ؛ سبب ورود فرمود که در زمان رسول علیه السلام جوانی بود بفسق و فجور مشهور گشته ؛ از ناگاه وفات یافته اقربای او از غایت خجالت حال او بشب دفنش کردند ؛ صباحی جبریل 12 امین پیامد و محمد امین را اعلام کرد که برو نماز کن ؛ حضرت مصطفی حکمت آن را طلب داشت ؛ بحضرت عزت رفته باز آمد که حق تعالی می فریامد که آن جوان در آخر وقت کلمه اشهدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ 15 وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ بر زبان رانده استغفار نمود ؛ همان لحظه رحمتش کردیم و از گناهان او در گذشتیم ؛ حضرت رسول شاذیها کرد انَّا أَلَا أَعْمَالُ بِالْخَوَاتِيمِ فرمود و گفت : 18

T, I, 581-2 : H, II, 51-2 ۲۲۲ K ب ۱۴۰ آ - ۵۱۶/۳ - ۵۱۷ Z ب ۱۴۹

4 مایه Z : KB - 6 هست KBZh : Z - 7 سندن KZ : بدن B

9 همچنان KB : Z - 10 کردند KB : + Z 12 دفنش KZ : دفن B

13 که KB : Z - 17-16 استغفار نمود KB : + صلح B 17-16 استغفار نمود KB : Z -

شعر (رمل)

- هیچ کافر را بخواری منگریذ که مسلمان مردنش باشد امید
گفت حق گرفتار فاسق و اهلِ صَمَم چون مرا خوانی اجابتها کنم 3
- فرمود که هیچ و رای حق منعمی و محسنی و مفضل نیست در حق بندگانِ
خاطی و مجرمِ خود؛ و حکایتی گفت که روزی اصمعی در راه حج عربی را
یکدو مثنی فرو کوفت جهت آب برکه؛ فی الحال نادم شد و توبه
کرد و او را بسیار طلبید تا از وحالی خواهد، نیافت؛ چون برکوه
عرفات برآمد آن عربی را دید که بر اصمعی دعا می کند که خداوند
او را برای من مسکین مگیر که ندانست؛ اصمعی در پاش افتاد و گفت:
من می باید که دعایم عمل کنم و ترا آمرزش خواهم؛ اکنون قیاس کن که
باید که بنام خود عمل کنم و ترا آمرزش خواهم؛ اکنون قیاس کن که
آن محسنِ مفضلِ مطلقِ ماچها خواهد کردن در بومِ دین 12
- (۵۱۸/۳) همچنان روزی اکابر شهر بزیارت آمده بودند و در شرح
أَقَمَّنْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِيْلَاسْلَامٍ (۲۲/۳۹) معانی می فرمود؛
گفت: چون این آیت منزل شد، از حضرت رسول علیه السلام
سؤال کردند که هیچ نشانی دارد آن صدرِ مشروح و دلِ گشاده؟ 15

T, I, 582; H, II, 52 ۳۲۲ K ب ۱۴۰ B آ ۱۴۹ Z ۵۱۸/۳

2 بخواری KB: بخواری Z || 4 عسی KKZ: — Z || 8 عربی را KB:
عرب را Z || که KZ: — B || که KZ: — B || 9 من KZ: — B || مسکین
KB: — Z || 11 قیاس KZ: قیاس B || 16 مشروح Z: شرح KB

2 هیچ... امید: MN ج ۶ ص ۲۵۴۱/۴۱۱ MA: ص ۲/۶۱۰

3 گفت... کنم: MN ج ۳ ص ۷۵۶/۴۳ MA: ص ۱۳/۲۱۰

- فرمود که بلی ، چون نورِ حق در دلی در آید ، آن دل گشاده شود
 و فراخ گردد؛ و خدا هر کرا خواهد که دلش آراسته و فراخ و بینا شود،
 3 آن دلی را گشاده بگرداند بنورِ خویش؛ علامتِ او آن باشد که
 از دنیا دور شود و میل بآخرت کند و پیش از وصولِ مرگ برگز
 و سازِ خود را مهیا کند ، و دنیا را طلاق دهد ، پیش از آن که
 6 دنیا او را طلاق دهد؛ آن روز که رسول علیه السلام نقل فرمود ،
 عایشه رضی الله عنها نوحه می کرد؛ نه چنان نوحه که تو می کنی ،
 عایشه نمی گفت که دروغا اسبان و اسبابِ تو؛ دروغا مال و مملکت
 9 و خان و مانِ تو ، چنانکه ما می گوئیم ، بلکه می فرمود : یا مَنْ
 لَمْ يَنْمُ عَلَى السَّرِيرِ ، یا مَنْ لَمْ يَلْبَسِ الْحَرِيرَ ، یا مَنْ
 لَمْ يَشْبَعْ مِنْ خُبْرِ الشَّعِيرِ ، یا مَنْ يَنْتَامُ عَلَى الْحَصِيرِ ؛ آن روز که
 12 جانِ شیرین می داد ، زیرِ وی فراشی بود از لیف آکنده بیوست
 درختِ خرما ؛ چنانکه نشانِ لیف بر پهلوی لطیفِ مبارکش می ماند ،
 کاسه چوبین بر بالین نهاده بود که دست در آنجا می کرد و آب بر پیشانی
 15 می مالید و بر سینه می ریخت و می گفت : اللَّهُمَّ أَعِنِّي عَلَى سَكَرَاتِ
 الْمَوْتِ وَمُنْكَرَاتِهِ ؛ نشانِ دیگر آنست که روی بر آخرت نمی و طلبِ
 بهشت کنی که در راهِ بهشت رنج بسیارست بآسانی حاصل نمی شود که
 18 گنجِ بی رنج و مال بی وبال نباشد ، جَزَاءَ يَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ
 (۱۷/۳۲) ؛ چنانکه هر که طلبِ دنیای فانی کند تا خواب از چشم دور

3 خویش BZ : + و K 5-6 پیش ... دهد KZ : - B 7 می کرد KZ :

می کردند B 8 KZ : - B 9 خان و مان KB : خانمان Z ؛ بلکه می فرمود KB :

- Z 10 الحریر ZB : + بیت Z 14 که KZ : - B 18 و K : که BZ

نکنند و راهِ دراز پیش نگیرند و زحمتِ راه نکشد بدنیا نرسد؛ عجب کسی که بهشت جوید و از دوزخ گریزد و طالبِ حق باشد بخفتن و خوردن و آسودن کی مقصود را تواند حاصل کردن؟ جوینده، حق نخسبد و گریزند، دوزخ را خواب نیاید

شعر (خفیف)

عَجَبًا لِلْمُحِبِّ كَيْفَ يَنَامُ كُلُّ نَوْمٍ عَلَىٰ أَحِبِّ حَرَامٍ
یا داود کَذَبَ مَنْ ادَّعَىٰ مَحَبَّتِي، إِذَا جَنَّهُ الْبَيْلُ نَامَ عَنِّي،
إِذَا جَنَّ الْغَاسِقُ جُنَّ الْعَاشِقُ

شعر (رمل)

برجه ای عاشق برآور اضطراب بانگِ آب و تشنه و آنگاه خواب

(۵۱۹/۲) همچنان از فحول اصحاب منقولست که روزی بزرگ

از حضرت مولانا قدسنا الله بصره العزیز بطریق استفسار سؤال کرده است که میان بَلَىٰ وَنَعَمْ فرق چیست؟ جواب فرمود که الْفَرْقُ بَيْنَ بَلَىٰ وَنَعَمْ هُوَ أَنَّ بَلَىٰ نَفَىٰ مَا تَقَدَّمَ وَاثْبَاتٌ مَا تَأَخَّرَ وَنَعَمْ بَعْضُهُ: اثْبَاتٌ مَا تَقَدَّمَ وَنَفَىٰ مَا تَأَخَّرَ وَبَدَلٌ عَلَىٰ ذَلِكَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ (۱۷۲/۷)؟ قَالُوا: بَلَىٰ وَهُمْ أَصْحَابُ الْيَمِينِ؛ وَأَصْحَابُ الشِّمَالِ قَالُوا: نَعَمْ؛ أَسْمَعَ اللَّهُ

T, I, 585 : H, II, -

۳۲۴ K ۱۴۱ B ۱۴۹ Z ۵۱۹/۲

۱ کی KB ~ که Z ۳ کی KZ : B ۳ حاصل KBZh : Z ۷ جبه

KB : جنت Z ۱۷ اصحاب الیمین K : الاصحاب الیمین (!) Z الیمین B

10 برجه ... خواب : MN ، ج ۶ ، ص ۳۰۵ / ۵۹۲ : MA ، ص ۱۰/۵۶۵

- تَعَالَى اصْحَابَ الْيَمِينِ الْآلِيفَ ؛ فَاجَابُوا بَلَى وَهُوَ نَقِيُّ مَا تَقَدَّمَ
 وَاثِبَاتٌ مَا تَأَخَّرَ وَهُمْ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يُسْمِعِ اللَّهُ تَعَالَى
 اصْحَابَ الشَّالِ الْآلِيفَ وَهُمْ أَهْلُ جَهَنَّمَ قَالُوا: نَعَمْ، بَعْكَه وَخِلَافَهُ
 3 فَاجَابُوا: يَنْقِي مَا تَأَخَّرَ وَإِثْبَاتٌ مَا تَقَدَّمَ وَالْمَكَانُ وَاحِدٌ
 وَالزَّمَانُ وَاحِدٌ وَالْخَلْقُ وَاحِدٌ ؛ فَهُمْ الَّذِينَ كَفَرُوا وَلَمْ
 يُسْمِعِ اللَّهُ تَعَالَى لَهُمْ أَلِفَ الْإِسْتِفْهَامِ ، فَاجَابُوا : بِالنَّفْيِ
 6 كَأَنَّهُمْ سَمِعُوا لَسْتُ بِرَبِّكُمْ ، قَالُوا : نَعَمْ وَاسْمِعَ اصْحَابَ
 الْيَمِينِ وَهُمْ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْآلِيفَ ، فَقَالَ : أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ؟ قَالُوا:
 بَلَى يَعْنِي دِيرست که روزست و هم الَّذِينَ آمَنُوا وَتَحَصَّنُوا
 9 عَلَيَّ الْإِسْلَامِ وَالْإِيمَانِ ؛ اعتقادِ عظیم نموده مرید شد
 (۵۲۰/۳) همچنان شخصی روزی پرسید که فرق میان تمام
 12 و کمال چیست؟ فرمود که الفَرْقُ بَيْنَ التَّامِ وَالْكَامِ آنست که
 کمال عبارت از تمامی بی نهایتست و تمام بغایت فنا رسیدنست؛
 چنانکه در مرگ بگویند که تمام شد ؛ یعنی سپری شد؛ پس از بهر
 این معنی است که اكْمَلْتُ (۴/۵) در دین آورد و اُنْمَتُ (۴/۵)
 15 در نعمت و الله اعلم

فصلٌ فی معَانِ شَتَّى

- 18 (۵۲۱/۳) همچنان مجموع این لطایف و ظرایف منقولست از دستخطِ
 حضرتِ مولانا که در کتابهای خود نبشته بود بذین ترتیب:

در فواید جوع

- قال: في قِلَّةِ الْأَكْلِ مَنَافِعُ كَثِيرَةٌ، مِنْهَا أَنْ يَكُونَ الرَّجُلُ
 3 أَصَحَّ جِسْمًا وَأَجْوَدَ حِفْظًا وَأَذْكَى فَهْمًا وَأَجَلَى قَلْبًا وَأَقْلَّ
 نَوْمًا وَأَخَفَّ نَفْسًا وَاحِدًا بَصَرًا وَأَسْلَمَ طَبِيعَةً وَأَقْلَّ
 مَوْنَةً وَأَوْسَعَ مَوَاسَاةً وَأَكْرَمَ خُلُقًا وَعَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَمَانَ:
 6 قَالَ: أَخْتَرْتُ صَوْمَ الدَّهْرِ بِمَا سَأَلْتُ سِتَّةَ نَفَرٍ عَنْ سِتَّةِ
 أَشْيَاءٍ فَأَجَابُوا بِجَوَابٍ وَاحِدٍ؛ سَأَلْتُ الْأَطِبَّاءَ عَنْ أَشْفَى
 الْأَدْوِيَةِ، فَقَالُوا: الْجُوعُ وَقِلَّةُ الْأَكْلِ وَسَأَلْتُ الْحُكَمَاءَ
 9 عَنْ أَعْظَمِ الْأَشْيَاءِ عَلَى طَلَبِ الْحِكْمَةِ، فَقَالُوا: الْجُوعُ وَقِلَّةُ
 الْأَكْلِ وَسَأَلْتُ الْعُبَادَ عَنْ أَنْفَعِ الْأَشْيَاءِ فِي عِبَادَةِ الرَّحْمَنِ،
 فَقَالُوا: الْجُوعُ وَقِلَّةُ الْأَكْلِ وَسَأَلْتُ الْعُلَمَاءَ عَنْ أَفْضَلِ
 12 الْأَشْيَاءِ عَلَى حِفْظِ الْعِلْمِ، فَقَالُوا: الْجُوعُ وَقِلَّةُ الْأَكْلِ وَسَأَلْتُ
 الْمُلُوكَ عَنْ أَطْيَبِ الْأَدَامِ وَالْأَغْذِيَةِ، فَقَالُوا: الْجُوعُ وَقِلَّةُ
 الْأَكْلِ وَسَأَلْتُ الْعُشَّاقَ عَنْ أَوْصَلَ الْأَشْيَاءِ إِلَى الْمَعْشُوقِ،
 15 فَقَالُوا: الْجُوعُ وَقِلَّةُ الْأَكْلِ وَقَالَ أَبُو طَالِبٍ الْمَكِّيُّ: «الْمُؤْمِنُ
 كَمِثْلِ الْمِزْمَارِ لَا يَحْسُنُ صَوْتُهُ إِلَّا بِخَلَاءٍ بَطْنِهِ»

شعر (مجنث)

- 18 شکم تہی شو و می نال همجونی بنیاز شکم تہی شو و اسرار گو بسانِ قلم
 قیل: أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ اجَاعَةُ بَطْنِ شَبْعَانَ وَاشْبَاعُ بَطْنِ جَنَاحٍ
 یعنی ابنِ شکمِ سیرِ خویش را گرسنه کردن و ابنِ شکمِ گرسنه را سیر

- کردن؛ بعضی گفتند: یعنی شکم درویش را، و بعضی گفتند: شکم جان خویش را گرسنه کردن و منتظر و قابل غذای روح کردن؛ الصَّوْمُ طَبِيبُ الْأَشْبَاحِ وَرَقِيبُ الْأَرْوَاحِ یعنی تن را پاک کند از رنجورها 3 و کاهلی طاعت و جان را برهاند از تنهایی وحشت؛ هرگاه وجود تو عدم شده حالی عدمت وجود گردد؛ سئِلَ عَنِ الْحَكِيمِ مَا سِرُّ الطَّهَّارَةِ؟ قَالَ: سِرُّ الطَّهَّارَةِ طَهَّارَةُ السِّرِّ؛ گفت: صورتِ طهارت 6 آموختیم، جانِ طهارت چیست؟ گفت: جانِ طهارت، طهارتِ جانست از صفات مذمومه تاریکی انگیزنده و قیل: الطَّهَّارَةُ اخْرَاجُ السِّرِّ عَنْ مَوَانِعِ التَّقَرُّبِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى؛ طهارت آنست که سِرِّ 9 خود را بیرون آری و پاک کنی از آن خویهایی که از نزدیکی حق باز دارد

فصل در سرِّ شکر

- 12 (۵۲۲/۳) الشُّكْرُ عَلَى ثَلَاثَةِ أَوْجُهٍ: شُكْرُ الْعَامَّةِ: حَمْدُهُمْ عَلَى الْمَطْعَمِ وَالْمَشْرَبِ وَالْمَلْبَسِ. وَالشُّكْرُ الْخَاصَّةُ عَلَى مَا وَرَدَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مِنْ ذِكْرِ الْمُحْسِنِ الْمُنْعِمِ، وَشُكْرُ الْأَخْصَرِ عَلَى تَجَلُّسِ الْأَمْنَعِيمِ الْعَظِيمِ حَتَّى يَسْقُطَ عَنْ قُلُوبِهِمْ عَظَمَةُ كُلِّ شَيْءٍ؛ 15 می فرماید که شکر بر سه درجه است: یکی، شکرِ عوامِ مردمان از بهره خوردنی و آشامیدنی و پوشیدنی و ذخیره کردنی که فانیست؛ شکرِ دوم، شکرِ خاصانست بر آن نعمتی که بر دل ایشان فرو می آید و ذوق و حلاوتی 18

T, I, 589; H, II, 58

۳۲۶ K آ ۱۴۲ B ب ۱۵۱ Z ۵۲۲/۳

1- 2 کردن بعضی... کرسنه KBZb: — 3 پاک KZ: پاک B 5 شده

KB: شد Z 10 و پاک کنی KZ: — B نزدیکی KZ: زدایک B 11 فصل KB:

— 2 شکر KZ: الشکر B

- که از دنیا نیست، بلکه آثار و قبولِ حق است؛ و شکرِ سوم، شکرِ خاصِ الخاصّ است و آن شکر است بر دیدارِ عینِ جمالِ مُنعمِ تا عظمتِ همه نعمت‌های دنیا و نعمت‌های عقیقی و هر چه غیر حق است 3
- دردِ ایشان حقیر شود؛ قیل لِّلنَّاسِ کَلَامُکَ لَا یَفْهَمُهُ إِلَّا وَاحِدٌ مِّنْ أَلْفٍ، قَالَ: إِنَّمَا أَنَا نُکَلِّمُ لِأَجْلِ ذَٰلِكَ الْوَاحِدِ؛ قیل أَلْقُلُوبُ ثَلَاثَةً: قَلْبُ مَطْرُوحٍ وَقَلْبُ مَجْرُوحٍ وَقَلْبُ مَشْرُوحٍ؛ قَلْبُ مَطْرُوحٍ لِلَّذینَ یَسْمَعُونَ الْحَقَّ وَلَا یَعْمَلُونَ بِهِ؛ قَلْبُ مَجْرُوحٍ لِلْمُؤْمِنِینَ؛ قَلْبُ مَشْرُوحٍ لِلْعَارِفِینَ؛ چون 9
- حق تعالی میخواست که صنع و صفاتِ خود پیدا کند عالم را آفرید و چون خواست که ذاتِ خود را بظهور رساند آدم را آفرید؛ قَالَ رَجُلٌ لِّلثَوْرِی: مَا الدَّلِیلُ عَلَی اللَّهِ؟ قَالَ: اللَّهُ؛ قَالَ: وَمَا بِالْأَعْمَلِ؟ قَالَ: الْأَعْمَلُ عَاجِزٌ وَالْعَاجِزُ لَا یَبْدُلُ عَلَی الْقَادِرِ؛ 12
- گویند: مجرای سخن سه گونه است: یکی از نفس روان می شود؛ دوم از عقل، سوم از عشق؛ همانا که سخنِ نفسِ مکدرست و بی مزه که 15
- نه گوینده را ذوق است و نه شنونده را فایده؛ دوم، سخنِ عقلِ مقبولِ عقلاست و ینبوعِ فواید که هم شنونده را پر ذوق کند و هم گوینده را؛ 18
- سوم، سخنِ عشق است که هم گوینده را مست کند و هم شنونده را سرخوش گرداند و بطرب آورد؛ قَالَ عَلِیُّ کَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ: مَا قَلَعْتُ بَابَ خَیْبَرٍ بِقُوَّةِ جَسَدِ انْبِیَآءٍ وَلَا حَرَاکَةِ غِذَائِیَّةٍ وَلَکِنِّی أُبَدِّثُ

1 سوم KZ: سیوم B || 2 الحاصات KZ: الحاصا B || 4 للناسي KB: للناسي

Z || 7 لا یملون KZ: یملون B || 9-10 و چون... آفرید KBzh: — Z || 11 وما KB: فما

Z || 14 مژه که KZ: مژه B || 16 که KZ: — B || کونیده را KZ: + ذوق است B ||

17 سوم KZ: سیوم B

- بِقُوَّةٍ مَلَكُوتِيَّةٍ وَ اَنَا مِنْ اِتِّحَادِ كَالضُّوءِ مِنْ الشَّمْسِ هَرَكِهْ خَوْذَرَا
 بی قدرتر و بی قیمت تر دانست و با قدر و قیمت ندانست آنکس
 لطیف و عاشق و با مزه آمد ؛ از آنک عاشق قیمتی ندارد و هر آنکسی که
 3 در خود مکانی می کند و وجود خود را وزنی می نهد و راهها نگاه
 می دارد تا شکست وی حاصل نشود او فسرده و مرده و گرانجانست ،
 ۸ و الله اعلم ؛ شیر حقایق را از پستان مردان شیری باید که بکشد سیر سیر

شعر (مضارع)

- آن ذوق را گرفتم پستانِ مادر آمد بنهاد در دهانت آخر مکیذ باید
 و همانا که آن شیر را شیخ در دهانِ مرید زنده دل میکند فی در دهانِ
 مرده ؛ اگر چه شیر در پستانِ شیخ بسیارست ، اما مرده را از آن
 حظی نیست

12

فصل

- قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : نِعَمَ صَوْمَعَةُ الْمُسْلِمِ قَلْبُهُ هَرَكِهْ در بند
 ملکی باشد او را لب نانی کم نیاید ؛ اما هر که در بند لب نانی باشد
 15 کار بر وی سخت بود و زندگانی تنگ ؛ در هر چیزی که بحقارت نگاه
 می کنی گویی بالله به چشمِ حقارت نگاه می کنی ، لا جرم محروم مانی
 از منافعهای آن نعمت ؛ چون صدقه می دازند ، گفتم : صدقه چون آبست
 18 بنگر بکدام درخت و بکدام نبات می رسانی ؟ اگر بفاسق می دهی خارستان

2 قدر تر ZB : قدره تر K || قدر Z : قدرت KB || قیمت KZ : قیمت تر B ||

ندانست K : نداشت Z داشت با قدر و قیمت ندانست B || 4 می نهد BZ : نهد K ||

12 فصل KB : Z || 15 نگاه KBZh : Z - || 16 کوئی KB : Z - ||

- زیاده کرده باشی و اگر بمصلح می دهی سبب و انار زیاده کرده باشی ؛
 الصَّدَقَةُ بِذُرِّ زُرْعٍ الْفَوَائِدِ وَالْعَوَابِدِ الْأَبْدِيَّةِ وَالرَّجُلُ فِي ظِلِّ
 3 صَدَقْتِهِ حَتَّى يَقْضِيَ اللَّهُ بَيْنَ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ؛ يَا إِبْرَاهِيمُ
 فَضَّلْتُكَ بِالنَّحِیْمَةِ وَالْكَرَامَاتِ الظَّاهِرَةِ وَمَا مَنَنْتُ عَلَيْكَ
 وَأَرْسَلْتُ إِلَيْكَ ضَيْفًا مِنْ خَوَاصِرِ عِبَادِي وَمَنَنْتُ عَلَيْكَ
 6 سَأَلَهُمْ فَمَا أَطْعَمُوهُ فَمَاتَ فَسَكَنُوهُ فَوَجَدُوا الْكَفْنَ
 فِي مِحْرَابِهِمْ مَرْدُودًا عَلَيْهِمْ ، مَكْتُوبًا عَلَيْهِ هَذَا مَرْدُودٌ عَلَيْكُمْ
 سَأَلَكُمْ فَلَمْ تُطْعِمُوهُ ؛ ازو سیر نشوند ، بدوسیر شوند ؛ عاج
 9 ابن عنق بچندین خروار نان سیر نمی شد ، هر روز هفتاد نانبا از بر
 او نان می پختند و او یکبار از بیشه بر پشت خود هیزم آوردی ، چندانکه
 هفتاد نان بارا بس بودی ؛ روزی موسی علیه السلام برو بر گذشت
 12 و آن خوردن وی را نظاره کرد که دسته دسته نانها را می پرداخت ؛
 گفتش که اگر من ترا بهفت لقمه نان سیر کنم ، چگوئی ؟ گفت :
 اگر هفت لقمه را بینی کنم عطسه ام نیاید ؛ گفت : برخیز ! اکنون
 15 دست بشوی بوقت گرسنگی و بیا ؛ بیامد دست شست ، موسی
 گفت : بگو ، بسم الله الرحمن الرحيم و دست دراز کن بدین کاسه ؛ هفت
 لقمه تمام نتوانست خوردن ؛ هر چند تکلف می کرد بخور ! گفت : نمی
 18 توانم ؛ گفت : تا بدانی که سیری از حق است ، نان بهانه است

شعر (رمل)

- آن کسان کینجا طمع از جان و دل برداشتند
 3 در عتابِ لَنْ تَرانیِ دل زیر بر داشتند
 ملکِ دنیا کهریائی بود و ایشان هر یکی
 زیر هر موئی نهان صد گنج و گوهر داشتند
 6 عقل را معزول کردند و هوا را حد زدند
 فقه را بگذاشتند. از فقر افسر داشتند
 از عتابِ چار و پنج وهفت گردون فارغند
 9 در یکی منزل روان خضر و سکندر داشتند
 اینچنین مردان که من گفتم همه در راه دوست
 چون سنائی هر یکی پنجاه چاکر داشتند
 12 مَنْ عَرَفَ اللَّهَ لَا يُخْفَى عَلَيْهِ شَيْءٌ وَاللَّهُ أَعْلَمُ

فصل

- (۵۲۳/۳) یکی بمر وقتِ دزویشی بخاوت در آمد؛ گفت: چه تنها نشسته؟
 15 گفت: این دم تنها شدم که تو آمدی، مرا از حق ماندی؛ اَوَّیْسِ قَرَنی
 می گوید: کسی بر من گذرد و سلامی نکرد، بنی میثها دارم که آن دم را
 مشغول می کند و رنج و زحمت می شود، آن مشغول کردن بسلام کردن عاشق
 18 شبِ خلوت را طَوَّبَ لِمَنْ كَانَتْ بِالْبَدَنِ مَعَ الْخَلْقِ وَيَا لِقَلْبٍ
 مَعَ الْحَقِّ تعالی؛ بحضرت الله هیچ عمل شریفتر از همت نیست؛ الدُّعَاءُ
 مِنْ الْعِبَادَةِ، یعنی همتِ بلند و همتِ بلند از شناخت خیزد؛ گفت:

T, I, 594 H, II, 59

۳۲۹ K آ ۱۴۳ B ب ۱۵۲ Z ۵۲۳/۳.

2 کسان KZ: کانی B || 5 نهان KZ: روان B || K و BZ: || 13 فصل

KB - Z || 15 شدم KZ: باشدم B || 16 سلامی Z: سلام KB || 20 همت بلند Z: همت

بلند B - K

- بدنیا و آخرت دست نیالایم ؛ پس هر چند شناخت بیش بود ، همت بلندتر ؛ اقْرَبُكُمْ اَحْسَنُكُمْ بِي ظَنًّا ؛ اولِ بودم جان ، این ساعت
- 3 نیستم ؛ جانِ جانم یوسف ، مهانِ گور دشوار باشد ؛ آخر همان جان را بهشت کنی تا از بهشت مستغنی شود به اِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ ؛ اگر یکبار جمالِ او را ببینی جمالِ هیچ کس در چشم نیاید ؛ حدیثِ آدم می کند
- 6 و من پیشِ او نشسته آن احمق را از من خبرش نیست ؛ سخنِ نورانی در دلِ ظلمانی قرار نگیرد ؛ هر چه تاریکی و ظلمت می بینی آن را کفر گو
- و هر چه نور می بینی آن را ایمان گو ؛ موقوفِ گفته غیر مباش ؛ ار
- 9 مردی هر چند خود را مرده تر کنی سخنِ زندگان نزد تو بیشتر آید ، هر که او را شناسد اُولَئِكَ هُمُ شَرُّ الْبَرِيَّةِ (۶/۹۸) ؛ مرا از خلقان پنهان کرده است الشَّيْطَانُ يَفْرِئُ مِنْ ظِلِّ عُمَرَ وَمِنْ ظِلِّ الشَّيْخِ ؛ هیبتِ
- 12 شیخ بر نفس زند کره تَنَدُ رام شود ؛ پیغامبر را ولایت بود و نبوت ؛ بولایت بحق مشغول بود و بنبوت دعوتِ خلق می کرد ؛ پس ولی به باشد ؛
- عَلَامَتُ الْوَلِيِّ اَنْ يَطْلُبَ مِنْ كُلِّ بَيْتٍ مَا فِيهِ وَلَا يَطْلُبَ مِنْ أَحَدٍ مَا لَيْسَ فِيهِ ؛ مَا أَطْمَعُ الْخِدْمَةَ إِلَّا مِمَّنْ هُوَ
- 15 أَهْلُ خِدْمَتِي ؛ سخن گفتن طفولیت است ، آنجا که مردیست از سخن مستغنی است ؛ فرمود اللّٰهُمَّ ارْزُقْنِي عَيْنَانِ هَطَّالَتَانِ يَتَحَلَّلُ بِهِمَا عُقْدَةُ الْهَمِّ

7 تاریکی BZ ؛ تاریک K || 8 نور می KZ ؛ نورانی B || ار KZ ؛ از B || 9 زندگان

KZ ؛ زندگانی B || 13 دعوت KZ ؛ بدعوت B || خلق KZ ؛ + مشغول بود B ||

ولی KZ ؛ وی B

فصل

- (۵۲۴/۳) قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى عِبَادًا يَعْرِفُونَ النَّاسَ بِالتَّوَسُّمِ، وَلَهُ عِبَادٌ يَعْرِفُونَ النَّاسَ بِالْفِرَاسَةِ وَلَهُ عِبَادٌ لَهُمْ نُورٌ يَمْشُونَ فِي النَّاسِ كَمَا يَمْشِي الْأَرَوَّاحُ فِي الْأَجْسَادِ،
 3 وَلَهُ عِبَادٌ يَمْشُونَ فِي النَّاسِ كَمْشِي الْمَرَضِ فِي الْأَعْصَابِ

شعر (هزج)

- ای دل تو و دردی او که درمان اینست
 6 غم می خور و دم مزنی که فرمان اینست
 یعنی دردی او را درمان دان ؛ هر مکروه که بتو رسد در خواب و در
 بیداری آن را کنند لطف او دان ؛ آن را رقیب فضل او دان که ترا
 9 سبیل زنان بحضرت نزدیک می کند ؛ حدت می زند تا پاک شود ؛
 الحُدُودُ کَفَّارَاتٌ لِأَهْلِيهَا ؛ داغ می نهد تا علت از تو ببرد، که
 تو اشتر اوئی ؛ اشتر را مرهم نهند و داغ کنند ولیکن باشتر نگویند که
 12 این داغ از بهر کذام علت می نهد ؛ نمی بینی که درد ترا بحضرت
 نزدیک می کند و عالم را بر دل تو سرد می کند ؛ نمی بینی که کرامات
 15 روی ترا بخلق می کند ، و غرامات روی ترا از خلق می گرداند

شعر (هزج)

گر پای بر آرزو نهادی یکچند کُشی سگت نفس را و قربان اینست

T, I, 595; H, II, —

۳۳۰ K ب ۱۴۳ B آ ۱۵۳ Z ۵۲۴/۳

1 فصل KB : — Z 5 شعر KZ : — B 6 او KBZ : + حو KH 7 می خور

KB : بخور Z 11 می نهد KB : می زند Z 12 ولیکن KZ : ولیکن B 15 بخلق

KB : از خلق B 11 از خلق KZ : از B

- می بینی که ببرکاتِ گوشمالِ بلا سگت چگونہ درکلیج می غرڈ؟ چنانک
 برف و باران بارد آن سگتک زیگک زیگک می کند وزیرِ ساباط و نردبان
 3 سر درمی کشد؛ فرمود طالب می خواهد که همین لحظه کاشف شود
 و صاحب کشف گردد؛ خود بتائی و انتظار بمقصودِ خود می رسد؛
 چنانک یکی درختِ قیسی می نشانند و همان سال می خواهد که میوه بدهد
 6 و سایه افکند، از غایتِ ضعفِ آن درخت میوه نمی دهدش تا ساق
 بندد و عالی شود و قوت گیرد فاست غلط فاستوی (۲۹/۴۸)،
 آنگاه میوه دهد و کشف حاصل شود؛ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى مَنْ تَقَدَّمَ
 9 إِلَيَّ يَشِيرْ، التَّقَدُّمُ إِلَيَّ اللَّهُ بِتَرْكِ الْهَوَاءِ

شعر (هزج)

- گر پای بر آرزو نهادی یکچند کشتی سگت نفس را و قربان اینست
 12 بروانِ پاکِ مصطفی، بروانِ پاکِ یارانش ابو بکر صدیق که

شعر (هزج)

- در بوته نیستی شو و پاک مدار کین فقر منزّه است ز اغیار و زیار
 15 آنگاه تمام هست شریفِ لطیفِ خوش باشی که تمام ازین هستی نا شریف
 نا لطیفِ نا بخوش فانی شوی ابد آلابد؛ بایزد رَوْحَ اللَّهِ رُوحَهُ اَوَّلَ
 سلام می کرد در مسابقت، آخر الامر عليك السلام می گفت؛ از سرّ حال

3 در می کشد BZ؛ در کشد K 6 میوه KZ؛ — B 6 دهدش KB؛ دهندش

11 کر پای... اینست KB؛ — Z 12 که KZ؛ — B 15 تمام KB؛ تمامت Z

17 می کرد KZ؛ کرد B

پرسیدند، گفت: از شفقت میکنم که چهل طبق نورنثار سلام دهنده است؛
آن عطیه را فدای خلق کردم

فصل

3

عَلَيْكُمْ بِحُسْنِ الْخَطِّ، فَإِنَّهُ مِنْ مَفَاتِيحِ الرِّزْقِ؛ عَلَيْكُمْ
بِالصَّوْمِ، فَإِنَّهُ مِنْ مَفَاتِيحِ غَيْبِ الْقُلُوبِ؛ عَلَيْكُمْ بِالْخِدْمَةِ وَزِيَارَةِ
الْأَبْرَارِ، فَإِنَّهَا أَعْظَمُ الْخُطُوبِ؛ الْجُوعُ، سَحَابُ الْحِكْمَةِ وَتَوَرُّ
الْمُقَلَّةِ وَبَابُ الْعِبَادَةِ وَمِفْتَاحُ بَابِ الْغَيْبِ وَذَرِيعَةُ الْإِخْلَاصِ
وَالْيَقِينِ؛ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ
(۱۶/۱۲۸)، یعنی الله راحت درین جهان بکسی دهد که پرهیز کند
از اذاء بنا حق کسی و اگر کسی او را بنا حق برنجاند محسن باشد، آن را
از خاطر عفو کند

12

شعر (کامل)

إِحْفَظْ لِسَانَكَ أَنْ أَرَدْتَ أَمَانًا

شعر (مقارب)

15

زباننا زدستِ تورنج اندرم بیرم سرت تا نبیری سرم

(۵۲۵/۲) فرمود که اگر این انبان نان نبودی گسرد این طایفه را

جبرئیل دریافتی، کفر و کافری نظری عقل است و نظر بالله توحیدست؛

T, I, 598; H, II, —

۲۲۲ K | ۱۴۴ B | ۱۵۴ Z ۵۲۵/۲

3 فصل KB: — || Z 12 شعر KB: — || Z 15 بیرم سرت KZ: بیرت سرم B ||

16 که Z: KB —

باز این هر دو بر تفاوت است؛ لاجرم موحد و کافر بر تفاوت اند ،
 جز نظر هیچ چیز نیست؛ دیگر فرمود که پادشاهی بود و او را قرناتان
 3 با جمال و کمال بود؛ شبی جهت امتحان غلامان خود یکی را اشارت
 کرد که خود را بریشان عرضه کن تا خاین از امین پیدا شود؛ کنیزک
 خود را بانواع زیب و زینت آراسته بیرون آمد و غمزها می کرد، غلامی
 6 چشمکی می زد و یکی مال می پذیرفت و یکی دست بازی می کرد و یکی غلملیج
 می کرد؛ جماعتی که خواص حضرت و امینان صحبت بوذند، بدان
 غلامان بی ادب دشنام می دادند که نام شاه مارا بد نام می کنی و خانه
 9 دغلی می اندیشی و کنیزک را جفا می گفتند که بی ادبی میندیش و الا تو دانی؛
 کنیزک کیفیت حال و ماجرای قال بحضرت سلطان باز گفت؛ غلامان
 گستاخ را قهر فرمود، امینان ناصح را تشریفها داد؛ الحاله هذه امینان
 12 حضرت الله انبیا و اولیا اند و خاینان حضرت اهل دنیا و شهوانیان
 و آن کنیزک عجزه دنیاست، همانا که مأوای امینان علیین است و مثنوی
 خاینان سبجین؛ و الله اعلم

15 (۵۲۶/۳) الحکایه: همچنان منقولست که در خانه پروانه شبی سماع
 عظیم بود و حضور علما و شیوخ و امرای سلطان؛ و حضرت مولانا
 تا نصف اللیل مستغرق سماع شده بود؛ مگر معین الدین پروانه
 18 در گوش شرف الدین ولد خطیر گفته باشد که حضرت خذاوندگار را
 ساعتی نگاه می دار تا من قدری بخواب روم، تا پاره قوت گیرم که

خدمتِ اکابر توانم کردن ؛ فی الحال حضرت مولانا درحالتِ چرخ‌چی که چرخهٔ افلاک حیرانِ چنان چرخ گشته بود ، غزی سر آغاز فرمود و گفت :

3

شعر (رمل)

گر غنچه‌ی شبی ای جان چه شود   ورنه‌ی درِ هجران چه شود
 ورنه‌ی بیاری شبکی روز آری   از برای دلِ یاران چه شود
 ورنه‌ی سلیمان سوی موران آید   تا شود مور سلیمان چه شود
 ورنه‌ی دیند بتو روشن گردد   کورئ دیند شیطان چه شود
 الی آخره

9

همانا که پروانه جامه را چاک زده در خاک غلطان شد و بسی اقبال
 و تضرع نمود ؛ چه خدمتِ پروانه را نام سلیمان بود ؛ همچنان پروانه
 بیچاره در عظمتِ سلیمانی آن سلطان حیران مانده موروار کمرِ اخلاص
 بر میانِ جانِ خود بسته تا صبحِ صادق بصدقِ تمام بانواعِ خدمات
 و بندگیها قیام نمود

(۰۲۷/۳) همچنان اصحابِ یقین آید هُم اللهُ بِنُورِهِ الْمُبِينِ از
 خدمتِ ملکِ اربابِ آفتؤ اخي محمد سیدابادی که فتوت دارانِ معتبر
 و مطهرِ ممالک روم بود و همچنان عیسی وار مجرد و صاحب قدم و دم
 بوده، حضرت مولانا اورا اخي من فرموده است، چنان روایت کردند که

18

T, I, 600 ; H, II, 61

۳۳۴ K ب ۱۴۴ B آ ۱۰۴ Z ۰۲۷/۳

2 حیران KBZb : — 5 Z شبی KZ : شبکی B 10 جامه را KZ جامه ها را

B 12 سلیمانی KZ : سلطانی B 16 خدمت KZ : خدمات B

- او گفت: ایامِ مستغلاتِ شذه بود و مرا خرمی بود عالی و چاشِ عظیم
 بیرون آمده؛ همانا که از ناگاه لشکرِ مغلِ صحرایِ قونیّه را فرو گرفته خرمناهارا
 3 بیاد دادند و ثُرت و مُرت کرده بغا کردند و مرا حضرتِ مولانا فرجی
 پوشانیده بود؛ بخادمِ اشارت کردم که آن فرجی مبارک بر سرِ گندم بینداز
 تا از برکتِ آن فرجی چاشِ ما فرجی بیابد؛ حقِ علیم است و کَفّی به شَهِیداً
 6 (۸/۴۶) که تمامِ همسایگانِ مارا از نزدیک و دور تاراج کردند و یکی
 گردِ گندمِ ما نگشت و کاهِ تره تلف نشد و دانه نبردند؛ همه را بشهر
 کشیده سفره مسافران کردم؛ چون بشهر آمدم، راست بحضرتِ مولانا
 9 رفتم، تبسمِ کنان برابر آمد که اگر اخی می فرمود همشان می رهید
 (۵۲۸/۳) همچنان از خدمتِ سنان الدینِ اقصهری منقولست که
 روزی درویشی از تفسیرِ اَوَلِیَّائِی تَحْتَ قِیَّابِی سؤال کرده بود؛ بعد
 12 از معانی بسیار فرمود که وقتی که با اولیا و درویشانِ مست صحبت کنید
 آنچ از خُلُقِ او موافق و ملایمِ طبعِ شماست و در فهمِ شما می گنجد بصدقِ
 تمام قبول کنید و آنچ ناخوش آید، مستکرها نماید از حرکات و سکنات
 15 و اخلاقِ ایشان را باز بهمان جای بگذارید و پیشِ عوامِ خلقِ نقل
 مکنید تا بمساوی مفضی نشود؛ چه اگر ایشان را آن قبابِ اخلاقِ
 بد نبودی در عالم نماندندی، یا بزودی بمردندی و یا بابدالِ حق
 18 و غیبیان ملحق شدنندی؛ جهتِ مصلحتِ عالِمیان و قوامِ عالمِ حق
 ایشان را در قبابِ عیوب غنی می دارد تا محبتانِ مُمِیَّزِ بینا از منکرانِ

T, I, 601; H, II, 62 ۳۳۴ K ب ۱۴۴ B ب ۱۵۴ Z ۵۲۸/۳

4 که KB: + کل Z: مبارک KZ: مبارک را B|| 7 کاه تره Z: کاه پره
 KB|| 8 سفره ZB: + سفره K|| 9 رقت BZ: اندم K|| می فرمود KBZ: می فرمودی
 KB|| 10 همچنان KB: الحاکم Z|| 12 باولیا KBZ: باولیا Kh

- بی تمیز ممتاز شوند ، لِيَمَيِّزَ اللَّهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ (۳۸/۸) ،
 آنانکه هشیارند پیوسته در ترقیب صلاح ظاهر و اصلاح مردم می‌کوشند
 و آنانکه مستانند در خرابی امور ظاهر سعی می‌کنند و لا اُبَالِی اند ؛
 همانکه طایفه عقلا هشیارند و طایفه عشاق مستند و کَمَلِ کرام
 مست هشیارند و اصلاح کردن ظاهر و باطن ملک ایشانست ؛ پیوسته مستان
 آسوده اند و عقلا در زحمت دنیا سُوْده ، و آن دیگر در کنار حق غنوده
 ۵۲۹/۳ (همچنان منقولست که روزی یاران از انکار حُسَّاد
 و طعن اِضداد شکایت کردند ؛ فرمود که حضرت موسی را علیه السلام
 پنج کسی بس مهیب و گریز دشمنی کردند و او تَحَمَّل نمود و صبرها کرد ؛
 عاقبة الامر حق تعالی هر پنج را ببخ از زمانه بریده مقهور موسی گردانید
 و او را بر همه منصور کرد ؛ از آنها یکی ، فارون بود ، بقوت مال
 بی ادبی می‌کرد ، فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضُ (۸۱/۲۸) بخسف
 هلاک شد ؛ دوم ، سامری بود بعلم مناظره نموده بقذف مبتلا گشت ؛
 سوم ، بلم بود ، بزهد خود می‌نازید ، برنج مسخ مبتلا شد ، فَمَثَّلَهُ
 كَمِثْلِ الْكَلْبِ (۱۷۵/۷) سگ در او شد ؛ چهارم ، عوج بن
 ۱۵ عُنُق بقوت و لَمْتَری لجاج می‌کرد ، در دست او هلاک شد ؛ پنجم

T, I, 602 ; H, II, 62

۳۲۵ K ب ۱۴۴ B ب ۱۵۴ Z ۵۲۹/۳

۵ هشیارند KZ : + پیوسته در ترتیب صلاح ظاهر و اصلاح مردم اند B ۷ همچنان
 KB : الحاکم Z ۸ KZ : B ۱۰ گردانید KZ : B ۱۲ می‌کرد B : کرد
 KZ ۱۴ سوم : سیوم B ۱۶ عنق KB : عنق Z ۱۱ لتری KB : لتری ۱۲

۱۵-۱۶ عوج بن عنق ؛ عوج بن عوق است ؛ نام مردی طویل قامت که در زمان آدم علیه السلام
 بوجود آمد تا زمان موسی علیه السلام بزیست ؛ موسی علیه السلام عصای خود بر کعب او زد
 و افتاد و بمرد ... آنچه که در مردم عوج بن عنق مشهور شده خطاست ، صحیح عوج بن
 عوق است (ر.ک. به غیث ، ص ۳۰۶ ؛ ترجمه قاموس زبان ترک ، ج ۱ ، ص ۸۰۰)

- فرعون لعین، بمصر و انهار او مفاخرت می نمود و لشکر کشی می کرد؛
در همان آب غرقه گشته بلشکر کشی او هلاک شد، و همچنین دشمنان
انبیا و اولیا تا روز قیامت در کارند و کم نیستند، و امتحان در امتحان
باقیست؛ ذلک تقدیر العزیز العظیم (۹۶/۶؛ ۳۸/۳۶)

شعر (رمل)

- ۶ امتحان در امتحانست ای پسر هر که گوید من شدم سرهنگ در
پس هر دوری ولی قایمست تا قیامت آزمایش دایم است
قول إن من أمة را یادگیر تا بالا و ختلا فیها نذیر
۹ (۵۳۰/۲) همچنان خدمت چلبی جلال الدین روایت کرد که روزی
درویشی از سر این معنی که خمر طیسنة آدم پییده آرבעین
صباحاً سؤال کرد که چرا در شب نکرد و در روز نساخت؟ فرمود که
۱۲ اگر در شب خیر کردی مجموع آفرینش ظلمانی و گران شدند؛ و اگر
در روز ایجاد فرمودی مجموع نورانی و سبک گشتندی؛ در اوقات صباح
ترتیب و ترکیب فرمود تا نیمی ظلمانی و کافر و شقی و عاصی شوند و نیمی
۱۵ دیگر نورانی و مسلمان و سعید گزدند؛ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ،

T, I, 603; H, II, 64

۳۳۶ K | ۱۴۵ B | ۱۵۵ Z ۵۳۰/۲

1 انهار BZ: بانهار K 3 كم KZ: — B 5 شر KB: بیت Z 8 ه من
BK: — Z 10 خر BZ: خرت K 11 بیده BZ: بیدی K 15 ملهان KZ: ملهان B

6 امتحان ... در: MN ج ۲ ص ۷۴۶/۴۲؛ MA ص ۱/۲۱۰

7-8 پس ... نذیر: MN ج ۲ ص ۲۹۱/۸۱۵؛ ص ۳۷۰۸/۴۵۶

MA ص ۱۲/۱۸۸؛ ص ۲۶/۱۸۸

شعر (رمل)

جان چو روزست و تن ما چو شب و ما بمان

- ۳ واسطهٔ روز و شب خوش بمثالِ سحریم
فی الحال سر نهاده و روانه شد

- (۵۳۱/۳) الحکایه : همچنان روزی حضرت سلطان ولد قدسنا
۶ الله بيسيره المؤيد حکایت فرمود که بعد از آنک در شام تحصیلها کرده
بودم و در انواع علوم انگشت نما گشته بشهر حلب رسیدم ، جمع
علمای بحاث را در هرفتنی که سؤال کردند ، ملزم کردم و هیچ کسی را
۹ مجال نطق و نطق نبود ؛ چون بقونیه وصول افتاد ، تمامت فضایی
شهر در مدرسهٔ والدهم جمع آمدند ؛ همانا که حضرت پدرم از من ارمغانی
لطایف خواست کرد ؛ نکت غریب که استحضار کرده بودم ، من اولها
۱۲ اِلّی آخرها فرو خواندم ؛ بتصور آنک بسبب ذوقیات معانی حضرت
پدرم تارکست و برینها مشغول نیستم و من درین فن عذیم المثل ؛
فی الحال حضرت مولانا مجموع آن نکتهار کما کان اعاده کرده
۱۵ بیانها فرمود که همگان واله مانندند ، و باز نکتهار را قلب کرده چندان
دلایل و انحصارات فرمود که در بیان گنجزد ؟ و همچنان در میان آن بیان
ظاهر سخن را در باطن آمیخته نعره ها برخاست و من جامه ها را چاک
زده در قدم مبارکش غلطان شدم ، همانا که تمامت علما حیرت نموده
۱۸ تحسینها دادند و از آن فطانت و فراست متعجب مانندند

T, I, 604 ; H, II, 64

۳۳۶ K ۱۴۵ B ۱۵۵ Z ۵۳۱/۳

۲ و تنی KB : تنی Z و ما BZ : ما K ۳ واط... مثال K h B Z : خوش بنالی
K ۵ الحکایه همچنان K : منقولست که همچنان Z منقولست که B ۶ بره Z : بنوده
KB ۱۱ لطایف KZ : لطایفه B کرد KB : — ۲ نکت KB : نکت Z ۱۲ الی BZ :
و K ۱۳ اخرها KZ : اخر B ۱۳ تارکست BK : تارکست Z ۱۴ فن K2 : فنون B ۱۵ المثل
K2 : المثل B ۱۶ حضرت Z : — KB ۱۷ سخن را BZ : سخن K ۱۸ نموده K2 : نموده B

- (۵۳۲/۲) همچنان ولد فرمود که در عنفوان جوانی از حضرت
والدم در مدرسه^۴ افتنجی از هدایه درس می خواندم و آن نقل را چون
۳ با تمام می رسانیدم، والدیم اعاده می کرد و روان فرو می خواند؛ اما
بعبارت دیگر و طرز عجیب؛ و معنی^۵ مسئله همان بود که بود؛ و همگان
از قدرت سخن و قوت محافظه و ولایت او متعجب ماندندی
- (۵۳۲/۳) همچنان چلبی شمس الدین ولد^۶ مدرّس روایت کرد که
روزی جماعتی از اصحاب بوداع خذاوندگار آمده بودند تا بسفری روند؛
فرمود که اِخْوَانِی اِخْوَانِی، لَا تَكُونُوا فِي قَبْدِ دَوْلَةِ وَفَضِيلَةِ
۹ وَلَكِنْ كُونُوا فِي قَبْدِ أَنْ يَنْفَتِحَ قُلُوبُكُمْ؛ بعد از آن فرمود که
همدیگر را دوست دارید که دشمنان در کمین اند
- (۵۳۴/۲) همچنان از صنادید اصحاب منقولست که از نواب پروانه
۱۲ بزرگی را عزای عظیم واقع شده بود، و کافه^۷ افاضل و شیوخ کبار
و امرای مختار آنجا بگاه حاضر آمده بودند؛ تا وقت نماز شام حضرت مولانا
در معانی و دقائق گرم شده بود؛ باتفاق تمام التماس نمودند که
۱۵ خذاوندگار امامتی کند؛ فرمود که ما مردم ابدالیم بهر جایی که
باشد می نشینیم و می خیزیم، امامتی را ارباب تصوف و تمکّن لایق اند
خدمت شیخ صدرالدین را رَحِمَهُ اللهُ اشارت کرد تا امام جماعت شد،
۱۸ و بدو اقتدا کرده فرمود من صَلَّیْ خَلَفَ امام تَمیمی فَكَأَنَّمَا صَلَّیْ خَلَفَ
نَبِیِّی؛ شیخ تواضع می نموده و بنشویر تمام بخدمت می میخید

T, I, 605-06; H, II, 65 ۳۲۷ K ب ۱۴۵ B ب ۱۵۵ Z ۵۳۴ - ۵۳۲/۲

۴ طرز Z: طرز KB || ۶ ماندنی KB: + الحکایه Z || ۱۱ از صنادید K: +
مهتران BZ: بی مهتران Kb || که KZ: - B || ۱۲ شیوخ 2B: + و K || ۱۳ مختار KZ:
- B || ۱۳ حضرت مولانا BZ: - K || ۱۵ جایی 2: جایی KB || ۱۷ شد KZ: شده B ||
۱۸ نموده KZ: نمود B

- (۵۳۵/۲) همچنان منقولست که روزی خدمتِ صاحبِ فخرالدین
بحضرتِ سلطان ولد لایها کرده الحاحِ عظیم می نمود تا حضرتِ مولانا
بوی نصیحت دهد و معافی فرماید؛ از اوّل روز تا چاشتِ سلطانی
مراقب نشسته بود؛ اصلاً بکلام مشغول نشد و دم بدم الله اکبر،
الله اکبر می فرمود؛ چون صاحب بیرون آمد، حضرتِ ولد سر نهاده
از آن حال سؤال کرد؛ فرمود که بغایت بی درد مردیست، غافل و هشیار
جانیست، و از عالمِ معنی بی خبر، که اصلاً مزه ادراک ندارد با که
گویم و چه گویم؟

۹ شعر (رمل)

- با که گویم چون ندارد گوشِ جان بهر گوش است ای پسر جوشِ بیان
همانا که ضایرِ شما دم بدم مرا می خلید و عروسانِ حرمِ حقایق اندرون تر
می گریختند از نا محرمی او؛ فرمود که شاعری بود روزی بفکرِ نظم
خود مشغول گشته بود؛ از ناگاه درِ او را بستگی زدند؛ بشتاب بیرون
دوید، کسی را ندید؛ تاسه توپت، عاجز شد، گفت: چون کسی را
نمی یابم که سخن بگویم با که گویم و از مهمّاتِ خود نیز می مانم؛ اما
عاقبتش محمود گردد

- (۵۳۶/۲) همچنان روزی اصحابِ بیاسرِ هم جمع شده بودند
و حضرتِ مولانا در شرح استعفاف و قناعت معانی می فرمود؛ گفت:

۲۳۹ - ۲۳۸ K آ ۱۴۶ ب ۱۴۵ B آ ۱۵۶ ب ۱۵۵ Z ۵۳۶ - ۵۳۵/۲
T, I, 606; H, II, 66

1 همچنان KB: الحکایه همچنان Z || خدمت KB: — Z || 7 جایست K: جانت
ZB || 13 بود KZ: — B || 14 کسی را ندید KZ: کس ندید B || کسی را KZ
کس را B || 17 همچنان KB: الحکایه Z || 18 می فرمود KZ: + و B

هر که از یارانِ ما بخواستنِ خواسته، دنیاوی کف گشاید ما از وی اعراض
خواهیم کردن؛ چه مادرِ خواست را بیارانِ خود بر بسته ایم نَحْنُ
عَلَّمْنَا أَنْ نُعْطِيَ وَمَا عَلَّمْنَا أَنْ نَأْخُذَ 3

شعر (رمل)

- گفت پیغامبر که جنت از آلّه گره می خواهی ز کس چیزی نخواه
ور نخواهی من کفیل مرترا جنة آلاوی و دیدارِ خدا 6
- (۵۳۷/۳) همچنان منقولست که روزی یکی سؤال کرد که شپش
کشتن گناهی دارد؟ فرمود که چون دست را بشوئی آن گناه زایل می شود
- (۵۳۸/۳) همچنان از یارانِ صحبت و اقرانِ قربت منقولست که
خدمتِ خواجه مجدالدینِ مراغی را کنیزکی بود روی اصل؛ پیوسته
حضرتِ مولانا اورا صدّیقه گفتی؛ همانا که آن کنیزک دم بدم
کرامات می گفت که نورِ سبز دیدم، نورِ سرخ دیدم، نورِ سیاه
دیدم؛ فلان فرشته را مشاهده کردم؛ روحِ فلان ولی و امّا نبی بمن
جلوه کرد؛ خواجه مجدالدین بذل می شد که در یغا کنیزکانِ خانه صوّرِ
غیبی را می بینند و ما هیچ نمی بینیم و غیرتی می کرد؛ روزی بحضرتِ مولانا
رسید؛ می خواست که از آن حکایتِ روایتی کند، فرمود که آری، نور
در سوادِ دیدگانست؛ بعضی را بتفرّجِ شاهدان مبتلا می کند، باز بعضی را

۳۳۹ K آ ۱۴۶ B آ ۱۵۶ Z ۵۳۸ - ۵۳۷/۳

T, I, 607 - 08; H, II, 66 - 67

2 خواهیم KZ: خواهم B || 3 علما BK: نامنا (!) Z || 7 همچنان KB:
الحکایه Z || 8 می شود KB: + الحکایه Z || 11 همانا که KB: همانا Z || 14 صور
KF: صورت Z

5-6 گفت ... خدا: MN، ج ۶، ص ۲۳۳/۲۹۰ - ۲۳۴: MA، ص ۲۵/۵۵۸

- بعضمت نگاه می دارند، تا بر معشوق حرم برند؛ چه اگر او را در راه بخوبان بیرونی مشغول کنند و او بهر شاهی بنگرد، خاتون خانگی مسنور از خواهجه محتجب شود؛ همچنان حق تعالی بهر که در پی گشاذ و تجلی کرد و غیبی بدو نمود، بذآن حال مبتلا شد و آنجا فرو ماند، چنانکه مَا أَعْظَمَ شَأْنِي و غیره و بعضی را چندانک کوشند و جوشند و خروشد هیچ ننایند تا بعنایت رؤیت خاص مخصوص شود و از مقربان 6 قربت گردد، مجدالدین سرنهاذه شورهای عظیم کرد و یاران را سماعی ترتیب کرده بی حد شکرانها در باخت
- 9 (۵۳۹/۳) الحکایه: همچنان از محققان اصحاب منقولست که در دیر 9 افلاطون حکیم راهی بوذ ذو فتون عظیم و سال خورده؛ چندانک اصحاب آنجایگاه برسم تفرج رفتندی بانواع خدمات کردی و اعتقاد نمودی و حضرت چلبی عارف را بغایت دوست می داشت؛ روزی اصحاب کرام 12 از سبب اعتقاد او پرسیدند که تو مولانا را چون دینی و چگونه دانستی؟ گفت: شما او را چه دانید که او که بوذ؟ من از و کرامات بی حد و معجزات بسیار دیده ام و بنده مخلص گشته؛ و سیر نبیای 15 ماضی را در انجیل و صحیف ایشان خوانده بودم؛ همه را در ذات مبارک او مشاهده کرده ام و بحقیقت او ایمان آورده؛ همچنان روزی اینجایگاه تشریف داده بوذ و قرب چهل روز در خلوت خلوت کرده؛ چون 18

T, 1, 609; H, II, 67

۳۳۹ K آ ۱۴۶ B ب ۱۵۶ Z ۵۳۹/۳

2 هر BK: Z || بنکرد BZ: نکرد K || 6 بنایت KB: بنایت Z || شود KB: شد Z || 10 سال خورده KB: سال خورد Z || 14 گفت KB: - Z || او K: - BZ || بوذ KB: + گفت Z

- بیرون آمد دامنِ مبارکش را گرفتیم، گفتیم: حق تعالی در قرآن مجید
فرموده است که **وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا** (۷۱/۱۹) چون باتفاق
3 همه را ورود بر آتش خواهد بوذن، پس دین اسلام را بر دین ما چه
ترجیح است؟ و این چون خواهد بوذن؟ همانا که هیچ نفروذ؛
بعد از لحظه اشارت کرده بسوی شهر روانه شد و من در عقب او بزرگ
6 آهسته آهسته می رفتم؛ از ناگاه در کنار شهر بر فرنی در آمد و فرنی
خبازا را برافروخته بوذن و همانا که پیلون سیاه مرا بگرفت و در میان
فرجی خود کرده در فرنی انداخت و ساعتی در گوشه مراقب بنشست؛
9 دیدم دوزی عظیم بر آمد و کسی را مجال مقال نبوذ؛ بعد از آن فرمود که
نظر کن دیدم که خبازا فرجی مبارکش را بیرون آورده بحضرت
خداوندگار پوشانید؛ بغایت متقا و پاکیزه، و پیاون من از کی باز سوخته
12 و ناچیز گشته بوذ؛ فرمود که ما چنان در آئیم و شما چنین در آئید؛
فی الحان سرنهادم مرید شدم

- (۵۴۰/۳) الحکایه: منقولست که کالویان نقاش و عین الدوله
15 هر دو نقاشان رومی بوذن و در آن صنعت و تصویر بی نظیر، و مرید
حضرت مولانا شده بوذن؛ مگر کالویان روزی حکایت کرد که در استنبول
در لوحی صورت مریم و عیسی را نگاشته اند که همچون عیسی و مریم
18 بی مثل است؛ و از اطراف عالم نقاشان جهان آمده، مثل آن تصویر

T, I, 610; H, II, 69

۴۴۱ K ب ۱۴۶ B ب ۱۵۷ Z ۵۴۰/۳

4 فرمود BZ: فرموده K || 7 همانا که KB: همانا Z || 10 که خبازا...
مبارک را B: که خبازا فرجی مبارک K فرجی مبارک که خبازا Z آورده KB: آورد
Z || 11 پوشانید KZ: پوشانیده B || 14 الحکایه Z: همچنان K — B || 17 همچون
KZ: همچنان B || 18 مثل KB: مثال Z

- نوانستند کردن ؛ همانا که عین الدوله در هوسِ آن صُورِ سفر در پیش گرفته در آن دیرِ بزرگش استنبول سالی مجاورت نموده رهبانانِ آن مقام را خدمات کرد ؛ شبی فرصت یافته لوح را در بغل کرده روانه شد ؛ چون بقونیه رسید بزیارتِ مولانا مشرف گشته فرمود که گجایا بودی ؟ حکایتِ لوح را کماکان باز گفت ؛ فرمود : تا آن لوح روح افزا را تفرج کنیم ؛ همانا که در غایتِ خوبی و لطافت بود ؛ بعد از توقّف 6 بسیار فرمود که این دو صورتِ خوب از تو شکایتِ عظیم می کنند که در محبتِ ما راست نیست و عاشقِ دروغ است ؛ گفت : چگونه ؟ گفت : ایشان می گویند که ما هرگز خواب و خور نداریم و دایما قائمُ الّیل و صایمُ النهاریم ، و عین الدوله مارا گذاشته شب خواب می کند و روز می خورد ، اصلاً در موافقتِ ما نیست ؛ عین الدوله گفت : ایشان را قطعاً خواب و خور محال است و سخن و گفتار نیست و نقشِ بی جانند ؛ فرمود که تو که نقشِ با جانی و چندین صنایع داری و ساخته نقاشی که عالم و آدم و مَا فی الْأَرْضِ و السَّمَاءِ دست کار اوست ، روا باشد که او را بگذاری و خود را عاشقِ نقشِ بی جان 15 بی معنی کنی ، تا از آن صورِ بی خبر چه حاصل شود و ترا چه فایده رسد ؟ فی الحال توبه کرده سر نهاده و مسلمان شد

(۵۴۱/۳) همچنان از خدمتِ قدوة الاخوان شیخ محمود صاحب قران منقولست که معتبر خواجه بود و او را نازنین فرزندی ؛ بعشق

T, I, 612; H, II, 70

۳۴۲ K آ ۱۴۷ B آ ۱۵۷ Z ۵۴۱/۳

2 مقام را KZ : مقام B 3 خدمات KB : خدمت Z || کرد KZ : کرده B

چون KZ : همچون B 12 خور ZB : خوار K 15 بگذاری KB : بگذار Z عاشق

KB : + و Z 18 همچنان KB : الحاکم Z || الاخوان KBhZ : اصحاب B

- تمام از پذیرِ خودِ القاس نمود که اورا مریدِ مولانا کند؛ و پدرش دایم مانع می شد؛ عاقبت مجمعی عظیم ساخته حضرتِ مولانا موی آن فرزندان را برگرفت؛ مگر که خواجه از محبانِ شیخِ اوحدِ خوئی بود؛ مخفی در گوشِ شیخ گفته باشد که عجا این پسر من بعملِ خود بخدا خواهد رسیدن یا مولانا بخداش خواهد رسانیدن؟ و چون شیخ اوحد الدین از جمله عاشقانِ مخلصِ مولانا بود، جواب داد که درین باب هیچ مگو؛ در حال حضرتِ مولانا فرمود که تا بگویند که غمی نیست؛ والله والله آن فرزندِ اوّل بخدا رسید آنگاه مریدِ من شد؛ تا جذبه عنایت اورا نکشید بسوی ماندوید؛ شیخ اوحد الدین نعره بزد و جامه هارا چاک زده سماعِ عظیم شد؛ گویند: مردی بود گرم رَو و صاحب دل؛ پیوسته بر درِ خداوندگار آمذی و طلبِ غزلیاتِ نو کردی؛ فرمودی که در را گشاذندی و در خلوت با او مصاحبت کردی؛ همچنان در نقلِ مولانا، شیخ اوحد الدین برهنه گشته بود و فریادهای می کرد و می زارید و می گفت: ای عزیز عزیز عزیز! چون آمذی و چون رقی که هیچ کس ترا نشناخت و این بیت را می گفت

شعر (رمل)

در جهان آمد و روزی دو بما رخ بنمود

آنچنان زود برون شد که ندانم که که بود

11

همچنان آن خواجه با اهل و عیالِ خود مرید شدند

1 دایم KB : — 2 بجای Z : جمع KB 7 بگوید که Z : بگوید KB 10

KB : — 10 شد KB : + که B 11 که KB : — 14 عزیز KB : — B کس

BZ : کسی K

- (۵۴۲/۳) همچنان هم ازو منقولست که در خانِ صاحب اصفهانی
 فاحشه زنی بود بغایت جمیله ؛ و او را کنیزکانِ بسیار در کار بوذند ؛
 همانا که روزی حضرت مولانا از آنجا می گذشت ، آن عورت پیش دویده 3
 سر نهاد و در پای خداوندگار افتاده تضرع و شکستگی می نمود ؛ فرمود که
 رابعه رابعه رابعه ؛ کنیزکانِ او را خبر شد ، بیکبارگی بیرون آمده سر
 در قدم او نهادند ؛ فرمود که زهی پهلوانان ! زهی پهلوانان ! زهی پهلوانان 6
 که اگر بارکشی شما نبودی ، چندین نفوس لوّامه امّاره را که مغلوب
 کردی و عفت عقیفه زنان کجا پیدا شدی ؛ همانا که از بزرگانِ زمان
 یکی گفته باشد که این چنین بزرگی با قحطابِ خرابات چندین 9
 پرداختن و ایشان را بانواع نواختن وجهی ندارد ؛ فرمود که حالیا
 اودر یک رنگی می روذ و خود را چنانک هست بی زرق مینایند ؛ اگر
 مردی تونیز چنان شو و از دو رنگی بیرون آی تا ظاهر تو همرنگِ باطن 12
 شود و اگر ظاهر و باطن تو یکسان نشود ، باطل شود و عاقل گردد ؛
 عاقبة الامر آن خاتونِ جمیله رابعه و ار توبه کرده کنیزکانِ خود را آزاد
 کرد ؛ و خانه اش را بغیا فرمود و از نیکبختانِ آخرت گشته ارادت 15
 آورد و بسیار بندگیها نمود

- (۵۴۳/۳) همچنان منقولست که در دروازه آقسرا ضریری بود
 روشن ضمیر ؛ روزی برای عشقِ مولانا نانی می خواست ؛ و خدمتِ 11

T, I, 614؛ H, II, 71 ۲۴۲-۲۴۳ K ب ۱۴۷ B ب ۱۵۷ Z ۵۴۲-۵۴۳/۳

3 دویده KB : دوید Z 4 افتاده KZ : افتاد B 6-7 زهی پهلوانان که B : زهی
 پهلوانان X زهی که Z 7 نبودی KZ : بودی B 8 کردی KB : — Z زمان
 KB : — Z 15 ظاهر KZ ~ باطن B 18 می خواست BZ : خواست K

۳ اخئی چوپان فرزندِ اخئی قیصر حاضر بوذ ؛ از ناگاه حضرتِ مولانا رسید ؛ میان بندِ خوْذ را بذآن ضریر انداخت و بگذشت ؛ اخئی اشارت کرد که صد درم بستان و آن میان بند را در میانِ ما بند ؛ راضی نشد ، گفت : اگر هزار دینارم بدهند که نمی دهم ؛ همچنان در گردنِ خوْذ بسته بگور خواهم بردن و آن شب همه شب نالها می کرد و می گفت : خذاوندا بحقِ آن میانی که این میان بند بندِ میانِ او بوذ مرا از بندِ این میان آزاد کن و جانم بستان که از بندِ جهان جهان شوم ؛ در وقتِ آواز برآمد که فلان ضریر از قیدِ جان نجات یافته غرقِ حیاتِ ابدی شد و خدمتِ اخئی چوپان بنیازِ تمام میان بند را در میانِ جان بسته تمهیزِ او بساخت و او را بتعظیمِ عظیم بیرون آورده ما لابدِ او را تمام کرده رسمِ عزارا بجا آورد

۱۲ (۵۴۴/۳) الحکایه : همچنان حضرتِ سلطان الخلفا حسام الحق والدین قدسنا الله بسیره الّمتین چنان روایت کرد که روزی حضرتِ شیخ قدس الله لطیفته بخانه ما آمد و تابخانه را خلوت کرده در آمد و ده شبانه روزی اصلا افطار نکرد ، و درهارا فرمود بستن و روزنهارا گرفتن ؛ فرمود که چند دسته کاغذِ بغدادی حاضر کردم ؛ همانا که بمعانی لدنی شروع فرموده بعربی و پارسی هرچه املا فرمود نبشتم و باوازِ بلند نسخِ نسخ کرده را طبق طبق می خواندم و می نهادم

T, I, 615 ; H, II, 72 ۳۴۴ K ب ۱۴۷ B آ ۱۵۸ Z ۵۴۴/۳

۲ رسید KZ : رسیده B || ۴ که KZ : + من B || نمی دهم KZ : + و B ||
 در کردن KZ : برگردن B || ۱۲ حضرت ZB : - K || ۱۳ روزی BZ : - K ||
 ۱۴ ما KZ : - B || کرده K : - BZ || ۱۶ گرفتن Z : + و KB || ۱۷ پارسی
 BZ : فارسی K

- چون تمام کردم ، فرمود که تنور را ور کردند ؛ قریب صد طبق
کاغذ را ورق ورق بر می گرفت و در تنور می انداخت و می گفت : *أَلَا*
إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ *أَلَا مُيُورُ* (۵۳/۴۲) ؛ و چون آتش شعلها می افراخت و اوراق
۳ می افروخت تبسم می کرد که از غیب الغیب آموذند و باز بغیب بی عیب می روند
چلبی فرمود که جهت تبرک می خواستم که ورق چند پنهان کنم ، حضرت
شیخ فرمود که فی فی نشاید ؛ از آنک ابکار این اسرار لایق اسماع
۶ اخیار این دیار نیست و استماع این کلمات را ارواح خواص حضرت
مستعد گشته اند و اینها غذای روحانیت ایشانست

- ۹ شعر (رمل)

سخنم خور فرشتست من اگر سخن نگویم
ملک گرسنه گویند که بگو خوش چرائی

- ۱۲ و از آنجا بیرون آمده بحمام زیروا در آمد و با فرجی و دستار مبارک
از سوراخ خزینه در آب جوشان فرو رفت ؛ قریب هفت شبانه روزی
در آنجا بود ؛ علی الصباح سر از خزینه بیرون کرده سر آغاز فرمود که

- ۱۵ شعر (رجز)

باز آمدم چون عید نو تا قفل زندان بشکنم
وین چرخ مردم خوار را چنگال و دندان بشکنم

- ۱۸ تا آخر غزل ؛ اصحاب شاذیها کردند ؛ بعد از اتمام غزل بسوی مدرسه
خود روان شد و هفت روز دیگر سماع و جمعیت بود

7 نیست KZ : است B || 10 سخنم KZ : شیخم B || خور KB : + و Z ||

14 الصباح B : الصباحی ZK || که KB : - Z || 17 خوار را ZK : خور B ||

- (۵۴۵/۲) همچنان اعزّهٔ اصحاب روایت کردند که روزی حضرت مولانا در باغِ چلبی حسام الدین بوذ؛ و آن روز از حدِ بیرون ذوقها و سماعها و شورها کردند؛ از ناگاه حضرت مولانا فرمود که یاران می‌خواهم که آن خانقاه ضیاء الدین از آن حضرت چلبی ما باشد؛ علی الصبح اصحابی که از شهر رسیدند خبر دادند که شیخ خانقاه ضیا در گذشت و بر منارها صلا می‌زدند؛ و او را هرگز سقمی و المی نا بوذه؛ و گویند آن درویش مردی بوذ بواش و متجبر؛ و دایم از سرِ غرض و محبتِ عَرْض در عَرْضِ یاران چیزها گفتی و طعنه زدی؛ از شوئی طعنه زبانِ خود بطعنِ سنانِ اهلِ جان چنان مطعون گشته کُشته شد؛ بعد از روز سوم فرمود که حضرت چلبی را در آن خانقاه شیخ کردند و اجلاسِ عظیم شد و آن روز این مصراع را تفریر فرمود

شعر (هزج)

12

ای بر سرِ گنج و از گزائی مرده

- یعنی همچون خُمتی که شکم پر آب باشد و لبِ او خشک بوذ؛ و اگر چه آفتاب بر صخره سخت می‌تابد و او را از کرمِ خود گرم می‌گرداند؛ اما چون آفتاب اُفول می‌کند بر قرارِ اوّل سرد می‌شود؛ همانا که آفتابِ حکمتِ اولیا نیز در جانِ منکران و بدذلان همین عمل می‌کند

شعر (رمل)

- پس کلام پاک در دل‌های کور می‌نپایند می‌روند تا اصل نور
 و جماعتی که آنجا بنگاه از اهل انکار حاضر بودند انقیاد نموده زنارها
 بریدند و مرید مخلص شدند
 (۵۴۶/۳) الحکایه: همچنان خدمت ملک المدرّسین، زبده المتأخّرين،
 بحر المعقول والمنقول، الجامع بین الفروع والاصول، مولانا زین‌الله
 والدین عبد المؤمن التوفیقی رَحِمَهُ اللهُ عَلَیْهِ که استاذ اکابر علوم و نادر
 ممالک روم بود و او را نعمان ثانی و عثمان معانی خواندندی و در عمل
 تقوی و علم فتوی ابو یوسف دوم بود و این بنده هم از شاگردان کثیر
 اوست؛ روزی در مجمع علمای ثوقات در مدرسه «معین‌الدین» پروانه
 تغمّد الله بیغضرائه روایت کرد که در زمان حضرت مولانا من در
 قونیه معید مولانا شمس‌الدین ماردینی بودم؛ در مدرسه «جلال‌الدین»
 قرطابی رَحِمَهُ اللهُ همچنان روزی جماعت فضلا در خدمت شمس‌الدین
 ماردینی از بزرگی نسب و جلالت حسب و اخلاق محمدی و کرامات
 مولانا حکایت می‌کردند و او بصدق تمام تصدیق می‌کرد و تحسین می‌داد
 و می‌گریست و دیگران هم می‌گریستند و مرا در ضمیر دل تردّی افتاد که
 این چنین بزرگی و پادشاهی و عالمی عاملی چرا برقص و سماع شروع می‌کند
 و خلاف شرع را جایز می‌دارد و این طریقت در امور شریعت
 نامشروع است و من هرگز این خطرات را اصلاً بزبان نیاوردم؛ از ناگاه

T, I, 618; H, I, 74

۵۴۶/۳ Z ۱۵۸ ب B ۱۴۸ ب K ۲۴۶

8 نهمانی ثانی BZ: نهمانی ثانی K || 19 بزبان KZ: بر زبان B

12 پس... نور: MN ج ۲، ص ۳۱۶/۲۶۴ MA: ص ۹/۱۱۲

- صبحی مرا ببندگی مولانا ملاقات افتاد و دیدم که شمسِ ماردینی نیز از طرفی رسید؛ فی الحال سر نهاده و دستبوسِ مولانا کرد، من بنده نیز همان کردم که مدرّس کرده بود؛ دیدم که حضرتِ مولانا روی بسوی من کرده فرمود که مولانا زین الدین در شرع مسئله هست و دانم که خوانده که در حالتِ اضطرار و مخمّصه مهلك آدمی را تناولِ مردار و چیزهای حرام حلال می شود و جایز داشته اند و مباح دیده از برای بقای نفسِ انسانی تا بکلی هلاک نشود برای مصلحتِ دین و این معنی بنزد علما ثابت شده است؛ اکنون مردان خذارا هم حالتی و ضرورتی هست که بمثابه مخمّصه و استسفاست و دفعِ آن جز بساع ورقص و تواجده و اصواتِ اغانی نیست والا از غایتِ هیبتِ تجلیات و انوارِ جلالِ حق وجودِ مبارکِ اولیا گذاختی و ناچیز گشتی، چنانکه وجودِ یح در مقابله آفتابِ تمّوز 12

شعر (رمل)

- بهر استبقای آن روحی جسد آفتاب از برف یکدم در کشد
15 اشارتِ کَلَمِیْنِی یا حُمَیْرًا ! جهتِ این معنی بود؛ و معذور دار که ما را آن مخمّصه عظیم و عطشِ الیم ملوک شده است، و این حرام به از حلال، و تلخی به از شیرین، و کفری به از ایمان؛ اینهارا دینِ عاشقانِ خود کرده ایم 18

4 که K : — BZ || 5 که KZ : — B || 7 نشود KZ : — B || 14 روحی

KB : روح Z || 17 اینهارا KZ : راه B

7 بهر ... کشد : MN ج ۶ ص ۵۰۴/۴۰۱۹ : MA ص ۲۳/۶۴۷

شعر (هزج)

برین عالم که می بینی و زآن عالم که می دانی

3

شعر (هزج)

کشاکش است در جانم کشنده کیست می دانم
دی خواهم بیاسایم ولیکن نیستم امکان

6 همانا که خرابات عاشقان عمارت پذیر نیست و در عبارت بیان
نمی گنجند

شعر (هزج)

9 آن علم که در مدرسه حاصل گردد کاری دگرست و عشق کاری دگرست
وزین الدین گفت که از هیبت مولانا بر من چنان حالتی طاری شد که تا چه
وقت بیخود افتاده بودم ؛ چون بخود آمدم ، سر بر قدم مبارکش نهادم
12 و استغفار کردم و باخلاص تمام مرید مخلص گشته محب سماع شدم ؛
چنانکه سماع بکلی غذای جان من شد ؛ تمامت علما آفرینها کرده
اعتقادشان یکی در هزار شد

15 (۵۴۷/۳) همچنان خدمت چلبی شمس الدین ابن مدرّس وسید
الادبا مولانا فخرالدین دیودست چنان روایت کردند که در آن زمان
جماعتی از علمای شریعت در تحریم رباب چیزها می گفتند و منع رباب
18 می کردند ؛ خبر بحضرت مولانا رسیده فرمود که آهن سرد می کوبند ؛

T, I, 621; H, II, 76-7 ۳۴۸ - ۳۴۷ K آ ۱۴۹ B ب ۱۵۹ Z ۵۴۷/۳

1 شعر KZ : — B 3 شعر KB : — Z 8 شعر KB : بت Z 9 b ذکر
KZ : دیگر B 11 ذکر KZ : دیگر B 15 همچنان KB : الحاکم Z 17 می کنند
KZ : — B 18 نارسیده KZ : نارسید B

والله ثم والله بر سر گورشان رباب خواهند زدن ؛ بعد از وفاتِ
حضرتش مگر یاران در میدانِ قونیه در سماع بودند ، از ناگاه یارانِ
عظیم یاران را در پیچید ، سماع کنان سماع کنان بگور خانه قاضی
سراج الدین رحمه الله در آمده سماع عظیم کردند و آن حکایت را یاد
کرده سر می نهادند و انصافها می دادند

6 (۵۴۸/۳) همچنان خدمتِ مالکِ اَز مئة ألفضلا مولانا صلاح الدینِ
ملطی رحمه الله روایت چنان کرد که روزی حضرتِ سلطان ولد
فرمود که جدّم مولانای بزرگ قدّس الله سیره العزیز بحضرتِ
9 والدّم در آخرِ وقت وصیت فرمود که خداوندگارم جلال الدین محمد
اینک بحضرتِ الله می روم و ملازمِ انوارِ ذاتِ حق خواهم بود

شعر (هزج)

12 ما زاده ز ذاتیم سوی ذاتِ رویم بر رفتنِ مادهیذ یارانِ صلوات

و همانا که منبّهانِ عالمِ غیب و قاصدانِ ملأِ اعلا پیوسته اخلاق و اخبارِ
اخلاف را بارواحِ اسلاف می رسانند تا در چه حالند و بچه مشغولند ؛
15 الله الله آنچنان باش و در آن کوش که من در آن حضرت شاذان
و سر افراز باشم ، نه آنک از سر تشویر سر در پیش افکنم و خجلی
گردم و این وصیت را همچون حلقه زرّین در گوش کن

T, I, 622 ; H, II, 76 - 7 ۳۴۸ K آ ۱۴۹ B ب ۱۵۹ Z ۵۴۸/۳

1 ثم والله KZ : ثم بالله B || 6 همچنان KB : الحکایه Z || 13 اخبار KB :

و Z || 15 باش KZ : B —

شعر (سريع)

فَكُنْ جَدِيدًا حَسَنًا ذِكْرُهُ   وَإِنَّمَا النَّاسُ أَحَادِيثُ

- و همچنان کرد که فرموده بود، و اشارت کرده و صد هزار چندان؛ 3
و عاقبة الامر کمال حال بجائی رسیده که فرمود

شعر (رمل)

- تو دلا چنان شدستی ز خرابی و زمستی   سخن پذیر نگوئی هوس پسرنداری 6

- (۵۴۹/۲) همچنان از کرام اصحاب منقولست که خدمت بهاء الدین
بحری در آبگرم رنجور عظیم شده بود؛ چنانکه بکلی از او امید حیات
بریزند، حضرت مولانا فرمود که همچنان با جامه خوابش بر داشته 9
بحمام آبگرم بردند و در حوض دغدغی چندانی در میان آبگرمش
غوطه داد که در شمار آید؛ و تمام یاران بی خود گشته از مذکور
دست شستند و در حیرت افتادند که زین سان معالجه غریب هیچ 12
طیب لبیب کبسی را نکرده است و کبسی ندیده است و کبسی را مجال
دم زدن نبوده مگر فرزندش صلاح الدین فرباذ بر آورد؛ حضرت
مولانا بدست مبارک خود بهاء الدین را از آب بیرون آورده فرمود 15
تا لحظه آسایش کند؛ همانا که چون برخاست طعام خواست و شفای
عاجل حاصل گشته روانه شد و گفت:

T, I, 622; H, II, 77

۳۴۸ K ب ۱۴۹ B آ ۱۶۰ Z ۵۴۹/۲

8 عظیم KB: — Z || اومید KB: آید Z || 11 غوطه KB: غوط Z || 13 نکرده
است KB: نکرده Z

شعر (رمل)

- توشفائی چوبیائی خوش ورو بنائی سپہ رنج گریزند و نمایند قفا
 3 و همچنان از آن قدرت و تصرفِ عظیم صد هزار منکرِ مستکبر باقرار
 آمده مرید و مؤمن شدند و بهشتی گشتند
- (۵۴۸/۳) همچنان منقولست که روزی در صفتِ بدگوه‌رانِ منکر
 6 معانی می‌گفت ؛ فرمود که مگر عقربِ در کنارِ جوئی گشت می‌کرد ؛
 از ناگاه سنگِ پستی یعنی کاسو سوی عقرب بیامد که در چه کاری ؟
 9 گفت چاره می‌جویم تا آنسوی جویم گذر افتد که مرا قوم و فرزندان
 آنسو است ؛ کاسو بحکمِ شفقت و غریب نوازی عقرب را چون خویشانِ
 اقرب بر پشتِ بگرفت و بر روی آب روانه شد ؛ چون در میانه جو
 رسیدند عقرب را هوسِ نبش زدن شد بر پشتِ سنگِ پستِ خبیثی
 12 می‌کرد ؛ پرسید که چه می‌کنی ؛ گفت : هنر نمائی میکنم ؛ تو کرمِ خود
 نموده بر ریشِ من مرهم نهادی ، من بر تو نبش می‌زنم و بر تو مهربانی
 من همین است ؛ همان لحظه کاسو در آب غوطه خورد و عقربِ نابکار
 15 بمارِ جهنم پیوست و این بیت را فرمود

شعر (طویل)

- أَلَا فَاقْتُلُوا النَّفْسَ الْخَبِيثَ وَبَادِرُوا
 وَلَا تَتَرَكُوهَا حَيَّةً فَهِيَ عَقْرَبٌ
- 18

T, I, 624 ; H, II, 79

۳۴۹ K آ ۱۵۰ B ب ۱۶۰ Z ۵۵۰/۳

a خوش BZ : ب K || 5 همچنان KB : الحکایه || 6 کنار KZ : کناره B

10 آب KB : + روان Z || 12 پرسید که KZ : کنت B || 13 بر ریش KZ : ریش

B || 14 مین K : همان BZ || 17 بادروا BZ : + ها K

شعر (رمل)

- جاهل اربا تو نثايد همدلی عاقبت زخمت زند از جاهلی
 مهر ابله مهر خرس آمد یقین کین او مهرست و مهر اوست کین 3
 (۵۵۱/۲) همچنان منقولست که روزی جلال الدین مستوفی
 رَحْمَهُ اللهُ وَلِيَهُ عظیم ساخته بود و تمام اکابر را خوانده ؛ چون
 خوان را بینداختند و صلاهی افطار طعام کردند هر یکی بر غبت تمام و اشنهای 6
 صادق بلوت مشغول شدند؛ همانا که حضرت مولانا افطار نکرد و التفات
 نمود ؛ مستوفی سر می نهاد و الحاح می کرد ؛ خداوندگار تمهید عذر
 فرمود که معده ما قوی ضعیف شده است و بدان جانور لاغر پشت 9
 ریش گشته را می ماند که در وقت پالان نهادن نالان و منحنی شود
 و تحمل آن بار ندارد؛ چه اگر کوفته نگشتی، کوفته چند خورده شدی؛
 مستوفی بیچاره گریان گشته مستوفا بندگیها کرده بنده و مرید شد ، 12
 و باران را بنشریفات فاخر مشرف گردانید و آن روز سه هزار درهم
 قوال انداز داد
 (۵۵۲/۲) همچنان منقولست که روزی جماعتی از اصحاب جدل 15
 و ارباب حیثیت سوال کردند که چون حق سبحانه و تعالی از کتم عدم
 و جود مبارکی آدم علیه السلام بظهور آورد و از آب و گل ترکیبش
 فروزد که خدمرت طینه آدم بیداری اربعین صبحا ، عجا در آن 18

T, I, 626 ; H, I, 80

۲۵۰ K آ ۱۵۰ ب ۱۶۰ Z ۵۵۲-۵۵۱/۲

3 مهر ... اوست کین KBzh : KB — 4 همچنان KB : الحکایه Z || 3 الله BZ :

+ عظیم K || 10 در KB : Z — 13 درهم BZ : درم K || 16 سبحانه BZ : — K

2 جاهل ... جاهلی MN : ج ۶ ص ۱۴۲۴/۳۵۵ : MA ص ۸/۵۸۶

3 مهر ... اوست کین MN : ج ۲ ص ۲۱۳۰/۳۶۴ : MA ص ۱۱/۱۵۱

آب و گلِ او کاه آمیخته بود یا نه؟ فرمود که در قرآن مجید خَلَقَ
 الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ (۱۴/۵۵) فرموده است که معنیش
 آب و گلِ محض باشد، و اگر در آن آب و گل کاهی آمیخته بودی 3
 پاشنه‌ای من نکفتی و هردو پاشنه خود را باز نمود که از آب وضو
 در میخندان و ریاضتِ سماع شکافها کرده بود، همدان از آن جواب شافی
 و لطف وافی حیران مانده باخلاص تمام بنده و مرید شدند و بدان 6
 حلمِ خلیلی و علمِ حبیبی انصافها دادند

(۵۵۲/۲) الحکایه: اولادِ مدرّس چلبی شمس الدین و بدر الدین
 رَحِمَهُمَا اللهُ حکایت چنان کردند که در اوّلِ وهلت که مریدِ حضرتِ 9
 مولانا شدیم، از هیبتِ او دهشتِ عظیم بر ما غالب گشته مجالِ حرکت
 نداشتیم و در حجرهٔ مدرسهٔ مبارک منزوی گشته می‌سوختیم؛ مگر
 12 جهتِ خداوندگار بر بامِ مدرسه خوابگاهی ساخته بودند؛ و مُحَجَّر
 کرده؛ همانا که شبی از سرِ روزنِ ما سرِ مبارک را فرو بُد آورده
 فرمود که بالا بیایید که درین ایام زیرِ سقف خفتنِ گرانی و کسل
 15 می‌آورد؛ بهتر آن باشد که سقفِ سماوات را تفرّجِ کنان بخواب روید؛
 چون بر بامِ برآمذیم؛ دیدم که بدامنِ مبارکِ خود خاکِ لطیف
 پر کرده بیاورد و در کنارِ بام فرو ریخت و گفت: برای وضو و میزک
 11 بایست شود تا شمارا بزیر آمدنِ زحمت نباشد و از وفورِ این رحمت مارا
 طاقتِ صبر نمانده ببخود شدیم؛ دیدم که خداوندگار سرِ مارا بر

T, I, 626; H, II, 80

۲۵۰ K آ ۱۵۰ B آ ۱۶۰ Z ۵۵۲/۲

2 ک B: — KZ || 8 الحکایه Z: همچنان KB || 11 مبارک BZ: —

K || 14 بیاید KZ: بیاید B || 17 ریخت Z: ریخت KB || 18 بزیر آمدن KB ~
 زحمت نباشد Z

سر زانو نهاده مرحمت می فرمود و بوسه می داد ؛ زهی شفت شاهانه
و دلدارئی پذیرانه و بنده نوازئی محبانه و مرید پروری و کمال متابعت
محمدی ! چنانکک فرمود

3

شعر (محبت)

- نیایا بیا که تو از نادرات ایامی برادری پذیری ماذری دلآرامی
بنام خوب تو مرده ز گور برخیزد گراف نیست برادر چنین نگو نامی 6
- (۵۵۴/۳) مرویست که روزی خدمت معین الدین پروانه بزیارت آمده
بود ؛ التماس نمود و اجازت خواست که بالای تربه ' سلطان العلماء قدس الله
روحہ ' قبہ نادر و طاقی غریب بنا کند ؛ مولانا فرمود که چون بهتر 9
از قبہ افلاک نخواهد بودن ، پس برین طاق مینا اختصار کن و فارغ
باش ؛ سر نهاد و خدمات نمود
- (۵۵۵/۳) الحکایه : همچنان از اصحاب عظام منقولست که خدمت 12
خواجه شمس الدین عطار رحیمه الله از جمله مریدان قربت یافته بود ،
و از ارباب قباب و هاب شده ، و اوقات بتجرع صبا میل کردی
و در حالت مستی مغیبات و کرامات گفتی ؛ مگر روزی همچنان مست 15
طافح بر خاست و بمحضرت مولانا آمد و ازو شمع و شاهد و نقل و غیره
التماس نمود و بجد گرفت ؛ فرمود که اورا در حجره کرده شمع پیش
او نهادند ؛ و خاتونش را شاهد وقت او گردانیده انواع نقلها مهیا 18

۵۵۴/۳ - ۵۵۵ Z ۱۶۱ آ B ۱۵۰ ب K ۲۵۱

T, I, 627 ; H, II, 81

6 ب نامی KB : + الحکایه Z || 9 طاق BZ : طاق K || 11 خدمات KB : خدمت

Z || 12 اصحاب ZB : - K || 13 رحمه الله KZ : رحمه الله عليه B || 18 خاتونش را KZ :
خاتون مذکور را B

کردند ؛ بعد از ازالهٔ سُکر چون بخود آمد و خود را در حجرهٔ مدرسه یافت و خاتون را در پهلوش نشسته دید ، دیوانه وار پرسید که این چه حالتست ؟ چنانکه واقع شده زن باز گفت ؛ فریاد کنان بر خاست و جامه هارا بر خود چاک زده خاک بر سر می کرد و اشکهای خونین می ریخت ؛ حضرت مولانا مذکور را در کنار گرفته دلداریها فرمود و برو بخشود ؛ همان ساعت سر در قدم خداوندگار نهاده از سر آن شر بر خاست و توبهٔ نصوح کرده چندانکه زنده بود دیگر طعام روز نخورد

9 (۵۵۶/۳) همچنان روزی در معرفت فروذ که حق تعالی می فرماید که من نیاز بندگان را چندان دوست می دارم که اگر بندگان من مسکنت و مذلت ننمودندی و قصرع نکردندی نیاز را از ایشان می بردم و من بخودئ خود بذیشان نیازمندی می نمودم ؛ اما حضرت بی نیاز من نیازمندان را دوست می دارد

(۵۵۷/۳) همچنان درویشی را گفتند که ترک نیاز چرا کردی ؟ گفت : چندان نیاز نمودم که بی نیاز شدم ؛ نیاز منزل آخرین است ؛ پیوسته بی نیاز نیاز را دوست می دارد

T, I, 628 ; H, II, 82 ۳۵۲ K ب ۱۵۰ B ب ۱۶۱ Z ۵۵۷-۵۵۶/۳

2 خاتون را KZ : خاتونش را B || دیوانه وار KZ : ازو B || 3 حالت Z :

حال است KB || 9 همچنان KB : الحکایه Z || 14 همچنان KB : الحکایه Z || که

ترك KZ : B

شعر (مجتث)

- بر بر عشق مرا گفت من همه نازم
 همه نیاز شو آن لحظه که ناز کنم 3
 چو ناز را بگذاری همه نیاز شوی
 من از برای تو خود را همه نیاز کنم

- 6 (۵۵۸/۳) الحکایه : همچنان اعزّه اصحاب که مقرران جناب آن
 حضرت بودند ، چنان روایت کردند که غره ماه رمضان مبارک شده
 بود ؛ از ناگاه حضرت مولانا از میان یاران ناپدید شد ؛ چندان
 در جایهای معین طلب کردند کس نشان نداد ، و یاران فوج فوج
 سوسو جستند ؛ اصلاً قماش معلوم نگشت ؛ و همگان سوار گشته
 درین حالت حیران ماندند ؛ مگر در باغچه مدرسه بچاه آبی که بود
 در آمده یوسف وار معتکف گشته است و فرو کشیده و هیچ کسی را
 12 خبری نی ؛ همانا که روز عید مبارک که اصحاب ملول و ماتم زده
 نشسته بودند ، بیرون آمده بمدرسه خرامید ؛ غریو از نهاد عاشقان
 15 برخاسته شاذیها کردند و بسماع شروع فرموده این غزل را سر آغاز کرد که

شعر (مضارع)

- باز آمد آن مهی که ندیدش فلک بخواب
 آورد آتشی که نمیرد بهیج آب 18
 الی آخره
 و اکابر شنیده جوق جوق بزیارت حضرتش مشرف می شدند

T, I, 628 ; H, II, 82

۵۵۸/۳ ب ۱۶۱ B ب ۱۵۱ K ۳۵۲

2 من K : — ZB 4-5 چو ناز را ... کنم KB : — Z 6 الحکایه BZ : — K

8 چندان ZB : چندانك K 10 جستند KH : می جستند Z 11 باغچه BZ : بهیج K

13 که KZ : — B 20 می شدند KZ : می شوند B

- (۵۵۹/۳) همچنان خدمتِ ولیّ پنهانی، گوهرِ بحرِ لا مکانی
 مولانا اختیارالدین امام رضی الله عنه روایت کرد که روزی حضرت
 3 مولانا بیاضِ چلبی حسام الدین می رفت تنها ؛ و من بنده در پی آن سلطان
 دین آهسته آهسته می رفتم ؛ و سوگندانِ عظیم می خورد که بحق ذوالجلال
 و الاکرام که برین چشمهای ظاهر می دیدم که حضرت شیخ گزی
 6 از زمین بالاتر بین السماء والارض می رفت و من بیهوش گشته افتاده ام ؛
 چون برخاستم ؛ خداوندگار بکارِ خود رفته بود ؛ روزی در خلوت
 بگوشِ من فرمود که کمتر از مرغی نتوان بوذن ؛ خصوصاً که مرغان
 9 عرشی و گفت :

شعر (رمل)

مرغِ باغِ ملکوتِ نیم از عالمِ خاک

- دو سه روزی قفصی ساخته اند از بدنم 12

- (۵۶۰/۳) همچنان مگر بعضی از یارانِ فقیر از قلتِ منال و کلتِ
 حال شکایت می کردند ؛ فرمود که در زمانِ مصطفی علیه السلام قحطِ
 15 عظیم شده بود و از صحابه یکی را مدتی آردِ جو بود ؛ و بر حضرت رسول
 تشنّیع می زد که درین ایامِ غلا چه خواهم کردن ؛ فرمود که آن آرد را
 بفروش و توکل کن ؛ بحکمِ اشارتِ نبوی بر دوش گرفته میانِ اصحاب
 18 مزاد می کرد که یک مدّ آرد که می خرد ؛ هیچ کسی مشتری نشد و رغبت

T, I, 630 ; H, II, 83 ۳۵۳ K ۱۱۵۱ B ۱۶۱ Z ۵۵۹/۳

1 همچنان KB : الحکایه همچنان Z || 6 می رفت KZ : رفت B || 7 در خلوت
 BZ : بخلوت K || 12 بدنم KB : + الحکایه Z || 14 علیه السلام KB : صلّم Z ||
 18 یک مد KZ : یک من B || آرد BZ : جو K || کی KZ : کس B

- نکردند ، یکی می گفت که من یکماهه قوتی دارم ، آن بمن کافیت ؛ دیگری می گفت که من قوت ده روزه دارم ؛ صحابه دیگر می گفت :
 ۳ مرا دو روزه طعام هست ، چون هیچ نماند رزاق حاضرست ؛ تا حدی که درویشی گفت : مرا لقمه هست که شب افطار کنم ؛ ذخیره ام نمی باید ؛ همچنان حضرت رسول صلعم تصرف فرموده علی حده هر یکی را قوت توکل بخشیده بود که اصلاً غم قوت نداشتند و علم^{۱۰} در سلوک ملوک حقیقت می افراشتند ؛ همانا که آن صحابی عزیز خجل گشته ، حضرت رسول فرمود که ترا دو ماهه قوتی هست و هنوز شکایت می کنی روا نباشد و آن را حق تعالی نپسندد ؛ فی الحال تصدق نموده^۹ توبه کرد و توکل نمود و بقوت روحانی مؤید گشت

شعر (رمل)

- ۱۲ هین توکل کن ملرزان پا و دست رزق تو بر تو عاشق ترسب
 گرتو نشتابی بیاید بر درت و ر تو بشتابی دهد درد سرت
 تونه زان نازنینان عزیز که ترا دارند بی جوز و مویز
 ۱۵ یاران استغفار کرده شکرها کردند و فارغ شدند

۱ یک ماهه BZ : یک ماهه K ۵ صلعم KZ : الله B ۸ سلوک KZ : +
 و B ۱۲ و KZ : و B ۱۱ بر KZ : از B ۱۳ درد سرت B ۱۳ درد سرت KZ : + زرا خاک و سنگ بیرون کسیدند و عالم آوردند تا خلائق منفعت گیرند ،
 همانا که این مدخلان B ۱۵ شدند KB : + الحکایه Z

۱۲ هین ... عاشقترست : MN ج ۱۰ ص ۲۸۵/۱۸۲ : MA ص ۲۳/۵۰۹
 ۱۳ گرتو ... درد سرت : MN ج ۱۰ ص ۱۵۴ (در نوط) : MA ص ۲۵/۹۵
 ۱۴ تونه ... مویز : MN ج ۱۰ ص ۲۸۵/۱۸۲ : MA ص ۲۰/۵۰۹

(۵۶۱/۳) همچنان روزی فرمود که مردم عاقل چندانی زحمات کشیدند ورنجهای حدّ دیدند ، تا سیم وزررا در خاک پنهان کنند 3 تا کسی از آنجا فایده نگیرد ؛ عاقبة الامر همه شان عور و بی نوا خواهند رفتن و آن مال مرد ریگ خواهد ماندن

شعر (رمل)

6 عاقبت تو رفت خواهی نا تمام کارهایت آبتر و نان تو خام
از خراج ارجع آری زرچو ریگ تو بگیری و آن بنامد مرد ریگ
(۵۶۲/۳) همچنان روزی فرمود که مردی آنست که خاک را
9 زر کند ؛ اما مردی آنست که زر را خاک کند ؛ والله الحمد که در
هر دو حال پهلوانیم

شعر (رمل)

12 پیشه مردی ز حق آموختیم پهلوان عشق و یار احمدیم
(۵۶۳/۳) همچنان روزی بخدمت پروانه عذری می خواست که
کشتی وجود درویش در بحر تصرف حق بحکم خود نیست
شعر (بسیط) 15

تَجَرَّي الرِّيَاحُ بِمِمَّا لَا تَشْتَهِي السُّفُنُ

T, I, 632-3; H, II, 85 ۳۵۵ K ب ۱۵۱ B آ ۱۶۲ Z ۵۶۳ - ۵۶۱/۳

3 تکیرد KB : نکیرند Z || 7 مردریک KB : + الحکایه Z || 9 کند KZ :
کند B || 11 شعر KZ : B - || 12 احمدیم KB : + الحکایه Z || 14 درویش KZ :
B - || 15 شعر B - : KZ -

6 عاقبت ... خام : MN ج ۳ ، ص ۱۲۹/۹ : MA ، ص ۱۹۶/۷
7 از خراج ... مردریک : MN ج ۴ ، ص ۶۷۱/۳۱۸ : MA ، ص ۴۱/۲۱
16 مجری ... السفن : دیوان ابی الطیب المتبی ، ج ۴ ، ص ۲۳۶

وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَى أَمْرِهِ (۲۱/۱۲) ؛ هر که نورِ چهرهٔ
 یَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ (۲۷/۱۴) را مطالعه کند هیچ اعتراض در نهادِ
 او نماند و بر همهٔ خلائق رحمت نماید و همچنان نیکی که برای رضای الله
 3 بود خالصاً لِوَجْهِ اللَّهِ به از نورِ آفتابِ بوذ و ماهتاب، و استخوانِ
 محسن در گورِ روز، امّا نور در زیرِ گورِ نروذ ؛ بیازما اینک نورِ
 6 آفتاب را در گورِ کن باز بر سر آید و فرو نماند؛ این سخن پایان ندارد،
 یعنی نیکی نیکان همچنانست اگر چه نیکِ مرد در گورِ فرو روز امّا نورِ
 احسانِ او و تابشِ نامِ نیکِ او تا ابد الاعصار درخشان باشد

شعر (بسیط)

وَالْخَيْرُ كَالشَّمْسِ لَا يَخْفَى إِلَى آلامِدْ

و این کلمات ترکیبِ ایشانست ؛ پروانه سر نهاد و بر خاست و باران را
 12 بی حدّ بندگیها نمود

پایان جلد اول

ve Mevlevilik tedkiklerinin başlamasından itibaren kısmen veya tamamen tercüme edilmiştir.

Türkçe tercümeleri

1) Zâhid b. 'Ârif tarafından 803 h. / 1400-01 m. *Maḥẓan al-asrâr*¹ adıyla yapılan tercüme. *Manâkıb al-'ârifin*'in, dil bakımından oldukça sâde olan bu tercümesinde, Şams al-Dîn-i Tabrizî bölümünde anlaşılması güç bazı parçaların çıkarıldığı ve manzum kısımların ve âyetlerin olduğu gibi bırakılıp türkçeye çevrilmedikleri görülmektedir.

2) Gevrek Zâde Hasan (ölm. 1216 h. 1801 m.)², *Tarcuma-i manâkıb al-'ârifin*.³ 1210 h. de yapılan bu tercümede manzum kısımlar hariç diğer kısımlar tamamıyla Türkçeye çevrilmiştir.

3) 'Abd al-Bâkî b. al-Şayḥ al-Sayyid Abû Bakr Dede Efendi⁴, *Tarcuma-i manâkıb al-'ârifin* veya *Tarcuma-i Aflâkî*⁵, aslına sâdık kalınarak yapılan bu tercüme mütercim 1208 h. / 1793 m. de başlayıp 1212 h. / 1797 m. de bitirmiştir. Tercümede aslına sadık kalınmakla beraber bazan anlaşılması güç yerlerde açıklama mahiyetinde ilâveler yapılmıştır. Ancak, açıklama mahiyetinde olan bu ilâveler, eserin bütününe nazaran hiç mesabesindedir. Ayrıca Farsça beyitlerin çok azının tercüme edildiği, çoğunun ise, olduğu gibi bırakıldığı görülmektedir.

4) T = Ahmed Eflâkî, *Âriflerin menkıbeleri*, Türkçeye çeviren Tahsin Yazıcı, Dünya edebiyatından tercümeler, Şark-İslâm klâsikleri: 26, c. I-II, Ankara, 1953-54. Eserin

¹ Tavsifi için bk. İstanbul Kitaplıkları Tarih-Coğrafya katalogları 6. fasikül, İstanbul, 1946, s. 533

² Tercüme-i hali için bk. M. Süreyya, Sicill-i Osmani, c. II., s. 162 M. Tahir, Osmanlı müellifleri, c. III, s. 213

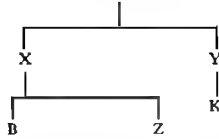
³ Muhtelif nushaları için bk. Ahmed Eflâkî, *Âriflerin menkıbeleri* c. I, s. XCVI-XCVII (önsöz)

⁴ Tercüme-i hali için bk. Sicill-i Osmani, c. I, s. 300

⁵ Muhtelif nushalar için bk. H. Ritter, Philologica XI, Der Islam c. XXVI, s. 130; İstanbul kitaplıkları Tarih-Coğrafya katalogları, 6. Fasikül s. 444.

Bu ve diğer bazı nüshalarla yapılan karşılaştırmada istinsah tarihleri H. X. asrın sonuna kadar çıkan nüshaların tertip bakımından birbirinden biraz farklı oldukları ve bu bakımdan iki gruba ayrıldıkları görüldü. Buna göre mevcut nüshaların şecereleri şu şekilde gösterilebilir :

Müellif nüshası

K (= Konya) nüshasının istinsah edildiği meçhul nüshada müstensih tarafından rivayetlerin tertibinde, yukarıda anlatılan sebepler dolayısıyla bazı değişiklikler yapıldığı anlaşılmaktadır. **B** (=Bursa) nüshasındaki rivayetlerin kenarlarında “bu rivayetin falan bölümde olması lâzımdı” gibi kayıtlar, gerek kendisinin, gerekse onunla aynı tertibi muhafaza eden **Z** (=Serez) nüshasının, müellifin orijinal nüshasına istinad eden bir nüshadan istinsah edildiklerini göstermektedir.

Metnin tesisinde faydalanılan bu üç nüsha, yukarıdaki tavsiflerinden de anlaşılacağı üzere istinsah tarihleri bakımından başkalarına nazaran oldukça eski sayılabilecekleri gibi istinsah edildikleri devirlerde okunup başka nüshalarla da karşılaştırılmışlardır.

Manāķib ‘al-‘arīfīn’in tercümeleri

Manāķib al-‘arīfīn, başta türkçe olmak üzere tamamen veya kısmen muhtelif dillere tercüme edilmiştir. Türkçe tercümeleri Anadolu’da muhtelif devirlerde ve muhtelif şahıslar tarafından yapıldıkları için Türk dili ve tercüme tekniği bakımından büyük bir ehemmiyet taşır. Bu tercümelerden ilkinin, kendi devrine ait metinlerin azlığı göz önünde bulundurulursa, bir kat daha değeri artar. Eser, Avrupa’da Mevlānā

B = Bursa Genel Kitaplığı Eşref-Zâde dergâhı 1203, Miklabı kopmuş, şemse ve zincirekli tamir görmüş koyu kahve rengi meşin cild içinde 27 X 17.8 (18.3 X 11.4) cm. eb'adında olup 259 varaktır. Her sahifede 22 satır vardır. Yazı talik, söz başları kırmızı mürekkeple. Noktalar çok defa ihmal edilmiştir. Bazen de asıl yerlerine konmamıştır. Bazı rivayetlerin kenarlarında, bulunmaları gereken yerler işaret edilmiştir. (meselâ bk. 141b, 139a, 149a, 193b vb.). Kitabın başına sonradan ilâve edilen bir varakta "Kınalı zâde Efendi Hasan Çelebi hazretlerindendir" diye bir kayıt vardır. Arka sahifede (b) ihtimal vaktile bu cild içinde bulunan kitapların bir listesi verilmiştir. Bu listeye göre bu cild içinde 1) *Şarh-i ba'zî ahâdîs-i şarîfa bi'l-fârisiyya*; 2) Abû Muhammad 'Abdallâh b. Muhammad al-Kalânisi, *Kitâb fi't-ta'avvuf*; 3) Nacmaddîn al-Kubrâ, *Risâla fi âdâb al-şûfiyya*; 4) Mavlânâ Calâl al-Dîn Rûmî, *Fihî mâ fih*; 5) Aflâkî, *Manâkıb al-'ârifin* bulunmakta imiş. Ayrıca 1^a da Bursa'da Çelebi zâde İsmâ'îl 'Âşım'ın istishab kaydı vardır. Giyâş al-Dîn al-Kâtib tarafından 836 h. yılının safar ayında istinsah edilmiştir. İmlâ hususiyetleri bakımından harflerin noktalarını ihmal hariç Serez nushasına benzemektedir.

Bh = Bursa Eşref-Zâde dergâhı 1203 No. lu nushada başkaları tarafından işaret edilen farklar

K = Konya Âsar-ı Atika Müzesi 2158. Kahve rengi meşin bir cilt içinde olup 25.6 X 17.5 (19 X 13) cm. eb'adındadır. 676 sahifedir. Yazı talik, söz başlıkları kırmızı mürekkeple olup her sahifede 17 satır vardır. Unvan sahifesini teşkil eden iki sahife müzeyyen. 978 h. de Vezir-i a'zam Mehmed Paşa tarafından vakfedilmiştir. 869 safarının yarısında 509 sahifelik bir kısmının, arta kalanının ise, aynı yılın Cumada'l-ulâsının 14 ünde istinsahı ikmal edilmiştir (bk. vrk. 509 ve 676). Ancak nushanın, sunulan metinde işaret edildiği gibi ilk yarısında yirmi otuz sahife kadar eksikliği vardır.

Bu nusha da imlâ hususiyetleri bakımından ı ve bir sesliden sonra ı lerin noktasız yazılmaları hariç Z (= Serez) nushasına benzemektedir.

Kh = Konya Âsar-ı Atika Müzesi 2158 No. lu nushada başkaları tarafından gösterilen farklar.

Z = Serez (Süleymaniye Kütüphanesi) 1794, Miklaplı, şemse ve zincirekli koyu kahve renkli meşin bir cilt içinde bulunan bu nüsha 17.5 X 27 (yazı eb'adı: 21.5 X 14) cm. eb'adında olup 284 varaktır. Her sahifede 21 satır vardır. Manâkıb al-‘ârifîn 1b-283b arasındaki sahifeleri işgal etmektedir. Başında as-Sayyid ‘Abd al-Rahmân b. Aḥmad Amîn al-Sirozi'nin, bu nüshayı Siroz Kütüphanesine vakfettiğine dair vakıf mühürü vardır. Sonda vrk. 284^a da Mavlânâ'nın soyunun Abû Bakr'a kadar uzanan muhtelif şecereleeri verilmektedir. 284^{a-b} de Türk şairlerinden Muhyî'nin iki türkçe gazeli vardır. Bu nüsha, Yûsuf b. Sulaymân tarafından 828 h. de istinsah edilmiş ve ondan oğlu Sulaymân'a intikal etmiştir.

Bu nüshanın yazı hususiyetleri:

1) د harfi, Farsça kelimelerde ی den veya bir sesliden sonra ذ olarak yazılmıştır. Meselâ: كُنْذَا ve كُنْذَا gibi. Arapça kelimelerden ise sadece خدمت kelimesi daima خدمت şeklinde yazılmıştır.

2) پ ، چ ، ر harfleri, bazan ب ، ج ، ز şeklinde yazılmıştır.

3) گ harfi, bazan ve çok defa güç hallerde ک in üzerine (') nokta konulmak suretiyle كْ şeklinde belirtilmiştir.

4) Kelime içindeki hemzeler daima ی ile gösterilmiştir. Meselâ: فوائد فوائد ، وقائع وقائع şeklinde yazılmıştır.

5) Arapça kelimelerde elif-i mamdûda'dan sonra hiç hemze yoktur. Hemze sadece kelime muzaf mevkiinde ise konulmuştur. Meselâ: علماء gibi. Muzaf halinde bazan de onun yerini yay-yı izafet almıştır. Meselâ: فضلى قونية

6) ، veya • ile nihayetlenen Farsça veya Arapça kelimelerin cemilerinde bunların yerini Farsça çoğul cdatı olan ها alır. Meselâ: جامها ، خانها ، نمرها (جامها ، خانها ، نمرها yerine)

7) و ve که ilgi zamirleri آن ile veya بل ile gedikleri vakit بلك ، چنانك şeklinde yazılmıştır. Meselâ: بلك ، چنانك gibi.

Zh = Serez 1794 No. lu nüshanın aslında başkaları tarafından tesbit edilen farklar

Maşnavî,¹ *Dîvân-i kabîr*,² *Maktûbât*³; Ayrıca bizzat Mavlânâ tarafından muhtelif kitapların kenarlarına yazılan kayıtlardan faydalanılmıştır⁴. İsimleri sayılan bu eserlerden nakledilen parçaların büyük bir kısmı sonulan metinde gösterilmiştir. Bir kısmı da II. cildin sonuna bırakılmıştır.

Manâkıb al-‘arîfîn neşrinin dayandığı nushalar

Manâkıb al-‘arîfîn’in çeşitli bakımlardan arzettiği ehemmiyetine rağmen ilmi esaslara dayanan tenkidli bir tabı yapılmamıştı. Bundan altmış iki yıl önce Hindistan’da Agra’da “*Savânîh-i ‘Umr-i Hazrat-i Mavlânâ Rûmî musammâ ba manâkıb al-‘arîfîn*” adıyla yapılan baskısı ise, birçok hatalarla dolu olduğu gibi tamamiyle de tükenmiş bir durumda idi. Bu hususları ve bilhassa Anadolu Selçukluları tarihi bakımından arzettiği değeri göz önünde bulunduran Türk Tarih Kurumu, eserin Türkiye’de bulunan eski elyazmalarına istinaden ilmi neşrinin yapılması işini bu satırları yazana havale etmek lûtfunda bulundu. Bu maksatla eserin, vaktiyle Prof. H. Ritter tarafından tesbit ve tavsif edilen⁵ nushaları tedkik edildikten sonra onun gözünden kaçmış başka nushaların bulunup bulunmadığını tahkik için kütüphanelerimizde yeniden bir araştırma yapıldı. Nitekim bu araştırma sonunda, muhtelif sebeplerle Prof. Ritter’in görmediği çok daha eski ve mevsuk sayılabilen bir çok nushalara tesadûf edildi.

Bu şekilde tesbit edilen ve sayıları oldukça kabarık olan bu nushalar arasında Süleymaniye Kütüphanesi Serez kitapları 1794 No. da kayıtlı nusha, metnin tesisi için esas olarak alındı ve bu nusha ile karşılaştırmak üzere de Bursa Kütüphanesi Eşref Zâde Dergâhı kitapları 1203 No. lu nusha ile Konya Âsâr-ı Atika Müzesi 2158 No. lu nushalar tercih edildi.

¹ Maşnavî’den alınan bütün beyitler sunulan metinde gösterilmiştir.

² Dîvân-i kabirden alınan beyitler, Prof. Badî’ al-Zamân tarafından yapılacak neşrine intizaren eserin II. cildinin sonunda gösterilecektir

³ Bk. Ahmed Eflâkî, Âriflerin menkıbeleri, c. I, s. XXXVIII

⁴ Bk. bu kitap, s. 531

⁵ Bk. H. Ritter, Philologica XI (Der İslam, c. XXVI, s. 129-30)

bilecek bir takım rivayetlerin ya üstlerinin çizildikleri veya kaydedilmedikleri görülmektedir¹.

Aflâkî'nin *Manâkib al-‘ârifin*'i yazarken faydalandığı başlıca eserler, bu satırları yazan tarafından yapılan tercümesinin ön sözünde işaret edildiği² gibi şunlardır: Farîdün b. Aḥmad Sipahsâlâr, *Risâla*, Aflâkî isim zikretmeden bu eserin muhtevasının dörtte üçünden fazlasını bazan küçük ifade ve kelime değişikliği ile bazan da genişletmek suretiyle eserine nakletmiştir. Aflâkî'nin bu parçaları naklederken Sipahsâlârdan bahsetmeyişi şu sebeplerle izzah edilebilir : Sipahsâlâr, eserini tamamlamadan ölmüş, bu bakımdan kitabı herkes tarafından tanınmamıştır. Sipahsâlâr'ın eseri, 'Aṭṭâr'ın Taḳkirat al-avliyâ'sı âyarında bir eser olmaktan çok uzak ve halkın hoşuna gidecek kerametleri ihtiva etmediği için beğenilmemişti. Bu bakımdan 'Aṭṭâr'ın Taḳkirat al-avliyâ'sına benzer bir eserin yazılması arzu ediliyordu. Aflâkî, 'Arif Çelebi ve etrafındakilerin bu arzularını yerine getirmek için *Manâkib al-‘ârifin*'i yazmağa başlamış, ancak Sipahsâlâr'dan faydalandığı halde ehemmiyetsiz addedilen bir eser olduğu için de adını bile zikretmemiştir.

Sipahsâlâr'ın *Risâla*'sından nakledilen parçalar *Manâkib al-‘ârifin*'in Türkçe tercümesinde işaret edildiği³ gibi, sunulan Farsça metinde de (notlarda) gösterilmiştir. Bu arada gözden kaçan kısımlar da ikinci cildin sonunda işaret edilecektir. Sipahsâlâr'ın dışında Aflâkî şu eserlerden faydalanmıştır : Sultan Valad, *İbtidâ'-nâma* (Valad-nâma)⁴ ve *Ma'ârif*⁵; Şams addîn-i Tabrizî, *Maḳâlât*'ı, muhtelif kısımlarından alınmak suretiyle bu eserin takriben üçte biri olduğu gibi nakledilmiştir⁶; Mavlânâ Calâl ad-Dîn-i Rûmî, *Fihî mâ fih*⁷,

¹ Krş Neşredilen metin, s. 274

² Ahmed Eflâkî, Âriflerin menkıbeleri, Türkçeye çeviren Tahsin Yazıcı Ankara 1953, c. I, Önsöz, s.

³ Bk, Ahmed eflâkî, Âriflerin menkıbeleri, c. I, s. XI-XL (Önsöz)

⁴ Bk, aynı eser, s. XXII-XXV

⁵ Bk, aynı eser, s. XXVII-XXIX

⁶ Bk, aynı eser, s. XXIX-XXXIII

⁷ Bk, aynı eser, s. XXXV-XXXVIII

edildiği de görülmektedir¹. 'Abd al-Vahhâb b. Calâl ad-Dîn Muḥammad tarafından hazırlanan bu muhtasar nusha, eserin mufasssal Türkçe tercümesi olduğu halde Şanâ'î mahlası ile tanınan Derviş Hâllî (ölm. 950 h. 1543 m.)² tarafından bir takım değişiklikler daha yapılmak suretiyle Türkçeye tercüme edilmiştir.⁴ Görülüyor ki eser ilk yazılışından başlayarak başta müellif olmak üzere birçok kimseler tarafından bir takım değişiklik ve ilâvelere mâruz kalmıştır. Ancak müelliften başkaları tarafından bu değişiklikler yapılırken eserin muhtevasından ayrılmamağa dikkat edilmiş, ihtimal ihtisar edenlerin tarihi bilgilerinin kifayetsizliği yüzünden bir takım tarihi hatalar da olduğu gibi alınmıştır. Meselâ 'Alâ' ad-Dîn Muḥammad H'ârizmşâh'ın, eserin hemen başında Aflâkî tarafından hatalı bir şekilde Calâl ad-Din H'ârizmşâh'ın amcası olarak gösterilmesi de aynen nakledilmiştir.

Manâkib al-'ârifîn'in kaynakları

Yukarıda da işaret edildiği üzere eserin ihtiva ettiği mâlûmat şifahi ve yazılı olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Şifahi rivayetlerin hiç olmazsa bir kısmını, bilhassa Maṣnavî de geçen bazı beyitler etrafında halk arasında teşekkül eden hikâyeler ve yine halk arasında Mevlânâ'ya atfedilen kerametler teşkil etmektedir. Bu arada Aflâkî'nin kendi mahsulü olan rivayetler de vardır. Aflâkî, birçok benzerleri gibi şeyhine ve onun hânedanına karşı kendi benliğini unutacak derecede sonsuz bir inanç ve sevgi beslediği için, derlediği malûmatın doğruluğundan en ufak bir şüphe hissetmediği gibi, ileride eserini okuyanların, bunları Mavlânâ hanedanı lehine mi veya aleyhine mi yorumlayacaklarını da düşünmemiştir. Nitekim sunulan metnin tesisinde faydalanılan nushalardan birinde³, bilhassa şeriate bağlı kimseler tarafından Mavlânâ aleyhine kullanıla-

¹ 'Abd al-Vahhâb b. Calâl al-Dîn Muḥammed al-Hamadânî, Şavâ-kib al-manâkib, Aşır II (Suleymaniye kütüphanesi) 154, vrk. 2b-3a (Muh-telif nushaları için bk. Ritter Philologika XI Der Islam c. XXVI, s. 131, C. A. storey, Persian literature, volum I, Part 2, s. 938)

² Tercüme-i hali için bk. Ritter, aynı makale, s. 131

³ Bursa Genel Kitaplığı Eşrefzâde Dergâhı, 1203 vrk. 79 a, krs. neşredilen metin s. 274

Manākīb al-‘arīfīn, s. 9-10

چنان گویند که بعد از نیم ماه حضرت بهاء ولد بوجود آمد وبعد از دو سالگی آنچنان سالکی نقل فرمود ، اوچون مولانا بهاء ولد بزرگ شد و بالغ گشته در انواع علوم وحکم مستثنی و مشارالیه شد همانا که خویشان ماذریش اتفاق کرده میخواستند که اورا بتخت پادشاهی نشاند تا همگنان در تحت تصرف او باشند ؛ حضرت بهاء ولد قبول نکرد و اصلا رضا نداد ؛ روزی در کتبخانه پسر خود در آمد و کتبرای مطالعه کردن گرفت ؛ ماذرش ملکه جهان گفت : مرا بسبب این علوم وحکم پیدرت داده بودند ؛ بهاء ولد بجد تمام بتحصيل علوم دینی مشغول شد و ممارست نمود و از مالک جهان بکلی فارغ گشت

Manākīb al-‘arīfīn, bütünüyle bir derleme eser (compilation)dir. Filhakika muhtelif kitaplardan aynı veya küçük bazı tadilâtla yapılan iktibaslar ve muhtelif kimselerin rivayetleri bir tarafa bırakılırsa, malûmat olarak Aflâkî'ye ait pek az şey kalır. Ancak muhtelif kimselerden duyduklarını anlatırken kullandığı ifade tarzı ve muhtelif kitaplardan yaptığı nakillerdeki bazı tasarrufları onun orijinal tarafını teşkil eder. Bu arada kitabını genişletirken rivayetleri konuları ile ilgili bölümlere koymaması, istişhad olarak naklettiği beyitleri muhtelif yerlerde sık sık tekrar etmesi, kendinden sonra gelenlerin haklı olarak şikâyetlerini mucib olmuştur. Nitekim aşağıda bahsedilecek olan B (=Bursa) nushasında muhtelif rivayetlerin kenarlarında "bunun yeri burası olmamalı, Mâvlânâ veya Şams bahsinde geçmelidir" gibi kayıtlara rastlandığı gibi, Türkçe lafızları (alfâz-i türkâna) ve eskice sayılan Arapça ke-limeleri farsçalaştırmak, rivayetler arasındaki irtibatı sağlamak, mükerrer beyitleri atmak, tenakuzları gidermek, küfre ve zındıklığa kaçan ibareleri çıkarmak, ve anlaşılması zor yerleri açıklamak maksadıyla 'Abd al-Vahhâb b. Calâl al-Dīn Muḥammad al-Hamadânî (ölm. 954 h./1547 m.)¹ tarafından ihtisar

¹ Tercüme-i hali için bk. H. Ritter, aynı makale, s. 131; H. Ritter, Mevlânâ Celâleddin Rûmî ve etrafındakiler, Türkiye Mecmuası, c. VII - VIII, s. 279, ve orada zikredilen kaynaklar.

bulunduğu bir toplantıda eserin Farsça metni okunurken, Farsça bilmeyenlerin de ondan faydalanmaları için Türkçeye tercüme etmesini kendisinden istediklerini, onun da, onların bu arzularını yerine getirdiğini kaydetmektedir (vrk. 2^{a-b}). Dil bakımından arzettiği hususiyetlere bakılırsa bu tercümenin en çok H. IX. asrın başlarında yapıldığı söylenebilir.

Manāḳib al-‘ārifīn’in ikinci redaksiyonu

Aflākī’nin, bu birinci redaksiyondan sonra vucuda getirdiği ve sadece “*Manāḳib al-‘ārifīn*” adını verdiği metni sunulan ikinci redaksiyon, bilhassa muhteva bakımından birincisinden çok geniştir. Filhakika müellif, bu maksatla birçok başka kitap ve şahısa murâaat etmek suretiyle Mevlânâ ve etrafında bulunanlara dâir ne bulmuş, görmüş veya duymuşsa eserine sokmuştur. Nitekim *Manāḳib al-‘ārifīn*’deki yazılı kaynaklara dayanan rivayetlerin çoğu birinci redaksiyonda bulunmadığı gibi mevcut rivayetler arasında da uzunluk, kısalık ve ifade bakımından oldukça büyük fark vardır. Her iki redaksiyonda da bulunan şu rivayetin karşılaştırılması bu hususta yeter derecede bir fikir verebilir :

Manāḳib al-‘ārifīn va marātib al-kāşifīn (Bursa Hüseyin Çelebi 762, vrk. 98 b).

بعد از زمانی مولانا شمس الدین حسین خطیبی از دنیا نقل فرمود
ومولانا بهاء الحق والدین بزرگ شد، خویشان ماذر میخواستند که
بهاء ولدرا بر تخت پادشاهی بنشانند؛ بهاء ولد قبول نکرد زیرا
چون بزرگ شده بود از بد و نیک تمیز کرد، روزی در کتبخانه
پدرش در آمد و آن جمله کتب پدررا بدید وبا والده اش پرسید که
این چه چیز است و از آن کیست؟ والده اش گفت که این جمله از آن
پدرت و من والده تو و دختر پادشاه، بسبب این علم با پدرت
دادند؛ بهاء ولد تخت پادشاهی را ترک کرد و مشغول شد ب علم و چندان علم
تحصیل کرد که در استفتا تا سلطان العلما نبشته نمی شد فتوی نمی داد.

3) **Hacı Mahmûd** (Süleymaniye Kütüphanesi) 4557. Üzeri siyah bez kaplı, sırtı siyah meşin, yeni tarzda yapılmış bir cild içinde 24.4×14 (15.5×5.7) cm. eb'adında olup 165 varaktır. Her sahifede 19 satır vardır. Yazı yeni bir nesih. İstinsah tarihi takriben H. XII. asır olmalı. Baştan ilk varak eksik olduğu gibi sondan da eksiği vardır. Bundan önceki nushaya nazaran mukaddimedede küçük farklara rastlanıldığı gibi, son bölümü teşkil eden ‘Ârif Çelebi’nin tercüme-i haline de ilâveler yapılmıştır.

Baş :

سید سردان برهان الحق والدین محقق ترمذی و بر بعضی طریقہ
فرزندش سرّ الله العظیم کورہ الاعلیٰ والآدم (!) مولانا جلال الحق
والله والمذهب والدین ...

Son:

... سؤال کرد کہ روز قیامت احوال ما در بہشت چگونہ باشد
حضرت چلی فرمود کہ در بہشت در آیند و خوریان¹ (!)

Bu nusha ‘Ârif Çelebi bahsinin sonuna yapılan ilâveler hariç küçük ibare ve kelime farkları bir tarafa bırakılırsa bundan önceki nushanın tamamıyla aynıdır.

Manâkib al-‘ârifin va marâtib al-kâşifin’in meçhul bir mütercim tarafından aynı adla Türkçe’ye yapılan tercümesine gelince, Ayasofya kütüphanesi 3462 no. da bulunan tek nushası,² Sultan al-‘Ulamâ’ Bahâ’ al-Dîn Valad’den itibaren Mavlânâ da dahil üç şahsın tercüme-i hâlini ihtiva etmektedir. Mukaddime de yapılan küçük bir tadilât hâriç, eserin Farsça metninin tamamıyla aynıdır. Mütercim, tercümede ‘Ârif Çelebi’nin bulunduğu toplantı yerine Mavlânâ âşık ve muhiblerinin

¹ Krş. Ahmed Eflâkî. Ariflerin menkıbeleri, çeviren T.Yazıcı, c. II s. 429.

² Tavsifi için bk. H. Ritter, Philologica XI, Der İslam, c. XXVI, s. 134; İstanbul Kitaplıkları tarih-coğrafya katalogları 6. fasikül, İstanbul, 1946, s. 538.

بِرَبِّهِ
 وَوَسَّيْ صَدِّقَ عِبَادِ اللَّهِ
 سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ
 الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
 جَعَلَكَ لِي رَيْدَةً
 اِنْ رَضِيَ اللَّهُ عَنْكَ
 نُوذِمَ شَيْبَ مَيْسَمٍ
 ابُو طَالِبٍ خَوَافِ عِلِّيَّ
 سَالَعُوذُ وَجُونَ
 بِرَجَائِلِ عَلَيْهِ
 دِينُكَ
 أَنْتَ بِنَسْتِمْ
 اِنْ عَنِ اَعْلَى
 كَوْنِ اَنْتَ
 كُنْ دَوْنِ

Lev II B = Bursa, Hazine, Çelebi, 702 No. da kayıtlı Atâk'ünü el-garîde Mîrâsînâme'nin ilk sahifesi

کابل صلاح الحق والذین فرید من رت فیستان الهی صف بزرگوار
 هر صفی منافق جند الوان مفتاح کوزله یل جسام الحق خالذین
 حرسین مهر السی از اشی ملک القصب المانع المکرم بافت
 است کز دیا و اصبحت هم بریا و بعضی منافق و کز لاث ملائک ازین لارنا
 سلطان المومنین صا و الحق خالذین الولد و بعضی منافق خردین
 سلطان البدل و الاخوان مولد العسوف و واقف خلد لیل حلال
 الحق والذین العرف قدس الله روحهم و ادام غفرانهم للقدس قدوسهم
 ابن دیا و ایا رب افریم هم تو کون ای عیال ان کین ان تو
 سبب تلف ما کلب مرید فتوح الحق کلب سبب ان تو کز کورک
 لور و ما عمر دجه و و بزرگ حضرت سلطان المومنین حلال الحق و کز
 جلی ابرو عارف مد الله ظله العالی جماعی لور و سن جلی و سبب
 دیا و وفهم الله نیالی حاضر بودند و مد آن کلب بزرگ المولود ازان
 فرید الذین عطا و قدس الله روحهم کز دین کز سبب هم کز انما عطا
 حاکم تو سبب کز ده است و ددان لب معی جلی و کز ده و کز کلام و کز دین
 لور حضرت ما عظم حد و کز ده کانت خواص ایا مرار حیدرین حوار کز ده

برین اذن از امداد رحمت بی نهایت ایشان استمداد کرده بقدر استعداد
وسعی اعتقاد خود درین بحر زخار که محیط درجنب آن کمتر از
قطره باشد خوضی کرده شد

3

باشد که بلب یا بکناری برسم

وبطریق استخبار و نیاز آنج از اصحاب عظام که روات ثقات
و عدول بودند سنداً عن سند استفسار کرده بوزم که درین کتاب
درچند فصل اصول آن را ترتیب نهادم و این کتاب را « مناقب
العارفین و مراتب الکاشفین » نام نهاده شد والله الموفق علی تلیقه
و اتمامه من عمیم فضله و انعامه

9

2) *Lâlâ İsmâîl* (Süleymaniye Kütüphanesi), 221. Üstü ebrulî kâğıt kaplı, miklaplı vişne rengi meşin bir cilt içinde bulunan bu nusha 27.1 X 18 (yazı eb'adı 16 X 11.1) cm. eb'adında olup 177 varaktır. Her sahifede 13 satır vardır. Yazı çok işlek, bâzı kısımlarda kelimeler arasında fasıla verilmekten ve birçok yerlerde harflerin noktaları ihmal edilmek suretiyle yazılmış bir Selçuk devri neshi olup söz başları kırmızı mürekkeple belirtildiği gibi Hudâvandigâr unvanı da yine kırmızı mürekkeple خ şeklinde kısaltılmıştır. 833 h. yılı Ramazanı başlangıcında Konya da istinsah edilmiştir.

Son :

. . . کوبند دران مدت کی الله گفت شش ماهه بوذ کی بعد از
اندک زمانی حضرة خداوندکار قدس الله سره العزیز سفرراه
عقبی کرد فی لطف امان الله تعالی وجوار جلاله

Ferağ kaydı :

تم المناقب بعون الله تعالی وحسن توفيقه والصلوة علی خیر خلقه
محمد مصطفی فی اوائل رمضان المبارك بعام ثلث و ثلاثین وثمانمائه بدار
الملك قونیة حیت عن البلیه

وواقف ضمایر الرجال جلال الحق والدين العارف قدس الله تعالى سرهم
وادام فی معارج القدس فتوحهم

3 این دعا را یارب آمین هم تو کن ای دعا آن تو آمین آن تو

سبب تالیف این کتاب شریف و ترتیب این ترکیب منیف
آن بود که روزی از روزها <ی> عمر در حضور بندگی حضرت سلطان
6 العارفين جلال الحق والدين چلبی امیر عارف مد الله ظله الوارف
جماعتی از دوستان جائی و محبانی ربانی و فقیهم الله تعالی حاضر بودند
و مذاکره کتاب تذکرة الاولیا از آن فرید الدین عطار قدس الله سره

9 می کردند که مناقب مشایخ کرام ماضی را چه نیکو ترتیب کرده است

و دران باب سعی جمیل نموده و تنزیل آخر کلام برین کردند که
از حضرة اعظمت (!) خداوندگار کاشف غوامض الاسرار چندین
12 هزار کرامات بی شمار که درین عصر میان عالمیان بظهور آمد و کافه علما

و حکما و عقلاء آن دور متفق و متحد بودند که حضرت مولانا قطب
وقت و سلطان عهد و کامل حقیقی و مرشد راستین و صاحب کشف
و نبیوع کرامات و عالم ضمایر و جاسوس القلوب و مشاهد مغیبات روحانی
15 و مسخر نفوس جبار و ساکت مکابران اکابر و عظیم السیر و السر بود

چرا در شرح شان ایشان نیز بدان وضع تذکره در میان اصحاب که ارباب
18 الباب اند نباشد که تا ابد الاعصار درین جهان تذکره باشد پس حضرت
سلطان العارفين چلبی عارف مد الله ظله بعد از تفکر بلیغ و امعان
نظر رؤیت آن رویت را مستحسن داشته بدین بنده کی خاک قدم

بندگان مخلص اوست خطاب کرد و اشارت عالی ارزانی فرمود که
21 هر کراماتی و حکایاتی که از لفظ ما و از اصحاب کبار درین باب سماع کرده

و بسمع اعتقاد خود مسموع داشته جهت حصول جد بی حد هر چه
24 تمامتر بنما تا در آذان اسماع اخوان استماع بی توانی ثوابی رسانیلن مبنی

Sultân Valad 52, 57, 104

Çalabi 'Ârif 22, 100

Manâkib al-'ârifin'in birinci ve ikinci redaksiyonu hakkında bir fikir edinmek maksadı ile bu nüshanın mukaddimesi, bundan sonra tavsifi verilecek olan nüshanın mukaddimesinden tamamlanılarak olduğu gibi nakledilecektir :

Baş' :

- بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله والحمد له اولى والله الحمد فى الآخرة والالى
(= وآلولى) واصلى على نبيه النبي محمد المولى وعلى آله الموالى الصدق
3 واخوان الصفا ومن تابعهم باليقين وبايعهم بالوفا اما بعد بدان اى طالب صادق
ابتدك الله بروح منه القدس (!) وابتدك فى مجالس الانس كى اين مختصر
مختصر محتويست بر بعضى كرامات حضرت سلطان العلماء فى العالم مولانا
6 بهاء الحق والملة والدين محمد بن الحسين بن احمد الخطيبى المعروف بهاء
ولد المنتسب الى الشيخ المقدّم والصاحب المعظم خليفة رسول الله صلى الله
عليه وسلم بعده صاحب غاره فى عده (!) بالحجج البالغه والبراهين الساطعه
9 اولو الفضل والصدق ابى بكر بن قحافه رضى الله عنه وعنهم اجمعين
سر الله الاعظم ونور الاعلى والادوم قطب الاوليا والكاملين مولانا
جلال الحق والملة والدين قدس الله تعالى سرهم وبر بعضى احوال
12 سلطان الكل مولانا شمس الملة والدين محمد التبريزى وبر بعضى منقبت
شيخ مشايخ العالم الكامل الحال صلاح الحق والدين فريدون ابن ياغى
بصان المعروف بزركوب القونوى وبر بعضى مناقب جنيد الزمان مفتاح
15 كنوز العرش حسام الحق والدين حسن بن محمد بن الحسين ابن اخى ترك
المنتسب الى الشيخ المكرّم بما قال امسى كُردباً واصبحت عريباً وبر بعضى
مناقب وكرامات مولانا ابن مولانا سلطان المحققين بهاء الحق والدين
18 الوالد وبر بعضى مناقب فرزندش سلطان البدلا والاوتاد معدن الكشف

hemen başında' bulunması bu ihtimali teyid etmektedir. (Kırş. bu kitab, s. 364).

Mi'rac-nāma ile *Manāķib al-‘arīfīn*'i ihtiva eden bu mecmua, üzeri ebruli kâğıt kaplı, miklaplı siyah meşin bir cilt içinde 109 varaktır. 22. 1 × 16.2 cm. eb'adında olup her sahifede 15 satır vardır. Yazı okunaklı bir selçuk neshi olup د, ذ ve bir sesliden sonra kısmen ذ, كه ler bazan ك şeklinde yazılmıştır. Beyitler, âyetler ve söz başları kırmızı mürekkeple yazılmak suretiyle tefrik edilmiştir. Bu iki esere ait yapraklar mecmua içinde şu şekilde sıralanmıştır :

1. *Mi'rac-nāma* 1-19, 23-45, 47, 83-84

Baş :

بسم الله الرحمن الرحيم رب اختم بالخير روايت ميكند عبد الله بن عباس رضى الله عنه از آيات سبحان الذى اسرى بعبده ليلاً من المسجد الحرام الى المسجد الاقصى الذى باركنا حوله تنزيه من آياتنا انه هو سميع البصير ابن عباس كويد رضى الله عنه كه پيغامبر عليه السلام كفت خفته بودم شب بيست هفتم ماه رمضان در خانه امهاني دختر ابو طالب خواهر على ... پيش من خفته بود او هشت ساله بود ...

Son eksiktir.

2. *Manāķib al-‘arīfīn va marātib al-kāşifīn*'in bölümlerinin sıraları karışık olduğu gibi her bölüme ait rivayetlerde başka bölümlerde yer almıştır. Burada bu bölümler sıraya konduktan sonra her bölümle ilgili rivayetlerin bulundukları yapraklar da işaret edilecektir :

Mukaddime 95, 98

Manāķib-i Sulţān al-‘Ulamā Bahā' ad-Dīn Valad 98 b, 49, 63

Mavlānā Calāl ad-Dīn (baştan eksik) 58, 62, 64-67, 81-82, 85-94, 96-97, 99, 109

Şams ad-Dīn al-Tabrizī 68-76

Şalāh ad-Dīn-i Zarkūp 67-78

Çalabi Husām ad-Dīn 79-80

hâlini ihtiva etmektedir. Ulu ‘Ârif Çelebi’nin sadece doğumundan bahsedip ölümünden bahsetmediğine göre bu redaksiyonun ‘Ârif Çelebi hayatta iken kaleme alındığı anlaşılmaktadır. Ayrıca aşağıya aynen nakledilen mukaddimede geçen بر بعضی کرامات ، بر بعضی احوال ، بر بعضی مناقب gibi tâbirler de bu redaksiyonun ileride yazacağı mufasssal kitabın bir taslağı olduğu ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Ulu ‘Ârif Çelebi’nin ölümünden bahsedilmemiş olması, eserin başka biri tarafından ihtisar edilmiş olmak ihtimalini tamamiyle ortadan kaldırmaktadır. Filhakika ihtisar edilmiş olsaydı, ihtisar eden kimsenin ‘Ârif Çelebi’nin ölümünden bahsetmemesi için bir sebep yoktu. Yine ikinci redaksiyonun mukaddimesindeki 718 h. tarihine ve 719 h. tarihinde ‘Ârif Çelebi’nin ölümünden bahsedilmeyişine bakılırsa, bu redaksiyonun 718 h. yılı içinde tamamlandığı neticesine varılır. İhtimal, hem şeyhinin emrini bir an önce yerine getirmek, hem de ileride yazacağı büyük esere bir başlangıç olmak üzere kendi ifadesine göre bu sahada muhtasarın muhtasarı sayılabilen bu redaksiyonu vucuda getirdi.

Birinci redaksiyonun nushaları

1) **Bursa Kütüphanesi, Hüseyin Çelebi 762.** baştan bir, orta ve sondan muhtelif yaprakları düşmüş ve ayrıca mevcut yaprakları da sıraya konmadan karışık bir şekilde *Mi’râc-nâme* adlı bir eserle birlikte ciltlenmiş olan bu nushanın müellif hattı olduğu ancak başka yerlerdeki¹ kendi hattıyla olan yazılarla karşılaştırıldığı zaman anlaşılmaktadır. Başta bulunan *Mi’râc-nâme* de, *Manâkib al-‘ârifîn* gibi Aflâkî’nin kendi hattıyadır. Müellifi meçhul olan bu eserin, *Manâkib al-‘ârifîn*’ de bir vesile ile kendisinden bahsedilen *Kitâb-i asrâr-i Mi’râc* adlı eserle aynı olmak ihtimali vardır. Filhakika *Manâkib al-‘ârifîn*’ de Mirac dolayısıyla nakledilen” سبحان آلى اسرى بمبده ليل (Kur’an, XVII, 1) âyetinin aşağıda görüleceği üzere *Mi’râc-nâme*’nin

¹ Burada fotoğrafı bulunan Mutanabbî divânı sonundaki kayıtdan başka, A. Gölpinarlı, *Mevlânâ’dan sonra mevlâfîlik*’te 723 tarihli bir Mesnevî nushasından nakledilen Aflâkî’nin el yazısı ile karşılaştırmız.

veya mensur başka bir kitabı bilinmemektedir. Esasen *Manâkib al-‘ârîfin*’de muhtelif kimselerden türlü vesilelerle birçok şiirler naklettiği halde kendisinden bir şiir nakletmemiş olması, onun şâir olmaktan çok bir nâsir olduğunu göstermektedir. Farsça, Türkçe ve Arapçayı iyi bildiği anlaşılan Aflâkî, nesirde, devrinde yazılmış mensur eserlere² nisbetle sâde ve açık bir ifade tarzı kullanmağı tercih etmiştir. Ayrıca hâiz olduğu tahkiye kabiliyeti, *Manâkib al-‘ârîfin*’in bir halk romanı haline gelmesini sağlamıştır. Eserinde *Tazkirat al-avliyâ*’ya benzetilmek gayretiyle râvileri veya şeyhlerini vâsıflandırmak için kullandığı musanna ifadelerde büyük bir başarı göstermediğine sık sık rastlanabilir. Bilhassa secili ibarelerde görülen zorlamalar ve karînelerin azlığı bunu göstermektedir. Bir bakıma onun bu kabiliyetinin azlığı eseri için hayırlı olmuştur. Aksi takdirde onun eseri de bir çok benzerleri gibi okunması güç ve insana bıkkınlık veren bir kitab olurdu. Halbuki rivayetlerin tertibindeki düzensizliğe ve birçok tenakuzlarına rağmen *Manâkib al-‘ârîfin*, açık ve akıcı üslûbu sayesinde halkın muhayyilesinde yaşayanları nakleden güzel bir eser haline gelmiştir.

Manâkib al-‘ârîfin’nin birinci redaksiyonu

Yukarıda kısaca edebî hususiyetlerinden bahsedilen bu eser, otuz altı yıllık gibi uzun bir çalışma ve derlemenin mahsulüdür. Aflâkî’nin, 718 h./1318-19 m. de şeyhi Ulu ‘Ârif Çelebi’nin emri ile (bk. s. 5) başlayıp 754 h./1353 m. de tamamladığı *Manâkib al-‘ârîfin*’in müellif tarafından kaleme alınmış iki redaksiyonu vardır: *Manâkib al-‘ârîfin va marâtib al-kâşifin* adıyla birinci, ve sâdece *Manâkib al-‘ârîfin* adıyla ikinci redaksiyon.

Manâkib al-‘ârîfin va marâtib al-kâşifin’in, biri bizzat müellif hattı olmak üzere, üç farsça nushası ile meçhul bir şahıs tarafından yapılan bir türkçe tercümesi vardır. Bu ilk redaksiyon, Sultan al-‘Ulamâ’ Bahâ’ ad-Dîn Valad’dan itibaren Ulu ‘Ârif Çelebi’ye kadar olan sekiz şahsın tercüme-i

² Meselâ, Farîdün b. Aḥmad Sipahsâlâr, Risâla, Nşr. Sa’id Naffisî, Tahran 1235 h. ş ve Maḥmûd b. Muḥammad al-Aksarâyi, Musâmarat al-aḥbâr va musâyarat al-aḥyar, Nşr. Osman Turan, Ankara, 1944 v. b. gibi.

kayda rastlanmaz. Ancak mahlasından böyle bir ilimle meşgul olduğu tahmin edilebilir. Ayrıca kitabında geçen bir kayıttan da onun sihir ilmine de vâkıf olduğu anlaşıyor.¹

Aflâkî, Ulu 'Ârif Çelebi'ye intisabettikten sonra ona âdeta taparcasına bağlanmış, onun ölümüne kadar yanından ayrılmamıştır. Seyahatten hoşlanan bir tabiate sahib olan Ulu 'Ârif Çelebi ile birlikte 716 h./1291 m. de Azerbaycan'da Sultaniyye'ye, Tebriz'e gitmiş ve muhtelif vesikelerle Anadolu'nun muhtelif şehirlerini gezmiştir². Şeyhinin 719 h./1319 m. de ölümünden sonra türbedar olmuş ve onun oğlu 'Âbid Çelebi'ye intisabetmiştir. Bir ara, Uc beylerinin Timurtaş'a³ bi'at etmelerini sağlamak maksadı ile cebren gönderilen 'Âbid Çelebi ile birlikte bu bölgelere gitmiş, ayrıca 'Âbid Çelebi'nin Tebriz'e yaptığı seyahate de katılmıştır⁴. 'Âbid Çelebi'nin 739 h./1338 m. de ölümünden sonra sırasıyla Vâcîd Çelebi (ölm. 742 h./1342 m.) Şâhzâde ve Amîr 'Âdil Çelebi (ölm. 1368 m. 769 h.) ye intisabetti. Hayatının bundan sonraki kısmı maalesef bilinmemektedir. Ancak, ihtimal sâir işleri yanında 754 h./1353 m. ye kadar *Manâkıb al-'ârifîn*'i tamamlamakla meşgul olduğu tahmin edilebilir. Ayrıca bu sıralarda altmışı aşkın bir yaşta olduğu için Konya'dan pek uzaklaşmadığı da söylenebilir. Nihayet Aflâkî, 30 Racab 761/17 Haziran 1360 yılında hayata gözlerini kapayıp Türbe civarında bir yere gömülmüştür. Zamanla mezarı kaybolmuş, sadece mezar taşı Topbaş Hoca denen birinin evinin avlusunda bulunarak Mevlânâ Müzesine nakledilmiştir.⁵

Eserleri

Hayatını, başta Ulu 'Ârif Çelebi olmak üzere Mavlânâ hanedanına vakfetmiş olan Aḥmad Aflâkî'nin "*Manâkıb al-cârifîn*" adlı bu eseri dışında üç Türkçe gazeli⁶ hariç, manzum

¹ II. cild, V. bölüm, 13

² II. cild, VIII. bölüm, 73 v.b.

³ II. cild, IX. bölüm, 2

⁴ II. cild, IX. bölüm, 3

⁵ Bk. A. Gölpınarlı, Mevlânâ'dan sonra Mevlevilik, İstanbul, 1953, s. 131

⁶ Bk. H. Hâlit (Süleymaniye kütüphanesi) 181 no. da mukayyed Maḡnavi, C. VI. vrk. 157b, 158 b. ve oradan naklen A. Gölpınarlı, aynı eser s. 469-71

Özbek Han'ın (712-741 h. / 1312-1340 m.)¹ sarayında öldüğüne ve kendisine büyük bir servetle birlikte kitaplar bıraktığına bakılırsa, devrin sayılı kişilerinden olduğu anlaşılır. Şâkib Dede'nin, Aflâkî'nin Konya'da doğduğuna ve *Manâkib al-‘arifîn*'de muhtelif vesilelerle adı geçen² Ahî Nâîr'un oğlu olduğuna dâir verdiği malûmatın³ tamamıyla kendi mahsulü olduğu anlaşılmaktadır. Gerçekten anlattıklarının doğruluğuna herkesi inandırmak için çok defa râvilerin isim ve sıfatlarını açıklamayı âdet edinen Aflâkî'nin, Ahî Nâîr'dan babası olarak bahsetmemesine imkân yoktur. Aynı şekilde eserinde Konyalı olduğuna dâir bir kayıt veya hiç olmazsa çocukluğunu Konya'da geçirdiğine dâir bir hâtıranın bulunmayışı da onun bu şehire başka bir yerden geldiğini göstermektedir. Yine Şâkib Dede'nin, Aflâkî'nin, Moğol hükümdarlarından Keygatu'nun (saltanat süresi: 690-694 h./1291 - 1295 m.) Konya'ya geldiği sırada orada bulunduğu dâir naklettiği rivayet de doğru olmasa gerek. Çünkü Keygatu'nun, bir seferinde (684 h. / 1285 m.) şehzâde, bir seferinde de (690 h. / 1291 m.)⁴ hükümdar olarak Konya'ya geldiğinde olup bitenlerin hiç olmazsa bir kısmının Aflâkî tarafından değil de tamaminin başkalarının ağzından nakledilmiş olması⁵ kendisinin o sıralarda Konya'da bulunmadığını teyid etmektedir. Buna göre Aflâkî'nin Konya'ya gelmesi, 690 h./1291 m. den epey sonraya rastlamaktadır. Konya'ya geldikten sonra Sirâc al-Dîn-i Maşnavî h'ân, 'Abd al-Mu'min-i Tokâtî, Nizâm al-Dîn-i Erzincânî'nin talebesi oldu⁶. Ancak müellif, kendilerinden hocası (ustâz) olarak bahsettiği bu şahısların her birinden neler okuduğunu tasrih etmemektedir. Aflâkî mahlasına bakılarak onun hey'et ilmi ile de meşgul olduğu⁷ ve hattâ Konya'da Alâ'addin tepesinde bir rasathanede rasat yaptığı söylenmekte⁸ ise de buna dâir eserinde bir

¹ Bk. Halil Edhem, *Duvel-i İslâmiyye*, s. 363

² Bk. bu eser s. 35

³ *Saffna-i Mavlaviya*, c. III, s. 5

⁴ Ahmed Eflâkî, *Ariflerin menkıbeleri*, c. I, s. LXXIX (Önsöz)

⁵ Bk. bu eser, s. 331; C. II, s. 611

⁶ Bk. bu eser, s. 272, 559, C. II, VIII. bölüm, 45

⁷ *Saffna-i Mavlaviya*, aynı yer.

⁸ A. Gölpinarlı, *Mevlânâ'dan sonra mevlevilik*, İstanbul, 1953, s. 129.

teşkil eder¹. Manâkıb al-‘ârifîn’de bu iki çeşit bilgi de bulunmaktadır. Nitekim eserin metni sonulan birinci cildinde daha çok rivayet yoluyla nakledilen hâdiselere dâir bilgiler, sekiz dokuz ay sonra yayınlanacak olan ikinci cildinde ise, kendi görgüsüne dayanan bilgiler yer almaktadır. Ancak rivayet yoluyla nakledilen bu bilgiler de bazı hataları düzeltilmek suretiyle çok defa asıl tarih kitaplarının verdiği malûmatı teyid etmekte veya tamamlamaktadır.

Ahmad Aflâkî’nin tercüme-i halî,

Eserinin muhtelif yönlerden arzettiği ehemmiyetine rağmen Ahmad Aflâkî’nin tercüme-i hâline dâir gerek kendi eserinde gerekse eski kaynaklarda derli toplu bir bilgiye rastlanmaz. Hayatı hakkında bilinenler, sadece eserindeki bazı kayıtlarla bazı mevlevî ricalinden bahseden kaynaklardaki² eksik ve yanlış malûmata istinad etmektedir. Bu bakımdan meselâ hangi tarihte doğduğu, nereli olduğu, tahsilinin seyri baba ve annesinin kimler olduğu bilinmemektedir.

Asıl adı Ahmad olup³ daha çok Aflâkî nisbesi ile tanınmıştır⁴. Ayrıca Ulu ‘Ârif Çelebi’ye intisabettiği için ‘Ârifî nisbesini de almıştır⁵. Lakabı olan Şams al-din’e ise *Manâkıb al-‘ârifîn*’nin nushalarının ferağ kaydı ile Sâkib Dede’nin “Saffna-i Mavlavlya” adlı eserinde rastlanmaktadır⁶. Sultan Veled’i (ölm. 712 h./1312 m.) idrâk ettiğine, 761 h./1360 m. de öldüğüne ve tahsilini Konya’da tamamladığına bakılarak onun 685-690 h./1286-1291 m. yılları arasında doğduğu tahmin edilebilir. Metni sunulan bu eserin yakında intişar edecek olan ikinci cildinde⁷, babasının, Saray şehrinde

¹ Meselâ : Bk. bu eser, s. 20, (Çagatay’ın ölümü), s. 22 (Ahlat’ın muhasarası), s. 23 (Yassı Çemen savaşı) de verilen yanlış tarihler gibi.

² Şâkib Muşafâ Dede, Saffna-i Mavlavlya, c. III, s. 5

³ Bk. bu eser, c. II, VIII. bölüm, 27, 43

⁴ Bk. bu eser, c. II, VIII. bölüm, 45 v.b.

⁵ Halen Konya Müzesinde bulunan mezar taşındaki kitabe (bk. A. Gölpinarlı, Mevlânâ’dan sonra mevlevîlik, İstanbul, 1953, s. 131)

⁶ Şâkib Dede, aynı eser, aynı yer

⁷ VIII. bölüm, 73

Ö N S Ö Z

Ahmad Aflâkî'nin, doğunun büyük mutasavvıf ve şâiri Mavlânâ Calâladdîn'le etrafında bulunanların hal tercümelerine dâir en geniş bilgiyi ihtiva eden ve metni sunulan "*Menâkıb al-Ârifîn*" adlı bu eserinin, ayrıca H. VII - VII / M. XIII - XIV. asırlardaki Anadolu Tarihi için nekadardır mühim bir kaynak olduğu mâlûmdur¹. Bu devirlere dair tarihi kaynakların pek mahdut oluşu, bu eserin tarih bakımından arzettiği değeri bir kat daha artırmaktadır. Kaldı ki çok defa himayesine sığındığı bir hükümdarın emri ile tarih yazan müelliflerin verdikleri bilgileri kontrole ve tamamlamağa yarayan menâkıb-nâmelerin birincilere tercih edilen tarafları da vardır. Gerçekten çok defa hâdiseleri, himayesine sığındıkları hükümdarların istedikleri veya dışardaki hâdiseleri saraydan duyabildikleri şekilde anlatan müelliflere nazaran kendi tarikatının veya şeyhinin propagandasını yapmak için geniş halk kitleleri arasında dolaşan ve dolayısıyla cemiyet içinde cereyan eden hâdiseleri bizzat yakından görebilen ve çok def'a herhangi bir tesire kapılmadan olduğu gibi anlatan menâkıb-nâme müelliflerinin verdikleri bilgi daha doğrudur. Bu gibi hususiyetleri yanında, ayrıca çok defa eski tarih kitaplarında bulunmayan halkın ictimâî durumu ile psikolojik durumunu da aksettiren menâkıb-nâmelerin ihtiva ettikleri tarihi malûmatın dâima ihtiyatla kullanılması icabetliğine de işaret etmek gerekir. Nitekim bir menâkıb-nâme müellifinin, kendinden önce vukubulan hâdiselere dâir yazılı bir kaynağa istinad etmeden başkalarından kulaktan duyma verdiği mâlûmâtta rastlanılan tarih hataları onun zayıf tarafını

¹ Cl. Huart, De la valeur historique des memoires des derviches Tournours, Journal Asiatique, onzième serie, Tome XIX, Avril-Juin 1922, s. 308 - 317.

Fuad Köprülü, Anadolu Selçukluları tarihinin yerli kaynakları, Belleten 1943, c. VII, s. 422 v. d.

Ahmed Eflâkî, Ariflerin menkıbeleri, Türkçeye çeviren Tahsin Yazıcı, Türk-İslam klâsikleri 26, Ankara, 1953, C. I, s. XL-XCV (Önsöz).

TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARINDAN
III. SERİ — No. 3

ŞAMS AL-DİN AḤMAD AL-AFLAKÎ AL-‘ÂRİFÎ

MANĀKĪB AL-‘ĀRİFÎN

(Metin)

I. Cilt

Yayınlayan

TAHSİN YAZICI

Metin dışında yedi tıpkı basım vardır

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ — ANKARA

1 9 5 9

MANĀḲĪB AL-‘ĀRĪFĪN

I. Cilt

فہرست مطالب کتاب

- مقدمہ مؤلف ۶-۲
- فصل اوّل : ذکر مناقب سلطان العلماء بہاء الدین ولد ۵۵-۷
- فصل دوم : ذکر مناقب برہان الدین المحقق الترمذی ۷۲-۵۶
- فصل سوم : شرح مناقب مولانا جلال الدین الرومی . . ۵۷۳-۷۳
- مقدمہ ناشر بزبان ترکی 5-27

K I S A L T M A L A R

- B = Bursa Genel Kitaplığı Eşref-Zâde Dergâhı 1203 No. lu Manâkıb al-ârifîn nushası
- Bh = Aynı nusha üzerinde sonradan yapılan tashih ve ilâveler.
- K = Konya Âsâr-i Atika Müzesi 2158 No. lu Manâkıb al-ârifîn nushası
- Kh = Aynı nusha üzerinde sonradan yapılan tashih ve ilâveler.
- Z = Süleymaniye Kütüphanesi Serez kitapları 1794 No. lu Manâkıb al-ârifîn nushası
- Zh = Aynı nusha üzerinde yapılan tashih ve ilâveler
- H = Cl. Huart, Les Saints des derviches tourneurs, c. I-II, Paris, 1918-1922.
- T = Ahmed Aflâkî, Âriflerin Menkıbeleri, çeviren Tahsin Yazıcı, Dünya edebiyatından tercümeler, Şark Islâm Klâsikleri : 26, C. I-II, Ankara, 1953-1954.
- MA = Mavlânâ Calâladdin Rûmî, Maşnavî, nşr. Alâ' ad-davla, Tahran, 1315, c. 1-6,
- MN = Mavlânâ Calâladdin Rûmî, Maşnavî-i ina'navî, nşr. R. A. Nicholson c. 1-2, 3-4, 5-6, London, 1925, 1929, 1933
- V = Bahâ' Valad, Ma'ârif, Nşr. Badî'az-Zamân Furûzânfar, Tahran, 1333 h.ş.

aşağıda bahsedilecek olan tercümesinden Türkçeye çevrilmiştir. *Konya Dergisi*'inde tefrika edilen bu tercüme kitabın üçüncü bölümüne kadar devam ettikten sonra durmuştur¹.

Yabancı dillerdeki tercümeleri

Manâkıb al-‘ârifîn tam olarak sadece fransızca'ya, ondan önce de parçalar halinde İngilizce'ye çevrilmiştir. Cl. Huart tarafından Fransızcaya yapılan tercüme (= H) "Les saints des derviches tourneurs, récits traduits du persan et annotés par Cl. Huart, Paris, 1918-1922, c. I-II" unvanını taşımaktadır. Eserin parçalar halindeki İngilizce tercümesi ise J.W. Redhouse tarafından kendi Mesnevi tercümesinin birinci cildinde (s. 1-135) çıkmıştır².

Manâkıb al-‘ârifîn'in mahiyeti, değeri, nushaları, tercümeleri ve sunulan neşrin dayandığı esaslara dair imkân nisbetinde bilgi verilmek maksadiyle kaleme alınan bu önsöz'e son verilirken nâşir, yanlış-doğru cedvelinin bazı mülâhazalarla II. cildin sonuna bırakıldığını bildirir, eserin baştan itibaren yirmi formaya yakın bir kısmının matbua provalarını bir defa okuyarak gözden kaçan bazı hataların düzelmesine yardım etmek lûtfunda bulunan sayın hocası Prof. H. Ritter'e, eserin bir an önce basılmasını sağlayan Türk Tarih Kurumu Genel Direktörü sayın Uluğ İğdemir'e ve Kurum'un gayretli basımevi müntesiblerine teşekkürlerini bildirmeği yerine getirilmesi gereken büyük bir borç sayar.

TAHSİN YAZICI

¹ Bk. Ahmed Eflâkı, *Âriflerin menkıbeleri*, c. I, s. XCIX (önsöz)

² Bk. C. A. Storey, *Persian literature a bio-bibliographical survey*, Volum I, part 2, s. 938

Farsça metni baskıya hazırlanırken yapılan bu tercüme, Farsça şiirlerin, âyetlerin, hadislerin ve arapça kısımların tamamının Türkçesini ihtiva etmesi bakımından şimdiye kadar Türkçe'ye yapılanların en tam olanıdır. Birinci baskısı tükenmiş olan bu tercümedeki her rivayetin bulunduğu sahife sunulan metnin notlarında T rumuzu ile gösterilmiştir. Yakında yapılacak ikinci baskısında rivayet no.ları da konulacağı için okuyucu tercümesi ile aslını kolayca karşılaştırabilecektir. Ayrıca ikinci baskı, tamamen sunulan metne uydurulacaktır.

Muhtasar türkçe tercümeleri

Manâkib al-‘ârifîn'in biri, doğrudan doğruya Farsça aslından ihtisar edilmek suretiyle manzum olarak, diğeri ise Calâl ad-Dîn Muḥammad al-Hamadânî'nin *Şavâkib al-manâkib* adıyla vucuda getirilen Farsça muhtasar nushasından olmak üzere yapılan kısa tercümeleri vardır. Muhtelif kimseler tarafından yapılan bu tercümeler şunlardır:

1) Kamâl Ahmâd Dede (ölm. 1026 h -1617 m. den sonra) ¹, *Tarçuma-i manâkib-i Mavlânâ*, ² H. XI. asrın başlarında Manâkib al-‘ârifîn'deki malûmat ihtisar edilmek suretiyle nazmedilmiştir. Ayrıca eserin manzum olan kısımları da önce asılları yazıldıktan sonra nazmen türkçeye çevrilmiştir.

2) Şanâ'î mahlası ile şöhret bulan Darvîş Ḥallî (ölm. 950 h./1543-46) ³, *Şavâkib* tercümesi ⁴, *Şavâkib al-Manâkib*'dan bir takım değişikliklerle yapılan bu tercüme, Kanunî Sultan Süleyman'a tahdim edilmiştir.

3) Darvîş Bâḫmûd Masnavîh'ân (ölm. 982 h. / 1003 m. den sonra) ⁵ *Tarçuma-i Şavâkib* ⁶, *Şavâkib al-manâkib*'in tam tercümesi olup 998 h. de kaleme alınmıştır.

4) Naciî şöhret Baştaḳ, *Manâkib al-‘ârifîn tercümesi*, Üniversite kütüphanesindeki bir yazma ile karşılaştırılarak Cl. Huart'ın

¹ Tercüme-i hali için bk. H. Ritter, aynı makale, s. 134

² Nushalarının tavsifi için bk. H. Ritter, aynı makale, s. 134

³ Tercüme-i hali için bk. H. Ritter, aynı makale, 131

⁴ Muhtelif nushaları için bk. aynı makale, 131

⁵ Tercüme-i hali için bk. aynı makale, s. 131

⁶ Muhtelif nushaları için bk. aynı makale s. 131-3

مناقب العارفين

تأليف

عسر الدين احمد الافغانى العارفى

مطبعة تحفہ اسلامیہ

مَنَاقِبُ الْحَرَفِيِّ

تأليف

شمس الدین احمد الافلاکی الغارفي

جلد دوم

باتصحیحات و حواشی و تعلیقات بکوشش

تحسین یازجی

دنیا می کتاب

نام کتاب: مناقب العارفين
نویسنده: شمس‌الدین احمد افلاکی العارفي
ناشر: دنیای کتاب
نوبت چاپ: دوم
چاپ از: چاپخانه ۲۰۰۰
تیراژ: ۲۰۰۰ نسخه
سال انتشار: ۱۳۶۲
ایران: تهران خیابان جمهوری اسلامی

مناقب العارفين

< بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ >

- (۵۶۹/۳) همچنان منقولست که بعد از انتقال حضرت مولانا رَوَّحُ اللَّهِ سِرَّةٔ جماعتی از فقهای متعصب و زاهدان مَترَمَ پیشِ پروانه
- 3 غلو کردند که سماع البته حرامست؛ سَلَمْنَا که مولانا در زمانِ خود می کرد و او را مسلم بود و الحالهٔ هذه اصحاب او نرسد که بحدّ
- گیرند این بدعت را و پیش برند و منع اینچنین بدعت بی توجیه از
- 6 جملهٔ «واجبات و درین باب سعی جمیل کردن بر شما از لوازم است؛ پروانه برخاست و بخدمت شیخ صدرالدین رفته. این قضیه را باز گفت و آن روز تمام اکابر قونیه در آن مقام حاضر بودند؛ شیخ فرمود که
- 9 اگر از من قبول کنی و بقول درویشان اعتمادی داری و در شان مولانا اعتقاد تو راسخ است، الله الله درین باب بهیچ نوع مداخل مکن و جبری مگو و بسختان صاحب اغراض درمیا و اعراض منما که آن هم بنوعی
- 12 از اولیا اعراض کردندست و آن نا مبارکت. و همچنان بدعت اولیای حق بمثبت سنت انبیای کرام است؛ و حکمت آن را ایشان دانند و درجه ازیشان صادر شود بی اشارت قادر نیست؛ چنانکه
- 15 گفته اند: الْبِدْعَةُ الْحَسَنَةُ الصَّادِرَةُ عَنْ كَمَلِ الْاَوْلِيَاءِ كَالسُّنَّةِ السَّنِيَّةِ الْوَارِدَةِ عَنْ اَلْاَنْبِيَاءِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ؛ و آن بود که پروانه از آن فکرت ناخوش نکرت نموده مستغفر شد و آن جماعت

بی معنی که اهل دعوی بودند متفرق گشته آن تفرقه را دیگر اجتماعی و جمعیتی میسر نگشت

- 3 (۵۶۵/۳) همچنان از کرام انام منقولست که روزی حرم مولانا قدس الله سیرهما گفته باشد که حضرت خداوندگار را سیصد سال و اما چهار صد سال عمر عزیز بایستی تا عالم را پر حقایق و معانی کردی؛ فرمود که چرا چرا؟ ما فرعونیم؟ نمرودیم؟ ما را بعالم خاک چه کارست؟ یاخود ما را چه جای باش و قرار است؟ همانا که جهت خلاص محبوسی چند درین زندان دنیا محبتس گشته ایم؛ امید است که عن قریب سوی حبیب رجوع افتد
- 9

شعر (منسرح)

- عالم خاک از کجا گوهر پاک از کجا
از چه فروز آملیم بارکنید این چه جاست
- 12 چه اگر مصلحت حال این بیچارگان نبودی درین نشیمن خاک
دی قرار ی نکردمانی و فرمود

- 15 شعر (رجز)

من از برای مصلحت در حبس دنیا مانده ام
من از کجا حبس از کجا مال کرا دزدیده ام

T, II, 2; H, II, 86 ۳۵۵ K T ۱۵۲ B T ۱۶۲ Z ۵۶۵/۳

1 اجتماعی BZ : اجتماع K 4 قدس... سرها K : قدسنا برها Z : قدسنا بره العزیز
B 9 سوی BZ : بسوی K 13 چه Z : و B — K

- ۳ (۵۶۶/۳) همچنان گویند در آن ایام که نقل خواست فرمودن سه شبانروزی اصلاً بکسی سخن نگفت و هم کسی را مجال سخن گفتن نبود؛
 ۳ حرم مولانا پیش آمده سرنهاد و از کیفیت آن انزعاج و انقباض باز پرسید؛ فرمود که در فکر مرگم که چون خواهد بودن

شعر (هزج)

- ۶ بین جانهای آن شیران در آن بیشه ز اجل لرزان
 نژان شیرِ اجل شیران نمی میزند الا خون

فریاد از نهاد او برآمده چند ساعتی لا یعقِل گشته بود

- ۹ (۵۶۷/۳) همچنان در آن روزها در مدرسه مبارک خود سیر می فرمود و نعره ها می زد و آه های عظیم می کرد؛ مگر در خانه گریه بود،
 پیش آمد و بزاری تمام بانگ می زد و فریاد می کرد؛ حضرت مولانا تبسم فرموده گفت: می دانید که این گریه مسکین چه می گویند؟
 ۱۲ گفتند: فی؛ گفت: می گویند که شمارا بمبارکی درین ایام عزیمت ملک بالاست و بوطن اصلی می روید؛ من بیچاره چه
 ۱۵ خواهم کردن؟ تمامت یاران فریاد کنان بیهوش گشتند؛ بعد از رحلت حضرتش هفت شبانروزی آن گریه آب و طعام نخورد و بمرد خدمت فرزند مولانا ملکه خاتون او را در کفن پیچید و در جوار تربه مبارک
 ۱۸ دفن کرده، جهت یاران حلوائی ساختند

T, II, 3; H, II, 87 ۲۵۷ K ب ۱۵۲ B آ ۱۶۳ Z ۵۶۷ - ۵۶۶/۳

۳ باز BZ: آن K ۴ بودن BZ: بود K ۶ لرزان Z: ترسان KB ۸ بود K:
 بود دران Z - B ۹ مبارک KBZ ۱۷ پیچید K: پیچید و B پیچید Z

- (۵۶۸/۳) همچنان مشهور است که در آخر وقت حضرت خدائندگان را مبلغ پنجاه عدد درم وام بوده است؛ فرمود که قراضه چند بذآن صاحب قرض دهند و از وی حلالی خواهند؛ خدائند مال 3 قبول نکرد و بخشید؛ فرمود: الحمد لله رب العالمین که ازین عقبه سهمناکت رهیدم
- (۵۶۹/۳) همچنان از حضرت چلبی حسام الدین منقولست که روزی خدمت شیخ صدرالدین با اکابر درویشان بیعت مولانا آمده بودند؛ تملق عظیم نموده از آن حالت متألم می شد؛ گفت: شَفَاكَ اللَّهُ شِفَاءً عاجلاً، رفع درجات باشد؛ امید است که صحت کلتی روی نماید 9 و حضرت مولانا جان عالمیانت، بصحتها ارزانیست؛ فرمود که بعد ازین شَفَاكَ اللَّهُ شمارا باز؛ همانا که در میان عاشق و معشوق پیراهنی از شعر بیش نمانده است؛ نمی خواهید که بیرون کشند و نور بنور پیوند 12

شعر (رمل)

گفت لبشش گر ز شعر و شُشترست

- 15 اعتناق بی حجابش خوشترست

من شدم عریان زن او از خیال

می خرامم در نهایت الوصال

T, II, 4; H, II, 88 ۳۵۸-۳۵۷ K ب ۱۵۲ B ۱۶۳ Z ۵۶۹-۵۶۸/۳

2 عدد درم: Z و دو درم K عد 7 صدرالدین KBZ: + قونوی قدس سره 8 Bh

تعلق Z: تعلق KB

17-14 گفت... الوصال: MN، ج ۶، ص ۵۴۰/۵۶۱۸-۵۶۱۹: MA ۱/۶۶۳

شیخ با اصحاب اشک ریزان خیزان کرده روانه شد و حضرت مولانا
این غزل را سر آغاز کرده می گفت و جمیع اصحاب جامه دران و نعره
زنان فریادها می کردند 3

شعر (هزج)

چه دانی تو که در باطن چه شاهی همنشین دارم
رخِ زرینِ من منگر که پای آهنین دارم 6
بذآن شه که مرا آورد کلتی روی آوردم
و زآن کو آفریدستم هزاران آفرین دارم 9
الی آخره

(۵۷۰/۳) همچنان منقولست که حضرت مولانا روزی مقرر بانِ
اصحاب و مقرر بانِ احباب را جمع کرده فرمود که از رفتنِ من هیچ
12 مترسید و غمناک نشوید که نورِ منصور رَضِیَ اللهُ عَنْهُ بعد از صد
و پنجاه سال بر روحِ فرید الدین عطار رَحْمَةُ اللهِ عَلَیْهِ تجلی کرد
و مرشد او شد؛ در هر حالتی که باشید با من باشید و مرا یاد کنید
15 تا من خود را بشما بنمایم در هر لباسی که باشم پیوسته شما را باشم و نثارِ
معانی در ضایرِ شما باشم و من همان می گویم که حضرت سلطانِ ما محمد
رسول الله فرموده است عَلَیْهِ أَكْمَلُ الْخَلْقَةِ وَالتَّسْلِيمِ : حیاتِ
18 خَیْرٌ لَّكُمْ وَ مَمَاتِی خَیْرٌ لَّكُمْ : مَعْنَاهُ حیاتِی لِلهِ دایه و مماتِی
لِلْعِینِایه

T, II, 5 : H, II, 89

۳۵۸ K — آ — ۱۵۳ B ب ۱۶۳ Z ۵۷۰/۳

1 شد BZ : شدند K 2 کرده Z : کرد KB 3 و جمیع KB : جمیع Z 5 شاهی
BZ : شاه K 10 همچنان KB — : Z 14 شد KB + : Z 15 باشم KZ : باشم B 16 باشم
KZ : باشم B 16 باشم KZ : باشم B 18 و ماتی خیر لکم KZ : — B

شعر (رمل)

- این جهان گویم که تو ره‌شان نوا   و آن جهان گویم که تو مه‌شان نوا
 3 یاران اشکها باران کرده فریادها می‌کردند و سرها می‌نهادند
 (۵۷۱/۳) همچنان گویند وقتی که تاهب رحلت می‌فرمود، حضرت
 کرا خاتون نوحه‌ها کرد و جامه‌ها را بر خود چاک می‌زد که ای نور
 6 عالم! ای جانِ آدم! ای سرِ آن دم! مارا بکه می‌سپاری و بکجا
 می‌روی؟ فرمود که یعنی کجا می‌روم؟ حقا که بیرون از حلقه‌ها
 نیستم؛ کرا خاتون گفت: بجای مثل خذاوندگار ما یکی دیگر خواهد
 9 بوذن و ظهور کردن؟ فرمود که اگر باشد هم من باشم و گفت:

شعر (هزج)

- یکی جانیت در عالم که ننگش آید از صورت
 12 ببوشد صورتِ انسان ولی انسان من باشد
 و باز فرمود که در عالم مارا دو تعلق است: یکی بشما و یکی بیدن؛
 و چون بعنایتِ ملکِ فردِ مجرد شوم و عالمِ تجرد و توحید روی
 15 نماید آن تعلق نیز از آن شما خواهد بوذن
 (۵۷۲/۳) همچنان قید و آلاصحاب خواجوی خذادان: سراج الدین
 مثنوی خوان رحمه الله چنان روایت کرد که روزی از حضرت مولانا

۵۷۱/۳ - ۵۷۲ Z ۱۶۲ ب - ۱۶۴ B ۱۵۳ آ - ۲۵۹ K ب

T, II, 6 - 7۴ H, II, 89 - 90

2 = گویم KZ : گوید B || 6 دم KZ : آدم B || 9 گفت KZ : + فرمود B : 13
 فرمود KZ : - B || در عالم KZ ~ مارا B || بشا BZ : باشا K || 15 بوذن
 KB : + الحکایه Z

2 این ... مه‌شان نما : MN ، چ ۶ ، ص ۱۶۸/۲۸۰ MA ، ص ۱۸/۵۵۴

سؤال کردند که حضرت مصطفی صلعم فرموده است که من هزار سال در شکم زمین نباشم، عجباً راستست؟ گفت: آری، راست فرمود و او همیشه راست گو بود و امین 3

(۵۷۳/۳) همچنان منقولست که در نفَسِ آخرین حضرت مولانا بخمدت چلبی حسام الدین اشارت فرمود که مرا بالای لحد نه که من از همه پیشتر خواهم برخاستن 6

(۵۷۴/۳) همچنان گویند که حضرت مولانا هنوز صاحب فراش بود که هفت شبانروزی زلزله زمین شد و زمین را لرز از حد گذشت و چندین خانها و دیوار باغات خراب شد و عالم در هم رفت؛ همانا که در ارزه هفتم یاران فریادها می کردند و از حق تعالی استمداد می طلبیدند؛ فرمود که: آری، بیچاره زمین لقمه چرب می خواهد، می بایزش داد؛ بعد از آن اصحاب را وصیت فرمودن گرفت؛ و اینست صورت وصیت: **أَوْصِيَكُمْ بِنِعْمَةِ اللَّهِ فِي الْأَسْرِ وَالْعَلَانِيَةِ وَبِقِلَّةِ الطَّعَامِ وَبِقِلَّةِ الْكَلَامِ وَهَجْرَةِ الْمَعَاصِي وَالْآثَامِ وَمُواظَبَةِ الصِّيَامِ،** 9
وَدَوَامِ الْقِيَامِ وَتَرْكِ الشَّهَوَاتِ عَلَى الدَّوَامِ، وَاجْتِنَالِ الْجَفَاءِ مِنْ جَمِيعِ الْآثَامِ وَتَرْكِ مُجَالَسَةِ السُّفَهَاءِ وَالْعَوَامِ، 12
وَمُصَاحَبَةِ الصَّالِحِينَ وَالْكَرَامِ، فَإِنَّ خَيْرَ النَّاسِ مَنْ يَنْفَعُ النَّاسَ وَخَيْرَ الْكَلَامِ مَا قَلَّ وَدَلَّ 18

T, II, 7; H, II, 90 ۳۶۱ K ب ۱۵۳ B آ ۱۶۴ Z ۵۷۴ - ۵۷۳/۳

2 او KB : - 5 || Z مرا KB : مارا 6 || Z برخاستن KB : + الحکایه Z 8

بود که KB : بود Z || زمین را KZ : زمین B || 10 استمداد KBZ : - Z

شعر (سريع)

سر زهوا تافتن از سرور يست ترکِ هوا قوتِ پیغامبر يست

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَحْدَهُ وَالسَّلَامُ عَلَى مَنْ وَحْدَهُ 3

(۵۷۵/۳) همچنان از خدمتِ یارِ ربّانی، فقیرِ نظری، سراج الدینِ

فقیه تری رَحیمهُ اللهُ بمنقولست که در حالتِ انتقالِ حضرتِ مولانا

اورا در پیش خوانده این دعا را تعلیم فرموده است و گفته که در حالِ 6

رخا و شدتِ پیوسته این دعا را بخوان: اللَّهُمَّ اِنِّی اُتَسَفِّسُ لَكَ

وَأُمِدُّ نَفْسِیَ اِلَیْكَ اللَّهُمَّ اِنِّی اُشْتٰقُ اِلَیْ مَوْلٰنَا وَسَیْلَتِ

اِلَیْكَ وَ اُشْتٰقُ اِلَیْ عَافِیَتِهِ وَ سَیْلَتِهِ اِلَیْكَ حَتّٰی اُسَبِّحَكَ 9

کَثِیْرًا وَاذْکُرْکَ کَثِیْرًا اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْ لِیْ مَرَضًا یُنْسِیْنِی

ذِکْرَکَ وَ یُخَبِّطُ عَلَیْ شَوْقِکَ وَ یَقْطَعُ عَنِّی لَذَّةَ تَسْبِیْحِکَ

وَلَا تُعْطِیْنِی صِحَّةً یُطْغِیْنِی وَ یَزِیْدُنِی بَطَرًا وَ اَشْرًا بِرَحْمَتِکَ 12

یا اَرْحَمَ الرَّاحِمِیْنَ

(۵۷۶/۳) همچنان مگر درویشی صاحب دل میخواست که از

حضرتِ مولانا سؤال کند که فقر چیست؟ فی الحال در عینِ سماعی که 15

بود این رباعی را فرمود

شعر (هزج)

الْجَوْهَرُ فَقْرٌ وَسَيُوى الْفَقْرِ عَرَضٌ
الْفَقْرُ شِفَاءٌ وَسَيُوى الْفَقْرِ مَرَضٌ
الْعَالَمُ كُلُّهُ خِدَاعٌ وَغُرُورٌ
الْفَقْرُ مِنَ الْعَالَمِ كَنْزٌ وَغَرَضٌ

3

6 درویش شبهه بزذ ودر قدم شیخ غلطان شده مرید شد

(۵۷۷/۳) همچنان روزی عزیزی سؤال کرد که مَا الرِّيَاضَةُ ؟
قال قَدَّسَ اللهُ سِرَّهُ الْعَزِيزَ :

6

شعر (وافر)

قَلِيلُ الْأَكْلِ يَكْفِي لِلْمُصَلِّي وَكَثْرَتُهُ تُعِينُ إِلَى السُّبَاتِ
إِذَا مَا جَعْتُ يَكْفِينِي رَغِيفٌ وَمِلْءُ الْكَفِّ مِنْ مَاءِ الْفُرَاتِ
(۵۷۸/۳) همچنان در آن روزها که تمام ائمه شهر و شیوخ

12

دهر بعبادت مولانا در آمدند و از فراق آن دولت زاریها می کردند ، یکی
از آن جماعت سؤال کرد که بخلاف مولانا مناسبت کیست و کرا منسوب
فرمودند ؟ فرمود که خدمت خلیفه الحق ، جنید الزمان چلبی حسام الدین
ما ؛ تا سه بار این سؤال و جواب را مکرر کردند ؛ در نوبت
چهارم گفتند که برای مولانا بهاء الدین ولد چه می فرمائی ؟ فرمود که
او پهلوانست ؛ او را محتاج وصیت نیست

13

T, II, 8 - 9 ; H, II, 91 - 92 ۲۶۱ K آ ۱۵۴ B ب ۱۶۴ Z ۵۷۸ - ۵۷۷/۳

1 شعر KB: بیت Z ۴ خداع KB: خداع Z 10 b البات BZ: البات KB 11 b

الفرات BK: + الحکایه Z 12 شهر KZ ~ شیوخ و B 13 دهر KZ: B — 17 ی
فرمائی B: فرمائی KZ

شعر (هزج)

- هر جا که نشانِ زخمِ عشق است در چهره^۱ او چو نور پیداست
ولدر آن نیست حاجت لاف و دعوی که در سپای او چون خور عیانست 3
همگان سر نهادند و بیرون آمدند

- (۵۷۹/۳) همچنان فقیرِ ربّانی، فخر العباد، مولانا اختیار الدین
امام رَحْمَهُ اللهُ از حضرت چلبی حسام الدین روایت کرد که او گفت که 6
روزِ آخرینِ خداوندگار بر سرِ بالینِ مبارکش نشسته بودم و حضرت
خداوندگارم و شیخم بر من تکیه کرده بود؛ از ناگاه مردی خوب روی
پیدا شد و تَرَوُحُنْ او تجسّد کرده در غایتِ خوبیِ صورتی بست؛ 9
چنانکه من از غایتِ لطافتِ حسنِ او بیهوش شدم؛ همانا که مولانا
بر خاست و بوی استقبال کرده فرمود که جامه خواب را بگریزند
و آن جوان قدری توقف نموده من پیشِ آن جوان رفتم که حال 12
جونست؟ چه کسی؟ وجه میخواهی؟ گفت: ملک العزم و الجزم
عزرائیل ام، بامرِ جلیل آمدم تا حضرت مولانا چه فرماید. زهی دیده^۲
بینا که آن چنان صورت را تواند دیدن 15

مصراع (مجت)

- چنین بود نظری پاکِ کبریا دیده
فرمود که از آن هیئت مدهوش گشته همان شنیدم که فرمود 18

شعر (سریع)

بیشتر آ پیشتر ای جانِ من بیک درِ حضرتِ سلطانِ من

T, II, 10; H, II, 92

۳۶۱ K T ۱۵۴ B ب ۱۶۴ Z ۵۷۹/۳

1 شعر BZ: نظم K 2 b پیداست KZ: شعر B 4 آمدند KB: + الحکایه Z 10

حسن KZ: B 11 فرمود که KZ: + در غایتِ خوبی B 13 الجزم KB: الجزم

Z 16 مصراع: Z KB 20 پیشتر BZ: + K T

إِفْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنْ الصَّابِرِينَ (۱۰۲/۳۷)؛
گفت: طشتی پر آب کنید و بیاورید هر دو پای مبارک را در آنجا
کرده دم بدم از آن آب برسینہ می‌نہاذ و بر پیشانی مبارک می‌مالید
۳ وی گفت:

شعر (رمل)

دوست یک جام پر از زهر بر آورد بیش ۶
زهر چون از کف او بوذ بشاذی خوردیم
بدرون بر فلکیم و بیدن زیر زمین
۹ بصفت زنده شدیم ارچه بصورت مردیم
جان چو آیینہ صافست برو تن گرد بست
حسن در ما نماید چو بزیر گردیم
۱۲ این دو خانست و دو منزل بیقین ملک ویست
خدمت او کن و شا باش که خدمت کردیم
و باز از آن آب بر پیشانی وسینہ می‌مالید وی گفت:

شعر (مضارع)

۱۵ گم مؤمنی و شیرین ہم مؤمنست مرگت
ور کافری و تلخی ہم کافرست مردن
۱۱ همچنین درین حالت بوذیم که گویندگان در آمدند و این رباعی را
آغاز کردند:

۲ کبیۃ BZ: کنند K // بیاورید BZ: بیاورند K // ۶ بر B: چو KZ // ۱۲ خانست

Z: خانه است KB // ۱۳ و KZ: B —

شعر (هزج)

- دل بر تو گمانِ بدِ برزِ دور از تو
و آن نیز ز ضعفِ خودِ برزِ دور از تو 3
تلخی بدهانِ هر دلی صفرائی
خودِ بر تو شکرِ حمدِ برزِ دور از تو
و تمامتِ اصحابِ نعره زنان می گریستند و فریادها می کردند ؛ فرمود : 6
آری ، چنانست که یاران می گویند ، اما چون خانه را خراب می کنند
چه سود

شعر (مجتث)

- دلِ خرابِ مرا بین خوشی بمن بنگر که آفتابِ نظرِ خوش کند بوبرانه
یاران ما اینجانب می کشند و حضرتِ مولانا شمس الدین آنسوم می خواند
اَجِیْبُوْا دَاعِیَ اللّٰهِ وَاْمِنُوْا بِهٖ (۳۱/۴۶) بناچار رفتنیست 12

شعر (سریع)

- هست شد این جمله وجود از عدم باز بزندانِ عدم شد اسیر
حکمِ الهیست ابد همچنان فالحُکْمُ لِلّٰهِ الْعَلِیِّ الْکَبِیْرِ 15
و گویند: حضرتِ سلطان ولد از خدمتِ بی حد و رقتِ بسیار و بیخوابی
بغایت ضعیف شده بود ؛ دایم نعره ها می زد و جامه ها را پاره می کرد
و نوحه ها می نمود و اصلاً نمی غنود ؛ همان شب حضرتِ مولانا فرمود که 18

4 دل Z : دل KB || 8 سود KZ : شود B || 11 آنسوم KB : آنسوا (!) Z ||

17 بود KZ : + و B || می زد KZ : زد B

15 فالحکم . . . الکبیر : قرآن ، سورة المؤمن ۱۲/۴۰

۳ بهاء الدین من خوشم برو سری بنه و قدری بیاسا : چون حضرت ولد
سرنهاذ و روانه شد این غزل را فرمود و حضرت چلبی حسام الدین
می نوشت و اشکهای خونین می ریخت

شعر (مضارع)

۶ رو سر بنه بیالین مرا رها کن
ترکش من خراب شب گرد مبتلا کن

۹ مائیم و هوج سودا شب تا بروز تنها
خواهی بیا ببخشا خواهی برو جفا کن
بر شاه خوب رویان واجب وفا نباشد

۱۲ ای زرد روی عاشق تو صبر کن وفا کن
خیره کشیست مارا دارد دلی چو خارا
بکشد کسش نگوید تدبیر خونبها کن

در دیست غیر مردن آن را دوا نباشد
پس من چگونه گویم کین درد را دوا کن

۱۵ در خواب دوش پیری در کوی عشق دیدم
با دست اشارتم کرد که عزم سوی ما کن

الی آخره و غزل آحزین که فرمودند اینست

۱۸ (۵۸۰/۳) همچنان حضرت سلطان العارفین چلبی عارف قدس الله
سیره العزیز روایت کرد که چون حضرت روح مقدس مولانا

- بجناب جلال ذات بی چون حق رجوع فرمود و خطایرِ قدس را
بر مجلس انس انس اختیار کرد، حضرت مولانا اختیارالدین امام
مولوی که فرشته مصور بود گفت: چون جسم حریرِ مبارک^۱
ایشان را بر سرِ سریر نهادم و بادب تمام و مهابت عظیم و غایت دهشت
می شستم و یارانِ محرم آب می ریختند و قطره آب بر زمین نهجکید الا که
همه را نوشیدند؛ چنانکه صحابه کرام آب حضرت رسول را علیه السلام^۶
کردند؛ همانا که چون دست بر سینه سینای مبارکش نهادم خداوند گاری ما
حرکت عظیم کرد و از من بی اختیار نعره عظیم بر آمد و روی خود
بر سینه بی کینه مبارکش نهادم و می گریستم؛ همانا که بدست راست^۹
گوش مرا چنان بگرفت که هوشم برفت، یعنی که دم مزن و جرأت
مکن؛ همچنان متحیر گشته دنگ مانده بودم، از هاتف آوازی
شنیدم که اَلَا اِنَّ اَوْلِيَاءَ اللّٰهِ لَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ^{۱۲}
(۶۲/۱۰) وَالْمُؤْمِنُونَ لَا يَمُوتُونَ، بَلْ يُنْقَلُونَ مِنْ دَارٍ اِلَى دَارٍ

شعر (رمل)

- نیست عزرائیل را بر عاشقان دست و رهی^{۱۵}
عاشقان عشق را هم عشق و سودا می کشد
بعد آزانک جنازه را بیرون آوردند کافه اکابر و اصاغر سر باز کرده
بودند و تمام زنان و مردان و اطفال حاضر گشته رستخیزی برخاسته^{۱۸}
بود که رستخیز قیامت کبری را مانستی؛ همگان گریان و اغلب مردان

۱ جلال BZ ~ ذات K || ۲ حضرت KZ: خدمت B || امام KZ: — B || ۳ جسم ... مبارک Z: جسم حریر K حریر جسم مبارک B || ۷ همانا که KZ: + که B || ۸ نعره عظیم KZ: نعره B || ۱۱ دنگ KZ: دنگی B || ۱۹ رستخیز KZ: رستخیزی B || مردان KZ: مردم Z

عریان نمره زنان و جامه دران می‌رفتند و همچنان جمیع میل با اصحاب
 دین و دُول حاضر بوذند، از نصاری و یهود و رومیان و اعراب و اتراک
 3 و غیرهم و هر یکی بر مقتضای رسمِ خود کتابها را برداشته پیش پیش
 می‌رفتند و از زبور و تورات و انجیل آیات می‌خواندند و نوحه‌ها می‌کردند
 و مسلمانان بزخمِ چوب و ضرب کوب و شمشیر دفعِ ایشان نمی‌توانستند
 6 کردن و آن جماعت ممتنع نمی‌شدند و فتنه عظیم برخاسته این خبر بخدمتِ
 سلطان اسلام و صاحب و پروانه رسید، اکابرِ رهابین و قسیسان را
 حاضر کردند که این واقعه بشما چه تعلق دارد؟ چه این پادشاه
 9 دین رئیس و امام و مقتدای ماست؛ جواب گفتند که ما حقیقتِ موسی
 و حقیقتِ عیسی و جمیع انبیارا از بیانِ عیانِ اوفهم کردیم و روشِ
 انبیای کمل را که در کتبِ خود خوانده بودیم درو دیدیم؛ اگر شما
 12 مسلمانان حضرتِ مولانا را محمدِ وقتِ خود می‌گوئید ما اورا موسی
 عهد و عیسی زمان می‌دانیم؛ چنانکه شما محب و مخلص وئیذ، ما نیز
 هزار چندان بنده و مرید و یم؛ چنانکه فرمود:

شعر (هزج)

15

هفتاد و دو ملت شنود سرِّ خود از ما

دمسازِ دو صد کیش بیک پرده چو نایم

18 و همچنان ذاتِ حضرتِ مولانا آفتابِ حقایق است که بر عالمیان تافته
 است و عنایت فرموده و همه عالم آفتاب را دوست می‌دارند و خانهای همه

7 اسلام BZ : اعظم K 8 چه KZ : — B 9 و مقتدای KZ : مقتدای B 13 وئیذ

KZ : ویند B 14 چنانکه فرمود KZ : — B 16 و KB : — Z 17 بیک KB : —

Z 19 خانهای KZ : جانهای B

- ازو منورست؛ کثیثی دیگر روی گفت که مثالِ مولانا همچون ناست و همگان را از نان گزیری نیست و هیچ گرسنه دیده که از نان بگریزد و شما چه دانید که او که بود؟ مجموع اکابر خاموش گشته هیچ نگفتند و همچنان از طرف دیگر حُفَاطِ عَذَبِ الْفَاطِ باحفاظ آیات عجیب می خواندند و مقریان شیرین نَفَسِ عَسَنَها بعنان آسمان می رسانیدند و زمزمه نوحه انگیز و درد آمیز و مؤذنان خوش آواز بجای قامتِ صلاتِ قیامت آن قامت را صلابتی می گفتند و بیست جوق گویندگانِ فاخر مرثیه های حضرت مولانا را که نبشتن فرموده بود می سرائیدند؛ همچنان نقره نقره زنان و آوازِ سرنا و نفیر و بشارت و غیره هنگام نَهْرَ فِي النَّاقُورِ (۸/۷۴) را هنگامه نهاده بودند؛ چنانکه در اول روز از مدرسه مبارک تابوت را بر گرفته روانه شدند و در راه شش نوبت تابوت را پاره کرده تابوتی دیگر می ساختند؛ چون بحظیره حضرت تربه منور رسیدند شهنگام شده بود

- (۵۸۱/۳) همچنان منقولست که حضرت چلبی حسام الدین از خداوندگار ما پرسیده بود که نماز شما را که بگزارد؟ فرمود که خدمت شیخ صدرالدین اولیست، چه تمامت اکابر علما و قضاة را طمع می بود که نماز کنند، میسرشان نشد و آن عنایت خاصه آن یگانه گشت (۵۸۲/۳) همچنان حضرت چلبی حسام الدین فرمود که خدمت قاضی سراج الدین بعبادت آمده بود و من کاسه شربت بکف بگرفته بودم تا مگر

۵۸۱/۳ - ۵۸۲ Z ۱۶۶ آ - ب ۱۵۵ K ۳۶۶ - ۸ H, II, 97 - 8 ; T, II, 17 - 8

6 درد آمیز KZ: درد آمیزی می کردند B || صلات ZE: : صلا K || 12 تابوت KZ:

تابوت B || 14 همچنان KB: الحکایه Z || 15 - 16 که KB ~ خدمت Z || 17 کشت KB: + الحکایه Z

قدری لب ترکند. هیچ گونه التفاتی نمی کرد؛ کاسه را بدست قاضی
 دادم تا مگر از دست او بزرگستاند، اصلاً نپرداخت؛ چون او
 بیرون رفت. دیدم که شیخ صدرالدین در آمد و کاسه را از دست من
 بکف گرفته. بحضرت مولانا عرضه داشت، قدری تجرع فرموده باز
 داد؛ شیخ گفت: در یفا دریغ! بی وجود مبارک خذاوندگار حال
 ما آیا چه شود؟ فرمود که بعد از ما شما را نیز از عالم فراق بعالم وصال
 اتصال خواهد بود و بمقصود حقیقی رسیدن

(۵۸۳/۳) همچنان روز زیارت کمال الدین امیر محفل بر سر راه
 ایستاده القاب هر یکی را می گفت و دعائی می کرد؛ همانا که چون
 خدمت شیخ صدرالدین رسید خطاب کرد که بسم الله ملک المحققین،
 شیخ الاسلام فی العالمین و دعا می گفت؛ شیخ فرمود: شیخ الاسلام
 در عالم یکی بود او نیز رفت؛ همچنان بعد البوم رشته جمعیت گسیخته
 شد و واسطه قلاده معنی از میان متواری گشت؛ بعد ازین انتظام
 امور و نظم جمهور فتور خواهد یافتن؛ و آنچنان شد که گفته بود
 و زار زار بگریست و غریو از نهاد مردم برخاست؛ جماعتی از مشایخ
 عهد معارضه کنان گفتند که پیش ازین این معنی را چرا نمی گفتی؟
 گفت: برای آنکه تا دگانه های شما خراب نشود و جهان بکلی معطل
 نگردد؛ همانا که فخرالدین عراقی بیرون آمد و روانه شد و جمعیت آن
 جماعت اندک اندک متفرق گشت و بساط نشاط را بکلی نوردیدند

- و در میانِ ابناءِ زمانه آثارِ صفا و اخوانِ وفا نماند و تختِ بختِ سلاطین
و امرای نازنین پای مالِ مغل گشته زرها و سرها بر باد دادند و جمعِ
مدارس و خوانق مهیاخانه‌ها گشته ، برکت از عالم برخاست و ظلمات ۵
ظلمه بر عالم فرو نشست و جهان درهم گشت و تا چهل روزِ مولانا سلطان
و امرا سوار نگشتند و چند روز علی التوالی جمعِ امرا و فقرا علی حده
عرسها می دادند ؛ همچنان شبی در عرسِ پروانه ملک الادبا امیر 6
بدرالدین یحیی تَعَمَّدهُ اللهُ بِغُفْرَانِهِ در سماع گرم شده بود؛ جامه‌ها را
برخود چاک زده این رباعی را گفت :

9 شعر (هزج)

- کو دیده که در غمِ تو نمانک نشد یا جیب که در ماتمِ تو چاک نشد
سوگند بروی تو که از پشتِ زمین مانندِ تویی در شکمِ خاک نشد
خدمتِ پروانه تشریفات فرموده استری نیکوش بخشید و همچنان هر بزرگی 12
مثلِ امیر بهاء الدین قانعی و ملک الشعرا و فضلالی چُست رباعیاتِ
لطیف می گفتند و اعتقادِ خود را می نمودند ، از درویشانِ دین یکی همین
رباعی را می گفت ، می گریست 15

شعر (هزج)

- ای خاک ز دردِ دل نمی یازم گفت کامروز اجل در تو چه گوهر بنهفت
دامِ دلِ عالمی فتادت در دام دلبنده خلاق در آغوش تو خفت 11

2 مال BZ —: K 4 روز KZ: B 7 جامه‌ها Z: جاما KB 9 شعر

KB: Z 12 استری KZ: استر B 14 از BZ: آن K 15 می گفت KZ: می گفته B

إِنْ تَقَلَّ قَدَسُ اللَّهِ سِرَّهُ الْعَزِيزَ مِنْ عَالَمِ الْمَلَكِ إِلَى مَمَالِكِ
الْمَلَائِكَةِ يَوْمَ الْآخِرَةِ وَقْتَ غُرُوبِ الشَّمْسِ خَامِسَ جُمَادَى
الْآخِرَةِ سَنَةِ اَنْدَلِيسَ وَ سَبْعِينَ وَ سِتِّمِائَةَ 3

شعر (رمل)

- رفت آن سلطانِ معنی بی فتور   رقصِ رقصانِ سوی آن دریای نور
6 (۵۸۴/۳) همچنان از اصحابِ کرام منقولست که در روزِ وفاتِ
مولانا هفت سرگاو پیشِ جنازه می کشیدند ؛ یکی را اصحابِ بلنگرِ
قلندران بخدمتِ عارفِ صمدانی شیخ ابو بکر جولقی نیکساری فرستادند
9 تا قربان کنند ؛ شیخ فرمود که در حال قربان کرده باربابِ حاجات
و مساکین بخش کردند ؛ مگر شیخ عمرِ گرهبی که یارِ غارِ او بود
بیامد و گفت : ازینجا بما نیز رانِ گاوی نمی رسد ؟ شیخ ابو بکر
12 گفت : دریا که هنوز آن روستائی از تو نرفته است ؛ از آنک روستایچه ،
باید که ما جهتِ صدقه جانِ او جانِ خود را قربان کنیم و استرِ
خود را بفروشیم و عرسی کنیم ؛ مردی نباشد که گاوِ او را نیز از
15 مساکین دریغ داریم و درو طمع بندیم ؛ قلندران باتفاق گلبانگها زدند
و های هوئی کردند ؛ شیخ عمر رنجید که بابو سکه مارا بردی ، بر
خاست و راه سپرده درویشی درویشان گفت و استرِ خود را فروخته
18 خوش عرسی پیدا کردند ؛ شیخ بو بکر گفت : بیا درویش ، واز آمدیم ؛
تکبیری فرو کوفتند و صفا شدند و انصافِ اهلِ طریقت اینست و زیاده

T, II, 20; H, II, 100 ۳۶۸ K آ ۱۵۶ B آ ۱۶۷ Z ۵۸۴/۳

: B نور KB : + الحکایه Z || 8 نیکساری Z : نیکساری KB || 11 ازینجا B :
اینجا KZ || 12 که KB : — Z || روستایچه KB : روستایچه || 14 نباشد Z : باشد
KB || 15 بندیم ZB : بندیم K || 19 کوفتند KB : کفتند Z || و زیاده KB : + الحکایه Z

- (۵۸۵/۳) همچنان روزی خدمت مولانا افضل المتأخرین السعید الشہید القاضی نجم الدین طشتی رَحْمَةُ اللهِ عَلَیْهِ در مجمع اکابر لطیفه^۳ فرمود که در جمیع عالم سه چیز عام بوده، چون بحضرت مولانا منسوب شد خاص گشت و خواص مردم مستحسن داشتند؛ اول، کتاب مثنویست که هر دو مصراع را مثنوی می گفتند؛ درین زمان چون نام مثنوی گویند عقل بیدیه حکم می کند که مثنوی مولانا است؛ دوم، همه علما را مولانا می گویند، درین حال چون نام مولانا می گویند حضرت او مفهوم می شود؛ سوم، هر گورخانه را تربه می گفتند، بعد الیوم چون یاد تربه میکنند و تربه می گویند، مرقد مولانا که تربه است معلوم می شود

- (۵۸۶/۳) همچنان روزی حضرت سلطان ولد فرمود که بعد از انتقال پدرم پیش جلی حسام الدین و کرا خاتون نشسته بودیم؛ ۱۲ کرا خاتون دید که حضرت مولانا همچون فرشته که اُولَیِّ اَجْنَحَةٍ مَثْنٰی وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ (۱/۳۵) پر گشاده بود و بر سر ما ایستاده حمایت می فرمود ۱۵

- (۵۸۷/۳) همچنان خلاصه^۴ اصحاب، روح الاولیا سراج الدین مثنوی رَضِیَ اللهُ عَنْهُ روایت کرد که بعد از وفات حضرت مولانا خدمت سراج الدین تری رَحِمَهُ اللهُ در خواب دید که حضرت مولانا درکنج ۱۸ خانه مراقب نشسته بود؛ سؤال کرد که حال آن عالم چو نیست؟

۵۸۵/۳ - ۵۸۷ Z ۳۶۷ آ - ب B ۱۵۶ ب K ۳۶۸ - ۳۶۹

T, II, 21 - 2؛ H, II, 101 - 02

۳ بوده KZ : بود B ۵ مصراع را K : بیتی را BZ ۷ همه KB : — Z ۱۰ شود

KB : + الحکایه Z ۱۱ همچنان KZ : — B ۱۵ می فرمود KB : + الحکایه

فرمود که سراج الدین، نه در آن عالم شناختند و نه درین عالم می دانند؛ چنانکه هیچ ملکِ مقرَّبِی را از مقامِ دَتّی فَتَدَلّی (۸/۵۳) خبری نبوذ و کسی بر آن وقفه و قوفی نیافت و آنک و قوفی بیافت و واقفِ معنی شد جز آنجا وقفه نکرد؛ مقامِ مانیز با روحانیانِ کرامِ کَمَلِ همین حکم دارد

۶ (۵۸۸/۳) همچنان بهاء الدینِ بحری رَحِمَهُ اللهُ روایت کرد که روزی حضرتِ چلبی حسام الدین قَدَسَ اللهُ سِرَّهُ الْعَزِیزَ فرمود که هفت سال تمام از نقلِ حضرتِ شیخم بگذشت و او را هیچ بخواب ندیدم و چندانک در آن عالم درجات طلبیدم، اصلاً نیافتم و کسی از آن شانِ بی نشان نشانم نداد

شعر (مقارب)

۱۲ نشانت که جوید که تو بی نشانی   مکانت که یابذ که تو بی مکانی
و درین حیرانی فرو مانده بوذم؛ از ناگاه روزی در باغ سیر می کردم، دیدم که درِ آسمانِ نُهَم گشاده شد و حضرتِ مولانا آوازم داد که چلبی حسام الدین چونی؟ و دیگر ندیدم؛ همانا که در لطافتِ چونی آن چونی گفتنِ حضرتِ بی چونشان سالهاست که بی چون گشته در بی چونی می روم

T, II, 25; H, II, 102 . ۳۷۱ K ب ۱۵۷ B ب ۱۶۷ Z ۵۸۸/۳

۳ وقفه KZ: وقعه B || و آنک ... بیافت KZ: — B || ۵ حکم KZ: معنی B ||
دارد KB: + الحکایه Z || ۷ فرمود KZ: — B || ۹ طلبیدم KZ: — B || ۱۰ نداد KZ: — B || ۱۴ آوازم BK: آواز Z || ۱۶ ی KZ: — B

شعر (هزج)

هزاران مجلس است آن سو و این مجلس از آن سوتر

- ۳ که این بی چون ترست اندر میانِ عالمِ بی چون
- (۵۸۹/۳) الحکایه : همچنان از کرامِ اصحاب منقولست که روزی
 بزرگی از حضرت مولانا قدس الله سیره العزیز سؤال کرد که در
 شبِ معراج خذارا بامصطی واورا باخذا چه اسرار بود و درمیانه
 ۶ چها رفت؟ فرمود که حضرت کردگار جلت قدرته وعلت
 کلمته هفتاد هزار کلمات اسرار پر انوار بر محمد مختار باز
 گفت؛ بعد از آن فرمود که در کشف سی و پنج هزار اسرار مختار باش
 ۹ باختیار خود، بهر که خواهی از یارانِ اخبار بازگو و سی و پنج هزار
 اسرار را پوشیده دار و بهیچ کسی از اخبار و ابرار اخبار مکن و مگو؛
 ۱۲ همانا که صحابی کرام را بر بعضی از آن اسرار اطلاع بخشیده قرب ده
 هزار اسرار بگوشِ امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه باز گفت؛
 ما بقی را در کتمان غیب الغیب خود می نهفت؛ همچنان روزی بسروقت
 ۱۵ اخوان الصفا و یاران وفا رسیده آن سرای را که از عالمیان پوشانیده
 بود، ازیشان بشنید؛ فرمود که این اسرار را بشما که گفت و اطلاع
 شما از کجاست؟ گفتند: آنک بشما بنا گفتن و نهفتن آن اشارت کرده
 ۱۸ بود بی واسطه ملک المقرب و نبی مرسل بما گفت؛ چنانکه گفت:

شعر (خفیف)

من نهانی ز جبرئیل امین جبرئیل دگر امین دارم

همانا که حیرتِ رسول در قربت و قبولِ ایشان یکی در هزار شده
تواجد می نمود؛ ولله الحمد والمِنَّه حق تعالی ما را بر اسراری اطلاع بخشیده
است که همهٔ اخوانِ صفا در حیرت و حسرتِ آتند؛ چنانکه فرموده است: 3

شعر (رجز)

خاموش کن آخر دمی دستور بوذی گفتمی

سری که نفگندست کس در گوشِ اخوانِ صفا 6

و چون حضرت امیرالمؤمنین از آن اسرارِ متین و انوارِ مبین مالا مال گشتی
شور کنان و نعره زنان بصحراها می رفت و سر در چاه فرو کرده آه آه
می کرد و معانی می گفت و پیوسته در آن حالتِ لَوْ كُشِفَ الْغِطَاءُ
ما آزدَدْتُ یقیناً می فرمود 9

(۵۹۰/۳) همچنان عزیزی سؤال کرد که ابلیس محمد را علیه السلام
و سوسه می کرد و از سایهٔ عمری گریخت که وان الشیطان لیفرّ مِن ظِلِّ
عُمَرَ حکمت چیست؟ فرمود که حضرت محمد دریا بوذ و عمر قدحی
بوذ بر آب؛ دریا را ز پوزِ سگک نگاه ندارند که دریای محیط بزبانِ
سگک نیالاید 15

شعر (خقیف)

رُرف دریا کزو گهر زاید بدهانِ سگی نیالاید

T, II, 25؛ H, II, 103

۵۹۰/۳ Z ۱۶۸ ب B ۱۵۷ ب K ۲۷۱

1 در قربت Z : قربت KB || ایشان KZ : B — || 2 بر اسراری KZ : بر اسرار
B || 7 مبین KZ : چنین B || 8 می رفت KZ : B — || 10 می فرمود KB : + الحکایه
Z || 11 علیه السلام KZ : B — || 16 شعر KZ : B —

اما قدح آب را از زبان سگ نگاه دارند که آب قدح کوچک بولوع سگ تفاوت پذیرد و متغیر شود

- 3 (۵۹۱/۳) همچنان در نقلست که حضرت مولانا را مریده ولیته بود و او را نظام خاتون گفتندی و دایما با فخر النساء مصاحبت می کرد؛ مگر او را هومی شد که حضرت مولانا را سماع دهد و یاران را خدمت کند و او را غیر از میقتعه بوری هیچ نبوذ و آن را جهت تجهیز و تکفین خود نگاه می داشت؛ خدمتگاران خود را وصیت کرد که آن را بفروشد و ترتیب سماع کنند؛ علی الصباح حضرت مولانا بخانه مذکوره حاضر گشته فرمود که نظام خاتون این سو بوری، اما بوری را مفروش، ترا بایست شود، اینک ما بسماع تو آمذیم، باجمع اصحاب سه شبانروزی در خانه او سماع بود

- 12 (۵۹۲/۳) همچنان نقلست که در خانه پروانه سماع عظیم بود و اکابر زمان در آن مکان اخوان وقت بوذند، از غایت شور و حالات مولانا شیخ صدرالدین مستطرب گشته این رباعی را می گفت:

15 < شعر >

- بی تو خبر از آیت منزل که کند یا فرق صحیح را از معتل که کند
هر نکته که در شیوه تحقیق افند ای کاشف اسرار بگو حل که کند
15 و سر در قدم خداوندگار می مالید و عاشقانه می نالید و از آن صحبت جان افزای بالید و تحسینا می کرد

T, II, 25-7 ; H, II, 103-4 ۲۷۱ K ب ۱۵۷ B آ ۱۶۸ Z ۵۹۲-۵۹۱/۳

1 آب KZ ~ قدح B || 2 شود KB : + الحکایه Z || 4 با KZ : - B || مصاحبت

KZ : مصاحب B || 9 سو KZ : سر B || 11 بود KB : + الحکایه Z

- ۵۹۳/۳) همچنان از کرام اصحاب منقولست که روزی خدمت مولانا شمس الدین ملطی حضرت مولانا را با جمیع اصحاب بجانب باغ خود دعوت نموده ؛ استری راهوار حاضر کردند تا حضرت شیخ سوار شود ؛ چندانکه عذرها آورد ممکن نشد و چون بچید گرفتند برای خاطری خطیر ایشان سوار گشته گامی چند رفت تا استر فرو خفت ، یاران از هر طرفی بسم الله بسم الله گفتند که این چنین استری چه شد که فرو افتاد ؟ فرمود که از گرانی بار بسم الله می خسبد و ندانم که بار عظمت بسم الله را کدام جانی و جانوری تواند کشیدن

شعر (مضارع)

- من هیکلی بدیدم اسرار عشق در وی کردم حایل آنرا از روی لاغ بازی
تا شد گران ترک شد آن هیکل خدائی تا بر نتابد آنرا پشت هزار تازی
۱۲ تمامت یاران غریوکنان سر نهادند و از آن قوت الهی متعجب گشتند
و همچنان در میان یاران معانی گویان و سماع زنان پیاده روان شد
۵۹۴/۳) همچنان روزی در مدرسه مبارک تواجد نموده در سماع مست شده بوذ و تمامت جامها بگونیندگان بخشیده با تای پیرهن عربان رقص می کرد ؛ از ناگاه گره ازار گشوده شد ؛ همانا که حضرت چلبی حسام الدین چست بر جست و حضرت مولانا را در کنار گرفته فرجی در پوشانید و بسماع شروع فرمود ؛ گویند : سه شبانروزی در آن استغراق
۱۸ سغراق اذواق الهی مستغرق شده بوذ و این غزل را می فرمود :

۵۹۳/۳ - ۵۹۴ Z ۱۶۸ آ - ب B ۱۵۷ - ج - K ۲۷۱ - ۲۷۲

T, II, 28 ; H, II, 104

3 نموده B : نمود KZ || راهوار KZ : رهوار B || 12 الهی BZ : خدائی K ||

13 روان KB : روانه Z || 14 همچنان KB : — Z

شعر (هزج)

- چنان گشتم زمستی و خرابی که خاکی را نمی دانم ز آبی
 3 درین خانه نمی یابم کمی را تو هشیاری بیا باشند بیایی
 همین دانم که مجلس از تو بر پاست نمی دانم شرابی یا کبابی
 بیاطن جانِ جانِ جانِ جانی بظاهر آفتاب آفتابی
 6 از آن رو خوش فسونی که مسیحی از آن رو دیو سوزی که شهابی
 مرا خوش خوی کن زیرا شرابی مرا خوش بوی کن زیرا گلابی
 صباپی که بخندانی چمن را اگر چه پشنگان را تو عذابی
 9 بیا مستان بی حد بین بیارار اگر تو محتسب در احتسابی
 چونان خواهان گهی اندر سؤالی چو رنجوران گهی اندر جوابی
 مثال برف کوتاه خنده تو از آن محبوس ظلمات سحابی
 12 در آ در مجلس سلطان باقی بین گردان جینان کآ لجوابی
 تو خوش لعلی ولیکن زیر کانی تو بس خوبی ولیکن در نقابی
 بسوی شه پری باز سپیدی و گر بوی بگورستان غرابی
 15 جوان بختا زن دستی وی گو شبانی وا شبانی وا شبابی
 مگو با کس سخن و رسخت گیرد بگو والله اعلم بالصوابی
 (۵۹۵/۳) الحکایه : همچنان خدمت ملک الادبا فخرالدین
 18 دیو دست ملک نهاد رحیمه الله روزی حکایت کرد که جهت حضرت

T, II, 294; H, II, 106

۳۷۳ K T ۱۵۸ B T ۱۷۰ Z ۵۹۵/۳

b 4 آفتاب B : آفتابی Z آفتاب در K 11 محبوس KZ ~ ظلمات B 14

بوی KZ : پری B 15 و KZ : B — b 16 بالصوابی BZ : بالصواب K 18 رحمه الله
K — : BZ

12 ه جنان کالجواب : قرآن ، سورة السباء ۱۲/۳۴

- خداوندگار کتابِ حقایقِ سَلَمِی را کثابت کرده بودم ؛ چون تمام کرده بیاوردم مستحسن داشته بسی تحسینها اخسان فرمود و فرجی مبارکِ خود را بر من پوشانید؛ دیدم که بر قدّ من بغایت دراز بود؛ با دودست دامنه‌ای خود را بالا برداشتم تا خاک آلود نگرده ؛ فرمود که فخرالدین بر طولِ قدّ خود ساز تا ترا زحمت نشود ؛ قدری ار دامنش بریدم و بفراغت پوشیدم ؛ از ناگاه در ضمیرم بگذشت که اگر در روزی دو طبق کاغذ تعلیق زخم چهار عدد اجرتِ آنست و این کتاب که نوشتم چهل طبق بیش است ؛ عجب خداوندگار بدین قدر اختصار خواهد فرمودن ؟
- ۹ فی الحال از ضمیر من واقف گشته فرمود که فی فی ، فخرالدین آن اندیشه غلط است و حکایتی سرآغاز کرد که مگر درویشی در شهر بغداد روز پنجشنبه زنبیل می گردانید ؛ از ناگاه بر درِ سرائی بس عالی رسیده شی^{۱۲} لیه کرد ؛ همانا که دستی از زیر پرده بیرون آمده گرده درم پیچیده در زنبیل درویش انداخت ؛ شب چون بمقام خود آمد مجموع نان پاره‌ها را در سفره فرو ریخت ، آن گرده را همچنان پیچیده دید ، تعجب نمود که از آن چنان درگاهی این بغایت محقر بود ؛ مع القصة چون پیچ گرده را بگشود مرغی دید مسمّن در وی پیچیده ؛ مرغ را برگرفت ، دید که عظیم گران‌اشت و شکم مرغ را دوخته دید ؛ چون بگشود پر جواهر و لآلی بود ؛ حیرت نموده بکلی از آن فقر و فاقه خلاص یافت و غنی شد ؛ همانا که من بنده شرمسار گشته گریان شدم و مستغفر گشتم ؛ از ناگاه بعد از وفاتِ خداوندگار در قونیه قحطِ باران شد و مردم از

3 خود را KZ : B — پوشانید KZ : پوشانیده 11 همچنان KB : همان Z

17 مرغ را KZ : مرغ B

- استسقا کردن عاجز گشتند و حضرت سلطان ولد ذر سفر بود ؛ اکابر و اعیان شهر آن فرجی را از من الهام کردند و بصحرا بیرون رفتند و خداوند اورا بحضرت خداوند خداوندان شفیع آورده باران خواستند حق تعالی 3 چندانی باران رحمت فرستاد که در بیان آید ؟ تا تمامت تشنگان جهان سیراب گشتند و اهالی شهر بجمعهم اعتقادات نموده چندان خدمتها کردند که توان گفت ؟ و آن سال دخل باغرا بنه هزار درم فروختم 6 و چندانی گندم برداشتم که قوصره ها و انبارها پر کردم ؛ عاقبت الامر چون خدمت ملك الخلفا ، افتخار العارفين ، حسیب و نسیب جهان ، مقبول الاولیا چلبی اوحد الدین سامی سونی اَبَقَاهُ اللهُ تعالی بحضرت 9 سلطان العارفين چلبی عارف قَدَسَ اللهُ سره العزیز ارادت آورده اجازت و عنایت و رعایت بی نهایت حاصل کرده بقونیه رسید آن فرجی مبارک را از خدمت مولانا فخر الدین مجوزة حصول آورده 12 ششصد عدد شکرانه داد و تمامت مجاوران حضرت را علی الانفراد از کمال اعتقاد و وفور اتحاد بخشایش فرمود و الحاله هذه آن تبرک متبرک بنزد او بزرگست والسلام 15

(۵۹۶/۳) همچنان منقولست که چون خدمت فخر العارفين ، معدن

- الاسرار ، صاحب البصيرة ، ملك الابدال شیخ سنان الدین آقشهری کلاه دوز طیب الله نفسه بعد از سفر بسیار بحضرت خداوندگار 18 رسید ، پرسید که درین سفرها هیچ بمردی رسیدی ؟ خدمت سیدی محمود را چون دیدی ؟ و بچه مشغولست ؟ سر نهاد و گفت :

T, II, 34; H, II, 107

۳۷۵ K ب ۱۵۸ B ب ۱۶۹ Z ۵۹۶/۳

2 کردند و KB : کرده Z 3 بحضرت BZ : K ۱۱ خداوند BZ : بخداوند K ۱۱

4 چندانی KZ : چندان B تا KB : Z 7 قوصره ها ZB ~ انبارها K ۱۱

8 حسیب ... جهان : B ۱۱ و K : Z 16 که ZB : K ۱۱

اورا روسی دیدم رُولیده حال نشسته واز عالمِ پاکِ شما دیدم بسته؛
 همانا که خذاوندگار تبسم فرموده هیچ نگفت و چون شیخ سنان الدین
 3 باز باقشهر تشریف داد سیدی محمود را بر سرِ چهارسوئی خفته دید؛
 بانگی بر زد که یا شیخ سنان الدین! اگر چنانک در زمانِ آن چنان
 سلطانِ رؤسای احرار روسی باشیم هم شکرانه بر جانِ ماست؛ شیخ
 6 سنان الدین سیدی محمود را بوسها داده دلداریا فرمود؛ چون باز
 کَرهٔ اُخری بحضرتِ خذاوندگار رسید فرمود که در عالم روشن دلان
 بسیارند در آن عمان و این بیتها را گفت:

شعر (هزج)

9

اگر زنده است آن مجنون بیا گو ز من مجنونیِ نادر بیاموز
 وگر خواهی که تو دیوانه گردی مثالِ نقشِ من بر جامه بر دوز

شعر (طویل)

12

لِکُلِّ جُنُونٍ بَعْدَ حَیْنٍ إِفَاقَةٌ فَمَا لَكَ يَا مَجْنُونُ لَسْتُ تُفَیْقُ

شیخ سنان الدین گفت: از گرمیِ هیبتِ گفتارِ خذاوندگار چنان شوری
 15 در من ساری شد که دیوانه وار بی سرو پا بیرون آمده راهِ کوهستانها
 گرفته تا سالی بخود نیامدم ووقتی که باخود آمدم بحقِّ او که بیخود
 بودم و هنوز در آن بیخودی میروم

1 روسی KZ : روشی (3) B || 2 فرموده K : فرمود B کرده Z || 3-4 باز ...

سنان الدین KBZh : Z || 5 احرار KBZh - K : ماست B : است KZ || 6 محمود

K : KZ || 14 کرمی KZ ~ هیبت K || 16 باخود BZ : بخود K || 17 میروم

KB : + الحکایه Z

- (۵۹۷/۳) همچنان از افاضل اصحاب منقولست که در شهر قونیه شخصی بود متفنن و اقران او او را تاج الدین متصدر خواندندی و البته صدرنشینی و بالا جوئی را خو کرده بود و بعالم اولیا انکاری عظیم 3 داشت و الحاد نموده منکر خداوندگار بود و از صحبت اخوان همدل نمرده می نمود ؛ همانا که شبی خود را بر در دوزخ ابستاده دید و بر احوال دوزخیان اطلاع یافته کماکان مشاهده می کرد ؛ دید که یکی را با اصفاد 6 و اغلال از دوزخی بیرون کرده بدوزخی دیگر می برند و چهار کس آنجا بگاه حاضر گشته با وی خطاب میکنند که ای شقی " ناکس سخن اولیا بخوان تا ازین بار گران والیم بی امان خلاص یابی و این تاج الدین 9 متصدر از آن هیئت بر جای خود خشک می شود و آن بیچاره التماس میکند که حَسْبَهُ اللَّهُ تعالی بمن کلمه چند تعلیم کنید ؛ همانا که بیتی چند از سخنان حضرت مولانا مراورا تلقین می کنند ؛ چون ابیات را 12 می خواند آن تمامت سلاسل و اغلال فرو می ریزد و آن بیچاره مستخلص گشته بسوی نسیم نعیم روانه می شود ؛ همچنان خدمت تاج الدین متصدر بیدار گشته جانب مدرسه مولانای شتابد، می بیند که حضرت خداوندگار 15 برابر آمده می فرماید که مولانا تاج الدین آن همه از برکت شما بود که از زحیر سحیر رهید و بنعیم کثیر ملک کبیر رسید ؛ اکنون ای بزرگ دین ! جائی که سخنان اولیا چنین دستگیری فرماید و غیاث مستغیثین گردد 18

T, II, 33; H, II, 108

۳۷۶ K T ۱۵۹ B T ۱۷۰ Z ۵۹۷/۳

2 او BK : Z — 5 در KZ : B — 7 دین KZ : B — 7 دوزخی KB :

هوزخیان Z و تاج الدین KZ : تاج B 10 هیئت KBZh : Z — آن KZ : این B 13

ریزد ZB : ریزد K 14 می شود KB : می شد Z 17 ملک KB : — Z 18 کبیر KZ :

کبیر B 18 فرماید BZ : کند K

تا از صحبتِ پاکِ ایشان چها یابند و از برکتِ محبتِ ایشان بکجاها
رسند؛ فی الحال سر باز کرده با اهل و عیال مرید و بنده شدند

- 3 (۵۹۸/۳) همچنان مفخرالابرار شیخ محمودِ نَجَّار رَحِمَهُ اللهُ نقل
فرمود که سالی حضرت خذاوندگار با اصحاب و عیال مبنی بر عادتِ
قدیم بجانبِ آبگرم می رفتند؛ همانا که چون بهولِ ابو الحسن که قریب
6 مرجِ آبگرم است رسیدند، کاروان همانجا بگاه نزول کردند و آن پُلِیست
هول؛ و از میانِ مرج و نِیستانِ آن آبی عظیمِ سهمناک بیرون می آید
و از آنجا می گذرد و مشهورست که در آن آب خذاوندِ آب هست و آن
9 تُرکانِ صوایسی گویند و هر سالی البته باید که جانوری و اما آدمی را
فرو برد و خفه کرده بروی آب اندازد؛ مگر حضرتِ حرمِ مولانا
همین حکایت را بخذاوندگار روایت کرده می نمود که یعنی بکنارِ آن آب
12 تنها نباید رفتن؛ مبادا که چشم زخمی واقع شود؛ فی الحال حضرتِ
مولانا تبسمِ کنان برخاست که زهی خوش! من سالهاست که در
آرزوی خذاوندِ این آبم؛ امید است که او را در یابم و همچنان با فرجی
15 و دستار خود را در آن آبِ مهلک انداخته؛ ناپدید شد؛ اصحاب فریادها
کردند و ترصد نمودند تا چه پیش آید، بعد از لحظه حضرتِ کرا خاتون
دید که شخصی بس مهیب از فرقِ سر تا قدم در موی غرق شده رویش

T, I, 34 ; H, II, 109

۳۷۷ K ب ۱۵۹ B ب ۱۷۰ Z ۵۹۸/۳

I یابند BZ : باشد K ۲ شند KB : + الحکایه Z ۶ و آن KZ : آن B ۷
می آید KZ : می آمد B ۸-۹ و آن . . . کویند KZ : — B ۱۱ سالی KZ : بال B ۱۲ البته
KZ ~ باید که B ۱۱ که یعنی B : یعنی KZ ۱۳ که KZ : — B ۱۴ خوش KZ :
+ که B ۱۴ امید است BZ : امید است K ۱۵ آب مهلک KZ : — B ۱۶ انداخته
BZ : انداخت K ۱۷ شد KZ : — B

- بسانِ رویِ آدمیان و دست و پای او بر مثالِ دست و پای خرس از درِ
 خیمه درآمد و سر نهاد؛ همانا که کرا خاتون متوهم گشته منقبض شد؛
 بزبانِ فصیح آن جانورِ آبی سلام داد و اعتقاد نمود که مانیز از بندگان 3
 و محبتانِ خداوندگاریم و او چندین نوبت تشریف فرموده در قعرِ آب مارا
 بایمان و عرفان دعوت فرموده است؛ دو نوبت توبه کرده بودم که
 دیگر مردم ربائی نکنم؛ از ناگاه خطائی از من صادر گشته جوانی را 6
 هلاک کردیم و الحالَه هذَه شمارا شفیع می گیرم تا خداوندگار عفو
 فرموده بر من رحمت کند و پیشِ استشفاعِ شما ادب ندیدم تا خود را
 بحضرتِ خداوندگار عرضه دارم؛ درین حکایت بوذند که حضرتِ آن 9
 سلطان چون شیرِ غرانِ غزل گویان و ذوق کنان از درِ خیمه درآمد
 و او را در آن حال بدید؛ فرمود که آنان که از خداوندِ آب بی خبرند
 این خداوندِ ایشانست و عاشقانی که بنده خداوندِ آب و عالمِ اسبابند 12
 همه مسخر و بنده ایشانند؛ فرمود که یا تمساح! بعد الیوم چندانک
 من در عالم ازینها مکن، سر نهاد و مقداری عقدی چند مرواریدِ شفافِ
 غلطانِ غیرِ مثقوب در پیشِ کرا خاتون بنهاد و روانه شد و آنها را 15
 بحضرتِ ملکه خاتون ارمغان آورده در جهازِ او نهادند
 (۵۹۹/۳) همچنان مگر روزی خدمتِ شیخ الاسلام . صدر الملة
 والدین رَوَّحَ الله رُوحَه در حضورِ پروانه و ارکانِ دولتِ سلطان 18

۲۷۹ - ۳۷۸ K T ۱۶۰ B T ۱۷۱ Z ۵۹۹/۳

T, II, 36 - 7; H, II, 11

1 دست و KBzh : Z — 2 شد Z : KB 7 کردیم KZ : کردم B
 9 که ZB : KZ 12 عاشقانی BZ : عاشقان K 13 ایشانند BZ : + و K 14 مقداری B :
 مقدار KZ 15 غلطان KB : + غلطان Z 15 مثقوب KB : مسقوب Z 16 نهانند
 KB : + الحکایه Z

- حکایت می‌کرد که امشب حضرت مولانا را چنان در دنو^۲ قربت حق مستغرق دیدم که میان او و خدا موئی نمی‌گنجید؛ چون پیش مولانا آن حکایت را روایت کردند فرمود که پس او چون گنجید؟ چه در عالم و حده^۳ لا شریک له^۴ و لیس لله شریک^۵ هیچ نوع شریکی و شبیگی گنجائی نیست کما قال صلی الله علیه وسلم من کمال حاله لی مع الله وقت لا یستعنی فیهِ ملک مقرب ولا نبی مرسل^۶ و لا کتاب منزل^۷؛ همچنان پروانه را ازین حال بو العجب حالی پیدا گشته گریان بیرون رفت و بسی شکرانها که یاران را فرستاد
- ۹ (۶۰۰/۳) همچنان علمای اصحاب که کمال اولوآلالباب بوذند چنان حکایت کردند که روزی حضرت خداوندگار در مدرسه مبارک خود نشسته بود؛ از ناگاه جماعتی از احبار یهود و رهابین نصاری بیامدند و باخلاص تمام سر نهاده از حکمت تکالیف شرعی و سر اوامر و نواهی فرقانی که بر امت ضعیف نهاده است، سؤال کردند تا مقصود احکام احکام را دریابند؛ در جواب احبار از لفظ دربار بگفتار در آمده چنان فرمود که قرَضَ اللهُ الْإِيمَانَ لِلْعِبَادِ تَطْهِيراً^۸ مِنْ الشِّرْكِ وَالصَّلَاةَ تَنْزِیْهَا مِنَ الْكِبَرِ وَالزَّكَاةَ تَسْبِیْهَا لِلرِّزْقِ وَالصَّیَّامَ ابْتِلَاءً لِاخْلَاصِ الْخَلْقِ، وَالْحَجَّ تَقْوِیَةً لِلدِّینِ وَالْجِهَادَ عِزًّا لِلْإِسْلَامِ وَالْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ مَصْلَحَةً لِلْعَوَامِ وَالنَّهْیَ عَنِ الْمُنْكَرِ رَدْعًا لِلْسُّفْهَاءِ وَصَلَاةً لِلأَرْحَامِ مِنْهُاءً لِلْعُنُودِ وَالْقِصَاصَ حَقًّا لِلْدِّمَاءِ وَإِقَامَةَ الْحُدُودِ إِعْظَامًا لِلْمَحَارِمِ

T, II, 37 ; H, II, 112

۶۰۰/۳ Z ۱۷۱ ب B ۱۶۰ ب K ۳۷۸

۲ نمی‌گنجید KZ : کنجید K || حکایت را روایت KB : حکایت Z
 ۳ کنجائی B : کنجای Z کنجای K || ۸ فرستاد KZ : + الحکایه Z || ۹ همچنان KZ : —
 B || ۱۱ از ناگاه KZ : از ناگاهی B || ۱۲ تکالیف KZ : تکلیف B || ۱۴ احکام KB : —
 Z || احبار KZ : اخبار B || ۱۵ در آمده Z : در آمد KB || ۱۹ لارحام Z : الارحام KB || مناهه KB : مناهه Z

- وَتَرَمَّكَ شُرْبِ الْخَمْرِ تَحْصِينًا لِلْعَقْلِ وَمُجَانِبَةً لِّلْسِرْقَةِ اِجَابًا
 لِّلْعِفَّةِ وَتَرَمَّكَ الزَّيْنَاءُ تَحْصِينًا لِّلنَّسَبِ وَتَرَمَّكَ اَللِّبَاطَةُ تَكْثِيرًا
 لِّلنَّسْلِ وَالشَّهَادَاتِ اِسْتِظْهَارًا عَلَيَّ اَلْجَاهِدِينَ وَتَرَمَّكَ اَللَّذَّاتُ 3
 تَشْرِيفًا لِلصِّدْقِ وَالسَّلَامِ اَمَانًا مِّنَ الْمَخَافِ وَالْاَمَانَةِ نِظَامًا
 لِّلْاُمَّةِ وَالطَّاعَةِ تَعْظِيمًا لِلْاِمَامَةِ وَچون این معانی را کما یَنْبَغِی
 بِسَطِّ کَلَامِ فَرمود یبکارگی زَنارها بریده ایمان آوردند و در سَلِکِ 6
 مُؤْمِنانِ مُسَلِمِ مَنْخَرَطِ گشتند و ارادت آورده مریدِ مَخْلَصِ شدند و منقول
 چنانست که از هنگامِ ظُهورِ آن حضرت تا روزِ وفاتِ او هر ده هزار
 کافر ایمان آوردند و مرید شدند و هنوز می شوند 9

- (۶۰۱/۲) الْحِکَايَةُ : همچنان از خدمتِ مَلِکِ اَلْفَتِیَانِ ، نَادِرَةِ اَلزَّمانِ
 اخي احمد شاه رَحِمَهُ اَللهُ که از سَرُورِ قَوْتِ دارانِ دارِ الْمَلِکِ قونیه
 بود صاحبِ یَسارِ و مَتَمَوِّلِ و چندیَنِ هزارِ جَنودِ و رنودِ در نَحْتِ 12
 تَصَرَّفِ او ؛ بَتَوَاتُرِ چنانِ مَفْعُولِست که او حَکایتِ کرد که بعد از وفاتِ
 مَوْلانا چون خدمتِ کِیْفَاتُو خان با لَشکَرِیِ گِرانِ و اَسبابِ بَیْکَرانِ
 بَرَسَرِ قونیه آمد و قَرِیبِ پَنجاهِ هزارِ مَرَدِمِ جَنگیِ در صَحْرايِ شَهرِ 15
 فَرودِ آمَدند و قَصْدِ آن داشت که شَهرِ را نَهَبِ و غارتِ کرده مَرَدِمِ را
 بِقَتْلِ آوَرَد ؛ هَمانا که شَبی حضرتِ مَوْلانا را در خُوابِ دید که گِلَوِی
 او را مُحکَمِ گِرَفْتِه می تَماَنِیدَش که قونیه از آن مَاسِ، تَرا با مَرَدِمِ 18
 قونیه چَه کارِست ؟ باضْطِرابِ تَمامِ از خُوابِ بَیْذارِ گِشتِه مُسْتَغْفِرِ می شُود
 و می خَواهد که البتَّه سَرُّ این حال را در یابَدِ و ایلچیِ فَرستادَه می خَواهد که
 بِشَهرِ در آید و اسْتِحْمامِ کرده مَاجِرایِ خُوابِ خُود را با کابِرِ شَهرِ عَرَضِه 21

T, II, 38; H, II, 112

۶۰۱/۲ Z ۱۷۱ ب ۱۶۰ B ۳۷۹ K

8 حضرت KBZh : Z || وفات KBZh : قیامت Z || 9 آوردند BZ : آورده K ||

و هنوز می شوند KB : — Z || 10 از خدمت KB : — Z || نادره الزمان KZ : — B ||

18 از آن Z : آن KB || 19 تمام B : تام KZ

- دارد ؛ اعیانِ شهر با خدمتِ اخِی احمد شاه پیشِ حضرتِ سلطان ولد آمده باز می‌گویند ؛ اجازت می‌دهد که با دوشه هزار مردِ مغلِ شهر در آید و قونیه را تفرج کند نه تصرف ؛ همانا که چون شهر در آمد 3
- و در دولنخانه نزول کرده اکابرِ قونیه فوج فوج می‌آمدند و پادشاه را تحفهای غریب می‌آوردند ؛ آخر الامر اخِی احمد شاه بر خاست و با جوانی چند کمری مرصع و اسبانِ نیکو پیشِ کشتی کرده تحفِ بسیار بنزدِ 6
- پادشاه برده، تنها او را راه دادند ؛ چون دسنبوسِ پادشاه کرد و برابرِ خان بنشست همانا که کیغاتو منزعج حال گشته رسید که اخِی انا آن شخص که در پهلوی تو نشسته است کیست ؟ اخِی گفت : حالیا من تنها 9
- نشسته‌ام ، کسی را نمی‌بینم ؛ خان گفت : هی چه می‌گوئی ؟ مردی می‌بینم رَبْعَةُ الْقَدِّ دومی زرد چهره، دستارِ دخیانی بر سر ؛ بُردِ هندی در بر ، پهلوی تو نشسته است و بر من نیز تیز نظر میکند ؛ در حال اخِی 12
- بفرست معلوم میکند که آن شکل نشانِ صورتِ مولاناست ؛ گفت : پادشاه جهان همانا که صورتِ آن چنان سلطان را چشمِ مبارکِ خان تواند دیدن و آن فرزندِ بهاء ولدِ بلخی مولانا جلال الدین است که 15
- درین خاک آسوده است ؛ کیغاتو گفت : دوش هم او را بخواب دیدم که مرا خفه می‌کرد و می‌گفت که این شهر از آن ماست ؛ اکنون یا اخِی 18
- ترا پذیر کردم و از آن اندیشه بزد که کرده بودم باز آمدم و توجه کردم که اهلِ قونیه را زحمت ندهم و زیان نرسانم ؛ گفت : عجباً آن

1 سلطان KZ — B 3 همانا KZ : ما B 4 می‌آمدند KZ — B 6 تحف KB :

تحفه Z 7 و KZ — B 8 حال KZ : B 9 است BZ — K 11 برد KBZh —

Z 12 در بر KZ : در B 15 که KZ : B 16 دیدم که KZ : دیدم B 17 مرا

KBZh Z — 18 بزد که . . . بودم KZ : B —

- پادشاهِ حقیقی را اعقاب و عشیره هستند ؟ اخی گفت : بلی ،
 فرزند او مولانا بهاء الدین ولد شیخ شهر ماست و در جمیع عالم مثل
 او عالم ربّانی نیست و مقتدای اهل عرفان و سلطانِ عارفان اوست ؛
 3 خان گفت : پس ما را زیارتِ حضرت او رفتن واجب است ؛ همانا که
 با جمیع اکابر اخی احمد شاه خان را برگرفته بحضرت سلطان ولد آمدند
 و آن روز چندانی معافی و لطایف فرمود که کیغاتو خان از سرِ اخلاص
 6 جان ارادت آورده مرید شد و حضرت سلطان ولد کلاه مولوی بر سر او
 نهاده عنایتها فرمود و همچنان حکایت از عاچ حضرت بهاء ولد را از
 بلخ و عقوقِ خوارزمشاه را و نزولِ آن وقایع را کما کان بیان کرده
 9 از حد بیرون انعامها فرموده بجمعهم زیارتِ تربه مقدّس بیرون
 آمدند و تا قرب نمازِ پِیین حضرت ولد در سماع بوده همین رباعی را
 فرمود :

12

رباعی

بگذار جهان را جهان آن تو نیست

- 15 وین دم که همی زنی بفرمانِ تو نیست

گر مالِ جهان جمع کنی شاد مشو

و رنکبه بجان کنی مکن جانِ تو نیست

- 18 کیغاتو گریان گشته بغایت خوش شد و همچنان دستبوسِ حضرت
 سلطان ولد کرده بصفای تمام مراجعت نمود و اهالی قونیه از نو اخلاص
 آورده ارادت را تجدید کردند و بندگیها نمودند

1 و عشیره KZ ؛ و غیره B || 3 اهل عرفان KZ ؛ — B || 5-6 خان را . . . از

سر اخلاص KZ ؛ — B || 6 چندانی Z ؛ چندان K || 8 همچنان KZ ؛ همچنین B || 11 بوده

B ؛ + و KZ || 18 حضرت BZ ؛ — K || 19 کرده KB ؛ کرد Z || 20 نمودند Z ؛ + تمیم

بالخیر K و الله اعلم B

فصل چهارم

در شرح مناقب سلطان الفقرا، سیر الله بین آلوری، کامل الحال و آلفال
 3 مولانا شمس الحق والدين محمد بن علی بن ملک داد التبریزی قدس الله
 سیره العزیز

(۱/۴) منقولست که روزی حضرت مولانا شمس الدین تبریزی
 6 فرمود که من در مکتب کوذکان بودم ؛ هنوز مراهی نشده بودم ؛
 سی چهل روز گذشته که ازین عشق سیرت محمدی آرزوی طعام
 نبودی و اگر سخن طعام گفتندی همچنین کردم دست و سر باز کشیدی ؛
 9 همچنین اگر اهل رُبْع مسکون یکسون باشند و من بسوئی همه را
 جواب گویم که هیچ نگریم از گفتن و از شاخ بشاخ بجهم ؛ رُبْع
 مسکون اینست که خلق درو ساکن اند ؛ آن سه رُبْع دیگر از تابش
 12 آفتاب می سوزند، خلق درو ساکن نتوانند بوذن ؛ چون شکال گویند
 جواب در جواب، قید در قید باشند ؛ سخن من هر یکی را ده
 جواب و حجت

(۲/۴) همچنان منقولست که روزی حضرت مولانا فرمود که
 15 علمای ظاهر واقف اخبار رسولند و حضرت مولانا شمس الدین واقف
 اسرار رسول است علیه السلام و من مظهر انوار رسول علیه السلام

T, II, 42 - 3 ; H, II, 115 - 6 ۲۸۲ K T ۱۶۱ B T ۱۷۲ Z ۲ - ۱/۴

3 تبریزی K — ZB 6 بوذن KBZh — Z 7 که Z — KB ۱۱ ازین KZ : از
 B 8 دست KZ : بدست B ۱۱ 13 هر KZ : همین B ۱۱ 14 و حجت KB + : الحکایه Z باشد Bh

شعر (رمل)

شمس تبریزی توفی واقف اسرارِ رسول

۳ نام شیرین تو هر دلشده را درمان باز

(۳/۴) همچنان از پیران قدیم منقولست که حضرت مولانا شمس الدین را

در شهر تبریز پیران طریقت و عارفان حقیقت کامل تبریزی خواندندی

۶ و جماعت مسافران صاحب دل او را برنده گفتندی، جهت طیّ
زمینی که داشته است

(۴/۴) و گویند: در اول حال مرید شیخ ابو بکر تبریزی سلّه

۹ باف شده بود رحمه الله علیه؛ در آخر چون سیز و سلوک و کالات

حالات او از حد ادراک مردم دراک در گذشت در طلب اکملی که

افضل مکملان مکمل بود سفری شد و طالب مردان خدا گشته

۱۲ بر مقتضای تسافروا تصیحوا و تغنموا مجموع اقالیم را چند نوبتی

گردی بر آمد و بشارت زویت لیلی الارض فاریت مشارقها

و مغاربها و سیدبلغ ملک امتی ما زوی لیلی منها شرقاً و غرباً

۱۵ برآ و بحرآ بعداً و قریباً تفرج فرمود و بخدمت چندین ابدال

و اوتاد و اقطاب و افراد و اهل فتور و مستور و اکابر معنی و صورت

رسیده نظیر عظمت خود نیافت و مشایخ عالم را بنده و مرید خود

۱۸ ساخته سیاحتی می کرد و مطلوب و محبوب خود را همی جست و همچنان

T, II, 43; H, II, 116

۳۸۲ K T ۱۶۱ B T - ۱۷۲ z ۴/۴

۳ باز KB: + الحکایه Z ۴ همچنان KZ: - B ۷ داشته است KZ: داشت B ۱۱

۸ و گویند KZ: - B ۹ سلوک KZ ~ کالات B ۱۸ همی جست K: می جست BZ ۱۱ و

KZ ~ همچنان B

آیینہ وجودِ مبارکِ خود را در نمذی پنهان کرده از نظرِ بینایانِ عالم
در جلبابِ غیبی و نقابِ غیرتِ الہی متواری گشته بود ؛ چنانکہ حضرت
مولانا در شانِ بی نشانِ ایشان فرمودہ است و گفته :

شعر (طویل)

لِمْوَلای خَدَّ مُدْهِشٍ حُسْنِ یُوسُفِ
وإن کانَ حُسْنُ یُوسُفِ حَبِیرَ الْوَرَى
طُبُورُ الْفُضْحَى لَا تَسْتَطِیعُ شُعَاعَهُ
فَكَيْفَ طُبُورُ اللَّیْلِ تَطْمَعُ أَنْ تَرَى

شعر (رمل)

ای کہ در خوابت ندیدہ آدم و ذرینش
از کہ پرسم وصفِ حسنت از ہمہ پرسیدہ گیر

و پیوستہ نمذی سیاه پوشیدی و ہر جا کہ رفقی در خانی فروز آمدی ؛
بعد از آنکہ آن جانِ عالم گِردِ جہان گشتی بکرد ، منزل بمنزل
بخطہ دار السلام بغداد رسید و نقلست کہ خدمتِ شیخ اوحدا الدین
کرمانی را رحمۃ اللہ علیہ آن جایگاہ دریافت ؛ پرسید کہ در چیستی ؟
گفت : ماہ را در آبِ طشت می بینم ؛ فرمود کہ اگر در گردن دمبل نداری
چرا بر آسمانش نمی بینی ؛ اکنون طبیبی یکف کن تا ترا معالجہ کند
تا در ہر چہ نظر کنی درو منظورِ حقیقی را بینی ؛ شیخ بر غبتِ تمام

2 جلباب Z : جلبات KB || 6 حسن Z : حسنا KB || الوری KB : + بیت Z ||

12 نمذی KZ : نمذ B || 14 بخطہ BZ : — K || 16 آب KZ بہ طشت B || دمبل Z :

دنبل K دنبل B

- گفت: بعدالیوم میخوام که در بندگیت باشم؛ گفت: بصحبت من طاقت نداری؛ شیخ بجِدّ گرفت که البته مرا بخدمت وصحبت خود قبول کن و فرمود بشرطی که علی ملأ الناس در میان بازار بغداد با من نبیذ نوش کنی؛ گفت: هیچ نتوانم؛ گفت: از برای من نبیذ خاص توانی آوردن؟ گفت: نتوانم؛ گفت: وقتی که من نوش کنم با من مصاحبت توانی کردن؟ گفت: فی، نتوانم؛ حضرت مولانا شمس الدین بانگی بر وی زد که از پیش مردان دور شو، قال: أَلَمْ أَقُلْ لَّكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا (۷۵/۱۸)؛ تو آن نه که توانی، از بهر آنکه ناتوانی؛ خوش باش که ترا آن قوت نیست و قدرت خاصان حق نداری؛ پس صحبت من کار تو نیست، و حریف صحبت من نه؛ باید که جمیع مریدان و همه ناموس دنیا را بیپاله بفروشی و این کار مردان میدانست؛ و آن او که می دانست؛ تا بدانی که من کسی را مرید نگیرم، من شیخ میگیرم آنگاه نه هر شیخ، بل شیخ کامل محقق (۵/۴) همچنان منقولست که روزی فرمود: شیخ اوحدالدین کرمانی نزدیکتر بود بتائی هوا، سحره فرعون در هوا تمام بوذند؛ لاجرم بوی روح بایشان رسید، فرعون تمام نبوذ، منطق بوذ و اهل ولیکن در سحره فرعون هنری بوذ که در ایشان نبوذ، سید را بوی روح و مستی روح بیش که اوحد را، آن شیخ ابو بکر را مستی از خدا هست ولیکن

T, II, 46؛ H, II, 118

۲۸۴ K آ ۱۶۲ B آ ۱۷۳ Z ۵/۴

1 من KB: Z ما B 3 که KB: Z — 5 با من KBZh: Z — 12 بدانی که KB:

بدانی Z 13 محقق KB: + الحکایه Z 14 کرمانی B: — KZ 16 فرعون Z:

KB —

آن هشیاری که بعد از آنست نیست، چندانکه اوحدالدین لایها نمود
بصحبتش قبول نکرد فرمود از تو کاری نمی آید حریف لطیف من
نیستی، الا فرزند بهاء ولد بلخی قدس الله سره العزیز؛ بعد
از مدت مدید اول بار بحضرت مولانا در کوره دمشق در میدان شهر
مصادف شد و آن زمان مولانا بتحصیل علوم مشغول بود

(۶/۴) همچنان از خدمت یاران عتیق که بحریان بحر محیط
تحقیق بودند چنان منقولست که روزی در میان هنگامه مردم در
شهر دمشق حضرت مولانا دست مبارک مولانا شمس الدین را بگرفت؛
فرمود که صراف عالم مرا دریاب! تا حضرت مولانا شمس الدین
از عالم استغراق خود بخود آمدن مولانا رفته بود

(۷/۴) همچنان بعد از طول مدت چون حضرت مولانا شمس الدین
مقام بمقام بدارالملک قونیه رسید بامداد روز شنبه بیست و ششم
جمادی الآخر سنه اثنی و اربعین و ستایه و در خان شکر ریزان فرود
آمد و حضرت مولانا در آن زمان بتدریس علوم دینی مشغول بود
و در چهار مدرسه معتبره مدرسی میکرد و اکابر علما در رکابش
پیاده می رفتند

(۸/۴) همچنان از کبار اصحاب منقولست که روزی حضرت مولانا
با جماعت فضلا از مدرسه پنه فروشان بیرون آمده بود و از پیش

T, II, 46-7; H, II, 118-19 ۳۵۸ K آ ۱۶۱ B ب ۱۷۳ Z ۸-۶/۴

۱ نمود B: + و KZ || نمی آید BZ: نه آید K ۳ نیست KBZh: 5 شد KZ:
شده K || بود KZ: بوده B || 6 خدمت KZ: B | بحر KBZh: Z || 7 تحقیق KBZh:
— Z || 7 هنگامه Z: هنگام B — K || 8 شهر KZ: B || 9 مولانا K: — BZ || 11 طول
KB ~ مدت Z || 13 شکر ریزان KBZh: شکر فروشان Z || 15 معتبره Z: معتبر KB

- خانِ شکر ریزان می گذشت؛ حضرت مولانا شمس الدین برخاست و پیش آمده عنانِ مرکبِ مولانا را بگرفت که یا امام المصلین! ابا یزید بزرگتر بود یا محمد؟ مولانا فرمود که از هیبتِ آن سؤال گوئیا که هفت آسمان از همدگر جدا شد و بر زمین فرو ریخت و آتشِ عظیم از باطنِ من بجمجمه دماغ زد و از آنجا دیدم که دودی تا ساقِ عرش برآمده؛ جواب داد که حضرت محمد رسول الله بزرگترین عالمیان بود، چه جای بایزیدست؟ گفت: پس چه معنیست که او با همه عظمتِ خود ما عَرَفْنَاكَ حَقَّ مَعْرِفَتِكَ می فرماید و این ابا یزید سُبْحَانِی مَا أَعْظَمَ شَانِی وَ أَنَا سُلْطَانُ السَّلَاطِینِ می گوید؛ فرمود که ابا یزید را تشنگی از جرعه ساکن شد و دم از سیرابی زد و کوزه ادراک او از آن مقدار پر شد و آن نور بقدر روزنِ خانه او بود؛ اما حضرت مصطفی را علیه السلام استسقای عظیم بود و تشنگی در تشنگی و سینه مبارکش بشرح أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ (۱/۹۴)، أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةٌ (۹۷/۴) گشته بود؛ لاجرم دم از تشنگی زد و هر روز در استدعای قربت زیادی بود و ازین دو دعوی، دعوی مصطفی عظیم است؛ از بهر آنکه چون او بحق رسید خود را پر دید و بیشتر نظر نکرد؛ اما مصطفی علیه السلام هر روز بیشتر می دید و بیشتر می رفت؛ انوار و عظمت و قدرت و حکمت حق را یوماً بَیْئُومٍ و ساعةً بَعْدَ ساعةً زیاده می دید؛ این روی ما عَرَفْنَاكَ حَقَّ مَعْرِفَتِكَ می گفت؛ چنانکه فرمود

۱ می گذشت BZ: + و K || ۲ بگرفت KZ: بگرفته B || ۵ برآمده Z: بر آمد KB ||

۱۲ علیه السلام Z: — KB || بود KZ: — B || ۱۵ مصطفی BZ: + علیه السلام

K || ۱۶ رسید KZ: رسیده B || دید KZ: دیده B || علیه السلام K: — ZB

شعر (رجز)

ریگ ز آب سیر شد من نشدم زهی زهی

لایق جز کمان من نیست درین جهان زهی

3

کوه کینه لقمه ام بحر کینه شربتم

من چه نهنگم ای خدا باز گشا مرا رهی

همانا که مولانا شمس الدین نعره بزد و بیفتاد، حضرت مولانا از استر

6

فروز آمده ائمه را دستوری داد؛ فرمود که اورا بر گرفتند و بمدرسه

مولانا بردند و گویند نا بخود آمدن وی سر مبارک اورا بر سر

زانو نهاده بود؛ بعد از آن دست اورا بگرفته روانه شدند و مدتی

9

مدید مصاحب و مجالس و مکالم همدگر بوذند

(۹/۴) همچنان مقولست که سه ماه تمام در حجره خلوت لیلاً

و نهاراً بصوم وصال چنان نشستند که اصلاً بیرون نیامدند و کسی را

12

زهره و طاقت آن نبوذ که در خلوت ایشان در آید، و بکلی حضرت

مولانا از تدریس و تعلیم و تذکیر فارغ گشته بتقدیس قیدیس اعظم

مشغول شد و تمامت اکابر و علمای قونیه بجوش و خروش عظیم درآمذند که

15

این چه حالت و این شخص چه کس است و کیست و از کجاست که

اورا از دوستان قدیم و قرابات حمیم و مناصب عظیم بریده بخود مشغول

کرد و چنان بزرگی و بزرگزاذه ربوده و سغبه آحادی شد و درین

18

حیرانی عالمیان می سوختند و بانواع ترهات و ناگفتنیهای گفتند و در

تدبیر این تقدیر فرو می‌ماندند و مریدان را بهیچ نوع معلوم نشد که او چه کس است

- 3 (۱۰/۴) همچنان در آن جلوتِ خلوت که می‌بوذند صد هزار اسؤله واجوبه و امتحاناتِ عجیب که مولانا شمس‌الدین می‌فرمود و انصافها می‌داد، چه آن جنس حال و مقال از هیچ شیخی و قطبی نه دیده بود و نه شنیده

- (۱۱/۴) همچنان حضرت سلطان العارفين چلبی عارف قدس الله سره العزیز از حضرت ولد عظم الله ذکره روایت کرد که روزی مولانا شمس‌الدین بطریقِ امتحان و نازِ عظیم از حضرت والدیم شاهی التماس کرد؛ پدرم حرمِ خود کرا خاتون را که در جمال و کمال جمیله زمان و ساره ثانی بوذ و در عفت و عصمت مریم عهدِ خود، دست بگرفته در میان آورد؛ فرمود که او خواهرِ جانِ منست نمی‌باید؛ 12 بلکه نازِ نازنین شاهدِ پسری می‌خواهم که بمن خدمتی کند؛ فی الحال فرزندی خود سلطان ولد را که یوسفِ یوسفان بوذ پیش آورد و گفت: امیدست که بخدمت و کفش گردانی شما لایق باشد؛ فرمود که او 15 فرزندی دلبندِ منست؛ حالیا قدری اگر صبا دست داذی اوقات بجای آب استعمال می‌کردم که مرا از آن ناگزیرست؛ همانا که 18 حضرت پدرم بنفسه بیرون آمده دیدم که سبویی از عله جهودان

T, II ; 50 ; H, II, 121 ۳۸۷-۳۸۶ K ۱۶۲ B ۱۷۴ Z ۱۱-۱۰/۴

1 مریدان را KZ : مریدان B || نوع BZ : وجه K || کس است KB : + و Z ||

8 سره العزیز KZ : B || 9 شاهی KB : شاهد Z || 13 ناز KZ : B || که BZ : K ||

15 امیدست BZ : اومیدست K || 16 قدری KZ ~ اگر B

پر کرده و بیاورد و در نظری او بنهاد ؛ دیدم که مولانا شمس الدین فریادی
 برآورد و جامه‌ها را بر خود چاک زده سر در قدم پندرم نهاد و از آن
 3 قوت و مطاوعت امر پیر حیرت نمود ؛ فرمود که بحق اول بی اول
 و آخر بی آخر که از مبدأ عالم تا انقراض جهان مثل تو سلطانی
 دلداری محمد خو در جهان وجود نه آمد و نخواهد آمدن و هماندم سر
 6 نهاده مرید شد ، فرمود که من غایت حلم مولانا را امتحان می‌کردم
 و آن توسع باطن از آنها نیست که در حیرت خبر گنج

شعر (رمل)

9 صد هزاران امتحانست ای پسر هر که گوید من شدم سر هنگ در
 اکنون می‌گویم

شعر (کامل)

12 يَفْتَنِي الْكَلَامُ وَلَا يُحِيطُ بِوَصْفِهِ
 أَيْحِيطُ مَا يَفْتَنِي بِيَا لَا يَنْفَدُ

شعر (هزج)

15 گر بر تن من زبان شود هر موئی یک لطف تو از هزار نتوانم گفت
 (۱۲/۴) همچنان اصحاب قدیم و اخوان کریم رضوان الله علیهم
 اجمعین از حضرت مولانا نقل کردند که فرمود : چون خدمت
 18 مولانا شمس الدین بمن رسید و مصاحبت نمود ، همانا که آتش عشق
 در درونم شعله عظیم می‌زد ؛ بتحکم تمام فرمود که دیگر سخنان

T, II, 52 ; H, II, 122

۱۲/۴ Z ۱۷۴ ب B ۱۶۳ K ۳۸۸

1 فریادی : KZ فریاد B 2 زده KZ کرده B 4 سلطان KZ : سلطان B 6
 نهاده KB : نهاد و Z 16 مولانا را KZ : مولانا B 15 تن KZ : تر (!) B ۵ از
 KZ : B 16 همچنان KB : Z —

9 صد ... سر هنگ در : MN : چ ۳ ، ص ۶۸۲/۳۹ : MA : ص ۱۵/۲۰۸

پنرت را بخوان؛ باشارتِ او زمانی نخواندم؛ پس آنگاه فرمود که با کس سخن مگو، مدتی خاموش کرده بسخن گفتن نیز نپرداختم و ازین رو که سخنانِ ما غذای جانِ عاشقان شده بود و راحِ ارواحِ اهلِ صفا³ گشته بیکبارگی تشنه ماندند و از پرتوِ همت و حسرتِ ایشان بمولانا شمس الدین چشم زخم رسید

- (۱۳/۴) همچنان احبابِ یقین و عاشقانِ راستین چنان روایت کردند که در مبادیِ حال حضرتِ مولانا سخنانِ بهاء و لدرا بجد⁶ مطالعه می فرمود؛ از ناگاه مولانا شمس الدین از درِ درآمد که بخوان بخوان! تا سه بار؛ بعد از آنکه ینبوعِ علم لدنی از درونِ مبارکش فوران کرد دیگر بدان سخنان نپرداخت

- (۱۴/۴) همچنان منقولست که حضرتِ مولانا در اوایلِ اتصال بمولانا شمس الدین شبها دیوانِ مُتَقَبِّی را مطالعه می کرد؛ مولانا¹¹ شمس الدین فرمود که بآن نمی آرزو؛ آن را دیگر مطالعه مکن؛ یک دو نوبت می فرمود و او از سرِ استغراق باز مطالعه می کرد؛ مگر شبی بجد¹⁵ مطالعه کرده بخواب رفت؛ دید که در مدرسه با علما و فقها بحثِ عظیم می کند؛ تا همگان ملزم می شوند، هم در خواب پشیمان می شود و تأسف می خورد که چرا کردم، چه لازم بود، قصد می کند که از مدرسه بیرون آید، هماندم بیدار می شود، می بیند که مولانا¹⁸ شمس الدین از درِ در می آید و می فرماید که دینی که آن بیچاره فقیهان را چها کردی؟ آن همه از شوی مطالعه دیوانِ متنبی بود

T, II, 52-3; H, II, 122-3 ۲۸۹-۲۸۸ K ب ۱۶۳ B آ ۱۷۵ Z ۱۴-۱۳/۴

1 پدرت را BZ پدرت K || 2 نیز BZ : K - || 4 کشته BZ : + و K ||

8 مولانا KZ : مولا B || 12 مولانا KZ : مولانا B || 16 ملزم KB : ملزم Z || 19 که

دینی KZ : دیدی B

(۱۵/۴) همچنان شبی باز در خواب می‌بیند که مولانا شمس الدین
 متنبی را از ریش بگرفته پیش مولانا می‌آرد که سخنان این را می‌خوانی
 و متنبی مردی بوذه نحیف الجسم، ضعیف الصوت؛ لایها می‌کند که مرا
 از دست مولانا شمس الدین خلاص ده و آن دیوان را دیگر مشوران؛
 آخر الامر ترک علوم و تدریس کرده دستار لالیشی بسته فرجی
 هندباری پوشیده بسماع و ریاضت شروع فرمود، گفت

شعر (رجز)

زاهد کشوری بدم واعظ منبری بدم
 کرد قضای دل مرا عاشق کف زنان تو

(۱۶/۴) همچنان نقلست که حضرت مولانا شمس الدین بیک
 روز از قیصریه باقسرا رسیده در مسجدی مسافر شد؛ بعد از نماز
 خفتن مؤذن مسجد بجد گرفت که از مزکت بیرون آی و بجائی
 مهان شو؛ گفت: مرد غریب معنور دار، طمع چیزی ندارم؛
 بگذار مرا تا بیاسایم؛ مؤذن بیچاره از غایت بی ادبی و چشم بستگی
 سفاکت عظیم کرده بسی جفا نمود؛ فرمود که زبانت بیاملساز؛
 فی الحال زبانش برآماسید و مولانا شمس الدین بیرون آمد و بسوی
 قونیه روانه شد، امام مسجد در آمد و مؤذن را در جال نزع دید،

۱۶-۱۵/۴ Z ۱۷۵ B ۱۶۳ ب- ۱۶۴ K ۳۹۰-۳۹۱

T, II, 53-4; H, II, 123-4

۱ می‌بیند: B : بیند KZ || ۴ دیوان را B : دیوان KZ || ۵ لالیشی K : لالیس
 BZ || ۶ فرمود KZ : فرموده B || ۷ شعر KB : Z || ۱۰ الدین KZ : B || ۱۲ مسجد
 KB : Z || مزکت KB : مسجد Z || آی KZ : رو B || بجائی KZ : بجای B || ۱۴
 تا KB : Z

- چون از کیفیتِ حالش باز پرسید اشارت کرد که آن درویشِ مسافرا در یاب که بدین حال مرا او کرد؛ امام در پی مولانا شمس الدین افتاد و در آبِ قلقل رَمیده سر نهاده و لابه‌ای بی حد کرد که مسکین بود، 3 عظمتِ شمارا معلوم نکرد و بچید عذرها خواستن گرفت؛ فرمود که قضی الامر حکمی رانده شد؛ اما دعا کنم تا بایمان روز و عذابِ آخرت را نبیند؛ امام مردِ روشن دل بود، اخلاص آورده مرید شد 6 تا عودتِ امام مؤذن وفات یافته بود

- (۱۷/۴) همچنان عارفِ نورِ صوری، مولانا سراج الدین تری رحمه الله از حضرتِ مولانا نقل کرد که روزی مولانا شمس الدین با جماعتی همدم صحبت کرده بود و در کنجی نشسته بودند و قلبِ زمستانِ شدید بود، مگر عزیزی از آن جماعت التماسِ گلدسته کرد، مولانا شمس الدین برخاست و بیرون آمد، چون در آمد گلدسته لطیف در پیش 11 آن عزیز نهاده، همگان سر نهاده؛ فرمود که کرامت نیست، این از خواستِ یاران خاصست، حق تعالی برای اجابتِ ارادتِ شما از عالمِ غیب تحفه پیداکرد 15

- (۱۸/۴) همچنان منقولست که اوقات حضرتِ مولانا می فرمود که خدمتِ مولانا شمس الدین مادر تسخیرِ نفوسِ جنتی و انسی و سرتِ اسماء قدسی و اسرارِ اشیا یدِ بیضای موسوی داشته و همانا که نفَسِ 18 مبارکِ او همدم مسیحا بود و در علمِ کیمیا نظیرِ خود نداشت و در

۱۷/۴ - ۱۸ Z ۱۷۵ B ۱۶۴ آ - ب K ۳۸۹ - ۳۹۰

T, II, 65 ; H, II, 125

2 مرا KB : مارا 2 || 5 تا KB : که Z || 11 التماس KZ به کلدسته 17 جی ...

همانا که BZ : K - 18 موسوی داشته Z : داشت B

دعوتِ کواکب و قسمِ ریاضیات و آلیات و حکمیات و نجوم و منطق
و خلافی اورا لیس گمیلده نفس فی آفاق و الانفس می خواندند ؛
اما چون بمردان خدا مصاحبت نمود همه را در جریده لا ثبت فرموده
از کلیات مرکبات و مجردات و مفردات مجرد شد و عالم تجرید و تفرید
و توحید را اختیار کرد

شعر (هزج)

تا یک ورق از عشق تو حاصل کردم

سیصد ورق از علم فراموشم شد

- 9 (۱۹ / ۴) همچنان افاضل اصحاب از حضرت سلطان اولو آلاباب
روایت کردند که روزی مولانا شمس الدین بر در مدرسه نشسته بود ؛
از ناگاه جلادی می گذشت ، فرمود که این شخص ولیست ؛ یاران گفتند :
جلاد دیوانست ؛ گفت : آری جهت آنک ولی را کشته بود ؛ اورا
12 از دربندان زندان بدن و وقفص قالب رهانیده ولایت خود را بذو بخشید ،
روز فردا جلاد توبه کرده از خواص عباد شد و مرید گشت
15 (۲۰ / ۴) همچنان روزی حضرت مولانا شمس الدین فرمود که در
ما مرید ما به گونه حال راه تواند یافتن ؛ اول بمال ، دوم بحال ،
سوم بنیاز و ابتهال
18 (۲۱ / ۴) همچنان منقواست که حضرت چلبی حسام الدین
قدس الله سیره در اوایل جوانی بخدمت مولانا شمس الدین تواضع

۲۹۱-۳۹۰ K ب ۱۶۴ B ب ۱۷۵ Z ۲۱-۱۹/۴

T, II, 55 ; H, II, 125

2 نفس KZ : شی B || 3 خدا KBZh : Z — || 4-5 تفرید KZ ~ توحید B ||

6 شعر KB : Z — || 8 شد BZ : کرد K || 16 مرید ما KB : مرید Z || 17 و ابتهال

KB : Z — || 18 همچنان KZ : B —

- عظیم می نمود و تذلل می کرد و یارانِ بینا چون تعلق و تعظیم آن حضرت را بدو می دیدند ، بصدق تمام بندگیها می کردند ؛ روزی فرمود که شیخ حسام الدین باینها نمی شود و آلدین عیند آلدراهم 3 چیزی بده و بندگی کن تا در ما توانی راه یافتن ؛ همان لحظه برخاست و بسوی خانه رفته هر چه از اثاث خانه داشت از عقار و عروض و نقود تا ماعون البیت و تجمّل اهل حرم را بیکبارگی برگرفت و در نظر 6 مولانا شمس الدین نهاد و همچنان مگر در دیه فلیراس باغی داشت که با بوستان فردوس مناظره می کرد ، فی الحال فروخته بهای آن باغ را در کفش مبارکش ریخت و سجدهات می کرد و می زارید و شکرها می کرد 9 که آن چنان پادشاهی از وی چیزی درخواست کرد ، فرمود که آری حسام الدین ، او مید بفضل یزدان و همت مردان چنان می دارم که بعدالیوم بجائی برسی که مغبوط اولیای کتل شوی و محبوب و محسود اخوان صفا 12 گردی ؛ اگرچه مردان خدا بهیچ چیزی محتاج و مفتقر نیستند و از کونین منزّه اند ، اما در قدم اول امتحان محبوب محبت را جز بترك دنیا نیست و پایه دوم ترك ماسوی الله است و بهیچ نوع مرید مزید طلب 15 بمراد خود راه نیافت الا ببندگی و ایثار ؛ همانا که آیت فَاَمَّا مَنْ اَعْطٰی وَ اَنْتَقٰی وَ صَدَقَ بِاَلْحُسْنٰی (۹۲/۵-۶) نه توقیع رایت صدیق اکبر است ؟ و صدیقان را صدیق صدیق در خور است 18

7 نهاد و KZ : نهاده B || مکر KZ : — B || فلیراس KB : فلراس Z || که Z : — BK || 8 فروخته KB : + و Zh || 8-9 فی الحال ... می کرد که KBZh : — Z || آن KZh : — KB || 12 محبوب KZ : — B || 13 خدا KB : چندان (!) Z || 18 در خور Z : در خوار KB

شعر (مجتث)

بگیر کیسه، پر زر باقر ضوا الله آی
قراضه قرض دهی ضد هزار کان گیری

3

- و هر مریدی و عاشقی که در راه شیخ خود زربازی تواند کردن سربازی
هم تواند کردن و هرگز عاشقانِ مُخْلِصِ مُخْلِصِ بدین و دنیا نمانده
و گویند از آن مجموع جز درمی قبول نکرد و همه را باز بحضرت شیخ
حسام الدین بخشیده نه چندان عنایت بی نهایت فرمود که در شرح آید
و اِلَیَّ اللهُ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ (۲۲/۳۱) عاقبت بجائی رسید و صدی شد که
اصحاب مشروح الصدر بر صدر او سر می نهاندند و حضرت مولانا امین
کنوز العرش خطابش می فرمود و شش مجلد مثنوی که بیست و شش
هزار و ششصد و شصت بیت است، شرح سَرِ او بود و در وصف او
نازل شد 12

- (۲۲/۴) همچنان منقولست که روزی مولانا شمس الدین فرمود که
بسطامی محبوب بود، شصت سال خربزه نخورده بود؛ گفتند: چرا
نمی خوری؟ گفت: نمی دانم که حضرت مصطفی خربزه را چگونه
برید؟ پس کسی که خربزه بریدن او را نداند از علمهاش که پنهان
تر و مشکلمتست چه خبر دهد؟ فرمود اگر دشنام من بکافر صد
ساله رسد مؤمن شود؛ اگر بمؤمن رسد ولی شود، بیست روز، 11

T, II, 58-9, II, 126 ۳۹۳-۳۹۲ K آ ۱۶۵ B ب آ ۱۷۶ Z ۲۲/۴

5 غلض غلض KBZh: مخلص Z || 10 می فرمود KZ: می کرد B — B
12 شد KZ: بود B || 13 همچنان KB: — Z || شمس الدین KZ: ش B || 15 چگونه
KZ: چنین B

2 اقراضوا الله: قرآن، سورة المزمل ۲۰/۷۳

عاقبت فرمود که یکی مرا پرسید که ابلیس کیست؟ گفتم: نو؛ از آنک ما این ساعت غرقِ ادریسیم؛ اگر ابلیس نیستی تو هم چرا غرقِ ادریس نیستی و اگر از ادریس اثری داری ترا چه پروای ابلیس 3 است؛ اگر می گفتی که جبرئیل کیست؟ گفتمی: تو

(۲۳/۴) همچنان ملك الاصحاب چلبی جلال الدین رحمه الله روایت

کرد که در نوبتِ اول چون حضرت مرلانا شمس الدین بقونیه رسید، 6 اتفاقاً بر سرِ راهِ دروازه حلقه بگوش سه درم سلطانی یافت؛ باخود قرار کرد که وجهِ نفقه اینست؛ چه آن زمان صد و بیست پول بدری بود و یکتا گرده لطیف و سپید بیولی می دادند؛ همچنان 9 هر شبی از یک گرده نیم را خوردی و نیم دیگر را بمسکینی دادی؛ علیها چون مدت منقضی شد و وجوه بپوش آمد، پاپوجی پوشیده عزم شام کرد و روانه شد 12

(۲۴/۴) همچنان در اوایل شرح الشبانی اغلب در بیست روز

یا پانزده روز یا ده روز باری افطار می کرد، کم افتادی که در هفت روز یا پنج روز چیزی خوردی و چون عزیمت شام را مصمم کرده 15 غیبت نمود، حضرت خداوندگار تاریخ سفرِ اورا بحضرت چلبی حسام الدین همچنین املاً فرمود که سَافَرَ الْمَوْلَى الْأَعَزُّ الْأَعْيَى إِلَى الْخَبِيرِ، خُلاَصَةُ الْأَدْوَاخِ، مِرْأُ الْمِشْكَاءِ وَالزَّجَاجَةِ وَالْمِصْبَاحِ، 10

۲۳/۴ - ۲۴ - ۲۵ Z ۱۷۶ - آ - ب B ۱۶۵ T K ۳۹۲ - ۳۹۳

T, II, 58 - 9; H, II, 126

1 فرمود KZ: فرموده B || 6 رسید KZ: رسید B || 7 اتفاقاً BZ: اتفاق K ||
 ۸ وجه BZ: K || ۹ و سپید K: سپید BZ ||
 10 الشبانی KB: الشبانی Z || 14 یا ده روز ZB: K || می کرد KBZh: B ||
 17 همچنین KZ: B

۳ شَمْسُ الْحَقِّ وَالْأَدِينِ، مَخْفِي نُورِ اللَّهِ فِي الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ،
أَطَالَ اللَّهُ عُمُرَهُ وَلَقَّانَا بِالْخَيْرِ لِقَائِهِ يَوْمَ الْخَمِيسِ الْخَادِي
وَالْعِشْرِينَ مِنْ شَهْرِ شَوَّالِ سَنَةِ ثَلَاثٍ وَأَرْبَعِينَ وَسِتِّمِائَةٍ

۶ (۲۵/۴) وگویند در سالی دیناری خرج او بود در هفت روز
باری نیم گرده را در آب سر ثرید کردی و خوردی؛ مگر روزی
سرپز از حال او اندکی بوی برده آن روز بر سر ثرید قدری روغن
مزید کرد؛ دیگر بگرد دکان روآسی نگشت و اغلب اوقات بر سر پا
بوذی و سیران کردی

۹ (۲۶/۴) همچنان منقولست که در فراق او حضرت مولانا
بی قرار گشته لیلًا و نهارًا آرامی و خوابی نداشت و مستیها می راند
و امرار می فرمود

۱۲ (۲۷/۴) همچنان منقولست که روزی در اسفار خود بخدمت
شیخی رسید که او را عَلَتِ شاهد بازی و تفرّج صورت بود؛
فرمود که هی در چیستی؟ گفت: صور خوبان چون آئینه است،
۱۵ حق را در آن آئینه مشاهده می کنم، چنانک گفته اند

شعر (رباعی)

۱۸ در تو که بدیده صفا می نگرم   فی از بی شهوت و هوا می نگرم
دیزارِ خوش آینه لطفِ خداست   مادر تو بذآن لطفِ خدا می نگرم

۲۷-۲۵/۴ Z ۱۷۶ ب B ۱۶۵ آ-ب K ۲۹۳-۲۹۴

T, I, 50; H, II, 128

۳ ثَلَاث ... سَنَاءَ ZB ۶۴۳ K ۴ روز BZ: روزی K ۵ و گویند KB:
همچنان Z ۵ ثرید K: ترید ZB ۶ ثرید K: ترید BZ ۹ همچنان KB: — Z
14 صور KZ: صورت B ۱۵ در آن KB: — Z

- فرمود که ای ابله از آنک حق را در آینه آب و گل می بینی چرا در آینه جان و دل نبینی و خود را نطلی؟ درویش در حال سر نهاد و استغفار کرده از یک نظر عنایت او هدایت یافته بکمال رسید و حقیقت خود را بدید و حقیقتِ او را دریافت

- (۲۸/۴) همچنان منقولست که روزی در بغداد از درِ سرائی گذر می کرد؛ مگر آوازِ چنگ بگوشش رسید، در آمد تا یکدمه استماع کند؛ خواجه سرا که از سرِ سرّاء محجوب بوذ بغلامی اشارت کرد که آن درویش را بزَن تا بروذ؛ غلام شمشیر کشیده حمله کرد؛ فی الحال دست او مفلوج شد؛ بغلامی دیگر فرمود؛ او را دست هم بر هوا بماند و خشک شد؛ مولانا شمس الدین بیرون آمد و روانه شد؛ کسی در پی او نتوانست رسیدن؛ روزِ دوم خواجه از دنیا بآخرت سفر کرد
- (۲۹/۴) همچنان یارانِ قدیم، مستانِ رحیقِ تسنیم؛ چنان روایت کردند که روزی مولانا شمس الدین در عراقِ عجم در سماع بوذ مگر قلندری در آن مجلس چرخ می زد و دم بدم خرّقه او بوی می رسید و هیچ ممتنع نمی شد؛ یک دو بار فرمودند که درویش آن سوتر؛ قلندر جواب داد که میدان فراخ است؛ همان لحظه شمس الدین از سماع بیرون آمد و روانه شد؛ در حال قلندر بیفتاد و جان تسلیم کرد؛ آتش در نهاد آن درویشانِ صاحب دل افتاده غریبی بر آوردند که دریغا شمس پرتنه باز درویشی را سقط کرد؛ چندانک در پی دویزند پریده بوذ

T, II, 61-2; H, II, 129 ۲۹۴ K ب ۱۶۵ B آ ۱۷۷ Z ۲۹-۲۸/۴

8 کرد KB: می کرد Z || 9 شد KZ: + باز B || بر BZ: در K || 18 غریبی

KZ: عربی B

- (۲۰/۴) همچنان خبیران طریقت، و پیران حقیقت، چنان روایت کردند که حضرت بهاء ولد را قَدَسَ اللّٰهُ لَطِیْفَتَهُ مریدی بود و او را قطب الدین ابراهیم گفتندی؛ مردی بود صاحب دل و روشن ضمیر؛ مگر روزی حضرت شمس الدین ازو رنجید و او را راهِ هردو گوشت بسته شد؛ چنانکه هیچ نمی شنید؛ بعد از مدتی باز عنایت فرموده آن کروی ازوی زایل شد؛ اما اثرِ قبضی در دلش بماند و هیچ نمی رفت؛ روزی مولانا شمس الدین فرمود که یارا! بارها از تو عفو کردم و صفا شدم؛ چرا دلتنگی؟ خوش باش و در خوشی باش؛ همچنان آن حالت ازو نمی رفت، از ناگاه در میانِ بازار مقابلِ او شد؛ بصدقِ تمام سر نهاد و کلمه شهادت بر زبان راند که لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، شمس الدین رسولُ اللَّهِ؛ مردم غلّو کردند که او را بزنند؛ مگر شخصی پیش دستی کرده او را بزد؛ مولانا شمس الدین چنان نعره زد که در حال آن مرد مُرد و مردمِ بازاری بازاری تمام بیچاره وار سر نهادند و بنده شدند؛ همانا که دستِ قطب الدین را بگرفت و از میانِ بازار بکناری بیرون آمد؛ گفت: آخر نام من محمد است، محمد رسولُ اللَّهِ بایستی گفتن، که مردم زرا را بی سکه نمی دانند

- (۲۱/۴) همچنان عزیزی روایت کرد که روزی جماعتی در بابِ تحریمِ حشیش سخن می گفتند؛ مولانا شمس الدین فرمود که یارانِ ما بمزک گرم می شوند؛ آن خیالِ دیوست، خیالِ فرشته اینجا خود

T, II, 63; H, II, 130 ۳۹۵ K ۱۶۶ B ۱۷۷ Z ۲۱-۳۰/۴

۱ خبیران KBZh: 2 لطیفه KZ: لایمه B || و KZ: B — 6 بماند
KZ: B بود 8 و در خوشی KZ: که B || باش KZ: B — 14 بکناری KB:
بکنار Z 15 آخر B: — KZ 17 همچنان K: — ZB

- چیزی نیست خاصه خیالِ دیو ؛ عینِ فرشته را خود راضی نباشم ،
 خاصه خیالِ فرشته ؛ دیو خود چه باشد تا خیالِ دیو چه بود ؟
 چرا خود یارانِ ما را ذوق نباشد از عالم پاکِ بی نهایت ؛ با آنک
 مردم را چنان کند که هیچ فهم نکند ، دنگ باشد ؛ شخصی اشکال
 گفت که حرائِ نحر در قرآن هست ، حرائِ سبزک نیست ؛ گفت :
 هر آینی را سببی می شد ، آنکه وارد می شد ؛ این سبزک را در عهدِ
 پیغامبر علیه السلام نمی خوردند و اگر نمی خوردند ؛ هر آیت بقدرِ
 حاجت فرو می آمد و بسببِ نزول فرو می آمد ؛ چون صحابه بنزدِ رسول
 علیه السلام قرآن را بلند خواندند تشویش شد ، خاطرِ مبارکش را
 آیت آمد **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ**
النَّبِيِّ (۲/۴۹) (الآیه)

- ۱۲ (۲۲/۴) همچنان چون حضرتِ مولانا ولد را بمولانا شمس الدینِ
 تبریزی قدس الله سرهم مریدش کرد ، فرمود که بهاء الدینِ من
 حشیش نخورد و هرگز لواطه نکند که عندالله الکرم این هر دو کارِ عظیمِ
 ۱۵ نا محمود است و ذمیم

- (۲۲/۴) همچنان منقولست که در عهدِ مولانا رضي الله عنه
 مگر در مجمعِ مشایخِ صوفی گفته باشد که دریغا نازنین پسرِ جهان
 ولدِ بلخی متابعِ توریزی بچه شد ؛ خاکِ خراسان متابعتِ خاکِ
 ۱۸ تبریز کند ؛ مولانا شمس الدین فرمود که او دعوی صوفی و صفا کند ،
 اورا این قدر عقل نباشد که خاکِ را اعتبار نباشد ؛ اگر استنبولی را

آن باشد واجب باشد بر مکتبی که متابعت او کند ، حُبُّ الْوَطَنِ مِنْ
 الْإِيمَانِ ؛ گفت آخر مراد او علیه السلام چگونه مکتب باشد که مکتب
 3 ازین عالم است و ایمان ازین عالم نیست ؛ پس آنچه از ایمان باشد
 باید که هم ازین عالم نباشد ، از آن عالم باشد ، وَالْإِسْلَامُ بِدَأْ
 غریباً ، چون غریب است و از عالم دیگر است چگونه مکتب را
 6 خواهد ؟ والسلام

(۲۴/۴) همچنان خلاصه الاصحاح مولانا شمس الدین ولد مدرس
 طاب ثراه روایت چنان کرد که از درویشانِ واصل جماعتی از حضرت
 9 مولانا پرسیدند که خدمتِ خواجه فقیه چگونه مرد بود ؟ فرمود که کامل
 تبریزی که ابدال شهر قونیه است چند درجه از فقیه احمد برترست ،
 اوقات کامل تبریزی بسروقتِ سلاطین و امرا در می آمد و او را اصلاً
 12 حُجَّاب و بَوَّابِ سرا نمی دیدند و می گذشت و بر تختِ سلطان می نشست
 و در مجالس ایشان در می آمد و آلاتِ مجلس را می ستد و بیرون می رفت ؛
 و کسی را زهره و یارا نبودی که چیزی گفتی و بعضی اکابر بینا دل
 15 مولانا شمس الدین تبریزی را سیف الله می گفتند ؛ از آن که از هر که
 رنجیدی یا کشتی یا مجروح روح کردی و صد هزار کامل تبریزی در دریای
 او قطره بودی

(۲۵/۴) همچنان پیوسته حضرت مولانا شمس الدین فرمودی که
 18 یارِ راستین آنست که همچون خدا محرم باشد ، در تحملِ مقاسات
 و مکروهات و زشتیهای یار و از هیچ خطائی و خللی زنجند و اعراض

- واعتراض را بخود راه ندهد ، چنانکه حضرت پر رحمت حق تعالی که
از جمیع ذنوب و عیوب و نقایص بندگان خود نمی رمد و بعنایت تمام
و شفقت شاهانه رزقشان می دهد ؛ یاری و محبت بی علت اینست ،
چنانکه فرمود

شعر (بجست)

- ۶ نو فضل و رحمت حق که هر که در تو گریخت
قبول می کنیش با کژی و یا خای
- (۳۶/۴) همچنان مگر روزی فوج زنان از دور گذر می کردند
و کامل تبریزی ایستاده بود ؛ فرمود که در میان آن جماعت نوری
می درخشید و آن پاره نور مانا که از کان انوار حضرت مولانا است ؛
چون تفحص کردند ، دیدند که ملکه خاتون بود بنت مولانا رضی الله
عنها و عن ابیها ؛ فرمود که بخانه آوردند و مهمانیشان کرده عنایت
عظیم فرمود

- (۳۷/۴) همچنان حضرت سلطان ولد حکایت فرمود که روزی
حضرت والد در مدح مولانا شمس الدین مبالغه عظیم فرمود و از حد
بیرون مقامات و کرامات و قدرتهای او را بیان کرد ؛ من از غایت اعتقاد
و شادی بیامدم و از بیرون در حجره او سر نهادم و ایستادم ؛ فرمود که
بهاء الدین چه لاغ است ؟ گفتم که امروز پدرم اوصاف عظمت شمارا بسیار

T, II, 66 ; H, II, 132 ۳۹۸ K T ۱۶۷ B T ۱۷۸ Z ۳۷-۳۶/۴

۴ فرمود KB : فرموده Z ۷ خای KB : + و Z ۹ بود KZ : B ۱۰ که

KZ : کاه B ۱۱ حضرت BZ : K ۱۲ مولانا است KZ : مولانا B ۱۳ کفتم که KZ :
کفت B

کرد ؛ گفت : والله والله من از دریای عظمتِ پدرت قطره نیستم ؛ اما هزار چندانم که فرمود ؛ باز بحضرتِ مولانا آمدم ، سر نهادم که مولانا شمس‌الدین چنین گفت ؛ گفت : نورِ خود را ستود و عظمتِ خود را نمود و صد چندانست که فرمود

- (۳۸/۴) همچنان در میانِ اصحابِ روزی مولانا شمس‌الدین فرمود که اَقُولُ مَعَكُمْ فِي الْيَسْرِ حَتَّى لَا يَسْمَعَ مَوْلَانَا ، خَلَقْنَا الْمُتَقَدِّمِينَ ، لِأَنَّ الْفَضْلَاءَ فِي الْمُتَأَخِّرِينَ أَكْثَرُ ، وَاللَّهِ بَعْدَ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ مَا تَكَلَّمْتَ أَحَدٌ مِثْلَ مَا تَكَلَّمْتَ مَوْلَانَا ؛ فرمود که یک پولِ مولانا عَظَّمَ اللَّهُ ذِكْرَهُ پیشِ من برابرِ صد هزار دینارِ خیر باشد و از آنِ متعلقانِ او ؛ و هر که ره یابد بمن ، تبعِ او باشد ؛ زیرا دری بسته بود ، باز ازو شد ؛ والله که من در شناختِ مولانا قاصرَم ؛ درین سخن هیچ نفاق و تکلف نیست و تاویل که من از شناختِ او قاصرَم ، مرا هر روز از حال و افعالِ او چیزی معلوم می شود که دی نبوده است ؛ مولانا را بهتر که ازین در یابید تا بعد از آن خیره نباشید ؛ ذَلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ (۹/۶۴) ، همین صورتِ خوب و سخنِ خوب می گوید ؛ بدین راضی شوید که و رای این چیزی هست ، آن را طلبید ازو ؛ فرمود سخنی هست یکی نفاق ، یکی راستی ، اما آنکِ نفاقست جانِ همه اولیا و روانِ ایشان در آرزوی آنند که مولانا را دریافتندی و با او نشستندی ؛ و آنکِ راستی است بی نفاقست که روانِ

- انبیا در آرزوی آنست که کاشکی در زمان او بوذیمی و سخن او بشنودیمی؛ اکنون ضایع مکنید؛ هر که اخلاص او بیشتر بود به عالم حق بیشتر پیوست؛ اکنون من دوستِ مولانا باشم و مرا یقین است که مولانا ولی^۳ خداست؛ اکنون دوستِ دوستِ خدا ولی خدا باشد که این مقررست، همیشه روی آفتاب بمولانا است؛ زیرا که روی مولانا بافتابست، پشتِ آفتاب بدیگرانست، رویش با آسمانها؛ هیچ کتابی مفید تر از پیشانی دوست نیست؛ الا هر کسی دوستِ کامل نیست، بعضی عشر دوستند و بعضی نصف عشر دوستند و اگر نمی بر او معتکف شدی؛ پس هر دوستی چون سی پاره است، جامع این سی پاره حق است تعالی

- (۳۹/۴) همچنان از حضرت سلطان ولد منقولست که روزی صوفیانِ اخیار، از حضرت والدم خداوندگار سؤال کردند که ابا یزید رحمه الله علیه گفته است رَأَيْتُ رَبِّي فِي صُورَةِ آمْرَدٍ این چون باشد؟ فرمود که این معنی دو حکم دارد: یا در صورتِ امرد خدا را می دید. یا خود خدا پیش او بصورتِ امرد مصوری شد بسبب میلِ ابا یزید؛ بعد از آن فرمود که مولانا شمس الدین تبریزی را زنی بود کیمیا نام؛ روزی ازو خشم گرفت و بطرفِ باغهای مرام رفت، حضرت مولانا بزنانِ مدرسه اشارت فرمود که بروید و کیمیا خاتون را بیاورید که خاطر مولانا شمس الدین را بوی تعلقی عظیم است؛ جوقِ زنان کار راستی^{۱۸} می کردند که بطلب او بروند، همانا که مولانا نزد شمس الدین درآمد و او

T, II, 69; H, II, 133

۳۹۹ K T ۱۶۷ B T ۱۷۹ Z ۳۹/۴

۳ که KZ: B — ۴ که Z: KB — ۷ و بعضی K: بعضی BZ ۸ — و اگر

KZ: اگر نمی B شدی KZ: B — ۹ پاره Z: پارها KB ۱۲ فی KZ: علی B ۱۴ مصور KEZh: Z — ۱۹ وار KB و Z

در خرگاه نشسته بود ، دید که مولانا شمس الدین باکیما در سخن است
 و دست بازی میکند و کیما بهان جامه ها که پوشیده بود نشسته است ؛
 3 مولانا در تعجب ماند و زنان یاران هنوز نرفته بود ؛ مولانا بیرون آمد
 و در مدرسه طوافی می کرد تا ایشان در ذوق و ملاحظه خود مشغول
 باشند ؛ بعد از آن مولانا شمس الدین آواز داد که اندرون در آ ،
 6 چون در آمد غیر از او هیچ کس را ندید ؛ مولانا از آن سر باز پرسید
 که کیما خاتون کجا رفت ؟ فرمود که خداوند تعالی مرا چندان
 دوست می دارد که بهر صورتی که می خواهم بر من می آید ؛ این دم
 6 بصورتی کیما آمده بود و مصور شده ؛ پس احوال بایزید چنین
 بوده باشد که حق تعالی بصورت امری برو مصور می شد

شعر (هزج)

12 چو صورت اندر آئی تو چه خوب و جانفزائی تو
 چو صورت را بیندازی همان عشقی همان فردی

(۴۰ / ۴) همچنان یاران کبیر و پیران خیر چنان روایت کردند که
 15 شبی حضرت مولانا و خدمت شمس الدین بر بام مدرسه در کوشکی خلوت
 صحبتی کرده بودند و آن شب مهتاب عظیم بود و خلایق بر بامهاشان
 خفته بودند و ایشان را حالتی و حیرتی و خبرتی عجیب روی نموده ؛
 11 همانا که مولانا شمس الدین روی مبارک بمولانا کرده فرمود که این

T, II, 69 ; H, II, 134 ۴۰۰ K ب ۱۶۷ B آ ۱۷۹ Z ۴۰/۴

7 خاتون Z : KB — که KZ : B — 8 صورت BZ : صورت K 10 باشد
 BZ : شد K 11 شعر KZ : B — 13 فردی KZ : B — 15 شبی KZ : + با B 11
 16 مهتاب KZ : مهتاب B 17 حالتی KZ : B — و خبرتی KB : Z —

- بیچارگان همگان مرده اند و از خداوندِ تعالی غافل و بی‌خبر گشته ،
 می‌خواهم که همه را از عنایتِ بی‌نهایتِ خود زنده کنی تا از رحمتِ
 این شبِ قدرِ مایی نصیب نمایند ؛ حضرتِ مولانا روی مبارک بسوی
 ۳ قبله دعا کرده فرمود که ای سلطانِ آسمان وزمین ! بحرمتِ سرِّ
 پاکِ مولانا شمس‌الدین همه را بیداری بخش ؛ فی الحال ابری عظیم از
 ۶ عالمِ غیب پیدا شده و برق ورعد جهیدن گرفت و چنان بارندگی
 شد که بر بامها دباری نماند و هر یکی از پوشش چیزی بدست گرفته
 می‌گریختند و مولانا شمس‌الدین تبسمهای شیرین می‌کرد و خوش می‌شد ؛
 ۹ چون روز شد مثال قطرات باران یاران گرد آمدند ؛ حضرتِ مولانا
 شمس‌الدین این قضیه را حکایت کرد ؛ بعد از آن فرمود که پیش
 ازین که کافه انبیا و اولیا سعیا می‌کردند تا از دیدهای خلاقِ مستور
 و مخفی شوند و کسی بر حال ایشان مطلع نشود ، درین حال حضرتِ
 ۱۲ خداوندگار من چندانی در راه عشقِ حق کوششی وجدِ بلیغ نمود که
 از دیدهای پادشاهان نهانی هم نهان ماند ؛ چنانکه فرمود **إِنَّ اللَّهَ أَوْلِيَاءُ**
 ۱۵ **الْأَخْفَاءِ** ، ترا کسی بشناسد که اوت کس کرده است ، دیگر گریست
 نداند که ناپدیدستی

(۴/۴۱) همچنان از کُمَلِ یاران منقولست که روزی فقهایی

- ۱۸ حساد از سرِ انکار و عناد از حضرتِ مولانا سؤال کردند که شراب
 حلالست یا حرام ؟ و غرضِ ایشان عیرُضِ پاکِ شمس‌الدین بوده ؛
 بکنایت جواب فرمود که تا که خورد ؛ چه اگر مَشکی شراب را

T, II, 71; H, II, 135

۴۰۱ K T ۱۶۸ B ب ۱۷۹ Z ۴۱/۱

۴ دعا KZ : B || کرده KZ : + دعا کرده B || آسمان KZ ~ زمین B ||

۵ پاک KB : Z || ۶ برق KZ ~ رعد B || ۱۴ چنانکه KB : چنان Z || ۱۸ حساد

KZ : B || سر KZ : B || که KZ : B -

- در دریا ریزند متغیر نشود و او را مکدر نگرداند و از آن آب وضو
 ساختن و خوردن جایز باشد ، اما حوضکِ کوچک را قطره شراب
 بی گمان که نجس کند و همچنان هر چه در بحر نمکلاں افتد حکم نمک
 3 گیرد و جواب صریح آنست که اگر مولانا شمس الدین می نوشد او را
 همه چیزها مباح است که حکم دریا دارد ؛ و اگر چون تو غرخواهری
 6 کند نان جوینت هم حرام است

شعر (رمل)

- این نباشد و ر بُوذ ای مرغِ خاک
 9 بحرِ قُلْزُم را ز مرداری چه باک
 نیست دُونِ اَلْقُلْتَبِینِ و حوض خُرد
 که تواند قطره ایش از راه بُرد
 12 آتش ابراهیم را نبُوذ زیان
 هر که نمرود یست گوی ترس از آن
 گرولی زهری خورد نوشی شود
 15 و ر خورد طالب سپه هوشی شود

- (۴۲/۴) همچنان از حضرت سلطان ولد منقولست که روزی
 حضرت مولانا شمس الدین صفت زنان نیک و عفت ایشان می کرد ؛
 18 فرمود که باین همه حال اگر زنی را بالای عرش جا دهند و او را
 از ناگاه نظری بدینا افتد و در روی زمین قضیّی را بر خاسته بیند ،

T, II, 72 ; H, II, 36

۴۰۱ K آ ۱۶۸ B ب ۱۷۹ Z ۴۲/۴

2 حوضک : KZ : حوض B || 3 همچنان KB : همچنین Z || نمکلاں ZB : نمکدان

6 جوینت BZ : جوین K || 19 بر خاسته KZ : بر پا خاسته B

13-8 این نباشد ... از آن : MN ، ج ۲ ، ص ۴۳۲ / ۳۳۰۸-۳۳۱۰ : MA ،

ص ۲۷۸-۲۸

- دیوانه وار خود را پرتاو کند و بر سر قضیب افتد ؛ از آنک در مذهب ایشان بالاتر از آن چیزی نیست ؛ بعد از آن فرمود که شیخ علی حریری که در دمشق می بود ، مردی بود صاحب قدم و روشن دل ؛ هر کرا 3 در سماع نظر کردی ، در حال ارادت آوردی ، و خرقه که شیخ می پوشید همچنان شاخ شاخ بود و در وقت سماع تمامت اعضااش پیدا بود ؛ مگر پسر خلیفه را هوس سماع او شد از پسر که صفت حال او می شنید ؛ 6 چون از در مقام درآمد تا اهل سماع را تفرج کند شیخ را بر وی نظر افتاد ، فی الحال مرید شد و جامه پوشید ؛ خبر ارادت او بمصر بخلیفه رسید ، بغایت رنجید و آهنگ قتل او کرد ؛ چون خلیفه روی شیخ را بدید باخلاص تمام بذو روی آورد ؛ خاتون خلیفه را هم ارادت آن شد که او را ببیند ؛ شیخ را بخانه دعوت کردند ، خاتون پیش آمد و در قدم شیخ سر نهاده میخواست که دستبوس شیخ کند ، 12 شیخ ذکر خود را پرتاب کرده بدستش داد که مزار تو آن نیست ، این است و بسماع شروع کرد ؛ خلیفه را از آن حال اعتقادش یکی در هزار شد 15

(۴۳/۴) همچنان منقولست که منکوحه مولانا شمس الدین کیمیا

- خاتون زنی بود جمیله و عقیفه ؛ مگر روزی بی اجازت او زنان او را مصحوب جدّه سلطان ولد برسم تفرج بیابش بردند ، از ناگاه 18 مولانا شمس الدین بخانه آمده مذکوره را طلب داشت ؛ گفتند که جدّه

T, II, 73 ; H, II, 137

۴۳/۴ Z ۱۸۰ B ۱۶۸ ب K ۰۲

2 که شیخ KZ : شیخ B || 4 می پوشید BZ : پوشید K || 6 صفت حال KZ : — B ||

8 فی الحال BZ : در حال K || 10 آورد KZ : آورده B || 13 مزار BZ : مراد K ||

17 او زنان KZ : B || 18 جدّه KZ : جد B || 19 آمده KB : آمد Z

سلطان ولد با خواتین اورا بتفرج بردند ، عظیم تولید وبغایت رنجش نمود ؛ چون کیمیا خاتون بخانه آمد فی الحال دردِ گردن گرفته همچون چوب خشک بی حرکت شد ، فریاد کنان بعد از سه روز نقل کرد ؛
 3 همچنان چون هفتم او بگذشت باز بسوی دمشق روانه شد در ماه شعبان سنه اربع و اربعین و سیتمائه

(۴۴/۴) همچنان اُمّای اسرار خصمهمُ اللهُ بِفَيْضِ الْاَنْوَار
 6 چنان روایت کردند که روزی حضرت مولانا فرمود که روزی مرا عروجِ عوالم ملکوت و سلوکِ مسالکِ جبروت دست داده بود ،
 9 چون بآسمانِ چهارم رسیدم کُره آن فلک را تیره رو دیدم و از ساکنانِ بیت المعمور ، و مغمورانِ عالم نور ، از غیبِ آفتاب سؤال کردم ، از قدسیانِ حضرت جواب شنیدم که آفتابِ ما بزیارتِ حضرت سلطان الفقرا شمس الدین تبریزی رفته است ؛ بعد از تفرجِ مقامات و مطالعهِ آیاتِ سماوات چون بچرخِ چهارم باز رسیدم نیز اعظم در مرکزِ خود بفیضِ انوار و اشعه ضیا مشغول دیدم

بیت (رمل)

15

چون حدیثِ روی شمس الدین رسید شمسِ چارم آسمان سر درکشید
 (۴۵/۴) همچنان روزی جنازه جوانی را باتقی ابریشمین و آرایشِ تمام می بردند ، و اهلِ عزا و مردم نوحه ها می کردند و جزعی

18

۴۵-۴۴/۴ Z ۱۸۰ ب ۱۶۸ B ۴۰۲-۴۰۳ K

T, II, 74-5 ; H, II, 137-8

7 که KZ : B 16 b سر Z : سو B رو K 17 ابریشمین KB : بریشمین Z ||

18 نوحه ها BZ : نوحه K

16 چون ... درکشید : MN ، ج ۱ ، ص ۱۲۳/۱۰ MA ، ص ۲۰/۴

می نمودند، از ناگاه حضرت مولانا شمس الدین مقابل افتاده فرمود که
این نامراد پر حسرت را کجا می برند، تا ما را ببرند که سالها درین
حسرت خونِ جگر می خورم و آن دست نمی دهد

3

شعر (رمل)

مرگ اگر مردست آید پیش من

6

تا کشم خوش در کنارش تنگ تنگ

من ازو جانی برم بی رنگ و بو

او ز من دلّقی ستاند رنگ رنگ

9

و همچنان اگر مرده را که می برند بیانِ عیانِ حالِ خود زبان بوزی
و باظهارِ اسرارِ مرگ اجازت رسیدی چها گفتی و چها نمودی

(۴۶/۴) همچنان منقولست که روزی حضرت مولانا قدس الله

12

سره العزیز فرمود که چون خداوندیم و بجان پیوندم مولانا شمس الدین
از کسی رنجیدی دعا کردی و گفتی که خدات عمر دراز و مال بسیار دهاذ

(۴۷/۴) همچنان منقولست که روزی حضرت ولد روایت

15

کرد که وقتها مولانا شمس الدین از مریدان و عاشقانِ خود خبرزه
میخواست، البته خبرهای شیرین می آوردند می خورد و پوسته‌ها را
بر سر ایشان می زد که ای مردگان چه آوردید؟ و در آن حالت ایشان را
کشفها می شد و از عالمِ غیب غریب چیزها می دیدند و خرقِ
حُجُب می کردند

18

۴۶/۴ - ۴۷ Z ۱۸۰ ب B ۱۶۸ ب K ۴۰۲ - ۴۰۳

T, II, 75; H, II, 138

6 خوش KZ : من B || 7 بی رنگ KZ : از رنگ B || 11 - 13 همچنان ... دهاذ BZ :

K - || 14 منقولست که K : BZ || 17 که KZ : B -

(۴۸/۴) الحکایه : همچنان حضرتِ ولد حکایت فرمود که
روزی حضرتِ پندرم در عظمتِ شانِ مولانا شمس الدین از حدِ
بیرون مدحها فرمود و در بیانِ بزرگی و درجات و انواعِ کرامات و قربتِ
3 او را اطلاع بر ضمایرِ مریدان و چیزهای دیگر که در بیان نایذ چندانی
گفت که تمامتِ یاران حیران شدند و این بیت را گفت

شعر (رمل)

6

شمسِ تبریزی که گامش بر سرِ ارواح بود
پا منته تو سر بنه بر جایگاهِ گامِ او

9 و من از غایتِ شادی که شیخِ مرا علی ملأ الکرام مدح و اکرام کرد ،
دوان بحجره* مولانا شمس الدین رفتم و سر نهادم و دستِ مبارکش را
بوسیده بر دیده* خود مالیدم و عشقِ بازیهای کردم تا حضرتِ شمس الدین
12 از حرکاتِ من تعجب نمود ، فرمود که بهاء الدین بجدّ لطفها می فرمائی
و دلدارها می کنی ، چه هیچ ازین قبیل حرکاتِ اهلِ سیل نکرده
بودی ، چو نیست ؟ گفتم : حضرتِ پندرم چندانی عظمتِ شمارا بیان
15 کرد که همگان دیوانه شدیم ، و اگر هزار سال تمام عمرم باشد و بر فرقِ
سیر در بندگی* شما خدمت کنم و همه در محلّ قبول افتد هنوز منت
بر جانِ این بنده* مخلص خواهد بودن و گفتم :

شعر (هزج)

- پیروزِ جهانِ غلامِ بیروزه* تو
 3 زنبیلِ زنانِ گدایِ دریوزه* تو
 صد سالِ فلکِ خدمتِ خاکِ تو کند
 نگزارده باشد حقِ یکِ روزه* تو
 6 فرمود که بهاء الدین، آنچه حضرتِ مولانا در حقِ ما فرمود حقّ است ،
 نتوانم گفتن که نیست ؛ اما والله ثمّ والله صد هزاران همچون شمس الدینِ
 تبریزی از آفتابِ عظمتِ مولانا ذره* بیش نیست

شعر (هزج)

- در پرتوِ آفتابِ عالمِ گیرت آن ذره که در شمار نایب مائیم
 بعد از چندین مکاشفات و سیّرِ سیّرِ ملوکِ سلوک و قربتِ انوار
 12 و صحبتِ ابرار و مشاهده* عالمِ غیب که ملکِ مطلقِ منست تا غایت
 هنوز بر پای مولانا نتوانستم رسیدن ، تا خود بحقیقتِ او که رسد ؟
 (۴۹/۴) همچنان اکابرِ اصحاب- کبار ، رضوانُ الله علیهم
 15 اجمعیّن ، از حضرتِ مولانا عظمَ الله ذِکْرَه ، روایت کردند که
 روزی جماعتی از حضرتِ مولانا شمس الدین سؤال کردند که توحید
 چیست ؟ فرمود که سؤال کردن از شیخ بدعتست ؛ توحید آنست که
 18 بدانی همه چیزها آنِ خداست و از خداست و بخداست و باز گشت بخداست

- وَأَمَّا آتِجَ أَنْ خَدَّاسَتْ لِيْلَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا فِيهِنَّ (۱۲۰/۵) ، وَأَمَّا آتِجَ از خَدَّاسَتْ وَمَا بِيَكُم مِّنْ نِّعْمَةٍ فَمِنَ اللَّهِ (۵۳/۱۶) قُلْ كُلُّ مِّنْ عِندِ اللَّهِ (۷۸/۴) ؛ وَأَمَّا آتِجَ بِخَدَّاسَتْ 3
 أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ (۲۵/۳۰) وَأَمَّا آتِجَ بازگشت
 بِخَدَّاسَتْ وَالَّتِي اللَّهُ تَرْجِعُ الْأُمُورَ (۲۱۰/۲ ؛ ۱۰۹/۳ ؛ ۴۴/۸ ، ۷۶/۲۲ ، ۴/۳۵ ، ۵/۵۷) ؛ وَالَّتِي تَرْجِعُ الْأُمُورَ كُلُّهُ (۱۲۳/۱۱) ؛ 6
 وَالَّتِي تَرْجِعُ الْأُمُورَ (۱۸/۵ ، ۳/۴۰ ، ۱۵/۴۲ ، ۳/۶۴) ، هر که خوذرا
 شناخت بِمُحَدَّثِي خَدَّای خوذرا شناخت بِقَدیمی ؛ هر که تَنِ خوذرا
 شناخت بِجَفَا ، خَدَّای خوذرا شناخت بِوفا ؛ هر که تَنِ خوذرا شناخت 9
 بِخَطَا ، خَدَّای خوذرا شناخت بِعَطَا

- (۵۰/۴) همچنان شیخ محمودِ صاحبِ قران ولدِ بَجَّار ،
 رَحِمَهُ اللَّهُ ، از یارانِ قدیمِ روایت کرد که روزی اکابرِ اصحاب 12
 بِحَضْرَتِ مولانا شمس الدین گفته باشند که حضرتِ مولانا را در حقِّ
 شما عَنایتِ عظیم است و محَبَّتِ بی حد ؛ تا حدّی که چندین هزار
 غزلیات را بنامِ مبارکِ شما مُطَرَّرْز و معزَّرْز گردانیده است و آن 15
 معانی بذکرِ شما برآز و طراز می بخشد ؛ گفت : والله والله بدستِ
 قدرتِ چنان پادشاهی افتاده ام که اگر خواهند بعِشْمِ می رسانند
 و اگر خواهند بفِشْمِ فرو می برد ، چنانک فرمود : 18

۵۰/۴ Z ۱۸۱ B ۱۶۹ K ۴۰۵

T, II, 78 ; H, II, 140

3 آتِجَ BZ : + بازگشت Zh || 9 بِجَفَا KZ : بِجَفَا B || خَدَّای KZ : خَدَّای B ||

15 غزلیات را KZ : غزلیات B || 17 چنان BZ : جان K

شعر (هزج)

دلم همچون قلم آمد بآنگشتانِ دلداری

۳ که امشب می نویسد زی نویسد باز فردا ری

قلم را هم تراشد او رقاع و نسخ و غیر آن

قلم گوید که تسلیم تو دانی من کیم باری

۶ (۵۱/۴) همچنان حضرت مولانا را بخدمتِ او چندانی محبت

و تعلقِ جانی بود که بعد از غیبتِ ایشان هر که بدروغ خبر دادی و گفتی

که مولانا شمس الدین را فلان جا دیدم ، در حال دستار و فرجی مبارک

۹ خود را بمبشتر ایثار کردی و شکرانها دادی و شکرها کردی و شگفتی ؛

روزی مگر شخصی خبر داد که مولانا شمس را در دمشق دیدم ، چندانی

بداشت نمود که توان گفت ؛ و هر چه از دستار و فرجی و کفش و موزه

۱۲ پوشیده بود ، بوی بخشید ؛ عزیزی از یاران گفته باشد که او دروغ

خبر داد - هرگز ندیده است ؛ حضرت مولانا فرمود که برای خبر

دروغ او دستار و فرجی دادم ، چه اگر خبرش راست بودی بجای جامه

۱۵ جان می دادم و خود را فدای اومی کردم

(۵۲/۴) الحکایه : همچنان متقدمانِ اصحاب و مقدمانِ احباب

طوبی لهم و حسنُ متاب (۳۱/۱۳) چنان روایت کردند که روزی

۱۸ در خانقاه نصر الدین وزیر رَحِمَهُ اللهُ اجلاسِ عظیم بود و بزرگی را

بشیخی تزیل می کردند و جمیع علما و شیوخ و عرفا و حکما و امرا و اعیان

۵۱/۴ - ۵۲ Z ۱۸۱ ب - ۱۸۲ T B ۱۶۹ ب K ۴۰۶

T; II, 79-80; H, II, 141-2

8 دستار KZ: دستاری B 12 12 بود KZ: بوده B 16 16 الحکایه

Z - : KB

بجمهم در آن مجمع حاضر بودند و هر یکی در انواع علوم و فنون
 حکمت کلمات می گفتند و بحثهای شگرف می کردند ، مگر حضرت
 مولانا شمس الدین در گنجی بسان گنجی مراقب گشته بود ؛
 از ناگاه برخاست و از سر غیرت بانگی برایشان زد که تا کی ازین
 حدّثنا می نازید ؟ و بر زین بی اسب سوار گشته در میدان مردان
 می نازید ؟ خود یکی در میان شما از حدّثتی عَنْ رَبِّی خبری نگوید ؟
 و تا کی بعضای دیگران بپا روید ؟

شعر (رمل)

- ۹ پای استدلالیان چوبین بوذ پای چوبین سخت بی تمکین بوذ
- و این سخنان که می گوئید ، از حدیث و تفسیر و حکمت و غیره سخنان
 مردم آن زمانست که هر یکی در عهد خود بمسند مردی نشسته بودند
 و از ورود جالات خود معافی گفتند و چون مردان این عهد شمائید ،
 اسرار و سخنان شما کو ؟ همشان خب کرده از شرمساری سر در پیش
 انداختند ؛ بعد از آن فرمود که از دور آدم هر فرزندی که از عالم
 قدام عدم قدام بخطه وجود نهاذ از انبیا و اولیا هر یکی را علی
 حده منصبی و کاری بوذ ؛ بعضی کاتب وحی بودند و بعضی محلّ وحی ؛
 اکنون جهدی کن که هر دو باشی : هم محلّ وحی حق ، و هم کاتب وحی
 خود باشی إِنَّا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ (۱۸/۱۱۱ ؛ ۶/۴۱) و سبب نزول این

۳ در کنجی KZ : بکنجی B || کنجی KZ : کنج B || ۴ سر BZ : K —
 زده B || ۵ بر KZ : در B || ۶ در میان KB : Z — || ۸ شعر KZ : B —
 ۱۳ اسرار و سخنان KZ : B — || غب کرده KZ : خبک B

۹ پای ... تمکین بوذ : MN ، ج ۱ ، ص ۲۱۲۸/۱۳۰ ؛ MA ، ص ۵۶/۱۵

حضرت مولانا را معلوم است که امیر المؤمنین علی رضی الله عنه دهه عاشورا را با مصطفی موافقت کرده بود و در آن شبها رسول هیچ نمی خورد؛ مصطفی درو نظر کرد؛ اثر ضعف دید؛ فرموده اَسْتُ ۳
كَأَحَدِكُمْ آیت آمد که قُلْ إِنَّا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ ؛ فرق این
قدرست که یُوْحَىٰ اِلَىَّ (۱۱۱/۱۸ ؛ ۵۰/۳۴)

شعر (رمل)

تو بت حیوان بجائی از مَلَكَتِ تا روی هم بر زمین وهم بر فلک
تا بظاهر مِثْلُكُمْ باشد بشر با دل یُوْحَىٰ اِلَیْهِ دیده ور

نبی را وحی بود بجزئیل وهم وحی القلب بود؛ ولی را نیز همین بود ۹
لَا یَسْعَی فِیهِ نَبِیُّ مُرْسَلٌ وَلَا مَلَكٌ مُّقَرَّبٌ ، الْحَقُّ یَنْطِقُ
عَلَى لِسَانِ عُمَرَ وَشَمَارَا این روی نموده است و بدو که روی نموده
است، عالمیان را روی بسوی او کرده اند و این رباعی را فرمود ۱۲

شعر (رباعی)

ای گرسنه وصل تو سیرانِ جهان
ترسان ز فراق تو دلیرانِ جهان ۱۵
با چشم تو آهوان چه دارند بدست
ای چشم تو پای بند شیرانِ جهان

۶ شعر K : — BZ || ۱۱ عمر KZ : عل B

۷-۸ تو . . . دیلمور : MN ، ج ۲ ، ص ۳۷۷۶ / ۴۶۰ ؛ ۳۷۷۷ ؛ MA

ص ۲۸ / ۱۸۹

همانا که حضرت مولانا خود را برداشت و در حوضِ خانقاه انداخت
و آن روز سماعی عظیم شد ، و چندی علما و اکابر مرید و بنده شدند
3 که در تقریرِ تحریر گنجند ؟

(۵۳/۴) همچنان روزی در مجمعِ علما مولانا شمس معرفت
می فرمود ، گفت : این همه تحصیل کردن و علوم خواندن آدمی وزحات
6 کشیدن برای آنست تا نفسِ حرونِ او همچون هرونِ موسی منقاد
و ذلول شود و تذلل و مسکنت نماید ، چنانکه یوغی را در گردنِ گاو
برای آن کنند تا رام شود و بآرامِ تمام زمین را شیار کند تا آن زمینِ دانا
9 دانه پذیرنده شود و بعوضِ خار و خَشْکِ خَشْکِ انواعِ حبوب
و ریاحینِ رعنا دمذ و از آن گیلهای گلهای دمذ ، و چون آن علم ترا
مطیع و منقاد نتواند کردن ، پس آن علم عتّا و زحت باشد آدمی را

12 شعر (خفیف)

علم کز تو ترا بنستاند   جهل از آن علم به بود صد بار

(۵۴/۴) همچنان حضرت ولد قدّس الله سرّه العزیز روایت کرد که
15 روزی حضرت پذیرم را در خلوتِ خود حالتِ انسلاخ شده بود و تا چند
ساعتِ رصدی در آن استغراق مانده ؛ بعد از آنکه از عالمِ وله باز آمد ،
بطریقِ نیاز از آن حال استفسار کردم ؛ فرمود که بهاء الدین شخصی را
18 دیدم در بغداد که سالهای بسیار بر ریاضت و مجاهده مشغول گشته بود و با تنِ

T, II, 82-83; H, II, 143   ۴۰۸ K آ ۱۷۰ B ب ۱۸۲ Z ۵۴ - ۵۳/۴

2 سماعی KB : سماع Z 3 تقریر KZ : + و B 5 علوم KBZh : نجوم Z ۱۱

6 آنست KZ : + که B 8 کنند KZ : کند B 9 خشک خشک KB : خشک Z ۱۱

10 گلهای دمذ BK : گلهای دمذ Z 12 شعر KZ : — B 13 b بار KB : + الحکایه Z ۱۱

18 در بغداد KZ ~ که B ۱۱ مجاهده KB : مجاهده Z

- لاغر و گردنِ باریک و چهرهای زرد زاریها می کرد و صاحب دردِ
عظیمش دیدم ، تا حدّی که بر روی آبِ شط سجاده می انداخت
و نماز می کرد و با این همه قربت و قدرت از حق تعالی التماس می کرد که
۳ الها و پادشاهها ! بهتر ازین حالت و حیرتم بیخوش که ازینها مرا هیچ
سودی نیست ، همین لحظه بگوشِ او گفتم که حضرتِ مولانا شمس الدین
۶ مادر دمشق است ، گردِ هنگامها می گردد و تفرّجِ خلایق می کند ،
اکنون آنجایگاه رو تا آن پادشاهِ عشق ترا بدین حال بیند و بر این
زاری و زاری تو بخندد تا مطلوبت میسر شود و از درونت حالتی که
جویانِ آنی ، سر زند ؛ هماندم آن درویشِ دلریش نصیحتِ مرا قبول
۹ کرده بی توقّف روانه شد ؛ چون بدمشق بحضرتِ مولانا شمس رسید
و هیأتِ آن فقیرِ زار بنظرِ مبارکش خوش آمده در حال تبسمی
بکرد ، همانساعت در باطنِ او نوری و شوری از عالم غیب سر زد
۱۲ و شوری عظیم پدید آمده در چرخِ برین برآمده ، بکمالی رسید که
غایتِ نهمت و نهایتِ همتِ عارفان کامل است ، والله یَرْزُقُ مَنْ یَشَاءُ
۱۵ بِغَیْرِ حِسَابٍ (۲/۲۱۲ ؛ ۳/۳۷ ؛ ۲۴/۳۸)

شعر (منسرح)

- یک نظر ی بیش نیست آن فقیر ای پسر
۱۸ بر بردت آن نظر سوی اثیر ای پسر
(۵۵/۴) همچنان خلفای عظام عَظَّمَ اللهُ قَدَرَهُمْ از حضرتِ
مولانا روایت کردند که روزی بیاران حکایت می کرد که در اوایلِ

T, II, 85 ; H, II, 144

۴۰۸ K ب ۱۷۰ B ب ۱۸۲ Z ۵۵/۴

۳ نمازی کرد KB : نمازی کرد Z || ۷ عشق KZ : — || بدین KZ : برین B || حال
— : KZ || ۸-۱۰ ... شد KZ : — || مطلوبت Z : مطلوب K || ۱۲ شوری KZ :
سوزی B || ۱۴ نهایت B : عنایت KZ || عارفان KZ : عرفان B || ۱۷ پسر Z : + نهایت KB

- حالات اوقات کلماتِ مولانای بزرگت را رضی الله عنه مطالعه می کردم
 و لایزال بایستی که در آستینم بودی و حضرتِ مولانا شمس الدین از
 مطالعه آن مرا منع می کرد؛ همانا که جهتِ رعایتِ خاطرِ مبارکتِ
 او مدتی ترکِ مطالعه کرده بودم، شبی در خواب دیدم که در مدرسه
 قراطائی با جماعتی نشسته بودم و بمطالعه آن کتاب مشغول گشته؛ چون بعالم
 صورت باز آمدم، می بینم که مولانا شمس الدین از در درآمد و فرمود که
 چرا باز بمطالعه آن شروع کردی؟ گفتم: حاشا! زمانیت که بمطالعه
 آن مشغول نگشته ام؛ فرمود که دوش در مدرسه قراطائی با جماعتی
 بنشسته بودی و مطالعه آن کتاب نمی کردی؟ چه اغلب خوابها فکری
 و ذکر است، چه اگر در فکرت نبودی هم در خوابت نمودی؛ بعد
 از آن چندانکه مولانا شمس الدین در قیدِ حیات بود بدان معنی نپرداختم
 (۵۶/۴) همچنان اعزّه اصحاب روایت کردند که روزی حضرت
 شمس الدین در بندگی خداوندگار نشسته بود و اکابر شهر حاضر بودند؛
 فرمود که مرا چنان مریدی می باید که تمامتِ مشایخِ کامل و عارفان
 واصل از کمال او قاصر مانند او را اصلاً قابلیتِ کمال نباشد و همگان
 از آن عاجز مانند من او را بکمال رسانم و کاملِ مُکَمِّل گردانم
 و خدا را بی ریب و تخمین بوی بنایم؛ قدرتی چنانکه اُبْرِیْ اَلْاَکْمَمَه
 وَالْاَبْرَصَ وَالْاَحْيِیَ الْمَوْتِی (۴۹/۳) و در قدرت کن فیکون کس
 سخنِ قابلیتِ نگوید

شعر (رمل)

قابلی گر شرطِ فعلِ حق بُدی هیچ معدوی بهستی نآمدی

تمامتِ باران سر نهادند و آن قدرتِ عظیم را آفرینها کردند 3

شعر (هزج)

خداوندی شمس الدینِ تبریز و رای هفت چرخِ نیلگونست

بزیرِ رانِ او تقدیر رام است اگر چه نیک تندست و حروست 6

هر آن شکلی که شیران حل نکردند برِ او جمله بازی و فسونست

فصل

فی بعضِ معارفِ حضرتیه و لطایفِ معانیهِ قَدَّسَ اللهُ لَطِیفَتَه 9

(۵۷/۴) همچنان منقولست که روزی در مدرسه، مولانا معرفت

می فرمود، گفت: خداوندِ سبحانه و تعالی ازین همه خلق سه چیز

در خواست: یکی فرمان برداری، دوم پسندکاری، سوم یا ذ داری؛ 12

فرمان برداری عبادتست، پسندکاری عبودیتست؛ یا ذ داری معرفتست؛

بارِ خود از مردمان بر دار و بارِ ایشان بکش و طمع از ایشان ببر،

و آن خود پیشِ ایشان نه، ایشان توانگری می خواهند تو درویشی 15

خواه، ایشان عزّ می خواهند، تو ذلّ خواه

T, II, 87; H, II, 142 ۴۱۱-۴۱۰ K ب ۱۷۱ B ب ۱۸۳ Z ۵۷/۴

b 6 و KZ: B — b 7 و KZ: B — 12 سوم KZ: سیوم B 16 می خواهند BZ:

خواهند K

2 قابل ... نامذی: MN، ج ۵، ص ۱۰۴۲/۹۹، MA، ص ۱۲/۴۷۱

- (۵۸/۴) همچنان سؤال کردند که معرفت چیست؟ فرمود:
- معرفت زندگی، دلست بخدای عَزَّ وَجَلَّ؛ آنچ زنده است بمیران
 3 و آن تنِ تست، و آنچ مرده است زنده کن و آن دلست، و آنچ حاضر است
 غایب کن و آن دنیا است، و آنچ غایب است حاضر کن و آن آخرت است؛ و آنچ
 هست بود نیست کن و آن هواست، و آنچ نیست بود هست کن و آن نیت
 6 است؛ معرفت در دلست و شهادت بر زبانت، و خدمت بر اندام؛ اگر از
 دوزخ رستن خواهی، خدمت کن و اگر بهشت خواهی طاعت کن و اگر
 شفاعت خواهی نیت کن و اگر مولی خواهی روی بدو آ که بیایی، هم اندر
 9 ساعت هر که مرا شناخت، آهنگش من کند و هر که مرا خواهد،
 مرا جوید و هر که مرا جوید، مرا یابد و جز من هیچ نگزیند؛ یکی پرسید که
 چه کنم که بتو رسم؟ گفت: تن بگذار و بیا، حجاب بنده از خدا تن است؛
 12 تن چهار چیز است: فرج است و گلو و مال و جاه؛ حجاب خاص
 دیدارِ طاعت و دیدارِ ثواب و دیدارِ کرامت است، و الله اعلم
- (۵۹/۴) فصل دوم، علامتِ عارف آنست که مانده نگردد از
 15 یاد کردِ دوست و سیر نشود از دوستی او، خوشتر از ذکر طعام
 نیست در دهان یقین بر خوانِ رضا؛ علامتِ عارف سه چیز است: اول
 دل مشغولی بفکرت و تن مشغولی بخدمت و چشم مشغولی بقربت؛ همچنان
 18 علامتِ عارف آنست که دنیا را بنزد او خطر نبوذ و عقبی را بنزد او اثر
 نبوذ و مولی را بنزد او بدل نبوذ؛ علم سه چیز است: زبانِ ذاکر،
 و دلِ شاکر، و تنِ صابر؛ همه جانها از تن بر آیند تشنه مگر جانِ یاد

- کننده* خدای عزّ و جلّ ؛ هر تنی که درو علم نیست چون شهر بست
 که درو آب نیست ، و هر تنی که درو پرهیز نیست چون درخت نیست
 3 که برو بار نیست ، و هر تنی که درو شرم نیست چون دیکت که درو
 نمک نیست ، و هر تنی که درو جهد نیست چون بنده ایست که وی را
 خداوند حاجت نیست ؛ چهار چیز عزیزست : یکی توانگر بردبار ،
 6 و درویش خرسند خوار ، و گناهگار ترسگار ، و عالم پرهیزگار ؛ از
 علم منفعت باید ، و از کار عافیت ، و از گفتار نصیحت ؛ جوینده دنیا را از
 کسب و تجارت چاره نیست ، و جوینده عقبی را از طاعت و خدمت
 چاره نیست ، و جوینده مولی را از بلا و محنت چاره نیست ، و جوینده*
 9 علم را از ذلت و غربت چاره نیست ؛ هر که علم در آسانی جوید در
 رنج بماند ، و هر که در رنج صبر کند آسانی برسد ، و هر که عزّ جوید
 بزودی بذل رسد ، و هر که توانگری جوید در درویشی بماند ، و هر که
 12 در درویشی صبر کند بتوانگری رسد ؛ عالم را سه خصلت باید :
 حلیمی و بی طمعی و پرهیزگاری ؛ بزرگترین همه چیز دو چیزست :
 15 یکی علم و یکی حلم

- (۶۰/۴) فصل سوم ، یکی سؤال کرد از حکمت ؛ فرمود که
 حکمت بر سه گونه است : یکی گفتار ، دوم کردار ، سوم دینار ؛
 18 حکمت گفتار علان راست ، حکمت کردار عابدان راست ، و حکمت
 دینار عارفان راست ؛ حکیم خشم نگیرد بر آن کسی که او را خلاف

T, II, 89 ; H, II, 149

۶۰/۴ Z ب ۱۸۴ B ب ۱۷۱ K ۱۱۲

6 گناهکار KB : گامکار Z 7 عافیت KZ : عاقبت B 8 جوینده* KZ : چون بنده* B 9

8 جوینده* KZ : چون بنده* B 16 سوم KZ : سیوم B 17 سوم KZ : سوم B 18 کردار

B — : KZ

کند و کینه نگیرد بآنکس که او را جفا کند؛ بسطای را گفتند که تو
 بر سر آب و هوا می روی، گفت: چوب خشک بر سر آب می رود؛
 مرغان نیز در هوا می پرند، جاذوان نیز بیک شب از قاف تا بقاف
 می روند، پس کار مردان آنست که بر هیچ چیز دل نبندد جز بر
 خدای تعالی

- 6 (۶۱/۴) همچنان سخاوت چهار چیز است: سخاوت مال زاهدان
 راست، سخاوت تن مجتهدان راست، سخاوت جان غازیان راست،
 سخاوت دل عارفان راست؛ زاهدان مال بدهند و معرفت بستانند،
 9 چنانکه قرآن گفت: تِلْكَ أَلْدَارُ الْآخِرَةِ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ
 عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا (۸۳/۲۸)؛ مجتهدان تن بدهند هدایت
 بستانند، چنانکه قرآن گفت: وَالَّذِينَ جَاهِدُوا فِيْنَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ
 12 سُبُلَنَا (۶۹/۲۹) و غازیان جان بدهند، حیات باقی بستانند، چنانکه
 قرآن گفت: بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ (۱۶۹/۳)؛ عارفان دل
 بدهند و محبت بستانند. چنانکه قرآن گفت: يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ
 15 (۵۴/۵) ندیدم چیزی نیکوتر از تواضع؛ خرسند شوید بذات آنچ در دستست؛
 و نومید شوید آنچ در دست دیگرانست؛ عزّ پیغامبران در نبوتست
 و عزّ علما در تواضع است و عزّ اولیا در حلم است؛ و عزّ درویشان در
 18 خرسندی و عزّ توانگران در سخاوت، و عزّ عابدان در خلوت؛ دین را
 نگه دارید بدو چیز: یکی بسخاوت و دوم بنیک خوئی؛ از مرگ
 گریختن نتوان، روزی آدمی از آدمی نتواند گریختن؛ الرِّزْقُ مَقْسُومٌ.

- وَالْأَجَلُ مَعْلُومٌ ، وَالْحَرِیصُ مَحْرُومٌ ، وَالْبَخِيلُ مَذْمُومٌ ،
وَالْحَاسِدُ مَذْمُومٌ ، وَالْعَارِفُ مَرْحُومٌ ، وَالشَّيْطَانُ مَرْجُومٌ ؛
تدبیر بتقدیر سوذ ندارد ، از اجلِ خویش در نخواستی گذشت ، و بآملِ 3
خویش نخواستی رسید و از روزی خود باز نخواستی ماندن ، و روزی
دیگر بتو نخواستند داد ؛ پس چرا کشتی تنِ خود را ؟ ای فرزندی
آدمی ؛ توانگری در خرسندیست و سلامتی در تنهاییست ، و آزادی در بی 6
آرزوییست ؛ و دوستی در بی رغبتی است ، و برخورداری در صبر کردنست ،
طامع را عزّ نیست و قانع را ذلّ نیست و آزاد بنده گردد و طمع ،
و بنده آزاد گردد بخرسندی 9

(۶۲/۴) فصل چهارم : فرمود نیاز شرم را ببرد ، و کبر دین را

- ببرد ؛ مردِ حریص هم طبعِ ابلیس بود ، هر کجا طمع آمد ، جمع آمد ؛
و هر کجا جمع آمد ، منع آمد ؛ هر کجا که منع آمد ، قطع آمد ؛ و هر کجا که 12
قطع آمد ، کفر آمد ؛ و هر کجا کفر آمد آتش آمد ؛ همچنان اگر
از جسم بگذری بجان رسی ، بحدّی رسیده باشی ؛ حقّ قدیم است ، از کجا
یابذ حادث قدیم را ، ما لیلُ الرّابِ وربُّ الارباب ؛ نزدِ تو آنچه بدان بجهی 15
و برهی جانست ، دانک اگر جان بر کف نهی و ببری چه کرده باشی ؟

شعر (رمل)

- عاشقانت برِ تو تحفه اگر جان آرند
بسرِ تو که همه زیره بکرمان آرند 18

T, II, 91 ؛ H, II, 150 ۴۱۴ K ب ۱۷۲ B آ ۱۸۵ Z ۶۲/۴

2 الحاسد KZ : الحاسد B || والشيطان مرجوم BZ : — K || 3 بامل Z : باجل K

بابل (?) B || رسیذ KZ : رسیذ B || 4 ماندن Z : ماند KB || 5 کشتی Z : کشتی B کفتی B ||

8 قانع را KZ : قانع B || 11 جمع آمد BZ : — K || 12 هر کجا که منع آمد BZ : — K ||

12-13 که قطع Z : قطع KB || 13 همچنان KZ : شمر B || 19 آرند KB : آری Z

زیرہ بکرمان بری ، چه قیمت و چه نرخ و چه آب روی آرد ؟ چون
چنین بارگاہیست ، اکنون او بی نیاز است ، تو نیاز برکہ بی نیاز
نیاز را دوست دارد ، بواسطہ آن نیاز ازین حوادث ناگاہ بچی ، از قدیم 3
بتو چیزی پیوند و آن عشق است ، دام عشق آمد و درو پیچید کہ
يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ (۵۴/۵) است از آن قدیم قدیم را بینی و هو
يُذْرِكُ الْآلْبَصَارَ (۱۰۳/۶) اینست ؛ تمامی این سخن کہ تمامی 6
نیست الی یوم القیامہ تمام نخواہد شدن

(۶۳/۴) همچنان روزی از سرّ سماع سؤال کردند ؛ فرمود کہ
این تجلّی و رؤیت خدا مردانِ خدا را در سماع بیشتر باشد ؛ ایشان 9
از عالم هستی خود بیرون آمده اند ، از عالمهای دیگر بیرون آرد شان
سماع و بلقای حق پیوند ؛ فی الجملہ سماعیست کہ حرام است ، او خود
بزرگی کرد کہ حرام گفت ، کفرست آنچنان سماع دستی کہ بی آن حال 12
بر آید ، البتہ دست و پایش بدوزخ معذب باشد ، ودستی کہ با آن
حالت بر آید ، البتہ بہشت رسد و سماعیست کہ مباح است و آن سماع
اہل ریاضت و زہدست کہ ایشان را آب دینہ و رقت آید و سماعیست 15
کہ فریضہ است و آن سماع اہل حال است کہ آن فرض عین است
چنانکہ پنج نماز و روزہ رمضان ، و چنانکہ آب و نان خوردن بوقت
ضرورت فرض عین است اصحاب حال را ، زیرا مدد حیات ایشان 18
است ؛ اگر اہل سماعی را بمشرق سماعیست ، صاحب سماع دیگر را
بمغرب سماع باشد و ایشان را از حال ہمدیگر خبر باشد

- (٦٤/٤) فصل پنجم : یکی گفت که مولانا همه اطفست و مولانا
شمس الدین را هم صفت لطفست و هم صفت قهر؛ آن فلان گفت که همه
نخود همچین اند، و آنک آمد و تاویل می کند و عذر می خواهد که غرض
3 من رد سخن او بود، نه نقصان شما؛ ای ابله چون سخن من می رفت، چون
تاویل می کنی و چه عذر توانی گفتن؟ او مرا موصوف می کرد باوصاف خدا که
6 قهر دارد و هم لطف : آن سخن او نبود و قرآن نبود و احادیث نبود، آن
سخن من بود که بزبان او می رفت، ترا چون رسد که گوئی همه را
هست قهر و لطیفی که بمن منسوب کنند، همه را چون باشد؟ آنگاه
ایشان را با این عقل و ادب باید که در بایزد و جنید و شبلی بدو روز
9 برسند و همکاسه شوند؛ اگر صفت معامله آن مشایخ را کنند، پیش
او بی آنک کار کنند، از شفیذین عقلش یاوه شود، با آن همه از خدا
محجوب بودند؛ باز فرمود : حضرت مولانا را جمال خوبست و مرا
جمال هست و زشتی هست؛ جمال مرا مولانا دیده بود، زشتی مرا
ندیده بود؛ این بار نفاق نمی کنم و زشتی می کنم تا تمام مرا ببیند، نغزی
12 مرا و زشتی مرا؛ آنکس که بصحبت من ره یافت علامتش آنست که
صحبت دیگران برو سرد شود و طلع شود، نه چنانک سرد شود
و همچنان صحبت می کند، بلکه چنانک نتواند با ایشان صحبت کردن؛
18 چنانک فرمود

شعر (رجز)

از ره روان گردی روان صحبت پیر از دیگران

ورنی بمائی مبتلا در مبتلا آویخته

3

(۶۵/۴) همچنان انبیا علیهم السلام همه مُعَرِّفِ همدگرند ،

عیسی می گوید ای جهود! موسی را نیکو شناختی ، بیا مرا بین تا موسی را

بشناسی ، محمد میگوید ای نصرانی و جهود! موسی و عیسی را نیکو

6

شناختیذ بیائید مرا ببیند تا ایشان را بشناسید ؛ انبیا همه معرف همدگرند ،

سخن انبیا شارح و مُبیینِ همدیگرست ؛ بعد از آن یاران گفتند که

یا رسول الله هر نبی مُعَرِّفِ مَن قَبْلَهُ بود ، اکنون تو خاتم النبیین

9

مُعَرِّفِ تو که باشد! گفت : مَن عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ

یعنی مَن عَرَفَ نَفْسِي فَقَدْ عَرَفَ رَبِّي ، یعنی که محمدیان من

جميع الوجوه مُعَرِّفِ حال وقال محمدند ، هر که فاضل تر دور تر

12

از مقصود ، هر چند فکرش غامض تر دور تر

شعر (هزج)

بر خاکِ درش از سرِ دل کن سجده

15

این کارِ دلت کارِ پیشانی نیست

سبحان الله همه فدای آدمی اند و آدمی فدای خویش ، هیچ نفرمود و لَقَدْ

كَرَّمْنَا السَّمَوَاتِ وَلَقَدْ كَرَّمْنَا الْعَرْشَ ؛ اگر بعرض روی هیچ سود

18

T, II, 95 ; H, II, 153 ۴۱۵ K T ۱۷۲ B T ۱۸۶ Z ۶۵/۴

3 ورنی KZ : ورنه B ۱۱ بمائی KZ : همانی B 7 ۱۱ شناختی K : شناختی BZ ۱۱

15 کن KZ : که B ۱۱ 18 سود BZ : سودی K

نباشد، در دل می باید که باز شود، جان کنند همه انبیا و اولیا
و اصفیا برای این بود و این می جستند، همه در یک کس است، چون
خود را دانست، همه را دانست، نیاز در تست، صفت قهر در تست،
إِهْدِ قَوْمِي فَإِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ یعنی إِهْدِ أَجْزَائِي، اجزای این
کافران بوزند، اما جزو او بوزند

شعر (رمل)

جزو درویشند جمله نیک و بد گر نباشد اینچنین درویش نیست
اگر جزو نبوذندی جداگانه بوذی، اوکل چون بوذی، عالم بالکلیات
لا بالجزئیات، چون کلیات گفت، کدام جزو بیرون ماند از کل، والله اعلم
(۶۶/۴) فصل ششم: روزی فرمود عَلَيَّكُمْ بِالسَّوَادِ الْأَعْظَمِ،
یعنی بِخِدْمَةِ الشَّيْخِ الْعَارِفِ الْكَامِلِ، وَإِيَّاكُمْ وَالْقُرَى یعنی
صُحْبَةَ النَّاقِصِينَ

شعر (مقارب)

إِذَا كُنْتَ يَا صَاحِبَ مُسْتَتَرِبًا فَمِنْ أَعْظَمِ التَّلِّ فَاسْتَتَرِبْ
مَنْ أَكَلَ مَعَ مَغْفُورٍ غَفِيرَ لَه، مراد ازین اکل اکل نان نیست،
اکل طعام نی، اکل غذای آن جهان نیست که در حق شهیدان خلق بریده
می فرماید بِرُزْقُونَ فَرِحِينَ (۱۶۹/۳ - ۱۷۰)، چون نفس امّاره مقهور

T, II, 96; H, II, 154

۶۶/۴ Z ۱۸۶ B ۱۷۳ ب K ۱۱۶

2 اصفیا B: + همه KZ 4 یعنی BZ: + اهد قومی K ۱۱۶ اجزای KZ: خدا B ۱۱۶

6 شعر KZ: B — 8 بوذی KZ: بودندی B ۱۱۶ بوذی KZ: بدی B 9 از کل KZ: B — 14 b اعظم BZ: الاعظم

- شد ، هم درین حیات شهید شد و غازی شد ، هرکه از آن غذا بخورد
 با مغفوری غُفِرَ لَهُ ، اگر نه هزار منافق و جهود با مصطفی طعام می خوردند ،
 3 گفت : اما در اعتقاد ایشان او مغفور نبوذ ، گفتم : اعتقاد در مغفوری
 مصطفی آنکه درست شود که در آن غذا همکاسه او شود ، اینست جزای
 اعتقاد و علامتِ صحتِ اعتقاد ، مسلمانی مخالفِ هواست ؛ و کافری
 6 موافقتِ هواست ؛ آن یکی ایمان آورد ، معنیش اینست که عهد کردم که
 مخالفِ هوا کنم ، آن دگر گفت : کارِ من نیست ، من این نتوانم
 الا خراج می گزارم و می زیم ، پیغامبر نیز راضی شد و قبول کرد
 9 و براتش داد که مَنْ اَذَى ذِمَّتِيَا فَكَأْتَمًا اَذَانِي وَا عَهْدِي فِي عَهْدِي ،
 اما این دیگر می گوید که من مؤمنم و از هوا بیزار شدم و نیست ،
 می گوید : سپیدم ، نیست ، سیاه است ؛ می گوید : بازم ، نیست ، زاغ است ؛
 12 بر مؤمن شکر واجبست که کافر نیست ؛ بر کافر شکر واجبست که منافق
 نیست ، آخر منافق بتر است از کافر إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرَكِ
 15 أَلَسْفَلِ (۱۴۴/۴) ؛ و در اخبارِ غریب آورده اند که آن مشهور
 نشده است که آن وقت که دوزخ خالی شود از اهلِ دوزخ و درکات
 خالی شود بنظاره قومی بیایند ، چون نزدیک رسند بدان درکاتِ
 دوزخ ببینند درهای آن درکات برهم می زنند ، فراز و باز می شود چون
 ۱۱ خانه خرابِ خالی ، ناله اهلِ نفاق بشنوند ، گویند : ایشان را شما
 چه قومید که همه خالی شدند ، شما هنوز درین جائید ؟ گویند :
 ما طایفه اهلِ نفاق بودیم که هیچ امکانِ خلاص نداریم ، این حدیث را

2 مغفوری KZ : مغفور B || 3 اعتقاد KZ : B || 5-6 کافری ... هواست
 KBZh : Z || 7 گفت KZ : B || 11 زاغ KZ : B || 13 کافر KZ : کافران B ||
 16 رسند KZ : رسید B || 19 کویند KBZh : Z || 20 ما KB : + اهل Z

قاضی دمشق شمس الدین جوینی در درس عام نقل کرده بود، اما مشهور نشده است، الا آنکس که واقف معنی شده باشد، معنی بگیرد ازین؛ اکنون نفاق جلیست و نفاق خفی؛ نفاق جلی خود دور 3 از ما و از یاران اما؛ اما نفاق خفی را جبهدی باید کردن تا از نهاد آدمی بروز بعون الله تعالی

- ۶ (۶۷/۴) فصل هفتم: مگر جماعتی از قیدم عالم دم می زنند. فرمود که از قیدم عالم ترا چه؟ تو قیدم خویش را معلوم کن که تو قدیمی یا حدیث؟ این قدر عمر که ترا هست جهت تفحص حال خود خرج کن فی در تفحص قیدم عالم، مقصود از عالم آنست که 9 کارهای شایسته آید که هر کار شایسته سبب جمعیت جانست و جمعیت جان سبب افتقارست الی الله تعالی و سبب اعتقاد است مر آخرت را؛ اگرچه علم بود صد هزار فنون، چون کار شایسته نبوذ، افتقار الی الله 12 و اعتقاد آخرت نبوذ، هیچ بود؛ و اگر کار شایسته بود و هیچ علم نبوذ، نه تازی، نه ترکی سبب عز و شرف هر دو جهان بود؛ همه طالب علم و فایده باشد، تو طالب کار نیک باش تا از یار نیک 13 حاصل کنی که مغز اینست و پوست آنست؛ الرَّحْمَنُ عَلَی الْعَرْشِ اسْتَوَى (۵/۲۰) چه گفته است در تفسیر جز این که در ظاهرها گفته اند که استوی یَعْنِیْ اسْتَوَلَى، کَقَوْلِهِ 18

شعر (رجز)

قَدْ اسْتَوَى بِشَرْ عَلَى الْعِراقِ مِینْ غَیْرِ سَیْفِ وِدمِ مُهْرَاقِ

T, II, 99 H, II, 156

۴۱۸ K T ۱۷۴ B T ۱۸۷ Z ۶۷/۴

2 شده KBZh: — Z 14 ترکی KZ: ترک B ۱۱ عز BZ ~ شرف K 15 باشد

KB: باشد Z 17 در ظاهرها KZ: ظاهرها B 18 یعنی Z: یعنی KB 19 شعر KZ: — B

و غیر آنچ گفته اند آمَنَّا بقوله استوی بلا کیف ولا کَیْفِیَّةٌ ، نَعْتَقِدُ
 هَکَذَا مِنْ غَیْرِ تَفْطِیْشٍ ، ازین سخن چه معلوم شد ، این طه (۲۰) را
 3 چه گفته اند ؟ در تفسیر جز آنک اهل ظاهر می گویند : طه اِسْمُ
 مُحَمَّدٍ و قول دیگر مَعْنَاهُ یَا رَجُلُ و قول دیگر طه الْأَرْضُ
 پا بر زمین نه که رسول بیک پایستاده بود در نماز شب در تهجد ،
 6 چو امر آمد که فَتَهَجَّدَ بِهِ نَافِلَةً (۷۹/۱۷) چندان بیک پای
 استاذ که پای مبارکش آماس گرفت

شعر (رمل)

9 کرده آماس ز استاذن شب پای رسول

تا قبا چاک زدند از سَهَرش اهل قبا

امر آمد که طه ای پای دیگر را هم بر زمین نه ، بیک پای مه ایست
 12 که ما امر تهجد برای رنج تو نفرستادیم ، این قولهای ظاهر که گفته
 اند نمی پرسم ، دیگر غیر این چه گفته اند ؟ نمی گوئی ، اکنون
 معلوم شد که تفسیر این از لَوْحِ محفوظ می باید خواندن ، کناره آن
 15 لوح در کنارِ وهم ننگنجد ؛ پادشاه گفت که خدمت مکن که مرا شرم
 می آید از تو ؛ او جواب داد که این مرا مگو که ازین منع که می کنی
 مهر تو بر دل من سرد می شود و تو بر دل من سرد می شوی ؛ پادشاه
 18 گفت : چون چنین است نگویم ؛ بار دیگر می گویند که بجان و سر
 تو که هیچ حاجت نیست ، مکن ، اِنَّا فَتَحْنَا لَکَ فَتْحًا مُبِیْنًا
 الایه (۱/۴۷)

3 جز آنک KZ : چنانک B || 4 محمد KZ : + ست B || دیگر KZ : — B || 8 شعر
 KZ : — B || 9 استادن Z : ایستادن KB || 12 که ما KZ : ما B || نفرستادیم BZ :
 نفرستاده ایم || 15 کنار Z : کنار آن B || 16 که این KZ : این B

شعر (رمل)

نه که مستقبل و ماضی گنہت مغفورست

3 گفت این جوششِ عشقت نه از خوف ورجا

او می گوید که بجان و سر تو که خواهم کردن تا چندان بایستاد که
پای او ورم کرد : پادشاه بخشم می گوید که بس کن ، این مرا نمی باید
طه مَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْفَى (۲۰ / ۱-۲) ، ترا پہلوی
6 خود نشاندم و با تو سخن می گویم ، جهت آن نمی گویم تا تو در رنج
اُفّی ، الا تَذْكِرَةٌ لِّمَنْ يَخْشَى تَنْزِيلًا مِّمَّنْ خَلَقَ الْأَرْضَ
9 (۴/۲۰) ، شرح این قربست ، جهت عوام ارض تن محمدست ،
سموات مفکره و مصوره و مخیله نورانی او ؛ الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ
استوای (۵/۲۰) بر دل تو قرار گرفتم چند چند

12

شعر (رمل)

تختِ دل معمور شد پاک از هوا

بر وی الرحمن علی العرش استوای

15 همچنان می گوئی که من از محمد مستغنی ام بحق رسیده ،
حق از محمد مستغنی نیست ، چگونه است ؟ همین او را پیش آورده
است و آنچ گوئی وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا
II (۵۱/۲۵) ؛ اکنون هیچ کرد ، هیچ خواست لو شئنا ، خود

1 شعر KZ : — 4 بایستاد KZ : بیستاد B 14 استوی KB : + الحکایه Z ॥

18 اکنون KBZh : —

15 تخت ... استوی : MN ، ج ۱ ، ص ۳۶۶۵/۲۲۵ ، MA ، ص ۱۳/۹۵

آن محمدی گوید : اگر بخوام من لَوْلَا كَتَّ گفت محمدا ، محمد
گفت : من نیز مَا زَاغَ الْبَصَرُ (۱۷/۵۳) تو از همه مرا گزیدی ،
3 من نیز غیرِ ترا نمی خواهم ؛ متابعتِ محمد آنست که او بمعراج رفت ؛
تو هم بروی در پی او ، جهد کن تا قرارگاهی در دلِ تو حاصل کنی ،
چون طالبِ دنیا باشی بزبان نباشی ، بلکه بمباشرتِ اسباب باشی ؛
6 طالبِ دین باشی ، هم بزبان نباشی بملازمتِ طاعتِ باشی و طالبِ حق
باشی ، بملازمتِ خدمتِ مردان باشی

شعر (خفیف)

9 همنشینِ تو از تو به باید تا ترا جاه و قدر افزاید

محمدی آن باشد که شکسته دل باشد ؛ پیشینیان شکسته تن می بوذه اند ،
بدل می رسیده اند ، درست رها کرده اند که انا الحق محمدی وقوی
12 شکسته دل رَبِّي الْأَعْلَى گفتند ، هم بآن قناعت نکردند ؛ قوی
باشد که آیت الکرسی (۲۵۶/۲) خوانند بر رنجور وقوی باشند که
آیت الکرسی باشند ؛ در دعوت قهرست و لطف ، اما در خلوت همه
15 لطف است وَاللَّهُ أَعْلَمُ

(۶۸/۴) فصل هشتم : فرمود که هر که شاخ را گرفت شکست
و فرو افتاد و هر که درخت را گرفت ، همه شاخ آن اوست ؛
18 اولوالالباب چگونه باشد آخر این عقل را نمی خواهد که هر کس دارد ،

T, II, 103 ; H, II, 159 ۴۲۰ K ب ۱۷۴ B آ ۱۸۸ Z ۶۸/۴

5 نباشی KB : باشی Z || 6 طاعت باشی KZ : طاعت B || 8 شعر KZ : B ||
10 باشد KZh : باشی BZ || 11 رها KZ : + می B || 13 باشند که BZ : باشد B || 17 همه
KZ : هم B

یعنی عقلِ معاد : آن یکی فیلسوف می گوید : من معقول می گویم و ازین عقلِ ربّانی بوئی ندارد

- 3 (۶۹/۴) همچنان عزیزی پیغامبر را دید ، بعد از دوازده سال ؛
گفت : یا رسول الله : هر شب آذینه خود را بمن نمودی ، درین مدت
مرا چو ماهی بی آب رها کردی ، چراست ؟ گفت : بتعزیت مشغول
بودم ؛ گفت : چه تعزیت ؟ گفت : درین دوازده سال هفت کس را
6 روی بقبله بود که بمن آمدند لا غیر ، باقی همه را روی از قبله
بازگشته بود ؛ اکنون این معنیست وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ
فِي الْعِلْمِ (۷/۳) ، شرح آنست ؛ خوشی در جمعیت یارانست ، پهلوی
9 همدگر می افتند ، می نازند و جمال می نمایند ؛ آنک که جدا جدا می افتند ،
هوا در میان ایشان می آید ، آن نور ایشان می رود ؛ چیزی را
چون در انگبین نهی تازه می باشد و خوش که هوا در میان آن راه
12 نیابد ؛ متکبر می شود سام ، آخر موسی علیه السلام با آن جلالت از
حضرت خضر علیه السلام وصحب او استکمال این صفت لطف
می خواست تا این لطافت دیگر حاصل کند ، توبها می کرد ؛ درویش
15 یکبار باید که توبه کند در همه عمر و بر آن هم پشیمان که چرا بایستی که
در راه من این آمدی ؟ پیغامبر علیه السلام با همه نازنینی بسلام
درویشان تبرک نمودی و با ایشان برخاک نشستی و سخن ایشان
18 استماع کردی

شعر (رمل)

این ترا باور نیاید مصطفیٰ چون ز مسکینان همی جوید دعا

- چون خود را بدست آوردی ، اگر کسی دیگر بای دست بگردنِ او
 3 در آور ، اگر نه تو بدستی ؛ اُسْتُرْ یا مورچه همراه شد ، بآب رسید ؛
 مورچه پای باز کشید ؛ اُسْتُرْ گفت : چه شد ؟ بیا سهل است ، آب
 تازانوست ؛ چه ترا تازانوست ، مرا شش گز از سر گذشته است ؛
 6 اگر بی شیخ بماندی نماندی ، مَنْ تَقَدَّمَ اِلَیَّ یَبَاعِ ، از باع تا باع ،
 از شتر تا شتر ، از زانو تا زانو فرقه‌هاست ؛ خَطُّوْتَيْنِ وَقَدْ وَصَلَ ،
 خطوه* محمدی نداری ؛ در تو فرعون سر برکرد ، موسی آمد او را
 9 راند ؛ باز فرعون آمد ، موسی رفت ؛ این دلیل کند بر تلون تا کی
 - باشد ؛ خود موسی را همچنین بگیر تا فرعون دیگر نیاید ؛ این تلون
 حساب کار نیست ؛ اِنَّ الَّذِیْنَ قَالُوْا رَبُّنَا اللهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوْا
 12 (۳۰/۴۱) ، باز این شتر در مقابله* عاج ابن عنق همان باشد که زانو
 تا بزانو فرقه‌هاست ؛ زیرا که او در طوفانِ نوح غرق نشد ؛ آبِ دریا
 او را تا زانو بودی ، او را موسی کشت ؛ باز این عاج بن عنق پیشِ آدم
 15 و فرزندانِ جان و دلِ آدم ، فی فرزندانِ آب و گلِ آدم ، خاصه
 آنک در حقِ او آمده که خَطُّوْتَانِ وَقَدْ وَصَلَ ؛ آن خطوه*
 محمدی باشد ؛ خطوه* بعقی و خطوه* بمولی ؛ اما از من و تو همان
 18 حکم دارد که زانو تا زانو صد خطوه* بزیم تا کنارِ صفتِ پیشِ نرویم

2 ا این KZ : ای B || 3 بدستی KZ : بدست B || بآب رسید KZ : — B ||

7 شتر تا شتر K || 10 باشد KZ : باش و B

2 این ... دعا : MN ، ج ۶ ، ص ۱۶۳۲/۳۶۵ ؛ MA ، ص ۱/۵۹۱

اللَّهُ لَطِيفٌ بَعِيدٌ (۱۹/۴۲) وَلَكِنْ بَعِيدٌ گفتم، هر کجا عبادست پاک باز

- (۷۰/۴) فصل نهم : فرمود که روزی عمر رضی الله عنه بزد
یک چشم شیطان را کور کرد ؛ این معنیست و سرّی که ایشان دانند ؛
اگر نه ، شیطان چیزی مجسم نیست ، اِنَّ الشَّيْطَانَ يَجْزِي فِي بَنِي آدَمَ
مَجْزِي الدَّمِ فِي الْعُرُوفِ ؛ و آن معنی در هر صورتی می نماید و صورت
می بندد ، روزی آمد که یاعمر ! بیا تا ترا عجایبی نمایم ، از شکاف مسجدش
بنمود یک شخص خفته ، یکی در نماز ایستاده ؛ گفت : از بیم آتش
عشق سینه آن خفته نمی یارم در آمدن و اگر نمی در آمدی ، چیزی کردم
با آنکه نماز می کند که دمار از او بر آوردی ؛ این شیطان را چیزی
نسوزاند الا آتش عشق مرد خدا ؛ دگر همه ریاضتها که بکند ،
سودش نکند ، بلکه قوی تر شود ؛ زیرا که او را از نار شہوت
آفریده اند و نار را نور نشاند که نور کائنات ، اگر من لدن
حکیم علیم (۶/۲۷) نبودی ، کار اینها چگونه بودی ، کارشان بچهل هزار
سال راست نشدی ؛ اگر بیست عمر را درهم پیوستی نشدی ؛ آنج پیغامبران
دیگر در هزار سال حاصل کرد او محمد علیه السلام در مدت اندک
در گذشت ؛ من لدن حکیم علیم بیرون رویم ، این سبلتها را
پست کنیم ؛ جایی هزا نخواهیم رفتن که تا کافران بترسند از سبلت ما
و کافر اندرونی خود اگر هر یکی ازین نیزه شود پاک نمی دارد ،

T, II, 106 ; H, II, 161

۴۲۲ K ۱۷۰ B ۱۸۸ Z ۷۰/۴

2 پاک باز KZ : والله اعلم B 6 بجری KZ : تجری B 10 العروق BZ : المرق K
6-7 و آن معنی . . . بندد KZ : B 8 يك KZ : یکی B 10 ازو BZ : از
وی K 11 مرد Z : مردم KB 12 سودش نکند KZ : B 15 پیوستی KZ : پیوست B
18 پست BZ : راست K از KZ : آن B

از آن من فی ؛ کارِ او دیرست که تمام شده است ، وَالَّذِينَ جَاهَدُوا
 فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ (۶۹/۲۹) یعنی اگر مقدم مؤخر خوانی وَالَّذِينَ
 3 هَدَيْنَاهُمْ سُبُلَنَا جَاهَدُوا فِينَا ، اینست مراد ؛ اگر نه اینها که
 مجاهده کردند در راهی بی هدایتِ ما جهاد کردند ، آنگاه ماشان راه
 نموذیم یا با هدایتِ ما جهاد کردند ، پس تکرارِ لَنَهْدِيَنَّهُمْ چه باشد؟
 6 یا اگر فی از زبانِ رسول باشد که وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا أُنْفِیْ خِدْمَةِ
 ظَاهِرِنَا وَظَاهِرِ جِسْمِنَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا أُنْفِیْ سُبُلِ أَرْوَاحِنَا
 وَحَقَائِقِنَا ؛ روزه بی ترتیب پنجشنبه و دوشنبه می دار ، ناگاه بر جانِ
 9 نفس می نشین که روزه می گیرم تا نفس را سخت آید ؛ باشد که از
 ناگاه مسلمان شود که مسلمان شدنش سخت دور دورست ؛ فرمود که
 هرکسی را معصیتی است لایقِ او ؛ یکی را معصیت آن باشد که رندی
 12 کند و فسق کند ، لایقِ حال او و یکی را معصیت آن باشد که از
 حضورِ حضرت غایب باشد ؛ خُشُک آن که چشمش بنخسند و دلش
 نخسند ؛ وای بر آنک که چشمش بنخسند و دلش بنخسند وَاللّٰهُ اعْلَمُ

15 (۷۱/۴) فصل دهم : از صدقه سر سؤال کردند ؛ فرمود : صدقه
 سر آن باشد که از غایتِ مستغرقی در اخلاص و در نگاه داشتِ آن
 اخلاص از لذتِ صدقه داذنت خبر نباشد ، یعنی از مشغولی بتاسفِ
 18 آنک کاشکی به ازین بودی ، اغلب ابا یزید رَحْمَةُ اللّٰهِ عَلَیْهِ بِحج
 پیاده رفتی ، هفتاد حج کرده بود ، ریزی دید که خلق در راه

T, II, 108 ; H, II, 143 ۴۲۳ K T ۱۷۵ B T ۱۸۹ Z ۷۱/۴

1 که BZ : — || 9 که روزه KZ : روزه B || 10 شود (باشد B) که شدنش BZ :

— K || 11 یکی را KZ : یکی B || 19 رفتی KZ : بود B || بودی B

- حج از بهر آب سخت در مانده اند و هلاک می شوند ؛ سگی دید
 نزدیک آن آب چاه که حاجیان بر سر آن چاه انبوه شده بودند
 و مضایقه می کردند ؛ آن سگ در ابا یزید نظر می کرد ، الهام آمد که
 3 برای این سگ آب حاصل کن ، منادی کردند که که می خرد حجی
 مبرور مقبول بشریتی آب ، هیچ کس التفات نکرد ، بر می افزودند
 6 پنج حج پیاده مقبول و شش و هفت تا بهفتاد حج رسید ؛ یکی آواز داد
 که من بدم ؛ در خاطر ابا یزید بگشت که زهی من که جهت سگی
 هفتاد حج پیاده بشریتی آب فروختم ؛ چون آب را در تغار کرد و پیش
 9 سگ نهاد ، سگ روی بگردانید ؛ ابا یزید در روی افتاد و توبه کرد ؛
 ندا آمد که چندین با خود گوئی : این کردم و آن کردم جهت حق ؛
 می بینی که سگی قبول نمی کند ؛ فریاد بر آورد که توبه کردم ، دگر
 12 نیندیشم ؛ در حال سگ سر در آب نهاد و خوردن گرفت

شعر (هزج)

آنی که بصد شفاعت و صد زاری

- 15 برپات یکی بوسه دهم نگذاری

- آخر سنگ پرست را بذ می گوئی که روی سوی سگی یادبوار نقشین کرده
 است و تو هم روی بدیواری میکنی ، پس این رمزبست که گفته است
 11 محمد علیه السلام تو فهم نکنی ؛ آخر کعبه در میان عالم است ، چو اهل
 حلقه عالم ، جمله رو با او کنند ؛ چو این کعبه را از میان برداری

2 نزدیک KZ : — B || T KBZh : — Z || 4 که KZ : که B || 10 کوئی KZ :

می کوئی B || 11 سگی KZ : سک B || 14 و صد KZ : بصد B || 16 روی KZ : رو B ||

17 این KZ : B —

- سجده؛ ایشان بسوی دل همدگر باشد؛ سجده؛ آن بردل این، سجده؛
 این بردل آن؛ فرمود: تَفَكَّرْ سَاعَةً خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سِتِّينَ
 3 سَنَةٍ؛ مراد از آن تفکر، حضورِ درویشِ صادقست که در آن
 عبادت هیچ ربائی نباشد، لاجرم آن به باشد از عبادتِ ظاهر بی حضور،
 نماز را قضا هست، حضور را قضا نیست؛ بعضی فقرا ترکِ ظاهر
 6 کردند که لَا صَلَوةَ إِلَّا بِحُضُورِ الْقَلْبِ؛ لَا صَلَوةَ إِلَّا بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ،
 پیش ایشان فاتحه کتاب آن حضورست؛ حضوری که اگر جبرئیل بیاید
 لَرس خورَد؛ و هنوز بحضرت نرسیده بوده که گفتش که بیا، گفت: نَی،
 9 لَوْ دَنَوْتُ أَنْمِلَةَ لَا حَتَرَقْتُ؛ آن شیخ را گفتم: خدا ترا دوزخ برد؛
 گفت: کاشکی، تا بنگرم که این نور من از دوزخ چه می شود و دوزخ از نور
 من چه می شود؛ گاورا دیدند، شاه زاده را نمی دیدند که در آن گاو
 12 بود و اگر فی چون کشتندی؛ تو صاحب نظر باش و صاحب تمیز؛ زیرا
 راه شاخ شاخ می شود، یکی ازین ره برمی آید، یکی از آن راه؛
 تو دست راست نگاه دار، چون بقونیه می رسیدی، دگر هیچ تمیز
 15 و اندیشه حاجت نیست؛ سلطانیت عادل، کسی بر کسی ظلم نکند
- (۷۲/۴) همچنان روزی فرمود لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ حصینی وَمَنْ
 دَخَلَ حَصِينِ أَمِنْ مِنْ عَذَابِي، می گوید: هر که در آید درین
 18 حِصْنِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، نگفت: هر که بگوید نامِ این حصن، گفتن
 نامِ حصن نیک سهل است، بگوئی بزبان من در حصن رفتم، یا بگوئی
 من بدمشق رفتم، اگر بزبانست بیک لحظه بآسمان وزمین بروی،

- بعرش و کرمی بروی؛ گفت: مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ خَالِصًا مُخْلِصًا
 دَخَلَ الْجَنَّةَ، اکنون تو بنشین؛ می گوئی دماغ خشک شود؛ او
 کیست؟ تو کیستی؟ تو شش هزار بیشتری، تو یکتا شو و اگر نمی از
 یکی او ترا چه؟ تو صد هزار ذره، هر ذره بهوائی برده، هر
 ذره بخالی برده، خالصاً بِنَبِئِهِ، مُخْلِصًا بِفِعْلِهِ دَخَلَ الْجَنَّةَ؛
 چو آن کرد وعده دَخَلَ الْجَنَّةَ حاجت نیست، چو آن کرد در عینِ
 جَنَّت است وَاللَّهُ أَعْلَمُ

- (۷۳/۴) همچنان منقولست که روزی حضرت مولانا شمس الدین
 در مجلسی باستماعِ آوازِ چنگِ مشغول شده بود؛ یکی گفت که مردِ
 درویش و آوازِ چنگ! فرمود که نبینی و نشنوی! همان ساعت دست
 همچنین کردن گرفت و کور شد؛ چندانکه لاها کردند ممکن نشد؛
 فرمود که بنزد ما اینها ظرافت است و بنزد دیگران کرامت و معجزه؛
 یکی گفت: هر معجزه که معقولست قبول می کنم؛ فرمود: آن معجزه
 نباشد، مُعْجَزَةٌ مَا يَعْجِزُ الْعَقْلُ عَنْ إِدْرَاقِهِ
 (۷۴/۴) همچنان از اصحابِ قدیم منقولست که در شهر سیواس شیخ
 اسدالدین متکلم که شیخ و استاذ اخی محمد دیوانه بود رَحِمَهُمَا اللَّهُ
 تعالی روزی در حضور مولانا شمس الدین قَدْ مَنَّ اللَّهُ سِرَّهُ تَفْسِيرِ
 وَ هُوَ مَعَكُمْ أَيْنَمَا كُنْتُمْ می گفت؛ فرمود که با همه فضلش چون
 بر ملا ازو چیزی پرسیدی درهم شکستی؛ باری پرسیدمش که می گوئی

T, II, 111-2; H, II, 166-7 ۴۲۵ K ۱۷۶ B ۱۹۰ Z ۷۴-۷۳/۴

3 بیشتی Z: بیشی BK 4-5 هر... برده KBZh: Z — 9 که KB — Z

11 چندانك KB: چنانك Z 19 پرسیدمش ZK: پرسیدش B ۲۰ که ZK: + چه B
 43

وَهُوَ مَعَكُمْ خُذَا بِاَشْمَاسْت ، چگونه باشد ؟ گفت : نوریزی ، ترا ازین
 سؤال چه غرض است ؟ او چندانك در طرفِ حلمِ بودی ، در خشم
 3 همچندان بودی ، هی فرو ریختی ؛ گفتم : چه معنی ؟ غرض چیست ؟
 برین سؤال وارد نیست ؛ تو سگی بزبان بسته و باید از خود را خو کرده
 و این معنی را چگونه می گوئی وَهُوَ مَعَكُمْ ، خدا با بنده چگونه باشد ؟
 6 گفت : آری ، خدا با بنده است بعلم ؛ گفتم که علم از ذات جدا نیست
 و هیچ صفات از ذات جدا نیست ؛ گفت : این سؤالهای کهن می کنی ؛
 گفتم : چه معنی کهن ؟ حاشا ، از نوی می میزد ؛ فی الحال بیچاره شد ،
 9 برخاست و سر نهاده و بتعظیم مشغول شد ، مردمان می گویند : باری متکلم ؛
 متکلم اینست ، بسیاران اعتقاد آوردند

(۷۵/۴) همچنان روزی فرمود که در دمشق آن شهابِ مقتول را
 12 آشکارا کافر می گفتند آن سگان ؛ گفتم : حاشا ، آن شهاب کافر
 چون باشد ؟ چون نورانیست ، آری ، پیشِ شمس شهاب کافر باشد ،
 چون در آید بصدقِ تمام بخدمتِ شمس بدر شود ، کامل گردد ؛
 15 من سخت متواضع باشم با نیازمندانِ صادق ، اما سخت با نخوت و متکبر
 باشم با دگران ؛ آن شهاب الدین را علمش بر عقلش غالب بود ، عقل
 می باید که بر علم غالب باشد ، حاکم باشد ؛ دماغ که محلِ عقلست ، ضعیف
 18 گشته بود ، در عالمِ روح طایفه ذوق یافتند ، فرو آمدند ، مقیم شدند و از
 عالمِ ربّانی سخنی می گویند ، اما همان عالمِ روح است که ربّانی

می‌پندارند ، مگر فضلِ الهی در آید با جذبۀ از جذبات ، یا مردی که
 اورا بغل بگیرد از عالمِ روح بعالمِ ربّانی کشد که در متابعت در
 ۳ آی که اینجا لطیفهٔ دیگرست ، چه فروآمده؟ آنجا منصور را هنوز
 روح تمام جمال نموده بود ، واگرنی آنا الحق چگونه گوید؟ حق
 کجا وانا کجا ! این انا چیست؟ این حرف چیست ودر عالمِ روح نیز
 ۶ اگر غرق بودی ، حرف کی گنجیزی؟ الف کی گنجیزی ونون کی
 گنجیزی؟ همچنان فرمود که این مشایخ را می‌پرسم که لِي مَعَ اللَّهِ
 وَقْتُ؟ این وقت مستمر باشد ، این مشایخِ احمق گویند که فی مستمر
 نباشد ؛ گفتم: آخر یکی درویشی را از اَمّتِ محمد علیه السلام یکی دعا
 ۹ می‌کرد می‌گفت که خدا ترا همه جمعیت دهاذ ؛ گفت : می‌هی !
 این دعا را مکن ، مرا دعا کن که یارب جمعیت ازو برگیر ، خدایا
 تفرقه اش ده که من عاجز شدم و غُفُج شدم در جمعیت ، یکی گفت :
 ۱۲ در سقایه نام حق نباید گفتن ، قرآن نباید خواندن مگر آهسته ؛ گفتم :
 آن دگر را چه کنم که اورا از خود جدا نمی‌توانم کردن ؛ شاه ازین
 ۱۵ اسب فرو نمی‌آید ، اسب چه کند؟ وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَمَا كُنْتُمْ این
 نیز مستمر نباشد ؛ آنک اصل را نداند در فرع شروع کند البته باز
 گونه وغلط گوید

۱۸ (۷۶/۴) همچنان حکایتی فرمود که شخصی صفتِ ماهی می‌کرد
 و بزرگی او ؛ کسی اورا گفت : خاموش ! تو چه دانی که ماهی چه باشد؟

T, II, 114 ; H, II, 168

۴۲۷ K T ۱۷۷ B T ۱۹۱ Z ۷۶/۴

: KB این Z — : KB فی Z — : KB ۱۰ هه KZ : هیچ B ۱۱ مرا دعا کن KZ :

B — ۱۲ غفج KB : + پرآمده Z ۱۳-۱۴ در سقایه . . . شاه KBZh : Z — :

۱۴ جدا KBZh : + کرده B ۱۵ کردن KBZh : — B ۱۶ نیز KB : — Z

گفت: من ندانم که چندین سفر دریا کرده ام؟ گفت: نشان ماهی
 آنست که دو شاخ دارد همچو اُشتر، گفت: من خود می دانستم
 که تو از ماهی خبر نداری؛ اما بدین شرح که کردی چیزی دیگر
 معلوم شد که تو گاورا از شتر و از نمی دانی و نمی شناسی؛ صاحب طبع
 نمی باید، صاحب دل می باید؛ دل بجوی نه طبع، چه جای دل؟
 دل رو پوش است، آن صاحب خداست، از غیرت صاحب دلش
 می گویند

(۷۷/۴) همچنان روزی در مدرسه مولانا بحضور حضرتش
 از ما حضرت دل معرفت می فرمود و اکابر عهد حاضر بودند؛ گفت:
 فخر رازی چه زهره داشت که گفت: محمد نازی چنین می گوید
 و محمد رازی چنین می گوید، این مرتد وقت نباشد، این کافر
 مطلق نبوذ، مگر توبه کند، چرا می رنجانند؟ خویشان را بر شمشیر نیز
 می زنند؛ آنگه کدام شمشیر بنده خدا ایشان را شفقت می کند،
 ایشان را بخود هیچ شفقتی نیست؛ چنانکه شیخ محمد ابن عربی در
 دمشق می گفت که محمد پرده دار ماست، گفتم: آنچه در خود می بینی
 در محمد چرا نمی بینی؟ هرکسی پرده دار خودست؛ ابن عربی گفت:
 آنجا که حقیقت معرفتست، دعوت کجاست و کن و مکن کجاست؟
 گفتم: آخر آن معنی او را بوذ و این فضیلت دیگر مزید، و این
 انکار که تو میکنی برو و این تصرف نه که عین دعوتست؛ پس
 دعوت میکنی و میگوئی دعوت نباید کردن، نیکو هم درد بوذ،
 نیکو مؤنس بوذ، شگرف مردی بوذ شیخ محمد، اما در متابعت

T, II, 115; H, II, 169

۱۹۱ Z ۷۷/۴ آ ۱۷۷ B ب ۴۲۷ K

9 و محمد رازی... می گوید KB: — Z || 12 رنجاند KZ: رنجانید B ||
 13 می زنند KZ: می زند B || ایشان را KZ: ایشان B || می کند KZ: — B || 16 معرفتست BK:
 معرفتست Z || 18 که KZ: — B

- نبوذ ؛ یکی گفت : عینِ متابعت خود آن بوذ ؛ گفتم : فی ، متابعت نمی کرد ؛ وقتها شیخ محمد رکوع و سجود کردی و گفتم : بنده اهل شرع ، اما متابعت نداشت ؛ مرا از وفایده بسیار بوذ ؛ اما نه چنانکه از شما از آن شما هرگز بدان نماند ؛ شَتَّانَ بَيْنَ الدُّرِّ وَالْحَصَى
- (۷۸/۴) همچنان در سخن شیخ محمد بسیار آمدمی که فلان خطا کرد و فلان خطا کرد و آنگاه او را دیدم خطا کردی ، وقتها باو بنمودم سرفرو انداختی ، همچنین گفتم : فرزند تازیانه قوی می زنی یعنی قوی می رانی ، کوهی بوذ کوهی ، مرا درین هیچ غرض نیست ؛ آخر بنگر که آن چله و آن ذکر هیچ متابعت محمد هست ؟ آری موسی را علیه السلام اشارت بوذ اَرْبَعِينَ لَيْلَةً (۱۴۱/۷) ، متابعت محمد کجا که موسی تمنای آن زیارذ بردن ؛ بلکه گوید : مرا از فتراکیان او گردان که اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِيْ مِنْ اُمَّةٍ مُحَمَّدٍ ؛ کلیم الله می گوید اَرِنِي (۱۴۳/۷) ؛ چون دانست که آن از آن محمدیانست ؛ از اَرِنِي همین می خواست که اجْعَلْنِيْ مِنْ اُمَّةٍ مُحَمَّدٍ ؛ گفتند : اکنون چند روز بخدمت خضرو و خضرهم می گوید : اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِيْ مِنْ اُمَّةٍ مُحَمَّدٍ ، نوری دیگرست که موسی و خضر را بتاراج دهد
- (۷۹/۴) الحکایه : همچنان از کبار اصحاب منقولست که روزی حضرت مولانا شمس الدین کلمات می فرمود که روزی شیخ حریری را

۷۸/۷۹ - Z ۱۹۱ ب B ۱۷۷ ب K ۴۲۸ - ۴۲۹

T, II, 116 - 7 ; H, II, 169 - 170

6. باو KZ : با او B 8 بوذ کوهی KZ : بوذ کوه B 11 آن KB : Z —

12 که KZ : B — 13 ارنی KB : ارزانی Z

گفتند که مریدانِ تو فراخ گامی می کنند و فرایض نمی گزارند و تو هیچ نمی فرمائی، گفت: چون قولِ خدا و رسول را می دانند و فرمان نمی کنند، سخن مرا خواهند شنیدن و قبول کردن! بعد از آن بخندید و گفت که ایشان اگر نماز کنند و روزه دارند و فرمانها بجای آرند، ایشان را خود این طاعت خلاص کند، من چه حاجتم ایشان را؛ ایشان دست در دامن من بهر آن زده اند تا هر چه هوای ایشانست کنند و من ایشان را دست گیرم و خلاص کنم؛ او صریح گفت، اما نتواند، این مقام او نیست؛ اما حضرت مولانا مدّ الله ظله اگر چه صریح نمی گوید اما آن جولان کردن در سماع و اعزاز او بمعنی گفتن است، من از آن اولیا ام که متابعان ما هر چه کنند، ایشان را خلاص توانم کردن

شعر (رمل)

راههای صعب پایان برده ایم ره بر اهلِ خویش آسان کرده ایم
باز فرمود که اغلب مردم بی دف می رقصند؛ اگر آوازِ دف شنوند تا چه کنند! و همچنان تاویلِ دوم آنست که در آدمی بغیرِ اعمالِ ظاهر و تقوی محضِ عملی و تقوی مخفی هست که آن حسنِ جوهرِ اوست که انا عِنْدَ حُسْنِ ظَنِّ عَبْدِي بِي فَلْيَظُنْ بِي مَا شَاءَ، همه سیئات او با آن حسنات شود، چه نظر بی نظران برین اعمالِ ظاهرست و ما بدان نمی نگریم، مادر باطن و سرِ درونِ مرد نگریم؛ اگر چه بظاهر مفسد

4 آرند BZ: آوردند K || 5 این KB: آن Z || کند KB: کنند Z || 11 کردن ZK:

دادن B || 16 که آن KZ: آن KZB: — B || جوهر KZ: خواهی B

13 راههای... کرده ایم: MN، ج ۳، ص ۲۹۴۷/۱۶۸؛ MA، ص ۲۸/۲۶۹

و مُقَصَّرَسْتُ، بباطن بسببِ آن جوهرِ پاک و اخلاصِ پنهانی
مُتَّقِن و مُصْلِح است

شعر (رمل)

ما که باطنِ بینِ جمله کشوریم دل بینیم و بظاهر ندگریم

- (۸۰/۴) همچنان کرام یاران از یارانِ کرام رَضیَ اللهُ عَنْهُمْ
چنان روایت کردند که روزی حضرتِ خداوندگار قَدَّسَ اللهُ سِرَّهُ
العزيز در معرفت مست شده بود، فرمود که در قیام قیامت که صفوفِ
اندیا و صنوفِ اولیا ایستاده باشند و مؤمنانِ اَمّتِ فوج فوج جمع
آمده، من و شمس الدین هر دو دستِ همدیگر گرفته خرامان و نازان
بجنت رویم

- (۸۱/۴) همچنان حضرتِ سلطان ولد روایت کرد که روزی
مولانا شمس الدین تبریزی رَضیَ اللهُ عَنْهُ با عزیزانِ خدا خلوت کرده بود
و معانی غامض می فرمود؛ گفت: اگر شخصی در عمرِ خود در راه
حق با ما یکبار وفا کند بعد از آن اگر ازو هزار جفا آید ما بر آن
یک وفای او نظر کنیم، بر جفاهاى او هیچ نظر نکنیم که اصل آن یک
وفاست که برای حق کرد؛ هر که حق آن وفارا بداند - نظر بجفا
نکند؛ فرمود که روزی مولانا شمس الدین تبریزی با پدرم می گفت که
مرا شیخی بود ابو بکر نام در شهرِ تبریز؛ جمله ولایتها را ازو یافتم؛

T, II, 118; H, II, 171 ۴۳۰ K T ۱۷۸ B T ۱۹۲ Z ۸۱-۸۰/۴

4 تنکیریم KB: + الحکایه Z 8 باشند KZ: باشد B 9 آمده KZ: آمدند B 20
با BZ: K — 17 فرمود که KZ: همچنان B

ما که ... تنکیریم: MN، ج ۵۵، ص ۲۱۷۴/۴۰۵، MA، ص ۱۴/۳۸۰

اما در من چیزی بود که شیخ نمی دید و هیچ کسی ندیده بود؛ آن
چیز را درین حال حضرت خداوندگارم مولانا دید مَدَّ اللَّهُ
ظِلَّهُ و بَرَکَتَهُ

(۸۲/۴) همچنان بحضرت والدم حکایت کرد که من کوزک
بودم. خذارا می دیدم ملک را می دیدم و مغیباتِ اعلی و اسفل را
مشاهده می کردم؛ گمان می بردم که جمله مردمان همچنان می بینند؛
آخر معلوم شد که نمی دیده اند و شیخ ابوبکر مرا از گفتنِ آن باز
می داشت؛ پدرم فرمود که از آن مولانا شمس الدین از ازل بود،
نه از روی طاعت و ریاضات؛ چنانکه عیسی را در گاهواره بخشید
و آتیناهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا (۱۱/۱۹) تا سخن گفت و معجزه نمود و آن
یگانه دیگر و آتیناه مِنْ لَدُنَّا عَلِمًا

(۸۳/۴) همچنان دم بدم حضرت والدم وصیت می کرد که
پیش شیخ صلاح الدین ذکر شمس الدین مکنید و پیش چای حسام الدین
ذکر شیخ صلاح الدین مکنید؛ اگرچه میان ایشان فرق نیست، اما
نشاید ذکر کردن؛ چنانکه در حضورِ رسول اصحاب از هیچ پیغامبری
نمی گفتند مگر که او فرمودی و از حالِ هر یکی شرح دادی

(۸۴/۴) الحکایه: همچنان از ائمه اصحاب منقولست که
روزی حضرت سلطان ولد حکایت فرمود که پدرم در جوانی عظیم
زاهد بود و بغایت بارع و اراع و اصلا بسام نیامده بود؛ حضرت

T, II, 119-20; H, II, 172-3 ۴۲۹K T ۱۷۸B T ۱۹۲ Z ۸۴-۸۲/۴

7 شیخ KZ: شیخ B || 8 باز می داشت K: باز داشت BZ || 9 کاهواره KZ:
کاهواره B || 13 همچنان KZ: B || 18 الحکایه KB: Z - || 20 بسام KZ: در
سام B || نیامده بود K: + از BZ

کرای بزرگ که جدّه من بود ماذری ، پذیرم را بسماع ترغیب داد ؛ همچنان در ابتدای سماع پذیرم دست افشانی می کرد ؛ چون حضرت مولانا شمس الدین تبریزی رسید او را چرخ زدن نمود ؛ گویند : 3 کرای بزرگ از سمرقند بود و شوهر او خواجه شرف الدین مردی بود منعم و بزرگوار ؛ چنانکه در سمرقند از او بزرگتر نبود در مال و جاه و حسب و نسب ؛ چون شوهرش از دنیا نقل کرد ، جمله مالها را 6 جمع کرده بنزد مولانای بزرگ آمده مریده او شد ؛ بعضی گویند : هر دو باهم بودند و بملک روم بهم آمدند و اینجا وفات یافت و ماذرم خرد بود ؛ مولانای بزرگ برای پذیرم بست و حضرت کرا رضی الله عنها 9 چنان ولیه کامله بود که بهاء ولد هر بار می فرمود که مقام من و مقام او یکیست ، اما مرا علمهای بسیارست و اسرار بی شمار

(۸۵/۴) همچنان حضرت سلطان ولد فرمود که روزی کرا را 12 از حضرت حق تعالی خوانده اند و من کودک بودم ؛ در دمشق بتحصیل علوم مشغول گشته و او از فراق من دایم در گریه و نوحه می بود ؛ گفت : نمی آیم بگریه بهاء الدین مشغولم ؛ دوسه نوبت مکرر آمدند ؛ 15 گفت : ای وجودک من ! من بحضرت حق می روم ؛ باید که تو همچنان بریان باشی ، وی چشمک من تو همچنان گریان باشی و همه اعضا و حواس بکار خود مشغول باشید ، وای هر دو دست من 18 بجوای بریدن ملازم باشید تا من باز آمدم ؛ همچنان منسلخ گشته بحضرت حق رفت و باز آمد و همه را آنچنان یافت که گذاشته بود

T, II, 121; H, II, 173

۴۳۱ K آ ۱۷۹ B ب ۱۹۲ Z ۸۵/۴

3 تبریزی BZ : B — رسید KZ : B — 12 همچنان KZ : B — 14 کشته
KZ : B — من KBZ : K — 15 مکرر KZ : B — مکر 16 من من KB : من
Z — 18 هر دو KBZh : Z — 19 باز آمد KBZh : Z —

(۸۶/۴) همچنان حضرت سلطان ولد فرمود که روزی مولانا شمس‌الدین یکی را گفت که ترکِ باطل کن تا بحق برسی، راه اینست 3
 پندرم فرمود حق را بگیر تا از باطل برهی و اینجا محتاجِ راه و ترکِ و برگشت نیست، اکنون اختیار تراست، خواهی ترکِ باطل کن رو تا بحق برسی، خواهی حق را بگیر تا از باطل برهی

(۸۷/۴) همچنان روزی مولانا شمس‌الدین فرمود که بوالحسن خرقانی رحمه‌الله علیه گفت: یک گام بر بالای عرش نهادم، تمام 6
 دوم بر تحت‌الثری بود، در مقصود بسته بود، اصلاً باز نشد تا بر آستانِ نیاز فرو نیامدم در باز تشد؛ و رای نیاز عبادت نیست 9

شعر (رمل)

جز نیاز و بندگی واضطرار اندرین حضرت ندارد اعتبار

(۸۸/۴) همچنان عرفای اصحاب از حضرت خذاوندگار چنان 12
 نقل کردند که خدمتِ مولانا شمس‌الدین در شهر حلب چهارده ماه در حجره مدرسه در آمد و ریاضت و مجاهده بغایتی مشغول شد که 15
 اصلاً یک روز از حجره بیرون نخرامید؛ از دیوار حجره آواز آمد که 18
 إِنَّ لِنَفْسِكَ عَلَيَّكَ حَقًّا - نفسِ او همچنان مصور شد که جادرا ازین بیش صبر و تحمل نباشد، مرحمت فرموده تبسم کنان ترکِ اعتکاف کرده بسوی دمشق عزیمت نمود

۴۳۲ - ۴۳۱ K T ۱۷۹ B T ۱۹۳ Z ۸۸ - ۸۶/۴

T, II, 121 - 122; H II, 173 - 4

۱ سلطان KZ: B 14 - 15 و مجاهده... آواز آمد KZ: B 16 حق: KBZ

- (۸۹/۴) همچنان از یارانِ عتیق که دلشان بیت الله العتیق بود ،
چنان روایت کردند که پیوسته حضرت مولانا شمس الدین بر درِ
حجره مدرسه می نشست و حضرت مولانا را در حجره کرده از هر
3 یاری که مولانا را می پرسید ، می گفت : چه آورده ؟ و چه شکرانه
می دهی ؟ تا او را بشما بنمایم ؛ روزی بوالفضولی گفته باشد که می گفت :
6 تو چه آوردی که از ما چیزی می خواهی ؟ گفت : من خود را آوردم
و سرِ خود را فدای راهِ او کردم ؛ همچنان کرد که فرموده بود
(۹۰/۴) همچنان منقولست که روزی حضرت مولانا گفت که
9 خدمت مولانا شمس الدین فرمود که پیش ازین بحضرت حق تعالی
تضرع می کردم که مرا باولیای خود اختلاط ده و هم صحبت کن ؛
بجواب دیدم که مرا گفتند که ترا بایک ولی هم صحبت کنیم ،
12 گفتم : نیکست ، کجاست آن ولی ؟ شبی دیگر دیدم ، باز شبی دیگر
دیدم که گفتند : در روم است ؛ بعد از چندین مدت طلب ، نیاقم و ندیدم
گفتند که وقت نیامد هنوز ، اَلَا مُورُ مَرَّ هُوَنَةً بِأَوْقَاتِهَا
(۹۱/۴) همچنان اصح روایت از حضرت سلطان ولد چنانست که
15 پیوسته حضرت مولانا شمس الدین در اوایل حال از حضرت ملک ذوالجلال
بانواع تضرع و ابتهال التماس می نمود که از مستورانِ حجاب
غیرتِ خود یکی را بمن بنمای ؛ الهام آمد که چون بخدا الحاح می کنی
18 و شغفی داری ، اکنون شکرانه چه می دهی ؟ گفت : سر ؛ عاقبة الحال

- چون وصال آن جمال دست داد و از آن صحبت محظوظ شد و ملحوظ نظر عنایت گشت، مگر شبی در بندگی مولانا نشسته بود در خلوت؛ شخصی از بیرون آهسته اشارت کرد تا بیرون آید، فی الحال برخاست و بحضرت مولانا گفت: بکشتنم می خواهند، بعد از توقف بسیار پلنرم فرمود: *أَلَا لَهُ الْخَلَقْتُ وَأَلَا مَرُّ* (۵۳/۷) مصلحت است، و گویند هفت کس ناکس حسود عنود دست یک دگر کرده بودند و ملحدوار در کین ابستاده چون فرصت یافتند، کاردی راندند و همچنان حضرت مولانا شمس الدین چنان نعره بزد که آن جماعت بیهوش گشتند و چون بخود آمدند غیر از چند قطره خون هیچ ندیدند و از آن روز تا غایت نشانی و اثری از آن سلطان معنی صورت نیست

شعر (رمل)

- خود همان بُد دیگر اورا کس ندید
چون پری از آدمی شد نا پدید
- چون ز چشم خویش و خلقان دور شد
همچو عنفا در جهان مشهور شد
- چون خبر این واقعه را بسمع مبارک مولانا رسانیدند، فرمود که *يَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ* (۴۰/۳، ۱۹/۲۲) و *يَبْحَكُمُ مَا يُرِيدُ* (۱/۵)

1 محظوظ KB: محظوظ Z || 2 نظر Z: — KB || 6 عنود BZ: لا يسود K || یک دکر Z: یک KB || 7 همچنان KB: همچنین Z || حضرت BZ: — K || 10 نشانی KZ ~ اثری B

12 - 15 خود ... مشهور شد: MN، ج ۴، ص ۸۳۵/۳۲۸، ۸۳۷: MA، ص ۱۶-۱۵/۳۴۶

شعر (رمل)

جز که تسلیم و رضا کو چاره^۱ در کفِ شیرِ نری خون خواره^۲

- ۳ مادرین کار چه کاره ایم : او آنجایگاه قول و قرار کرده بود و سر را
بشکرانه^۳ سرّ ما گیر و نهاده^۴ ؛ لا جرم تقدیرِ الهی تدبیر انگیزی فرموده
حکمتِ جَفّ القلم را بظهور رسانید و کانَ ذلكَ فی الْکِتَابِ مَسْطُورًا
۶ (۶/۱۸ . ۵۸/۱۷)

شعر (هزج)

از عهده^۱ عهد اگر برون آید مرد از هر چه صفت کنی فزون آید مرد

- ۹ بعد از آن شورهای عظیم کرد و یاران گریها کردند ؛ تواجد نموده
بسع شروع فرمود و غزلیاتِ مرثیه گفتن گرفت و از آنها یکی اینست

شعر (رمل)

- ۱۲ قدر غم گر چشمِ سر بگریستی روز و شبها تا سحر بگریستی
شمسِ تبریزی برفت و کو کسی تا بر آن فخر البشر بگریستی
۱۵ این جهان را غیرِ این سمع و بصر گر بُندی سمع و بصر بگستی
الی آخره

و آن ناکسان^۱ ممتحن که اسیرِ سرّ قدر بودند و اینچنین فتنه انگیزی
ظاهر نمودند ، در اندک زمانی بعضی کشته شدند و بعضی بافلاج مبتلا

۱ شعر KB : Z — ۲ b 2 نری : Z : KB ۳ بود KZ : B — : KB
Z — ۴ برون : Z : KB ۱۳ قدر KZ : B کدر

گشتند و یکدو تن از بام افتادند و هلاک شدند و بعضی را مسح
 معنی شد، وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ إِلَّا خَسَارًا (۳۹/۳۵)؛
 3 و گویند: علاء الدین را که بداغِ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ إِنَّهُ عَمَلٌ
 غَيْرُ صَالِحٍ (۴۶/۱۱) موسوم بود، نبِ محرقه و عُلَّتِي عَجِبْ پِذا
 گشته در آن ایام وفات یافت و حضرت مولانا از غایتِ انفعال
 6 بجانبِ باغها روانه گشته بجزاوه او حاضر نشد و نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ
 نَهْرِهِمْ وَقَهْرِهِمْ وَتَارِيخُ الْغَيْبَةِ وَالْإِسْتِثَارِ شَمْسِ الدِّينِ يَوْمَ
 الْخَمِيسِ لِسَنَةِ خَمْسٍ وَأَرْبَعِينَ وَسِتِّمِائَةٍ

9 (۹۲/۴) همچنان منقولست که چون صورتِ مبارک و معنی متبرک
 مولانا شمس الدین از نظرِ حسودانِ بی چشمِ پر خشم محتجب شد و حضرت
 مولانا از غایتِ بی قراری شب و روز قراری و آرامی نداشت و دایما
 12 در صحنِ مدرسه سیر می کرد و این رباعیات را بجد می گفت:

شعر (رباعی)

15 از عشقِ تو هر طرف یکی شبخیزی
 شب گشته ز زلفینِ تو عنبر بیزی
 نقاشِ ازل نقش کند هر طرفی
 18 از بهرِ قرارِ دلِ من تبریزی
 و بازی فرمود:

T, II, 126-7; H, II, 177-8 ۴۳۵ K آ ۱۸۰ B ا ۱۹۴ Z ۹۲/۴

3 و گویند Z: — KB 8 لسنه Z: سنة KB 9 همچنان KB: — Z 10 حضرت

BZ: حضور K

شعر (رباعی)

که گفت آن زنده جاوید بمرد

3 که گفت که آفتابِ او میزد بمرد

آن دشمنِ خورشید بر آمد بر بام

دو چشم بیست و گفت خورشید بمرد

6 باز در مجمعی که اکابر حاضر بودند بگفت :

شعر (هزج)

که گفت که روحِ عشق انگیز بمرد

9 جبریلِ امین ز خنجرِ تیز بمرد

آنکس که چو ابلیس در استیز بمرد

او ندارد که شمسِ تبریز بمرد

12 (۹۳/۴) همچنان منقولست که بعد از چهل روز حضرتِ مولانا

دستارِ دخانی بر سر نهاد، دیگر دستارِ سپید نبست و از بردِ یمنی و هندی

فرجی ساخت ، تا آخرِ وقت لباسِ ایشان آن بود

15 (۹۴/۴) همچنان حضرتِ سلطان ولد بیان فرمود که چنانک موسی

با قوتِ نبوت و عظمتِ بسالتِ رسالتِ جویای خضر علیهما السلام

گشته بود، حضرتِ مولانا نیز با وجودِ چندین فضایل و خصایل

T, II, 127; H, II, 177

۹۳/۴ - ۹۴ Z ۱۹۴ B ۱۸۰ K ۴۳۵

4 خورشید KZ : خورشید B || 5 خورشید KZ : خورشید B || 12 همچنان KB : Z —

12 همچنان ... ص ۷۸۵/۵ بودند : ابتدا نامه ، ص ۴۱

- واخلاق حبیبه و شمایل و مقامات و کرامات و انوار و اسرار که در
 دَوْر و طَوْرِ خود بی نظیر بود و عَدِیم المثل ، طالبِ مولانا شمس الدینِ
 تبریزی شده بود و خدمتِ شمس نیز من جمیع الوجوه فدای عشقِ او گشته 3
 و مجموعِ انبیا و اولیا برین طلب و مصاحبتِ همدیگر مأمور بودند
 (۹۵/۴) الحکایه : همچنان حضرت سلطان ولد قدس الله
 سِرّه آلِ عزیز در مثنوی ابتدای ولدی بیان فرموده است که روزی 6
 حضرت والدِ دم بمشاهده عالمِ غیب مشغول شده بود ؛ قطبی را دید که
 چهار هزار مریدِ واصل داشت ، همشان از اولیا گشته و بکمال رسیده ؛
 در چله خود از حق تعالی حالتی و مقامی میخواست که بدان رسیده 9
 بود و در تمنای آن یارب یارب می گفت تا حدی بزرگوار بود که
 همه اجزای زمین و آسمان و ارواحِ سُفلی و عُلیی بموافقتِ او یارب 12
 یارب می گفتند ؛ نورِ خدای تعالی بمقدار سپری لطیف بر گوشِ مولانا
 شمس الدین می زد و می گفت : لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ ؛ چون سه
 بار این معنی مکرر شد ، مولانا شمس الدین از سرِ ناز گفت که
 خداوند یارب یارب آن شیخ مسکین می گوید ، از کرمِ خود لَبَّيْكَ 15
 با او گو ؛ در حالِ پی آن سخن پیاپی بر گوشِ شمس الدینِ تبریزی زد که
 لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ ؛ همانا که بیک اشارت و شفاعتِ او آن شیخ
 طالب بمقصود رسید 18

(۹۶/۴) همچنان از عرفای اصحاب منقولست که حضرت مولانا
 شمس الدین بارِ اول که بسببِ حسدِ حَسَادِی دین و عداوتِ نا کسانِ

T, II, 128-9; H, I, 178 - 9 ۴۳۶ K آ ۱۸۰ ب ۱۹۴ Z ۹۶-۹۵/۴

1 وکرامات ZB : — K ۱۱ اسرار Z : + پستیدنه K B ۱۱ 3-4 و خدمت ...

گشته K ~ مجموع ... بودند BZ ۱۱ 5 الحکایه K : — BZ

5-18 الحکایه ... رسید : ر. ک به ابتدائانه ، ص ۲۹۲

- بی یقین بجانبِ شام رفته بود ، بعد از مکثِ بسیار باز باشارتِ مولانا
باز آمد و قونیه را مشرف کرده ماهی چند تنگاتنگ مصاحبت کردند ،
باز حسودانِ بی معنی بتنگ در آمده عالمِ فراخ بر جانِشان تنگ نمودن 3
گرفت ؛ باز نوبتِ دوم چون غیبت فرمود ، آن بود که حضرتِ
مولانا بفرزندِ دلبنده خود از غایتِ عنایتی که داشت اشارت فرموده
با بیست نفر با فر بسفرِ شام فرستاد بطلبِ مولانا شمس الدین عظیم الله 6
ذکره

- (۹۷/۴) همچنان منقولست که آن زمان که شمس در دمشق می بود
در هفته باری از حجره خود بیرون آمدی و بدکانِ روآسی رفقی و قطعه 9
داده از آبِ سر بستندی و تناول فرمودی ، تا مدتِ سالی درین کار می بود ،
مگر روآسی معلوم کرد که او از اهلِ ریاضت است و آن زحمت را
باختیارِ خود قبول کرده است ، از سرِ رحمت یک روز کاسه را پر ثرید 12
کرده با نانِ پاکیزه در پیتنِ مولانا شمس نهاد ؛ دانست که معامله او
معلومِ روآسی شد ، فی الحال کاسه را فرو نهاده بیرون شو کرد و از
دمشق عزیمت نمود 15

- (۹۸/۴) همچنان منقولست که روزی مولانا شمس الدین در راهی
می رفت ؛ از ناگاه امیری با خیل و حشمِ خود بحضرتش ملاقی شد ،
چون نظر بر همدیگر انداختند آن امیر از اسب فروز آمده سر نهاده و زمانی 18
توقف کرده همچنان اشک ریزان روان شد ؛ حضرتِ مولانا شمس الدین

T, II, 129; H, II, 179

۹۷-۹۸ Z ۱۹۵ آ B ۱۸۰ ب K ۳۷۲

3 در آمده KZ: آمدند B || الدین Z: KB || 8 همچنان KB: Z || 10 می بود BK:
می بودی Z || 12 روز BZ: + عطا کرده K || ثرید KB: || 14 کرد KBZh: Z ||
16 مولانا شمس الدین BZ: K || 18-19 چون ... شد KBZh: Z || 19 الدین Z
B-: KZ که KB-:

بر زبان مبارک راند که سُبْحَانَ مَنْ يُعَذِّبُ عِبَادَهُ بِالنَّعَمِ
وَحَصَصَ الْخَوَاصَّ بِالنَّقَمِ ؛ اصحابِ حال از کیفیتِ آن احوال سؤال
3 کردند ، فرمود که این امیرِ فقیرِ نهاذ از سلکِ اولیاءِ الله است و درین لباس
مُلْتَبَسِ گشته و مستورِ ستورِ نعمت شده ، مرا بزبانِ حالِ لا بها کرد که درین
لباس ضبطِ امورِ خلق را و عبادت و سلوکِ راهِ حق نمی توانم جمع داشتن ،
6 از خداوندِ تعالی در خواه تا بکلتی در لباسِ فقر در آیم و بفراغت بخدمتِ
الله مشغول شوم ؛ چون مناجات کردم ، اشارت رسید که او را هم
در آن لباسِ امارت عبودیت باید کردن که مصلحتِ عمارتِ دین
9 و دنیا در آنست و ریاضت و مشقتِ نفس در آنجا بیشتر ، و چون حال را
مشاهده کرد نالان روان گشت و تن در مشقتِ حکومت و قضایا
و زحمتِ خلایق در داد و انقیاد نمود

12 (۹۹/۴) همچنان منقولست که حضرتِ مولانا شمس الدین
هرگاه که از تنالی تجلیاتِ الهی مست می شد و در کمالِ استغراق
مستغرق می گشت و قوای بشری از تحملِ تجملِ آن مشاهده قاصر
15 می ماند جهتِ دفعِ آن حالت بر موجبِ کَلِّمِیْنِی یا حُمِیْرَا ! کَلِّمِی !
خود را بجزویاتِ کاری مشغول می کرد و مخفی نزدِ مردم بمشاقی رفته
تا شب کار کردی و چون اجرت داذندی ، موقوف داشته تعللی کردی
18 و گفنی تا جمع شود که مرا قرض است تا ادا کنم ، بیرون شو کرده بعد
از مدتی غیبت نمودی ؛ همانا که پیوسته مناجات می کرد که عجا از

خاصانِ حق در جمله عالم ملک و ملکوت کسی باشد که صحبت مرا
تحمّل تواند کردن ؛ از عالم غیب خطاب آمد که حریفِ شریفِ تو در
جمله کاینات بجز حضرت مولانای روم نیست ، و آن بود که بجانب 3
ممالکِ روم نهضت نمود

(۱۰۰/۴) همچنان منقولست که در نوبت دوم مدتِ شش ماه
تمام در حجره مدرسه مولانا با هم صحبت فرمودند ؛ چنانکه اصلاً 6
صورتِ اکل و شرب و دخل و خرج بشری در مابین نبوذ و بسر وقت
ایشان بغیر از شیخ صلاح الدین و سلطان ولد کسی در نمی آمد و علو
مرتبّ ایشان بدرجه رسیده بود که درجاتِ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ 9
دَرَجَاتٍ (۱۲/۵۸) در مقابله آن فروترین مقامات بود

شعر (مجتث)

12 چو آفتاب نماید سحر ز شرق جیّاه
ستارگان بحقیقت فرو نهند کلاه

(۱۰۱/۴) همچنان روزی حضرت مولانا شمس الدین در مجمع شیوخ
15 زمان معرفت می فرمود ؛ دراثنای معانی فرمود که

شعر (مضارع)

10 گر برکاری چرا چنین بی کاری   ور بی کاری چرا چنین او کاری
همه طبّال و هیچ بانگی فی   همه درکار و هیچ دانگی فی

۱۰۱-۱۰۰/۴ Z ۱۹۵ - آ ب ۱۸۱ K ۴۳۸ - ۴۳۹
T, II, 130-1 ; H, II, 180-1

5 منقولست که KB — Z || 8 آمد KZ : آید B 9 مرتبت KB : مراتب Z ||
ایشان KZ — B || 12 شرق Z : شرق KB || 16 شعر Z — KB

اگر راه دین می روی چندین گاه بهیج دیهی نرسیدی و بهیج کاروانسرائی
 نرسیدی، نشانی ندیدی، آواز سگی یا خروس بگوشت نرسید؛
 این عجب راهیست که چندین گاه می روی همچون گاو و خر بر همان مقام
 اول؛ احمق کسی که مزدوری میکند و کار امروز میکند و می گوید
 که مزد فردا رسد؛ گیرم که فردا رسد، آخر امروز اندکی اثری نرسید؛
 چندین گاه گردِ خوانِ کریمان و پادشاهان می گردی و دُمِ جنبانی،
 آخر هیچ استخوان پاره و یا نان ریزه بتو نرسید؛ می گوئی نظرِ اولیا
 کیمیاست، بر هر که برسد هر آینه مبدل شود، از تلخی و ترشی و نایبنائی
 بیرون آید و تو می گوئی فلان چنین ولی بود و بزرگ و کرامات او
 چنین و چنین؛ یعنی من چنین کس را دیده ام و در یافته و ترا می بینم
 بر همان ترشی و تلخی، بلکه بدتر؛ صفت کنی که فلان بزرگ را
 دیدم و فلان آبِ حیات خوردم و آئینه را صیقل زدم و چله و مجاهده کردم
 چندین سال؛ چون می نگرم از آن تاریکترست که بود

(۱۰۲/۴) همچنان آن یکی بر درویشان تکبر می کند و عداوت
 می کند که ما علمها داریم و بزرگیها و جاه و جامگی که ایشان را نیست؛
 ای خاک بر سرش و بآن صد هزار علم و دفترش! می گوید شاگردان
 دارم و محبتان دارم؛ ای خاک بر سر او و مریدانش! بخپاره بخپاره
 دوستی می کند، بخدانی با بخدانی عشق بازی می کند؛ چندانک گوش
 می دارم و چشم می دارم از ایشان اثر زندگی یا نفسِ زندگی نمی آید،

T, II, 133; H, II, 182

۱۰۲/۴ Z ۱۹۹ B ۱۸۱ ب K ۴۲۹

1 دیهی KZ: دمی B || 7 استخوان پاره BZ ~ نان ریزه K || 8 برسد ZB:
 رسید K || 13 بود KBZh: Z || 14 همچنان KB: Z || آن یکی BZ: K —
 و عداوت میکند KBZh: Z || 15 بزرگیها Z: بزرگها KB || 16-17 و بآن صد ...
 بر سر KZ: B || 19 یا نفس زندگی KZ: B —

نَعُوذُ بِاَللّٰهِ مِنْ ذٰلِكَ اَلْحَالِ ؛ مَخَالِفِ نَفْسِ مِى شَنُودِ ، مِى رَمَنْد ؛
پس چگونه طالبِ راه اند ؟ آنگاه مى خواهند همکاسه بايزيد شوند

شعر (مضارع)

3

بگريز از آن فقيرى كو بندِ لوت باشد   ما را فقيرِ معنى چون بايزيد بايد
وَلِلّٰهِ دَرُ قَائِلِيْهِ :

شعر (خفيف)

6

خَلَقَ اللّٰهُ لِيَلْحُرُّوْبَ رَجَالًا   وَرِجَالًا   لِيَقْصُصَةَ   وَثُرِيْدَ

(۱۰۳/۴) همچنان منقولست كه چون حضرتِ مولانا شمس بشهرِ

9 ارزن الروم رسيد ، بمكتبِ دارى مشغول شد ؛ مگر آنجا يگاهِ مَلِكِي

بوذ معتبرِ واورا فرزندى در غايتِ جمال وكمال ؛ اَمَّا عَظِيْمُ كَوَلِ
وَكُوْدُنِ بوذ و تمامتِ ادبا از بلادِ او فرو مانده بوذند ، تا حدّى كه

12 در سالى جزوى نتوانست خواندن ؛ مَلِكِ ارزن الروم بر خاست
و بخدمتِ مولانا شمس الدين آمد و از حالِ فرزندِ خود اعلام كرد ؛

فرمود كه بعنايتِ حق من او را بى ماهى حافظِ قرآن گردانم ؛ همانا كه

15 فرزند را بحضرتِ او بزرگك تسليم كرده هر روز يك جزوياد مى گرفت ؛
در مدتِ ماهى تمامتِ قرآن را على طرف اللسان از بر كرده و ماضى

راند و چندين لطايف و ظرايف و فوايدِ ديگر و كتابتِ حاصل كرد ،

18 همچنان ملك و خاتونش و كافه خدم و چشم و اقربا و اصدقاى او

T, II, 134 ; H, II, 182

۱۰۳/۴ Z ۱۹۶ B ۱۸ ك ۴۴۰

3 شعر KB : — Z 6 شعر B : بيت Z — K 8 همچنان KB : — Z 9 ارزن KB :

ارزنا Z 11 او KBZh : — Z 12 ارزن KB : ارزنا Z 16 قرآن را KZ : +

ياد گرفت B 18 و چشم KZh : — BZ

مرید و بنده شدند و فرزندش باخلاص تمام عاشقِ مولانا شمس‌الدین شد؛ چون حضرتش در یافت که او را در یافتند و ولایتِ او شهرت گرفت همان روز غایب شد و عزمِ روم کرده در هر مقامی که منزل کردی، صد هزار کرامات و خرقِ عادات از او صادر شدی، باز عزیمت فرمودی و رفتی

شعر (رمل)

عشق بوی مشک دارد ز آن سبب رسوا شود
چاره نبوذ مشک را هم عاقبت رسوا شدن

۹ (۱۰۴/۴) همچنان از اصحابِ قدیم منقولست که چون نصره‌الدین وزیر طابَ ثَرّاه خانقاهِ خود را تمام کرد، اجلاسی عظیم کرده علما و شیوخ و اکابرِ شهر جمع آمده بودند، بعد از ختمِ قرآن بساع شروع کرده دم بدم نصره‌الدین وزیر در سماع بحضرتِ مولانا شمس آسیب می‌کرد؛ دست و دامانهاش بندو می‌رسید و نگاه داشت اربابِ بصیرت نداشت؛ همانا که حضرتِ مولانا انفعالِ عظیم نموده دستِ شمس را بگرفت و از سماع بیرون آمد؛ چندانکه اکابرِ کرام لا بها کردند ممکن نشد؛ بعد از فرو داشتِ سماع همانساعت سرهنگانِ سلطان رسیده باهانتِ تماشش بردند و در حال شهیدش کردند

شعر (رمل)

پندِ مردان نشنوی شوخی کنی خویشانِ بر تیغِ پولادی زنی

T, II, 135; H, II, 183 ۴۴۱ K ۱۸۲ B ۱۹۶ Z ۱۰۴/۴

۳ همان KBZh : همچنان Z || ۶ شعر KZ : — B || ۷ مشک KZ : مشک B ||

۸ مشک B KZ : مشک B || ۹ همچنان KB : — Z

- (۱۰۵/۴) همچنان از مقرّبانِ صحبت منقولست که روزی حضرت مولانا خدمتِ سلطان ولد را پیشِ خود خوانده فرمود که با یاری چند بسوی دمشق برو بطلبِ مولانا شمس الدین ؛ و چندین سیم وزر با خود ببر و در کفشِ آن سلطان تبریز بریز و کفشِ مبارکش را بطرفِ روم بگردان و از من سلام برسان و سجدهٔ عاشقانه عرضه دار؛ همچنان چون بمبارکی بدمشق برسی در جبَلِ صالحیه خانیت مشهور، راست در آنجا رو، همانا که مولانا شمس را ببینی با شاهد پسری فرنگک نزدی بازو بگرو؛ چون بنمای می برز از فرنگک مال ستانند، چون برده می شود آن کوذکش سیلی می زند تا غلط نکنی و منفعل نشوی که آن کوذک از اقطابست، اما خود را نیکو نمی داند؛ باید که از برکتِ صحبت و عنایتِ او بکمالِ حال ترقی نماید و مرید او شود؛ همچنان حضرت ولد استعدادِ سفرِ مبارک کرده بایست یارِ مقبلِ مفضل روانه شدند؛ چون بدمشق مبارک وصول یافتند و بدان خان رسیدند، از اسبان فروز آمده بادبِ تمام بر درِ آن حجره ایستادند؛ همچنان دیدند که حضرت مولانا فرموده بود؛ بیکبارگی سر نهانند و رفته کردند تا حدّی که آن کوذکِ فرنگکِ ریخته ترسید که من با چنین بزرگی چرا بی ادبیا کردم؛ مولانا شمس الدین حضرت ولد را بوسه داده از حدّ بیرون نوازش فرمود و از حضرت مولانا باز پرسید؛ سلام و سجدهٔ والد را کَمَا یَتَّبَعِ بِمَوْقِفِ عرض رسانیده تمامتِ زرو سیم را در کفشِ مبارک ریخته عذرها خواست؛ گویند:

- مجموعِ دَراهِمِ دو هزار دینار بود، فرمود که کافّه یارانِ روم
 باخلاص تمام سر نهادند و توبها کرده بی حدّ استغفار آوردند و از
 کردها نادم شدند و قرار کردند که بعدالیوم بی ادبی نکنند و خسرا 3
 بخود راه ندهند و همشان منتظرِ مقدمِ همایون می باشند؛ همانا که از
 کمالِ کرم و عجبِ نِعَمِ اجابتِ فرموده عزیمتِ روم را راضی شد؛ همچنان
 آن کوذکِ فرنگک سر باز کرده در پایماچان بانصاف داذن مشغول 6
 گشته ایمان آورده میخواست که مالش را بغا فرماید؛ مولانا شمس الدین
 نگذاشت، فرمود که باز در فرنگستان رو و عزیزانِ آن دیار را مُشرف 9
 گردان و قطبِ آن جماعت باش و ما را از دعا فراموش مکن؛ چون
 یاران مستعدّ راه گشتند، حضرتِ ولدِ اسبی راهوار که سوار شده
 بود پیش کشیده مولانا شمس را سوار کرده و در رکابِ آن شهبوار 12
 معنی پیاده روانه شد؛ فرمود که بهاء الدین، سوار شو! سر نهاد
 و گفت: شاه سوار، بنده سوار و این هرگز روا نباشد؛ همچنان از
 درِ دمشق تا قونیه در خدمتِ آن پادشاه بعشقِ تمام پیاده می دوید
 و می گفت: 15

شعر (مضارع)

- در صد هزار قرن سپهرِ پیاده رو
 نآرد چو تو سوار بمیدانِ روزگار 18

و بعد چندان هزار کرامات و عجایب که در راه مشاهده کرده بود، چون
 بخانِ زنجیرلو رسیدند، درویشی را پیش رو فرستاده بحضرتِ مولانا

2 کرده BZ: کردند و K || 5 فرموده BZ: فرمود K || 6 فرنك KZ: — B ||
 8 دیار را B: دیار KZ || 12 معنی KB: یعنی Z || 16 شعر KZ: — B || 19 چندان KB: چندان Z

- اعلام کردند ، تمام دستار و فرجیها و غیره که پوشیده بودند مبشرانه
 بدان درویش مبشر بداد و در قونیه منادی کردند که حضرت مولانا
 شمس الدین تبریزی می رسد تا خاص و عام از علما و فقرا و امرا و ارباب
 فتوت و غیرهم باستقبال بیرون آیند ؛ چندانى مردم از زن و مرد بیرون
 آمدند که در شمار آید؟ چون بحضرت مولانا ملاقات افتاد نعره زنان
 از سراسر اسب بیخود گشته فروز افتادند و همدیگر را در کنار گرفته
 تا چه وقت بیهوش ماندند و همدیگر سجدات قدسیانه می کردند و لشکر
 سلطان علمهای سلطانی بر داشته نقارها می کوفتند و گویندگان غزلهای
 غریب می گفتند و یاران سماع و چرخ زنان می رفتند و شاذیها می کردند
 شعر (رمل)

- عالم از تو زنده گشت و پُرفروز ای عجب آن روز روز امروز روز
 (۱۰۶/۴) همچنان میان اکابر قونیه حضرت مولانا شمس الدین
 خدمات و الطاف حضرت ولدا در بندگی مولانا تقریر می کرد
 و بشاشت می نمود و می فرمود که من بهاء الدین را چنین گفتم و او چنان
 گفت و جوابم داد ؛ اکنون مرا از موهبت حق تعالی دو حالتست :
 یکی سیر ، دوم سیر ؛ سرترا در راه مولانا باخلاص تمام فدا کردم
 و سیر خود را بهاء الدین بخشیدم تا حضرت مولانا شاهد حال باشد ؛
 چه اگر مولانا بهاء الدین را عمر نوح بودی و همه را در عبادت و ریاضت
 صرف کردی آنش میسر نگشتی که درین سفر از من بوی رسید ؛
 امیذاست که از حضرت شما نیز نصیبها یابد و بکمال پیری رسد و شیخ
 بزرگ شود انشاء الله تعالی

21

T, II, 138 ; H, II, 186 ۱۰۶/۴ Z ۱۹۷ ب B ۱۸۳ K ۴۴۴

b 11 عجب BZ : عجیب K || روز روز KZ : روز B || 12 میان KBZh : Z —

13 می کرد BZ : می کردند K || 15 گفت و KBZh — ZB 19 صرف ZB : خج K

11 عالم ... امروز روز : MN ، ج ۴ ، ص ۳۱۷۷/۴۶۶ ؛ MA ؛ ص ۲۹/۴۰۸

(۱۰۷/۴) همچنان چون استغراقِ حضرتِ مولانا در عشقِ شمس‌الدینِ تبریزی و شور و جوش و بی‌قراری او بیش از آنچ در اول داشت صد چندان شد؛ باز مریدانِ مَریذ در حوش آمده از سرِ حسد باز گستاخی و دلیرها می‌کردند، چنانک قایل گوید:

شعر (رمل)

باز گستاخان ادب بگذاشتند تخمِ کفران و حسدها کاشتند
خوبش را کُشتند و گشتند از طریق آنچ کِشتند آنچنان بر داشتند

(۱۰۸/۴) همچنان منقولست که وقوعِ آن واقعه، شدیدِ ناسدید در آن وهلت بود، بعد از آن که چهل روز تمام بگذشت حضرتِ خداوندگار از غایتِ سوزِ درون و جهتِ تسکینِ کینِ حُسادِ مسکین و شتماتِ اعدای بی‌اعتقادِ بی‌دین حضرتِ چلبی خسام‌الدین را نقیبِ یارانِ کرام کرده سوم بار بطلبِ مولانا شمس‌الدین سفرِ شام در پیش گرفت و سالی بیشتر یا کمتر در دمشق متمکن شده تمامِ علمای ملکِ شام و شامات و ملکِ اسلام و سایر خواص و عوام بصدقِ تام و عشقِ تمام مرید و غلامِ او گشتند و گویند این غزلِ مبارک را در راهِ شام فرمود:

شعر (هزج)

۱۸ ما عاشق و سرگشته و شیدای دمشقم
جان داذه و دل بسته سودای دمشقم

از روم بتازیم سوم بار سوی شام
کز طره چون شام مطرای دمشقیم

مخدومی شمس الحق تبریزگر آنحاست
مولای دمشقیم و چه مولای دمشقیم

و در غزل دیگر فرمود :

شعر (مجتث)

خبر رسید بشام است شمس تبریزی

چه صبحها که نماید اگر بشام بوذ

- ۹ (۱۰۹/۴) همچنان منقولست که چون جمیع اهلای قونیه و اکابر روم در فراق حضرت مولانا بیچاره شدند باتفاق تمام بحضرت سلطان روم و امرای معلوم کیفیت حال را عرضه داشته محضری معتبر در دعوت حضرت مولانا نبشته تمامت علما و شیوخ و قضاة و امرا و اعیان بلاد روم علی العموم نشانها کردند و قصّاد مقبل فرستاده طالب اقبال و قبول او شدند و بصدد هزارزاری و زنهار خواری باز بوطن مألوف و مزار والد عزیزش دعوت کردند ؛ آن بوذ که حضرت مولانا از کرم خلق محمدی خود اجابت دعوت را واجب دیده دعوت نمود و بدعوت خلق مشغول شد ؛ اگر چه حضرت مولانا شمس الدین را بصورت در دمشق نیافت اما بمعنی عظمت او را و چیزی دیگر در خود یافت و عشق بازی دایم با خود می کرد ؛ چنانک می گفت :

شعر (رمل)

دست بگشا دامنِ خود را بگیر
مرهمِ این ریش جز این ریش نیست

3

و در غزلی دیگر فرمود :

شعر (هزج)

شمس تبریز خود بهانست مائیم بحسن و لطف مائیم

6

(۱۱۰/۴) همچنان از یارانِ عزیز منقولست که روزی حضرت

مولانا بر درِ حجره، مولانا شمس سر نهاده بمَرکَبِ سرخ بدستخطِ

مبارکش ثبت فرمود که مقامِ معشوقِ خضر علیه السلام

9

(۱۱۱/۴) همچنان بعضی اصحاب متفق اند که چون مولانا

شمس از آن جماعت که زخم خورد ناپیدا شد، بعضی روایت کردند که

در جنبِ مولانای بزرگ عَظَمَ اللَّهُ ذِکْرَهَا مدفونست و همچنان حضرت

12

شیخِ ما سلطان العارفين چلبی عارف از حضرتِ والده، خود فاطمه

خاتون رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا روایت کرد که چون حضرتِ مولانا

شمس الدین بدرجه، سعادتِ شهادت مشرف گشته آن دونانِ مُغْفَل

15

اورا در چاهی انداخته بوذند؛ حضرتِ سلطان ولد شبی مولانا

شمس الدین را در خواب دید که من فلان جای خفته ام نیمشب بارانِ

محرم را جمع کرده وجودِ مبارکِ اورا بیرون کردند و بگلاب و مشک

18

و غیر مُمَسَّک و معطر گردانیدند و در مدرسه، مولانا در پهلوی بانی

مدرسه امیر بدرالدین گهر تاش دفن کردند و این سرّیست که هر کسی را برین وقوفی نیست رضوان الله علیهم اجمعین

- ۳ (۱۱۲/۴) همچنان از کتبه اصحاب منقولست که چون حضرت مولانا شمس الدین در بارِ اول بطرفِ شام سفر کرده بود و آنجایگاه تقاعد نموده، چند نوبت حضرت مولانا نامهای عجیب فرستاده اشتیاقِ عظیم عرضه می داشتند و بلطفِ تمام دعوتِ عودت می کردند و اینست آن نامه. ۶
- های منظوم :

صورتِ نامهٔ اول که ارسال فرمودند

- ۹ بعد از عرض تحایا و تحنن

شعر (خفیف)

- ۱۲ اَيْتَهَا النُّورُ فِي الْفُؤَادِ تَعَالِ غَايَةُ الْجِدِّ وَالْمُرَادِ تَعَالِ
اَنْتَ تَدْرِي حَيَاتُنَا بِبِدْبَاكَ لَا تُضَيِّقْ عَلَي الْعِبَادِ تَعَالِ
اَيْتَهَا الْعِشْقُ اَيْتَهَا الْمَعْشُوقُ حُلْ عَنِ الصَّدِّ وَالْعِنَادِ تَعَالِ
يَا سُلَيْمَانُ ذَا الْهَدَاهِدِ لَكَ فَتَفَضَّلْ بِالْاِفْتِحَادِ تَعَالِ
۱۵ اَيْتَهَا السَّابِقُ الَّذِي سَبَقَتْ مِنْكَ مَصْدُوقَةُ الْوَدَادِ تَعَالِ
فَمِنْ اَلْهَجْرِ ضَجَّتِ الْاُرُوحُ اَنْجِزِ الْعَوْدَ يَا مَعَادُ تَعَالِ
اُسْتُرِ الْعَيْبَ وَابْذُلِ الْمَعْرُوفَ هَكَذَا عَادَةُ الْجَوَادِ تَعَالِ
چه بود پارسی تعال بیا بیا یا بده تو داژ تعال

۱ کهر تاش Zh : KBZ — ۶ عودت KBZh : Z — ۱۰ شعر KB : بیت Z //

۱۲ a تدری KB : پدری Z // ۱۳ الیها العشق ... تعال KB : Z —

چون بیائی زهی کشاذ و مراد   چون نیائی زهی کساد تعال
 ای کشاذِ عرب قباذِ عجم   تو گشائی دلم بیاذ تعال
 ای درونم تعال گویانِ تو   وی ز بوذِ تو بوذ و باذ تعال
 طُفْتُ فِیکَ الْبِلَادِ یا قَمَرَا   بی محیطا و بالبلادِ تعال
 اَنْتَ کَالشَّمْسِ اِذْ دَنْتَ وَنَاَتْ   یا قَرِیْبًا عَلَی الْعِبَادِ تعال

نامه دوم

شعر (خفیف)

ای ظریفِ جهان سلامُ عَلَیکَ   اِنْ دَآئِی وَصِیْحَتِی بَیْدَکَ
 داروی دردِ بنده چیست بگو   قُبْلَةً لِّوَرُزْقَتُ مِنْ شَفَتِکَ
 گر بخدمت نمی رسم بیدن   اِنَّمَا اَلرُّوحُ وَلَفُوَادُ لَدَکَ
 گر خطابی نمی رسد بی حرف   پس جهان پرچرا شد از لَبِّکَ
 نحس گوید ترا که بَدَلِی   سَعْدَ گوید ترا که یَا سَعْدَکَ
 از تو آیم برِ تو هم بنفیر   آه اَلْمُسْتَغَاثُ مِنْکَ اِلَیکَ

نامه سوم

شعر (خفیف)

زندگانی صدرِ عالی باذ   ایزدش پاسنبان و کالی باذ
 هرچه نسیه ست مقبلان را عیش   پیش او نقدِ وقتِ حالی باذ

3 b وی B : ای KZ 4 a قرا KB : تمرا Z 5 اذ KZ : او B 6 نامه دوم
 BZ : K 11 a خطابی KZ : خطابی B b بر KZ ~ چرا B 12 از KB KZ —
 14 نامه سوم BZ : B 17 b حالی KZ : خالی B

مجلسِ گرمِ پُرِ حلاوتِ او از حریفِ فسرده خالی باز
 جانها واگشاده بر درِ غیب بسته پیشش چون نقشِ قالی باز
 بر یمن و یسارِ او دولت هم جنوبی و هم شمالی باز 3
 در ولایت که جسم و جان خوانند بر سرِ هر دو شاه و والی باز
 بختِ نقدست شمسِ تبریزی او بَسَمِ غیرِ او مآلی باز

6 نامه "چهارم
 شعر (خفیف)

بخدائی که در ازل بودست حی و دانا و قادر و قیوم
 نورِ او شمعهای عشق فروخت تابشد صد هزار سیر معلوم 9
 از یکی حکمِ او جهان پر شد عاشق و عشق و حاکم و محکوم
 در طلسمات شمسِ تبریزی گشت گنجِ عجایش مکتوم
 که از آن دم که تو سفر کردی از حلاوت جدا شدیم چو موم 12
 همه شب همچو شمع می سوزیم ز آتش جفت و زانگبین محروم
 در فراقِ جمالِ او ما را جسم ویران و جان درو چون بوم
 آن عنان را بدین طرف برتاب زفت کن پیلِ عیش را خرطوم 15
 بی حضورت سماع نیست حلال همچو شیطان طرب شده مرجوم
 یک غزل بی تو هیچ گفته نشد تا رسید آن مشرقه مفهوم
 پس بذوقِ سماع نامه تو غزلی پنج و شش بشد منظوم 18
 شامِ ما از تو صبحِ روشن باز ای بتو فخر شام و ارمن و روم

فصل پنجم

3 در ذکر مناقب حضرت سلطان العارفين ، برهان المکاشفين ، قطب الاوتاد والابدال ، شيخ صلاح الحق والدين فريزون بن ياغيسان المعروف بزركوب القونوي قدس الله سره

6 (۱/۵) همچنان از كبار اصحاب چنان منقولست که چون حضرت مولانا از جست و جوی حضرت شمس الدين تبریزی فارغ شد و اسرار ایشان را در خود مشاهده کرد ، حضرت شيخ صلاح الدين را پیش کشیده بر سرورئ باران برگزید و خلیفه خود ساخت و انیس مجلس انس گردانیده ندیم خلوت خود کرد و آرام یافتن با وجود پر جود او و مواید فواید بردن مریدان از صحبت هر دو و همچنان باز حسودی بعضی در حق او و تلف شدن ایشان و مستفید شدن اصحاب از وجود شيخ و مولانا بی زحمتی و تشویشی مدت ده سال تمام ؛ و چون حضرت مولانا را در حق سلطان ولد قدس الله سره عناية موفور و نظری نا محصور بود ؛ پیوسته بتعظیم اولیا و خدمت شيخ صلاح الدين ترغیبش می داد و وسعت می فرمود که از صحبت او کم نشود و بجد بلیغ ملازمت و مداومت نماید

18 (۲/۵) همچنان از حضرت سلطان ولد منقولست که روزی شيخ صلاح الدين فرمودش که بهاء الدين بجز من شیخی را نظر مکن و بدیشان التفات منما که شيخ راستین منم ؛ همانا که صحبت شیخان دیگر زیانمندست و مهلك ؛

T, II, 147; H, II, 193 ۴۴۸ K ب ۱۸۴ B ب ۱۹۹ Z ۲ - ۱/۵

2 برهان المکاشفين : BZ — K 5 همچنان KZ : B — که KZ : B —
مولانا KZ : B — 7 کرد KZ : فرمود B 16 نماید KB : + و 17 سلطان KB :
— Z 18 فرمودش KZ : فرمود B 19 منما که KZ : منما B

زیرا نظرِ ما آفتاب است و وجودِ مریدِ سنگ ؛ لابد که سنگِ قابل ،
در نظرِ آفتابِ کامل ، لعل شود و نظرِ ایشان بر مثالِ سایه است ؛ چون
سنگِ قابل از نظرِ شیخِ کامل که آفتابِ معنیت در سایه روذ ابداء لعل
نشود و ترقی نکند

- (۲/۵) همچنان از کرامِ یاران منقولست که حضرت شیخ
صلاح الدین در عنفوانِ جوانی پیشتر از آنکه بحضرت مولانا رسد
و مرید شود و صحبتِ او را دریابد بحضرت سید برهان الدین محقق
ترمذی رحمه الله علیه مرید شده بود و در خدمتِ او تردد و تودّد
می نمود و بخدمتِ مصاحبت و ممالحت می کرد ؛ و چون حضرت مولانا
مریدِ سید شد ، مذکور تجدیدِ ارادت کرده هم مریدِ مولانا شد
و همچنان حضرت سید رضی الله عنه می فرمود که مرا از حضرت
شیخ سلطان العلماء دو نصیبِ عظیم رسیده است : یکی فصاحتِ
قال ، دوم صباحتِ حال ؛ همانا که قالِ خود را بخدمتِ مولانا
جلال الدین دادم ، چه او را حالات و افراسات ، و حالِ خود را
بخدمتِ شیخ صلاح الدین بخشیدم که او را هیچ گونه قالی
نیست و اغلبِ طاعنان و طاعیان حضرت شیخ صلاح الدین را نادان و عای
می خواندند و از غایتِ جهل و عمّا اُمّی را از عای نمی دانستند
و اوجِ محموظ را از لوحِ حافظِ فرق نمی کردند ؛ همچنان مدتی حضرت
مولانا بر اکتسابِ علومِ دینی و قال و قیل و تدریس و تذکیر مشغول شده
بود و شیخ صلاح الدین در دکانِ زرکوبی بکسبِ قوتِ حلال و قوتِ
حال اجتهاد می نمود

T, II, 148 ; H, II, 194

Z ۲/۵ ب ۱۹۹ B ۱۸۴ K ۴۴۹

2-3 در نظر... قابل KZ : B — 12 نصیب BZh : نصیحت KZ 15 گونه KZ :

B — 16 صلاح الدین ZKh : BZ — 17 واز KZ : واورا از B 18 نمی دانستند B :

ندانستند KZ 18 در Z : بر KB 18 قیل KZ : نقل B

- (۵/۵) الحکایہ : همچنان یارانِ قدیم چنان روایت کردند کہ خدمتِ شیخ صلاح الدین بمآذرو پذیر در دہِ کاملہ می بوزند و در حوالی قونیہ و در کنارِ دریاچہ، آن بصیدِ ماہی مشغول می شدند؛ چون حضرت سید برہان الدین از قونیہ بسوی دار الفتح قیصریہ سفر کرد و در آنجا نقل فرمود، خدمتِ شیخ صلاح الدین بدیدنِ مآذر و پذیرِ خود رفتہ اورا متأہل کردند و مدتی پیش ایشان تمکّن نمودہ آن اصطلاح را سہل گرفتہ بود؛ مگر روزی بشہرِ قونیہ آمندہ بوذ و در مسجدِ بوالفضل بجمعه حاضر شد و آن روز حضرت مولانا تذکیر می فرمود و شورہای عظیم می کرد و از حضرت سید معانی بی حدّ نقل می فرمود؛ از ناگاہ حالاتِ سید از ذاتِ مولانا بر مثالِ نوری عظیم بشیخ صلاح الدین تجلّی کرد، همانا کہ نعرہ زنان بر خاست و بزیرِ منبرِ مولانا بیامد و سرِ مبارک را باز کردہ سر نہاد و بر پای مولانا بوسہا می داد و روی می مالید؛ حضرت مولانا دلدارِ ہا فرمودہ پرسید کہ کجاہا بوذی؟ فرمود کہ تأہل کردم و از عظمتِ شہا غافل ماندہ از صحبتِ شہا محروم گشتم؛ فرمود فی فی، تو از آنِ مائی، جانِ مائی، آنِ مائی، جانانِ مائی، دستِ او را بگرفت و او را ہمدمِ خود ساخت

- (۵/۵) الحکایہ : همچنان از کبارِ اصحاب منقولست کہ در اوایلِ حال مگر سلطانِ روم عزالدین کیکاؤس فرزندِ سلطان علاء الدین کیقباد اتار اللہ بُرہانہما از عظمتِ ولایتِ مولانا غافل بوذ و در

T, II, 150; H, II, 195 ۴۵۰ K T ۱۸۵ B T ۲۰۰ Z ۵-۴-۵

1 الحکایہ KB : Z — 2 الدین Z : + ما KB 2 بمآذر Z : مادر KB
حوال KBZh : B — 6 نمودہ Z : نمود KB 7 آمندہ KZ : ماندہ B
10 حالات KB : Z — 17 الحکایہ KB : Z —

- غرور سلطنت ذاهل ؛ انتمفا روزی صاحب شمس الدین اصفهانی را که وزیر او بود اعتراض نمود که دم بدم بخدمت مولانا چرا تردد می کنی و تردد می ورزی و از بزرگان دیگر تردد می نمائی و از آن بزرگ چه دیده که در مشایخ زمان نیست ، تفضیل او بر سایر علما و فقرا از چیست ؛ صاحب شمس الدین در جواب سلطان دلایل بسیار بیان کرد . در ولایت و کرامت و اصالت و اصیلی شیخ براهین عقلی و حُجج نقلی روشن کرد ، چنانکه سلطان را ارادت کلتی در جوش آمده داعیه زیارت آن حضرت شد ؛ همان روز مگر در صحرای قونیه در کوشک فلوباط با خواص حضرت بعثت مشغول شده بود ؛ سلطان برخاست و بکنار دریاچه آب سیر می کرد ، از ناگاه مار بجهت کوچک را بدید و آن را بگرفته و در آستین خود کرده از خزینه دار حقه زرین بخواست و پنهانی مار بجهت را در آنجا کرده مهر کرد و در کیسه خود نهاد ؛ چون بسوی مجلس عشرت باز آمد ، بعد از لحظه حقه را بیرون آورده بوزرا و امرای خود نموده چنان تقریر کرد که این حقه را بمن تکفور استنبول با تحف بسیار ارسال کرد و گفت : اگر چنانکه دین شما حقت تا علمای شما بیان کنند که درین حقه چیست تا من خراج را التزام نمایم ؛ تمامت ارکان دولت و اعیان ملت در سر آن حقه محم حیران ماندند و سرگردان شدند ؛ فرمود که تا پروانه این حقه را بر گیرد و بعلم و شیوخ و قضاة قونیه عرضه دارد تا بیان کنند که درین حقه مختم چیست ؛ و چون مقتدای دین ما ایشانند و چندین ادرات و جهات در تحت تصرف ایشان ، باید که این

مشکل را حل کنند تا صدق ما در حق ایشان مضاعف شود ، همگان
 در شرح آن سرّ مکتوم حقه مکتوم قاصر ماندند ؛ عاقبت صاحب
 شمس الدین مصلحت چنان دید که ملازم حضرت سلطان بزیارت
 3 مولانا رود ، این سرّ مکتوم را از او معلوم کنند که درین زمان کاشف
 مشکلات غیبی و عینی اوست ؛ تمامت امرا از حیلۀ سلطان بی خبر
 6 بودند ؛ بجمعه سوار گشته بحضرت مولانا آمدند و آن روز خلق
 عالم در آن محفل حاضر بودند ؛ چون سلطان اسلام حقه
 زرین را در پیش آن پادشاه دین نهاد و حضرت شیخ صلاح الدین
 9 در جنب مولانا مراقب نشسته بود ؛ حضرت مولانا فرمود که شیخ ما
 سرّ حقه را بیان فرماید ؛ شیخ صلاح الدین سر نهاد و بعد از آن
 فرمود که ای سلطان اسلام ! جانور بیچاره را چرا محبوس حقه
 12 کرده و مار بچۀ را یار خود ساخته ؛ و مردان را امتحان کردن از طریق
 مروت دورست ؛ چه این مرد خدا را که بزیارت حضرتش مشرف
 گشته ، بر سرایر حقه های آسمانها و ذرائر زمینها و ضایر آفرینش
 15 اطلاع می هر چه تمامتر است و بر کنوز رموز الهی و قوفی هر چه
 بیشترست ؛ فی الحال شیخ نعره بزد و بساع شروع فرمود ؛ همانا که
 سلطان سر باز کرده با خواص حضرت مرید و بنده شدند و صاحب
 18 شمس الدین را شکرانها داده در تعظیم او بیفزود و انصاف داد که در
 ممالک عالم ملک مثل او سلطان سترک و عارف واقف نیست ؛

1 شود KZ : B — 2 مکتوم KB : مکتوب B || مکتوم B : + و K

10 و KZ : B — 14 ذرائر KB : + و Z 16 بیشترت ZB : بیشتر K 18

|| بیفزود KZ : بفزود B 19 سلطان KZ : سلطان B

در خلوت سلطان فرموده باشد که جائی که مریدانِ او را این قوت و قدرت باشد تا عظمتِ سیرت و بصیرتِ او را که تواند در یافتن و بسرِ پاکِ او که خواهد مطلع شدن؟

3

(۶/۵) همچنان منقولست که روزی اکابرِ شهر بنیازِ تمام از

حضرتِ مولانا التماسِ تذکیر کرده بودند : از کرمِ عمیم و حلمِ عظیم

اجابت فرموده بتذکیر مشغول شده بسی مردم که بیهوش شدند و عاشقانِ

مخلص جان دادند و آن روز شیخ صلاح الدین حاضر شده بود ، تواجد

نموده از حدِ بیرون شورها کرد و سماعِ کنان بیرون آمدند ؛ خود

همان بود که دیگر بالای منبر نرفت و گویند : چندانک حضرتِ مولانا

بصحبِ شمس الدین تبریزی وصول یافت و مصاحبت نمود ، شرکتِ

تدریس و تذکیر کرده اصلاً بوعظ شروع نکرد و آن روز سبب استدعای

محبانِ مخلص و اشارتِ شیخ صلاح الدین نوبتی دیگر وعظ فرمود

و ختم کرد

(۷/۵) الحکایه : همچنان منقولست که روزی حضرتِ مولانا

در آن غلباتِ شور و سماعِ که مشهورِ عالمیان شده بود از حوالیِ زرکوبانِ

شهر می گذشت ، مگر آوازِ یَقْتَتِقِ ضربِ ایشان بسمعِ مبارکش

رسیده از خوشیِ آن ضربِ شوری عجب در مولانا ظاهر شد و بچرخ

در آمد ؛ همانا که شیخ را از عالمِ غیب الهام شد که بیرون آی که

مولانا در چرخ است و خلایقِ بسیار گردا گردِ او حلقه بسته ؛ شیخ

- نعره زنان از دکتانِ خود بیرون آمد و سر در قدمِ مولانا نهاده
 بیخود شد، حضرتِ مولانا او را در چرخ گرفته بر روی و موی
 مبارکش بوسها می داد و نوازش می فرمود؛ همچنان شیخ از حضرتش
 3 امان خواست که مرا طاقِ سماعِ مولانا نیست؛ از آنک از غایتِ
 ریاضت و مجاهدت قوی ضعیف ترکیب گشته بود، همانا که بشاگردانِ
 6 دکتان اشارت کرد که اصلاً ایست نکنند و دست از ضرب و اندارند
 تا حضرتِ مولانا از سماع فارغ شدن، چه اگر اوراقِ زر پاره پاره
 شود و ریزه ریزه گردد <و> نا بوز می شود، و رسمِ آن صنعت
 9 چنانست که بر زر ورق ضربهای معدود می زنند و چون از حد بگذرد
 تلف و ریزه می گردد؛ همچنان از وقتِ نمازِ ظهر تا هنگامِ نمازِ عصر
 حضرتِ مولانا در سماع بود از ناگاه گویندگان رسیدند و این غزل را
 12 سر آغاز فرمود که

شعر (هزج)

یکی گنجی پدید آمد در آن دکتانِ زرکوبی

15 زهی صورت زهی معنی زهی خوبی زهی خوبی

الی آخره

- شیخ دبذ که تمامتِ دکتانِ پر زر ورق شده بود و مجموعِ آلاتِ
 18 زرکوبان زرین گشته بی آنک ورق پاره شود و چیزی تلف گردد
 و چون شیخ کانِ دو کون را در دکتانِ خود مشاهده کرد، جامها را
 برخود چاک زده فرمود که دکتان را یغا کردند؛ همان بود که از

1 دکان KZ : دوکان B || 3 از حضرتش BZ : از حضرت مولانا K || 5 مجاهدت

BZ : مجاورت K || 8 نا بود B : تا KZ || 9 ضربهای KB : ضربها Z

مر دیکانِ دو کون برخاسته در صحبتِ خداوندگار روانه شد و حضرتِ مولانا همان عشقِ بازی و عنایتها که در بارهٔ مولانا شمس الدینِ تبریزی عَظَمَ اللهُ ذِکْرَهُ می فرمود در مظهرِ مظهرِ او آن ولایت را مشاهده کرده همان تعظیم و تمجید را پیش گرفت و جانِ پاکِ بی قرارش با او آرام یافت و ده سال تمام موانست و مصاحبت نموده خلیفهٔ حضرتش بود

(۸/۵) همچنان از حضرتِ سلطان ولد منقولست که روزی شیخ صلاح الدین بحضرتِ والدَم گفت که در اندرونِ من چشمهای نور بود پوشیده و مرا از آن خبری نبود ؛ چشمِ مرا چنان گشودی که آن جمله نورها در پیشِ نظرِ من همچون دریا در جوش است

(۹/۵) همچنان روزی پدرم فرمود که پیشِ شیخِ صلاح الدین ذکرِ مولانا شمس الدین مکنید و پیشِ چلبی حسام الدین ذکرِ شیخ صلاح الدین مکنید ؛ اگرچه در میانِ انوارِ ایشان اتحادِ کلیست و فرق نیست ، اما غیرتِ الهی در کارست و نشاید یاد کردن که ادبِ مشایخ اینست

(۱۰/۵) همچنان حضرتِ ولد فرمود که روزی والدَم در معنی جنسیت و نسبتِ معرفت می فرمود ؛ گفت : سببِ محبتِ مردم با همدگر از جنسیت و نسبت است ، فی سخنِ مجرّد ؛ چنانک گفت :

gT, 155: H, II, 199   ۴۵۵ K ب ۱۸۶ B ب ۲۰۱ Z ۱۰-۸/۵

1 برخاسته BZ : برخاست K || 3 مظهر مظهر K : مظهر مظهر ZB || 7 همچنان KZ : B || 9 کشودی KB : کشود Z || 11 همچنان BZ : K || 14 یاد Z : KB || 16 همچنان BZ : K || 17 فرمود KZ : + و B

شعر (رمل)

چیت جنسیت یکی نوعِ نظر که بدان یابند ره در همدگر
 3 چون بهشتی جنسِ جنت آمدست هم ز جنسیت شوذ یزدان پرست
 موجبِ ایمان نباشد معجزات لیک جنسیت کند جذبِ صفات

همچنان خلقی که بعالمِ انبیا و اولیا روی آورده اند از آنست که
 6 جزو پیغامبرانند، بدان سبب و جنسیت روی آورده اند، کَمَا قَالَ صَلَّى اللَّهُ
 عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اللَّهُمَّ اهْدِ قَوْمِي آيَ اجْزَائِي

شعر (رمل)

9 گفتم پیغامبر شما جزو منید جزورا از کل چرا بر می گنید

(۱۱/۵) همچنان شیخ صلاح الدین دم بدم بحضرت پذیرم
 حکایت می کرد که من چنین نورهای عجب می بینم والوانِ نورها می شمرد ؛
 12 روزی از حضرت پذیرم سؤال کردم که شیخ را برای این دوست می داری
 که تفرجِ انوارِ شما میکند ؛ فرمود که فی بلک برای مناسبت و جنسیت
 خاص دوستش می دارم ؛ چنانکه بحکم جنسیت کهربائی کاه را
 15 می ربایند ؛ زیرا که میان هر دو مناسبتی هست و اصلاً چیزهای دیگر را

T, II, 156; H, II, 200 ۴۵۵ K T ۱۸۷ B T ۲۰۲ Z ۱۱/۵

3 b شوذ BZ : بود K 5 همچنان KZ : — B 9 چرا BZ : جدا K ۱۰
 بحضرت BZ : حضرت K — Kh 11-12 حکایت ... پذیرم BZ : Kh — K ۱۰ پذیرم
 KhZ : والدیم B که KhZ : — B 12 روزی KZ : — B ۱۱ داری BZ : دارم K ۱۳
 بلک KB ~ برای Z

2-3 چیت . . پرست : MN ، ج ۶ ، ص ۴۴۳ - ۴۴۲/۲۹۹۲ ، ۲۹۸۱ ؛
 MA ، ص ۳/۶۲۲ ، ۲۷/۶۲۱ ؛
 4 موجب ... صفات : MN ، ج ۶ ، ص ۱۱۷۵/۳۴۱ ؛ MA ، ص ۵/۵۸۰

- نمی‌رباید ؛ از آنک میان ایشان مناسبتی نیست ؛ همچنان اگر اشتر
 بجه را که در پی مادر گرگین خود می‌دود ، اگر کسی هزار دیناری
 اسبی تازی آورد و بگوید که البته در پی این اسب تازی دوان شو و ازو
 3 پرهیز کن ، هرگز ندود و در پی او نرود ؛ همچنان کسی مادر خود را
 برای آن دوست نمی‌دارد که بدو نان و حلوا می‌دهد . بلکه برای
 6 مناسبت دوست می‌دارد ؛ اکنون معلوم شد که محبت از مناسبت
 است که بعد از زمانی آن محبت پشیمانی باریاورد و اگر پشیمانی و پریشانی
 بار آورد آن محبت تزویر باشد ، محبتی باشد مبنی بر غرضی و عارضی ؛
 9 چه محبت مناسبت حقیقی را هرگز پشیمانی نیست نه در دنیا و نه در آخرت ؛
 چنانکه دوستان غرض را در آخرت تمنائی یا < وِیْلَتِی > و لَیْسَتِی
 لَمْ اتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا (۲۸/۲۵) خواهد بودن ؛ اما صفت
 12 محبان متقی اینست که اَلْاٰخِلَاءُ یَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ
 اِلَّا اَلْمُتَّقِیْنَ (۶۷/۴۳)

- (۱۲/۵) همچنان مقرّبان صحبت و قرینان قربت چنان روایت
 15 کردند که اوقات حضرت شیخ صلاح الدین بسوی متوضّی رفت
 تا طهارتی کند ؛ اکابر اصحاب می‌شدند که آنجاگاه سخنی می‌گفت و تشنّیع
 می‌کرد ؛ گوش نه‌آذندی که چه می‌گوید و با که می‌گوید ؛ می‌گفت
 18 که خداوند درینجاگاهم نیز نمی‌گذاری که بیاسایم و از حضرت تو
 عظیم شرمنده می‌شوم ؛ بس کسانی را می‌دانم که در عشق تو می‌سوزند

۳ و در خلوات شب و روز از ریاضت و مناجات و شبخیزها نمی آسایند تا بدان مشاهده شایند . خود بذیشان التفات نمی کنی و کارشان را نمی سازی و نیم ساعتی بذیشان نمی پردازی و در چنین محلی مرا مخلص نمی بینی و بانوار پاک خود مرا محلی می گردانی ، همچنان نعره زدی و ساعتی بی خود ماندی . تا بر داشته بمقامش بردندی

۶ (۱۳ : ۵) همچنان حضرت ولد نقل فرمود که در دمشق پدرم را محبوب یاری بوذ از اولیای کامل خدا ، شیخ حمیدالدین نام و پدرم او را عظیم دوست می داشت ؛ چون حضرت پدرم از دمشق مبارک بسوی روم عزیزم فرمود . گفتم : شیخ حمیدالدین را باهم بستانیم ؛ فرمود که شیخ صلاح الدین ما بقونیه است ، نشاید او را آنجا بریم که دو ولی خدا همچون دو شیرند ؛ در یک موضع ننگینند ؛ پرسیدم که شما ۱۲ چون می توانید ساختن ؟ فرمود که پدر مشفق با همه فرزندان خود می تواند ساختن . اما فرزندان با همدیگر ن سازند ؛ چنانکه یعقوب علیه السلام با فرزندان خود می ساخت ، اما برادران یوسف او را ۱۵ نمیخواستند و رشکها می بردند ؛ در قرآن مجید نظر کن تا از سر حال واقف شوی

(۱۴ : ۵) همچنان منقولست که روزی از حضرت مولانا سؤال کردند که عارف کیست ؟ گفت : آنک از سر تو سخن گوید و تو خواهوش باشی و آن حضرت شیخ صلاح الدین است عَظَّمَ اللهُ ذِکْرَهُ ؛ همچنان پیوسته

۱۴ - ۱۳ Z ۲۰۲ ب B ۱۸۷ ب K ۴۵۶ - ۴۵۷

T, II, 158 - 159; H, 201 - 202

۱ شبخیزها : Z ؛ شبخیزها KB ۸ ؛ او را KB : — Z ۱۰ نشاید KZ : +
که B ۱۵ نمی خواستند BZ : نخواستند K ۱۷ ؛ همچنان KB : — Z ۱۸ که KZ :
B = ۱۸ کیست KZ : B —

از عالمِ غیب الغیب خبرها دادی و از سرایرِ ضمائرِ یاران باز گفتی و از
سرّ سرّ چیزهای مُغَلَّقِ اعلامِ فرمودی که صاحبِ آن سرّ در آن
سیران حیران گشتی

3

- (۱۵/۵) همچنان منقول است که روزی حضرتِ ولد از حضرتِ
مولانا سؤال کرد که پیش ازین خدمتِ شیخ صلاح الدینِ ما پیوسته
از انواعِ انوارِ غیبی که مشاهده می کرد خبری می داد که اینک دریای
نورِ سپیدِ دیام ، بازی گفت : یک دریای نورِ کبود می بینم ، باز می گفت که
نورِ سبز می بینم و نورِ زرد می بینم ؛ نورِ دخانی می بینم و اینک دریای
نورِ سیاه و آج گشته است ؛ درین زمان هیچ نمی فرمایند و نشانی نمی دهد ،
مگر که محجوب شد ؛ فرمود که حاشا ، بلکه آن زمان مرّة بعد
اُخری انوارِ معدود نمی دیند و از هر یکی علی حده خبری می داد ؛ درین
حالت چنان مستغرقِ دریای انوارِ ربّانی شده است که هیچ نمی تواند
در بیان آوردن و خبر دادن و صورتی بستن

شعر (مقارِب)

- چه صورت کنیمت که صورت نبدی
که کفّ است صورتِ ببحرِ معانی

15

(۱۶/۵) الحکایه: همچنان اصحابِ عظام و خلفای کرام اَسْکَنَهُمُ اللهُ
دَارَ السَّلام روایت چنان کردند که چون خدمتِ سیدی تاج الدین ابن

۱۶-۱۵/۵ Z ۲۰۲ ب- ۲۰۳ B ۱۸۷ ب K ۴۵۷-۴۵۸

T, II, 159; H, II, 202-203

4 همچنان K : BZ 5 خدمت BZ : حضرت K 7 یک K : BZ
نور سبز می بینم KZ : B 11 خبری KB : Z 12 حالت Z : حال KB
هیچ KB : Z 13 خبر KZ : خبری B 14 شعر KZ : بیت B

سیدی احمد الرفاعی رحمه الله علیه با جماعتی درویشان و جلاینگ پویشان
 و مؤلّهان بشهر قونیه رسیدند؛ اکابر شهر و امرا و عوام الناس و ارباب
 3 فتوت استقبال کرده در مدرسه جلال الدین قرا طائی فروذ آوردند
 و اغلب مردم سغبه آن جماعت گشته رغبتی عظیم نمودند؛ از آنک
 در آتش در آذین و آهن گرم را در دهان کردن و مار خوردن و خون
 6 عرق کردن و بروغن جوشان وضو ساختن و شعبدهای گول گیر مثل
 شکر ساختن و موم را لاذن کردن و از تازیانه خون چکانیدن و کوره
 خر سوار شدن و غیره و اینچنین کارها را مردم قونیه کم دیده بودند؛
 9 ایشان را عجیب و غریب می نمود و عوام آن را کرامات تصور می کردند؛
 چه پیش کمال رجال و ارباب حال نمودن خرق عادات و اظهار
 کرامات ظرافت محض است، اللهم مگر برای مصلحتی و دعوتی و اشارتی که
 12 از غیب رسد، و گیرند ابتلا و عقوبت انبیا در حبس وحی است و ابتلا
 و عقوبت اولیا در اظهار کرامات و بعضی عرفا آن شعبدها را فتات
 فقرا و رفات شیوخ گویند و آن نیز وقتی باشد که طلق محلول و روغن
 15 ماء العنب و پیه قنافظ و صفادع برتی بکار نبرد و در جلب منافع شمس
 قر مفلوج را استعمال نکنند و آنچ بدان مانند؛ مگر در آن وهلت
 خواتین شهر باتفاق بحضرت حرم مولانا کرا خاتون آمده التماس
 18 نمودند که بمدرسه قرا طائی رفته آن جماعت را تفرّج کنند. بعد از
 الحاح بسیار و لایهای بی حدّ از سر شرمساری برخاست و بی اجازت

5 در آذین KZ : در آمدند B || 5-6 و مار . . . کردن KB : — B ||

7 موم را KB : موم Z || خون K : آب ZB || کوره Z : کوره KB || 8 و اینچنین

کارها K : — BZ || 10 پیش BZ : + ایشان که K || حال KZ : حال اند K ||

11 محض است KB : + منهی Z || 14 نیز KZ : + آن B

حضرت مولانا بذانجا رفتند ؛ اتفاقاً آن روز حضرت مولانا با جمع یاران کرام بجانب مسجد مرام رفته بود ؛ شهنشام چون بمقام خود باز آمد از آن حرکت انفعال عظیم نموده از سر غیرت بر روی کرا 3 خاتون تیز تیز نظر کرد و فرمود که زهی سرد ! در حال کرا خاتون افتاد و بیخود شد ، بعد از ساعتی لرزان برخاست و گریان در پای شیخ صلاح الدین سر نهاده و فریاد کرد که مرا درین کار رغبتی نبود ، 6 البته خواتین شهر مرا شرمسار کردند ، از برای خدا شفاعتم کن و مرا از خشم خداوندگار برهان

9 شعر (رمل)

عفو فرما بر قصور فهمها ای و رای عقلها و وهما
ربنا إنا ظلمنا ظلم رفت رحم فرما ای رحیمیهات زفت
همانا که حضرت شیخ صلاح الدین سر مبارک خود را باز کرده سر 12 نهاده و بشفاعت بیایماچان ایستاد ؛ فرمود که تیر از کمان برجست . اما از زحمات آن جهانی سلیم باشد و از رحمت مرحومان محروم نماند ؛
15 در حال مرضی عجب در جسم مبارکش ظاهر شد و برودتی طاری گشت و از حد بیرون لرزید و نالید که در شرح آید ؛ و چندانکه عمر ایشان بود اصلاً وجود او گرم نشد و از معالجات آن تمام اطباء حاذق عاجز گشتند و از درمان آن در ماندند ؛ چنانکه در ایام ثموز پوستن 18

6 و فریاد کرد که KBZh : Z — 13 برجست : Z رفت و جنت KB 17 تمامت

KZ : B — 18 پوستن BZ : پوستنی K

برطاسی پوشیده مقررمه ابریشمین برسرکردی و پیوسته در اندرون
 خرگاه از پیشش منتقل آتش کم نبودی و در روز روشن شمع بر می کرد
 و در آن حالت کرامات ظاهرش فاش بود، ضحایر و اسرار مردم را می گفت
 و اکابر شهر و خواتین معتقد و مریدش بودند و تا دم باز پسین از گوشه
 خود بیرون نیامد مگر که شبها بجمام رفتی و خلائق بانواع بندگیاش
 می کردند و همچنان حضرت سلطان ولد و چلبی حسام الدین قدس الله
 سرهما اورا معظّم و مبجل می داشتند و حقّ مآذری را بجای می آوردند

(۱۷/۵) الحکایه : همچنان در نقلست که والده شیخ صلاح الدین
 لطیفه خاتون رضی الله عنها وفات یافته بود؛ چون در لحد نهادند
 و دفنش کردند و خلائق بجمعهم باز گشتند، شیخ زمانی برسر گور
 او توقف فرمود، حضرت مولانا اشارت فرمود که بیانا برویم،
 شیخ سر نهاد و گفت : بر من حقوق بسیار دارد؛ می خواهم که اورا
 از عقبات سؤال و احوال گور و هیبت منکر و نکیر برهانم، آنگه بروم
 و از حضرت شما استدعا میکنم که در وحشت گور، بی مونس حور
 نباشد؛ بعد از ساعتی تبسم کنان روانه شد

(۱۸/۵) همچنان منقولست که روزی حضرت مولانا فرمود که
 آن قُلف را بیاورند و در وقت دیگر فرمود که فلانی مفتلا شده است؛
 بوالفضولی گفته باشد که قُفْل بایستی گفتن و درست آنست که مبتلا
 گویند؛ فرمود که موضوع آنچنانست که گفتی، اما جهت رعایت

۱۸ - ۱۷/۵ Z ۲۰۳ ب - ۲۰۴ آ B ۱۸۸ ب K ۶۰

T, II, 163; H, II, 205 - 6

4 شهر و KZ : B - 5 بندگیاش KB : بندگیها Z || 17 وقت KB : وقتی Z ||
 19 موضوع KZ : موضع

- خاطرِ عزیزی چنان گفتم که روزی خدمتِ شیخ صلاح الدین مفتلاً
گفته بود و قُلُوفِ فرمود و راست آنست که او گفت؛ چه اغلبِ اسما
و لغات موضوعاتِ مردم در هر زمانی است از مبدأ فطرت
- 3 (۱۹/۵) همچنان از یارانِ قدیم منقولست که چون حضرت
سلطان ولد عَظَمَ اللهُ ذِکْرَهُ مراقتی شد و بدرجهٔ باوغ رسید؛
حضرت مولانا دخترِ شیخ صلاح الدین فاطمه خاتون را بسلطان ولد
6 نام زد کردند و حضرت مولانا پیوسته فاطمه خاتون را کتابت و قرآن
تعلیم می داد. از غایتِ عنایتی که در حق او داشت
9 (۲۰/۵) همچنان روزی فرمود که فاطمه خاتون رضی الله عنها
و عن ابیها چشمِ راستِ منست و خواهرش هدیه خاتون چشمِ چپ
منست و تمامتِ زنانِ مستوره که زیارتِ من مشرف می شوند، پیش
12 من نیم روی می آیند غیر از فاطمه خاتون و خواهرش که تمامِ روی
می آیند و از برای لطیفه خاتون که مادرشان بود، گفت: ذاتِ لطیفه
خاتون ما لطیفهٔ مصوّرِ خداست، از آنکس سَمِیّیِ مادرِ شیخ است
15 قَدَسَ اللهُ لَطِیْفَتَهَا
- (۲۱/۵) همچنان روزی در میانِ اصحابِ فرمود که چون فاطمه
خاتون را بهاء الدین ماعقد کردند تمامتِ فرشتگانِ مقرب و حورانِ
18 فرادیسِ اعلی شاذیه می کردند و نَقَّارَها می زدند و همگان سماعِ کنان
بهمدیگر تهنیتِ عروسی می دادند و همچنان در شبِ اولِ عروسی همین
غزل را سر آغاز فرمود که

T, II, 164; H, II, 206 ۴۶۰ K B ۱۸۸ B ۲۰۴ Z ۲۱-۱۹/۵

1-2 چنان ... او گفت BZ: چنان گفت K || 3 مردم B: مرحوم (!)

Z-K || زمانی BZ: + مردم K || 4 همچنان KB: — Z || 7 نام زد KB: نام زاد Z ||
فران BZ: قراءت K

شعر (رجز)

باذا مبارک در جهان سور و عروسیهای ما
 سور و عروسی را خدا بریزد بر بالای ما 3

إِنَّ أَلْقُلُوبَ فُرِّجَتْ إِنَّ أَلْنَفُوسَ زُوِّجَتْ
 إِنَّ أَلْهُمُومَ أَخْرِجَتْ در دولتِ مولای ما
 الی آخره

و همچنان در شبِ زفاف این غزل را فرمود که 6

شعر (مجتث)

مبارکی که بوذ در همه عروسیها درین عروسی ما باذ ای خدا تنها
 مبارکی شب قدر و ماه روزه و عید مبارکی ملاقاتِ آدم و حوا 9
 مبارکی ملاقاتِ یوسف و یعقوب مبارکی تماشای جنة المأوی
 مبارکی دگر کآن بگفت در نایب نثارِ شاذی اولادِ شیخ و مهترِ ما
 بهمدی و خوشی همچو شیر باذ و غسل باختلاط و وفا همچو شکر و حلوا 12
 مبارکی تبارک ندیم و ساقی باذ بر آن که گوید آمین بر آن که کرد دعا

(۲۲/۵) همچنان حضرتِ فاطمه خاتون را کراماتِ ظاهر و باطن
 بی حد بوذ، اغلب ایام صایم الیوم و قایم اللیل بوذی و در دوسه روز 13
 باری افطار کردی، و طعام را بدرویشان و یتیمان و عورتان بیوه ایثار
 کردی و محتاجان را پیراهن و بارش بخشیدی و همیشه قلیل الاکل والنوم

T, II, 165; H, II, 207

۲۰۴ Z ۲۲/۵ ب ۱۸۹ B آ ۴۶۲ K

که 6 KZ : — B || شعر KB : — Z || 12 a و خوشی Z : خوشی KB || 13 b که

کوید KBZh : کوید Z || 15 بوذی KZ : — B || 16 عورتان KDZ : عورتان Kh

- والکلام بودی و صور غیبی را که روحانیانِ سماوات اند بدیدهٔ سر محسوس مشاهده کردی و هم محبتانِ خود را که لایقِ آن حال بودندی نمودی؛ چنانکه خدمتِ گرجی خاتون و گوماج خاتون و دخترِ پروانه را 3 نمود در شهرِ توقات و بر ضایرِ مردم اطلاعِ عظیم داشتی و در صغیر سن که لَبَن غَیْبَرِ آسینِ (۱۵/۴۷) بود لمحّه و لحظه از حضورِ حضرتِ مولانا خالی نبودی و پیوسته از دهانِ مبارکِ ایشان معارفِ 6 غریب و معانیِ عجیب یاد گرفتی و در حصولِ ولایت و تربیت و طهارتِ ذیل و عفتِ مُربّای آن سلطانِ مُربّی بود و دستکارِ کبارِ حضرتِ او
- (۲۳/۵) همچنان حکایتِ مشهورست که روزی حضرتِ ششیخ 9 صلاح الدین جهتِ عمارتِ باغِ خود مگرِ مُشاقانِ ترکِ بمزدوری گرفته بود؛ حضرتِ مولانا فرمود که افندی یعنی خداوند صلاح الدین در وقتِ عمارتی که باشد مُشاقانِ رومی باید گرفتن و در وقتِ خراب 12 کردنِ چیزی مزدورانِ ترک؛ چه عمارتِ عالم مخصوص است برومیان و خرابیِ جهان مقصورست بترکان؛ و حق سبحانه و تعالی چون ایجادِ عالمِ ملک فرمود اول کافرانِ غافل را آفرید و ایشان را عمرِ بسیار 15 و قوتِ عظیم داد تا همچون مُشاقانِ مزدور بی خبر در عمارتِ کردنِ عالمِ خاک کوشیدند و بسی شهرها و قلاع بر قللِ جبال و بقاع بر قُمتّه تِلال که معمور کردند تا همچنان بعد القرون آن عمارتها نمودجِ آخریان 18 شد و باز تقدیرِ الهی چنان تدبیر فرمود که اندک اندک آن عمرانات

T, II, 165; H, II, 207

۴۶۲ K T ۱۸۹ B ب ۲۰۴ Z ۳۲/۵

1 روحانیان BZ: روحانیات K | 7 حصول KZ: حضور B || 13 کردن ZK:
کردی B || 15 فرمود KZ: فرموده B || 16 همچون KZ: همچو B | 18 نمودج KZ:
انمودج B || 19 شد BZ: بود K || عمرانات BZ: عمارت K

- بکلتی خراب و بیاب شود و مندرس گردد گروه ترکان را آفرید تا بی محابا و شسفت هر عمارتی که دزدند خراب کردند و منهدم گردانیدند و هنوز می کنند و همچنان بوماً بیوم تا قیامت خراب خواهند کردن ، 3 و عاقبة الامر خرابی شهر قونیه هم در دست ظلمه ترکان بی رحم خواهد بودن و الحاله هذه آنچنان شد که فرموده بود
- 6 (۲۴/۵) الحکایه : همچنان از کبار اصحاب اخیار منقولست که در زمان باجو خان شهر قونیه را لشکر عظیم محاصرت کرده بودند . شهریان بجمعهم بحضرت مولانا التجا آورده استعانت می خواستند و طلب استغاثت می کردند که هنگام مرحت و دستگیریست : حضرت مولانا فرمود که هیچ مترسید که حق تعالی شما را بحضرت شیخ صلاح الدین بخشید و این شهر را تا قیام ساعت و ساعت قیام قتل و شمشیر مغل نخواهد بودن و هر که قصد قونیه کند از زخم ما خلاص نیابد 12 و چندانک جسم مبارک مولانای بزرگ عظیم الله ذکروه درین خاک مدفونست ، این ملک از جمیع آفات محصون و مصونست و این شهر را در عالم شهری عظیم خواهد بود و اعقاب ما دایما در آنجا سلامت باشند ان شاء الله تعالی 15

فصل

- 18 (۲۵/۵) همچنان این کلمه چند برین ترتیب عبارت شیخ صلاح الدین است قدس الله سره العزیز که روزی فرمود : بدانید

T, II, 167; H, II, 209 ۴۶۳ K ب ۱۸۹ B آ ۲۰۵ Z ۲۵ - ۲۴/۵

1 و مندرس گردد BZ : — K 3 خراب BZ : — K 11 قیام ساعت KZ : قیام B 11 شمشیر KB ~ مغل Z 17 فصل ZB : — K 18 همچنان K : — BZ 19 فرمود KZ : + که B

- و آگاه باشيد که ولّی خدا کانِ رحمت است که همه خلق ذوق و راحت و رحمت از وجود ظاهر او می برند و از نور او زنده می گردند و نور او کم نمی شود و هر که را این صفت نیست ولیّ خدا نیست، سماع صاحب دل حضور است که او را با حق است و کسی که کلام حق شنود از حق، آن را چون توان حلال یا حرام گفتن؟ صفت ولّی خدا آن باشد که سینه او را بشکافند که آلم نشترخ لک صدر کک 6
- (۱/۹۴) و در سینه خود نظر می کند و دریائی از نور می بیند و بدان دریا عشق بازی می کند و بعد از آن فرمود که عجب درین ولایت کسی باشد که سخن ما را فهم کند، حضرت مولانا فرمود که بلی، شکستگان و درویشان؛ زیرا که هر چه می فرمود از سر سرّ حال بود؛ اهل قال را در آن قبل مدخل نبوذ والله اعلم
- (۲۶/۵) همچنان منقول است که روزی در حضرت مولانا جماعت 12 صوفیان از کرامات و سلوک ابا یزید و جنید رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِمَا شرح می کردند و بمدح شیوخ سلف مشغول گشته بودند؛ همانا که حضرت مولانا فرمود که چون وجود مبارک شیخ صلاح الدین مادرین 15 دور در میان ما حاضر است و بر سرایر همگان ناظر، علی یقین که نور جنید و ابا یزید با ماست و چیزی زیاده

18

شعر (هزج)

چون هست صلاح دین درین جمع منصور و ابا یزید با ماست
تمامت یاران سر نهادند و از سر نهاد شکرهای بی نهایت کردند

T, II, 169; H, II, 210

Z ۲۶/۵ B ۲۰۵ K ۱۹۰ آ ۴۶۴

6 باشد که KBZh: باشد Z || 10 می فرمود KZ، فرمود B || 10 همچنان KB:

— Z در KBZh: — Z || 17 با ماست KB: ماراست Z || 19 دین KZ: الدین B

- (۲۷/۵) همچنان روزی حضرت مولانا شمس‌الدین تبریزی در حضور مولانا و شیخ صلاح‌الدین و کرام حاضر اللهم قدس سرهم این حدیث را بیان می‌کرد که قَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَا صَلَاةَ إِلَّا بِالْقِرَاءَةِ وَقَالَ : لَا صَلَاةَ إِلَّا بِحُضُورِ الْقَلْبِ : فرمود که قومی گمان بردند که چون حضور قلب یافتند از صورت نماز مستغنی شدند و گفتند طَلَبُ الْوَسِيلَةِ بَعْدَ حُصُولِ الْمُقْصُودِ قَبِيحٌ . برزعم ایشان خود راست گرفتیم که ایشان را حال تمام روی نمود و ولایت و حضور دل، با این همه کمال ترک ظاهر نماز نقصان ایشانست : این کمال حال که ترا حاصل شد . رسول را صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حاصل شد یا نشد ؟ اگر گوید : نشد . گردنش را بزنند و بکشندش و اگر گوید : آری ، حاصل شده بود . گوئیم : چرا متابعت نمی‌کنی ؟ چنین رسول کریم بشیر بی نظیر السراج المنیر . فرمود که اگر اینجا ولی از اولیای خدا باشد که ولایت او درست شده باشد بر تقدیری که هیچ شبهت نمانده باشد و این فلان‌الدین که ظاهر نشده است ولایت او ، آن ولی ترک ظاهر کند و این مواظبت نماید بر ظاهر من ، پی‌روی این فلان‌الدین کنم و بر آن سلام نکنم : بعد از آن روی بشیخ صلاح‌الدین کرد . گفت : چون می‌گویم ؟ شیخ صلاح‌الدین گفت : حکم تراست ؛ هر چه گوئی مارا جواب نیست و حالتی نی

T, II 169; H, II, 210

۲۷/۵ Z ۲۰۵ ب ۱۹۰ آ ۶۴

- ۱۱- حاصل... آری KZ : — B ۱۰ بزنند : Z بزنید K ۱۱ بکشند : Z بکشد K ۱۱ چرا KB ~ متابعت Z ۱۲ بشیر KZ : بشر B ۱۳ باشد که KZ : + در B ۱۳-۱۴ بر تقدیری... باشد BZ : — K ۱۵ این BZ : آن K ۱۶ نکنم K : + و B ۱۸ مارا K : مرا R

- (۲۸/۵) همچنان از اصحابِ عظام چنان منقولست که حضرت
 شیخ صلاح الدین بغایتی متقی و متدین بود و محافظتِ دقائقِ ظاهرِ
 شریعی کرد که در بیان آید؟ مگر در قلبِ ایامِ اربعینِ زمستان روزِ
 3 جمعه فرجی، مبارکش را شسته بودند و بر بام انداخته، از ناگاه صلا
 جمعه دادند و تن جامه‌اش بیکبارگی بسانِ حدیدِ قدید گشته بود
 و منجمد شده. همچنان بر تنِ مبارکشِ خود پوشیده بمسجد رفت؛
 6 جماعتی گفته باشند که بر جسمِ مبارکشِ شیخ مبادا که سرما زیان کند
 و زحمت شود، فرمود که زیانِ جسم از زیانِ جان و ترکِ امرِ
 9 رحمان آسان‌ترست

شعر (رمل)

- جانِ من طغرای باقی دارد اندر دستِ خویش
 این تم امروز و فردا نیست آن را مرده گیر
 12 (۲۹/۵) همچنان حضرتِ خداوندگار قَدْ سَنَّا اللَّهَ بِسِرِّهِ
 15 الْعَزِيزِ بِخِدْمَتِ بزرگی بدستِ خطِّ مبارکشِ خود همین کلمات را نبشته
 بود که :

- بر رت، عالی معلوم باشد که آنچ شیخ صلاح الدین می فرمود که
 18 بارانِ رحمت بر می آید، جامه‌اتر نمی کند؛ لیکن دل و جان را پاک می کند
 و لطیف و منور و روشن می کند؛ دی جماعت آمده بودند. باران می بارید

T, II, 170-71; H, II, 211-2 ۱۹۰ K ۱۶۵-۱۶۶ Z ۲۹-۲۸/۵

4 مبارکش را KZ : مبارک B 10 شعر KZ : B 13 همچنان KB : Z
 مبارکش را KZ : مبارک B 15 مبارک KZ : B 17 باران KB : باران Z
 بر K : BZ ۱۱ و جان را ZB : K

قوی سخت و با قوت . هیچ سقف و دیوار حجاب نمی شدی : بارانی
منور لطیف لطیف ؛ با خود می گفتم که چند هزار دستارها و فضلها
و فاضلات در عالم محروم ازین تا بدانند که کارِ عنایتِ شما دارد و قبولِ شما،
هر کرا قبول کردید ، فرمود که آن بارانِ غیبی بود و بارانِ رحمت که
بر بارانِ معنی مُنْصَب و مُنْزَل می شود و همچنان انوار و امطارِ غیبی را
جز چشمهای غیب بین نمی بیند

شعر (رمل)

نیست آن باران ازین ابرِ سما هست ابری دیگر و دیگر سما
غیب را ابری و آبی دیگرست آسمان و آفتابی دیگرست
ناید آن الا که بر خاصان پدید باقیان فی لبسِ مین خَلَقِ جدید

(۵ ۳۰) الحکایه : همچنان منقولست که چون دخترِ شیخ صلاح الدین
هدیه خاتون را رضی الله عنها و عن ابیها می خواستند که بشوهر دهند
و شیخ صلاح الدین را از اسبابِ جهاز چنانک رسم است از اندک و بسیار
هیچ نبود و آن دختر در حرمِ مولانا می بود و همچنان چون بدرجه بلوغ
رسید و بزرگ شد حضرتِ سلطان ولد و چلبی حسام الدین سعی
می فرمودند که او را بخدمتِ سلطان الکتاب و استاذ السلاطین ، ابن بوابِ
ثانی ، مقله ، ابن مقله ، جانی مولانا نظام الدین خطاط دهند و از قَلتِ

T, II, 172; H, II, 213 ۴۶۶ K ب ۱۹۰ B آ ۲۰۶ Z ۳۰/۵

1 بارانی Z : باران KB || 2 که BZ : — K || فاضلات Z : فاضلان KB || 13
صلاح الدین Z : — KB || 13 از اندک و بسیار BZ : — K

9 نیست ... سما : MN ، چ ۱ ، ص ۱۲۳/۴۲۰۳۴ MA ، ص ۵۳/۱۰

9-10 غیب ... جدید : MN ، چ ۱ ، ص ۱۲۴/۲۰۳۵-۲۰۳۶

۱۸ ص ۵۳ ۲۰

- منال و جهاز در تردد مانده بودند . باتفاق این قضیه را بحضرت مولانا عرضه داشتند ، فرمود که اُستا خاتون را از سرای گرجی خاتون آواز دادند و خدمتِ اُستا خاتون زنی بود ولیّه و عالمه و استاذ و معلّم دختران .
 3 سلاطین بود ؛ فرمود که بخدمتِ فرزندانم گرجی خاتون رو و سلامِ مارا برسان و کیفیتِ احوالِ هدیه خاتون را بازگو تا معاونت فرموده از خواتینِ امرا و دخترانِ خود جهازِ او را راست کنند و هر یکی هدیه
 6 خاتون را هدیه ارزانی فرمایند تا بعنایتِ شیخ صلاح الدین تخصیص یابند و همتِ آن سلطان سابلِ حالاتِ دینی و دنیاوی و حامیِ ایشان باشد ؛ همانا که اُستا خاتون زنبیلی برگردن بسته شیءُ الله کنان بسرای پادشاه
 9 دویذ و سلامِ خداوندگار را رسانیده حکایت را عرضه داشت ؛ خواتینِ کرام بجمعهم اکرام نموده سر نهادند و بر آن التفات منت دارِ عظیم شدند و شکرهای بسیار کردند که حضرتِ خداوندگار عنایت
 12 فرموده بچنان خیرات و خدماتشان اشارت فرمود و ترغیب داد ؛ فی الحال ملکه جهان گرجی خاتون بخزینه دارِ خود امر کرد تا دوسه پاره تخته جامه ها آورده پنج پنج پاره از هر نوعی پوشیدنی راست کرد و قربِ بیست
 15 عدد گوسوارهای مرصع و بیست عدد انگشترِ بهای قیمتی و طویله و کلاه بند و کلاه زرّین و مقانع نفیس و دست ابرنجنِ مُکَلَّل و غیرها جمع کردند و از قالبها و پردها و قالیچه های نازنینِ گرجی و شیرازی
 18 و اقسرائی پیش آوردند و همچنان سینی و تبسی و قازغان و کاسهای مسین و چینی و هاون و شمعدانها و آلاتِ مطبخ علی التمام که هر یکی بقدر بزرگی خود آورده بودند چنانکه عادتِ کرامِ کریم است ، بخدمتِ اُستا خاتون
 21

4 فرزندانم KZ : فرزند B || مارا KZ : Z || 7 خاتون را هدیه KZ : -- B ||

15 پوشیدنی KZ : پوشید B || 17 نفیس KZ : -- B || 19 تبسی BZ : طبعی K

بتفصیل سپردند، تا براسترانِ سلطان بار کرده بمدرسه مولانا آوردند؛
 راویان حکایت چنان روایت کردند که قربِ هفتاد هزار درمِ سلطانی
 تنها زرینه آلت بود و الباقی علی هذه القیاس؛ حضرت مولانا بشاشتِ
 عظیم نموده شیخ صلاح الدین را بغایت خاطرِ عاطر خوش شد و در
 حق ایشان دعواتِ مستجابات کرده، حضرت مولانا فرمود تا مجموع
 6 جهاز را مناصفه کرده نیمی بخدمتِ فاطمه خاتون والدۀ چابی عارف دادند
 و نیمی را بهدیۀ خاتون بخشیده جهازِ مقبل راست کردند و بخدمتِ مولانا
 نظام الدین خطاط عقد کردند و آن روز عروسی عظیم بنیاد کرده حق را
 9 بمستحق رسانیدند و عظمتِ آن عروسی را سالهای بسیار اهالی قونیه
 هنوز می گفتند و این غزل را آن روز فرمودند

شعر (هزج)

12	مبارک باذ بر ما این عروسی	خجسته باذ ما را این عروسی
	چو شیر و چون شکر باذا همیشه	چو صہبا و چو حلوا این عروسی
	هم از برگ و هم از میوه مُمتنع	مثالِ نخل و خرما این عروسی
15	چو حورانِ بهشتی باذ خندان	ابد امروز و فردا این عروسی
	نشانِ رحمت و توقیعِ دولت	هم اینجا و هم آنجا این عروسی
	نکونام و نکو روی و نکو فال	چوماه و چرخِ خضرا این عروسی
18	خمش کردم که در گفتن نگنجد	که بسر شست جان با این عروسی

2 راویان KZ: B — || حکایت KB ~ چنان Z || روایت KB: Z — ||
 قرب Z: قریب KB || 4 عاطر KB: عواطر Z || مستجابات KB: مستجاب Z ||
 6 دادند Z: دارند KB || 7 بخشیده KZ: B — || 8 عروسی را KZ: B — || 13 a
 چو KZ: چون B || و چون KZ: و چو B || 15 چو... عروسی KB: Z — || 16 نشان...
 عروسی KZ: B —

- (۳۱/۵) همچنان خیارِ اصحاب و کبارِ احباب چنان روایت کردند که حضرت شیخ صلاح الدین مدتِ ده سال تمام در صحبتِ مولانا ملازمت و مداومت نموده خلیفهٔ راستین و یارِ امینِ ایشان بود؛ همانا که چون مدتِ ایامِ عمرش بآخر رسید و زمانِ صحتِ بنهایت انجامید از قضا مزاجِ مبارکش منحرف شد و بر جسمِ لطیفش ضعیفی مستولی گشته چندانک می‌رفت بیشتر می‌شد و پیوسته حضرت خذاوندگار عبادتش می‌کرد و بر سرِ بالینِ مبارکش بنشسته کلماتِ غریب و اسرارِ عجیب بیان می‌فرمود؛ روزی شیخ از سرِ نیاز و سرِ ناز فرمود که تا حضرت محمد رسول الله هم لحدِ من نباشد من از عالم بیرون نمی‌روم؛ خدمتِ خذاوندگار التزام نمود که من حضرتِ اورا راضی کنم و شفیع شوم، تو از آن مراد بر مراد باش و غم نخور؛ بعد از آن التماس نمود که مرا دستوری ده تا نقل کنم بشادیِ تمام؛ همانا که ملتمسِ اورا اجابت کرده سه روز بعادتِ شیخ رفت و بدستخطِ مبارکِ خود این چند کلمه را نبشته ارسال فرمود که یاد می‌کنم خذاوندِ دل و خذاوندِ اهلِ دل، قطب الکونین صلاح الدین را مَدَّ اللهُ ظِلَّهُ که شکایت می‌فرمود از آن ماده که در ناخنهای مبارکش متمکن شده است چندین گاه عَافَاهُ اللهُ تعالی فَقَبِي مُعَافَاتِهِ مُعَافَاتُ الْمُؤْمِنِينَ اجمعین، وَاحِدٌ كَمَا لَالَفَ اِنْ اَعْمَرَ عَنِّي (?)
- شعر (هزج)

ای سروِ روانِ باذِ خزانت مرساذ   ای چشمِ جهان چشمِ بذانت مرساذ
ای آنک تو جانِ آسمانی و زمین   جز رحمت و جز راحتِ جانت مرساذ

T, II, 175; H, II, 215

۳۱/۵ Z ۲۰۷ B ۱۹۱ K ۶۸

۱ که BZ : — K ۳ نموده KB : نمود Z ۱۰ شوم KB : بشوم Z ۱۲ ده KB :
+ که Z ۱۷ کرده Z : + و KB ۱۶ مبارکش KZ : مبارک B ۱۷ اجمین Z :
اجمع KB ۱۷ اجمین KBZ : + شعر العربی Kh ۱۷ واحد ... غنی : احتمال دارد که مصرعی
باشد در بحر رمل

شعر (هزج)

خُبِّرْتُ بِأَنَّ مُمْرِضِي قَدْ مَرِضًا   اسْتَأْهِلُ أَنْ أَكُونَ عَنْهُ عِيَوْضًا
أَسْأَلُكَ إِلَهِي أَنْ يَكُونَ الْمَرِضًا   بَرْدًا وَسَلَامًا وَنَعِيمًا وَرِضًا 3

شعر (رمل)

رنجِ تن دور از تو ای تو راحتِ جانهای ما 6
چشمِ بد دور از تو ای تو دیدهٔ بینای ما
صحتِ تو صحتِ جانِ جهانست ای قمر 9
صحتِ جسمِ تو باذا ای قمر سپای ما
عافیت باذ تنت را ای تنِ تو جانِ سفت
کم مبادا سایهٔ لطفِ تو از بالای ما 12
گلشنِ رخسارِ تو سر سبز باذا تا ابد
کآن چراگاهِ دلست و سبزه و صحرای ما
رنجِ تو بر جانِ ما باذا مبادا بر تنت 15
تا بود آن رنجِ تو چون عقل جان آرای ما

همچنان حضرت شیخ را معلوم شد که هنگامِ رحلتست ، بصفای
تمام و رغبتِ کلتی و توجهِ خلیلانه از عالمِ اشباح بلا مکانِ ارواح سفر کرد 18
و بمقصودِ جانی و معشوقِ نهانی وصول یافت رُوحٌ حَنَّتْ وَرَنَّتْ

1 شعر B : دیگر K — 3 a المرضا KZ : الرضا B 4 شعر Z : KB 6-7 رنج ... بینای ما BZ : K — 14 و KZ : B — 15 بر KZ :
در B 19 ' معشوق Z : معشوق B

- فَدُعِيتْ فَأَجَابَتْ، فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِكٍ مُقْتَدِرٍ (۵۵/۵۴)،
 إِلَّا إِنْ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (۶۲/۱۰)؛
 ۳ همانا که حضرت مولانا پیامد و سر مبارک را باز کرده نعره‌ها می‌زد
 و شورها می‌کرد؛ فرمود: بشارتها و نقاره زنان آوردند و از نفیر خلقان
 قیامت برخاسته بود و هشت جوق گویندگان در پیش جنازه می‌رفتند
 ۶ و جنازه شیخ را اصحاب کرام برگرفته بوذند و حضرت خداوندگار تا
 تربت حضرت بهاء ولد چرخ زنان و سماع کنان می‌رفت و چندانی جامها
 و فرجیها که یاران بگویندگان و نقاره زنان دادند، توان گفت؟
 ۹ و در جوار مقدس سلطان العلماء مولانا بهاء الدین ولد بعظمت تمام دفن
 کردند قدس الله سیرهم و أفاض الله علينا برهم و ذلك في غرة
 شهر المحرم المکرم لسنة سبع وخمسين و ستمائة هجرية و همچنان در شب
 ۱۲ عرس چندین غزلیات و مرثیها که فرمودند و آزان مجموع یکی اینست

شعر (رمل)

- ای ز هجرانِ فراق آسمان بگریسته
 ۱۵ دل میانِ خون نشسته عقل و جان بگریسته
 چون بعالم نیست یک کس بر مکان را عوض
 در عزای تو مکان و لا مکان بگریسته
 ۱۸ جبرئیل و قدسیان را بال و پر ازرق شده
 انبیا و اولیا را دیدگان بگریسته

شہ صلاح الدین برقی ای ہمای گرم رو
ہم کسی باید کہ داند برکسان بگریستہ

3 الی آخرہ

(۳۲/۵) همچنان منقولست کہ روزی حضرت مولانا بفرزند خود سلطان ولد جہت فاطمہ خاتون والدہ حضرت چلبی عارف مکتوبی نبشتہ وصیت فرمود تا جانب عزیز اورا محترم دارد و رعایت بی نہایت فرماید و ترتیب آن ترکیب اینست :

9 وصیت می کنم جہت رعایت شاہ زادہ ما و روشنائی دل و دیدہ ما و ہمہ عالم کہ امروز در حبالہ و حوالہ آن فرزندست و کفالتہا زکریا (۳۷/۳) تا جہت امتحان عظیم امانت سپردہ شد ؛ توقع است کہ آتش در بنیاد عذرہا زند و یکدم و یک نفس نہ قصد و نہ سہو حرکتی نکند و وظیفہ مراقبتی را نگرداند کہ در خاطر ایشان یک ذرہ تشویش بی وفائی و ملالت در آید ، خود ایشان ہیچ نگویند از پاک گوہری خود و عنصر شاہ زادگی و صبر موروث بررشتہ کہ

15 شعر (خفیف)

بجہ بطل اگرچہ دینہ بوذ آب دریاں تا بسینہ بوذ

اما حذر از مر ساد و اشہاد و مشہود ارواح الہی کہ مراقب ذریات طیبات ایشانست کہ الحَقُّنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ (۲۱/۵۲) ،

- الله الله الله الله الله الله الله واز بهر سید روئی ابدی این پدر
 واز آن خود واز آن همه قبله خاطر ایشان را عزیز عزیز دارد و هر
 روز را و هر شب را چون روز اول و شب گِردک داند در صید کردن
 بدام دل و جان نهدارد که صید شده است و محتاج صید نیست که
 آن مذهب ظاهر بینانست، بَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا (۶/۳۰)
 که ایشان نه از آن عنصرند که کهنه شوند ؛ تصرف عین از آن
 وافرترست که در دیوار ایشان منور و معطر نباشد که وَالتَّيْنِ وَالزَّيْتُونِ
 وَطُورِ سِينِينَ (۹۵/۱-۲) که قسم بجادانست که روزی قدم ایشان
 بدانجا رسیده است تا مرتبه 'یا علی' لورایت کبَدی یَنْجَرُ عَلَى الْأَرْضِ
 ابْنُ تَصْنَعُ بِهِ؟ قَالَ: لَا اسْتَطِيعُ الْجَوَابَ بِارْسُولِ اللَّهِ؛ أَجْعَلُ
 جَفْنَ عَيْنِي مَأْوَاهُ وَحَشَوُ فَوَادِي مَثْوَاهُ وَأَعْدُ نَفْسِي فِيهِ
 مِنَ الْمُجْرِمِينَ الْمُقْصِرِينَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: 12
 فَاطِمَةُ بَضْعَةٌ مِنِّي، أَوْلَادُنَا أَكْبَادُنَا تَمْشِي عَلَى الْأَرْضِ، آزار
 آن ارواح یک آزار نیست و صد نه هزار فی

15 شعر (هزج)

برخاستن از جان و جهان مشکل نیست مشکل ز سر کوی تو برخاستن است

شعر (بسیط)

- 18 مَاذَا الْفِرَاقُ فِرَاقُ الْوَامِقِ الْكَمَدِ
 هَذَا الْفِرَاقُ فِرَاقُ الرُّوحِ وَالْجَسَدِ

1 سپید ZK : سپیدی B || روئی KZ : روی B || 2 عزیز KZ : — B || 4
 جان K : + و BZ || 6 تصرف B : نصرت KZ

شعر (هزج)

من خود دامنم کز تو خطائی ناید لیکن دل عاشقان بذ اندیش بود

3 و این وصیت را مکتوم دارد و محفوظ و با هیچ کس نگوید والله اعلم

(۲۳/۵) همچنان یاران محرم رحمهم الله چنان روایت کردند که

در مابین حضرت سلطان ولد و حضرت کراکا اندکی انفعال خاطر شده

6 بود ؛ همانا که حضرت مولانا مرحمت فرموده در تمهید عذر کراکا

رضی الله عنها این مکتوب را بدستخط مبارک خود نبشته بدست

جمال الدین قری ارسال فرمود

شعر (بسیط)

رُوحِی بِرُوحِکَ مَمَزُوجٌ وَمُتَّصِلٌ

وَکُلُّ عَارِضَةٍ تُؤْذِیکَ تُؤْذِیْنِی

12 خدای را جَلَّ جَلَالُهُ بگواهی می آرم و سوگند می خورم بذات

پاک قدیم حق تعالی که هر چه خاطر آن فرزند مخلص از آن خسته

شود ده چندان غم شا غم ماست و اندیشه ماست و حقوق و احسانها

15 و خداوندیهای سلطان المشایخ ، مشرق انوار الحقایق ، صلاح الحق والدین

قدّس الله روحه برگردن این داعی و امیست که بهیچ شکری و بهیچ

خدمتی نتوان گزاردن ؛ شکر آن را هم خزینه حق تعالی تواند خواست ؛

18 توقع من از آن فرزند آنست که ازین پذیر هیچ پوشیده ندارد از

- هر که رنجزد تا منت دارم و در باری بقدر امکان انشاء الله تقصیر نکنم ؛
 اگر فرزندی عزیز بهاء الدین در آزار شما کوشد حقتا ثم حقتا دل از او
 برکنم و سلام او را جواب نگویم و بجنازه^۳ من نایب^۴ ، نخواهم و همچنین
 غیر او هر که باشد ، اما خواهم که هیچ غم نخوری و غمگین نباشی که
 حق جلّ جلاله در یاری شماست و بندگان خدا در یاری شما اند ؛
 هر که در حق شما نقصان گوید ، در با بدهان سگ نیالاید و تنگش^۵ شکر
 بر حمت مگس بی قیمت نشود و یقین دارم که اگر صد هزار سوگند نخورند که
 ما مظلومیم من ایشان را ظالم دانم که در حق شما محبت و دعاگوی نباشند
 ایشان را مظلوم ندانم ؛ سوگند و عذر قبول نکنم والله وبالله و تالله که
 هیچ عذری و سوگندی و مکرری و گریه از بدگوی شما قبول نکنم ؛
 مظلوم شائید با آنکس شما را حرمت دارند ، خداوند و خداوند زاده^۶
 خوانند پیش رو و پس پشت ، بی نفاق و عیب بر خود نهند که مجرم مائیم
 با آن همه ظالم باشند و شما مظلوم ؛ زیرا حق شما و حق آن سلطان صد
 چندانست که ایشان کنند ؛ والله که چنین است ، وبالله که چنین
 است ، و تالله که چنین است ؛ من اگر در روی جماعتی بسبب نازکی^۷
 خویش زهی خنده کنم ، حق تعالی آن روشنائی داده است که الحمد لله که
 بدل راست نباشم تا آنکه که ایشان بدل و جان و آشکارا با حق و بندگان
 حق راست نشوند و مکررا در آب سیاه نیندازند و کارها را باز گونه نمایند
 و خاک پای غلام بندگان حق نشوند ؛ پیش رو و پس پشت و اعتقاد
 این پدر اینست که برین میرم و برین در گور روم انشاء الله تعالی ؛

3 نیاید BZ : بیاید K || 8 نباشد K : نباشد BZ || 14 باه BZ : واه K ||

15 تاه BZ : واه K || 18 - 19 و مکررا... نشوند KZh - BZ || 19 پای Zh : + و K

الله ازین پذیر هیچ پنهان مدارید و احوال را یک بیک بمن بگوئید
تا بقدر امکان بیاری خدا معاونت کنم ؛ شا هیکل امان حقیق در عالم
از آثار آن سلطان که ببرکت شا روح پاک او از آن عالم صد هزار
عنایت کند بسبب شا بر اهل زمین هرگز خالی مبادا ، آثار شا
منقطع مباد تا روز قیامت و غمگین مباد دل شا و دل فرزندان شا ، آمین
یارب العالمین

شعر (هزج)

انوار صلاح دین بر انگیخته باد

در دیده جان عاشقان ریخته باد

هر جان که لطیف گشت و از لطف گذشت

با خاکش صلاح دین در آمیخته باد

(۳۴ / ۵) همچنان روزی حضرت خداوندگار در سماع بود و ذوقهای

عظیم می راند و حضرت شیخ صلاح الدین در کنجی ایستاده بود و این
غزل را فرمود

شعر (رمل)

نیست در آخر زمان فریادرس جز صلاح الدین صلاح الدین و بس

گر ز سر سر او دانسته دم فروکش تا نداند هیچ کس

سینه عاشق یکی آیدست خوش جانها بر آب او خاشاک و خس

چون ببینی روی او را دم مزن کاندرا ائینه زیان باشد نفس

از دل عاشق بر آید آفتاب نور گیرد عالمی از پیش و پس

۲۱ همچنان چندین غزلیات غرا که شاه بیت نام شیخ رضی الله عنه محلی

فرموده است و در دواوین مثبت گشته والله اعلم بالصواب

۳۴/۵ Z ۲۰۸ B ۱۹۳ ب ۷۴ K T, II, 183; H, II, 221

۱ بمن Z : آن BK ۱۰ و KZ : B — ۱۱ باذ KB + : منقولست که Z

۱۲ همچنان BZ : K — نام ۲۱ KZ : B — چندین K : همچنان B ۲۲ والله اعلم

بالصواب B : تمم بالغیر K — Z

فصل ششم

در ذکر مناقب حضرت ابا یزید الوقت، جُنید الزّمان،

- 3 مِفْتَاحُ خَزَائِنِ الْعَرَشِ ، أَمِينُ كُنُوزِ الْعَرَشِ ، وَلِيُّ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ ، الْقَائِمُ بِالسُّنَنِ وَالْفَرَصِ ، شَافِعٌ لِلْمُحِبِّينَ يَوْمَ الْعَرَضِ ، حَسَامُ الْحَقِّ وَالْدِّينِ حَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ أَخِي تُرْكٍ ، الْمُتَسَيِّبُ إِلَى الشَّيْخِ الْمَكْرَمِ بِمَا قَالَ : أُمِّسَيْتُ كُرْدِيًّا وَأَصْبَحْتُ عَرَبِيًّا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَعَنْ أَسْلَافِهِ فَتَنِعَمَ السَّلَفُ وَنِعَمَ الْخَلَفُ

9 شعر (طویل)

وَكُلُّ مَلِيحٍ حُسْنُهُ مِنْ جَمَالِهِ
مُعَارٍ لَهُ بَلَّ حُسْنُ كُلِّ مَلِيحَةٍ

- 12 (۱/۶) یارانِ گرامی که محرمِ حرمِ نیکنامی بودند رَحِمَهُمُ اللَّهُ
روایت چنان کردند که چون شیخ مشایخ العالم، کامل الحال، فخر
الرجال، صلاح الحق والدين قدّس الله سرّه از عالم انتقال ارتحال
نمود، بعنايت و اشارتِ مولانا ولايت و خلافتِ بحضرتِ چلبی حسام
15 الحق والدين منتقل شد و بعد ازو حضرتِ مولانا عشق بازی با او

می کرد و او را بدل و جان بدّل کمال حال شیخ می دید و ده سال تمام بی انقطاع و انفصام تنگاتنگ مصاحبت می کردند و مَا يَعْلَمُ مَا جَرَى بَيْنَهُمَا إِلَّا اللَّهُ 3

- (۲/۶) همچنان خدمت ملک الکلام ، مولانا سراج الدین مثنوی خوان چنان روایت کرد که حضرت چابی حسام الدین در عالم کوزکی که نو مراحتی شده بود بغایت صاحب جمال و یوسف زمان خور بود ؛ همانا که از پدر عزیز خور یتیم مانده در یتیم شد ؛ تمام اکابر و مشایخ زمان و ارباب فتوت او را پیش خود دعوت کردند و تکفل و دلبستگی عظیم نمودند ؛ چه تمام اخیان معتبر ممالک روم تربیه آبا و اجداد او بودند و فقاع ازیشان می گشودند همچنان علی حده صحت صحبت هر یکی را بامعان نظر و ادراک فکر دریافته با جمع لالیان و جوانان خود راست بحضرت مولانا آمده سر نهاده و در آن آستان راستان آشیان گرفته فرو کشید و خدمت آن حضرت را اختیار کرده خدمتگاران و جوانان خود را دستور داد تا هر یکی با کتساب خود مشغول شوند و از جاصل املاک او اسباب و ما لا بُدّ او مُهیّا گردانند و گویند هر چه داشت میمّا جلّ او حقیر مجموع را بدفعات صدیق وار اِثار آن حضرت کرد و همه را در باخت ؛ لا جرم در تاخت و چنان شد که هیچش نماند تا حدّی که لالیان او تشنیع زدند که اصلاً اسباب و املاک هیچ نماند ؛ فرمود

T, II, 186 ; H, II, 223

Z ۲/۶ ب ۲۰۹ B ۱۹۴ K ۷۰

3 الله KZ : + تعال B 6 کوزکی که BZ : کودکی K 8 فتوت KZ : فنون

12 لالیان KZ : لالیان B 15 مولانا BZ : — K 15 و KB : Z 16 گردانید

BZ : گردانید

- که اثاثِ خانه را بفروشد ؛ بعد از چند روز گفتند که غیر از ما هیچ دیگر نماند ؛ فرمود که الحمد لله رب العالمین که متابعتِ ظاهرِ رسول الله میسر شد ؛ شمارا نیز حَسْبُهُ الله وَ طَلَبًا لِمَرْضَاتِهِ بعشقِ مولانا آزاد کردم ؛ همگان در پیِ کارِ خود روید ؛ بعد از آن مقبلِ مقبولِ آن حضرت گشته هر چه از عالمِ غیب حاصل می شد حضرت شیخ همه بحضرتِ چلبی حسام الدین فرستاد ؛ اورا مقدمِ اصحاب و سر لشکرِ جنود الله گردانیده حاکمِ ضبطِ امورِ اصحاب کرد ؛ همانا که از نو صاحبِ املاک و ثروت و بقاع و ضیاع شد و تا نفسِ آخرین در اهتمامِ اصحابِ کرام کوشید و محصولاتِ اوقاف را باربابِ استحقاق علی التمام و الکمال می رسانید و باتفاقِ اصحاب چنان منقولست که از آن مجموع شربتی آب نمی چشید و حَبَّة نمی نمود تا از برکتِ آن مردمی و مردی و محبتِ بر کمال عاقبة الحال ظاهرّاً و باطنّاً در متابعتِ شریعتِ نبوی و سلوکِ طریقتِ سویی ، و ادراکِ حقیقتِ مصطفوی ، و رعایتِ عشقِ مولوی ، کامل و مکمل گشته نه چندان از حضرت مولانا و شمس الدین تبریزی و شیخ صلاح الدین عنایتها یافت که در دفتر گنجد

(۳/۶) همچنان راویِ خبر ، صاحب السیر و السیر ، سید اصحاب

- النظر مولانا سراج الدین مثنوی خوانِ تر به چنان حکایت کرد که سببِ تألیفِ کتابِ مثنوی معنوی که کشافِ اسرار قرآنست آن بود که روزی حضرت خلیفه الله بین خلقته ، و السالك فی طريقة حقیقه . حسام الحق

- والدین قدس الله سره عزیز بر بعضی یاران اطلاع یافت که بر غبت تمام وعشق عظیم الهی نامه حکیم را و منطق الطیر فرید الدین عطار و مصیبتنامه اورا بجد مطالعه می کنند و از آن اسرار متلذذ می شوند 3
- و آن شبوه معانی غریب ایشان را عجیب می نمود؛ همانا که طالب فرصت حال گشته که الفُرَصُ تَمُرُ مَرَّ السَّحَابِ، شبی حضرت مولانا را خلوت یافته سر نهاده و گفت که دواوین غزلیات بسیار شد 6
- و انوار آن اسرار طَرَفَتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَ حَاشَتَنِ الشَّرْقَ وَالْغَرْبَ را فرا گرفت؛ لله الحمد و المنة سخنان تمام سخن گویان از عظمت آن کلام فرو ماند؛ اگر چنانکه بطرز الهی نامه حکیم و اما بوزن منطق الطیر کتابی باشد تا در میان عالمیان یادگاری بماند و مونس جان عاشقان و دردمندان گردد، بغایت مرحمت و عنایت خواهد بود 12
- و این بنده می خواهد که یاران وجیه من جمیع الوجوه توجه کلی بوجه کریم شما کنند و به چیزی دیگر مشغول نشوند؛ باقی بعنایت و کفایت خداوندگار وابسته است؛ فی الحال از سر دستار مبارک خود جزوی که شارح اسرار کلیات و جزویات بود بدست چلبی حسام الدین 15
- داد و در آنجا هر ده بیت از اول مثنوی که

• شعر (رمل)

- 18 بشنو این فی چون شکایت میکند از جذائبا حکایت میکند

2 عطار BZ : عطار را K || 5 الفرض KB : الفرض Z || 6 خلوت KZ : در خلوت B || یافته KZ : یافت B || 7 البر KZ ~ البحر B || 8 والمنة K : — BZ || 13 دیگر BZ : ذکر K || 16 در آنجا Z : در آنجا بگاه KB || 17 شعر BZ : مثنوی K

18 بشنو ... حکایت میکند : MN ، ج ۱ ، ص ۱/۲ ؛ MA ، ص ۱/۱

تا آنجا که

در نیابد حال پخته هیچ خام پس سخن کوتاه باید والسلام

نپشته بود و در بحرِ رمل مسدّس محذوف و مقصور کرده چنانک 3

شعر (رمل)

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن جهل ظلمات و علم آبِ حیات

بعد از آن حضرت مولانا فرمود که پیش از آنک از ضمیرِ مبارک 6

شما این داعیه سرزند و طبیعت تقاضا کند از عالمِ غیب والشهادة وهُوَ

الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ (۱۶۳/۲) در دلم این معانی را القا کرده بود که این نوع

کتابی منظوم گفته آید و دررِ معانی غرا در آنجا سفته شود؛ اکنون بیا در 9

اوجِ هوایِ همایِ همتِ خود پرواز کرده پروازی بکن بسوی معراجِ حقایق

در عینِ متابعتِ محمدی آهنگی بنا تا مناسبِ آن آهنگ پیشِ آهنگِ باطنِ

فاطنِ مادرِ اهتزاز آید و بنظمِ کلماتِ معانی شروع نماید؛ چنانک در 12

مجلدِ چهارم بیانِ این اشارت را عیان فرموده اند

شعر (رمل)

ای نه الحق حسام الدین توئی که گذشت از مه بنورت مثنوی

همتِ عالی تو ای مُرتجا میکشَد این را خدا داند کجا

1 تا آنجا که KZ : تا آنجا که B || 4 شعر KB : Z || 9 در آنجا BZ : K —

19 اشارت را KZ : اشارت B

8 نیابد ... والسلام : MN ، ج ۱ ، ص ۱۸/۳ ، MA ، ص ۱۲/۱

20 — ص ۳/۷۴۲ ای ضیاء الحق ... متقین : MN ، ج ۴ ، ص ۱/۲۷۸ — ۶ ؛

MA ، ص ۳۲۳ / ۱ — ۳

- کردنِ این مثنوی را بسته می‌کشی آن سوی که دانسته
 مثنوی پویان کشنده ناپدید ناپدید از جاهلی کش نیست دید
 مثنوی را چون تو مبدأ بوده گرزون گرددش توش افزوده
 چون چنین خواهی خدا خواهد چنین می‌دهد حق آرزوی مُتَقِین 3
- و همچنان در هر مجلّدی ازین قبیل ، ابیاتی چون سلسبیل ، سبیلِ اهل
 سبیل کرده در اثباتِ ثباتِ این طلب بنده نوازیها فرموده اند و در 6
 مجلّده ششم گفته

شعر (رمل)

- ای حیاتِ دل حسام الدین بسی می‌جوشد بقسمِ سادسی 9
 گشت از جذبِ جو تو علامه در جهان گردان حسامی نامه
 پیش‌کشِ پیشِ رضات می‌کشم در تمامِ مثنوی قسمِ ششم
- همچنان حضرت خداوندگار از جاذبه آن سلطانِ احرار ، شور و بی 12
 قراری را از سر گرفته در حالتِ سماع و حمام و قعود و قیام و نهوض
 و آرام بانشادِ مثنویات مداومت نمودن گرفت ؛ همچنان اتفاق افتادی
 که از اوّل شب تا مطلع الفجر متوالی املا می‌کرد و حضرت چلبی 15
 حسام الدین بسرعت تمام می‌نشت و مجموعِ نبشته را باوازی خوب
 بلند باز بر حضرت مولانا می‌خواند و چون مجلّده اوّل با تمام رسید
 حضرت چلبی بتلاوتِ ابیات و تصحیحِ الفاظ و قیود مشغول گشته 18
 مکرّر می‌خواند ؛ از ناگاه حرمِ چلبی وفات یافته فترتی در آن میانه

8 شعر BZ — : K 11 a پیش KZ : B — b تمام KB : تمامی Z 13 قراری را

B : قراری KZ

9-11 ای حیات ... ششم : MN ، ج ۶ ، ص ۲۷۱ / ۱-۲ ; MA ، ص

- واقع شد و از آن سبب از طلبِ قوتِ جان و قوتِ روان تکاسل نمود
و در باطنِ مبارکش در هر لحظه، حالتی و حیرتی نو ظاهر می شد که با چیزی
دیگر نمی توانست پرداختن و همچنان حضرتِ مولانا چندانی بتواجد
و حالات و بیانِ حقایق و کشفِ دقائق مستغرق گشته بود که بحضرتِ
چلبی هیچ نمی فرمود تا برین قضیه دو سال تمام بگذشت و حضرتِ
چلبی بتزویجِ نو رغبت نموده بود و مشغول گشته ؛ از ناگاه
طفلِ جان را گریان یافت و دلِ حزین را مشتاقِ شیرِ شیرانِ خدا
دید و دم بدم افغان و خروشِ دل بگوشِ هوشِ او رسیدن گرفت
و می گفت :

شعر (رمل)

- طفلِ جان را شیر ده ما را ز گریش و رهان
ای تو چاره کرده هر دم صد چومن بیچاره را
- صبحی برخاست و بحضرتِ مولانا آمد و سجده، عبودیت باقامت رسانیده
بایقانِ درست و اتقانِ عظیم و ابتهالِ عاجزانه و نیازِ مستوفا و میلِ
متوافر بقایای کتابِ مثنوی را از ضمیرِ منیر و خاطرِ عاطرِ شیخ
عظیمِ الله ذِکره بی ترجمانِ زبان و تصدیعِ بیان استدعا کردن گرفت ؛
همانا که حضرتِ مولانا بر موجبِ و مَا الْإِحْسَانُ إِلَّا بِالتَّمَامِ ، از
عمیمِ مرحمتِ خود در بسطِ بساطِ موایدِ فوایدِ معانی شروع فرمود ؛
این کلمات را که دیباجه، مجلدِ دوم است املا کرد برین ترتیب که بیانِ
سببِ تأخیر افتادنِ انشای این نیمه، دوم از کتابِ مثنوی نَقَعَ اللهُ بِهِ

قُلُوبَ الْعَارِفِينَ وَبَيَانِ شُرُوعِ بَعْدِ از فتور و شروعِ وحی بر آدم بعد
از فتور و انقطاعِ وحی بسببِ زَلَّتِ او و سببِ فتورِ هر صاحبِ حالی
و سببِ زوالِ آن فتورِ بشرحِ صدورِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ و باز در آخرِ حال
3 دیباجهٔ دوم را نوعی دیگر فرمودند چنانکه اکنون می‌نویسند و در
تاریخِ ششصد و شصتِ دوبنظمِ کتابِ سرآغاز کرد و گفت:

شعر (رمل)

مدتی این مثنوی تأخیر شد مَهْلَنی بایست تا خون شیر شد
تا نزاید بختِ تو فرزندی نَوِ خون نگردد شیرِ شیرین خوش شنو
9 چون ضیاءُ آخلق حسامُ الدین عنان باز گردانید ز اوجِ آسمان
چون بمعراجِ حقایق رفته بود بی بهارش غنچه‌ها نا گفته بود
چون ز ساحلِ سوی دریا باز گشت چنگِ شعرِ مثنوی با ساز گشت
12 مثنوی که صیقلِ ارواح بود باز گشتش روزِ استفتاح بود
مطلعِ تاریخِ این سودا و سود سال اندر ششصد و شصتِ دو بود
بلبلی زینجا برفت و باز گشت بهرِ صیدِ این معانی باز گشت
15 ساعدِ شه مسکنِ این باز باز تا ابد بر خلقِ این در باز باز
آمین یاربِ العالمین و همچنان تا آخرِ کتابِ اصلاً دیگر توقیفی نرفت؛
پیوسته متالی می‌فرمودند و حضرتِ چلبی می‌نشت و نبشته را بکرات
می‌خواند تا بنهایت انجامید 18

11 b چنک KZ : حونک (!) B || b با KZ : تا B || 13 a KZ : + به B

7 - 15 مدتی ... در باز باز: MN، ج ۲، ص ۲۴۷-۱/۹-۹: MA ص ۱۰۵/۱۳-۱۷

- (۴/۶) همچنان هم خدمتِ مولانا سراج الدینِ مثنوی خوان رضی الله عنه روایت کرد که روزی حضرت چلبی حسام الدین پیشِ مولانا سر نهاد و گفت: وقتی که اصحابِ مثنوی خذاوندگار را می خوانند و اهلِ حضور در نورِ آن مستغرق می شوند می بینم که جماعتی غیبیان بکف دور باشا و شمشیرها را گرفته حاضر می شوند و هر که آن سخن را از سرِ اخلاص اصفا نمی کند و بصدقِ درون مستمع نمی شود بیخِ ایمان و شاخهای دینِ او را می بُرند و کشان کشان بمقرِّ سقَر می برند؛ فرمود: همچنانست که دیدی و این معنی را در ابتدای مثنوی چهارم بیان فرموده اند و عاقبة الحال منکران را باز نمود و گفت:

شعر (رمل)

- دشمنِ این حرفِ این دم در نظر شد مَثَلِ سرنگون اندر سقَر
ای ضیاء الحق تو دیدی حالِ او حق نمودت پاسخِ افعالِ او 12
همچنان محسوس و معین دید که یکی را بر گرفتند و سرنگون در سقر
پرتاو کردند

- (۵/۶) همچنان روزی حضرت سلطان ولد قدسنا الله بنوره 15
المؤید چنان روایت کرد که روزی با جمعِ اصحابِ بیباغِ چلبی رفته بودم
دیدم که حضرت چلبی بسخنانِ عُرُق مشغول شده بود و بخلق حکایت

T, II, 194 ; H, II, 230

۴۸۱ K ب ۱۹۶ B ب ۲۱۱ Z ۵-۴/۶

می برند KZ || 8 ابتداء Z : — KB || 9 فرموده اند Z : فرمودند KB || 17 بخلق

KZ : بخلوت B

11-12 دشمن ... افعال او : MN ، ج ۴ ، ص ۲۷۹ / ۳۴-۲۵ ؛ MA ،

ص ۱۷ / ۳۲۳-۱۸

باغ و بوستان می‌کرد و من همه را از دهانِ مبارکِ او معافی و اسرار می‌شنوادم و آن قوت را می‌ستودم و از آن ذوق حال بحال می‌گشتم و تبدیل می‌شدم و در آن حالت حیرت می‌نمودم. و معنی آن ابیات که حضرت^۳ و الدم در مثنوی فرموده بود بر من تجلی می‌کرد

شعر (رمل)

- ۶ هرچ گویند مردِ عاشق بوی عشق از دهانش می‌جهزد در کوی عشق
گر بگویند فقه فقر آید همه بوی فقر آید از آن خوش دَمده
ور بگویند کفر دارد بوی دین آید از گفتِ شکش بوی یقین
- ۹ (۶/۶) همچنان از کرامِ اصحابِ عظام منقولست که چون حضرت^۳ مولانا از جهانِ ممات به عالمِ حیات رحلت می‌فرمود و استعدادِ رجوع کرده بود و عزیمت را مهیا گشته اکابرِ زمان و شیوخِ مکان باتفاق از حضرت^۳ مولانا سؤال کردند که بعد از شما بخلافِ اصحاب که منسوب باشد و کرا نصب کنند و قایم مقام که خواهد بود؟ فرمود که حضرت^۳ چلبی حسام الدین ما خلیفه باشد، تا حدّی که سه بار مکرّر پرسیدند، همان جواب داد و چون حضرت^۳ مولانا بجوارِ جَبّار عِنْدَ مَلِیکِ مُقْتَدِرِ (۵۵/۵۴) تمکّن فرمود، خدمتِ چلبی حسام الدین بر تخت شیخ نشست؛ مقدار ده سال تمام خلافت راند و خدمات نمود و در

T, II, 195 ; H, II, 231

۶/۶ Z ۲۱۲ B ۱۹۶ ب ۴۸۲ K

7 a فقر KZ : فقر B 13-16 حضرت ... فرمود KZ : — B 16 خدمت KZ :

حضرت B 18 نشست KZ : نشسته B

6-8 هرچه ... دلمه : MN ، ج ۱ ، ص ۱۷۸ / ۲۸۸۰-۲۸۸۲ ; MA

رعایتِ شرایطِ تقوی و دیانت و حفظ وقار و صیانت، گوی از کربویان
می ربود

شعر (رمل)

3

او نفسِ حواهد ز باران پاکتر   وز فرشته در روش درآکتر
و در حمایتِ دقایقِ ارکانِ شریعت و متابعتِ طریقتِ حقیقتِ محمدی
جِدَتی عظیم می نمود و اوقات در حالتِ مستی می گفت

6

شعر (سریع)

گر نه شکستی دلِ دربانِ راز   قفلِ جهان را همه بگشادی
تا حدی متقی بود که چون زیارتِ تربه^۱ شیخ آمدی جهتِ تجلیدِ
وضو آب را از شهر با هم آوردندی و از آن آب وضو ساختی و از آن
آب خوردی و پرهیز کردی از آن آبی که بسمِ وقفِ تربه خریذه اند
تا از آنجا نخورد و وضو نسازد و گویند که اوقافِ تربه^۲ مبارک آن زمان
بس بسیار بود و همه معمور و موفور و جمیع محصولاتِ اوقاف را باصحابِ
کرام بکلتی مستغرق کرده بود تا هر یکی حصه^۳ خود را تصرف می نمود
و پیوسته دل و دستِ خود را از آنها نگاه می داشت و محترز می شد
ومی گفت :

12

15

شعر (هزج)

ز آن دستِ مسیح آمده داروی جهانی
کو دست نگه داشت از هر کاسه^۴ سِکِبا

18

3 شعر KZ : B — 10 آب KZ : B — 12 که اوقاف KBZh : Z — 13 بس
KZ : B — 15 نگاه می داشت B : نکه داشت KZ و محترز می شد BZ : K —
18 آمده K : آمد BZ 19 ز BZ : K از K

- (۷/۶) الحکایه : همچنان منفولست که روزی حضرت سلطان ولد
 بیاغ چلبی تشریف داذه بوذ وتلطیفِ عظیم می فرمود؛ مگر یارانِ
 3 کرام را اشتهایِ غسل شد، بی آنک اعلام کنند، حضرت چلبی بیابانِ
 خود اشارت کرد که از فلان کندو غسلِ نو بیرون کن و بیار، همانا که
 سرِ کندو را گشوده چند گوماج غسلِ سپید پیش آورد، فرمود که
 6 دیگر بیار از همان کندو؛ پنج ششی دیگر بیاورد؛ فرمود که دیگر بیار؛
 باغبان گفت: حدّست؛ چلبی فرمود از دریای بی حدّست؛ برای حضرت
 خداوندگار زاذه ام چه اگر تاقیامت بیاوری که تمام نخواهد شدن؛
 9 همچنان تا هفتده گوماج غسلِ مصفّی می آورد هنوز کندو مالا مال
 بوذ؛ فرمود که این همه برکت در قدمِ حضرت مولانا بهاء الدین است
 و قربِ درویش یار خوردند و بردند و هنوز سینی پر بوذ؛ چون یاران
 12 برخاستند آن کندو را بحضرتِ ولد بخشیده بخانه با هم بردند و مدّتی
 از آن کندو کندوهای بسیار حاصل شد و چندین ایام تمتّع می کردند
 و برای هر رنجوری که از آن غسل شربت می ساختند شفای عاجل فیهِ
 15 شِفَاءٌ لِلنَّاسِ (۶۹/۱۶) متواصل می گشت

- (۸/۶) همچنان یارانِ عظام اسکنّهمُ اللهُ دَارَ السَّلام چنان
 روایت کردند که مدّتی در شهرِ قونیه قحطِ آب شده بوذ و هرگز
 18 باران نبارید و آبها در مفاکها غایر شده، تمامتِ اهالی شهر از علما
 و شیوخ و امرا باستسقا بیرون رفته قربانها کردند و زاریها نمودند، اصلا
 در محلّ قبول نیفتاد و بهدفِ اجابت مقرون نگشت و گرمای آفتاب که

- نمونه^۱ فیح جهان را می سوزانید و نباتات بکلی خشک شدند ؛
 جاعنی که روشن دلان عهد بوذند مصلحت چنان دیدند که بحضرت
 چلبی حسام الدین روند و از نَمَسَر نفیس مسیح آسای او دعائی استدعا
 کنند تا مگر مقبول حضرت گشته حق تعالی بارانی بدهد ؛ بجمعهم
 بحضرت چلبی آمده اضطرارِ عظیم نمودند واضطرابی پیش آوردند ؛
 فرمود که شما بکارِ خود روید ، من از حضرت سلطانِ خود در
 خواست کم تا خواست شما میسر شود ؛ برخاست و باصحاب زیارت
 تره^۲ مستطاب آمد و بسی نمازِ بانیاز ، از سرِ اخلاص نه مجاز ، بگزارد
 و سرِ مبارک^۳ خود را باز کرده طلبِ باران کرد ؛ یاران از دیدگان
 قطراتِ عبرات باران کرده آمین می گفتند و فریادها می کردند ؛ درحال
 ابرهای تُند و غلیظ متراکم گشته بر روی هوا ظاهر شد و بارانِ عظیم
 باریدن گرفت

12

شعر (رمل)

- در میانِ این مناجات ابرِ خوش زوذ پیدا شد چوپیلِ آب کش
 همچواشک از مشک باریدن گرفت در گَو و در غارها مسکن گرفت
 و چندان بارید که همگان عاجز گشتند و تمامتِ شهریان از نو بنده
 و مرید شدند و اعتقادِ ایشان یکی در هزار شد و آنان که از نصابِ
 معنی بی نصیب بوذند در جانِ بی ایمانشان غیر از انکار و بدبختی و کوری

13

1 فیح KB : فیح Z || 2 روشن دلان KZ : آ. E || 3 آمده KZ : + و B ||

6 سلطان KZ : — B || 7 باصحاب KZ : با اصحاب Z || 9 باز کرده BZ : باز کرد و K ||

طلب باران کرد KB : — Z

14 - 15 در میان ... مسکن گرفت : MN ، ج ۲ ، ص ۴۶۱-۴۶۲/۳۸۰۵ - ۳۸۰۶

MA ، ص ۲۰/۱۹۰ - ۲۱

در کوری نِفْزُودُ خَتَمَ اللّٰهُ عَلٰی قُلُوبِهِمْ وَعَلٰی سَمْعِهِمْ وَعَدَّ
أَبْصَارَهُمْ غِشَاوَةً (۷/۲)

شعر (رمل)

3

آنچِ داغِ اوست مُهر او کرده است چاره بر وی نیارذ بُرد دست
ذره ذره گر شود مفتاحها این گشایش نیست جز از کبریا

و همچنان بیست روز تمام مرّة بعد اُخری می بارید و می گشود تا تمامِ
صحاری و براری و باغها سیراب گشتند و سیلاب از حدّ گذشت ،
خلایقِ شهر فریاذ کنان و امان جریان بحضرتِ چلبی باز آمدند و بسی
تضرّع نمودند و گفتند :

6

9

شعر (رمل)

ای که چون تو در زمانه نیست کس الله الله خلق را فریاذرس

حضرتِ چلبی فرمود که شما غم مخورید ، ما بامیرِ آبِ وهّاب بگوئیم
تا آب را بطرفی دیگر گشایند ؛ همان بود که ابرها متفرّق گشته عالمِ
گریان خندان شد و از گیلستان انواعِ گُلستان دمیدن گرفت والوانِ
حبوبات بی نهایت شد و آن سال ارزانی عظیم بود و نعمتِ فراوان گشت

12

15

6 تا KB : Z — || تمامت KBZh : Z — || 15 سال KB : + بنایت Z

3 آنچ ... دست : MN ، ج ۳ ، ص ۲۵۹۴/۱۴۷ ، MA ، ص ۷/۲۶۰

5 ذره ... کبریا : MN ، ج ۳ ، ص ۳۰۷۴/۱۷۵ ، MA ، ص ۲۶/۲۷۳

12 ای که ... فریاذرس : MN ، ج ۱ ، ص ۵۶۴/۳۶ ، MA

- (۹/۶) همچنان کرامِ اصحاب چنان روایت کردند که پیوسته حضرت مولانا را عادت چنان بود که هرچه از عالمِ غیبِ امرا و ملوک و اکادشه و مریدانِ متمول از اسباب و اموالِ دنیاوی فرستادندی همانساعت بحضرتِ چلبی حسام الدین فرستادی و عنانِ تصرف و تصریفِ امور را بدستِ او باز داده بود؛ مگر روزی امیر تاج الدین معترِ رَحِمَهُ اللهُ مبلغِ هفت هزار درمِ سلطانی فرستاده بود از اقسرا تا یاران سفره سازند و از دعای خیرِ او را فراموش نکنند و در مکتوب قید کرده بود که وجهِ حلالست و از مالِ جزیه است تا حضرتِ مولانا بمحلِّ ارضاء قبول فرماید و ردّ نکند؛ فرمود که همه را بر گیرند و بنزدِ چلبی حسام الدین برند؛ حضرتِ سلطان ولد فرموده باشد که در خانه ما هیچ نیست و وجهِ اخراجات نداریم و هر فتوحی که می آید حضرتِ خداوندگار بخدمتِ چلبی می فرستد، پس ما چه کنیم؟ فرمود که بهاء الدین و الله و بالله و تالله که اگر صد هزار زاهدِ کاملِ متقی را حالتِ مخمسه واقع شود و بیمِ هلاکتِ بُوَد و مرا یکتا نانی باشد آن را هم بحضرتِ چلبی حسام الدین بفرستم، با آن همه که او را اسبابِ مستوفای مهیا باشد و بکسی دیگر مواسا نکنم، از آنک که او مردِ خداست و همه کارِ او برای خداست؛ همانا که مال و عقارِ عالمِ ملکِ اوست و تصرفِ آن بوی حلالست و دیگران را حرام؛ زیرا که ایشان آن ندارند و او را اسبابِ دنیا زیان نمی کند که نَعَمْ اَمالُ الصّٰلِحِ لِلرَّجُلِ

T, II, 200 ; H, II, 234

۴۸۵ K T ۱۹۷ B T ۳۱۳ Z ۹/۶

2 مولانا را KZ : مولانا B || 2 از KB : — Z || غیب KZ : + و B ||

3 اکادشه KBZ : اکابر شهر Kh || 4 مرستادی K : می فرستاد Z فرستاد B || 14 باشد KZ :

+ که B

الصَّالِح، بیگانگان را وبال است و او را پرّ و بالست؛ حلوا طیب را زبان ندارد، اما رنجور را زبان دارد

شعر (رمل)

3

گرولی زهری خورد نوشی شود   و ر خورد طالب سیه هوشی شود
کاملی گر خاک گیزد زر شود   ناقص از زر بُرزد خاکستر شود

همچنان حضرت چلبی هزار درم بخدمتِ ولد و هزار درم بکرا خاتون
فرستاده پانصد عدد بچلبی امیر عالم داد و جمیع اصحاب را علی الانفراد
حصه فرستاد و غصه گویندگان را خورده باقی را هم بخورد

یاران داد

9

(۱۰/۶) خدمتِ ملک الاخوان سراج الدین مثنوی خوان رَحِمَهُ اللهُ

چنان روایت کرد که حضرت چلبی را عجب حالتی بود و عجایب عادت

داشت که پیشِ مردم بیگانه جماعتی را که بفسقِ ظاهر و تهتک و فجور

منسوب بوذندی، مدحِ عظیم می کرد و می گفت که این جماعت زاهدان

شگرفتند و بتقوی و دینداری مشهور و طایفه را که زهد و صلاح و رعایت

ظاهر مشهور بوذندی می نکوهید که این جماعت فاسقاند و نیک مردم

نیستند؛ یاران را درین مغلطه حیرت می افزود؛ اصحاب بزرگ این

معنی را از حضرت مولانا سؤال کردند که چلبی حسام الدین چنین

T, II, 202; H, II, 236   ۴۸۶ K ب ۱۹۷ B ۲۱۳ Z ۱۰/۶

Z — : KB 10 خدمت KB : 8 هم Z — : KB 10 خدمت

4 گرولی . . . هوشی شود : MN ، ج ۱ ، ص ۲۶۰۳ / ۱۶۰ ، MA :

ص ۱۶ / ۶۹

5 کامل . . . خاکستر شود : MN ، ج ۱ ، ص ۱۶۰۹ / ۹۹ ، MA :

ص ۱۴ / ۴۳

- می گویند ؛ فرمود که حق آنست که چلی می فرماید ؛ چه طایفه فُسَّاق را
 که هر دم مدح می کند آنست که اگر چه در صورتِ ظاهر فاسق و بی
 ادبند اما در باطن طاهر و مؤدبند ؛ آن جماعتِ زاهدان را که قدح
 می کند از آنست که باطنِ ایشان منافق و فاسق است و حق تعالی را
 پیوسته نظرِ عنایت بر سرِ باطنِ بندگانست نه بر ظاهرِ ایشان که
 ۶ **إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى لِبَاسِ الصُّوفِ وَلَا إِلَى حَافِظِ الْحُرُوفِ**
وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قَلْبِ عَطُوفٍ لِلصَّمَدِ الرَّؤُفِ ، و همچنان تأویلِ دوم
 آنست که در آدمی بغیر از اُعمالِ ظاهر و تقویِ ظاهر عملی و تقویِ مخفی
 هست که آن حسنِ جوهرِ اوست که همه سیئاتِ او با آن حسنات شود
 و کفرِ او ایمان گردد و حق تعالی میفرماید که ای بندگانِ من وای
 بینندگانِ من نظرِ شما که برین اعمالِ ظاهر است ، ما بدان نمی نگریم ،
 ۹ مادر باطن و سرِ او می نگریم

12

شعر (رمل)

- ما که باطن بینِ جله^۵ کشوریم   دل ببینیم و بظاهر ننگریم
 ۱۵ چه اگر در ظاهر مفسد و مقصّرست ، اما بیاطن بسببِ آن صفت و آن
 جوهرِ پاک متقی و مُصلح است ، همانا که **إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ**
(۲۸/۹) عبارت از نجاستِ باطن است فی نجاستِ ظاهر و هَذِهِ كِفَايَةُ
 ۱۸ **لِمَنْ لَهُ الدِّرَايَةُ**

۵ پیوسته KZ : + در B || 10 کفر Z : کفران KB || 11 که Z : — KB ||

b 14 بظاهر KZ : ظاهر B

14 ما که ... ننگریم : MN ، ج ۴ ، ص ۲۱۷۵/۴۰۵ ؛ MA ، ص ۲۸۰/۱۴

- (۱۱/۶) همچنان اخیارِ اخوان چنان روایت کردند که روزی حضرت چلبی رضی الله عنه در مجمعِ یاران نشسته بود و معافی می فرمود،
- 3 از ناگاه درویشی را بنحمتِ ملکه جهان، بانوی آخرت گرجی خاتون ارسال کرد که از من سلامی برسان و بگو که از آن تابخانه سرا که نشسته است بسرائی دیگر بزوئی نقل کند تا از قضای مُبَرَم خلاص
- 6 یابد و امر چنانست که آن سقف فرو نشیند؛ چون قاصد سلام و پیغام را بمذکوره رسانید در حال بسرای دیگر نقل کردند و چون متعلقان ایشان بکلتی بیرون رفتند و اثاث خانه را بیرون کشیدند
- 9 همان ساعت سقف خانه فروز آمد و منهدم گشت؛ گرجی خاتون را اخلاص و اعتقاد یکی در هزار شد صدقات بارباب حاجات فرستاده قربانها کردند و بحضرت چلبی پانصد دینار یوسنی و ده هزار درهم
- 12 سلطانی شکرانه فرستاده عذرها خواست و اصحاب را علی حده تشریفات نیکو ارزانی فرمود

- (۱۲/۶) همچنان یارِ گرامی، مقبول الاولیا، خواجه نفیس الدین سیواسی رحمه الله روایت چنان کرد که در زمانِ مولانا شیخی بود بزرگ
- 15 و اندر دو خانقاه شیخ بود؛ قضا را آن درویش از عالم در گذشت و خدمتِ امیرِ کبیر تاج الدین معتز مصلحت چنان دید که تقریرِ خانقاه
- 18 ضیاء الدین وزیر را بنام چلبی حسام الدین بنویسند و از سلطان فرمان بستانند؛ بعد از آنکه فرمانِ همایون نفاذ یافت، امیر تاج الدین اجتماعی

۱۲-۱۱/۶ Z ۲۱۴ T ۱۹۸ B ۴۸۷ K - ۴۸۸

T, II, 203; H, II, 237

11 ده هزار درهم K: و دراهم BZ || 12 فرستاده BZ: فرستاد K || 19 اجتماعی

K: اجتماع BZ

- عظیم کرده اجلاسِ بی نظیر ساخت و بحضرتِ مولانا اعلام کردند که خانقاهِ ضیاءِ وزیر بحضرتِ چلبی تعلق گرفت؛ حضرت خذاوندگار با جمیع یاران بر خاست و روانه شد؛ نفیس الدین گفت:
- 3 سجّاده چلبی را من بردوش گرفته بودم؛ همانا که حضرتِ مولانا از من بستند و بر دوشِ مبارکِ خود نهاد؛ چون بخانقاه درآمدند، فرمود تا سجّاده را بر صدرِ صُفّه گسترند؛ اخی احمد که از جمله
- 6 جباره زمان و سر دفترِ رندانِ زندان بود در آن اجلاس حاضر آمده از غایتِ حقد و تعصّب و حسدِ جبلّتی که داشت و نمی خواست که چلبی در آن خانقاه شیخ شود؛ از ناگاه بر خاست و سجّاده را نوردیده
- 9 بدستِ یکی داد که ما او را درین حوالی بشیخی قبول نمی کنیم؛ همانا که خلقِ عالم درهم رفتند و اخیانِ معتبر که بخاندانِ آبا و اجدادِ
- 12 اخی ترک و اخی بشاره منسوب بودند مثلِ اخی قیصر و اخی چوبان و اخی محمد سیدواری و غیرهم دست بشمیر و کارد نهادند و امرای مُرید قصدِ قتلِ رنودِ مُرید کرده فتنها بر خاست و بسی
- 15 درویشانِ دلریش از سرِ حالی کلمه الفِتْنَةُ نَائِمَةُ لَعَنَ اللَّهُ مَنْ أَبْقَطَهَا بر زبان راندند و بحکمِ الفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنْ قَتْلِ قِیَامَتِی قامت نمود و حضرتِ مولانا هیچ نفرومود؛ بعد از آن فرمود که این
- 18 مردمِ خردم چرا کفرانِ نعمتِ حق می کنند و از شکرِ نعمتِ بی نعمتِ غافل اند و از سرِ جهل و تهور و غرورِ تصدّر و تکبرِ باغی و طاغی می شوند و خائهای جانهای خود را بر موجبِ یُخْرِبُونَ بُیُوتَهُمْ بِأَيْدِيهِمْ (۲/۵۹) بدستِ خود بر سرِ خود خراب میکنند
- 21

4 چلبی را KZ: چلبی B || 6 بر BZ: + سر K || 7 بود BZ: + که K ||

18 مردم Z: - KB || 19 باغی BZ ~ طاغی K || خود را KZ: خود B

و جرأت مینایند و یقین است که آن تعصبا پیش نخواهد رفتن و همشان
پس مانده کار و پامال روزگار خواهند شدن و طریقه ما پیش رو
تمامت طرق خواهد بودن ، چنانکه گفت 3

شعر (رجز)

گر آخر آمد عشق تو گردد زاولها فزون
بنوشت توقعت خدا کالآخرین السابقون 6

کَمَا قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْنُ الْآخِرُونَ السَّابِقُونَ
وَالسَّابِقُونَ أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ ، بعد از آن فرمود که بخاطرم
9 حکایتی آمد : مگر که فقیه ابواللیث سمرقندی رحمه الله علیه از
سمرقند مدتی سفر کرده بود و قریب بیست سال بتحصیل علوم دینی
مشغول گشته ، چند سال در بیت الله الحرام مجاور شده بود و عجبان
12 بسیار داشت و از نفس مبارک او شاگردان مقبیل در اطراف جهان
منتشر گشته ؛ عاقبة الامر با جماعت مریدان و شاگردان مستدل
آهنگ شهر سمرقند کرد تا زیارت مقابر آبا و اجداد خود کرده
و دوستان و اقارب خود را در یابد و از سر رحم صله رحم کرده
15 مثاب و مأجور شود ؛ همانا که چون بکناره شهر سمرقند رسیدند
فرمود که ساعتی نزول کرده تجدید وضو کنند ، فقیه برخاست و بکنار
جوی رفت تا وضو سازد ، دید که گروهی زنان بجامه شویی مشغولند
18 از ناگاه پیرزنی فقیه را بدید و بشناخت ؛ فریاد کرد که بُولَیْشْکِ
ما باز آمده است ، بدوید و قوم را خبر کنید ؛ فقیه بزودی بسوی

2 خواهد BZ : خواهند K 9 حکایتی KZ : + یا B 13 الامر KB : — Z

16 و مأجور شود K : — ZB 17 که KB : — Z 18 مشغولند KB : مشغول کنند Z

19 بدید B : دید KZ 20 کنید KB : کنند Z

- اصحاب آمد ، فرمود که زودتر بار کنید تا بسوی دمشق باز
رویم که سمرقند جای اقامت نیست ؛ هشتان حیران گشته از کیفیت
حال و تعجیل ارنحال باز پرسیدند ؛ گفت ؛ این قوم ما را هنوز بنظر
بولشک می بینند و بحقارت التفات می کنند و ما را سبک می سنجند
و از آن نظر بی خبرانه آئیم می شوند ؛ چه تعظیم علما و عرفا و شیوخ
از جمله واجباتست و عزت ایشان عزت رسول الله است و عزت
رسول الله عزت حق تعالی است ؛ چنانکه فرمود

شعر (هزج)

- ای بوذه وجودِ تو ز یک قطره منی
هان تا نکنی با علما کبر و منی
زیرا که چنین گفت رسول مدنی
مَنْ أَكْرَمَ عَالِمًا فَقَدْ أَكْرَمَنِي
مگر فقیه را در ایام صغر پدر و مادرش بولشک می گفتند و می نواختند
و از سر آن کاف رحمت بیگانگان بی خبر را خبری نبود تا لفظ
تصغیر کاف را تحقیر تصور می کردند ؛ همانا که آن چنان نظر ابلیسانه
زبان عظیم دارد و بر دوستان و هم شهریان زبان انداختن از راه مروت
دورست و در هیچ مذهبی و ملتی روا نیست ؛ همچنان حضرت مولانا
از سر حال نعره بزذ و از خانقاه پا برهنه بیرون آمد ؛ چندانکه
اکابر و شیوخ در پی دویذنا ممکن نشد و اخی احمد مذموم را مردود
و مطرود کرده بشفاعت اکابر و امرا بپندگی قبول نفرمود ؛ در جواب
فرمود که او جنس ما نیست و از حوالی آن بیچاره هرگز عبور نکرد

4 خبرانه KZ : خبرند B || 8 وجود تو KB : وجودت Z || 12 پدر KZ :

B — 15 انداختن KZ : انداختند B || 16-17 حضرت... حال KZ ~ نمره... چندانکه B

وآن بذبح در آن مخدولی هلاک شد و اغلب جوانان ورنود و فرزندانش
او بنده و مرید شدند؛ مگر محبتان خاندان آن بی ادبی او را بسمع
سلطان اسلام رسانیده میخواست که او را بقتل آورد؛ حضرت مولانا
رضا نداز و در مجامع و محافل اکابر دیگر او را حاضر نکردند
و همگان سامری وارث لا میسایبی (۹۷/۲۰) خواندند و گفتند:

شعر (رمل)

تا تومی بینی عزیزان را بشر   دانک میراثِ بلیس است آن نظر
گر نه فرزندِ بلیسی ای عنید   پس بتو میراثِ آن سگک چون رسید
و همچنان فرزندِ اخی احمد و اخی علی که از گریزان قونیّه بود باخلاص
تمام مریدِ حضرتِ سلطان ولد شده از جمله مقبولان گشت و عاقبت
حضرتِ چلبی حسام الدین هم در خانقاه ضیاء و هم در خانقاه لالا
باستقلال تمام شیخِ کرام شد و بکمالی و مکانتی رسید که ملک
مقرب و رُسلِ مکرّم بر حالات و درجاتِ اورشک می بردند و آرزوی
صحبّت و دیدارِ او می کردند؛ کما قال النبی صلی الله علیه وسلم: **اِنَّ اللهَ عِبَادًا**
لَيْسُوا بِاَنْبِيَاءٍ وَلَا شُهَدَاءَ يَغْضِبُهُمُ النَّبِيُّونَ وَالشُّهَدَاءُ يَقْرَبُهُمْ
وَمَقْعَدُهُمْ مِنَ اللهِ تَعَالَى وَكَمَا وَرَدَ فِي الْمَثْنَوِي الْمَعْنَوِي فِي تَقْرِيرِهِ هَذَا

شعر (رمل)

آنچنان پُر گشته از اجلالِ حق   که درو هم ره نیابد آلِ حق
لَا يَسَعُ فِينَا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ، وَالْمَلَكُ وَالرُّوحُ أَيْضًا فَاعْقِلُوا

2 خاندان KZ: خانه دان B || ادبی KZ: اذن B || 12 ضیاء KZ: + وزیر B ||

15 لله KZ: الله B || والشهداء KZ: والشيطان B || 17 تقریر KZ: تقریر B || 18 شعر KZ: — B ||

7-8 تا تو... رسید: MN، ج ۱، ص ۲۴۳/۲۴۲-۳۹۶۳ MA، ص ۱۰۲/۱۰۱-۱۶

19 آنچنان... آل حق: MN، ج ۱، ص ۲۴۳/۲۴۲ MA، ص ۱۰۲/۱۰۱

- (۱۳/۶) همچنان روزی در بندگی حضرت چلبی رضی الله عنه کرام اصحاب شرح می کردند که فلانی سخنان خذاوندگار را نیکو
تقریر می کند و تفسیر این را بمردم می خوراند و در آن فن مهارت عظیم
دارد؛ حضرت چلبی فرمود که کلام خذاوندگار ما بمثبت آئینه
ایست، چه هر که معنی می گوید و صورتی می بندد صورت معنی
خود را می گوید آن معنی کلام مولانا نیست و باز فرمود که دریا
هزاران جو شود، اما هزاران جو دریا نشود و این بیت را گفت
شعر (بحث)

- بگوشتها برسد حرفهای ظاهر من بهیچ کس نرسد نعرهای جانی من
(۱۴/۶) همچنان منقولست که حضرت چلبی خلیفه الحق اُرموی
بوذ و شافعی مذهب بود؛ روزی در بندگی مولانا سر نهاد و گفت :
می خواهم که بعدالایم اقتدا بمذهب امام اعظم ابوحنیفه می کنم
رضی الله عنه؛ از آنک خذاوندگار ما حنفی مذهب است؛ مولانا
فرمود: فی فی، صواب آنست که در مذهب خود باشی و آن را نگاه داری
اما در طریقه ما بروی و مردم را بر جاده عشق ما ارشاد کنی
(۱۵/۶) الحکایه : همچنان خدمت مولانا سراج الدین مثنوی
خوان رحمه الله چنان حکایت کرد که حضرت مولانا را عادت چنان
بود که هر سالی باری بجانب آب گرم سفر می فرمود و قرب چهل

۱۳/۶ - ۱۵ Z ۲۱۶ B آ ۱۹۹ K ۹۲

T, II, 209 - 210; H, II, 242

5 چه Z : — KB 7 نشود BZ : نمی شود K || گفت Z : می گفت KB
8 شعر KZ : — B 9 جانی KZ : جان B || 10 همچنان KB : الحکایه Z || 12 کم Z :
می کم KB || 13 حنفی KB : حنفی Z || 16 الحکایه KZ : — B

و پنجاه روز آنجا بگه می‌بود و همچنان جمیع اصحاب تمامت راه را سماع
 کنان و چرخ زنان می‌رفتند و شاذان می‌آمذند و چندین هزار غزلیات
 در آن راه گفته می‌شد؛ علیها سالی بر عادت معهود بآبگرم رفته بود 3
 و در آن جایگاه دیر کشیده؛ از ناگاه مبشران غیبی بحضرت چلبی
 خبر خیر رسانیدند که فردا روز حضرت خداوندگار بمبارکی می‌رسد؛
 حضرت چلبی شکرانها داده علی الصباح اهالی قونیه از صغیر و کبیر 6
 استقبال کردند و در مرجگاه خان روزبه اصحاب نزول کرده نزلهای
 مهنا مهیا کردند و جهت خداوندگار خیمه عالی گرفتند و آن روز
 حضرت مولانا در دو چشم مبارک خود سرمه بسیار کرده بود؛ 9
 همانا که چون حضرت چلبی خیمه خداوندگار را بدید نعره زنانه از
 اسب فروز آمد و سجده کنان تا نزدیک خیمه رسید؛ همچنان حضرت
 مولانا پا برهنه برابر چلبی بیرون آمد و در کنار خود کشیده تا چه 12
 وقت همدیگر را می‌بوسیدند و می‌بوئیدند و دست چلبی را بگرفته بخیمه
 در آمذند؛ همچنان حضرت چلبی رضی الله عنه بیاران مقبل حکایت
 می‌فرمود که چون برابر مولانا بحضور تمام بنشستم اصلاً در مابین 15
 ما قبلی و سخنی نرفت و من محسوس بگوش هوش شنیدم که مرغ جان من
 از اندرون قفس سینه ام کبوتر وار برابر روح مولانا عنقه می‌کرد
 و بقدر بقو می‌زد و لطافت آواز روح مولانا بگوش جان من 18
 می‌رسید و بهوشم می‌پریذ و اصلاً مجال مقام نبوذ؛ چنانکه در کتاب
 مثنوی معنوی می‌فرماید

9 مولانا Z : خداوندگار KB || دو KZ : — B || 11 نزدیک KB : نزدیک
 16 سخن KB : سخن Z || هوش شنیدم KZ : خود می‌شنیدم B || 19 می‌رسید
 KB : رسید Z

شعر (رمل)

- نغمه آوازِ آن صافی جسد هردمی در گوشِ حِسِّش می رسد
 از رهی که انس از آن آگاه نیست زانک زین محسوس وزین اَشباه نیست 3
 همشنان نشنوند او بشنود ای خنک جان کو بغیش بگروذ
 بعد از آن حضرتِ مولانا و اصحاب و اکابرِ شهر همچنان سماع کنان
 و اغانی زنان تا تربتِ حضرتِ مولانای بزرگ بهاء الدین ولد قدس الله 6
 سیره رفتند و آن روز چه عنایتها و رحمتها و دولتها که بر سرِ یاران باران
 کرد و ذلکَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ (۳۸/۱۲) و الله 9
 بِخُتْصٍ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ (۱۰۵/۲)

- (۱۶/۶) همچنان خدمتِ مولانا سراج الدینِ مثنوی خوان
 معنی دان رحمه الله روایت کرد که چون حضرتِ مولانا از جهانِ غرور
 بعالمِ سرور رحلت نمود اکابرِ کُبَّار و کِبَارِ فُجَّار از سرِ حسد 12
 و انکار در محکمه قاضی سراج الدین رحمه الله جمعیتِ عظیم کرده حضرتِ

T, II, 212; H, II, 244 ۴۹۳ K آ ۲۰۰ B ب ۲۱۶ Z ۱۶/۶

8 همچنان KZ : B — 10 که KZ : B — 14 معنی دان KZ : B —

2 ، 4 نغمه... رسد ، همشنان ... بگروذ : MN ، ج ۳ ، ص ۴۲۷۶/۲۴۴ -
 ۴۲۷۷ : MA ، ص ۳۰۶/۵ -

4 از رهی ... اَشباه نیست : MN ، ج ۴ ، ص ۳۸۳/۱۷۸۱ : MA ،
 ص ۳۷۰/۱۸

چلبی حسام‌الدین را دعوت کردند و باتفاق تمام اعراض کرده اعتراض نمودند که رباب حرام است و سماع کردن جایز نیست، قاضی القضاة سراج‌الدین گفت: آنچنانست که ائمه دین و علمای اسلام می‌گویند؛ رجوع بحضرت چلبی کردند که درین باب تو چه می‌گوئی؟ گفت: من آن می‌گویم که چشم شما عصای موسی را چوب می‌بیند یا ارڈرها؟ هیچ جواب نگفتند؛ فرمود که رباب مائیز تا غایت چوب پاره بود ناملفت و متروک؛ چون حضرت مولانای ما که مظهر مظهر مصطفاست و موسی عهد خویش بامر حق آن چوب پاره را برگزید و ملحوظ نظر عنایت خود گردانید؛ همانا که در دست او ارڈرها شد و حبال خیال هر محتال را فرو خورد؛ پس پیش چنان ارڈرهای هایل جرأت نمودن و گستاخ گستاخ فاپیش رفتن و دلیری کردن نامبارکست، مبادا که از ناگاه بغرذ و معقولات و حکم شما را بحکم سیاست بیکنفس فرو برد و هیچ کسی را امان ندهد و هلاکت کند و این بیت را گفت

شعر (رمل)

صورت او چون عصا و باطن او ارڈرها
چون نه موسی مرو بر ارڈرهای قاهری

دست موسی کو که تا گردذ عصا آن ارڈرها
گردن آن ارڈرها را گیرذ او چون لمتری

1 اعتراض KZ : اعراض B || 2 القضاة BZ : — || 6 جواب ZK : مرا B ||
7 ما KZ : + قدس الله سره العزیز B || مظهر مظهر : مظهر KB Z ||
13 بیکنفس KBZh : — Z || 16 - 19 صورت ... لمتری BZ :
صورت او چون عصا و باطن او ارڈرها کردن آن ارڈرها را کیرذ او چون لمتری K

واز اکسیرِ نظرِ او آن حرامیش بحلالی مبدل شد و مقبولِ اهل قبول گشت

3 شعر (رمل)

هر چه گیرد علتی علت شود کفر گیرد کاملی ملت شود
غریب از نهادِ مردم برخاست و همگان آفرین و تحسین کردند و اهلِ جدال که
از بهرِ جدل استعداده بودند ، مستغفر گشته اقبال نمودند و همچنان
6 در اندک مدتی از آن مجموع یکی نماند و بکلی بی نام و نشان گشتند و این
معنی چندانکه رفت بیشتر شد و پیشتر رفت و ممالکِ عالمِ ملک را
9 فرا گرفت

شعر (رمل)

زین سبب هنگامها شد کل هدر هست این هنگامه هر دم گرم تر
12 معدنِ گرمیست اندر لا مکان هفت دوزخ از شرارش یکدخان
(۱۶/۶) الحکایه : همچنان روزی در میانِ حلقهٔ یاران حضرت
سلطان ولد قدس الله سیرهٔ العزیز چنان روایت کرد که چون جنازهٔ
قاضی سراج الدین را رحمة الله علیه بر لبِ گور نهادند و من در جنب
15

T, II, 124; H, II, 245

۱۷/۶ Z ۲۱۷ B ۲۰۰ ب K ۴۹۰

4 b شود KZ : + همانا که B 7 مدتی KZ : مدت B 8 عالم KZ : B —

14 العزیز KZ : — B 15 رحمة الله علیه Z : رحمة الله KB

4 هر چه گیرد ... شود : MN ، ج ۱ ، ص ۱۶۱۳/۹۹ ، MA ، ص ۱۴/۴۳

11-12 زین سبب ... دخان : MN ، ج ۶ ، ص ۶۰۵/۵۳۹ - ۶۰۶ ، MA ،

ص ۱۴/۶۶۲

- حضرت چلبی حسام الدین نشسته بودم ؛ فرمود که بهاء الدین ،
 بذآن سو نظر کن ؛ همانا که چون در مرقدِ خاکش نهادند و مقرئ
 بتلقین خواندن آغاز کرد ، دیدم که دودی سیاه از گورش بیرون آمد 3
 و گورستان را گردی برآمده باز در آنجا فرو شد ؛ فرمود که دیدی؟
 گفتم : آری ، عجیب دودی دیدم ؛ گفت : آن دود انکارِ اوست که
 در حقِ خداوندگارِ ما و اولیای سلف داشت و اگر دیگر حالهاش را 6
 بنایم رحمت آید تا چها خواهد دیدن ؛ سلطان ولد فرمود که دلم
 عظیم سوخت و رقتِ بی حد کردم که چنان حَبّری و بحری چنان
 شود ؛ فرمود که بعد الیوم بרכתِ قدمِ مبارکِ تو و مرحمتِ تو حضرتِ 9
 خداوندگارِ ما شفاعتش کند تا او را سهل گیرند ، مگر که خلاص
 یابد و از جملهٔ مرحومانِ مخلص شود ؛ همانا که ده بار سورهٔ اخلاص
 بر خواند و برو دمید و فرمود که هیچ زلتی و معصیتی و رای انکارِ 12
 اولیا نیست ؛ کَلَّ ذَنْبٍ لَّكَ مَغْفُورٌ سِوَى الْإِعْرَاضِ عَنِّي
 وَالْإِعْرَاضُ عَنِ أَوْلِيَاءِ اللَّهِ كَفَرٌ مَّحْضٌ

شعر (هزج)

15

مشو تو منکرِ پاکانِ پترس از زخمِ بی باکان
 که صبرِ جانِ غمناکان ترا فانی کند فانی

18 و در جایی دیگر می فرماید

شعر (رمل)

کیست کافر بی خبر ز ایمانِ شیخ

- 3 کیست مرده بی خبر از جانِ شیخ
کفر و ایمان نیست آن جایی که او ست
زانکه او مغزست و این دورنگ و پوست

- 6 همانا که در شبِ سوم قاضی سراج الدین حضرت چلبی او را در بهشتِ برین خرامان دید فرمود که برین درجه بچه رسیدی؟ گفت: بعنایتِ مولانا و در حضورِ سلطان ولد حکایتِ خواب را روایت کرده
9 قاضی عماد الدین فرزندِ قاضی سراج الدین مرید شد و هر دو فرزندش را مرید کرد

- (۱۷/۶) همچنان منقولست که پیوسته چلبی حسام الدین در زمانِ خداوندگار هر روزِ خدا لَا يَنْقُطُ بِعِزِّهِ تَرْبِیَةِ سُلْطَانِ الْعَالَمِ
12 بهاء الدین ولد و زیارتِ شیخ صلاح الدین رضی الله عنهما می رفت، مبنی بر عادتِ قدیمِ روزی زیارتِ آمده بود، بعد از آنکه از اوقاتِ او را در فارغ شد و در وقتِ ادا کرد و در وقتِ بیرون آمدن باز گشت
15 و بسوی تربه مبارک نظر کرد، از ناگاه نعره بزد که فی فی نشاید، مصلحت نیست بردنِ او؛ بعد از آن لحظه تبسم فرمود و روانه شد؛

T, II, 216; H, II, 247

۱۸/۶ Z ۲۱۷ ب B ۲۰۱ T ۴۹۶ K

1 شعر BZ: — K 6 سوم KZ: سیوم B ۱۱ سراج الدین BZ: — K 8

کرده KZ: کردند B ۱۱ فرزند قاضی KZ: فرزندش ۶ ۱۱ سراج الدین KZ: — B 11

همچنان KBZh: — Z ۱۱ چلبی KBZh: — Z 12 خدا KB: جدا Z 13 ۱۱ عنهما

KZ: عنه

2-5 کیست ... و پوست: MN، ج ۲، ص ۴۲۴؛ ۴۳۳/۴۳۵، ۴۳۲۲:

MA، ص ۱۷۹/۶، ۹

- یاران سر نهادند و از آن حال باز پرسیدند ؛ گفت : دیدم که فرشتگان عذاب از عالمِ غیب آمده بودند و علاء الدین را با غلالِ گران دست و پای بسته می بردند ؛ مرا دید، فریاد کرد و لا بها نمود ، دلم بسوخت و از حضرتِ خداوندگار و رحمتِ بی شمار او شرمسار گشته بانگی بر زدم و شفاعت کردم ؛ همانا که قبول کردند و بر جا گذاشتند و بگذشتند و این علاء الدین فرزندِ مولانا بود برادرِ سلطان ولد از یک مادر ؛ از قضای الهی عقوق نمود و حقوق را محافظت نکرد و در قصدِ مولانا شمس الدین تبریزی رُوحِ الله رُوحه مبارزت نموده مباردت کرد تا همرنگیِ مریدانِ مرید گشت و گویند او را ایشان اغوا کرده بر آن داشته بودند ؛ علیها حضرتِ مولانا ازو رنجیده میهر او را از درونِ مبارکِ خود برون انداخته بود و بنظرِ عنایتِ والدی جز که ولد را نمی پرداخت و در آن روزها که وفات یافته بود بچنازه او حاضر نشد و برو نماز نکرد
- وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ (۷/۳)

شعر (هزج)

- در تخته دس که من نگهبانم و تو
خطی بنوشته که من خوانم و تو
- گفتی که بگویم چو من مانم و تو
این نیز از آنهاست که من دانم و تو

- (۱۹/۶) الحکایه : همچنان اصحاب کبار و احرار نامدار چنان روایت کردند که روزی حضرت چلبی حسام الدین در بندگی حضرت مولانا عَظَمَ اللّٰهُ ذِکْرَهُمَا تقریر می کرد که امشب در مبشره خواب دیدم که بلال حبشی رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ کلام الله را بر بالای سر برداشته بود و حضرت سید الاولین و الآخِرین محمد امین صلی الله علیه و سلم کتاب مثنوی را در برگرفته مطالعه می فرمود و باصحاب کرام مباهات می کرد و تفاخر می نمود و سیر افشانی می کرد ؛ حضرت مولانا فرمود که ای والله آنچنانست که چشم مبارک شما دید و حاشا که دیده شما نادیده گوید و هر دیده که بدان دیده دیدار دیده گروzd از اهل دیده شود تا غیبهاش دیده شود

شعر (رمل)

- دیده غیبت چو غیبت اوستاد کم مبادا از جهان این دید و داد 12
مردم نا دیده باشند رو سیاه مردم دیده بوذ مرآت راه
خود که بیند مردم دیده ترا در جهان جز مردم دیده فزا

T, II, 217; H, II, 247

۱۹/۴ Z ۲۱۷ ب B ۲۰۱ ب K ۴۹۷

- 1 الحکایه KZ : — B || 5 سید KZ : سلطان B || صل الله ... وسلم BZ :
صل الله علیه وعل آله الاکرمین K || 7 سر BZ : کهر K || 8-9 که ای KZ : ای B ||
9 وهر ... بدان دیده Z : بدان دیده B وهر دیده که K || 10 شود KZ : + همانا که B ||
a 13 مردم KZ : مرد B

- 12 دیده ... داد : MN ، ج ۴ ، ص ۲۸۰ / ۳۵۰ MA ، ص ۱۸ / ۳۲۳
13-14 مردم ... فزا : MN ، ج ۳ ، ص ۲۰۰ / ۳۵۲۳-۳۵۲۴ MA ، ص ۵ / ۲۸۶ - ۵

اما بیايد دانستن که قرآن بمثال عروسیست زیبا روی ، رعنا جبین ،
 آراسته بانواع حلتی و حُلّال ، مَبْرّا از خطا و خلل ، مقدّس از شبهت
 و خَطَطَل ولیکن زیر چادرِ غیرت و نقابِ غیرت مخفی مانده ،
 چنانک گفت :

شعر (هزج)

عروسِ حضرتِ قرآن نقابِ آنکه بر اندازد
 که دارالملکِ ایمان را مجرد بیند از غوغا

و همچنین مثنوی ما نیز دلبرِ است معنوی که در جمال و کمالِ خود همتای
 ندارد و همچنان باغیست مهیا و رزقیست مُهتا که جهتِ روشنِ دلانِ
 صاحبِ نظر ، و عاشقانِ سوخته جگر ، ساخته شده است ؛ خُنُکِ جانی را
 که از مشاهدهٔ این شاهدِ غیبی محظوظ شود و ملحوظِ نظرِ عنایتِ
 رجالِ الله گردد تا در جریدهٔ نِعَمِ الْعَبْدُ اِنَّهُ اَوَابٌ (۲۹/۴۸)
 منخرط شود ؛ بعد از آن فرمود که ادراکِ غوامضِ اسرارِ پر
 انوارِ مثنوی را و ضبطِ تلفیقات و تقریبات و تقریرات و توفیقاتِ
 اجادیتِ را و آیات و بسطِ امثال و حکایات و بیّناتِ رموزِ کنوز و دقائقِ
 حقایقِ او را اعتقادی باید عظیم و عشقی باید مقیم و صدقِ باید مستقیم
 و قلبی باید سلیم و همچنان ذکاوتِ بغایت و فنونِ علوم و درایتِ می باید
 تا در ظاهرِ آن سیری تواند کردن و بِسیرِ سرّی تواند رسیدن و بی
 این همه آلات اگر عاشقِ صادق باشد عاقبتِ عشقِ او رهبرِ او
 شود و بمنزلی برسد ، والله الْمُتَوَقِّعِ وَالْمُرْتَبِدِ وَ هُوَ الْمُعِينُ وَالْمُسَدِّدُ

2 خلل KZ : + B || 11 - 13 و ملحوظ ... شود KZ : - B || 15 احادیث را

KB : احادیث Z || 17 و همچنان KZ : همانا که B || 19 او KZ : او را B

شعر (رمل)

عشق آن شعله ست کو چون بر فروخت

ماند الا الله باقی جمله سوخت

آتش از عشق در جان بر فروز

سر بسر فکر و عبارت را بسوز

۶ (۲۰/۶) الحکایه: همچنان از اصحاب مدرسه منقولست که روزی معین

الدین پروانه رَحِمَهُ اللهُ جمعیتی عظیم ساخته بود و جمیع صدور و اکابر را خوانده و آن روز حضرت مولانا اصلاً بمعنی شروع نفرومود و هیچ

کلمات نگفت و گویند هنوز حضرت چلبی حسام الدین را نخوانده بودند ؛

پروانه را بفرست معلوم شد که البته چلبی را باید خواندن ؛ از حضرت مولانا اجازت خواست که حضرت چلبی را از باغ بخوانند ؛

۱۲ فرمود که مصلحت باشد ، از آنک جاذب شیر معانی از پستان حقایق

حضرت اوست

شعر (رمل)

۱۵ این سخن شیرست در پستان جان بی کشنده خوش نمی گردد روان

T, II, 216 ; H, II, 349

۲۰/۶ Z ۲۱۸ ب B ۲۰۲ K ۴۹۸

۶ الحکایه KB : — || Z ۱۱ بخوانند K : بخواند BZ || ۱۲ پستان KZ : + حقوق B

۳-۲ عشق ... سوخت : MN ، ج ۵ ، ص ۳۹ / ۵۸۸ ؛ MA ، ص ۳/۴۴۴

۳-۴ آتش ... بسوز : MN ، ج ۲ ، ص ۳۴۳ / ۱۷۶۳ ؛ MA ، ص ۶/۱۴۳

۱۵ این ... روان : MN ، ج ۶ ، ص ۱۴۷ / ۲۳۷۸ ؛ MA ، ص ۱۶/۶۳

- چون حضرت چلبی با جمع اصحاب پیامد پروانه برابر دویذ و دست
 چلبی را بوسها داذه بر سر نهاد و شمع را پیش پیش می گرفت ،
 همانا که حضرت مولانا از جا برجست که مرحبا جان من ، ایمان
 من ، جنید من ، نور من ، مخدوم من ، محبوب حق ، معشوق انبیا ؛
 چلبی دم بدم سر می نهاد و یاران نعره ها می زدند ، همچنان در ضمیر
 پروانه گذشته باشد که عجا آنج مولانا فرماید در چلبی حسام الدین
 آن هست و یا نکلف میکند ؟ حضرت چلبی دست پروانه را محکم
 بگرفته فرمود که معین الدین ! اگر چه نیست چون حضرت مولانا
 فرمود چنانست و صد چندانست و اوقاد درست که در حال آن حالت
 نیست را هست کند و بیخشد و در جان مرید مزید کند و بیک نظری
 عنایت هدایت فرموده او را بکمال رساند چنانک فرموده است

شعر (منسرح)

12

یک نظری بیش نیست آن فقیر ای پسر

بر بردت آن نظر سوی اثر ای پسر

- مثلا چنانک در صورت ظاهر این سراها و کوشکها پیش ازین درین
 محل هیچ نبوذ و اینچنین جماعت و جمعیت و نعمتها اصلا وجود نداشت
 و بسبب ارادات و خواست و اشارت شما بوجود آمد و مهیا گشت ؛
 همچنان عنایت اولیای راستین نیز همین حکم دارد و حاکم مطلق اند ؛

18

1 حضرت KB : Z || 2 می گرفت KB : می رفت Z || 4 جنید من KZ : B ||

5 همچنان KZ : B || ضمیر KZ : ضمیر B || 7 پروانه را محکم KB : پروانه Z ||

8 بگرفته KZ : بر گرفته B || 11 فرموده است BZ : فرمود K || 15 درین BZ : در K ||

17 نبوذ BZ : بود K || 18 همچنان KZ : B ||

- بهر که بخشیدند بخشیدند و بهر که عنایت و مرحمت فرمودند مقصودِ دینی و دنیایِ مُحَصَّل شد و بقرب و محرمیت مخصوص گشت و بجائی رسید که مغبوطِ کُمَلِ کرام شد ؛ فی الحال پروانه در قدمِ چلبی سر نهاد 3
- محاسنِ خود را بر پای مبارکِ او می مالید ؛ همچنان چلبی در میانِ صحنِ سرا بنشست ؛ حضرتِ مولانا فروز آمده و در پهلوی او بنشست ؛ همانا که صحنِ خانه صدرِ صدور گشت و صدرها خالی ماند ؛ همچنان بعضی 6
- حسودان مگر زیر زیر گفته باشند که مردی بزرگ چرا زیر نشیند و مجمع را درهم زند ؟ چه مقامِ هر یکی معین است ؛ همانا که حضرتِ مولانا در جوش آمده فرمود که ایشان را چه تفاوت کند بالا یا زیر ؛ 9
- زیرا ایشان چراغند ؛ چراغ اگر بالائی طلب کند برای خود طلب نکند ، بلکه غرضِ او منفعتِ دیگران باشد تا ایشان از نورِ او حظی یابند و اگر نی هر جا که چراغ باشد خواه زیر ، خواه بالا او چراغ است 12
- علی کلّ حال چه جای چراغست که آفتابِ ابدیست ایشان ؛ اگر جاه و بلندی دنیا طلبند غرضشان آن باشد که خلق را آن نظر نیست که بلندی ایشان را ببینند ؛ ایشان خواهند که بدامِ دنیا اهلِ دنیا را صید کنند تا بآن 15
- بلندی دیگر ره یابند و در دامِ آخرت افتند ؛ همچنانکه حضرتِ مصطفی صلی الله علیه و سلم مکه را و بلاد را برای آن نمی گرفت که او محتاجِ آن بود ، بل برای آن می گرفت تا همه را زندگی بخشد و روشنائی 18
- و بینائی کرامت کند ، هَذَا كَفُّ مُعَوَّدٌ اِنْ يُعْطِيَ مَا هُوَ مُعَوَّدٌ

1 بهر KZ : هر B || 2 دنیای KZ : + وی B || محرمیت KZ : + هم B ||
 12 واکرنی KZ : واکرنه B || که KB : — || 13 که KZ : — || B — 14-15 دنیا...
 ببیند KZ : — B || 17 نمی گرفت Z : نكرفت KB

۳ أنْ يَأْخُذْ ؛ ایشان خلق را نمی فریبند تا عطا بخشد نه برای آنکه تا از ایشان چیزی برند ؛ همچنان از ناگاه سماع بر خاست و تا چاشت بلند مستغرقِ سماع بودند ؛ همچنان سماع کنان پا برهنه تا مدرسه مبارک خود رفته سه شبانروزی در سماع بود ، بسا منکران متکبر که بنده و مرید شدند

- ۶ (۲۱/۶) الحکایه : همچنان از اصحابِ عظام چنان منقولست که چون حضرت مولانا رحلت فرمود و حضرت چلبی حسام الدین بر تخت نشست بزرگی از محرمانِ حرمِ معنی أعني کراکا رَضِيَ اللهُ عَنْهَا بِحُضْرَتِ سلطان ولد اعتراض نمود که البته بر جای والدِ خود بنشین و خلافت کن که سزاوار آن تخت ولایت آنچنان بخت توئی ، چرا مقامِ خود را بچلبی حسام الدین گذاشته و فراغت می نمائی ؟ فرمود که می بینم که جسمِ مبارکِ چلبی بر مثالِ زنبور خانه نخل آمد و شد ارواحِ غیبی شده است و مهبطِ انوارِ الهی گشته و دایما سبز پوشان قدم از آن حضرت کم نیستند ، مرا شرم می آید که بالای او بنشینم و بر جای او رغبت نمایم
- ۱۵ و قصدِ منصبِ او کرده او را از خلافت منع کنم ؛ ترسم که آن خلافت آخرتِ بار آورد ، چنانکه تا غایتِ حضرتِ والدِ او را بر گزیده بود و خلیفه خود ساخته و در مدیحِ حالِ جانِ او چندین هزار هزار ابیاتِ اسرار فرموده و از آنها یکی اینست که می فرماید
- ۱۸

۲۱/۶ Z ۲۱۹ B ۲۰۲ ب ۵۰۱ K T, II, 222 ; H, II, 251

- ۱ عطا ZB — K ۲ نمی فریبند KB : می فریبند Z ۳ همچنان KZ : همانا که B ۴ خود Z — KB ۵ متکبر KB : متکبر Z ۶ اعنی BZ : یعنی K ۹ بر جای BZ : بجای K ۱۰ سزاوار KZ : لایق B ۱۲ نخل Z : نخل KB ۱۷ مدیح ... جان Z : مدح جان B مدح K

شعر (رجز)

ای شه حسام‌الدین حسن می‌گوی باجانان که من

جان را غلافِ معرفت بهرِ حسانت می‌کنم 3

و در غزلی دیگر گفته

شعر (رمل)

ای ضیاء‌الحق ذوالفضل حسام‌الدین تو 6

عارفِ طبّی دلی بی‌رنگ و نبض و مجسمی

و همچنان من نیز او را مقتدای خود ساخته خلیفه، حقّش می‌دانم

و چندانک وجودِ مبارکِ او در قیدِ حیانت در پیِ اشارتِ والد 9

می‌پویم و بندگیش می‌کنم و معزز و مبجل می‌دارم

(۲۲/۶) همچنان خدمتِ ولی، پنهان، سراج‌الدین مثنوی خوان

رحمه‌الله چنان روایت کرد که درویشی بوذ عزیز شیخ محمد حیدری 12

نام که یارِ غارِ حاجی مبارک حیدری بوذ و او را از سرِ اخلاص

و محبت بوستان بانِ حضرتِ چلبی شده بوذ و در صنعتِ باغبانی یدِ

بیضا داشت؛ روزی حکایت کرد که از حضرتِ چلبی رنجش نموده 15

از بوستان غیبت کردم و در میانِ باغی فروکشیدم بنیتِ آنک دیگر

T. II, 224 ; H, II, 252

۵۰۲ K آ ۲۰۳ B ب ۲۱۹ Z ۲۲/۶

1 شعر KZ : B — || 3 معرفت KZ : مترف B || 4 گفته KZ : گفت B ||

7 محبی BZ : محبی K || 8 و همچنان KZ : B — || 9 و چندانک BZ : چندانک K ||

9 والد BZ : والدی K || 11-13 خدمت ... حیدری نام BZ : خدمت شیخ محمد K ||

14-15 شده بوذ ... چلبی KZ : B — || 16 بنیت KB : نیت Z

پیشِ اوِ زروم ؛ از ناگاه دیدم که از دور حضرتِ خُداوندگار می‌آید
 و شخصی تبری برداشته با هم می‌آید و من از هیبتِ خُداوندگار متوهم
 گشته بیخود می‌شوم و بدان تبرزن اشارت می‌کند که گردنِ این را 3
 بزن که حضرتِ چلبی حسام الدینِ ما ازو رنجیده است و من به چشمِ
 سراین معنی را محسوس مشاهده می‌کنم که آن شخص بی‌محابا تبری
 بر من زد و سرم بیفتاد و من بعدم پیوستم ؛ بعد از زمانی دیدم که 6
 حضرتِ مولانا بدستِ مبارک خود سرم را برگرفت و برگردنم نهاد
 و گفت : بسم الله و بالله و من الله و الی الله ، دیدم که هماندم باز زنده
 شدم و از سرِ شادی برخاستم و سر نهادم و فریادها برافراشتم و چون 9
 سر از سجده برداشتم کسی را ندیدم ؛ اما دیدم که خون از من رفته
 بود و اصلاً اثرِ زخمِ تبر پیدا نبود ؛ بر غبتِ تمام دوان دوان باز
 ببوستان در آمدم و بکارِ خود مشغول شدم ؛ دیدم که حضرتِ چلبی 12
 حسام الدین پیامد و مرا دلداری کرده فرمود که ها شیخ محمد !
 تا خداوندگارم گوشالت نفرمود و گردنت را نزد مسلمانِ کلتی نشدی
 و از سرکشی نرسی ؛ چه اگر باز شفاعت نمی‌کردم مرده ابدی و خاسر 15
 سمردی خواستی بوذن ؛ بصد هزار لابه و استغفارها کرده فرجی
 پوشیدم ؛ بنده و مریدِ مخلصِ چلبی شدم و این حکایت بعد از وفاتِ
 حضرتِ مولانا بوذه قدس الله سرّه العزیز ، گویند چهار سال از 18
 وفات گذشته بود^۱

2 با هم KZ : بهم B 3 می شوم KBZ : می شدم Zh 4 ما KZ : تا B 8 باز KB : — Z 11 باز B : — KZ 13 فرمود که KZ : فرمود B 15 ابدی Z : ابد KB 17 چلبی KZ ~ شدم B 18 بوذه Z : بود KB

شعر (رمل)

آنک جان بخشد اگر بخشد رواست

نایب است و دستِ او دستِ خداست

3

دستِ حق میراند و زنده‌ش کند

زنده چه بُوَد جانِ پابنده‌ش کند

(۲۳/۶) همچنان انصارِ اولوالابصار چنان روایت کردند که

6

روزی حضرتِ خداوندگار در شرحِ فقرِ نبوی و فقرای معنوی مشغول

گشته بود؛ فرمود که بعدالیوم مرا آرزوست که جوقای سبکِ پیوشم

و اما عمر و ار تر قیع کنم و فارغ شوم؛ حضرتِ چلبی سر نهاد و از نهادِ

9

جان فریاد بر آورد و زاریها کرد، از زینتهای صدارت و امارت و لباسهای

فاخرِ اکابر که جُودَةُ الْبِزَّةِ عِلَامَةُ الْعِزَّةِ بَدِینِ حَالِ ما رسانیدی که

بجامهٔ هندباری و کلاهِ نمَظینِ اکتفا کردم و ترکِ خطائی و عتَابی

12

کرده با بُردی بسر بردیم و بموافقتِ بردِ یعنی رسول دست بردی

نمودیم. دیگر چه کنیم؟ تبسمِ کنان فرمود که پس هندباری و دستارِ

دخانی و کلاهِ نمَظینِ و کفش و موزهٔ نارنجی مزید نیست

15

T, II, 225 ؛ H, II, 253

۵۰۳ K آ ۲۰۳ B آ ۲۲۰ Z ۲۳/۶

1 شعر KZ : — B || 2 b و KZ : او B | 5 b زنده‌ش KZ : زنده‌ش B ||

8 جوقای KZ : چون فای (!) B || 10 کرد KZ : + که B || 11 علامه ZB :

عامة K || 12 عتَابی BZ : متانی (?) K || 13 دست KZ : است B

2 آنک ... خداست : MN ، ج ۱ ، ص ۲۲۶/۱۶ ؛ MA ، ص ۳/۷

4 دست ... پابنده‌ش کند : MN ، ج ۱ ، ص ۲۹۷۳/۱۸۳ ؛ MA ، ص ۷۹/۵

- (۲۴/۶) همچنان روزی حضرتِ چلبی عَظَمَ اللّٰهُ ذِکْرَهُ از
 حضرتِ خداوندگار پرسید که ختمِ نبوت چرا بر محمد رسول الله بود
 3 و او گفت: من خاتم و لکن رسول الله و خاتم النبیین؛ فرمود که خواست
 خدا چنان بود که نبوت و پیغامبری برو ختم شود، اما اگر چه نبوت
 نبوت نبوت نمود و سپری شد، خدائی را چه شد؟ خدائی دایم است
 6 و خدا صفتان قایم

شعر (رمل)

- گر ترا بازست آن دینده یقین زیر هر سنگی یکی سرهنگ بین
 9 و همچنان عنایت بی نهایتِ الله گاهی بواسطه مظاهرِ رُسل سُبُل نماید
 و گاهی بی واسطه بنده را در کار آرد

شعر (رمل)

- او نماید هم بدلها خویش را او بدوزد خرقه درویش را
 12 واسطه بهر دلیلست و بیان واسطه زحمت بود بعد العیان
 و همچنان جماعتی که بعین عیان رسیده اند از وسایط و دلایل رهیده اند
 15 و از انوارِ وحی القلب منور و مشرف گشته طوبیٰ لَهُمْ فَجَّالِ السُّوْهُمُ
 بِالْصَّدَقِ وَالْإِیْقَانِ رِضْوَانُ اللّٰهِ عَلَیْهِمْ أَجْمَعِیْنَ

T, II, 226; H, II, 234 ۵۰۳ K ب ۲۰۳ B آ ۲۲۰ Z ۲۴/۶

3 نبوت KB: نبوت Z || 7 شعر KZ: B — || 9 نماید KZ: + که B ||
 12 a بدلها KZ: بدلهای B || 14 همچنان KZ: B —

7 کر ترا... بین: MN، ج ۲، ص ۲۳۴۷/۳۷۷ MA، ص ۱۶/۱۵۶
 9 او نماید... درویش را: MN، ج ۱، ص ۶۸۵/۴۳ MA، ص ۱۶/۱۸

- (۲۵/۶) همچنان منقولست که حضرت چلبی بعد از وفاتِ مولانا مدتِ مدید شرطِ خلافت را کما ینبغی و یبتغی بکمال رسانیده در رعایتِ اصحاب و جماعت و حمایتِ اعقابِ اقطابِ جیدِ بلیغ نمود و چنانکه لایقِ علوِ همت و غایتِ نهمتِ آن سلطان بود کمرِ خدمت و میان‌بندِ صحبت در میانِ جان بسته از حدِ بیرون بندگیها کرد و همچنان سال بسال محصولاتِ اوقاف را و نذویرِ اشراف و هدایای اطراف را که حاصل می‌شد بر جمیعِ اصحابِ علی قدرِ مراتبهم و حسبِ مناقبهم بهر یکی وظیفه و وقت را از نقد و جنس و جامه و خامه می‌رسانید و سَفَره سَفَره یاران و بَرَره مجاوران را مرتب می‌داشت، چنانکه امامِ تریه و حُفَاط و مؤذِن و مثنوی خوان و شِیادان و گویندگان و خُدّامِ حضرت را علی الانفراد از وظایف زاد و زناده می‌رسانیدند فَتَلَهُمْ أَجْرٌ غَیْرُ مَمْنُونٍ (۸/۴۱) و بی احتباس و تنقیص و خاصه حضرت سلطان ولد را مع اصحاب و راتبه کرا خاتون و ملکه خاتون را علی التمام و الکمال بی تهاون و ملال بحضرتشان می‌بردند و همچنان قانونِ سماع را بعد از نمازِ جمعه و تلاوتِ مثنوی معنوی را بعد از قراءتِ قرآن مجید باقامت می‌رسانیدند و صادر و وارد را رعایت و خدمت بجای می‌آوردند و قربِ پانصد یارِ فرجی پوشِ متمول و سیصد یارِ عارفِ عالمِ متبحر و چندین کُتّابِ فاخر و مکتب‌دارانِ ماهر که ملازم

T, II, 227 ; H, II, 255

۲۵/۶ Z ۲۲۰ T B ۲۰۳ ب K ۵۰۴

2 مدت BZ : مدتی K 3 جماعت KB : — B 4 غایت KB : عنایت Z

5 کرد KZ : کردند B 6 اوقاف را KZ : اوقاف B 8 بهریکی KB : — Z

9 مرتب KZ : مراتب B 10 شیادان KB : سیادکان Z 16 خدمت KZ : بخدمت B

17 پوش KB : پوشی B

- حضرت چلبی می‌بوزند و در اذواق طارقات روحانی و اشواق بارقات
 سبحانی مستغرق گشته ، مگر روزی با اصحاب عظام بجانب باغ همام
 3 رفته بوزند و جمعیتی عظیم شده بود ؛ از ناگاه درویشی رسید و خبر
 ناخوش داد که ماهچه قبه اخضر تر به مطهر فرو افتاد و خللی
 شگرف ظاهر شد ؛ همانا که حضرت چلبی آمی بکرد و از خود غایب
 6 شد و چند بار دستهارا بر زانوی مبارک فرو می‌کوفت و می‌گریست ؛
 یاران بیکبارگی باران طوفان از دیدگان روان کرده افغان می‌کردند ؛
 بعد از ساعتی فرمود که در تاریخ رحلت شیخ نظر کنید ؛ چون مطالعه
 9 کردند بی نقصانی ده سال تمام شده بود ، در سال یازدهم نقل فرمود ؛
 فی الحال تغییری در بشره مبارک چلبی ظاهر شد و اقشعراری پدید
 آمد ؛ فرمود که مرا بخانه بریز که پنهان عمر مانیز بر شدن گرفت
 12 و هنگام گوج نزدیک آمد و دیگر امکان امان نیست و چون اشارت
 دوست بشارت حصول وصول داد سحبا علی‌آلهم ، لا علی‌الآقدام
 دوان و روان می‌باید رفتن و این بیت را فرمود

شعر (رمل)

صورت تن گو برو من کیستم   نقش کم ناید چو من باقیستم
 چون تمنوا موت گفت ای صادقین   صادقم جان را بر افشام برین

6 می‌کوفت Z : می‌گفت KB 11 بریز که پنهان KZ : — B 15 شعر KZ :

— B 16 برو KZ : رو B

16 صوت ... برین : MN ، ج ۳ ، ص ۲۲۴ / ۳۹۳۴ ، ۳۹۳۶ ؛ MA ،

ص ۲۶ / ۲۹۶ - ۲۷

17 تمنوا موت : قرآن ، سورة البقره ۹۴/۲

- همچنان حضرت چلبی را سوار کرده بخانه آوردند ؛ چند روز صاحب
 فراش گشته بصفای تمام نقل فرمود لِئَلَى رَحْمَةِ اللَّهِ وَعَنایتِهِ وَذَلِكَ
 3 فِي يَوْمِ الْأَرْبَعَاءِ الثَّانِي وَالْعِشْرِينَ مِنْ شَهْرِ شَعْبَانَ الْمُبَارَكِ لِسَنَةِ ثَلَاثٍ
 وَثَمَانِينَ وَمِائَتِهِ هَجْرِيَّةٍ ، وَكَوْنِيَنْدَ : آن روز که ماهجهٔ قبه را برقهٔ
 قبهٔ اخضر باز نهادند و تمام شد همان ساعت حضرت چلبی بسوی جناب
 6 عَزَّتْ رَجَعَتْ فرمود اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ (۱۵۶/۲)
 ولفراقه مُتَوَجِّعُونَ

د ۱۵۶

شعر (رمل)

- 9 راجع آن باشد که باز آید بشهر
 سوی وحدت آید از تفویقِ دهر
 راجِعُونَ گفت و رجوع این سان بوَد
 12 که گله وا گردد و خانه رود
 (۲۶/۶) الحکایه : همچنان یارانِ قدیم که محرمِ حرمِ آن
 حضرت بوذند چنان روایت کردند که بعد از وفاتِ چلبی چون حضرت
 15 خاتونِ آخرت ولیة الله فی الارض کرا خاتون رَحِمَهَا اللهُ از عالم در
 گذشت و تمامتِ اکابر جاضر گشته جنازهٔ او را می بردند و تمامتِ یاران

T, II, 230 ; H, II, 257

۵۰۶ K آ ۲۰۴ B ب ۲۲۰ Z ۲۶/۶

2 روز KB : روزی Z || 3 شهر B : — KZ || 4 وکونند BZ : همچنان || قبه
 KB : — Z || 10 b کله BZ : کلی K || 12 چون KZ : — B || خاتون KZ : — B

9 راجع ... دهر : MN ، ج ۱ ، ص ۳۹۳۵/۲۴۱ ، MA ، ص ۱۶/۱۰۱
 12-11 راجعون ... رود : MN ، ج ۳ ، ص ۱۱۱۸/۶۴ ، MA ، ص ۲۵/۲۲۰

11 راجعون : قرآن ، سورة البقره ۱۵۶/۲

- بموافقتِ سلطان ولد دستارها انداخته بوذند ؛ همانا که چون جنازه
 او بدروازه^۳ چاشنگیر رسید فی الحال برابر تربه توقف کرده اصلاً دیگر
 نجیبید، چنانک نیم ساعتِ رصدی بگذشت و تمامتِ خلائق در غایتِ حیرانی 3
 گریان گشته حضرتِ سلطان ولد با یاران بسامع مشغول شد و غریو از نهادِ
 مردم برخاست ؛ از ناگاه یاران چون قصدِ جنازه کردند در حال روانه
 شد ؛ چون در حرمِ تربه^۶ معظم جسمِ مبارک ایشان را دفن کردند حظیره^۹
 تربه منور از نورِ ابیضِ ابر مالامال گشته بسیاران بیهوش شدند ؛
 همانشب عزیزی صاحب کشف حضرتِ کرا خاتون را در جوارِ قدس
 خداوندگار دیده از کیفیتِ توقفِ جنازه اش باز پرسید ؛ فرمود که
 دی روز در آن دروازه زنی و مردی را بسببِ تهمتِ زنا رجم کرده
 بوذند، مرا رحم آمد ایشان را از آن زخمِ رها نیده برحتِ رحمانی رسانیدم ،
 سببِ توقفِ جنازه آن بود 12

شعر (رمل)

- بندگانِ حق رحیم و برد بار خویِ حق دارند در اصلاحِ کار
 علی الصباح آن عزیز این حکایت را بحضرتِ سلطان ولد روایت کرده 15
 اصحاب شاذیها کردند و شبهنگام سماعِ عظیم شد
 (۲۷/۶) همچنان منقولست که روزی شیطانِ رجیم بحضرتِ چلبی
 حسام الدین متمثل گشته از تهجدات و تعبداتِ حضرتِ مولانا شکایت 18

T, II, 231 ; H, II, 258 ۵۰۷ K ب ۲۰۴ B ب ۲۲۱ Z ۲۷/۶

3 نیم KZ : B — 4 سلطان B : KZ — با KB : Z — 4-5 و غریو...
 بر خاست KB : Z — 6 مبارک BZ : مکرم K — 15 سلطان B : KZ — 17 منقولست
 که KB : Z —

14 بندگان ... کار: MN ، ج ۳ ، ص ۲۲۲۲/۱۲۷ ؛ MA ، ص ۲/۲۵۱

- عظیم کرد و گفت: وقتی که حضرت مولانا بنیاز تمام بنماز قیام میناید
جهان روشن بر من تاریک می شود و میانم بر می شکنند و من آن دم را
3 که درو مشاهده می کنم در هزاران آدم ندیده ام؛ زهی مبارک جماعتی
که دامن او را گرفته اند و محبت او در دل ایشانست و خلاصه کُنْتُمْ
خَيْرَ اُمَّةٍ اُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ آن قوم اند و مرا از هیبت مولانا
6 مجال آن نیست که گردد مردم او گردد و تعرض رسانم و اگر
دانستمی که آدم را این چنین فرزندان مقبل خواهد بوذن حقا که برو
انکار نکردی و هرگز این کار نکردی و اصلا گیرد فتنه او نگشتمی
9 و از مرحمت فرزندان رحیم دل او او میدارم که عذر من عاجز
بیچاره را از درگاه او بخوانند و مرا آزاد کنند و چون حضرت چلبی
این حکایت را بحضرت مولانا روایت کرد، تبسم فرموده گفت:
12 او میدست که نو مید نشود و حاشا که شود

شعر (رمل)

پس کجا زارذ کجا نالذ لثم گر تو نپذیری بجز نیک ای کریم

- 15 وَمَنْ عَصَانِي فَلْيَنْتَكْ غَفُورٌ رَحِيمٌ (۳۶/۱۴)

(۲۸/۶) همچنان روزی حضرت مولانا خدمتگاری را دید که
بعشق تمام زنبیلی بر دوش گرفته بخانه حضرت چلبی حواچ می کشید؛

T, II, 232 ; H, II, 258 ۲۸/۶ Z ۲۲۱ ب B ۲۰۴ ب K ۰۸

- 1 کرد KZ : کرده B || 5 خیر ائمة KZ : B || 6 مردم KZ : مرد B ||
7 خواهد KZ : خواهند B || و هرگز ... نکردی KB : B || او BZ : K ||
9 که K : B || 12 نشود Z : نشوند KB || 13 شعر KZ : B

14 پس کجا ... کریم MN ، ج ۲ ، ص ۲۳۵/۲۶ ؛ MA ، ص ۲۴/۱۱۲

فرمود که کاشکی بجای تو من بودی و تو من بودی تا بدین عنایت خدمتگاری مخصوص گشتمی و در حال فرجی مبارک را بر او پوشانیده عذرهای بخواست تا بدانی که خدمتگارانِ اولیا را چه خدمتها می باید 3
کردن و عزتِ اولیا خود از مضیقِ احصا و حدِّ آنها بیرونست

شعر (رمل)

- 6 نیست ممکن در میانِ خاص و عام از مقامِ بندگی برتر مقام
هر که اندر عشقِ یابد زندگی کفر باشد پیشِ او جز بندگی
- 9 (۲۹/۶) همچنان از نُجَبای اصحاب منقولست که چون اکابرِ
عهد را زیارتِ حضرتِ مولانا شمس الدین تبریزی عَظَمَ اللهُ ذِکْرَهُ
آرزو کردی تا سعادتِ صحبتِ او را دریافتندی، بایستی که اول حضرتِ
چاپی را لابها کردند و شفیع گرفتندی تا نیازِ ایشان را بحضرتِ مولانا
12 عرضه داشتی و او بطریقِ احسن رغبتِ آن جماعت را باز نمودی
و شفاعت کردی تا ساعتی بصحبتِ پاکِ خود ایشان را مجال دادی
فرمودی که اگر آن فلان الدین امیر یا وزیر درین رغبت و نیاز راست
15 است و مُجِدَّتْ تا ده هزار درم بدهد و یا بیست هزار التماس فرمودی
روزی مگر امین الدین میکائیل که نایبِ سلطان بود، استدعا نمود که
صحبتِ مولانا شمس الدین را یکدمه در یابد؛ همانا که چلبی حسام الدین
18 بحضرتِ خداوندگار عرضه داشتند؛ فرمود که تا چهل هزار درم

T, II, 233; H, II, 259

۵۰۸ K آ ۲۰۵ B آ ۲۲۲ Z ۲۹/۶

1 بودی KZ : بودی R || بودی KZ : می بودی B || 2 بر او KB : برو Z ||
3 باید KZ : باید B || 8 همچنان KB : — Z || 14 اگر KB : — Z || 18 خذاردکار
Z : + گفته KB

7 و هر که ... بندگی: MN، ج ۵، ص ۱۸۶۶/۱۱۹؛ MA، ص ۱/۴۸۰

- بدهد آنگاه در آید بصد هزار لابه وسجدهات بسی هزار عدد راضی شد ؛
 چون درآمد نه چندان حقایق ودقایق بیان فرمود که در قلم آید ؛ همچنان سجده
 3 کنان وسکران بیرون آمده شکر آن را ده هزار عدد دیگر بیاران
 خدمت کرد ؛ حضرت مولانا شمس الدین فرمود که تا مجموع دراهم را
 چلی حسام الدین ما بارباب حاجات واصحاب مناجات علی حسب
 مراتبهم نفقه کند وبر اولاد واحفاد خداوندگار بامسرهم برساند
 6 واعقاب شیخ صلاح الدین را در یابد وآنچه ماند در تحت تصرف خود
 آورد وبرای یاران هزینه سازد و همچنان تا بود حضرت چلی بصدق
 تمام کمر اخلاص بر میان جان بسته از حد صغر تا آوان کبر در خدمت
 9 آن خاندان نه چندان کوشید که وجوشید که در بیان اهل عیان آید
 واز عمیم عنایتی که حضرت خداوندگار را در حق ایشان بود خدمت
 همگان را در یافته مخدوم مخادم عالمان شد

2 در آمد KZ : در امین آمد B || 4 فرمود که KZ : — B || 12 همکان KZ :
 همکان B || 9 شد Z : + والله اعلم سه ۸۳۵ B یارب تتم بالخیر نیم ماه صفر المیمون
 سه ۸۶۹ هجریه

فصلِ هفتم

- در ذکرِ مناقبِ حضرتِ مولانا ابن مولانا سلطان المحققین ،
 مُظهِرِ اسرارِ الیقین ، بهاء الحق والدين الولد نَوَّرَنَا اللهُ بنوره المؤيَّد المؤبَّد
 (۱/۷) همچنان رؤسای اصحاب و علمای اولوالالباب رَضِيَ اللهُ
 عَنْهُمْ مثلِ مولانا حسام الدین اسکندر و جمال الدین قری و سراج الدین
 تتری و امام اختیارالدین عمری چنان روایت کردند که حضرتِ سلطان
 ولد در حالتِ طفلی که هنوز بشاعتِ فِطام را نه‌شیده بود پیوسته در
 بغلِ حضرتِ مولانا خفتی و چون هنگامِ تهجدِ خواستی که برخیزد
 و بنمازِ شب قیام نماید ، فریادِ کردی و گریستی ؛ همانا که حضرتِ
 مولانا جهتِ تسکینِ او ترکِ نمازِ کردی و او را در کنارِ گرفتگیِ اوقاتِ که
 شیرِ مادرِ طلبِ کردی پستانِ مبارکش را در دهانِ ولد نهادی بفرمانِ
 ایزدی از غایتِ رأفتِ والدی لَبَسْنَا خَالِصًا سَائِعًا لِلشَّارِبِينَ (۶۶/۱۶)
 شیرِ صافی روانه شدی تا از شیرِ آن شیرِ معنی سیرسیرِ خوردی و خفتی ؛
 چنانکه از میانِ اناملِ رسولِ الله آبِ زلال می جوشید و آبِ دهنِ
 صدیقِ اکبرِ روغنِ چراغِ مسجدِ رسول می شد و تا سحرِ روشنائی
 می داد ؛ همچنانکه خلیلِ جلیل در ایامِ رضاع در گوشهٔ غار تا چهل
 روز تمام از انگشتِ کهنِ خود شیرِ خالص می مکید و همانا که معجزاتِ

T, II, 235; H, II, 261

۵۱۰ K ب ۲۰۵ B آ ۲۲۲ Z ۱/۷

- 2 ابن مولانا KB : Z — 4 همچنان KZ : B — 5 حضرت B : KZ —
 8 و گریستی KZ : B — 13 انامل KZ : + حضرت B : KZ : علیه السلام B
 دهن KZ : دهان B || 14 مسجد KZ : + حضرت B || 15 می داد KZ : + و B

- انبیا و کراماتِ کُملِ اولیا بی شمارست و چون بِحَدِّ عَشْرَةِ "کَامِلَةِ"
 (۱۹۶/۲) رسید، در هر محفلی و مجمعی که بودی پهلوی پذیرِ خویش
 نشستی و در آوانِ جوانی اغلب مردم را ظنّ آن بودی که مگر برادرِ
 مولاناست و پیوسته حضرت مولانا سلطان ولد را خطابِ مستطاب
 چنان کردی که أَنْتَ أَشْبَهُ النَّاسِ بِي خُلُقًا وَخُلُقًا وَعَظِيمِ دُوسْتَش
 داشتی و از غایتِ دوستی نام و لقبِ پذیرِ خود را بوی داده بود؛ گویند
 هر باری زبانِ مبارکِ خود را در دهانش کردی و لیسیدی و بر روی
 و مویش بوسه دادی و هم در تربهٔ مقدّس پهلوی پذیر آسوده است
 (۲/۷) همچنان از کبارِ اصحاب منقولست که چون حضرت مولانا
 عَظَّمَ اللَّهُ ذِکْرَهُ وَرَزَقَنَا شُكْرَهُ از عالمِ صورت بسوی آخرت سفر کرد
 حضرت چلبی جسام الدین بعد از هفتم روزِ حضرت مولانا بر خاست
 و با جمیعِ اصحاب بحضرت سلطان ولد آمد و بمی دلدارها کرده سر نهاد
 و گفت: می‌خواهم که بعد الیوم بر جای پذیر بنشینم و مریدان را ارشاد
 کنی و شیخِ راستینِ ما باشی و فیضانِ اسرار بر عالمیان پاشی و من در
 رکابِ تو غاشیه بر دوش نهاده بندگی و لالائی کنم و این بیت را گفت
 ۱۵

شعر (مضارع)

در خانهٔ دل ای جان آن کیست ایستاده

۱۸ بر تختِ شه که باشد جز شاه و شاه زاده

T, II, 236 ; H, II, 262

۵۱۱ K ۲۰۶ B ۲۲۲ Z ۲/۷

۲ پهلوی Z : در پهلوی B پهلوی K ۵ چنان Z : KB ۶ نام KZ : B ۸ آسوده است KB : + الحکایه Z ۹ حضرت مولانا K :
 شیخ BZ ۱۲ ولد KBZh Z : ۱۴ و تا شیخ K ۱۶ شعر KZ : B ۱۷ در KZ : B ۱۸ و KB : Z

- همانا که حضرت سلطان ولد سر نهاد و بسیار گریست و عظیم خوش دل گشته فرمود که الصوفی اولی بخرقتیه و الیتیم احرری بحیرفتیه؛ چنانکه در زمان پدرم خلیفه ما و بزرگوار اصحاب بودی، همچنان 3 درین عصر هم خلیفه و بزرگوار مائی و باذکار آنچنان خداوندگاری، خلافت و تخت از آن شماس؛ چنانکه و صبت شاه ماست و چندانکه با همدیگر ملاقات افتادی؛ حضرت سلطان ولد سر می نهاد و دستبوس 6 چلبی می کرد از کمال اعتقاد و اتحادی که با او داشت و آن بندگیها و تواضع که حضرت ولد با خلفای والدش کردی از هیچ شیخ زاده منقول نیست، چنانکه از کوره دمشق تا شهر قونیه در 9 رکاب مولانا شمس الدین تبریزی پیاده آمد و فرمود که شاه سوار و بنده سوار! و آن سلطان شهنسوار خدمت شیخ صلاح الدین را که زن پدرش بود، نه چندان تواضع و تذلل و تجسم می نمود که 12 در تقریر تحریر گنجذ و حضرت سید برهان الدین محقق را قبله جان و دل کرده خدمات موفور و نوازش نا محصور می فرمود و همچنان یازده سال تمام حضرت چلبی حسام الدین را قدس الله ارواحهم قائم 15 مقام والد خود دیده والد مشفق و خلیفه مرشد خود می دانست و براستی و اخلاص تمام بندگی و مریدی میکرد و هفتاد سال تمام بی انقطاع 18 و انقصام کلام پدر خود را بفصاحت لسان و صباحت بیان تقریر می فرمود و در شرح اسرار و تفسیر اخبار ید بیضا می نمود و تمامت ممالک روم را از خلفای کرام پر کرده تحقیق اسرار خاندان صدیق را

1 گریست BZ : بگریست K || 3 ما KB : — Z || 8 با خلفای KZ : خلفای B ||

11 خدمت KZ : — B || 13 تقریر BZ ~ تحریر K

- شایع گردانید و همچنان فرزندی دلبندِ خود سلالهٔ الاولیا، درهٔ بحرالعرفان، قُبْرهٔ عیونِ اهل آلیقان، سلطان الابدال والاولاد، چلبی جلال الدین امیر عارف را مریدِ خاصِ چلبی کرد و آن جماعتی که در مابینِ ایشان از سرین و عناد و حسودی جرأت می نمودند و نکالی می کردند، عاقبت اسیرِ نکالِ ایزدی گشته مطرود و مطروح روح شدند و در شانِ ایشان فَاَسْتَحَبُّوا الْعَمَى عَلَى الْاَشْهَدَى (۱۷/۴۱) خوانده شد؛ 6 نَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ ذَٰلِكَ

- (۳/۷) همچنان منقولست که روزی حضرت مولانا بقلمِ سطر بردیوار مدرسه مبارک نبشته بود که بهاء الدین مانیک بختست، خوش زیست و خوش میرد

- (۴/۷) الحکایه: همچنان کبارِ اصحاب چنان روایت کردند که روزی حرمِ مولانا کرا خاتون را رضی الله عنها حضرت چلبی حسام الدین بخانه خود دعوت فرموده بود؛ از ناگاه حضرت سلطان ولد زیارتِ چلبی آمد و اتفاق حسنه صحبتِ آن جماعتِ حسنا که انوارِ اسرارِ اسهای حسنی بودند دست داد؛ بعد از آنکه اسرار و معارف و عوطف و عوارف 15 فرمودند حضرت کرا خاتون فرمود که امشب در خواب دیدم که حضرت مولانا مانند عنقای مغرب بیرون از حیزِ مشرق و مغرب پر و وبالِ خود را بر سرِ مولانا بهاء الدین باز کرده بود و او را در زیر 18 جناحِ نجاتِ خود فرا گرفته رکجا که بهاء الدین رفتی حضرت مولانا

• T, II, 238; H, II, 264 ۴-۳/۷ Z ۲۲۳ ب B ۲۰۶ ب K ۵۱۳-۵۱۲

5 اسیر... کشته KZ: — B || مطرود KZ ~ مطروح B || 9 بر دیوار KZ:

بدیوار B || 11 میزد KZ: + و الله أعلم B || 14 که KZ: — B || 17 مانند KZ: مانند B ||

18 خود KZ: — B

با او رفتی ؛ همانا که در ضمیرِ منیرِ چلبی گذشت که مرا چون ندید
و از آن خطرت اثرِ غبطه در سیاهی مبارکش پیدا شد ؛ چنانکه رشکِ
مردانِ غیور مشهورست

3

شعر (هزج)

گر رشک و حسدِ بری برو بر کینِ رشک بُدست انبیا را
بر مقتضای اِتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ
تعالی ، چنانکه فرمود

6

شعر (رمل)

9

آنک او بِنَظَرُ بِنُورِ اللَّهِ بود در میانِ پوستِ او را راه بود
شیخِ کُو بِنَظَرُ بِنُورِ اللَّهِ شد از نهایتِ وز نخست آگاه شد

12 فی الحال آن معنی حضرتِ ولد را بفراست معلوم شده فرمود که تعبیر
این خوابِ مبارک چنانست که چون مرغی خواهد که بیضه ضعیف
خود را تربیت دهد دایما در زیرِ پرِ خود گرم می دارد و آن را برعایتِ
15 تمام می پرورد و بپوسته گردد او می گردد و طریقه چینه چینی را بدو
مینماید تا از آن پر و بال گرفته از لانه خود بیرون آرد و در فضای هوا
پَران کند ، اما وقتی که چورگان را بکمالِ حال رساند و پیراند گردد
18 او کمترک می گردد. و دیگر با وی نمی پردازد ؛ اکنون حضرتِ چلبی

2 خظرت BZ : خطرات K || 4 شعر Z : KB || 9 شعر KZ : B —

12 شذ KB : شذ Z || 14 زیر پر KB : زیرین Z || 18 کترک KB : کتر Z

10 آنک ... ره بود : MN ، ج ۶ ، ص ۱۱۴۲/۳۳۹ ، MA ، ص ۵۸۹/۶

11 شیخ ... آگاه شد : MN ، ج ۲ ، ص ۱۵۶۷/۳۳۲ ، MA ، ص ۱۳۹/۴

- ما بچهٔ کامل آن شهبازست و پیوسته بر وبال برگشاده در پروازست
 و ما آن بچه‌گان ضعیفیم که در درون بیضه تن مانده ایم ؛ لاجرم
 حضرت خذاوندگار مادر تربیت جان ما مشغولست و گردد ما طواف 3
 می‌کند تا بکمالی و منزلی برساند ؛ همانا که حضرت چلبی از برکت فیض
 نور آن معانی از آن قبض منبسط گشته برخاست و حضرت ولد را
 بکنار گرفته بوسها افشان کرد و تحسینهاش داد و گویند : آن روز سه پاره 6
 جامهٔ حریر مصری و شاشی نیکو خلعت فرمود و چندین بندگها کرد
 (۵/۷) همچنان منقولست که روزی حضرت سلطان ولد و برادرش
 چلبی امیر عالم و جماعتی اصحاب در بندگی خذاوندگار نشسته بودند ؛ از 9
 ناگاه خدمت سلطان اسلام کبسه زر فرستاده استدعای عنایت و دعا
 کرد و گویند چلبی امیر عالم آن زمان یار محبوب و خزینه‌دار سلطان
 بود ؛ خذاوندگار فرمود که یاران اسم اعظم کدامست ؟ همگان سر 12
 نهادند که حضرت خذاوندگار فرماید ، اشارت کرد که آن اسم اعظم
 این زر و سیم است که هم بحق می‌رساند و هم باطل را می‌آراید ؛ چه
 بی‌وجود این نه دنیا معمورست و نه اهل آخرت مسرور ؛ چنانکه 15
 حضرت ولد فرمود

شعر (هزج)

- نشاطِ مردمان از زر و سیمست   خوشبهای جهان از زر و سیمست 18
 رمی بر بام مقصود ای ولد زه   ترا گر نردبان از زر و سیمست

T, II, 240 ; H, II, 265   ۵۱۴ K آ ۲۰۷ B   ۲۲۴ Z ۵/۷

1 پروازست KZ : پرواز B 4 حضرت KB : -- 7 فیض Z : + آن KB ۱۱

6 و گویند KZ : B 10 خدمت Z : حضرت K — B ۱۱ فرستاده KZ : فرستاد B ۱۱

14-18 که هم ... خوشبها ... سیمست KZ : B — 19 زود KZ : B — ۱۱ نردبان KZ :

نردبان B

فرمود که امیر عالم! اجراجات بیشتر است اورا بیشتر ک دهید، مقاسمت کرده کافه^۱ اصحاب بهره‌مند شدند

- 3 (۶/۷) همچنان خدمت یار ربّانی، سراج‌الدین مثنوی خوان چنان روایت کرد که روزی زیارت حضرت مولانا مردمان بزرگ آمده بودند و آن روز در اثنای معرفت صفت عصای موسی می‌کرد؛
- 6 گفت: همانا که عصای موسی هفتاد و شتر بار حبال صحره^۲ بی‌دین را که از سر خبط و خیال خیال بسته بودند و جبال و صحراها را پر کرده بغایت ذوالجلال چنان فرو خورد که اثری از آنها نماند؛ همه را
- 9 منعدم گردانیده در ذات عصا ذره^۳ نه افزود و نه کم شد؛ اکنون مثال آن بی‌مثال را چگونه شرح دهم که در ذهن مردم نشیند و ادراک کند؛ همچنان بجانب حضرت ولد که دایما منظور عین غایت والد بود، التفات کرد که بهاء‌الدین! آن معنی را تو بگو؛ حضرت ولد
- 12 سر نهاد و گفت که مثال آن چنانست که یکی را سرائی باشد عظیم و بزرگ و شبی باشد در غایت تاریکی؛ از ناگاه شمع را در آن سرای در آرند و نور آن شمع چندان ظلمات را چنان فرو خورد و ناچیز
- 15 گرداند که هیچ نماند و از خوردن آن ذات شمع نه زیاده شود و نه کم گردد

T, II, 246 ; H, II, 265

۵۱۰ K آ ۲۰۷ B ۲۲۴ Z ۶/۷

1 بیشتر است KZ : B — 3 خدمت KB : Z — 4 مردمان KZ : B — 5 موسی KZ : + علیه‌السلام B — می‌کرد KZ : + و B — 6 که KB : Z — 7 خبط KZ : حط B — خیال KZ : خیال B — جبال KB : حبال Z — که KZ : B — 10 آن KZ : این B — 13 که KZ : B — 14 غایت KZ : نهایت B — 16 شود KZ : B —

شعر (رمل)

جاذوئها را عبا يک لقمه کرد

- ۳ يک جهان پر شب بُد آنرا صبح خورد
نور از آن خوردن نشد افزون و پيش
بل همان سانست کو بوذست پيش

- ۶ فی الحال حضرت مولانا برخاست و ولد را در کنار گرفته بر روی
مبارکش بوسها داد و دعاهاش کرده دم بدم می فرمود که شا باش
بهاء الدین! شا باش! نیکو رفتی و نیکو گفתי و نادر گوهری سفتی
۷/۷) محرمان حرم که سَدَنَه کعبه کرم بوذند چنان روایت کردند
که روزی حضرت کرای بزرگک بحضرت مولانا از خدمت ولد شکایت
کرد که دایم خدم و دخول خانه را بجدت حدت می کند و ایشان را می رنجاند
۱۲ و از تندی او ما عظیم در زحمتیم؛ حضرت مولانا جواب فرمود که با او سخن
سخت نتوان گفتن، چه حضرت حق تعالی برو نمی گیرد و او را دوست می دارد،
مردیست آزاد و مسلم؛ من بروی او نمی توانم درشت گفتن و بعرض او
۱۵ تعرض رسانیدن

- ۸/۷) همچنان منقولست که روزی حضرت والد ولد خود را
نوازش می فرمود و می گفت که بهاء الدین آمدن من باین عالم جهت
۱۸ ظهور تو بود؛ چه این همه سخنان من قول منست، تو فعل منی

T, II 243; H, II, 267

۵۱۶ K ب ۲۰۷ B ب ۲۲۴ Z ۸-۷/۷

۶ و ولد را KZ: حضرت ولد را B || 11-12 و از تندی... زحمت KZ: B —
۱۳ حضرت KZ: B — || برو KZ: روا B || 14 نمی توانم Z: نتوانم KB
۱۵ والد KZ: B — || 16 وی گفت KZ: B — || 17 همه KB: Z —

۲-۵ جاذوئها... پيش: MN، ج ۴، ص ۳۷۶/۱۶۶۳-۱۶۶۴: MA،
ص ۲۶/۳۶۷-۲۷

- (۹/۷) همچنان از یارانِ ماضی رَحِمَتُهُمُ اللهُ منقولست که
 بعد از ارتحالِ حضرتِ مولانا خدمتِ عِلْمُ الدینِ قیصر رحمه الله همت
 و نهمتِ کلتی بر آن مقصور داشت که تربهٔ مقدّس را بنیاد نهد و دَخمهٔ
 نادر پیدا کند ، همانا که بحضرتِ ولد مشورت برد تا چه اشارت فرماید ؛
 حضرتِ ولد فرمود که از دنیاوی چه نقد داری ؟ گفت سی هزار درم
 دارم ؛ فرمود که چون شود ؟ علم الدین گفت : خداوندگارم از عالمِ
 غیب بدهد ؛ گفت : اکنون بصدقِ تمام و اخلاصِ تام جزمِ عزم کن
 و بهمارتِ آن بیت المعمورِ معنی شروع نما ؛ همان شب بر بامِ سرای
 سلطان رفته تمجیدی عظیم فروخواند و چندان ابیاتِ غرّای مناجات
 آمیزِ عشقِ انگیز سرانیدن گرفت که در گفت آید ؟ همانا که خدمتِ
 پروانه و گرجی خاتون نه چندان خوش دل شدند و اشکها رانندند که
 توان گفت ؛ علی الصباح صبیح خادم را فرستاده علم الدین را خواندند
 و بسی تحسینا کرده مبلغِ هشتاد هزار درهمِ سلطانی عطا فرمودند
 و تشریفات پوشانیدند و پنجاه هزارِ دیگر از مالِ قیصریه تعیین
 کردند ؛ بشاذی تمام و صفای درون بهمارتِ حضرتِ تربهٔ مبارک
 قَدْ سَنَّا اللهُ بِسِرِّ سَاکِنِیْهَا مشغول شد و بعنایتِ آن جنابِ مقدّس مؤسّس
 گشته باتمام رسانید و بسی شکرانها باصحابِ تربه و یارانِ مدرسه ایثار کرد
 و گویند شش هزار درم بحضرتِ ولد آورده ، شش هزار درهمِ دیگر
 بخدمتِ چلبی حام الدین برد ؛ لاجرم از همگان پیش رفت و بیش برد

T, II, 243; H, II, 267 ۵۱۶ K ب ۲۰۷ B آ ۲۲۵ Z ۹/۷

- 4 بحضرت KZ : + سلطان B || حضرت KZ : + سلطان B || 7 تام KB :
 تمام Z || جزم KZ : + B || 8 آن KZ : این B || همان Z : — KB || 10-12 در
 گفت ... توان گفت KBZh : — Z || 11 دل KBZh : — Z || 13 درهم Z : درم KB ||
 15 حضرت BZ ؛ — K || 19 شش ... آورده KZ : — B || درهم Z : درم KB ||
 بخدمت BZ : بحضرت K || 20 بیش برد KB : بیش برد Z

- (۱۰/۷) همچنان احرارِ گزین و انصارِ راهِ یقین چنان روایت کردند که حضرت سلطان ولد در سن بیست سالگی روزی از حضرت مولانا التماس نمود که البته بخلوت در آید و چله^۳ بر آرد؛ فرمود که بهاء الدین، محمدیان را خلوت و چله^۴ نیست و در دین ما بدعتست، اما در شریعت موسی و عیسی علیهما السلام ایشان را بوده است، و این همه مجاهدات ما برای آسایش فرزندان و یارانست، هیچ خلوت محتاج نیست؛ زحمتی مکش و وجود مبارک خود را مرتجان؛ همانا که حضرت ولد بچید گرفت و الحاح نمود که البته می خواهم که چهل روز در خلوت بنشینم، اما از حضرت خذاوندگار همتی و قوتی در یوزه میکنم، اجازت فرموده اشارت کرد تا برای او خلوقی ترتیب کردند؛ چون بخلوت در آمد، فرمود که در صومعه را بکاه گل بر آوردند و در سه روز باری حضرت شیخ صلاح الدین و مولانا گرد آن خلوت بر می آمدند و مراقبت می فرمودند و در و تصرفها می کردند؛ چون چهل روز تمام شد، کافه^۵ یاران و اکابر محبان با گویندگان حاضر گشته با احترام تمام و اعزاز تام هر چه عظیمتر در خلوت را گذازند؛ والد معظم دین که حضرت ولد غرق نور گشته بود و صورتی عجب بسته؛ چون روی مبارک حضرت والد را دید سر نهاد و پای پذیرا در کنار گرفت و تا دیرگاه می بوسید و می لبسید؛ گویند چه عنایت بی نهایت که آن روز فرمودند و از غایت شادی

T, II, 245; H, II, 268

۱۰/۷ Z ۲۲۰ آ B ۲۰۷ ب K ۵۱۷

2 سلطان KZ: — B 6 فرزندان KZ ~ یاران B 8 همانا که B: همچنان K

همچنین Z 15 تام Z: و اکرام K — B 16 نور KZ: حور B 17 بود KZ: — B

19 عنایت Z: عنایتهای KB

- یاران بسماع شروع کرده بسی فرجیها که بقوالان بخشیدند ، آخر
 سماع چون خلوت شد و در حریم حرم جز یارن محرم نماند ،
 3 حضرت مولانا فرمود که بهاء الدین در حضور شیخ صلاح الدین ما
 از مکاشفات خلوت خود رمزی وا گو که ارباب خلوت را از جلوت
 حال ناگزیرست ؛ حضرت ولد سرنهاذ و گفت : چون می روز
 6 خلوت بگذشت ، دیدم که چون کوههای بلند الوان انوار از پیش
 نظری من عبور می کرد ولایتنقطع فوج فوج می گذشت و از میان آن
 انوار آوازی می شنیدم محسوس که **إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا**
 9 **(۵۳/۳۹)** ؛ و متواتر این آواز بگوش هوشم می رسید و از مزه آن
 آواز بیهوش می شدم و بازی دیدم که الواح سرخ و سبز و سپید فام
 برابر بصر من می داشتند و در آنجا این کلمات مسطور بود که **كُلُّ**
 12 **ذَنْبٍ لَّكَ مَغْفُورٌ سِوَى الْإِعْرَاضِ عَنِّي** ؛ همانا که حضرت مولانا
 نعره زنان بچرخ در آمد و از شور یاران قیامتی برخاست ؛ فرمود که
 بهاء الدین آنچنانست که دیدی و شنیدی و صد هزار چندانست ؛ اما
 15 برای ناموس شرع و متابعت شارع اسرار را پوشیده دار و بکسی مگو ؛
 چه این مردم خردم بی دف می رقصند و اگر برین اسرار حقایق
 اشار خلائق و قوفی یابند خرابیها کنند و ضعیف دلان امت را
 18 طاقت هر قدر نیست و از حکمت الهی بی خبرند و در صورت
 بشر خرنند

شعر (رمل)

- تا ننگوئی سرّ سلطان را بکس   تا نریزی قند را پیشِ مگس
 قند خررا گر طرب انگِ بختی   پیشِ خر قطارِ شکرِ ریختی ³
 هر کرا اسرارِ کار آموختند   مهر کردند و دهانش دوختند
 وَهْدِهْ کِفَايَهْ
- (۱۱/۷) الحکایه : همچنان خبریست مشهور، و در صدورِ صدور، ⁶
 بقلمِ نورِ مسطور، که سالی در دارالملکِ قونیه قحطِ باران شد و گرافِ
 عظیم واقع گشت و مردمِ شهر بَدَنگ در آمده؛ چند نوبت باستسقا
 بیرون آمدند، اصلاً باران نیامد؛ هشان خایب و محروم باز گشتند ⁹
 و تصدّق و قرباناتِ ایشان بمحلّ قبول و قربت نیفتاد؛ همانا که از
 سرّ عجز و اضطرار باتفاقِ بی نفاق روی بسوی مدرسهٔ حضرتِ
 خداوندگار نهاده باخلاص و نیازِ عاجزانه و صدقِ خالص دست در ¹²
 دامنِ سلطان ولد زدند و مجموعِ شیوخ و علما و اکابرِ عذرها
 خواستند که ما هیچ نبوده ایم و از ما کاری نیامد و معلوم شد که ما در
 حضرتِ حق آبِ روئی نداشته ایم و نیز تیرِ دعای ما بهدفِ اجابت ¹⁵
 نرسید و مستجاب نشد؛ همانا که عنایتِ محرمانِ حق شفیعِ جنایتِ
 مجرمانِ خلق است؛ وقتِ رقت و هنگامِ شفقت است، از الطافِ

T, II, 247 ; H, II, 270   ۵۱۹ K ب ۲۰۸ B ب ۲۲۵ Z ۱۱/۷

b 4 دهانش Z: زبانش KB || 6 الحکایه KE: — Z || 12 خالص K: خلاص BZ
 اخلاص Zh || 14 کارن KZ: کار 3 || ما در KZ در ۰ B || 15 نداشته ایم KZ: نداشته ام B ||
 16 حق KZ: — B || جنایت Z: خیانت K در جان B || 17 خلق KZ: حق B

2 تانگوئی... مکس: MN، ج ۳، ص ۲۰/۴؛ MA، ص ۱۹۳/۱۰؛

3 قند... ریختی: MN، ج ۶، ص ۱۶۲/۲۸۰؛ MA، ص ۱۵/۵۵۴؛

- بی دریغ می باید که جهتِ تشنگانِ بادیه، آمال و سوختگانِ آتشِ
 حرص و ووبال، از درگاهِ کبیرِ متعال، آبِ زلالِ رحمت است دعا کنی
 3 و خاکِ لب خشک را سیرابِ آبِ گردانی؛ از آنجا که لطفِ عمیم
 و خلقِ عظیمِ ایشان بود، باذِ رأفت در باطنِ مبارکش بحرکت آمد
 و آتشِ وجد در دلش فروزان گشته قطراتِ آبِ دیزه روان کرده
 6 برخاست و از درِ مدرسه تا حضرتِ تربه، مقدّس پا برهنه روانه شد
 و سرِ مبارکِ خود را باز کرده برابرِ تربه، پذیر بانصاف ایستاده
 و خلائقِ شهر از صغیر و کبیر و غنی و فقیر سرها باز کرده افغان و نفیر
 9 برداشتند و نعره، عاشقان تا فرقِ فرقدان پیوست؛ از ناگاه بعنایتِ
 باری تعالی ابری سیاه روی نمود و روی آسمان را فرو پوشانید و بارانی
 عظیم سرآغاز کرد و بیک لحظه جهان را غرقِ سیلاب گردانیده،
 12 هنوز حضرتِ ولد در رکوع مانده بود و از غایتِ استغراقِ حال و مستی
 کسی را معلوم نبود که بیرون باران می بارذ یانی؛ چندان بارید که از
 سیلهای کوهستان صحرائی قونیه بمثابت دریا شد و از گریه، باران جهان
 15 گریان خندان گشت، تا قربِ نمازِ دگر بگریه و سوزِ جگر مشغول بودند؛
 بعد از آن حضرتِ ولد دعاها کرده دستار بر سر نهاد و بر تربه، والد
 و جدِ خود روی مالیده بجانبِ مدرسه روان شد و جمیع اصحاب غرقِ
 18 عرق و آبِ باران گشته سر و پا برهنه سماع کنان می رفتند و بسا کسانی
 که زنارِ انکار از میان گشوده کمرِ اخلاص و اقرار بر میانِ جان
 بستند و از ظلماتِ ضلالت و جهالت بکلی رستند و بمنزلتِ آن جلالت
 21 پیوستند و الحمد لله رب العالمین

5 روان KZ : پروان B || 6 در KZ : B || 10 نمود و روی K : BZ — ||

فروپوشانید BZ : فرا پوشانید K || 13 باران KZ : B — || 14 سیلها KZ : سیلهای B ||

15 دگر KB : دیگر Z || بودند BZ : شدند K || 19 کثوده KZ : ریده B ||

نوبین زیارتِ حضرتِ ولد آمده بود ؛ سؤال کرد که بخشیانِ ما
می گویند که خذاوندانِ جهان چهل اند و باعتقادِ تمام مقلدِ آن مذهب
شده اند ؛ عجا آن مذهب را حقیقی و حکمتی باشد یا نه ؟ حضرتِ ولد
فرمود که آخر بقولِ آن جماعتِ بزرگِ خدائی دیگر هست که این سی
ونه خدا مسخر و محکومِ ویند و هر یکی خدائی ازو دارند و آن خدای
جهلم حاکمِ همگان است و بالاتر ازو نیست

9

دست بر بالای دسنت ای فتا تا بزدان که الیه المُنْهَی

تو می‌بایند که طالب و عاشقِ او باشی که این مجموع محتاجِ وی اند
و همچنان رسولانِ کرام برای اعلامِ اکرامِ آن خدا آمده اند
و بخدمت و مطاوعت و عبادتِ او ترغیب می‌دهند و بندگانِ مطیعِ او
همه از خدمتِ او برخوردار یافته اند و بمرتبه و منزلتِ رسیده و حکم
غالبِ راست و حکمتِ راست اینست و مذهبِ اهلِ سنت و جماعت بر
موجبِ الدِّینُ یَعْلَمُوْا وَلَا یُعْلَمٰی بر همه میل و ادیان غالبست و مثالی
دیگر فرمود و گفت: چنانکه غلامان و حشمِ تو بنده فرمانِ تو اند و ترا
خداوندِ خود می‌دانند و تو نیز بنده خانِ خودی و آن خان محکومِ خاقان

02. K T 2.4 B T 227 Z 12/V

15-16 مذهب... غالبست BZ : K — || 16 مثالی KZ : مثال B || 18 خونى KZ : B —

10 دست ... المنتهى : MN ، ج ٤ ، ص ٣١٦٢/٤٦٥ ، MA ، ص ٢١/٤٠٨

- اعظم است؛ پس هریکی را واجب و صواب آنست که مُسَخَّر و مطیع حاکمِ خود باشند تا مأخوذِ سیاست نشوند تا بتدریج بدرگاهِ پادشاهِ بزرگت رسید و در حقیقتِ کار این مجموع از تقدیر و تحریکِ ارادتِ او در کارند و در تمشیتِ مشیتِ آن خدای اکبرند و بزبانِ حال همگان
- الله اکبر می گویند و الله اکبر او را می دانند و همچنان کافهٔ انبیا و اولیا
- توشیال و مقربانِ حضرت خاقانِ اکبرند و خلق را بخدمتِ او دعوت می کنند و بحقیقت و غورِ آن رسیده اند و براهینِ یرلیغ و فرمان و معجزات و کرامات و شمشیرِ باخود دارند، اما دیگران که اهلِ میل و معلولانِ عیال و مُقَلِّدانِ پر خطا و خطل اند، هریکی را جداگانه خدائیت و معتقدی؛ چنانک گفت:

شعر (خفیف)

۱۲ ای هواهای تو هوا انگیز   وی خدایانِ تو خدا آزار

- پس مردِ دانا و بینا آنست که متابعتِ مقربانِ سلطان کند و دوستی با ایشان گیرد، بر آن موجب بعملِ صالح و انقیاد مشغول شود تا در حضرتِ سلطانِ راستین راه یابد و مقرب شود و مقصود رسد؛ چنانک خواصّ و مقربانِ تو بنوکرانِ دور و دون نمی مانند؛ چه آنچ خلائق را حاجات از ایشان روا می شود؛ از دیگران میسر نمی گردد؛ پس کارِ متابعتِ انبیا و اولیا دارد؛ فی الحال سر نهاد و مرید شد و گفت: من این سؤال را از علمای عالم و حکمای عالم بارها کرده بودم و از هیچ بزرگی بزمین روشنی جوایم نرسیده بود که امروز رسید

۱ پس BZ: این K || واجب KZ: و جواب (!) B || 7 براهین KZ: + و B ||

۱۳ متابعت KZ: — B || 19 علمای عالم KB: علمای Z || 20 که KZ: + و B

و عنایتِ حق و همتِ شما بدینِ اسلام روی آورده و از آنها بیزار گشتم و مسلمان شدم

- 3 (۱۳/۷) همچنان حضرت سلطان ولد فرمود که روزی بحضرت والدین نیازکنان بر سبیلِ ناز گفتم که از بخشایشها که بمن داده و عنایت کرده میخواهم که از آنجا نشان دهم و نشانِ آن این باشد که هر وقتی که حضرت شما از انوارِ حضرت سید پرشوید، بگویم که این دم ازو پُرترید و همچنان هر ساعتی که از مولانا شمس الدین تبریزی پرشوید، بگویم و از پُریِ شیخ صلاح الدین نشان دهم و از نشانهای نورِ مولانای بزرگ باز گویم و چون از نورِ عظمتِ خود پرشوید هم بگویم و همچنان هر وقتی که از هر یکی پر می شنید خبر می دادم؛ فرمود که ای والله راست می گوئی، همچنانست؛ روزی گفتم: مرا آن حالتِ عظیم می آید که حضرت خداوندگارم از خود پر شود که 12 از عکسِ آن پری پری و آدمی و آن دی پری شوند و یارانِ ملک سیرت مستِ جامِ بقا می گردند؛ فرمود که آن هم ملکِ شماسست و آنِ شماسست و برای شماسست و نصیبِ یاران و فرزندانِ شماسست 15

(۱۴/۷) همچنان حضرت ولد حکایت کرد که روزی ملازمِ حضرت پندرم بباغِ چلبی حسام الدین می رفتم و یاران مرا سوار کرده

۱۴-۱۳/۷ Z ۲۲۷ آ B ۲۰۹ ب K ۵۲۲ - ۵۲۳

T, II, 252; H, II, 273 - 4

3 همچنان KZ : B — 5 آن KZ : B — وقت KZ : B 7 و همچنان KZ : همچنان B 10 شدید KZ : شد B 11 فرمود K : می فرمود BZ : که KZ : — B 13 پری پری KZ : پری B و آن دی KZh : BZ : شوند KZ : شوید B 14 هم BZ : K — 15 و آن شماسست KZ : B —

3 بوزند و در عقب ایشان آهسته آهسته تفرّج کنان می رفتم ؛ و دیدم که
 حضرت پلرم از عظمت رحمت الهی دریائی شده بود و در میدانِ خاکبان
 روان گشته همانا که در ضمیرم گذشت که منکر اینچنین سلطان را بشمشیر
 بُران پاره پاره می کردم و بسگان می دادم که چرا زین چنین دریای
 رحمت اعراض می کنند و اعتراض می نمایند ؛ فرمود که بهاء الدین این
 6 إعجابِ نفسِ توهم از بلای بالائست که سوار گشته و یاران پیاده
 می روند ، لاجرم از شویی آن قدر بلندی حمله بر پستان می کنی ، ترا
 با منکران و متکبران و معتقدان چه کار؟ و این بیت را گفت :

شعر (هزج)

9 ما را چه ازین قصّه که گاو آمد و خر رفت
 هین وقت لطیفست از آن عربده باز آ

12 همانا که از اسب فروز آمدم و بر قدمِ مولانا سر نهادم و استغفار
 کردم ؛ فرمود که مرا خوش نمی آید مردمِ منکر را بیدی یاذ کردن ؛
 چه همگان مسخرِ مشیت اند ، امید است که آن خصلت بفضلِ الهی
 15 از ایشان بروذ و چنان شوند که شما خواهید

(۱۰/۷) همچنان کبار اصحاب چنان روایت کردند که روزی
 مصحوبِ حضرتِ مولانا بسوی مسجدِ مرام رفته بودم و در آنجا
 18 سماعِ عظیم شد و هفت بند ترجیعِ بهاریات را آن روز فرمود

T, II, 254 ; H, II, 274 ۵۲۴ K T ۲۱۰ B T ۲۲۷ Z ۱۰/۷

4 که KB : Z — 5 و اعتراض نمایند KZ : B — 6 نفس BZ : K —
 13 اسب BZ : استر K 14 مشیت اند KZ : + بفضل الهی B 15 خواهی BZ : + بفضل الهی K 17 مصحوب KZ : + با B

شعر (هزج)

بیا که بازِ جانهارا شهنشه بازی خواند

بیا که گلّه را چوبان بسوی دشت می راند

الی آخره

- بعد از آن حضرت ولد فرمود که سبحان الله این شهر قونیه چه سوادِ
 خوب دارد که از نورِ سوادِ او بیاضِ رحمت می تابد ؛ حضرت 6
 مولانا فرمود که ای والله شهرِ قونیه ما عظیم شهرِ خرم است و مبارک ،
 بگواهی باران بتو بخشیدم ، حضرت ولد سر نهاد و پای مبارک والد را
 بوسها داد و فرمود که بهاء الدین ! چندانک تربه مبارک و استخوانهای 9
 مولانای بزرگ بهاء الدین ولد و اولاد و اعقاب و احباب و اصحاب ما درین
 شهر باشد این خطّه را حطّه زوال نبوذ و سَمّ ستورِ بیگانه در نیاید
 و شمیرِ باغی برین قوم کشیده نشود و خون ریزی نکنند و بکلتی خراب 12
 و بیاب نگردد و خالی نماند و پیوسته مردم شهر در جرمِ تربه مبارک
 ایمن و خرم باشند و از فتراتِ روزگار و انقلاباتِ لیل و نهار سالم و غانم
 باشند اِنْ شَاءَ اللهُ تعالی 15

- (۱۶/۷) همچنان از کرامِ اصحاب منقولست که روزی حضرت سلطان
 ولد جهت اندرونِ بامِ مدرسه مُشاقانِ روی گرفته بود و ایشان بگل
 کاری مشغول بودند ، مگر حضرت ولد بر بالای بام رفته بر کارِ ایشان 18

T, II, 255 H, II, 275

۵۲۴ K آ ۲۱۰ B ب ۲۲۷ Z ۱۶/۷

9 داده : KB : دا ذ Z || مبارک KZ : + ما B || 10 مولانای KB ~ بزرگ Z ||

12 کشیده KZ : کشته B || 14 فتراب KBZh : فترات Z || باشند KBZh : باشد Z ||

18 مکر BZ : که K

- نظر می کرد تا چه می کنند ؛ همانا که مُشاقی اِطْلَاع یافت که از سرِ بام کسی بریشان نگران شده است ؛ زیرِ زیرِ همدیگر را تحریک و تحریض می دادند که نیکو کاری کنید که مولانا بر ما ناظرست و بجد تمام کار می کردند و شطارتی می نمودند ؛ همچنان حضرت ولد از آن حرکات ایشان خوش گشته آن روز چندانی معارف و معانی فرمودند که در تقریرِ تحریرِ گنجِ؟ بعد از آن بذیشان طعام و سبم فرموده سرّ این حدیث را که الاحسانُ « أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ » در تقریرِ این معنی تزیل کرد و گفت : چون بنده عاشقِ مخلص اِطْلَاعِ حق را بر کارِ خود در همه حالات مُطْلَع شود و موقن گردد ، بین که چها باید کردن و چگونه چهدا و جدّها باید نمودن تا بعنایتِ بی نهایت مخصوص گشته بهدایتِ ابدی مشرف شود و بکفایتِ سرمدی منور گردد 12

- (۱۷/۷) همچنان روزی حضرت ولد فرمود که در بندگی پذرِم جماعتی از بزرگان آمده بودند و او در معرفت گرم شده بود ؛ فرمود که بهاء الدین اگر خواهی که دایما در بهشتِ برین باشی با همه کسان دوست شو و کینِ کسی را در دل مدار و این بیت را گفت :

شعر (رباعی)

- 18 بیشی مطلب ز هیچ کس بیش مباش چون مرهم و موم باش و نیش مباش
خواهی که ز هیچ کس بتوبد نرسد بدگویی و بدآموزی و بداندیش مباش

T, II, 256; H, II, 276 ۵۲۵ K ب ۲۱۰ B ب ۲۲۷ Z ۱۷/۷

- 1 مشاق KZ : مشاقان B || یافت KZ : یافته B || 4 ایشان KZ : B —
5 و معانی KZ : B — || فرمودند Z : فرمود KB || تقریر BZ ~ تحریر K
15 دایما KB : Z — || 19 بذاآموز KZ ~ بداندیش B

18 - 19 بیشی . . . اندیش مباش : این رباعی از آن حضرت مقدسه ابو الفخر

اوحده الدن کرمانی است Kh

- زیرا که چون شخصی را از روی دوستی یا ذکنی دایم شاذمان باشی
و آن شاذی عینِ بهشتست و اگر کسی را از روی دشمنی یا ذکنی دایم
در غم باشی و آن غم عینِ دوزخ است؛ همچنان چون دوستان را یا ذ
می کنی بوستانِ درونت از خوشی می شکفتد و از گل و ریحان پری شود
و چون ذکرِ دشمنان می کنی باغِ درونت از خارزار و مار پری شود
و متزعجِ خاطر و پرآمده می گردی و تمامِ انبیا و اولیا علیهم السلام
همین کرده اند و این سیرت را بصورت آورده، تا لاجرم کافه عالمیان
مغلوبِ خلقِ عظیمِ ایشان گشته بمجنوبِ لطفِ ایشان شده اند
و ارادت آورده امت و مرید گشتند

- (۱۸/۷) همچنان خواصّ یاران خَصَّهْمُ اللهُ بِجَزِيلِ الْغَفْرَانِ که
در مبادئِ ظهورِ خداوندگار مرید شده بوذند و پیوسته علاماتِ غریب
و اماراتِ غیبی را مشاهده می کردند، چنان روایت کردند که روزی
حضرتِ مولانا در صفّه مدرسه مبارک بر نشسته بوذ و عامّه
خواصّ اصحاب در آن حضورِ خاض حاضر آمده و همچنان حضرت
ولد بطرفِ یمنِ مولانا ایستاده بوذ و برادرش مولانا علاء الدین بجانب
یسار و هنوز هر دو آن در آوانِ عنفوان بوذند؛ از ناگاه دو شخصی
سبز پوش از عالمِ غیب رسیدند و بحضرتِ مولانا سلام کرده قیام
فرمود و توقف ناکرده دستِ سلطان ولد را بگرفتند و روانه شدند؛

T, II, 257 ; H, II, 277

۱۸/۷ Z ۲۲۸ آ B ۲۱۰ ب K ۵۲۹

2-3 و آن شاذی ... در غم باشی KZ : — B || 3 دوزخ است KZ : + چون B ||

7 تا Z : — KB || 8 لطف ایشان BZ : — K || 8 شده اند BZ : شدند K ||

12 که ZB : — K || 13 مبارک KB : مبارک را Z || 16 بوذند KZ : بود B ||

17 بحضرت KZ : حضرت B

- بعد از ساعتی باز آمدند و باز آوردند که این فرزند جهت نسل بهاء
ولد قدس الله سره جهانیان را مطلوبست، علاء الدین را برگرفتند
3 و روان شدند و حضرت مولانا هیچ نگفت؛ یاران علی العموم فریادها
کردند و از کیفیت آن حال باز پرسیدند؛ فرمود که بهاء الدین را
از برای نسل ما زمانی در جهان خواهند باز داشتن؛ اما علاء الدین
6 بزودی خواهد نقل کردن و آن بود که در زمان فترت مولانا
شمس الدین تبریزی عظم الله ذکره زخم خورده وفات یافت و حضرت
ولد بعد از نقل والد خود سالهای بسیار بصفای تمام عمری راند و سه
9 مجلد مثنویات و یک جلد دیوان انشاد فرموده از معارف و حقایق
و غرایب اسرار عالم را پر کرد و بمی بلیدان کودن را عارف عالم
و عالم عامل گردانید و جمیع کلام والد خود را بأمثال عجیب و نظایر
12 بی نظیر بیان و تقریر کرد و همانا که سر سبب ورود این حدیث
نبوی که الولد سیر اُبییه حضرت سلطان ولد بوده است و در شان
ایشان ورود یافته قدس الله سرهما و اقاص علی العاشقین برهما؛
15 همچنان اگر چه علاء الدین را آثار و فرزندان ماندند، اما در ایشان
آن معنی نبوذ و از آن انوار و عنایت خالی بوذند و انَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ
يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ (۷۳/۳) تا عاشقان ممیز هدایت صاحب عنایت را
18 معین ببینند و تمیز کنند، چنانکه فرمود

شعر (رباعی)

- من دل بکسی دهم که جانی ارزد   یک لحظه جمال او جهانی ارزد
21 من دل بهلا هلا بهر کس ندم   سودی سره باید که زیانی ارزد

شَتَانِ بَيْنَ الدَّرِّ وَالْحَصَى ، وَالشَّجَرِ وَالْعَصَى ، وَهَذِهِ كَيْفَايَةٌ
لِأَهْلِ الْكَيْفَايَةِ

- (۱۹/۷) همچنان از حضرت ولد منقولست که روزی در میانِ مواعظ و معارف فرمود که یکدو نوبت در عالمِ صِغَرِ صغیره از من صادر شده بود و باز در حالِ مستغفر می‌شدم ؛ روزی حضرت پدرم در سماع بود و آن روز شورهای عظیم کرد و گرمها نمود ، از ناگاه بسوی من آمد و مرا از گریبان بگرفته بانگشتِ سَبَّاهِ اشارت کرد که بهاء الدین هاهاها تاسه بار ، بعد ازین تو دانی ؛ اکنون ای یارانِ من ! الله الله قدم از جادهٔ اصولِ تقوی فراتر منهد و دامنِ عزتِ همدیگر را از کف مدهید و پیوسته با دأبِ آداب باشید و بناخنِ انکار روی صدق را غمراشید ؛ چه اگر بشفاعتِ بزرگی دزد را از دار فرو گیرند و آزاد کنند ، اما استاذ الداو و خزینه دارِ سلطان نگردانند و اصلا امینِ حضرتِ پادشاه نشود

شعر (رمل)

- ای امین الدینِ ربّانی بیا   کز امانت رُست هر تاج ولوا
دزد را گر عفو باشد جان برّذ   کئی وزیر و خازنِ مخزن شود
عفو باشد لیک کو فرّ و امید   که بوذ بنده ز تقوی روسپید

T, II, 258 ; H, II, 278

۵۲۷ K   B ۲۱۱   ب ۲۲۸ Z ۱۹/۷

5 نمود Z : نموده KB || ناکاه BZ : نا که K || 6 که KZ : B —

9 بادآب آداب KZ : بادب B || بناخن KB : بناحق Z || غمراشید KZ : + که B

15 a برد KZ : برده B || 16 فر و امید BZ : فر اومید K || b بوذ KZ : B —

14 - 16 امین الدین ... سپید : ج ۵ ، ص ۳۱۵۵/۲۰۱ ، ۳۱۵۴ ، ۳۱۵۳

MA ، ص ۸ - ۹/۵۱۸

الْعَاقِلُ يَكْفِيهِ الْإِشَارَةُ، وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ (۴۳/۲۹)

3 (۲۰/۷) همچنان حضرت ولد روایت فرمود که روزی پدرم بمن حکایت کرد و گفت که بهاء الدین ! روزی نور من در عالم ملک بتافت و آفاق عالم را فرا گرفته چنانکه نیر اعظم همچون ذره در آن نور ناپیدا شد

6 شعر (مضارع)

یک ذره آفتاب نماند بروی تو این روشن است بر همه عالم و آفتاب و در آن حالت بحق تعالی گفتم که خود را بهاء الدین بنایم ؛ خطاب عزت در رسید که وقت نیست ؛ اکنون هر وقتی که خود را ببینی که خوشی داری و خوش وقتی ترا دست داد و حالت خوش بر تو نزول کرد ، بدانکه در آن وقت آن خوشی منم

12 شعر (رمل)

لیک مارا چو بجوئی سوی شاذیها جو
15 که مقیان خوش آباد جهان شاذیم
(۲۱/۷) الحکایه : همچنان یاران امین که امنای گنج یقین بودند رضوان الله علیهم اجمعین چنان روایت کردند که حضرت سلطان ولد در حال مرض موت چلبی حسام الدین نورنآ الله بنور مرقده

T; II, 259-60; H, II, 279 ۲۸ K ب - آ ۲۱۱ B آ ۲۲۹ Z ۲۱-۲۰/۷

2 که KZ : B - 4 گرفته KB : گرفت B || 6 شعر KZ : — 7 آفتاب Z :

KB - 8 که KZ : B - 10 خوشی KB : ببینی Z - 10 خوشی KB : —

- عبادت آمده بود ؛ بسیار زارید و فریادها کرد و افسوسها خورد و گفت : بعد از رحلت شما حال من چون خواهد بودن و مونس جان من که خواهد بودن و مجالست با که کنم و رزق جانی از که جویم و سر دل با که گویم و مصاحبت من بعد ازین با که باشد و درین مفارقت جان گذار جهان سوز همدرد من که خواهد بودن ؟ و از دیده مبارک خود خونابه می بارید و رقتها می کرد تا تمامت اصحاب غرق بحاب گریه گشته بودند

مصراع (رمل)

- هم کسی باید که داند برکسان بگریسته
- همانا که حضرت چلی برخاست و بر حضرت ولد تکیه کرده یکدمه بنشست ؛ فرمود که جانم و نورم اصلاً غم غور و هیچ نوع اندیشه را بنخود راه مده که بعد از وفات من در هرکاری و مهمتی و مشکلی و عقده که ترا پیش آید و فرو مانی من بصورتی دیگر پیش تو آیم و خود را بر تو عرضه کنم و در بدن نورانی مشکل شوم و بانواع پرتو تجلی کنم تا مشکلات تو حل شود و عقدهها از هم بگشاید و محتاج کسی دیگر نگردی ، چنانکه در کنار جوئی نوری سبز بحضرت مولانای بزرگ عظم الله ذکراه در ملک خراسان تجلی کرده بود و مشکلات او ازو حل گشته و هر صورتی که بطریق ارشاد ترا پیش

1 و فریادها کرد KZ : — B || 6 اصحاب KZ : — B || 8 مصراع KZ : — B ||
 11 نورم Kh : رورم (?) KBZ لاله روزم || 13 که KZ : — B || 18 بصورت KZ : بصورت B || ترا KZ : تو B

آید بحقیقت بدانکه آن منم و دیگری نیستم و آنِ دیگری نیستم و همچنان اوقات خود را در واقعه خواب جو بنایم و مقاصد دینی و دنیاوی را از من بیابی و حکایت خواب را در مثنوی ابتدای ولدی بیان فرموده‌اند،
بجوئی بیابی والله اعلم

- (۲۲/۶) همچنان اصحاب کرام چنان حکایت کردند که روزی بزرگی از حضرت ولد سؤال کرد که حق تعالی با بنده خود هیچ سخن می‌گوید؟ مگر که آن سایل را بکرات در ضمیر می‌گذشت که عجباً بحضرت سلطان ولد چه تکلف کنم زردم و یا دستار شاهی هندی پیش نم؟ و درین تردید مانده بود؛ حضرت ولد در حال جواب فرمود که ای والله سخن می‌گوید و آنکه چگونه می‌گوید؛ فرمود که واعظی بود در بلخ و آن واعظ از اولیا بود و از خاصان خدا و او را محبان و عاشقان بسیار بودند؛ دم بدم در اثنای تذکیر می‌فرمود که چندین زمانست که خداوند تعالی با شما سخن می‌گوید و شما هیچ نمی‌شنوید و این کار از بندگان مطیع بدیع است و این بیت را می‌گفت

شعر (کامل)

تَعْصِي الْإِلَهِ وَأَنْتَ تُظْهِرُ حُبَّهُ   هَذَا مُحَالٌ فِي الْأَعْمَالِ بَدِيعُ
لَوْ كَانَ حُبُّكَ صَادِقًا لَا طَعْنَهُ   إِنَّ الْمُحِبَّ لِمَنْ يُحِبُّ مُطِيعُ

T, II, 262 ; H, II, 280   ۵۲۹ K ب ۲۱۱ B آ ۲۲۹ Z ۲۲/۷

1 و آن ... نیستم K : BZ || 6 هیچ K : — BZ || 12 زمانست KB :
زمانست Z || 15 شعر KZ : — B || 16 b افعال KZ : الفاعل B || 17 a صادقاً KZ :
سارقاً (!) B

3 در مثنوی ابتدای ولدی: ر. ک. به ولدنامه، ص ۱۲۷

- وی گفت که الله الله سخن خدا را می باید شنیدن و فرمان برداری کردن ؛ از ناگاه درویشی برخواست و دستاری در خواست کرد ، خواهی درکنج مسجد نشسته بود ؛ سه بار نیت کرد که دستاری بوی دهد ، 3 باز نداد و در میان این تردد آن مرد برخواست که مولانا رَحِمَکَ اللهُ خدا چون سخن می گوید بیان فرما تا عیان شود ؛ واعظ گفت : از برای دستاری بیش از سه بار سخن نگوید ؛ آن مرد نمره بزد 6 و در پای واعظ افتاد و هرچه پوشیده بود بدرویش داد و مرید آن واعظ شد ؛ اکنون ای بزرگ دین ! تو نیز سخن خدا را بشنو ، هم دستار را بده و هم زرا ایتار کن و چون تو سخن حق را بشنوی 9 خدا نیز هرچه گوئی بشنود و هر آنچه خواهی بدهد و از حضرت او هر چه جوئی بیابی ؛ همان ساعت آن بزرگ غلص باخلاص تمام بنده و مرید شد ، همانا که کرامات آن حضرت نهایت پذیر نیست و صبابه 12 از تیار بحر زخار ایشان نشانه را بس باشد که القلیل بدل علی الکثیر و الحقیقة تدل علی البیدر الکبیر و اگر بطول و عرض مناقب و مراتب ایشان شروع روز در شروع نگنجد 15

شعر (کامل)

يَفَنِّي الْكَلَامَ وَكَلَّتِ الْأَقْلَامُ

- (۲۳/۷) همچنان شبی حضرت ولد در میان یاران بیان کرد و گفت که هنوز کوزه کک نو خط بودم و نوخط می نبشتم ؛ روزی 18 مصحوب پنرم در گورستان میدان طواف می کردیم ؛ فرمود که

T, I, 263; H, II, 282

۵۳۱ K T ۲۱۲ B T ۲۳۰ Z ۲۳/۷

5 تا KB : — Z || 10 خدا نیز KZ : خدا را بینی B || 13 از K : آن BZ ||
ایشان KZ : — B || تدل BZ : بدل K || 15 شروع KZ : شرح B || 16 شعر B — KZ ||
17 همچنان KZ : منقولست B

بهاء الدین؛ اغلب این قوم از چشم زخم مرده اند؛ از آنک خود پسند
و خودرای و خویشان آرای بوزند، از صدمات زخم چشم بد هلاک
شدند و بزودی کذاختند و هیچ چشم بدی آدمی را چنان مهلک نیست
3 که چشم پسند خویشان، چنانک فرمود

شعر (رمل)

6 بر طاوست مبین و پای بین تا که سؤال عین نگشاید کین
که بلغزد کوه از چشم بدان یزلقونک از نئی برخوان بدان
و همچنان حضرت رسول علیه السلام هم از چشم زخم صنادید قریش
9 و ملاعین خبیش زخمی و المی رسید؛ از آنک عظمت و معجزات او
از حد در گذشته بود و بغایت کمال رسیده و غالب گشته، چه آن
تیره دلان خیره چشم را از سر خشم طاقت دیدن آن دیدار و لذت
12 استماع آن شکر گفتار نبود و مرا هم زحم چشم زخم رسید

شعر (رمل)

من هم از چشم بد زهرابدم زخهای روح فرسا خورده ام
15 حضرت ولد فرمود که گریان سر نهادم و گفتم: ای عجب بمن نیز
چشم زخمی خواهد رسیدن؟ گفت: فی؛ از آنک در بوستان تو سر
خری نهاده اند، پیوسته خوش خوش زئی و خوش خوش میری؛
18 همانا که برای خار درخت گل را نبریده اند؛ چه اگر از اولیای کبار

3 بزودی KZ: زودی B || 10 بغایت KB ~ کال Z || 18 کل را KZ: B —

6-7 بر طاوست ... برخوان بدان: MN، ج ۵، ص ۴۹۸/۳۳-۴۹۹؛ MA،

ص ۴۴۱/۲۹، ۴۴۲/۱

خویهای چون خار سرزنند اورا بر سر ترزند که آن خار خارخارِ قبابِ
گلزارِ اوست و در زیرِ آن قبه‌ها پنهانست

3 شعر (مضارع)

ما خارِ آن گلیم برادرِ گواه باش
این جنس خار بوذن فخرست و عار نیست

6 همچنان چوبِ نبات را برای لطفِ نبات و مددِ حیات در ترازو
بکسان کشند

شعر (رمل)

9 گریکی عیبی بود با صد حیات
بر مثالِ چوب باشد در نبات
در ترازو هر دو را یکسان کشند

12 ز آنک آن هر دو چو جسم و جان خوشند

(۲۴/۷) الحکایه : همچنان ملک الادبا مولانا فخرالدین دیودست
رَحِمَهُ اللهُ روایت کرد که خدمتِ معین الدین پروانه در شهرِ قیصریه
مدرسه‌ی عالی ساخته بود؛ میخواست که خدمتِ مولانا افضل المتأخرین ،
15 قطب الدین شیرازی را رحمه الله در آنجا مدرّس کند؛ باطرافِ جهان
قُصَاد فرستاد؛ مجموعِ اکابرِ روم را حاضر کردند و خدمتِ

T, II, 265; H, II, 283

۵۲۲ K ب ۲۱۲ B آ ۲۳۰ Z ۲۴/۷

1 اورا ... ترزند KZ : — B 17 فرستاد KZ : فرستاده B

9-12 گریکی ... خوشند : MN ، ج ۱ ، ص ۱۹۹۸/۱۲۱ - ۱۹۹۹ : MA ،

ص ۱۶-۱۵/۵۲

- عَلَّمَ الدِّينَ قَبِيصِرًا طَابَ ثَرَاهُ بَانَوَابٍ خَوْذَ بَدْعَوْتِ سُلْطَانِ وَلَدِ
 فَرَسْتَاذٍ تَا يَجْمَعِ اَوْرَا مَشْرِفِ گَرْدَانِیْذَه قَطْبِ الدِّینِ رَا دَرِ یَابِذِ ،
 3 همچنان در روزِ اجلاس که مجموعِ علما و فضلا و شیوخ و حکما جمع
 آمده بودند ، حضرتِ ولد در مسندِ صدر نشسته چندانِ معانی و حقایق
 فرمود که همگان حیران شدند و کسی را در آن مقالِ مجالِ چون
 6 و چرا نبوذ ؟ بعد از ساعتی بمولانا قطب الدین اشارت فرمود که بعد
 ازین نوبتِ شماس ، بعد از درسِ عام یکجمله سماعی خاص بنیاد
 کردند که توان گفت ؟ و آن اکابر که حاضر آمده بودند باز خدمتِ
 9 پروانه استدعا کردند و بر آن آوردند که از حضرتِ سلطان ولد التماسِ
 تذکیر کند ؛ چند نوبتِ عذر ها خواسته فرمود که ازین پس سخنانِ
 ما از آنِ منبر نیست و عقولِ مردم بدقایقِ رقایقِ آن حقایقِ نمی رسد
 12 و آن معانی ادراکِ ایشان را خراب می کند و آنچه علمای ظاهر از برای
 فهمِ عوام گفته اند و نوادرِ دزر سفته خود معلومِ جمله علوم است
 و همه را علمای دین از روی کتب می دانند ؛ باخلاص تمام البته الحاحِ
 15 عظیم کردند و لایها نمودند ؛ همانا که روزِ جمعه بالای منبر برآمده
 دستارِ مبارکش را کرّ نهاده و فرو نشست ، چون خُفَاطِ شکر الفاظ
 آیاتِ محکمات خواندند و مقربانِ خوش الحان قوارع تمام کردند ،
 18 حضرتِ ولد خطبه در غایتِ بلاغت فرو خوانده دعا کرد ؛ بعد از آن
 سر آغاز کرد که حَدَّثَنِی شِیْخِی و امامی و قبلنی و قوتی و سبتی و سندی
 و مُعْتَمَدِی و مَکَانَ الرُّوحِ مِنْ جَسَدِی و ذَخِیرَه یَوْمِی و غَدِی سُلْطَانِ
 21 کَمُلِ الْمُحَقِّقِینَ ، سِرُّهُ اَللّهِ بَیْنَ اَلْمُحَقِّقِینَ ، مولائی و مأوالی و والدی

- جلال الحق والدین ، چون بدينجای رسيد غريو عظيم و قيامت مبین از
 نهاد خلق برخاست و از خروش عاشقان جوش ملا اعلی ساکن گشت ،
 همانا که پروانه جامه‌ها را بر خود چاک زده ، مولانا قطب الدین شیرازی 3
 دستار خود را پریشان کرده از سر بینداخت ، خلائق مسجد بر سر
 پا برخاسته سرها باز کردند و سیلاب خون از دلهای مرد وزن روان
 شد و دیگر مجال وعظ گفتن نماند و استماع بساع مبدل شد ، حضرت 6
 ولد دستار خود را راست کرده دعا کرد و فروز آمد ، خدمت پروانه
 دستبوس کرده گفت : اگر چنانک حضرت مولانا بهاء الدین هیچ گونه
 سخنی نگفت و نفرمود و تفسیر و تقریر شروع نکرد ، آن کرامتش 9
 کافست که او فرزندی دلبنده مولانا است و سلاله سر اوست و زبده
 نسل پاک صدیق اکبرست و جان همه نصایح و مواعظ محبت
 ایشانست و خلاصه طاعات اعتقاد راست ماست در حق درویشان 12
 و حرمت داشت اصحاب آن خاندان مبارک بر کافه مؤمنین و مؤمنات
 از جمله واجباتست ، امید است که از عنایت آن سلطان پروانه مسکین
 پر سوخته محروم نماند و از سلک مرحومان گردد ؛ مگر شیوخ حساد 15
 پیش پروانه در غیبت او بغیبت مشغول گشته باشند که امروز
 مولانا بهاء الدین را دهشت غالب شد ، چنانک می باید سخنی نفرمود ،
 همانا که فقیر ربانی شیخ محمد سلامتی که از مشایخ کرام بود و از 18
 سالکان ناسک ، اعتراض نمود که آنچنان نیست که مشایخ فهم
 کردند ؛ چه اول بار و بارها عذرها خواست و گفت که سخن ما

9 سخن BZ : سخن K // نکمت و K — BZ // 14 امید است که KZ : B
 از عنایت KB : آن عنایت Z // 17 شد KZ : گشت B // 18 سلامتی KZ : سلامی B
 20 بار Z : — KB // و بارها KZ : بارها B

از آن منبر نیست و اصرار ما در اخبار نمی گنجند ندیدیت که چون دستار را باز گونه نهاد عالم درهم شد و از خلایق قیامت برخاست و تمام مردم روی ازین عالم بدان جهان کردند و افغانی پدید آمد و چون دستار مبارکش را بر سر راست کرد، جماعت مسجد بیکبارگی ساکن گشتند و این کرامت عالمیان را بس است؛ همشان ساکت گشتند و خاموش شدند 6

(۲۰/۷) همچنان هم یکی از آن جماعت پروانه گفته باشد که حضرت مولانا از بغایت ریاضت قوی زرد روی بود، حضرت ولد بغایت سرخ روی است؛ شیخ محمد جواب صواب گفت که حضرت مولانا از ازل آزال عاشق جمال جلال حق بود و عاشقان پیوسته زرد روی باشند؛ اما حضرت ولد مادر زاد معشوق بود و همواره معشوقان را لونها سرخ و لبان چون عقیق یعنی باشد و از آن مجمع شیخ محمد برخاست و زیارت ولد آمد؛ عنایت عظیم فرموده بوسه اش داد و گفت: زهی شیخ محمد! احسن و اصبت، نیکو رفتی و نیکو گفتی و آن خود گفتی و برای خود گفتی و آنچنانست که فرمودی؛ خدمت پروانه تشریفات نیکو و استران قیمتی پیشکش کرده تمامت یاران را تحفه داد و بانواع بندگیها کرد و گویند: آن روز چهار صد مراسم و استر و خلعت بعلا و شیوخ و فتوت داران روم بخشش 18

T, II, 268 ; H, II, 285

۵۳۴ K ب ۲۱۳ B آ ۲۳۱ Z ۲۰/۷

4 بر سر KBZh: — Z || 5-6 گشتند و خاموش KB: Z || پروانه KB: پروانه Z ||
 12 عقیق KZ: عقیق B || 13 فرموده BZ: فرمود K || 15 و برای... کفتی Z:
 — KB || 16 نیکو KZ: — B

کرد تابسرور تمام بمقام خود مسرور مراجعت نمودند که صد هزار
رحمت بر جان پاک پروانه باذ، آمین یارب العالمین

3 شعر (مقارب)

فریذون فرخ فرشته نبوذ بمشک و بعنبر سرشته نبوذ
بداذ و دِهش یافت آن نیکوئی توداذ و دهش کن فریذون توئی
و همچنان آن درویش بزرگوار شیخ محمد سلماسی رَحِمَهُ اللهُ در قرا 6
حصار دَمُرُلو آسوده است و مزار آن در آن دیارست

(۲۶/۷) همچنان هم از خدمت مولانا فخرالدین مذکور
منقولست که حضرت ولد فرمود که در عالم جوانی مرا اتفاق چنان 9
افتاد که چند روزی لقای حضرت پدرم را ندیدم و اشتیاق غلبه کرده
بود؛ از ناگاه مرا طلب داشته است، در آمدم و سر نهادم، از غایت
استغراق گرم گرم در من نظری عظیم کرد؛ چنانک من لا یعْقِل 12
شدم و حضرت پدرم نیز بی خود گشت؛ دوم بار باز نظر عظیم کرد.
باز بیخود شد؛ بعد از ساعتی دیگر سوم بار بنظر رحمت در من نگاه
کرد؛ چنانک من خود را بکلی محو وفانی دیدم، چون بخود آمدم 15
فرمود که اول حال که بهاءالدین نظر کردم او را جمالی و حالی
دیدم که هیچ وجودی را آن نبوذ، در نوبت دوم که نظر کردم تاجی
دیدم بر سر او سلیمانی، در غایت خوبی؛ در نوبت سوم چون باز* 18

T, I, 270; H, II, 286

۲۶/۷ Z ۲۳۱ ب B ۲۱۳ ب K ۵۳۵

1 نمودند BZ: فرمودند K || 10 روز Z: روزی KB || 12-13 چنانک ... موم

بار KZ: — B || 13-14 باز بنظر... سوم بار K: — BZ || 18 دیدم KZ: دِه B

- نظر کردم ، گوشواره بس نازنین در گوشِ او آویخته دیدم ، حضرت
 ولد فرمود که تفسیرِ آن سه نظرِ خطیر که حضرت پدرم فرموده بود
 این دم مرا معلوم شد و روشن گشت ؛ چه حقیقتِ آن جمال و کمال که
 3 در من مشاهده کرده بود معرفت و اسرارِ منست که بمن بخشیده است
 و آن تاجِ شاهانه که بر فرقِ من نهاده دید همانا که سایه عنایتِ
 6 اوست بر فرقِ من و آن گوشواره دُر دانه که از گوشتِ آویخته دید سرِ
 جلال الدینِ عارفِ ماست که از من بوجود آمد ، لله الحمد والمنه که
 از عیمِ عنایتِ والدِ هم دریای معرفت در سیر دارم و هم تاجِ مهتری
 9 بر سردارم و همچون عارفِ فرزندی دلبر در بر دارم و جمیعِ علومِ
 ظاهر و باطنِ من از برکتِ آن سلطانِ دین است ؛ چنانکه فرمود

شعر (هزج)

- 12 ولد را نیست علم و فی ولایت جز آن علم و ولایت کش پدر داد
 (۲۷/۷) همچنان خبریست مشهور و بر زبانِ مذکرانِ مذکور
 مذکور که چون حضرتِ سلطان ولد عَظَمَ اللّهُ ذِکْرَهُ از مرکز اشباح
 15 بعالمِ ارواح نقل می فرمود هفت شبانروزی علی الدوام زمین می لرزید
 و اصحاب می گریستند ؛ فرمود که تا شمشیرِ بُرّان از نیامِ خود مجرّد
 نشود هرگز نبرد و اکنون برای اشکستِ غلافِ بدنِ ما غم بخورید ،
 18 چه اگر از دیده محجوبان پنهان می شوم اما بمعنی پیشِ بارانِ معنوی
 حاضرَم و از نقرّج و تصرفِ شما فارغ نیستم ؛ و تعلقِ معنی مر صورت را

هرگز منقطع نیست الى يوم القيامة وپیوسته صورت قبای بقای معنیت
بی چون و بی چگونه ؛ چنانک فرمود

شعر (رجز)

3

صورت را برون کنم پیشِ شهنشهی شوم
کز تفِ او منورم واز کفِ او مصورم

6

چون بروم براذرا هیچ مگو که نیست شد
در صفِ روح خاضرم گر بر تو مسترم

(۲۸ / ۷) الحکایه : همچنان حضرت سلطان العارفين چلبی عارف

- 9 قدَسَّ اللهُ لَطِيفَتَهُ چنان نقل فرمود که روزی حضرت والدَم ولد قوی
رنجور شده بود و صاحب فرائش گشته و تمامت یاران از حیات ایشان اومید
بریده بودند؛ همانا که والده ام فاطمه خاتون رَضِیَ اللهُ عَنْهَا و عن أبيها
شبی بر سر بالینِ پدرم مراقب نشسته بود و آهسته آهسته می نالید؛ از ناگاه
12 پدرم چشمها بگشود و گفت : فاطمه خاتون بر من حلال کن و صفا شو که
مَنْ می روم ، هنگامِ رحلتست ؛ والده ام فرمود که فی فی دور از شما !
13 دیدم که نمی روی و عظیم خوش خواهی شدن و خوشیا راندن ، و من
بیشتر از شما خواهم مردن و بدستِ مبارکِ خود مرا در گور خواهی
کردن ؛ فارغ باش و خاطرِ مبارکِ آسوده دار و حضرت پدرم بجد
می گرفت که فی البته می روم ؛ والده ام گفت : فی والله نمی روی .
18 بلکه دو خاتون دیگر بحاله خواهی آوردن و از یکی ترا فرزندی دلبندی

T, II, 272; H, II, 288

۵۳۷ K آ ب ۲۱۴ ۲۳۲ Z ۲۸/۷

2 چنانک KZ : B — 3 شعر KB : Z — 8 الحکایه KB : Z —

9 ولد KZ : B — 10 اومید KB : نومید Z — 15 خوش KBZb : Z — 19 فرزندی

دلبندی KZ : فرزند دلبند B

خواهد بوذن و از دیگری هم دو فرزندِ زَبَنه خواهد بوجود آمدن
و اینک عین الیقین هر سه را می بینم که گردِ تو بازی کنان و بابا گویان
می دوند و جلوه ها می کنند و حضرتِ پندرم استبعاد می فرمود ، بعد
از هفتم روز حضرتِ پندرم صَحّتِ کَلّی یافته ؛ سالی بر آن نگذشت
که از نصرتِ خاتون چلبی عابد بوجود آمد و از سنبله خاتون امیرزاهد
و سلطان واجد تولّد نمود و آنچنان شد که والده ام فرموده بود 3 6

(۲۹/۷) الحکایه : همچنان منقولست که در زمانِ قازان خان
رَحِمَهُ اللهُ اِبُشْغا نوین بحکومتِ ممالکِ روم آمده بود و بغایت رعیت
پروری و عدل گستری کرده کوسه پیغامبرش می گفتند و او مردی
بود صاحب تمکین و مسلمان و کریم نهاد و پاکیزه اعتقاد ؛ روزی زیارتِ
حضرتِ سلطان ولد آمده بود ؛ چون یاران قرآن خواندند و تِلاوتِ
اسرار کردند ، حضرتِ ولد بمعانی و حقایق مشغول شده ، اصحاب
نعره ها می زدند و تحسین ها می کردند ؛ همانا که اِبُشْغا سؤال کرد که شما
خود معانی و تفسیر می فرمائید ، این جماعت چرا بانگها می زنند و فریادها
می کنند و می گریند ؛ عجباً چه می بیند که چنین می شوند ؟ جواب فرمود
که درین حال اگر چنانک قاصدی از پادشاه وقت بیاید و ترا بشارت
دهد که خانِ اعظم در حقّ تو عنایتی دارد و ترا بغایت سُوپرِ غامبشی
کرد ، نی که از غایتِ شادی خوش شوی و شکرها کنی و شکرانها دهی ،
الحالة هذه انبیا و اولیا علیهم السلام بطریقِ ترجمانی کلام الله آورده
اسرارِ پر انوارِ حق را اظهار می کنند و بشارت می دهند که خداوندِ تعالی

- مشتاق شماس و شمارا دوست می دارد و بسوی حضرت پر رحمت خود شمارا دعوت می کند تا جنت و حور و قصور و شراب طهور دهد و دیدار خود بنماید ، عاشقان نیز از غایت شادی شکرها می کنند و منت بر جان خود نهاده سر می نهند و نعره ها می زنند تا لشکر سلطان حسود منهزم شود و اجبه ملائکه شاذیه ها کنند ؛ چه از آدمی در دو حالت بانگی و فریادی می زاید بی قصد او : یکی نعوذُ بالله در وقت تعزیت ، دوم در وقت تهنیت ؛ اکنون نعره عاشقان ما از کمال فرح و وفور تهنیت است و همچنان وقتی که دو لشکر گران مقابل همدیگر شوند ، یکی مسلمان و دیگری کافر ، نه اهل ایمان پیوسته صلوات و تکبیرها آورده حمله ها می کنند تا از هیبت آواز ایشان هراسی در دل کُفّار افتاده شکسته می شوند ؛ همچنان لشکر وساوس شیطانی و هواجس نفسانی نیز دم بدم بر دل مریدان مخلص حمله می آورند تا حضور ایشان را غارت کرده یغای طاعت کند ، وقتی که ایشان بیان شیخ جان را بصدق جنان استماع می کنند همانا که در جان ایشان نوری وعبانی از آن بیان روی مینماید ، خود را در آن حال رجوم و دیور رجیم را مرجوم می بینند ؛ از غایت ابتهاج نعره ها می زنند و خوشیها می رانند و خوشدلیه می نمایند و شاذیه ها می کنند و سجده شکر الله را بجا می آرند ؛ فی الحال اُبشغا سر نهاده و مرید شد و برسم شکرانه . هزار دینار عطا فرمود

۴ حسود KB : + و Z || 7 وقت تهنیت KZ : وقت B || ما KZ : — B ||
 و وفور KZ : وفور B || 11 لشکر Z : + و KB || 12 آورند KZ : آرند B ||
 15 رجوم K : رجوم Z || رجوم B || و دیور رجیم KZ : — B || 18 هزار دینار KZ :
 — B || 19 فرمود KZ : + هزار دینار B

- (۳۰/۷) همچنان از اصحابِ مدرسهٔ مقدسهٔ اللهمَّ قَدْ مَن رُوحَهُمْ منقولست که صدرِ عالی قدر، محمد بگک ولدِ خواجه صدرالدین ملیفدونی که ملیکِ دارالملکِ قونیه شده بود و اعتبارِ عظیم داشت؛ مگر روزی از شخصی رنجیده فرمود که او را سیاست کنند و آن بیچاره از بیمِ جان گریزان گشته بخانهٔ حضرتِ سلطان ولد التجا آورده متواری شد؛ همانا که محمد بگک مذکور از سرِ بی خودی و بی خردی و غرورِ جاه و عُجبِ ریاست شمشیر کشیده در پیِ آن شخصِ مجرم مجرمِ حضرتِ ولد در آمده و مراعاتِ ادب و تعظیمِ ایشان ناکرده آن بیچاره را از موی کشان بیرون برد و حضرتِ ولد ساکت گشته اصلاً هیچ نفرمود؛ همانا که بقدرتِ کُنْ فَيَكُونُ (۶/۷۳) گرفتارِ خشمِ مردان گشته تا ده روز تمام از آن خاندان و از آن قوم دیباری نماند و بمرگِ مفاجا مبتلا گشته من الذکور والیناث بجمعهم مردند و هلاک شدند تا بحدی که گریه در خانهاشان نماند تا عبرتِ عالمیان گشته قصهٔ هلاکت و فلاکت ایشان گفته و نبشته شد و شومی بی ادبی او خاندانِ ایشان را تُرت و مُرت کرد

شعر (رمل)

- پیشِ مردانِ خدا ای بی خبر پامنه گستاخ ورنی رفت سر
پیشِ این الماسِ بی اسپرِ میا کز بریدن تیغ را نبود حیا

T, II, 275 ; H, II, 290 ۵۳۹ K آ ۲۱۵ B آ ۲۳۳ Z ۳۰/۷

3 ملیفدونی KZ : بولاودنی B || که KZ : B || 8 مجرم KB : — Z || مجرم B :
KZ || 12 دیباری KZ : دیار B || 15 ترت و مرت KZ : ترت مرت B || 16 شعر KZ : — B

17 پیش ... حیا : MN ، ج : ، ص ۶۹۲/۴۳ : MA ، ص ۲۹/۱۸

- و از آن جماعت همان معین الدین بگذره که مریدِ مخلص و یارِ صادق بود، خلاص یافت و دم بدم حضرتِ ولد تأسّف می خورد و می فرمود که سبحان الله! بی ادبی و گستاخی کردن در خاندانِ اولیا چه 3 نامبارکِ حالتیست و از شوئی بی ادبان چه شهرها و عالمها که خراب شده است
- 6 (۲۱/۷) همچنان در نقل است که خدمتِ ولیّ الله فی الارض، کرامانا رَضِیَ اللهُ عنها که دایه سلطان ولد بود و بکراماتِ غریبه مشهورِ جهان گشته، چون حضرتِ مولانا ولد و علاء الدین را بجانب دمشق بتحصیل کردنِ علومِ دینی فرستاد و مدّتی مدید بر آن حال 9 گذشت؛ روزی خدمتِ کرامانا در خلوتِ خود نشسته جزر و شلجم پاک می کرد و در فراقِ بهاء الدین و علاء الدین نوحه می کرد و اوصافِ ایشان را می شمرد؛ دید که دو فرشته آمدند و او را بحضرتِ حق طلب 12 داشتند، فرمود که کار دارم نمی آیم بنوحه فراقِ بهاء الدین مشغولم؛ رفتند و باز آمدند که البته می باید آمدن، حق تعالی ترا می خواند؛ چون بجد گرفتند، فقیره صدّیقه فرمود که ای چشمانِ من! تو 15 همچنین گریان باش و ای زبانِ من! تو نوحه گویان باش و ای دستِ من! دست از کار بردار تا من بحضرتِ الله رفتن و باز آمدن شما هریکی در کارِ خود باشید، همچنان کردند که فرموده بود، چون آنچ 18 اصلست بحضرت رفت و باز آمد، اعضارا بر همان قرار یافت که

فرموده بود ، چونک آنچنان یافت از غایتِ خوشی کالبدِ خود را
درکنار گرفته می گفت :

شعر (رمل)

3

از کنارِ خویش یابم هر دی بوی یار
چون نگیرم خویشن را دایما اندر کنار

(۳۲/۷) همچنان حضرتِ سلطان ولد در وقتِ نفلان و توجه بعالم
لا مکان این ابیات را می فرمود و یاران نوحها می کردند

6

شعر (هزج)

جوهاست خطرناکِ بهر سوی مرو زنهار حذرکن تو بهر جوی مرو
و باز فرمود :

9

شعر (هزج)

گفتم دو انار بر بتری گفت برم گفتم صنای صنوبری گفت برم
هرجا که روی مرا بری گفت برم گفتم چه نمی تو بر برم گفت برم
و همچنان در شبِ وفات این بیت را گفت :

12

شعر (هزج)

امشب شبِ آنست که بینم شادی در یابم از خودی خود آزادی

15

بعد از آنکه رحلت فرمود هفت روز تمام متتالی نوری عظیم از قبه^۱ تریه^۲ مقدس تا قبه^۳ افلاک و قله^۴ سبک ایستاده بود که کافه^۵ انام از خواص^۶ و عوام مشاهده می کردند و اقرار عاشقان یکی در 3 هزار شد

(۳۳/۷) همچنان یاران بصیرت و اخوان سریرت نقل کردند که آن نور حضرت چلی عارف بود که چون بر تخت مبارک بنشست 6 مصور شد و عالم را منور گردانید، از آنکه نور هفت ولی را باهم آورده بود؛ اِنْتَقَلَ قَدَّسَ اللهُ رُوحَهُ وَافْضَلَ عَلَيَّ الْعَاشِقِينَ فَتُوحَهُ لِبَلَدَةِ يَوْمِ السَّبْتِ الْعَاشِرِ مِنْ شَهْرِ اللهِ الْاَصْبِ رَجَبِ 9 لِسَنَةِ اِثْنَيْ عَشَرَ وَسَبْعِمِائَةٍ

(۳۴/۷) همچنان منقولست که در زمان سلطان ولد فرزند بزرگی نقل کرده بود؛ باشارت ماذر و پذیر گویندگان حاضر کردند، 12 تاپیش جنازه وی غزلیات گویند؛ مگر خدمت اخی احمد عنود منع کرده تمکین نداد که گویندگان چیزی بگویند که این بدعتست، شرعاً روا نیست؛ از ناگاه حضرت ولد رسیده اشارت فرمود که 15 چرا قوالان مانمی گویند و شاذیها نمی کنند بملاقات ارواح و رضوان بهشت و همچنان دست اخی احمد را محکم گرفته فرمود که اخی احمد! این بنیاد را سخت بزرگی وضع کرده است و جایز دیده، ازو بزرگتری 18 باید که این قاعده را بر گیرد و تغییر کند، این حال تا روز قیامت

T, II, 278; H, II, 293

۵۴۲ K ب ۲۱۰ B ب ۲۳۳ Z ۳۴-۳۳/۷

1 قبه^۱ BZ : قریه^۲ K || 10 سیمانه BZ : + مجریه^۳ K || 12 پذیر KZ : + کودک B

17 که KZ : - KZ : - B || 19 و تغییر کند KZ : - B || کند K : + و Z

- از میانِ عاشقانِ مرتفع نخواهند شدن ، چرا خود را می رنجانی و زحمت می کشی و خود را بر شمشیرِ اولیا می زنی ، و آن بیچاره ساکت گشته هیچ نگفت ؛ مگر اربابِ تصوّف که آنجایگاه حاضر بودند ، این معنی را
- 3 در خدمتِ شیخ السلام صدر الملة والدين رحمة الله عليه باز گفتند ؛ فرمود که حق بجانبِ مولانا بهاء الدین است و همچنانست که او فرمود و این بدان ماند که خلیفه از خدمتِ عارفی پرسید که جنید بزرگست یا بایزید ؟ عارف جواب داد که از هر دو بزرگتری باید که تفصیلِ تفصیل و بزرگی ایشان را بدانند ؛ همانا که بدعتِ جسنه اولیا مقابلِ سنتِ انبیاست و ازاله آن از ممکنات نیست ؛ همانا که از جنازه آن جوان باز گشتند ، حضرتِ ولد فرمود که اخی احمد را هفت روز دیگر عمر مانده است تا غوغای اوساکن شود ؛ همچنان شد که فرموده بود
- 12 واللهُ أعلمُ بالصواب

فصل هشتم

- در ذکر مناقب سلطان العارفين، برهان الواقفين، قدوة المكاشفين،
 قطب الابدال والاولاد، ملك ملوك الحال، زبدة اهل الوصال، مولانا 3
 جلال الحق والدين فریدون ابن محمد بن محمد بن محمد العارف البلخي
 جدّه، اَيَّدَنَا اللهُ بِجَدِّهِ وَاَبْدَنَا بِنورِ جَدِّهِ وَجَدِّهِ
- 6 (۱/۸) همچنان يارانِ محرم روايت چنان کردند که در اوایلِ
 جوانی حضرت سلطان ولد را از خدمتِ فاطمه خاتون دخترِ شيخ صلاح الدين
 رَوَّحَ اللهُ رُوحَهُمْ فرزندانِ بسيار بوجود آمدند و اغلب شش ماهه
 واما ده ماهه و يكساله و بيش و كم نقل می کردند و ازین تحسّر و دردِ 9
 دل درونِ مبارکش عظيم متألم و متأسف می شد و گویند حضرت
 ولد هنوز مجرد بود که حضرت مولانا در عالمِ معنی در گوشِ مباركِ
 او گوشواره غیبی آویخته بود و عینی می داشت که عینِ آن قرّة العین 12
 در عیان آید و معینِ مُعینِ حالِ او شود
- (۲/۸) همچنان از حضرتِ ولد عظم الله ذكره منقولست که
 او فرمود: شبی حضرتِ پندرم بِنْتی بر عادتِ قدیمِ خود بنوازِ تهجد 15
 أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آناءَ اللَّيْلِ سَاجِداً وَ قَائِماً (۹/۳۹) قیام نموده
 بود و من با مادرِ عارف بر سرِ سریر خفته بودم؛ از ناگاه مرا

T, II, 281; H, II, 295   ۴۳ K ب ۲۱۶ B ب - آ ۲۳۴ Z ۲ - ۱/۸

4 فریدون ابن محمد KZ : فریدون محمد B || محمد العارف KZ : محمد بن العارف B ||

13 معین KZ : B

داعیهٔ اجتماع افتاد ؛ بعد حصول الوصول پندرم روز بمن می گوید
 که بهاء الدین در آنجا چه گسَم کرده، چه می طلبی؟ مگر که عارف را
 می طلبی ، امید است که نوامید گردی ؛ همانا که من سر نهادم و پندرم 3
 روانه شد و آن دفعه بود که فاطمه خاتون حاملهٔ گوهرِ عارف شد
 رضی الله عَنْهَا

5 (۳/۸) الحکایه : همچنان خدمتِ مقبول الاقطاب طالبِ سرِّ آن سَری
 مولانا سراج الدینِ تری اَهْلَتِی اللهُ در جَتَهٗ که از جلهٔ مقبولانِ حضرتِ
 مولانا بود ، حکایت کرد که روزی حضرتِ مولانا مرا پیش خواند 9
 و فرمود که برو سلامِ ما را بخدمتِ فاطمه خاتونِ ما برسان و بگو که
 چنینها مکن و حملِ خود را نگه دار ؛ مگر که از نسلِ ما عار می داری؟
 الله الله این مسافرِ لا مکانی که از عالمِ غریبِ بمركزِ مکان می رسد جانِ بیست
 شریفِ لطیفِ ظریف بس بزرگت ، او را بصدقِ عمام نگاه دار تا نگاهت 12
 دارند و گویند که ایشان را از حضرتِ ولد دوازده و اما سیزده فرزند
 شده بود و تلف گشته باز بسلف می پیوست و مادرِ مشفق در آرزوی خلفِ
 صالح می سوخت و از آن درد نالان و سوزان می بود و بجدِّ تمام انواعِ 15
 داروها می نوشید و حرکاتِ شبدیدِ ناسدید می کرد تا دفعِ علقه و قطعِ
 مضغه کند و درین حمل چند نوبت داروهای کاری خورده بود و ازالتِ
 آن هیچ میسرش نمی شد و چون خدمتِ سراج الدین باشارتِ حضرتِ 18
 خداوندگار بشارتِ مقدمِ عارف را بداد از شاذیِ حصولِ آن مُنیتِ

- ترک این نیت کرده بتریت آن بُنیت مشغول شد و از غذاهای ثقیل اجتناب نموده قربانها می کرد و صدقات بارباب حاجات می داد و چون بطالع سعد و ساعت مبارک از عالم قیدم قدم بصحرای وجود نهاد 3 روز یکشنبه بود ، قبل العصر هشتم ماه ذی القعدة سنه سبعین و ستمائه (۱/۸) همچنان چون از شکم ماذر پای بر پشت خاک نهاد و جهان را از نور روی محمدی منور گردانید و هنوز آن دریای ملاح را نمکسوز نکرده بودند که حضرت مولانا شتابان چون بدر تابان از در آمد و مشتی دینار زر بر سر فاطمه خاتون نثار کرده فرزند ولید را در خواست و از دست قابله قبول کرده در میان پیراهن مبارک خود پچید و در آستین کرده قدم از آستان بیرون نهاد و روانه شد و آنج از شرح صدور و فیض نور و ایشار سر حضور و بخشش سرور کردنی بود در و دمیده در ثلث اول شب باز آورد و بدست خاتونان داد و گویند: 12 بخدم لطیفه خاتون والده کراکا سپرد و زری چند هم در کنار پیراهن بسته بود و آن جنس دنانیز هرگز صرافان شهر ندیده بودند و خدمت کراکا آن مجموع را سالها برای تبرک نگاه می داشت و گویند 15 مایه جهاز مطهره خاتون و شرف خاتون از آن دینارها بود و مجموع آن سی دینار دو مثقالی بود

شعر (رمل)

18

بل زر مضروب ضرب ایزدی که نگر دزد کاسد آمد سرمدی

T, II, 283 ; H, II, 296

۴/۸ Z ۲۳۴ ب B ۲۱۶ ب K ۰۴۰

5 چون KB : — Z || 9 قائله BZ : فاطمه (!) K || 11 بخش KZ : بخش B

14 صرافان شهر KZ : در شهر صرافان B || سالها KZ : سالهای B || 18 شعر KZ : همانا که

19 بل زر مضروب ... سرمدی : MN ، ج ۳ ، ص ۳۶۲/۲۴۹

۳ فی الحال حضرتِ ولد برابرِ مولانا آمد و سر نهاد ؛ اصحابِ شاذیه‌ها کردند
و آن روز حضرتِ خذائوندگار شورهای عظیم کرده سه شبانه روزی
تمام سماع و جمعیت بود و این غزل را آن روز فرمود

شعر (رجز)

۶ گرباغ ازو واقف بذی از شاخِ تر خون آمذی
ور عقل ازو آگه بذی از چشم جیغون آمذی
الی آخره

۹ همچنان سلطانِ وقت و وزرای عهد و اکابرِ زمان نه چندان شکرها
کرده شکرانها فرستاده خدمات کردند که در شرح آید

(۵/۸) همچنان منقولست که روزی حضرتِ مولانا فرمود که
بهاءالدین نورِ هفت ولی را درین فرزند می بینم و حق تعالی آن انوار را
۱۲ همراهِ جانِ او کرده است ؛ ولد سر نهاد و گفت : از آنِ شما نیز ؟
گفت : بلی از آنِ من نیز ، یعنی نورِ بهاء ولد و سید برهان الدین
و مولانا شمس الدین تبریزی و شیخ صلاح الدین و نورِ چلبی حسام الدین
۱۵ و نورِ من . و نورِ ولد نیز ، الحق که عارفِ ما جامعِ انوارِ اقطابست
و محبوب ارواحِ اولوالالباب ؛ اکنون نامش تا فریدون باشد که نامِ
پنر ماذرِ اوست و شما اورا امیر عارف خطاب کنید که حضرتِ بهاء
۱۸ ولد مرا خذائوندگار می خواند و هرگز نامِ مرا نگفت و نثارِ معنوی من
بر وی لقبِ من باشد ، یعنی که جلال الدین امیر عارف نویسند و این
غزل را فرمود :

شعر (هزج)

- مبارک باذ برما این فریدون   که گردد پادشاهِ دین فریدون
 چه ماهِ آسمان تابان و روشن   چو مصر پر سکر شیرین فریدون 3
 بمیدانِ سعادت گوی باز   کند شبدرِ دولت زین فریدون
 بر آید همچو مه از برجِ اقبال   همه مهر و صفا بی کین فریدون
 بُبرَد گردنِ ضحاکِ غم را   بتغِ رفعت و تمکین فریدون 6
 بحمدالله کنون در قصرِ دولت   فزاید رتبت و آئین فریدون
 ز مادر زاد او روزِ سه شنبه   بتاریخِ سنه سبعین فریدون
 بماهِ ذی القعدة در هشتمِ او   بدو ساعت پس از پیشین فریدون 9
 چو از پشت و زرادِ خسروانست   بوذ محبوب چو شیرین فریدون
 ز مادر وز پدر شاهِ اسیلست   زخلد آمد چو حورالعین فریدون
 چو گردد هوشیار و سرفراز   برین شعرم کند تحسین فریدون 12
 هزاران سال عمرش باذ افزون   تو هم از جان بگو آمین فریدون

(۶/۸) همچنان اعظمِ اصحاب مثلِ چلبی شمس الدین و چلبی

- بدرالدین و چلبی جلال الدین و مولانا سراج الدینِ مثنوی خوان و غیرهم 15
 أَعْلَمَنِي اللَّهُ دَرَجَتَهُمْ چنان روایت کردند که روزی حضرتِ مولانا
 در صحنِ مدرسه مبارکِ خود سیر می فرمود و معانی می گفت و مجموع
 اصحاب بعضی ایستاده و بعضی نشسته بودند ؛ از ناگاه زنی گهواره را 18

T, II, 286; H, II, 229

۵۴۱ K ب ۲۱۷ B ب ۲۳۵ Z ۶/۸

b 7 و KB — Z ۹ b پیشین BZ : بیشتر K 11 b حورالعین KBZh : حور

وعین Z ۱۲ b تحسین KZ ~ فریدون B ۱۷ ی فرمود BZ : ی کرد K ۱۱

خود BZ : K —

- در بر گرفته از جماعتخانه بیرون آمده بخانه خذاوندگار می برد؛ فرمود که آن چه گهواره است؟ گفت: از آن امیر عارفست؛ فرمود که پیش آرید. چون پیش آوردند بدست مبارک خود سرپوش را از مهد برگرفت و بنظر عنایت در آن مهد متواتر نظرها کردن گرفت و آن طفل رضیع از تحریک صنع بدیع، برابر روی جد رفیع خود در اهتزاز آمد؛ فرمود که عارف بگو الله الله؛ در حال بانطاق واهب النطق والحیات لسان مسیح، بزبان فصیح الله گفتن گرفت؛ چنانکه تمامت یاران شنیدند، نعره ها از نهاد اصحاب برخاست و اغلب اصحاب از هیبت آن حال بیپوش شدند، تاسه بار مکرر فرمود؛ بعد از آن بردها مبارکش قبله داد و او را قبله قبله عرفا کرده فرمود که بعد البوم عارف ما شیخ راستین است و سزاوار سری و سرور است و من المهد الى اللحد در کمال می رود و این بیت را گفت:

شعر (کامل)

- فی المهد ینطق عن سعادة جدّه   أثر التّجابه ساطع البرهان
ان الیهلال اذا رايت نموّه   ايقنت بدرا منه فی اللمعان
- همچنان اصحاب کامل حضرت عارف را شیخ واصل دانسته معظم و مبجل می داشتند و گویند: در آن وقت که الله گفت شش ماهه بود و پیوسته حضرت مولانا درو نظرها می کرد و عنایتها می فرمود

3 چون پیش KBZh: — Z || 5 صنع KZ: صنع B || 6 عارف BZ ~
بکو K || 7 بزبان KZ: بزبان B || 10 کرده RZ: کرد K || 13 شعر KB: بیت Z ||
16 همچنان KZ: — B

(۷/۸) همچنان خدمتِ ملکِ المدرّسین مولانا تاج‌الدین ابن نقیب
درشانِ ایشان گفته است :

شعر (رباعی)

- ۳ در پیشهٔ جان چو شیر بر فهد رسد   با او ز کجاش قوت و جهد رسد
منسوخ کجا شود بتقریر و مثال   منشورِ خلافتی که در مهد رسد
- ۶ (۸/۸) همچنان روزی حضرتِ کراکا رضی اللهُ عنها جکایت
کرد که چون حضرتِ خداوندگارِ ما از عالمِ دون بجهانِ بی چون قدم
نهاد همانا که از آتشِ فراقِ حضرتش درونِ من چون کورهٔ آتشین
گشته بود و شب و روز از ناله و زاری و بی خوابی سکونی و قراری
نداشتم ؛ از آنک در حقّ من از حالتِ صیغَر تا غایتِ کِبَر عنایتِ
موفور داشت و پادشاهی و پذیری می نمود و بیم آن بود که خود را از آن
ضجرتِ هجرتِ هلاکتِ کنم و سه شبانروزی بر سرِ امیرِ عارف هرگز
نرفتم و او را شیر نداختم و او نیز موسی وار شیرِ هیچ دایهٔ قبول نکرد
و چیزی نخورد ؛ همانا که شبی حضرتِ مولانا را در خواب دیدم که از
کنگرهای ملأ الأعلیٰ بسوی من اشارتی می کرد و می فرمود که فاطمه
۱۵ خاتون چرا بجد می نالی و مویه می کنی ، اگر آنها که می کنی برای
منست من بجائی نرفتم ، مرا در مهدِ عارف طلب کن که من آنجایم
و فیضانِ انوارِ من بروست و سرّ من بر اوست ، از هیبتِ آن اشارت
۱۸

از خواب بیدار شدم و شیرِ مهر از پُستانهای من روان شدن گرفت،
 چنانکه جامهای من تر شد و سینه من خلیشی آغاز کرد و گویا که
 3 از عالم قبض بعالم بسطم کشیده و حیاتی تازه در سر من ساری شد،
 در حال برخاستم و بر سر مهد عارف آمدم و پوشش را برگرفتم،
 همچنان چون عارف هر دو چشم خود را باز کرده بر روی من نظری
 6 کرد، تبسم کنان مضطرب شد و از چشمان مبارک او پرتو نورِ جلال
 خداوندگار بر جان من تافتن گرفت و طاقت من طاق گشته نعره زد
 و بیخود شدم؛ بعد از ساعتی چون بهوش باز آمدم دریای نورِ مولانا را در
 9 دیدهای عارف خود موج دیدم که از آن موج انوار هزاران گوهر مکنون
 معانی بظهور می رسید، بصدق تمام در پایه گهواره عارف سر نهادم
 و مرید او شدم و محبت او را قبله جان خود ساخته جان بی قرارم
 12 اطمینانی گرفت و تا آخر عهد از عهده عهد خود بیرون نیامدم
 و بر غبت کلتی در هنگام سفر و حالِ حضر بخدمت عارف میان بسته
 مشغول شدم

15 (۹/۸) همچنان خدمت مولانا سراج الدینِ مثنوی خوان رحمة الله
 حکایت کرد که روزی ملازم حضرت خلیفه الحق چلبی حسام الدین
 عظم الله ذکره زیارت خداوندگار بمدرسه آمده بودیم؛ از ناگاه
 18 دیدم که در باغچه گشاده شد و چلبی امیر عارف را بر سر گردونکی
 کوچک نشاند، بوزند و لالاش می کشید؛ همانا که حضرت مولانا

T, II, 289; H, II, 301

۹/۸ Z ۲۳۶ ب B ۲۱۸ K ۷۴۹

1 شدم BZ : بودم B || من KB : — Z 2 خلیشی KB : خلی Z

3 بعالم KBZb : — Z 9 موج انوار KZ : — B 17 بودیم KZ : بودم B

19 می کشید KB : می کشد Z || حضرت KB : — Z

- بر خاست و ریسمانِ گردون را بر کتفِ مبارکِ خود نهاده بر می کشید
 و می گفت که گاوکِ عارف توان شد و همچنان حضرتِ حسام الدین
 چلبی نیز بموافقتِ خداوندگار طرفی را تکرفته یکدو نوبت در صحنِ مدرسه
 3 گرده انیدند و چلبی عارف شکر خندها می زد و شطارت می نمود ؛ همانا که
 خداوندگار فرمود که نوازشِ اطفالِ خُرد هم از حضرتِ شاهِ شریعت
 و سپهرِ ماهِ حقیقتِ ما صلعم محمدیان را میراثست ؛ چنانکه فرمود :
 6 مَنْ كَانَ لَهُ صَبِيٌّ فَلْيَتَصَاب

شعر (رمل)

- بهر طفلِ نو پذیرتی کنی گرچه عقلش هندسه گیتی کند
 چونک با کوذک سروکارم فتاد هم زبانِ کوذکان باید گشاد
 و درین معنی حکایتی روایت فرمود که روزی سِبْطِیْنِ رسولِ برادرِ
 12 حجره محمدی بازی می کردند ؛ از ناگاه عربی بر جمازه سوار گشته
 می گذشت و او چندانک اشترا می زد اشترا عفی می کرد و ایشان
 می خندیدند و ذوق می شدند و هر دو خندان خندان پیشِ رسول درآمدند
 و حکایتِ عرب و عفی کردنِ شتر را باز گفتند ؛ همچنان حضرت
 18 رسول از کمالِ کرمِ خود چست برخاست و کنارِ دستارِ مبارکِ
 خود را تحتِ العُنُقِ بر آورده منحنی گشت تا امیر المؤمنین حسن و حسین

1 بر می کشید KB : بر می کشد Z || 2 عارف KZ : B — || حسام الدین K
 — BZ || 4 می نمود KZ : نمود B || 6 و B : KZ — || 11 که KZ : B — || 13 اشترا B :
 اشترا KZ || اشترا KZ : B — || می کرد KZ : B — || 15 شتر را KZ : اشترا B || 16 دستار BZ :
 دست K

9 بهر طفل ... کیتی کند : MN ، ج ۲ ، ص ۲۳۱۵/۴۲۲ ، MA ، ص ۱۷۹/۲
 10 چونک ... کشاد : MN ، ج ۴ ، ص ۲۵۷۷/۴۳۱ ، MA ، ص ۱۱/۳۹۲

- رضی الله عنهما بر پشتِ مبارکِ سیدِ راکب شده می‌خندیدند ، و او دو تا گشته در صحنِ خانه می‌گشت و بکبرات بجانبِ یمین و یسارِ خوَذِ عَف عَف عَف می‌کرد و ایشان را می‌خندانید و این حدیث را 3
می‌گفت که نِعْمَ الْجَمَلُ جَدُّکُمْ وَ نِعْمَ الرَّأْکِبَانِ أَنْتُمَا ؛ اکنون ما نیز در حقِّ عارفِ همین می‌گوئیم و همین می‌کنیم
- 6 (۱۰/۸) همچنان بزرگانِ اصحابِ روایت چنان کردند که حضرتِ چلبی امیرِ عارفِ رَوْحِ آلهُ رُوحَهُ در صغرِ سن در ملاحظت و بها چون درِ بی بها نظیرِ خوَذِ نداشت و چون بهاء ولد را ولدِ بها بوذ ، 9
در جمال و کمال یوسفِ ثانیث گفتندی ؛ چنانک حضرتِ جدش می‌فرمود :

شعر (رباعی)

- 12 روزی بخرابات گذر می‌کردند قومی که بمذهبِ تناسخِ فردند
سوگند باعتقادِ خوَذِ می‌خوردند کین یوسفِ مصرست که باز آوردند
- 15 و همچنان حسنِ صورتِ او بمثابتی و مهابتی بوذ که هیچ کس را امکانِ تکرارِ نظرِ بر رویِ مبارکِ او نبوذی و در آن آوانِ الوانِ کرامات و مغیباتِ روانِ گفتی و هرچه فرمودی در آن ایام واقع شدی و در میانِ خلقِ حالِ او مشهور گشته بوذ

(۱۱/۸) همچنان حضرت سلطان ولد حکایت کرد که روزی بر
 درِ مدرسه با اصحاب کرام نشسته بودیم ؛ می بینم که عارف استخوان
 سرِ گاو را بر پسمانی بسته می کشید ؛ سؤال کردم که امیر عارف چه
 حالتی این که میکنی ؟ گفت : سرِ امیر اُرْکُردیست که از نوآب
 سلطان بوذ و در سیواس مدرسه ساخته است و او مردی بوذ متمول
 و فضول نفس و بالطبع دون الطوع ، منکرِ خاندانِ ما بوذ ؛ بعد از
 سوم روز او را بقتل آوردند و خانِ مانش را یغما کردند و هنوز عارف
 پنج ساله بوذ و همچنان هر باری بدامنِ خود خاکی می آورد و گوری
 می ساخت که این از آنِ فلانست ، بعد از چند روز آن شخص می مرد
 و این حال اتفاقی نیست ، علی الدوام می کرد و می فرمود

(۱۲/۸) همچنان کبارِ اصحاب روایت کردند که روزی در مدرسه
 مولانا درآمده بوذ و فرجی خود را در محراب انداخته بنمازِ جنازه ایستاد ؛
 حضرت ولد پرسید که چه می کنی ؟ فرمود که نمازِ شیخِ حسام الدین را
 می گزارم و آن روز حضرت چلبی با اصحاب تن درست و سالم و لطیف
 حال در باغِ خود بوذ ؛ از ناگاه حالتی واقع گشته رنجور بشهر آوردند
 بعد از روزِ نهم از عالم در گذشت و این قسم کرامات و ضمیر دانی و اظهار
 اسرارِ نهفته حضرت چلبی عارف را بی نهایت بوذ

شعر (رمل)

18

بوذ پیشش سرِ هر اندیشه چون چراغی در درونِ شیشه
 هیچ پنهان می نشد از وی ضمیر بوذ بر مضمونِ دلها او امیر

T, II, 291; H, 803 ۵۵۱-۵۵۰ K آ ۲۱۹ ب- ۲۱۸ B آ ۲۳۷ Z ۱۲-۱۱/۸

4 ارکردیست BZ : ارکردیست K || 7 سوم KZ : سیوم B || 8 همچنان KZ : همانا که

19 - 20 بوذ... امیر: MN ، ج ۴ ، ص ۶۹۵/۳۱۹ - ۶۹۶ : MA ، ص ۲۱/۳۴۲

- (۱۳/۸) همچنان حضرت ولد نقل فرمود که روزی بر درِ مدرسه نشسته بودم ؛ دیدم که کوزکی کاسه هریسه بر کف گرفته می گذشت ؛ عارف بانگی برو زد که بیا ! چون بیامد کاسه هریسه را از دست کوزک بستند و در پیش خود نهاده بخورد و کاسه را پاکیزه کرده بدست کوزک داد و گفت : کاسه را بپوشان و برو ؛ مگر آن کوزک پیشترک رفت کاسه را بگشاذ و نظر کرد و دید که همچنان کاسه از هریسه مالا مال بود ؛ آن کوزک فریادی بکرد و بی خود شد ، باز گشت و بیامد مرید عارف گشته سالها در خدمت او نشوونما یافت
- (۱۴/۸) همچنان هم حضرت ولد عظم الله ذِکره روزی حکایت کرد که چون امیر عارف هفت ماهه شد ، از ناگاه در گُلوی او ورپی عظیم پدید آمد تا هفت شبانروزی شیر نخورد و شربتی نیاشامید و شب همه شب می نالید و ذوق حیات از جان والده اش بکلتی منقطع شده بود و جمیع اصحاب ملول و مُنَغَص گشته و من از دردِ آن حالت لیلًا و نهارًا مضطرب و بی قرار بودم و اطبّا از تدبیرِ آن عاجز مانده ، همانا که عارف را بردست گرفته بالای بامِ مدرسه بردم ؛ دیدم که حضرت پلنرم چون شیر مست سیر می کرد ، عارف را زیرِ قدمِ او نهادم و از نهادم بی خواست من فریاد و زاری بر خاست که البتّه عارف من می رود ، فرمود که فی فی بهاء الدین خاطر خوش دار ؛ عارف برای آن نیامد که بزودی بروذ ، چه ازو کارهای بوالعجب خواهد آمدن و درین عالم یادگارِ ما خواهد بودن ؛ فرمود که دوات و قلم بیاورند ،

T, II, 293 ; H, II, 303-4 ۵۵۲-۵۵۱ K آ ۲۱۹ B آ ب ۲۳۷ Z ۱۴-۱۳/۸

5 بیوشان BZ : بیوش K || 13 و من KZ : + از در نالان B || 16 و از نهادم BZ :

— K || 20 بیاورند KZ : بیاورید B

- قلم را بدست مبارک بر گرفته هفت خط دراز بر گلویش بکشید
و هفت خط دیگر بر عرض کشید و در آخر بنوشت که العَاقِلُ يُكْفِيهِ
الإِشَارَةُ؛ در حال آن ورم منفجر گشته از راه مری منصب شد،
و آن بوذ که عارف چشمها بگشاذ و طالب شیر ماذر شد؛ یاران
شاذها کردند و والده اش قربانها کرده بفقرا و مساکین تصدق فرمود؛
حضرت ولد شکرها کرده جهت شکرانه اصحاب ترتیب سماع کرد
و گویند: بعضی اصحاب تصور می کردند که هفت ساله خواهد بوذن
و بعضی هفتاد سال تأویل می کردند و هر خطی را ده سال می گرفتند
و چون حضرت عارف در سن چهل و نه سالگی رحلت فرمود یاران
فاضل و کبیر از طول و عرض آن هفت خط معلوم کردند که آن
هفت در هفت بوذه است و عمر آن پادشاه بر آن تقدیر منحصر
هفت گشته

12

- (۱۵/۸) همچنان روزی خدمت ملک الادبا مولانا صلاح الدین
ملطی رحمه الله که در فنون حکم بدیع الزمان بوذ، حکایت کرد که
حضرت جلال الدین عارف قدس الله سره در سن شش سالگی بوذ
و پیشتر من قرآن می خواند؛ چندانکه از در مدرسه اندر آمدی حضرت
ولد او را اکرام کردی و بر سر پا برخاستی و در محراب خود جا دادی؛
روزی از سر گستاخی گفتم: آخر عارف فرزند شماست، کبودی را

18

T, II, 294; H, II, 305

۱۵/۸ Z ۲۳۸ آ B ۲۱۹ ب K ۵۵۳

1 دراز KZ: + کشید B 7 بوذن KB: — Z 8 سان B2: — K 9 عارف BZ:

K — 10 هفت KbBZ: — K 11 هفت KB: — B 12 هفت KB: — Z

13 خدمت BZ: حضرت K 16 از در KZ: از B

چندین اعزاز کردن لازم نیست و اکابر این را نکرده اند ، بلکه غیب می کنند ؛ فرمود که فی نی ، چنین مگو و بر خلاف حال، اندیشه مکن و تشنیع خلق را بگذار ؛ والله والله همان ساعت که عارف از درِ مدرسه در می آید می پندارم که حضرت پندرم در می آید و خرامیدنِ او و نازان نازان رفتنش و حرکاتِ موزونِ او بعینه رفتارِ پندرم است و دایما در جوانی پندرم را بهمین صفت و صورت می دیدم و حرکاتِ سماعِ او مطلق بحرکاتِ مولانا مانند است ، چه عارف در زمانِ او شیر خواره بود و اگر بزرگتر بودی تأویل می کردم که بدیدن بسیار اکتساب کرده است ؛ چنانکه مردم موزون طبع از همدیگر شیوها و حرکتها می دزدند و خود را بیکدیگر تشبیه می کنند ؛ اما از آن عارفِ ما از سرِ فطانت و رزانتِ عقلی نیست ، بلکه موهبی است فی کسی

شعر (رمل)

بذلِ شاهانست این بی رشوقی   بخششِ محضست این از رحمتی
داذِ داوِ حق شناس و بخشش   عکسِ داوِ اوست اندر پنج و شش

15 (۱۶/۸) الحکایه : همچنان از متأخرانِ اصحاب منقولست که خدمتِ مغفورِ مرحوم اخوی مصطفی رحمه الله از جمله عاشقانِ خاندانِ بوذ و همزادِ چلبی عارف بوذ و همان روز که مذکور بوجود آمد حضرتِ مولانا از در درآمده ، پندرش اخوی صدیق التماس نمود که حضرتِ

T, II, 296; H, II, 306   ۵۵۴ K   آ ۲۲۰ B   ب ۲۳۸ Z   ۱۶/۸

2 فی نی KB ؛ + که Z ۥ حال KZ : جان B ۥ 3 که KZ : B — ۥ 14 بخش KB :

بخش اش Z ۥ 15 الحکایه KB : —

13 بذل ... رحمتی : MN ، ج ۴ ، ص ۷۱۷/۲۲۰ ، MA ، ص ۳/۲۴۳
14 داو ... شش : MN ، ج ۶ ، ص ۳۱۶۱/۴۵۲ ، MA ، ص ۱۲/۶۲۶

- خداوندگار نامش نهد ، فرمود که صدیق را مصطفی در خورست
و چون جوان شد و سرآمده جهان گشت بعد از تردد حضرت
ترتبه مقدس و تودد اصحاب چون آلت جاه و منصبش بیشتر شد
و برترتبه اکابر رسید و احباب و اتراب او متزاید گشتند استغنا نموده
طاغی شد و جمیع خلق قونیه را مغلوب غلبه خود گردانیده استیلای
عظیم نمودن گرفت و تمام جنود رنود محکوم حکم او بوذند و اکابر
قونیه باسر هم این حکایت را چند نوبت در بندگی حضرت ولد معلوم
گردانیده شکایت کردند و همچنان بطریق رفق و نصیحت پندرانه
و نیکخواهی حضرت ولد بملک و چند نوبت اشارت فرموده اصلاً متنبه
نشد ، بلکه امتناع نموده بمواجهه گفته باشد که تدبیر این مهمات را
از حضرت خداوندگار ما بهتر می دانیم و بی این قصد و تجبر آن
مهمات میسر و مقرر نمی شود ؛ شارا درین کارها مدخل نیست ،
عالم عرفان شما چیزی دیگرست ، فی الحال حضرت ولد انفعال عظیم
نموده فرمود که بیچاره را هفته دیگر عمر مانده است و هنوز ترک
فضولی و سرکشی نمی کند ، یکی هم از اصحاب اخی مصطفی که حاجی
کریمش نام بود ، جوانی بود معتقد و کتخدای شهر و صحبت بزرگان در
یافته چنان روایت کرد که چون اخی مصطفی برابر حضرت ولد
بجواب سرد مشغول شد ، از ناگاه تیری دیدم که در سینه او زدند
و من از هیبت آن بی خود گشتم ؛ همانا که حضرت ولد فرمود که
آنچنانست که او دید

1 فرمود KZ : B — 5-7 مغلوب... قونیه KZ : B — 9 نوبت Z : کرت KB

10 که BZ : + نامش K 11 بی KZ : B — 16 کریمش نام BZ : کریم K

- (۱۷/۸) و همچنان در آن ایام مگر شی^۱ حضرت سلطان ولد را
 بزرگی بسماع دعوت کرده بود و اصحاب در آن سماع مبالغه‌ها کردند ؛
 3 مگر اخی مصطفی از سرِ إعجاب و ملال گفته باشد که ازین پس مولویان را
 بسماع ما نمی باید خواندن که هیچ کسی را بحالِ جولان نمی دهند و بارانِ
 عزیز این سخن را بسمعِ مبارکِ چلبی عارف رسانیده از بی ادبیهای او
 6 باز گفتند ؛ حضرت چلبی عارف از حدّ بیرون رنجش نموده روزِ
 دوشنبه از سماعِ تربه^۲ مبارک بیرون آمده با گویندگان و خلقِ انبوه
 9 سماع کنان روانه شد و خلایقِ شهر در پی او می دویدند ؛ همچنان تا
 آستانه^۳ او که آشیانه^۴ رنود بود راند ؛ اول بار که از در درآمد لوله^۵
 چشمه اش را بگرفت ، دوم بار قالیچه^۶ اخی را که بر صدرِ صُفّه
 انداخته بودند سرنگون انداخته روغنِ قندیل را فرو ریخت و تمامتِ
 12 رنودِ خون خوار ایستاده بودند و خشک گشته و کسی را زهره^۷ آن
 نبوذ که نطق زند و اخی مصطفی پنهان گشته از دور افعالِ چلبی را
 مشاهده می کرد ؛ همچنان سماعها کرده این رباعی را فرمود :

شعر (رباعی)

15

آنها که از آن جناب برخوردارند   بس تندرو و شیردل و عیارند
 ز نهار مزین پنجه بذبیشان کیشان   صد همچو ترا خورده و برده دارند

T, II, 297; H, II, 307

۱۷/۸ Z ۲۳۸ ب B ۲۲۰ آ K ۵۵۵

1 همچنان Z : هم K همانا که B || مکر Z ~ شی KB || 4 جولان B : حضور K ||

چیزی Z || 10 که BZ : — K || 15 شعر BZ : رباعی K || 16 ه که KZ : — B ||

ط قتل و B KZ : ورنه B

- و فرمود که مولویان را بعد ازین درین خانه کاری نیست و بزودی بیرون آمد و تا مدرسه مبارک رقص کنان می رفت و در مدرسه مولانا تا نماز شام سماع بود و همچنان از آن روز تا غایت در خانه اخوی مصطفی جمعیت 3 و سماع نشد و جماعتی که بوذند بعضی را کشتند و بعضی متفرق گشتند و بعد از چهارم روز یحیی خان ولد قرمان بشهر قونیه درآمده اخوی مصطفی را با رندان گُربُز بقتل آورده همگان را سر و تن برهنه در 6 دروازه سلطان سرنگون بینداختند ، چنانکه قالیچه را انداخته بود ؛ همانا که شهنشام حضرت عارف اصحاب را اشارت کرد تا بر سر مرد شان فرشها نهاده تا سمرگاه نگاه می داشتند تا مبادا که سگان بازار 9 فساد کنند ؛ عاقبه الامر هم حضرت عارف بر خاست و پیش یحشیخان رفته شفاعت کرد تا ایشان را بر گیرند ؛ بشفاعت او بزرگ بر گرفته بر در آستانه اش دفن کردند اِلٰی رَحْمَةِ اللّٰهِ تَعَالٰی ؛ و آن روز چه 12 اشکها از دیدگان مبارک می راند و تأسفها می خورد و می گفت :

شعر (مضارع)

- خود کشته عاشقان را در خوششان بسته 15
و آنگاه بر جنازه هر یک نماز کرده ، آخر الامر عفو فرموده
مرحمت نمود

- 18 شعر (رمل)

شکر می کرد آن شهید زرد خد کان بزد بر جسم و بر معنا نزد
جسم ظاهر عاقبت هم رفتینست تا ابد معنی بخواهد شاذ زیست

4 سماع BZ : سماعی B 6 آورده KZ : آوردند B در KZ : — B 13 می راند KZ :
راند B 14 شعر KZ : — B 19 هم KZ : — B

و چون رعایتِ عهدِ اولیا نکرد و از اعتقادی کو داشت تحولِ نمود
و اعتمادِ بر زر و زورِ جوانی کرده بذآن قدر مغرور و مسرور شد ،
لاجرم از عالمِ غیبِ غیرتِ الهی تیغِ قضا را بر گلوی ایشان رانده
عبرتِ اولوالابصارشان گردانید ، تا از عظمتِ غیرتِ اولیا واقف
گشته از تازگی حالِ ایشان پُرسان و ترسان باشند

شعر (رمل)

حق از آن پیوست با جسمی نهان   تاش آزارند و بینند امتحان
بی خبر کآزارِ این آزارِ اوست   آبِ این خم متصل با آبِ جوست
ز آن تعلّق کرد با جسمی اله   تا که گردد جملهُ عالم را پناه
همچنان تمامتِ وفودِ رنود از آن هیئت تایب گشته و فرجها پوشیده
میردِ مخلص گشتند

(۱۸ / ۸) الحکایه : همچنان حضرتِ سلطان العارفين چلبی عارف
قدّس الله سرّه العزیز روزی حکایت کرد که پیوسته حضرتِ
سلطان ولد میخواست که من تأهل کنم تا مرا خانه و جمعیتی باشد
والبته من راضی نمی شدم و عالمِ مجرّدی و فراغت را دوست می داشتم ؛
روزی باصحاب بتفرّجِ باغها رفته بودیم ؛ همانا که اوایلِ فصلِ پایز بود
و در باغها انگورها بغایت رسیده و دوشاب می پختند و من شبهنگام مراجعت

T, II, 300 ; H, II, 309   ۵۵۷ K آ ۲۲۱ B ب ۲۳۹ Z ۱۸/۸

4 گردانید KZ : گردانیده B || ۷۲ حق KZ : چون B || با جسمی KB : با
اسمی Z || 12 حضرت KhBZ : — || 16 باصحاب KZ : با اصحاب B

7 حق ... پناه : MN ، ج ۱ ، ص ۲۵۱۹ / ۱۵۵ - ۲۵۲۱ ؛ MA ،

ص ۶۷ / ۸۶

- نموده از یاران پیشتر کت اسب را راندم و در میان زقاق باغها که می رفتم چون
 بحوالی^۱ فخرالنسا رسیدم از ناگاه دو طفلک^۲ خوب روی روحانی پیش من
 3 دویدند و خدمت کرده یکی از جانب راست و یکی از طرف چپ دو دسته گل
 بدست من دادند تا بر ایشان نظر را تیز کردن هر دو غایب شدند و گل دستها
 در دست من مانده در بغل کردم ، عجب حالتی و جیرقی در من پذیرد
 آمد ، بیخود وار اسب را دوانیدم و بحضرت^۳ تربه^۴ مبارک رسیده
 6 آنچ دیده بودم و داده بودند باصحاب کرام و والده^۵ خود باز گفتم
 و نشان نمودم ؛ همگان شاذان شدند ؛ علی الصباحی چون این خبر خیر
 بحضرت^۶ پذیرم رسیده مرا خواند و گفت : بشارت باذ که ترا از اشارت
 غیبی دو فرزند^۷ ارجند خواهد بودن ؛ باید که سخن مرا قبول کنی
 و بتزوج^۸ رضا دهی ؛ همان بود که تدبیر^۹ تزویج کرده متأهل شدم
 12 و از عنایت خدائوندگار و یمن^{۱۰} همت^{۱۱} والد^{۱۲} بزرگوار حق سبحانه
 و تعالی دو فرزندم بخشید بزرگین را حضرت پذیرم امیر عالم نام نهاد
 و کوچکین را امیر عادل نام فرمود ، آیدهما^{۱۳} الله^{۱۴} بنور الیقین^{۱۵}
 15 و آبد^{۱۶}هما^{۱۷} الی یوم الدین^{۱۸} و همچنان لقب شاه زاده را بهاء الدین
 گفت و امیر عادل را مظفر الدین خواند و سالها آن دسته گل را
 حضرت کرا کا نگاه می داشت و بخاتونان صادق برگک^{۱۹} برگک می بخشید که
 اصلا طراوت و رنگ^{۲۰} آن متغیر نگشته بود و از بویش مشام^{۲۱}
 18 عالم معطر می شد

6 رسید : KZ : رسیده B || 11 تزویج : KZ : بتزویج B || 13 پدرم : KB : —

Z || 15 آیدها : KB : آیدها Z || 16 عادل را : KB : عادل Z || آن : KZ : این B ||

18 آن : KZ : او B

- (۱۹/۸) الحکایه : همچنان اکابر یاران مثل مولانا تاج‌الدین ابن نقیب معید انا بکیه و خدمت شیخ مجدالدین افسرائی که شیخ الشیوخ مصر شده بود و مولانا بهاء‌الدین شنگک منجم و غیرهم رَحِمَهُمُ اللَّهُ چنان روایت کردند که در زمانی که قازان خان بنوی پادشاه شده بود حضرت چلبی عارف را هوسی شد که ممالک عراق عجم را تفرج کند و اکابر آن دبار را در یابد، همانا که با جماعتی مقابل عزیمت اُردُو فرموده روانه شدیم؛ همچنان روزی حضرت در راه ارزن‌الروم در صحرائی نزول کرده بود؛ از ناگاه فوجی بازداران از طرف روم رسیده برابر ایشان فروز آمدند. مگر سرور آن طائفه جوانی بود بغایت معتقد و صادق و عارف و از امیر زادگان سلطان روم بود و او را معروف طومان بک والد قلاوژ گفتندی و او امیر شکار خان بود و تمام قوشچیان پادشاه زیر دست او بوذند و او در تربیت و اهتمام انواع مرغان شکاری قوت عظیم داشت. همچنان سُنْقُری سپید بر ساعد خود نشانده برخاست زیارت حضرت چلبی آمده سلام داد و سر نهاد و دستبوس چلبی کرده فرو نشست و هنوز آن امیر فقیر نهاد بحضرت چلبی نرسیده بود و سابقه صوری نداشت؛ بعد از تناول طعام بمعانی و کلام مشغول گشته بغتة حضرت چلبی مرغ را از دست او بستند و سر کلاه را برگرفته بر اوج هوا پران

T, II, 302; H, II, 310

۱۹/۸ Z ۲۴۰ B ۲۲۱ K ۵۵۸

- 3 بهاء‌الدین KBZ : + شیخ Zh 4 که KZ : B 6 عجم را KBZh : Z
7 حضرت Z : KB 11 بوذ KZ : B 12 قوشچیان KZ : + آن B
13 قوت KB : عادت Z 14 سقوری KB : سقوری Z
15 حضرت BZ : K 16 چلبی KZ : B 17 مشغول KBZh : B

- کرد ؛ همچنان شهبازِ وحشی پروازکنان پَرّ واز کرد و نا پندید شد
 3 و همگان از آن حالت در دریای حیرت فرو رفتیم ؛ همانا که ولدِ قلاوز
 فریاد کنان برخاست و جامه‌ها را بر خود چاک زد و تشنیه‌ها می‌زد که
 من در بندگیِ خان چه گویم و چه جواب دهم؟ که این چنین مرغِ قیمتی
 6 ضایع شد و من در تحصیلِ این مرغِ چها کشیده‌ام و چند کوشیده و چه
 خرج‌ها کرده تا او را از ولایتِ سلخات از بحر گذرانیده بمن آوردند
 و پیشین بحضرت پادشاه ابلجی رفته است که این چنین مرغی نازنین
 9 می‌آورند و مرا همگی اومید بر او بود که مرا سویرغامیشی کرده تشریفات
 ارزانی فرماید ؛ حضرت چلبی جواب فرمود که البته می‌خواهی که آن
 باز باز آید؟ گفت : ای والله می‌خواهم و بشکرانه آن. هرچه از عالم
 12 غیم و عینم حاصل شود فدای یاران می‌کنم ؛ در حال چلبی برخاست
 و کلاه مبارک خود را از سر فرو گرفته سه بار بانگ کرد که
 بحرم و قربت مولانا شهبازا باز آ! و همچنان اصحاب ما و نوکران
 15 او مترقب گشته بودیم که آن مرغ از جوّ هوا هویدا شد و همچنان
 بازی کنان آهسته آهسته بیامد و بر سر کلاه شاه بنشست ، حضرت
 چلبی مرغ را بگرفت و بدست آن امیر داد و کلاه را بر سرش نهاد ؛
 18 ولدِ قلاوز بیکوڑ وار سر نهاد و مرید شد و سه سراسبی نیکو
 پیش کش کشیده دو هزار دینار نقد در باخت کرد و تا شهر تبریز
 ملازم خدمت آن حضرت بوده آن چنان میر شکاری چنان شکار
 میر ما شد که یکدمه مفارقت را امکان نبود و پیوسته این غزل را

3 که KZ : — B 7 پیشین KZ : پیشتر B 8 رفته است KB : رفته Z 8 ۱۱
 KB : — Z 13 شه KZ : — B 18 پیشکش KZ : پیش B 9 ما KZ : — B ۱۱
 شد KZ : باشد B

وِردِ خود ساخت و می خواند و مستیها می کرد و سروذها می گفت :

شعر (مضارع)

3 میرِ شکارِ من که مرا کرده* شکار

بی تو نه عیش دارم و فی خواب و فی قرار

الی آخره

6 و چون بمبارکی بشهرِ تبریز وصول افتاد اجازت خواسته آن مرغ را

بحضرتِ خان برده بغایت مقبولِ حضرت شد و از مقربان و ایناقانِ

قان گشته همان روز سی سراسب و شصت هزار عدد بخشیده پس

9 خوردِ خود را بدو داد ، از سرِ تعظیم چو ک زده برآشامید و آن

در توره* ایشان سویرغامیشی* عظیم باشد و همچنان در ولایتِ دانشمندیه

چندین دیهانش بخشیده اورا تیغارِ یرلیغ مخصوص گردانید و آن یگانه*

12 عالم همه را فدای حضرتِ چلبی کرده تا آخرِ عمر سال بسال وظایف

می فرستاد و بندگیها می کرده رحمه الله و اَبْقَى الْبَاقِیْنَ

(۲۰ / ۸) همچنان روایت کردند که بعد از چند روز خدمتِ ولدِ

15 قلاوز طومان بگ مگر حکایتِ باز را و کراماتِ چلبی را در حضرتِ

پادشاه باز گفت و خان را بدیدنِ چلبی رغبتِ عظیم شد ، فرمود که

اگر توانی اورا بستان و بیا ؛ چون طومان بگ حال را بحضرتِ چلبی

- عرضه داشت اصلاً بدیدنِ خانِ رضا نداد ؛ چندانک الحاحِ نمود
 ممکن نشد ؛ فرمود که مصلحتِ او در آنست که ما او را نبینیم و از
 دور دعای دولتِ سلطانِ عادل می‌کنیم که آمُرْعُ الدُّعَاءِ إِبْجَابَةً 3
 دَعْوَةُ الْآخِرِ لِأَخِيهِ بِالْغَيْبِ و بدرویشی خود مشغول می‌باشیم ؛
 همانا که این قضیه را در حضرتِ پادشاه گفته او را رغبتِ یکی
 در هزار شد ؛ فرمود که تا وزرای کرام درین باب تدبیری کنند که 6
 من روی مبارکِ او را یکبار ببینم ، ملکه ایلترمش خاتون فرمود که
 من ترتیب جمعیتی کنم و او را سماع دهم تا دیدارِ مبارکِ او دیده
 شود و فرزندِ شیخ الاسلام را فرستاده دعوت کنم ؛ ممکن که لطف 9
 فرموده تشریف دهد ، همچنان فرزندِ شیخ الاسلام آن دیار را با خواص
 حضرتِ فرستاده بسماع دعوت کردند ، اجابت فرموده با اصحابِ کرام
 اقدام نمود و شیخ زاده عزیز در راهی که می‌رفتند بکلی رבוذه چلبی 12
 شد ؛ چون بخیمه خاتونِ پادشاه ایلترمش درآمدند بعد از قراءتِ
 قرآن مجید و تلاوتِ غزلیاتِ حضرتِ چلبی بسماع شروع فرموده چند
 رباعیاتِ عجیب فرمود و شورهای عظیم نمود و این رباعی را گفت : 15

شعر (رباعی)

- بالایم اگرچه می‌نمایم پستی هشیار در آن دم که آید مستی
 در ما به ازین نظر کن ای جانِ جهان ما را نتوان دید چنین سردستی 18

2 ما BZ : من K || 4 می‌باشیم KZ : می‌باشم B | 6 تدبیری KZ : تدبیر B
 8 ترتیب جمعیتی KZ : ترتیبی جمعیتی B || او KZ : B - 10 همچنان فرزند Z :
 همچنان B فرزند K || 11 با اصحاب KZ : با اصحاب B || 12 بکل KZ : یکی B || 13 ایلترمش KB :
 ایلترمش Z || 14 فرموده KZ : فرمود B || 16 شعر B : رباعی KZ || 17 a اگرچه KZ :
 اگر B || جان : + و KBZ

- همچنان خان بصد دل و جان محب آن سلطان شد و از دور تفرجها می کرد
و حیرت می نمود آخر الامر ایلترمش خاتون چندین عطایا و تشریفات فرموده
از جمله³ مریدان گشت و شیخ زاده مرید گشته میخواست که چلبی را داماد
کند راضی نشد و پادشاه اسلام از محبت ایشان بخاندان حضرت
مولانا ارادت عظیم آورده بیدار شد و دم بدم از خدمت مولانا
قطب الدین شیرازی و همام الدین تبریزی و خواجه رشید الدین و مشایخ⁶
کبار آن دیار و از خدمت براق براق سوار رحیمهم الله
احوال مولانا را می پرسید و ابیات او را تفسیر می طلبید و چون خدمت
مرحوم قدوة الخلفا مولانا مجد الدین اتابک مولوی بحضرت پادشاه⁹
رسید و از عظمت قربت و مکاشفات خداوندگار بیانها کرده براهین
نمود، بکلتی جان خان را سغبه⁷ مولانا کرد و این غزل را که مولانا
فرموده بوذ بیان کرد¹²

شعر (رمل)

- چو یکی ساغرِ مردی زخمِ یار بر آرم
دو جهان را و نهان را همه از کار بر آرم¹⁵
توز تاتار هراسی که خدا را شناسی
که دو صد رایت ایمان سوی تاتار بر آرم
الی آخره¹⁸

پادشاه تقرير کرد؛ فرمود که جهت او لپاچه ساخته مجموع
ابیات را در آنجا بنویسند و زر دوخت کنند و چون بر تخت نشستی آن را

2 نمود KZ: نمود B || الترمش KB: الترمش Z || فرموده KZ. فرمود B ||

3 داماد KB: داماد (!) Z || 3 واز KZ: — B || 4 مولانا را KB: مولانا Z ||

7 سغبه KZ: + خود B || 7-8 مولانا ... بیان کرد KZh: — ZB || 14 نشستی KZ: — B ||

پوشیدی و تفاخر نمودی که مولانای روم این غزل را برای من فرموده
 است چه رایت ایمان را درین زمان میان مغول من افراشتم و این
 طایفه مسلمان این ساعت شدند؛ همچنان مجدالدین اتابک مولوی،
 3 سلطنت روم را جهت سلطان علاءالدین پسر فرامرز حاصل کرده
 خوبشتن اتابک او شد و جمیع ممالک روم را مسخر گردانید او را
 6 در تختگاه دارالملک قونیه بسلطنت نشاند و بشکرانه آن حضرت سلطان
 ولد و چلبی عارف را و اصحاب کرام را بانواع بندگیها کردند

(۲۱/۸) الحکایه : همچنان منقولست که در سفر دوم چون
 حضرت چلبی عارف قدّمس لله سِرّه العزیز بمبارکی بشهر مرند رسید
 9 و جماعتی در بندگیش ملازم بودند از علما و امرا و از آنها یکی امیر
 یگانه محمد سکورجی بود که از جمله مریدان حضرت ولد بود
 12 و از مقربان کیفاتو خان و یکی دیگر پولاد بگ بود ولد جیجا که از
 اینان غازان بود و همچنان در باغچه نزول کرده یاران بطبخ طعام
 مشغول گشتند؛ مگر حضرت چلبی سیرکنان تاکنار باغچه رفته گوشه
 دید در غایت خوبی؛ از یکی پرسید که این چه خانه است؟ او از آن
 15 کیست؟ گفت: این زاویه شیخ جمال الدین اسحق مرندیست و او مردی
 بود صاحب حال و اهل ریاضت و متعبّد و گوئیا معبد اهل مرند او
 18 بود و از خود شعرها گفتی و بعضی غزلیات مولانا را مجابات ساختی در
 غایت رکاکت و دعوی کردی که من مظهر مولانای روم؛ همانا که

T, II, 308 ; H, II, 314

۲۱/۸ Z ۲۴۱ ب B ۲۲۲ ب K ۵۶۲

6 الملك KZ : الملوك B || 12 بود KZ : B || جیجا که KZ : جیجا B ||

13 بطبخ KB : بطبخ Z

حضرت چلبی با چند یاری بر خاست و بدیذنِ شیخ اسحق رفت و چون
از درِ خلوتِ شیخ در آمد سلام داد و بنشست و یاران بر در ایستاده
3 بودند ؛ شیخ گفت : هئی جوان از کجائی؟ چرا سر نهادی بمن وزمین
بوس نکردی؟ فرمود که از ملکِ روم ؛ گفت : نیکو گفنی ،
بدانک من سرِ مولانای روم ؛ از ناگاه حضرت چلبی بانگی بر وی
6 زد که ای خیرِ ناخلف ! سرِ سگانِ کوی او هم نیستی ؛ تو از کجا
و این لافِ دروغ از کجا؟ و این بیت را گفت :

شعر (رمل)

9 مغزِ خر خوردی مگر تا از عما پشه را خوانی تو همراهِ هُما
ای خری کین از تو خر باور کند خویش با تو هم سِر و هم سر کنند
فی الحال شیخ اسحق بر خاست و حضرت چلبی را چنان محکم بگرفت که
12 توان گفت ؟ حضرت چلبی او را همچنان برداشته بر زمینش زد
وسیلی چند بر قماش فرو کوفت و می خواست که بیکبارگی افکارش کند ؛
مردم شهر غلو کرده غلبه عظیم شد ؛ یاران بخدمتِ شمس الدین محمد
15 سکورجی و پولاد بگگ خبر کردند با غلامانِ خود شمشرها کشیده
حمله کردند ؛ جمله از پیشِ ایشان گریزان گشته حضرت چلبی را
از میانه برگرفته روان شدند ؛ همچنان شیخ اسحق نعره ها می زد

9 b همراه KZ : از B 12 حضرت ... او را Z ~ همچنان KB 15 بکی

KB : Z — 17 میانه : میان KB

9 مغز ... هما : MN : ج ۳ ، ص ۲۷۳۵ / ۱۵۵ ، MA : ص ۲۸ / ۲۶۳

10 ای خری ... سر کنند : MN ، ج ۳ ، ص ۶۹۴ / ۳۹ ، MA : ص ۲۱ / ۲۰۸

- و شورها می نمود که آن جوان را زدم ، چنانکه سه روز بیش نریزد ؛
 یاران چون طعام خوردند گوج کرده راه تبریز گرفتند ؛ شیخ
 اسحق را بعد از سوم روز حالتی پیدا شد ، بر بام زاویه برآمده تواجد
 3 می نمود و می غرید و چرخها می زد ، از ناگاه از کنار بام فرو افتاد
 و جان تسلیم کرد ؛ غربو از نهاد شهریان برخاسته درین حالت حیران
 ماندند که آن جوان روی چه کس بود ؛ مگر او پنهانی ولی خدا
 6 بود که آنچ شیخ ما برای او گفت برو گشت ؛ چون حضرت چلبی
 از تفرج تبریز عودت نموده باز بمرد رسید ، اهالی شهر استقبال
 کرده بندگیهای کردند و اغلب مردم مرند مرید شدند
 9

- (۲۲/۸) الحکایه : همچنان اکل الاصحاب مولانا صلاح الدین
 ادیب رحمه الله خبر چنان داد که مصحوب حضرت چلبی عارف بولایت
 ولد منشا مسعود بگگ رفته بودیم و او از جمله محبان خاندان بود ؛
 12 شبی ترتیب جمعیت کرده علما و مشایخ آن ولایت را جمع کرده و حضرت
 چلبی را سماع داد و همچنان ایشان را هم شیخی بود مردی تُرک ،
 اما روشن دل و ساده ؛ چه اوقات هر چه گفتی واقع شدی و ترکان
 15 ترکان را درو اعتقاد عظیم بود و او را هم آواز داده بودند ؛ همانا که چون
 از در درآمد بی آنکه بمحضرت چلبی سلام دهد و التفات کند بفراغت تمام
 بگذشت و بر صدر بنشست وزیر لب چیزی می منکید و می بافت ؛ بعد از آنکه
 18

T, II, 310; H, II, 316

۵۶۴ K آ ۲۲۲ آ ۲۴۲ Z ۲۲/۸

- 3 شد KB : شده Z || برآمده Z : KB || 5 بر خاسته BZ : بر خاست K ||
 8 نموده Z : نمود KB || 9 شدند KB : کشتند Z || 10 الحکایه KB : Z || 11 حضرت Z :
 — KB || 15 - 16 ترکان ترکان KZ : ترکان B || 17 بمحضرت BZ : حضرت K || چلبی BZ :
 چلبی را KZh || 18 بر صدر KB : بصدر Z || از آنکه KZ : از آن B

حضرت چلبی بسام شروع فرمود شیخ را از گریبان کشان کرده در میان آورده این رباعی را گفت

شعر (رباعی)

عُشَّاقِ قَدَمِ چو در ره نیست نهند از هسنی غیر دوست کلتی برهند
زین زندگی مزورِ نا بر جای فانی گردند و عاشقانه بجهند

- ۶ و او را از دست بگذاشت ؛ فی الحال بیفتاد و کف کردن گرفت ،
بعد از دوم روز شیخ تُرک ترکِ عالم کرده وفات یافت ؛ همچنان
غلغله عظیم در میانِ امرا افتاده مسعود بگک بغایت ترسید. و خلائقِ
۹ آن ولایت فوج فوج مرید می شدند و بندگیها می کردند ؛ صباحی
مسعود بگک برخاست و بنیاز تمام بحضرت چلبی آمد و تمهیدِ عذر کرده
پنج نفر غلام و کنیزک و ده سر اسبان نیکو و ده پاره چوقای سقر لاط
۱۲ باریک و بیست پاره صوفِ مربع احسان کرده و از نقود فلوری و نقره
مبالغی فرستاد و مرید چلبی شد بعنایتِ الهی مخصوص گشته فرزند
دلبنده خود شجاع الدین اورخان را مرید ساخت رَحِمَهُمُ اللهُ تَعَالَى
(۲۳ / ۸) همچنان نقلیست درست اَظْهَرُ مِنَ الشَّمْسِ ، وَابْتِیْنُ
۱۵ مِنَ الْأَمْسِ ، که روزی حضرت چلبی عَظَّمَ اللهُ ذِکْرَهُ در شهر
سیواس از سماع بزرگی بیرون آمده بود و بزایوه اصحاب می رفت ؛
۱۸ مگر ره گذری بهنگامه رسیدند که خلائق بی شمار بر آنجا گرد آمده
بودند ؛ دید که یکی در میانه سر در پیش انداخته با خرده سنگها بازی

T, II, 310; H, II, 316 ۵۶۴ K آ ۲۲۴ B ب ۳۴۲ Z ۲۳ ۸

۱۱ سقر لاط Z : سقر لاطی KB ۱۲ مربع KZ : — B ۱۷ سماع Z : سماعی KB ۱۱

۱۹ در میانه KZ : میانه B

- می‌کند و بآرمی مُهملات می‌گوید و ترهات می‌بافد و آن جماعتِ عوام
 سر می‌نهند و گِرداگردِ او آشها و حلواها و میوها نهاده از هر یکی
 می‌خورد و از آنجا بذیشان می‌اندازد؛ حضرت چلبی شکلی دید پَریشان 3
 و درهم رفته و از دودِ کلخن سیاه و تیره گشته؛ ناختانِ دست و پایش
 بغایت دراز شده و چشمهای ازرقش از رَق درخشان تر گشته؛ پرسید
 که این چه کس است؟ یکی از توابعِ او جواب داد که قطبِ عالم، سرِ 6
 آدم خواجه، ارزُوم است که آرُزِ روم است و گویند که او را حالاتِ
 عجب بود؛ چنانکه از مغیباتِ سفلی خبر می‌داد و اغلب واقع می‌شد
 و آن مبنی بر ایحاء و حیِ شیطانی بوده، چنانکه قرآن مجید می‌فرماید 9
 وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَىٰ أَوْلِيَائِهِمْ* (۱۲۱/۶)، چنانکه وحی
 ملکی مُلکِ انبیاست و وحی القلب والالهام از آنِ اولیاست ولیکن
 انعامِ عام تمیز و فطانتِ آن ندارند تا فرقی توانند کردن میانِ حق 12
 و باطل و راست و دروغ

شعر (رمل)

- پیش حالی بین که در جهلست و شک 15
 صبحِ کاذب صبحِ صادق هر دو یک
 صبحِ کاذب صد هزاران کاروان
 داد بر بازِ هلاکت ای جوان 18
 نیست نقدی کش غلط انداز نیست
 وای آن جان کش محک و گاز نیست

5 ازرق KB: ارزق Z || 7 حالات Z: حالت KB || 9 قرآن KZ: در قرآن B

15-20 پیش ... کاز نیست: MN، ج ۴، ص ۳۷۸/ ۱۶۹۲-۱۶۹۴؛

MA، ص ۱۷/۳۶۸-۱۹

و حقیقتِ کار آنست که ولی را ولی داند و قطب را قطب شناسد
و عالم را عالم ادراک کند و عارف را عارفی تواند تعریف کردن و لا
يَعْرِفُ اَهْلَ الْفَضْلِ اِلَّا اُولُوا الْفَضْلِ 3

شعر (رمل)

مر ولی را هم ولی شهره کند هر کرا او خواست با بهره کند
باقی حشراتِ مردم که در مرتبه، اُولَئِكَ كَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّ 6
(۱۷۹/۷) اند، در همه حال مقلدِ انبیا و اولیا گشته اند و چون
نظری باطنِ فاطن و ضمیرِ منیر ندارند هر باطلی را بامیدِ آنک حق
باشد معتقد می شوند و بکراماتِ ظاهر و ربوِ دیو مغرور می گردند 9
و نمی دانند که معامله آن مردم با مَرده شیاطین است و از عالمِ ارواح
و سرِّ الواح بی خبرند و از جاده متابعتِ محمدی دور دور افتاده اند
و همچنان حکمتِ ظهورِ مظهرِ ایشان برای اغوای اشقیاست و بیضیدها 12
تَتَبَّيْنُ الْاَشْيَاءُ وَظُهُورِ مَظْهَرِ اُولِیَا جِهَتِ ارشادِ ارواح
اتقیاست و لا یُحِیْطُوْنَ بِشَیْءٍ مِنْ عِلْمِهِ اِلَّا بِمَا شَاءَ (۲۵۵/۲)

شعر (رمل)

تا توانی ای حکیم هندسه 15
وحی را یکسان بدان با وسوسه
صاحبِ وحیست در خود صد جهان 18
و آن دگر مردیست لیکن یک کسه

2 KB تواند ~ تعریف Z || 8 ندارند KZ : ندارد B || 11-12 و از جاد ...

همچنان KZ : — B

5 مر ولی را ... بهره کند : MN ، ج ۲ ، ص ۲۳۴۹/۲۷۷ ؛ MA ، ۱۷/۱۰۶

- و چون حضرت چلبی این را شنید که قطب عالمش گفتند غیرتِ ولایت جوشان گشته خروشان از اسب فروذ آمده در میان آن هنگامه درآمد و سه بار سیلی محکم بر گردن آن مَبْهُوت فرو کوفت تا حدّی 3 که پیشانی‌ش بر زمین سائید و بانگی بر وی زد که دَکَّان بر گیر؛ همانا که رندان سیواس و عوام پر و سواس از هر طرفی در جوش آمدند و فتنه عظیم برخاست و بیکدم شهر سیواس در هم رفت و شمشیرها و کاردها 6 کشیده چلبی را در میان گرفتند و از طرفی دیگر رندان قونیه و قیصریه و لشکر عرب نوین سوار گشته قصدِ هلاکِ مردم کردند و قیامتی برخاست و آن زمان عرب ولد سمغار نوین حاکم شهر سیواس بود و مرید 9 خلص حضرت چلبی و خدمتِ اخی محمد دیوانه رحمه الله در قیدِ حیات بود با تمامِ اخیان و بزرگان پیش آمده مردم را از همدیگر جدا کردند؛ همانا که اخی محمد دیوانه گفت: حقیقت بدانید که حضرت چلبی 12 عارف سلطان زاده عالمیانست و نقدِ سرّ مولاناست و قطبِ ابدالانست و شیخِ ارزِ روم ما نیز بقولِ شما از جمله بدلای روم است؛ و خاک نشینِ شهر است و چندین سالست که مجاورِ مزابل و کلخن است؛ 15 حالیا این بزرگ از سر غیرت سترک بر وی دستی راند و بروراه بُرید و اشارت فرمود که دَکَّان بر گیر؛ پس مصلحت ما در آنست که از دور تفرّج کنیم و مراقبت نمائیم تا عاقبت راه وا که می‌گردد 18 و ازین نیز چه می‌زاید ببینیم و آن بود که حضرت چلبی شوریده حال همان ساعت عزیمتِ توقات فرموده بعد از هفتم روز شیخِ ارز روم از عالم

1 شنیذ Z: شنود B ببید 7 از طرف KB: از هر طرف BZ 9 سمغار KB: 1
 11 اخیان KZ: 10 اخی KB: 12 اخیار B: 18 عاقبت KBZ: + حال Zb

وجود بعدم پیوسته علی الصباح حضرت چلبی باز بسیواس تشریف داد؛ همانا که اکثر خلائق سیواس از رندان و آزادگان و بزرگ زاذگان و حفاظ و سید محتسب بنده و مرید شدند و دود آن درویش کلخن تاب آتش نشین فرونشست و خدمت اخی محمد دیوانه جمعیتی عظیم ساخته از نو مرید شد و از سلک عاشقان صاحب ملک گشت

(۲۴/۸) الحکایه : همچنان منقولست که چون حضرت چلبی بمبارکی بقونیه وصول یافته بدستبوس حضرت ولد مشرف شد و سر نهاد ، نرمود که عارف آن مفلوک مبهوت را بکدام دست زدی بیار تا بیوسم و بر چشمهای مبارکش بوسها می داد و تحسینها می کرد و می گفت که والله اگر عارف ما را هیچ کراماتی و منزلتی در عالم نباشد اینش کافیست که گردن او را زد و از عالم فتورش رهانید و خلق گمراه را براه آورد

شعر (رمل)

کشته شد ظالم جهانی زنده شد مریکی از نو خدا را بنده شد

(۲۵/۸) الحکایه : همچنان کرام اصحاب روایت کردند که روزی در خانه بزرگی جمعیت عظیم شده بود و اکابر قونیه از علما و شیوخ

۲۴/۸ - ۲۵ Z ۲۴۴ آ B ۲۲۴ ب K ۵۶۸

T, II, 315 - 6; H, II, 320 - 21

4 دیوانه KZ : R 7 الحکایه BZ : K 11 ما را KB : ما Z 11 در
عالم Z : KB 12 فتورش KB : فتون Z 17 بوذ KB : Z
15 کشته ... بنده شد : MN ، ج ۳ ، ص ۲۵۰۳/۱۴۲ ، MA ، ص ۱/۲۵۸

وامرا و فقرا حاضر بودند و حضرت ولد در آن مجمع چندانی معارف
و معانی فرمود که در بیانِ تقریر آید؟ همانا که حضرت چلبی شورهای
عظیم کرده این رباعی را گفت

3

شعر (رباعی)

شاهاکمرو تاج و نگین می بخشی   دل را بنظر نورِ یقین می بخشی
سرمایه عارفانِ عالم همه را   هر لحظه بینده کین می بخشی 6
دستار و فرجی را بگویندگان ایثار کرد؛ همچنان حضرت ولد بلطف
تمام درکنارش کشیده بی نهایت عنایت فرمود و شاشی نیکو و جامه
حریرش فرستاد و پیوسته می فرمود که عارفِ مادرِای ولایت است 9
واز نورِ پذیرم مالا مالست

(۲۶/۸) الحکایه: همچنان اعزه اصحابِ عظام چنان روایت
کردند که روزی حضرت چلبی در تربه مقدّس در سماع بود و آن روز 12
از حد بیرون شورها کرده دستارِ مبارکِ خود را عربانه پیچید
و پوستینِ گرگینِ خود را بازگونه پوشیده سماع زنان از تربه بیرون
آمد و جمیعِ خلائق با گویندگان در پی او روانه شدند تا مصلاّی 15
مردگان ایست نا کرده پوستین را از دوش فرو نهاد و فرمود که نمازِ
جنازه غایب کنید؛ نماز کرده باز آهنگِ تربه کرد؛ بعد از آنکه
از آن استغراق باز آمد حضرت والدّه اش کراکا رَضِيَ اللهُ عَنْهَا از 18

کِفَیَّتِ نَمَازِ بَازِ پَرسید و فرمود که پادشاهِ وقت غازیان خان رَحِمَهُ اللهُ
از عالم درگذشت و این واقعه در شهرِ سنهٔ ثلث و سبعمایه بوده ؛
همچنان بعد از مدتی تجارِ قونیه رسیده خبرِ وفاتِ او را شایع کردند ،
همان روز و همان تاریخ بود که فرموده بود

- (۲۷/۸) همچنان جامعِ مناقب ، بندهٔ خاکی احمد احمدالله
- 6 عواقبه روایت می کند که با اصحابِ کرامِ مصحوبِ آن سلطان الانام
رفع الله ذکره بجانبِ سلطانیه عزیمت افتاده بود تا پادشاهِ وقت
الجابو خان را نصیحت فرماید و از مذهبِ شیعه و ترفضِ منعی کند
9 و همچنان روزی در میانِ پیرانِ حضرتِ تربّه فرموده بود که ما خود
رویم ، اما او را نخواهیم دیدن و گویند : پیشتر ازین بحضرتِ سلطان ولد
قدّس الله سرّه العزیز خبر داده بودند که سلطانِ خربنده را اهلِ
12 شیعه چنان اغوا کردند که رافضی شد و سبِّ صحابی کرام می کند ،
بلکه جماعتی را فرستاده است تا در وقتِ فرصت نقی بزنند و جسمِ
پاکِ صدیقِ اکبر را از جنبِ صدیقِ اعظمش بیرون آورند
15 تا حضرتِ رسول صلعم تنها بماند تا آن طایفه که از دور لَوّلا
ضَجیعاً کَکْ لَئِزُّنَا کَکْ می گویند بزیارتِ آن حضرت مشرف شوند
و خطبایِ ممالکِ روم را منع کردند تا بر منبرِ نامِ مبارکِ صحابی را
18 یاد نکنند ؛ همانا که حضرتِ ولد را از سرِ غیرتِ باطن تغیرِ عظیم

T, II, 317; H, II, 322

۲۷/۸ Z ۲۴۴۰ ب B ۲۲۵ K ۵۶۹

1 که KB : Z — 2 واقعه K : BZ — 4 بود K : بودند B بود الحکایه Z
5 احمد احمد K : احمد BZ — 6 مصحوب KZ : + حضرت B — 9 تربّه KZ : +
از آنک عزیمت فرماید 7 — 9-10 فرموده بود ... و گویند BZ : K — 17-18
و خطبای ... نکنند KZ : B — 18 غیرت KZ : غیر B

ظاهر گشته شورها فرمود تا تمامت یاران گریستند و غریو از نهاد
شهریان برخاست؛ فرمود که عارفِ مارا بخوانید؛ چون حضرت
چلبی در آمد و سر نهاد فرمود که

3

مصراع (رمل)

یارِ کار افتاده را یاری هم از یاران رسد

یاری چند بستان و راست باُردوی خان برو و آن خربنده^۶ مسکین را
در یاب تا بنده^۷ نور تابنده^۸ بنده^۹ بیننده توانی کردن و از آتش دوزخش
رهانیدن باید که بی توانی روانه شوی

9

شعر (هزج)

توانائی نما چون می توانی تو آئی که توانی بی توانی

همچنان حضرت چلبی التزام نموده می خواست که با استعداد سفر
مشغول شود موانع تقدیر آن تدبیر را تغییر کرده از ناگاه حضرت ولد
۱۲ بعالم سرمد نقل فرموده بجوار جلال احد پیوست و در آن حالت اشارت
کرد که عارف خربنده خان را سهل مگیر؛ و همچنان در تاریخ سال
خمس و عشر و سبعمایه با یارانِ مقبل عزیمت ملک بالا فرموده چون
۱۵ بشهر پاپرت وصول افتاد و چند روز در مقام قدوة الخلفا اخی امیر
احمد پاپرتی رَحِمَهُ اللهُ نزول کرده ایام رمضان مبارک آنجا بوذند؛
از ناگاه خواجه یاقوت که حاکم ولایت شهر وارزن الروم و لواحق
۱۸

2 بخوانید KB : بخوانند Z || 4 مصراع ۲ : شعر KB || 6 خان KZ : — B ||

7 بنده بیننده K : بیننده Z — B || 8 که KZ : — B || 11 همچنان KZ : — B ||

14 همچنان KZ ~ در B || 16 پاپرت KB : پیرت Z || افتاد BZ : یافت K || 18 ارزن
الروم KB : ارزنا الروم Z

آن بود از در در آمد و دستبوس حضرت چلبی را در یافته بسوی دیه
 خود دعوت نمود؛³ إجابت فرموده آن شب اجتماع و سماع عظیم شد
 و همچنان در شب دوم که عرفة⁴ عید فطر بود لسنه⁵ سته عشر و سبعمایه
 در کرمی سماع خواجه یاقوت را بکنار گرفته فرمود که حاضر وقت
 خود باش که پادشاه شما الجایتو خان سفر آخرت کرده است اما
 پادشاه ما حی و قیوم است؛ سلطنت او بی زوالست؛ وقت آنست
 که گرد درگاه الله گردی و از خدمت مخلوق بحضرت خالق آئی
 و طالب ملک بقاء ملک باقی باشی و این رباعی را گفت:

رباعی

در عالم اگر پادشاه و گر میرند پا بسته⁶ امر و سخره⁷ تقدیرند
 زنهارتو عاشق شو و از مرگ بره کایشان میرند و عاشقان کی میرند

همانا که خواجه یاقوت از هیئت این اشارت سراسیمه گشته سر نهاد
 و از آن حال سؤال کرد؛ فرمود که از عالم غیب چنان نمودند؛ باز
 سر نهاده چندانی بندگیها نمود که توان گفت؟ در حال تاریخ وقت را
 نبسته چون بمبارکی غره⁸ ذی القعدة بشهر خلاط و وصول افتاد، همان
 شب خبر رسید که سلطان خربنده مرده است؛ تمامت مردم بغزا و غوغا
 مشغول شدند؛ بعد فضل الله و عنایته چون بمقام سلطانیه وصول
 محقق گشت، همانا که یار ربانی حیران امیرجی که از خلفای شیخ
 براق بود وقاضی زاده شهر سینوب کافه⁹ وزرا و اکابر و علما

2 شب BZ : K — || شذ BZ : بود K || 3-4 عرفة... فرمود که KZ :

— B || 9 رباعی KZ : B — || 17 بعد KZ : + از B

و شیوخ آن دیار را خبر کرده باستقبال حضرت چلبی بیرون آمدند و با عزازِ عظیم و انواعِ تبجیل و تعظیم بمقامِ خود برده همان ساعت بساع شروع فرمودند و نقاره‌ها زدند و گویندگانِ ما خود سحرها کردند و هنوز اکابرِ سلطانیه در لباسِ عزا بودند و هرگز سماعی نشده بود و نقاره نکوفته بودند؛ چون آوازِ نقاره و غلغله اهلِ سماع بگوشِ وزرا افتاد اُعیانیِ خواجه رشیدالدین و خواجه علی شاه و غیرهم، خدمتِ خواجه سعید جامه دارِ پادشاه را فرستاده از آن حال تفحص کردند که این دلیری را بی وقت و بی اجازتِ اکابر چون کردند و چرا کردند تا بوسعید خان نیاید و چوبان حاضر نشود کسی را نرسد که در عینِ این تعزیت تهنیت نماید؛ چون خواجه سعید از درِ زاویه در آمد و حضرت چلبی را در شورِ عظیم دیده دیدها پر آب کرد و سر در قدمش نهاده بیخود شد؛ همچنان حضرت چلبی او را در کنار گرفته فرمود که اعزه اکابر را بگو که اگر پادشاه مرد، پادشاه ما باقیست؛ چه اگر شما را تعزیت است بندگانِ مطیع را تهنیت است و این بیت را فرمود

شعر (هزج)

عشق دارم پاکتر از آبِ زلال   این باختنِ عشق مرا هست حلال
عشقِ دگران بگردد از حالِ بحال   عشقِ من و معشوق مرا نیست زوال
خواجه سعید را عاقبت مسعود گشته مسالیه بیرون آمد و چندانی خدمات

5 نقاره KB : نقاره Z || اهل KZ : — B || 5 فرستاده از آن BZ : فرستادند و از آن K || 8-9 چرا کردند Z : — KB || 10 تعزیت B : + و BZ || 11 دیده KB : دید Z || کرد BZ : کرده K || 17 پاکتر Z : پاکیزه KB

نمود که در بیان آیند؟ و اکابر بجمعهم متوافر بندگیهای نمودند و این قضیه در هشتم ماه ذی الحجه بوده، چهل و هشت روز بود که سلطان در گذشته بود 3

(۲۸/۸) همچنان منقولست که چون جیران امیرجی بقونیه رسید و زیارت حضرت تره را در یافته چلبی ما مذکور را در عین تره مبارک سماع داد و در کنارش گرفته فرمودش که عید کوچک آینده اومیدست که باز در سماع شما باشیم و کلاه سپید خود را بر سر او نهاده فی الحال جیران را حیرانی یکی در هزار شد که نظرش بدان کلاه افتاده میخواست که در خواست کند ناخواسته بخواسته خود رسید؛ 9
 همچنان در سال آینده در همان روز در سلطانیه با مذکور سماع کرده اجتماعی عجب شد و الله العظیم و بکلامه القديم إِنَّهُ لَقَسَمَ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيم (۷۶/۵۶) که اگر در شرح خرده کرامات آن بزرگ شروع 12
 روز شرح آن در مجلدات نگنجد

شعر (رمل)

گر سر هر موی من یابد زبان شرح حسن او نیاید در بیان 15
 و این قدر انموذج و حکایات جهت طالبان عاشق و عاشقان طالب است تا در سلوک راه محبت مردان قوتی یابند و اعتقاد ایشان را زینتی و کمالی حاصل شود و مؤلف این لطایف را از دعوات مستجابات فراموش نفرماید 18

شعر (رمل)

گر شما اخوانِ صدق و باورید   اذْکُروا مَوْتَاکُم یاذ آورید
 یاذ کن بارانِ خود را در دعا   لَیْسَ لِلاِنْسَانِ اِلَّا مَا سَمِعَی 3

(۲۹/۸) الحکایه : همچنان از کبارِ احرار منقولست که معدن اللطایف، ینبوع الظرایف اخی محمد دیوانه رَحْمَهُ اللهُ در شهر سیواس از جمله عَجَبانِ مخلصِ حضرتِ چلبی بوذ و در حقِّ او عنایتِ عظیم داشت و هر باری که بسیواس تشریف دادندی سماعهای خوب دادی و از حدِ بیرون بندگیهای کردی؛ دفعهٔ ثالث که بسیواس رسیدند مگر خدمتِ اخی را سَلَسُ الْبَوَلِ زحمت می داد؛ شبی بحضرتِ چلبی سماع داده بوذ و اکابرِ شهر از هر جنسی حاضر بوذند و اخی در میانِ سرای ایستاده محافظتِ سماعِ چلبی می کرد، همانا که شورِ عظیم نموده اخی را بساع کشید و بچرخ مشغول شد؛ مگر اخی را و همی شد تا خللی ظاهر نشود و در میانِ سماع فرمودش که بعد ازین فارغ باش، امیدست که بعدالبوم دیگر زحمت نبینی؛ همان بوذ که دیگر آن زحمت و علت را ندید و دم بدم میانِ مشایخِ مباهات می نمود که شیخ من جلال الدین امیر عارف است و بامن حکمتی و قدرتی عجب نموده است که حکمای عالم از مداوات و معالجهٔ آن قاصر بوذند؛ صد هزار آفرین بر روانِ پاکِ

T, II, 323; H, II, 326

۵۷۲ K ب ۲۲۶ B آ ۲۳۶ Z ۲۹/۸

1 شعر KZ : — B 4 از کبار KZ : اکابر B 6 چلبی KZ : — B 10 از
 هر KZ : — B 14 که B : — KZ 11 زحمت و K : — ZB 12 علت را KB : +
 زحمت Z : ندید KZ : ندیدیم B 17 هزار KZ : هزاران B

2 کر سر... در بیان: MN، ج ۵، ص ۱۴۷ / ۲۳۱۵؛ MA، ص ۱۵/۴۹۲

چنان پذیری که اینچنین پسری در ممالکِ سَری و سَروری ازو بظهور
آمده است

شعر (رمل)

3

من غلامِ موجِ آن دریای نور   که بر آرد چون تو گوهر در ظهور
تا ماندگانِ راه را بمنزل می‌رساند و بی غرضِ عَرَضِ جوهرِ آدمی را
عَرَضِ پاک می‌بخشد

6

(۳۰/۸) الحکایه : همچنان خدمتِ یارِ گرامی ملکِ الامرا والاکابر
شجاع‌الدین اینانچ بگت رَحِمَهُ اللهُ که امیرِ شهرِ لاذیق بوذ واز جمله
میردانِ حضرتِ چلبی ؛ روزی علی ملأ الناس حکایت کرد که من
و برادرَم طغان پاشا حضرتِ چلبی را مهبانی عظیم کرده بوذیم
و صدور و اکابرِ شهرِ ما حاضر بوذند و آن روز حضرتِ چلبی
کلاه سپیدِ موای پوشیده بوذ ؛ مرا در ضمیر بگذشت که
اگر آن کلاه را بمن می‌بخشید تا در زیرِ خودِ خود می‌پوشیدم
و آن را ازو یادگار نگاه می‌داشتم ، عنایتی عظیم می‌بوذ و هنوز درین
فکرت می‌بوذم که حضرتِ چلبی فی الحال از جای خود برخاست و در
پهلوی من بیامد و بنشست و کلاه را از سرِ خود فرو آورده بر سرِ
من نهاد و درین حال دنگ و بیخود شدم ؛ فرمود که در راهِ یاری

9

12

15

T, II, 324 ; H, II, 327   ۳۰/۸ Z ۲۳۶ ب B ۲۲۶ ب K ۵۷۴

5 می‌رساند Z : رساند KB 9 چلبی ۱۰ برادرَم KZ : + بوذ B 10 برادرَم KZ :
برادر من B ۱۱ طوغان Z : طغان KB ۱۲ پاشا KZ : پادشاه B 14 و آن را KZ : اورا B ۱۵
می‌بوذم KB : بوذم Z 17 و بیخود K : BZ

4 من ... در ظهور : MN ، ج ۱ ، ص ۳۹۸۵/۲۴۴ ؛ MA ، ص ۱۰۳/۱۰۲

چه جای قبا و کلاه است ، از مردانِ خدا سَری طلب کن که دروسری
و سُروری باشند تا آن سر با آن سیر دایم بماند و آسیای چرخ گردان
آن را سراسیمه نگرداند و نساید

3

شعر (هزج)

سَرک بر آستان نه همچو میسمار   که گردون آنچنان سر را نساید

- 6 تمامِ امرا و برادران و فرزندان و اهلِ بیتِ ما سر نهاده مرید و بنده
شدیم و بارها حضرتش صد هزار ازینها در سفر و حضر مشاهده می رفت؛
چنانکه از عینِ عینِ فواره آب می جوشد و از قلزمِ زخار موج بی شمار
خیزد و از گلبنانِ گلستانِ فواجِ رواجِ بمشام رسد و از نیرِ اعظمِ أشعه
9 تا معدود در حدودِ جهان فایض شود؛ همچنان معجزاتِ انبیا و کراماتِ اولیا
ازیشان ، بی خواستِ ایشان ، جهتِ ارشادِ درویشانِ بذین سان صدور
می یابد تا شفای صدورِ احرار گشته عالمیان را رحمتی باشد و سعادتی باشد

12

شعر (رمل)

- تا ز جوذِ اولیا یابی وجود   صد هزاران رحمت و اکرام وجود
15 ز آن بیاورد اولیا را بر زمین   تا کندشان رحمةً لِلْعَالَمِین

(۳۱/۸) الحکایه : همچنان از کرامِ اصحابِ منقولست که خدمتِ
قاضی نجم الدینِ لاذیقِ رَحِمَهُ اللهُ از اکابرِ خلفای خاندان بود و آن

T, II, 326 ; H, II, 328   ۵۷۵ K   آ   ۲۲۷ B   ب   ۲۴۶ Z   ۳۱/۸

۵۵ a سرک KZ : سرکه B || 6 بیت Z : KB — || 7 و بارها KB : + آن Z ||

7 عین عین KB : غیر عین Z || می جوشد K : جوشد BZ

15 ز آن ... للعالمین : MN ، ج ۳ ، ص ۱۰۳ / ۱۸۰۴ ؛ MA ، ص ۱۴/۲۴۰

وِلايتِ را بولایتِ خود گشوده ، بسی کوششها نموده بود ؛ عاقبة الامر بر مقتضای الْمُخْلِصُونَ عَلٰی خَطَرٍ عَظِيمٍ از سر هستی و إعجابِ جاهِ بحضرتِ چلبی عارف عقوق آغاز کرد ؛ چندین ساله حقوق را ضایع کرد و از سر اعراض و اعتراض نمودن گرفت

شعر (رمل)

6 زین منی چون نفس زائیدن گرفت
صد هزاران رثار خائیدن گرفت

9 ضد بیابان زآن سوي حرص و حسد
تا بد آنجا چشمِ بد هم می رسد

مگر روزی حضرتِ چلبی را بزائیده خود دعوت کرده بود و جمعیتِ عظیم ساخته و جماعتی از مریدانِ مذکور شیطنت نموده بیرونِ زاویه در باغچه نشسته بودند و از دور اصحابِ حضور را تفرج می کردند ؛ از ناگاه سماع بر خاست و آن روز حضرتِ چلبی شورهای عظیم کرده اصحابِ دیوانه وار سماعها می زدند ؛ مگر آن جماعتِ غافل بسماعِ یاران می خندیدند و طنازی می کردند و در آن میان خواجه بود از اعیانِ شهر که او را در حقِ عارفِ حق انکارِ عظیم بود و اوقات از سرِ غفلت ناسزا گفتی و با محبتان معارضه کردی ، در آن وقت ییحد می خندید و فشارات می گفت و حضرتِ چلبی عارف در حالتِ

4- BZ : + اغراض و K || 7 گرفت KB : Z || 18 چلبی Z : KB -

4-6 زین منی ... خائیدن گرفت : MN ، ج ۶ ، ۴۸/۵۷۷۱ ؛ MA ،

- سماع بغایت گرم شده بود و خدمت مولانا تاج الدین مدرس المعروف
 بابن النقیب در عقیب چلبی می‌دوید و حرکات آن مردک منکر را
 می‌دید؛ شمه از آن حرکات بحضرت چلبی معلوم کرده بانگشت 3
 بنمود که آن منکر منکر حرکت اینست؛ همانا که حضرت چلبی
 چون بچشم خشم بدان شخص پر نقص نگاهی بکرد، همانساعت
 آهی کرده فرو افتاد و حال بر وی بگشت و خرخر کردن گرفت 6
 و تمامت غلامانش فریادها کردند و جماعتی بر او جمع آمده بقاضی
 نجم الدین اعلام کردند که قضیه آن فلان الدین چنین شد، چه می
 باید کردن؟ گفت: غم نیست، از غلبه خونست قصاد او قصاد 9
 آوردند ممکن نشد؛ در گلیمی کرده برگرفتند و بخانه‌اش بردند؛
 چند نوبت قصد استفرغ کرده نتوانست؛ چنانک آن شخص بی‌خبر
 در عهد موسی علیه السلام از سر شوخی پند موسی را نمی‌شنید 12
 و جرأت می‌نمود؛ چنانک فرمود

شعر (رمل)

- هم در آن دم حال برخواجه بگشت تادلش شورید و آوردند طشت 15
 شورش مرگست فی هیضه طعام قتی چه سوزت دارد ای بدبخت خام
 پند موسی نشنوی شوخی کنی خویشتن بر تیغ پولادی زنی
 شرم ناید تیغ را بر جان تو آن تست این ای برادر آن تو 18

2 عقیب Z : عقب KB || مردک KZ : — B || 3 حرکات KB : حرکت Z ||
 7-8 و تمامت... کردند KZ : — B || 8 آن B : — KZ || 9 از غلبه خونست KZb :
 از غلبه B : — Z || 10 آوردند B : آورده BZ || 11 چنانک KZ : چندانک B ||
 12 علیه السلام K : — BZ || 17 پولادی KZ : پولاد B

- فی الحال جان تسلیم کرد و هنوز حضرت چلبی در سماع بوذ که جماعتی
موی بریده غلامانش جلّ پوشیده بوذند و بتجهیز او مشغول گشته ؛
3 و همچنان در آن میان خواجه* بوذ معتبر شمس الدین بر استاذ گفتندی
مردی بوذ صادق و روشن دل ؛ همانا که در آن حالت سماع فریاد
کنان سر در قدم چلبی نهاده خبر داد که چون حضرت چلبی بدان
6 بیچاره بنظر قهر نگاه کرد ، دیدم که از دریچه* باغچه شخصی
بیرون آمد و بدست راست نیزه* بگرفته آن مرد را بز و نا پدید شده همین
دیدم که آن مرد فرو افتاد و افغان برخاست ؛ حضرت چلبی تبسم فرموده
9 گفت : روح مقدّس جدّم بهاء ولد بوذ که از عالم تمثّل نجسد فرموده
برای بندگان خود کاری کرد و چون از سماع بیرون آمدند و بزایوه*
چلبی می رفتند و بجنازه* آن بیچاره برابر رسیده خلایق جنازه بجمعهم
12 سر نهاند و از آن هیبت و قدرت حق با همدگر می گفتند و می گریستند ؛
همچنان حضرت چلبی سر مبارک را می جنبانید و می گفت : زهی شومی
انکار ! زهی شومی انکار ! تا سه بار ؛ بعد از آن فرمود که تمام انبیا و اولیا
15 علیهم السلام درین عالم خاک جهت دعوت مردم پاک و رحمت ایشان
آمده اند ، نه آنک اظهاری معجزات و کرامات کنند ، بلکه بصد هزار
رغبت از آفت شهرت گریزانند ؛ اما اوقات بسبی شومی انکار
18 اشقیا کرامات و خرق عادات مینایند تا دیگران عبرت گرفته دیگر
آن نکنند و منکران بدبخت از آن بند سخت خلاص یافته بعالم اولیا

2 پوشیده بوذند KZ : پوشیده B || 3 و همچنان KZ : — B || 5 کنان KZ :

کان B || 6-8 از دریچه* ... برخاست KZ : چون B || 8 فرموده BZ : فرمود

و K || 9 فرموده Z : فرمود که KB || 12 حق KZ : — B || 13 همچنان KZ : — B ||

16 آنک KBZh : — Z

رغبت نموده رعیت سلطان دین شوند و در تحت ظلّ ظلیل ایشان
حمایت و رعایت کلتی یابند و از صحبت اصحاب انکار اجتناب نمایند
و صحبت اختیار کنند و این ابیات را گفت :

3

شعر (رمل)

معجزه همچون گواه آمد ز کی بهر صدق مدّعی در بی شکی
گر نه انکار آمدی از هر بندی معجزه و برهان چرا نازل شدی
در دل هرامتی کز حق مزه ست روی و آواز پیمبر معجزه ست

دیگر (رمل)

صد دریغ و درد کین عاریتی معجبان را دور کرد از امتی

9

(۳۲/۸) الحکایه : همچنان از اکابر اصحاب منقولست که نوبتی دیگر
حضرت چلبی عظیم الله قدره بشهر لاذیق تشریف فرموده بود
و چند روزی با کبار آن دیار ذوقها می راندند ؛ از ناگاه قحطی واقع
گشته اصلاً باران نبارید ؛ باتفاق تمام باستسقا بیرون آمده ممکن
نشد و نباتات بکلتی روی بخشکی نهاده از تف آفتاب سوخته شدند ؛
مجموع اهالی شهر تدبیر کرده بحضرت چلبی غلور عام کردند که
البته ازین شهر سفر باید کردن که از بی ادبی اصحاب شما تمامت صحرا
سوخت و گرانی شد و حق تعالی خشم گرفته باران نمی فرستد ؛
همانا که حضرت چلبی حدت عظیم کرده فرمود که ای خران بی مایه

12

15

18

T, II, 330 ; H, II, 331

۵۷۸ K ۲۲۸ B ۲۴۷ Z ۳۲/۸

3 صحبت ... کنند BZ : K — 8 و آواز K : آواز KZ || 10 الحکایه : KZ : همچنان B ||

نوبتی KZ : نوبت B || 16 که Z : KB — 17 سوخت Z : سوخته KB || 18 حدت KZ : خدمت B

6-7 معجزه ... شلی : MN ، ج ۶ ، ص ۵۲۴ / ۴۳۵۰ ، ۴۳۴۸ MA

ص ۷۵۶ / ۸

9 صد ... امتی : MN ، ج ۱ ، ص ۲۰۱ / ۳۵۵۸ MA ، ص ۷/۸۶

- شمارا با ما واصحاب چه کارست ؟ مقصود شما نزول باران است
 وحصول بار آنتست ؟ شما بکار خود روید ؟ ما از حضرت خداوندگار
 خود که میرآب بحر اخضرست برای تشنگان خاک اغبر طلب
 باران کنیم ؟ فی الحال فرمود که تمامت اصحاب و امرا سوار گشته بیرون
 شهر بر سر چشمه رفتند و در باغ امیر یگانه شجاع الدین الیاس بگ
 6 امیر قلعه طواس که از جمله مریدان مخلص بود ، درآمدند و بعشرت
 عارفانه مشغول گشته از ناکاه برخاست و بر سر پشته سر مبارک
 خود را باز کرده برابر قبله برکوع ایستاد و بخضوع تمام وخشوع
 9 عظیم بمناجات مشغول شد ؛ بعد از یک ساعت رصدی نعره بزد ،
 یارب باران بر سر یاران باران ؛ هم اندر ساعت ابرهای عظیم از
 اقطار آسمان پیدا شد ولعمان برق ظاهر گشته آواز رعد هوشهارا
 12 می ربود و چنان بارتندگی آغاز کرد که در بیان آید ؟ وسیلاها روان
 گشته پشتهای باغات مالا مال شد و تمامت یاران از عظمت آن باران
 در گلستان غلطان شده آفرینها می کردند و ازین قوت وقربت متحیر
 15 می ماندند

شعر (رمل)

- هر که مُرد اندر تن او نفس گبر مرورا فرمان برذ خورشید وابر
 18 سیل وجوها بر مراد او روند اختران زآن سان که خواهد آن شوند
 هر کجا خواهد فرستد تعزیت هر کجا خواهد ببخشد تهنیت

2 وحصول ... آنتست KBZh : — Z || ما KZ : — B || 9 ساعت KZ :
 ساعتی B || 10 یاران باران KZ : باران B || 13 باغات KB : باغ Z || 14 قوت وقربت Z :
 قربت وقدرت K : قوت وقدرت B || 17 b برذ KB : رسد Z || خورشید Z : حرشید KB

17 هرکه ... ابر : MN ، ج ۱ ، ص ۳۰۰۴/۱۸۵ ، MA ، ص ۲۷/۷۹

18 - 19 سیل ... تهنیت : MN ، ج ۳ ، ص ۱۰۸/۱۸۸۶ ، MA ، ص ۱۸۸۸

ص ۲۸/۲۴۲ - ۲۹

همچنان شهنشام سوار گشته با جمع یاران آب باران را بشهر آورده
 مردم شهر از زن و مرد بصدق تمام باستقبال بیرون آمده سر می نهادند
 و مستغفر گشته عذرهای خواستند و چند سگی از آن سگان که از سر 3
 ناکمی و خمی جرأت نموده بودند و منافق کرده عنقریب چنان
 آواره شدند و بیچاره گشتند که از اصل و نسل ایشان
 آثاری نماند و عاشقان از سر شوق جهت طلب آن 6
 ذوق جوق جوق می آمدند و طوق عنایت بر گردن جان بسته
 سر می نهادند و مرید شدند

9 (۳۳/۸) همچنان اهل یقین و اخوان دین را یقین است که
 گاه گاه حضرت حق تعالی قدرت خود را از مظاهر طاهر اولیا
 و انبیا علیهم السلام ازین رو ظاهر می کند تا معلوم عقل عالمیان شود
 که محبوب و معشوق الله ایشانند و هرچه آفرید و آورید برای ایشانست 12
 که خَلَقْتُمُ الْاَشْيَاءَ لَا جَلَّكَ وَ خَلَقْتُكَ لَا جَلَّی و هرچه
 می کند برای تعریف عظمت ایشان می کند که لَوْلَاكَ لَمَّا خَلَقْتُ
 الْاَفْلَاکَ وَقَالَ تَعَالَى اُخْرِجْ بِصِفَاتِی اِلَی خَلْقِی، مَن رَاكَ 15
 رَاَنِی وَمَن قَصَدَكَ قَصَدَنِی اِلَیْ اٰخِرِهٖ ؛ چنانکه فرمود :

T. II, 332 ; H. II, 332

۵۸۰ K ب ۲۲۸ B آ ۲۴۸ Z ۳۳/۸

3 سگان Z : کسان KB || 7 ذوق ... جان بسته KZ : می شدند B || 8 سر
 می نهادند ... شدند KZ : — B || شدند K : + شعر Z || 10 اولیا KZ ~ انبیا B ||
 B — : KZ علیهم السلام

شعر (رمل)

- آنک دولت آفرید و دوسرا ملک و دولتها چه کارآید و را
 نیست شه را طمع بهر خلق ساخت این همه دولت خنک آنکو شناخت 3
 هر شکار و هر کراماتی که هست از برای بندگان آن شهت
 و همچنان اقوال و افعال ایشان را اقوال و افعال حق باید دانستن و در
 حقیقت دوستان آن قوم دوستان حقند و دشمن دارشان دشمن خداست 6
 چنانک فرمود :

شعر (رمل)

- حق از آن پیوست با جسمی نهان تاش آزارند و بینند امتحان 9
 بی خبر کآزار این آزار اوست آب این خم متصل بآب جوست
 (۳۴/۸) الحکایه : همچنان قضیه ایست مشهور و در میان حلقه
 صدور مذکور که حضرت سلطان العارفين چلبی عارف ارؤی الله 12
 رمسه و طیب نفسه از کبار ابدال و کمل رجال حال بوذ و در
 تیرائی عالم صورت و هدم قواعد عقلا از زندان معنی ممتاز و پیوسته
 در خرقه عادات سادات مترسمان که پیش متوسمان محقق سادات 15
 عادات آنست، سعی می نمود و همار، در جلاباب جام جم و چادر ساغر

T, II, 333 ; H, II, 333 ۵۸۱ K ب ۲۲۸ B آ ۲۴۸ Z ۳۴/۸

- ۴ شکار KB : معجزات Z ۹ جسمی KZ : جسم B ۱۱ الحکایه Z : KB ۱۱
 همچنان BZ : K ۱۱ حلقه KZ : خلق B ۱۳ بوذ KZ : B ۱۶ چادر KZ : B و
 ۲ آنک ... آید و را : MN ، ج ۱ ، ص ۳۱۴۲ / ۱۹۳ ، ۳۱۴۲ ،
 ۳۱۴۱ ، MA ، ص ۱۰۲۱۱ / ۸۳
 ۳ بیت ... شناخت : MN ، ج ۱ ، ص ۳۱۴۲ / ۱۹۳ ، MA ، ص ۱۱ / ۸۳
 ۹-۱۰ حق ... جوست : MN ، ج ۱ ، ص ۲۵۱۹ / ۱۵۵ - ۲۵۲۰ ،
 MA ، ص ۶۷ / ۶

وَسَفَرَاقِ اسْتَفَرَاقِ شَاهِدِ مَعْنَى خُوذْ رَا از دِيْذَهٗ نَا مَحْرَمَانِ نَادِيْذَهٗ
مَسْتُوْر مِيْ دَاشْت ، لَا بَلَكْ از دِيْذَهٗ مَرْدَمِ دِيْذَهٗ وَر نِيْز دِيْذَهٗ
مِيْ بَسْت وَنَادِيْذَهٗ آوَرْدَه دَر حَجَالِ جَلَالَتِ جَلَالِي مِتْوَارِي مِيْ بُوذ ؛ 3
چَنَانَك مِيْ فَرْمُوذ

شعر (هزج)

اَتَمَر دَر رَاهِ تُو نَا مَحْرَمَانِد ز جَامِ بَاذَهٗ چَاذَر مِيْ تُوَان كَرْد 6
وَ نَمِيْ خَوَاسْت كِه جَمَالِ بَاكَمَالِ خُوذْ رَا هَدَفِ سِهَامِ نَظَرِ اَن نَا مَحْرَمَانِ
نَا قَص كَنْد نَا اَز غُلُوْ عَامَهٗ وَ قَبُوْلِ مَرْدَمِ خُوذْ كَامَهٗ وَ صَدَاعِ اجْتِمَاعِ
اَغِيَارِ اَزَاد وَ فَاَرِغْ بَاشْد وَ اَنَانِ كِه مَحْرَمِ حَرَمِ حَضْرَتِ او بُوذَنْد بِقَدْر 9
الَا مَكَان وَ عَنَابَهٗ مَن لَهٗ اَلْعِيَّانِ اَز رَاهِ پَنَهَانِيْ مَشَاهِدَهٗا مِيْ كَرْدَنْد وَ اَز
رَحْمَتِ خُوذْ اَنَج مِيْ نَمُوذ مِيْ دِيْذَنْد

شعر (رمل)

غَايَتِ غَيْرَتِ حَجَابِ دُوَسْت شَدْ زَانِ چَنِيْن غَيْرَتِ نَمِيْ بِيْنْد تَرَا
وَ هِمِچَنَانِ اَكْثَرِ اَعْمَارِ بَتَفَرَجِ اسْفَارِ وَ مَطَالَعَهٗ اسْفَارِ اسْرَارِ مَشْغُوْلِ
مِيْ بُوذ ؛ هِمَانَا كِه دَر اَن اَيَّامِ اِتْتِفَاقِ چَنَانِ اَفْتَاذْ كِه اصْحَابِ كِرَامِ 15
وَ حَضْرَتِ كِرَاكَا وَ فُقِيْرَهٗ عَابِدَهٗ خُوْش لَقَايِ تَوَقَاتِ بَدَارِ الْعَزِّ اَمَاسِيَهٗ
رَسِيْذَنْد وَ اَن زَمَانِ خَدْمَتِ مَلِكِ الْخُلَفَا ، مَقْبُوْلِ الْاَوَلِيَا ، جَامِعِ

3 حَجَالِ KZ : مَجَالِ B || 7 نَظَرِ اَن KB : نَظَرَاتِ Z || 13 a غَيْرَتِ KB :

عَبْرَتِ Z || b نَمِيْ بِيْنْد Z : نَمِيْ بِيْنْد KB

فنون الفضایل ، مولانا علاء الدین آماسیوی ولد بیرام رحمة الله علیه در
 قیدِ حیاتِ بوذ و صاحب قبولِ آن دیار و برداردِ عظیم داشته
 3 باطراف خلفا فرستاده بوذ و مریدانِ کامل و یارانِ فاضل و زهاد
 عامل ملازم و مصاحب خدمتش بوذندی ؛ چنانکه املاکِ افلاک
 بر طهارتِ سرشان بر شک بوذندی و از سرِ ارادت مریدِ سرِ آن
 6 عزیزان شدند ؛ نه چندان خدماتِ موفور بتقدیم رسانیدند و تعظیم
 کردند که توان گفت ؛ مگر حضرت چلبی را بسببِ تغییرِ آب و هوا
 عارضه عارض گشته مزاجِ مبارکش منحرف شد ؛ همانا که اطبای
 9 شهر جهتِ حفظِ مزاج بطریقِ مداوات بمداومتِ مداومِ ممزوج ترغیب
 دادند و البته خدمتِ مولانا علاء الدین میخواست که دایم صایم باشند
 و رعایتِ دقایقِ ظاهر کرده بدعوتِ خاق مشغول شوند ؛ از آن حالت
 12 انفعال نموده اعتراض کردن گرفت و مریدی چند موافقتِ شیخِ خود
 کرده موافقت بشیوهٔ منافقت نمودند و جماعتی از یارانِ خیر و درویشانِ
 فقیر که بنورِ بصیرت باطنشان بصیر بوذ نظر بر باطنِ طاهرِ عارف
 15 کرده بصورتِ ظاهر نپرداختند و چون این خبر بسمعِ مبارکِ چلبی
 رسید متغیّر گشته برخاست و در خلوتخانه در آمده قربِ پانزده روز
 طعام نخورد و شربتِ آب نچشید ، چه حضرتِ کراکا و یارانِ بسی
 18 لایها کردند و زاریها نمودند تا لقمهٔ افطار کنند ، اصلاً ممکن نشد ،
 فرسود که یارانِ ما را تصور چنانست که غذای ما همین شراب و کبابست
 و حیاتِ ما از آبست و از اطعامِ طعامِ انا ابیت عند ربی غافلند و نمی

1 بیرام KB : بیرم Z || 2 بردا KZ : برجا بز B || 5 مرید سر آن KB :
 سر مریدان Z || 9 مداوم KB . Z || داند KB : دارند Z || 12 موافقت Z : KB ||
 بشیوهٔ BZ : بشرهٔ K || 14 که KB : Z || 17 چه KZ : B || 19 ما KZ : B -

- دانند که ما از شرابِ دیگر مستیم و قیاس از حالِ خودِ میگیرند ؛
 چه اگر روزی چند تسلس و تنمّس نکنند و زرق نورزند ، هیچ رزق
 نیابد و کسی بذیشان سلام ندهد و شیخیشان نماند و اگر پنج روز
 نخورند بیمِ آنست که هلاک شوند ؛ همانا که روزِ شانزدهم جمعه بوده
 جماعتِ اکابر در صفّهٔ زاویه جمع نشسته بودند ؛ چون سماع برخاست
 و مولانا علاءالدین سماع را گرم می راند ؛ از ناگاه حضرتِ چلبی
 برخاست و از خلوت بیرون آمده چنان نعرهٔ بزذ که همگان بیخود
 شدند و دَوَرِ سماع را باز گونه گردانیده شورهای شیرانه کرده شیرین
 رباعی فرمود و گفت

شعر (رباعی)

- آنها که بر آسمانِ دولت ماهند   بر تختهٔ شطرنجِ ملامت شاهند
 و آنها که ز سرّ این سخن آگاهند   گمراهِ خلائق اند و خود بر راهند
- و بعد از ساعتی دیگر باز رباعی فرمود و گفت :

شعر (رباعی)

- آنان که در راه بی تلبیس اند
 اندر نظرِ اهلِ صفا ابلیس اند
- در مسطرِ عاشقان اگر راست روی
 در صفحهٔ تو آیتِ راست بنویسند

- و خود را از دریچهٔ صفته بر روی جویِ روانِ عظیم پرتاو کرد و آن روزها غلبهٔ آب تا حدّی بود که چرخهٔ دولاها و آسیابها را سیلاب خراب کرده بود و مقدار قدّ نیزهٔ آب بالا برخاسته ؛ همچنان یارِ 3 ربّانی مولانا عماد الدین ولدِ قُردی و شیخ حسام الدین بگی رَحِمَهُمَا اللهُ که از اکابرِ شهر و کبارِ احرار و کُتّابِ اسرار بودند ، در عقبِ چلبی 6 در آب جَسَند و حضرتِ چلبی چندانک دو تیرِ پرتاو بر روی آب رفته بود مذکورِ عماد الدین و حسام الدین چنان روایت کردند که چون بحضرتِ چلبی رسیدم ، دیدم که بر روی آب مربع نشسته بفرغت می رفت ؛ بانگی بر من زد که هی عماد ! بچه آمدی و از جانِ من چه 9 میخواهی ؟ چندانک می گوئم که از تنگی وجود و تنگی اهلِ جمود برّهم و از محبسِ دنیا بجهنم میسر نمی شود چه می باید کردن ؟ عماد الدین گفت : فریاذ کردم و حسام الدین بگی نعره ها زد که وجودِ مبارکِ 12 شما رَحِمَةً لِلْعَالَمِین است حسبّه الله تعالی بجانِ مقدّسِ خداوندگار که از آب بیرون آئی و خدمتِ کراکارا از غم خلاص دهی و یارانِ 15 عاشق را از دیدارِ خود محروم نکنی ؛ چون از آب بیرون آمد ، همانا که جویِ خون از دیزهای احبابِ روان دیزه اصحابِ بجمعم سر برهنه برابر دویزند و از سهواتِ انکار و هفواتِ استکبار استغفار کرده 18 سر نهانند و چندانک مولانا علاء الدین تضرّع و تذلل نمود در محلّ قبول نیفتاد ؛ اشارت کرد که یک خیک شرابِ ناب حاضر کنند ،

1 صفه KZ : — B || 6-7 چندانک ... حسام الدین KZ : — B || 7

چنان KZ : چندان B || 10 می خواهی Z : می خواهید KB || و تنگی KZ : تنگی B ||

13 KZ : — B || 14 خدمت Z : حضرت KB || 15 آب KB : جوی Z : جوی

خون KB : خون جوی Z || 17 سهوات BZ : سهوان K

وخال این است که چندین روزها طعام ناخورده بود و آسایش خواب
ناکرده دهانه خیک را در دهان مبارک خود نهاده بیکبارگی در
کشید و بسماع شروع کرده قیامتی برخاست؛ فرمود که این غزل را 3
بگویند که

شعر (هزج)

بسوزانیم سودا و جنون را در آشامیم مردم موج خون را 6
حریف دوزخ آشامان مستیم که بشکافند سقف سبز گون را
شراب صاف سلطانی بریزیم بخوابانیم عقل ذو فنون را
الی آخره 9

شورهای عظیم کرده این رباعی را فرمود و ختم سماع کرد

رباعی

تاجان بوزم جز غم جانان نخورم از فضل نه لافم و غم آن نخورم 12
علم و هنر من قدح می باشد و آن نیز بجز از کف سلطان نخورم
(۳۵/۸) الحکایه : همچنان منقولست که در آن ایام چلبی محمد
بگ ولد طورمطای رحمه الله که امیر شهر بود و یگانه دهر، اجتماع 15
عظیم کرده حضرت چلبی را سماع داده بود و خدمت مولانا علاء الدین
با اصحابش پیش از آنکه ازاله وحشت کنند، حاضر آمده بودند؛
و همچنان از هیبت چلبی آفریده را مجال سخن نبود؛ بعد از آنکه 18

- قرآن خواندند و مثنوی خوانی و غزلیات بآخر رسید ، مولانا علاء الدین بطریق نیاز گفته باشد که حضرت چلبی درین باب معانی فرماید تا اکابر مستفید شوند ، از آنک چشمه معانی از خاندان مبارک شما جوشیده است و ینوع حکمت الهی وجود پر جود شماس است ؛ جواب فرمود که الحاله هذه معانی و معرفت از کجا بگویم ، از مقامات و حالات خود و یا از حال و مقام شما ؟ چه اگر از حالات خود خبر دهم 6 و مقالات گویم شمارا و امثال شما را در آنجا گنجائی و مدخلی نیست و هرگز صعه ضعیف ، حریف های شریف نتواند بوذ و در اوج 9 هوای هویت همایون پرواز نتواند کردن و اگر مرتبت و حالت تو شرح دهم ، نسبت بحالات ما بغایت دون و پست افتاده است و مرا از اعلی بادی تنزیل کردن لازم نیست و کبری نکند و حالات ما از مقیاس قیاس 12 اهل و سواس بیرونست

شعر (رمل)

- تو قیاس از خویش می گیری ولیک دور دور افتاده بنگر تو نیک بعد از آن فرمود که زهی عین عظیم که مثنوی ما را می خوانی و در 15 سر سیر آن اصلا سیری نداری و از مقصود آن کتاب بی خبری ؛ کاشکی نمی خواندی تا آن کتاب ترا می خواند و در عین آن نادانی ما را 18 می دانستی

2 که Z : + تا KB || 5 بگویم KZ : فرودیم B || 6 و یا KZ : B و || حال و مقام KZ : حالی مقام B || چه KZ ~ اگر B || 8 حریف BZ : K — || 9 حالت BZ : حالات K || 11 لازم KZ : لازمی B || قیاس KZ : قابل B || 16 سیری KZ : سیر B

شعر (رمل)

خویش را نادان و مجرم گو مترس تا نذر دزد از تو ان استاذ درس
چون ملائک گوی لا عِلْمَ لَنَا تا بگیرد دستِ تو عَلِمَتْنَا ۱
همان بود که بر خاست و بسماع شروع کرده < این > رباعی را فرمود

رباعی

عشقی نه باندازهٔ ما در سرِ ماست ۶
وین طرفه که بارِ ما فزون از خرِ ماست
و آنجا که جمال و حسنِ آن دلبرِ ماست

۹ ما در خورِ او نه ایم، او در خورِ ماست ۹

عاقبة الحال بعد از آنک حضرتِ چلبی عزیمت نمود؛ اندک اندک
صدارتِ آن عزیزِ بحقارت مبدل شد و دو نوبت بزایه اش آتش افتاده
بکلی سوخت و جماعتی که ظرفداری او کردند در مدتِ قلیل از آنها ۱۲
یکی نماند و یارانی که بعلم و عمل ممتاز بودند از مذکور اعراض کرده
بتازگی بحضرتِ چلبی مرید شدند و آن بزرگ با اتباعِ خود چنان
شدند که گویا هرگز نبودند ۱۳

۵ رباعی KZ : شعر B || ۸ و KB : — Z || ۹ نه ایم KZ : + و B ||
۱۱ صدارت KZ : صدارت B || ۱۳ و یارانی که KZ : — B

۲ خویش را ... درس : MN ، ج ۴ ، ص ۳۶۰ / ۱۳۸۷ ؛ MA ،
ص ۱۸ / ۳۶۰

۳ چون ... علمتنا : MN ، ج ۳ ، ص ۱۱۳۰ / ۶۴ ؛ MA ، ص ۲۲۱ / ۲

شعر (رمل)

نازینی تو ولی در حدّ خویش   الله الله پا منه از حدّ بیش
 3 گرزنی بر نازنین تر از خودت   در تگّ هفتم زمین زیر آردت
 این نشانِ خَسَف و قَذَف و صاعقه   شد بیانِ عزّ نفسِ ناطقه
 گرچه با تو شه نشیند بر زمین   خویشتن بشناس و نیکوتر نشین

6 (۳۶/۸) الحکایه : همچنان عارفِ ربّانی مولانا سراج الدینِ
 مثنوی خوان رحمه الله روزی در مجمعِ یاران روایت کرد که در حالتِ
 جوانی خدمتِ مولانا علاء الدینِ اماسیّه در بندگیِ چلبی حسام الدین
 9 رضی الله عنه ملازمتِ عظیم می نمود و نیکو خدمت می کرد و در اتمامِ
 خرده، بندگی بغایت می کوشید و در اوقاتِ فرصت مثنوی را سماع
 می کرد و بجدّ تمام می خواند و مرا در خواندنِ مثنوی شریکِ خود
 12 کرده بود؛ بعد از مدّتی او را داعیه آن شد که سفر کند و باز بمقامِ
 مألوفِ خود رود؛ حضرتِ چلبی حسام الدین فرمود که وقتِ سفر
 نیست؛ همچنان سالی چند مصاحبِ اصحابِ باش، آنکه تو دانی؛ البته
 15 استدعا نمود که بروی؛ بدستخطِ مبارکِ خود اجازتِ او را نبسته
 خلافتش داد و فرجی پوشانیده بطرفِ اماسیّه روانه کرد، بعد از آنکه

T, II, 341; H, II, 339

۳۶/۸ Z ۲۵۰ B ۲۳۰ K ۵۸۶

2 b بیش BZ : پیش K || 6 همچنان BZ : K || 7 رحمه الله KZ : B —
 9 رضی الله عنه KZ : B — || 13 مألوف Z : KB — || 15 مبارک KBbZ : B —
 16 پوشانیده KB : پوشانید Z

2 - 4 نازینی ... ناطقه : MN ، ج ۱ ، ص ۲۳۰۵ - ۲۳۰۶ ،

۳۳۰۸ MA ، ص ۸۷ / ۱۰ - ۱۱

5 کرچه ... نشین : MN ، ج ۲ ، ص ۲۶۵ / ۳۴۱ MA ، ص ۲۷/۱۱۲

- عزیمت نمود حضرت چلبی فرمود که دریغا غوره^۳ این مرد رنگ گرفت، اما نیک شیرین نشد و زود از نظر آفتاب بسایه گریخت، می ترسم که بزخم عارفی غیوری گرفتار شود و انجام حال آن یگانه^۴ چنان شد که فرموده بود و بیان کرده شد

مصراع (مضارع)

- خود کشته عاشقان را در خونشان بسته^۵
و آنگاه بر جنازه هر یک نماز کرد؛ خود پیوسته عادت شیران
و شیر زاذگان همین بوذه است و آن حکمت را که سر قدرت
ایشان دانند^۶

شعر (هزج)

- ترا ای عشق چون شیری نباشد عیب خون خواری
که گوید شیر را هرگز چه شیری تو که خون خوردی^۷
بهر دم گویدت جانها حلال باذ خون ما
که خون هر کرا خوردی خوشش حی ابد کردی
و همچنان حصه ما ازین قصه آنست که با مردان حق نشاید پنجه^۸
زدن و مقابله کردن و بحالت مختصر خود مغرور شدن و استغنا نمودن
که در راه معنی از استغنا و استکبار شوم تر کفری نیست؛ پیوسته

۳ بزخم Z — KB ۶ خونشان KB : خون خود Z ۷ کرد KB : کرده Z ۸
و آن KZ : راین B ۱۱ خواری KB : خوری Z ۱۵ قصه KZ : B —

از عاقبتِ کار و خاتمتِ اعمار هر اسان باید بودن و از حضرتِ ربِّ العباد
ساعةً فساعةً معاونت و استمداد باید طلبیدن تا از عنایتِ اهلِ رشاد ارشاد
یافته با کتسابِ زادِ معادِ خود مشغول شوند و دایماً در طلبِ توفیقِ حق
باشند و آن توفیق را هم از عنایت و موهبتِ ایشان دانند

شعر (رمل)

جهدِ بی توفیقِ خود کس را مباد در جهان و الله اعلم بالهداد 6
جهدِ فرعونِ چو بی توفیق بود هر چه او میدوخت آن تفتیق بود
چه بی عنایتِ مردان هیچ کسی را از خطراتِ خطیثاتِ امانی نیست و بی
امان و ایمان ایشان هیچ سالکی ایمان بسلامت نبرده است؛ شیخِ ما
رَفَعَ اللهُ قَدْرَهُ فرمود که عنایتِ بی طاعت سود کند، اما طاعتِ
بی عنایت سود نکند و دستگیر نشود و اگر از کمالِ عنایتِ مشایخ
هر دو باشد و عنایت در عنایت، نُورٌ عَلٰی نُور (۳۹/۸) خواهد بودن؛
کَمَا قَالَ قَدَّسَ اللهُ سِرَّهُ

شعر (رمل)

بی عنایاتِ حق و خاصانِ حق گر مَلَكٌ باشد سیاهستش ورق 15
تَرْكٌ مَكْرٌ خویشتن گیرای امیر پا بکُش پیشِ عنایتِ خوش بمیر
بلکِ مرگش بی عنایت نیز نیست بی عنایتِ هان و هان جائی مه ایست

6 a خود BZ : تو K 7 a چو KZ : — B 8 کسی را KZ : کس را B
11 عنایت BZ : — K 12 - 13 کا قال ... سره KZ : — B 15 a عنایات BZ : عنایت K
16 b بمیر KB : + شعر Z

6-7 جهد ... تفتیق بود : MN ، ج ۳ ، ص ۸۳۹/۴۷ - ۸۴۰ : MA ،
ص ۲۱۲/۲۱۳

15 بی عنایات ... ورق : MN ، ج ۱ ، ص ۱۸۷۹/۱۱۴ : MA ، ص ۲۰/۴۹

16 تَرْكٌ ... بمیر : MN ، ج ۶ ، ص ۳۷۹۷/۴۸۹ : MA ، ص ۴/۶۴۲

17 بلک ... مه ایست : MN ، ج ۶ ، ص ۳۸۴۲/۴۹۲ : ۵/۶۴۳

(۳۷/۸) الحکایه : همچنان اصحابِ قدیم طوبیٰ لَهُمْ وَجَنَّةٌ

- التَّعِیمِ روایت چنان کردند که روزی حضرت چلبی در عراقِ عجم
 3 بر لبِ آبِ کُر سیران می‌کرد ؛ از ناگاه شوری بکرد و خود را در آن
 آبِ روان انداخته ، گوئیا عمّدی بود که بر روی آبِ روانه می‌رفت
 و گویند : عظمتِ آن جوی بغایتی است که اشترانِ بزرگ و پیلانِ
 6 سُرُگُک درو چون چند پشته و موری نمودی ، همچنان عنایتِ حقِ آبِ را
 در تحتِ او ، تختِ او ساخته بود چنانکه هوا را در تحتِ سلیمان از کمالِ بختِ او
 تحتِ تختِ او ساخته بود و همچنان آبِ دریا را مرکبِ مسیح علیه السلام
 کرده و هوای هفتم را براقِ حضرتِ مصطفی علیه السلام کرده بود
 9 و ازین قبیل معجزات و کراماتِ انبیا و اولیا را علیهم السلام از حدّ
 بیرون بوده است آمَنَّا بِمَا فِیهِمْ وَصَدَّقْنَا عَمَّا صَدَرَ عَنْهُمْ
 12 وَمَنْ أَحَبَّ قَوْمًا فَهُوَ مِنْهُمْ

شعر (رمل)

- مستی دل را نمی دانی که کو وصفِ او از نرگسِ مخمور جو
 15 چون ز ذاتِ حقِ بعیدی وصفِ ذاتِ باز دانی از رسول و معجزات
 معجزاتی و کراماتی خفی برزند بر دل ز پیرانِ صفی
 برزند از جانِ کاملِ معجزات بر ضمیرِ جانِ طالبِ چون حیات
 18 که درو نشان صد قیامت نقد هست کترین آنکه شود همسایه مست
 پس جلیسِ الله گشت آن نیکبخت کو بهلولی سعیدی بُرد رخت

T, II, 344 ; H, II, 341

۵۸۸ K T ۲۳۱ B T ۲۵۱ Z ۳۷/۸

8 تخت تحت KB : تحت Z || 9 علیه السلام KB : — Z || 14 a دانی KB : بینی Z

19-14 مستی ... رخت : MN ، ج ۶ ، ص ۱۲۹۸/۳۴۸ - ۱۳۰۰ ، ۱۳۰۹ ،

۱۳۰۱ - ۱۳۰۲ : MA ، ص ۲۳/۵۸۳ - ۲۴ ، ۲۸ ، ۲۵

همچنان حضرت چلبی تا مقدارِ فرسنگی رفته بود و یاران بر لبِ جو
 فریاد کنان و سینه زنان می‌دویدند و از بیرونِ آبِ خاک بر سر می‌کردند
 3 و از هوای او در آتشِ شوق می‌سوختند و لایها می‌کردند و حضرت
 خداوندگار را شفیع می‌آوردند تا بیرون آید؛ آن کریم ابن‌الکریم از کرم
 عیم عنایت فرموده قدم بر روی آب نهاد و بیرون آمد و یاران را دلدارها
 6 فرموده حیاتِ نو بخشید و بطریقِ لاغ می‌فرمود که این چنین جوئی
 بزرگ مردمِ کوچک را چون غرق نمی‌کند، اما نبل چه کند که بموسی
 مطاوعت ننماید و بنده فرمان نشود و آتشِ نمرود خلیلِ جلیل را
 9 گلزاری نکند و منقاد نشود و باذِ صرصر هود نبی را مسخر نشود
 و هوا از هوای او سلیمانِ هوا شکن را مطیع نبود؛ چنانکه حضرت
 جدّم فرمود:

شعر (رمل)

12

خاک و باذ و آب و آتش بنده اند با من و تو مرده با حق زنده اند
 و اینچنین کرامات و مقامات که مرتبه اقطابِ کرام است و افرادِ عظام
 15 که ابدالانِ حق و اوتاد الارض اند و هر کاملی را اینچنین کمال دست
 نمی دهد اللهُ یَجْتَبِی الَیْهِ مِنْ یَشَاءُ (۱۳/۴۲)، و این از خصایصِ
 حضرت مولانا است که وارثِ اسرارِ حضرت رسول الله است و بسالتِ او
 18 باصالتِ او بنو رسیده قدس الله سرّه و اَفَاضَ عَلَی التَّابِعِیْنَ لَهُ
 بیره، آمین یا ربّ العالمین

6 لاغ می‌فرمود KZ: B — 7 بموسی BZ: علیه‌السلام + K || 13 و KB: Z —

با حق: KZ — B || 14 و اینچنین Z: اینچنین KB || KB که: شکر

- (۲۸/۸) الحکایه : همچنان خدمتِ امیرِ یگانه چلبی پولاد بگت
 ولدِ نورالدینِ جیجه رحمه الله که از اکابر زاذگانِ روم بود و از جمله
 مقربانِ غازان خان و از معتقدانِ خاندان ، چنان روایت کرده که شبی در
 بندگیِ حضرتِ چلبی در قلعه قره حصارِ دوله با اولادِ صاحبِ فخرالدین
 و نوابِ ایشان صحبتِ کره بودیم و بتناولِ رحیقِ عتیق و جامِ عقیق
 مشغول شده ؛ همانا که دوستگانی^۳ بر برکف گرفته فرمود که تصورِ
 هوامِ عوام که کالانعام اند آنست که عارف را شرابِ خوار می گویند
 و طعنه می زنند ، حاشا که ما شرابِ خواریم و همرنگشِ مردم باشیم ؛
 همگان حیران گشته ساکت شدند ؛ همچنان مگر در ضمیرِ اولادِ صاحب
 گذشته باشد که ما درین کار و مثلِ او پادشاهی درین کار ! پس فرقِ
 میان ما و او چیست ؟ همانا که من بنده را اشارت کرده که پیشتر آ ! باری
 بنگر که این شرابست یا چیزی دیگر ؟ برخاستم و بادبِ تمام پیشتر
 رقم ، دیدم که در کاسه دوستانی چیز است مایع بسانِ عسلِ آتش دیزه
 و اما مثلثِ غلیظ ؛ فرمود که بخور ! انگشتی بر گرفتم ، دیدم که شرابِ
 حُمَاضِ خاص بود^۶

شعر (رمل)

در خراباتِ آمذی شیخِ اجل از قدومتِ جمله میبها شد عسل

T, II, 346; H, II, 342

۲۸/۸ Z ۲۵۱ ب B ۲۲۱ ب K ۵۸۹

۱ الحکایه KB : — Z || ۳ خاندان KZ : — B || ۴ قره حصار KZ : قر حصار B ||

۶ دوستگانی KZ : دوستکان B || ۷ آنست KB : — Z || ۱۰ پادشاهی KZ : + هم B ||

فرق KZ : — B || ۱۱ آ KZ : آی B || ۱۲ چیزی B : چیز KZ || ۱۴ فرمود KZ : فرموده B

۱۷ در خرابات ... عسل : MN ، ج ۲ ، ص ۲۴۲۱/۴۳۹ MA ، ص ۱۲/۱۸۱

فی الحال حال بر من گشت و در سجده افتاده زمانی بیخود ماندم ؛
فرمود که ما این جنس شراب می‌خوریم

شعر (هزج)

3

آن می‌که تو می‌خوری حرام است   ما می‌نخوریم جز حلالی

همان لحظه اولادِ صاحب و حاضرانِ مجلس بجمعهم سر باز کرده بنده
و مرید شدند و از آن ضمیرِ گول‌گیر استغفار کردند ؛

6

(۲۹/۸) همو گفتم : شبی دیگر بذوقِ عظیم مشغول شده بودند ؛

همانا که ساقی کاسه^۱ را پر کرده بدستِ مبارک^۲ِ چلبی داد ؛ فرمود که

ازین آبک قوی ملول شدیم و تصویرِ شما آنست که ما از شراب مستیم

9

یا مستی^۳ ما موقوفِ آبِ انگورست ، بلکه شراباتِ عالم از پرتوِ جانِ

ما مست می‌شوند و مردم را مستی می‌بخشند

شعر (رمل)

12

باده از ما مست شدنی ما ازو   قالب از ما هست شدنی ما ازو

و آنگاه کاسه^۴ شراب را بر سرِ مبارک^۵ِ خود فرو ریخت و ما همگان

منتظر ایستاده تا چه شود ؛ گوئیا که در آن کاسه قطره^۶ آب نبود ،

15

چه تمامت در سرش چنان غرق شد که اثری پیدا نشد و چکره^۷ بر

زمین و جامه اش نه‌چکید و این از غرایبِ کراماتست

1 کشت KZ : گذشت B || 3 شعر KZ : — B || 10 پرتو KZ : این تو (!) B ||

11 می‌بخشد B : بخشد KZ || 14 وانگاه KB : وانکه Z || شراب را BZ : شراب B ||

16 اثری KZ : آن را B || 17 و جامه اش KZ : بر جامه اش B

- (۲۹/۸) همو روایت کرد که روزی در حضرت چلبی با اولادِ صاحبِ در قلعهٔ قلعهٔ قره حصارِ دوله در سرای سلطان علاء الدین کیقباد رحمه الله عشرت می‌کردیم ؛ همانا که ثلث شب گذشته بود ؛ از ناگاه چلبی برخاست و بیرون آمد ؛ فرمود که تا کسی نباید و آن شب بغایت تیره و تاریک بود و اجازت نداد که شمع می بگیرند و کسی در خدمتش بیرون آید و یکساعتِ رصدی توقف فرموده عودت نکرد و ما از انتظارِ او عاجز شدیم و بیخود وار شمع می بدست گرفته من بنده بیرون جستم تا جُست و جوئی کنم ؛ تمامِ کوشکها و پاس‌بانخانه‌ها را گشتم ؛ هیچ در نیافتم که چه شد و بخدمتِ امرا خبر کردم که حضرت چلبی پیدا نیست ؛ فریاد کنان از سرا بیرون دویزند که مبادا از کنگرهٔ برج فرو افتاده باشد و یا در جائی آسایش کرده و قریبِ بیست رسی کس شمعها و مشعلها گرفته طلب می‌کردیم ؛ از ناگاه بگوشتم آوازِ چلبی رسید که هی پولاد ! چه می‌طلبی ؛ باتفاق مستمعِ آن آواز شدیم ؛ دیدم که آوازِ حضرت چلبی از بامِ سرای قلعهٔ زیرین بالای آید ؛ در قلعه را باز کرده آهسته آهسته فرو دویده می‌بینم که حضرت چلبی بر بامِ سرای ما فارغ البال ایستاده تبسم می‌کند که یعنی ترسیدیت که من افتادم و هلاک شدم ؛ همگان سر نهاده گفتم این قوت و این قدرت مقدور بشر نیست ؛ زهی آنچنان پذیرا پسر که چنینها می‌کند ؛ فرمود که

T, II, 348; H, II, 344

۲۹/۸ Z ۲۵۱ ب B ۲۳۲ آ K ۵۹۱

- 1 همو KZ : همچنان B || 2 قلعه KB : — Z || قره حصار K : قر حصار BZ
 10 سرا KZ : سرای B || مبادا Z : — KB || 11-12 بیست و سی KZ : بیست سی B ||
 13 پولاد KB : بود (!) Z || 13 حضرت Zh : — KBZ || 14-15 قلعهٔ زیرین ...
 بینم که KBZh : — Z || 6 حضرت چلبی KB : — Z || 8-9 قوت BZ ~ قدرت K

- اغلب حالاتِ مردان همه محالات است و معجز از آنست که تا عجزِ عاجزانِ امت پیشِ قدرشان پیدا شود و عظمتِ صاحبِ قدرت را دانسته عجزی پیش آرند تا مستوجبِ عنایت و رحمت شوند و این قدر حالت و کرامت باز یچه، عارفانست و ظرافت است؛ چه کمتر مرغی ازین کوه بدان کوه می‌پرد و تخته پاره، بر روی آبِ روان روانه می‌شود، قدرت و قوتِ مردانِ پاک باز در آنست که مریدِ خود را بی‌خبر او بخدا رساند و کارهای او را تمثیل دهد تا مراداتِ دینی و دنیائی او بحصول پیوندد و او را روزِ جزا شفیعِ شفیق شود؛ چنانکه فرمود

شعر (مجتث)

9

چنین بود شب و روز اجتهاد پیران را
که خلق را برهاند از عذاب و فساد

کنند کارِ کسان را تمام و بر گذرند
که جز خدای نداند زهی کریم و جواد

12

- (۴۰/۸) الحکایه : همچنان قدوة الخلفا اخی امیر احمد پاپرتی
رحمة الله علیه که از اکابرِ زمان و مشهورِ جهان بود چنان روایت کرد که روزی با جمعِ یاران در بوستانی صحبت کرده بودیم و دوستانی چند مسافر رسیده از ناگاه دیدم که یکسواره حضرتِ چلبی عارف

15

T, II, 350 ; H, II, 346 ۴۰/۸ Z ۲۵۲ ب B ۲۳۲ ب K ۵۹۲

- 1 هم KZ : B ۴ باز یچه KZ : B — || ظرافت است KZ : ظرافتیت B ||
5 روانه KZ : روان B || می‌شود KZ : + و B || 6 قوت KZ : B — || باز KB :
+ باز Z || 10 B : KZ — || 14 الحکایه K : BZ — || 16 یاران KBZh : Z — ||
17 که MB : Z — || یکسواره BZ : یکسوار K

- رسیده سلام کرده و از اسب زیر آمده زمانی منقبض بنشست و بهیچ
 کسی نپرداخت وزیر لب دم بدم چیزی می گفت ، اما من فهم نمی
 کردم ؛ من بنده پیش رقم و سر نهاده بطریق انبساط از آن انقباض 3
 استفسار کردم ؛ فرمود که زن کیفاتو پاشا خاتون که محبوبه من بود
 ازو خارج حرکتی دیده رنجیدم و بخشم تمام بیرون آمدم و رقم و خدمت
 پاشا خاتون در ارزن الروم می بود و از جمله محبان خاندان بوده حضرت 6
 چلبی را عظیم دوست می داشت و قبله خاکش او را قبله جان خود
 کرده بود و مدتی مصاحب همدیگر بوده اجازت نمی داد که بقونیه رود
 و از حضرت سلطان ولد دعوت نامها می رسید و امکان عودت نبود ؛ 9
 همانا که حضرت چلبی سه شبانروزی افطار نفرمود ، صباحی هریسه
 درخواست کرده چون بطعام دست نهاد فرمود که دریغا نازنین پاشا
 خاتون مرد و دست از طعام برداشت و گریه عظیم کرد ؛ مادرین 12
 حیرت فرو مانده بودیم که همان ساعت قاصدی از در در آمد که نایب
 خاتون می رسد از اسب فروز آمده سر نهاد و مکتوبی بدست چلبی
 داد که خدمت پاشا خاتون لایها نموده عندها می خواهد و حضرت 15
 چلبی را می خواند ؛ از حد بیرون رفته کرده و تالمتی عظیم نموده
 فرمود که دریغا یار نازنین ، دریغا بانوی روی زمین ! و این ابیات را گفت :

شعر (رمل)

18

ای دریغا ای دریغا ای دریغ کانچنان ماهی نهان شد زیر میغ

1 رسیده BZ : رسیده K || زمانی KBZh : Z || 2 چیزی KZ : B — ||
 9 بوده KB : بود Z || 8 که KZ : B — || 12 کرد Z : کرده K — B || 14 اسب BZ :
 + فرو K || 17 که KZ :

مملکت کآن می نماید جاودان ای دلت خفته تو آن را خواب دان
ملک را تو ملک غرب و شرق گیر چون نمی ماند تو آن را برق گیر

- 3 انخی گفت: من بنده سر نهادم و از سر آن حالت باز پرسیدم؛ فرمود که
پاشا خاتون ما که مکتوب فرستاد از عالم در گذشت و تابوت او را
دبدم که غیبیان می بردند؛ حاضران متحیر و متحسّر گشته تاریخ وفات
6 مرخومه را نبشتند؛ هماندم سوار گشته مصحوب نایب خاتون عزیمت
نمود و ما در بندگی چلبی بغزا با هم رفتیم؛ چون بارزن الروم رسید،
روز هفتم مرخومه بود؛ کافه امرا و خواص او برابر آمده فریادها
9 کردند و سر در قدم چلبی نهاده نواحان مرثیه ها می گفتند و حضرت چلبی
بسر وقت او در آمده شورهای عظیم کرد و چنانک بر بالای تخت خفته بود
بکنار گرفته زلت او را بجل کرد و عفو فرمود و این دو رباعی را
12 گفت:

شعر (رباعی)

- با تیغ اجل جمله سپرها هیچ است
وین محتشمی و سیم وزرها هیچ است 15
در نیک و بد زمانه کردم نظری
نیکست که نیکست دگرها هیچ است

1 a جاودان KBZh: در جهان Z || 15 و متحسّر KBZh: Z || 6 نبشتند BZ:

نوشتند K || 7 باهم Z: بهم KB || 10 در آمده Z: آمده KB || 15 و سیم KZ: سیم B ||
بد KB: بدی Z

وباز گفت :

شعر (رباعی)

- 3 در دیست اجل که نیست درمانِ اورا بر شاه و وزیر هست فرمانِ اورا
کوآن ملکی که ملکِ کرمان می خورد امروز همی خورند کرمانِ اورا
همچنان در عرسِ چهل روز این رباعی را گفت :

شعر (رباعی)

- 5 شادی مطلب که حاصلِ دهر غمِ نیست هر ذره ز خاکِ کِیبادی و جِست
اسبابِ مراد و حاصلِ عمرِ دراز خوابی و خیالی و فِرِبی و دمیست
9 همان روز بطرفِ قونیه عزیمت نمود

- (۴۱ / ۸) الحکایه : همچنان روزی حضرتِ کراکا رضی الله عنها
در شهرِ توقات بحضرتِ چلبی از حدّ بیرون تعظیم می کرد و سر می نهاد ؛
12 خواتینِ کبار مثلِ گوماج خاتون و خاوند زاده دخترِ معین الدین پروانه
و دخترِ شرابسالار و مستوفی و غیرهم اعتراض کردند و تشنّیع زدند که
ماذرا نریزد که بفرزندِ خود سر نهد و تا این غایت عزّت کند ، چه
15 اگر فرزندِ مقبل بماذرِ خود عزّت کند و سر نهد و دستبوس کند که
در محلّ خودست و جایز داشته اند ؛ کراکا فرمود که حق علیمت و هو
اعلامُ بالمُتحدّین^۱ (۱۱۷ / ۶) که چون عارف را می بینم می پندارم که

T, II, 353 ; H, II, 348

۴۱/۸ Z ۲۵۲ آ B ۲۳۳ K ۵۹۴

1 وباز گفت KZh : — BZ 3 نیست KZ ~ درمان B ۱۱ و KZ : — B 7-8

اسباب ... نمود KZh : — BZ 14 نریزد K : رُشد BZh — 14-15 و تا این ...

نهد KZ : — B 15 که KZ — : B

حضرت مولاناست و تاب آن حالت بر جان من می تابد و مرا تاب آن
تاب نمی ماند ؛ ازین رو او را سر می نهم و من او را بجای فرزند نمی بینم
بلک او شیخ منست و مرا حضرت خداوندگار بنوحواله کرده است ؛
همانا که تمامت خواتین روز جمعه بجمعهم بجمعیّت سماع جمع آمد ، حضرت
چلبی تواجد و شورها نموده این رباعی را گفت :

شعر (رباعی)

ما جان لطیفم نظر در ناثیم در جای ناثیم ولی بی جائیم
از چهره اگر نقاب را بگشائیم هوش و دل و عقل جمله را بر باییم
همچنان چرخ زنان و رقص کنان همین رباعی را گفت :

شعر (رباعی)

در عالم ارواح بوذ مایه عشق باذیست لطیف در ازل دایه عشق
مانده خورشید همه جان گردد آنکس که فتاذ بر سرش سایه عشق
همشان شرمسار گشته سر نهانند و استغفارها کردند و بسی عنرها
خواسته بانواع بندگیها نموده تحفها فرستادند

(۴۲ / ۸) الحکایه : همچنان خدمت ملک الخلفا شیخ امیره بگ
آبگری آبقاه الله تعالی روزی حکایت کرد که در جوانی من بنده
و اخی مظفر الدین و برادرم مجد الدین با درویشی محبت آورده میخواست

- که ما را علمِ کیمیا تعلیم دهد و باتفاق سوگند خورده بودیم که ازین سرّ کسی را اطلاعی نباشد و شب و روز در خدمتِ آن درویش جدّ بلیغ می نمودیم و مدتی درین کار می بودیم ، چنانک عاجز شدیم و آنچ 3
 ما لابدّ آن کار بود بعضی دست می داد و بعضی عزیز الوجود بوده امکانِ حصولِ آن چیزها نبود ؛ روزی آن استاد از ما زعفرانِ 6
 حدید طلب داشته هر چهار بقونیه آمذیم تا آن را حاصل کنیم ؛ در خلوت جائی نزول کرده علی الصباح چون بزیارتِ حضرتِ تربّه 9
 مبارک آمذیم ، از ناگاه حضرتِ چلبی از خانه خود بیرون آمده اخی مظفرالدین را از گریبان گرفته نفسی عظیم کرده گفت : ای خرا 9
 اگر کیمیا می خواهی کِشت کن و اگر سیمیا می خواهی عشقِ مولانا را پیش گیر ! همانا که اخی مظفرالدین بیخود گشته همگان حیران گشتیم ؛
 حضرتِ چلبی باز بخانه در آمد ؛ چون از حضرت باز گشتیم حبتِ آن 12
 فلان را از قلبِ خود برون انداخته از پیشِ خود راندیم و اخی مظفرالدین برغبتِ تمام بزراعت مشغول گشته چندان اسباب حاصل
 کرده که توان گفت ؟ و در اندک مدتی از منعمانِ متنعم گشت 15

- (۴۳/۸) همچنان هم خدمتِ مذکور حکایت کرد که من بنده و فخرالدینِ آبگری بعد از حضرتِ ولدِ عَظَمَ اللهُ ذِکْرَه بِحضرتِ 18
 چلبی اندکی انکار که داشتیم شبی در خواب می بینم که در کنارِ صحرایی

T, II, 355; H, II, 349

۴۳/۸ Z ۲۵۲ ب B ۲۲۴ آ K ۵۹۶

2 سر KZ : شهر B || اطلاعی Z : اطلاع KB || شب و روز KB : شب
 روز Z || در خدمت KZ : خدمت B || 4 عزیز KZ : — B || 6 داشته BZ :
 داشت K || 7 حضرت KB : — Z || 9 نفسی Z : + هی KB || کرده K :
 کرد BZ || 10 همانا که KZ : — B || 14 برغبت تمام KZ : — B

خیمه^۳ بس عظیم و رفیع گرفته اند و حضرت چلبی در آنجا نشسته
 و درین صحرا مرغانِ بس لطیف مالا مالان گشته ، می بینم که از ناگاه
 3 باذی عجیب می وزد و آن مرغان بیکبارگی نا پدید می شوند و باز مرغانِ
 دیگر از آن بزرگتر و لطیفتر صحرا را پری کنند و بالخانِ لطیف سرود
 می گویند ، از یکی می پرسم که آن اولین چه مرغان بودند ؟ گفت :
 6 آنجماعت اصحابِ ولد بودند ؛ این مرغانِ دیگر مریدانِ عارفند ؛
 فی الحال بیدار گشته خواب را بخدمتِ فخرالدین باز می گویم ؛ هر دو
 استعداد کرده بذوقِ تمام بطلبِ چلبی باقشهر می رویم ، همانا که چون
 9 از درِ زاویه در می آئیم می فرماید که این خران خواب نیز می بینند
 و هنوز نمی گروند ؛ فریاذ کنان و گریان ایمان آورده سر نهادیم ؛
 تجدیدِ عهد کرده از نو مرید شدیم

12 (۴۴/۸) الحکایه : همچنان بنده طالب ، مؤلفِ مناقب ، احمد
 افلاکی احسن الله الیه حکایت می کند که چون مصحوبِ حضرت چلبی
 قدس الله لطیفته^۳ بشهر تبریز وصول افتاد و اکابرِ شهر که
 15 یتبغی بندگیها نموده سماعها دادند ، آخر الامر خدمتِ اخی احمد
 شاه قزاق که از اعیانِ شهر بود جمعیتی عظیم ساخته اصحاب را بخانه
 برد و آن روز سایر بزرگانِ تبریز از علما و فقرا حاضر بودند و حضرت
 18 چلبی شورهای عظیم کرده اخی احمد شاه را بسماع کشید و در سماع
 کلاه مبارک خود را بر سر او نهاده این بیت را گفت :

1 II, 356 ; H, II, 350 ۵۹۷ K T ۲۳۴ B T ۲۵۳ Z ۴۴/۸

3 عجیب : KZ — : B 6 این KZ : آن B 7 می گویم KZ : گویم B

12 همچنان BZ : — K 15 خدمت KB : — Z 16 اعیان KB : عیان Z

عظیم KBZh : — Z

شعر (مضارع)

جانها دریغ نیست چه جای کلاه و سر

3 سیر جوی از سَران و بنه سَر ستان نظر

و احد شاه سر نهاده جامهای خود را بگوبندگان بخشید و از حد بیرون ذوقها کرد؛ مگر جماعتی از محبان او بطریق نیاز از آن حالت او سؤال کردند؛ گفت: در اثنای سماع برابر حضرت چلی 6 ایستاده بودم؛ در دلم بگذشت که آن کلاه را بمن می داد؛ چه اگر ندهد بعد از سماع از او درخواست کنم و باران را شکرانه دهم؛ آن بوذ که مرا بگرفت و در گوشت رازهای بوالعجب گفته کلاه را 9 بر سرم نهاده و من از آن قدرت بیخود شدم، باز عنایت او مدد حیات من گشته خود را جمع کردم، بصدق تمام ارادت آورده مرید شدم و بی قیاس بندگیها نموده تحفهای غریب فرستاد 12

(۴۵/۸) الحکایه: همچنان منقولست که تسخیر نفوس جباره مر حضرت چلی را بمثنایی بوذ که اگر فضلالی عالم و عرفای بنی آدم و عقلای دهر و رؤسایان زمان بخدمتش برسیدندی، از هیبت نظر پاک 15 او سراسیمه شدند و کسی را در حضور پر نور او مجال مقال و امکان بیان نبودی و از مهابت جان مقدس او چنان فیضی و گرمی بر جان حاضران حلول کردی که همگان سکران گشتندی و ذوقی شدند، 18

T, II, 358; H, II, 351

۴۵/۸ Z ۲۵۴ ب ۲۳۴ K ۵۹۸

3 جوی KZ: + و B || 7 دردلم Z: دروغم KB || 9 که BZ: — K ||
10 مدد KB: — Z || 12 شدم KB: شد Z || 13 الحکایه Z: — KB || همچنان KZ:
— B || 15 برسیدندی KB: رسیدندی Z || 18 هکان KZ: — B

مگر که اللهم بر سبیل آمیزش دفع دهشت کرده حضرتش سخنانِ عرفی و مقالاتِ رسمی سر آغاز کردی تا مردم را یاره گفتن شدی و بر ضمائرِ مردم اطلاعِ عظیم داشتی و بعد از آنک مُطلع شدی هم بحرکتی بیرون شو کردی تا وقوعِ آن کراماتِ مخفی گشتی و از اظهارِ آن اسرار پیوسته مستنکف بودی و گفتی :

شعر (رمل)

آنک واقف گشت بر اسرارِ هو سرِ مخلوقات چه بوذ پیشِ او
در درونِ دل در آید چون خیال پیشِ او مکشوف باشد سرِ حال

(۴۶/۸) الحکایه : همچنان جامع کتاب طوبی له و حسن مآب

(۲۹/۱۳) روایت می کند روزِ عرفه عیدِ اضحی در شهرِ سنه سبع عشر

وسبعایه در شهرِ سلطانیه اندر زاویه شیخ سهراب مولوی در بندگی حضرت

چلبی رُوحِ الله روحه با اصحابِ کرام و اکابرِ عظام نشسته بودیم و هر یکی

بمطالعه کتابی و کاری مشغول گشته و حضرت چلبی با سایشِ قیلوله رفته بود؛

از ناگاه سرِ مبارک بر داشته چنان نعره برد که از هیبتِ آن بر جای

خود خشک شدیم و باز بخواب رفت ؛ حاضرانِ صحبت در حیرت

فرو ماندند ؛ بعد از آنک از خواب فارغ شد ، بنده ، خاکی سر نهاد

و از آن حال باز پرسید ؛ فرمود که بزیارتِ حضرت تربه مبارک

T, II, 359 ؛ H, II, 352 ۵۴۱ K ب ۲۳۴ B ب ۲۵۴ Z ۴۶/۸

b 7 چه KZ : B — 15 خشک KBZh : Z || در حیرت KZ : در صحبت B ||

17 حضرت ZB ~ تربه Z

7-8 آنک ... حال : MN ، ج ۲ ، ص ۱۴۸۱/۳۲۷ ، ۱۴۷۹ ؛ MA ،

ص ۱۳۷ / ۵ ، ۴

- رفته بودم ؛ دیدم که ناصرالدینِ قَظَّانیِ مولوی وشجاع الدینِ حَتَّاقی که
از یارانِ معتبر بودند ، گریبانِ همدیگر را گرفته بی فایده جنگی
می کردند ؛ بانگی برایشان زدم تا چنگ از همدیگر باز کردند و مرا 3
آنجاگاه دومرد ویک زنِ صالحه دیدند ؛ فی الحال بندهٔ مخلص تاریخِ
وقت را ثبت کرده چون بمبارکی بممالکِ روم رسیدیم و اتفاق چنان
افتاد که بشهرِ لاذیق رسیده خدمتِ یارِ عزیز ناصرالدینِ قَظَّانیِ را 6
آنجاگاه یافته حضرتِ چلبی در میانِ اصحاب ازو سؤال کرد که
حکایتِ جنگِ شما با شجاع الدین چون بود ؟ آن عزیز سر نهاده
چنان شرح کرد که روزِ عرفه بالای ترهٔ مبارک ایستاده 9
بودم ؛ از ناگاه شجاع الدین آمده تا موزون حرکتی کرد ؛ بندهٔ مخلص
اعتراض کردم که این حرکت نا جایز است ؛ همانا که دست بر گریبانِ
بنده زده همدیگر را سخت گرفته بودیم ؛ از ناگاه از جانبِ پای حضرتِ 11
بهاء ولد نعرهٔ چلبی بگوشِ ما رسیده هوشِ ما پرید و از آن هیبت
همدیگر را بکنار گرفته سر نهادیم ؛ دیگر نمی دانم که حال چون بود ؛
همچنان بجانبِ افلاکی نظر کرده فرمود که حکایت را باصحاب باز گو تا 15
شمهٔ از فقرِ ما آگاه شوند ، چون کیفیتِ کرامات را کما هیّیِ تقریر
کرده شد و تاریخِ وقت را نموده آمد ؛ یارانِ بیکبارگی نعره ها زدند وشاذیها
کردند و از عالمِ غیب خوشی بی نهایت در باطنِ ایشان پدید آمد ؛ بعد 18

1 حنّاق : KB : جنّاق Z || 3 بانکی : KZ : بانک B || 7 یانه KZ : یافت B
9 نهاده BZ : نهاد K || چنان KB : — Z || 11 مخلص KZ : — B || 12 که این KZ :
آن B || 14 رسیده Z : رسید KB || 18 نمره ها KZ ، نمره B

- از آن فرمود که بروانِ مقدّسِ مولانا که هرگز من این خود نمائی را دوست نمی دارم و اظهارِ کراماتِ خوشم نمی آید ، اما اوقات چیزکی که واقع می شود جهتِ ترغیبِ یارانت بعالمِ غیب و غیب شناسی و پیوسته 3
شیخ افلاکی* ما کراماتِ مرا دوست می دارد و در جایها می نویسد و این نوع کرامات را شیوخِ کشف تمثیل و انسلاخ می گویند و آن 6
هم بانواع است

شعر (رمل)

- حالِ عارف این بوذ بی خواب هم گفت ایزد هُم رُقُودُ زین مَرَمِ 9
خفته از احوالِ دنیا روز و شب چون قلم در پنجهٔ تقلیبِ رَبِ
آنک او بیدار بیند خوابِ خوش عارفست او خاکِ او در دیده کش
هم بیداری بیند خوابها هم ز گردون بر گشاید بابها
12 چون بمبارکی بقونیه و وصول افتاد خدمتِ شیخ محمود ولدِ نجّار و استاذم
مولانا نظام الدینِ ارزنجانی رَحِمَهُمَا اللهُ و کریمه خاتون دخترِ شیخ
محمد خادم رضی اللهُ عنها گواهی دادند که روزِ عرفه حضرتِ چلبی را
15 در پائینِ حضرتِ بهاء ولد ایستاده دیدیم و نعرهٔ با عظمتش را شنیدیم
(۴۷/۸) الحکایه : همچنان خدمتِ خدیجه الزمان، بانوی جهان ،
شرف خاتون بنتِ سلطان ولد والدهٔ احمد پاشا رضی اللهُ عنها از کمالِ

T, II, 361 ; H, II, 353 ۶۰۰ K T ۲۳۵ B T ۲۵۵ Z ۴۷, ۸

1 فرمود که KZ : — B || مولانا که KZ : مولانا B || 5 کرامات را KZ :
کرامات B || 8-9 حال عارف ... رب KZ : — B || 17 پاشا KZ : پادشا B

8-9 حال ... رب : MN ، ج ۱ ، ص ۲۵/۲۹۲-۲۹۳ : MA ، ص ۱۰/۲۷

11 هم بیداری ... بابها : MN ، ج ۳ ، ص ۱۰۵/۱۸۳۴ : MA ، ص ۲۴۱/۱

- شفقت و عنایت که در حقّ این بنده مخلص داشت و میخواست که جان این بیچاره را شمه از عظمت حضرت چلبی بیاگاهاند و بذآن طریق ارشاد کند و آداب مشایخ را تعلیم دهد تا نور اعتقاد زیاده گشته در تصدیق صدیقانه مسابقت روز ؛ روزی در آقشهر قونیه روایت کرد که روزی حضرت والده ام کراکا و خواهرم مطهره خاتون و خوانین کبار شهر در حضور حضرت پندرم عظم الله ذکراه نشسته بودیم و او در معانی 6 غرا و معارف حرا گرم شده بود ؛ از ناگاه حضرت چلبی عارف از در درآمد و ساعتی پیش پندرم بنشست ، باز برخاست و بیرون رفت ؛ پندرم فرمود که سبحان الله العلی القادر من بخدمت چندین عزیزان 9 خدا رسیده ام و خدایان را دیده و ازیشان معارف بی حد و معانی بی قیاس اقتباس نموده و چندان کرامات و عجایب ازیشان مشاهده کرده ام که در قلم آید ؟ مثل شیخ مولانا شمس الدین تبریزی و خداوند 12 سید برهان الدین محقق و حضرت شیخ صلاح الدین و خدمت خلیفه الحق چلبی حسام الدین و چندین مشایخ دیگر و همچنان در دریای اسرار هر یکی خوضی نموده در حقایق و غرر دقایق بحوزه حصول آوردم 15 و چه عنایتها که در حق من فرموده اند ؛ چنانکه فرمود

شعر (رمل)

- چون چنان شاهان بدیدم کی بمانم بی عطا 18
سر ایشان چون شنیدم کی بمانم بی عطا

2 این KZ : آن B که KZ : — B || 10 رسیده ام KZ : شنیدم B || 12 که

در قلم آید KZ : — B || خداوند KZ : — B || 15 خوضی KZ : خوض B || 16

که KZ : — B || 19 شنیدم KB : بدیدم Z

ولله الحمد که از هر یکی بقدر امکان بوئی بردم و مقامات ایشان را دانستم ، اما در حالت این عارف حیرانم که این چگونه مرغست و چه پرواز بلند دارد؟ و همانا که چون اورا می بینم حال من دگرگون می شود ؛ بروان پاک پندرم که قسم عظیم واسم اعظم منست نپندارم که مثل او مردی در جهان قدم نهاده باشد

شعر (مقارِب)

جهان آفرین تاجهان آفرید چو عارف سواری نیامد پدید

و نور آن هفت ولی را که پندرم فرموده بود در سیای او می بینم ؛ همچنان والده ام بطریق انبساط فرمود که چون حال برین منوالست پس دم بدم اورا چرا تفریع می کنی و در میان اصحاب بنی حال او کلمات می گوئی؟ فرمود که آن همه بمنزلت سپندیت که برای دفع زخم چشم بذان در آتش تنور چشم ایشان می اندازم و حسن عارف را بذان عبارات خشن در پرده غیرت پنهان می کنم و از دیده اغیاران کر نظر در براق صور مستور می دارم ؛ چنانکه گفته اند :

شعر (هزج)

با دشمن و با دوست بذت می گویم تا هیچ کست دوست ندارد جز من والاّ واقع اینست که می گویم و مینایم و بعد از آن فرمود که حضرت پندرم با آن همه استغراق و بی نیازی عارف را عظیم دوست می داشت

2 حالت BZ : حال K || 3 می بینم KZ : + در B || 11 سپندیت KB : سپیدیت Z ||

12 - 13 در آتش ... پنهان KZ : - B || 14 صور KZ : صورت B

- و منظورِ نظرِ عنایتِ خود کرده بود ، تا حدّی که روزی زبانِ مبارکِ خود را در دهانِ عارف نهاده بود و او بعشقِ تمام می مکید و بلع می کرد ؛ من سر نهادم و خواستم که عارف را از دستِ خداوندگار 3
بستانم ؛ فرمود که بهاء الدین - آخر عارف فرزندی منست ، از آن تو نیست و من باز سر نهادم و گفتم که چه جای فرزندست ؟ بنده^۵ راستینِ خداوندگارست ؛ فرمود که بهاء الدین ، فرزندی دلپذیرِ راستینِ آنست که 6
بنده و مرید باشد نه شیخ زاده ؛ امید است که در اکمالِ ولایتِ اعقابِ عذرِ شما را بخواهد ؛ از آنک عارفِ ما فرزندی حالست و دریایِ نظرت و او را علمِ حقیقتِ بغایت خواهد بود و او سلطانِ ابدالانست 9
و همیشه در کمال اندر کمال می رود و این بیت را گفت :

شعر (هزج)

- این راه کسی رود که از سر   چون پای نهاد دست شوید 12
در راهِ نظرِ سخن ننگنجد   جویایِ نظرِ سخن نگوید

(۴۸/۸) همچنان روزِ جمعه^۶ مبارک در سنه^۷ احدی و ثمانین

- و ستایه در تربه^۸ مبارک در آن چنان مجمعِ ارواحِ حضرتِ سلطانِ 15
بختِ جایی عارف را بر تختِ خود نشانده از دور بنشست ، غریب از
نهادِ عالمیان برخاسته تا نصفِ الیل نه آنچنان سیاهی رفت که در
تقریر گنجند 18

T, II, 364 ; H, II, 356

۶۰۲ K T ۲۳۶ B T ۲۵۶ Z ۴۸/۸

12 a سر BZ : سیر K || 13 b نکویذ KB : + الحکایه Z || 14 - 15 در سنه ...

ستایه KZ : — B

- (۱۹/۸) الحکایه : همچنان یارِ عزیز، شیخ کریم الدینِ قلعہ کہ
 از مقربانِ امیر نجم الدینِ دزدار بود رَحِمَہُ اللہُ روایت کرد کہ سالی
 خدمتِ امیر نجم الدین بوستانی نیکو ساخته بود و بنوی بوستان را خوابانیدہ
 3 بودند ؛ از ناگاہ حضرت چلبی عارف ببوستانِ ما تشریفِ حضورِ ارزانی
 فرمود ؛ همانا کہ نجم الدینِ دزدار و امرای او از قلعہ گوالہ فرو دویزند ؛
 6 حضرت چلبی را دریافتہ سر نہادند ؛ بعد از آنک صحبتِ عظیم کردند ،
 فرمود کہ کریم الدین ، ازین بوستانِ نوچند خیاری تبرک نیاری برای
 یاران ؟ گفتم : خداوندگار بر دینہ بند گیاہم ، اما ہنوز دیروز خوابانیدہ
 9 اند ، مگر بعد از ماہی خیاری ترونہ دست دہد ؛ فرمود کہ بسیار
 مگو ! برو بیاور ! گفتم : من نیز آہستہ بیرون آمدم و ببوستان
 در آمدم ؛ می بینم کہ در یک تہ چہار خیاری نازک لطیف موجود گشتہ
 12 است ؛ فی الحال سر نہادم و ہر چہارا برینہ بحضرت چلبی آوردم ؛
 اکابرِ حاضر سر نہادہ متعجب گشتند ؛ حضرت چلبی فرمود کہ این
 خیاریہای کوچک چندان نیست ؛ از آن خیاریہای تخم دارِ زرد گشتہ
 15 بیاور کہ مرا با تخمِ آن کارہاست ؛ باز بیرون آمدم و در تختہای بوستان
 طلب می کردم ؛ همانا کہ دو تا خیاریِ سطرِ تخم دار یافتہ بحضرت چلبی
 آوردم ؛ تبسمی کردہ فرمود کہ این خیاریہا از ہمتِ کریم الدینِ ما رُست
 18 والا چہ جای خیاریست ؛ چہ حق تعالی قادرست کہ از عالمِ غیب و عدم

T, II, 249 ; H, II, 271 ۵۲۰ K ۲۰۹ B ۲۲۶ Z ۱۹/۸

- 1 همچنان BZ : K — 1-2 کہ ... نجم الدین KB : Z — 3 خدمت Z :
 — KB 4 ما KZ : B — 6 چلبی را KZ : چلبی B 7 نیاری KZ : نیاری B
 8 بردینہ KZ : دینہ B 13 حاضر KZ : حضرت B 14 این KZ : آن B
 17 از ہمت KB : از خدمت Z 18 غیب و KB : Z

صد هزار انار و خیار جهتِ بندگانِ خویش بوجود آرد ؛ اما
سنتِ الهی آنست که البته بخواهند و توجهِ کلتی نمایند و نیازی بر
درگاهِ بی‌نیازِ او عرضه دارند تا مقصود و مطلوب بحصول آید ؛ 3
چنانک فرمود :

شعر (رمل)

آن نیازِ مَرِّیَمی بوذست و درد که چنان طفلی سخن آغاز کرد 6
و همچنان فرمود :

شعر (هزج)

بخواه ای دل چه می‌خواهی عطا نقدست و شه حاضر 9
که آن مه رو نفرماید برو تا سالِ آینده

فرمود که آن خیارها را بتمامت یاران و اصحابِ قلعه بخش کردند و آن
روز جمیعِ امیر زادگان بنده و مرید شدند ، مگر که نجم الدین دزدار 12
درین اندیشه مانده بوذ که پیش از وقت این خیارها چون رُست و این
چه قوت و تصرفست که حق تعالی بجلبی عارف بخشیده است ؟ همانا که
حضرتِ چلبی فرمود که امیر نجم الدین ، حکایتِ مریم نخوانده که 15
وَهْزَیَ إِلَیْکَ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ (۲۵ / ۱۹) ؛ آن خدائی که
از درختِ خشکِ رطبِ تر برای مریمِ مطهره نر بوجود می‌تواند

7 و همچنان فرمود KZ : B — 11 که KZ : B — کردند KZ : B کرد B
13 این KZ : آن B این KZ : از B 14 که حق KZ : حق B 15 که KB
Z — 16 خدائی KZ : + است B

آوردن اگر چنانک برای عیسی نفسی خیاری چند پیدا کند عجیب
و غریب نباشد ؛ فی الحال سر نهاده استغفار کرد ؛ بعد از آنک حضرت
چلبی روانه شد ، دیدند که بوستان هنوز گل نکرده بود ؛ بعد از
3 ماهی ترونده بوستان بظهور آمد

شعر (رمل)

6 هر چه خواهند اولیا آن می شود جمله اشیا بنده فرمان می شود

(۵۰ / ۸) الحکایه : همچنان خدمت مرحوم امیر نجم الدین دزدار
گواله رحمه الله روایت کرد که روزی حضرت چلبی بدیر افلاطون
9 حکیم آمده بود ، ما را خبر کردند ؛ با چهل پنجاه کس از قلعه فرو
آمده سه شبانروزی در آن دیر با کشیشان او بعشرت مشغول شد و مرا
در ضمیر گذشت که درین ایام عزیز که دهه ذی الحجه است تا این
12 غایت مشغول شدن خصوصا در صحبت ابن راهبان چندانی نیست ؛
فی الحال نعره بر من زد و گفت :

شعر (رباعی)

15 در راه خدا تصرف انباز مکن در عیب کسان دودیده را باز مکن
سر دل هر بنده خدا می داند در خود بنگر فضولی آغاز مکن
و از دست مبارک نخود بحدت عظیم جام را بر فرش رخام چنان
18 زد که از آن هیبت همگان بیخود شدیم ، و آن قدح همچنان مالا مال

- چرخ زنان گشته در نظرِ حضرتِ چلبی بایستاد که اصلاً ریخته نشد
 وشکسته نگشت؛ فرمود که اگر می شکست و ریخته می شد بس می کردیم
 و برای خاطرِ امیر نجم الدینِ ما ایامِ عزیز را معزّز می داشتیم؛ اما 3
 حقیقت باید دانستن که حق تعالی برای وجودِ مبارکِ عزیزانِ خود
 این ایامِ عزیز را عزیز کرده است و عزّت بخشیده و عکسِ عزّت
 مردانست که بر کلّ اشیا تافته هر یکی را عزیز کرده است؛ چه اگر 6
 وجودِ ایشان نباشد دنیا و آخرت را چه رونق و مسجد و کعبه را چه
 نور و چه قیمت باشد چنانک فرمود:

9 شعر (رمل)

کعبه را که هر دی عزّی فروز آن ز اخلاصاتِ ابراهیم بود
 و این رباعی را گفت:

12 بیرون ز تن و زجان روانِ درویش است
 برتر ز زمین و آسمان درویش است

مقصودِ خدا ازین جهان خلق نبود
 15 مقصودِ خدا ازین جهان درویش است

همانا که از سرِ اخلاص استغفار کرده بنده شدیم

4 مبارک KZ : — B || 5-6 و عزّت ... کرده است BZ : — K || 7 کعبه را KZ :

کعبه B || 8 چنانک فرمود KZ : — B || 9 شعر KZ : — B || 10 عزّی KZ : عزّی B ||

13 برتر K : بهتر BZ

10 کعبه را که ... بود : MN ، ج ۴ ، ص ۱۱۳۸/۳۴۵ MA ، ص ۲/۳۵۴

- (۵۱/۸) الحکایه : همچنان مؤلف کتاب آیدۀ الله بـروح مینہ روایت می کند که در خانقاه تربہ مقدس قدسنا الله بـسر مساکینہا کہ مسکن حضرت چلبی بوذ خوش حوضی بوذ از سنگ مرمر سپید در غایت لطیف و اصول و آن را از شهر کوتاہیہ بحضرت ولد فرستادہ بوذند ؛ مگر در ایام فترت قونیہ کہ حضرت چلبی بسفر ملک بالا رفته بوذ از نوآب اولاد قرمان کہ جلال کوچک گفتندی آن حوض را بطریق حیل و تغلب و جسارت بی اعتقادی از خانقاه نقل کردہ بجانب لارندہ برد تا در سرای خود نصب کند و از نصب آن اندیشہ نمی کرد ؛ بعد از مرور ایام چون حضرت چلبی از آن سفر مبارک بقونیہ رسید و حوض را در مقام خود ندید حوض دیدہ را پر آب کردہ بغایت منفعل شد و متألّم گشت ؛ جهت آن قضیہ قصہ بنزد اولاد قرمان اصدار کردہ ، چون مکتوب بمطالعہ امیر بدرالدین ابراہیم بگگ اعزّ الله أنصارہ رسید در تجسس حوض خوض کردہ آن شخص را تعزیر فرمود و از نیابت معزول کردہ از چشم انداخت و در آن فلاکت جان داد ؛ در حال برگردون نہادہ بجانب تربہ مبارک فرستاد و تمہید عذر کردہ بسی تحفہا ارسال کرد ؛ همانا کہ روز دوشنبہ چون خبر حوض رسید کہ اینک می رسد حضرت چلبی با جمع گویندگان تربہ استقبال کردہ فرجی مبارک خود را بر سر حوض پوشانیدہ بشادئی تمام در مقام خود مقرر داشتند ؛ همانا کہ حضرت چلبی

T, II, 368 ; H, II, 359 ۶۰۵ K ب ۲۳۶ B آ ۲۵۶ Z ۵۱/۸

- 4 لطیف KB : لطف Z || 6 قرمان KZ : قرمان B || 9 نمی کرد BZ : نکرد K ||
 11 - 12 قضیہ KZ ~ قصہ B || 12 قرمان KZ : قرمان B || 15 نہاد Z : نہاد KB ||
 فرستاد KB : — Z || 19 بشادئی KZ : شادی B || کہ KZ : — B

- فرمود که مرا ازین حالت اشارتِ عظیم از عالمِ غیب روی نمود ،
 درینجا یاران را عجیب بشارتست ؛ چه حوضی را که جمادوبی استعداد
 3 و سنگ پاره ایست و ازو درین خاندان خدمتی و صحبتی و معرفتی نیامده
 و اصلاً از دیدارِ ما و اسرار و گفتارِ ما مزه و لذتی ندارد غیر آنکه
 چند روز درین حضرت مقیم شد و ملحوظِ نظرِ مردِ خدا گشت ،
 6 حق سبحانه و تعالی او را روا ندید که در میانِ سنگینِ دلانِ
 بی معنی غریب بماند و ازین حضرت دور افتد و مهجور شود ؛
 باز همچنانکه بود لطیفه ساخته بدینجانبش کشید و بمركزِ خود
 رسانید ؛ اکنون یاران و محبانِ ما که بجان و دل و اعتقادِ کامل
 9 و عقلِ تمام و یقینِ بی گمان سالهاست که درین خاندانِ مبارک
 خدمت می کنند و صحبتِ اولیایا در می یابند و بحکمِ وَجَاهِدُوا
 12 بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ (۴۱/۹) بجان و تن و مال معاونت
 و مناصرت می نمایند ، حق تعالی کی روا بیند که ایشان را در آن کربِ
 غربتِ قیامت در میانِ فجره بی دین و کفره بی یقین مسکین و بی تمکین
 15 فرو گذارد و از دیدارِ خود محروم کند و بی نصیب گرداند ، حاشا
 از الطافِ عظیم و انعامِ عمیم ، آنچنان خداوندِ کریم بلك هر یکی را در
 جوارِ جلالِ خود مسکنی معین ، مربعی مزین روزی کناد و ارزانی داراد ،
 18 إِنَّهُ كَرِيمٌ جَوَادٌ ، وَلَطِيفٌ بِالْعِبَادِ ، و این بیت را گفت :

1 اشارت KZ : اشارت B 2 درینجا KZ : و درین B 3 عجیب KB : محب Z ۱۱

حوضی KZ : حوض B ۱۱ 5 کشت KZ : + اکنون یاران و محبان حق B ۱۱

7 افتد K — BZ ۱۱ 8 بود KZ : — B ۱۱ 13 کی KZ : — B ۱۱ 16-18 بلك ... انه

کریم BZ : — K

شعر (کامل)

حَاشَا لِمِثْلِكَ أَنْ تُقَنَّطَ رَاجِيًا
الْعَفْوُ أَجْزَلُ وَالْمَوَاهِبُ أَوْسَعُ

3

شعر (رجز)

ای رازقِ ملک و ملکِ ای قطبِ دورانِ فلک
حاشا از آن حسن و نمک که دل زمهان برکنی

6

یاران شاذیها و شکرها کرده شکرانها دادند و آن روز در حضرتِ تربہ
سماعی عظیم کرده این رباعی را فرمود :

شعر (رباعی)

9

درها همه بسته اند الا درِ تو تا ره نبردِ غریب الا برِ تو
ای درکرم و عزت و نور افشانی خورشید و مه و ستارگان چاکرِ تو

(۵۲/۸) الحکایه : همچنان از خدمتِ ملک الخلفا اخی موسیٰ

12

اقشهری رَحِمَهُ اللهُ منقولست که خواجه قمرالدینِ نایب که خادمِ ولدِ
اشرف بود و در اقصهر حاکمِ غاشم ؛ مگر او را انکاری عظیم بوده ،

روزی قصدِ آن کرد که حضرتِ چلبی را از اقصهر دستور دهد تا سفر
کند که امرا ورنود در بندگی او جمع می شوند ؛ مبادا که حرکتی شنیع

15

- و حرفی ناشایست صادر شود و این اندیشه را هرگز بزبان نیاورده
 اتفاقاً همان روز در سیران ، بحضرت آن سلاله شیران مصادف شده
 3 فرمود که هی قمرالدین ! دوستان بر آنند که ما را ازین شهر برانند ،
 چه اگر ما را برانند امیدست که باز بیایم ، اما کسانی را که ما برانیم
 چنان عدم شوند که هرگز بوجود نیایند ؛ همان ساعت از اسب فروذآمده
 6 سر نهاد و مرید شد و اسبی نیکو کشیده از حد بیرون بندگیها نمود
 (۵۳/۸) همچنان معتبر صوفی بود در توقات ، اوقات انکار
 می نمود و سجده یاران را طعنه می زد و اعتراض مقلدانه می کرد ؛ روزی
 9 بحضرت چلبی قدس سیره آن بزرگ مقابل افتاده از وهم چنان شد
 که گویا مقابل مقاتل افتاد ؛ فرمود که درویش ترا اصلاً با ما نرسد که
 سجده کنی که آن سجده تو کفر محض است ؛ از آنک ما را همچون
 12 خود بشری بینی و از بشریت گذر نکرده و بمقام ملکیت نرسیده و آن
 نظر ابلیس پر تبلیس است

شعر (رمل)

- 15 تا تو می بینی عزیزان را بشر دانک میراث بلیس است آن نظر
 و از آن انوار که در باطن فاطن شیخ است بی خبری ، از آنک خری ؛
 اما یاران ما را سجده ناکردن کفرست مطلق ؛ از آنک پشت بنور حق

T, II, 371 ؛ H, II, 361

۶۰۷ K T ۲۳۷ B ب ۲۵۸ Z ۵۳/۸

1 ناشایست KZh : BZ — اندیشه را KZ : اندیشه B 2 شیران KBZh :
 — Z 3 که ما را ... برانند KZ — E ۴ که باز B : باز KZ 7 نمود KB : +
 الحکایه Z 10 قدس KZ : + الله B ۱۱ افتاده KB : افتاد Z ۱۱ اصلاً KZ ~
 با ما B 17 کفرست مطلق KB : کفر مطلق است Z

15 تا تو ... آن نظر : MN ، ج ۱ ، ص ۳۹۶۲/۲۴۳ ؛ ۱۰۱۱ ص ۱۵/۱۰۲

- کردن و مقلدِ مذهبِ شیطان شدن کارِ کورانتست و خطای عظیم و کارِ
 کورانتست که چنان کند، یارانِ ما از ازل تا ابد بندهٔ فرمانِ آن
 3 امرند که اُسْجُدُوا اَلْاَدَمَ فَسَجَدُوا (۳۲/۲) وَلَمْ يَسْتَكْبِرُوا
 (۶۳/۱۷، ۱۱۵/۲۰) و این سجده در حقِ ایشان صد هزار عطا و نجاه
 است و در شانِ ابلیسان کفر و ایاست و کسی که از آباءِ منکران
 6 یوز از سُکرِ آن تکبرِ جز تفریعِ اَبَا وَ اسْتَكْبَرَ (۳۴/۲) چیزی
 نزاید و بر تفریعِ او جز توقیعِ وَ كَانَ مِنَ الْكَاْفِرِینَ (۳۴/۲)
 ننویسند؛ فی الحالِ آن درویشِ دلریش جامه‌ها را چاک زده بنده
 9 و مرید شد و استرِ خود را پیش کشتی کرده عذرها در خواست و رهید
 (۵۴/۸) همچنان منقولست که پیوسته حضرتِ چلبی عارف از
 نشأتِ صِغَر تا آوانِ کِبَرِ فقاغ از حضرتِ مولانا می‌گشاذ و از عالمِ
 12 بی نشانِ آن سلطانِ نشانها می‌داذ و دایما شهبازِ جانش پرواز کرده در
 اوجِ آن عظمتِ پرواز می‌کرد، مگر حضرتِ سلطانِ ولد از آن
 انتساب و انتها و افتخارِ او از سرِ غیرت متغیر می‌شد و انفعال می‌نمود که
 15 عارف فرزندِ منست می‌باید که سخنانِ مرا بخواند و از من گوید
 و خود را بمن منسوب کند و از بیّناتِ آیاتِ من بیان کند؛ چه معنی که
 دایم از معنیِ مولانا می‌گوید و بدآن سخنانِ مشغول می‌شود؛ یاران
 18 سر نهاده هیچ نگفتند؛ از ناگاه حضرتِ چلبی از درِ درآمد و سر نهاده
 بمشافه حضرتِ ولد فرمود که عارف تو حضرتِ پندرم مولانا را کجا
 دیدی و بصحبتِ او کی رسیدی که دایما ازو می‌لانی و ازو می‌گوئی؟

می‌خواهم که بعد ازین از من بگوئی؛ جواب فرمود که مرا آنچنان
 دیده که لایق دیدارِ مولانا باشد هیچ نیست و از کجا باشد و من
 عظمتِ بی‌چونِ او چون توأم دیدن؟ اما حضرتِ مولانا بنظرِ عنایت
 مرا دیده است و دیده که بر دیده او تواند دیدن بخشیده، همانا که
 حضرتِ ولد بشاشتِ عظیم نموده بر دیده‌های مبارکش بوسها داده
 آفرینها کرد و در کنار گرفته از دوشِ مبارکش برسمِ شکرانه خلعتی
 نیکوش پوشانید

(۵۵/۸) همچنان منقولست که حضرتِ کرای بزرگ رضی الله
 عنها حضرتِ چلبی عارف را عظیم دوست می‌داشت؛ و پیوسته بر سرِ
 زانو نشانده طعامهای صالح در خوردش می‌داد و می‌گفت که زهی
 جانِ بزرگِ نازنین که این کوزک دارد و بتواتر بوسیدی و در بغلِ
 خود خوابانیدی

(۵۶/۸) همچنان حضرتِ ملکه المملکات ملکه خاتون بنت مولانا
 قدس الله سیرها حضرتِ چلبی را در کنار گرفته روی بر رویش نهادی
 و گفتی که از عارف بوی مولانا می‌آید؛ چه اگر حق سبحانه و تعالی
 نقابِ غیرت را از روی او برگیرد انوارِ جانِ او از قاف تا قاف
 بگیرد و عالم را منور گرداند؛ بغایت جانی روشن و دیده منور
 می‌باید که نورِ عارف را دریابد و او را ادراک کند و در آن لباس
 بنده و مرید او شود

(۵۷/۸) همچنان منقولست که چون خدمتِ فخرالدینِ لا لا
 رحمه الله حضرت چلبی را بر دوش برگرفته دم بدم بحضرت چلبی حسام الدین
 3 بر دی استقبال کرده از دستِ لا لا می‌سند و بر گردنِ مبارک بر گرفته
 اندرونِ خانه می‌برد و بر سر و رویش بوسها می‌دازد و دستِ مبارکِ
 او را چندانک می‌بوسید چلبی عارف نیز دستِ او را می‌بوسید و انواعِ
 6 شراب‌ات و حلوهای شکرری در خوردش می‌دازد و در هر نوبتی که رفتی
 گوناگون جامهای نفیس و دستارچهای مصریش تکلف کردی و گفتی :
 کاشکی حضرتِ ولد عارف را بمن می‌سپرد تا بجان و دل لالائی او
 9 می‌کردم و تربیتِ او را بجان و دل کما یَسْتَبغی بجا می‌آوردم ، اما از
 طمنِ حساد احتراز نموده غایبانه لالائی می‌کنم و در تصرفِ حالِ
 او می‌کوشم ؛ او میزد و ارم که انگشت نمای روحانیان گردد و انوارِ جانِ
 12 او عالم را فرا گیرد ، چون انوارِ هفت ولی با اوست و عاقبت امامِ
 اقطاب شود

(۵۸/۸) همچنان اصحابِ کرام چنان روایت کردند که روزی
 15 حضرت چلبی را با چلبی علاء الدین قیرشهری مناظرهٔ عظیم شد ؛
 علاء الدین خویشاوند می‌گفت که من نیز هم از نسلِ خداوندگارم ، مرا
 چه معنی بیگانه می‌بینی و عدمِ التفات میکنی و مرا بهیچ نوع تمکینی نمی
 18 نمی؟ و بسببِ گناه پذیر ترکِ رعایتِ پسر کردن وجهی ندارد و حضرتِ

۵۷/۸ - ۵۸ Z ۲۵۹ T ۲۳۸ B K ۶۱۰

T, II, 375 ; H, II, 363

2 - 3 دم بدم ... برگرفته KZ : — B || 7 مصریش KZ : مصرش B
 8 می‌سپرد KZ : می‌سپرد B || 11 که KZ : — B || 13 شود KB : + الحکایه Z
 14 چنان KB : — Z

- چلبی جواب فرمود که تو بحضرت مولانا هیچ گونه تعلقی نداری و تو
ازین خاندان حکم عضو مرده داری و شاخ ترا از آن درخت بخت
بریده اند و تبراً کرده و در شانِ شما همان آیت **إِنَّهُ لَيَنْسَ مِنْ**
3 **أَهْلِيكَ إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ** (۴۶/۱۱) منزل شده است

شعر (مبحث)

- 6 شراب داد خدا مر مرا ترا سرکا
چو قسمت است چه جنگست مر مرا و ترا
- علاء الدین جواب داد که تو کیستی که بمن معرفت می گوئی و بر من ترجیح
می جوئی؟ فرمود که من شمشیر مولانا ام ؛ علاء الدین گفت : فی شوم
9 شیری ؛ فرمود که فی ، سوم شیرم ؛ فی الحال ملزم شد و گریزان بیرون رفت
- (۵۹/۸) الحکایه : همچنان از کرام اصحاب چنان منقولست که
12 حضرت چلبی را در شهر نکیده خلیفه بود ، مشهور ناصح الدین صباغ
گفتندی و او مردی بود صاحب دل و صاحب قدم و سازه لوح و تمامت
اکابر زاذگان آن شهر را شکار کرده بود ؛ همانا که علما و سادات و اکابر
شهر از سر نفاق اتفاق کرده در قصد ابطال حال و ابطال رجال
15 او می کوشیدند و بجد تمام در قلع آنجماعت سعیها می نمودند و چون
عنایت حق و همت شیخ معاون آن درویشان بود مرتبه بعد اختری
مخدول و منکوب می شدند ؛ مگر روزی بجمعهم بخانقاه سادات جمع آمده
18

T, II, 377 ; H, II, 365

۶۱۱ K ب ۲۳۸ B آ ۲۵۹ Z ۵۹/۸

1 جواب KB : — b 6 KZ : چه B 7-8 و بر من ... می جوئی KBZh :

Z — 11 الحکایه : KB —

- یکی را بطلبِ ناصح الدین فرستادند تا با او در تحریمِ سماع بحث و مناظره کرده اورا مُلَزَم کنند، جمعیتِ او را تفرقه دهند و تبرّا کنند؛ همچنان
- 3 شیخ ناصح الدین که پهلوانِ طریقتِ حقیقت بود با جماعتی که داشت جمع گشته بسوی طایفهٔ مناکر و اعدا روانه شدند؛ مگر او را قطمیر نام سگکی بود بکمالِ حال رسیده از عرفانِ کلبِ فتیانِ اصحابِ کُهِف میراث یافته در میان
- 6 غلبهٔ مردمِ روان شده چون بر درِ خانقاهِ سادات رسیدند، دیدند که تمامتِ اکابر در صفتِ بزرگ و صحنِ خانه مالا مال گشته اند و سجادهٔ شیخِ خانقاه را در میانه انداخته بقدرتِ باری تعالی این قطمیر از میانهٔ خلق پیشتر
- 9 دویده و بر بالای صفتِ گذشته فی الحال بر سجادهٔ شیخ بشاشیده چندان که های و هوی کردند و بانگ زدن ممکن نشد؛ آهسته فروز آمد و روانه شد؛ همانا که شیخ ناصح الدین شوری کرده گفت: ای بزرگانِ دین! این حرکت را نیز بزمینِ سگِ مسکین مانتلقین کردیم و بتعلیمِ ماست؟ همگان شرمسار شدند؛ همچنان شیخِ خانقاه سید ناصرالدین گریان گشته عذرها خواست و بر حقیقتِ ظهورِ مولانا ایمان
- 15 آورده سماع و اجتماعِ یاران را مسلم داشت و تا آخرِ عهد در معاونت و معاضدتِ اصحابِ بانواعِ مبالغها نمود تا عاقبة الامر چنان شد که چون حضرتِ چلبی تشریفِ حضورِ ارزانی فرموده قدرتها نمود همگان محبّت و مرید شدند و از اهلِ سماع و استماع گشته انتفاع یافتند
- 18

2 کرده BZ : بکرده K || 3 داشت KZ : داشته B || 8-9 خانقاه را ... فی الحال
 بر KZ : B || چندان که KZ : چندانک B || 12 مسکین Z : — KB || 13 بتعلیم
 ماست Z : بتعلیم KB || 16 معاضدت KZ : معاودت (!) B || 16-17 بانواع ...
 نمود BZ : نموده K || 18 یافتند KB : + الحکایه Z

- (۶۰/۸) همچنان منقولست که روزی خدمت زبده الابدال
 3 والاحرار سیدی احمد کوچک خالدار رفاعی رَوَّحَ اللَّهُ رُوحَهُ در شهر
 اماسیه زیارت حضرت چلبی آمده بودند ؛ بعد از آنکه در مابین
 ایشان لطایف و معارف بی حد گفته شد جماعت احمدیان در آمدند
 6 کدوی زفت در کف گرفته گویندگی سر آغاز کردند و بسماع در آمدند
 شورهای کردند و دیوانگی می نمودند و سیدی احمد بطریق عذر فرمود که
 سلطان عارفان و عارفان را سلطان معذور دار که اغلب این دیوانگان
 ما باوای کدو سماع می کنند ، حضرت چلبی فرمود که بغایت خوبست
 9 و کار درویشان همه محبوبست ؛ اما عجب حالیت ، مریدان شما بکدوی
 تپی می رقصند و یاران ما بکدوی پر سماع می زنند و ازین سماع تا آن
 12 سماع فرقیست عظیم ؛ همانا که سیدی احمد اسبی نیکو و جامه مصری
 پیش کشی کرده ارادت آورد و همچنان چلبی نیز آنچ پوشیده بود
 بسیدی احمد پوشانیده یار و برادر گشتند و عشق بازیهای عجب که در میانه
 ایشان می رفت
 15

- (۶۱/۸) همچنان منقولست که در ارزن الروم دختر گرجی
 خاتون ملکه جهان عین الحیات اَنَارَ اللَّهُ بُرْهَانَهَا که از جمله محبان
 18 محبوب بود ، مگر روزی حضرت چلبی را بصرای خود دعوت کرده بود

T, II, 378-9 ; H, II, 366 ۶۱۳-۶۱۲ K آ ۲۳۹ B ۲۶۰-۲۵۹ ب Z ۶۱-۶۰/۸

- 1 منقولست که KB : Z 2 والاحرار KZ : B 3 خالدار : KB
 3 بودند KZ : بود B 6 می کردند KZ : می کرد B 7 عارفان را BZ : عارفان K
 8 می کنند BZ : + و K 9 عجب . . . مریدان Z : عجب حالیت و غریبست یاران K
 مریدان B 10 و یاران KZ : B 11 عظیم KB : Z 12 اسبی BZ : اسب K
 12 پیش کشی KZ : پیش کش B 17 بود KZ : B

- و خدمتِ مولانا صلاح‌الدینِ ادیب و اکابرِ یارانِ عجیب مصحوبِ
 حضرتش حاضر بودند؛ همانا که مذکوره از حضرتِ چلبی کیفیتِ
 احوالِ سلطان ولد و اجتماعِ اصحابِ تربہ و یارانِ مدرسه را باز پرسیدن 3
 گرفت و یگان یگان استفسار می‌کرد؛ مگر خدمتِ مولانا صلاح‌الدین
 بطریقِ ترجمانی بشرحِ چگونگیِ حالاتِ یاران شروع کرده بیان کرد؛
 بانوی جهان عین‌الحیات فرمود که آنچ خدمتِ مولوی می‌فرماید 6
 همچنانست و صد چندانست؛ اما این جوان زبان ندارد که سخن
 گوید؛ من می‌خواهم که از دهانِ مبارکِ او بشنوم؛ حضرتِ چلبی
 در حال جواب فرمود که عارفان سخن را در خلوت گویند؛ او می‌داند که 9
 گفته‌آید، همانا که عین‌الحیات را از آن معنی عین‌الحیاتی در درون
 جوشان گشته آتشِ محبتِ عارفی در ضمیرش مشتعل شد و بصد
 جان و دل ربوده، هوای او گشت و سالها در آن سودا بود، عاقبت 12
 سر در سرِ آن سودا کرده این می‌گفت

شعر (هزج)

- خوش است اندر سرِ دیوانه سودا بشرطِ آنکث سودای تو باشد 15
 و چندان بندها نمود که در بیان آید؟
 (۶۲/۸) الحکایه: همچنان از کبارِ اصحابِ منقولست که حضرتِ
 چلبی عارف عَظَمَ اللہُ ذِکْرَهُ در شهرِ علائیه بغایت رنجور شده بود 18

۶۲/۸ Z ۲۶۰ آ - ب B ۲۳۹ K ۶۱۴

T, II, 381; H, II, 367

2 بودند KZ: — B || 5 کرد KZ: می‌کرد B || 10 الحیات را KZ: الحیات B
 از آن ... الحیاتی KZ: — B || 11 مشتمل KB: مشغول Z || 16 چندان BZ: چندان K ||
 18 علائیه BZ: علانیه K

و آن رنج دراز کشیده ، چنانکه اصحاب از حیات او اومید بریده بودند و شب و روز زاری کنان از حضرت خذاوندگار استدعای صحت او می کردند : مگر روزی ناگاه سواری ترک از برابر چلبی باستعجال 3 می گذشت ؛ فرمود که ای رنج بمن باشد ؛ هنگام سفرست ، برو و بر آن سوار پیچ ! در حال سوار از اسب فروذ افتاد و در گلیم کرده بخانه اش بردند ؛ بعد از سوم روز آن مسلمان نقل کرد و حضرت 6 چلبی را صحت کلتی روی نمود ؛ حامداً الله و متوکلاً علی الله بجانب انطالیه روانه شد

- 9 الحکایه : همچنان منقولست که حضرت چلبی در تربه مقدس رنجور عظیم شده بود و چند ماهی صاحب فراش گشته تمامت اطباء در معالجت آن مرض قاصر و عاجز ماندند و جمیع محبتان از آن حال مجروح روح و خسته دل بودند و حضرت ولد پیوسته بعیادت آمده اضطرار 12 و اضطراب عظیم می نمود و هیچ گونه قراری نداشت ؛ مگر روزی ملک الاصحاب چلبی جلال الدین ولد اسفهلار رحمه الله با اصحاب خود بعیادت آمده بودند ؛ فرمود که ازین مرض مبرم قوی ملول شدم ، 15 میخواهم که یکی از یاران این را قبول کند تا من روزی چند بیاسایم ؛ همانا که چلبی جلال الدین از سر اخلاص و یقین التزام نمود که من بنده قبول کردم تا حضرت چلبی برخیزد ؛ همانساعت مزاج آن عزیز 18 منحرف گشته یکماه تمام فروخفت و حضرت چلبی از جامه خواب

برخاست و روان شد و همچنان تمامت اصحاب بکرات بعبادت چلبی
 جلال الدین می رفتند و اکابر شهر تردد می نمودند و حضرت چلبی اصلاً
 3 یک روز مذکور را بیاذ نیاورد و عیادت فرمود؛ خدمت جلال الدین
 ولد مدرس چلبی شمس الدین را قاصد فرستاده لطیفه گفت که مرا رنجور
 کردی و حمال عارضه جمال خود گردانیدی و فارغ گشته بعبادت
 6 نیز نمی آئی حسبه الله تعالی حسنه بکن، برخیز و بیا و بر سر بالین این
 بنده مسکین بنشین تا علت این علّت از من زایل گردد و صحت زایل
 حاصل شود و این بیت را گفت

شعر (رمل)

9

توشفائی چو بیائی خوش وره بنائی سپه رنج بگریزند و نمایند قفا
 همانا که برخاست و بعبادت آن بزرگ دین رفته ساعتی بر بالینش
 12 بنشست و فرمود که شمارا نیز تمامست؛ آن بود که شفای عاجل یافته سوم
 روز بحمام رفته بزیارت حضرت مشرف گشت
 (۶۴/۸) همچنان منقولست که یکی از اکابر زمان در حق چلبی صاحب
 15 انکار بود و دائماً اعتراض می نمود و بعلمت اغراض شوم اعراض می کرد که
 این جرکات رندانه و اباحت و لا ابالی نیکو نیست و درین بساط، غیر از سر
 انبساط، پا دراز کردن نامبارکست؛ از ناگاه در مجمعی مقابل حضرت چلبی
 18 افتاده در اثنای سخن فرمود که درویشی پیوسته در میان چهار سوی بازار
 پایها دراز کردی و بفراغت تمام بختی؛ همچنان عارفی بر وی بگذشت و برو
 راه برید که چگونه درویشی که پایها دراز کرده و بی خبرانه در خواب

غفلت رفته؛ گفت از آنک دست‌ها را از فصولِ فضول کوتاه کرده‌ام و از غرورِ دنیای غرور فارغ گشته‌ام و از هواهای نفسانی گذشته و گفتم :

3

شعر (رمل)

دست و دل از کارِ دنیا چونک کوتاه کرده‌ام

6 پا درازی ز آن کنم با کامِ دل ای کامران

همانا که از طاعنِ طاغی استغفار کرده بصدقِ تمام مریدِ خلص شد

(۶۵/۸) الحکایه: همچنان نقله اخبار روایت چنان کردند که در شهرِ

9 قونیه خاتونی بوذ بغایت جمیله و در جمال و کمال آیتِ روزگارِ خود بوذ

و او را مشهور دخترِ آوَرِیا گفتندی و یسارِ بسیار داشت؛ از ناگاه ربوده

حضرتِ عارف گشته لیلًا و نهارًا بی قرار شد و ترکِ خانمانِ خود کرده

12 ملازمِ حضرتش می‌بوذ و اوقاتِ چون چنگ را در چنگِ خود گرفتگی

چنگ از میانِ اصداد برخاستی و سوختگانِ راه را جگرِ گرم خشک گشتی

و هر چه داشت از اجناس و نقود و عقار و ضیاع همه را در هوای آن حضرت

15 در باخته برای هوسِ وصلِ او می‌سوخت و مدتِ مدید در آن حمزت

می‌ساخت؛ مگر روزی از مذکوره حرکتی ناموزون و شیوه شنیع صادر

T, II, 383; H, II, 365

۶۱۶ K T ۲۴۰ B T ۲۶۱ Z ۶۵/۸

1 فضول KZ — : B 2 دنیای غرور KBZh — : Z 4 شعر KZ — : B

5 کوتاه KZ : کوتاه B 6 زن KZ : بران B 7 شد KZ : + والله B 15

باخته BZ : باخت K

گشته درونِ مبارکِ چلبی از وی رنجید؛ همان بود که آن شب از کنارِ
 دستارِ مبارکِ خود مقدارِ چشم‌بندی دریده بوی داد؛ آن خاتون
 3 گفت: چه می‌فرمائی چه کنم؟ فرمود که می‌باید مردن؛ لا بها کرد
 و بی مسکنت نمود، ممکن نشد؛ دوم شب غلامانش فرصت یافته
 او را شهید کردند و آن شاش پاره را همچنان بر روی او نقاب بسته بوذند
 6 و بدان دفنش کردند اِلَی رَحْمَةِ اللَّهِ تعالی و آن روز از سرِ سوز
 حضرتِ چلبی پیروز همین رباعی را گفت:

شعر (رباعی)

9 هر کُرنه که دستِ صبرِ چالاکش کرد
 از ماتمِ او پنجه غمِ چاکش کرد
 دی روی وی آبِ روی آتش می‌برد
 12 امروز کنون باذِ اجل خاکش کرد
 و قربِ چهل روز عزای او داشته رحمتها فرمود و گفت:

شعر (رباعی)

15 غافل منشین که این زمانست عزیز
 هر دم که بر آید از تو جانست عزیز

1 رنجید BZ : رنجیده K || 4 بی KZ : روشی B || دوم KZ : دو B ||

5 او KZ : همچنان B || 13 او داشته BZ : او را گرفته K || 15 این KZ : آن B

عمری که بیامد و بنخواهذ رفتن ضایع مکنش که میهنایست عزیز
وباز این رباعی را گفت :

شعر (رباعی)

بر درگاه او تنگ مجالست جهان انموذجِ حالی و محالست جهان
ببیداری کس درین جهان ممکن نیست دریاب که خوابی و خیالست جهان

- ۶ (۶۶/۸) همچنان ولیة الله فی الارض کریمه خاتون بنت شیخ محمد خادم رَحِمَهُمُ اللهُ چنان حکایت کرد که شخصی اخی پولاذ نام از ولایتِ اوج مسافرِ حضرتِ تربه شده بود ؛ میخواست که چراغ و اجازت ستده در ولایتِ ولدِ آیدین مقام سازد و آئینِ سماع پیدا کند ،
۹ مگر روزی در بندگی حضرتِ عارف گستاخی کرده بی ادبانه سخنی گفت و ازو حضرتِ چلبی رنجیده هیچ نفرمود ؛ همانا که آن شخص علی الصباح بحضرتِ تربه مبارک در آمده من بیچاره در روضه
۱۲ حضرتِ چلبی حسام الدین مراقب نشسته بودم ؛ دیدم که آن درویش بی سر طوافِ تربه می کرد ؛ همچنان بیرون آمد و بطرفِ شهر روانه شد ؛ همانساعت شهنه شهر بر درِ سوق الخلیل بذو رسیده درحال
۱۵ کشتندش ؛ دیدم که حضرتِ چلبی پتربه مقدّس در آمده بمن می گوید که آن شخص را که صباح بی سر دیده بودی همین دم بی سر شد و با من هنوز در حکایت بود که خبر رسید که قرمانیان اخی
۱۸ پولاذ را شهید کردند

شعر (رمل)

پیشِ مردان با ادب باش ای پسر   با منہ گستاخ ورنی رفت سر

۳ اشارت فرموده دفنش کردند

- (۶۷/۸) الحکایه : همچنان بنده، خاکی روزی در بندگی، چلبی
 بر دژِ ترَبهٔ مقدّس با جمعِ یاران ایستاده بودیم ؛ از ناگاه درویشی
 ۶ صوفی شکل زیارتِ ترَبه آمد ؛ حضرتِ چلبی ازو پرسید که از
 کجائی واز کجا می آئی؟ گفت : از ملکِ شام ، بعشقِ مولانای
 روم آمدم تا برخاکِ او روم را مالیده زیارتِ او را در یابم
 ۹ وچندین سال در قدسِ مبارک مجاور بودم وخدمتِ حضرتِ خلیل الرحمن
 می کردم ودر عظمتِ آن دیار ورغباتِ آن مزار از حدّ بیرون گفتار
 گفتم ؛ همانا که مجموعِ اصحاب در آن باب بابها خواندند ودر اشتیاقِ
 ۱۲ آن ولایت شغفی عظیم نمودند ؛ علیها آن شب درویش را بیجامعتخانه
 برده مهمانی کردند ؛ در ضمیرِ بنده فقیر خیالِ مقامِ خلیل الرحمن
 صلواتُ اللهِ علیّه و سلامهٔ نه چنان حقیقی بست و تشوّقِ آن دیار
 ۱۵ غالب شد که توان گفتم ؛ همان شب بنده مخلص در خواب می بینم
 که درِ حظیرهٔ ترَبه را جماعتی می کوبند و مجالِ در آمدن می خواهند ؛
 بادبِ تمام بنده در را می گشایم می بینم که چهار جوانِ گبز تابوتی را
 ۱۸ بر دوش گرفته در می آیند و من بنده پیش پیش می روم و در

T, II, 386; H, II, 371   ۶۱۸ K ب ۲۴۰ B ب ۲۶۱ Z ۶۷/۸

- ۴ الحکایه Z : — KB ۶ شکل KZ : — B ۱۱ : — KZ که B ۱۱ : — KB
 ۱۲ بیجامعتخانه BZ : درجامعتخانه K ۱۳ الرحمن Z : — KB ۱۴ حقیقی KZ : حقیقی B ۱۱
 ۱۳ آن دیار Z : آن چنان K — B ۱۵ می بینم BZ : دیدم ۱۶ در آمدن Z : در در آمدن KB

- روضه را گشاده آن تابوت را بر سرِ نردبانِ تربه می‌نهند و از آن چهار
یکی بامامت پیش می‌روند تا نمازِ جنازه کنند؛ بنده از ایشان سؤال
می‌کنم که این تابوت از آن کیست؟ می‌گویند از آنِ ابراهیم خلیل است؛
همانا که از حضرت جلیل اشارت آمد که او را درین حضرت دفن کنیم؛
چون از نماز فارغ می‌شویم مذکور را در زیرِ رحلِ مثنوی دفن می‌کنند
و بیرون می‌آیند و این بنده بیچاره از آن هیبت بیدار گشته نعره‌ها می‌زنم
و شورها می‌کنم و وضو ساخته در حضرت تربه بنماز و نیاز مشغول
می‌شوم؛ همچنان نمازِ صبح را گزارده بعد از تلاوتِ مثنوی معنوی
بیرون می‌آیم تا بدستبنوس و سجده عاشقانه چلی مشرف شوم، از دور
بانگ می‌زنم که هی خواجه عطار! ابراهیم خلیل را دیدی که کجا
نهادند؟ تا معلوم کنی که تمامتِ ارواح پاک از زیارت و آمدن شد این
حضرت خالی نیستند و ترددِ غیبیان لا یَنقَطِعُ است؛ چنانکه فرمود

شعر (هزج)

هر روزِ من آذینه وین خطبه من دایم

- وین منبرِ من عالی مقصوده من مردی

چون پایه این منبر خالی شود از مردم

ارواح و ملک آرند از غیب ره آوردی

- فی الحال بنده مخلص سر نهاده مستغفر گشتم تا از خدمتِ آن حضرت

1 روضه را KB : روضه Z || چهار KB : — Z || 3 این KZ : آن B ||

4 آمد که KB : آمد Z || 8 صبح را KB : صبح Z || 10 کجا KZ : + دفن B ||

14 من دایم KZ : دایم B || 16 منبر KZ : مردم (!) B || 17 و KZ : — B ||

اندیشه غیت نکم و توفیقِ آن صحبت را از عنایتِ ایشان دانسته شاکرِ
نعم و ذاکرِ آن کرم باشم ^۱ ان شاء الله تعالی ؛ چنانکه فرمود

شعر (رمل)

چون یبایی صحبتِ صدیق را پس غنیمت دار آن توفیق را
ورکسی راه شود گو سر فشان کآن بود از رحمت و از جذبشان

(۶۸/۸) الحکایه : همچنان منقولست که روزی دانشمندی متبحر

در صحبتِ چلبی نشسته بود و حرکاتِ ظاهر و ظرایفِ لطایفِ او را
مشاهده می کرد و حیرت می نمود ؛ همانا که در ضمیرِ او گذشته باشد

که عجباً کرامتِ باطنِ فاطنِ او چون باشد ؟ در حالِ چلبی فرمود که
یارا ! من همچنان که هستم همه کرامت ، چه کرامت می جوئی ؟

نشنیده که أَبُو حَنِیْفَةَ فِقْهَهُ كَلَّهُ وَالْعَارِيفُ كَلَّهُ كَرَامَاتٍ لَا
تُحْصَى کَثِیرَةً ؛ همانساعت سر نهاده از سرِ اخلاص از سرِّ عارف

واقف گشته مریدِ مخلص شد

(۶۹/۸) الحکایه : همچنان بنده مخلص نقل می کند که شبی

ملک الامرا مبارز الدین چلبی محمد بگک ولدِ اشرف در بگشهری
حضرتِ چلبی را بمهمانی دعوت کرده بود و از حد بیرون نیاز و اعتقاد

T, II, 389; H, II, 372-3 ۶۲۰-۶۱۹ K آ ۲۴۱ B آ ۲۶۲ Z ۶۹ - ۶۸/۸

۱ ایشان KZ : — B ۴ b دار KB : دان Z ۹ در حال Z : فی الحال KB

۱۱ فقه Z : فقه KB ۱۴ الحکایه Z : — KB ۱۵ مبارز الدین KZ ~ چلبی محمد بگک B

۱۶ نیاز KZ : — B

۵ ورکسی را . . . جذبشان : MN ، ج ۴ ، ص ۸۱۲/۳۲۰ MA ،

ص ۲۹/۳۴۲

- نموده بانواع بندگیها کرد؛ همانا که فرزندِ خود سلیمان‌شاه را از
 سرای خود خوانده بحضرت چلبی پیش‌کشی کرده مرید ساخت؛ چلبی
 ۳ کمری نادر در میان سلیمان‌شاه بسته روانه کردند، چلبی محمد بگت سر
 نهاده از کیفیت عاقبت حال و مال آن فرزند سؤال کرده، فرمود که
 بعد از شما خرابی این ولایت و تفرقه جمعیت این جماعت در قدم او
 خواهد بوذن؛ وعاقبه الامر او را درین دریاچه انداخته نیست کنند؛
 ۶ پذر بیچاره گریان گشته تمامت حاضران گریستند؛ فرمود که
 دریغا این پسر خیره سر اصلا در سراقبالی ندارد و هیچ نوع سری
 و سروری را لایق نیست

شعر (رمل)

- ای بسا مهر بچه کز شور و شر شد ز فعل زشت خود ننگ پذر
 همچنان شد که فرموده بوذ و در ایام دولت تمورتاش بگشهری را
 ۱۲ فتح کرده شهر را تاراج کردند و بعد از چند روز در همان دریاچه
 سلیمان‌شاه را تاسانیدند و آن مملکت بیاب شد
- ۱۵ (۷۰/۸) همچنان در زمان قرمان که شهر قونیه در دست ایشان بوذ
 و بسبب آنکه حضرت چلبی خواهان لشکر مغول بوذ آنجماعت ملول
 می شدند و دم بدم اعتراض می کردند که ما را که همسایه ایم و محبان
 ۱۸ حضرت نمی خواهی و مغول بیگانه را البته خواهانی؛ جواب می فرمود که

T, II, 390; H, II, 373

۶۲۰ K ب ۲۴۱ B ب ۲۶۲ Z ۷۰/۸

2 کرده KB: کرد Z || 4 کرده Z: کرد KB || 5 این KZ: آن B || این KZ:

آن B || 9 سروری را BZ: سروری K || 12 تاش KZ: — B || 17 ما را که KZ: ما را B

11 ای بسا... پذر: MN، ج ۶، ص ۲۸۵/۲۸۶؛ MA، ص ۵/۵۷

ما درویشانیم نظرِ ما بارادتِ حق است تا کرا خواهد و مملکتِ خود را
بکه تفویض کند ما بجانبِ اوئیم و او را می‌خواهیم

شعر (رمل)

3

چون قضای حق رضای بنده شد حکمِ او را بنده خواهنده شد

والحالة هذه حق تعالی شمارا نمی‌خواهد و خواهانِ لشکرِ مغولست
و مملکت را از دستِ سلجوقیان بسته به چنگیز خانیان سپرد و **اَللّهُ يُؤْتِي**
مُلْكَهُ مَنْ يَشَاءُ (۲/۲۴۸)؛ ما نیز همان می‌خواهیم که حق می‌خواهد

6

و اولادِ قرمان مع هذا که محبٌ غلص و مرید بودند می‌رنجیدند و از
حضرتِ چلبی احتیاط می‌کردند و درین مدت قلعهِ قونیه را بشخصی
أَعُوْر قلچلی بهادر نام سپرده بودند و آن دُزدِ دار را دِزدار کرده
با مقدارِ صد سپاهی **تَرَكَ** بی حِفَافِ محافظتِ قلعهِ می‌کردند؛ اتفاق

9

چنان افتاد که روزی حضرتِ چلبی با جماعتِ اصحاب از درِ قلعهِ
دروازه ساطان می‌گذشتند؛ بهادرِ سگ نژاد برسیده فرمود که
یاران را رنجانیدند و بر کفلِ اسبِ چلبی هم تازیانه فرو کوفتند؛ بطرفِ

12

مدرسه مبارک مراجعت نموده نه چنان منفعل و متقبض شد که در
بیان آید؛ بعد از ساعتی بهادر را قولنجِ ناف ظاهر گشته بر سرِ خاک
می‌غلطید و فریادها می‌کرد؛ چندانکه معجون و تریاق می‌دادند، آن

15

وجع ساکن نمی‌شد؛ بعد از سوم روز در آن سوز و فروز که بود

18

5 مغول KB : مغل Z || 9 درین KB : در آن Z || 10 آن دزد دار را K : دزد

آن دارا B دزدار را Z || 17 غلطی KB : غلطی Z || می‌کرد BZ : کرد K

4 چون . . . خواهنده شد : MN ، ج ۳ ، ص ۱۹۰۶/۱۰۹ ، MA ،

ورمی در باطنِ کافرِ او ظاهر گشته تمامتِ تنِ نا پاکِ بی پاکِ او
آماسیدن گرفت؛ بسی فریاد و افغانها کرده از حضرتِ چلبی مدد
وامان خواست، ممکن نشد؛ همچنان آن کَلتهٔ دون را برگردون
نهاده بشهرِ لارنده می بردند در نیمهٔ راه آهی بکرد و طرَقید و جانِ
بی ایمان بجهنم سپرد و از آن جماعت یکی نماند

- 6 (۷۱/۸) همچنان بندهٔ خاکی نقل می کند که روزی یارِ عزیز
جلال الدین کَنکری را رحمه الله اشارت کرد که تا جهتِ شاه زاذگان
از بَرّازانِ بَطانهٔ نیکو بخُرد و مبلغِ بیست عدد بدستِ مذکور داده؛
چون بَطانه را آورد، فرمود که بچند خریدی؟ فرمود که بیست و دو
می خواستند و دو عدد را بخشیده، بیست عدد دادم، اما جامهٔ نیکوست؛
فرمود که دروغ می گوئی بهرهٔ ده عدد خریده و آنک دو عدد در دستار
کرده؛ از غایتِ شرمساری بیست عددِ دیگر شکرانه داده توبهٔ نصوح
کرد تا بعد الیوم دیگر بی ادبی نکند؛ حضرتِ چلبی فرمود که اگر
چنانک بینائی از کوری چیزی بر د بس عجب کاری نیست، اما این که
15 کوری از پیشِ بینائی چیزی بر د بوالعجب کار است

شعر (رمل)

حق همی بیند ولی ستارِ خوست چونک از حدِ بگذری قهاراوست

T, II, 392; H, II, 375

۷۱/۸ Z ۲۶۳ ب B ۲۴۲ T K ۶۲۲

7 که تا KB : تا Z || 9 فرمود که B : گفت K — || 12 دیگر KZ : B —
13 دیگر KZ : B — || که KZ : B — || چنانک KB : چنان Z || 17 a خوست K :
خواست BZ || b بگذری KB : بگذرد Z || قهار KB : غماز Z

17 حق همی . . . قهاراوست : MN ، ج ۶ ، ص ۳۶۹ / ۱۶۹۵ ؛ MA ،

- (۷۲/۸) الحکایه : همچنان خدمتِ خاتونِ آخرتِ ولیةُ اللهِ
 فی الارض ، عالمه عارفه خوش لقای قونوی رَحِمَهاَ اللهُ که در شهر
 3 توقات خلیفه بوذ و اکابرِ آن نواحی مریدِ او بوذند چنان روایت
 کرد که خدمتِ یارِ ربّانی ملک الفضلا ، قدوة المفسرین ناصرالدین
 واعظ ولدِ مولانا رکن الدینِ ارموی الولدی القونوی مدتی در توقات
 6 مسافرِ من شده بوذ و از لطافتِ تذکیر و تقریرِ خود اهالی شهر را
 ربوذه^۱ خویش کرده ، هانا که روزی در حقیِ چلبی عارف چیزکی گفت
 و من معارضه کرده اورا قوی رنجانیدم ؛ فی الحال از سرِ انفعال
 9 برخاست و از توقات بنکیسار سفر کرده هان جمعه^۲ اول زخم خورده
 رنجور باز آمد و تمامتِ اکابر و اصحابِ بعیادتِ واعظ جمع آمده بوذند
 تا سببِ رنجوریِ اورا در یابند و تشخیصِ مرض کرده مداوات کنند ؛
 12 فرمود که چون بنکیسار رسیدم و روزِ جمعه^۳ اوّل بر بالای منبر برآمده
 در وعظ گرم شده بوذم و از خلق غریبی برخاسته بوذ ؛ دیدم که
 حضرتِ چلبی عارف بر اسبی کُمت سوار گشته نیزه^۴ در دست گرفته
 15 از درِ مسجد در آمد و تا پیشِ منبر برآمده مرا بدان نیزه برپهلوی
 چپ یکبار بزد و نا پدید شد و من دم بسته گشته چنان جریج و خسته
 از منبر فروز افتادم و بی خود گشتم ؛ هانا که جماعت مرا برگرفته بخانه
 18 آوردند از آن هیبت مجروح روح گشته رنجور شدم و بهر حالی که بوذ

T, II, 392 ; H, II, 375

۷۲/۸ Z ۲۶۳ ب ۲۴۲ K ۱۲۲

1 اخکایه KZ : B — خدمت Z : KB — 2 قونوی KZ : B — در
 KB : Z — 3 بوذند KZ : بود B — 6 من KZ : B — بوذ KZ : B — 6-7 شهر را
 ربوذه^۱ KZ : شهر ربوذ B — 8 اورا KB : او Z — 16 و نا پدید شد KZ : B —
 کشته KZ : B — 17 برگرفته KZ : در گرفته B

- (۷۳/۸) الحکایه : همچنان بنده^۱ ضعیف صاحب تألیف اعمانه^۲ الله تعالی روایت میکنند که روزی حضرت چلبی در بنده خانه^۳ خود آمده بود و جماعت اصحاب کرام در آن حضور حاضر شده و خدمت سید الاخوان حسام الدین ولد آئنه دار^۴ قونوی که شیاد^۵ نادر و شاعر بود غزلیات خوانده ذوقها کردند و حضرت چلبی عنایتها می فرمود و قدرتها می نمود ؛ همانا که از ناگاه حسام سر آغاذ کرد که هی افلاکی ! من ترا خواهم کشتن ؛ بنده جواب دادم که مگر بو لایت ؟ گفت : نی بلک بصورت ؛ حضرت چلبی فرمود که حالیا درین روزها تو می میری در غم خود باش ؛ رنجیده برخاست و بسوی بگشهری رفته و رنجور باقشهر آمد و در حالت عجب رحلت نمود ؛ از حد بیرون تأسف نموده ترحم فرمود ، رو بیاران کرد و گفت : در نظر مردان خدا گستاخی کردن و بی ادبانه سخن راندن و خامت^۶ عظیم دارد و نا مبارکست و در صحبت عارفان بینا خاموش بوذن و فروتنی نمودن از جمله واجباتست و این بیت را گفت :

شعر (رمل)

هر که اردر پیش این شیرِ ریان بی ادب چون گرگ بگشاید دهان

T, II, 394 ; H, II, 377 ۶۲۴ K ب ۲۴۲ B ۲۶۳ Z ۷۳/۸

- 1 الحکایه Z ؛ — KB || همچنان KZ : منقولست که B || 3 بوذ KZ : — B
3-5 و خدمت ... خوانده BZ : — K || 4 و شاعر Z : و یار شاعر B || 6-8 هی افلاکی ...
فرمود که KZ : — B || 9 بگشهری KZ : بگشهر B || 13 نمودن BZ : کردن K
16 a این KZ : آن B

16 - ص ۲/۹۳۱ هر که ... دلیر : MN ، ج ۱ ، ص ۳۱۳۲/۱۹۳ - ۳۱۳۴ ؛

MA ، ص ۸۳/۶-۵

همچو گرگ آن شیر بر درآندش فَاَنْتَقَمْنٰ مِنْهُمْ بر خواندش
 زخم یابد همچو گرگ از دست شیر پیش شیر ابله بوذ کوشد دلیر

- 3 (۷۴/۸) الحکایه : همچنان بنده خاکی که حاکی این حکایتست
 روایت می کند که در بندگی حضرت چلبی عَظَمَ اللّٰه ذِکْرَهُ از قیصریه
 بیرون آمده بسیواس می رفتیم ؛ همانا که خدمت مولانا عمادالدین قاضی
 6 امامیه و سعدالدین خطیب سیواسی و برادرش مجدالدین حافظ و جماعت
 اکابر ملازم حضرتش می رفتند و بر سر اسب حضرت چلبی بخواب
 رفته بوذ ؛ شخصی خبر داد که پندری این بنده در سرای اَوْزْبَک
 9 خان وفات یافته است ، ازو اسباب بسیار مانده و ترا موقوف داشته
 منتظر فرزندش می باشند ؛ چه او مردی بوذ بزرگ و مذکر یگانه ؛
 علیها گریان گشته این بیچاره بغایت سوگوار شدم و در ضمیرم سر
 12 زد که چون بسیواس وصول افتد بی آنکس اجازت خواسته شود بطلب
 آن خواسته و کتب پذیر روانه شوم و آن را بخوزه حصول آورده باز
 ببندگی شتابم ؛ از ناگاه بیدار گشته نعره بزدم که مارا آن مال نمی باید
 15 و اگر چنانکس بی اجازت بروی در دریا هلاک خواهد شد و این
 بیچاره فریاد کنان از اسب فروز افتاد سر بر سم اسب شیخ نهاده
 گریان شدم و آن جماعت که حاضر بودند حیران گشته نمی دانستند که
 18 این چه حالت و چگونگی حکایت است ؛ همانا که سر مبارک بر داشته
 عنایتها فرمود و گفت : تا من در قید حیاتم در پی صید چیزی مباش

تا شکارِ تو من باشم ؛ بعد از ما تو دانی و باز بخواب رفت ؛ همچنان قاضی عماد الدین و سعد الدین پیش از آنکه از من سؤال کنند ، فرمود که مگر شیخ افلاکی را پدرش در شهر سرای نقل کرده است ؛ 3 میخواست که بی اجازتِ ما غیبت کند و آن اسباب را بدست آورد ، ما را مفارقتِ او خوش نیامد ؛ انتباهش کردم تا حقیقتِ حال را بخمالِ 6 مالِ مال نفروشد و ترکِ صحبتِ اولیا نکند تا نادم و حاسر نشود ، هانساعت قاضی عماد و سعدِ خطیب مرید شدند و این بیچاره استغفار کرده فسخِ عزیمت کرد و فارغ شد

9 (۷۵/۸) الحکایه : همچنان روزی از شهر تبریز بیرون آمده به سلطانیته می رفتیم ؛ بزرگی از فضلای تبریز که در قبه غازان معید بود اعنی شهاب الدین مقبولی قبر شهری رَحِمَهُ اللهُ همراه ما شد و حکایت 12 کنان می رفتیم ؛ از ناگاه حضرت چلبی سایس اسبان را سیاست فرموده دشنامی چند بداد و زود روانه شد ؛ هانا که شهاب الدین معید رنجش نموده سر آغاز کرد که اینچنین بزرگی را نشاید که سفاهت کند ، اما 15 سفیانِ روم بنامند و این بیچاره معارضه کرده اورا اسکات کردم که از سرِ بی خبری در حقِ اولیا طعنه زدن و مَا لَا یَعْنِی سخن گفین جایز نیست ، در حالِ اسبِ آن بزرگِ حرونی نموده اورا در 18 میانِ لجمِ سیاه فرو انداخته از فرقِ سر تا قدم غرقِ و حلِ سیاه شد و بیمِ آن بود که خنمه شود ؛ دیدم که حضرت چلبی دوان دوان

T, II, 397 ؛ H, II, 379 ۶۲۵ K آ ۲۴۳ B ب ۲۶۴ Z ۷۵/۸

7 و این KZ : و آن B || 9 الحکایه KZ : — B || 10 می رفتیم KZ : می قدم B

12 فرموده KB : فرمود Z || 13 دشنامی BZ : دشنام K || 15 و این KZ : آن B

18 لجم BK : لجم Z

آمده می گویند که مولانا شهاب الدین با سفیان روم نباید پیچیدن ؛
 فریاذ کنان برخاست و سر نهاد و همچنان تبدیل جامها کرده در تبدیل
 اخلاق کوشیده بنده و مرید شد و نسخه تفسیر شیخ نجم الدین 3
 دایه را که سرمایه محققان قرآنست بحضرت چلبی بخشیده از حد
 بیرون بندگیها کرد و حضرت چلبی آن تفسیر را بخدمت ملک المذکرین
 مولانا علاء الدین قسطنطنیه رَحِمَهُ اللهُ اِثَار کرد و نسخه آن تفسیر 6
 هنوز در ممالک روم نبوذ ؛ بپرکت آن سلطان درین ممالک
 شایع گشت

- 9 (۷۶/۸) همچنان منقولست که حضرت چلبی از معدن اماسیه
 بیرون آمده بطرف قسطنطنیه می رفتند ؛ در راه فرمود که امروز
 بحرامیان خواهیم رسیدن ، حاضر باشید ؛ بعد از ساعتی در نزدیکی
 قلعه عثمانجق بحرامیان عنتاب رسیده غلوه عظیم کردند و بر حضرت 12
 چلبی تیر باران کرده بر ساق مبارکش زخمی رسید و گویند : آن روز
 حضرت چلبی بر سر پیراهن تگله عارفی پوشیده بوذ ؛ همانا که تیرها
 می رسید و باز می جست و حرامیان بگمان آنک مگر زیر قبا زره 13
 پوشیده است ، پیاپی تیر پرتاو می کردند ؛ عاقبه الاسر کاروانیان را
 عربان کرده یاران را تجرید کردند و از خدمت شیخ بهاء الدین خیاط
 خادم تره پرسیدند که این چه کس است ؟ گفت : این چلبی عارفست ، 18
 فرزند مولانا جلال الدین ؛ فریاذ کنان از اسب ریخته شدند و سرها

T, II, 398; H, II, 380

۷۶/۸ Z ۲۶۵ B ۲۴۳ K ۲۲۶

4 که KZ : — B || 5 المذکرین K : + قدوة المذکرین BZ || 8 کشت KB :
 + الحکایه Z || 12 عثمانجق BZ : عثمانجق K || 13 رسید KZ : رسیده B || آن KZ :
 این B || 16 کاروانیانوا KZ : کاروان را B || 17 شیخ BZ : — K || 18 چلبی KZ : + اسر B

باز کرده بانصاف ایستادند؛ و مجموعشان مرید شدند و آن نگله را که پوشیده بود بمقدم ایشان بخشید؛ هر چه از یاران و کاروان بسته بودند باز دادند و آن زخم را خشک بند کرده عذرها خواستند و عجب آنک از زخم تیرهای ایشان در آن جامه مبارک اثری نبود؛ بنده بیچاره بطریق نیاز پرسیدم که بر جامه مبارک چلبی از چندان تیر خدنگ الی نرسید و بر ساق مبارک زحمت زخمی البته رسید، عجا 6
 این چون بوده باشد؟ فرمود که حضرت والدیم نمی خواست که از قونیه بروم، گفت: او قبول ناکرده غیبت نمودم، این قدر جراحت و نکبت از انفعال خاطر ایشان شد؛ عاقبت کار آن جماعت بجمعهم پیش سلیمان پاشای قسطنطنیه رفته از حرامی گری توبه کردند و از سلک سپاه اسلام گشته بغزا مشغول شدند 9

12 (۷۷/۸) الحکایه: همچنان کرام اصحاب نقل کردند که چون حضرت چلبی دوم بار بشهر لاذیق وصول یافت، اکابر شهر و اعیان بندگیهای کرده شب و روز ملازمت می نمودند؛ مگر خدمت ملک الخلفا قاضی نجم الدین قوصره مخالفت نموده خود را سرجماعتی ساخته از سرور 15
 عالمیان سرکشید و بر ریاست خود مغرور گشته از رئیس حقیقی دور ماند؛ همچنان اصحاب دو گروهی کرده در میانه گری بسته شد و بعضی یاران طرف او را گرفتند و بعضی معتبران شهر و یاران مقبل جانب داری 18
 حضرت چلبی کردند؛ همانا که حضرت چلبی از سر سرتی که معلوم

۱ T, II, 399; H, II, 381 ۶۲۷ K آ ۲۴۴ B آ ۲۶۵ Z ۷۷/۸

2 بمقدم KZ: مقدم B || بخشید KZ: بخشیده B || 6 خدنگ KZ: خدنگ B
 نرسید KZ: رسد B || 12 الحکایه KZ: — B || 14 کرده KZ: کرد B
 15 سرجماعتی KZ: سرجماعت B || 16 ریاست KZ: ریاست B

- او بود خدمتِ ملک الخلفا مولانا کمال الدین و مولانا محی الدین و تاج الدینِ
 مثنوی خوان را پیش کشید و بخلافت نصب کرده اجازت فرمود و جمیعِ
 اکابرِ شهر متابعتِ ایشان کرده بنده و مرید شدند و زاویه نو بنیاد 3
 کرده بمقابله و سماعِ معهود شروع کردند ؛ علیها بهر حالی که بود
 قاضی نجم الدین بیچاره بی چاره خود روزی با اصحابِ خود بحضرتِ
 چلبی آمده سر باز کردند و مستغفر شدند و از حدّ بیرون تذلل نموده 6
 زاریها کرده گوئیا که آن گریه او باخلاص بود و شبیه گریه اخوانِ
 یوسف بود حيله آمیز ؛ همانا که چون بیرون آمدند ، بانگستان اشارت
 کنان فرمود که تمامتِ أمعاش را از زیر خواهم بیرون کشیدن تا بدیم 9
 که مریدانش چه می کنند و چگونه بفریادش می رسند ؛ آن بود که
 صاحب فراش گشته می زارید و از حضرتِ چلبی استغاثت می خواست
 و آنها می کرد و می گریست و تمامتِ امعا و أحشای او را از زیر بیرون 12
 کشیده می بریدند ؛ چون حضرتِ چلبی بشهر اگریدور رسیده همان
 شب فرمود که بیچاره نجم الدین قَوْصَرَه در گذشت و ساعتی مراقب
 گشته بغایت متألّم شد و گفت : 15

شعر (رمل)

- عفوکن ای عفو در صندوقِ تو سابقِ لطفی همه مسبوقِ تو
 عفوکن زین بندگانِ تن پرست عفو از دریای عفو اولیترست 18

7 زاریها KZ : زاریهای حيله آمیز B || کرده KZ : کرد B || 8 حيله آمیز KZ : — B ||

11 استغاثت Z : استعانت KB || 13 رسیده KB : رسبذ Z

17-18 عفوکن ... اتقوا : MN ، ج ۵ ، ص ۲۶۴ ، ۲۶۶/۲۶۶ ، ۴۱۵۰ ، ۴۱۷۵ ،

MA ، ص ۴۶ ، ۵۴۷/۲۶ ، ۲۳

- عفوها گفته ثنای عفو تو نیست کُفُوشُ أَبَهاَ النَّاسُ أَتَقُوا
 راه ده آلودگان را العَجَل در فُرَاتِ عفو وعَيْنِ مُغْتَسَلِ
- 3 و همچنان بر سرِ پا برخاسته فرمود که وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ
 يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ (۱۲۸/۳) از خطای آن درویش در گذشتم و شبِ
 دیگر عزیزی شیخ نجم الدین را در روضه بس خرم دید که خرامان
 6 خرامان می رفت؛ پرسیدش که مَا فَعَلَ اللَّهُ بِكَ؟ گفت: اگر
 عنایتِ عارف شفاعتم نمی کرد ابدًا در زحمتِ دوزخ خواستم بوذن و لله
 الحمد خلاص یافته در آسایشم
- 9 (۷۸/۸) همچنان روزی حضرتِ چلبی بحمام می رفت؛ بنده
 خاکی را فرمود که تو در خانه باش و کاسه^۱ بزرگ قیسی خیسانیده
 بوزند تا بعد از استحمام با یارانِ کرام بخورند؛ بنده^۲ بیچاره خانه را
 12 جاروب زده زیرِ نطعِ چلبی درمی یافته در کبسه کردم و همچنان نظرم
 بکاسه^۳ خوشاب افتاده البته نفس را میلی شد تا از آنجا دانه^۴ برگیرد
 باز استغفار کرده امتناع می نمودم تا چند نوبت با نفسِ لَئیمِ خود مجادله
 15 و محاربه کرده ممکن نشد، عاقبت بر عقل غالب گشته دانه^۵ قیسی در دهان
 کردم؛ فی الحال صفای باطنِ خود را مکدر دیدم و پشیمان گشتم؛ بعد
 از آنک چلبی از حمام آمدند و اصحاب حاضر شدند فرمود که آن کاسه را

T, II, 402; H, II, 382 ۶۲۹ K ب ۲۴۴ B آ ۲۶۶ Z ۷۸/۸

2 a ده KB : دل (!) B 7 ابدًا KZ : ابدًا B 11 استحمام KZ : حمام B //

12 یافته KZ : یافت B 13 نفس را KB : نفی را Z

1-2 عفو... مغتسل : MN ، ج ۵ ، ص ۲۶۲ ، ۲۶۶/۱۱۱ ، ۴۱۹۲ ؛

MA ، ص ۲/۵۴۸

- پیش آر! چون بر آن کاسه نظر انداخت فرمود که از اینجا دانه^۳ برده
اند و خورده و بی ادبی کرده؛ چرا چنین کردی و خیانت نمودی و این
جنایت از تو صادر شد و مغاوبِ نفسِ نحس گشتی؟ کسی که در کاسه^۳
ما چنین دست درازی کند تا در حقِ کیسه^۴ ما چه اندیشد و من مردِ
امین را دوست می دارم و پیوسته پادشاهانِ صورت و سلاطینِ معنی
مردمِ امین را خزینه دارِ خود می کنند و مقتدای دینِ ما محمد امین^۶
است و صاحبِ وحیِ او هم جبرئیل امین بوده و این بیت را نخوانده^۵
که فرموده اند

شعر (مجتث)

- دهان ببند و امین باش در سخن داری که شه کلیدِ خزینه بر امین کشدا
بنده^۷ ضعیف بکلی بیچاره گشته گریان شدم و استغفارها کردم؛
فرمود که بعد الیوم دیگر مکن تا در همه حال امینِ حضرتِ ما باشی^{۱۲}
و محلّ امانتِ اسرارِ ابرارِ احرارِ گردی؛ همچنان بعد از دهم روز
فرمود که آن یکم درم را که در زیرِ نطعِ من یافته بودی چه کردی؟
از جیب برون آورده در پیشِ چلبی نهادم و چندی دیگر شکرانه داده^{۱۵}
مرحمت فرموده بعنایتِ موفور مخصوص گردانید

- (۷۹/۷) الحکایه: همچنان روزی حضرتِ چلبی بمکتبِ شاه زاذگان
تشریف داده بود؛ فرمود که امروز ایشان را آزاد کن و بعد از ساعتی^{۱۸}
اصحابِ عظام جمع آمده بصحبت مشغول شدند و آن روز قربِ بیست

- نفرِ یارانِ مقبلِ بتکرّع و تجرّعِ مدام مداومت نموده عیسی وار عیسی می رانندند؛ همانا که چون ثلثِ شب بگذشت بغیر از یک ابریقِ مدام نمانده بود؛ و خدمتِ یارِ ربّانی سبط الولد برهان الدین الیاس پاشا ساقی؛ 3 اصحابِ بوذه، چند نوبتِ بینده، مخلص اشارت کرد که صبا نیست؛ تدارکِ باید کردن و حضرتِ چلبی بر عادتِ معهود بخواب رفته می شنید که آن درویش چه می گفت؛ چشمِ مبارکِ باز کرده فرمود که چند 6 می گوئی؟ خمش کن، نشینده که آن حلوائی ولی سه سال از یک خم کار کرد و مددی از عالم غیبش می رسید، اگر عارفی از کوزه تا سحر کار کند عجب نباشد و ابریق را بدستِ مبارکِ خود بگرفته باز بدستِ الیاس پاشا داد، همچنان تا چاشتِ سلطانی بیست نفر از آن معنی خوردند و همگان طافع گشته بخواب رفتند و هنوز آن ابریق مالا مال بود

شعر (رمل)

12

این کسی دیدست کز یک مَشکِ آب
گشت چندین مَشکِ پر بی اضطراب

- 15 مَشکِ خود روپوش بود و موجِ فضل
می رسید از امرِ او از بحرِ اصل

- و همچنان بنده مخلص آن کوزه را محافظت می کردم و بتبرک از آنجا 18 آب می خوردند و رنجوران را شفای عاجل حاصل می شد

10 همچنان KZ : — B || 14 کشت BZ : کشته K || 18 می شد KB : +

الحکایه Z

13 - 16 این کسی ... اصل : MN ، ج ۲ ، ص ۱۷۹ / ۳۱۴۹ - ۳۱۵۰ ؛

MA ، ص ۲۷۹ / ۳ - ۴

- (۸۰/۷) همچنان منقولست که چون اکابر شهر لاذیق ارادت آورده مرید چلبی عارف شدند، هانا که ولد ناظر استکبار نموده ایامی کرد و ارادت نمی نمود و او امیرزاده بوذ معتبر و متمیز؛ چون 3 یاران همدل مذکور را بجد گرفتند، گفت: بشرطی مرید شوم که بمن فرزندی زینه ببخشند و ازین بهتر کرامتی نخواهد بود؛ همچنان چلبی محمد بگک و اینانچ بگک و طغان پاشا و غیرهم التزام نمودند که 6 هرچه می خواهی و می جوئی از حضرت او حاصل است و قراری کردند که روز فرصت او را ببندگی چلبی بیاورند؛ از ناگاه حضرت چلبی سحرگاهی از زاویه بیرون آمده بتهنائی روانه شد؛ قضا را آن روز برف 9 عظیم می بارید و فصل زمستان بود تا در حمام خواجه عمر بیامد و توقف کرده دید که هنوز در حمام را باز نکرده بودند؛ مگر ولد ناظر محتاج حمام گشته بر خاست و بطرف حمام شتافت؛ دید که در تاریکی 12 شخصی بر در حمام ایستاده است؛ پیش آمده دید که حضرت چلبی عارفت؛ سلام داد و دستبوس کرده در ضمیر او گذشته باشد که مگر چلبی صبوحی کرده است و از سرمستی تنها بیرون آمده؛ فرمود 15 که نی نی، آنچنان نیست که تصور میکنی، بلکه برای مسلمان کردن نفس تو آمده ام و دسته گل سرخ بیدستش داد که قدم فرزند نیز مبارك باز؛ بیچاره ولد ناظر از آن نظر بی نظیر مدهوش گشته بیفتاد 18 و بیهوش شد

شعر (رمل)

چون بخویش آمد ز غرقاب فنا بانگ می‌زد ای خدا وای خدا

- 3 بزودی استحمام کرده چون بخانه آمد حرمِ خود را در غایتِ خوبی
دیده بمباشرت مشغول شد ، بقدرتِ باری تعالی همان لحظه زنِ او حامله
گشته چاشتِ بلند برخاست و بنزدِ امرا آمده از کیفیتِ ما جرا باز
6 گفت و دسته‌گل را عرضه داشته همشان شاذیا کردند و با تحفِ بسیار
بحضرتِ چلبی آمده اورا مرید کردند و بعنایتِ ایشان بجائی رسید که
کرامات می‌گفت و دررِ معانی می‌سفت و مراداتِ دینی و دنیاوی او بمحصول
9 پیوست و آن دسته گل را خاتونِ او سالها نگاه می‌داشت و بهر رنجوری
که برگی می‌داذند صحت می‌یافت و پیوسته آن بزرگ این بیت را
بجید می‌گفت :

شعر (رمل)

12

شیخِ ما از عونِ باری با فرست خاکِ کویش به زمشکِ از فرست
پیشِ صدق و اعتقادِ اهلِ دین هر که منکر شد ولی را کافرست

- 15 (۸۱/۸) الحکایه : همچنان منقولست که روزی صوفی با شیخ
ناصرالدین خلیفه^۱ نکیده رحمه الله مناظره^۲ عظیم می‌کرد که ترا با این

T, II, 406 ; H, II, 386 ۶۲۲ K ب ۲۴۵ B آ ۲۶۷ Z ۸۱/۸

b 2 خدا وای : KZ : خدا را ای B || 4 بمباشرت KB : بمشارت (?) Z || 10 می
داذند KZ : — B || 141 a و اعتقاد KZ : باعتقاد B || 15 الحکایه Z : — KB || 16
الله KZ : + B

1 چون ... وای خدا : MN ، ج ۱ ، ص ۵۷/۶ ؛ MA ، ص ۲۸/۲

سگکِ قطمیر نام چندین تعلق چراست؟ و عیوبِ سگک را می شمرد؛
گفت: از برای آن دوستش می دارم که صاحب ولایت است و دوست را
از دشمن و محب را از منکر می داند و تمیز می کند؛ گفت: لائسَلَمُ ،
این محالانست؛ ناصح الدین گفت: این همان سگکِ اصحاب الکهف
است که بوذ و آن رگک دارد که داشت و او هم برین رنگ بوذ

6 شعر (رمل)

گر رگکِ عشقی نبودی کلب را کلبِ کهنی کئی بجُستی قلب را
شیر و گدِگ و خیرِ س داند عشق چیست کم ز سگ باشد که از عشق او نهیست
صوفی گفت: این معنی را بچه معلوم کنیم؟ گفت: آنچنانک همانا که
تو خطابی لطیف بوی بدهی بخورد و از دستِ من ناپاره خشک بخورد؛
صوفی دودرم بیرون آورد تا خطابهها بیاورند؛ همچنان طبقی خطاب
پیشِ قطمیر نهاد تا بخورد؛ بقدرتِ حق تعالی یکبار بوی کرده
اصلاً دیگر التفات ننمود و شیخ ناصح الدین از بغلِ خود ناپاره
خشک بیرون آورده پیشِ قطمیر نهاد، برغبتِ تمام فرو نشست و پاک
بخورد؛ همچنان صوفی مسکین ترکِ کبر و کین کرده ارادت آورده
تجرید شد؛ و شیخ ناصح الدین فرجی حوذ را بوی پوشانیده عاقبت
مریدِ حضرتِ چلبی عارف شد؛ پیش از آنک او مرید شود فرمود که
سگانِ ما نیز مرشدند تا شیرانِ ما چون باشند؟ چنانک فرمود:

3 منکر می داند و KZ : B — 11-12 همانا که ... بخورد KZ : B —

14 برغبت KZ : B — 15 و کین Z : KB — 16 شیخ KZ : B —

7-8 کررک ... نهیست : MN ، ج ۵ ، ص ۱۲۷/۳۰۰۹ ، ۳۰۰۸ ؛

MA ، ص ۲۱ ، ۲۲/۴۸۳

شعر (رمل)

ای که شیران مر سگانش را غلام
گفت امکان نیست خامش و السلام

3

(۸۲/۸) همچنان منقواست که حضرت چلبی از شیخ ناصح الدین

قطمیر را قبول کرده روانه شد و قطمیر را اشارت فرمود که با ما بیا؛
چون گاهی چند برفت و ا پس گشته بناصح الدین نگاهی بکرد،

6

ناصر الدین گفت: چه نگاه می کنی؟ کاشکی بجای تو من بوذی تا سنگ
آن درگاه گشتمی؛ همانا که غلطان گشته زوزوئی بکرد و پویان گشت

و همچنان وقت سماع در شهر لاذیق در حلقه یاران در آمده با اصحاب

9

کرام با هم می گشت و کرامت دیگرش آن بوذ که هیچ سگی در سفر
و حضر با وی حمله نکردی و بانگ بر وی نزدی و چون او را بوی

کردندی گرد او حلقه زده فرو خفتندی و چون حضرت چلبی بجائی

12

قاصدی فرستادی قطمیر را با وی ملحق کردی؛ چه اگر ده روزه
و اما یکماه راه بوذی او را بمقصد رسانیده عودت کردی و برای

تب از موی او دود کردندی تب مفارقت نمودی و در هرجائی که منکر

15

دیدنی بی خطا بر او شашه کردی و از طعام منکران خاندان هرگز
نخوردی و اگر پنهانی آن طعام را با طعام یاران آمیخته با وی دادندی

بوی کردی و آن را نخوردی

18

شعر (رمل)

- شد سر شیرانِ عالمِ جمله پست   چون سگِ اصحاب را دادند دست
آن سگی را کو بوذ در کوی او   من بشیران کی دهم یک موی او 3
و پیوسته حضرت چلبی بدستِ مبارکِ خود بوی طعامها خورانیذی
و بناختی و گفتی :

شعر (رمل)

- چون سگان را این چنین نعمت نهند   مر کسان را تا چه دولتها دهند
(۸۳/۸) همچنان منقولست که روزی بزرگی بزیارتِ حضرت
چلبی آمده بوذ و عذرهای خواست که دم بدم بحضرت نمی توانم آمدن 9
و مشرف گشتن و مسکنتم می نمود ؛ فرمود که مقصود ما از یاران
صدقِ نیت و صفای عقیدت و محبتِ جانِ ایشانست ؛ چه اگر
در خدمت و صحبتِ ما تردد کمتر نمایند و بسببِ اشغال و تعلقاتِ 12
اوقاتِ نتوانند رسیدن همانا که مقصودِ کلتی و جزوی ایشان
از مظهرِ ما بحصولِ رسد و بمطلوبِ وصول یابند و ما را در حالاتِ
عجبانِ مخلصِ نظرهای عظیم و عنایاتِ عمیم است و خوش حکایتی درین 15
باب مثال فرمود که مگر امیر زاده پیشِ معلمی علم می خواند و در
مکتبِ ادیبِ ادب می آموخت و هر روز دو درم باستاذِ خود می داد ؛

T, II, 409; H, II, 323

۶۲۴ K T ۲۴۶ B T ۲۶۸ Z ۸۳/۸

B — : KZ بودی : B 13 نتواند KZ : نتوانیدن B 16 فرمود KZ : B

2 شد ... دست : MN ، ج ۱ ، ص ۱۰۲۲/۶۴ : MA ، ص ۲/۲۸
3 آن سگی را ... مویی او : MN ، ج ۲ ، ص ۵۷۶/۲۳ : MA ، ص ۱۲/۲۰۶

روزی امیرزاده را مهمتی پیش آمده نتوانست بمکتب حاضر شدن و بدست
 غلام تعاهد هر روزه را می فرستاد ؛ همانا که استاذ درهم را سنده
 هیچ گونه امیرزاده را نمی پرسید که چرا نیامد و در چه کارست 3
 و آن کوذک از سر امتحان بکرات و مرات درهم می فرستاد و خود
 نمی رفت و استاذ نیز او را هیچ گونه نمی پرسید ؛ غضب بر امیرزاده
 غالب گشته برخاست و پیش استاذ آمد و بعتاب آغاز کرد که چه معنی 6
 درهم را برهم می نمی و مرا درهم می زنی و هیچ نمی پرسی ؟ استاذ گفت :
 مرا غرض آن درم است ، تو خواهی بیا و خواهی میا ؛ اکنون غرض
 شیخ راستین آن نقد محبت مریدست ؛ چه اگر بیاید و اگر نیاید شیخ 9
 بنصرف حال او مشغولست و شب و روز در اکمال و اتمام مهم او
 می کوشد و این بیت را فرمود

شعر (خفیف)

12

کیمیای سعادت همه اند درهمه فعل خود بدید کفند
 حاسدان را هم از حسد بخزند همه را طالب و مرید کنند

(۸۴/۸) همچنان مؤلف کتاب ، بنده خاکی روایت می کند که 15
 در حضرت چلبی عظم الله ذکراه درویشی بود شیخ علی نام و او
 از جمله مریدان حضرت ولد بوده ؛ مردی بود صحبت یافته و آفتاب
 اولیا بر او تافته ؛ شب و روز بخدمت مشغول بودی و طعامهای نفیس 18
 پختی و آن درویش را حضرت چلبی در آقشهر پیش رخت گذاشته

- بسوی بگشهری سفر کرد و چند روزی آنجا بنگاه اقامت فرمود ؛ مرحوم
 ولد اشرف رَحِمَهُ اللهُ از حد بیرون بندگیها کرد ؛ همچنان روز
 جمعه در زاویه مبارک جمعی عظیم بوده جماعت اکابر جمع آمده بودند ؛ 3
 از ناگاه حضرت چلبی فرمود که مسکین شیخ علی ما از عالم فانی
 بجهان باقی سفر کرد ؛ اصحاب سر نهادند که مگر کسی خبری آورده است ؛
 فرمود که دیدم دو شخص غیبی جنازه او را می بردند و چون معاودت 6
 افتاد نقلش در همان ساعت بود که فرموده بود

شعر (رمل)

- شیخ کو یَنْظُرُ بِنُورِ اللهِ شد از نهایت وز نخست آگاه شد 9
 در درون دل در آید چون خیال پیش او مکشوف باشد سر حال
 (۸۵/۸) الحکایه : همچنان بنده خاکی روایت می کند که روزی
 حضرت چلبی با اصحاب شهر لاذیق بدیدن ولد علی شیر امیر گرمیان 12
 رفته بود و او با لشکری انبوه در صحرای علم الدین بازاری فروز آمده خیم
 زده بودند ؛ همانا که استقبال حضرت چلبی کرده عزت عظیم نموده
 و لطفها کرد ؛ چون اصحاب بتلاوت قرآن و تقریر معارف شروع 15
 کردند ، مذکور از غایت بله و کمال سغه تغافل نموده بغلامان خود
 مشغول شد ؛ از آنک مردی بود ترک و بی تکلف و از عالم اولیا

T, II, 410 ; H, II, 389 ۶۳۶-۶۳۵ K ب ۲۴۶ B ۲۶۸ Z ۸۵/۸

1 فرمود KZ : فرموده B || 6 شخص KB : شیخ Z || 9 شد ZB : شده
 بود K || 11 الحکایه Z : — KB || 12 با اصحاب KZ : با اصحاب B || 16 نموده KZ : نمود B

14 شیخ ... آگاه شد : MN ، ج ۲ ، ص ۱۵۶۷/۳۳۲ ؛ MA ، ص ۴/۱۳۹
 15 در درون ... حال : MN ، ج ۲ ، ص ۱۴۷۹/۳۲۷ ؛ MA ، ص ۴/۱۳۷

- بی بحیر ؛ از ناگاه حضرت چلبی نعره بزد و زود بر خاست و هماندم سوار گشته با اصحاب روانه شد و بعدت تمام ولدِ علیشیر را دشنامها می داد و می رفت و کسی را از آن هیبت مجالِ سؤال نبود ، همانا که 3
- از عالمِ غیب ناگاه باذی عظیم وزیدن گرفت و صرصری پیدا شد و زمین آنچنان لرزید که گویا زلزله قیامت بود و تمامتِ خیام ، بر 6
- سرِ آن گروه لیام فروز آمده همشان بر روی افتادند و اسبان تازی طویلها را گسیخته در آن صحرا گریزان گشتند و فریاد از لشکریان برخاست ؛ همچنان ولدِ علیشیر فریاد کنان از خیمه خود بیرون 9
- دوید و نوابِ خود را جمع کرده در پی چلبی فرستاد که این همه از خشم چلبی امیر عارفست که بر من کرد و بغضبِ عظیم روانه شد ؛ نواب امیر چندانک لا بها کردند مراجعت نفرمود و التفات نمود ؛ آخر 12
- الامر در عقبِ ایشان دامادِ ولدِ آیدین امیر سعدالدین مبارک قابض را که سو باشی لشکر بود فرستاده عذر ها خواست و استغفار نموده مرید شد و گفت : نشانِ عفو کردنِ چلبی آن باشد که کلاه 15
- مبارکش را که تاجِ سرِ مردانست بمن بدهد تا سرِ من از آفاتِ زمان سلامت ماند ؛ همچنان امیر سعدالدین مبارک با خواص خود ارادت آورده بی حدتِ بندگیها کرده طالبِ عنایت و مرحمت شد ، حضرت 18
- چلبی فرمود که قصدِ ما آن بود که ولدِ علیشیر را پهلوی قارون لعین نشانیم و در زیرِ سبّین مقامی تعیین کنیم ، اما محمدیان را متابعتِ اللهم اهدِ قَوْمِی فَاِنَّهُمْ لَا یَعْلَمُونَ در کارست و بر مقتضای سنتِ

- سَبَقَتْ رَحْمَتِي عَلَى غَضَبِي کار کردن سیرتِ احرار است ؛ بر او
 که استغفار و اضطرارِ او دستگیرِ او شد و از جریمهٔ او تجاوز کرده بر او
 بخشودیم و همچنان کلاهِ مبارکِ خود را تبرکِ بذیشان داده فرمود که 3
 چندانک این کلاهِ ما بر سرِ او باشد سرِ او را از شرِّ هیچ سرّوری
 خطری نباشد و عاقبتِ او محمود گشته بمرگش خود مسلمان بمیرد ؛
 همانا که سه سر اسبِ نیکو و ده تفصیل چوقا و پنج پاره کخا و ده 6
 پاره صوف و مبلغِ سه هزار عدد نقد و پانصد عدد اصحاب را پیش
 کشی کرده مستبشر باز گشتند و همچنان چون بمبارکی بکوتاهیه وصول
 افتاد، خدمتِ چلبی یعقوب بگشِ دخترِ خود را برکنار گرفته بیامد و مریدِ 9
 چلبی شد و خدمات نمود

(۸۶/۸) الحکایه : همچنان از کبارِ اخوانِ صفا منقولست که چون

- حضرتِ چلبی عظیم الله ذکره بارِ اوّل بشهرِ بیرگی رسید، هنوز 12
 مبارز الدین محمد بگشِ ولدِ ایدین رحمه الله فتحِ آن ولایت و تابعِ آن
 نکرده بود و چند سوار و پیاده خدمتگزاران داشته از سوباشیانِ ولدِ
 علیشیر بود و شبی برخاست و بزیارتِ حضرتِ چلبی آمده سر نهاد 15
 و تواضعِ عظیم نمود و طالبِ فتح و نصرت و دولتِ عینی شد ؛ همانا که
 حضرتِ چلبی چوماقِ خود را بمذکور داده فرمود که هر که از تو
 سرکشد و گردن نهد و گریزی نماید بزمین چوماقِ سرش را بشکن 18
 و بدانک بعدالایم این ولایت و چندین ولایتِ دیگر از ولایتِ
 خداوندگار بتو حاصل خواهند شدن و فتحها و فتوحها ترا و اولاد و اعقابِ

- ترا خواهد بودن و امارت تو بر همگان خواهد چربیدن ؛ همانا که محمد بگگ چوماق چلبی را بر گرفته بر سر خود نهاد و گفت : چوماق چلبی را بر سر نفس خود زنم و چوماق خود را بر کتله دشمنان دین کوبم ؛ آن بود که یوماً بیوم تا غایت زمان ممالک آن دیار را مغلوب دولت خود گردانیده از اعدای دین دمار بر آورده دیاری نگذاشت و جمیع اولاد او از محبتان مخلص و غازیان خالص گشته از هر کجا که دشمنی قصد ولایت ایشان کردند مخلول و منکوب گشته کشته شدند و نسل ایشان بدعای مبارک آن حضرت تا دامن قیامت مؤید و منصور خواهد بودن انشاء الله تعالی و الله یؤید بنصره من یشاء (۱۳/۳) وَمَا آلَنَّا صُرُالًا مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ (۱۲۶/۳)
- (۸۷/۸) و همچنان از خدمت اصحاب کرام که عنایه کرم آن حضرت بودند ، منقولست که حضرت سلطان ولد قدس الله سره العزیز محمد بگگ ولد ایدین را سو بائی ما خواندی و در حق او عنایه عظیم فرمودی و سلطان الغزاة گفتی و در میان امرای مغول و ترک مدح او کردی و ترغیب دادی شجاعت و سخاوت و مردی را از او کسب کنند گفتی و آن یگانه نیز سال بسال چندین نفور و تحف غریب بحضرت ایشان ارسال کردی و استمداد همت و عنایت خواستی و در محافظت عهود مردان مردانه ثبات نمودی ؛ لاجرم عنایت ایشان نیز مراقب حال او گشته در حالت سرا و ضرا حامی و پاسبان جان او

۸۷/۸ Z ۲۶۹ B آ ۲۴۷ ب K ۶۳۸

T, II, 415 - 16 ; H, II, 392

۶ که Z : KB — ۷ دشمنی KZ : + که B ۱۵ دانی KZ : + که B

۱۹ پاسبان KZ : پاسبانی B

بوذی واز شدایدِ اخطار و مخاوف کُفتار نگهدارِ او بوذندی

شعر (رمل)

- 3 چونک در عهدِ خدا کردی وفا از کرم عهدت نگه دارد خذا
و همانا که آن عنایت و حمایت و رعایت تا قیامِ قیامت در نسلِ او
ساریست واز عالم غیب فیضانِ انوار دایم الفضل والفیض بر
6 اخلافِ او فایض

شعر (رمل)

بنده خاصِ ملک باش که با داغِ ملک

- 9 روزها ایمنی از شحنة و شبها ز عسم
(۸۸/۸) همچنان خدمتِ ملک الامرا ، قدوة الابطال ، حمزه ثانی ،
غازی ربّانی ، بهاء الدین امور پاشا اَعَزَّ اللهُ اَنْصَارَه چند نوبت در میانِ
12 دریا مضطر گشته و در غایتِ غیار و اضطرار حضرتِ مولانا را مصوّر
مشاهده کرده که بر سرِ آبِ دریا می آمد و بینی کشتی را بدستِ
مبارک بگرفته از آن غرقاب و هلاکت نجات داد و چند نوبت حضرتِ
15 چلبی عارف را در قتالِ کُفتار می دید که محاربه می کرد و نگوسار گشته
انکساری در ایشان پیدا می شد و آن یگانه بنا بر اعتقادِ خود اعتماد
نموده دایم در غزوات می کوشید تا دمِ آخرین که بدرجه شهادت

رسیده از اهل سعادت گشت ، و گویند : شبی حضرت چلبی را بخواب
دید و این بیت را بنویس گفت و معنی می فرمود

شعر (رجز)

3

هر که برات حفظ ما دارد در زه قبا
در بر و بحر اگر روز باشد راد و محترم

و آن بود که عزیمت نموده جزیره ستیز اداسی را فتح کرده چندانی
مصطکی کشیدند که توان گفت ؟ و بخراج بریده حاصه خود کرد

(۸۹/۸) الحکایه : همچنان بنده خاکی نقل می کند که دانشمندی

بزرگ سمرقندی نور الدین نام بنویس مرید حضرت چلبی شده بود
و زمانی ملازمت نموده در اتمام مهمات جزوی می کوشید ؛ اما مردی
بود فضول نفس و گستاخ رو ، همانا که از سر غرور و شرور سرور

اوقات اصحاب را مکدر می گردانید ؛ روزی حضرت چلبی بدو اشارت
کرد که مکتوبی چند بستان و پیش ولد اشرف برو و از برای درویشان

حضرت گندم و روغن و غیره حاصل کرده بزوئی بیا ؛ فی الحال میان
بسته میخواست که بر اسب سوار شود ، تنگ زین کسبخته سرنگون

فرو افتاد ؛ علیها چون روانه شد حضرت چلبی فرمود که این مرد
بی سربازی روز ، عجب است اگر کشته نشود ؟ و مجموع اصحاب که برادر

تر به مقدم ایستاده بودند ، محسوس دیدند که آن درویش بی سر

18

- میرود ؛ بعد از چهارم روز خبر رسید که نورالدین سمرقندی را ولد اشرف بقتل آورد ؛ مگر پیش محمد بگ و ولد اشرف رحمه الله مردی بود شاعر و فاضل مشهور او را طیرازی می گفتند و این شخص را از قدیم 3 المهد با او مصاحبت بوده و سفرها با هم کرده و این شاعر بیچاره او را مهان خود ساخته بود در میان ایشان بحثی واقع گشته سمرقندی از فضولی نفس او را کشته ، خبر بولد اشرف رسیده ازین حال انفعال نموده 6 و مفتیان شهر بقتل قاتل فتوی داده او را نیز همان لحظه کشته اند و هر دو را بیکجائی دفن کرده ؛ همانا که حضرت چلبی فرمود که او را برای یاران قربان کردیم ، از آنک او در قصد یاران بود و نفس او سگی 9 بود عقور ، یاران بجمه مهم سر نهاده غریق عبرت عبرت گشته در غیرت آن حضرت حیرت فروزدند ؛ همچنان ولد اشرف متوافر خدمات نموده عذرها خواست ، حضرت چلبی در جواب او فرمود که شما در آن 12 کار آلت دست کردگار بوذید ، و ارادت حق چنان بود که چنان شود و سبب نزول آن بلا انفعال خاطر اولیا بوده و این بیت را فرمود
- نبشتن که
- 15

شعر (رمل)

هر که کر جنبذ پیش جنبشم   گرچه سیمرغست زارش می کشم

- 18 (۹۰/۸) الحکایه : همچنان از کبار احرار منقولست که چون حضرت چلبی عظم الله ذکره بشهر توقات رسید ، اکابر شهر و خواتین

T, II, 418 ; H, II, 394

۶۴۱ K   ۲۴۸ B   ۲۷۰ Z   ۹۰/۸

5-6 از فضولی نفس KZ : B — 7 داده B 8 هاما که Z : هاما KB

او را KZ : B — 10 در غیرت KB : Z — 11 همچنان KZ : همچنین B

13 بود که چنان KB : Z — 15 نبشتن KZ : B —

- سلاطین و دختر پروانه از حد بیرون خدمات نموده تبجیل عظیم کردند
 و در آنجا شیخی بود بس معتبر و عالم ربّانی، مشهور شیخ بهاء الدین
 3 جندی گفتندی، چه در جمیع علوم دینی و یقینی و علم مشایخ شیخ
 بود و نظیر خود نداشت و در طریقه تقوی و ریاضت و تدبّن مَلَک
 مجسم و روح مشخص بود، مگر در خانقاه خواجه منیر او را شیخ
 6 می کردند و کافه علمای دین و شیوخ و امرا و مردم سرور در آن اجلاس
 جمع آمده بودند و آن خانقاه بدختر پروانه تعلق داشت و او گفته بود
 که البته شیخ بهاء الدین را بر سر سجاده و صدر تا حضرت چلبی
 9 عارف بنشانند که سلطان زاده راسنین است و سر جان خلیفه
 رسول الله است و همچنان حضرت چلبی بر عادت معهود در کنجی
 چون گنجی سرفرو کشیده بود؛ همانا که جماعت صوفیان چون شیخ
 بهاء الدین را آوردند، پیش از آنک دستبوس چلبی را در یابد پیش
 12 دستی کرده او را بر صدر نشاندند و تکبیری آوردند و آن عزیز نیز
 تغافل نموده بمعارف و کلمات مشغول شد؛ عاقبت چون حفاظ قرآن
 15 خواندند و گویندگان باسرار غزلیات شروع کردند از آن شیوخ هیچ
 یکی بحرکت نیامد، بعضی از دهشت و بعضی از سر تکبر و انکار؛
 فی الحال حضرت چلبی نعره بزد و برخاست و در میدان سماع جولان
 18 می کرد و این بیت را می گفت

شعر (رجز)

طبل غزا کوفتند این دم پیدا شود جنبش پالائی از فرس تازی

و یکدو صوفیانِ بزرگ را بر داشته بر زمین زد و شیخ زاده^۳ توقاتی
و چندی دیگر بتابخانه گریزان شدند و خدمتِ شیخ بهاء الدین بیچاره وار
سرهای نهاده می‌گرفت که والله خبر نداشتم و از من نبوذ اَلْعَقَوُ اُولَی ؛
فرمود که قُضِيَ اَلْأَمْرُ (۲۱۰/۲) در تدبیرِ سفر باش و آن بزرگ آهی
پیکرد و بیخود شد ؛ همانا که حضرتِ چلبی این رباعی را فرمود و گفت :

شعر (رباعی)

6

با علم خوش است رهنائی کردن با حلم بخلق آشنائی کردن
بی علم تو پیشوا نگریدی هرگز کاریست بزرگ پیشوائی کردن

و آن علمِ لدنی^۹ ماست نه علمِ مدرسه ؛ همگان سر نهاده و انصافها
داذند ؛ همچنان شیخ بهاء الدین بقضای الهی رضا داده بصدق تمام
مرید و غلام شد و گفت : چون بناچار می‌روم ، باری مرید روم
نه مرید ؛ چند روزی رنجور گشته بعد از سیزدهم روز نقل کرد الی
رحمة الله تعالى

(۹۱/۸) الحکایه : همچنان کاتبِ اسرار ، بنده^{۱۵} مخلصِ احرار ، افلاکی
و فقه^{۱۵} الله تعالی روایت می‌کند که روزی در سفرِ لاذیق از من مسکین
بیچاره هفتی صادر شده بود ، از ناگاه حضرتِ چلبی در من نگاه
کرده در حال حال بر من بگشت و لرزان گشته تب محرقه در من پیدا شد
و همچون خیالی گشته بحالی رسیدم که حیات من محال می‌نمود و محسوس
می‌دیدم که مرا در دوزخِ جحیم منکوس می‌آویختند و باز بیرون می‌کردند

- و من در احتراقِ افتراقِ آنحضرت می سوختم و دم بدم ملک الموت را
مصور می دیدم ؛ چندانکه می نالیدم و بیچارگی می نمودم اصلاً التفات نمی کرد
و عیادت نمی فرمود تا چهل روز تمام در آن بلای بی امان مبتلا مانده بودم ؛
همانا که در عرفه عیدِ اضحیٰ بشهرِ کوتاهیه وصول افتاده من بنده افتاده
در گوشه زاویه منزوی گشته غلبه تب بغایتی بود که تابِ حرکت
و مجالِ قال نداشتیم و از زندگانی بکلتی اومید برداشته بودم و در آن
نزاری بزاری مشغول گشته می نالیدم ؛ از ناگاه دیدم که حضرت چلبی
بر سرِ بالینِ من ایستاده تبسم کنان نظری عنایت کرده فرمود که بر خیز
و هردو گوشِ خود را گرفته سه بار بالا برجه و بگو

شعر (رمل)

رَبَّنَا إِنَّا ظَلَمْنَا ظَلَمَ رَفْت رَحِمَ فَرَمَا اِي رَحِيمِيَّاتِ زَفْت

- و اناری بدستِ بنده مرده خود داد ، بعد از آن فرمود که مشنوی
بخوان و بسماع مشغول شو ؛ همانساعت دیدم که عَرَضِ آن مرض از
من چنان زایل شد که گوئیا هرگز ندیده بودم و از نو زنده تازنده
شدم ، تا زنده ام تازنده آن درگاهم

وَالشُّكْرُ صَيِّدٌ لِّلْمَزِيدِ وَقَتِيْدٌ لِّلْعَبِيْدِ وَلَا يَكُوْنُ إِلَّا مَا يُرِيْدُ

شعر (هزج)

هر آنچ او بفرماید سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا گو

3 زهر چیزی که می ترسی مُجبر است او مُجبر است او

وازين نوع کرامات و آثارِ ولایت در هر حالی ده و صد هزار از ایشان
می جوشید ؛ گاهی بظهور می رسانید و گاهی از اغیار مستور می داشت و بهر که
6 محرمِ اسرار بود می نمود

(۹۲/۸) الحکایه : همچنان قدوة الفتيان ، حریفِ ظریفِ ندیمِ

کریم ، شیخ بگی رحمه الله که از اکابرِ رندانِ قونیه بود و ندیمِ سلاطین

9 و ملوک و در سلوکِ ملوک سلوک بود هم از جملهٔ مَحَبَّانِ مخلصِ

حضرتِ چلبی بود چه انواعِ کرامات و ظرایف دیده ایمان آورده

بودند ؛ روزی حکایت کرد که در میانِ حضرتِ ولد و حضرتِ چلبی

12 حاجزهٔ واقع شده بود و قطعِ صحبت کرده بودند ؛ همانا که حضرتِ

ولد مشتاقِ عارفِ خود شده مرا بخواند و عنایتِ بسیار فرموده اشارت

کرد که بطریقِ توسل و توصل امروز البته عارف را از حضرتِ

15 تربهٔ مقدس بستان و بیا تا شما را مهمانی کنم و ازالتِ وحشت هم از

واجبانت ؛ بر غبتِ تمام سر نهاده بحضرتِ چلبی اعلام کردم ؛ همچنان

با جمیعِ اصحابِ تربه بخدمتِ سلطان ولد رفتم و چون از درِ مدرسه در

18 آمذیم ، حضرتِ چلبی سر نهاده حضرتِ ولد برابر آمد و روی بر

رویش نهاده بر روی وموی وپیشانی‌ش بوسها داد و محکم در کنار
بگرفت تا چه وقت واصحاب نعره‌ها می‌زدند و نثارها می‌کردند و این
رباعی را گفت :

شعر (رباعی)

ثابت قدمان که راهِ صحبت پیوست
از دوست نشویند بهر گردی دست

از خطهٔ آب و خاک یک شخص نخواست
تا بر رخِ او گرددِ خطائی نشست

۹ فی الحال حضرت چلبی در جوابِ پندر فرمود

شعر (مضارع)

هرگز خطا نکرد خدنگِ اشارت و آنکو خطا کند تو غفورِ خطاستی

۱۲ بعد از آن فرمود که طعامهای مهتا مهتا کردند و حضرت چلبی سر

در پیش انداخته از غایتِ حیا و ادب نمی‌یارست در نظرِ پندر طعام
خوردن ؛ همانا که حضرت ولد بر خاست و بر مستنظر بر آمد و بنشست ؛

۱۵ فرمود تا یاران بفراغت بخورند و مقیدِ من نشوند ، بعد از آنک سفره‌را

بر داشتند و غزلیات خوانده شد فرمود که اخی بگی می‌شنوم که عارف
ما عملهای خوش می‌گویند و از علمِ موسیقی بهرهٔ عظیم دارد و در فنونِ

۱۸ دیگر چابک سوارست ؛ می‌خواهم که پیش روی و نوبتی و بسیطی بگویند

- وترانه پیداکند ، دم بدم چلبی عارف سر می نهاد و شرمنده می شد ، تا دو سه نوبت بجد گرفت که البته از برای خاطر من نوبتی بگوید ، حضرت چلبی جواب فرمود که بی وجود آلت آن حالت دست نمی دهد ، آن 3 ساز را آلت می باید ؛ همانا که حضرت ولد حالت نموده و مسرت فرود ؛ فرمود که من قوی ضعیفم نتوانم حریف شما شدن ؛ حصول آلت از من ، ظهور حالت از شما ، اما باید که من بر گوشه کوشک 6 بنشینم تا شما بفراغت تمام در شوق و ذوق خود مشغول باشید و اوقات چیزهای گوئید تا من می شنوم و خوش می شوم و آن شب در حضور حضرت ولد که لَيْلَةُ الْقَدْرِ حَبِیْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرِ (۳/۹۷) عبارت از آنست 9 تا صبح مبارک نه آن صحبتی کرده شد که در عبارت و اشارت گنجند و همانا که کربویان ملا اعلی در کربویان آن سلطان لب گزان بودند و روح القدس بر قدس آن صحبت یا لَيْسَتْنِي كُنْتُ مَعَهُمْ (۷۳/۴) گویان 12 (۹۳/۸) همچنان کبار اصحاب روایت کردند که چون غره ماه شدی و هلال نواز افق آسمان پدید آمدنی حضرت ولد می فرمود که عارف را بخوانند تا ماه نورا بر روی او بینم که روی او بر عالمیان 15 و آدمیان مبارکست و از عالم مبارک رسیده در مبارکی می رود و مبارکی او از یسن (۳۶) و تبارک (۶۷) است ؛ همانا که چون ماه را دیدی بر چشمهای مبارکش بوسها دادی و این غزل را تمام بر خواندی 18

شعر (مضارع)

پنهان مشو که روی تو بر ما مبارکت
 نظاره تو بر همه جانها مبارکت
 هر دل که با هوای تو امشب شود حریف
 او را یقین بدان تو که فردا مبارکت

۶ و پیوسته حضرتِ ولد چلبی عارف را شیخ الارواح خطاب می کرد
 و چون از دورش می دید، می فرمود که یاران شیخ الارواح می آیند
 و اکرامِ عظیم می کرد

۹ (۹۴/۸) همچنان منقولست که روزی اربابِ تصوف در اقمهر
 تکلف نموده حضرتِ چلبی را جمعیتی عظیم ساخته بودند، بعد از آنکه
 بیرون آمده بزایویه مولویان می رفتند : خدمتِ ملک الخلفاء اخی
 ۱۲ موسی رحمه الله سر نهاده سؤال کرد که این درویشان چگونه قومنند؟
 حالِ ایشان چیست؟ فرمود که مردمِ خوشند، مترسم و ظاهر گیر،
 اما بی خدا نشسته اند و آنکه از سرِ سرِ خود بی خبرست همانا که
 ۱۵ از خدا نیز بی خبرست و از حقیقتِ وَهُوَ مَعَكُمْ (۴/۵۷) عجوب
 و پیشِ عارفانِ خدا خذادان آن کسبست که خدایین باشد نه خدا خوان

شعر (منسرح)

جانِ خدا خوان بمرد جانِ خذادان رسید

چه ارواحِ یارانِ ما خذادانانند و در طریقتِ ما دانا مردِ خذادانست
نه مرد خدا خوان

شعر (مضارع)

- 3 بی عقل عقل را چو نداند کسی یقین
پس فهم کن ازین که که باشد خدای دان

- 6 و همچنان معیت و قربتِ حق را نشانهاست ؛ اگرچه معیتِ حق با همه
اشیا شاملست ، اما معیتِ کاملِ مُکَمَّلِ مُکَمَّل چیزی دیگرست
و آن معیتِ خاص از خصایصِ انبیا و اولیاست ، چنانکه جدّم فرمود

شعر (رمل)

- 9 تو توهم میکنی از قربِ حق که طَبَقِ گَر دور نبوذ از طَبَقِ
این نمی بینی که قربِ اولیا صد کرامت دارد و کار و کیا
آهن از داود موی می شود موم در دست چو آهن می بود
12 قربِ خلق و رزق بر جمله ست عام قربِ وَحْیِ عشق دارند این کرام
قرب بر انواع باشد ای پدر می زند خورشید بر کھسار و زر
لیک قربی هست با زر شید را که از آن آگه نباشد بید را
15 شاخِ خشک و ترِ قریبِ آفتاب آفتاب از هر دو کی دارد حجاب
لیک کو آن قربتِ شاخِ طری که ثمارِ پخته از وی می خوری
شاخِ خشک از قربتِ آن آفتاب غیرِ زوتر خشک گشتن گو بیاب
18 این معیت با همه است الله را آن معیت جو که داد آگاه را

18-10 تو توهم ... بیاب : MN ، ج ۳ ، ص ۴۰ / ۸۰۱-۷۰۹ ؛ MA ،

ص ۲۵/۲۰۸

19 این ... آگاه را : MN ، ج ۱ ، ص ۹۰ / ۱۴۶۴ ؛ MA ، ص ۱۷/۳۹

- و این معانی در جوابِ تصوّرِ آن جماعت است که بی حصولِ وصولِ خود را واصل می‌دیدند و از ماءِ معینِ معیتِ ناچشیده در غایتِ تشنگی سیرابی می‌نمودند تا مریدانِ مقلّدِ مغرورِ غرورِ ایشان گشته از حال 3 و قربتِ اولیایِ راستین محروم ماندند؛ او میزد است که در زمانِ ما مرحوم شوند و از شوئی انکارِ مرجوم نگردند، از آنکِ خاندانِ ما منبعِ 6 رحمت و کانِ کرم است و ظهورِ نورِ این حضرت برای اعطایِ قابلیتِ نا قابلان است نه آنکِ محلِّ قابلِ طلبند

شعر (رمل)

- 9 بلك شرطِ قابليّتِ داذِ اوست داذِ لبّ و قابليّتِ هست پوست
(۹۵/۸) همچنان حضرتِ جدّم روزی مست شده بود و غریقِ
انوارِ قربت گشته فروود

شعر (منسرح)

- 12 لعنتيان خسته اند رحمتيان جسته اند ما ز پي رحمتِ قومِ لعين آمديم
كَمَا قَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : شَفَاعَتِي لِأَهْلِ الْكِبَايِرِ مِنْ أُمَّتِي ؛
15 تمامت یاران سر نهادند و شاذیها کردند

- (۹۶/۸) الحکایه : یارانِ ظریف و ندیمانِ حریف روایت کردند که روزی فقیره عالمه صاحب دل بزیارتِ حضرتِ چلبی آمده بود و بسی نعمت و تحف و جامها آورده ؛ بعد از صحبتِ بسیار و اتحادِ بارانه سؤال کرد که احوالِ ما بیچارگان در روزِ قیامِ قیامت چون خواهد بودن و عاقبتِ ما در آن عالم چه شود ؟ فرمود که حق تعالی عنایت فرموده در بهشتِ برین در آئنی و حورِ یانِ جنتِ خدمتگارِ شما باشند ؛ گفت : 3
 اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ اَحْلَلْنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِنْ فَضْلِهِ (۳۵/۳۵)
 دیگر چه باشد ؟ فرمود که الوانِ حلتها بپوشی و شراباتِ ثمین بنوشی و عبشی عظیم بکنی ؛ گفت : دیگر چه باشد ؟ گفت : 6
 و درویشانِ بزیارتِ انبیا و اولیا و سعدا و شهدا و دوستانِ صالح بروند و از نعمِ زیمِ فیها مَا تَشْتَهِيهِ الْاَنْفُسُ وَ تَلَذُّ الْاَعْيُنُ (۷۱/۴۳)
 عشرتها و تنعمها بکنند و بر قصورِ نور بر آمده تفرجها کنند ، گفت : دیگر 12
 چه باشد ؟ گفت : آخر الامر مشاهده دیندارِ حق باشند ، چنانکه از شرابِ ظهورِ اِنْ لِلّٰهِ تَعَالٰی شَرَابًا اَعَدَّهٗ لِاُولِیِّیَّاهٖ ، سالهای نا محصورِ سکران باشند و در آن خوشی ابدی بی خویش شوند ؛ گفت : 15
 دیگر چه باشد ؟ فرمود که نعمتِ آخرین در خلدِ برین همچون منار ، و شاخهای چنار ، کبرها باشد از قدرتِ آفریده در کُسِ زنانِ بیوه و فقیره گانِ پر شیوه در آورند تا بر موجبِ وَلَدَیْنَا مَرِیْد (۳۵/۵۰) 18
 محظوظ گشته تملذ شوند و بیاسایند ؛ خوشتر ازین کار دیگر چه باشد ؟

ہمانا کہ آن فقیرہ مخلصہ باخلاص تمام سر نہادہ ہرچہ پوشیدہ بود
بگویندگان بخشیدہ و شادی کنان روان شد

- 3 (۹۷/۸) الحکایہ : همچنان چون حضرت چلبی بشار لارندہ
رسید تمام اکابر و امیرزادگان ارادت آورده مرید شدند ، مگر کہ
خدمت مفخرالحفا اخی محمد بگک ولد قلمی در زمان جوانی بود یک
6 قبائی و یک سوارہ و از عالم اولیا بغایت دور و یاران مکرّم کہ ازو
مقدم تر بودند پیر و ضعیف گشتہ و او در میان اصحاب بہر سوئی
می دوید و چستی می نمود و گرم خدمتہا میکرد ؛ ہمانا کہ حضرت چابی
9 اورا پیش خواندہ اشارت فرمود کہ گرد تو غلبہ عظیم می بینم ،
باید کہ بعد ازین کمر اخلاص در میان جان بستہ سر حلقہ این قوم
باشی و خدمات نمائی ، برو زاویہ بساز و بساز عشق و سماع ما مشغول
12 باش ؛ فی الحال سر نہادہ مرید شد و فرجی پوشیدہ تا غایت مزید یافتہ
منکران آن دیار را بقوت و عنایت ایشان مخدول و منکوب گردانید
و از جملہ مقبولان حضرت شد و گفت :

15 شعر (مجتث)

رہد ز تیر فلک و ز ستان مریخش
ہر آن مرید کہ اورا بعشق پروردم

- 18 (۹۸/۸) الحکایہ : همچنان کرام اخوان روایت چنان کردند کہ
چون شیخ نور الدین بیمارستانی کہ از کبار ارباب تصوف بود و عالم

- عامل، بدارالملک قونیه رسید؛ اکابر شهر حضورِ او را در یافته از سرِ
 نجبر بدیدنِ حضرتِ ولد نیامد و صحبتِ او را در نیافت؛ همانا که
 حضرتِ ولد فرمود که او از بیمارستان می آید طبیب را بر بیمار باید
 رفتن؛ برخاست و با جمعِ یاران بدیدنِ او خرامید؛ مذکور از غایتِ
 خجالتِ متواری گشته علی الصباح زیارتِ تربه، مقدس آمده آغاز
 کرد که بالای تربه، چنین سلطانی ملکی نهادن روا نیست؛ حضرتِ
 چلبی نفسِ عظیم فرموده جواب داد که نظر بر ملک دار، نه بر مملکی،
 چون از عالمِ ملک محروم مانده، و بملکوتِ مردان نرسیده، چندانک
 خواهی در عالمِ ملک تصرفِ جاهلانه می کن و یقین می دان که اهلِ
 تصرف از تفرجِ مالک الملک محجوب اند و این بیت را گفت:

شعر (رمل)

- چونک در یاران رسی خامش نشین   اندر آن حلقه مکن خود را نگین
 پیشِ یبنا شد خموشی نفعِ تو   بر این آمد خطابِ اُنصِتُوا
 پیشِ بینایان خبر گفتن خطاست   کآن دلیلِ غفلت و نقصانِ ماست
 همچنان شیخ نورالدینِ بیمارستانی رنجور دل و کوفته خاطر بیرون آمد
 و سفر کرد

9 ملک KB: ملکی Z || تصرف KZ: تصرف B || 11 شعر KZ: — B
 13 b KB: آن Z

12 چونک ... نکین: MN، ج ۶، ص ۳۶۳/۱۵۹۲؛ MA، ۵/۵۹۰

13-14 پیش ... ماست: MN، ج ۴، ص ۲۰۷۲/۳۹۹؛ ۲۰۷۱

- (۹۹/۸) همچنان خدمتِ مولانا صلاح الدینِ ادیبِ رحمه الله حکایت کرد که چون شیخ نورالدین حضرت ولد را نیامد و ندید و ایشان مرحمت فرموده بدیدنِ او رفتند و او را در نیافتند و او از شهر سفر کرد ، همانا که حضرت ولد از چلبی عارف پرسید که حالِ او چیست و او چگونه کس است ؟ جواب فرمود که او نه طالبِ بوزه است و نه مطلوب ؛ چه اگر طالبِ حق بودی بهتر از شما محبوبی و مطلوبی کجاست ؟ و اگر از قبیلِ مطلوبان بودی بهتر از شما طالبِ عاشق در عالم نیست ؛ حضرت ولد تحسیناً فرموده بر چشمهای او بوسها افشان کرد و بباشتِ عظیم نموده همین غزل را سر آغاز فرمود که

شعر (رمل)

- گنج علمی کانِ عشقی نورِ فقری ای پسر
در تن همچون صدف دریای لطفی پر گهر

الی آخره

- (۱۰۰/۸) الحکایه : همچنان کرامِ انام که از نادراتِ ایام بودند چنان روایت کردند که چون حضرت چلبی عارف عَظَّمَ اللهُ ذِکْرَهُ در سفرِ آخرینِ خود از شهرِ لارنده بکورهٔ اقسرا رسید ، اکابرِ شهر و شیوخِ آن مقام بانواعِ سماعها داذه اعزاز و اکرام نمودند ؛ قریب ده روز اقامت فرموده شبی سرِ مبارک بر بالین نهاده پیانی نالید و آهها کرده در خواب گریست ؛ صباحی یارانِ یقین از موجبِ آن این باز

- پرسیدند ؛ فرمود که خوابِ عجب دیدم و آوازهای خوب می‌شنیدم ؛
 دیدم که در طاق نشسته بودم و از پنجره‌های آن در باغی نظر می‌کردم ،
 آنچنان باغی که مَا لَا عَيْنَيْنِ رَأَتْ وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ صَفِ 3
 صفای او بود و همانا که فردوس برین بر آن روضه رشک بردی
 و همچنان انواع اشجار و الوان ثمار و ریاحین و ازهار در کنارِ انهار
 آن رسته ، نیکو برآمده چنانکه از کثرتِ اوراقِ او تابِ آفتاب 6
 بر زمینِ آن روضه نمی افتاد و در ظلِ ظلیلِ آن روحانیانِ جلیل
 و حوریانِ جمیل می خرامیدند و همچنان در طرفِ جویبارِ آن گلزار
 می بینم که حضرتِ خداوندگارِ ما سیر می کند و من از لطفِ آن 9
 حالت در حیرت می افتم که حضرتِ خداوندگارِ ما اینجایگاه چه می کند
 دیدم که بدستِ مبارکِ خود بمن اشارت می کند که عارف چه می کنی
 آنجا ؟ همانا که مُهَلَّتِ اقامت بسر آمد ؛ این سویها که من تا چه 12
 عالمها بینی و چه شاهدانِ روحانی که مشاهده کنی و من از غایتِ
 لذتِ آن دعوت و تفرّجِ لطافتِ آن جنت ناله می کردم و تحنّن
 می نمودم ؛ اکنون وقتِ آن شد که رخت را بجانبِ سماوات کشیم و جامِ 15
 حلالی - جلالی بچشیم و این بیت را گفت :

شعر (رمل)

- وقتِ آن آمد که من عریان شدم   جسم بگذارم سرا سر جان شوم 18
 صورت تن گو برو من کیستم   نقش کم ناید چو من باقیستم

6 نیکو برآمده BZ : — K

18 وقت ... جان شوم : MN ، ج ۶ ، ص ۲۰۷/۶۱۳ ؛ MA ، ص ۵۶۵/۲۹

19 صورت ... باقیستم : MN ، ج ۲ ، ص ۲۲۴/۳۹۳ ؛ MA ، ص ۲۶/۲۹۶

همچنان روزِ دوم بسوی قونیّه روانه شد چون بشهر رسید اندک
 عارضه در مزاجِ مبارکش ظاهر شد و آن انحرافِ یوماً بیومِ زیاده
 3 می گشت، صبحی از خانه خود بیرون آمده بر درِ تربه مقدّس
 ایستاده زمانی هیچ نگفت و اصحابِ بجمعهم برابرِ چلبی صف بسته بودند
 و آن روز اتفاقاً جمعه آخرینِ ماهِ ذی القعدة بوده در سنه تسع عشر
 6 و سبعمایه از ناگاه نیرِ اعظم از مطلعِ خود شارق گشته بر مثالِ گوی
 زرّین از چوگانِ قدرت در میدانِ فلک رقصان شد و مقدارِ نیزه بلند
 گشت، فرمود که

شعر (رمل)

9 می دود چون گوی زرّین آفتاب ای عجب اندر خَمِ چوگان کیست
 همچنان تبسم کنان بر چهره مهره آفتاب نظر کرد و گفت:

شعر (رمل)

12 آفتابِ آفتابند اولیا آفتاب از نور شان گیرد ضیا
 بعد از ساعتی فرمود که من ازین عالمِ دون ملول شدم تا کی در
 15 زیرِ این آفتاب درمیانِ گرد و درد خواهم بوذن؟ وقتِ آن شد که
 بر فرقِ فرقدان قدم نهم و بر بالای آفتاب برآیم و بر سرِ سرورانِ فلک
 سرایم و از تلونِ نکون بکلتی خلاص یابم و این ابیات را گفتن گرفت:

شعر (منسرح)

هر نفس آوازِ عشق می رسد از چپ و راست

3 ما بفلک می رویم عزمِ تماشا کراست

ما بفلک بوذه ایم یارِ ملک بوذه ایم

باز همانجا رویم جمله که آن شهرِ ماست

- 6 و تا آخرِ غزل می خواند و سیر می کرد ؛ یارانی که در بندگی حاضر و بر جمالِ جلالش ناظر بودند ، بیکبارگی افغان کنان گریستند ؛ فرمود که بغیر از مردن چاره دیگر نیست ؛ همانا که در قیدِ حیات پیوسته میخواستیم که در تفرّج باشیم و سفرها کنیم هم در ظاهرِ جهان و هم در باطنِ خود ؛ چه بیکار ارواح ، در عالمِ اشباح ، جهتِ تفرّجِ عجایبِ آفاق و غرایبِ انفس است و اکتسابِ عرفان و انفاقِ ایقان ؛
- 12 درین حال بسببِ ثقلاتِ این بدن از نقالات و حرکت باز ماندم و اصلاً نمی توانم سفری کردن ، بازی سفرِ آخرت کنیم و مرا درین عالمِ همدلی و همدردی و مومنی نمانده است و همدردِ من حضرتِ مرلانی ما بود و حضرتِ والدِ من در فراقِ ایشان تا کی درین محنتِ سرای ناخوش بتکلفِ خوش باشم ؛ همانا که مشتاقِ دیدارِ خداوندگار گشته ام ، البته می روم ؛ آن بود که نعره زدن و نازان نازان بخانه خود در آمد و آهسته آهسته نالیدن گرفت ، همچنان بهر حالی که
- 18 می بود بنهارِ جمعه رفته بخضرتِ تربه مقدّس شریف تشریف داد و از

انوارِ اسرارِ آنحضرت تشریفِ عنایت پوشیده سماع را مشرف کرد
وآن روز بعظمتی تمام نه آن شورها کرد که در رقمِ قلم گنجد، و در
سماع همین رباعی را گفته 3

شعر (رباعی)

درکوی دلارام بسر باید رفت وز هستی خویشتن بدر باید رفت
گستاخ نشاید بر آن مه رفتن با چهره زرد و دینده تر باید رفت 6

از سماع بیرون آمد و در محل مرقدی که آسوده است بدرازا بخت؛ بعد
از آن فرمود که تَرْبِیَةُ الشَّخْصِ مَدْفَنُهُ؛ دینه وجود مرا درینجا بگاه
دفن کنید وآن روز گوئیا که همزادِ روزِ قیامت بوده قیامت بر خاست 9
وساکنانِ عالمِ علوی و سفلی در نوحه بوزند و روزِ شنبه اثرِ آن عارضه
گران در عارضِ مبارکش عارض گشته معارضه نمودن گرفت و بکلی
صحتِ بدنی صحبت اختیار کرد و آن زحمات تا قریب بیست و پنج روز 12
کشید و در شب بیست و دوم ماهِ ذی الحجه زمین لرزید عظیم شد و بتواتر
می لرزید تا حدی که بسی دیوارها خراب شد و بخاری خانه فرو افتاد
و آن زلزله تا سه روز متواتر بود، همچنان ابدالِ شهرِ قونیه که قائم 15
مقامِ خواجه فقیه احمد بود و از محبانِ او رحمه الله علیه و چهل سال
تمام خاک نشینی کرده از مقامِ خود اصلاً نجنبید و زمستان و تابستان
در همانجای می سپرد و معروف او را دانشمند گفتندی، چه در اوایل 18
حال طالبِ علمی و رزیده بود و در اخبارِ اخبارِ مغیباتِ سفلی مشهور

7 بدرازا Z : درازانا R بدرازنا K || 12 تا BZ : — K || 13 شب KB :

— Z || نوز KB : لوزه Z || 16 خواجه KZ : — B || 18-19 در اوایل حال Z :

اوایل K اول حال B

گشته فرباذ کنان خبر داد که در یغا چراغِ قونیه را می برند و دنیا در هم
خواهد شدن و من نیز در بی آن سلطان نفلان می کنم و چون زلزله
متوالی گشته حضرت چلبی فرمود که وقت رحیل است، نمی بینید که
زمین نیز در هوسِ لقمه و جودِ ما چگونه طپان گشته است و لقمه
چرب می خواهد و این بیت را فرمود

6 شعر (رمل)

چون تم را بخورد خاک لحد چون جرعه
بر سرِ چرخ جهنم جان که نه جسم نورم

بعد از آن فرمود که سبحان الله ! چه مرغانِ عجب پیدا شدند و همچنان
ساعتی نظری مبارک بردوخته در مشاهده آن مرغانِ ارواح مشغول بود
و دم بدم پرواز می کرد و حرکات و اشاراتِ عجب می نمود ؛ همانا که
یاران بیکبارگی از سرِ اضطراب و بیچارگی نفیر بر آوردند و زاریها کردند
و صفار و کبار از زن و مرد در شوریدند ؛ فرمود که هیچ غم نخورید ،
چنانکه هبوطِ ما درین عالم برای مصالحِ شما بود و بودِ ما هم برای
اصلاحِ حالِ شماست و در همه حال با شمایم و بی شما نیستیم و هم در آن
عالم با شما خواهیم بوذن و درین سرای از فراق ناگزیرست و وصالِ
بی فراق و اجتماعِ بی افتراق در آن عالم است ، بصفای تمام مرا روانه
کنید ؛ اگرچه بصورت غیبتِ صورتی باشد اما در حقیقت از حقیقتِ
شما غایب نیستیم و غیبت نیست

شعر (هزج)

در غیبتِ صورتی غرامت نبوذ   گر بی تو دی زخمِ غرامت باشد

- 3 و چند آنک شمشیر در غلافست نمی بُرد ، وقتی که مجرد شود آنکه بینی ؛
 بعد الیوم مشتها در پس پرده غیب خواهم زدن ؛ چنانک چقاچاقِ آن
 بگوشِ یارانِ شنوا برسند ؛ هم درین کلمات بوذ که فرزندی دلبنده ارجمند ،
 6 سلاله الاولیا ، وارث نور آلانیا شاه زاده معظم و چلبی امیر عادل
 طَوَّلَ اللهُ عُمرَهُما از در آمدند و در پهلوی پذیر بنشستند ، همانا که
 بنده خاکی افلاکی گریان گشته سر نهاده و گفت که چون حضرت چلبی
 9 بسفرِ مبارک می رود و بزبانِ معنی اللهم بَارِكْ لِي فِي الْمَوْتِ وَفِيْمَا
 بَعْدَ الْمَوْتِ می فرماید ایشان را بکه می سپارذ و چه وصیت می فرماید ؟
 فرمود که ایشان از آن خداوندگارند ، بما تعلق ندارند ، غصه ایشان را
 12 حضرت او بخورد ؛ گفت : من بیچاره غریب که یتیم و کیش می مانم چون
 کنم و بکجا روم ؟ فرمود که در خدمتِ حضرت تربه باش و آن خدمت را
 نگاه دار تا ترا نگاه دارند و بجائی مرو و آنچه گفته بودم که مناقبِ
 15 آبا و اجدادِ ما را جمع کنی و بقلم آوری بر آن باش تا تمام کنی و تکاسل
 نکنی تا پیشِ خداوندگارِ ما سپید روی باشی و اولیا از تو خوشنود
 باشند و تمامتِ یارانِ گریان و حیران گشته می لرزینند تا از عالم الغیب
 18 والشهادت چه وارد شود ؛ همانا که چشمهای مبارک بر گشاده این
 رباعی را گفت و خفت ، صورت پنهان شد و معنی نهفت

1 شعر KB : — Z || 4 چقاچاق K : چقاچاق ZB || 7 طول ... عمرها KZ :

رحمها رحمة واسعة B || 11 ایشان را B : ایشان KZ || 17 یاران KZ : — B ||

تا KZ : — B || 18 کشاده KZ : کشوده B || 19 و خفت ... نهفت KZ : — B

شعر (رباعی)

- ای حسرتِ خوبانِ جهانِ رویِ خوشت
 3 وی قبله^۱ عاشقانِ دو ابرویِ خوشت
 از جمله^۲ صفاتِ خویشِ عریانِ گشتم
 تا غوطه خورم برهنه در جویِ خوشت
 6 وهمچنان الله الله گویانِ آهی بکرد و این بیت را فرمود

شعر (مضارع)

- آن وقت که بحرِ کل شود ذاتِ مرا
 9 روشن شود جمالِ ذراتِ مرا
 زان می سوزم چو شمع تا در رهِ عشق
 یکک وقت شود جمله^۳ اوقاتِ مرا
 12 و آن بوذ که ما بینِ الظهر والعصر سوره^۴ عصر (۱۰۳) ونصر (۱۱۰) را
 خوانده روزِ سه شنبه بیست و چهارمِ ماهِ ذی الحجة لحجة تسع
 وعشر سبعمائه بمارکی وشاذی تمام مُشْجَدِبًا إِلَى الْمَرْكَزِ الْأَصْلِي
 15 الْأَبْدِي النُّورِي الْإِلَهِي نقل فرمود؛ فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ
 مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ (۸۳/۳۶) إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا
 إِلَيْهِ رَاجِعُونَ (۱۵۶/۲) وروحِ مَفْدَسِ دَرَاكِ دُرْنَاكِ او
 18 در دریای نورِ ذاتِ غوطه خورد

شعر (رمل)

- هم در آن دم شد دراز و جان بذاذ
 همچو گُل در باخت سر خندان و شاذ 3
- اِرْجِعی بشنوؤ نورِ آفتاب
 سوی اصلِ خویش باز آمد شتاب
- نور دیزه و نورِ دیزه باز گشت 6
 ماند در سودای او صحرا و دشت

- و همچنان چون تابوت را حاضر کردند قدری کوتاه آمده در تابوت
 نمی گنجید و هر دو پای مبارکش بیرون مانده جمیع اصحاب غریب بر 9
 آوردند و فریادها کردند؛ همانا که بقدرتِ باری تعالی پایها بر خود
 کشیده شد و سرِ تابوت را بهم کرده بر داشتند و بسی مستکبران
 و منکران که آن روز زنار بریزند و ایمان آوردند و آن روز قلب 12
 زمهریر و زمستانِ صعب بود و اهالی قونیه اغلب سروپا و تن برهنه
 بوژند و فریادِ عاشقانِ تامنجرقِ عتیق می رفت، همانا که قیامتِ
 صغری برخاسته زن و مرد درهم رفته بوژند و در چنان سرما و یخبندانِ 15
 شدید که حریرِ زمینِ حدید گشته بوژ از قوتِ ولایتِ ایشان و عنایتِ الّٰهی
 آحادی را از آن الوفِ الٰهی و زحمتی نرسید و از همتِ آن چنان سلطانِ گزیده
 18
 سرمای گزیده کسی را نگزید و کافه مردم سالم ماندند و همچنان روز
 چهارشنبه بیست و پنجم ماه در جوارِ جنابِ جلالی مجاورت یافته جسمِ خاکی

1 شعر KZ : — B 6 b ماند KB : مانده Z 18 سرمای کزیده BZ : — K

2-7 هم در آن... و دشت MN، ج ۵، ص ۱۲۵۶/۸۰، ۱۲۶۲، ۱۲۶۴؛

MA، ص ۴۶۲/۲۵، ۲۸-۲۹

را بدایه^۱ خاک^۲ پاک^۳ خود باز داد^۴ و دانه^۵ بدن^۶ دانا را در شکم^۷ او
امانت نهاده منتظر قیام^۸ قیامت^۹ موعود می باشد

شعر (هزج)

چون دانه شد افکنده بر رُست و درختی شد

این رمز چو در یابی افکنده شوی با ما

۶ قَدَسَ اللَّهُ سِرَّهُ وَأَفَاضَ عَلَى الْمُحِبِّينَ بِرَّهُ

و بنده^۱ خاکی ارتجالا^۲ این دورباعی را گفته بر در^۳ تربه^۴ مبارک بنوشت

شعر (رباعی)

عارف چلبی که رست از قید جهات

در ذات نظر کرد و برون شد ز صفات

۱۲ پس یونس روح او مثال ماهی

از کشتی تن جست در آن بحر حیات

شعر (رباعی)

۱۵ عارف چلبی که کفو و همتاش نبوذ

در کنج جهان چو گنج گنجاش نبوذ

از کون و مکان بلامکان نقل گزید

۱۸ زیرا که درین منزل کن جاش نبوذ

و همچنان در حالتِ رحلتِ نوبتی دیگر اشارت فرمود تا بجدِّ تمام در اتمامِ
 این کتاب سعیِ روز و بقدرِ طوق و غایتِ شوق و کمالِ ذوقِ اجتهاد
 کرده آید و لله الحمد والمنه و مینهُ العون والمنه که ببغایتِ آن حضرت
 3 بدایتِ این لطایف بنهایتِ رسیدن و الله الهادی و إِلَیْهِ الْمَلَأَب (۳۶/۱۳)

---

1 دیگر KB : Z — || در اتمام KB : Z — || 3 ومنه العون والمنه KB :
 — Z || ببغایت KB : Z || 4 الْمَلَأَب BZ : + والله اعلم بالصواب K

فصل ۴۰

در ذکر مناقب حضرت چلبی شمس الدین امیر عابد عظم الله ذکره

- 3 (۱/۹) همچنان بنده خاکی حکایت می کند که چون حضرت چلبی عارف را قدس الله لطیفته در حق چلبی عابد عنایات موفور والطف نا محصور بود، همانا که در آخر عمر تحت خود را بدو تسلیم کرده تسلیم شد و از عالم عین به عالم غیب الغیب رحلت فرموده کلیات امور فرزندان و مریدان را بخدمت او بزرگ تفویض فرمود نه باشارت زبان و عبارت بیان، بلکه از راه جان و نور جنان همچنان جمیع برادران و اولاد شیخ ما در خدمت و حرمت داشت او کالعبید بین یدی الملوك سلوک می کردند و او از کمال کرم و انصاف جبلتی پیوسته ترک ماسوی الله کرده هر چه از حطام دنیا از نقود و عقود و غیره که دست داذی در کار اعقاب و اصحاب خود کردی و همه را خلع و بخشایش فرمودی و همانا که در زمان او منشور سخاوت را حاتم طائی طی کرده محتاج جود او بودی و همچنان حضرت شاهزاده و چلبی امیر عادل بقدر امکان و امعان عرفان از سر اخلاص و ایقان در تعظیم آن سلطان یگانگی می نمودند و تا وقت وفات او در اثبات وفاداری ثبات کرده در بندگی و اعتقاد می افزودند که صد هزار رحمت بر جان وفاداران حضرت باد

T, II, 443 ; H, II, 413 ۶۵۸ K T ۲۵۳ B ۲۷۶ Z ۱/۹

6 غیب KB : — Z 13 طائی KB : طی Z 14 جود KB : جواد Z

شعر (رمل)

آن جماعت را که وافی بوزه اند بر همه اصنافشان افزوده اند
گشت دریا ها مسخرشان و کوه چار عنصر نیز بنده آن گروه 3

(۲/۹) الحکایه : همچنان بنده خاکی عفا الله عنه روایت می کند که

چون حضرت چلبی عابد بر تختِ ماریکِ مولوی بنشست و مکانِ ولد را
بنورِ عارفی بیاراست و بشیخی مشغول شد ، همانا که ابوابِ عطایا و احسان 6
باز کرده در ترکِ دنیا و سبْخاوتِ صدِّیقانه یدِ بیضا نمودن گرفت
و مردی بوز قلندر نهاد و از قبودِ صیودِ عالم آزاد ؛ همانا که زبده احرار
و قدوه ابرار بوز و بر موجب 9

شعر (خفیف)

ای من و صد چو من غلامِ کمی کوزخود ساخته است همتمی
هماره هم زنسِ جانِ خود بوزه مطلوبِ حقیقی را در ذاتِ خود مشاهده 12
می کرد و دایما گردِ حالِ خورِ گردان بوز و از ذوقِ متابعتِ اهلِ دیزه
بمبايعتِ مردمِ تقلید نمی پرداخت و از سرِ سرِ رندی عیشهای پادشاهانه
می راند و از طعنِ منکرانِ طاعن احتراز نمی کرد و مانده نمی شد و این 15
بیت را می گفت :

T, II, 444 ; H, II, 414 ۶۵۸ K T ۲۵۲ B ب ۲۷۶ Z ۲/۹

1 شعر K : -- BZ || 13 کرد KZ : B -- || بوز Z : KB --

2- 3 آن جماعت ... گروه : MN ، ج ۵ ، ص ۷۵ / ۱۱۹۲ - ۱۱۹۳

MA ، ص ۲۸ / ۴۶۰

شعر (هزج)

دانی که درین کویِ رضا بانگِ سگان چیت

3 تا هر که مخنث بود آتش بر ماند

حاشا ز سواری که بود عاشقِ این راه

که بانگِ سگِ کوی دلش را بپایاند

6 اتفاقا در آن زمان خدمتِ نوین زادهٔ مکرم تمورتاش بن

چوبان رحیمهما الله تعالی فتح شهر قونیه کرده آلِ قرمان را اخراج

کردند در سنهٔ عشرين و سبعائه و در توابع ولواحقِ قونیه مستولی گشته

9 در تسخیرِ اکابر و نفوسِ جبار و می کوشید و دعوی کردی که من

صاحبِ قیرانم، بلکه مهدیِ زمانم و همانا که در بذلِ مال بدلِ خود

نداشت و در عدل انوشروانِ ثانی بود، راستی را جوانی بود متدین

12 و پاک دامن و کافهٔ اکابرِ روم از علما و شیوخ و امرا و اعیان و لشکر

کشان و غیرهم با مذکور مطاوعت نموده بیعت کرده بودند و انقیاد

واجب دیده و هم عهد گشته و جماعتی از کبرای دهر مثلِ مولانا

15 نجم الدین طشتی و شیخ زادهٔ توقاتی و مرحوم ظهیرالدین خطیب

قیصریه و شیخ ناصرِ صوفی و مولانا امیر حسنِ طیب و قاضی

شهابِ نکیدی و قاضی لشکر و یغانی و واعظِ حسامِ یار جغتایی و سایر

18 قضاة و علما از هر شهری او را مقتدا کرده یار فروشی می کردند

و برای جلبِ اعراض و حصولِ اغراض در مدیحِ آن سرور مبالغه

می نمودند و همچنان دیگران را نیز بمتابعت و مبايعت او ترغیب

4 ز KB : که Z || 10 بدل KB : + ما Z || 16 طیب KB : + و سایر قضات

و علما از هر شهری Z || 17 یغانی Z : یغانی K معانی B || یارجنلنی Z : یارجنلنی KB ||

17-18 و سایر .... هر شهری KB : - Z || 20 و مبايعت KB : - Z

می دادند و خدمتِ تمورتاش بعشقِ تمام البتّه می خواست که حضرتِ
چلبی عابد و جمیعِ فرزندانِ خاندانِ نیز در سلکِ آن جماعت در آیند
و در خدمتِ او در حالتِ سَرّا و ضرّا سفرّا گانِ او حضراً ملازم
نمایند و از فراغتِ بال و استغراقِ حالِ اهلِ دل و عاشقان بی خبر بوزند

شعر (هزج)

آری صنما چو در دلت دردی نیست دردِ دلِ دیگران بیازی شمیری 6

و بد گویانِ حسودان و حقودانِ عنود چنان می نمودند که ایشان سرکشی
می کنند و با وی متفق نیستند و او را نمی خواهند ؛ همانا که حضرتِ چلبی
عابد از دور تودّد نموده در مجامعِ ایشان تردّد کمتر کردی و او بالطبع
می رنجید و می تُرنُجید

(۳/۹) همچنان روزی بخدمتِ ملک الامرا امیر ارتنا بگّ رحه الله
اشارت کرده صواب چنان دید که چلبی را بطریقِ ایلجی گری بطرفِ
امرایِ اوج ارسال کنند تا در قونیه نباشد و بجدّ تمام امرایِ اوج را دعوت
کند و ترغیب دهد بمنابتِ وی ؛ چه اگر انقیاد نمایند برای او کاری
کرده باشد والاّ او نیز در آن ولایت قرار گیرد ؛ چندانک چلبی عابد
امتناع نمود ممکن نشد ؛ همانا که این بنده خاکی را بخدمتِ ارتنا بگّ
فرستاده طالبِ فراغت شد و عذرهای واضح گفت ، اصلاً در محلّ قبول
نیفتاد و او بزرگ از سرِ اعتقاد و شفقتِ یارانه و عاقبت اندیشی مصلحت
چنان دید که غیبت کنند تا وحشت و اهانتِ زیادتی واقع نشود و همچنان

طوعاً و کره‌ها از قونیه بیرون آمده و بزیارت حضرت تره^۱ مقدس آبا
 واجداد خود مشرف گشته متوکلاً^۲ عَلىَ اللَّهِ و عینایه^۳ اولیایه^۴ نالان
 و نمره زنان روانه شد و این ابیات را ورد زبان جان خود ساخته
 می رفت و می گفت

شعر (رمل)

- اولیا اطفالِ حقّند ای پسر غایبی و حاضری بس با خبر
 6 غایبی مندی‌ش از نقصانشان کو کشند کین از برای جانشان
 حارسی دارم که مُلکش می‌سزد داند او باذی که آن بر من وزد
 سرد بود آن باز یا گرم آن علیم نیست غافل نیست غایب ای سقیم
 9 و از سرِ دردِ دل آهی بکرد و فرمود که تا آمدنِ مایکی از بنها نخواهد
 ماندن ؛ همچنان بتقدیرِ مَلکِ قدیر چون از تفرّجِ ولایتِ اوج مراجعت
 افتاد در قونیه بغیر از امیر ظهیر الدین ولدِ تاجِ فزل کسی نمانده بود
 12 و هیشان از حدّ روم بیرون رفته در خطّه^۵ شام مقام ساخته بودند و آن
 جماعتِ کرام بکلتی منزّع گشته و همان شب که ما بشهرِ قونیه در آمیم
 خدمتِ ظهیر الدین نیز بقلعه^۶ گواله بیرون رفته اغلبِ آن حسّاد که
 15 از سرِ سُرورِ یُحییوُنَ الْعَاجِلَةَ و وِیْدَرُنَ و رَءَاهُم یَوْمًا ثَقِیلاً^۷
 (۷۶/۷) مغرور گشته در انزعاجِ ایشان سعی نموده بودند . بعضی
 سرگشته گشته بعضی کُشته شدند و از سرِ ذوق این بیت را فرمود

1 حضرت KB : — Z || 12 فزل BZ : فزل K || 17 - 18 در انزعاج ...

کشته KZ : — B

6-7 اولیا ... جانشان : MN ، ج ۳ ، ص ۷۹/۷۰ - ۸۰ ؛ MA ،

ص ۶/۱۹۵

8-9 حارسی ... سقیم : MN ، ج ۴ ، ص ۲۹۱/۲۲۳ - ۲۲۴ ؛ MA ،

ص ۳۲۹/۳ - ۴

شعر (رمل)

ولد الزناست حاسد منم آنک طالع من

ولد الزنا کش آمد چو ستاره یمانی

3

و همچنان در آن سفر مبارک که عَمَیْ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ (۲/۲۱۳) چندانی فتوح از عالم غیب بدست آمد که صفت توان کرد؟

(۴/۹) الحکایه : همچنان در زمان ابو سعید خان اَنَارَ اللَّهُ

6

بُرْهَانَهُ حضرت چلبی عابد رَوَّحَ اللَّهِ رُوحَهُ بَارَدُو رفته بود و حضرت خذاوندگار زاده ما شاه زاده را مَدَّ اللَّهُ ظِلَّهُ در شهر تبریز در

یافته پیش وزیر مملکت خواجه شمس الدین امیر محمد ولد صاحب

9

اعظم خواجه رشید الدین تشریف دادند و امور جزوی که درویشان بدان مفتقر بودند بخدمت وزیر عرضه داشته تغافل نمود؛ چنانکه لایق

حضرت ایشانست التفات نکرد و در اتمام مهمات ایشان تهاون کرده

12

اصلاً نپرداخت و از سر تجیر و تهوّر کار ایشان را بتعویق انداخت؛

همانا که حضرت چلبی عابد و شاه زاده انفعال عظیم نموده از آن

جماعت اعراض کردند و درون مبارکشان رنجیده از سر حدّت بطرف

15

روم عزیمت نمودند و این بیت را ثبت فرموده بنایب وزیر دادند

شعر (طویل)

فَمَنْ كَانَ ذَا بُغْضٍ حَسْبِنَاهُ لَمْ يَكُنْ

18

وَمَنْ كَانَ ذَا بَشْرٍ لَقَيْنَاهُ بِالنِّشْرِ

- و حضرت چلبی عابد بقونیه رسید و شاه زاده در عقب او از لیون
 سینوب دربارا گذشته سفر دشت ترکستان پیش گرفت؛ همانا که
 3 زوال مملکت و دولت ایشان آن گشته و اقبالشان بر گشته شد و گویزان
 آن دیار درهم افتاده از ایشان دیاری نماند و مخالف یکدیگر گشته
 همدیگر را زیر و زبر کردند و هنوز در آن کارند و آن جمعیت بتفرقه
 6 مبدل گشته از آن بزرگان یکی نماند که پیوسته وی زوالست

شعر (رمل)

- خشم مردان خشک گرداند صحاب خشم دلها کرد عالمها خراب
 9 تا دل مرد خدا نامد بدرد هیچ قرنی را خدا رسوا نکرد
 پس هر دوری ولی قائمست تا قیامت آزمایش دایم است
 (۵/۹) الحکایه : همچنان از فحول اصحاب منقولست که روزی
 12 خدمت معین الدین پروانه رحمه الله از حضرت مولانا قدس الله سره
 العزیز سؤال کرد که انقضای مدت دولت آل چنگیز خان که لشکر
 ما فرمودیت کی خواهد بوذن و عاقبت ایشان چون شود؟ فرمود که
 15 چون مولانای بزرگ رضی الله عنه از سیرت ناخوش خوارزمشاه که
 صورت بد بسته بود دل خسته شد و بغایت رنجیده از بلخ عزیمت نمود
 از حضرت الله استدعا کرد تا بر مقتضای اسم منتقم از آن مبتدعان

T, II, 450; H, II, 418

۶۶۳ K ب ۲۵۴ B آ ۲۷۸ Z ۵/۹

1 و حضرت KZ: و چون حضرت B 8 b عالمها KZ: عالم را B 11 الحکایه KZ:
 B - 12 خدمت KB: حضرت Z 13 آل KZ: — B 17 منتقم KB: منتقم (!) Z

- 8 خشم ... خراب : MN ، ج ۳ ، ص ۲۸۱۶/۱۶۰ ، MA ، ص ۱۸/۲۶۶
 9 تا دل ... نکرد : MN ، ج ۲ ، ص ۳۱۱۲/۴۲۱ ، MA ، ص ۱۲/۱۷۴
 10 پس ... دایم است : MN ، ج ۲ ، ص ۸۱۵/۲۹۱ ، MA ، ص ۲۶/۱۲۲

- منهج شریعت انتقام کشد که و الله عزیر ذو انتقام (۳/۳؛ ۹۶/۵)؛
 همانا که لشکر جرار مغول را حق تعالی از جانب مشرق بیرون آورده
 3 تختگاه بلخ و خراسان را خراب کردند و القصه بطولها و این حدیث
 الهی را استشهاد حال آورده بیان فرمود که اَوْحَىٰ اِلٰى
 مُحَمَّدٍ صَلَٰتِهِمْ، فقال: اِنَّ لِیْ جُنْدًا اُسْكَنْتُهُمْ مِنْ قِبَلِ الْمَشْرِقِ
 6 وَاسْمٰیئَتُهُمُ التُّرُكُّ وَخَلَقْتُهُمْ بَیْنَ سُخْطِیْ وَغَضَبِیْ فَایْمًا
 عَبْدٍ اَوْ اَمَةٍ ضَیَّعَ اَمْرِیْ اُسْلَطْتُهُمْ عَلَیْهِمْ وَ اَنْتَقِمُ مِنْهُمْ
 بهیم الخبر بتمامه و همچنان فرمود که سبب زوال دولت آن طایفه
 9 وقتی باشد که اولاد و اخلاف و احفاد ما را خوار دارند و بدیشان
 جفا کنند و زحمتی رسانند و حرمت داشت ایشان را سرسری گیرند و از
 سر تغلب و تسلط در تعظیم اعقاب ما تهاون کنند؛ لا جرم حق سبحانه
 12 و تعالی غیرت فرموده ایشان را عبرت اولوالابصار گردانیده و مَا
 لِلظَّالِمِیْنَ مِنْ اَنْصَارٍ (۲۷۰/۲) خوانده شود و جزای ظالمان را
 عالمان مشاهده کنند، چنانکه فرمود

شعر (رمل)

- 15 چاه مُظْلِم گشت ظلمِ ظالمان   این چنین گفتند جمله عالمان
 هرک ظالمتر چَهِش با هوَل تر   عدل فرموده است بتررا بتر
 16 گر تو پِلی خصمِ تو از تو رمید   نک جزا طَبَرًا ابابیلت رسید
 گر ضعیفی در زمین خواهی امان   غُلغل افتد در سپاه آسمان

2 حق تعالی KZ : — B 4 آورده BZ : آورد و K ۱۱ بیان KZ : — B 13

ظالمان را KB : ظالمان Z

16 - 19 چاه ... آسمان : MN ، ج ۱ ، ص ۱۳۰۹/۸۱ - ۱۳۱۰ ، ۱۳۱۴ -

۱۳۱۵ : MA ، ص ۱۸/۳۵ - ۱۹ ، ۲۱ - ۲۲

- پروانه گریان سر نهاده و روانه شد؛ همانا که اینچنین کرامات عجیب
از خصایص اولیای کمال و عارفان اکمل است، وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ
مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ (۲۵۶/۲) و حقیقت باید دانستن که
وجود مبارک صدیق اکبر چون حضرت رسول انور را تیلو نبوت
بود و مقتدی آنچنان مقتدا و من جمیع الوجوه اقتدا و اهتدا او را بود
همچنان کرامات اخلاف او که خلایق الارض و السما اند، هم تیار
معجزات رسول است علیه السلام و آن حال بحضرت سلطان العاشقین،
معشوق المعشوقین، مولانا جلال الحق و الدین قدس الله سره العزیز
مخصوص است و مقصود از تشوق و تحسن سید المرسلین که وَاَشَوْفَاهُ إِلَى
لِقَاءِ إِخْوَانِي وَأَعْوَانِي فِي الدِّينِ وجود مبارک او بوده، چنانکه در
کتاب مثنوی معنوی خود از عظمت قربت آن معشوقیت بیان می فرماید
وصفت می کند

شعر (رمل)

گر ترا گوشیست بشنو و ر ترا چشمی ببین

شعر (رمل)

- هست معشوق آنک او یکتو بود مبتدا و منتهات او بود
چون بیابی اش نمانی منتظر هم هویدا او بود هم نیز سیر
میر احوالست ولی موقوف حال بنده آن ماه باشد ماه و سال
چون بگوید حال را فرمان کند چون بخواهد جسمها را جان کند

5 مقتدی KZ : مقتدا B || انوا KB : انوار Z || 11 معنوی Z : — KB || 14

ترا چشمی KZ : بود چشمی B

16 - ص ۹۸۴ / 2-15 هست ... بنده : MN ، ج ۳ ، ص ۸۰ - ۸۱ / ۱۴۱۸ -

۱۴۳۶ : MA ، ص ۲۲۸ - ۲۲۹ / ۲۵ - ۲۹ ، ۱ - ۶

- هر کجا خواهد فرستد تعزیت
منتها نبوذ که موقوفست او
- 3 کیمیای حال باشد دست او
گر بخواهد مرگ هم شیرین شود
- 6 آنک ار موقوفِ حالست آدمیست
صوفی این 'آلوقت' باشد در مثال
- 9 حالها موقوفِ عزم و رای او
آنک گه ناقص گهی کامل بود
- 12 و آنک آفیل باشد و گه آن و این
آنک گاهی خوش و گاهی ناخوشست
- 15 برجِ مه باشد ولیکن ماه نی
هست صوفی صفاجو این وقت
- هست صافی غرقِ عشقِ ذوالجلال
غرقه نوری که اولم یولدست
- 18 روچنین عشقی بجوگر زنده
همچنان معشوقِ خاصِ رسول الله
- اوست و آنچنانک حضرت رسول حیب الله بدعای خلیل ، از نور
جلیل ، بظهور آمده است کما قال صلی الله علیه وسلم بُعِثْتُ بِدَعْوَةِ
إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ حِينَ قَالَ رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا
مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ

7 a حالها BZ : سالها K || 10 a وکاهی Z : وانکه KB

له هرکجا خواهد ... جنیت : MN ، ج ۳ ، ص ۱۸۸۸ / ۱۰۸ ، MA ،

وَبُزْگِيهِمْ* (۲/۱۲۹) ، همچنان حضرت مولانا نیز بدعای رسول
ظهور فرموده ، چنانکه فرمود :

شعر (رمل)

3

گفت پیغامبر که هست از اُمّت کوی بُود هم گوهر و هم همت
مر مرا ز آن نور بیند جانسان که من ایشان را همی بینم بدان

6 (۶/۹) همچنان چون از مبداء حال سبب خروج مغول بدعای

حضرت بهاء ولد بود و آزار دل مبارک ایشان از خوارزمشاه و اتباع
او که اتباع اهل معقول کرده در عقال عقول مغول گشته بودند

9 و از عالم مکاشفات اولیا محروم مانده تکبر می کردند و تمرد می نمودند ،

چنانکه در اوایل کتاب مذکور است ، همچنان سبب انقلاب آل چنگز
خان و زوال سلطنت آنجماعت هم آزار خاطر مبارک اولاد ایشان

12 بوده و اشارت حضرت مولانا که در سؤال پروانه فرموده بود محقق
گشته و این بوالعجب کرامتست در عالم فافهم جِدّاً و اُبغِ من الله

جِدّاً تا معلوم عالمیان گردد که آل صدیق چگونه مقربان حضرت
عزت اند و در همه حال مستجاب الدعوة و در صحت آن قربت خاص

15 و کمال اختصاص را آیات آیات منصوبست و بیّنات آثار اخبار از حضرت
رسول منقول و اسامی روای ثقات ثقات در جمیع کتب مسطور و مذکور

18 و کشف اولیای ماضی مشهور و در هیچ دوری این چنین صاحب حکمتی
و قوتی و قدرتی و قربتی و قدیمی و دمی و حلمی و علمی بظهور نیامده

و نبوده ، چنانکه فرمود :

T, II, 455; H, II, 421

۶۶۶ K ب ۲۵۵ B آ ۲۷۹ Z ۶/۹

6 همچنان KZ : B — || 11 هم KZ : + از B || 16 آیات KZ : B — ||

منصوبست KBZh : معنویت Z || 20 فرمود KZ : فرموده است B

4-5 گفت . . . بدان : MN ، ج ۱ ، ص ۲۱۳ / ۲۴۶۲ - ۲۴۶۳

MA ، ص ۲۴/۹۰

شعر (رجز)

دوران بسی اندر گذشت از دورِ آدم تا کنون

دورانها حیران همه در لطفِ این دورانِ ما

3

ومظهرِ مُطَهَّرِ عشق بعد از رسول الله صلی الله علیه وسلم ذاتِ مبارکِ
او بوده و حقیقتِ متابعتِ نبوی ظاهرًا و باطنًا باو مخصوص گشته

شعر (رمل)

6

سَرِ دیگر هست کو گوشِ دگر

طوطی کو مستعدِ آن شکر

طوطیانِ خاص را قندبست زُرف

9

طوطیانِ عام از آن خور بسته طَرَف

معنی نَخْتِیمْ عَلَی افَوَاهِیمْ

این شناس اینست ره‌رو را مُهِم

12

(۷/۹) الحکایه : همچنان بندهٔ خاکی روایت می‌کند : در شهرِ

قونیه زاهد مردی پیدا شده بود که او را شیخ پاشا می‌گفتند و آن

بیچاره غرقِ دریای زرق گشته اصلاً عِرْقِ اعتقاد نداشت و از سرِ

تَسْلُس و تَمَسُّس اصحاب را سلام نمی‌داد و در نَفی سماعِ صداعِ سرداشت

15

T, II, 457 ; H, II, 422

۶۶۷ K ب ۲۵۵ B ۲۷۹ Z ۷/۹

B —: KZ شعر 1

12 - 7 سر ... مهم : MN ، ج ۶ ، ص ۱۵۸/۲۷۹ - ۱۵۹ ، ۱۶۲ : MA

ص ۱۶ ، ۱۴ - ۱۳ / ۵۵۴

- و در جماعی که یافت شذی طعام مردم نخوردی و جماعت عوام که
بمثابت سَوَام و هوام اند بدو متابعت نموده اهل تقلید بی دبنده را
3 سغبه^۳ خود کرده بوذ و در مدت شصت روز یک کيله آرد جو
می خورد و گندم نمائی می کرد و از غصه حجی که داشت دایما تلخ
و ترش می گشت و از سیر موهوم نامعلوم خود شده از ذوقیات
6 اَلْإِيمَانُ كُلُّهُ شَوْقٌ وَ ذَوْقٌ حظی نداشت و از بسط عاشقان معنی
صورت او دایما در قبض بوذی و خود را صاحب ریاضت و بایزید
وقت تصور کرده در جوال نفس امّاره فرورفتی و از سر این بیت
لطیف سر او بی خبر بوذی
9

شعر (هزج)

اگر بروی ترش کار زاهد راست شذی

- 12 کذوی سرکه بذی بایزید بسطامی

- و در زمان حضرت چلبی عارف قدّس الله سیره العزیز متواری گشته
در گوشه منزوی شده بوذ و چون حضرت چلبی عابد عَظَمَ اللهُ قَدْرَهُ
بر تخت نشست، روزی از حضرت تره بیرون آمده بالجمع اصحاب بخدمت
15 شیخ پاشا مقابل افتاد و آن بیچاره اعراض کرده سلام نداد و بروذی
بگذشت و همچنان این شیوه را چند نوبت بعمل آورده؛ روزی در
پیش حمام قلچمه مصادف مذکور گشته سه تازیانه محکم بر سر
18

3 کيله KZ : کاء B || 6 واز KZ . B — || 13 عارف BZh : عابد KZ || قدس
... العزیز BZ : عظم الله قدره K || 13-14 متواری ... قدره BZ : که K || 15
حضرت KB : — Z

شیخ پاشا فروکوفت ؛ همانا که کافته سر و کوفته سِر گشته صاحب
 فراش شد و زبانش گرفته ؛ حَبَّانِ آن درویش پیشِ ملک القضاة
 3 تاج الدین قلمشاه کِیفِتِ ما جِرا را حکایت کرده غلو کردند ، قاضی
 شهر صواب چنان دید که از سرِ لطف و مقتضای ولایتِ خود مرحمت
 فرموده عیادتِ آن درویشِ دلریش روند و حضرتِ چلبی از خطای
 6 او در گذرد ؛ همانا که عبادتِ عیادتِ او بجا آورده ، چون بیرون
 آمدند در حال سفر کرد و بچنازه^۱ او حاضر گشته در باغچه^۲ سلطان دفن
 کردند اِلَی رَحْمَةِ اللَّهِ تَعَالی و همچنان بسیار منکرانِ حضرتِ چلبی
 9 عارف را که بوذند مفلوک و متروک گردانیده بعالمِ عدم فرستادند

(۸، ۹) الحکایه : همچنان منقولست که خدمتِ مفخر الامرا
 ظهیر الدین ولدِ تاج قزل رحمه الله زمانی حاکمِ شهرِ قونیه شده بود
 12 و در حکومت ورعیتِ پروری نظیرِ خود نداشت ؛ روزی در بندگی
 چلبی عابد بنده^۳ خاکی بدیدنِ مذکور رفته بوذیم ، نظر کرد دید که
 شاربِ وی قدری دراز شده بود ، از سرِ غضب می گویند که این سَبَلِ
 15 دراز را چرا نمی بُری ، آخر شیخی ، سپاهی نیستی ، چلبی عابد جواب
 فرمود که اگر مرا سبلت درازست اما ترا سَبَل و دیده^۴ آزست ،
 کارِ سبلت قوی سهلست اما علتِ سبل را چنانک شل درمان نیست ؛
 18 بغایت شرمسار گشته هیچ نگفت و همچنان مرغی را در سیخ کرده از
 بهرِ او کباب می کردند ، از ناگاه یکی در آمد و از شیخ حسن تمور تاش
 بوالعجب خبری داد ؛ فی الحال متغیر گشته از آن طعام ناخورده

- سوار شد و از حضرت چلبی عابد عذر خواهان التماسِ همت کرده
روانه شد و آن روز پنجشنبه بود، روزِ دوشنبه خبر رسید که در
دهانِ خود زخمِ تیرِ بی رحم خورده از جهان تبرا جُسته تیر را بر
پای خود زد اِلَی رَحْمَةِ اللهِ تَعَالٰی

شعر (رمل)

- 6 با خودی با بی خودی دوچار زد
با خود اندر دینده* خود خار زد
ای زده بر بی خودان تو ذوالفقار
9 بر تنِ خود می زنی آن هوش دار
حمله بر خود می کنی ای سازه مرد
همچو آن شیر که بر خود حمله کرد
12 همچنان ازین معنی آن معلوم شد که از مردانِ حق اعراض کردن و بر
اقوال و افعالِ ایشان اعتراض نمودن نا مبارکست و خطرِ عظیم دارد

شعر (رمل)

- 15 بشنوید از من حدیثِ بی غرض . از خطرِ پرهیز آمد مفترض

1 عابد B : — KZ

6- 9 با خودی ... هوش را : MN : ح ۴ ، ص ۴۰۳ / ۲۱۳۷-۲۱۳۸ ؛

AM ، ص ۳۷۹ / ۱۳-۱۴

9 حمله بر خود ... کر : MN ، ج ۱ ، ص ۱۳۲۳ / ۸۱ ؛ AM ، ص ۲۶ / ۳۰

- (۹/۹) الحکایه : همچنان بنده' خاکی نقل می‌کند که چون از سفر ولایت اوج بحوالی' شهر لاذیق نزدیک رسیدیم و در میان اصحاب ما سعید نام درویشی بوذ شیاد و سالها در صحبت اصحاب بوذ و خدمات متوافر نموده از ناگاه از سر گستاخی در حق شیخ ما چلبی عارف چیزی گفت، بدین بنده خطاب کرد که افلاکی حاضر باش که حلوی تو خواهم خوردن و درین ایام خواهی مردن و من کسی هستم که خود را بعارف می‌زدم تا عارفیان را چه رسد، و این بیچاره بجواب او اصلاً مشغول نا شده اسب را می‌راندم؛ همانا که حضرت چلبی عابد جوابش داد که حالیا یک عارفی منم، ترا سه روز دیگر عمر مانده است لا غیر، حلوی ترا افلاکی خواهد پختن؛ همان روز چون بشهر لاذیق وصول افتاد فی الحال خسته گشته سوم روز در گذشت؛ حضرت چلبی اشارت فرمود که در تدبیر تجهیز او باید بوذن و حلوی او را ساختن که از دیرگاه خدمتگاری ما بوذ اما بی ادب و بر حلم ما اعتماد نموده انبساطی کرد و آن دم غیرت بحرکت آمده از تیر قضا زخمی خورد، امید است که بایمان رفته باشد و بسیار بگریست و فرمود که الله الله تا کسی بر کثرت خدمت و قربت صحبت اولیا مغرور نشود و اعتماد نکند و از جاده' ادب قدم بیرون نهد تا سر و سیر را بیاذ ندهد

شعر (خفیف)

هر که پا لایق گلیم کشد رخت را جانب کلیم کشد

T, II, 460; H, II, 425

۹/۹ Z ب ۲۸۰ B ب ۲۵۶ K ۶۶۹

3 بود KB: و بوذه Z || 4 چلبی عارف Z: KB — || 5 چیزی KB: چیزی Z || گفته BZ: گفت K || 6 ترا Z: تو KB || 9 لا غیر KB: + و Z || 11 در گذشت KB: گذشت Z || 12-13 از درگاه KZ: B —

و همانا که درین طریقت که جانِ شریعت و لبِ حقیقت است غافل
زیستن و ذاهل بوذن و اباحتِ هوا و ورزیدنِ خطری عظیم دارد ،
نَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْهُ و این بیتهارا فرمود

3

شعر (رمل)

ای دلِ بی بهره از بهرام ترس و زشهان در ساعتِ اکرام ترس
لطفِ شاهان گرچه گستاخت کند تو ز گستاخی ناهنگام ترس
الی رحمة الله تعالی

6

(۱۰/۹) همچنان معلومِ اهلِ علومِ عالمیان باشد که اولاد
و اعقاب و اصحابِ این خاندانِ تقوی و دودمانِ معنی و فتوی من الذکور
و الاناث زاده از عنصرِ نور و سرشته گشته بآبِ طهورند؛ چه اگر پیوسته
در ظهورند اما از دیندهٔ محبوبان مخفی و مستورند و نا محرمان از آن
منظورِ نور بغایت دور دورند ، چنانکه حضرتِ مولانا فرمود

12

شعر (رمل)

آن موالید از تجلّی زاده اند لاجرم مستورِ پردهٔ سازه اند
آن موالید از رهِ این چار نیست لاجرم منظورِ این ابصار نیست
أولیائی فی قِبَایِ آمِنُون جز که یزدانشان نداند زآزمون
و آنچنانکه انوارِ ذاتِ حضرتِ باری جَلَّتْ قُدْرَتُهُ و عَلَتْ کَلِمَتُهُ
بر سایر اشیاء عموماً و خصوصاً دایم الفیض است ، همچنان آثارِ معجزات

18

و کرامات از مظاهر طاهر انبیا و اولیا علیهم السلام در هر زمانی و آوانی
 از آن فیض دایم الظهور و هماره ثمره کرامات از شجره مبارکه وجود
 ایشان تا انقراض عالم در جود و قوله تعالی أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَ قَرْعُهَا
 3 فِي السَّمَاءِ وَ تُؤْتِي أُكْلَهَا كُلَّ حِينٍ (۱۴/۲۴-۲۵) دلیل متین
 مبین مبین است و اگر در ذکر منقبت و مرتبت هر یکی علی حده
 6 شروع روز در شروح نگنجد و تحریر دفاتر فاطر گردد

شعر (رمل)

عمرها باید مرا چون عمر نوح تا بگویم شرح آن فتح و فتوح
 9 (۱۱/۹) همچنان چون حضرت چلبی عابد روح الله روحه پنجم
 ماه محرم روز پنجشنبه سنه تسع و ثلثین نقل فرمود و در جنت دارالجلال
 توطن گزید و حضرت ملک المشایخ و العارفین حسام الملة و الدین امیر
 12 واجد بعنایت واحد ماجد مباشر شیخی گشته بخدمت حضرت ترابه
 مقدس اللهم قدسنا بسرّه مشغول شد و اندک زمانی عمر رانده در
 آخر ماه شعبان سنه اثنی و اربعین و سعبایه در جوار ابرار علین مسکن
 15 ساخت همان ولایت و سلطنت و تاج دولت شاهی بوراثت بحضرت
 سلاله الاولیاء ، خلف الاصفیاء ، دُرّه بحر العرفان مولانا بهاء الملة و الدین
 شاه زاده معظم عظم الله قدره رسید و چون حضرت او بسفر دور

ودراز رفته بود ، سالها در کربتِ غربت می سوخت و در حصولِ قربت
 می کوشید و می جوشید نیابةً عَنْ جَنَابِ أَخِيهِ مِنْ أُمِّهِ وَأَبِيهِ بِحَضْرَتِ
 چلبی امیر عادل مَدَّ اللَّهُ ظِلَّهُ مُنْتَقِلَ گشته بر تختِ مبارک گذشته
 نَحْتِ وَفَوْقِ را زبیبی بِخَشِيدِ وَاللَّهُ يُؤْتِي مُلْكَهُ مَنْ يَشَاءُ (۲۴۷/۲)

شعر (سریع)

۶ صبح سعادت بجهان بر دمید ملکِ سلیمان بسلیان رسید
 وَالْحَمْدُ لِلَّهِ فَضْلِهِ ، قَدْ وَصَلَ الْحَقُّ إِلَى أَهْلِهِ

شعر (رمل)

۹ هر که یک ساعت گزیند خدمتِ درگاهِ تو
 تا قیامت آسمانش سجده آرد بنده وار

فصل دهم

- 3 در ذکرِ اسامیِ اولاد و اخلافِ حضرتِ مولانای بزرگ بهاء الحق والدين الولد البلخی قدس الله سره العزیز و ذکرِ اولادِ حضرتِ مولانا و ذکرِ اولادِ حضرتِ ولد عظیم الله ذکره که چند ذکور و چند اناث بودند
- 6 (۱/۱۰) همچنان اصحابِ کرام کثر الله أمثالهم إلی یومِ اَلْقِیَامِ چنان روایت کردند که حضرتِ بهاء ولد را دو فرزندِ ارجمندِ دلبندِ زینه بود و دختری؛ فرزندِ بزرگین را نام علاء الدین محمد بود و فرزندِ کوچکین را نام جلال الدین محمد، و در وقتِ هجرتِ هجرت که از بلخ قلع کام سفر کردند، فرزندِ بزرگین هفت ساله بود و فرزندِ کهن پنج ساله و دخترش فاطمه خاتونِ عالمه در آن وهات پیشِ شوهر بوده و فتوی می نبشته، همچنان مذکوره جلاء وطن ناکرده تقلع نمود و آنجا یگانه وفات یافت
- 12 (۲/۱۰) همچنان حضرتِ مولانا جلال الدین را قدس الله سره سه فرزندِ زینه بوده و یک دختر؛ فرزندِ مہین را نام بهاء الدین محمد ولد بود و فرزندِ دوم را نام علاء الدین محمد بود که در قصدِ مولانا شمس الدین تبریزی قدس الله لطیفته با جمعِ بی خبران متفق گشته مخالفتِ پذیر کرد؛ فرزندِ سوم را نام مظفر الدین امیر عالم بود
- 13

ودختر را نام ملکه خاتون بوذ مشهور اورا آفندی بوله می گفتند یعنی خذاوندگار زاده ، همانا که حضرت سلطان ولد وعلاء الدین محمد از خدمت خاتون آخرت گوهر خاتون بوذند ودختر خواجه شرف الدین 3 لالای سمرقندی وخدمت ملکه خاتون وچلبی امیر عالم از خدمت کرا خاتون قونوی بوذند

(۲/۱۰) وهمچنان حضرت سلطان ولد را از حضرت دختر 6 شیخ صلاح الدین فاطمه خاتون سه فرزند ارجند نیرومند بوجود آمدند ، یکی چلبی جلال الدین امیر عارف ودو دختر ، بزرگین را نام مطهره خاتون بوذ وکوچکین را نام شرف خاتون بوذ ، یکی را حضرت 9 مولانا عابده گفته ، دوم را عارفه خوانده وهر دو خاتون صاحب کرامات وولایت بوذند ، اغلب خواتین ممالک روم روی بذیشان آورده مریده ایشان بوذند 12

(۴/۱۰) وهمچنان حضرت سلطان ولد را دو سُرّیه دیگر بوذ که در سُرّه ایشان سِرّی دیده در حباله خود آورده بوذ چنانک حضرت خلیل هاجر را وحضرت مصطفی ماریه القبطیه را واسماعیل 15 علیه السلام از خدمت هاجر بوجود آمده وپیوسته حضرت رسول علیه السلام وصیت می فرمود برداشتن خدمتگاران خوب رو در خانه ، کما قال صلی الله علیه وسلم : عَلَیْکُمْ بِالْجَوَارِی ، فَإِنَّهُنَّ مُبَارَكَاتُ 18

T, II, 466; H, II, 430

۶۷۴ K T ۲۵۷ B Z ۴ - ۳/۱۰

1 آفندی Z : آندو KB || 3 خدمت Z : حضرت KB || 4 خدمت Z : حضرت KB || 6 حضرت KB : — Z || 8 چلبی KB : — Z || 9 بوذ KB : — Z || 13 سلطان ولد را KB : سلطان را Z || 15-16 اسماعیل علیه السلام KB : علیهم Z || 17 خوب رو KB : خوب Z

الْأَرْحَامِ، لِأَنَّ اسْمَ عَمَلٍ مِّنْ هَاجَرَ وَهَاجَرٍ جَارِيَةٌ، صَدَقَ رَسُولُ اللَّهِ؛
 همچنان از آن دو سُرَبه سه فرزندِ مَقْبَلِ محسنِ مُفَضَّلِ که سُرَبه
 خیلِ اصغیا بودند بوجود آمدند، یکی حضرتِ چلبی شمس الدین امیر
 عابد بوذ از خدمتِ نصرتِ خاتون، دو فرزندِ دیگر چلبی صلاح الدین
 امیر زاهد و حسام الدین امیر واجد بودند از خدمتِ سنبه خاتون

(۵/۱۰) و همچنان چلبی جلال الدین امیر عارف را هم دو فرزندِ
 نربنه بوذ و یکی دختر از خدمتِ دولتِ خاتون بنتِ امیرِ قیصرِ تبریزی،
 نامِ فرزندِ مهین شاه زاده که امیر عالم نام داشت و نامِ فرزندِ کهن
 امیر عادل و نامِ دخترِ ملکه خاتون که مشهور ذیسنینا گفتندی
 رُوحُ اللَّهِ الْغَابِرِینِ وَأَدَامَ عُمَرَ الْحَاضِرِینِ

(۶/۱۰) و همچنان حضرتِ چلبی عابد را چهار فرزند از یک
 خاتون بوجود آمد سه نربنه و یکی دختر؛ یکی خدمتِ چلبی محمد،
 دوم چلبی امیر عالم، سوم چلبی شاه ملک و فَقَّهُهُمُ اللَّهُ فِيمَا يَحِبُّ
 وِیْرَضَاهُ ودر زمانِ چلبی عابد خدمتِ برادرش سلاله الاولیا،
 صلاح الدین امیر زاهد در ماهِ شعبان سنه اربع وثلثین و سبعمایه بحوارِ
 حق پیوسته ازو کلاله و گلاله یادگار نماند و همچنان حضرتِ محمد
 چلبی را دو فرزند بوجود آمد که نامِ محمود چلبی است، از محمود
 چلبی امیر علی چلبی و از امیر علی چلبی که دامادِ حضرتِ شیخ مصلح الدین
 ابن احمد الشهیر بوفادار

- (۷/۱۰) و همچنان حضرت سلطان واجد را دو فرزند بوذه ، یکی
زینہ و یکی دختر ، نام فرزند بزرگین احمد سلجوق و نام دختر جهان ملک
(۸/۱۰) و همچنان حضرت سلطان ولد را از خدمت مطہرہ
3 خاتون بنت او دو سبط بوجود آمدند ، یکی برهان الدین الیاس پاشا ،
دوم خضر پاشا و از خدمت شرف خاتون هم دو فرزند بوجود آمدند ،
6 مظفر الدین احمد پاشا و یکی امیرشاه و لله الحمد و المنۃ کہ اولاد اولاد
اولاد آن خاندان من الذکور والانات در تزايد اند و اصل آن نسل
پاک تا انقطاع اصل نسل آدم علیہ السلام از روی زمین منقطع مباد
9 آمین یارب العالمین ، چنانک فرمود

شعر (ہزج)

خیالِ شاہِ خوش خویم تبسم کرد بر رویم

- 12 چنین شد نسل بر نسل چنین فرزند فرزندم

- (۹/۱۰) و همچنان ختم کتاب بر ذکر سلسلہ الذکر کردہ شد
و اینست ذکر بیان سلسلہ ذکر لا اِلهَ اِلاَّ اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَّسُولُ اللّٰهِ ،
15 کفایہ روایات چنین روایت کردہ اند از حضرت امیرالمؤمنین اسد اللہ الغالب
علی ابن <ابی> طالب کرم اللہ وجہہ کہ روزی او گفت : ای رسول
خدای راء نمای تو بمن سوی خدا بر آسانترین راہها و فاضلترین نزد
18 خدا و سہلترین بر بندگان خدا ؛ پیغامبر صلی اللہ علیہ وسلم فرمود :
بر تو باد ، یا علی آن چیز کہ ببرکت و رزیدن آن نبوت را یافتم ،
علی گفت : یا رسول اللہ آن حہ چیزست فرما ؛ پیغامبر صلی اللہ علیہ

T, II, 467-8 ; H, II, 430-31 ۱۷۵-۱۷۴ K ب ۲۵۷ B ب ۲۸۲ Z ۹-۷/۱۰

1 بوذه KB : بوذ Z || 3 حضرت Z : — B || 4-5 از خدمت ... بنت او BZ :
— K || 5 هم دو ... آمدند KZ : یکی احمد B || 9 چنانک فرمود KZ : همچنان B ||
13 همچنان KZ : — B || 15 کفایہ روایات BK : کفایہ (Kh) روانت (!) Z || چن KB :
— Z || 20 فرما B : KZ —

- وسلم فرمود : آن مداومتست بر ذکر خدا در خلوت ؛ پس علی گفت : این چنین باشد فضیلت ذکر که همه مردمان ذکر خدای می کنند ، پس پیغامبر علیه السلام فرمود : خشن یا علی ، قیامت برنجیزد مادام که بر روی زمین گوبنده ذکر خدا باشد ؛ بعد از آن پیغامبر صلی الله علیه وسلم کلمه لا آله الا الله را تلقین کرد و بر علی فرو خواند و بگفت : یا علی ، تو خشن کن تا من سه بار ذکر الله می کنم و تو از من می شنوی ، پس آنگاه باز گردان تا من می شنوم از تو و همچنین امیرالمؤمنین علی تلقین کرد حسن بصری را و حسن بصری تلقین کرد حبیب عجمی را و حبیب عجمی تلقین کرد داود طائی را و داود طائی تلقین کرد معروف کرخی را و معروف کرخی تلقین کرد سری سقطی را و سری سقطی تلقین کرد جنید بغدادی را و جنید تلقین کرد شبلی را و شبلی تلقین کرد محمد زجاج را و محمد زجاج تلقین کرد ابو بکر نساج را و ابو بکر نساج تلقین کرد احمد غزالی را و احمد غزالی تلقین کرد احمد خطیبی بلخی را و احمد خطیبی بلخی تلقین کرد شمس الایمه سرخسی را و شمس الایمه سرخسی تلقین کرد خدمت مولانا بهاء الدین محمد المعروف بهاء ولد را و بهاء ولد تلقین کرد برهان الدین سید محقق ترمذی را و سید برهان الدین محقق ترمذی تلقین کرد حضرت مولانا جلال الحق والدین محمد را و حضرت مولانا جلال الدین محمد تلقین کرد مولانا شمس الدین تبریزی را و مولانا شمس الدین محمد تبریزی تلقین کرد مولانا ابن مولانا بهاء الدین محمد ولد را و بهاء الدین ولد تلقین کرد فرزند خود جلال الدین امیر عارف را و در سن دوازده سالگی بعد از وفات چلبی حسام الدین بر تخت خود نشاند و خویشتن

1 خلوت KB : خلوات Z || 4 روی B — KZ || 11 بغدادی K — BZ || 14 بلخی KB : — Z || 16 سید KB : — Z || 17 محقق ترمذی KB : — Z || 18 — ص .. 7/۱۰ b و حضرت مولانا ... باتمام رسید BZ : قدسنا الله بصرهم العزيز آیین یارب العالمین برحمتك یا ارحم الراحمین K || 20 مولانا Z — B

- از دور بنشست؛ فرمود که، حضرت چلبی عارف ما شیخ کاملت
(۱۰/۱۰) والشعبةُ الثانیةُ من الشجرة الثانیة آنچهانست که حضرت مولانا
قدس الله سرّه تلقین کرد خلیفه، خود چلبی حسام الدین را و چلبی حسام الدین
تلقین کرد مریدِ خود چلبی جلال الدین عارف <را> و همچنان بر موجب
اشارتِ عنایتِ الهی که وَآتَيْنَاهُ الْكِتَابَ صَبِيحًا (۱۲/۱۹) حضرت
مولانا تلقین کلمه الله کرد در مهدِ مبارک حضرت چلبی عارف را
و همچنان جلال الدین عارف تلقین کرد خدمتِ برادر و مریدِ خود چلبی
شمس الدین امیر عابد را و صلاح الدین امیر زاهد را و حسام الدین امیر
واجد را رِضْوَانُ اللَّهِ عَلَيْهِمُ أَجْمَعِينَ و همچنان چلبی شمس الدین
امیر عابد تلقین کرد خدمتِ سلاله الاولیا، دره تاج الاصفیا، وارث
امرار الانبیاء، بهاء الدین شاهزاده امیر عالم و برادرش مظفر الدین امیر عادل را
قُدُسَ سِرِّ السَّالِفِينَ السَّابِقِينَ وَأَبَدَ عُمُرُ الْعَاشِقِينَ الْبَاقِينَ
والحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد و آله العالمین العالمین فی العالمین
(۱۱/۱۰) در عذرِ مولف توقع از مکارم اخلاق و طیبِ اعراقِ
اخوانِ صفا کثر الله امثالهم وَحَصَلَ فِي أَلْدَارِنِ آمَالَهُمْ چنانست که
این بضاعة مُزْجاة را بنظرِ قبول ملحوظ گردانیده این بنده خاکی را
از دعوات پادشاهانه خود فراموش نفرمایند و اگر در عبارتِ آن خللی
یابند عمارت و اصلاح دریغ ندارند

شعر (طویل)

- وَعَيْنُ الرِّضَا عَنْ كُلِّ عَيْبٍ كَلِيلَةٌ
وَلَكِنْ عَيْنُ السُّخْطِ تُبْدِي الْمَسَاوِيَا

شعر (رمل)

3 گر دعا گوئی دعا گوی نوم ور نگوئی چاکر کوی نوم
و همچنان بزم رباعی ختم کرده بر آستان راستان آنحضرت که
مربع ابرار و مهد اشراف و اخبار و محط رحال رحال و مناح ركب
اقبالست سر نهاد و گفت

شعر (رباعی)

6 از فضلِ حقم چو بی حد انعام رسید آغازِ حکایتِ بانجام رسید
این درج که درجِ درج شاهانست (?) المنة لله که باتمام رسید
9 كَتَبَهُ الْعَبْدُ الضَّعِيفُ الْمُحْتَاجُ إِلَى رَحْمَةِ اللَّهِ تَعَالَى يُوسُفُ
بْنُ سُلَيْمَانَ عَفَا اللَّهُ عَنْهُمَا ، روز پنجشنبه فی وقتِ الظُّهر تاریخ
هجری رسول سنه ثمان و عشرين و ثمانمائه هجریه
12 هر که خواند دعا طمع دارم زانک من بنده گنه گارم

1 شعر B : Z || 3-5 راستان ... اقبالست B : Z || 6 شعر B : Z -
8 باتمام رسید Z : +

كنت وقد علمت أن كفى سبيل في الثرى عما قليلا
ويبقى الخط من بعدى زماناً سيفد كرفى به يوماً خليلاً

B - K || 9-12 كته ... كنه كارم Z : تاريخ المصنف افضل الفضلا مولانا شمس الدين
احمد افلاکی العارقي رحمه الله بسنة اربع وخسين وسبعمائه، قد فرغ من هذه النسخة المباركة
اضعف العباد ، اقل المراتب غياث الدين الكاتب في شهر الصفر لسنة ستة وثلاثين وثمانمائه
من هجرة B قد وقع الفراغ من تحرير هذه الكتاب في الرابع عشر من شهر جمادى الاولى
سنة [. . . .] هجریه

تعلیقات و حواشی

۱) فهرهای موجود بین شکل تحریر اوّل و دوم کتاب مناقب
العارفین

۲) فهرست احادیث

۳) فهرست کلمات بزرگان و امثال

۴) فهرست ابیات فارسی

۵) فهرست ابیات تازی

۶) فهرست کلمات و تعبیرات مربوط به مصطلحات صوفیه
و زندگانی اجتماعی و سیاسی و اقتصادی

۷) فهرست کلمات و تعبیرات ترکی و مغولی

۸) فهرست کتابهایی که در متن و حواشی وارد شده است

۹) فهرست اسامی اشخاص و امکنه و قبایل

فرقهای موجود بین شکل تحریر اول و دوم کتاب مناقب العارفين

چنانچه در پیش‌گفتار جلد اول مناقب العارفين اشارت شده بود (پیش‌گفتار، ص ۹) مؤلف قبل از تألیف نسخه مفصل بسال ۷۵۴/۱۳۵۳ م، نسخه مختصر دیگری ازین کتاب بنام «مناقب العارفين و مراتب الکاشفين» در سال ۷۱۹/۱۳۱۹ م در ظرف يك سال بآتمام رسانیده بود؛ بین این دو متن از نظر کلمات و طرز جمله‌بندی و اسلوب نگارش فرقهای بزرگ و فراوان دیده می‌شود، بعدی که امکان استفاده از متن نخستین برای مقابله با متن دوم ممکن نیست و بدین ترتیب اگرچه نشر جداگانه متن نخستین مناسب بنظر می‌آمد، اما نواقص فراوان این متن انتشار آن را برای علم بی‌ارزش و قیمت می‌گردانید؛ فقط خصوصياتی که زیاد یا کم از نظر علمی قابل اعتنا تشخیص گردید در آخر کتاب بصورت حاشیه‌های کوچک اضافه شد؛ از طرف دیگر فاصله دراز سی و شش ساله که بین تألیف این دو نسخه گذشته بود بطور طبیعی در اسلوب نگارش مؤلف فرقهای بوجود آورده و برای نشان دادن آنها نقل قسمتهائی از متن نخستین برای اطلاع خواننده و آشنائی او باختلاف طرز نگارش ضروری بنظر رسید؛ علاوه بر آن، نقل آن خواننده علاقه‌مند را از زحمت مراجعت بمتن نخستین مستغنی خواهد گردانید

در حاشیه‌های آخر کتاب اصول مشروح زیرین ملاک عمل قرار گرفت :

- (۱) ترتیب روایات نسخه^۱ نخستین
  - (۲) تثبیت فرقه‌ائی که نه با اسلوب نگارش بلکه با مضمون حکایات بستگی دارد
  - (۳) نامهای شهرهای آسیای صغیر و اسمائی اشخاص و کلمات دیگر که در هر دو متن بشکلهای مختلف وارد شده است
  - (۴) اشعاری که در نسخه^۲ نخستین موجود و در نسخه^۳ ثانی نقل نگردیده و یا بجای آن اشعار دیگری دیده میشود
- در خاتمه ذکر این نکته ضروری بنظر می‌رسد که حقاً می‌بایست فرقه‌ائی که در نسخه^۴ دست نویس مؤلف که بشماره^۵ ۷۶۲ کتابخانه^۶ حسین چلبی در بروسه موجود است، در حاشیه نقل گردد، متأسفانه کهنگی فوق العاده^۷ نسخه^۸ و افتادگی^۹ برگها مجال قید همه^{۱۰} موارد اختلاف را امکان نمی‌دهد و ناگزیر نسخه^{۱۱} شماره^{۱۲} ۲۲۱ کتابخانه^{۱۳} لالا اسماعیل (سلیمانیه) مورد مقابله واقع شد
-

ترتیب روایات نسخه نخستین

فصل اول

(۳-۱/۵) اب-۳ ب، (۲-۱/۱) ۳ ب، (۵-۴/۱) ۴ ب،
(۶/۱) ۷ ب، (۸-۷/۱) ۸ ب، (۱۰/۱) ۸ ب، (۱۱/۱) ۹ آ،
(۱۳-۱۲/۱) ۹ ب، (۱۵-۱۴/۱) ۱۲ ب، (۴۷/۱) ۱۳ آ،
(۱۷/۱) ۱۴ آ، (۱۹-۱۸/۱) ۱۴ ب، (۲۰/۱) ۱۵ آ، (۲۱/۱)
۱۵ ب، (۲۲/۱) ۱۶ ب، (۲۳/۱) ۱۷ آ، (۲۴/۱) ۱۷ ب،
(۲۸/۱) ۱۸ آ، (۲۹/۱) ۱۸ ب، (۳۴-۳۳/۱) ۱۹ آ، (۳۱/۱)
۱۹ ب، (۴۱/۱) ۲۰ ب، (۳۲/۱) ۲۰ ب، (۳۶/۱) ۲۱ آ،
(۳۸-۳۷/۱) ۲۱ ب، (۴۲/۱) ۲۲ آ

فصل ثانی

(۱/۲) ۲۲ ب، (۳/۲) ۲۴ آ، (۵/۲) ۲۴ ب، (۷/۲)
۲۵ آ، (۱۲/۲) ۲۵ ب، (۱۸/۲) ۲۶ آ، (۱۷/۲) ۲۶ آ،
(۴/۲) ۲۶ ب، (۲۲۹/۳) ۲۶ ب، (۶/۲) ۲۷ آ-ب

فصل سوم

(۳/۳) ۲۸ آ، (۵/۳) ۲۹ ب، (۴۶/۳) ۳۲ ب، (۴۷/۳) ۳۳ آ،
(۳۱/۳) ۳۳ ب، (۱۱۲/۳) ۳۴ آ-ب، (۱۱۴/۳) ۳۵ آ، (۹۶/۳)
۳۵ ب، (۹۷/۳) ۳۵ ب، (۵۰/۳) ۳۶ ب، (۵۱/۳)

۳۷، (۲۹/۳) ۳۷ ب، (۱۷/۳) ۳۸، (۶۳/۳) ۴۰، (۴۵/۳) ۴۰ ب، (۱۴/۳) ۴۰ ب، (۱۵/۳) ۴۱ ب، (۱۶/۳) ۴۲، (۵۲/۳) ۴۴، (۵۳/۳) ۴۵ ب، (۵۴/۳) ۴۶، (۳۲/۳) ۴۶، (۴۷/۳) ۴۷ ب، (۵۵/۳) ۴۸ ب، (۵۸/۳) ۴۹، (۵۹/۳) ۵۰، (۱۶۹/۳) ۵۱ ب، (۱۷۲/۳) ۵۳، (۱۷۳/۳) ۵۴، (۱۷۷/۳) ۵۴، (۱۸۷/۳) ۵۴ ب، (۲۰۰/۳) ۵۵، (۳۰۹/۳) ۵۵ ب، (۳۱۰/۳) ۵۶، (۳۶۳/۳) ۵۶ ب، (۳۱۹/۳) ۵۷، (۱۴۹/۳) ۵۸، (۱۵۶/۳) ۵۹ ب، (۱۵۷/۳) ۶۰، (۱۶۷/۳) ۶۱ ب، (۱۰۸/۳) ۶۲ ب، (۱۰۹/۳) ۶۳ ب، (۱۱۰/۳) ۶۳ ب، (۱۱۷/۳) ۶۵، (۲۵۳/۳) ۶۶، (۱۱۸/۳) ۶۷، (۱۲۰/۳) ۶۷، (۱۲۱/۳) ۶۷ ب، (۱۳۶/۳) ۶۸، (۱۴۸/۳) ۶۸ ب، (۷۳/۳) ۶۹، (۷۴/۳) ۷۰، (۷۵/۳) ۷۱، (۷۶/۳) ۷۱ ب، (۸۰/۳) ۷۲، (۸۱/۳) ۷۲ ب، (۸۲/۳) ۷۳، (۹۹/۳) ۷۳، (۱۰۵/۳) ۷۴ ب، (۱۰۶/۳) ۷۵، (۱۰۷/۳) ۷۵ ب، (۳۲۶/۳) ۷۶، (۳۲۷/۳) ۷۶ ب، (۳۲۸/۳) ۷۶ ب، (۳۲۵/۳) ۷۶، (۳۲۶/۳) ۷۷، (۳۲۹/۳) ۷۷، (۳۳۰/۳) ۷۷، (۳۳۵/۳) ۷۷ ب، (۳۴۵/۳) ۷۸، (۳۴۷/۳) ۷۸، (۵۰۲/۳) ۸۰، (۳۵۰/۳) ۷۸ ب، (۵۰۹/۳) ۸۰، (۵۱۶/۳) ۸۰ ب، (۴۸۶/۳) ۸۱، (۲۴۹/۳) ۸۲، (۲۴۴/۳) ۸۲ ب، (۲۴۵/۳) ۸۳، (۴۴۴/۳) ۸۳ ب، (۲۴۶/۳) ۸۴، (۴۹۰/۳) ۸۴ ب، (۴۹۶/۳) ۸۵، (۳۷/۴) ۸۵ ب، (۴۵۷/۳) ۸۵ ب، (۳۹۴/۳) ۸۵ ب

(۴۹۱/۳) ۸۶ ب، (۵۰۳/۳) ۸۷، (۱۷۴/۳) ۸۷، (۱۹۰/۳) ۸۸ ب، (۳۹۶/۳) ۸۹، (۱۹۷/۳) ۹۰، (۸۵/۳) ۹۲ ب، (۸۹/۳) ۹۳ ب، (۹۲/۳) ۹۴، (۱۱۱/۳) ۹۴ ب، (۳۵۱/۳) ۹۵، (۳۵۹/۳) ۹۶، (۳۸۳/۳) ۹۶ ب، (۳۵۳/۳) ۹۶ ب، (۳۸۶/۳) ۹۷، (۳۸۷/۳) ۹۷، (۳۸۸/۳) ۹۷، (۳۹۲/۳) ۹۷، (۳۹۶/۳) ۹۷ ب، (۴۰۵/۳) ۹۷ ب، (۴۰۳/۳) ۹۸، (۴۰۹/۳) ۹۸ ب، (۴۱۰/۳) ۹۹ ب، (۴۱۶/۳) ۱۰۰، (۴۲۲/۳) ۱۰۱، (۵۶۷/۳) ۱۰۱ ب، (۵۶۹/۳) ۱۰۲، (۴۲۳/۳) ۱۰۲، (۴۲۴/۳) ۱۰۲ ب، (۴۵۶/۳) ۱۰۳، (۴۶۳/۳) ۱۰۳ ب، (۵۸۷/۳) ۱۰۳ ب، (۵۸۸/۳) ۱۰۴، (۵۵۳/۳) ۱۰۴، (۵۷۹/۳) ۱۰۴ ب، (۵۸۰/۳) ۱۰۴ ب، (۵۲۶/۳) ۱۰۵، (۵۴۴/۳) ۱۰۵ ب، (۳۸۱/۳) ۱۰۶، (۱۶۵/۳) ۱۰۶ ب، (۱۶۶/۳) ۱۰۸ ب، (۲۳۱/۳) ۱۱۰ ب، (۲۳۲/۳) ۱۱۰ ب، (۲۳۳/۳) ۱۱۱، (۱۹۹/۳) ۱۱۱ ب، (۵۷۴/۳) ۱۱۱ ب، (۱۶۴/۳) ۱۱۲، (۱۵۹/۳) ۱۱۳ ب، (۱۶۱/۳) ۱۱۳ ب، (۱۶۲/۳) ۱۱۴، (۱۶۳/۳) ۱۱۵ ب، (۱۵۵/۳) ۱۱۵ ب، (۱۵۴/۳) ۱۱۶، (۲۲/۶) ۱۱۶ ب، (۱۵۳/۳) ۱۱۶ ب، (۳۷/۴) ۱۱۸ ب، (۱/۳) ۱۱۹، (۲۲۴/۳) ۱۲۲، (۲۳۱/۳) ۱۲۳، (۲۲۹/۳) ۱۲۳ ب، (۲۳۰/۳) ۱۲۳، (۸۴/۴) ۱۲۵، (۳۱/۷) ۱۲۵، (۴۷۳/۳) ۱۲۵ ب، (۲۵۶/۳) ۱۲۵ ب، (۵/۷) ۱۲۶ ب، (۳۶۳/۳) ۱۲۶، (۳۶۴/۳) ۱۲۶ ب

فصل چهارم

(۷-۶/۴) ، ۱۲۹ (۴/۴) ، ۱۲۹ (۴/۴) ، ۱۲۹ (۳/۴) ،
 (۲۸/۴) ، ۱۳۰ (۴۴/۴) ، ۱۳۱ (۳۰/۴) ، ۱۳۱ (۳۰/۴) ، ۱۳۱ (۲۸/۴) ،
 ۱۳۲ (۳۴/۴) ، ۱۳۲ (۴۵/۴) ، ۱۳۳ (۲۵/۴) ، ۱۳۳ (۴۱/۴) ،
 ۱۳۳ (۴۳/۴) ، ۱۳۳ (۴۲/۴) ، ۱۳۴ (۵۳/۴) ،
 ۱۳۴ (۵۶/۴) ، ۱۳۵ (۳۵/۴) ، ۱۳۵ (۶۱/۴) ،
 ۱۳۵ (۶۲/۴) ، ۱۳۶ (۲۲/۴) ، ۱۳۷ (۹۲/۴) ،
 ۱۳۷ (۹۱/۴) ، ۱۳۷ (۵۱/۴) ، ۱۳۸ (۹۷/۴) ،
 ۱۳۸ (۱۱/۴) ، ۱۳۹ (۱۳/۴) ، ۱۳۹ (۱۴/۴) ،
 ۱۴۰ (۱۵/۴) ، ۱۴۰ (۲۱/۴) ، ۱۴۱ (۱۶/۴) ،
 ۱۴۱ (۱۷/۴) ، ۱۴۱ (۲۰/۴) ، ۱۴۲ (۱۸/۴) ،
 ۱۴۲ (۴۷/۴) ، ۱۴۲ ب

فصل پنجم

(۳/۵) ، ۱۴۳ (۷/۵) ، ۱۴۳ (۱۲/۵) ، ۱۴۴ (۱۶/۵) ،
 ۱۴۴ (۱۸/۵) ، ۱۴۶ (۱۹/۵) ، ۱۴۶ (۲۰/۵) ،
 ۱۴۶ (۲۱/۵) ، ۱۴۶ (۲۲/۵) ، ۱۴۷ (۳۱/۵) ،

فصل ششم

(۱/۶) ، ۱۴۷ (۳/۶) ، ۱۴۷ (۴/۶) ، ۱۵۰ (۱۴/۶) ،
 ۱۵۱ (۱۲/۶) ، ۱۵۲ (۱۳/۶) ، ۱۵۳ (۱۶/۶) ،
 ۱۵۳ (۱۷/۶) ، ۱۵۴ (۲۵/۶) ، ۱۵۵ (۱۰/۶) ب

فصل هفتم

(۱/۷) $\bar{A}$ ۱۵۶ ، (۲/۷) ۱۵۶ ب ، (۴/۷) $\bar{A}$ ۱۵۷ ، (۸/۷) ۱۵۸ ب ، (۹/۷) $\bar{A}$ ۱۵۸ ، (۱۰/۷) $\bar{A}$ ۱۵۸ ، (۲۳/۷) ۱۵۹ ب ، (۲۱۲/۳) $\bar{A}$ ۱۶۰ ، (۱۶۳/۳) $\bar{A}$ ۱۶۰ ، (۱۸۰/۳) ۱۶۰ ب ، (۲۱۳/۳) ۱۶۰ ب ، (۹۶/۴) ۱۶۰ ب ، (۲۸/۷) $\bar{A}$ ۱۶۱ ، (۲۱۵/۳) ۱۶۱ ب ، (۳۰/۷) $\bar{A}$ ۱۶۲ ، (۷/۷) ۱۶۲ ب ، (۱۳/۷) ۱۶۴ ب ، (۴۴۸/۳) $\bar{A}$ ۱۶۵ ، (۲۹۹/۳) $\bar{A}$ ۱۶۶ ، (۳۹/۴) ۱۶۶ ب ، (۴۳/۴) ۱۷۰ ب ، (۱۷/۷) $\bar{A}$ ۱۶۸ ، (۸۳/۴) ۱۷۰ ب ، (۲۲/۷) ۱۷۳ ب

فصل هشتم

(۱/۸) ۱۷۴ ب ، (۳/۸) $\bar{A}$ ۱۷۵ ، (۴/۸) ۱۷۵ ب ، (۶/۸) $\bar{A}$ ۱۷۶

فرقه‌های دیگر

صفحہ	سطر	
۷	۵-۴	در تقریر... دران ملک : در تقریر سبب انزعاج بهاء ولد قَدْ سَسَّ اللَّهُ سِرَّهُ از دیار بلخ و نزول وقایع هلاکو دران ملک L (آ۵)
۸	۴	جلال الدین حسین خطیبی : شمس الدین حسین بن احمد الخطیبی L (۳ ب)
۹-۱۰		وگویند... کردی : شی بر بام رفته مناجات کرد و گفت L (۳ ب)
۸		وگوی... ربایذ : و در تقوّم مغبوط (در اصل : مضبوط) ملائکه روحانیست L (آ۴)
۱۰	۱۳	فرمود که... کنند : مصطفی علیه السلام فرمود که بهاء ولد سلطان العلامت، هر که خواهد که فتوی حاصل کند در فتوی مَا يَقُولُ سُلْطَانُ الْعُلَمَاءِ بنویسد که بهاء ولد فتوی دهد و إِلَّا ندهد L (آ۵)
۱۵	۳	كَأَنَّ... بِأَلَامَس (۲۵/۱۰) : إِنْ شَأْنُكَ هُوَ الْأَبْتَر L (۳/۱۰۸) (آ۸)
۶-۸		در عقب... می رسند : در عقب لشکر جرّارِ مغل که جند الله اند أَعَانَهُمُ اللَّهُ فِي إِصْلَاحِ الْمُفْسِدِينَ وَأَهْلِ الْعِيَادِ می رسند L (آ۸)

صفحه	سطر	
۱۶	۴-۳	وگویند ... بوذ : و حضرت خداوندگار قدس‌الله سیره العزیز هفت ساله بوذ
۱۷	۷	از لامکان ... می‌رویم : از مکان می‌آئیم و بلا مکان می‌رویم L (آ ۹)
۱۰		خلیفه : + مستعصم L (آ ۹)
۱۸	۹	اوتار... مزمار : اوتار مزمار و اغانی L (آ ۱۰)
۲۲	۴-۱۱	و چون بشهر... کرده بوذند : و چون حضرت مولانا قدس‌الله سیره از زیارت بیت الحرام بمبارکی مراجعت نمود، بشهر ملاطیه بیرون آمدند؛ لشکر مغل بغداد را غارت کرده و خلیفه را کشته بوذند و سلطان علاءالدین غازی رحمه‌الله علیه در اقلیم روم بنوی سلطان شده بوذ (۱۳ ب- ۱۴ آ)
۲۴	۶-۷	بهاء ولد... گشته : بهاء ولد قدس‌الله سیره منفعل شد، فرمود إفتشاء آل‌السر حرام عیند الکرام، ای فلان چرا چنین کردی؟ بواب مسکین بیچاره شد زاریها کرد بنده و مرید شد... L (آ ۱۳)
		وگویند در آن تاریخ مولانا علاءالدین (برادر مولانا) و حضرت خداوندگار قدس‌الله سیره العزیز در هفت سالگی سالکی میکرد، بعد از آنک مناسک حج تمام شد در معاودت با قافله دمشق بیرون آمدند؛ اکابر دمشق باجماع تمام استقبال کردند و التماس کردند که البته در آن دیار اقامت کنید؛ بهاء ولد قدس‌الله سیره

فرمود که سلاطین و امرای این دیار اغلب بفساد و لواطه

مشغولند ، شاید درین مقام مقیم بوذن L (آ ۱۴)

۸-۹ چون ... عبور می فرمود : بعد از هفت روز از راه

ملاطیه از حذای شهر ارزنجان گذر می فرمودند

L (آ ۱۴)

۲۶ ۱-۳ چندانک ... نهادند : چندانک بسرای خود دعوت

کرد ، حضرت مولانا راضی نشد ؛ فرمود که إلا

مدرسه و در آن شهر اصلا مدرسه نبوذ ؛ امیر موسی

فرمود که مدرسه بنام مولانا عمارت کنید

L (۱۴ ب)

۵-۷ خواجه شرف الدین لالای سمرقندی : خواجه شرف الدین

بلخی که لالای حضرت خداوندگار بوذ L (آ ۱۵)

۲۷ ۱۱-۱۲ بهاء ولد ... می شنود : فرمود که سلطان علاء الدین

شرب می کند و ترنگا ترنگ چنگ می شنود

L (۱۵ ب)

۲۹ ۳ التونیا : التون آبا L (آ ۱۶)

۳۲ ۷-۸ چاشتگاه ... ایزدی : چاشتگاه روز جمعه هر دهم

ماه ربیع الاخر سنه ثمان عشرة و ستمائه بوذ که بجوار

جلال رحمت ایزدی L (۱۷ ب)

۱۵-۱۶ رسم ... رسانید : رسم عزارا چنانک اکابر جهان

کردند باقامت رسانید L (آ ۱۸)

صفحه	سطر	
۳۳	۱-۳	برسنگی... نمود: برسنگ مرمرکنندکاری کرده بعد از وفات حضرت مولانا بنائی نشد که سلطان اسلام نیز بسوی دارالسلام رحلت کرد L (۱۸ آ)
۳۴	۷-۸	صحفی العصا... والخصی: العصا لِمَنْ عَصَا فَإِنَّكَ وَالْخَصَا
۴۱	۱۴-۱۷	همچنان... ماست: منقولست که حضرت بهاء ولد در عنقوانِ شباب هفت سال تمام سرکه می‌خورد بانانِ خشک قدس‌الله سیره طهرا بی‌بی بیان‌پاکیست گنج‌نوراست ارطلسمش‌خاکیست (۲۱ آ: MN، ج ۱، ص ۲۸/۴۳۴؛ MA، ص ۲۹/۱۱)
		الحکایه: روایت صحیح است از حضرت سلطان ولد، روزی فرمود که حضرت جدّم بهاء ولد درسِ هشتاد پنج سالگی نقل فرمودند (۲۱ آ)
۴۰	۱-۳	وازیك... گرفت: ناگاه درعین حلّ مسئله نظری عجب در وی کرد، فی الحال کتاب را از دست بینداخت و شوریده حال راه تروت را گرفت L (۲۱ آ)
۱۱		کیقبادی: + سلطان علاءالدین می‌خواست که مرید حضرت بهاء ولد شود؛ فرمود که من دانشمندم، شیخ نیستم؛ شیخُ المَشایخ فی الدُّنیا و الآخرة فرزندم جلال‌الدین است، از وی اجازه خواهم آنکه مقراض رانم (۲۱ آ)
۵۶	۱۱	ثمان وعشرین: ثمان عشرة L (۲۲ ب)

صفحه	سفر	
۵۷	۵	گذشته بود : + وهم سلطان علاءالدین نیز بجوار
		جق پیوسته بود ، فقرتی در عالم واقع شده I (آ ۲۳)
۶۰	۵-۴	بتفرج باغها روانه شد : جانب دره* ثروت برسم تفرج
		روانه شدند I (آ ۲۴)
۱۶		رعایت که فرمود : + الحکایه : حضرت سلطان
		ولد روایت کرد که سید را با سنائی چنان
		عشق بود که حضرت خداوندگار را قدس الله سره
		العزیز با شمس الدین تبریزی ، سید می فرمود که من
		اسرار را بنثر گفتم ، سنائی بنظم ؛ روزی حضرت سید
		بیت سنائی را در مصحف نبشته است ؛ با سید بعضی
		مریدان و مردمان گفتند که سید مصحف است ؛
		فرمود که چه زیان کردم مزین شد I
		(۲۶ ب - آ ۲۸)
		الحکایه : حضرت سلطان ولد قدس الله سره
		روایت کرد که سید برهان الدین محقق رضی الله عنه
		مرید مولانای بزرگت بود ؛ فرمود که من چهل روز
		شیر شیر خوردم ، لاجرم شیر شدم ، نزد بهاء
		ولد رضی الله عنه بچهل روز کارش تمام شده است
		و چون سید سخن می فرمود ، جمله* علما حاضر می بوذند
		اما مولانا پدرم حاضر نمی شدند و سید در میان سخن
		عظیم متغیر می شد ؛ لاجرم مولانا شرف الدین
		در میان کلام دمبدم نعره* بطرف سید می زد ،

خداوندگار نیز حاضر می بود جواب می داد که ایشان
نیز مستمع اند I (۲۷ آ)

الحکایه : حضرت سلطان ولد قدس الله سره
روایت کرد که من کوچک بودم ، سید بمن سخن می گفت
جواب می دادم ، حیران می ماند ، باوازی بلند حضرت
پندرم را می خواند که بیائید بیائید که من چنین سخن
گفتم باین طفل ، بین چه جواب می دهد ؟ جمله
متحیر می ماندند ، بعد از آن می فرمود که پرتویست
که بروی زند

و همچنان حضرت سلطان ولد می فرمود که حضرت
پندرم ما را بدمشق فرستاده بود که تحصیل کنم و آنجا
شیخ معین الدین بود که سرور بود ، می گفت که
برهان الدین محقق بر ما رسید ، اقامت نکرد دروغ
می خورد ؛ گفتند که مرید جد این بود و با پندرش
هم مصاحب بود ، از آن جهت هر روز بر ما نعمت
می فرستاد

و همچنان سید را خانه کوچک بود ، بیرون
خانه اسرار می فرمود ، در میان اسرار می گریخت
بخانه در می آمد و در از اندرون محکم میکرد

فصل سوم

۳ میکرد : + الحکایه : یاران صحبت و اخوان اُلفت
از حضرت خداوندگار قدس الله سره العزیز چنان

روایت کردند که روزی فرمود که درس^۱ هفت سالگی در نماز صبح دایما *إِنَّا اعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ* (۱/۱۰۸) می خواندم و می گریستم، حضرت حق تعالی بمن تجلی کرد، چنانکه ببخود شدم؛ هائی آواز داد که جلال الدین مجاهده مکش، بعد ازین مشاهده شدى؛ عاقبة الامر بشکران آن عطیت بر موجب متابعت *أَفْلَا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا* چندانی ریاضت و مجاهدها فرمود کردن که مجاهدات مجاهدان عالم و سلوک ملوک اُم در جنب آن نیز ذره و در پهلوی آن محیط قطره بیش نبوذ L (۲۹ ب)

۱۲-۵ حضرت شیخ بهاء ولد ... ادهم است: سلطان العلماء بهاء ولد ... بکرات و مرآت میان اصحاب کبار می فرمود که خداوندگار من از نسل بزرگ و از اصل اُصیلِ عالیست و ولایت او با اصابت؛ چه مادر بزرگواری ایشان دختر مولانا شمس الدین سرخسی بوذ که چندین پاره کتب تصنیف کرده است که هیچ ائمه در خواب ندیده است ... و مادر حضرت بهاء ولد دختر محمد خوارزمشاه بلخ بوذ و والده حسین خطیبی جدّه بهاء ولد دختر سلطان بلخ ابراهیم ادهم بلخی بوذه است (۲۸ ب- ۲۹ آ)

۷۷ ۳-۱ حضرت ... نمود: در دوم سال یا سوم سال بجانب

صفحه	سطر	
		شام عزیمت فرمود تا در علوم ظاهر ممارست نماید (۲۹ ب)
۸۹	۱۹	شدند : + خداوندگار قدس‌الله سرّه العزیز چون از عالم رحلت کرد ، بدرالدین یحیی جامها چاک زده می‌گریست و این رباعی حضرت خداوندگار را قدس‌الله سرّه العزیز می‌گفت :
		کو دیده که در غم تو نمناک نشد ... (ر . ک . بهمین کتاب ، ص ۵۹۵)
		می‌گویم که خدا ذوقست و من آن ذوقم و در آن ذوقم و ذوقِ عالمیان از عکس آن ذوقست ، همانا نعره بزد و در سماع شروع کرد ؛ بعد از آنکه از سماع فارغ شد ، می‌فرماید که حق تعالی معشوقِ تمامت عاشقانست و معشوقی را سه حالتست : معشوقِ اوّل محمد مصطفی را بود صلی‌الله علیه وسلم ؛ معشوقِ دوم حضرت مولانا شمس‌الدین راست ؛ معشوقِ آخر فرمود دیگر هیچ نگفت ، یعنی که راست ، همچنان باز فرمود من این جسم نیستم که در نظر مصورم ، بلك من آن ذوقم
۹۷	۱۲	رهبری کردند : قلاوزی کردند L (۳۸ ب)
۱۳۶	۱۷	استنبول : اسطنبول L (۴۴ آ)
۱۳۹	۴	راهی : کشش L (۴۶ آ)

۱۲-۱۳ و از دور جای ... گفته : روی بحضرت مولانا
خذاوندگار کردند که افندی زهی مردمان تار بیک
و پنجس L (آ ۴۶)

۱۴۶ ۱۶ شیخ بابای مرندی : بابا حسام L (آ ۵۰)
۱۵۷ ۵-۴ ترك ... کرده اند :

دی چو خوک و زمانی چو بوزینه کندت
باب سرخ سیه روی گردی آخر کار L (آ ۷۰)

۱۶۹ ۱۲-۱۵ سینی : صینی L (۹۲ ب)
۱۸۸ ۸-۱۰ گفتندی ... داشت : مریدان بسیار و جماعتی مگس وار
غریق تغار در دوغ دروغ گشته L (آ ۷۳)
۱۴ با دستار ... کبود : وازین سخنها حیزانه بسیار گفت
L (۷۴ ب)

۱۹۷ ۵ نامت ... بتو : نامت بماناذ ، نامت بماناذ ، نامت
بماناذ L (۷۴ ب)

۲۰۹ ۱۰ قره طائی : قرا طائی L (آ ۶۵)
۲۱۲ ۱۵ از برابر من می آید : از دره تروت می آید L (آ ۶۸)
۲۴۳ ۱۵-۱۷ این ... بیگانه است :

مستحق شرح را سنگ و کلوخ ناطق گردد مشرّح بارسوخ
(MN ، ج ۳ ، ص ۱۸۲/۳۲۰۳ ؛ MA ، ص ۲۷۷/۲۱)
آنکسی را که شرح حق بود جامد و نامیش مذ صبدق
زند L (۱۱۶ ب)

صفحه	سطر	
۲۵۸	۷	بمقصود رسید : + حضرت سلطان ولد روایت کرد که روزی پدرم فرمود که هر پیغامبر را معجزه ^۱ بوده است : معجزه ^۲ داود آواز بود . معجزه ^۳ ادریس نجوم بود . معجزه ^۴ دنیال رمل بود . معجزه ^۵ عیسی مرده زنده کردند . معجزه ^۶ مصطفی صلعم دینار بود . در هر شخصی را که ازین معجزه‌ها نشانی باشد وارث آن پیغامبر باشد در آن چیز : اگر کسی را آواز خوب باشد آن میراثی باشد که از داود رسیده باشد ، و همچنان هر پیغامبر را ازین قیاس کن . بعد از آن فرمود که یا بهاء الدین ما را میراث مصطفی ست صلعم که دینارست . همچنان فرمود که چون روح از جسم بیرون رود . نظر کند بدان جسم و قهقهه زند و بگوید که من درین جسم بروم و تأسف خورد

الحکایه : در زمان ترکان شهنه مگر از مریدان حضرت خداوندگار یکی گناهی کرده بود : ترکان شهنه آن مرید را از گردن آویخته است ، سه روز آویخته بود : بعد از سه روز حضرت خداوندگار از طرف دروازه^۱ لارنده بطرف تربه می رفت ؛ ناگاه نظر کرد و آن آویخته را دید ، اشارت کرد که اکنون فروز آ ! فی الحال ریسمان بریده شد و آن آویخته فرو افتاد و زنده در پی حضرت

خداوندگار روان شد بطرف گورستان ؛ ترکمان
 شحنه را خبر شد ، احوال چنین است ، پا برهنه
 روان در پی کرد و بدان مرد آویخته رسید و حضرت
 خداوندگار را ندید ، خداوندگار کو ؟ جواب داد که
 خداوندگار را نمی دانم کجا رفت ، برخاست ترکمان
 شحنه بحضرت خداوندگار آمد بعذر خواهی ؛ حضرت
 خداوندگار فرمود که آری ، از آن او چنان آمده بود ،
 اما شما نگاه دارید ؛ آن بود که ترکمان شحنه را بعد
 از سه روز کشتند و پاره پاره کردند

روزی حضرت خداوندگار با دو شخص ایل
 میفرمود در حالت طواف بهر یکی فرمود که مردی
 میرسند و استفتای آورد ، بگوئید که مولانا اینجا نیست
 و در خانه درآمد ، یکی از در درآمد و فتوی آورد ؛
 گفتند که حضرت خداوندگار اینجا نیست ، چون
 رفت حضرت خداوندگار بیرون آمد و ایشان پرسیدند که
 چه حکمت ؟ فرمود که یکی نزد پروانه مسئله امتحان
 نبشت و فرستاد ، گفتم تا او خجل نشود ؛ در پی آن
 شخص رفتند ، دیدند که پسر تاج وزیر پیش پروانه
 نشسته است و لاف دزوغ زده که مولانا اکثر مسائل
 را دروغ فتوی میدهد

روزی مجد الدین میکایل فقیه مسائلی نبشته بود که

بحضرت خداوندگار عرضه دارد ؛ حضرت خداوندگار پیش از آنکه عرضه دارد در مدرسه اتابکیه رسید و گفت که ای مجدالدین ! در آن استفتا که نبشتی فلان نقطه را بین و راست کن ، مجدالدین نقطه را خطا نبشته است

همچنین نظام الدین ارزنجانى بحضرت خداوندگار آمده بود و شعر تازی گفتی ، حضرت خداوندگار پیش از آنکه آن شعر را بخواند تمامت معنی آن قصیده را و اسرار دیگر بیان فرمود ، قاضی نظام الدین حیران ماند ، سر برهنه و بیخود در پای حضرت خداوندگار غلطان شد

سلطان عزالدین نورالله قَبْرَهُ چنان عاشق بود که چون بانطالیه رفته بود رسولان فرستاد که حضرت خداوندگار را بانطالیه برند ؛ پیش از آمدن رسول قرب ماهی حضرت خداوندگار ناپدید شد ؛ چندانکه می طلبیدند حضرت خداوندگار را نمی یافتند ؛ در آن حالت رسولان با تحفه های تمام و با خط که البته حضرت خداوندگار بانطالیه آید < که > اشتیاق از حد گذشت ، رسول گفتند حضرت خداوندگار را ماهیست که کسی نمی یابد و نمی داند که کجاست و چون رسول روزی چند در قونیه طلب کرد ، نیافت ، باز رفت ؛ بعد از روزی چند حضرت

خداوندگار پیدا گشت؛ گفتند که حضرت خداوندگار
 کجا بود؟ سلطان رسول فرستاده بود، فرمود:
 منی، ما از قونیه شد. از قونیه نتوان بیرون آمدن
 ۱. (۱۰۸ ب - ۱۱۰ ب)

۲۷۷ ۱۱ الاشارة +

بکار امروز تخم عدل و احسان که فیدا بدروی والله اعلم
 ۱. (۵۴ ب)

والادب: + همچنین معنی دیگر فرمود: قال انبی صلعم
 ۲۸۶ ۷ العِلْمُ حَیَاةُ الْقُلُوبِ وَالْعَمَلُ کِتْمَارَةُ الذُّنُوبِ:
 پیغامبر صلعم می فرماید که علم زندگی، دلهاست؛
 آگاهی زندگیست؛ بی آگاهی مردگیست؛ چون
 دست تویی خبر شود <و> از سرما و گرما خبر ندارد
 و از زخم خبر ندارد. گوئی که دستم مرده است؛
 اکنون اگر دل اشارت کند دست را که کوزه بگیر
 و دست اشارت دل را فرمان نبرد. اگر بعذری
 ورنجی باشد آن دست را مرده گویند؛ زیرا اشارت
 دل را فهم می کند و می خواهد که بکند، اما منتظر
 است که رنج از او برود، اما آن دستی که هیچ
 خبر ندارد از اشارت دل، هیچ عمل نکند و دل را
 جاسوسی هم نکند؛ نداند که سرماست یا گرماست
 یا آتش است یا زخم است، آن دست مرده باشد؛
 همچنین هر آدمی که نداند و حس او نیابد که طاعت

چیست و اثر سرمای معصیت چیست و آلم زخم عتاب
چیست ، آن شخص همچو آن دستست که مرده است ،
صورت شخص هست اما معنی نیست ، چنانکه بر
سر بستانها شخصی سازند از بهر مترس شب که
پندارد که پاسبانست که باغ و بستان را نگاه دارد و او
خود کسی نباشد ، آنها که بنور صبح بذهو نگرند
دانند که کسی نیست و تَرَاهُم یَنْظُرُونَ وَ هُم
لَا یُبْصِرُونَ (۱۹۸/۷) ؛ اگر تو از ظلمت نفس
و هوا بیرون آئی در نور صبح دل در آئی و بنور
دل بنگری اغلب خلق را در بستان دین همچون آن
مترس بستان بینی

میدان فراخ و مرد میدانی نی احوال جهان چنانکه می دانی نی
ظاهرهاشان با ولیا ما ندلیک در باطنشان بوی مسلمانی نی
نعوذ بالله ، دیگر چه می فرماید رسول محبوب و آلِ عَمَلُ
كَفَّارَةِ الذُّنُوبِ ، یعنی عمل صالح عملهای بذرا محو
می کند و پاک می کند ؛ مثلا : تو اندیشیدی که فلان
کس در حق من چنین بذ کرد و چنین سعی و چنین
دشمنی کرد ؛ ترا خشمی آمد که او را بزنم و در
زندان کنم ؛ باز اندیشیدی که فلان روز چنین نیکویی
کرد و چنین خدمت کرد و از بهر من بفلان کس
جنگ کرد ؛ آن خشم از تو رفت و گفתי نشاید
چنین دوستی را آزدن ؛ آن خطا که کرده بود بعقل

نبوذ و عذر خواستن گرفتگی ؛ همچنین اکرم الاکرمین طاعتها فرمود و آموخت بندگان را تا عذرخواه بزدی و فساد شود ؛ چنانکه داروها آفرید تا دفع بیماریها شود ؛ وجوشنها وزرها و سپرها آفرید تا دفع زخم شمشیر و نیزه گناهان باشد ؛ شمشیرگر که شیطانست شمشیر تیز میکند و سپرگر که عقل است و علم ، سپر را محکم میکند و تیر تراش نفس پیکان را سر تیز می کند و زره گر توبه حلقهای زره را تنگ و محکم می کند ؛ این عامل قهرست و آن عامل لطف

ای برادر سوی تبسم می روی بی سپر توبه و بی طاعت مرو
I (۹۰ ب - ۹۲ ب)

بوذند : + سلطان ولد روایت کرد که روزی حضرت خداوندگار معافی می فرمود ، در میان کافران بوذند ، می گریستند ؛ یاران از حضرت خداوندگار سؤال کردند که کافران چه فهم کنند که می گریند ؛ فرمود که این کافران را اعتقادی هست که خدائی هست و زندگی ایشان ازوست و شب و روز بحضرت او می نالند و هر چه می خواهند از حضرت او می خواهند و می دانند که اصل اوست ؛ پس چون از اصل بوئی می برند و فهم می کنند بعشق آن بو می گریند ؛ فرمود : کافری که مسلمان می شود حق دید آنگه مسلمان شد و در مرتبه مسلمان می شود و مسلمان می خوانند ، اما که احوال پیغامبر را

بتمامت نمی‌داند، لیکن مسلمانست؛ پس اگر کسی
رو باولیا آورد لازم نیست که جمله احوال اولیا را
دریابد و افعال ولی‌کند، اما از زمره ایشان باشد؛
خوانی نهاده اند، بعضی می‌خورند و بعضی نمی‌خورند
برای آنکه خوان را از میان بردارند L (۱۲۳ آ)

در عالم بیاسایند: + یکی نزد حضرت خداوندگار
گفت: عیسی خداست، خداوندگار فرمود که این
فکر شیطانست، زیرا عیسی از دست جهودان در خانها
می‌گریخت، اما برای خدا دوست می‌باید داشتن،
باز آن کس که نصرانی بود، گفت: خاک بخاک
رفت، پاک بپاک؛ بدین سبب خدای می‌گویم،
خداوندگار فرمود که این نیز فکر بدست؛ زیرا
جزو بود، جزو را خدا نتوان گفت، نصرانی گفت:
از پدر چنین شنیدم؛ خداوندگار فرمود هم بدست؛
هرچه از پدر بشنوید، لازم نیست که در آن چیز
بمانید، چنانکه ده باشد و پدر او در آن دیه بوده است؛
اگر کمی بیاید و بگوید که در ده ما آب شیزینست
آنجا بیا، او بگوید که آب ده بهترست که از پدر
چنین یافتم این سخن نیک نباشد L (۱۲۴ ب)

کرامانا: کرامانه L (۱۲۴ آ)

نشدم: + چوبان دلاک روایت کرد که حضرت
مولانا قدس الله سیره العزیز هرگز در حتام لوله را

۳۱۱ ۴

۳۲۰ ۹

۳۲۱ ۱۰

نمی گذاشت که بگشایم تا بقیه آبی که در حوض مانده بودی وضو ساختی؛ سؤال کردم، فرمود که ولایتی (?) رسیده باشد L (۸۴ آ)

مولانا صدرالدین رحمه الله لارندی ولدی روایت کرد که پیوسته حضرت مولانا قدس الله سره العزیز در بام مدرسه برابر کوه قرمان استنشاق می فرمود که بوی آشنایان می آید، آن بود که اولادشان مرید شدند L (۸۴ ب)

ورفتی: + ۱۳ ۳۲۸

گر نماید خواه را این دم غلط زاون والنجم برخوان چند خط تا که ما بنطق محمد عن هوی ان هو الا بوحی احتوی (MN، ج ۶، ص ۵۴۳ / ۴۷۶۹ - ۴۷۷۰)

از غوغا: + حضرت مولانا خداوندگار قدس الله سره ۱۰ ۴۱۰

العزیز فرمود که چون حق سبحانه و تعالی صورت فقر را مصور کرد بصورتی در غایت خوبی، بنزد آدم آمد؛ گفت: تو کیستی؟ گفت: فقر، گفت: با من باش؛ گفت: نتوانم، از آنک در بهشت امر حق را شکستی و بخل فرو مابندی؛ پیش نوح آمد، گفت: با من باش؛ گفت: نتوانم، از آنک امت خود را هلاک کردی، پیش خلیل آمد، راضی نشد؛ با موسی و عیسی، بر ملایکه رفت پیش ایشان راضی نشد، زمین و کوهها و دریاها و جنیان هیچ کسی فروز نامد، چون بحضرت رسول مشرف شد، ملازمت نمود؛

گفت : مرا بخدمت قبول کن ، فرمود : قبول کردم که
الْفَقْرُ فَخْرِي ؟ چنانکه در حقایق فرموده است
قدّس الله سرّه العزیز :

نیشکر باید که بندذ پیش آن لبها کمر
خسروی باید که نوشد ز آن لب شیرین شکر

۱. (۷۹ آ - ب)

۴۱۶ ۱۸ ثابت شود : + وَجِدَ بَخْطَهُ : فرمود که اگر ترا
پرسند که استاذ مولانا کیست ؟ بگو جَلَّ جَلَالُهُ
و اگر گویند : چه نسخه داری ؟ بگو : اجازتم .
مرا اجازت حضرت حق نبشته است که اَنَا فَتَحْنَا لَكَ
فَتْحًا مُبِينًا (۱/۴۸)

جلال الدین ولد اسفہسالار روایت کرد < که >
روزی تنور را گرم کرده بودم که حضرت خداوندگار
در آمد و تا میان در تنور آویخته شد . دو سه ساعت
رسیدن فرمود که

آتش ابراهیم را دندان نزد چون گزیده حق بود چونش گزد
(MN . ج ۱ . ص ۸۶۱/۵۴ : ۱۷۱ ، ص ۸/۲۳)

اصحاب روایت چنان کردند که حضرت خداوندگار
فرمود که ازین یاران هیچ نیابد ، بیشترک بدان عالم
می باید رفتن و جهت اصحاب قباب جنت مهیا کردن
تا یاران را مشکلات آن عالم آسان شود

صفحه	سطر
۴۱۷	۸

وهذه كفاية : + امید است که این زرگر حقایق که
 من وجود ما را در کوره عشق کرده است مهمل
 و نامضبوط نگذارذ ، اگرچه گوشواره یا انگشتری
 نساذد بند کمر مردان گردانیده از مرحومان گردانند
 نه محروم انشاء الله تعالی ، ا. (۱۲۷ آ)

اصحاب گزیده چنین روایت کردند که حضرت
 خداوندگار فرمود که ترا خصمیت یا دشمنی بزرگ
 و قصد خون تو دارد ؛ دفع شر او بهر چه ممکن است
 کردنیست . مثلاً اگر بمشت خاکستر گوی ، خواهی تیغ هندی
 و یا ذو الفقارش گوی ، چون دفع خصم کرد همه است ،
 ترا بصورت چه کار ؟ بفعل بنگر ، بهر حرکتی که در دل
 صاحب دل جا کردی آن طاعتست بهر صورتی که باشد
 و بهر فعلی و قولی که باعث محبت است اسم اعظم
 و دعای مستجاب است و هر جنبشی که موجب
 انکار است و اعراض از حق و مقبولان حق گناهست
 و فسقست و کفرست . هر چه بترست اگر خود
 سوره اخلاص و توحید باشد ؛ هر کرا این قدر
 معلوم شد و قبول کرد محتاج هیچ علمی و ارشادی
 نشود از بند تقلید رست و محقق اسرار خود شد

روزی حضرت خداوندگار فدس الله سره العزیز
 فرمود که شخصی بوذ یک چشمی ، از مادر خود

پرسید که من از ازل یک چشمی بودم یا در آخر
 شدم؟ مادر گفت: دو چشمی بودی ولیکن من روزی
 دوگی بدست گرفته، از من بستدی و بر چشم خود زدی،
 خود را کور کردی، اکنون این خواست عام چیزهای
 دنیا را و طلب منصب و کثرت مکاسب بر مثال
 دو گیت که بر چشم دل میرسد و کور میکند، مگر
 شیخ وقت که نفس نفیس او کحل عزیزست، بر وی
 عنایت کند و میل رحمت را بتوتیای توفیق در دیده
 او کشد تا از آن عا خلاص یابد و چشمش روشنی پذیرد
 والّا همچنان فهُوَ فِي الْآخِرَةِ اَعْمَى (۷۲/۱۷)،
 نعوذ بالله منه خواهد بودن

وَجِدَ بِنَظْمِ مولانا قدّس الله سرّه العریز: چون
 عشق در آمد زلیخا گفتش: ای صد هزاران جان
 بفدای تو، از کجا بکجا خواهی رفتن و ترا چه خوانند؟
 عشق جوابش داد که <از> بیت المقدّس، از محلت
 روح آباد، پیشه من سیاحتست، صوفی مجردم، چون
 بعرب باشم عشقم خوانند و چون بعجم باشم، مهمرم
 گویند؛ احوال ولایت شما بگویم و اگر ولایت
 خود گویم فهم نکنید والله اعلم بالصواب والیه المرجع
 المآب L (۱۲۷ ب - ۱۲۸ آ)

صفحه	سطر	
۴۴۲	۱۱	شعر : +
		بونگه دار و پرهیز از زکام سربپوش از باده و بوذ سردعام تائید نامذ مشامت را ز اثر ای هواشان از زمستان سردتر
		L (۸۰ ب ؛ MN ، ج ۶ ، ص ۲۷۵ / ۸۷ - ۸۸)
۴۴۴	۱۳	طغمش : دغمش L (۹۸ ب)
۴۴۹	۱۷	هفتاد نوبت دخول کرد : هفتاد بار قربان می کند L (۱۰۰ آ)
۴۵۳	۸	زیروا : زیروه L (۱۰۱ آ)
۴۵۴	۲	الصمدانیة : + اصحاب گزیده چنان روایت کردند که واسطی مرید اولین حضرت خداوندگار بوذ ؛ بیست و چهار سال در ولایت شام اقامت کرده چون باز آمد سؤال کردند که چرا رفتی ؟ گفت : روزی حضرت خداوندگار در سماع بوذ و این بنده با نجم اراکلیه ایستاده بوذم ؛ ناگاه کوزکی از در درآمد ؛ نجم الدین گفت : کمال الدین ! چه خوب کوز کیست ؟ و این بنده برای خاطر او تبسم کردم ؛ ناگاه چشم حضرت خداوندگار بدین بنده رسید و دندان این بنده را بدید ؛ فرمود که بخند برین ریش ؛ آن بوذ که فی الحال فتادم و بیهوش شدم و بعد از آنکس بهوش آمدم ، یاران گفته باشند که کمال الدین از شهر می رود ؛ فرمود که اگر نروذ عجب باشد و این غزل را آنجا فرمود :

صفحہ	سطر	
۵۰۷	۷	ای دل بی بهره از بهرام ترس والله اعلم : + حضرت مولانا خداوندگار قدس الله سره العزیز فرمود که بر سر طعام تکلم واجبست ، اهل ظاهر می گویند که پیغامبر علیه السلام فرمود که اگر بیهوده بر سر طعام سخن گویند ، شما مگوئید و اگر نمی گویند شما بگوئید ، فرمود که در تکلم دو فایده است در حکمت : یکی آنک چون معده خالی باشد از باز پر نمیشود ، اگر نتواند بعد بخورد طعام محقق شود و گلو گیرد ، بلکه خفه شود ، چندانک سخن گویان خورند مفید تر و گوارنده تر باشد ، دوم آنک طعام غذای بدنست و سخن غذای جان و ثواب درینجا بیشتر است و آدمی زود سیر می شود و در نا گفتن دیر تر سیر میشود L (۸۶ ب)
۵۱۶	۳	همچون کمان خوارزمیست : همچون کمان دمشقیت L (۸۰ ب)
۵۱۷	۴-۵	گر مؤمنی . . . مردن : عاشقانی که با خبر میزند پیش معشوق چون شکر میزند
۵۲۳	۲ b	احمد ما : صدر کبار L (۸۰ آ)
۵۸۴	۱۸	و دل : + دعای حضرت خداوندگار بعد از طعام که می خواندند : اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِصَاحِبِ هَذِهِ الطَّعَامِ وَلِمَنْ سَمِعَ فِي تَجْصِيلِهِ مِنَ الْخُدَامِ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الْكَرَامِ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ

فصل چهارم

صفحه	سُر	
۶۱۵	۸	شیخ ابوبکر تبریزی سلّه باف : ابو بکر نستاج تبریزی L (۱۲۹ آ)
۶۳۱	۱۴	خرقه : جَوَالِق L (۱۳۲ ب)

فصل پنجم

۷۱۸	۷	می آوردند : + الحکایه : از حضرت خذاوندگار سؤال کردند که ازین سه خلیفه و نایب کدامین اختیارست ؟ فرمود که مولانا شمس الدین بمثابت آفتابست و شیخ صلاح الدین در مرتبه ماهست و چلی حسام الدین میانشان ستاره ایست روشن وره نمایست ، همانا که بیشترین برّیان و بحرّیان راه را با ستاره می یابند و مستضی می شوند L (۱۴۵ ب)
-----	---	--

فصل ششم

۷۴۶	۱۷	ده سال : دوازده سال L (۱۵۰ ب)
۷۵۸	۱۹	فاعقلوا : + مگر انخی احمد گمراه نیز گفته باشد که این حسام الدین هم مکتب ما بود ، من اورا کوذک دیدم ، این عظمت و مرتبه اورا از کجا شد که بر سر ما شیخی کند و بزرگ شود

کار ازین ویران شدست ای مرد خام
که بشر دیدی مر ایشان را چو عام
(MN ، ج ، ۳ ، ص ۲۲۹۸/۱۳۱ ؛ MA ص ۲۰/۲۵۲)

فصل هفتم

صفحه	سطر	
۷۸۴	۴	حسام الدین اسکندر: جمال الدین اسکندر L (۱۵۶ آ)
	۶	بشاعت: مرارت L (۱۵۶ آ)
۷۹۹	۱۵	شماست: + فرمود که از پی موسی مقامات نو نو بوذ نه لقای حق؛ حق را خود از کوچکی دیده بوذ و دانسته؛ و از لقا (?) مقصود مستیهای موسی بوذ که بر هستی موسی حق تعالی تجلی کرد تمامت هستی را از موسی برد و پاره پاره کرد (۱۶۲ ب)
		فرمود که از نو چشم بینا می شود؛ چنانکه یعقوب علیه السلام پیراهن یوسف را بو کرد و چشم بینا شد، حق تعالی یوسفیست و قرآن آن پیراهن و خلق چون یعقوب؛ هر که از قرآن بو برد چشمش بینا شود و جمله عجایب خدا را مشاهده کند (۱۶۳ آ)
		فرمود که یکی یکی را دوست دارد؛ بهیچ گونه باخلاط درون او مثل روزه و غیره نظر نکنند، بحسن معشوق و بلطف و بروح پاک او نظر کنند؛ همچنین قوم نیز بولی وقت بدرون پاکش فطر کنند نه بفعل بیرونی
		فرمود که خدای تعالی روز قیامت ندا کند که ای بندگان بی گناه بیائید؛ غیر از یحیی پیغامبر علیه السلام هیچ کس آواز ندهد، از جمله پیغامبران یحیی بوذ که گناه نکرده است، اما خدای تعالی

ميفرمایند که اگر بندگان من گناه نکردندی من عالم دیگر پیدا کردی تا لطف حق نمایدی، از برای آنکه اگر بنده گناه نکند لطف حق و کرم حق کجا پیدا شود (۱۶۳ ب)

فرمود که روزی حق تعالی فرموده بود که من بامرغان پرنده یکی را وحی خواهم کردن، تمامت مرغان مثل عنقا و باز و سنقر و غیره در هوا پرواز کردند تا حق تعالی وحی کند؛ مگسی گفت: من مسکین و ضعیفم، چه محلّ و حیم، رفت در سوراخ کوهی در آمد بذکر حق مشغول شد و بعضی از مگسان که حق فرمود بمرغی وحی خواهم کردن تا او را پرش باشد ما را نیز پر هست، بعضی بهوا پریدند، ایشان خود محروم ماندند، مگس زبردست که بوحی رسید و حق تعالی وحی بهیچ مرغی نکرد بمگس انگبین کرد و اَوْحَى رَبُّكَ اِلَى النَّحْلِ (۶۸/۱۶) تا آخره و یکروز مگس با پیغامبری گوید که یا رسول الله حق تعالی مرا نیز وحی کرد <و> ترا نیز و یک روز پیغامبر پرسید که ای مگس تو از کوهها گل شیرین میخوری و گل تلخ، چونست که همه شیرین می شود، گفت: یا رسول الله تمام ترا یاد می کنم همه شیرین می شود (۱۶۳ ب - ۱۶۴ آ)

فرمود که <که> دامن اولیا بگیرد نشاید که گردد

شیخ دیگر گردد که آن زبان دارد ، چنانکه کمی مزوره خورده نشاید که در پی ساست خورد که آن مزوره تلف شود ، بلکه آن کس هلاک گردد و یا جامه را سپید بشوید باز برز بچرکی اندازد آن شستن را فایده نباشد غیر رنج

۴۷۳ ۷

روی بیان : + فرمود که عایشه رضی الله عنها گفته است که زنی بود بنزد من و قول برخواندی و سماع کردی ، در آن حالت رسول الله صلی الله علیه و آله در آمد و مغنیه همچنان بر قرار بداشت ؛ امیر المؤمنین ابو بکر رضی الله عنه در آمد ، مغنیه همچنان بر قرار برداشت ، و عمر رضی الله عنه در آمد ، از وی هراسان شد و خاموش گشت ؛ رسول خدا تبسم کرد ، عمر گفت : تا نشنوم آنچه رسول خدا شنید بدر بروم ، اشارت کرد تا باز قول برخواند و مغنیه کرد پیش رسول و عمر و اصحاب حاضر بودند استماع کردند و وجد حاصل شد ؛ عبد الله بن عباس روایت کرد برین منوال که نزد رسول سماع کردند مباحثت و شعر نیز می خواندند و قرآن نیز می خواندند ، ابو بکر گفت : یا رسول الله شعر و قرآن ؟ فرمود که یا ابا بکر کذا مره و کذا مره ؛ ایشان که سماع را مباح داشتند از امامان مالک و شافعی رضی الله عنهما و اهل حجاز و لیث بن

سعد و جماعتی از علما سماع کرده اند و بزرگان سلف صریح رخصت داده اند بسماع کردن و روا داشتند و حلال داشتند که سماع غذای روحانیست و دل مشتاقان را از دنیا مستخلص می گردانند ، و برا پرسیدند از سماع که روز قیامت چون نیکی و بدی تو بیاورند ، سماع از هر دو کدام بود در نیکی یا بدی؟ شیخ ابن صریح گفت که نه در بدی و نه در نیکی الا که سماع از هر دو بیرونست و در وی حکمتی نیست ، قال الجنید السماع الهام من الله الى قلوب العارفین (۱۶۵ آ)

فرمود: هر چه در عالم هست در آدمی هست ، چنانک دریا ساکنست ، اما چون اندکی نان پاره در روی دریا اندازی ماهیان سر بیرون کنند ، لطف و شجاعت و کرم و خشم و غیره در آدمی پنهانست ، اگر کسی برابر آدمی خشم کند از وی نیز خشم پیدا شود و لطف ؛ همچنان چنانک در یک خانه ده کس اند ، هر یکی زبانی می داند از بیرون در بهر زبان که آواز دهند داننده آن زبان جواب می دهد (۱۶۵ آ) فرمود که اگر شخصی را مال باشد ، رهن اوست ،

آن مال را بهر طریق که باشد باید ستدن ، چنانک پیغامبر صلیع از کافران بشیر می ستند ، اگر قوت نباشد بخبله ، چنانک بکی را نب گیرد انگبین آورد که بخورد ، اگر کسی < را > قدرت باشد بزور بستاند و الا بدزد تا او را زیان ندارد

فرمود که روزی پیغامبر علیه السلام پیش یاران
در آمد ؛ دید که ذمّ دنیا می‌کنند ؛ فرمود که مَنْ
أَحَبَّ شَيْئاً أَكْثَرَ ذِكْرَهُ آنچ ذکر دنیا می‌کنند از
محبت است I (۱۶۵ ب)

فرمود که آدمی چندانک بچیزی دیگر مشغولست
حق تعالی نور خود را نمی‌نماید، چنانک طفل چندانک
بچیزی دیگر مشغولست مادرش فارغ می‌باشد و شیر نمی
دهد و کار خود می‌کند ، اگر طفل بهیچ چیز مشغول
نشود بگریزد مادر را رحم آید و شیرش میدهد ؛
پس حق نیز مردمان را مشغول می‌کند چندانک مشغول
نباشند حق تعالی نور خود را بدان کس می‌دهد و او را
منور می‌کند

فرمود که پیغامبر را علیه السلام خلفاست ظاهر
و باطن، امّا علما خلفای ظاهرند ، اولیا خلفای باطن ؛
چنانک در مکتب دوسه خلیفه باشند ، یکی حرف
آموزد و یکی قرآن و یکی قراءت و خطّ و غیره ؛ علما
ظاهر علم می‌نمایند که وضو چنین و زکوة و صلوة
و بیع و نکاح و طلاق و غیره ، و اولیا همه از دیدار
می‌گویند و دیدار می‌نمایند

پیغامبر صلعم فرمود که آدَمَ وَمَنْ دُونَهُ
تَحْتَ لِوَائِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا فَخْرِي بِهِ
افْتَخِرَ عَلَيَّ سَائِرُ <ال> انبیاءِ الْفَقَرُ فَخْرِي

پس فخر بفقر آورد ، پس آن فقر قائم با شد ، فادْخُلِی
 فی عِبَادِی وادْخُلِی جَنَّتِی (۲۹/۸۹) ؛ بهشت
 حقیقی درون اولیاست ؛ جمله احوال بهشت استعاره
 است از درون اولیا ؛ اولیا در جهان بانگی زدند ،
 هرکه ازیشانست گرد وی آید ، چنانکه قمری میان
 زاغان بانگ کند همه قریان گرد او جمع آیند ، اما
 مرد زیرک ولی را چون ببیند از رویش شناسد ،
 بعضی از سخن داند ، آنکس که از سخن نیز نداند هزار
 بار اگر بگوید که < بدانم > نداند ، زیرا خَتَمَ اللَّهُ
 عَلَی قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ
 غِشَاوَةً (۷/۲)

+ (۳۹/۴) ، (۴۳/۴) همچنان ... همان
 فردی ؛ همچنان ... در کشید :

+ فرمود که در زمان جوانی در راه شام
 ریاضت بی اختیار کشیدم ، چنان شده بودم که تمامت
 جامها را تلف کردم و نمذ پوشیدم و شیخ جمال الدین
 قمری در صحبت من بود ، چون بدیده می رسیدم ؛
 جمال الدین می رفت و دربوزه می کرد ، نان پارها
 می داغند بنزد من می آورد و نان گندم را بمن داد ، یعنی
 حرمت می کرد و باقی را او می خورد ؛ در راه پوست
 خربزه می یافتیم بنوق تمام می خوردیم ؛ جمال الدین
 آنچ گوشت داشت بمن می داد ؛ فرمود که آن حالت

مرا ذوق می داد تا حدّی که یک ک روز برفها باریده بود ، ناگاه بخانی رسیدیم و آنجا سواران بوزند و آتش پختند ؛ اندکی بما دادند که هیچ لذّت نداشت ، اما همچون شکر خوردیم ، پنداشتیم که روز عیدست ؛ بعد از چندین مجاهده ناگاه بشهر دولو رسیدیم ؛ هر دویار پیراهن فروختیم ، نان سومین و هریسه خریدیم باروغن گاو و خوردیم

فرمود روزی که جمله ائمه و قاضی و بزرگان حاضر بوزند که آدمی را چون دنیا غالب باشد بنماز حاضر می شود ، دنیا او را نمی گذارد تا بنماز مشغول شود ، چه عجب که مرد خدا نیز در خرابات و یا در دیر و یا در مقام دیگر باشد مشغول چیز دیگر ، حق تعالی او را نگذارد و گردد او گردد و در حالتی که هست ازو جدا نشود

فرمود که اگر آدمی پر خشم شود از روی او پیداست که اندرون او خشم دارد و اگر از شادی پر باشد پیداست که اندرون او شاد است ، چه عجب باشد که ولی خدا از حق پر باشد از چشم و غیره ظاهر شود که پر از خداست و حق ازو تجلّی کرده است و موافق حدیث پیغامبر صلعم من اراد ان یجلس مع الله فلیجلس مع اهل التصوف

صفحہ	سطر
۸۰۳	۹

گشتند : + فرمود که در زمان ماضی پادشاهی بود ظلم ؛ قومی شیخ خود را نزد پادشاه بر سالت فرستاد ؛ چون شیخ نزد پادشاه رسید ، پادشاه را گفت : ظلم کمتر کن ؛ گفت : یا شیخ جواب ترا بالا بر بام سرا بگویم ؛ هر دو بر بام رفتند ، دیدند از هوا دو کبوتر رسید ، بزبان فصیح آغاز کردند و نوا زدند و بانگ کردند که أَظْلِمَ فَإِنَّهُمْ ظَلَمُوا شیخ و پادشاه شنیدند ، شیخ نزد قوم خود آمد ، احوال را باز گفت ؛ آن قوم توبه کردند ؛ بعد از زمانی که آن قوم خود را بصلاح آوردند شیخ را نزد پادشاه فرستادند که با ما اصلاح کن و عدل کن که توبه کردیم ؛ پادشاه شیخ را بر بام برد و آن دو کبوتر رسیدند و باواز بلند گفتند که فَأَصْلِحْ فَإِنَّهُمْ صَلَحُوا

روزی بر بام علوی تفرج می کرد ، احوال مشاقان را < که > بامهارا می مالیدند < دید > ، در حالت تفرج بلفظ مبارک خود فرمود که بنویس یا صدر الدین ! معنی این خدیث را لَبِیْ مَعَ اللَّهِ وَقْتُ وَلَا يَسْعُنِي فِيهِ نَبِيٌّ مُرْسَلٌ وَلَا مَلَكٌ مُقَرَّبٌ ، ملك مقرب هم پیغامبرست و نبی مرسل هم اوست ؛ یعنی از مقام بشریت بمقام ملکیت و از مقام ملکیت بمقام نبوت آمد ؛ اکنون پیغامبر می گوید که مرا وقت نیست بخدا که این ملکیت من آنجا نمی گنجد

و این نبوت من آنجا نمی گنجد بالاتر از هر دو مقامست ؛ قومی آمده اند که از آن مقام که لای مع الله وقتست سخن می گویند ؛ بنگر که این قوم چه قوم باشند ؛ هم در پی این معنی را فرمود: پیغامبر علیه السلام می فرماید که آدم و من دونه تحت لیوایی بوم القیامة ولا فخر ولکن الفقر فخری و به افتخار علی سائر الانبیاء ؛ پیغامبران زیر علم من خواهند بوذن و این فخر نیست، فقر فخر منست ؛ پس < آن > بالای همه باشد، اکنون اگر پیغامبری نماند، آخر آن فقر مانده است که بالای نبوتست ؛ چرا وجود فقر را غنیمت نمی داری و بنور ایشان راه حق نمی بردی ؛ اگر نور نبوت پنهان شد، آن نور که بالای آنست و آن فقرست منقطع نشده است، باقیست ؛ پیغامبر صلعم این سخن را برای این حکمت فرمود که اگر صورت من که پیغامبرم غائب شود بهانه مکنید که چراغ رفت که راه بگذام روشنائی بریم ، اگر نور نبوت رفت ، نور فقر که پیغامبر فخر با پیغامبری نمی آورد بفقر می آورد ، پس آن نور هست ؛ بر کار باشید و وجود او را غنیمت دارید که سرها که ازو معلوم شود از صحبت پیغامبران نشود ، اگر در خانه کس است یکحرف بس است (۱۷۰ آ)

فرمود که در مدرسه فقیهی بود، آتش می‌پخت؛ همین که آتش تمام می‌شد، فقیهی دیگر از در حجره در می‌آمد و آتش را بهم می‌خوردند و آن فقیه عاجز شد؛ دفعه دیگر چون آمد، گفت: ای برادر بتورمز بگویم یا صریح؟ گفت: رمز بگو؛ گفت: دیگر بحجره من میا، گفت: رمزت اینست، صریح کدام باشد، گفت: صریح آنست که این بار چون بیایی چوب بستانم چندانی بزنم که لا تسئل

فرمود که هر وقت که آدمی را رقت آید، بدان که بعد از رقت معرفت حق می‌رسد و فیض و نور؛ چنانکه پیراهن یوسف علیه السلام نزدیک یعقوب رسید، یعقوب علیه السلام فرمود که بوی یوسف می‌رسد، چنانکه کسی نزد گلستان رسید یعنی گل با او رسید

فرمود که علوم دانش است و عمل آن عشق است؛ اگر کسی را علم باشد و عشق نباشد، چنانکه یکی خوبی را دید و جمله اعضای او را دانست که خوبست و لطیف، اما عاشق نشد، پس علمش حاصل شد، اما عمل نکرد؛ اگر جهودی نماز کند برکوع و سجود عمل نباشد، زیرا عشق دین ندارد

فرمود که اگر ولیّ حق بر احوال دنیا مشغول شود تفاوت نکند ، چون از سرّ حق درو باشد ، آن سرّ در پرده می‌شود ، چنانک زن حامله بهر چه مشغول باشد تفاوت نکند ، کوزک خود در شکم بزرگ می‌شود و پرورده ، اگر چنان زن حامله هزار کار کند آن پسر پرورده می‌شود ؛ معاویه و رابعه که چندین بندی می‌کردند ، اما چون آن سرّ درو بود سرّ بزد و آن بدم‌های ایشان مانع نشد ؛ چنانک گندم می‌کاری و پنهان می‌کنی آن پنهان سرّ است ، اما یک روز آن گندم پنهان سرّ بر می‌زند و از زمین بر می‌روید ؛ مصطفی صلعم بزرگ بود ؛ اکنون هر که خود را با او پیوست ، بزرگ باشد بوجود صلوات که بر مصطفی می‌آورد

فرمود که یکی پرسید که پیغامبر علیه السلام بر قوم این اسرارها که درین وقت ظاهر می‌شود نمی‌فرمود ، جواب : برای آنک پیغامبر علیه السلام چون رسید همه مشرک بودند ، پیغامبر صلعم میخواست که اول اظهار دین کند سعی در اظهار دین کرد و دین گشود ، هم بعضی بودند از یاران که بر ایشان اسرار می‌فرمود ، از آن جمله حکایت علی بود کرم الله وجهه که پیش ازین نبشته شد ؛ پس درین زمان احوال دین تمام بود ؛ اولیا سرها ظاهر کردند ، سرّ منصور

قدّس الله سرّه که اَنَا اَلْحَقَّ گفتم بردار کردند ؛
 حکایت موسی که بر درخت رفت برای آتش ، از
 درخت جواب اَنَا اَلْحَقَّ آمد ؛ آتش از چهار جزو
 عنصر يك ترکیب انسانست ، باذ و خاك و آب و آتش
 يك جزوست ؛ اکنون در آدمی چهار جزو حاصل است ؛
 اگر جواب اَنَا اَلْحَقَّ آید چه عجب ؟ فرمود در معنی این
 بیت :

ریاضت نیست پیش ما همه لطفست و بخشایش
 (دیوان کبیر ، ج ۳ ، ص ۸۷) ؛ فرمود که مقصود آن
 نیست که در طریق ما ریاضت نیست . بلك ریاضت
 عظیم در راه ماست ، امّا مشایخ دیگر در ریاضت زحمت
 می دیدند ما را در ریاضت زحمت نیست ، همه لطفست
 و راحتست و بخشایش و انعام است

فرمود که قرآن سخن خداست بخلق ؛ امّا
 نسبت بخود قرآن تنها نیست ، سخن شد قرآن برای
 مردمان ، پس سخن مردمان باشد ، چنانک فاضلی با
 پنج ساله سخن گوید لایق فهم او و یا ده ساله و یا
 صد ساله ؛ همچنان چنانک سخن گوید با گدا آن
 سخن از آن گدا باشد ، سخن پادشاه عین سخن
 گدا باشد ، پس سخن خدا در حرف نگنجد ؛ اگر
 سخن خدا همه قرآن بودی خود اولیا مشغول قرآن

شدندی، سخن دیگر نگفتندی، بلك سخن دیگر
می گویند

فرمود که روزی مصطفی صلعم حکایت آتش دوزخ
می کردند؛ اصحاب متألم شدند که یا رسول الله چاره
آن چه باشد؛ فرمود که خشم را فرو خوردن آتش
دوزخ را بکشد

فرمود: روزی خدمت شیخ عین عمل است،
چنانک لعل برابر آفتاب هیچ حرکتی و عملی نکند،
غیر آن که برابر اوست

فرمود که محمد آنست پیش من که بالای آن
چیزی نیست و عیسی نزد امت دیگر آنست که بالای
عیسی چیزی نیست، پس هر دو نیز بیک چیز رو
آورده ایم < که > بالای آن چیزی نیست؛ پس
آن چیز که بالای همه است، حقیقت، پس هر دو
عاشق حقیق، این عالم، همچو کافران و آن عالم
همچو اسلام، هر که از کافرستان باسلام آمد، هیچ
تأستف نخورد که من باسلام آمدم، اما چو شنود که
در کافرستان گنج نامها بود دریغش می آید که چرا
گنج نامهارا حاصل نکردم و آن فقرست

فرمود < که > آدمی که بخیل است و شب و روز
نماز می گزارد، و روزه می گیرد و صفت او همچنانست

که در اندرون خود ماریست ، افعی و او ترتیب سکنجبین
می کند که صفرار را دفع کند

فرمود < که > ابو هريره رضى الله عنه وقتها
كفش ياران را بگرو می برد ، پيغامبر صلعم فرمود که
يا ابا هريره چون كفش بگرو می بری ، از آن یاری
بر که صاحب خلق باشد ، دوم روز كفش پيغامبر را
برد ، پيغامبر گفت که يا ابا هريره چرا كفش
مرا برهن بردی ؟ جواب داد که يا رسول الله تو
فرمودی که كفش صاحب خلق را بر نظر کردم ، از
شما صاحب خاقي تر نياقم

فرمود که دو امير بوذند ، غلامان يکی مؤدّب
و غلامان يکی بی ادب ، آنچ مؤدّب بوذند امير ايشان
ادب داده بوذ ، بذیشان مشغول گشته بوذ و آنچ بی ادب
بوذند امير ايشان ادب نداده بوذ و بنحوذ مشغول بوذند ،
بذآن کس که ادب دهنده مؤدّب می شود ، امّا آن پند
دهنده کرّ طبع می شود چنانک شمشيری باشد بنحون آلوده
بجامه خود آن را پاک کند ، شمشير پاک می شود ،
امّا جامه خون آلود می شود

فرمود که اولبا سرّ الله اند ، دليل بر آنک
موسی عليه السلام رسول حق بوذ ، رسول آنست
از خدا آيد پس موسی ، از خدا آمده
بوذ ، امّا طالب خضر بوذ ، کسی که از حق

آید چون طالب ولی می باشد؟ پس در ولی سرّی هست که انبیا نیز طالب آنند، پس اولیاء الله سرّ الله باشند؛ چنانکه مصطفی علیه السلام گفت: «واشوقا الی لقاء اخوانی می زذ و با این همه که آسمان و زمین برای او آفریده که لولاک لما خلقت الافلاک خطاب برو آمده است، چونست اگر بنیامت صحابی که از نور حق پرند و اشوقا می زذ، پس در ولی سرّی <ی> هست که پیغامبران طالب آن سرّند؛ فرمود که ولی آن باشد که تمامت حکم عالم بدست او باشد، اگر خواهد مؤمن کند، اگر خواهد کافر کند، دلیل بر آنک آدمی اوّل خاک بود، حق تعالی چنان کرد که از خاکی بانسانی آمد؛ چون انسان شد این بار حاکم شد بر خاک، اگر خواهد خاک را کوزه می سازد، و اگر خواهد کاسه می سازد و اگر خواهد گل سازد و اگر خواهد دیک سازد، همچنین صد هزاران چیزی از خاک می سازد؛ چرا نشاید که انسان را از میان خلق دیگر بگیرند و بدست او قدرت دهد که حاکم مطلق باشد، اگر خواهد مؤمن کند، اگر خواهد کافر کند؛ اگر خواهد زندیق کند، اگر خواهد صدیق کند

فرمود که این که بزرگان فرمودند که مار بسخن نرم از سوراخ خود بیرون می آید، این محالست که مار

بسختن از سوراخ خود بیرون آید؛ اما معنیش آنست که در آدمی کفر و شرک و ظلم و بی اعتقادی و خلق بذ هر یکی بجای مار اند ، بلکه ارژدها اند ؛ چون مثل آن کس بنزد ولی می رسد بسختن حق آن کفر را از وی می برد که اندرون او همچو مار بود ، همچنان خلق بذ که بجای مار است ، مرد خدا از مرید می برد ؛ پس این که گفته اند بسختن نرم مار از سوراخ بیرون آید اینست

فرمود که از اسطنبول دو کشیش آمده بودند ، < از > حضرت مولانا سؤال کردند که روز قیامت همه از دوزخ خواهیم گذر کردن ؛ حال ما چون باشد و حال شما چون باشد ؟ حضرت مولانا فرمود که بیایید که تا شما را بنمائیم که ما چون بگذریم و شما چون بگذرید ؛ حضرت مولانا روانه شد در دکان نانبان در آمد و جامه را بدر آورد ، فرمود که شما نیز پیان را بدر آورید ؛ بدر آوردند ؛ حضرت مولانا پیلون (در اصل : فرجی) را در میان فرجی نهاد ، پچید و در تنور انداخت ، زمانی گذشت ، سر تنور را باز کردند ، دیدند که فرجی قائم بود و آن جامه نا پاک که در میان فرجی پیچیده بود سوخته و فنا شده بود ، حضرت خداوندگار فرمود که ما چنان بگذریم و شما نیز چنین بگذرید ، همان لحظه سر نهانند و مرید او شدند ؛ حضرت مولانا فرمود که

صفحه	سطر	
		بسیلیا (؟) روید، رفتند و مقیم شدند، از آن سال تا این وقت ماندند ، هنوز ازیشان خدمتها می‌آید
۸۱۱	۱۲	خوشند : + (۲۱۲/۳) همچنان ... نکند + (۶۱۳/۳) همچنان ... آآمدند L (۱۶۰ آ) + (۲۱۳/۳) همچنان ... نه خوب + (۹۶/۳) الحکایه ... شروع کرد L (۱۶۰ ب) : + زیرا که صحبت ولی عظیم چیزاست ، حق تعالی با فرشتگان فرمود که سجود کنند ، جمله سجود کردند ، ابلیس گفت : من بغیر خدا سجود نمی‌کنم ، ایشان که در صورت بغیر خدا سجود کردند ، مقبول حضرت حق گشتند و ابلیس که بغیر خدا سجود نکرد مردود شد ، پس شاید که کسی تجاوز امری نکند که آن چیز عین کفر باشد + (۲۱۵/۳) همچنان ... هذه کفایة : + فرمود که واعظی بوذ روزی وعظ می‌گفت ، شخصی دید آن واعظ را و گریست و واعظ را خوش می‌آمد که یعنی مجلس گرم شد ، واعظ سؤال کرد از آن شخص که آخر چرا می‌گرئی چندین ؟ جواب داد که مارا بزی بوذ ، بمرم ، ریش آن بز بریش تو می‌مانست ؛ ریش ترا می‌بینم و آن بزک خود بخاطر می‌آید ، بدان سبب می‌گیرم
		فرمود که دو ولی خدا که بیکدیگر رسند ، محتاج نیست که بیکدیگر سخن بگویند ؛ دو ولی همچو

دو بینا اند که در باغی در آیند ، آن دو بینا محتاج نیست که همدیگر بگویند که آن درخت فلانست و این میوه خوبست ، بخلاف آنکه اگر یکی بینا باشد و یکی نابینا ، بر آن محتاج باشد که سخن گویند و تعریف دهد که این درخت فلانست و آن میوه فلان میوه است تا معلومش گردد. L (۱۶۲ آ)

فهرست احادیث^۱

آدَمُ وَمَنْ دُونَهُ تَحْتَ لِيَايِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا فَخْرِي بِهِ ،
 افْتَحِرْ عَلَى سَائِرِ الْأَنْبِيَاءِ « الْفَقْرُ فَخْرِي » (ص ۳۶۱، ۱۰۴۰)
 اتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ (ص ۷۸۸ ؛
 احادیث مشنوی ، ص ۱۴ ، ۲۰۳)

الإِحْسَانُ أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ
 يَرَاكَ (ص ۸۰۲ ؛ Wensinck)

Concordance et indices de la tradition musulmane، ج ۱،
 (ص ۴۶۷)

أَحْفَظْ لِسَانَكَ إِنْ أَرَدْتَ أَمَانًا (ص ۵۴۱؛ فیض القدیر، ج ۱،
 ص ۱۹۴)

أَخْتَرْتُ اللَّبَنَ وَأَخْتَبْتُ الْخَمْرَ لِأَخِيَارِ أُمَّتِي (ص ۳۵۱)
 إِذَا وَسِدَ الْأَمْرُ إِلَى غَيْرِ أَهْلِهِ فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ (ص ۴۶؛
 فیض القدیر، ج ۱، ص ۴۵۱)

أُسْتُرْ ذَهَابَكَ وَذَهَبَكَ وَمَذْهَبَكَ (ص ۳۱۷)
 اسْتَعْفِفْ عَنِ السُّؤَالِ مَا اسْتَطَعْتَ (ص ۲۴۵)

أَسْرِعُ الدُّعَاءِ إِبْجَابَةً دَعْوَةَ الْآخِرِ لِأَخِيهِ بِالْغَيْبِ (ص ۸۴۷؛
 فیض القدیر، ج ۱، ص ۵۰۵)

^۱ احادیث ذکر شده ممکنست تماماً حدیث نباشد، ولی بمناسبت این که افلاک
 آنها را حدیث دانسته و بنام حدیث نقل کرده است ما نیز عیناً نقل کردیم

الإِسْلَامُ بَدَأَ غَرِيْبًا وَسَيَعُوْدُ غَرِيْبًا فَطُوبَى لِلْغُرَبَاءِ (ص ۳۰۹ ، ۶۳۴ ؛ فيه مافيه ، ص ۵۲ ، ۲۷۵ ح)

أَطْعِمُوا الْاِذْنَآبَ مِمَّا تَأْكُلُوْنَ (ص ۴۰۷ ؛ احادیث مثنوی ، ص ۲۲۱)

الْاَعْمَالُ بِالْخَوَاتِمِ (ص ۵۲۷)

اَقْلًا اَكُوْنُ عَبْدًا شَكُوْرًا (ص ۲۰۱ ، ۱۰۱۵)

اَفْرَبُكُمَا اَحْسَنُكُمَا بِي ظَنًّا (ص ۵۳۸)

اَكْثَرُ اَهْلِ الْجَنَّةِ الْبُلْدَةُ وَعَلِيُّوْنَ لَدَوِي الْاَلْبَابِ (ص ۳۹۶ ؛ احادیث مثنوی ، ص ۱۰۳)

اَلْبِسُوْهُمْ مِمَّا تَلْبَسُوْنَ (ص ۴۰۷ ؛ احادیث مثنوی ، ص ۲۲۱)
اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنِيْ عَيْنَيْنِ هَاطَتَيْنِ يَنْحَلُّ بِهِيَا عُقْدَةُ اَلْهَمِّ
(ص ۵۳۸ ؛ احادیث مثنوی ، ص ۲۰۶)

اَللّٰهُمَّ اَعِنِّيْ عَلٰى سَكَرَاتِ الْمَوْتِ وَمُنْكَرَاتِهِ (ص ۵۲۹)

اَللّٰهُمَّ اَكْثِرْ مَالَهُ وَوَلَدَهُ (ص ۴۶۴)

اَللّٰهُمَّ اهْدِ قَوْمِيْ فَاِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ (ص ۹۴۶ ؛ احادیث مثنوی : ص ۶۰)

اُمِرْتُ بِمُدَارَاةِ النَّاسِ وَآلَخِيقِ الْحَسَنِ وَمَا اُوْذِيْ نَبِيٌّ مِثْلَ مَا اُوْذِيْتُ (ص ۱۰۳)

اَنَا اَبِيْتُ عِنْدَ رَبِّيْ (ص ۸۷۴ : فيه مافيه ، ص ۱۶ : ۲۴۹ ح)

اَنَا اَشْجَعُ النَّاسِ (ص ۲۶۲ ؛ معارف بهاء ولد ص ، ۲۷۶)

اَنَا اَعْلَمُكُمْ بِاللّٰهِ وَاَخْشَاكُمْ لِلّٰهِ (ص ۵۰۶)

أَنَا عِنْدَ حُسَيْنٍ ظَنَّ عَبْدِي بِي فَلْيَظُنَّ بِي مَا شَاءَ (ص ٦٧٨ ؛
فيه ما فيه ، ص ٤٩ ، ٢٧٤ ح)

أَنْتَ أَشْبَهُ النَّاسِ بِي خُلُقًا وَخُلُقًا (ص ٧٨٥)
إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُورِكُمْ وَلَا إِلَى أَعْمَالِكُمْ وَلَكِنْ يَنْظُرُ
إِلَى قُلُوبِكُمْ وَنِيَّاتِكُمْ (ص ٢٢٤ ، ٤٠٤ ؛ فيه ما فيه ،
ص ١٨٦ ، ٣٣٨ ح)

إِنَّ سَعْدًا لَتَغَيُّورُ وَأَنَا أَغْبَرُ مِنْ سَعْدٍ وَاللَّهُ أَغْبَرُ مِنَّا (ص
١٤٧ ؛ ديوان كبير ، ج ٢ ، ص ٦٨ ؛ احاديث مثنوى ، ص ١٨)
إِنَّ الشَّيْطَانَ لَيَغْبِرُ (ليفرق) مِنْ ظِلِّ عُمرَ (ص ٦٠٠ ؛ ديوان كبير ،
ج ٢ ، ص ٧٢١)

إِنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي فِي بَنِي آدَمَ مَجْرَى الدَّمِ فِي الْعُرُوقِ
(ص ٦٦٩ ؛ فيض القدير ، ج ٢ ، ص ٣٥٨)
إِنَّ لِلَّهِ تَعَالَى أَوْلِيَاءَ أَخْفِيَاءَ (ص ١٩٢)

إِنَّ لِلَّهِ تَعَالَى شَرَابًا أَعَدَّهُ لِأَوْلِيَائِهِ ، إِذَا شَرِبُوا سَكِرُوا وَإِذَا
سَكِرُوا طَابُوا وَإِذَا طَابُوا طَاشُوا (ص ٣٥١ ؛ احاديث مثنوى ،
ص ١٨٠)

إِنَّ لِلَّهِ عِبَادًا لَيَسُوءُوا بَانِبِيَاءَ وَلَا شُهَدَاءَ يَغْبِطُهُمُ النَّبِيُّونَ
وَالشُّهَدَاءُ يَقْرُبُهُمْ وَمَقْعَدِهِمْ (ص ٧٥٨ ؛ احاديث مثنوى ،
ص ١٤٥)

إِنَّ لِلَّهِ تَعَالَى عِبَادًا يَعْرِفُونَ النَّاسَ بِالتَّوَسُّمِ وَلَهُ عِبَادٌ
يَعْرِفُونَ النَّاسَ بِالْفِرَاسَةِ وَلَهُ عِبَادٌ لَهُمْ نُورٌ يَمْشُونَ فِي النَّاسِ

كَمَا يَمْشِي الْأَرْوَاحُ فِي الْأَجْسَادِ وَلَهُ عِبَادٌ يَمْشُونَ فِي النَّاسِ
كَمْشَى الْمَرَضِ فِي الْأَعْصَابِ (ص ۵۳۹ ؛ فیض القدير ، ج ۲ ،
ص ۴۷۷)

إِنَّ لِنَفْسِكَ عَلَيْكَ حَقًّا (ص ۶۸۲)

إِنَّ لِي جُنْدًا أَسْكَنْتُهُمْ مِنْ قَبْلِ الْمَشْرِقِ وَسَمَّيْتُهُمُ التُّرُكَ
وَحَلَقْتُهُمْ بَيْنَ سَخَطِي وَغَضَبِي فَأَيُّهَا عَبْدِي أَوْ أُمَّةٍ ضَيَّعَ
أَمْرِي أَسَلَّطُهُمْ عَلَيْهِمْ (ص ۱۵ ، ۹۸۲)

إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالْخَوَاتِيمِ (بِالنِّيَّاتِ) (ص ۵۲۷ ؛ شفاء السائل ص ۹)
إِنِّي لِأَجِدُ نَفْسَ الرَّحْمَنِ مِنْ قَبْلِ الْيَمَنِ (ص ۱۵ ؛ ۲۴۰ ؛
احادیث مشنوی ، ص ۷۳)

أُولِيَّائِي تَحْتَ قِبَابِي لَا يَغْرِبُ عَنْهُمْ غَيْبِي (ص ۱۹۲ ؛ احادیث
مشنوی ، ص ۵۲ ؛ دیوان کبیر ، ج ۳ ، ص ۱۳۲ ح ؛ معارف
بهاء ولد ، ص ۱۶۷)

إِهْدِ قَوْمِي فَإِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ (ر. ك به اللهم اهد ...)

إِيَّاكُمْ وَالْقُرَى (ص ۶۶۱)

الْإِيمَانُ كُلُّهُ ذَوْقٌ وَشَوْقٌ (ص ۴۸۳)

بَارَكَ اللَّهُ فِيمَا أَنْفَقْتَ وَفِيمَا أَمْسَكْتَ يَا عُثْمَانُ (ص ۱۵۸)

بَارِكْ لِي فِي الْمَوْتِ وَفِيمَا بَعْدَ الْمَوْتِ (ص ۹۷۰)

الْبِدْعَةُ الْخَسَنَةُ الصَّادِرَةُ عَنْ كَمَلِ الْأَوْلِيَاءِ كَالسَّنَةِ السَّيِّئَةِ

الْوَارِدَةِ عَنْ الْأَنْبِيَاءِ (ص ۵۷۸)

بُعِثْتُ بِدَعْوَةِ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ (ص ۹۸۴)

بُعِثْتُ مُعَلِّمًا وَقُبِضْتُ وَأَنَا فِي مَسْكَنَةِ التَّعْلِيمِ (ص ١٩٩ ؛ فيه ما فيه ، ص ١٥٦ ، ٢٨ ح)

تَفَكَّرُ سَاعَةً خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سِتِّينَ سَنَةً (ص ٦٧٢)
تَنَامُ عَيْنَتَايَ وَلَا يَنَامُ قَلْبِي (ص ١٨٩ ، ٤٩٥ ؛ احاديث
مثنوى ، ص ٧٠ ؛ ديوان كبير ، ج ٢ ، س ٤٩ ح)

جَفَّ الْقَلَمُ > بِمَا هُوَ كَاتِبٌ < (ص ٦٨٥ ؛ احاديث مثنوى ،
ص ٣٨ ؛ ديوان كبير ، ج ٣ ، ص ١٧٩ ح)
الْجَمَاعَةُ رَحْمَةٌ وَالْفِرْقَةُ عَذَابٌ (ص ٥٢١ ؛ احاديث مثنوى ؛
ص ٣١ ؛ ديوان كبير ، ج ٣ ، ص ٢٣٧ ح)

حُبُّكَ الشَّيْءَ يُعْصِي وَيُسِيئُ (ص ٣١٤ ؛ احاديث مثنوى ؛
فرائد اللآل ، ج ١ ، ص ١٦٢)
حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيمَانِ (ص ٦٣٤ ؛ احاديث مثنوى ، ص ٩٨ ، ١٢٦)
حُبُّ الْيَهْرَةِ مِنَ الْإِيمَانِ تَعَشَّقُوا وَلَوْ بِالْيَهْرَةِ (ص ٤٧٨)
الْحُدُودُ كَفَارَاتٌ لِأَهْلِهَا (ص ٥٣٥)

الْحَزَمُ سُوءُ الظَّنِّ (ص ٥٠ ؛ احاديث مثنوى ، ص ٧٤ ، ١٠٣)
الْحَقُّ يَنْطِقُ عَلَى لِسَانِ عُمَرَ (ص ٦٤٩)
حَيَاتِي خَيْرٌ لَكُمْ وَمَمَاتِي خَيْرٌ لَكُمْ (ص ٥٨٢)

خَطُوتَانِ وَقَدْ وَصَلَ (ص ٦٦٨ ؛ ديوان كبير ، ج ٣ ، ص
١٤٧ ح)

خَلَقْتُ الْأَشْيَاءَ لِأَجْلِكَ وَخَلَقْتُكَ لِأَجْلِي (ص ٨٧١ ؛ احاديث
مثنوى ، ص ١٨١ ح)

خَلَقَهُهُمْ مِنْ سَخَطِي وَغَضَبِي (ر. ك. به إنَّ لِي جُنْدًا ...)
 خَمَّرَ (خَمَّرْتُ) طَيِّبَةَ آدَمَ بَيْدَهُ (بَيْدِي) أَرْبَعِينَ صَبَاحًا
 (ص ۵۴۶ ، ۵۶۵ ؛ احادیث مثنوی ، ص ۱۹۸ ؛ فيه ما فيه ،
 ص ۲۷ ، ۲۶۰ ح ؛ دیوان کبیر ، ج ۱ ، ص ۱۸۳ ح)
 خِيَارُ اللَّحْمِ مَا اتَّصَلَ بِالْعَظْمِ (ص ۲۰۹ ، ۲۱۰)

الدُّعَاءُ مُخُّ الْعِبَادَةِ (ص ۵۳۸ ؛ فیض القدير ، ج ۳ ، ص ۵۴۰)
 الدُّنْيَا جَيْفَةٌ (ص ۵۰۴ ؛ احادیث مثنوی ، ص ۲۱۶)
 دُؤَاجٌ لِكُلِّ أُمَّةٍ حَكِيمٌ وَحَكِيمٌ أُمَّتِي أَبُوهُمُ رِبْرَةِ (ص ۴۷۸)
 وَالَّذِينَ عِنْدَ الدَّرَاهِمِ (ص ۶۲۷)
 الَّذِينَ يَعْلَمُوا وَلَا يَعْلَمُوا (ص ۷۹۷)
 ذَنَبُوا عَمَائِمَكُمْ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يُدْزَنِبُ وَالْعَمَائِمُ تَيْجَانُ الْعَرَبِ
 (ص ۳۶۶ ؛ ر. ك. به العمام ...)

رُبَّ تَالِي الْقُرْآنِ وَالْقُرْآنُ يَلْعَنُهُ (ص ۴۱۰ ، ۵۲۴ ؛ فيه
 ما فيه ، ص ۸۲ ، ۲۹۷ ح)
 رَبِّ زِدْنِي حَيْرَةً (ص ۵۲۶)

زَنَاءُ الْعُيُونِ أَلْظَرُّ (ص ۳۹ ؛ دیوان کبیر ، ج ۳ ، ص ۲۰ ح)
 زُوِيَتْ لِي الْأَرْضُ فَرَأَيْتُ مَشَارِقَهَا وَمَغَارِبَهَا وَسَتَبَلَّغُ مُلْكُ
 أُمَّتِي مَا زُوِيَ لِي مِنْهَا شَرْقًا وَغَرْبًا وَبَرًّا وَبَحْرًا بَعْدًا وَقُرْبًا
 (ص ۶۱۵ ؛ معارف بهاء ولد ، ص ۳۶)

السَّابِقُونَ أَوْلَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ (ص ۷۵۶)
 سَافِرُوا تَصِحُّوْا وَتَغْنَمُوا (ص ۱۳ ؛ احادیث مثنوی ، ص ۷۶)

سُبْحَانَكَ مَا عَرَفْنَاكَ حَقًّا مَعْرِفَتِكَ (ص ٨٧)

سَبَقَتْ رَحْمَتِي غَضَبِي (ص ٩٤٧؛ احاديث مثنوى ، ص ٢٦ ،
١٥٢ ؛ ديوان كبير ، ج ٣ ، ص ١٧٦ ح ؛ معارف بهاء ولد ،
ص ٢٧٦)

سَيِّدُ الْفَوْزِ خَادِمُهُمْ (ص ٢٢٤؛ فيض القدير ، ج ٤ ، ص ١٢٢)
شَاوِرُوهُمْ وَخَالَفُوهُمْ (ص ٥٠٩ ؛ احاديث مثنوى ، ص ٣٠ ؛
ديوان كبير ، ج ١ ، ص ٢٥٩)

شَرُّ النَّاسِ عَزَابُهَا (ص ٨ ؛ فيض القدير (شرار) ، ج ٤ ، ص ١٥٦ ؛
كشف الاسرار ، ج ١ ، ص ٦٣٥)

شَفَاعَتِي لِأَهْلِ الْكَبَائِرِ مِنْ أُمَّتِي (ص ٩٦٠ ؛ فيض القدير ،
ج ٤ ؛ ص ١٦٢ ؛ احاديث مثنوى ، ص ٨٢)

الشَّفَقَةُ عَلَيَّ خَلَقَ اللَّهُ (ص ١٥٩ ؛ معارف بهاء ولد ،
ص ٢٨٨ ، ٣٤٢)

الشَّهْرَةُ أَفَّةٌ وَالرَّاحَةُ فِي الْخُمُولِ (ص ٢٢٦)
الشَّيْطَانُ يَفِرُّ مِنْ ظِلِّ مُحَمَّدٍ وَمِنْ ظِلِّ الشَّيْخِ (ص ٥٣٨ ؛
ر. كك به إنَّ الشيطان ليَفِر ...)

الصَّدَقَةُ تَقَعَ فِي يَدِ الرَّحْمَنِ قَبْلَ أَنْ تَقَعَ فِي يَدِ الْفَقِيرِ
(ص ٣٠٤)

الصَّلَاةُ اتِّصَالٌ بِاللَّهِ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُهُ الظَّاهِرُ (ص ٣٥٠ ؛
معارف بهاء ولد ، ص ٢١٩)

صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي (ص ٣)

ضَعْ يَدَكَ عَلَى صَدْرِكَ فَمَا أَحْبَبْتَ أَنْ تَصْنَعَ لِنَفْسِكَ
فَاصْنَعْ لِأَخِيكَ (ص ٤٤١)

طُوبَى لِمَنْ جَالَسَ أَهْلَ الْفِقْهِ وَالْحِكْمَةِ وَخَالَطَ أَهْلَ الدُّلِّ
وَالْمُسْكَنَةِ (ص ٤٠١ ؛ معارف بهاء ولد ، ص ٣٧٣)
طُوبَى لِمَنْ ذَلَّتْ نَفْسُهُ وَحَسُنَتْ خَلِيقَتُهُ وَطَابَتْ سَرِيرَتُهُ
(ص ٢٩٨ ؛ احاديث مثنوى ، ص ٩٧ ، ١٣٢)

طُوبَى لِمَنْ رَزَقَهُ اللَّهُ مَالًا وَجَمَالًا وَشَرَفًا وَسُلْطَانًا فَجَادَ
بِبَالِهِ وَعَفَ فِي جَمَالِهِ وَتَوَاضَعَ فِي شَرَفِهِ وَعَدَلَ فِي سُلْطَانِهِ
(ص ٣٦١)

طُوبَى لِمَنْ كَانَ بِالْبَدَنِ مَعَ الْخَلْقِ وَبِالْقَلْبِ مَعَ الْحَقِّ
تَعَالَى (ص ٥٣٧)

الْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ (ص ٢٩٥ ؛ سنن ابن ماجه ، ج ١ ، ص ٥٠ ؛
شفاء السائل ص ٩٦)

عُلَمَاءُ أُمَّتِي كَأَنْبِيَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ (ص ٣٦٧)
الْعِلْمُ حَيَاةُ الْقُلُوبِ وَالنَّعْمَلُ كَفَّارَةُ الذُّنُوبِ (ص ١٠٢١)
الْعَلَامَةُ تَبْجَانُ الْعَرَبِ (٨٤٥ ؛ فيض القدير ، ج ٤ ، ص ٣٩٢)
عَلَيْكُمْ بِالسَّوَادِ الْأَعْظَمِ (ص ٦٦١ ؛ احاديث مثنوى ، ص ٧٥)
عِنْدُ ذِكْرِ الصَّالِحِينَ تَنْزِلُ الرَّحْمَةُ (ص ١٢٦)
عَيْنَايَ تَنَامُ وَلَا يَنَامُ قَلْبِي (ص ٤٩٥ ؛ ر. ك. به تنام عيناى ..)
الْفَنَمُ غَنِيمَةٌ (ص ٥١٥)

فَافْتَهُمْ حَدًّا وَابْغِرْ مِنْ اللَّهِ جَدًّا (ص ٩٨٥)

الْفِتْنَةُ نَائِمَةٌ لَعَنَ اللَّهُ مَنْ أَبْقَظَهَا (ص ٣٨٨ ، ٧٥٥ ؛
فيض القدير ، ج ٤ ، ص ٤٦١)

الْفِرَارُ مِمَّا لَا يُطَاقُ مِنْ سُنَنِ الْمُرْسَلِينَ (ص ٥١ ؛ احاديث مثنوى ،
ص ١٩١)

الْفَقْرُ فَخْرِي (ص ١٣ ، ١٠٢٦ ؛ احاديث مثنوى ص ٢٣ ، ديوان
كبير ، ج ١ ، ص ١٤٠ ح)

الْفَقِيرُ إِذَا (مَنْ) عَرَفَ اللَّهَ كَلَّ لِسَانُهُ (ص ٢٧٩ ، احاديث مثنوى
٦٧ ، ١٧٤)

فَلَوْلَا أَلْمُوتِي مَا عَرَفْتُ رَبِّي وَالشَّيْخُ فِي قَوْمِهِ كَالنَّبِيِّ فِي أُمَّتِهِ
(ص ٤٥٢ ؛ فيض القدير ، ج ٤ ، ص ١٨٥ ؛ احاديث مثنوى ٨٢)
فَلَّهُ وَزَرُهَا وَوِزْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا (ص ٤٤٠ ؛ ر. ك. به مَنْ
سَنَ سُنَّةً ...)

فَيْنُكْمُ كَافِرٌ وَمِنْكُمُ مُؤْمِنٌ (ص ٥٤٦)
فِي تَحْتِ كُلِّ شَعْرَةٍ جَنَابَةٌ (ص ٤٢٢ ؛ Concordance ، ج ١ ، ص ٣٨٣)

الْقَادِمُ يُزَارُ (ص ١٤٣ ؛ ظاهرًا مثل است ، افلاكي آن را بعنوان خبر
أورده ، ر. ك. به ديوان كبير ، ج ٣ ، ص ٢٤)

الْقَارِئُ وَالْمُسْتَمِيعُ فِي الْأَجْرِ سَوَاءٌ (ص ٣١٠)
قَلْبُ الْمُؤْمِنِ بَيْنَ إصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمَنِ (ص ؛
احاديث مثنوى ، ص ٦ ؛ ديوان كبير ، ج ٣ ، ص ٢٩٠)

كُلُّ ذَنْبٍ لَكَ مَغْفُورٌ سِوَى الْإِعْرَاضِ عَنِّي وَالْإِعْرَاضُ عَنْ
أَوْلِيَاءِ اللَّهِ كُفْرٌ تَخْضُ (ص ٧٦٤ ، ٧٩٤)

كُلُّ سَبَبٍ وَتَسَبٍّ يَنْقَطِعُ إِلَّا سَبَبِي وَتَسَبِّي (ص ۱۵ ؛
فيض القدير، ج ۵، ص ۲۰)

كُلَّمَا مَاتَ وَاحِدٌ مِنْهُمْ أَبْدَلَ اللَّهُ تَعَالَى مَكَانَهُ آخَرَ فَإِذَا
جاءَ الْأَمْرُ قُبِضُوا (ص ۳۷۹)

كُلُّ مَن كَدَّ يَمِينِيكَ وَعَرَّقَ جَبِينِيكَ (۲۴۶)

كَلِّمْنِي بِأَحْسَنِ (ص ۵۶۰، ۶۹۰؛ احادیث مثنوی، ص ۲۰، ۲۳)
كُلُّوا مِثْلَ أَكْلِ مُحَمَّدٍ فَإِنَّهُ بِأَكْلِ أَكْلِ الرَّجَالِ وَيَعْمَلُ عَمَلُ
الرَّجَالِ (ص ۱۸۶)

كَمَا تَعِيشُونَ تَمُوتُونَ وَكَمَا تَمُوتُونَ تُحْشَرُونَ (ص ۲۳۳ ؛
احادیث مثنوی، ص ۱۸؛ معارف بهاء ولد، ۱۰۵، ۴۰۰)
كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ (ص ۷۸۱)

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ حَصِينِي وَمَنْ دَخَلَ حَصِينِي أَمِنَ مِنْ عَذَابِي
(ص ۶۷۲)

لَا صَلَوةَ إِلَّا بِحُضُورِ الْقَلْبِ وَلَا صَلَوةَ إِلَّا بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ
(ص ۶۷۲، ۷۲۴؛ احادیث مثنوی، ص؛ فِيهِ مَا فِيهِ، ص ۱۴۳،
۳۲۰ ح)

لَا صَلَوةَ إِلَّا بِالْقِرَاءَةِ (ص ۸۲۴)
لَا يَسْعُنِي فِيهِ مَالِكَ مُقَرَّبٌ وَلَا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ (ص ۲۹۳؛ ۶۴۹ ؛
ر. ك. به لی مع الله وقت

لَا يَعْرِفُهُمْ غَيْرِي (ص ۴۰؛ ر. ك. به اولیائی تحت قبایی ...)

لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ لَمَّا خَلَقْتَ الْآفِلَاكَ (ص ٨٧١ ، ١٠٤٦ ؛ احاديث
مثنوى ، ١٧٢ ، ٢٠٣ ؛ فيه ما فيه ، ص ٤٦ ، ١٠٥ ، ٢٠٣ ح ؛
معارف بهاء ولد ، ص ١٤١)

لِيَّ مَعَ اللَّهِ وَقْتُ لَا يَسْعُنِي فِيهِ مَلَكٌ مُقَرَّبٌ وَلَا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ
وَلَا كِتَابٌ مُنْزَلٌ (ص ٦١٠ ، ٦٧٥ ، ١٠٢٩ ، ١٠٤٠ ؛
فيه ما فيه ، ص ١٢ ، ٢٤٦ ح ؛ احاديث مثنوى ، ص ٣٩)
مَا رَأَى الْمُسْلِمُونَ حَسَنًا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ حَسَنٌ (ص ٥٢٧ ،
Concordance ، ج ١ ، ص ٤٦٨)

مَا عَرَفْنَاكَ حَقَّ مَعْرِفَتِكَ (ص ٦١٩)
مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ (ص ٩٦٥ ؛ فيه ما فيه ،
ص ١٣١ ؛ ٣١٧ ح ؛ احاديث مثنوى ، ص ٩٤ ؛ معارف بهاء ولد .
ص ٦٠)

مَا مِنْ مَخْلُوقٍ إِلَّا وَلَهُ تِمَثَالٌ تَحْتَ الْعَرْشِ (ص ٣٦٥)
مَا مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا وَلَهُ نَظِيرٌ فِي أُمَّتِهِ (ص ٣٦٦)
مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَمَثَلِ الْمِزْمَارِ (ص ٥٠٦ ؛ احاديث مثنوى ،
ص ٢٢٢ ؛ ديوان كبير : ج ٢ ، ص ٥٠)

الْمُخْلِصُونَ عَلَى خَطَرٍ عَظِيمٍ (ص ٥٦٠ ؛ احاديث مثنوى ، ص ٥٣)
مَنْ آذَى ذِمَّتِيَا فَكَأَنَّمَا آذَانِي وَذَا عَهْدِي وَفِي عَهْدِي (ص ٦٦٢ ؛
فيض القدير ، ج ٦ ، ص ١٩)

مَنْ أَحَبَّ شَيْئًا أَكْثَرَ ذِكْرَهُ (ص ١٠٣٦)
مَنْ أَحَبَّ قَوْمًا فَهُوَ مِنْهُمْ (ص ٤٤٤ ؛ فيض القدير ، ج ٦ ،
ص ٣٢)

مَنْ ارَادَ أَنْ يَجْلِسَ مَعَ اللَّهِ فَلْيَجْلِسْ مَعَ أَهْلِ التَّصَوُّفِ
(ص ١٠٣٨)

مَنْ بُورِكَ فِي شَيْءٍ فَلْيُزِمَهُ (ص ۳۰۸)

مَنْ تَقَدَّمَ إِلَى بَيْعٍ (ص ۶۶۸)

مِنْ سَعَادَةِ الْمَرْءِ خَفَةُ لِحْيَتِهِ لِأَنَّ اللَّحْيَةَ حَلِيقَةُ الْمَرْءِ
وَفِي كَثَرَتِهَا إِعْجَابُ الْمَرْءِ بِنَفْسِهِ وَهُوَ مِنَ الْمُهْلِكَاتِ (ص

۴۱۲ ؛ فیض القدير، ج ۶ ، ص ۱۴)

مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً فَعَمِلَ بِهَا بَعْدَهُ كُتِبَ
عَلَيْهِ مِثْلُ وَزْرِ مَنْ عَمِلَ بِهَا (ص ۴۴ ؛ احادیث مشنوی،
ص ۶)

مَنْ صَلَّى خَلْفَ إِمَامٍ تَقِيٍّ فَكَانَتْ صَلَاتُهُ خَلْفَ نَبِيِّ (ص
۲۸۶ ، ۵۴۸)

مَنْ عَرَفَ اللَّهَ لَا يَخْفَى عَلَيْهِ شَيْءٌ (ص ۵۳۷)

مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ (ص ۲۷۵ ، ۶۶۰ ؛ فيه
ما فيه ، ص ۱۰ ، ۵۶ ، ۲۴۵ ح)

مَنْ قَرَأَ آيَةَ الْكُرْسِيِّ عَقِيبَ كُلِّ صَلَاةٍ مَكْتُوبَةٍ قَبِضَ اللَّهُ
رُوحَهُ بِنَفْسِهِ (ص ۴۰۷ ؛ معارف بهاء ولد ، ص ۱۱۳)
مَنْ كَانَ لَهُ صَبِيٌّ فَلْيَتَصَابَى لَهُ < لَهُ > (ص ۸۳۳ ؛ فیض
القدير، ج ۶ ، ص ۲۰۹)

مَنْ كَتَمَ سِرَّهُ مَلَكَ (حاصل) أَمْرَهُ (ص ۳۱۷ ؛ احادیث
مشنوی، ص ۳)

الْمُؤْمِنُ كَيْسٌ مُمَيِّزٌ فَطِينٌ يَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ (ص ۲۴۰ ؛ فيه ما
فيه ، ص ۱۱۷ ، ۱۴۷ ، ۳۱۰ ح)

الْمُؤْمِنُ مِرْآةُ الْمُؤْمِنِ (ص ۵۱۳ ؛ فيه ما فيه ، ص ۲۳ ، ۲۴ ، ۲۵۵ ح ؛
ديوان كبير، ج ۱ ، ص ۲۹۹ ح)

الْمُؤْمِنُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ (ص ۲۳۰ ؛ فيه ما فيه ، ص ۱۲۸ ، ۳۱۵ ح)

الْمُؤْمِنُونَ كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ (ص ٥١٣ ؛ فيه ما فيه ، ص ١٧٧ ،
٣١٥ ح)

الْمُؤْمِنُونَ لَا يَمُوتُونَ بَلْ يُنْقَلُونَ مِنْ دَارٍ إِلَى دَارٍ (ص
٥٠٣ ، ٥٩١)

نَجَا الْمُخَفَّفُونَ وَهَلَكَ الْمُثْقَلُونَ (ص ١٥٧ ، ٣١٢)
نَحْنُ الْآخِرُونَ السَّابِقُونَ (ص ٧٥٦ ؛ احاديث مثوى ، ص ٦٧)
نَعِمَ الْجَمَلُ جَدُّهُمَا وَنَعِمَ الرَّكِيانِ أَنْتُمَا (ص ٨٣٤)
نَعِمَ صَوْمَعَةُ الْمُسْلِمِ قَلْبُهُ (ص ٥٣٥)
نَعِمَ أَمَالُ الصَّالِحِ لِلرَّجُلِ الصَّالِحِ (ص ٧٥١ ؛ احاديث مثوى ،
ص ١١)

وَاشْتَوْقَا إِلَى لِقَاءِ إِخْوَانِي وَأَعْوَانِي فِي الدِّينِ (ص ٥٠٠ ، ٩٨٣ ،
١٠٤٦ ؛ ديوان كبير ، ج ٢ ، ص ١١٦)
وَاللَّهِ مَا عَمَّرْتُ شَيْبَرًا وَلَا إِدْخَرْتُ تَيْبَرًا (ص ٢٤٢)
الْوَلَدُ سِرُّ أَبِيهِ (ص ٨٠٤ ؛ احاديث مثوى ، ص ١٣٥)
يَا عَلِيُّ كُلِّ الثُّومِ نَيْبًا (ص ٤٠٥ ؛ فيض القدير ، ج ٥ ،
ص ٤١)

يَا عَلِيُّ لَوْ رَأَيْتَ كَيْدِي بِنَجَرٍ عَلَى الْأَرْضِ أَيْشُ تَصْنَعُ
بِهِ ؟ (ص ٧٣٣)

يُحْشَرُ النَّاسُ حُفَاةً عُرَاةً (ص ٢٤٩ ؛ Concordance ، ج ١ ،
ص ٤٨٣)

الْيَوْمَ تُسَدُّ كُلُّ فُرْجَةٍ إِلَّا فُرْجَةَ أَبِي بَكْرٍ (ص ٣٦٧ ؛
Concordance ، ج ٢ ، ص ٤٤١) (سدوا الابواب)

فهرست کلمات بزرگان وامثال

أُخْرِجَ بِصِفَاتِي إِلَى خَلْقِي مَنْ رَأَى رَأْيِي وَمَنْ قَصَدَكَ
قَصَدَنِي (ص ۲۲۶ ، ۲۷۵ ؛ فيه ما فيه ، ص ۸۰ ، ۲۹۳ ح)

إِفْشَاءُ السِّرِّ حَرَامٌ عِنْدَ الْكِرَامِ (ص ۱۰۱۰)

أَمْرُهُ حُكْمٌ وَطَاعَتُهُ حَتْمٌ (ص ۵)

أَمْسَيْتُ كُرْدِيًّا وَأَصْبَحْتُ عَرَبِيًّا (ص ۷۷۳ ؛ شَدُّ الْإِزَارِ ،
ص ۵۱۰)

الْأُمُورُ مَرَهُونَةٌ بِأَوْقَاتِهَا (ص ۶۸۳)

تَرْكُ الْأَدَبِ عِنْدَ أَوْلَى الْأَدَبِ أَدَبٌ (ص ۵)

جُودَةُ الْبِزَّةِ عَلَامَةُ الْعِزَّةِ (ص ۷۷۵)

الْحَزَمُ سُوءُ الظَّنِّ (ص ۵۰)

رَحِمَ اللَّهُ امْرَأَةً أَهْدَى إِلَيَّ عُيُوبِي (ص ۴۹۷)

سُبْحَانَهُ مَنْ يُعَذِّبُ عِبَادَهُ بِالنَّعَمِ (۴۴۵ ؛ فيه ما فيه ، ص ۸۰ .
۲۹۵ ح)

سُبْحَانِي مَا أَعْظَمَ شَأْنِي وَأَنَا سُلْطَانُ السَّلَاطِينِ (ص ۵۵۱ ، ۶۱۹)
السَّخِيُّ بِمَا مَلَكَ (ص ۳۰۴)

السَّاعُ إِلَهُامٌ مِّنَ اللَّهِ إِلَى قُلُوبِ الْعَارِفِينَ (ص ۱۰۳۵)

الشُّكْرُ صَيْدٌ لِلْمَزِيدِ وَقَبْدٌ لِلْعَبِيدِ وَلَا يَكُونُ إِلَّا مَا يُرِيدُ
(ص ١٥٨ ، ٩٥٤)

صُحُفِي الْعَصَا لِمَنْ عَصَى شَتَّانَ بَيْنَ الدَّرِّ وَالْحَصَى
(ص ٣٤ ، ١٠١٢)

الصُّوفِي أَوْلَى بِخَيْرِقَتِهِ وَالْبَيْتِيمُ أَحْرَى بِعِزِّهِ (ص ٧٨٦)
طُوبَى لِمَنْ كَانَ بِالْبَدَنِ مَعَ الْخَلْقِ وَبِالْقَلْبِ مَعَ الْحَقِّ
(ص ٥٣٧)

عَلَى الدِّيكِ صَبَاحٌ وَعَلَى اللَّهِ صَبَاحٌ (ص ٣٧٤)

الْقَلِيلُ عِنْدَ الْجَلِيلِ كَثِيرٌ (ص ٣٠٤)
الْقَلِيلُ يَدُلُّ عَلَى الْكَثِيرِ وَالْحَقِيقَةُ تَدُلُّ عَلَى الْبَيِّنَةِ
الْكَبِيرَةِ (ص ٨٠٩)

لَا تَحِلُّ الصَّدَقَةُ لِعَنَى وَلَا لِذِي مِرَّةٍ سَوِيٍّ (ص ٢٠)
لَا تُعْطُوا الْحِكْمَةَ غَيْرَ أَهْلِهَا فَتُظْلِمُوهَا (ص ٤٤٨ ؛ فيه
ما فيه ، ص ٧٠ ؛ ١٥٤ ، ٢٨٦ ح)

لَا وَجَعَ إِلَّا وَجَعُ الْعَيْنِ (ص ٢٤٧)
لَوْ كُشِفَ الْغِطَاءُ مَا ازْدَدْتُ يَقِينًا (ص ٦٠٠ ؛ فيه ما فيه ؛
ص ٢٩ ، ٤٧ ، ٢٧٢ ح)

لَوْ لَا ضَجِيْعَاكَ لَزُرْنَا (ص ٨٥٨)

مَا الْإِحْسَانُ إِلَّا بِالنَّهْمِ (ص ٧٤٣)

مَا أَعْظَمَ شَأْنِي (ص ۵۵۱؛ ر. کث. به سُبْحَانِي مَا أَعْظَمَ...)

مَا رَأَيْتُ اللَّهَ إِلَّا بِلَبَاسٍ أَحْمَرَ (ص ۲۸۰)

مَا رَأَيْتُ رَبِّي إِلَّا وَفِي حُلَّةٍ حُمْرَاءَ (ص ۲۸۰)

مَا رَأَيْتُ شَيْئًا إِلَّا وَرَأَيْتُ اللَّهَ فِيهِ (ص ۵۰۴)

مَا سَبَقَ رَسُولَ اللَّهِ أَحَدٌ بِالسَّلَامِ (۱۵۳؛ فيه ما فيه، ص ۱۰۵،

۳۰۷ ح)

مَنْ رَأَى رَأَى وَمَنْ قَصَدَكَ قَصَدَنِي (ص ۴۹۲؛ فيه ما فيه،

ص ۷۳، ۲۸۸ ح)

مَنْ طَلَبَ أَخًا بِلا عَيْبٍ فَقَدْ بَقِيَ بِلا أَخٍ (ص ۳۲۲)

مَنْ لَا شَيْخَ لَهُ لَا دِينَ لَهُ (ص ۵۱۷)

مَنْ لَمْ يَذُقْ لَمْ يَذُرْ (ص ۱۸۵)

الْمُلُوكُ حُكَّامٌ عَلَى النَّاسِ وَالْعُلَمَاءُ حُكَّامٌ عَلَى الْمُلُوكِ

(ص ۸)

نِعَمَ الْأَمِيرُ عَلَى بَابِ الْفَقِيرِ (۴۵۵؛ فيه ما فيه، ص ۱،

۲۳۷ ح)

وَاحِدٌ كَالْأَلْفِ إِنْ ائْتَمَرَ عَنِّي (?) (ص ۷۲۹)

هَذَا كَفُّ مُعَوَّدٌ أَنْ يُنْطِي مَا هُوَ مُعَوَّدٌ أَنْ يَأْخُذَ (ص ۷۷۱؛

فيه ما فيه، ص ۲۶، ۲۵۹ ح)

هَيْهَاتَ أَيْنَ الثَّرِيَا مِنْ الثَّرَى وَأَيْنَ الْمِصْبَاحُ مِنَ الصَّبَاحِ وَمَا

لِلثَّرَابِ وَرَبِّ الْأَرْبَابِ (ص ۵)

يَا دَاوُدَ كَذِبَ مَنْ ادَّعَى مُحِبَّتِي، إِذَا جَنَّهُ اللَّيْلُ نَامَ عَنِّي، إِذَا

جَنَّ الْغَاسِقُ جَنَّ الْعَاشِقُ (ص ۵۳۰)

فهرست ابیات فارسی

آتش دوزخ نسوزد آن کسی را کو پرو ..... (ص ۶/۴۷۳-۷)

آدمی آدمی آدمی ..... (ص ۲/۳۶۲-۵؛ از دیوان کبیر)

آراسته و مست بیازار آئی (ص ۱۷/۱۹)

آری صنایع چو در دلت دردی نیست ..... (ص ۶/۹۷۸)

آنان که در راه بی تلبیس اند ..... (ص ۱۵/۸۷۵-۱۸؛ رباعیات چلبی)

عارف ، ص ۲۲/۱۱۹)

آن پادشاه اعظم در بسته بود محکم ..... (ص ۴/۱۵۱)

آنچ گفتند در اوصاف کمالیت او ..... (ص ۴/۳۶۸)

آن ذوق را گرفتم پستان ماذر آمد ..... (ص ۵۳۵؛ دیوان کبیر)

ج ۲ ، ص ۸۹۶۰/۱۷۹)

آن علم که در مدرسه حاصل گردد ... (ص ۹/۵۶۱)

آن کسان کینجا طمع از جان ودل برداشتند ..... (ص ۲/۵۳۷-۱۱)

آنی که بصد شفاعت و صد زاری ... (ص ۱۴/۶۷۱-۱۵؛ رباعیات)

مولانا ، ص ۳۴۳)

آن می که تو می خوری حرام است .... (ص ۴/۸۸۶)

آنها که از آن جناب برخوردارند .... (ص ۱۶/۸۴۰؛ دیوان سلطان)

ولد ، ص ۵۷۲)

آنها که بر آسمان دولت مهند .... (ص ۱۱/۸۷۵-۱۲)

آن وقت که بحر کل شود ذرات مرا .... (ص ۸/۹۷۱-۱۱؛ رباعیات مولانا، ص ۶)

آه چه بی رنگ و بی نشان که منم .... (ص ۶/۴۲۶-۹؛ دیوان کبیر، ج ۴، ص ۷۹/۱۸۴۳۷-۱۸۴۴۰)

آه دردت را ندارم محرمی .... (ص ۱۱/۴۸۳-۱۵)

آهن هستی من صیقل عشقش چو یافت .... (ص ۲/۵۱۴-۳)

از خدا آمده آیت رحمت بر خلق .... (ص ۳/۳۳۸-۴)

از خراسانم کشیدی تا بر یونانیان ... (ص ۲۰۷/۱۶)

از ره روان گردی روان صحبت ببر از دیگران (ص ۲/۶۶۰-۳)

از روی همچون آتش حمام عالم گرم شد ... (ص ۱۸/۲۹۳-۱۹)

از عشق تو هر طرف یکی شبخیزی ... (ص ۶۸۶؛ رباعیات

مولانا، ص ۳۲۸)

از عشق شرم دارم اگر گویمش بشر .... (ص ۲۷۶؛ دیوان کبیر،

ج ۱، ص ۲۶۱/۴۷۴۵)

از عهده عهده اگر برون آید مرد .... (ص ۸/۶۸۵)

از کنار خویش یابم هر دمی بوی یار .... (ص ۴/۸۲۲-۵؛ دیوان

کبیر، ج ۲، ص ۲۹۹/۱۱۳۲۸)

اگر بر عقل عالمیان از بن مستی چکد جرعه .... (ص ۱۴/۳۵۲-۱۵)

اگر بروی ترش کار زاهد راست شدی .... (ص ۱۱/۹۸۷-۱۲)

اگر تو کار نکردی و مفلسی از خیر .... (ص ۱۵/۲۹۰-۱۶)

(ص ۴/۴۷۶)

اگر تو یار نداری چرا طالب نکنی .... (ص ۲/۳۸۳-۵)

- اگر حریف منی پس بگو که دوش چه بود .... (ص ۴۱۸ / ۲-۱۵ ؛
 دیوان کبیر ، ج ۲ ، ص ۲۶۶ / ۱۰۶۸۳ ، ۱۰۶۸۵ ، ۱۰۶۸۷ .
 ۱۰۶۸۹ ، ۱۰۶۹۷ ، ۱۰۶۹۹ ، ۱۰۷۰۱)
 اگر در راه تو نا محرماتند .... (ص ۸۷۳ / ۶ ؛ دیوان کبیر ،
 ج ۲ ، ص ۷۲ / ۶۸۹۹)
 اگر زنده‌ست آن مجنون بیا بگو .... (ص ۶۰۶ / ۱۰-۱۱ ؛ دیوان
 کبیر ، ج ۳ ، ص ۶۷ / ۱۲۶۳۰-۱۲۶۳۱)
 اگر یکدم بیاسایم روان من نیاساید .... (ص ۳۹۵ / ۱۸-۱۹)
 امشب شب آنست که بینم شادی .... (۱۶ / ۸۲۲)
 اندازه معشوق بود عزت عاشق .... (ص ۳۲۴ / ۱۶)
 انوار صلاح الدین بر انگیزخته باد .... (ص ۷۳۶ / ۸-۹ ؛ رباعیات
 مولانا ، ص ۹۱)
 ای آسمان که بر سر ما چرخ می زنی .... (ص ۲۱۵ / ۱۶-۱۳)
 ای اولیای حق را از حق جدا شمرده .... (ص ۳۲۶ / ۱۵-۱۶ ؛ دیوان
 کبیر ، ج ۲ ، ص ۱۷۲ / ۸۸۴۱)
 ای برادر سوی تیغم می روی .... (ص ۱۰۲۳)
 ای بر سر گنج و از گزائی مرده (ص ۵۵۸ / ۱۳)
 ای بوذه وجود تو زیک قطره منی ... (ص ۷۵۷ / ۹-۱۲)
 ای چشم که پر دردی در سایه او بنشین ... (ص ۱۸۷ / ۱۷ ؛ دیوان
 کبیر ، ج ۲ ، ص ۲۷۴ / ۱۰۸۲۶)
 ای حسرت خوبان جهان روی خوش ... (ص ۹۷۱ / ۲-۵ ؛
 رباعیات مولانا ؛ ص ۳۴)

- ای خاک ز درد دل نمی یارم گفت ... (ص ۱۷/۵۹۵ - ۱۸)
- ای دل بی بهره از بهرام ترس ... (ص ۵/۹۹۱ - ۶/۱۰۲۹ ؛ دیوان
کبیر، ج ۳، ص ۱۲۸۶۹/۷۹، ۱۲۸۷۲)
- ای دل تو و درد او که درمان اینست ... (ص ۶/۵۳۹ - ۷ ؛
رباعیات مولانا، ص ۳۲)
- ای دوست قبولم کن و جانم بستان .... (ص ۶/۶۸ - ۷ ؛ رباعیات
مولانا، ص ۲۶۳)
- ای رازق ملک و ملک ای قطب دوران فلك ... (ص ۵/۹۰۸ - ۶)
- ای ز هجران فراق آسمان بگریسته .... (ص ۱۴/۷۳۱ - ۱۹)
- ای سرو روان باذ خزانت مرصاد (ص ؛ رباعیات مولانا، ص ۵، ۹۰)
- ای شه حسام الدین حسن می گوی با جانان که من .... (ص
۲/۷۷۳ - ۳ ؛ دیوان کبیر، ج ۳، ص ۱۴۵۸۶/۱۷۲)
- ای ضیاء الحق ذوالفضل حسام الدین تو .... (ص ۶/۷۷۳ - ۷)
- ای طالب دنیا تو یکی مزدوری .... (ص ۵/۴۰۲ - ۶)
- ای ظریف جهان سلام علیک .... (ص ۸/۷۰۲ - ۱۳ ؛ دیوان
کبیر، ج ۳، ص ۱۴۰۰۹/۱۴۰ - ۱۴۰۱۴)
- ای عاشقان ای عاشقان یک لؤاوی دیوانه شد .... (ص ۱۲/۲۳۷ - ۱۳ ؛
دیوان کبیر، ج ۲، ص ۵۵۸۹/۳)
- ای عاشقان ای عاشقان من خاک را گوهر کنم ... (ص ۱۰/۴۵۴ -
۱۱ ؛ دیوان کبیر، ج ۳، ص ۱۴۵۲۲/۱۶۸)
- ای فقیه از بهر الله علم عشق آموز تو ... (ص ۱۶/۳۴ - ۱۷)
- ای که در خوابت ندیده آدم و ذریتش .... (ص ۱۰/۶۱۶ - ۱۱ ؛
دیوان کبیر، ج ۲، ص ۱۱۲۰۲/۲۹۳)

- ای من و صد چو من غلام کسی .... (ص ۹۸۶)
- ای گرسنه وصل تو سیران جهان ... (ص ۱۶/۶۴۹-۱۶) ؛
رباعیات مولانا ، ص ۲۶۶)
- ای محو عشق گشته جانی و چیز دیگر ... (ص ۱۷/۲۹۴-۱۸) ؛
دیوان کبیر ، ج ۳ ، ص ۲۰)
- ای منکران راه ما وی دشمنان شاه ما ... (ص ۳-۲/۵۲۱)
- این راه کسی روذ که از سر ... (ص ۱۳-۱۲/۹۰۱)
- این کار کسی نیست که کاری دارد ... (ص ۱۵/۳۸۰)
- این نباشد و ر بود ای مرغ خاک ... (ص ۱۵-۷/۶۴۰)
- ایشها النور فی القود تعال ... (ص ۱۸-۱۱/۷۰۱ ، ۵-۱/۷۰۲) ؛
دیوان کبیر ، ج ۳ ، ص ۱۶۳/۱۴۴۲۲-۱۴۴۳۴)
- ای هواهای تو هوا انگیز ... (ص ۱۲/۷۹۸)
- با تیغ اجل جمله سپرها هیچ است ... (ص ۱۷-۱۴/۸۹۰)
- باذا مبارک در جهان سور و عروسیهای ما ... (ص ۵-۴/۹ ، ۵-۲/۷۲۰) ؛
دیوان کبیر ، ج ۱ ، ص ۴۰۲-۴۰۰/۲۶)
- با بدان بد باش و با نیکان نکو ... (ص ۱۴-۱۳/۴۵۷)
- با دشمن و با دوست بذت میگویم ... (ص ۱۶/۹۰۰)
- بارها گفته ام که فاش کنم ... (ص ۳-۲/۳۵۰)
- باز آمد آن مهی که ندیدش فلك بخواب ... (ص ۴۵۳) ،
۱۸-۱۷/۵۶۹ ؛ دیوان کبیر ، ج ۱ ، ص ۳۳۹۳/۱۸۸)
- باز آمدم چون عید نو تا قفل زندان بشکنم ... (ص ۱۷-۱۶/۵۵۷) ؛
دیوان کبیر ، ج ۳ ، ص ۱۴۵۳۴/۱۶۹)

باز گستاخان ادب ادب بگذاشتند ... (ص ۶۹۸/۷-۸)

باز گشتم ز آنچه گفتم زانک نیست ... (ص ۴۱۵/۵)

با علم خوش است رهنمائی کردن ... (ص ۹۵۳/۷-۸)

بالایم اگرچه می نمایم پستی ... (ص ۳۰۶/۱۸-۱۹ ، ۸۴۷/۱۷-۱۸ ؛

دیوان سلطان ولد ، ص ۶۰۹)

بجو بوی حق از دهان قلندر ... (ص ۲۴۱/۲)

بچه بط اگرچه دینه بوذ ... (ص ۷۳۲/۱۶ ؛ مکتوبات مولانا ،

ص ۱۱)

بخت جوان یار ما داذن جان کار ما ... (ص ۸۷/۷-۸)

بختی که قرن پیشین در خواب بسته اند ... (ص ۲۶۸/۲-۳)

بخدا میل ندارم نه بچرب و نه بشیرین ... (ص ۱۹۲/۲-۳ ؛

دیوان کبیر ، ج ۴ ، ص ۲۱۹/۲۰۹۴۹)

بخواه ای دل چه می خواهی عطا نقدست وشه حاضر ... (ص

۹۰۳/۹-۱۰)

بر آب دو دیده نغم رحمت کن ... (ص ۴۴۴/۸-۹)

بر خاستن از جان و جهان مشکل نیست ... (ص ۷۳۳/۱۶ ؛

مکتوبات مولانا ، ص ۱۲ ، ۱۴۸)

بر خاک درش از سردل کن سجنده ... (ص ۶۶۰/۱۵-۱۶)

بر درگه اوننگ مجالیست جهان ... (ص ۹۲۱/۴-۵)

بروزه باش که آن خاتم سلیمانست ... (ص ۲۰۴/۲)

برین حالم که می بینی وز آن نالم که می دانی ... (ص ۵۶۱/۲)

- بسوزانیم بسودا و جنون را ... (ص ۸۷۷ / ۶-۸ ؛ دیوان کبیر ؛
ج ۱ ، ص ۱۱۴۶/۶۷-۱۱۴۷ ، ۱۱۵۰)
- بکار امروز تخم عدل و احسان ... (ص ۱۰۲۱)
- بگذار جهان را جهان آن تو نیست ... (ص ۱۴/۶۱۳-۱۷)
- بگریز از آن فقری که بند لوت باشد ... (ص ۴/۶۹۳ ؛ دیوان
کبیر ، ج ۲ ، ص ۸۹۵۰/۱۷۸)
- بگشادند خزینه همه خیمت پوشید .... (ص ۵/۲۳۷)
- بگوشها برسند حرفهای ظاهر من ... (ص ۹/۷۵۹ ؛ دیوان کبیر ،
ج ۴ ؛ ص ۲۷۵/۲۱۹۳۰)
- بگیر کیسه پرزر باقرضوا الله آی .... (ص ۲/۶۲۸-۳)
- بلک کشد از بت سنگین غذا .... (ص ۴/۴۶۲)
- بماهیان خبر ما رسید در دریا .... (ص ۱۱/۳۷۰ ؛ دیوان کبیر ،
ج ۳ ، ص ۱۲۰۸۹/۳۸)
- بنده خاص ملک باش که با داغ ملک ... (ص ۹۴۹ / ۸-۹)
- بنی آدم سرشت از خاک دارد .... (ص ۱۰ / ۱۰۳)
- بهرچه از اولیا گویند گویم ربّ فارزقنی .... (ص ۷-۶ / ۱۳۸)
- بهر حالی که باشی پیش او باش .... (ص ۹ / ۲۲۵-۱۲ ؛ دیوان
کبیر ، ج ۲ ، ص ۸۲ ؛ ۷۰۹۶ ، ۷۰۹۹ ، ۷۰۹۷)
- بیا بیا که تو از نادرات ایّامی .... (ص ۵۶۷ / ۵-۶ ؛ ترجمه
دیوان کبیر ، ج ۳ ، ص ۳۳۵)
- بیا چون من شوای مهرو نه دولت جو نه نعمت جو ... (ص ۳۲/۱۱۷)
- بیائید بیائید کمر باز گشائید .... (ص ۴۳۱)
- بیائید بیائید که دلدار رسیده است .... (ص ۱۰/۱۶۱ ؛ دیوان
کبیر ، ج ۱ ، ص ۳۵۶۲ / ۱۹۸)

بیا که جانها را شهنشه باز می خواند .... (ص ۸۰۱/۲-۳ ؛ ترجمه دیوان کبیر ، ج ۵ ، ص ۳۹۷)

بی تو خبر از آیت منزل که کند .... (ص ۶۰۱/۱۶-۱۷)
بیرون ز تن وز جان روان درویشست .... (ص ۹۰۵/۱۲-۱۶ ؛
دیوان سلطان ولد ، ص ۵۶۵/۴۷)

بیرون ز تو نیست هر چه در عالم هست .... (ص ۸۳/۵، ۴۰۲/
۱۵-۱۶)

بیشی مطلب ز هیچ کس بیش باش .... (ص ۸۰۲/۱۸-۱۹)
بی عقل عقل را چو نداند کسی یقین .... (ص ۲۷۵/۸-۹ ،
۹۵۹/۴-۵)

پریر عشق مرا گفت من همه نازم .... (ص ۲۰۷/۲-۳ ،
۵۶۹/۲-۴ ؛ دیوان کبیر ، ج ۴ ، ص ۵۸/۱۸۰۵۴)

پشت این مست مقلد کی خمیزی در رکوع .... (ص ۳۹۷/۱۲-۱۳)
پند مردان نشوی شوخی کنی .... (ص ۶۹۴/۱۹)

پنهان مشو که روی تو بر ما مبارکست .... (ص ۹۵۸/۲-۵ ؛
دیوان کبیر ، ج ۱ ، ص ۲۶۲/۴۷۵۷ ، ۴۷۷۳)

پیروز جهان غلام بی روزه تو .... (ص ۶۴۵/۲-۵)

پیش مردان با ادب باش ای پسر .... (ص ۹۲۲/۲)

تا توانی درون کسی مخراش ... (ص ۴۴۶/۱۰-۱۱)

تا جان بوزم جز غم جانان نخورم ... (ص ۸۷۷/۱۲-۱۳ ؛ رباعیات
چلبی عارف ، ص ۵۸/۱۰۷)

تا دم آخر دمی فارغ نبوذ ... (ص ۱۰/۱۹۶)

تا درین خرقه ایم از کس ما ... (ص ۱۴/۴۰۱؛ دیوان کبیر، ج ۴،
ص ۸۴/۱۸۵۱۶)

تاکاسه* دوغ خویش باشد پیشم ... (ص ۱۴-۱۳/۴۴۵؛ رباعیات
مولانا، ص ۲۲۳)

تایک ورق از عشق تو حاصل کردم ... (ص ۸-۷/۶۲۶)
تبریز عهد کردم که چو شمس الدین بیاید ... (ص ۳-۲/۸۶؛
دیوان کبیر، ج ۳، ص ۱۶۹۶۵/۳۰۲)

تثار اگرچه جهان را خراب کرد بچنگ ... (ص ۱۱-۱۰/۲۶۱؛
دیوان کبیر، ج ۳، ص ۱۴۰۴۰/۱۴۲)

ترا ای عشق چون شیری نباشد عیب خون خواری ... (ص
۱۲-۱۱/۸۸۱)

تنگری اتدی ناکم آنلر اتدیر ... (ص ۲/۲۹۹؛ Sultan Veled'in
Türkçe manzumeleri، İstanbul، M. Mansuroğlu، nşr.، ۱۹۵۸، ص
۵۰/۲۱ نقل از رباب نامه)

تواز شراب مستی من هم ز بوی مستم ... (ص ۱۱/۴۰)

توانائی نما چون می توانی ... (ص ۱۰/۸۵۹)

تو آمن مطلق و بر نارسیدگان ... (ص ۱۴/۲۵۵)

تو دلاچنان شدستی ز خرابی و زمستی ... (ص ۶/۵۶۳)

تو دیده نداری که بذودر نگری ... (ص ۱۰/۱۲۰)

توشفائی چو بیائی خوش و رو بنمائی ... (ص ۱۰/۹۱۸، ۲/۵۶۴)

تو صاحب نفسی ای غافل میان خاک خون می خور ... (ص
۳-۲/۴۹۶)

نو فضل و رحمت حتی که هر که در تو گریخت ... (ص ۶/۶۳۵-۷)

ثابت قدمان که راه صحبت پیوست ... (ص ۵/۹۵۶-۹)

جان باشد و دل سخای درویش ... (ص ۹/۴۵۱-۹)

جان چو روزست و تن ما چو شب و ما بمیان ... (ص ۲/۵۴۷-۳)

جان خدا خوان بمرد جان خذادان رسید ... (ص ۱۸/۹۵۸-۱۸)

دیوان کبیر، ج ۲، ص ۹۳۷۶/۱۹۹

جان من طغرای باقی دارد اندر دست خویش ... (ص ۷۲۵/۷۲۵)

۱۱-۱۲؛ دیوان کبیر، ج ۲، ص ۱۱۲۸۴/۲۹۷

جانها دریغ نیست چه جای کلاه و سر ... (ص ۲/۸۹۵-۳)

جاهلان منکرند علمی را ... (ص ۹/۳۰۲-۱۰)

جزو درویشند جمله نیک و بد ... (ص ۷/۶۶۱-۷؛ دیوان کبیر،

ج ۱، ص ۴۴۷۵/۲۴۷؛ فیه مافیه، ص ۷۶، ۲۹۰ ح)

جنت مرا بی روی او هم دوزخست و هم عذو ... (ص ۲/۳۹۷-۳)

جوهاست خطرناک بهر سوی مرو ... (ص ۹/۸۲۲-۹)

جهان آفرین تا جهان آفرید ... (ص ۷/۹۰۰-۷؛ شاهنامه، ج ۱، ص ۱۱)

چرب شیرین مینماید پاک و خوش ... (ص ۲/۲۹۳-۳)

دیوان کبیر، ج ۲، ص ۸۶۲۱/۱۶۱-۸۶۲۲

چشم آلوده مکن از خد و خال ... (ص ۱۴-۱۳/۳۹-۱۴؛ دیوان کبیر،

ج ۱، ص ۸۷۵۳/۱۶۸)

چشم کو تا که جانها بیند ... (ص ۷-۶/۱۶۱-۷؛ دیوان کبیر،

ج ۳، ص ۱۲۲۹۸/۳۹-۱۲۲۹۹)

- چنان گشتم زمستی و خرابی ... (ص ۲/۶۰۳-۱۶)
- چنان لطافت و خوبی و حسن و جان بخشی ... (ص ۳۸۳/۱۵-۱۸؛
- دیوان کبیر، ج ۳، ص ۱۵۶/۲/۱۴۳۰)
- چنانک مدرسه فقہ را برونشواست ... (ص ۴۱۴؛ دیوان
- کبیر، ج ۱؛ ص ۲۷۹/۵۰۸۹)
- چنین بوذ شب و روز اجتهاد پیران را ... (ص ۸۸۸/۱۰-۱۳؛
- دیوان کبیر، ج ۲، ص ۲۲۱/۹۷۹۲-۹۷۹۵)
- چنین بوذ نظر پاک کبریا دیدہ ... (ص ۵۸۷/۱۲)
- چو آفتاب نماید سحر ز شرق جباه ... (ص ۶۹۱/۱۲-۱۳)
- چو بذ کردی مباحش ایمن ز آفات ... (ص ۲۰۵/۱۰)
- چو دریای شہادت چون نہنگ لا برآرد سر ... (ص ۵۰۴/۶-۷)
- چو صورت اندر آئی تو چہ خوب و جانفزائی تو ... (ص ۶۳۸/۱۲-۱۳)
- چو فرمودست حق کالصلح خیر... (ص ۴۶۵/۱۸)
- چو مال این علم مانند مرد ریگت ... (ص ۳۰۰/۱۹)
- چون تم را بخورد خاک لحد چون جرعه ... (ص ۹۶۹/۷-۸)
- چون چنان شاہان بدینم کی بمانم بی عطا ... (ص ۸۹۹/۱۸-۱۹)
- چون دانه شد افکنده بر رست و درختی شد ... (ص ۹۷۳/۴-۵؛
- دیوان کبیر، ج ۱، ص ۵۱/۸۶۷)
- چون کرد بر عالم گذر سلطان مازاغ البصر ... (ص ۲۴۴/۱۴-۱۵؛
- دیوان کبیر، ج ۲، ص ۱/۵۵۶۲)
- چون هست صلاح دین درین جمع ... (ص ۷۲۳/۱۹؛ دیوان کبیر،
- ج ۱، ص ۲۲۰/۳۹۷۳)

- چوبیکی ساغر مردی زخم یار بر آرم ... (ص ۱۴/۸۴۸ - ۱۷ ؛
 دیوان کبیر ، ج ۳ ، ص ۱۶۸۵۲/۲۹۶ ، ۱۶۸۶۰)
 چه دانی تو که در باطن چه شاهی همنشین دارم ... (ص ۵/۵۸۲ - ۵ ؛
 دیوان کبیر ، ج ۳ ، ص ۱۵۰۷۴/۱۹۸ - ۱۵۰۷۵)
 چه صورت کنیمت که صورت نبندی ... (ص ۱۵/۷۱۵ - ۱۶)
 خالق ارواح ز آب وز گل ... (ص ۱۰/۵۱۳)
 خاموش کن آخر دی دستور بوذی گفتمی ... (ص ۵/۶۰۰ - ۶)
 خداوند شمس الدین تبریز ... (ص ۵/۶۵۳ - ۷ ؛ دیوان کبیر ، ج ۱ ،
 ص ۳۶۳۰/۲۰۱ - ۳۶۳۱)
 خطاب حق و بنده هر دو بشناس ... (ص ۵۲/۵۲۶ - ۵)
 خواه ای دل چه می خواهی عطا نقد ست و شه حاضر ... (ص ۴۰۸ /
 ۱۷-۱۶)
 خود را چو دی زیار خرم یابی .... (ص ۱۲-۱۱/۱۸۵ ، رباعیات
 مولانا ، ص ۳۶۹ ؛ مکتوبات مولانا ، ص ۸)
 خود کشته عاشقان را در خونشان بشسته (ص ۶/۸۸۱ ، ۱۵/۸۴۱)
 خود مرید من نمیرد کآب حیوان خورده است ... (ص ۳۵۷ /
 ۱۹-۱۸ ؛ دیوان کبیر ، ج ۴ ، ص ۲۰۵۷۳/۱۹۸)
 خوش است اندر سر دیوانه سودا (ص ۱۵/۹۱۶)
 خیال شاه خوش خویم تبسم کرد برویم ... (ص ۳-۲/۴۸۰)
 دیوان کبیر ، ج ۳ ، ص ۱۴۹۴۰/۱۹۱)
 دانستی است و گفتنی نیست خوش ... (ص ۲/۱۸۶)

دانی که درین کوی رضا بانگک سگان چیست ... (ص ۲/۹۷۷-۵)

دیوان کبیر ، ج ۲ ، ص ۶۷/۶۸۰۹-۶۸۱۰

درآب روان ای جان خاشاک کجا پاید ... (ص ۲۷۹/۱۷-۱۸)

درازست قصه توخوذ این بدانی ... (ص ۲/۲۲۷)

در بوته نیستی شو و باک مدار ... (ص ۱۴/۵۴۰)

در پرتو آفتاب عالم گیرت ... (ص ۱۰/۶۴۵)

در تخته دل که من نگهبانم و تو ... (ص ۷۶۶/۱۵-۱۸ ؛ رباعیات

مولانا ، ص ۳۰۲)

در توکه بدیده صفای نگریم ... (ص ۶۳۰/۱۷-۱۸)

در جهان آمد و روزی دو بخارخ بنمود ... (ص ۸۷/۴۰۰)

(۱۸-۱۷/۵۵۴)

در خانه دل ای جان آن کیست ایستاده ... (۱۸-۱۷/۷۸۵)

در دو چشمش بین خیال یار ما ... (ص ۱۵/۸۳ ؛ دیوان کبیر ،

ج ۳ ، ص ۱۱۶۲۷/۱۳)

در دوزخ اگر زلف تو در چنگک آید .... (ص ۱۶-۱۳/۳۹۶)

در راه خدا تصرف انباز مکن .... (ص ۱۶-۱۵/۹۰۴)

در صد هزار قرن سپهر پیاده رو .... (ص ۱۸-۱۷/۶۹۶)

در عالم ارواح بوذ مایه عشق .... (ص ۱۲-۱۱/۸۹۲)

در عالم اگر پادشاه و گریز میرند .... (ص ۱۱-۱۰/۸۶۰ ؛

رباعیات چلبی عارف ، ص ۳۴/۱۱۵)

در غیت صورتی غرامت نبوذ .... (ص ۲/۹۷۰)

در کوی دلآرام بسر باید رفت ... (ص ۶-۵/۹۶۸ ؛ رباعیات

چلبی عارف ، ص ۱۶/۱۲۱)

- در مطبخ عشق جز نکورا نکشند ... (ص ۶/۵۰۵-۷)
- در میان عاشق و معشوق کاری رفت رفت ... (ص ۱۳/۳۶۴-۱۴)
- درون سینه چون عیسی نگاری بی پذیر صورت ... (ص ۵۰۰/۱۱-۱۲)
- درها همه بسته اند الا در تو ... (ص ۱۰/۹۰۸-۱۱ ؛ رباعیات مولانا ، ص ۳۰۲)
- در هوات که می دارد در هوای او باش ... (ص ۷/۲۸۰-۸)
- درین بازار عطاران مرو هر سو چو بیکاران ... (ص ۸/۱۵۶-۹)
- دیوان کبیر: ج ۲ ، ص ۵۹۶۱/۲۲
- دست و دل از کار دنیا چونک کوتاه کرده ام ... (ص ۵/۹۱۹-۶)
- دعوی عشق کردن آسانست ... (ص ۱۷/۱۷۸ ، ۱۵/۳۶۲ ؛ فیه ما فیه ، ص ۴)
- دل بر تو گمان بند برد دور از تو ... (ص ۲/۵۸۹-۵ ؛ رباعیات مولانا ، ص ۳۰۲)
- دل چو دانه ما مثال آسیا ... (ص ۱۰/۳۷۱-۱۴ ؛ دیوان کبیر: ج ۱ ، ص ۲۰۲۷-۲۰۲۳/۱۱۳)
- دل خراب مرا بین خوشی بمن بنگر ... (ص ۱۰/۵۸۹)
- دل ز دانشها بشستم آشنائی یافتم ... (ص ۲/۴۱۴)
- دلم همچون قلم آمد بانگستان دلداری ... (ص ۲/۶۴۷-۵)
- دی چو خوک و زمانی چو بوزینه کنذت (ص ۱۰۱۷)
- دنیا نبوذ عیدم من زشتی او دیدم ... (ص ۱۳/۳۹۰)
- دنیا مستان اگر بقای طلبی ... (ص ۵/۱۱۰-۶)
- دوران بسی اندر گذشت از دور آدم تا کنون ... (ص ۲/۹۸۶-۳)

- دهان ببند و امین باش در سخن داری ... (ص ۱۰/۹۳۷ ؛ دیوان کبیر ، ج ۱ ، ص ۲۵۸۴/۱۴۳)
- دهان گشاذ ضمیر و صلاح الدین را گفت ... (ص ۳-۲/۴۹۳)
- دوست همان به که بلاکش بود ... (ص ۷/۴۶۷)
- دوست یک جام پر از زهر بر آورد پیش ... (ص ۱۴-۶/۵۸۸)
- راه اینست که نمودم با تو راست ... (ص ۱۶/۴۹۷)
- رحمتیان رسته اند لعنتیان خسته اند ... (ص ۱۷/۱۲۹)
- ریخ تن دور از تو ای تو راحت جانهای ما ... (ص ۱۶-۶/۷۳۰ ؛ دیوان کبیر ، ج ۱ ، ص ۱۵۹۷-۱۵۹۳/۹۰)
- روزی بخرابات گذرمی کردند ... (ص ۱۲/۸۳۴ - ۱۳)
- روزی بیاید کین سخن خصمی کند با مستمع ... (ص ۱۵-۱۴/۱۲۴)
- روزی دو باغ طاغیان گرسبز بینی غم مخور ... (ص ۱۵-۱۴ / ۵۲۰ ؛ دیوان کبیر ، ج ۳ ، ص ۱۴۵۳۹/۱۷۰)
- رو سر بنه بیالین مرا رها کن ... (ص ۱۶-۵/۵۹۰ ؛ دیوان کبیر ، ج ۴ ، ص ۲۱۴۹۲/۲۵۰)
- رهد ز تبر فلك و ز سنان و ریخش .... (ص ۱۵/۳۵۷ ، ۱۶/۹۶۲ - ۱۷ ؛ دیوان کبیر ، ج ۴ ، ص ۱۸۰۲۸/۵۶)
- ریاضت نیست پیش ما همه لطفست و بخشایش (ص ۱۰۴۳ ؛ دیوان کبیر ؛ ج ۳ : ص ۱۳۰۱۴ / ۸۷)
- ریگک ز آب سیر شد من نشدم زهی زهی ... (ص ۵-۲/۶۲۰)
- ز آسمان آید این بخت نه از عالم خاک ... (ص ۶/۱۶۸)

- زآن دست مسیح آمده داروی جهانی ... (ص ۱۸/۷۴۷-۱۹ ، دیوان کبیر ، ج ۱ ، ص ۱۰۷۵/۶۲)
- زاهد کشوری بدم واعظ منبری بدم ... (ص ۸/۶۲۴-۹)
- زباننا زدست تو رنج اندرم ... (ص ۱۵/۵۴۱)
- زبان که طوطی گویاست با هزار بیان ... (ص ۲/۳۵۱-۳)
- زبس دعا که بکردم دعا شدست وجودم ... (ص ۱۲/۴۰۸-۱۳ ؛ دیوان کبیر ، ج ۲ ، ص ۹۴۷۰/۲۰۴)
- زکیما عجب آیند که زر کند مسر را ... (ص ۱۰/۱۴۳ ، ۱۳-۱۲/۴۷۶ ؛ دیوان کبیر ، ج ۲ ، ص ۹۵۳۰/۲۰۷)
- زندگانی صدر عالی باذ ... (ص ۷۰۲-۷۰۳/۱۶-۱۷ ، ۱-۵ ؛ دیوان کبیر ، ج ۲ ص ۱۰۳۶۰/۲۵۰-۱۰۳۶۶)
- زهر دو عالم پهلوی خود تهی کردم ... (ص ۲/۲۵۱)
- ژرف دریا کز نو گهر زاید ... (ص ۱۷/۶۰۰)
- سایه یار به که ذکر خدا (... ص ۲/۵۲۳)
- ساقی جان خوب رو باذه دهد سبوسبو ... (ص ۱۵/۳۵۲-۱۸)
- سخت خوشی چشم بدت دور باذ ... (ص ۳/۴۷۳-۳)
- سخنم خور فرشتست من اگر سخن نگویم ... (ص ۱۰/۵۵۷-۱۱)
- مرقدم کردیم و آخر سوی جیخون تاختیم ... (ص ۸/۳۸۲-۱۱ ؛ دیوان کبیر ، ج ۳ ، ص ۱۶۶۹۳/۲۸۷)
- سرک برآستان نه همچو مسمار ... (ص ۵/۸۶۵)

شاهها کمر و تاج و نگین می بخشی ... (ص ۵/۸۵۷-۶؛ رباعیات چلبی عارف، ص ۷۹/۱۰۵)

شراب داذ خدا مر مرا ترا سرکا ... (ص ۷-۶/۹۱۳)

شصت فرسنگ از سخن بگریز ... (ص ۱۸/۴۱۴)

شکم نمی شو و نال همچو نی بنیاز ... (ص ۱۸/۵۳۲)

شمس تبریز خود بهانه ست ... (ص ۷۰۰؛ دیوان کبیر، ج ۳، ص ۱۶۵۳۳/۲۷۸)

شمس تبریزی توئی واقف اسرار رسول ... (ص ۳-۲/۶۱۵؛ دیوان کبیر، ج ۲، ص ۸۲۹۲/۱۴۳)

شمس تبریزی که شاه دلبرست ... (ص ۱۴/۱۰۲)

شمس تبریزی که گمаш بر سر ارواح بود ... (ص ۱۲-۱۱/۴۶۷؛ ۸-۷/۶۴۴)

شیخ ما از عون باری بافرست ... (ص ۱۴-۱۳/۹۴۰)

صلا یا ایها العشاق کان مهر و نگار آمد ... (ص ۱۶-۱۵/۴۸۸؛ دیوان کبیر، ج ۲، ص ۶۱۳۵/۳۱)

صورت او چون عصا و باطن او ازدها ... (ص ۱۹-۱۶/۷۶۲؛ صورت را برون کنم پیش شهنشهی شوم ... (ص ۷-۴/۸۱۷)

طبل غزا کوفتند این دم پیدا شود ... (ص ۲۰/۹۵۲)

طفل جان را شیر ده ما را زگریش و رهان ... (ص ۱۱/۷۴۳؛ دیوان کبیر، ج ۱، ص ۱۶۲۶/۹۲)

عارف چلبی که رست از قید جهات ... (ص ۱۳-۱۰/۹۷۳؛ از رباعیات احمد افلاکی)

عارف چلبی که کفو و همتاش نبوذ ... (ص ۹۷۳/۱۵-۱۸؛ از رباعیات، احمد افلاکی)

عاشقانت بر تو تحفه اگر جان آرند ... (ص ۶۵۷/۱۸-۱۹)
عروس حضرت قرآن نقاب آنگه بر اندازد ... (ص ۹/۱۰-۱۰، ۷-۶/۷۶۸)

عشق بوی مشک دارد زان سبب رسوا شود ... (ص ۷/۶۹۴)
عشق دیوانه است ما دیوانه دیوانه ایم ... (ص ۴۶۷/۱۴-۱۵، دیوان کبیر، ج ۳، ص ۲۷۸/۲۱۶۹۱)

عشق گزین عشق که گردی گزین ... (ص ۲/۲۲۰)
عشاق قدم چو در ره نیست نهند ... (ص ۸۵۲/۴-۵؛ رباعیات چلبی عارف، ص ۳۸/۱۱۵)
عشقی دارم پاکتر از آب زلال ... (ص ۸۶۱/۱۷-۱۸؛ رباعیات مولانا، ص ۱۹۸)

عشقی نه باندازه ما در سر ماست ... (ص ۸۷۹/۶-۹؛ رباعیات مولانا، ص ۶۴)

عطارد وار دفتر باره بوذم ... (ص ۸۸/۵-۶؛ دیوان کبیر، ج ۳، ص ۲۳۶/۱۵۷۷۱-۱۵۷۷۲)

علم کز تو ترا بنستاند ... (ص ۶۵۰/۱۳)
عیسی مست را زر کند و رزربوذ گوهر کند ... (ص ۱۹۳/۱۲-۱۳)

غافل منشین که این زمانیت عزیز ... (ص ۹۲۳/۱۵-۱۷)
غایت غیرت حجاب دوست شد ... (ص ۸۷۳/۱۳)

فراز کنگره کبریاش مردانند ... (ص ۱۴۱/۹)

فراءوشم مکن یارب ز رحمت ... (ص ۳/۵)
 فریدون فرخ فرشته نبوذ ... (ص ۵/۸۱۵ - ۴) ؛ مکتوبات مولانا،
 (ص ۱۲۶)

قارون هلاك شد كه چهل خانه گنج داشت ... (ص ۱۵-۱۴/۵۴)
 گلستان سعدی، (ص ۴۱)

قدر غم گر چشم سر بگریستی ... (ص ۱۵-۱۳ / ۶۸۵)
 قاشی کان تو نبوذ برون انداز از خانه ... (ص ۱۹-۱۸ / ۳۸۹)

کار او کن فیکونست نه موقوف علیل ... (ص ۲ / ۱۰۱)
 کاش آن روز که در پای تو شد خار اجل ... (ص ۹-۶/۳۵۴)
 گلستان سعدی، (ص ۱۴۷)

کافر صد ساله اگر بیندت (ص ۲/۱۴۰)
 کامل صفتی راه فنا می پیمود ... (ص ۷-۶/۴۲۲) ؛ رباعیات مولانا
 (ص ۱۳۵)

کدام شربت نوشید پوره ادهم ... (ص ۷-۴/۳۵۲) ؛ دیوان کبیر ؛
 ج ۳ ، ص ۱۲۰۲۱-۱۲۰۲۰/۳۴
 کرده آماس زایستادن شب پای رسول ... (ص ۱۸-۱۷/۱۹۹-۱۹۸)
 ۲-۱ ، ۱۰-۹/۶۶۴

کسی که نوبت الفقر فخری زد جانش ... (ص ۱۴/۱۳) ؛ دیوان
 کبیر ، ۱ ، ص ۲۵۲۷/۱۴۰

کشا کشهاست در جانم کشنده کیست می دانم ... (ص ۳۹۶/
 ۵-۴ ، ۵-۴/۵۶۱)

کعبه طواف می کند بر سر کوی یک بقی (ص ۱۵-۲/۸۹)

کو دیزه که در غم تو نمناک نشد ... (ص ۵۹۵/۱۰-۱۱)
 کور نیم لیک مرا کیمیاست ... (ص ۱۲۹/۱۲)
 که گفت آن زنده جاوید ببرد ... (ص ۶۸۷/۲-۵)
 که گفت که روح عشق انگیز ببرد ... (ص ۶۸۷/۸-۱۱)
 کیمیا داری که تبدیلت کنی ... (ص ۴۸۰/۱۷)
 کیمیای سعادت همه اند ... (ص ۹۴۴/۱۳-۱۴)
 گر آخر آمد عشق تو گردد ز اولها فزون ... (ص ۷۵۵/۵-۶)
 گر باغ ازو واقف بذی از شاخ ترخون آمزی ... (ص ۸۲۸/۵-۶)
 گر برتن من زبان شود هر موئی ... (ص ۶۲۲/۱۵)
 گر برکاری چرا چنین بی کاری ... (ص ۶۹۱/۱۷-۱۸)
 گر بماند عاشقی از کاروان ... (ص ۲۶۵/۷)
 گر بی برگی بمرگ مالذ گوشم ... (ص ۲۸۴/۵)
 گر پای بر آرزو نهادی یکچند ... (ص ۵۳۹/۱۷ ، ۵۴۰/۱۱)
 گر ترا گوشه‌یست بشنو و ر بوذ چشم بین ... (ص ۸۹/۲ ، ۹۸۳/۱۴)

گر چنینی و چنانی جان جانی جان جان ... (ص ۲۹۱/۱۳)
 گر خیره سری زنج زند گوی زن ... (ص ۲۷۳/۱۰-۱۱)
 گر راز دارستی بشر ... (ص ۳۸۵/۱۸-۱۹)
 گر رشک و حسد بری برو بر ... (ص ۷۸۸/۶ ؛ دیوان کبیر ، ج ۱ ، ص ۷۴/۱۲۸۲)
 گر شما اخوان صدق و باورید ... (ص ۸۶۳/۲-۳)
 گر لباس قهر پوشد چون شرر بشناشمش ... (ص ۲۳۵/۷-۸ ؛ دیوان کبیر ، ج ۱ ، ص ۲۲۹/۴۱۵۴)

گر مالمقصریم تو بسیار رحمتی ... (ص ۱۸/۲۰۱)
 گرم آمد و عاشقانه وجست و شتاب ... (ص ۸-۵/۱۸۲)
 گر مجال گفت بوذی گفتنیا گفتی ... (ص ۱۵-۱۴/۵)
 گرمؤمنی و شیرین هم مؤمنست مرگت ... (ص ۵-۴/۵۱۷)
 (۱۷-۱۶/۵۸۸)

گر (در) میان عاشق و معشوق کاری رفت رفت ... (ص ۳۶۴؛ دیوان
 کبیر، ج ۲، ص ۷۷۳۸/۱۱۵)
 گر نخسبی شبی ای جان چه شود (ص ۸-۵/۵۴۳؛ دیوان کبیر،
 ج ۲، ص ۸۷۲۹-۸۷۳۰، ۸۷۳۴، ۸۷۳۱)
 گر نه شکستی دل دربان راز ... (ص ۸/۷۴۷)
 گفت الست و تو بگفتی بلا ... (ص ۹/۱۱۷)
 گفت زبان کبر آورد کبرت نیازت را خورذ ... (ص ۱۱-۱۰/۳۵۷)
 گفت لبم ناگهان نام گل و گلستان ... (ص ۱۸-۱۰۳/۱۰۲-۱)
 گفتم چه کنم گفت همین که چه کنم ... (ص ۱۱/۱۷۶؛ دیوان
 سلطان ولد، ص ۵۸۹)

گفتم دو انار بربری گفت برم ... (ص ۱۳-۱۲/۸۲۲)
 گفت مرا دولت نوره مرو رنجه مشو ... (ص ۸-۷/۴۲۱)
 دیوان کبیر، ج ۳، ص ۱۴۷۵۱/۱۸۱
 گل بوذ که اندکی بروبت می ماند ... (ص ۵/۳۳)
 گنج علمی کان عشقی نور فقری ای پسر (ص ۱۲-۱۱/۹۶۴)
 دیوان سلطان ولد، ص ۱۸۵

لعنیاں خسته اند رحمتیان جسته اند ... (ص ۱۳/۹۶۰)

لیک ما را چو بچوئی سوی شاذیها جو ... (ص ۳۱۲/۲-۳، ۸۰۶/۱۴-۱۳)

ما بیغداد جهان جان انا الحق می زذیم ... (ص ۱۴۴/۱۰-۱۱؛ دیوان کبیر، ج ۲، ص ۷۶۷۸/۱۱۲)

ما جان لطیفیم نظر در نایم ... (ص ۸۹۲/۷-۸؛ دیوان سلطان ولد، ص ۵۸۷)

ما خار گلیم براذر گواه باش ... (ص ۸۱۱/۴-۵)

ما را چه ازین قصه که گاو آمد و خر رفت ... (ص ۲۵۶/۱۴-۱۵، ۸۰۰/۱۰-۱۱؛ دیوان کبیر، ج ۱، ص ۱۱۰۲/۶۴)

ما زاده ز ذاتیم سوی ذات می رویم ... (ص ۱۷/۲۵۰، ۱۲/۵۶۲؛ ما عاشق و سرگشته و شیدای دمشق ... (ص ۶۹۸-۶۹۹/۱۸-۱۹،

۱-۴؛ دیوان کبیر، ج ۳، ص ۱۵۷۳۰/۲۳۴، ۱۵۷۳۹-۱۵۷۴۰)

ما قصر چارطاق درین عرصه فنا ... (ص ۱۹-۱۶/۲۴۱)

مبارک باذ بر ما این فریذون ... (ص ۱۳-۲/۸۲۹)

مبارک باذ بر ما این عروسی ... (ص ۱۸-۱۲/۷۲۸)

مبارکی که بوذ در همه عروسیها ... (ص ۱۳-۸/۷۲۰؛ دیوان کبیر،

ج ۱، ص ۲۶۶۵-۲۶۶۰/۱۴۸)

مپسند بکس آنچ بخوذ نپسندی ... (ص ۱۵/۴۴۱)

مخزن انا فتحنا برگشا ... (ص ۲/۳۶۶)

مرا اگر تو ندانی پرس از شبها ... (ص ۱۲/۱۸۲؛ دیوان کبیر،

ج ۱، ص ۲۶۰۶/۱۴۵)

مردان سفر کنند در آفاق همچو دل ... (ص ۱۱/۲۶۳)

- مردانه و مرد زیک باید بوذن .. (ص ۴۶۹ / ۱۱)
- مرغ باغ ملکوتیم نیم از عالم خاک ... (ص ۵۷۰ / ۱۱-۱۲)
- مرگ اگر مرد است آید پیش من ... (ص ۶۴۳ / ۵-۸ دیوان کبیر، ج ۳، ص ۱۴۲ / ۱۴۰۳۵-۱۴۰۳۶)
- مشو تو منکر پاکان بترس از زخم بی باکان ... (ص ۹۰ / ۱۰-۱۱، ۷۶۴ / ۱۶-۱۷)
- مشو نومید از ان جرمی که کردی ... (ص ۱۲۱ / ۴-۵؛ دیوان کبیر، ج ۱، ص ۳۷۵۵ / ۲۰۸-۳۷۵۶)
- مشهور آمد این که من از کیمیا زرمی شود ... (ص ۱۰۱ / ۴-۵)
- مقصود ز عالم آدم آمد ... (ص ۴۸۱ / ۱۵؛ مکتوبات مولانا، ص ۶۶؛ ۱۳۵، ۱۴۷)
- مگر ناگهان آن عنایت رسد ... (ص ۳۸۱ / ۱۰)
- ملک سعادت بر ذ هر که مرا بنده شود ... (ص ۱۸۳ / ۲-۳)
- ملکیست او را زفت و خوش هر گونه می بایدش ... (ص ۹۹ / ۵-۶)
- من از برای مصلحت در حبس دنیا مانده ام ... (ص ۴۱۳ / ۶-۷؛ دیوان کبیر، ج ۳، ص ۱۶۷ / ۱۴۴۹۴)
- منکر اندر غابر و کم باش زار ... (ص ۵۱۵ / ۱۹)
- من خود دانه کز تو خطائی ناید ... (ص ۷۳۴ / ۲؛ مکتوبات مولانا، ص ۱۲؛ ۱۰۴)
- من این ایوان نه تورا نمی دانم نمی دانم ... (ص ۲۶۲ / ۵، ۷-۱۰؛ دیوان کبیر، ج ۳، ص ۲۰۶ / ۱۵۲۱۷، ۱۵۲۳۵، ۱۵۲۴۲)
- من دل بکمی دهم که جانی ارزد ... (ص ۸۰۴ / ۲۰-۲۱)

- من عشق را بدیدم بر کف نهاده جام (ص ۱۹/۴۲۴)
- من نهانی ز جبرئیل امین ... (ص ۲۰/۵۹۹)
- من هم از چشم بند زهر آب دم ... (ص ۱۴/۸۱۰)
- من همچو منی خواهم من نسیمتی خواهم ... (ص ۹-۸/۲۴۲)
- من هیکی بدیدم اسرار عشق در وی ... (ص ۱۱-۱۰/۶۰۲)
- می دود چون گوی زرین آفتاب ... (ص ۱۰/۹۶۶)
- میر شکار من که مرا کرده شکار ... (ص ۳/۸۴۶-۴ ؛ دیوان کبیر ، ج ۳ ، ص ۱۱۸۰۲/۲۲)
- می گریزی هر زمان از کار ما ... (ص ۲۰/۱۷۹)
- نامت بمانا تا ابد ای جان ما روشن بتو ... (ص ۵/۱۹۷)
- نجس در جوی ما آب زلالست ... (ص ۱۰/۲۱۲ ؛ دیوان کبیر ، ج ۱ ، ص ۳۸۱۹/۲۱۱)
- نشاط مردمان از زرو سیمست ... (ص ۱۹-۱۸/۷۸۹)
- نشانت که جویذ که تو بی نشانی ... (ص ۱۲/۵۹۸)
- نگفتمت مرو آنجا که آشنات منم ... (ص ۸/۱۴۸ ؛ دیوان کبیر ، ج ۴ ، ص ۱۸۰۵۷/۵۸)
- نگفتمت مرو آنجا که مبتلات کنند ... (ص ۱۱/۱۴۸ ؛ دیوان کبیر ، ج ۲ ، ص ۹۵۶۶/۲۰۹)
- نوریست میان شعر احمر ... (ص ۸-۲/۲۸۱ ؛ دیوان کبیر ، ج ۲ ، ص ۱۱۱۰۵-۱۱۰۹۹/۲۸۷)
- نه که مستقبل و ماضی گنهی مغفورست ... (ص ۳-۲/۶۶۵)
- نیست در آخر زمان فریاذرس ... (ص ۲۰-۱۶/۷۳۶ ؛ دیوان کبیر ، ج ۳ ، ص ۱۲۸۷۹-۱۲۸۷۵/۸۰)

نیست عزرائیل را بر عاشقان دست ورهی ... (ص ۱۵/۵۹۱-۱۶؛
دیوان کبیر، ج ۲، ص ۷۶۳۸/۱۰۹)

نیستم همچو شانه جله زبان ... (ص ۱۲/۵۲۹-۱۳)

ولد را نیست علم و فی ولایت ... (ص ۱۲/۸۱۶؛ دیوان سلطان
ولد، ص ۱۰۴۳۴/۴۹۹)

هذیان که گفت دشمن بدرون دل شنیدم .. (ص ۳۳۹-۳۴۰/
۱۸-۱۹، ۱-۴)

هر آنچ او بفرماید مسمنا و اطعنا گو ... (ص ۲/۹۵۵-۳)

هر جاکه نشان زخم عشق است ... (ص ۲/۵۸۷-۳)

هر چه اندر آینه بیند جوان ... (ص ۱۰/۴۶)

هر چه گفتند در اوصاف کمالیت تو ... (ص ۴/۱۴۵-۵)

هر روز من آذینه وین خطبه من دایم ... (ص ۱۴/۹۲۳-۱۷)

هر کرا اسرار کار آموختند ... (ص ۴/۷۹۵؛ معارف بهاء ولد،
ص ۲۲۳)

هر کشته که دست صبر چالاکش کرد ... (ص ۹/۹۲۰-۱۳)

هم کسی باید که داند بر کسان بگریسته ... (ص ۹/۸۰۷)

هر که برات حفظ ما دارد در زه قبا ... (ص ۵-۴/۹۵۰؛ مکتوبات
مولانا، ص ۱۵۰)

هر که کر جنب پیش جنبش ... (ص ۱۷/۹۵۱)

هر که پالایق گلیم کشد ... (ص ۱۹/۹۹۰)

هرگز خطا نکرد خدنگ اشارت (ص ۱۱/۹۵۶)

هر گه که در آینه بتابد خورشید ... (ص ۱۲/۵۱۳)

هر لطف که بنائی در سایه آن آئی ... (ص ۱۷/۵۰۲ - ۲۰)
 هر نفس آواز عشق می رسد از چپ و راست ... (ص ۱۴/۲۶۶ -
 ۱۵، ۲/۹۶۷ - ۵؛ دیوان کبیر، ج ۱، ص ۴۹۱۱/۲۶۹ - ۴۹۱۲)
 هزاران مجلس است آن سو و این مجلس از آن سوتر ... (ص
 ۲/۵۹۹ - ۳)

هزار سال بباید که تاباغ هنر ... (ص ۱۵/۵۷ - ۱۶)
 هست شد این جمله وجود از عدم ... (ص ۱۴/۵۸۹ - ۱۵)
 هفتاد و دو ملت شنود سر خود از ما ... (ص ۱۶/۵۹۲ - ۱۷)
 همنشین تو از تو به باید ... (ص ۹/۶۶۶)
 همنشینی مقبلان چون کیمیاست ... (ص ۴/۴۳۴)
 هیچ می دانی چه می گویند رباب ... (ص ۱۸/۲۶۷؛ دیوان کبیر،
 ج ۱، ص ۳۳۱۸/۱۸۴)

یا دیند دوست یا خیالش (ص ۱۲/۳۱۷)
 یارکار افتاده را یاری هم از یاران رسد (ص ۵/۸۵۹)
 یک ذره آفتاب نماند بروی تو ... (ص ۷/۸۰۶)
 یک نظری بیش نیست آن فقیر ای پسر ... (ص ۱۸-۱۷/۶۵۱)
 (۱۴ - ۱۳/۱۷۰)

یکی جانست در عالم که ننگش آید از صورت ... (ص ۱۲۴۱۱/۵۸۳)
 ؛ دیوان کبیر، ج ۲، ص ۶۱۲۲/۳۱ * *
 یکی گنجی پدید آمد در آن دکان زرکوبی ... (ص ۱۹-۱۸/۴۲۹)
 (۱۵ - ۱۴/۷۱۰)

یکی ماهی می بینم برون از دینده در دینده ... (ص ۳-۲/۳۶۵)

ابیات مثنوی*

آفتاب آفتابند اولیا ... (ص ۱۳/۹۶۶)
آنک او بیدار بیند خواب خوش ... (ص ۶/۴۹۵)
آن همه جهد و طلب نه از بیم بود ... (ص ۸/۱۹۹)
اصطلاحات نیست مر ابدال را ... (ص ۱۴/۲۲۱)
اندرین ره دان که لا انساب شد ... (ص ۱۸/۲۵۴)
او نفس خواهد ز باران پاکتر ... (ص ۴/۷۴۷)
ای برادر بی نهایت در گهیت ... (ص ۶/۳۵۹ ، ۱۶/۴۳۹)
ای که شیران مر سگانش را غلام ... (ص ۳-۲/۹۴۲)

باده از ما مست شد فی ما ازو (ص ۱۳/۸۸۶)
با که گویم چون ندارد گوش جان ... (ص ۱۰/۵۴۹)
بر دلش گر تافتی گفت لبش ... (ص ۱۷/۴۰۹)
بعد ازین جان ودل و درگاه دوست ... (ص ۱۵/۹۲۹)

پیشه* مردی زحق آموختیم ... (ص ۱۲/۵۷۲)

تا توانی ای حکیم هندسه ... (ص ۱۶/۸۵۴)
تا دهن دوغم نخواهم انگبین (ص ۱۰/۲۸۴)
تا زجود اولیا یابی وجود ... (ص ۱۴/۸۶۵)
تا نگردي پاک دل چو جبرئیل ... (ص ۱۵/۲۸۲)

جز که تسلیم و رضا کو چاره* ... (ص ۲/۶۸۵)

---

* فهرست ابیاتی که در چاهای موجود مثنوی نیست و بعضی از آنها در مفتاح با اشتباه شماره قید گردیده است

جز نیاز و بندگی واضطرار ... (ص ۱۱/۶۸۲)
 جهد کن بی پرده دیدن نور را ... (ص ۱۳/۱۸۷)

چون بیابی صحبت صدایق را ... (ص ۴/۹۲۴)
 چون سگهان را اینچنین نعمت نهند ... (ص ۷/۹۴۳)
 چون عنایات بوذ جان را پناه ... (ص ۱۴/۹۲۹)
 چون معیت با همه است الله را ... (ص ۱۳/۵۱۴)
 چونک اغلب بند بزند و نا پسند ... (ص ۵/۱۵۷)
 چونک در عهد خدا کردی وفا ... (ص ۳/۹۴۹)

خاص آن آواز خود از شه بوذ ... (ص ۳/۴۷۱)
 خاک و باد و آب و آتش بنده اند ... (ص ۱۳/۸۸۴)

دردل هرامتی کز حق مزه‌ست ... (ص ۷/۸۶۹)
 دیدن ایشان شما را کیمیاست ... (ص ۱۱/۱۹۳)

رحمة الله آن عمل را در وفا ... (ص ۳/۲۸۵)
 رفت آن سلطان معنی بی فتور ... (ص ۵/۵۹۶)

زانک شاکر را زیادت وعده است ... (ص ۱۴/۴۵۲ ، ۱۰/۱۵۸)

شمس تبریزی که شاه و دلبرست ... (ص ۱۴/۱۰۲)

صاحب وحیست درخود صد جهان ... (ص ۱۸/۸۵۴ - ۱۹)
 صد بیابان ز آن سوی جرص و حسد ... (ص ۸/۸۶۶ - ۹)

عفو فرما بر قصور فهمها ... (ص ۱۰/۷۱۷)
 عمرها بایند مرا چون عمر نوح ... (ص ۸/۹۹۲)

- کار تقوی دارد و زهد و صلاح ... (ص ۱۰/۲۵۵)
- گر خوری یک بار از آن مأکول نور ... (ص ۱۱/۲۴۱ ، ۹/۴۸۸)
- گر غلام هندوئی آرد وفا ... (ص ۱۱/۳۹۴)
- گر فلاتون را رسد زین گون جنون ... (ص ۲/۹۰)
- گر نخواستی خدمت ابنای جنس ... (ص ۱۲/۲۸۳)
- گفت پیغامبر شما جزو منیند ... (ص ۹/۷۱۲)
- مردی آن مردیست فی ریش و ذکر ... (ص ۱۵/۳۰۱)
- معجزه مومی و احمد را نگر ... (ص ۱۶/۲۴۳)
- نفس را هیل تا بگریزد زار زار ... (ص ۳/۰۷ ، ۶/۱۲۷)
- نیست ممکن در میان خاص و عام ... (ص ۶/۷۸۲)
- واسطه بهر دلیلت و بیان ... (ص ۱۳/۷۷۶)
- هر پیمبر اندرین راه درست ... (ص ۱۹/۴۸)
- هر چه اندر آینه بیند جوان ... (ص ۱۰/۴۶)
- هر چه خواهند اولیا آن میشود ... (ص ۶/۹۰۴)
- هر شکار و هر کراماتی که هست ... (ص ۴/۸۷۲)
- هر که او یَنْظُرُ بنور الله شد ... (ص ۱۳/۲۴۰)
- هر که باشد از زنا و زانیان ... (ص ۵/۱۹۰)
- هر که بر هستی حق جوید دلیل ... (ص ۱۸/۲۸۱)
- هست شد این جمله وجود از عدم ... (ص ۱۴/۵۸۹)

فهرست ابیات تازی

- أَحِبُّ لِحُبِّهَا السُّودَانَ حَتَّى ... (ص ۱۳/۳۱۶)
- أَحْسِنُ إِلَى النَّاسِ تَسْتَعْبِدُ قُلُوبَهُمْ ... (۱۲/۸۰)
- إِذَا كُنْتَ يَا صَاحِبَ مُسْتَتَرِبًا ... (ص ۱۴/۶۶۱)
- أَلَا فَاقْتُلُوا أَنْفُسَ الْخَبِيثِ وَبَادِرُوا ... (ص ۱۸-۱۷/۵۶۴)
- إِنْ تَكُنْ فَظًّا غَلِيظًا لَمْ يَكُنْ أَمْرُكَ نَافِذَ ... (ص ۱۰-۹/۵۲۲)
- إِنْ كَانَ لَا يَرْجُوكَ إِلَّا مُحْسِنٌ ... (ص ۱۱-۱۰/۵۲۳)
- إِنَّ الْكَلَامَ لَنَفِي الْفُؤَادِ وَإِنَّمَا ... (ص ۱۰/۲۹۱)
- بَلَغَ الْعُلَى بِكَمَالِهِ ... (ص ۱۴-۱۳/۳ ؛ گلستان سعدی ، ص ۳)
- بَيْنَ الْفَخَذَيْنِ نِصْفَ دَانِقٍ ... (ص ۱۱-۱۰/۱۰۹)
- تَبَارَكَ مَنْ أَجْرَى الْأُمُورَ بِحُكْمِهِ ... (ص ۸-۷/۳)
- تَجْرَى أَلْرِيَّاحُ بِمَا لَا تَشْتَهِي السُّفُنُ ... (ص ۱۶/۵۷۲ ؛ دیوان
ابی الطیب المتنبی ، ج ۴ ، ص ۲۳۶)
- تَعْصِي الْإِلَهِ وَأَنْتَ تَظْهَرُ حُبَّهُ ... (ص ۱۷-۱۶/۸۰۸)
- حَاشَا كَمِثْلِكَ أَنْ تُقْنِطَ رَاجِيًا ... (ص ۳-۲/۹۰۸)
- خَلَقَ اللَّهُ لِلْحُرُوبِ رِجَالًا ... (ص ۷/۶۹۳)
- الرُّوحُ مِنْ نُورِ عَرْشِ اللَّهِ مَبْدَأُهَا ... (ص ۷-۲/۲۷۳)
- رُوحِي بِرُوحِكَ مَمْزُوجٌ وَمُتَّصِلٌ ... (ص ۱۱-۱۰/۷۳۴)
- مکتوبات مولانا ، ص ۶۰

صار دكामنه وانشق الجبل ... (ص ٣٤٥ / ٢-٣؛ MN ، ج ٣ ، ص ١٦/٣)

عَجَبًا لِلْمُحِبِّ كَيْفَ يَنَام ... (ص ٦/٥٣٠)

فَسَارَ إِلَى الْفِرْدَوْسِ يَبْغِي نَزْلَهُ ... (ص ١٢-١١/٣٢)

فَكُنْ حَدِيثًا حَسَنًا ذَكْرُهُ ... (ص ٢/٥٦٣)

فَمَنْ كَانَ ذَا بُغْضٍ حَسْبَنَاهُ لَمْ يَكُنْ ... (ص ١٩-١٨/٩٨٠)

فَنَفَقَتِي بِهِ عَنَّا وَتَبَقَى بِهِ لِي ... (ص ١٥/٥٢٦)

فِي الْمَهْدِ يَنْطَلِقُ عَنْ سَعَادَةِ جَدِّهِ ... (ص ١٥-١٤/٨٣٠)

قَدْ اسْتَوَى بِشِيرٍ عَلَى الْعِرَاقِ ... (ص ٢٠/٦٦٣)

كَحِمَارِ السَّوْءِ إِنْ أَشْبَعْتَهُ ... (ص ٢/١١٥)

كَمَا قَالَ الْحَكِيمُ فَذَا صَوَابٌ ... (ص ١٢/٤٦٦)

لِكُلِّ جُنُونٍ بَعْدَ حِينٍ إِفَاقَةٌ ... (ص ١٤/٦٠٦)

لَوْ كَانَ فِينَا لَيْلًا لَوْهَةٌ صُورَةٌ ... (ص ١٣/٣٦٠)

لَمَوْلَايَ خَدٌّ مُدْهِشٌ حُسْنُ يَوْسُفَ ... (ص ٨-٥/٦١٦)

مَاذَا الْفِرَاقُ فِرَاقُ آلِوَامِقِ الْكَمَدِ ... (ص ١٨/٧٣٣؛ مكتوبات مولانا ، ص ١٢)

وَعَيْنُ الرِّضَا عَنْ كُلِّ عَيْبٍ كَلِيلَةٌ ... (ص ٨-٧/٣١٤)

وَكُلُّ مَلِيحٍ حُسْنُهُ مِنْ جَمَالِهِ ... (ص ١١-١٠/٧٣٧)

وَمَا الْحُسْنُ إِلَّا وَاحِدٌ غَيْرُ أَنَّهُ ... (ص ٦/٢٣٦)

يَقْنَى الْكَلَامُ رَكَلَتِ الْأَقْلَامُ ... (ص ١٧/٨٠٩)

يَقْنَى الْكَلَامُ وَلَا يُحِيطُ بِوَصْفِهِ ... (ص ١٣-١٢/٦٢٢)

فهرست کلمات و تعبیرات مربوط به مصطلحات صوفیه
و زندگانی اجتماعی و سیاسی و اقتصادی

آب حیات ۷۴۱	آسیاب ۳۷۱ ۸۷۶
آبریز ۴۶۹	آسیابان ۳۷۱
آب گرم ۷۵۹	آفتاب تموز معنوی ۴۴۲
آبلوج ۱۸۰ ۱۸۱	آفت شهرت ۱۹۲ ۲۲۶
آثار ۳۲۶ ۳۵۷ ۳۶۴	آلات حرب ۳۰۳
آخر زمانیان ۲۶۶ ۲۶۸	آلات مطبخ ۷۲۷
آداب ظاهر و باطن ۵۲۴	آل حق ۷۵۸
آرد جو ۵۷۰	آن ۴۵۱
آزاد ۷۹۱	آئین سماع ۴۹۷، ر. ک به سماع
آزادگان ۸۵۶ ۱۸۰	آئینه ۵۱۳ ۵۲۶ ۵۸۸ ۶۳۱
آزاد مرد ۴۰۱	۶۳۲ ۶۹۲ ۷۳۶ ۷۵۹
آزاده ۶۵	آئینه دار ۱۴۱ ۴۱۲ ۹۳۰
آزادگان ۱۸۰ ۸۵۶	
آزاد مرد ۴۰۱	ائمه ۱۸ ۱۶۷ ۳۲۷ ۳۳۲ ۵۸۶
آزاده ۶۵	۶۲۰ ۶۸۰ ۷۶۲ ۱۰۱۵ ۱۰۳۸،
آزادی ۲۸۴ ۴۴۵ ۶۵۷ ۸۲۲	ر. ک به امام
آستان ۷۳۸	اباحت ۲۷۶ ۹۱۸ ۹۹۱
آستانه ۳۴۱	ابدال ۴ ۱۹۳ ۲۲۱ ۳۳۳ ۴۱۹
آسمان چهارم ۶۴۲	۴۴۶ ۵۴۴ ۵۴۸ ۶۰۵ ۶۱۵
آسمان نهم ۵۹۸	۶۳۵ ۷۰۴ ۷۲۵ ۷۸۸ ۸۷۲
آسودنگاه ۲۷۷	۹۱۵ ۹۶۸

٨١٢ ٧٥٥ ٦٩٤ ٦٤٧ ٥٥٨	٩٠١ ٨٨٤ ٨٥٥ ٣٨٥	ابدالان
٩٥٢	١٧٥ ١٣٧ ٩٩ ٩٥ ٣٤	ابرار
٩١٩ ٤٩٤ ٢٥٩ ١٦٧	٣١٠ ٢٧٧ ٢٧١ ٢٣٠ ٢٠٣	أجناس
٤٣٤ ٣٩٣ ٣٩٢ ١٦٥	٥٩٩ ٥٤١ ٥٢٠ ٣٧٨ ٣٣٣	احاديث
٧٦٨ ٦٥٩	١٠٠٠ ٩٩٢ ٩٧٦ ٦٤٥ ٦٠٨	
٥٨٤ ٥٨٣ ٥٨٢	٣٢٩	ابرنج
٤٨٤ ٤٦٩ ٢٩٤ ٧٣	٣٢٩	ابرنج مفلل
٢٧٤	٩٣٨ ٤٧٥	ابريق
٦١٠	٩٤٩ ٩١٣	ابطال
٦٠٣	٩٤٩	ابطال رجال
٣٥١	٥٥٧	ابكار
٢١٢ ١٣٧ ١١٨ ٣٤ ٤	٩٨٤	ابن الوقت
٤٤٨ ٣٩٩ ٣٧٨ ٣٥٥ ٣٤٨	٦١٢	اتا
٧٩٣ ٧٦٧ ٧٤٢ ٦٠٦ ٤٩٥	١٨٠ ١٣٤ ١١٨ ٨٠ ٥٨	اتابك
٩٤٧ ٩١٥ ٨٧٦ ٨٦٥ ٨٦٣	٨٤٨ ٨٤٤ ٤٤٤ ٣٢٨ ٣٠٥	
٩٧٦ ٩٥٣ ٩٥١	٨٤٩	
١١٨	٧١	اتابكي
٦١٠ ٢٩٤	٣٠٥	اتابكيه
٤٩١	٥١٢	اتحاد
٣٥١	٧٥٤ ٧٣٩ ٦٢٧ ١٤	أثاث خانه
٣٠٦	١٠٢٦ ٣٦٣	إجازات
٧٨٦ ٦٦٢	١٠٧٦ ٨٨٨	إجتهاد
٤٣٩ ٤٣٠ ٣٨٧	٤١ ١٠	إجتهادات
٧٩٠ ٧٥١	١٢١ ١٠٥ ٧٩ ٣٠	إجلاس
١٤٦ ٦٧	٥٠٥ ٣٠٥ ٢١٥ ١٤٦ ١٣٥	

۵۵۶ ۵۴۴ ۵۴۳ ۴۶۱ ۳۹۰	۱۸۰ ۱۴۶ ۸۶ ۵۳ ۹	إخلاص
۷۵۵ ۷۳۷ ۶۷۳ ۶۱۳-۶۱۱	۳۸۶ ۳۸۱ ۳۶۳ ۳۴۷ ۱۸۱	
۸۳۹ ۸۳۸ ۸۲۳ ۷۵۸ ۷۵۷	۴۳۳ ۴۲۹ ۴۲۲ ۴۰۰ ۳۹۱	
۸۶۳ ۸۵۹ ۸۵۶ ۸۵۵ ۸۴۰	۴۷۳ ۴۶۶ ۴۶۱ ۴۴۶ ۴۳۵	
۹۰۸ ۸۹۳ ۸۹۲ ۸۹۰ ۸۸۸	۵۶۱ ۵۴۳ ۵۴۱ ۵۱۲ ۵۰۳	
۱۰۳۱ ۹۵۸ ۹۵۶ ۹۲۱	۶۳۷ ۶۲۵ ۶۱۳ ۶۱۰ ۵۶۶	
۲۳۹ ۱۵۰ ۱۴۰ ۱۳۷ ۴	۷۵۴ ۷۴۹ ۶۹۶ ۶۹۴ ۶۷۰	أخيار ۴
۳۶۶ ۳۵۱ ۳۲۶ ۳۰۵ ۲۷۴	۷۹۵ ۷۹۲ ۷۸۶ ۷۸۳ ۷۷۳	
۵۹۹ ۵۵۷ ۴۹۵ ۴۶۹ ۴۵۱	۹۱۷ ۹۰۵ ۸۱۲ ۸۰۹ ۷۹۷	
۱۰۰۰ ۹۰۳ ۷۵۴ ۷۲۲ ۶۳۷	۹۷۵ ۹۶۲ ۹۳۵ ۹۲۴	
۷۵۵ ۷۳۸ ۲۹۸ ۲۱۵	۶۷۹	إخلاص پنهانی
۸۵۵	۵۶۲	إخلاف
أدبا ۶۹۳ ، ر.ك. به ادیب	۲۰۸	إخلاق
۵۱۵ ۴۳۹ ۴۳۸	۲۷۰ ۱۹۲	إخلاق ذمیمه
۷۰۷	۳۳۰ ۳۲۶ ۲۵۸ ۱۸۹	إخوان
۴۳۹	۷۵۴ ۶۲۲ ۶۰۷ ۴۸۴ ۴۴۱	
۵۱۶	۱۰۱۴ ۹۶۲ ۹۳۰ ۸۶۳	
۳۳۷	۸۲۳	إخوان سریرت
۹۶۴ ۵۲۰	۴۸۲ ۱۴۰ ۵۹	إخوان صفا
أذواق ۶۰۲ ۷۷۸ ، ر.ك. به	۹۹۹ ۹۴۷ ۶۲۷ ۶۰۰ ۴۸۳	
ذوق	۲۸۷	إخوان عبر
۱۲۸ ۱۰۴ ۸۲ ۷۹ ۶۰	۴	إخوان نور
۳۲۶ ۲۶۵ ۲۱۰ ۱۸۰ ۱۷۲	۵۹۵	إخوان وفا
۳۶۳ ۳۵۲ ۳۴۶ ۳۳۴ ۳۳۱	۶۰۱	إخوان وقت
۶۱۳ ۶۱۱ ۶۰۵ ۵۱۰ ۴۵۱	۲۷۶ ۲۲۵ ۱۷۳ ۳۶-۳۵	أخی

ارواح غیبی ۷۷۲	۷۷۰ ۷۰۷ ۷۰۵ ۶۴۱ ۶۲۵
إزار ۶۰۲	۸۹۵ ۸۷۴ ۸۴۸ ۸۰۳ ۷۹۸
أسالیب ۳۸۱	۹۴۶ ۹۴۱ ۹۳۹ ۹۲۶ ۹۱۵
أسانید ۳۴۹	۹۶۲ ۹۵۱
أساطین دین ۱۸۱	ارباب بصیرت ۶۹۴
أسباب ۱۵۷ ۱۵۸ ۱۶۰ ۱۶۷	ارباب تصوف ۲۲۴ ۲۷۶ ۵۴۸
۱۷۸ ۱۷۹ ۱۸۲ ۱۹۹ ۲۰۵	۸۲۴ ۹۵۸ ۹۶۲
۲۵۸ ۲۷۱ ۲۷۷ ۳۰۳ ۳۲۳	ارباب تمکّن ۵۴۸
۳۴۶ ۴۴۱ ۴۶۱ ۳۹۳ ۵۲۹	ارباب حاجات ۹۷
۶۱۱ ۷۲۶ ۷۵۱ ۷۳۸ ۷۹۱	ارباب حال ۷۱۶
۸۹۳ ۹۳۱ ۹۳۲	ارباب خیر ۴۳
اسب تازی ۷۱۳ ۹۴۶	ارباب علم ۱۰۵ ۱۰۸
استاذ ۵۵۹ ۶۷۳ ۸۹۳	ارباب فتوت ۳۰ ۱۱۸ ۵۴۳
استاذ الدار ۸۰۵	۶۹۷ ۷۱۶ ۷۳۸
استاذ المدرّسین ۲۱۱	ارباب قلم ۲۸ ۱۰۸
استاذ سرای خاص ۴۳	ارباب مذاهب ۸۹
استاذ السلاطین ۵۲۰ ۷۲۶	ارتفاع برکت ۴۹۳
استاذ الفضلا ۳۵۳	ارکان ۶۸ ۱۱۹ ۲۲۴
إستدراج ۵۰۶	ارکان دولت ۵۰ ۶۸ ۱۱۹ ۲۵۲
إستدلالیان ۶۴۸	۴۹۹ ۶۰۹ ۶۰۷
إستسقاء ۴۹۱ ۵۶۰ ۶۱۹ ۷۴۸	ارمغان ۷۳ ۹۲ ۹۶ ۱۳۲ ۱۴۳
۷۹۵ ۸۶۹	۲۶۷ ۴۶۳ ۴۹۰ ۵۴۷ ۶۰۹
إستغراق ۸۵ ۱۷۱ ۲۴۶ ۲۹۳	ارواح ۶۸ ۸۸ ۱۴۳
۲۹۹ ۳۲۵ ۳۲۸ ۳۳۶ ۳۷۶	ارواح سفلی ۶۸۸
۴۹۹ ۶۰۲ ۶۱۸ ۶۲۳ ۶۵۰	ارواح علوی ۶۸۸

اسرار الواح ۸۸	۸۷۳	۸۵۷	۷۹۶	۶۹۸	۶۹۰
اسرار الیقین ۷۸۴					۹۰۰
اسفهلار ۴۰۳ ۴۵۳ ۹۱۸					استفتاء ۱۰۲۰
۱۰۲۶					استنشق ۱۰۲۵
اسکره ۱۸۱					استون ۳۸۸
اسکندرانی ۴۷۴	۸۸	۸۳	۷۲	۶۳	۵۲ ۴۴ ۴۴
اسلاف ۵۶۲ ۷۳۷	۱۳۸	۱۳۷	۱۳۳	۱۱۸	۹۱
اسم اعظم ۴۷۱ ۴۷۲ ۷۸۹	۲۲۰	۲۱۲	۲۰۷	۱۹۶	۱۶۰
۹۰۰ ۱۰۲۷	۲۴۴	۲۳۷	۲۳۲	۲۲۲	۲۲۱
اسمای حسنی ۷۸۷	۳۰۴	۲۹۴	۲۹۱	۲۸۶	۲۸۵
اسمای قدسی ۶۲۵	۳۶۲	۳۵۰	۳۴۸	۳۲۶	۳۱۰
اسناد ۳۴۹ ۳۵۴	۳۷۳	۳۶۹	۳۶۶	۳۶۵	۳۶۴
اشتهار ۲۲۶	۴۴۸	۴۱۹	۴۱۴	۴۰۹	۳۷۹
اشرار ۱۳۸ ۲۲۰ ۴۵۶ ۷۹۴	۴۷۵	۴۷۰	۴۵۸	۴۵۶	۴۵۳
اشراف ۷۷۷ ۱۰۰۰	۴۹۶	۴۹۰	۴۸۸	۴۸۳	۴۸۲
اشکال غیبی ۷۳	۶۰۱	۶۰۰	۵۹۹	۵۵۷	۵۲۰
اشواق ۷۷۸	۶۴۲	۶۳۰	۶۲۵	۶۱۴	۶۰۵
اصحاب ۶۸ ۷۵ ۱۰۲ ۱۰۵	۷۱۸	۷۰۴	۶۸۸	۶۸۱	۶۴۳
۱۲۲ ۱۳۳ ۱۳۴ ۱۳۶ ۱۳۹	۷۶۸	۷۴۶	۷۴۰	۷۳۹	۷۲۹
۱۴۱-۱۴۳ ۱۴۹ ۱۵۰ ۱۵۲	۷۹۵	۷۹۴	۷۸۷-۷۸۵		۷۷۲
۱۵۴ ۱۵۶ ۱۵۷ ۱۶۰ ۱۶۳	۸۷۶	۸۳۵	۸۱۸	۸۱۶	۸۰۴
۱۶۹ ۱۷۳ ۱۸۳ ۱۸۵-۱۸۷	۹۵۲	۹۰۷	۸۹۹	۸۹۶	۸۸۴
۱۹۳ ۲۰۲ ۲۰۶ ۲۰۷ ۲۱۰	۱۰۱۳	۹۹۹	۹۶۸	۹۵۵	۹۵۳
۲۱۶ ۲۱۹ ۲۲۲-۲۲۳ ۲۲۷	۱۰۴۲	۱۰۲۷	۱۰۲۰		۱۰۱۴
۲۲۸ ۲۳۲ ۲۳۵ ۲۳۷ ۲۳۹					

٨٨٠ ٨٧٣ ٨٧٠ ٨٦٩ ٨٦٦	٢٦٩ ٢٦٦ ٢٥٦ ٢٥٢ ٢٤٥
٩٠٣ ٩٠٠ ٨٩٦ ٨٩٤ ٨٨٣	٣٠٢ ٣٠٠ ٢٩٢ ٢٨٧ ٢٧١
٩٢٢ ٩١٨-٩١٦ ٩١٤-٩١٢	٣٢٢ ٣١٧ ٣٠٨ ٣٠٤ ٣٠٣
٩٣٧ ٩٣٥ ٩٣٤ ٩٣٠-٩٢٨	٣٣٥-٣٣٣ ٣٣٠ ٣٢٩ ٣٢٤
٩٨١ ٩٥٧ ٩٤٥ ٩٤٣ ٩٤٢	٣٤٨ ٣٤٦ ٣٤٤ ٣٣٩ ٣٣٧
١٠٢٩ ١٠٢٧ ١٠٢٦ ٩٨٧	٣٦٨ ٣٦١ ٣٥٥ ٣٥٣ ٣٥٠
١٠٣٤	٣٨٧ ٣٨٤ ٣٧٧ ٣٧٣ ٣٧٠
اصحاب اخيار ٤٤١	٤٢١ ٤١٧ ٤١٥ ٤٠١ ٣٩٢
اصحاب تضاف ٤٣	٤٦٨ ٤٥٥ ٤٣٨ ٤٣٧ ٤٢٤
اصحاب جلد ٥٦٥	٤٨٢ ٤٨١ ٤٧٧ ٤٧٥ ٤٧١
اصحاب حال ٤٦٠ ٦٩٠	٥٠٤ ٥٠٢ ٤٩٩ ٤٩٦ ٤٩٠
اصحاب حضور ٣١٧	٥٥٨ ٥٤٩ ٥٤٨ ٥٣٠ ٥٢٢
اصحاب حلوى ٢٢٦	٥٨٢ ٥٧٨ ٥٦٩ ٥٦٧ ٥٦٣
اصحاب ديوان ٣٠٨	٦٠٢ ٥٩٩ ٥٩٧ ٥٩٦ ٥٨٩
اصحاب الشمال ٥٣٠ ٥٣١	٦٢٦ ٦٢٢ ٦١٨ ٦١٠ ٦٠٧
اصحاب صحبت ١٣٣	٦٧٧ ٦٧٣ ٦٥٢ ٦٤٥ ٦٢٨
اصحاب علم ٢٨	٧٠٠ ٦٩٤ ٦٨٨ ٦٨٢ ٦٨٠
اصحاب عمل ١٠٥	٧٤٥ ٧٢٥ ٧١٥ ٧٠٦ ٧٠٤
اصحاب كشف ٨٠	٧٦٩ ٧٦١-٧٦٠ ٧٥٧ ٧٤٦
اصحاب نظر ٢٨٧	٧٨٩ ٧٨٧ ٧٨٥ ٧٨٠ ٧٧٢
اصحاب الهدايه ٤٤٣	٨٠٣ ٨٠١ ٧٩٦ ٧٩٢ ٧٩٠
اصحاب يقين ٥٤٣	٨٣٠ ٨٢٩ ٨٢٠ ٨١٦ ٨٠٨
اصحاب اليمين ٥٣٠ ٥٣١	٨٤٣ ٨٤١ ٨٤٠ ٨٣٦-٨٣٤
اصطبل ٩٣	٨٦٥ ٨٥٨-٨٥٦ ٨٥١ ٨٤٥

اصطلاح ۷۰۶	أفلاج ۶۸۵
اصفاد ۶۰۷	إفلاس ۳۴۱
اصول ۸۴ ۲۹۵ ۵۵۹	أفلاکیان ۶۷
اصولین ۱۶۶	افندی ۷۲۱ ۱۰۱۷
اصفیاء ۶۶۱ ۹۹۲ ۹۹۹	افندی بوله ۹۹۵
اطباء ۱۲۴ ۳۲۹ ۴۲۶ ۵۳۲ ،	اقبال ۱۶۸
ر. کث به طبیب ۷۱۷ ۷۳۶	اقطاب ۹۲ ۱۰۲ ۱۷۸ ۳۳۳
۸۷۴ ۹۱۷	۶۱۵ ۶۹۵ ۷۷۷ ۸۲۶ ۸۲۸
اطلس ۴۰۷	۸۸۴ ۹۱۲
اعاظم ۱۴۳	اقایم ، اقالیم ۱۱۸ ۲۶۷ ۲۸۷
اعتراض مقلدانه ۹۰۹	۳۳۲ ۱۰۱۰
اعتکاف ۱۱۹	اکابر ۵۹ ۶۸ ۸۱ ۱۱۸ - ۱۲۰
اعراض ۱۶۷	۱۲۲ ۱۲۷ ۱۳۳ ۱۴۷ ۱۵۶
اعزّه ۱۸۳	۱۶۴ ۱۷۹ ۱۸۳ ۲۰۹ ۲۱۵
اعشار ۱۹	۲۲۱ ۲۲۶ ۲۳۶ ۲۵۹ ۲۶۰
اعیان ۱۵۱ ۱۶۹ ۱۷۲ ۲۱۵	۲۸۴ ۲۸۷ ۳۰۵ ۳۱۵ ۳۱۸
۲۳۶ ۲۵۹ ۳۱۸ ۳۵۸ ۶۱۲	۳۱۹ ۳۲۱ ۳۲۲ ۳۲۷ ۳۳۴
۶۴۸ ۶۹۹ ۷۰۷ ۸۶۶ ۸۹۴	۳۳۸ ۳۳۹ ۳۵۴ ۳۵۸ ۳۹۰
۹۳۴ ۹۷۷	۴۰۳ ۴۱۷ ۴۲۳ ۴۳۲ ۴۵۱
أغلال ۶۰۷ ۷۶۶	۴۶۸ ۴۷۳ ۴۹۰ ۴۹۲ ۵۰۰
أغانی ۱۰۱۰	۵۲۸ ۵۴۳ ۵۵۹ ۵۶۵ ۵۷۸
أفاضل ۱۰۷ ۱۴۳ ۵۴۸	۵۸۱ ۵۹۲ ۵۹۳ ۵۹۷ ۶۰۱
إفتقار ۶۶۳	۶۱۲ ۶۱۳ ۶۲۰ ۶۵۲ ۶۷۶
أفراد ۱۳۳ ۶۱۵ ۸۸۴	۶۹۴ ۶۹۷ ۷۰۹ ۷۱۶ ۷۳۸

١٣٥ إمالة	٧٧٩ ٧٦٩ ٧٦١ ٧٥٧ ٧٤٦
٥٤٨ ٤٤٢ ٣٨٤ ٣٢٥ ٦١ امام	٨٦٠ ٨٣٨ ٨٢٨ ٨١١ ٧٩٥
٧٨٤ ٦٢٥ ٥٩٢ ٥٨٧ ٥٧٠	٩٣٤ ٩٠٢ ٨٩٤ ٨٦٤ ٨٦١
٩١٢ امام اقطاب	١٠١١ ٩٧٧ ٩٥١ ٩٤٥ ٩٣٥
١٠٣٤ ٢٢٠ امامان	اكابر الجمهور ٢٨١
٦١١ ٥٤٨ ٣٨٦ ٩١ امامت	اكابر زاذگان ٩١٣ ٧٤
٩٢٣	اكابر معنی و صورت ٦١٥
٧٧٧ ٤٤٣ امام تربه	اكامل انبيا ٢٤٧
٩١ امامی	اكادشه ٧٥١
٧٥٠ ٧١٠ ٦٠٦ ٥٤١ أمان	اكسير ٣٥٨ ٢٧٥ ٢٠٧
٩٥٤ ٩٢٧ ٨٨٢ ٧٧٨	اكسير اعظم ١٩٣
٨٠٥ امانت	اكسير لدقی ٢٠٧
٦٢١ امتحان ، امتحانات ٥٤٦	أكملان ١٨٠
٤٠٧ امت مرحوم ٢٤٩	إلحاد ٦٠٧
٨٦٨ أمثال	ألست ٣٠١
١٧٩ أمثله	النهی ٤٣٨
١٠٨ ٦٣ ٥٣ ٥٠ ٤٩ أمرا	التهيان ٢٥٠
٢١٥ ١٨٣ ١٧١ ١٣٥-١٣٣	الماس ٨٢٠ ٥١٨
٢٥٤-٢٥١ ٢٣٩ ٢٣٦ ٢٢٦	الواح ٨٥٤ ٨٨
٣٢٧ ٣١٨ ٣١٠ ٣٠٥ ٢٩٨	إلهام ٢١٩ ١٨١ ١٣٢ ١٢٨ ٨٨
٣٨١ ٣٧٢ ٣٣٢ ٣٣١ ٣٢٧	٨٥٣ ٧٠٩ ٦٨٣ ٦٧١ ٢٩٥
٤١٠ ٤٠٤-٤٠٣ ٣٩٩ ٣٨٧	الهميات ٦٢٦ ١٦٦
٥٤٨ ٥٤٢ ٤٩٩ ٤٨٩ ٤٨٥	امارت ٧٧٥ ٦٩٠ ٣٤٢ ١٨٢
٧٠٧ ٦٩٩ ٦٤٧ ٦٣٤ ٥٩٥	٩٤٨

امير محفل ۱۰۵ ۱۵۱ ۵۹۴	۷۵۱ ۷۴۸ ۷۲۷ ۷۱۶ ۷۰۸
اميری ۱۹۹	۸۵۷ ۸۵۲ ۸۴۹ ۷۵۷ ۷۵۵
امير المؤمنين ۷۵ ۱۵۷ ۳۵۰ ۴۰۵	۹۰۸ ۹۰۲ ۸۹۰ ۸۸۷ ۸۷۰
۴۹۷ ۵۹۹ ۶۰۰ ۶۴۹ ۹۹۸	۹۷۸ ۹۷۷ ۹۵۲ ۹۴۸ ۹۴۰
امين ، امينان ۵۴۲ ۶۲۸ ۷۳۷	۹۸۸ ۱۰۱۱ ، ر. ك به امير
۸۰۵ ۹۳۷ ، ر. ك به امناء	امر معروف ۱۲ ۶۱۰
امينان عليين ۵۴۲	املاك ۲۷۷ ۷۳۸ ۷۳۹
انابت ۲۰ ۳۳۱	امّ ميلدم ۲۷۲
انبار ۵۱۵ ۶۰۵	اُمناء ۶۴۲ ۸۰۶ ، ر. ك به امين
انبان ۵۴۱	اموال ۶۲ ۱۵۷ ۲۰۵ ۳۲۳
انبساط ۹۹	۷۵۱ ۳۴۶
انبيا ۵۳ ۶۶ ۸۴ ۸۷ ۱۳۷	امّی ۷۰۵
۱۴۱ ۱۵۳ ۱۶۱ ۱۷۸ ۱۸۴	امير ۵۱ ۷۵ ۱۰۵ ۱۲۲ ۱۳۲
۱۸۵ ۱۹۶ ۲۰۹ ۲۲۴ ۲۳۵	۱۵۴ ۱۶۵ ۱۷۳ ۱۹۹ ۲۲۱
۲۳۶ ۲۴۳ ۲۴۴ ۲۴۸ ۲۵۱	۲۲۸ ۲۳۹ ۲۵۴ ۲۵۶ ۲۹۸
۲۷۱ ۲۸۰ ۲۹۵ ۳۰۲ ۳۰۷	۳۰۱ ۳۰۳ ۳۱۰ ۳۲۲ ۳۳۱
۳۱۵ ۳۷۹ ۴۰۹ ۴۲۰ ۴۲۲	۳۴۴ ۳۸۷ ۴۶۷ ۴۸۶ ۵۱۴
۴۴۳ ۴۸۰ ۴۹۴ ۵۱۴ ۵۴۶	۶۸۹ ۶۹۰ ۷۸۲ ، ر. ك به
۵۷۸ ۵۹۲ ۵۹۵ ۶۳۷ ۶۳۹	امرا
۶۴۸ ۶۶۰ ۶۶۱ ۶۸۸ ۷۱۶	اميرزاده ۴۰۳ ۹۳۹ ۹۴۳ ۹۴۴
۷۳۱ ۷۷۰ ۷۸۸ ۷۹۸ ۸۰۳	اميرزادگان ۸۴۴ ۹۶۲
۸۱۸ ۸۲۴ ۸۵۴ ۸۶۵ ۸۶۸	اميرآب ۱۲۲ ۷۵۰
۸۷۱ ۸۸۳ ۹۵۹ ۹۶۱ ۹۷۰	امير شكار ۸۴۴
۱۰۲۵	امير كبير ۷۵۴

۷۹۸ ۷۸۵ ۷۸۲ ۷۷۰ ۷۶۴	انجیر ۴۸۵
۸۲۱ ۸۱۸ ۸۱۰ ۸۰۸ ۸۰۳	انسلاخ ۶۵۰ ۸۹۸
۸۶۵ ۸۵۴-۸۵۳ ۸۴۲ ۸۲۴	انصار ۳۰۴ ۷۷۵ ۷۹۳
۹۰۴ ۸۸۳ ۸۷۳ ۸۷۱ ۸۶۸	انقباض ۵۸۰
۹۵۹ ۹۵۱ ۹۴۵ ۹۳۲ ۹۰۷	انقلاب ۱۹۴
۹۷۹ ۹۷۰ ۹۶۶ ۹۶۲ ۹۶۱	انکسار ۱۵۲
۹۹۲ - ۹۹۰ ۹۸۵ ۹۸۳	انگشتی ۴۱۷ ۷۲۷ ۱۰۲۷
۱۰۳۷ ۱۰۳۶ ۱۰۳۳ ۱۰۲۴	انگین ۴۹۶
۱۰۴۶ ۱۰۴۵ ۱۰۴۳ ۱۰۴۲	اولیاء ۵۱ ۵۳ ۶۶ ۸۴ ۸۷ ۹۸
۱۰۵۳ ۱۰۵۲	۱۲۱ ۱۳۶ ۱۳۸ ۱۴۱ ۱۴۶
اولیای کتل ۳۵۲ ۶۲۷	۱۵۳ ۱۵۹ ۱۶۱ ۱۷۸ ۱۸۴-
۶۱۰ ۵۲۴ ۳۵۱ ۱۹۶	۱۸۶ ۱۹۲ ۱۹۶ ۲۱۲ ۲۱۵
۸۲۵ ۶۱۵ ۳۳۳ ۱۵ ۴	۲۲۱ ۲۲۴ ۲۲۵ ۲۳۵ ۲۳۶
۸۸۷ ۸۸۴	۲۳۹ ۲۴۳-۲۴۵ ۲۴۸ ۲۵۱
أوتار مزمار ۱۰۱۰	۲۷۲ ۹۷۹ ۳۰۷ ۳۱۳ ۳۱۵
اوج (ثغر) ۹۷۸ ۹۲۱ ۴۸۵	۳۲۶ ۳۳۰ ۳۳۴ ۳۴۷ ۳۴۹
اوراد ۲۸۶ ۲۶۳ ۲۵۰ ۱۱۳	۳۵۲ ۳۵۷-۳۵۸ ۳۶۲ ۳۸۰
۵۲۳	۳۸۴ ۳۸۶ ۴۰۹ ۴۱۶ ۴۲۰
اوراق زر ۸۱۰	۴۲۲ ۴۳۴ ۴۳۶ ۴۴۳ ۴۴۶
اوقاف ۷۷۷ ۷۳۹ ۴۳۹	۴۴۹ ۵۱۱ ۵۱۴ ۵۲۵ ۵۴۴
اوقاف تربہ ۷۴۷	۵۴۶ ۵۵۸ ۵۶۰ ۵۷۸ ۵۹۷
اولو آلابصار ۴۵۵ ۲۰۳	۶۰۵ ۶۰۷ ۶۳۶ ۶۴۸ ۶۵۶
اولو آلامر ۲۵۳ ۲۵۲	۶۶۱ ۶۷۸ ۶۸۳ ۶۸۸ ۶۹۰
اہل آداب ۳۸۷	۶۹۲ ۷۰۴ ۷۱۴ ۷۱۶ ۷۳۱

اهل دنیا ۱۳۰ ۱۶۰ ۱۷۵ ۱۹۱	اهل آخرت ۳۱۷
۲۵۸ ۳۱۷ ۳۴۶	اهل اعتکاف ۱۱۹
اهل دوزخ ۳۷ ۶۶۲	اهل اقتداء ۴۱۹
اهل ریاضت ۶۵۸ ۶۸۹	اهل انکار ۵۵۹
اهل زهد ۶۵۸	اهل ایقان ۷۸۷
اهل زیارت ۳۸۴	اهل ایمان ۶۸
اهل سبیل ۶۴۴	اهل بازار ۳۱۲
اهل سعادات ۳۲۷	اهل بدع ۴۲۱
اهل سماع ۱۵۴	اهل بصیرت ۳۴۸
اهل سنت و جماعات ۷۹۷	اهل بهشت ۳۷
اهل شرع ۶۷۷	اهل تصوّف ۱۰۶۰
اهل شیعه ۸۵۸	اهل تلبیه ۳۸۱
اهل صفا ۸۷۵	اهل جدال ۷۶۳
اهل طرب ۸۹ ۲۰۷	اهل جنان ۵۵۸
اهل طریقت ۱۱۹	اهل الجنّة ۳۹۶ ۱۰۵۱
اهل ظاهر ۱۰۳۰	اهل حاجات ۳۵۵
اهل عادات ۳۲۷	اهل حال ۷۲ ۱۷۴ ۶۵۸
اهل عزّا ۸۸	اهل حجود ۸۷۶
اهل عنایت ۲۷۸	اهل حضور ۴
اهل فتور ۴۱۹ ۶۱۵	اهل حق ۳۱۷
اهل فقه ۴۰۱ ۱۰۵۷	اهل حقایق ۸۳
اهل قال ۷۲۳	اهل حقیقت ۲۷۶
اهل کسل ۲۵۵	اهل دعوی ۵۷۹
اهل کشف ۲۶۹	اهل دل ۷۲۹

اهل مستور ۶۱۵	بازار قصّابان ۵۰۴
اهل معرفت ۳۵۸	بازداران ۸۴۴
اهل معقول ۲۰۹	بازرگان ، بازرگانان ۱۳۷ ۱۳۸
اهل معلوم ۴۱۴	۳۱۴ ۴۸۵
اهل معنی ۲۴۲	باطن ۳۰ ۵۸ ۶۶ ۸۳ ۹۸ ۱۱۲
اهل مقامات ۱۷۶	۱۴۶ ۱۶۲ ۱۸۲ ۱۸۸ ۲۱۰
اهل مکاشفات ۸۳	۲۱۲ ۳۲۷ ۳۹۵ ۴۲۲ ۵۵۵
اهل نسبت ۷۵	۶۵۱ ۶۷۸ ۷۴۱ ۷۴۳ ۷۵۳
اهل نفاق ۶۶۲	۸۵۴ ۹۰۹
اهل ورع ۳۸۴	باطن بین ۱۵۵
اهل وسواس ۸۷۸	باغ ۶۰۲ ۶۲۷ ۶۴۱ ۷۴۵ ۷۴۸
اهل الوصال ۸۲۵	۷۶۹ ۷۷۸ ۷۹۹ ۸۳۵ ۸۴۲
اهل یقین ۸۷۱	۱۰۲۲ ۱۰۴۹
ایابت ۲۰	باغات ۸۷۰
ایام اربعین زمستان ۷۲۵	باغبان ۱۶۴ ۳۷۴ ۴۸۵ ۷۴۸
ایام مستغلات ۵۴۴	۷۷۳
ایوان ۳۲ ۲۶۲	باغبانی ۷۷۳
بابا ۸۱۸ ۱۰۱۷	باغچه ۵۶۹ ۸۴۹ ۸۶۶
بابو سکه ۵۹۶	بالائی ۲۹۸
باخت ۴۷۱	بالین ۹۵۴
بارقات وصال ۳۴۴	بانو ۲۰۱ ۴۲۴
بارو ۲۶۰	بخار معانی ۴۵۶
بازار ۱۶۰ ۴۵۹ ۶۱۷ ۶۳۲	بحث (مباحثه) ۱۲۱ ۶۴۸ ۹۱۴
بازار عطّاران ۱۵۶ ۱۰۷۹	بحر العرفان ۷۸۷
	بحر قلبرت ۲۳۱

برهان ۳۲۶ ۸۲۵ ۸۶۹ ، ر. ک	بحر لا ۷۰
به براهین	بخاری ۹۶۸ ۴۷۶ ۱۹۸
بزّاز ۱۵۱	بخور، بخورات ، ۲۵۰
بزّازان ۹۲۷	بدعت ۵۷۸ ۲۹۶ ۲۷۶ ۲۳۳
بزّر ۳۲۳	۶۴۵ ۷۹۳ ۸۲۳ ۸۲۴
بزرگان ۲۵۶ ۱۸۱ ۱۱۹	البدعته الحسنه ۵۷۹
بزرگان دین ۲۸۶ ۲۲۰	بدلای روم ۸۵۵
بزرگ زاذگان ۸۵۶ ۱۸۰	بدور ۱۷۱ ۱۴۵
بساط ۵۹۴	بدن ۲۶۰
بستان ۱۰۲۲	بر ۴۳
بسط ۳۲۹ ۲۸۵ ۲۳۶ ۲۳۵	برات ۹۵۰ ۶۶۲ ۲۴۹
۸۳۲ ۴۴۷	براقی ۲۵۰ ۲۴۸
بسطت ۳۲۹	براقع ۹۰۰
بسیط ۹۵۶	براهین ۸۴۸ ۷۹۸ ۱۶۷ ۱۲
بشارت ۷۳۱ ۵۹۳ ۱۴۸	براهین عقلی ۷۰۷
بغراق ۶۱	براهین معقول ۱۲۴
بقاء ۷۹۹ ۳۹۷ ۱۷۳ ۱۱۰ ۳۹	برایا ۲۱۸
۱۰۷۹ ۸۶۰ ۸۱۷	برج ۲۶۰
بقال ۴۲۸ ۴۲۷ ۱۵۱	برد ۷۷۵
بلی ۵۳۰	برد هندی ۶۸۰
بندگی ۴۴۵	برد یمنی ۷۷۵ ۶۸۷ ۳۶۵
بوّاب ۶۳۴ ۳۹۸ ۹۶ ۷۸ ۷۷	برره ۷۷۷
۱۰۱۰	برره جن ۷۳
بوّاش ۵۵۸	برنج ۳۲۹
بوته ۱۰۷۸ ۵۴۰	بروج سماوات ۷۴

بوستان ۷۴۶ ۷۷۴ ۸۸۸ ۹۰۲	پاسبانی ۴۴۳
۹۰۳	پاشا ۸۹۸ ۹۳۳ ۹۳۸ ۹۳۹
بوغچه ۳۷۷	۹۴۹ ۹۸۶ ۹۸۷ ۹۸۸ ۹۹۷
بو الفضول ۱۱۶ ۱۶۶ ۴۵۰	پاشنه* در ۳۲۳
۶۸۳	پاکت باز ۴۳۹
بهشتیان ۱۲۸	پاکان ۷۶۴
بی طمع ۶۵۵	پاکوبندگان ۳۹۴
بیع ۲۵۰	پالان ۲۶۳
بیع ۱۰۳۶	پای چوبین ۶۴۸
بیمارستان ۹۶۳	پایماچان ۲۱۰ ۳۲۸ ۶۹۶ ۷۱۷
بیماری ناسور ۲۰۸	پایندان ۳۶۹
بینات ۱۶۶ ۱۷۷	پرده ۷۲۷
بینایان ۶۱۶	پرده دار ۶۷۶
بینشمند ، بینشمندان ۸۴ ۳۲۷	پرده* غیرت ۹۰۰
بینندگان ۷۵۳	پرهیزکاری ۶۵۵
بینه ۱۶۶	پسندکاری ۶۵۳
پاپاسان ۱۳۹	پشم عسلی ۸۸
پاتبله ۲۶۴	پشمینه ۴۷۴
پاچه ۸۶	پلاس ۴۰۷
پادشاه زاده ۸۹	پنبه فروشان ۸۶ ۲۹۶ ۶۱۸
پارسا ۲۸۷ ۲۹۶	پنهانیاں ۲۹۱
پارسی ۵۵۶	پوستین بر طاسی ۷۱۷ ۷۱۸
پاسبان ۹۴۸	پوستین دوزان ۳۵
پاسبانخانه ۸۸۷	پوستین سمور ۴۰۴
	پوستین گرگین ۲۳۴ ۸۵۷

تا بعین ۸۸۴	پوستین و شق ۴۸۹
تابوت ۵۹۳	پول ۲۴۵ ۳۱۴ ۶۲۹ ۶۳۶
تاج ۸۵۷ ۹۴۶	پهلوانان ۲۸۶ ۵۵۵ ۵۷۲ ۵۸۶
تاجر ، تاجران ۸۶ ۱۳۶ ۱۳۷	پیاله ۶۱۷
تاراج ۶۷۷	پیر ۱۱۲ - ۱۱۴ ۱۳۹ ۲۹۴
تارک ۵۴۷	۳۰۴ ۳۴۹ ۳۶۲ ۳۷۲ ۵۹۰
تازیانه ۷۱۶ ۹۲۶ ۹۸۷	۶۹۷
تازی بچگان ۹۳	پیران ۱۱۹ ۱۳۱ ۴۷۳ ۶۱۵
تب ۴۳۸ ۹۴۲ ۱۰۳۵	۶۳۲ ۶۳۸ ۸۵۸ ۸۸۳ ۸۸۸
تب محرقه ۳۲۹ ۶۸۶ ۹۵۳	پیران خراسان ۱۱۹
تبدیل تبذیر ۴۹۸	پیران معنی ۱۱۳
تبذیر ۴۹۸	پیراهن ۲۴۹ ۳۲۸ ۴۸۹ ۴۹۰
تبر ۷۷۴	۵۸۱ ۶۰۲ ۷۲۰ ۷۲۷
تبرزن ۷۷۴	پیر خام ۲۷۹
تبسمی ۷۲۷	پیر معنوی ۱۱۳
تقی ابریشمین ۶۴۲	پیش رو ۹۵۶
تجّار ۳۴۵ ۳۴۶ ۳۷۰ ۸۵۸	پیش کش ۶۱۲ ۸۴۵ ۹۱۵
تجارت ۹۱ ۹۵ ۱۳۱ ۱۶۹ ۱۹۲	۹۴۷ ۹۲۵
۲۴۵	پیشینیان ۵۱۵ ۶۶۶
تجسّد ۲۲۳ ۸۶۸	پیلون ۵۵۲ ۱۰۴۷
تجمل ۴۲۷	پیمانه ۷۷۸
تجلی ۶۳ ۷۶ ۲۲۸ ۲۵۱ ۲۹۸	پیه قنافتد ۷۱۶
۳۴۴ ۶۵۸ ۷۰۶ ۷۴۶ ۱۰۱۵	تاویب ۲۱۱
۱۰۳۸	تابخانه ۲۴۲ ۳۳۴ ۵۵۶ ۷۵۴
	۹۵۳

تجلیات ۶۱ ۸۵ ۱۴۲ ۳۴۴	ترکان ۴۹ ۵۰
۵۶۰	ترک دنیا ۶۲۷
تجوّع ۸۹	ترک ما سوى الله ۶۲۷
تجوید ۴۹۶	تروحن ۲۲۳ ۵۸۷
تحفها ۱۰۲۰	تره فروش ۱۶۱
تحقیق ۲۸۰ ۶۱۸	ترباق ۱۲۴ ۱۴۰ ۳۳۷ ۹۲۶
تحوّل ۱۷۷	ترباق فاروقی ۱۲۴ ۳۳۷
تخت ۷۷۲	ترید : ر. ک به ثرید
تختگاه ۸ ۱۰ ۲۳	تزویر ۷۱۳
تخته شطرنج ۸۷۵	تسبیح ۱۱۴ ۱۲۱ ۱۹۹ ۲۱۰
تحفیه ۶۹۹	۲۱۱ ۳۱۶ ۳۷۹
تذکیر ۱۴ ۳۶ ۴۴ ۸۴ ۸۸ ۱۰۵	تسلّس ۸۷۵ ۹۸۶
۱۶۴ ۱۷۱ ۱۷۲ ۴۲۳ ۶۲۰	تسلیم ۶۸۵ ۱۰۹۲
۷۰۵ ۷۰۹ ۸۰۸ ۸۱۲ ۹۲۸	تسویس ۳۱۶
تذکره ۴	تسویلات شیطانی ۱۹۵
تربه دار ۳۶۳ ۳۶۴ ۴۷۳	تشریف ۲۳۴ ۴۲۵ ۴۳۱ ۴۵۹
تربه دار سلاطین ۴۷۳	۵۴۲
ترجمان ۷۴۳	تشریفات ۴۶ ۱۴۲ ۴۵۹ ۴۸۶
ترتیل ۴۹۶	۵۶۵ ۵۹۵ ۷۵۴ ۷۹۲ ۸۱۴
ترجیع ۸۰۰	۸۴۵ ۸۴۸
ترخان ۱۷۵	تسویس ۳۱۶
ترسا ۳۵۶ ۴۷۷	تصوّف ۴۳ ۲۲۴ ۲۷۶ ۵۴۸
ترفض ۸۵۸	۸۲۴ ۹۵۸ ۹۶۲
ترقیع ۹۱۰	

تلقین خوانان ۱۷۳	تضمین ۲۲۱
تلقین ذکر ۵۱۷ ۹۹۸ ۹۹۹	تزیین ۸۱۹ ۸۶۱ ۸۷۰
تلون ۶۶۸	تعطیل ۲۰۹ ۶۰۴
تمام ۵۳۱	تعبیر ۴۵۹
تمثل ۸۳ ۳۵۵ ۴۶۳ ۸۶۸	تعار ۶۷۱ ۶۹
۸۹۸	تفسیر ۱۶۶ ۶۴۸
تمکن ۵۴۸	تفرقه ۶۷۵
تمکین ۹۱۲	تقدیر ۱۴۹
تناسخ ۸۳۴	تقلید ۳۱۶
تن جامه ۷۲۵	تقوم ۱۰۰۹
تنگ چشمان ۱۹	تقوی ۱۰ ۲۹ ۳۷ ۴۳ ۲۵۴
تنگ زین ۹۵۰	۲۵۵ ۲۸۱ ۵۵۹ ۷۴۷ ۷۵۲
تنگ شکر ۷۳۵	۷۵۳ ۸۰۵ ۹۵۲ ۹۹۱
تنمّس ۸۷۵ ۹۸۶	تقوی صدیقانه ۲۹
تنور ۱۹۸ ۲۱۶ ۲۴۰ ۲۷۷	تقوی مخفی ۶۷۸
۲۹۷ ۵۲۰ ۵۵۷ ۹۰۰ ۱۰۲۶	تقی ۲۳۸
۱۰۴۷	تکالیف شرعی ۱۹۶ ۶۱۰
تواجد ۸۹ ۲۳۲ ۵۶۰ ۶۰۰	تکبیر ۱۶۸ ۲۵۹ ۵۹۶ ۹۵۲
۶۰۲ ۶۸۵ ۷۰۹ ۷۴۳ ۸۵۱	تکفیر ۴۵۹
تواضع ۱۵۲ ۶۵۶	تکفوز ۱۳۷ ۷۰۷
توانگران ۶۵۶	تکلفات ۳۳۳
توانگر بردبار ۶۵۵ ۶۵۷	تنگاه عارفی ۹۳۳
توبه ۱۲۱ ۲۷۸ ۲۸۶ ۳۲۶	تلبیس ۸۷۵ ۹۰۹
۳۴۱ ۳۸۴ ۴۰۶ ۵۲۸ ۵۵۳	تلقین ۶۰۷
۶۲۶ ۶۶۷ ۶۷۱	

جاذو ۲۶۲	توبه، فصوص ۵۶۸ ۹۲۷
جاذوان ۶۵۶	توتیا ۲۴۸
جاذوئی ۷۹۱	توحید ۵۴۱ ۶۴۵ ۱۰۲۷
جاروب ۹۳۶	توره ۸۴۶
جاسوس القابوب ۱۷۱	توقع ۶۲۷ ۷۲۸ ۷۵۶ ۹۱۰
جاسوسی ۱۰۲۱	توکل ۴۶۴ ۵۷۰ ۵۷۱
جام ۸۷۳ ۹۶۵	تهجد، تهجدات ۴۱ ۱۹۸ ۲۶۲
جام بقا ۱۷۳	۲۸۸ ۳۵۰ ۴۰۶ ۶۶۴ ۷۸۰
جامگی ۴۱۵ ۶۹۲	۷۸۴ ۸۲۵
جامه ۱۵۹ ۱۷۵ ۳۷۷ ۷۳۱	تهلیل ۱۱۴ ۳۱۶
جامه، حریر مصری ۷۸۹	تهنیت ۸۱۹ ۸۶۱ ۸۷۰
جامه خواب ۵۶۳	تیغفار ۸۴۶
جامه‌دار ۸۶۱	تیر ۴۷۳ ۸۳۹ ۸۷۶ ۹۳۳ ۹۳۴
جامه، شانی ۷۸۹	۹۶۲
جامه شوئی ۷۵۶	تیر خذنگک ۹۳۴
جامه‌کن حمام ۲۲۳ ۲۴۴	تیز بازار ۲۴۵ ۳۷۶
جامه، مصری ۴۷۴ ۹۱۵	تیغ ۴۴۲ ۸۴۲
جامه‌های اسکندران ۴۷۴	تیغ پولادی ۶۹۴ ۸۶۷
جامه، هندباری ۸۸ ۷۷۵	تیغ هندی ۱۰۲۷
جانبازی ۱۲ ۰۲۳۳	ثروت ۷۳۹
جاندار ۱۰۲	ثرید ۸۶ ۴۰۵ ۶۳۰ ۶۸۹ ۶۹۳
جبارہ ۱۱ ۷۵۵ ۸۹۵	ثقات ۴ ۶۶۵ ۲۵۰ ۲۹۲ ۹۸۵
جبروت ۴۵۷	ثقلین ۲۵۰
جبه ۳۹۸	الثوم ۴۱ ۱۰۶۲

جدل ۳۴ ۵۶۵ ۷۶۳	جمعیت ۶۷۵
جدّام ۴۰۷	جنود ۶۱۱
جذبه ۵۵۴	جنود رنود ۸۳۹
جریده، لا ۶۲۶	جندیان ۷۸
جزر ۸۲۱	جنسیت ۷۱۱ ۷۱۲
جزیه ۲۴۲ ۷۵۱	جو ۵۷۰
جُل ۸۶۸	جوالق ۱۰۳۰
جلاب ۱۸۰ ۱۸۱ ۲۳۹ ۲۹۲	جوانان ۷۳۸ ۷۵۸
جلاب شراب حَمّاص ۲۹۲	جوانمرد ۴۰۱
جلاب شکری ۱۸۱	جوشن ۱۰۲۳
جلاب معانی ۲۳۹	جوع ۲۰۴ ۳۲۹ ۳۲۸ ۳۸۸
جلایب ۳۸۴	۴۹۵ ۵۰۱ ۵۳۵ ۵۴۱
جلاد ، جلاّدان ۲۷۳ ۳۸۴	جولقی ۵۹۶
۴۶۴ ۵۱۱ ۶۲۶	جوینده، عقبی ۶۵۵
جلاّدیوان ۶۲۶	جوینده، علم ۶۵۵
جلیاب ۸۷۲	جوینده، مولی ۶۵۵
جلیاب غیبی ۶۱۶	جهات ۷۰۷
جلنگ پوشان ۷۱۶	جهاد ۵۴ ۱۹۷ ۴۷۶ ۵۰۶
جلوت ۸۳ ۳۵۳ ۷۹۴	۶۱۰ ۶۷۰
جماعت احمدیان ۹۱۵	جهاد اصغر ۵۰۶
جماعتخانه ۹۷ ۱۲۵ ۱۳۸ ۲۵۲	جهاد اکبر ۵۰۶
۲۵۵ ۹۲۲	جهاز ۶۰۹ ۷۲۶ ۷۲۷ ۷۲۸
جماعت موی بریده ۸۶۸	۸۲۷
جمع ۶۵۷	

چادر ۸۷۲	چوقای سقرلاط ۴۰۴ ۴۸۹
چادر زنان ۴۶۸	۸۵۲
چار عنصر ۹۷۶	چوکت ۸۴۶
چارق ۱۴۴	چوگان ۹۶۶
چاش ۵۴۴	چوماق ۹۴۷ ۹۴۸
چاشت سلطانی ۵۴۹	چینی ۷۲۷
چاشنیگیر ۷۸۰	
چراغ ۲۴۹ ۲۵۰ ۳۲۳	حاجیان ۱۶۸ ۱۸۰ ۲۶۳ ۲۶۵
چراغ بزر ۴۳۷	۳۶۸ ۶۷۱ ر. کک به حجّاج
چراغ واجازت ۹۲۱	حادث ۶۵۷
چراغپایه ۹۲	الحاسد ۶۵۷
چرخه دولاب ۸۷۶	حافظان ۶۹۳ ۳۰۷ ر. ک به حفظ
چشم بند ۹۰۰	حاکم ۶۰ ۳۵۲
چشمه تربه ۳۳۳	حال ۶۱ ۶۷ ۷۲ ۲۳۲ ۲۷۸
چشم زخم ۸۱۰	۲۹۹ ۳۲۷ ۳۹۱ ۴۱۹ ۴۴۳
چله ۸۳ ۳۰۸ ۶۷۷ ۶۸۸ ۶۹۲	۴۴۰ ۶۱۴ ۶۲۶ ۶۹۰ ۷۰۵
۷۹۳	۷۲۴
چنگ ۳۷۵ ۶۷۳	حالات ۶۱ ۷۳ ۱۱۰ ۱۴۸
چهارسوی ۶۰۶	۱۷۸ ۲۱۵ ۶۱۵ ۷۰۵ ۷۰۶
چهارسوی بازار ۹۱۸	۷۴۳ ۷۵۸ ۸۵۳ ۸۷۸
چهل روزه ۸۲	حالت ۱۴۶ ۳۵۶ ۶۸۸
چله ۴۷۵	حبّات ۱۲۲
چوقا ۷۷۵ ۹۴۷	حبس ۵۷۹
چوقای سرخ سقرلاط ۴۸۹	حب الوطن ۱۰۵۴
	حب الهرة ۱۰۵۴

الحزم ۵۰ ۱۰۶۳	حبر ۷۶۴
حساب ممالك ۴۸۵	حج ۱۹۷ ۶۱۰
حسانات ۵۴	حجاب ۸۷۳ ۶۵۴
حسن الخط ۵۴۱	حجّاب ۷۸ ۹۶ ۶۳۴
حسینی ۳۰۲	حجّاج ۲۶۵
حشم ۹۶ ۱۵۴ ۷۹۷	حجج نقلی ۷۰۷
حشیش ۶۳۲ ۶۳۳	حجره ، حجرات ۲۲۰ ۲۲۷
حصن ۶۷۲	۲۵۴ ۳۰۹ ۳۲۸ ۳۲۹ ۳۴۸
حصیر ۵۲۹	۳۴۹ ۳۶۲ ۳۷۵ ۴۳۴ ۴۳۵
حطام دنیا ۹۷۵	۴۷۵ ۴۸۹ ۵۶۷ ۵۶۸ ۶۲۰
حفاظ ۱۷۱ ۲۱۸ ۲۳۳ ۵۲۴	۶۴۴ ۶۸۲ ۶۸۳ ۶۸۹ ۶۹۱
۵۹۳ ۷۷۷ ۸۱۲ ۸۵۶ ۹۵۲	۷۰۰ ۷۳۳ ۱۰۴۱
حفظه ۴۵۷	حدّ ، حدود ۵۳۹ ۶۱۰
حقایق ۲ ۱۲۳ ۱۳۴ ۱۴۳ ۲۰۷	حدیث ۱۴۳ ۱۴۴ ۱۶۵ ۳۴۹
۲۱۶ ۲۲۱ ۲۳۹ ۳۳۴ ۳۴۸	۳۵۱ ۳۹۳ ۳۹۶ ۴۱۲ ۴۴۱
۳۵۱ ۳۶۵ ۳۶۹ ۴۰۳ ۴۰۹	۴۵۸ ۵۲۴ ۵۲۶ ۵۳۸ ۵۶۳
۴۶۴ ۵۳۵ ۵۴۹ ۵۷۹ ۵۹۲	۶۴۸ ۶۶۲ ۷۲۴ ۸۰۲ ۸۰۴
۶۰۴ ۶۷۰ ۷۳۴ ۷۴۳ ۷۴۴	۸۳۴ ۱۰۳۸ ۱۰۳۹
۷۶۸ ۷۶۹ ۷۸۳ ۷۹۴ ۸۰۴	حدیث (ضد قدیم) ۶۶۳
۸۱۲ ۸۱۸ ۸۹۹ ۱۰۲۶	حرامی ، حرامیان ۲۱۳ ۹۳۲
حقایق غیبی ۳۴۸	حرامی گری ۹۳۴
حق، التّدوی ۱۸	حرف جرّ ۱۳۶ ۴۴۸
حقّ الیقین ۳۸۶ ۳۹۲ ۴۸۷	حرم معنی ۷۷۲
حقّه ۷۰۷ ۷۰۸	حریر ۵۲۹ ۵۹۱ ۹۷۲

حلقهٔ زرین ۷۰۷ ۷۵۸	حلقهٔ یاران ۷۶۳
حکام ۸ ۱۷۹	حُلل ۲۰۸ ۴۳۵ ۷۶۸
حکیم ۶۶ ۱۶۵ ، ر. ک به حکمت	حلم ۶۵۵
حکماء ۱۲ ۳۰ ۱۲۲ ۱۲۴ ۱۲۵	حوا ۱۶۳ ۱۶۹ ۴۳۱ ۵۸۰
۲۰۹ ۲۴۷ ۴۷۲ ۵۰۰ ۵۲۰	۷۲۷ ۷۵۲ ۸۵۳ ۹۹۰
۵۳۲ ۶۴۷ ۷۹۸ ۸۱۲	حلوای خانگی ۲۶۴
حکمت ۱۲۲ ۱۳۱ ۱۵۶ ۱۶۶	حلوای شکرری ۱۶۹ ۹۱۲
۳۸۷ ۴۰۰ ۴۲۳ ۴۴۸ ۵۳۶	حله ۹۶۱ ، ر. ک به حلال
۵۴۱ ۵۵۸ ۶۱۹ ۶۴۸ ۶۵۵	حایل ۶۰۲
۱۰۳۰ ۱۰۳۵	حمام ۳۷۶ ۷۱۸ ۷۴۲ ۹۳۵
حکمت اشیاء ۴۹۳	۹۳۹
حکمت الهی ۶۳ ۵۱۰	حمای ۲۲۹
حکمت دیدار ۶۵۵	حتی ۴۳۸
حکمت کردار ۶۵۵	حوایح ۶۸۱ ۷۸۱
حکمت گفتار ۶۵۵	حوران بهشتی ۷۲۸
حکمیات ۶۲۶	حورالعین ۸۲۹
حکیم ۱۱۹ ۱۲۳ ۱۲۴ ۳۳۷	حوریان ۹۶۴
۳۴۷ ۶۵۵	حوض ۳۳۹ ۹۰۶
حکیم هندسه ۸۵۴	حوض حانقاه ۶۵۰
حلاج ۱۵۱	حیاکت ۴۹۳
حلاوت محبت ۱۷۵	حیز ۱۸۸ ۱۸۹
حلقه ۵۸۳ ۷۰۹ ۹۴۲	خاتم ۴۷۸
حلقهٔ زرین ۵۶۲	خاتون ۴۰۶ ۴۲۰ ۴۲۵ ۴۳۳
حلقهٔ صلور ۸۷۲	۴۹۰ ۵۰۹ ۵۵۱ ۵۵۵ ۶۹۳
	۸۴۳

خادم ۲۲۴	خداپین ۹۵۸
خازن ۸۰۵	خداپینی ۴۴۰
خاص ۴۳ ۵۰ ۱۵۷ ۲۳۱ ۲۴۵	خداخوان ۲۷۵ ۹۵۸ ۹۵۹
۳۸۶ ۴۳۷ ۶۹۷ ۷۸۲ ۷۸۷	خدادان ۲۷۵ ۹۵۸ ۹۵۹
۸۰۳	خدا ساز ۲۷۵
خاص الخا صان ۵۳۴	خدا م ۴۲۷ ۷۷۷
خاصان ۷۷ ۱۶۲ ۳۵۱ ۵۳۴	خداوند آب ۳۶۹ ۶۰۸
۶۱۷ ۶۹۱ ۷۲۶ ۸۰۸ ۸۸۲	خداوندگار ۵۷ ۵۸
خاصه ۲۱۸ ۷۷۷ ۹۵۰	خداوندگار زاذگان ۴۸۶
خاقان ۷۹۷	خدمت سقایه ۴۷۵
خالد ار ۹۱۵	خدمتگار ۷۳۸-۷۸۲
خامه ۷۷۷	خدم ۹۶ ۷۹۱
خان (حکمدار) ۶۱۲ ۷۹۷ ۸۴۴	خدم و حشم ۶۹۳
۸۴۶ ۸۴۷ ۸۴۸ ۸۵۹	خدنک ۹۵۶
خان اعظم ۸۱۸	خرابات ۵۵۵ ۵۶۱ ۸۳۴ ۸۸۵
خان (کروانسرائی) ۲۰۳ ۲۰۴	۱۰۸۰
۳۱۰ ۳۷۵ ۳۷۶ ۵۸۸ ۶۱۶	خراج ۶۲ ۶۶۲ ۷۰۷ ۹۵۰
۶۱۸ ۶۹۵ ۶۹۶ ۱۰۳۸	خربزه ۶۲۸ ۶۴۳
خانقاه ۲۹ ۶۲ ۲۲۴ ۲۵۲ ۳۳۳	خربندگان ۵۱۴
۳۳۴ ۳۹۳ ۴۰۰ ۴۷۵ ۵۵۸	خرج ۱۸۵ ۷۳۰ ۸۴۵
۶۵۰ ۶۹۴ ۷۵۴ ۷۵۵ ۷۵۷	خرسندی ۶۵۶ ۶۵۷
۷۵۸ ۹۰۶ ۹۱۳ ۹۱۴ ۹۵۲	خرق عادات ۱۴۲ ۶۹۴ ۷۱۶
خبتاز ۵۵۲	۸۶۸ ۸۷۲
خفته ۳۱۹	خرقه ۱۳۹ ۱۸۸ ۲۱۵ ۳۹۹
	۴۰۱ ۴۷۵ ۶۴۱ ۷۷۶

٨٨٠ ٨٣١ ٧٧٧ ٧٧٢ ٧٤٦	خرقة عبا ٤٩٣
٩٣٥	خرمن ٥٢٠ ٥٤٤
٦٢٦ ١٦٦	خز ٤٠٧
٢٠٣ ١٣٢ ٥٠	خزینه ، خزاین ٢٣٧ ٢٠٤
٧٨٩ ٥١١ ٥٠٨ ٢٣٧ ٢٣٠	٤٥٣ ٥٥٧ ٧٣٤ ٧٣٧ ٩٣٧
٩٧٥ ٩١١ ٨١٤	١٠٧٢
٣٥٧ ٢٣٢ ٢١٥ ١٤١	خزینه حَمَام ٢٩٣ ٣٤٤ ٤٤٢
٧٨٦ ٧١٥ ٦٥١ ٤٩٧ ٣٨٤	٤٥٣
٨٨٨ ٨٧٤ ٨٧٣ ٨٦٥ ٨٦٠	خزینه دار ٣٧٥ ٧٠٧ ٧٢٧ ٧٨٩
٩٠٨ ١٠٣٦ ، ر. ك به خلیفه	٨٠٥ ٩٣٧
خلق محمدی ٦٩٩	خسرو ٢٣٤
٧١٤ ٤٤٠ ٣٦٠	خسروانی ١٨١
١٤٨ ١١٨ ٩١ ٨٣ ٨٢	خسف ١١٢ ٥٤٥
٣٢٨ ٣٠٨ ٣٠٦ ٢١٦ ١٦٤	خشمخاش ٣٣٠
٣٧٣ ٣٥٣ ٣٤٧ ٣٣٤ ٣٢٩	خصی ٣٠١
٤٨٢ ٤٨١ ٤٧٥ ٤٦٢ ٣٧٥	خُطاب ٣٨٦ ٣٧٧ ٩٤١
٦٢٠ ٥٧٠ ٥٥٦ ٥٥١ ٥٠٦	خطاط ٧٢٦ ٧٢٨
٧٠٤ ٦٨٤ ٦٧٩ ٦٦٦ ٦٥٠	خطائی ٧٧٥
٨٥٠ ٨٢١ ٧٩٤ ٧٩٣ ٧٠٩	خطبه ٨١٢ ٩٢٣
٩٩٨ ٩١٦ ٨٩٣ ٨٧٥	خطرت ، خطرات ٦٠ ٣٣٤
٨٧٤ ٣٧٧ ٣٣٧ ١٩٣	٥٥٩ ٧٨٨ ٨٨٢
٢٣٢ ٢٣٠ ٢٠٤ ٢٠٣	خطیب ، خطباء ٤٩٩ ٨٥٨ ٩٣١
٧١١ ١٠٤ ٥٨٦ ٤٩٣ ٣٠٨	خفیران ١٧ ١٣٧
٧٧٢ ٧٥٩ ٧٤٦ ٧٣٩ ٧٢٩	خلافت ٣٩٢ ٥٠٦ ٥٨٦ ٧٣٧

۱۷۲	۱۷۱	۱۶۱	۱۵۹	۷۹	۹۴۰	۸۳۲	۸۲۴	۷۸۶	۷۷۳
۴۰۹	۳۶۰	۲۷۱	۲۳۹	۲۲۴		۱۰۳۶	۱۰۱۰	۹۵۲	
۵۹۷	۵۵۷	۵۴۲	۵۳۶	۵۱۱				۸۷۲	۸۴۸ خم
۷۹۸	۷۰۸	۷۰۷	۶۹۸	۶۲۶				۱۸۱	خم خسروانی
۹۴۶	۸۹۰	۸۴۷	۸۲۳	۸۰۳					خره ۵۰۸
				خوانسالار ۳۶۰					خنجر ۶۸۷
				خوانچه ۳۱۶					خندق ۲۹۱ ۳۹۰
				خوان خاص ۵۰					خواتین ۴۹۰ ۴۹۱ ۶۴۱ ۷۱۶
۲۳۹	۱۶۷	۱۲۰	۱۰۷	خواتق ۱۰۷	۸۹۲	۸۹۱	۷۲۷	۷۱۸	۷۱۷
				۴۴۰ ۵۹۵					۸۹۹ ۹۵۱
				خوان کریمان ۶۹۲	۲۳۶	۱۰۸	۹۷-۹۵		خواجگان ۹۵-۹۷ ۱۰۸ ۲۳۶
				خود بینی ۱۰۷ ۴۴۰					۳۶۹
				خوشاب ۹۳۶					خواجو ۵۸۳
۳۹۷	۲۵۵	۱۹۹	۱۱۴	خوف ۱۱۴					خواجه ۹۱ ۹۵-۹۸ ۱۲۸
				۶۶۵	۲۲۴	۲۲۳	۱۷۶	۱۷۳	۱۸۰
				خول ۷۹۱	۴۴۵	۴۴۳	۳۲۳	۲۵۸	۲۲۹
				خون بها ۱۵۵	۵۶۷	۵۵۴	۵۵۳	۴۸۶	۴۵۶
				خونی ۱۵۵	۸۵۹	۸۵۳	۸۲۰	۶۳۴	۶۳۱
۹۰۳	۹۰۲			خیار (میوه) ۹۰۲ ۹۰۳	۹۰۸	۸۶۸	۸۶۷	۸۶۱	۸۶۰
				حیات ۱۵۹ ۹۳۳	۱۰۲۵	۱۰۱۱	۹۹۵	۹۸۰	۹۲۳
				خیر مطلق ۴۴۵					خواجه زاذگان ۲۶۴
				خیر مقید ۴۴۴ ۴۴۵					خواجه زاذه ۴۵۱
				خیک ۸۷۶ ۸۷۷					خوارج ۴۶
				خیل وحشم ۶۸۹	۷۷	۷۳	۵۰	۳۸	۱۳ خواص

دانشنامه ، خيام ۷۶۰ ۰۸۹۴ ۹۴۵	دانشک ۱۰۹ ۱۴۱
۹۴۶	دبستان ۱۸۹
دار ۷۴۸	دبستان ۴۲۶ ۵۰۷
دار الخلافه ۱۷ ۷۲ ۳۰۲	دبستان ۵۰۷
دار الذاکرين ۲۱۵	دبستان ۴۷۰
دار السلام ۶۱۶ ۷۱۵	دجاله ۳۰۲
دار الشفا ۲۳۹	دخل ۱۸۵ ۶۰۵
دارالعز ۸۷۳	دخل و خرج ۶۹۱
دار العشاق ۲۴۱	دربان ۷۴۷
دارالفتح ۶۱ ۶۸ ۷۰۶	دربندان ۶۲۶
دارالقرار ۳۱۰	در ۳۸۹ ۷۳۸ ۸۳۴
دارالملک ۲۲ ۲۸ ۵۷ ۱۰۳ ۱۳۲	درجات ۲۳۵ ۲۳۶ ۲۹۰ ۳۰۷
۱۷۹ ۳۸۷ ۴۱۰ ۶۱۱ ۶۱۸	۳۷۹ ۵۸۱ ۵۹۸ ۶۴۴ ۶۹۱
۷۶۸ ۷۹۵ ۷۲۰ ۸۴۹ ۹۶۳	۷۵۸ ۸۱۶
داغ ۵۳۹ ۶۸۶ ۷۵۰	دراهم ، درايم ۱۹۳ ۶۲۸ ۶۹۶
داغ ملك ۹۴۹	۷۴۱ ۷۸۳ ، ر. ك. به درهم
دانشمند ۲۱ ۵۵ ۱۰۶ ۲۱۰	درس احاديث ۳۹۲
۲۶۹ ۳۲۷ ۳۸۰ ۳۸۱ ۳۹۸	درس عام ۲۰۹ ۶۶۳ ۸۱۳
۴۲۴ ۵۲۵ ۵۱۰ ۹۵۹ ۹۲۴	درس مدرسه ۸۸
۹۵۰ ۹۶۸ ۱۰۱۲	درس هدايه ۳۰۱
دانشمندان ۸۴ ۸۶ ۱۰۷ ۱۶۸	درکات ۶۶۲
۲۷۶ ۲۹۱ ۳۲۱ ۵۰۰	درم ۲۲۹ ۲۴۲ ۲۵۶ ۳۰۹
دانشمندی ۴۱۰ ۴۱۳	۳۲۵ ۳۳۸ ۳۴۱ ۳۶۹ ۳۷۳
دائق ۱۰۹	۳۷۶ ۳۷۷ ۴۸۵ ۵۵۶ ۵۸۱

۱۰۷۵ ۹۹۰ ۹۸۸ ۹۳۸ ۹۱۸	۷۹۲ ۷۸۲ ۷۵۲ ۶۲۸ ۶۰۵
۱۵۶ ۱۴۵ ۱۲۶ ۱۰۴ درویشان	۹۳۶ ۹۳۷ ۹۴۳ ، ر. کت به
۳۴۶ ۳۲۵ ۲۵۰ ۲۱۸ ۱۷۸	درهم
۴۶۸ ۴۳۹ ۳۹۳ ۳۸۳ ۳۶۰	درم یا درهم سلطانی ۱۴۲ ۳۲۰
۵۹۵ ۵۸۱ ۵۷۸ ۵۴۴ ۴۶۹	۷۵۱ ۷۲۷ ۶۲۹ ۳۸۷ ۳۳۵
۷۱۶ ۶۹۲ ۶۶۷ ۶۵۶ ۶۳۴	۷۹۲ ۷۵۴
۸۶۵ ۸۱۳ ۷۵۵ ۷۳۲ ۷۲۰	درم قلب ۱۲۹
۹۲۶ ۹۱۵ ۹۱۳ ۹۰۵ ۸۷۴	دروازه ۲۵۸ ۲۷۲ ۲۷۳ ۳۸۱
۹۸۰ ۹۶۱ ۹۵۰	۷۸۰ ۶۲۹ ۵۵۵ ۴۹۱ ۴۱۹
درویش هندی ۴۴۵	درهم ۶۴ ۱۰۹ ۴۴۸ ۵۶۵
درویشی ۲۷۸ ۴۰۲ ۶۵۵ ۷۴۷	۹۴۴ ، ر. کت به دراهم و درم
دریای قدرت ۲۳۰	درویش ۱۳ ۹۷ ۱۰۸ ۱۱۰
دریای معنی ۳۱۴	۱۶۳ ۱۵۸ ۱۴۶ ۱۳۶ ۱۱۱
دزدار ۴۳ ۹۰۲ ۹۰۳ ۹۰۴	۳۶۸ ۳۵۸ ۳۳۳ ۳۲۴ ۲۶۶
دست ابرنجین مکلل ۷۲۷	۴۲۰ ۳۹۵ ۳۹۲ ۳۸۶ ۳۸۳
دست افشانی ۶۸۱	۴۷۵ ۴۴۶ ۴۴۳ ۴۳۷ ۴۲۶
دستار ۱۵۲ ۱۷۵ ۲۲۹ ۲۳۹	۵۰۰ ۴۹۵ ۴۹۴ ۴۹۱ ۴۸۴
۳۴۸ ۳۳۶ ۳۳۲ ۳۲۸ ۲۸۶	۵۱۸ ۵۱۵ ۵۱۲ ۵۰۹ ۵۰۸
۳۹۸ ۳۷۵ ۳۶۶ ۳۶۵ ۳۶۳	۵۴۴ ۵۳۷ ۵۲۶ ۵۱۵ ۵۱۹
۶۹۷ ۶۴۷ ۶۰۸ ۵۵۷ ۴۰۳	۶۰۴ ۵۸۶ ۵۷۲ ۵۶۸ ۵۵۸
۸۰۹ ۷۹۶ ۷۸۰ ۷۴۰ ۷۲۶	۶۵۱ ۶۳۱ ۶۳۰ ۶۲۵ ۶۲۴
۹۲۰ ۸۵۷ ۸۳۳ ۸۱۴-۸۱۲	۶۷۵ ۶۷۳ ۶۷۲ ۶۶۷ ۶۶۱
۹۲۷	۷۷۷ ۷۷۳ ۷۵۴ ۶۹۷ ۶۹۶
دستارچه ۱۶۳ ۴۳۳	۹۰۹ ۹۰۵ ۸۹۳ ۸۹۲ ۸۰۹

دستار پشمینه* مصری ۴۸۹	دکّان حلوائی ۱۶۳
دستارچه* مصری ۹۱۲	دکّان روایی ۶۳۰ ۶۸۹
دستار دنجانی ۱۸۸ ۳۹۱ ۶۸۷	دکّان زرکوبی ۷۰۵
۷۷۵	دکّان طبیبان ۲۴۸
دستار سپید ۶۸۷	دلّاک ۳۹۴ ۱۰۲۴
دستار شاشی هندی ۲۵۷ ۸۰۸	دلایل معقول و منقول ۱۵۲
دستار لالیشی ۶۲۴	دلق ۲۸ ۱۵۱ ۵۰۸ ۶۴۱
دستکار ۷۲۱	دم (نفس) ۱۸۴
دستور اعظم ۶۰	دم (آن) ۱۸۵ ۲۲۴ ۴۸۱
دسته کشی ۵۱۶	۵۸۳
دستی ۳۹۷	دنایر ۱۹۳ ۲۶۶ ۸۲۷، ر.ک.
دعوت کواکب ۶۲۶	به دینار
دعوتنامه ۸۸۹	دوات ۱۶۶ ۳۲۵ ۵۲۳ ۵۲۵
دفع ۲۲۳ ۲۳۲ ۳۲۰ ۴۵۴	۸۳۶
۴۸۷ ۶۷۸ ۷۹۴	دواوین ۷۴۰
دقافان ۴۹۰	دور باشها ۷۴۵
دقتر، دقتر ۴۱۸ ۶۹۲ ۷۳۹	دوستگانی ۸۸۵ ۶۵۷
۷۵۵ ۹۹۲	دوشاب ۸۴۲
دقیقه ۹۶۸	دوغ ۴۴۵ ۱۰۱۷ ۱۰۷۴.
دقایق ۱۲۳ ۱۷۲ ۱۹۵ ۴۰۳	دوگی ۱۰۲۸۰
۵۴۸ ۷۲۵ ۷۴۳ ۷۴۷ ۷۶۸	دولاب ۴۸۷ ۸۷۶
۷۸۳ ۷۱۲ ۸۷۴	دهشت ۴۴
دقیقه ۱۹۵	دهری ۲۲۶
دکّان ۱۵۶ ۱۶۳ ۳۸۲ ۴۲۹	دهل ۴۳۱
۴۳۰ ۵۹۴ ۷۱۰ ۸۵۵	

رئیس العالم ۱۶۵	دهه عاشورا ۶۴۹
رباب ۸۸ ۱۵۵ ۱۶۵ ۱۶۷ ۲۵۵	دیدار ۸۴ ۸۵ ۱۲۸ ۳۷۸ ۴۰۴
۲۵۶ ۲۹۶ ۳۹۵ ۴۱۱ ۴۱۵	۴۴۲ ۴۴۸ ۵۰۴ ۸۷۶
۴۸۳ ۴۸۹ ۵۶۱ ۵۶۲ ۷۶۲	دیت ۴۵۹
رباب عرب ۸۸	دیر ۱۳۶ ۲۹۴ ۵۵۱ ۵۵۲ ۹۰۴
ربابی ۲۵۶	دیک ۳۴۲ ۱۰۴۶
رباط ۲۳۹	دینار ۶۲ ۶۴ ۶۷ ۸۶ ۹۶ ۹۷
ربانی ۱۹۶ ۲۲۳ ۳۵۱ ۳۸۴	۱۰۵ ۱۷۷ ۲۰۴ ۲۱۷ ۳۴۰
ربانیان ۱۹۰	۳۷۲ ۳۷۵ ۴۳۸ ۴۳۹ ۴۴۱
ربض ۳۱	۴۴۸ ۴۵۲ ۴۹۰ ۵۵۶ ۶۹۶
ربع مسکون ۲ ۷ ۲۷۸ ۲۹۵	۷۱۳ ۷۱۹ ۸۲۷ ۸۴۵
۶۱۴	دینار زر ۲۶۵
رجاء ۱۹۹ ۲۵۵ ۳۹۷ ۶۶۴	دینار مصری ۱۸ ۳۴۰
رجال الله ۲۲۴ ۲۷۱ ۳۳۰ ۳۴۵	دینار یوسی ۷۵۴
۳۷۹ ۷۳۷	دیوان ۱۲۹ ۲۱۷ ۳۰۸ ۴۳۲
رجم ۷۸۰	۶۲۶
رحل ۲۲۲ ۲۰۷ ۹۲۳	دیوانگی ۹۱۵
رخام ۹۰۴	رأس المال ۴۵۲
ردای فراخ آستین ۸۴	رافضی ۸۵۸
رسم ۲۱۰ ۵۵۶ ۵۹۲ ۸۱۹	راهب، راهبان ۸۰ ۱۳۶ ۱۳۷
رسم عزا ۱۰۱۱ ۱۰۱۳	۱۳۹ ۲۹۴ ۳۶۰ ۳۶۱ ۵۵۱
رضاء ۲۹۵ ۶۴۵ ۶۸۵ ۹۷۷	۹۰۴
رعاف ۳۱	رایت ۶۲۷ ۸۳۹
رعیت، رعایا ۵۰ ۱۵۹ ۴۵۵	رئیس الإصحاب ۴۳۰
۸۶۹ ۹۸۸	

رواسی ۶۸۹	رفات شیوخ ۷۱۶
روحانی، روحانیان ۴۷ ۲۲۳	رقاع ۶۴۷
۳۵۳ ۴۵۷ ۵۹۸ ۷۲۱ ۹۱۲	رقایق ۸۱۲
۹۶۵	رقبه ۴۶۳
روحانیت ۸۴ ۲۲۳	رقص ۹۹ ۱۷۵ ۲۱۵ ۴۸۹
روح القدس ۲۲۳ ۲۳۰ ۹۵۷	۵۵۹ ۵۶۰ ۵۹۶ ۶۰۲ ۶۸۷
روره* داودی ۲۴۶	۸۴۱
روستائی ۵۹۶	رقعه ۱۲۹ ۱۵۵ ۱۶۷ ۲۰۳
رؤسا ۳۵۳، ر. کک به رئیس	۲۱۷ ۲۱۸ ۲۶۶ ۲۶۷ ۴۵۹
روشندلان ۶۰۶ ۷۳۹ ۷۶۸	رقوم ۱۴۱
روشن ضمیر ۶۳۲	رقیب ۵۳۹
روغن ماء العنب ۷۱۶	رکاب ۶۹۶
رهبان، رهابین ۱۳۹ ۵۹۲ ۶۱۰	رکابدار ۷۹
ریاست ۸۲۰	رمز ۳۵۲
ریاضت، ریاضات ۱۰ ۳۷ ۶۱	رمل ۱۰۱۸
۶۵ ۸۱ ۸۵ ۱۲۳ ۱۲۶	رموز ۳۴۸
۲۹۳ ۳۲۹ ۳۳۵ ۴۱۳ ۴۴۹	رند، رندان ۲۷۹ ۴۶۳ ۴۸۹
۴۵۳ ۵۰۰ ۵۰۱ ۵۸۶ ۶۵۰	۷۵۵ ۸۴۱ ۸۵۵ ۸۵۶ ۹۵۵
۶۵۸ ۶۶۹ ۶۸۰ ۶۸۲ ۶۸۹	ر. ک به رنود
۶۹۰ ۶۹۷ ۷۱۰ ۷۱۴ ۷۴۹	رندان معنی ۸۷۲
۹۵۲ ۹۸۷ ۱۰۳۷ ۱۰۴۳	رندانه ۹۱۸
ریاضت سماع ۵۶۹	رندی ۶۷۰ ۹۷۶
ریاضیات ۶۲۶	رنود ۱۲ ۲۹ ۱۸۹ ۲۱۶ ۳۳۱
	۴۸۹ ۶۱۱ ۷۵۵ ۷۵۷ ۸۳۹
	۸۴۰ ۸۴۲ ۹۰۸

زرق ۵۵۵	۲۱۹ ۱۱۹ ۲۹	زاویه ، زوایاء
زرکوب ، زرکوبان ۴۲۹ ۷۰۴	۸۶۶ ۸۵۲ ۸۵۱ ۸۴۹ ۴۴۰	
۷۱۰ ۷۰۹	۹۳۵ ۸۹۶ ۸۷۹ ۸۷۵ ۸۶۸	
زرکوبی ۷۰۵	۹۶۲ ۹۵۸ ۹۵۴ ۹۴۵ ۹۳۹	
زرگر ، زرگران ۴۵۹ ۱۰۲۷		زاویه* مولویان ۹۵۸
زروق ۴۲۹ ۴۳۰ ۷۱۰	۳۵۲ ۲۸۲ ۱۴۶	زاهد ، زاهدان
زره ۹۳۳ ۱۰۲۳	۷۵۱ ۶۸۰ ۶۵۶ ۶۲۴ ۴۶۷	
زره بافی ۱۴۲	۷۵۳- ۹۸۷ ۹۸۶ ۱۰۶۷ ، ر.	
زربینه آلت ۷۲۸		ک به زهّاد
زعفران حدید ۸۹۳		زاهدان عامل ۱۴
زکات ۱۵۷ ۲۴۵ ۴۶۹ ۵۲۴		زاهدان مترسّم ۵۷۸
۶۱۰ ۱۰۳۶		زبان حال ۱۷۴ ۷۹۸
زکام ۴۰۷ ۴۵۸		زبان قال ۷۲
زنار ۱۳۹ ۱۵۲ ۱۷۳ ۴۰۶		زجاج ۱۵۱
۴۲۲ ۴۲۴ ۵۵۹ ۶۱۱ ۹۷۲		زجاجه ۶۲۹
زبورخانه ۷۷۲	۳۴۴ ۳۰۳ ۳۰۲ ۱۹۲ ۱۹۱	زر
زنبیل ۲۴۵ ۴۷۵ ۶۰۴ ۶۴۵	۴۶۱ ۴۱۷ ۴۰۹ ۳۸۹ ۳۸۸	
۷۸۱ ۷۲۷	۶۲۷ ۵۷۲ ۵۰۹ ۴۹۸ ۴۷۶	
زنبیل باف ۸۵	۸۲۷ ۸۰۹ ۸۰۸ ۷۸۹ ۶۹۵	
زنبیل باقی ۲۴۶	۹۵۹ ۸۹۰ ۸۴۸ ۸۴۲	
زنداد ۵۵۷ ۵۷۹ ۵۸۹ ۷۵۵		زراعت ۸۹۳
زندیق ۱۰۴۶		زراقان ۳۸۲
زه ۵۱۶		زربازی ۶۲۸
زهّاد ۲۵۰ ۸۷۴ ، ر. کک به		زر حل ۴۹۷
زاهد		زرساری ۱۹۴

زہ قبا ۹۵۰	سبز پوشان ۷۷۲ ۸۰۳
زهد ۲۵۴ ۲۵۵ ۲۸۱ ۳۹۹	سبز قبايان ۷۴
۴۴۰ ۶۵۸ ۷۵۲	سبعه خوان ۱۳۵ ۱۳۹
زهر ۵۸۸ ۷۵۲	سبق خواهي ۳۴
زبيق ۵۱۸	سبو ۶۲۱
زيره ۶۵۸	سپند ۴۸۴ ۴۸۵
زی مولويان ۲۱۰	سپر ۸۹۰ ۱۰۲۳
زين ۶۴۸ ۹۵۰	سپرگر ۱۰۲۳
	سپند ۹۰۰
ساباط ۵۴۰	سپه ۵۶۴
سادات ۳۶۳ ۳۶۸ ۸۷۲ ۹۱۳	سجاده ۲۷۸ ۳۱۸ ۳۳۴ ۳۳۶
۹۱۴	۴۱۰ ۶۵۱ ۷۵۵ ۹۱۴ ۹۵۲
ساربان ۴۲۸	سحره ۶۱۷ ۷۹۰
ساز ۹۵۷	سحريات ۱۴۱
ساعت رصدی ۸۷ ۶۵۰ ۷۸۰	سقاوت ۶۵۶
۸۸۷ ۸۷۰	سقاوت تن ۶۵۶
ساغر ۸۴۸	سقاوت جان ۶۵۶
ساقی ۷۲۰ ۸۸۶	سقاوت دل ۶۵۶
سالار ۸۷	سقاوت مال ۶۵۶
سالک ، سالکان ۵ ۹ ۷۶ ۲۲۴	سخته کمانی ۵۱۶
۲۲۶ ۲۳۲ ۴۰۸ ۴۴۳ ۸۱۳	السخی ۳۰۴ ۱۰۶۳
۸۸۲	سدنه ۷۹۱
سایس ، سایسان ۵۱۴ ۹۳۲	سر ۱۰۲ ۱۱۳ ۱۱۴ ۱۳۸ ۱۴۳
سبّاحان ۲۲۰ ۴۵۶	۱۵۶ ۱۹۷ ۲۱۹ ۲۲۰ ۲۲۳
سبّاحی ۲۷۸	۲۲۸ ۲۴۹ ۲۶۷ ۲۷۶ ۲۸۶

سردان پرهان‌الدین	۳۳۵	۳۲۱	۳۱۷	۳۰۸	۳۰۴
سردان ۱۸۹ ۲۱۶	۴۴۷	۴۲۳	۳۶۶	۳۶۵	۳۵۱
سر دفتر ۷۵۵	۵۲۷	۵۰۱	۴۸۲	۴۷۰	۴۶۹
سر سام ۴۰۷	۵۸۳	۵۶۲	۵۵۶	۵۴۶	۵۴۰
سر سر ۱۰۲ ۲۶۹	۶۲۵	۶۱۴	۶۱۱	۶۱۰	۵۸۴
سر الطهارت ۵۳۳	۶۸۵	۶۵۸	۶۳۹	۶۳۸	۶۳۱
سر کلاه ۸۴۴	۷۱۵	۷۱۴	۷۰۹	۷۰۷	۶۹۷
سر لشکر ۳۲ ۲۱۳ ۷۳۹	۷۹۴	۸۶۷	۷۵۳	۷۳۶	۷۲۳
سرکه : سرکا ۴۳۶ ۹۱۳ ۹۸۷	۸۶۲	۸۱۶	۸۱۳	۸۰۷	۷۹۵
۱۰۱۲	۸۵۴	۸۵۰	۸۳۲	۸۳۱	۸۲۷
سر مکتوم ۷۰۸	۹۵۸	۹۵۳	۹۴۵	۹۰۶	۸۹۶
سر مه ۱۶۲ ۳۸۹ ۷۶۰	۱۰۴۲	۹۹۰	۹۸۷	۹۸۶	۹۷۶
سر مه چوب ۱۶۲			۱۰۶۲	۱۰۴۶	
سر مه دان ۱۶۲				۷۲۴	سراج
سرنا ۱۴۸ ۱۴۹ ۴۳۱ ۵۹۳			۷۷۰	۲۳۶	سرای
سرور ، سروران ۸۷ ۹۱ ۹۵			۷۱۵	۷۰۸	۳۳۴
۹۷					سرای عقبی ۱۵۴
سروقت ۴۵۳ ۵۳۷ ۶۳۴ ۶۹۱					سربازی ۶۲۷
۸۹۰					سربند ۳۷۵
سرهنگ ۵۴۶ ۶۹۴					سرپز ۶۳۰
سریر ۵۹۱ ۸۲۵					سرپوش ۳۲۳ ۸۳۰
سریرت ۲۴۲ ۳۶۰					سرخ پوش ۳۷۸
سریقین ۲۸۶					سرخر ۸۱۰
سعی مروه ۱۶۹					سردابه ۱۲۶ ۲۹۳
سفر اق ۶۰۲ ۸۷۳					سردان ۱۸۹ ، ر. ک : به سید

سلطان الخلفاء ٤٣٨ ٤٧١ ٤٩٦	سفها ١١٩ ٥٨٤
٥٥٦	سفهيان روم ٩٣٢ ٩٣٣
سلطان العلماء ١٠ ٧٠٥ ، ر. ك	سفره ٧٧٧
به سلطان العلماء بهاء ولد	سفرة ملائكة ٧٣
سلطان الغزاة ٩٤٨	سقايه ٤٦٨ ٤٧٥ ٦٧٥
سلطان القضاة ٤٢٣	سقرلاط ٤٠٤ ٤٨٩
سلطان المارفين ١٥٦ ٢١٣ ٣٨٨	سكبا ٧٤٧
٣٩٠ ٦٠٥ ٦٢١ ٨١٧ ٨٢٥	سكر ٧٣ ٢٤٦ ٢٨٥ ٣٥٢ ٥٦٨
٨٧٢ ٩١٥	٩١٠
سلطان الفقرا ١٠١ ١٢٦ ٢٨٣	سكر ٨٢٩ ، ر. ك به شكر
٦١٤ ٦٤٢	سكرات ٥٢٩ ١٠٥١
سلطان الكتاب ٧٢٦	سكرات موت ١٩٨
سلطان كشف ٤٩٠	سكران ٣٢١ ٣٦٥
سلطان المشايخ ٧٣٤	سكة ٦٣٢
سلطان معني ٦٨٤	سكنجيين ١٠٤٥
سلوك ١٠ ٤٢ ٥٨ ٥٢١ ٦١٥	سلاحهائ ثمين ٣٠٣
٦٤٢ ٦٩٠ ٧٢٣ ٧٣٩ ٧٦٢	سلاخان ١٧٥
١٠١٥	سلاسل ٦٠٧
سله باف ٨٥ ٦١٠ ١٠٣١	سلاطين ١٨١ ٢٣٦ ٢٤٧ ٥٩٥
سله بافي ٣٠٩	٦٣٤ ١٠١١
سماع ١٦ ٨٩ ٩٩ ١٠٤ ١١٠	سلس البول ٨٦٣
١٢٢ ١٢٥ ١٢٧ ١٢٨ ١٣٩	سلسلة الذكر ٩٩٧
١٤١ ١٤٢ ١٤٥ ١٤٧ ١٤٨	سلطان الابدال ٧٨٧ ٩٠١
١٥٢ ١٥٤ ١٦١ ١٦٣ ١٦٥	سلطان الابرار ٢٣٠

۹۶۸ ۹۶۴ ۹۵۴ ۹۵۲ ۹۴۲	۱۸۴-۱۸۳ ۱۸۱-۱۸۰ ۱۶۸
۱۰۲۹ ۱۰۱۶	۲۲۲ ۲۱۶ ۲۱۲-۲۰۷ ۱۹۱
۱۰۶۳ ۷۰۳۵ ۱۰۳۴	۲۴۳ ۲۳۳-۲۳۰ ۲۲۷ ۲۲۴-
سماع اہل ریاضت وزہد ۶۵۸	۲۷۶ ۲۷۴ ۲۶۷ ۲۵۷ ۲۵۳
سماع اہل حال ۶۵۸	۲۹۴-۲۹۲ ۲۹۰ ۲۸۲ ۲۷۸-
سنان ۹۶۲	۳۲۷-۳۲۵ ۳۲۰ ۳۱۹ ۳۰۵
سنت (سنن) ۸ ۹۳ ۱۲۰ ۲۹۶	۳۵۳ ۳۴۵-۳۴۳ ۳۳۹ ۳۳۸
۳۵۹ ۳۴۰ ۳۱۸ ۳۱۷ ۳۰۳	۳۹۱ ۳۸۲ ۳۷۷ ۳۵۶ ۳۵۵
۸۲۴ ۷۳۷ ۵۷۸ ۴۰۶ ۳۶۶	۴۰۶ ۴۰۴ ۴۰۰ ۳۹۹ ۳۹۴
۹۰۳	۴۳۶ ۴۳۰ ۴۲۹ ۴۲۷ ۴۱۲
سندان ۱۹۳ ۴۱۷ ۴۳۰	۴۹۷ ۴۹۰-۴۸۶ ۴۶۱ ۴۴۳
سنقر ۸۴۴	۵۵۳ ۵۵۱ ۵۴۲ ۵۲۵ ۵۰۶
سنگت مرمر ۱۰۱۲ : ر. ک. بہ	۵۸۵ ۵۷۸ ۵۶۶ ۵۶۱-۵۵۷
رخام	۶۲۴ ۶۱۳ ۶۰۲ ۶۰۱ ۵۹۵
سواد الأعظم ۶۶۱	۶۵۸ ۶۵۷ ۶۵۰ ۶۴۱ ۶۳۱
سیواک ۱۹۵	۶۹۷ ۶۹۴ ۶۸۵ ۶۸۱ ۶۷۸
سوباشی ، سو باشبان ۲۵ ۲۶	۷۲۳ ۷۱۹ ۷۱۰-۷۰۸ ۷۰۳
۹۴۸ ۹۴۷ ۹۴۶ ۳۰	۷۶۱ ۷۶۰ ۷۴۲ ۷۳۶ ۷۳۱
سؤال ۲۴۵	۸۰۰ ۷۹۴ ۷۸۰ ۷۷۷ ۷۷۲
سور ۱۸۷ ۱۸۰	۸۳۷ ۸۲۸ ۸۲۵ ۸۱۳ ۸۰۵
سوق الخیل ۹۲۱	۸۵۱ ۸۴۷ ۸۴۱ ۸۴۰ ۸۳۸
سؤ العین ۸۱۰	۸۶۶-۸۶۳ ۸۶۱ ۸۵۷ ۸۵۲
سویر غامیشی ۲۰۴ ۸۱۸ ۸۴۵	۸۹۵-۸۹۳ ۸۷۹ ۸۷۷ ۸۶۸
۸۴۶	۹۳۵ ۹۲۱ ۹۱۴ ۹۰۸ ۹۰۱

سیم سلطانی ۳۴۱ ۳۸۹	سیاحی ۲۷۸
سیم مضروب و مسکوک ۳۲۰	سیادت ۳۰۲
سیمیا ۱۴۱ ۸۹۳	سیاست ۱۸ ۲۷۳ ۳۶۲ ۳۶۴
سینور، سنور ۱۳۷ ۲۱۳ ۳۸۲	۷۹۸ ۸۲۰ ۹۳۲
سینی ۱۶۹ ۳۷۶ ۳۷۷ ۷۲۷	سیاستگاه ۵۱۱
۷۴۸ ۱۰۱۷	سیاه پوشان ۱۳۹
شارع ۱۹	سید ۲۱۵ ۲۱۶، ر. کت به سید
شاش پاره ۹۲۰	سردان برهان الدین
شاشی ۸۵۷ ۷۸۹	سید الاخوان ۹۳۰
شاش هندی ۲۵۷	سید الأدباء ۵۶۱
شاعر ۵۴۹ ۹۵۱	سید القوم ۲۲۴ ۱۰۵۶
شافعیان ۴۴۴	سید المذکرین ۳۸۴
شاگردان ۶۹۲ ۷۱۰	سیر (گیاہ) ۲۴۰ ۲۷۲ ۴۰۵
شانه ۵۲۶	۴۹۵ ۴۵۸
شاهان صوری و معنوی ۷۵	سیر ۷۰ ۷۴ ۸۳ ۲۶۳ ۳۰۴
شاه بیت ۷۳۷	۴۴۳ ۶۱۵ ۶۴۵ ۷۳۹ ۷۶۸
شاهد، شاهدان ۹۶ ۵۵۰-۵۶۱	۸۷۸
۵۶۷ ۶۲۱ ۹۶۵	سیر الی الله ۷۰
شاهد باز ۴۳۹	سیران ۱۰۹ ۷۱۵
شاهد بازی ۱۹۲ ۴۴۹ ۶۳۰	سیر سر ۳۰۴
شاهد پسر ۶۲۱ ۶۹۵	سیر فی الله ۷۰ ۲۹۸
شاهد غیبی ۷۶۸	سیرکوب ۳۲۴
شاهد مستور ۸۵	سیم ۱۵۹ ۲۴۲ ۲۶۶ ۳۲۰ ۳۹۰
شاهد معنی ۸۷۳	۴۴۱ ۴۸۷ ۵۷۲ ۶۹۵ ۷۴۷
	۷۸۹ ۸۰۲ ۸۹۰

شاه زاذہ	۷۳۲ ۶۷۲ ۲۳۱	شستر ۵۸۱
شاهنشہی ۱۰۲		شطرنج ۸۷۵
شہانی ۴۴۳		شعبہہای گول گیر ۷۱۶
شہخیزی ۱۲۶ ۷۱۴		شفاعتنامہ ۲۱۷
شہروی ۵۰		شکر (قند) ۴۴۷ ۴۹۵ ۷۹۵
شب زفاف ۷۲۰		ر. ک. بہ سکر
شب قدر ۷۲۰		شکر ۱۵۷ ۵۳۳ ۷۲۸ ۹۵۴
شب گردک ۷۳۳		۹۸۶
شجرہٴ خلافت ۳۹۲		شکر الاخص ۵۳۳
شحنگی ۳۰۸		شکر بادام ۴۴۹
شحنہ ۲۷۴ ۳۰۸ ۹۲۱ ۹۴۹		شکر الخاصہ ۵۳۳
۱۰۱۸ ۱۰۱۹		شکر العامہ ۵۳۳
شراب ۶۰۳ ۶۳۹ ۶۴۰ ۸۱۹		شکر آویز ۸۸
۸۷۴-۸۷۶ ۸۸۴ ۸۸۶ ۹۱۳		شکر آویزی مولوی ۳۶۳ ۳۶۵
شرابات ۹۱۲		۳۶۶
شراب حماض خاص ۸۸۵		شکر ریزان ۶۱۸ ۶۱۹
شراب خانہ ۴۸۹		شکر فروشان ۸۶ ۹۵
شرابدار ۱۸۱		شکستگان ۷۲۳
شرابسالار ۸۹۱		شلوار ۲۴۹
شراب صاف سلطانی ۸۷۷		شلجم ۸۲۱
شرع ۵۵۹ ۵۶۰ ۷۲۵		شمشیر ۴۷۴ ۵۱۸ ۵۹۲ ۶۷۶
شریعت ، شرائع ۱۱ ۸۹ ۱۹۱		۷۴۵ ۷۵۵ ۸۰۰ ۸۰۱ ۸۱۶
۲۳۳ ۳۵۱ ۵۵۹ ۵۶۱ ۷۳۹		۸۲۴ ۸۵۵ ۹۷۰ ۱۰۲۳ ۱۰۴۵
۷۹۳ ۹۹۱		شمشیرگر ۱۰۲۳
شریف ۷۵ ۸۹ ۴۸۱		شمشیرهای مصری ۲۱۴

شیاد ، شیدان ۱۴۶ ۷۷۷ ۹۳۰	شیاد ۸۸۷ ۵۶۷ ۲۵۰ ۲۴۸ ۱۸۳
۹۹۰	شعبدان ۷۲۷
شیار ۶۵۰	شناخت ۵۳۸ ۵۲۷ ۴۷۱ ۴۵۶
شیخ ، شیوخ ۱۰۷ ۹۹ ۴۶ ۳۰	۶۳۶
۲۰۷ ۱۷۳ ۱۵۶ ۱۵۱ ۱۱۸	شور ، شورها ۹۵ ۹۳ ۹۱ ۸۵
۴۱۶ ۳۵۹ ۳۳۹ ۲۹۷ ۲۶۹	۹۹ ۱۴۶ ۱۵۱ ۱۷۴ ۱۸۷
۵۴۲ ۴۹۹ ۴۶۹ ۴۶۳ ۴۲۱	۲۸۸ ۲۶۶ ۲۳۲ ۲۲۳ ۲۲۲
۶۹۴ ۶۹۱ ۶۴۷ ۵۸۶ ۵۴۸	۴۸۹ ۳۸۳ ۳۸۲ ۳۶۰ ۲۹۴
۷۴۶ ۷۲۳ ۷۱۶ ۷۰۷ ۶۹۹	۶۹۸ ۶۵۱ ۶۰۱ ۶۰۰ ۵۵۸
۸۱۴-۸۱۲ ۷۹۵ ۷۵۷ ۷۴۸	۸۵۷ ۸۵۱ ۸۴۷ ۸۰۵ ۷۰۹
۹۵۲ ۵۶۰ ۸۵۶	۸۷۵ ۸۸۳ ۸۶۶ ۸۶۳ ۸۵۹
شیخ الارواح ۹۵۸	۹۱۴ ۸۹۴ ۸۹۲ ۸۹۰ ۸۷۷
شیخ الاسلام ۶۷ ۷۲ ۹۶ ۵۹۴ ۶۰۹	۹۲۵ ۹۲۳ ۹۱۵
۸۴۷ ۷۲۴	شوری ۹۵
شیخ خانقاه ۹۱۴	شوق ۳۹۱ ۳۵۲ ۲۱۵ ۱۸۴
شیخ خواتین ۴۹۰	شهادت ، شهادت ۶۵۴ ۶۱۱
شیخ زاده . شیخ زاذگان ۶۲	۷۰۰
۱۴۴	شهد علی ۱۸۰
شیخ الشیوخ ۸۴۴	شهرت ۱۰۵۶ ۲۲۶ ۱۹۳
شیخ کامل محقق ۶۱۷	شهرستان ۲۶۰ ۱۹۵
شیخ المشایخ ۲۷۸ ۲۵۵ ۴۹۹	شهنشاه ۷۶
۱۰۱۲ ۷۳۷	شہسوار ۹۷
شیخ واصل ۸۳۰	شہود ۷۶
شید ۱۸۳	شہید . شہدا ۹۶۱ ۶۹۴ ۶۶۱

شیوخ مترسم ۳۸۵	صاحب یسار ۳۴۱
شیخی ۵۱۸ ۶۴۷	صالحان ۱۲۶
	صباغ ۹۱۳
صاحب ۶۳ ۶۸ ۷۱ ۷۲ ۸۱	صحابه ۱۱۷ ۲۹۷ ۳۰۴ ۵۷۰
۸۲ ۳۰۵ ۵۴۹ ۵۹۳ ۷۰۷	۵۷۱ ۵۹۱ ۶۳۳
۷۰۸	صحابی ۱۹۵ ۲۰۹ ۵۷۱ ۵۹۹
صاحب اعظم ۹۸۰	۸۵۸
صاحب حال ۸۴۹	صحف ۲۹۴ ۵۵۱
صاحب حکمت ۱۳۲	صحن ۱۳۴ ۱۶۳ ۲۲۸ ۲۵۴
صاحب خیرات ۴۳ ۲۴۸	۲۸۶ ۳۴۳ ۳۸۵ ۶۸۶
صاحب دل و دلان ۱۳۶ ۲۳۲	صحن سرای ۱۱۹ ۷۷۱
۲۴۴ ۲۶۲ ۲۸۸ ۳۹۷ ۴۹۶	صحن خانه ۸۳۴
۴۹۹- ۷۲۳ ۹۱۳	صحن مدرسه ۸۲۹ ۸۳۳
صاحب دلق ۲۸	صحو ۲۴۶
صاحب سماع ۶۵۸	صدارت ۸۸ ۷۷۵
صاحب عیان ۲۹۱	صدر (مقدم) ۱۱۸-۱۲۱ ۱۴۷
صاحب علم ۱۱۷	۳۳۳ ۶۲۸ ۷۷۱ ۹۵۲
صاحب قدیم ۵۴۳ ۶۴۱ ۹۱۳	صدر ۱۷۶ ۲۰۹ ۲۴۱ ۳۳۹
صاحب قران ۲۱۶ ۲۶۳ ۳۷۲	۶۲۸ ۸۵۱ ر. ک به صدور
۴۱۶ ۵۵۳ ۹۷۷	صدر خاتناه ۳۹۳
صاحب کرمی ۳۱۹	صدر صفه ۳۹۳
صاحب کشف ۵۴۰ ۷۸۰	صدر عرفا ۱۲۱
صاحب مکاشفه ۲۶۷	صدر علماء ۱۲۱
صاحب ملک ۸۵۶	صدر نشینی ۶۰۷
صاحب نظر ۷۸۶	صدقه (صدقات) ۲۰ ۲۴۵

صنادید ۸۹ ۵۴۸ ۸۱۰	۳۰۴ ۳۳۳ ۴۶۹ ۵۲۵ ۷۵۴
صندوق ۴۲۶ ۹۳۵	۸۷۷ ۱۰۶۴
صنعت باغبانی ۷۷۳	صدقه خواران ۱۶۱
صنعت سیمیا ۳۸۷	صدقه سر ۶۷۰
صو استی (خداوند آب) ۶۰۸	صدیق ۲۸۷
صوامع ۲۵۰ ر . ك به صومعه	صراف ، صرافان ۸۲ ۸۷ ۶۱۸
صورت ۵۸۸	۸۲۷
صور روحانی ۷۳ ۲۲۳	صرف ۱۰۶ ۱۰۷
صور غیبی ۵۵۰ ۷۲۱	صفا ۴۵ ۴۴۸ ۴۶۵ ۷۷۹ ۹۳۶
صور قیامت ۴۳۲	صفائی ۲۹۶ ۲۹۷
صوری ۷۵	صفت، صفات ۵۳۴ ۵۸۸ ۷۱۲
صوف ۹۴۷	صفت قهر ۶۵۹
صوف ربع ۸۵۲	صفت لطف ۶۵۹
صوفی : صوفیان ۱۲۰ ۱۲۲	صفت مهر ۶۵۹
۱۵۲ ۲۲۴ ۳۵۹ ۴۱۲ ۴۱۶	صف نعال ۱۱۹ ۱۲۰ ۱۲۱
۴۴۴ ۴۵۱ ۴۷۵ ۵۱۲ ۵۸۶	۱۶۳ ۱۸۱ ۲۱۰
۶۳۳ ۶۳۷ ۷۷۳ ۷۸۶ ۹۰۹	صفه ۱۱۹-۱۲۱ ۱۳۴ ۲۰۱
۹۲۲ ۹۴۰ ۹۴۱ ۹۵۲ ۹۵۳	۲۰۹ ۲۲۸ ۲۴۲ ۲۴۳ ۳۰۵
۹۷۷ ۹۷۴ ۱۰۶۴	۳۱۸ ۳۳۳-۳۳۵ ۳۹۳ ۴۵۷
صوفی مجرّد ۱۰۲۸	۶۶۸ ۷۵۵ ۸۰۳ ۸۷۵ ۸۷۶
صوم الدهر ۵۳۲	۹۱۴
صومعه ۶۲ ۶۷ ۵۳۵ ۵۳۶ ۷۹۳	صلا ۶۷ ۶۸ ۲۰۸ ۵۵۸ ۵۶۵
۱۰۶۲	۵۹۳
صوم وصال ۶۲۰	صلحاء ۱۵۹ ۲۱۵ ۲۴۲
	صلوة ۳ ۶۱۰ ۱۰۳۶

طاق ۵۶۷	صهبا ۵۶۷ ۶۲۱ ۷۲۷ ۹۳۸
طالب علمان ، علم ۸۶ ۲۹۶ ۳۰۹	صیاد ۳۷۰ ۴۰۰
طالب علم مستدل ۵۱۴	ضباغت ۱۴۲
طاوس شهر ۳۶۵	ضربان ، ضرب ۴۱۷ ۴۲۹
طاوس ملائکه ۱۴۹	ضرب کوب ۵۹۲
طايفه عقلا ۵۴۵	ضفادع بری ۷۱۶
طب ۹۰ ۱۶۶ ۳۳۰	ضمیر ، ضمائر ۳۳ ۴۴ ۵۵ ۶۰
طبّال ۶۹۱	۸۰ ۱۰۹ ۱۴۲ ۲۶۳ ۳۳۴
طبیعیات ۱۶۶	۳۴۳ ۳۵۰ ۳۷۶ ۳۹۳ ۴۰۴
طبق ۹۵۹	۴۲۷ ۴۳۱ ۴۵۴ ۴۹۳ ۵۴۹
طبق‌گر ۹۵۹	۵۵۵ ۵۸۲ ۶۰۴ ۶۳۲ ۶۳۴
طبل ۲۴۶ ۴۳۱ ۴۳۲	۷۰۷ ۷۱۵ ۷۱۸ ۷۲۱ ۷۴۱
طبل غزا ۹۵۲	۷۸۸ ۸۰۰ ۸۰۸ ۸۳۵ ۸۵۴
طیب ، طیبیان ۱۳۲ ۲۰۸ ۲۴۸	۸۶۴ ۸۸۵ ۸۸۶ ۸۹۶ ۹۰۴
۳۳۱ ۳۳۷ ۳۴۷ ۳۹۹ ۴۰۴	۹۱۶ ۹۲۲ ۹۲۴ ۹۳۱ ۹۳۹
۴۷۲ ۵۰۰ ۵۶۳ ۶۱۶ ۹۶۳	۱۰۸۰
طرّاری ۴۴۷	ضمیردانی ۸۳۵
طرایف ۴	ضیاع (ضیعه) ۲۷۷ ۸۳۹ ۹۱۹
طریقت ۱۱ ۷۹ ۹۶ ۱۱۹ ۱۵۴	طارقات روحانی ۷۷۸
۱۸۸ ۱۹۱ ۱۹۶ ۲۷۶ ۳۵۱	طاس زرّین ۳۳۷ ۳۴۷
۳۵۸ ۴۲۱ ۴۹۱ ۴۹۷ ۵۲۴	طااعت ، طاعات ۶۶ ۱۲۱ ۳۵۹
۵۵۹ ۵۹۶ ۶۱۵ ۶۳۲ ۷۳۹	۶۱۱
۷۵۶ ۷۵۹ ۹۵۹ ۹۹۱	طاغیان ۵۲۰ ۷۰۵
طشت ۲۳۷ ۵۱۸ ۵۸۸ ۶۱۶	
۸۶۷	

عارف ، عارفان ٤ ٤٨	طشت خانه ٢٨ ١٤٧
٩٥ ١٥٦ ١٦٢ ٢٠٧ ٢١٣	طغرا ١٠٤ ٨٢٥
٢٤٠ ٢٧٥ ٢٧٩ ٢٨٦ ٢٨٢	طلاق ٥٢٩ ١٠٣٦
٢٨٧ ٢٩٧ ٣٥١ ٣٩٩ ٤١٢	طلبه ٣٨
٥١٢ ٥١٦ ٥٣٤ ٦١٣ ٦١٥	طابهء علم ٢١ ٧٧ ٣٥٤
٦٢٥ ٦٥١ ٦٥٥-٦٥٧ ٧٠٤	طاسم ، طلسمات ٢٧٠ ٧٠٣
٧٠٨ ٧١٤ ٧٤٤ ٧٥٧ ٧٧٧	طلق محلول ٧١٦
٧٩٧ ٨٠٤ ٨٢٤ ٨٨٠ ٨٥٤	طمع ٢٨٤ ٦٥٧
٨٩٨ ٩١٥ ٩١٦ ٩١٨ ٩٣٠	طنازی ٥٢٠
٩٣٨ ٩٥٨ ٩٨٣	طواشی ٩٦
عارف ربّانی ٤٨ ١٧٦	طوافان ٥٢٠
عارف صدائی ٢٨ ١٦٢ ٤١٤	طویلہ ٧٢٧ ٩٤٦
٥٩٦	طہارۃ السرّ ٥٣٣
عارفان واصل ٦٥٢	طیّبات ٧٣٢
عارفہ ٩٢٨	طیّ زمین ٢٦٣
عارفیان ٩٩٠	ظاهر ٣٠ ٣٧ ٥٨ ٧٥ ١٦٢
عاشقان واصل ١٢٨	١٨٨ ١٩٢ ٢١٢ ٢١٨ ٢٢١
عاشورا ٦٤٩	٣٩٥ ٥٥٥ ٦٧٠ ٦٧٢ ٦٧٨
عالم ارواح ٨١٦ ٨٥٤ ٨٩٢	٧٥٣ ٧٥٢
عالم اسباب ٢٠٦ ٢٠٩	ظرافت ٦٧٣ ٧١٦ ٨٨٨
عالم استغراق ١٥١ ٦١٨	ظرایف ٩٣ ١٣٤ ٥٣١ ٦٧٣
عالم اشباح ٧٣٠	٦٩٣ ٨٦٣ ٩٢٤ ٩٥٥
عالم اعلیٰ ١٤٦	ظلمہ ٥٩٥
عالم اولیاء ٤١٥ ٦٠٧	عابدان ٢٤٦ ٦٥٥ ٦٥٦
عالم باطن ٨٣	

عالم عشق ۲۷۸	عالم بسط ۸۳۲
عالم علوی و سفلی ۹۶۸	عالم بی چون ۹۳ ۵۹۹
عالم غیب ۲۴ ۶۳ ۲۲۳ ۳۰۴	عالم بی سببی ۲۰۷
۴۱۹ ۴۲۰ ۴۸۸ ۵۲۳ ۵۶۲	عالم پاک ۶۰۶
۶۲۵ ۶۳۹ ۶۴۵ ۶۵۱ ۶۸۸	عالم تجرد ۵۸۳
۶۹۱ ۷۰۹ ۷۱۵ ۷۳۹ ۷۴۱	عالم تجرید ۶۲۶
۷۵۱ ۷۶۶ ۷۹۲ ۸۴۵ ۸۹۸	عالم تفرید ۶۲۶
۹۳۱ ۹۴۶ ۹۷۰	عالم تمثیل ۸۶۸
عالم غیب الغیب ۷۱۵	عالم توحید ۵۸۳ ۶۲۶
عالم فانی ۷۷	عالم جان ۸۶
عالم فتور ۸۵۶	عالم حق ۳۱۶
عالم فراق ۵۹۴	عالم حیات ۷۴۶
عالم فقر ۱۰۹	عالم خاک ۱۶۸ ۵۷۰ ۵۷۹
عالم قبض ۸۳۲	۷۲۱
عالم مطلق ۳۸۰	عالم خشکی ۲۲۰
عالم لامکان ۸۲۲	عالم دون ۴۰۲
عالم معی ۸۲۵	عالم روح ۶۷۴ ۶۷۵
عالم ملک ۸۰ ۴۵۷ ۶۹۱ ۷۰۸	عالم روحانی ۷۴
۷۲۱ ۷۶۳	عالم سرور ۷۶۱
عالم نازکی ۲۲۲	عالم سکر ۲۴۰
عالم نور ۶۴۶	عالم شهادت ۳۲
عالم وجود ۱۷۵	عالم صحو ۲۴۶
عالم وصال ۵۹۴	عالم صورت ۸۴ ۶۵۲ ۷۸۵
عالم نیستی ۲۳۹	عالم عدم ۹۸۸
عالم وله ۶۵۰	عالم عرفان ۲۷۰ ۸۳۹

عرس ٥٧ ٦٧ ٥٩٥ ٥٩٦	عالم هستی ٦٥٨
٨٩١ ٧٣١	عالیم اسماء ٨٧
عرش ٤١٧ ٦١٩ ٦٧٣ ٦٨٢	عالم پرهیزگار ٦٥٥
عرض ٥٨٥	عالم ربّانی ٢٨ ٦١٣ ٦٧٤ ٦٧٥
عرفاء ٣٠ ٨٢ ١٢١ ١٥٩ ٢٢٦	٩٥٢
٣٤٨ ٣٥١ ٣٧٠ ٤٠٣ ٤٧٠	عالمه ٧٢٧ ٩٢٨ ٩٦١ ٩٩٣
٦٤٧ ٦٨٢ ٦٨٨ ٧٥٧ ٨٣٠	عامره ٢٤٢
ر. ک. به عارف	عامل ٢١٧ ٢١٨
عرفان ٢٧٥ ٣٣٠ ٤٥٦ ٥١٦	عامی ٨٩ ١٣٢ ١٥١ ٧٠٥
٦٠٩ ٦١٣ ٨٣٩ ٩١٥ ٩٦٧	عبا باقی ٤٩٣
٩٩٢ ٩٧٥	عبّاد ٥٣٢ ٥٨٧ ٦١٠
عروج ٤١٧ ٦٤١	عبری ٢٩١
عروس ، عروسان ٥٤٩ ٧٦٨	عبیر ٧٠٠
عروسی ٣٠٣ ٣١٩ ٣٤٠ ٧١٩	عتّابی ٤٧٤ ٧٧٥
٧٢٧	عتیق ، عتیقیان ٤٥ ٦١٨ ٦٨٣
عزا ٣٢ ٥٦	عجب البحر ٣٦٩
عزّ اولیا ٦٥٦	عدد ٣٠٩ ٦٠٥ ٨٤٦
عزّ پیغامبران ٦٥٦	عدد سلطانی ٣٤٧ ٤٩٠
عزّ توانگران ٦٥٦	عدد نقد ٤٥٩
عزّ درویشان ٦٥٦	عدس ٣٠٣
عزّ عابدان ٦٥٦	عدم ٥٨٩
عزّ علماء ٦٥٦	عدول ٤ ٢٥٠
عسل ٢٤٩ ٤٤٩ ٧٢٠ ٧٤٨	عدیل ٤
عسس ٩٤٩	عربیت ١٦٦ ٢٢٩

۲۲۶ ۲۱۵ ۲۱۰ ۱۸۳ ۱۷۳	عشاق ۵۴۵ ۵۳۲
۲۶۹ ۲۵۲ ۲۴۷ ۲۳۳ ۲۲۹	عشق بازی ۷۱۱ ۶۹۹ ۶۹۲
۳۱۸ ۳۰۵ ۳۰۰ ۲۹۵ ۲۷۴	۷۳۷
۳۷۰ ۳۶۷ ۳۶۶ ۳۲۵ ۳۲۱	عشر ۵۲۰ ۴۹۴
۴۲۴ ۴۲۱ ۳۹۹ ۳۸۴ ۳۸۱	عصا ۱۰۱۲ ۶۴۸
۵۱۰ ۵۰۱ ۴۹۹ ۴۷۰ ۴۵۵	عصای موسی ۷۹۰ ۷۶۲ ۳۱۹
۵۶۱ ۵۴۶ ۵۴۲ ۵۳۲ ۵۱۴	عطاء ، عطایاء ۸۹۹ ۸۴۸ ۱۴۳
۶۴۷ ۶۲۰ ۶۱۸ ۵۹۷ ۵۹۳	عطّار ، عطّاران ۵۶۷ ۱۵۶ ۹۱
۶۹۹ ۶۹۷ ۶۹۴ ۶۵۶ ۶۵۰	۱۰۷۹
۷۹۵ ۷۶۲ ۷۵۷ ۷۴۸ ۷۰۷	عقار ۹۱۹ ۷۵۱ ۶۲۷ ۳۴۳
۸۵۱ ۸۴۹ ۸۱۴ ۸۱۲ ۷۹۸	عقل ، عقول ۵۳۷ ۵۳۴ ۱۴۳
۹۷۷ ۹۱۳ ۸۹۳ ۸۶۰ ۸۵۶	عنلا ۴۲۴
۱۰۵۷ ۱۰۳۶ ۱۰۳۵ ۱۰۱۳	عقل ربّانی ۶۶۷
۱۰۶۵	عقل معاد ۶۶۷
علم اسماء ۴۹۳	عقوبة الانبياء ۳۵۹
علمای ظاهر ۸۱۲ ۶۱۴ ۴۱۴	عقوبة الاولياء ۳۵۹
علامت عارف ۶۵۴	عقود ۱۶۷
علامه ۷۴۲	عقیق یمنی ۸۱۴
علم الله ۱۰۳ ۵۰	عات شاهدی بازی ۶۳۰
علم انبياء ۵۸	علت مشایخ ۱۸۹ ۱۸۸
علم اولياء ۳۸۴ ۵۸	علّم ۱۰۴۰ ۷۹۲ ۲۴۹
علم باطن ۱۲	علماء ۶۸ ۵۳ ۴۶ ۴۴ ۳۰ ۱۷
علم حال ۵۸	۱۰۸ ۱۰۷ ۹۶ ۹۵ ۸۲ ۸۱
علم حروف ۴۲۰	۱۲۸ ۱۲۴ ۱۲۱ ۱۱۹ ۱۱۸
علم عشق ۳۴	۱۷۱ ۱۶۸ ۱۶۵ ۱۵۹ ۱۴۷

علم ظنون ۲۱۵	عمارت ۶۹۰
علم حقیقت ۹۰۱	عمّال ۱۳۷
علم قال ۵۸	عمامه ، عمام ۳۶۶ ۱۰۵۵
علم کیمیا ۱۴۳ ۲۷۵ ۶۲۵ ۸۹۳	عمان معانی ۵۵۹
علم لدّتی ۵۸ ۱۸۰ ۶۲۳ ۹۵۳	عمل مخفی ۶۷۸
علم مشایخ ۹۵۲	عنان ۶۱۹
علم معانی و بیان ۱۶۶ ۲۲۰	عنایتنامه ۲۱۷
علم موسیقی ۹۵۶	عنقای مغرب ۷۸۷
علم نظر ۱۶۶	عنقود ۱۶۷
علم الیقین ۲۹۲	عنّین ۳۰۱
علوفه ۵۰	عوارف ۷۸۷
علوم ۱۹۲۱۸۸ ۳۴۸ ۳۸۰ ۳۸۴	عوالم غیب ۹۷۵
۴۲۳ ۵۹۹ ۶۴۸	عوالم ملکوت ۸۴ ۶۴۲
علوم اسرار ۳۵۴	عوام ۱۸۰ ۱۸۴ ۴۰۹ ۴۱۷
علوم دینی ۱۰ ۸۱ ۹۶ ۲۰۹	۴۲۰ ۵۴۴ ۵۸۵ ۶۱۰ ۶۶۵
۶۱۸ ۷۰۵ ۸۵۶ ۹۵۲	۷۱۶ ۸۱۲ ۸۲۳ ۸۵۳ ۸۵۵
علوم طبّی ۶۳	۸۸۵ ۹۸۷
علوم ظاهر ۱۲ ۷۷ ۸۲ ۸۴	عوائن ۳۲۴
۱۶۶ ۸۱۶ ۱۰۱۶	عوانی ۳۵ ۳۶ ۴۶۴
علوم عقلی ۸۳ ۴۱۰	عیادت ۵۸۱ ۵۸۶ ۵۹۳ ۸۰۷
علوم کسبی ۸۳	۸۲۸ ۹۱۸ ۹۱۷ ۹۵۴
علوم کشفی ۸۳	۹۸۸
علوم لدّتی ۸۲	عیّار ۱۲۷ ۴۴۷ ۸۴۰
علوم نقلی ۸۳ ۴۱۰	عیّاری ۵۰ ۴۴۷
علوی ۱۸۹ ۳۰۶	عیدگاه ۶۵

غزلیات مرثیه ۶۸۵	عید قربان ۱۶۹
غلاف ۴۷۴ ۹۷۰	عینی ۷۳ ۷۰۸
غلام ، غلامان ۲۹۶ ۳۲۳ ۳۷۷	عین الیقین ۱۶۲ ۳۸۶ ۳۹۲
۴۰۶ ۵۴۲ ۶۳۱ ۶۴۵ ۸۵۲	۴۷۴ ۴۸۷ ۸۱۸
۹۴۵	
غلملیچ ۵۴۲	غارت ۱۰۱۰
غوّاس ۳۱۴	غاشیه ۸۸ ۳۶۰ ۷۸۵
غیب ، غیوب ۳۳ ۱۵۰ ۵۴۱	غازی ، غازیان ، غزات ۱۵۸
۵۵۷ ۷۶۷ ۵۱۵	۴۸۵ ۶۵۶ ۶۶۲ ۹۴۸ ۹۴۹
غیب شناسی ۸۹۸	گرامت ۲۸۵ ۵۳۹ ۹۷۰ ۱۰۷۸
غیب الغیب ۱۶۲ ۵۵۷ ۵۹۹	غربا ، غریب ۱۲ ۶۷ ۳۰۹
غیب القلوب ۵۴۱	۶۳۴ ۱۰۵۱
غیبی ۷۳ ۷۰۸ ۷۱۵	غرخوادر ۱۵۱ ۱۵۲ ۲۱۵
غیبیان ۷۳ ۷۸ ۱۸۹ ۵۴۴	۲۹۱ ۳۸۳ ۴۵۱ ۴۷۵ ۵۱۱
۷۴۵ ۹۲۳	۶۴۰
غیبیان سبزپوش ۷۸	غزل ، غزلیات ۱۶۷ ۱۸۲ ۱۹۱
فاتحه الکتاب ۲۰۱	۲۱۸ ۲۳۷ ۲۶۶ ۲۶۷ ۲۶۹
فاحشه ۵۵۵	۲۸۰ ۲۸۸ ۲۹۰ ۳۷۱ ۳۸۲
فاسق ، فاسقان ۵۲۸ ۵۳۵ ۷۵۲	۲۸۳ ۴۱۷ ۴۲۶ ۴۲۹ ۴۵۳
۷۵۳	۴۵۴ ۴۸۸ ۴۴۳ ۵۵۴ ۵۵۷
فئات فقرا ۷۱۶	۵۶۹ ۵۸۲ ۵۹۰ ۶۰۲ ۶۰۹
فتراکیان ۶۷۷	۶۴۶ ۶۹۷ ۶۹۸ ۷۰۰ ۷۱۹
فترت ، فترات ۸۸ ۱۴۹ ۲۵۷	۷۳۱ ۷۳۶ ۷۴۰ ۷۶۰ ۸۲۳
۴۵۰ ۸۰۱ ۹۰۶	۸۲۸ ۸۴۶ ۸۴۷ ۸۴۹ ۸۷۷
	۸۷۸ ۹۳۰

۹۴۱ ۹۰۶ ۸۸۰ ۸۵۷ ۸۴۲	۴۸۹ ۱۱۸ ۱۱۲ ۳۰	فتوت
۱۰۴۷ ۹۶۲	۷۳۸ ۷۱۶ ۶۹۷ ۵۴۳	
فرجی پوش ۷۷۷	۸۱۴ ۶۱۱ ۵۴۳	فتوتداران
فرجی کبود ۱۸۸	۳۶۹ ۳۴۱ ۲۰۳ ۱۵۹	فتوح
فرجی هندباری ۶۲۴ ۲۵۷	۹۸۰ ۹۴۸ ۷۵۱	
فرزند حال ۹۰۱	۵۰۸	فتوح سمائی
فرس تازی ۹۵۲	۷۴۴ ۵۹۶ ۵۹۴ ۴۱۹	فتور
فرسنگ ۸۸۴	۳۷۴ ۳۳۵ ۱۵۴	فتوی ، فتاوی
فرشته ، فرشته گان ۵۵۷ ۵۰۶	۹۹۱ ۹۵۱ ۵۵۹ ۴۲۴ ۴۲۲	
فرشتگان عذاب ۷۶۶	۱۰۱۸ ۱۰۰۹ ۹۹۴	
فرشتگان مقرب ۷۱۹ ۷۳	۳۴۹	فتی
فرض ۷۳۷ ۳۴۰ ۲۸۷	۹۵۵ ۶۱۴ ۶۱۱	فتیان
فرمان ۸۹۱ ۸۰۹ ۷۹۸ ۶۷۸	۶۷۸	فراخ گامی
۱۰۲۱	۵۲۹ ۴۷۵	فراش
فرمان برداری ۶۵۳	۲۲۰	فراق
فرن ۵۵۲	فرامین ۱۷۹ ، ر. کک به فرمان	
فروع ۵۵۹	فرائض ۶۷۸ ۱۹۵ ۱۹۴	
فريضة ۶۵۸	فرجی ۱۴۹ ۱۴۸ ۱۲۶ ۸۸ ۶۳	
فَسَاق ۷۵۳ ، ر. ك. به فاسق	۲۷۴ ۲۵۸ ۲۲۹ ۲۲۴ ۱۵۲	
فسق ۶۷۰ ۵۲۷	۳۹۸ ۳۹۱ ۳۶۱ ۳۲۸ ۲۹۳	
فصاحت قال ۷۰۵	۵۵۲ ۵۴۴ ۵۲۵ ۴۶۴ ۳۵۳	
فَصَاد ۴۰۷ ۳۷۴ ۳۷۳ ۱۲۵	۶۰۸ ۶۰۵ ۶۰۳ ۶۰۲ ۵۵۷	
۸۶۷	۷۳۱ ۷۲۵ ۶۹۷ ۶۸۷ ۶۴۷	
فَصَال ۳۰	۸۳۵ ۷۹۴ ۷۸۲ ۷۷۷ ۷۷۴	
فصد ۴۰۷		

فصل ۱۴۷	فقہ ۱۰۷ ۱۵۰ ۱۶۶ ۲۹۵
فضلاء ۱۷ ۲۲۹ ۲۹۵ ۶۳۶	۳۸۰ ۴۱۴ ۵۱۰ ۵۳۷ ۷۴۶
۸۱۷ ۹۲۸ ۹۳۲	۱۰۷۶
فقاع ۲۰۷ ۴۰۶ ۷۳۷ ۹۱۰	فقیهات ۴۴۴
فقر ۱۳ ۱۰۹ ۲۷۸ ۲۷۹ ۲۸۴	فقیره ۸۷۳
۳۷۰ ۳۷۸ ۴۱۴ ۴۲۲ ۵۳۷	فقیه، فقهاء ۸۹ ۱۰۶ ۱۲۴ ۱۳۵
۵۴۰ ۵۸۵ ۵۸۶ ۶۰۴ ۶۹۰	۱۳۶ ۱۴۰ ۱۶۶ ۱۷۱ ۱۷۲
۷۷۵ ۸۹۷ ۱۰۲۵ ۱۰۲۶	۲۰۸ ۲۳۳ ۲۷۴ ۲۷۵ ۲۸۶
۱۰۳۷ ۱۰۴۰ ۱۰۴۴ ۱۰۵۰	۲۸۹ ۲۹۱ ۳۰۳ ۳۰۴ ۳۰۹
۱۰۵۸	۳۷۳ ۳۸۵ ۳۹۸ ۴۱۳ ۴۱۹
فقر محمدی ۱۰۹ ۳۶۰ ۴۷۸	۴۲۰ ۴۳۸ ۴۸۲ ۵۰۱ ۵۰۲
فقیر، فقرا ۴۴ ۴۶ ۵۳ ۶۲ ۶۴	۵۱۱ ۵۷۸ ۵۸۵ ۶۳۲ ۶۳۹
۸۴ ۸۹ ۹۶ ۱۰۱ ۱۰۸ ۱۳۴	۷۵۶ ۷۵۷ ۱۰۱۹ ۱۰۴۱
۱۵۹ ۱۶۹ ۱۹۳ ۱۹۸ ۲۱۰	۱۰۶۹
۲۱۵ ۲۲۶ ۲۴۹ ۲۷۹ ۲۸۹	فلاسفه ۱۲
۲۹۰ ۳۰۴ ۳۰۹ ۳۱۰ ۳۱۸	فلسفی ۱۲۴ ۲۴۳
۳۲۸ ۳۷۴ ۳۷۵ ۳۷۸ ۳۹۸	فلوری ۸۵۲
۴۱۸ ۴۵۵ ۴۷۵ ۴۸۹ ۴۹۹	فن، فنون ۱۸۸ ۲۳۷ ۳۸۷
۵۷۰ ۵۸۵ ۵۸۷ ۵۹۵ ۶۴۲	۴۱۰ ۴۸۷ ۵۴۷ ۶۴۸ ۶۶۳
۶۵۱ ۶۷۲ ۶۹۰ ۶۹۳ ۶۹۷	۷۵۹ ۹۵۶
۷۰۷ ۷۱۶ ۷۴۶ ۷۷۰ ۷۷۵	فنا ۱۴۶ ۱۴۸ ۲۴۱ ۲۸۱ ۵۳۱
۷۹۶ ۸۱۳ ۸۳۷ ۸۴۴ ۸۵۷	۹۴۰
۸۷۴ ۸۹۴ ۱۰۵۶ ۱۰۵۸	فندق ۲۶۴
فقیر معنی ۶۹۳	فن- عربیت ۲۲۹

قالی ۳۷۵ ۷۰۳ ۷۲۷	فن کیمیا ۳۸۷
قالیچه* ۱۲۶ ۳۷۶ ۸۴۱	فنون حکم ۸۳۷
قالیچه* اقسرانی ۷۲۷	فنون الفضائل ۸۷۴
قالیچه* شیرازی ۷۲۷	فنون علم ، علوم ۴۲۳ ۷۶۸
قالیچه* گرجی ۷۲۷	فنون علم ظنون ۲۱۵
قان ۲۶۲ ۸۴۶	فیض ۲۲۸
قانع ۳۲۲	فیضان ۳۱۵
قانون حکمت ۳۳۰	فیلسوف ۶۶۷
قانون سماع ۷۷۷	قازغان ۲۲۹ ۷۲۷
قانون شریعت ، شرع ۲۷۴ ۴۲۱	قاصد ، قاصدان ۲۴۶ ۴۰۳
قایم الیل ۵۵۳ ۷۲۰	۲۸۶ ۵۶۲ ۷۵۴ ۸۱۸ ۸۸۹
قایم مقام ۷۸۶	۹۴۲ ۹۱۸
قبا ۶۶۴ ۸۱۸ ۹۳۳ ۹۵۰ ۹۶۲	قاضی ۴۲ ۴۳ ۱۰۴ ۱۶۵ ۱۶۶
قباب اخلاق بد ۵۴۴	۱۶۸ ۱۷۷ ۱۷۹ ۱۸۰ ۱۸۲
قباب عیوب ۵۴۴	۲۷۶ ۳۰۱ ۳۰۵ ۳۲۵ ۳۳۹
قباب غیرت ۳۸۴	۳۵۴ ۳۷۰ ۳۷۱ ۴۱۱ ۴۱۵
قبض ۲۰۰ ۲۳۵ ۲۳۶ ۴۴۸	۴۷۳ ۴۷۴ ۴۹۹ ۵۹۳ ۵۹۷
۴۴۹ ۶۳۲ ۸۳۲ ۹۸۷ ۵۲۰	۶۶۳ ۷۶۱ ۷۶۳ ۷۶۵ ۷۶۷
قلندر ۶۳۱	۸۶۰ ۹۵۱ ۹۳۲ ۹۳۴ ۹۳۵
قبه* احضر ۷۷۹	۹۸۸ ۱۰۳۸ ، ر. ک به قضاة
قحّاب خرابات ۵۵۵	قاضی القضاة ۷۶۲
قحط ۷۴۸ ۶۰۴ ۷۹۵	قافله سالار ۸۷
قدر ۲۸۷	قال ۶۷ ۲۷۸ ۳۸۱ ۴۱۹ ۴۴۰
قدسیان ۶۴۲	۴۴۳ ۶۱۴ ۷۲۷

۲۸۷ ۲۸۳ ۱۵۵ ۱۳۱ قضاء	۳۴۶ ۳۳۸ ۲۹۲ قدمگاه
۸۴۲ ۶۹۰ ۴۱۵ ۳۰۱	۶۶۳ ۶۵۷ ۶۴۶ قدیم
۴۶۴ ۲۹۸ ۲۷۴ ۱۷۹ قضاة	۴۷۰ قدوسیان
۹۸۸ ۹۷۷ ۷۰۷ ۶۹۹ ۵۹۳	۶۲۸ ۵۸۱ قراضه
۴۵۹ قطاریق	۲۱۹ ۲۰۰ ۱۵۸ قرب، قربت
۲۲۰ قطعان طریق	۶۱۰ ۶۰۰ ۴۵۲ ۴۳۸ ۲۲۵
۴۳۷ ۲۴۶ ۲۴۵ ۵۲ ۲۴ قطب	۷۷۱ ۶۶۵ ۶۵۴ ۶۴۵ ۶۴۴
۸۵۴ ۸۵۳ ۷۲۹ ۶۸۸ ۶۲۱	۹۶۰ ۹۵۹ ۸۴۸
۱۰۶۹ ۹۰۸ ۸۵۵	۷۴۸ ۵۹۶ ۵۴۰ ۵۳۹ قربان
۸۲۵ قطب الابدال	۸۳۷ ۸۲۷ ۷۵۴
۷۰۴ قطب اوتاد	۷۹۵ قربانات
۶۵۷ قطع	۳۵۰ قرب خاص
۷۶۰ ۶۲۶ ۵۷ قفص	۵۴۲ قرناقان
۷۴۷ ۷۱۷ ۵۵۷ ۳۴۷ قفل	۸۹۴ قزاز
۵۹۴ قلاده	۵۹۲ قسیسان
۴۵۵ قلان	۱۷۴ ۱۵۳ قصاب، قصابان
۸۴۶ ۸۴۵ ۷۴۴ قلاوز	۵۰۴ ۳۷۳ ۳۷۲
۱۰۱۶ قلاوزی	۸۶۷ ۸۱۱ ۶۹۹ ۳۷۳ قصاد
۵۳۴ ۵۰۳ قلب	۶۱۰ ۲۷۳ قصاص
۵۳۴ قلب مجروح	۲۳۸ ۲۳۶ ۱۸۸ قصر، قصور
۵۳۴ قلب مشروح	۹۶۱ ۲۴۱
۵۳۴ قلب مملوح	۶۹۳ قصعة
۷۲۱ ۴۹۹ ۳۰۳ قلاع	۹۰۶ قصه
۶۴۷ ۵۲۳ ۴۵۱ ۳۲۵ ۱۶۶ قلم	۲۶۲ قصیده

قوسره ٦٠٥ ٩٣٤ ٩٣٥	قلندر، قلندران ٢٤١ ٤١٢ ٥٩٦
قيبي ٥٤٠ ٩٣٦	٦٣١ ٩٧٦
قيامت كبرى ٤٦ ٥٩١	قلة الطعام ٥٨٤
قيوم ٧٠٣	قلة الكلام ٥٨٤
كاتب، كاتبان، كتبه ٣٠٢ ٤٥٧	قليه برنجي ٣٤٣
٧٠١	قماش ٣٨٩ ٤٨٥
كاتب اسرار ١٨٨ ٢١٢ ٢٤٤	قرمفلوج ٧١٦
٤٥٦	قناعت ١٣٣ ٢٨٤ ٤٦٤ ٥٤٩
كاتب وحى ٦٤٨	قند ٤٤٧ ٧٩٥ ٩٨٦
كارد ٦٨٤ ٧٥٥ ٨٥٥	قنديل، قناديل ٢٤٥ ٢٤٨ ٢٤٩
كاروان ٢١٣ ٢٦٥ ٨٥٣ ٩٣٣	قنطار ٤٤٧ ٧٩٥
كاروانسرای ٦٩٢	قوارع ٣٦ ٨١٢
كاسه ٣١٩ ٣٤٣ ٤٤٣ ٥٩٣	قوآل، قوآلان ٩٩ ١٧٥ ١٨٢
٥٩٤ ٦٦٢ ٦٨٩ ٦٩٣ ٨٣٦	٢٢٢ ٢٣٠ ٢٩٣ ٣٢٠ ٤٠٤
١٠٤٦ ٩٣٧ ٩٣٦	٤٠٥ ٤١٢ ٤٥٤ ٤٧٠ ٤٨٩
كاسه، چيني ٢٩٢	٨٢٣ ٧٩٤
كاسه، چوبين ٥٢٩	قوآل انداز ٥٦٥
كاسه، دوستاني ٨٨٥	قوآل اندازی ٤٥٤
كاسه، دوغ ٤٤٥	قوانين ٣٥١ ٤١٤
كاسه، زرین ١٩٢	قوانين ٣٥١ ٤١٤
كاسه، مسين ٧٢٧	قوت جاذبه ٥٠١
كاشف ٥٤٠	قوت دافعه ٥٠١
كاشف اسرار ٦٠١	قوت ماسكه ٥٠١
كاغذ ٥٥٧	قوت هاضمه ٥٠١
	قوشجيان ٨٤٤

۶۹۴ ۶۹۲ ۶۷۳ ۶۸۸ ۶۵۴	کاغذ بغدادی ۵۵۶
۷۹۸ ۷۲۳ ۷۱۸ ۷۱۶ ۷۰۷	کاغذ بخرنی ۴۲۵
۸۳۵ ۸۳۴ ۸۲۱ ۸۱۴ ۸۰۹	کافر ، کافران ۸۹ ۱۳۱ ۳۱۲
۸۶۵ ۸۷۲ ۸۵۶-۸۵۴ ۸۴۶	۵۴۲ ۵۴۱
۸۸۶ ۸۸۴ ۸۸۳ ۸۷۲ ۸۶۸	کامل مکمل ۶۵۲
۹۳۹ ۹۲۴ ۸۹۹ ۸۹۸ ۸۹۶	کامله ۲۸۷
۹۹۵ ۹۹۲ ۹۸۳ ۹۵۴ ۹۴۱	کان ۶۰۳ ۶۲۵ ۷۲۳
کرامات ظاهره ۲۸۸ ۷۲۰	کباب ۶۰۳
کرامات باطن ۷۲۰	کبار ۸ ۵۱۰
کرم بریشم ۵۲۶	کبر ۶۵۷
کرسی ۳۰۷ ۳۷۳	کبر کبریائی ۳۵۷
کروبیان ۷۴۷ ۹۵۶	کبر ربائی ۳۵۷
کشتی ۵۷۲	کتابت ۲۴۵ ۶۹۳
کشف ، کشف ۶۹ ۷۱ ۸۰	کتابت اسرار ۲۳۷
۶۴۳ ۵۴۰ ۴۶۳ ۸۵	کتابخانه ، کتبخانه ۱۱۹ ۳۰۶
کشف اسرار ۶۹	۳۲۵
کشف تمثیل ۸۹۸	کتب اسرار ۳۱۰
کشف القلب ۸۵	کنخدا ۳۵۲ ۸۳۹
کشوفه ۱۲	کرامت ، کرامات ۱۰ ۵۳ ۹۵
کشیش ، کشیشان ۲۷۴ ۵۹۳	۱۱۳ ۱۲۵ ۱۴۲ ۱۴۶ ۱۷۴
۱۰۴۷ ۱۰۱۶ ۹۰۴	۱۸۱ ۱۹۳ ۲۰۸ ۲۳۵ ۲۴۳
کنفارات ۵۳۹	۲۵۹ ۳۱۵ ۳۲۵ ۳۲۷
کفجه ۵۹۲	۳۵۸ ۳۷۰ ۳۷۵ ۵۳۶ ۵۳۹
کفر ۵۳۸ ۵۴۱ ۶۵۷	۵۵۰ ۵۵۱ ۵۵۹ ۵۶۷ ۶۴۴

کشل ۴۳ ۴۲۶ ۳۳۳ ۳۴۷ ۳۵۲	کفش ۶۴۷ ۶۹۵
۳۸۶ ۴۱۰ ۴۳۹ ۴۹۰ ۵۴۵	کفش نارنجی ۷۷۵
۵۷۸ ۵۹۲ ۶۱۰ ۷۱۶ ۷۷۱	کفش مولوی ۸۸
کشل الاحرار ۳۹۹	کلاه ۸۲ ۸۸ ۲۲۱ ۶۹۱ ۸۴۴
کشل اولياء ۲۴۷ ۷۸۵	۸۴۵ ۸۶۵ ۸۹۴ ۸۹۵ ۹۴۶
کشل رجال ۴ ۲۴۶ ۸۷۲	۹۴۷ ۱۰۷۵
کشل المحققين ۸۱۲	کلاه بند ۳۷۵ ۷۲۷
کنایس ۲۵۰	کلاه دوز ۶۰۵
کندکاری ۱۰۱۲	کلاه زرین ۷۲۷
کندو ۷۴۸	کلاه سپید ۴۸۵ ۸۶۲
کنز، کنوز ۲۰۵ ۵۸۶ ۶۲۸	کلاه سپید مولوی ۶۱۳ ۸۶۴
۷۳۷ ۷۶۸	کلاه نمذین ۷۷۵
کنگره ۲۶۰	کلخن ۲۶۶ ۸۵۵
کنیزک، کنیزکان ۳۲۳ ۳۷۵	کلخن تاب ۲۶۵ ۸۵۶
۳۷۶ ۴۰۶ ۵۴۲ ۵۵۰ ۵۵۵	کلیات مرکبات و مجردات
۸۵۲	و مفردات ۶۲۶
کنیزکان گونیده ۴۹۰	کلیچه ۴۴۷
کنیسه : ر. کث. به کنائس	کلید ۹۳۷
کوزه ۶۱۸ ۸۳۱	کمان ۵۲۰ ۶۲۰
کوزبان خزینه ۲۲۹	کمان خوارزمی ۵۱۶ ۱۰۳۰
کورہ ۳۸۶ ۴۴۰ ۶۱۹ ۹۳۸	کمخا ۹۴۷
۱۰۴۶	کمر ۴۷۸ ۶۱۲ ۷۷۷ ۷۸۳ ۷۹۶
کوزه فروش ۳۷۲	۸۵۷ ۹۲۵ ۹۶۲
کوشک ۲۳۶ ۷۰۷ ۷۷۰ ۸۸۷	کم زنی ۳۶۱
۹۵۷	

گنج ۵۲۹ ۵۵۸ ۶۴۸ ۷۰۳	کوفته ۵۶۵
۹۶۴ ۱۰۶۸	کهربائی ۷۱۲
گنج نامه ۱۰۴۱	کیسه ۴۰۲ ۴۴۵ ۷۰۷ ۷۸۹
گنج یقین ۸۰۶	۹۳۷
گندم ۵۴۴	کیما ۱۰۱ ۱۲۹ ۱۴۱ ۱۴۲
گوج ۷۷۸ ۸۵۱	۱۹۳ ۲۰۷ ۲۷۵ ۳۸۹ ۴۲۴
گورخانه (تریه) ۵۶۲ ۵۹۷	۴۷۶ ۴۸۰ ۶۹۲ ۸۹۳ ۹۸۴
گوشواره ۴۱۷ ۸۱۶ ۸۲۵	کیمیاکاری ۱۴۳
۱۰۲۷	کیله ۹۸۷
گوشواره مصنع ۷۲۷	گاز ۸۵۳
گوشه نشینان ۳۰ ۱۱۸ ۱۵۶	گبر ۲۷۵
۱۶۸	گبر روی ۲۹۶
گول ۱۷۴	گربز، گربزان ۵۴۵ ۸۴۱ ۹۸۱
گوماج ۷۴۸	گردک ۴۴۸ ۷۳۳
گوهر ایمان ۲۳۰	گردون (عربابه) ۱۷۳ ۱۷۶
گوهر حیا ۲۳۰	۸۳۲ ۸۳۳ ۹۲۷
گوهر عشق ۲۸۹	گزر ۲۴۲ ۲۴۳ ۳۷۵ ۵۷۰ ۶۶۸
گوهر عقل ۲۳۰	گشاذ ۵۲۶
گوی ۳۱۳	گلاب ۴۹۰ ۷۰۰
گوی زرین ۹۶۵	گلبانگک ۵۹۶
گوی کره های زرین ۴۸۹	گلستان ۸۶۵
گوینده، گویندگان ۱۷۳ ۲۲۲	گله ۵۰۱
۲۳۲ ۲۳۳ ۲۵۷ ۳۲۰ ۳۹۳	گلیم ۸۶۷ ۹۱۷ ۹۹۰
۴۲۹ ۴۸۷ ۴۸۸ ۴۸۹ ۴۹۰	گناه کار ترسگار ۶۵۵

۷۱۹ ۶۹۳ ۶۷۵ ۶۵۳ ۶۱۳	۶۹۷ ۷۳۱ ۶۰۲ ۵۹۳ ۵۸۸
۹۲۴ ۹۱۵ ۹۰۷ ۸۶۳ ۸۶۲	۸۴۰ ۸۲۳ ۷۹۳ ۷۷۷ ۷۵۲
لعل ۱۰۴۴ ۷۵۵ ۶۰۳	۹۵۲ ۹۰۶ ۸۹۵ ۸۶۱ ۸۵۷
لقاء ۱۷۴ ۱۱۰	۹۶۲
لنگر ۵۹۶	گهواره ۸۳۲ ۸۳۰ ۸۲۹
لوا ۱۳	گهواره گر ۱۹
لواطه ۱۰۱۱ ۶۳۳ ۶۱۱	لادن ۷۱۶
لوح حافظ ۷۰۵	لآل ۶۰۴ ۳۶۸
لوح روح ۲۹۶	لالا، لالایان ۸۰ ۵۸ ۴۳ ۲۶
لوح محفوظ ۷۰۵ ۴۱۳ ۳۲۷	۸۳۲ ۷۵۸ ۷۳۸ ۳۷۷ ۳۲۱
لوزینه ۱۹۸	۱۰۱۱ ۹۹۵ ۹۱۲
لیمون (بندر) ۹۸۱	لالائی ۹۱۲ ۷۸۵ ۷۲ ۷۱
ماء العنب ۷۱۶	لالیشی ۶۲۴
ماسست ۴۴۳ ۴۰۵ ۲۲۲	لامکان ۷۳۰ ۵۰۹ ۴۵۰ ۸۳ ۱۷
ماضی قرآن ۷۴	۱۰۱۰ ۸۲۶
ماعون البيت ۶۲۷	لپاچه ۸۴۸
مال، مالها ۲۱۷ ۱۵۸ ۱۱۷ ۶۸	لندن . لدنی ۵۵۶ ۲۱۲ ۱۸۹۰
۳۴۳ ۳۱۴ ۳۰۴ ۳۰۳ ۲۵۹	لشکر ۶۱۱
۵۴۵ ۵۲۹ ۵۱۶ ۴۹۴ ۴۸۶	لشکر کشان ۹۷۷
۶۸۱ ۶۴۳ ۶۲۶ ۵۷۹ ۵۷۲	لشکریان ۹۴۶
۹۳۱ ۷۹۲	لطیفه . لطایف ۱۰۶ ۹۳ ۳۴ ۴
مال جزیه ۷۵۱ ۲۴۲	۲۸۵ ۲۷۴ ۱۷۱ ۱۶۲ ۱۳۴
مال زکوة ۲۴۵	۴۴۸ ۴۲۴ ۴۱۱ ۴۰۹ ۳۵۱
ماهجه قبه ۷۷۸	۵۹۷ ۵۵۶ ۵۴۷ ۵۳۱ ۴۵۴

ماهی گیران ۳۶۸	متوسّیان ۸۷۲
مایده عیسی ۴۳۱	متوضّا ۷۱۳
مؤمن ، مؤمنون ۲۳۰ ۲۴۰ ۵۱۳	مثال ۲۷ ۸۳۱
۵۳۴ ۵۹۱ ۱۰۶۱	مثقال ۸۲۷
مبتدعان ۱۱ ۸۹ ۹۸۱	مثنویخوان ۲۷۲ ۷۳۸ ۷۳۹ ۷۴۵
مبتدیان راه ۵	۷۶۱ ۷۷۳ ۷۷۷ ۷۹۰ ۷۹۷
مبتدی نو آموز ۵۱۴	۸۲۹ ۸۳۲ ۸۷۸ ۸۸۰ ۹۳۵
مبرز ۳۴۶	مثنویات ۷۴۲
مبرات ۴۵۵	مجاهد ، مجاهدات ۸ ۶۱ ۶۵
مبشران ۷۶۰	۲۹۳ ۳۹۸ ۴۱۳ ۵۱۸ ۷۹۳
متابعت محمد ۶۶۶	۱۰۱۵ ۱۰۳۸
متأخرین ۶۳۶	مجتهدان ۶۵۶
متأله ، متألهین ۳۹ ۲۴۵	مجدوب ۸۹۰
متاع ۴۴۱	مجدومان ۳۳۷
متجبر ۸۹	مجرد ۵۸۳
متجسّد ۲۸۵	مجرای سخن ۵۳۴
مترسم ، مترسیان ۱۴۶ ۳۸۱	مجربان ۵۸۲
۵۷۸ ۸۷۲ ۹۵۸	مجمع ارواح ۹۰۱
متصدّر ۶۰۷	محبّ ، محبان ۱۳ ۱۴ ۵۲ ۱۱۷
متعلّم ۲۱۰	۱۲۷ ۱۲۹ ۱۳۱ ۱۳۲ ۱۳۶
متقی ، متقین ۱۰ ۴۳۶ ۶۰۷	۱۴۴ ۱۷۱ ۲۰۳ ۲۲۷ ۲۴۸
۷۲۵ ۷۱۳	۲۷۲ ۲۸۸ ۳۰۷ ۳۲۴ ۳۵۰
متکلم ۱۱۹ ۱۵۹ ۶۷۳ ۶۷۴	۳۷۴ ۳۸۳ ۳۷۸ ۴۱۱ ۴۱۵
متمثل ۷۳ ۲۲۳ ۲۸۵ ۷۸۰	۴۲۵ ۴۴۱ ۴۶۰ ۴۶۲ ۴۹۴

۲۲۸	حقّقان طریقت	۵۹۲	۵۵۴	۵۶۱	۵۴۴	۵۳۰
۸۵۳	حکک	۷۲۰	۷۱۳	۷۰۹	۶۹۲	۶۰۹
۶۶۶	محمدی	۸۰۸	۷۹۳	۷۵۸	۷۵۶	۷۳۸
۶۶۰	محمدیان	۹۲۵	۹۱۴	۹۰۷	۸۸۸	۸۶۳
۷۹۳		۹۸۸	۹۶۸	۹۵۵	۹۴۸	۹۴۳
۷۶۱	حکمه	حجّ مال بخش ۴۴۳				
۶۲۱	عقله جهودان	محبوبان مستور ۸۵				
۶۴۸	عقل وحی	مختره ۵۰۴ ۲۳۶ ۱۵۱				
۴۴۸	محموده	مختسب ۸۵۶ ۶۰۳				
۸۰۵	مخزن	محبوب ، محبوبان ۱۳۳ ۸۹				
۱۶۲	مخفیات	۹۹۱ ۶۱۶ ۶۵۹ ۶۳۰ ۶۲۸				
۹۷۷	مخنث	محدث ۴۷۱ ۲۷۸				
۶۶۵	مخیله	محدث ۶۴۶ ۹۶				
۵۷۰	مدّ	محراب مسجد ۸۳۵ ۵۳۶ ۴۷۷				
۲۳۶	مدّاح ، مدّاحان	۸۳۷				
۹۳۸	مدام	مُحسِن ۵۲۷ ۵۲۳				
۱۱۹	مدرسه ، مدارس	محصولات اوقاف ۷۷۷ ۷۳۹				
۵۴۷		مُحْضِر ، محضران ۴۱۵ ۲۷۵				
۱۰۲۰		۶۹۹				
۲۴۲	مدرسه عامره	مخفل ، محافل ۱۵۶ ۱۵۱ ۱۰۵				
۱۶۸	مدرّس ، مدرّسان	۷۸۵ ۸۵۸ ۷۰۸ ۳۱۵ ۲۸۰				
۳۰۵		مُحَقّقان ۲۲۸				
۵۱۰		مُحَقّق ، محققان ، ۴۱۷ ۲۲۸				
۵۶۰		۱۰۲۷ ۷۸۴ ۴۵۱ ۴۲۲				
۸۶۷						

مردم ربّانی ۶۰۹	مدققان ۴۵۱
مردم معنوی ۲۶۱	مُذْکِر ، مُذْکِران ۴۴ ۳۸۴
مرد مردانه ۲۰۰	۸۱۶ ۹۳۱
مرده خاوند ۲۲۵	مذهب تناسخ ۸۳۴
مرسومات ۶۲	مذهب جکما ۱۲
مرسوم مدارس ۳۲۵	مذهب شیعه ۸۵۸
مرشد ۱۲۸ ۵۸۲ ۹۴۱	مذهب صوفیان ۱۲۰
مرغان شکاری ۸۴۴	مذهب عاشقان ۱۲۲
مرگب سرخ ۷۰۰	مذهب فلاسفه ۱۲
مرکب الصالحین ۱۱۶	مراحل ۶۵
مرکز اشباح ۸۱۶	مراقب ۸۰ ۸۱ ۱۳۱ ۱۳۷ ۱۳۸
مرکز صورت معنوی ۲۸۵	۳۲۴ ۶۴۸ ۷۰۸ ۸۱۷ ۹۲۱
مرگت مفاجا ۸۲۰	۹۵۳
مروارید ۷۳۰ ۶۰۹	مرایاء ۲۳۶
مرمر ۱۰۱۲	مرتاض ۸۰ ۱۴۶
مرمرسپیند ۹۰۶	مرتدان ۸۹
میری ۱۷۲	مرثیه ۵۹۳ ۷۳۱
مرید ، مریدان ۱۰ ۱۲ ۱۴ ۳۰	مرحومان ۴۰۸ ۵۲۳ ۵۲۴ ۷۱۷
۳۷ ۴۳ ۴۴ ۴۷ ۵۲ ۵۳ ۵۸	۷۶۴ ۸۱۳ ۱۰۲۷
۶۰ ۶۱ ۷۲ ۷۷ ۷۹ ۹۳	مردان پاك باز ۸۸۸
۱۰۱ ۱۰۵ ۱۱۱ ۱۲۳ ۱۲۸-۱	مردان خدا ۳۸۶ ۳۹۰ ۴۰۲
۱۳۱ ۱۴۴ ۱۴۶ ۱۵۱ ۱۶۸	۴۰۴ ۴۳۱ ۴۴۶ ۴۵۰ ۴۶۰
۱۸۸ ۱۹۰ ۲۰۲ ۲۳۹ ۲۳۹	۶۲۶ ۶۲۷ ۶۵۸ ۶۶۶ ۷۰۸
۲۴۴ ۲۴۵ ۲۵۳ ۲۶۳ ۲۵۹	۸۲۰ ۸۶۴ ۱۰۴۷
۲۹۶ ۲۹۸ ۳۰۴ ۳۰۷ ۳۰۹	مردان میدان ۶۱۷

مرید مزید طلب ۶۲۷	۳۳۲ ۳۲۸ ۳۲۴ ۳۱۸ ۳۱۱
مرید واصل ۱۴۰ ۶۸۸	۳۴۸ ۳۴۶ ۳۴۳ ۳۴۱ ۳۳۳
مریده ۲۶۳ ۳۳۵ ۳۷۶ ۴۲۵	۳۷۵ ۳۶۹ ۳۶۳ ۳۶۰ ۳۵۵
۶۰۱ ۹۹۵	۳۹۹ ۳۸۹ ۳۸۴ ۳۸۲ ۳۸۰
مرهم ۲۴۷ ۷۰۰ ۸۰۲	۴۸۰ ۴۷۶ ۴۶۸ ۴۶۷ ۴۲۶
مزابیل ۸۵۵	۵۲۵ ۵۱۰ ۴۹۷ ۴۹۲ ۴۸۶
مزدور، مزدوران ۶۹۲ ۷۲۱	۵۶۵ ۵۶۴ ۵۵۴ ۵۵۲ ۵۳۱
۴۰۲ ۱۰۶۹	۶۱۱ ۶۰۸ ۵۹۲ ۵۸۶ ۵۶۶
مزمار ۵۰۶ ۱۰۶۰	۶۲۲ ۶۱۸ ۶۱۷ ۶۱۵ ۶۱۳
مزوره ۱۰۳۴	۶۴۳ ۶۴۱ ۶۳۲ ۶۲۵ ۶۲۴
مس ۴۷۶ ۴۹۷	۷۰۴ ۶۹۵ ۶۹۴ ۶۹۲ ۶۷۸
مسجد آذینه ۳۲ ۱۰۵ ۱۴۰	۷۴۹ ۷۱۸ ۷۰۹ ۷۰۸ ۷۰۵
مسجد جامع ۱۰۳ ۳۷۰ ۴۶۰	۷۷۴ ۷۷۰ ۷۶۵ ۷۵۸ ۷۵۱
مسجد جماعت ۳۲۳	۸۳۲ ۸۲۱ ۸۱۹ ۸۰۹ ۷۸۵
مسافران ۱۱۸ ۴۲۹ ۴۴۰	۸۵۱ ۸۴۹ ۸۴۸ ۸۴۵ ۸۳۶
مساکین ۶۲ ۱۵۹ ۱۶۹ ۲۴۹	۸۶۶ ۸۶۴ ۸۵۶ ۸۵۵ ۸۵۲
۳۰۴ ۳۰۷ ۳۵۵ ۵۹۶ ۸۳۷،	۹۰۹ ۸۸۸ ۸۸۶ ۸۷۴ ۸۷۱
ر. ک به مسکین	۹۲۸ ۹۲۴ ۹۱۹ ۹۱۴ ۹۱۱-
مسالك روى ۲۸۵	۹۴۱-۹۳۹ ۹۳۵-۹۳۲ ۹۲۹
مسالك علوى ۲۲۶	۹۶۰ ۹۵۳ ۹۵۰ ۹۴۷ ۹۴۴
مست، مستان ۱۱۰	۱۰۱۴ ۱۰۱۲ ۹۹۹ ۹۷۵
مستعربان ۲۷۰	۱۰۷۷ ۱۰۴۷ ۱۰۱۷
مستدل ۱۰۶	مرید پروری ۱۰۱
مستغلات ۵۴۴	مرید زندہ دل ۵۳۵
مستنظر ۹۵۶	مرید قبول یافته ۲۸۳

مشاهده ۷۶ ۸۳ ۹۹ ۱۰۸ ۲۱۰	مستوران ۷۳ ۹۲ ۱۹۶ ۶۸۳
۳۹۸	مستوران حق ۳۴۸ ۳۴۹
مشاخی ۶۲ ۸۴ ۹۵ ۹۶ ۱۴۷	مستوران قباب ۷۳ ۳۰۶
۱۵۹ ۱۶۸ ۱۸۸ ۲۰۸ ۲۵۰	مستوفی ۱۳۳ ۵۶۵ ۸۹۱
۲۶۸ ۲۷۴ ۲۷۸ ۳۰۵ ۳۶۳	مست هشیار ۱۱۰
۳۶۶ ۳۸۱ ۴۶۶ ۴۷۳ ۵۹۴	مستی ۲۳۳ ۲۴۶ ۳۳۶ ۶۰۲
۶۱۵ ۶۳۳ ۸۱۳ ۸۴۸ ۸۵۱	۶۳۰ ۸۴۶ ۸۴۷ ۸۸۳ ۸۸۶
۸۶۳ ۸۸۲ ۸۹۹ ۹۵۲	۱۰۲۱ ۱۰۳۲ ۵۶۳ ۶۰۳
مشاخی ابرار ۹۵	۱۰۷۶ ۱۰۷۴
مشاخی کامل ۶۵۲ ۶۵۹ ۶۷۵	مسخ ۱۱۲ ۵۴۵
۷۰۷ ۷۱۱ ۷۳۸	مسخ معنی ۶۸۶
مشاخی یقینی ۹۶ ۲۵۲	مسطر ۸۷۵
مشربه ۴۹۸	مسکنت ۳۶۱ ۴۴۰ ۶۵۰ ۹۴۳
مشرک، مشرکان ۴۲۲ ۷۵۳	مسکین، مسکینان ۲۰۱ ۲۰۵
مشقه‌های کوزکان ۲۹۶	۳۶۱ ۶۲۹ ۶۶۸
مُشک ۲۴۰ ۳۹۹ ۴۵۸ ۶۹۴	مسلخ حتام ۴۸۰
۷۰۰	مسمار ۸۶۴
مَشک ۹۳۷	مسندگاه مدرّس ۱۱۹
مشکات ۶۲۹	مسند اسناد ۳۵۴
مصالح ۲۰۶ ۲۴۴ ۹۶۹	مسند تدریس ۳۰۵
مصباح ۴۵۶ ۴۵۷ ۶۲۹	مسند صدر ۳۳۹
مصطبه ۲۹ ۴۳۵	مسهل ۱۲۲
مصنّف ۴۵۴	مشاعر حجج ۱۶۹
مصوره ۶۶۵	مشاق، مشاقان ۶۹۰ ۷۲۱ ۸۰۱
مضروب معدنی ۴۸۷	۸۰۲ ۱۰۳۹

٤٨٢ ٤٧٦ ٤٧٢ ٤٦٤ ٤٥٦	مضغه ٨٢٦
٥٢٧ ٥٠٨ ٥٠٣ ٤٩٧ ٤٩٠	مطبخ ٤٣٧ ٥٠٥
٥٤٩-٥٤٨ ٥٤٧ ٥٤٤ ٥٣١	مطعون ٥٥٨
٦٠٠ ٥٨٢ ٥٧٩ ٥٦٣ ٥٥٩	مظلومان ٤٤٦
٦٥٣ ٦٤٨ ٦٤٦ ٦١٣ ٦١١	معارض القدس ٤
٧٢١ ٧١٥ ٧٠٦ ٦٩١ ٦٧٩	معاجين ٣٤٧
٧٤٦ ٧٤٤ ٧٤٣ ٧٤١ ٧٤٠	معارف ١٠١ ٩٧ ٦٩ ٦٣ ٣٣
٨١٢ ٨٠٢ ٧٨٩ ٧٦٩ ٧٥٤	١٦٢ ١٥٧ ١٢٣ ١١١ ١٠٦
٨٥٧ ٨٤٤ ٨٣٢ ٨٢٩ ٨١٨	٢٥٢ ٢٣٩ ٢١٩ ١٨٤ ١٧٦
١٠٢٣ ٩٦٠ ٨٩٩ ٨٧٨	٦٥٣ ٤٤٩ ٤٤٣ ٢٨٥ ٢٨٤
ك به معنى	٨٨٧ ٨٥٧ ٨٠٥-٨٠٢ ٧٢١
معاني لدتي ٥٥٦	٨٩٩ ٨٩٥ ٩٤٥ ٩٥٢ ، ر.ك.
معبّر ٤٥	به معرفت
معجزه ، معجزات ١٢ ٤٨ ٥٣	معارف لدتي ٢١٢
٣١٥ ٣١٣ ٢٨٠ ٢٤٣ ١٤٢	معاصي ٥٨٤
٦٨٠ ٦٧٣ ٥٥١ ٣٧٠ ٣٥٨	معالجه ٥٦٣
٨٦٨ ٨٦٥ ٨١٠ ٧٩٨ ٧١٢	معاني ١٣٦ ١٣٤ ١١٤ ٩٧ ٤٤
١٠١٨ ٩٨٣ ٩٢٦ ٨٨٣	١٧١ ١٦٠ ١٥٧ ١٥٥ ١٥٢
معجون ٣٤٧ ٩٢٦	٢٢٠ ٢١٩ ٢٠٨ ١٩٧ ١٧٤
معدن الاسرار ٦٠٥	٢٣٩ ٢٣٧ ٢٢٩ ٢٢٣ ٢٢٢
معدن العلوم ٤٨٩	٢٧٠ ٢٦٩ ٢٦٦ ٢٦١ ٢٤٥
معراج ٤٩٦ ٥٠٥ ٥٩٩ ٦٦٦	٣٢٧ ٣١١ ٣٠٠ ٢٩٧ ٢٩٢
٧٤٤ ٧٤١	٣٧٩ ٣٦٩ ٣٦٣ ٣٦٢ ٣٣٤
معرف ، معرفان ١٠٥ ١٤٧	٤٠٤ ٤٠٣ ٤٠٠ ٣٩٨ ٣٩٣
	٤٥٣ ٤٤٧ ٤٢٤ ٤١٩ ٤٠٩

۲۹۸ ۲۹۵ ۲۴۲ ۲۳۷ ۲۳۱	۲۴۰ ۲۲۳ ۱۷۳ ۱۷۲ ۱۵۲
۴۱۳ ۳۹۸ ۳۸۳ ۳۱۴ ۳۰۷	۴۵۷ ۴۰۵
۶۵۲ ۵۹۴ ۴۳۵ ۴۳۲ ۴۲۹	معرفت ۱۵۱ ۱۵۰ ۷۰ ۶۳ ۲
۷۵۲ ۷۴۹ ۶۷۶ ۶۷۴ ۶۶۳	۱۶۲ ۱۶۱ ۱۶۰ ۱۵۶ ۱۵۵
۷۸۸ ۷۷۷ ۷۶۹ ۷۶۳ ۷۵۹	۲۲۴ ۱۹۴ ۱۷۷ ۱۷۴ ۱۶۴
۸۳۳ ۸۲۵ ۸۱۶ ۸۰۴ ۸۰۲	۲۸۱ ۲۷۴ ۲۷۱ ۲۷۰ ۲۵۵
۹۱۰ ۸۸۱ ۸۷۳ ۸۷۲ ۸۴۱	۴۰۴ ۴۰۳ ۳۹۵ ۳۲۲ ۳۰۵
۹۵۰ ۹۴۴ ۹۴۰ ۹۳۸ ۹۳۷	۴۶۵ ۴۶۴ ۴۵۶ ۴۴۳ ۴۲۱
۱۰۲۲ ۱۰۴۳، ر.ک. به معانی	۵۶۸ ۵۰۶ ۵۰۴ ۴۹۴ ۴۹۳
معنی بین ۳۹۸ ۳۹۹	۶۷۹ ۶۷۶ ۶۶۰ ۶۵۴ ۶۵۳
معنی دار ۴۵۷	۸۱۶ ۸۰۲ ۷۹۰ ۷۱۱ ۶۹۱
معنی دان ۳۹۸ ۵۰۴ ۷۶۱	۸۷۸ ۹۱۳ ۱۰۴۱، ر.ک. به
معنی کش ۳۹۹	معارف
معیت ۵۱۴ ۹۵۹ ۹۶۰	معشوق ۱۰۱۶
معید ۲۱۰ ۵۵۹ ۸۴۴ ۹۳۲	معصوم ۲۸۵
مغمز ۶۴ ۳۰۵ ۳۰۶ ۴۶۳	معقول ۱۵۲ ۵۵۹ ۶۶۷
۴۷۱	معقولات ۷۶۲
مغیبات ۱۶۲ ۴۱۹ ۵۶۷ ۸۳۴	معقول و منقول ۵۵۹
مغیبات سفلی ۵۶ ۸۰ ۸۱	معلم ۱۵۹ ۱۸۷ ۵۲۳ ۹۴۳
۶۸۰ ۸۵۳ ۹۶۹	۱۰۵۴
مغیباب علوی ۵۶ ۸۱ ۶۸۰	معلم دختران سلاطین ۷۲۷
مفتاح، مفاتیح ۵۴۱ ۷۳۷	معمار، معاران ۱۴۱ ۱۹۳ ۲۲۰
مفتح الابواب ۲۰۳	۴۷۷ ۴۷۶
مفترضات ۱۴۴	معنی ۸۴ ۱۶۴ ۱۷۷ ۱۸۴
مفتی، مفتیان ۱۰ ۱۵۰ ۱۶۸	۱۸۵ ۱۹۷ ۲۱۱ ۲۱۳ ۲۱۷

۸۸۵ ۸۴۹ ۸۴۶ ۷۹۸ ۷۱۹	۹۵۱ ۳۷۴
۹۸۵ ۹۰۲	مفسر ۴۴ ۹۲۸
مقرمه ابریشمین ۷۱۸	مفعول ما لا یراد ۱۸۹
مقلد، مقلدان ۴۷۱ ۷۹۸ ۸۵۴	مفکره ۶۶۵
مقلدان شریعت ۴۳۶	مفلس ۳۴۰ ۴۷۶
مقری، مقریان ۶۸ ۱۳۵ ۱۳۶	مقابله ۹۳۰
۷۶۴ ۵۹۳ ۴۰۹ ۲۳۲ ۱۷۱	مقالات رسمی ۸۹۶
۸۱۲	مقام، مقامات ۱۵۹ ۱۷۸ ۲۱۹
مقصّر ۶۷۹	۳۵۹ ۳۵۳ ۳۴۹ ۲۳۷-۲۳۵
مقصوره ۹۲۳	۶۸۱ ۶۷۸ ۶۳۵ ۵۰۶ ۴۶۷
مقنعه بویری ۶۰۶	۱۰۳۲ ۹۰۰ ۸۸۴ ۶۹۱ ۶۸۸
مکاشفه، مکاشفات ۶۱ ۲۶۷	۱۰۴۰
۹۸۵ ۸۴۸ ۷۹۴ ۶۴۵ ۳۲۶	مقامع ۲۳۸
مکاشف، مکاشفون ۴ ۷۰۴	مقام ملکیت ۹۰۹
۸۲۵	مقانع ۷۲۷
مکتب ادیب ۹۴۳	مقبوض ۲۳۵
مکتب التعلیم ۱۹۹ ۱۰۵۴	مقتدی ۴۱۹
مکتب دار ۶۹۳ ۷۷۷	مقدم، مقدّمان ۶۴۷ ۷۳۹
مکتبدارنی ۶۹۳	مقراض ۲۱۰ ۳۹۱ ۴۳۶
مکتب شاهزادگان ۹۳۸	مقراض راندن ۲۱۰ ۱۰۲۲
مکتب کوزکان ۶۱۴	مقرّب، مقربان ۲۴۹ ۲۵۶
مکملان ۶۱۵	۳۸۹ ۳۷۹ ۳۳۵ ۳۳۲ ۳۱۷
ملاحظه ۵۹ ر. ک به ملحد	۵۶۹ ۵۵۱ ۵۱۴ ۴۴۱ ۴۲۵
ملاطفه ۳۲۶	۷۱۳ ۶۹۵ ۶۱۰ ۵۹۸ ۵۸۲
ملاّ اعلیٰ ۷ ۳۵۳ ۵۶۲ ۸۱۳	

ملک المحققین ۵۹۴	۸۳۱ ۹۵۶
ملک المدرّسین ۱۸۴ ۱۹۰ ۲۰۸	ملّت ۱۱۳ ۲۳۳
۵۵۹ ۴۸۷ ۴۵۸ ۴۲۳ ۲۷۲	ملحد، ملحدان ۵۹ ۶۸۴
۸۳۱	ملک، ملوک ۷۷-۷۹ ۱۸۴
ملک المذکرین ۹۳۲	۱۹۰ ۲۳۶ ۲۵۲ ۲۵۳ ۲۶۶
ملک المشایخ	۲۶۷ ۲۸۹ ۳۰۲ ۷۵۱ ۸۹۰
ملک مقرب ۲۹۳ ۳۶۵ ۵۹۹	۹۵۵
۱۰۲۹ ۶۷۵ ۶۴۹ ۶۱۰	ملک الابدال ۶۰۵
۱۰۶۰ ۱۰۴۰ ۱۰۳۹	ملک الادبا ۷۹ ۱۴۱ ۳۳۸ ۳۵۵
ملک ملوک الحال ۸۲۵	۴۷۰ ۴۸۹ ۵۲۳ ۵۹۵ ۶۰۳
ملک الموت ۹۵۴	۸۱۱ ۸۳۷
ملکوت ۲۳۶ ۳۰۵ ۴۱۷ ۴۵۷	ملک ارباب الفتوة ۵۴۳
۶۹۱	ملک الامراء ۷۷ ۸۶۴ ۹۲۴ ۹۴۹
ملکه ۷ ۹ ۲۶۳ ۳۲۳ ۳۳۴	۹۷۸
۷۲۷ ۶۳۵ ۵۸۰ ۴۳۱ ۴۲۴	ملک الحفظاظ ۳۰۷
ملکه الملکات ۲۶۳ ۹۱۱	ملک الخلفاء ۲۸۶ ۶۰۵ ۸۷۳
ملک یمن ۳۳۰	۸۹۲ ۹۰۸ ۹۳۴ ۹۳۵ ۹۵۸
ملل ۸۹ ۵۹۲	ملک السواجل ۱۳۴
ممالک عشق ۴۴۳	ملک الشعراء ۲۲۱ ۳۲۲
ممسکان ۳۲۳	ملک العزم والجزم ۵۸۷
من ۱۸۳	ملک الفتیان ۶۱۱
مناجات ۶۰ ۸۵ ۲۴۷ ۶۹۰	ملک القضاة ۲۷۴ ۹۸۸
۷۱۴ ۷۸۳ ۷۹۲ ۸۷۰ ۱۰۰۹	ملک الکلام ۷۳۸
مناره ۵۵۸۰	ملک المحدثین ۲۷۸

منزل ، منازل ۶۵ ۷۰ ۷۴ ۷۸	منقل ۷۱۸
۵۶۸ ۵۸۸ ۶۱۶ ۷۸۹	منكرات ۵۲۹
۸۶۴	منوب ۲۹۷
مناسك ۱۶۹	منهيا ۵۶۲
مناسك حج ۱۶۹ ۱۰۱۰	مواسي ۲۵۷ ۲۶۰
مناظره ۷۵ ۹۱۲ ۹۱۴ ۹۴۰	مواقف سوى ۲۸۵
مناظره كندگان ۷۵	موالى ۳۲۵
مناقب ۷۳ ۹۰ ۱۲۵ ۲۰۸ ۲۸۵	مواليد ۹۹۱
۷۰۴ ۷۷۷ ۷۸۴ ۸۰۹ ۸۲۴	مؤتھان ۷۱۶
۸۵۸	موحّد ۵۴۲
منافق ۲۸۳ ۴۰۶ ۶۶۲ ۷۵۳	مؤذّن، مؤذّنان ۱۹۷ ۱۹۸ ۲۳۳
۸۹۴ ۸۷۱	۵۹۳ ۶۲۴ ۶۴۷ ۷۷۷
منال ۵۱۵ ۷۲۸	موزه* مولوى ۸۸
منبر ۶۲۴ ۷۰۶ ۷۸۹ ۹۲۳ ۹۲۷	موزه* نارنجى ۷۷۵
منجم ۴۸۷ ۸۴۴	موقف ۶۹۵
منديل ۲۳۸	مولانا ۱۷۳ ۵۹۸
منسلخ ۶۰ ۶۸۱	مولانائى ۲۲۳
منشور ۹۷۵	مولوى، مولويان ۷۴ ۸۸ ۱۶۵
منشور خلافت ۸۳۱	۲۱۰ ۲۲۴ ۲۴۲ ۳۲۴ ۳۶۳
منطق ۱۶۶ ۲۹۵ ۶۲۶	۴۵۹ ۴۹۸ ۵۹۱ ۶۱۳ ۷۳۹
منطقى ، منطقيان ۲۰۹ ۲۷۵	۸۴۰ ۸۴۱ ۸۴۸ ۸۴۹ ۸۹۶
۶۱۷	۸۹۷ ۹۱۶ ۹۷۶
منع ۶۵۷	مولويه ۳۸۰
منعم ، منعمان ۱۱۷ ۴۶۹ ۵۲۸	موم ۷۰۳ ۷۱۶ ۸۰۲

ناتبان ۱۰۴۷	مهاجر ۳۰۴
نان تنور ۲۴۱	مهدی ۹۷۷
نان جوین ۳۰۴ ۵۰۶ ۶۴۰	مهر ۷۰۷ ۷۹۵
نان سومین ۱۰۳۸	مهمانخانه ۵۹۵
ناودان ۳۴۸	مهمانداری ۴۶۱
نای ۵۹۲	میان بند ۷۷۷ ۵۵۶
نایب ۲۹۷ ۳۰۵ ۴۵۹ ۴۹۱	میدان ۴۷۹ ۶۱۸ ۶۹۶ ۸۰۰
۴۹۷ ۷۷۵ ۸۸۹ ۸۹۰ ۹۰۸	میر ۸۴۵ ۸۶۰ ۹۸۳ ۱۰۷۸ ، ر.
۹۸۰	ك به امیر
نایب خاص ۴۹۰	میر آب ۸۷۰ ، ر. ك. به امیر آب
نایب سلطان ۷۸۲	میر شكار ۸۴۵ ۸۴۶
نای زن ، نای زنان ۲۳۱ ۴۹۰	میزر ۲۴۴ ۲۷۶
نائی ۲۳۲	میزر یمنی ۴۶۸
نبات ۱۸۰ ۸۱۱	نارنجات ۱۴۱
نبوت ۵۳۸ ۶۵۶ ۸۷۶ ۱۰۴۰	ناسك ۶۶
نپی ۲۵۶ ۳۶۵ ۴۹۱ ۶۴۹ ۷۵۸	ناسور ۲۰۷ ۴۲۶
نپیذ ۶۱۷	ناظر ۹۳۹
نجار ، نجاران ۱۵۰ ۱۷۵ ۲۴۲	ناقور ۴۳۲ ۵۹۳
۲۴۳ ۲۷۷ ۳۲۴ ۴۳۷ ۴۳۹	ناقوس ۲۱۱
۴۴۰ ۸۹۸	ناموس ۲۵۲ ۲۶۰ ۵۲۰ ۶۱۷
نجباء ۷۸۲	۷۹۴
نجوم (علم نجوم) ۱۴۱ ۱۶۶	ناموس اكبر ۱۴۹ ۳۶۵
۶۲۶ ۱۰۱۸	نامیات ۲۴۳
نحو ۱۰۶ ۱۳۶ ۲۹۵	نانبا ۲۹۷ ۵۳۶

نفوس لوّامه ۵۵۵	نحوی ۱۰۶ ۱۰۷ ۱۳۵ ۱۳۶
نفیر ۵۹۳	۲۷۵
نقاب ۶۰۳ ۷۶۸ ۸۹۲ ۹۲۰	ندیم، ندیمان ۱۷۳ ۳۲۰ ۳۷۳
نقاب غیرت ۶۱۶ ۹۱۱	۷۲۰ ۷۰۴
نقّاره ۴۳۱ ۵۹۳ ۶۹۷ ۷۱۹	ندیم خاص ۴۸۶
۷۳۰ ۸۶۱	نذر، نذور ۲۵۰ ۳۴۴
نقّاره: نان ۵۹۳ ۷۳۱	نذور اشراف ۷۷۷
نقاش، نقاشان ۷۴ ۱۹۰ ۲۴۴	نذیر ۶۶۵
۲۶۲ ۴۲۵ ۵۵۲ ۵۵۳ ۶۸۶	نرد ۶۹۵
۴۲۵ ۵۵۲-۵۵۳ ۶۸۶	نردبان ۴۳۶ ۵۴۰
نقد، نقود ۸۷ ۱۶۷ ۲۰۴ ۲۵۷	نسخ ۵۵۶ ۶۴۷
۲۵۹ ۴۵۹ ۴۹۴ ۶۲۷ ۷۵۵	نسّاج ۱۵۱
۷۷۷ ۹۱۹ ۹۴۴	نسب ۷۵ ۷۶
نقره ۴۰۹ ۸۵۲	نسبت ۷۱۱
نقش ۵۵۳	نشر ۳۷۳
نقشلو ۳۷۶	نصاب ۱۱۳
نقل (مزه) ۵۶۷	نطع ۹۳۶ ۹۳۷
نقوع ۱۳۲	نظر ۷۷۰ ۹۰۱
نقیب ۳۰۵ ۳۸۱ ۶۹۸ ۸۳۱	نعم ۵۳۰
۸۶۷	نفاق ۶۶۲ ۷۳۵
نکاح ۸ ۹ ۱۰۳۶	نفاق جلی ۶۶۳
نکته ۳۱۸	نفاق خفی ۶۶۳
نگین ۸۵۷	نفحات ۲۶۷
نماز اشراق ۱۹۹ ۳۹۴	نفس امّاره ۱۹۵ ۲۷۲ ۶۶۱
	۹۸۷

نماز باطن ۳۵۰	نورین زاده ۹۷۷
نماز برات ۲۴۹	النهی عن المنکر ۶۱۰
نماز تهجد ۲۶۲ ۳۵۰ ۴۰۶	فی ۴۸۲
نماز پیشین ۳۰۵	نیابت ۹۰۶ ۹۹۲
نماز دیگر ۲۶۴	نیاز ۱۳ ۱۳۸ ۵۶۸ ۵۶۹ ۶۲۶
نماز حاجت ۳۹۱	۶۵۰ ۶۵۷ ۶۵۸ ۶۶۱ ۷۰۹
نماز ظاهر ۳۵۰	۹۰۳ ۹۳۴
نماز عشاق ۳۹۴	نیازمند ۶۲ ۹۵ ۱۹۹ ۲۹۹ ۳۶۰
نماز موقت ۱۸۴	۴۶۳ ۵۶۸ ۶۷۴
نمچین ۱۲۶	نیر اعظم ۳۸۷ ۶۴۲ ۸۰۶ ۸۶۵
نمذ ۴۴۱ ۶۱۶ ۱۰۳۷	نیزه ۸۶۸ ۸۷۶ ۹۲۸ ۹۶۶
نواب ۱۵۴ ۱۸۱ ۲۵۴ ۳۰۳	۱۰۲۳
۳۳۱ ۴۳۲ ۵۴۸ ۸۱۲ ۸۳۵	نیست، نیستی ۱۵۲ ۲۳۹ ۵۴۰
۸۸۵ ۹۰۶ ۹۴۶	۸۵۲ ۱۰۷۸
نواحان ۸۹۰	
نواهی ۱۹۶ ۵۲۴	وارع ۶۸۰
نواهی فرقانی ۶۱۰	واسطه قلاده ۵۹۴
نوبت ۱۳ ۲۲۷ ۹۵۶ ۹۵۷	واصلان حق ۱۴۰ ۳۱۲
نورانیان عرش ۴۲	واعظ، واعظان ۱۷۱ ۴۵۹ ۶۲۴
نور جلال ۱۸۶	۸۰۹
نور محمدی ۱۸۵ ۲۳۷	والی ۷۰۳
نوروز ۳۷۲	واو قسم ۱۷۲
نوکر، نوکران ۷۹۸ ۸۴۵	وبد ۳۵۲
نورین، نورینان ۳۳۲ ۷۹۷ ۸۱۸	وجع العین ۲۴۷ ۴۲۸
۸۵۵ ۹۷۷	وحی شیطانی ۸۵۳

۴۲۸ ۳۰۱ ۲۹۴ ۲۸۶ ۲۵۹	وحی القلب ۷۷۶ ۸۵۳
۷۲۱ ۷۱۱ ۷۰۷ ۷۰۶ ۴۹۸	واحی ملکی ۸۵۳
۸۵۲ ۸۵۱ ۸۴۶ ۸۴۵ ۷۲۳	ورد ۱۱۴ ۲۰۰ ۸۴۶ ۹۷۹ ؛
۹۴۷ ۹۲۵ ۹۲۲ ۹۲۱ ۸۶۶	ر. کت به اوراد
۱۰۲۹ ۹۹۲ ۹۹۰ ۹۷۹ ۹۷۸	ورع ۱۰
ولایت ۱۰ ۱۸ ۲۴ ۲۶ ۶۱	وزیر، وزراء ۵۰ ۶۲ ۱۵۴ ۲۰۳
۱۸۹ ۱۸۱ ۹۱ ۸۵ ۷۵ ۷۱	۲۰۴ ۲۱۵ ۲۵۴ ۳۷۲ ۶۴۷
۳۸۴ ۳۲۶ ۳۰۹ ۳۰۲ ۲۱۴	۸۴۷ ۸۲۸ ۷۸۲ ۷۰۷ ۶۹۴
۵۳۸ ۴۹۲ ۴۸۵ ۴۲۱ ۳۸۶	۸۶۰ ۸۶۱ ۸۹۱ ۱۰۲۰
۷۳۷ ۶۹۴ ۶۷۹ ۶۲۶ ۵۴۸	وسوسه ، وساوس ۱۹۵ ۲۷۱
۹۳۰ ۹۰۱ ۸۵۷ ۸۵۵ ۸۱۶	۶۰۰ ۸۱۹
۹۹۵ ۹۸۸ ۹۷۲ ۹۵۵ ۹۴۱	وشق ۴۸۹
۱۰۲۸ ۱۰۱۵	وصال ۶۵ ۲۲۰ ۳۴۴ ۳۹۷
ولد الزنا ۹۸۰	۴۴۳ ۴۵۶ ۵۸۱ ۶۸۴ ۸۲۵
ولی ۳۳ ۱۶۲ ۲۰۸ ۲۱۸ ۲۲۲	وضیع ۸۹ ۴۸۱
۲۶۴ ۲۶۱ ۲۵۹ ۲۵۳ ۲۴۲	وظیفه ، وظائف ۱۳۴ ۳۶۴ ۷۳۲
۳۱۶ ۳۱۵ ۳۱۳ ۲۹۸ ۲۸۶	۷۷۷ ۸۴۶
۳۸۶ ۳۸۴ ۳۶۵ ۳۵۸ ۳۵۰	وقت یا حی ۲۲۸
۶۲۶ ۵۴۶ ۴۹۱ ۴۲۰ ۳۸۷	وقف ۴۴ ۷۴۷ ، ر. کت . به
۷۱۴ ۶۹۲ ۶۸۳ ۶۳۷ ۶۲۸	اوقاف
۸۲۸ ۸۲۳ ۷۷۳ ۷۲۴ ۷۲۳	وقفه عرفات ۱۶۹
۹۸۱ ۹۱۲ ۹۰۰ ۸۵۴ ۸۵۱	وقفیه ۴۴۴
۱۰۳۸ ۱۰۳۷ ۱۰۳۲ ۱۰۲۴	وفا ۴۵ ۳۹۴ ۴۶۵
۱۰۴۸ ۱۰۴۶ ۱۰۴۱	ولایت (ایالت) ۸۰ ۱۷۹ ۲۰۷

۲۱۰ ۱۹۴ ۱۵۱ ۱۴۹ ۹۳	ولی، پنهانی ۱۶۲ ۴۲۶
۴۶۰ ۲۷۱ ۲۲۷ ۲۲۴ ۲۱۴	ولی، مستور ۲۴۲
۵۸۷ ۵۶۶ ۵۶۱ ۵۶۰ ۵۳۷	ولیه ۶۷ ۲۸۷ ۳۲۰ ۴۶۲ ۶۰۱
۸۳۰ ۷۸۱ ۶۱۹ ۶۰۷ ۶۰۶	۶۲۱ ۸۲۱ ۷۷۹ ۷۲۷ ۶۸۱
۸۶۸ ۸۶۰ ۸۴۲ ۸۳۹ ۸۳۱	۹۲۸
۸۷۷ ۸۶۸ ۸۶۰ ۸۴۲ ۸۳۹	
۹۴۶ ۹۲۸	هاتف ۱۰۱۵
هی سماع ۱۸۳	هاون ۷۲۷
هیضه، طعام ۸۶۷	هریسه ۸۳۶ ۸۸۹ ۱۰۳۸
هیکل ۳۱۰ ۶۰۲ ۷۳۶	هزل ۳۷۴
یاد داری ۶۵۳	هستی ۲۴۰ ۲۷۶ ۲۸۱ ۳۲۲
یار، یاران ۴۱ ۸۸ ۱۰۱ ۱۱۸	۵۰۴ ۵۱۴ ۵۴۰ ۶۵۸ ۸۵۲
۱۱۹ ۱۲۲ ۱۲۶ ۱۲۹ ۱۳۰-	۹۶۸ ۱۰۳۲
۱۳۵ ۱۳۹-۱۴۵ ۱۵۱ ۱۵۴	هفت آسمان ۶۱۹
۱۵۶ ۱۵۹ ۱۶۱-۱۶۳ ۱۶۹	هفتاد و دوملت ۲۵۳ ۵۹۲
۱۷۱ ۱۷۳ ۱۷۶ ۱۸۳ ۱۸۷	هفتان ۳۷۸
۱۸۹ ۱۹۳-۱۹۷ ۱۹۹ ۲۰۲	هفت روزه ۸۲
۲۱۳-۲۱۹ ۲۲۶ ۲۲۹ ۲۳۲	هلیله ۳۳۵
۲۳۴ ۲۳۸ ۲۴۱-۲۴۴ ۲۵۵	هما ۷۳۲ ۷۴۱ ۸۵۰
۲۵۶ ۲۵۸ ۲۶۰-۲۶۳ ۲۷۳	همت ۹۴ ۵۳۷ ۵۳۸ ۶۲۳ ۶۲۷
۲۷۷-۲۸۰ ۲۸۳ ۲۸۶ ۲۸۸	هندباری ۸۸ ۲۵۷ ۶۲۴ ۷۷۵
۲۹۰-۲۹۳ ۳۰۰ ۳۰۹ ۳۱۱	هندسه ۱۴۱
۳۱۹ ۳۲۱ ۳۲۲ ۳۲۸ ۳۴۱	هواجس ۸۱۹
۳۴۳ ۳۴۶ ۳۵۳ ۳۶۰ ۳۷۳	هویت ۸۷۸
	هیبت ۲۸ ۴۲ ۴۴ ۶۲ ۷۸ ۸۱

فهرست کلمات و تعبیرات ترکی و مغولی

خاقان ۷۹۷	اتا ۶۱۲
سغراق ۶۰۲ ۸۷۳	اردو ۸۴۴ ۸۵۹ ۹۸۰
سویرغامیش ۲۰۴ ۸۱۸ ۸۴۵	ایل ۲۰۵
۸۴۶	ایلجی ۳۳۰ ۸۴۵
صوئسی (خداوند آب) ۶۰۸	ایلجیگری ۹۷۸
قازغان ۲۲۹ ۷۲۷	ایلی ۲۰۳ ۲۶۰ ۱۰۱۹
قرناقان ۵۴۲	ایناقان ۸۴۶ ۸۴۹
قلاوز (رهبر) ۸۴۴ ۸۴۵ ۸۴۶	بخشیان ۷۹۷
قلاوزی (رهبری) ۱۰۱۶	بغراق ۶۱
نقشلو ۳۷۶	بوغچه ۳۷۷
یاوز (بد) ۳۷۳	تغار ۶۹ ۶۷۱ ۱۰۱۷
یرتغان ۲۰۳ ۲۰۴ ۲۵۹	توره ۸۴۶
یواش ۸۴ ۲۴۴	توشیال ۷۹۸
یورتگاه ۲۲	تیبغار ۸۴۶
یوکک (بار) ۳۷۳	چوک ۸۴۶

فهرست کتابهایی که در متن و حواشی وارد شده است

(۱) در متن کتاب

ابتدای ولدی (ابتداء نامه ویا ولدنامه) ۶۸۸ ۸۰۸
اسرار معراج ۳۶۵ ، ر. کک به پیشگفتار جلد اول ، ص ۱۰
الهی نامه حکیم (سنائی ، حلیقه الحقیقه و شریعة الطریقه) ۲۲۲ ۷۴۰
انجیل ۵۵۱ ۵۹۲

تبصره ۱۸۸
تفسیر شیخ نجم الدین دایه ۹۳۳
توریت ۵۹۲

جامع الاصول احادیث ۱۶۵

حسامی نامه ۷۴۲
حقایق سلمی ۶۰۴

دیوان متنّبی ۶۲۳

زبور ۵۹۲

صحف ابراهیم ۲۹۴

فتوحات مکی (الفتوحات المکیة فی معرفت الاسرار الملکیة لابن
العربی) ۴۷۰

قرآن ۱۶۵ ۱۷۱ ۲۲۱ ۲۲۲ ۲۲۵ ۳۰۷ ۳۰۹ ۳۱۰ ۳۶۰ ۴۱۰
 ۴۷۰ ۴۹۶ ۴۹۹ ۵۲۴ ۵۵۲ ۵۶۶ ۵۸۹ ۶۳۳ ۶۶۵ ۶۹۳
 ۷۱۴ ۷۳۹ ۷۶۸ ۸۳۸ ۸۴۸ ۸۵۳ ۸۷۸ ۹۴۵ ۹۵۲

مثنوی ۲۹۱ ۳۱۱ ۳۹۱ ۴۰۹ ۴۵۷ ۴۸۹ ۴۹۶ ۵۹۷ ۶۲۸ ۷۳۹
 ۷۴۱ ۷۴۲ ۷۴۳-۷۴۶ ۷۵۷ ۷۶۷ ۷۶۸ ۸۷۸ ۸۸۰ ۹۲۳
 ۹۵۴ ۹۸۳

مصیبتنامه (عطار) ۷۴۰

معارف (بهاء ولد) ۱۲ ۳۳ ۹۳

مناقب العارفين ۴

منطق الطير ۷۴۰

هدایه ۳۰۱ ۳۸۶ ۴۱۹ ۴۲۴ ۵۴۸

(۲) در حواشی کتاب

ابتداء نامه : ولد نامه مثنوی ولدی انشاء بهاءاندین بن مولانا
 جلالالدین محمد بن حسین بلخی ، با تصحیح و مقدمه جلال
 هائی ، طهران (بی تاریخ) ، ۲۹ ۵۸ ۴۶۶ ۶۸۷ ۶۸۸ ۸۰۸
 ابن بیبی : ر . لک به الاوامر العلائیه
 احیاء علوم الدین لابی حامد محمد بن محمد الغزالی ، در سعادت ۱۳۲۱ ،
 ۴۳۰

اقسرائی : ر. کث. به مسامرة الاخبار

الاورام العلائیه فی الامور العلائیه لحسین بن محمد بن علی الجعفری
الرگدی الشهیر بابن بیجی ، از انتشارات انجمن تاریخ ترک ، دوره
۳ - شماره ۳ ، آنقره ۱۹۵۶ و از انتشارات دانشکده معقول
و منقول ، آنقره ۱۹۵۷ ؛ ۲۴ ۱۰۳ ۱۱۸ ۱۲۱ ۱۳۳ ۱۳۴
۱۸۴ ۱۴۸

تاریخ آل سلجوق در آناتولی ، آنقره ، ۱۹۵۲ ؛ ۱۳۰

تاریخ بیبرس : ر. ک. به Baypars tarihi
تذکرة الاولیاء : کتاب تذکرة الاولیاء من تصنیف الشیخ ابی حامد
محمد بن ابی بکر ابراهیم الشهیر بفردالدین عطار النیسابوری ،
بسی واهتمام وتصحیح رنولد آلن نیکلسون ، لیدن ۱۹۰۷ ؛ ج ۲
۳۴۸ ۲۵۲

ترجمه ترکی نفحات الانس : فتوح المجاهدين لتروج قلوب
المشاهدين لمحمود لامعی چلبی بن عثمان ، استانبول ، ۱۲۸۹ ؛ ۲۸۵
ترجمه ترکی دیوان کبیر ؛ ر. ک. به Divan-ı Kebîr
ترجمه قاموس : قاموس ترجمه سی لعاصم افندی ، استانبول ، ۱۳۰۴

جامع التواریخ لرشیدالدین فضل الله ، نشر E. Blochet ، لندن
۱۹۱۱ ، ج ۲

جامع الصغیر من حدیث البشیر الذذیر ، قاهره ۱۳۲۱ ؛ ۲۳۰ ۲۴۰
جغرافیای مفصل ایران ، تألیف مسعود کیهان ، ج ۱ - ۳ ،
طهران ۱۳۱۰ - ۱۳۱۱ ؛ ۵۹

جهانگشا تألیف علاءالدین عطا ملک جوینی ، نشر میرزا محمد بن
عبد الوهاب قزوینی ، لیدن - لندن ۱۹۱۶ ؛ ۲۰

حدائق الوردیه فی حقائق اجلاء النقشبندیه : قاهره ۱۳۰۸ ؛ ۲۵۲

دول اسلامیه ترجمه و تالیف خلیل ادهم ، استانبول ۱۹۲۷ م (۱۳۴۴)
 دیوان ابی الطیب المتنّبّی ، قاهره ۱۳۵۵ هـ / ۱۹۳۶ م ؛ ۵۷۲
 (۸) ۷ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۵۰

دیوان سلطان ولد ، اسلامبول (الاثار المولویه فی ادوار السلجوقیه ، ۳)
 (۱۳۵۸ / ۱۹۴۱) ۱۱۸ ۱۳۴

دیوان کبیر : کلیات شمس یا دیوان کبیر مشتمل بر قصائد و غزلیات
 و مقطعات فارسی و عربی و ترجیعات و مسمعات از گفتار مولانا
 جلال الدین محمد مشهور بمولوی ، نشر بدیع الزمان فروزان فر ،
 ج ۱ ، ۲ ، ۳ ، ۴ ، طهران ۱۳۳۶ - ۱۳۳۹ شمسی ؛ ۹ ۱۰۵۲
 - ۱۰۵۸ ۱۰۶۰ - ۱۰۶۲ - ۱۰۶۶ - ۱۰۸۰

رباب نامه سلطان ولد

رباعیات چلبی عارف : رباعیات اولو عارف چلبی ، نشر متن فارسی
 با ترجمه ترکی فریدون نافذ اوزلوق ، اسلامبول ۱۹۴۹ ؛
 رباعیات حضرت مولانا ؛ نشر محمد ولد افندی ، اسلامبول ۱۳۱۲ ؛
 ۱۰۶۶ - ۱۰۶۹ ۱۰۷۰ ۱۰۷۴ ۱۰۷۸ ۱۰۷۹

رساله در تحقیق احوال و زندگانی مولانا جلال الدین محمد مشهور
 بمولوی تالیف بدیع الزمان فروزانفر ، طهران ۱۳۱۵ - ۱۳۱۷ ؛
 ۲۶۶

سپسالار : رساله فریدون بن احمد سپسالار در احوال مولانا
 جلال الدین مولوی ، با تصحیح و مقدمه سعید نفیسی ، تهران
 ۱۳۲۵ ، ۱۲ ۱۴ ۴۹ ۶۹ ۱۱۸ ۱۲۲ ۱۳۶ ۱۴۶ ۱۶۵ ۱۷۳
 ۳۳۵ ۳۳۷ ۳۳۹ ۳۴۰ ۳۴۱ ۳۴۳ ۳۴۴ ۳۴۶ ۳۴۸ - ۳۵۱
 ۳۵۶ ۳۵۸ ۳۸۷

سمعاني ، كتاب الانساب ، لندن - لندن ١٩١٢
 شدّ الا زار في حطّ الاوزار عن زوّار المزار ، تأليف معين الدين ابو القاسم
 جنيد بن نجم الدين ابن فتح محمود العمري الشيرازي ، بتصحيح
 ونحشيه محمد قزويني وعباس اقبال ، طهران ١٣٢٨ ؛ ١٠٦٣
 شفاء السائل لتذهيب المسائل ، تأليف ابي زيد عبد الرحمن بن ابي بكر
 محمد بن خلدون الحضرمي ، عارضه ؛ باصوله وعلق حواشيه
 وقدّم له محمد بن تاويت الطنجي ، اسطنبول ١٩٥٧ ؛ ١٠٥٧

غياث اللغات تأليف غياث الدين ، نولكشور ؛ ٥٤٤
 فرائد اللآل في مجمع الامثال للسيّد الشيخ ابراهيم ابن السيّد علي
 الاحدب الطرابلسي ، بيروت ١٣١٢ ؛ ١٦٦ ٣١٤
 فيه ما فيه : كتاب فيه ما فيه از گفتار مولانا جلال الدين محمد مشهور
 بمولوى . با تصحيحات وحواشى بديع الزمان فروزانفر ، طهران
 ١٣٣٠ شمسي ؛ ١٠٣ ١٠٥ ١١٨ ١٣٥ ١٧٨ ٢٣٠ ٢٤٠ ٣٥٦
 ٣٦٢ ١٠٥١ - ١٠٥٥ ١٠٦٠ - ١٠٦٥
 فيض القدير شرح الجامع الصغير لعبد الرؤف المناوى ، قاهره ١٩٣٨ ،
 ج ١-٦ ؛ ١٠٥٠ ١٠٥٢ ١٠٥٣ ١٠٥٦ - ١٠٥٨ ١٠٦٠ - ١٠٦٢

قيصريه شهرى ، تأليف خليل ادهم ، اسلامبول ١٣٣٤ ؛ ١٣٠
 كتاب كشّاف اصطلاحات الفنون لمحمد علاء بن علي قاضى محمد
 حامد بن محمد صابر الفاروقى الطهناوى ، كلكته ١٨٦٢ ؛ ٣١٣
 كشف الايات مشنوى لميرزا طاهر كاشانى ، بمبى ، ١٣١٨ ؛ ٤٦
 كشف الاسرار وعُدّة الابرار معروف بتفسير خواجه عبدالله انصارى
 تأليف ابو الفضل رشيد الدين الميبدى ، طهران ١٣٣١ هجرى
 شمسي ؛ ١٠٥٦

کنوز الحقائق فی حدیث خیر الخلائق لعبد الرؤف المناوی، قاهره ۱۳۰۵؛
۲۴۰ ۲۳۳

گلستان، انشای ابو عبدالله مشرف بن مصلح السعدی الفارسی،
باهتمام و تصحیح و حواشی میرزا عبد العظیم خان گرکانی، طهران
۱۳۱۰؛ ۵۴ ۳

مرصاد العباد، تألیف عبدالله بن محمد بن شاهاور الرازی نجم الدین
دایه الرازی الاسدی، ۲۸۵

مسامرة الاخبار و مسایرة الاخیار تألیف محمود بن محمد المشتهر بالکرم
الاقسرائی، بسعی و تصحیح و حواشی عثمان توران، آنقره ۱۹۴۳؛
۱۰۳ ۱۱۸ ۱۲۱ ۱۳۰ ۱۳۳ ۱۳۴ ۱۴۸

معارف، مجموعه مواعظ و سخنان سلطان العلماء بها الدین محمد بن حسین
خطیبی بلخی مشهور به بهاء ولد، بتصحیح بدیع الزمان فروزانفر،
طهران ۱۳۳۳؛ ۱۱ ۴۲ ۱۰۵۱ ۱۰۵۳ ۱۰۵۵ ۱۰۵۶ ۱۰۵۷
۱۰۶۰

مکتوبات مولانا، جلال الدین بسعی و اهتمام احمد رمزی آقپورک،
اسلامبول ۱۹۳۷؛ ۴۲ ۱۰۰ ۱۰۱ ۱۰۳ ۱۱۷ ۱۳۴
منشآت فریدون بیگک، استانبول ۱۲۶۵، ۳۸

نورالعلوم (مناقب ابی الحسن الخرقانی)، بسعی و اهتمام Berthels در
مجله ایران، ج III؛ ۲۵۲
النهایه فی غریب الحدیث ولاثر لابن الاثیر، قاهره ۱۳۲۲؛ ۳۱۳

- A. Ateş, Hicri VI-VIII (XII-XIV) asırlarda Anadolu'da yazılmış Farsça eserler, *Türkiyat Mecmuası*, C. VII - VIII, s., 221
- Baypars tarihi, Al - Melik — al - Zahir (Baypars) hakkındaki tarihin ikinci cildi, Türkçeye çeviren Ord. Prof. M. Şerefüddin Yaltkaya (*Türk Tarih Kurumu yayınlarından* II. Seri-No.: 3), İstanbul, 1941, ۱۱۸ ۱۳۰
- Cl. Huart, *Épigraphie arabe d'Asie-Mineure* (dans la *Revue Semitique* de 1896); ۲۹
- Divân-i kabîr: Mevlânâ Celâleddin, Divân-i kebîr, hazırlayan Abdülbaki Gölpınarlı, C. I - V, İstanbul, 1957-1960
- Fuad Köprülü, Anadolu selçukluları tarihi'nin yerli kaynakları, *Belleten*, C. VII (1943), s. 393 v. d. d.; ۲۲۱
- Fuad Köprülü, Vakfa ait tarihi ıstılahlar mes'elesi, *Vakıflar Dergisi*, Ankara, 1938, C. I; ۵۰۱
- İ, Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devleti teşkilâtına medhal, (*Türk Tarih Kurumu yayınlarından* VIII. Seri-No. 10), İstanbul 1941; ۹۱
- M. Ferit ve M. Mes'ut, Selçuk veziri Sahib Ata ile oğullarının hayat ve eserleri, İstanbul, 1934; ۱۳۰
- M. Ferit Uğur ve M. Mes'ut Koman, Karatay ile kardeşlerinin hayat ve eserleri, Konya, 1940, s. ۱۲۱
- M. Şerefeddin, Mevlâna'da Türkçe kelimeler ve Türkçe şiirler, *Türkiyat mecmuası*, c. IV; ۹۱
- Osman Turan, Selçuk devri vakfiyeleri, *Belleten* (1947) c. 11, s. 415-429. ۱۲۱
- Quatremère, M., *Histoire des sultans memluks* ۹۹۱
- Rieu, C., *Catalogue of the Persian manuscripts in the British Museum*, London, 1879-83, ۲۲۱
- Türkiye'de meskûn yerler kılavuzu (T. C. İçişleri Bakanlığı yayınlarından, Seri: II, sayı: 2), C. I. II, Ankara, 1946; ۲۰
- Vladmira Dalya, *Tolkovy slovar jivova velikorusskova yazika*, S. Peresburg - Moskva, 1905, c. II.; ۱۷۰
- Wensinck, *Concordance et indices de la tradition musulmane : Les six livres, le Musnad d'al - Dârimî, le Muvoṭṭa'de Mâlik*,

- le Musnad de Aḥmad ibn Ḥanbal, avec le concours de nombreux orientalistes, Leiden 1936, c. 1-III; ۱۰۵۰ ۱۰۵۸
۱۰۶۰ ۱۰۶۲
de Zambaur, F., Manuel de généalogie et de chronologie pour l'histoire de l'islam, Hanovre, 1927; ۷ ۲۰ ۲۴

اختصارات

- Br., GAL = Carl Brockelmann, Geschichte der arabischen Litteratur, Leiden, 1943 - 1949, Band I - II; ۱۶۵ ۳۰۱ ۳۵۹
Br., Suppl. = C. Brockelmann, Geschichte der arabischen Litteratur, Supplementband I-III, Leiden, 1937 - 1942; ۱۶۵ ۳۰۱ ۳۵۹
EI = Encyclopédie de l'islam, nouvelle édition, Leiden - Paris 1954 - 1960, tome I; ۲۵ ۶۲
IA = İslâm Ansiklopedisi, İslâm âlemi Coğrafya, Etnoğrafya ve Biyoğrafya lûgati, İstanbul, 1944; ۱۵ ۲۲ ۲۳ ۲۹ ۴۹ ۶۲ ۱۸۰
IO = Ethé, Catalogue of the Persian manuscripts in the library of the India Office, Oxford, 1903 - 1937; ۹
TM = Türkiye Mecmuası, (İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü tarafından çıkarılır). İstanbul; ۹۶ ۲۲۱
-

فهرست اسامی اشخاص و امکته و قبایل

آب آمویه ۴۹	آب آمویه ۴۹
آب قلقل ۶۲۵	آب قلقل ۶۲۵
آب کر ۸۸۳	آب کر ۸۸۳
آب گرم (ایلغین) ۵۶۳ ۶۰۸	آب گرم (ایلغین) ۵۶۳ ۶۰۸
آدم ، آدم صنی ۸ ۷۶ ۲۲۴	آدم ، آدم صنی ۸ ۷۶ ۲۲۴
۲۳۰ ۲۳۱ ۲۳۷ ۳۶۶ ۳۶۷	۲۳۰ ۲۳۱ ۲۳۷ ۳۶۶ ۳۶۷
۴۹۳ ۴۹۴ ۵۰۱ ۵۳۲ ۵۳۷	۴۹۳ ۴۹۴ ۵۰۱ ۵۳۲ ۵۳۷
۵۳۸ ۵۵۳ ۵۶۵ ۵۸۳ ۶۴۸	۵۳۸ ۵۵۳ ۵۶۵ ۵۸۳ ۶۴۸
۶۶۸ ۷۲۰ ۷۴۴ ۷۸۱ ۸۵۳	۶۶۸ ۷۲۰ ۷۴۴ ۷۸۱ ۸۵۳
۸۹۵ ۹۱۰ ۹۹۷ ۱۰۲۵	۸۹۵ ۹۱۰ ۹۹۷ ۱۰۲۵
آذربایجان ۱۶۵ ح	آذربایجان ۱۶۵ ح
آسیه ۶۴	آسیه ۶۴
آل چنگیز ۹۸۱ ۹۸۵	آل چنگیز ۹۸۱ ۹۸۵
آل خلیل ۳۶۳	آل خلیل ۳۶۳
آل سلجوق ۴۵ ۹۹ ح ۱۰۰ ح	آل سلجوق ۴۵ ۹۹ ح ۱۰۰ ح
۱۲۱ ح ۱۴۶	۱۲۱ ح ۱۴۶
آل صدیق ۹۸۵	آل صدیق ۹۸۵
آل عباس ۱۹	آل عباس ۱۹
آل فرعون ۱۲۶	آل فرعون ۱۲۶
آل قرمان ۹۷۷	آل قرمان ۹۷۷
آل یاسین ۵	آل یاسین ۵
آیدین ۹۲۱	آیدین ۹۲۱
آبایزید : ر. ک. به بایزید	آبایزید : ر. ک. به بایزید
ابراهیم (پیغامبر) ۷۳ ۱۶۷	ابراهیم (پیغامبر) ۷۳ ۱۶۷
۲۴۱ ۲۹۵ ۳۴۹ ۳۶۳ ۵۳۶	۲۴۱ ۲۹۵ ۳۴۹ ۳۶۳ ۵۳۶
۸۸۴ ۹۰۵ ۹۲۳ ۹۸۴ ۹۹۵	۸۸۴ ۹۰۵ ۹۲۳ ۹۸۴ ۹۹۵
۱۰۲۶ ۱۰۵۳	۱۰۲۶ ۱۰۵۳
ابراهیم ادهم ۷۵ ۲۲۰ ۲۵۲	ابراهیم ادهم ۷۵ ۲۲۰ ۲۵۲
۳۵۳ ۴۷۱ ۱۰۱۵	۳۵۳ ۴۷۱ ۱۰۱۵
ابلیس ۳۱۳ ۶۰۰ ۶۲۹ ۱۰۴۸	ابلیس ۳۱۳ ۶۰۰ ۶۲۹ ۱۰۴۸
ابن آینه دار سیواسی ۱۴۱	ابن آینه دار سیواسی ۱۴۱
ابن اخی ترک ۶ ، ر. ک. به چلبی	ابن اخی ترک ۶ ، ر. ک. به چلبی
احسام الدین	احسام الدین
ابن اسفهلار ۴۰۳ ۴۳۰ ۴۵۳	ابن اسفهلار ۴۰۳ ۴۳۰ ۴۵۳
۱۰۲۶ ، ر. ک. به جلال الدین	۱۰۲۶ ، ر. ک. به جلال الدین
المعروف بابن اسفهلار	المعروف بابن اسفهلار
ابن بواب ۷۲۶	ابن بواب ۷۲۶
ابن بیبی ۲۴ ح ۳۸ ح ۱۰۳ ح	ابن بیبی ۲۴ ح ۳۸ ح ۱۰۳ ح
ابن سینا ۵۰۰	ابن سینا ۵۰۰
ابن عربی ۶۷۶	ابن عربی ۶۷۶
ابن قاضی صدیق ۱۱	ابن قاضی صدیق ۱۱

ابو سعید خان ۸۶۱ ۹۸۰	ابن مسعود ۴۴۴ ۵۰۹
ابو طالب مکی ۵۳۲	ابن مقله ۷۲۶
ابو علی سینا ۳۸۷ ۵۰۰	ابن النقیب (تاج الدین مدرّس)
ابو الیث سمرقندی ۷۵۶ ۷۵۷	۸۶۷
ابو هریره ۴۷۸ ۱۰۴۵ ۱۰۵۵	ابو البشر ۴۹۳
ابو یوسف ۵۲۷ ۵۵۹	ابو بکر بخارا (شیخ) ۱۵۱
أبی بن کعب ۴۹۶	ابو بکر صدیق ۸ ۴۸ ۷۵ ۱۹۴
اپشغا نوین ۸۱۸ ۸۱۹	۲۰۷ ۲۶۸ ۲۹۷ ۳۰۳ ۳۶۵
اتا بک ارسلان دغش ۳۰۵	- ۳۶۷ ۴۹۳ ۵۲۶ ۵۴۰ ۶۲۷
۴۴۴	۷۳۸ ۷۸۴ ۷۸۶ ۸۱۳ ۸۳۹
اتراك ۳۳۱ ۵۹۲ ، ر. ک.	۸۵۸ ۹۸۳ ۹۸۵ ۱۰۳۴
به ترک	ابو بکر تبریزی سلّمه باف (شیخ)
احمد : ر. ک. به محمد مصطفی	۸۵ ۳۰۹ ۶۱۵ ۶۷۹ ۶۸۰
احمد خطیبی بلخی ۷۵ ۹۹۸	۱۰۳۱
احمد (اخی) ۲۲۵ ۲۷۶ ۷۵۵	ابو بکر کتانی (شیخ) ۳۴۸ ۳۴۹
۷۵۷ ۷۵۸ ۸۲۳ ۸۲۴ ۱۰۳۱	ابو بکر جوتی نیکساری ۵۹۶
احمد افلاکی (خاکی) ۴ ۱۸ ح	ابو بکر نساج ۹۹۸
۲۹ ح ۴۹ ح ۲۳۸ ۸۵۸ ۸۹۴	ابو الحسن ۶۰۸
۸۹۷ ۸۹۸ ۹۳۰ ۹۳۲ ۹۵۳	ابو الحسن الخرقانی ۲۵۲ ۶۸۲
۹۷۰ ۹۹۰	ابو حفص ۴۰۹
احمد پاشا (سبط سلطان ولد)	ابو حنیفه ۱۸۴ ۲۰۸ ۲۲۰ ۲۹۷
۸۹۸ ۹۹۷	۴۱۰ ۵۵۹ ۷۵۹ ۹۲۴
احمد سلجوق (فرزند سلطان	ابو الخیرات ۵۰۲ ، ر. ک. به
واجد) ۹۹۷	فخرالدین علی (صاحب)
	ابو سعید ابو الخیر ۲۴۴

احمد شاه (اخى انا) ۶۱۱ ۶۱۲	اخى قيصر ۵۵۶ ۷۵۵
۶۱۳	اخى محمد بگك ولد قلمى ۹۶۲
احمد شاه قزآز ۸۹۴ ۸۹۵	اخى محمد ديوانه ۶۷۳ ۸۵۵ ۸۵۶
احمد غزآلى ۲۱۹ ۹۹۸	۸۶۳
احمد فقيه ۳۹ ۴۰ ۴۱۳ ۴۱۹	اخى محمد سيدوارى ۷۵۵
۴۲۰ ۶۳۴ ۹۶۸	اخى مظفرالدين ۸۹۲
احمد كوچك خالدار رفاعى (سيدى)	اخى موسى اقهبرى ۹۰۸ ۹۵۸
۷۱۶ ۹۱۵	اخى ناطورى ۳۵ ۳۶
احمديان ۹۱۵	ادريس (پيغامبر) ۱۴۲ ۶۲۹
اختيار الدين عمرى (امام) ۳۲۵	۱۰۱۸
۳۷۹ ۳۸۰ ۴۳۷ ۵۷۰ ۵۸۷	ادهم : ر. ك به ابراهيم ادم
۵۹۱ ۷۸۴	ارتنا بگك (امير) ۹۷۸
اختيار الدين فقيه ۱۴۰	ارزنجان ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۵۱ ۳۴۷
اخلاط ۲۲ ح ۲۳ ۲۴ ۸۶۰	۳۴۸ ۱۰۱۱
احمد پاپرتى (اخى امير) ۳۹۰	ارز روم (ارزن الروم) ۸۵۳
۸۵۹ ۸۸۸ ۸۹۰	ارزن الروم ۴۹ ۶۹۳ ۸۴۴ ۸۵۹
اخى انا ۶۱۲ ، ر. ك. به احمد شاه	۸۸۹ ۸۹۰ ۹۱۵
اخى بدرالدين ۱۷۳	ارسلان دغمش (اتابك) ۳۰۵
اخى بشاره ۷۵۵	۴۴۴ ، ر. ك. به اتابك ارسلان
اخى بگى ۹۵۶	دغمش
اخى بولاد ۹۲۱	اركردى ۸۳۵
اخى ترك ۷۵۵	اركدى ۸۳۵ ح
اخى چوبان ۵۵۶ ۷۵۵	ارمن ۷۰۳
اخى صديق ۸۳۸	ارمنى ۱۱۵ ۱۵۳ ۴۸۹ ۸۵۳
اخى على ۷۵۸	

استا خاتون ۷۲۷	اقصرائی (کریم الدین محمود)
اسد الدین متکلم ۶۷۳۰	۳۸ ح
استنبول ، اسطنبول ۱۳۶ ۱۳۷	اقشهر ارزنجان ۲۵
۲۹۴ ۵۵۲ ۵۵۳ ۶۳۳ ۷۰۷	اقشهرقونیه ۲۵ ح ۶۰۶ ۸۹۴
۱۰۱۶	۸۹۹ ۹۰۸ ۹۳۰ ۹۴۴ ۹۵۸
اسحق (شیخ ، نقیب حاجی بکتاش)	اقلیم روم : ر. ک. به روم
۳۸۱ ۳۸۲	اقتنجی (مدرسه) ۵۴۸
اسحق حافظ ۳۰۷	اکمل الدین طیب ۱۲۲ ۱۲۳
اسکندر ۵۳۷	۳۳۷ ۳۹۹ ۴۰۴ ۴۰۵ ۴۷۲
اسکندریه ۴۷۳	۵۰۰
اسماعیل (پیغامبر) ۹۹۵ ۹۹۶	اگریدور ۹۳۵
اشرف ۹۰۸	التونیا ، التون ابا ۲۹ ۱۰۱۱
۲۹۲ ۹۱۴ ۹۴۱	الجایتو خان ۸۵۸ - ۸۶۰
اصحاب کھف ۱۶۱	الیاس بگک (شجاع الدین ، امیر
اصمعی ۵۲۸	قلعه طواس) ۸۷۰
افصح الدین ۱۲۹	الیاس پاشا (سبط سلطان ولد)
افصح الدین معید ۲۱۰	۹۳۸ ۹۹۷
افلاطون ۲۹۴ ۳۳۷ ۳۸۷ ۴۰۴	اماسیه (دارالعز) ۸۷۳ ۸۸۰
۵۵۱	۹۱۵ ۹۳۳
افندی بوله (ماکه خاتون بنت	امور پاشا ۹۴۹
مولانا) ۹۹۵	امیرجی (حیران) ۸۶۰ ۸۶۲
اقسرا ۱۴۷ ۱۴۸ ۱۸۴ ۳۱۴	امیرزاهد (صلاح الدین ، فرزند
۳۱۵ ۳۳۱ ۴۵۸ ۵۵۵ ۶۲۴	سلطان ولد) ۸۱۸ ۹۹۶ ۹۹۹
۷۵۱ ۹۶۴۰	امیرعابد (شمس الدین ، فرزند

سلطان ولد (۶ ۹۹۶	اوحد الدين كرماني (شيخ) ۴۳۹
امير عادل (مظفرالدين ، فرزند	۴۴۰ ۶۱۶ ۶۱۷ ۶۱۸
چلبی عارف) ۸۴۳ ۹۷۰ ۹۷۵	اورخان (شجاع الدين ، ولد مسعود
۹۹۳ ۹۹۶ ۹۹۹	بك منتشا) ۸۵۲
امير عارف : ر. ك. به عارف	آوريا ۹۱۹
جلال الدين فريدون ابن محمد	اوزبك خان ۹۳۱
امير عالم (امير كبير ، خزينه دار)	اوكتاي خان ۲۲
۱۹۹ ۲۵۴ ۲۵۵ ۳۱۹	اولاد خطير ۴۴۵
امير عالم (چلبی مظفرالدين ، برادر	اولاد صاحب < فخرالدين >
سلطان ولد) ۴۸۱ ۴۸۲ ۴۸۸	۸۸۵ ۸۸۶ ۸۸۷
۷۵۲ ۷۸۹ ۹۹۵	اولاد قرمان ۹۰۶ ۹۲۶
امير عالم (شاه زاده ، فرزند چلبی	اولاد مدرّس ۴۵۷
عارف) ۸۴۳ ۹۹۲ ۹۹۶ ۹۹۹	اويس قرنئ ۴۰ ۵۳۶
امير واجد (حسام الدين ، فرزند	ايرنجين نوين ۷۹۷
سلطان ولد) ۸۱۸ ۹۹۶ ۹۹۹	ايلترمش خاتون (ملكه) ۴۴۷ ۴۴۸
اميره (حاجی) ۴۶۰	ايتانچ بگك (شجاع الدين) ۸۶۴
اميره بگك آبگرمی ۸۹۲	۹۳۹
امين الدين ۸۰۵	
امين الدين ميكائيل ۱۳۳ ۴۹۰	باب بنی شيه ۳۴۹
۷۸۲	بابا رسول ۳۸۱
اناطولى ۲۵ ح ۱۰۰ ح	بابا رسول الله ۳۸۱
انطاكيه ۱۳۱	بابای مرندی ۱۴۶ ۱۴۷
انطاليه ۱۳۱ ۴۷۴ ۹۱۶ ۱۰۲۰	ياچو خان ۲۵۸ ۲۵۹ ۲۶۰ ۲۶۱
اوحد الدين خوئی ۳۱۲ ۵۵۴	۷۲۲
اوحد الدين ساميسونی ۶۰۵	باغچه سلطان ۹۸۸

بایزید بسطامی ۱۵۶ ۲۲۰ ۲۹۷	بدیع الزمان فروزانفر ۲۶۶ ح
۳۱۹ ۳۵۷ ۳۶۰ ۴۳۵ ۴۳۹	براق ۸۴۸ ۸۸۳
۴۶۶ ۴۹۳ ۵۴۰ ۶۲۸ ۶۳۷	براق (شیخ) ۸۴۸ ۸۶۰
۶۳۸ ۶۵۶ ۶۵۹ ۶۷۰ ۶۷۱	برانیه (مدرسه) ۳۴۸
۶۹۳ ۷۲۳ ۷۳۷ ۸۲۴ ۹۸۷	برگی ۹۴۷
بحر قلزم ۲۰۸	برهان الدین الیاس پاشا (سبط
بحرین ۳۶۸	سلطان ولد) ۹۳۸ ۹۹۷
بخارا ۵۶ ۲۶۷-۲۶۹ ۴۳۱	برهان الدین محقق ترمذی (سید)
بدرالدین (اخى) ۱۷۳	۵ ۳۴ ۴۰ ۴۸ ۵۶-۷۲ ۷۵
بدرالدین ابراهیم بگک (امیر) ۹۰۶	۸۱-۸۳ ۱۲۵ ۲۷۲ ۶۱۷
بدرالدین تبریزی (معمار تربيه)	۷۰۵ ۷۰۶ ۷۸۶ ۷۹۹ ۸۲۸
۱۴۱ ۱۴۲ ۱۹۳ ۱۹۴ ۳۸۷	۸۹۹ ۹۹۸ ۱۰۱۳ ۱۰۱۴
۳۸۹	بسطام ۴۹۱
بدرالدین گوهر (گهر) تاش دزدار	بسطامی: ر. ک. به بایزید بسطامی
۴۳ ۴۴ ۳۰۳ ۷۰۱	بشاره- (اخى) ۷۵۵
بدرالدین معدنی ۲۳۲	بصره ۵۰۹
بدرالدین نجار مولوی ۲۴۲	بغداد (دارالسلام) ۳ ۱۵ ۱۷-
بدرالدین ولد مدرّس ۱۰۲ ۱۰۳	۲۰ ۲۲-۲۴ ۴۴-۴۶ ۶۲ ۹۴
۳۷۷ ۳۷۸ ۴۳۴ ۴۵۷ ۵۲۶	۱۴۴ ۲۰۲-۲۰۴ ۳۰۲ ۴۷۴
۵۶۶ ۸۲۹	۶۱۷-۶۳۱ ۶۵۰ ۱۰۱۱
بدرالدین یحی (ملك الادبا) ۷۹	بقراط ۱۲۲
۳۳۸ ۵۹۵ ۱۰۱۶	بكتاش خراسانی (حاجی) ۳۸۱
بدرالدین یواش نقاش مولوی ۷۴	۳۸۳ ۴۹۸
۱۹۰ ۲۴۴	بگشهری ۹۲۴ ۹۲۵ ۹۳۰ ۹۴۵
بلر رؤس ۹	بگی (شیخ، اخى) ۹۵۵ ۹۵۶

بلال حبشي ٧٦٧

بلخ ٧ ١٠ ١٣-١٦ ٢٠ ٢١ ٣٤

٣٥ ٥٣ ٥٦ ٥٨ ٧٣ ٧٤ ٧٥

١٨٨ ١٩٧ ٢٦٠ ٦١٣ ٨٠٨

٩٨١ ٩٨٢ ٩٩٤

بلعم ٥٤٥

بنی اسرائیل ٣١٠

بو بکر (جولقی* نیکساری) ٥٩٦

بو الحسن خرقانی ٢٥٢ ٦٨٢ ، ر.

ک. به ابو الحسن الخرقانی

بوسعید خان ٨٦١ ٩٨٠

بو علی سینا ٣٨٧ ٥٠٠

بو الفضل ٧٠٦

بہادر ٣٠١

بہاء الدین : ر. ک به سلطان ولد

بہاء الدین امور پاشا ٩٤٩

بہاء الدین امیر عالم ٨٤٣

بہاء الدین بحری (امیر) ١٨٨

٢١٢ ٢٢٠ ٢٤٤ ٣٤٢ ٤٤٢

٤٥٦ ٤٧٦ ٤٨٧ ٥٦٣ ٥٩٨

بہاء الدین جندی ٩٥٢ ٩٥٣

بہاء الدین خیاط (خادم تربہ) ٩٣٣

بہاء الدین شاہزادہ امیر عالم (فرزند

چلبی عارف) ٩٩٢ ٩٩٦ ٩٩٩

بہاء الدین شنگ منجم ٨٤٤

بہاء الدین طبری (قاضی) ٣١

بہاء الدین قانعی (امیر ، ملک

الشعراء) ٢٢١ ٥٩٥

بہاء الدین محمد بن الحسین ابن احمد

الخطیبی البلخی البکری : ر. ک

به بہاء ولد

بہاء الدین ملک السواحل ١٣٤

بہاء الدین الولد الباخی : ر. ک. به

بہاء ولد

بہاء الدین یارک ٢٢٩

بہاء ولد (سلطان العلماء) ٥ ٧-٥٥

٥٦ ٥٨ ٦١ ٦٩ ٧١ ٧٣-٧٥

٧٧ ٨٥ ١٧٤ ١٨٤ ٢٠٥

٢١٤ ٢١٦ ٢٥١ ٢٦٠-٢٦١

٢٦٤ ٢٦٨ ٢٧٣ ٤١٣ ٤١٩

٤٢٠-٤٣٨ ٥٢٣ ٥٦٧ ٦١٢

٦١٨ ٦٢٣ ٦٣٢ ٦٣٣ ٧٠٥

٧٣٠ ٧٣١ ٧٦١ ٧٦٥ ٨٠٤

٨٢٨ ٨٣٤ ٨٦٨ ٨٩٧ ٨٩٨

٩٨٥ ٩٩٤ ٩٩٥ ٩٩٨ ١٠٠٩

١٠١٠-١٠١٣ ١٠١٥

بیابانک ٥٩

بیت الله الحرام ٧٥٦ ، ر. ک.

به (کعبه)

بیت المقدس ١٠٢٨

- تاج الدین معتر الخراسانی ۱۰۰
 ۲۴۲ ۲۴۰ ۲۳۹ ۱۸۴ ۱۳۳
 ۷۵۴ ۷۵۱
 تاج زید ۱۱
 تاج، تاج الدین وزیر ۲۱۵-۴۱۵
 ۱۰۱۹
 تازی ۶۶۳
 تبریز ۸۵ ۸۶ ۹۵ ۱۲۵ ح ۲۸۹
 ۶۵۳ ۶۳۳ ۶۱۵ ۴۲۲ ۳۰۹
 ۶۷۹ ۶۹۵ ۷۰۰ ۸۴۵ ۸۴۶
 ۸۵۱ ۸۹۴ ۹۳۲ ۹۸۰
 تربه ۵۹۷
 ترك (اخى ترك) ۷۵۵
 ترك : تركان ۲۵ ۳۹ ۴۹-۵۰
 ۱۳۵ ۱۶۶ ۳۰۳ ۳۳۲ ۳۵۶
 ۳۸۵ ۳۹۸-۳۹۹ ۴۰۹ ۶۰۸
 ۶۶۳ ۸۵۱-۸۵۲ ۹۱۷ ۹۲۶
 ۹۴۵ ۹۴۸
 تركستان ۴۳۱ ۹۸۱
 تركمان شحنة ۱۰۱۸ ۱۰۱۹
 تروت ۱۰۱۳ ۱۰۱۷
 ترمذ ۵۶ ۵۷
 ترسا ۳۵۶ ۴۷۷
 تمورتاش بن چوبان (نوین زاده)
 ۹۲۵ ۹۷۷-۹۷۸
 پاشا خاتون ۸۸۹ ۸۹۰
 پاشا (شيخ) ۹۸۸-۹۸۶
 پایپرت ۳۹۰ ۸۵۹
 پروانه: ر.ك. به معین الدین سلیمان
 (امیر پروانه)
 پسران صیّاد ۳۷۰
 پسر تاج وزیر ۱۰۱۹
 پنبه فروشان (مدرسه) ۶۱۸
 پول ابو الحسن ۶۰۸
 پولاد بگک ولد نورالدین جججا
 ۸۴۹ ۸۵۰ ۸۸۵ ۸۸۷
 پولاد (اخ) ۹۲۱
 تاتار ۱۵ ۶۴۷
 تاج الدین ابن سیدی احمد الرفاعی
 (سیدی) ۷۱۶
 تاج الدین اردبیلی (شيخ) ۵۰۳-
 ۵۰۴
 تاج الدین خروس المدرّس ۵۱۰
 تاج الدین قلمشاه (ملك القضاة)
 ۹۸۸
 تاج الدین متصدّر ۶۰۷
 تاج الدین مثنویخوان ۹۳۵
 تاج الدین مدرّس المعروف بابن
 النقیب (معید اتابکیه) ۸۳۱
 ۸۴۴ ۸۶۷

نیل (قصّاب ارمني) ۱۵۳	(چلبي) ۴۰۳ ۴۳۰ ۴۵۳
توریزی ۶۳۳ ۶۷۴ ، ر. ک. به	۹۱۷ ۹۱۸ ۱۰۲۶
شمس الدین تبریزی	جلال الدین حسین خطیبی ۸
توقات ۴۰۰ ۵۵۹ ۷۲۱ ۸۵۵	۱۰۰۹ ۱۰۱۵
۸۷۳ ۸۹۱ ۹۰۹ ۹۲۸ ۹۲۹	جلال الدین خوارزمشاه : ر. ک.
۹۵۱	به جلال الدین محمد خوارزمشاه
تولی خان ۲۰	جلال الدین روم : ر. ک. به
تیز بازار ۳۷۶	مولانا جلال الدین
ثریانوس (علاء الدین) ۲۷۴	جلال الدین فریدون ابن محمد بن
۴۶۳ ، ر. ک. به علاء الدین ثریانوس	محمد بن محمد العارف : ر. ک.
ثمود ۲۴۱ ۲۶۰	به عارف (چلبي)
ثوری (سفیان) ۵۳۵	جلال الدین قراطائی ، قره طائی
جانیک ۲۹۴	۱۲۱ ۱۸۱ ۲۰۹ ۲۱۸ ۲۲۸
جبال داودی ۲۱۱	۲۹۲ ۵۱۰ ۵۵۸ ۷۱۶
جبرئیل ۷۳ ۱۱۲ ۱۱۳ ۱۴۹	جلال الدین قصّاب ۹۳ ۳۷۲
۲۳۰-۲۳۱ ۲۴۶ ۲۵۶ ۴۷۸	۳۷۳
۴۹۶ ۵۰۵ ۵۲۷ ۵۴۱ ۶۲۹	جلال الدین کنکری ۹۲۷
۶۴۹ ۶۷۲ ۷۳۱ ۹۳۷	جلال الدین محمد خوارزمشاه ۷
جبل صالحیه ۶۹۵	۲۲ ۴۹ ۱۰۰ ح
جزیره سقر اداسی ۹۵۰	جلال الدین محمد : ر. ک. به
جعفر صادق (امام) ۳۵۷	مولانا جلال الدین
جلال الدین (چلبي) ۳۳۰	جلال الدین مستوفی ۱۳۳ ۵۶۵
جلال الدین المعروف بابن اسفهلار	جلال کوچک ۹۰۶
	جم ۸۹۱

- جماعت احمدیان ۹۱۵
جمال الدین اسحق مرندی ۸۵۱ ۸۴۹
جمال الدین اسکندر ۱۰۳۲
جمال الدین حصیری ۳۴ ۱۱
جمال الدین قمری ۷۸۴ ۷۳۴ ۴۴۳
۱۰۳۷
جند ۴۷۷
جنید (بغدادی) ۳۶۰ ۳۵۸ ۲۲۰
۳۸۹ ۶۵۹ ۷۲۳ ۷۳۷ ۷۷۰
۸۲۴ ۹۹۸
جوحی ۳۱۶
جهان ملک (دختر واجد چلبی)
۹۹۷
جهود ، جهودان ۶۲۱ ۳۱۵
۱۰۲۴
جیجا : ر. ک. به نورالدین جیجا
جیحون ۸۲۸
چاغا القیر شهری ۳۸۴
چشمه . ج. ۲۱۳
چغطای (برادر تولی خان) ۲۰
چلبی حسام الدین : ر. ک. به
حسام الدین (چلبی)
چلبی جلال الدین امیر عارف : ر.
ک. به عارف (چلبی)
- چلبی سلطان ۶۰ ح
چلبی شاه ملک ۹۹۶
چلبی محمد بگک ۹۳۹
چنگیز ، چنگزخان ۲۰ ۲۱ ۲۲
۹۸۱ ۹۸۵
چنگیزخانیاں ۹۲۶
چوبان (اخى) ۵۵۶ ۷۵۵ ۸۶۱
چوبان دلاکک ۴۴۹ ۱۰۲۴
حاتم طائی ۹۷۵
حاجی امیره ۴۶۰
حاجی بکتاش خراسانی ۳۸۱ ۳۸۳
۴۹۸
حاجی کاشی ۲۷۸ ۲۷۹
حاجی مبارک حیدری ۲۱۵ ۴۶۷
۴۶۸ ۷۷۳
حاجی محمد (فرزند حاجی مبارک
حیدری) ۴۶۸
حبيب نجم ۹۹۸
حبيب فقيه اقشهرى ۴۲۰
حجّاج نسّاج (شيخ) ۲۴ ۳۳
۴۰ ۴۱
حجاز ۲۶۳ ۳۳۶ ۱۰۳۴
حریری (شيخ) ۶۷۷
حسام الدین اسکندر ۷۸۴ ۱۰۳۲

حسام الدين امير واجد (فرزند	حسام الدين دبّاغ مولوى ۴۲۶ -
سلطان ولد) ۹۹۶ ۹۹۹	۴۲۷ ۵۰۷
حسام الدين بگى ۸۷۶	حسام يارجنغلى ۹۷۷
حسام الدين حسن بن محمد بن الحسن	حسن (فرزند على) ۸۳۳
بن اخى ترك (چلبى) ۱۶ ۶	حسن بصرى ۹۹۸
۵۸ ۱۰۰ - ۱۰۱ ۱۱۵ ۱۱۸ -	حسن تمورتاش ۹۸۸
۱۱۹ ۱۲۷ ۱۳۵ ۱۴۱ ۱۴۷	حسن طيب (امير) ۹۷۷
۱۴۹ ۱۵۰ ۱۵۴ ۱۶۲ - ۱۶۳	حسن ميمندى ۲۵۲
۲۱۲ ۲۲۲ ۲۲۳ ۲۲۵ ۲۲۹	حسين (فرزند على) ۸۳۳
۲۳۰ ۲۵۶ ۲۷۲ ۳۰۰ ۳۱۷	حكيم : ر. ك. به سنائى
۳۳۵ ۳۴۲ ۳۴۳ ۳۴۴ ۳۸۹	حلاج (منصور) ۱۵۱ ۲۲۰ ۲۸۵
۴۰۳ ۴۰۴ ۴۱۱ ۴۳۰ ۴۳۱	۴۶۶ ۵۸۲ ۶۷۵
۴۳۷ ۴۳۸ ۴۵۳ ۴۵۶ ۴۷۱	حلاويه (مدرسه) ۷۷
۴۷۴ ۴۹۶ ۵۰۲ ۵۵۶ - ۵۵۸	حلب ۷۷ ۷۹ ۹۴ ۲۱۴ ۳۲۵
۵۷۰ ۵۸۱ ۵۸۴ ۵۸۶ - ۵۸۷	۳۵۴ ۳۸۶ ۴۲۷ ۴۲۸ ۵۴۷
۵۹۰ ۵۹۳ ۵۹۷ ۵۹۸ ۶۰۲	۶۸۲
۶۲۶ ۶۲۹ ۶۸۰ ۶۹۸ ۷۱۱	حلقه بگوش (دروازه) ۲۵۸
۷۱۸ ۷۲۶ ۷۳۷ - ۷۸۳ ۷۸۵	۶۲۹
۷۸۶ ۷۸۹ ۷۹۹ ۸۰۶ ۸۰۷	حّم پوستان دوزان ۳۵
۸۲۸ ۸۳۲ - ۸۳۳ ۸۳۵ ۸۸۰	حّم خواجه عمر ۹۳۹
۸۹۹ ۹۱۲ ۹۲۱ ۹۹۹ ۱۰۳۱	حّم دولى ۲۲۹
حسام الدين المعروف با بن آئينه دار	حّم زيروا ، ربروه ۵۵۷
سيواسى ۱۴۱	حّم قلچه ۹۸۷
حسام الدين ولد آئينه قونوى ۹۳۰	حيرا (عايشه) ۵۶۰ ۶۹۰ ۱۰۵۹

خانقاه لالا ۷۵۸	حمید الدین (شیخ) ۷۱۴
خانقاه نصرالدین وزیر ۶۴۷	همزه (نای زن) ۲۳۱
خاوند زاده (دختر معین الدین	همزه (عم پیغامبر) ۵۰۸ ۹۴۹
پروانه) ۸۹۱	حنانه ۲۴۳
خجند ۴۷۷	حوا ۷۲۰
خجندی (واعظ) ۱۴۰	حوا ریون ۴۸
خداوندگار ۳۴-۳۵ ۳۸ ۴۰	حوض دغدغی ۵۶۳
۴۱ ۴۴ ۵۷ ۵۸-۶۰ ۶۳	حیدر (علی ابن طالب) ۴۶ ۴۰۵
۶۸ ۷۱ ۷۳ ۶۱۳ ۶۲۹ ۶۵۰	ر. ک. به علی بن ابی طالب
۶۷۹ ۶۸۲ ۶۹۸ ۷۱۱ ۷۱۷	حیران امیرجی ۸۶۰ ۸۶۲
۷۲۵ ۷۲۷ ۷۲۹ ۷۳۱ ۷۳۶	خاکی (افلاکی) ۴ ۲۳۸ ، ر. ک
۷۴۲ ۷۵۱ ۷۵۹ ۷۶۴-۷۶۶	به احمد افلاکی
۷۷۴-۷۷۶ ۷۸۰ ۷۸۲-۷۸۳	خاقانی ۲۲۱
۷۸۹ ۷۹۳ ۷۹۵ ۸۰۳ ۸۳۲	خان روزبه ۷۶۰
۸۳۳-۸۳۹ ۸۷۰ ۸۷۶ ۸۸۴	خان زنجیرلو ۶۹۶
۹۰۱ ۹۱۷ ۹۶۵ ۹۶۷ ۹۷۰	خان شکر ریزان ۶۱۸ ۶۱۹
۱۰۱۰ ۱۰۱۴ ۱۰۱۶ ۱۰۲۱	خان شکر فروشان ۸۶ ۹۵
۱۰۲۳-۱۰۲۷ ۱۰۲۹-۱۰۳۰،	خان صاحب اصفهانی ۵۵۵
ر. ک. به مولانا جلال الدین	خان ضیاء الدین وزیر ۳۷۵
خدیجه ۲۴ ۲۰۱	خانقاه تربه ۹۰۶
خراسان ۸ ۱۰ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۲۰	خانقاه خواجه منیر ۹۵۲
۲۵ ۵۶ ۵۹ ۱۱۹ ۲۰۷ ۳۶۶	خانقاه سادات ۹۱۳ ۹۱۴
۶۳۳ ۸۰۷ ۹۸۲ ۱۰۴۵	خانقاه ضیاء الدین وزیر ۵۵۸ ۷۵۴
	۷۵۵ ۷۵۸

خوش لقای قونوی ثم توقاتی ۸۷۳	خراسانیان ۱۵۲
۹۲۹ ۹۲۸	خربنده (سلطان الجابتو) ۸۵۹ ۸۵۸
دارالذاکرین تاج الدین وزیر ۲۱۵	۸۶۰
دانشمنده ۱۷۹ ح ۸۴۶	خرتپرت ۲۳
دانیال ۱۰۱۸	خرم شاه ۷ ح
داود (پیغامبر) ۱۴۲ ۵۳۰ ۹۵۹	خضر ۱۴۲ ۳۰۸ ۳۳۳ ۳۴۸
۱۰۶۵ ۱۰۱۸	۶۸۷ ۶۷۷ ۶۶۶ ۵۳۷ ۳۴۹
داود طائی ۹۹۸	۷۰۰ ۱۰۴۵
دختر اوریا ۹۱۹	خضر پاشا ۹۹۷
دروازه احمد ۴۱۹	خطیر (زنجانی) ۱۳۴ ح ۴۴۵
دروازه اسب بازار ۲۷۳	خلاط : ر. ک. به اخلاط
دروازه اقسرا ۵۵۵	خلیل : ر. ک. به ابراهیم
دروازه حلقه بگوش ۲۵۸ ۶۲۹	(پیغامبر)
دروازه سلطان ۸۴۱ ۹۲۹	خلیل الرحمن ۷۸ ۳۶۳ ۹۲۲
دروازه لارنده ۱۰۱۸	خلیل ادهم ۱۳۰ ح
دروازه میدان ۳۸۰ ۳۸۱	خلفاء راشدین ۱۹
دشت ۲۶۹	خواجگی گهواره گر (شیخ) ۲۴
دشت ترکستان ۹۸۱	۴۸
دمشق ۲۳ ۷۹-۸۲ ۸۶ ۹۴ ۹۵	خواجه فقیه ۶۳۴
۳۵۵ ۳۵۴ ۳۴۸ ۳۰۰ ۱۲۰	خواجه منیر ۹۵۲
۶۱۸ ۵۰۹ ۴۶۰ ۴۳۸ ۴۲۸	خوارزمشاه (علاء الدین محمد)
۶۷۲ ۶۵۱ ۶۴۷ ۶۴۲ ۶۴۱	۹۸۵ ۹۸۱ ۴۳ ۴۲
۶۸۹ ۶۸۲ ۶۸۱ ۶۷۶ ۶۷۴	خوارزمشاه (جلال الدین) ۲۲ ح
۷۱۴ ۶۹۹ ۶۹۸ ۶۹۶ ۶۹۵	۵۱ ۲۳

۷۵۷	۷۸۷	۸۲۱	۱۰۱۰	رکن الدین ارموی الولدی القونوی
۱۰۱۴			۹۲۸	
دولت خاتون بنت امیر قیصر تبریزی				رکن الدین مازندرانی ۵۱۰
۹۶۶				رکن الدین (نایب قاضی عزالدین
دولو ۱۰۳۸				قونیہ) ۱۰۵
دہ کاملہ ۷۰۶				رکن الدین سلیمان شاہ سلجوقی
دیر افلاطون حکیم ۲۹۴ ۵۵۱			۲۴ ح	
۹۰۴				روزبہ ۷۶۰
دیسینا (دختر عارف چلبی)				روس ۶۰۶
۹۹۶				روم ۱۵ ۲۲ ۲۳ ۲۶ ۲۸ ۴۵
دیہ فلیراس ۶۲۷				۵۶ ۵۷ ۶۲ ۷۱ ۷۲ ۷۹
ذوالنون < المصری > ۲۲۰				۸۲ ۸۶ ۹۲ ۱۰۹ ۱۲۲
ذیسینا (دختر چلبی عارف) ۹۶۶				۱۷۹ ۲۰۷ ۲۰۸ ۲۱۱ ۲۱۴
رابعہ (العدویہ) ۲۸۷ ۳۷۵				۲۳۹ ۲۵۷ ۲۶۷-۲۶۹ ۳۸۵
۳۹۷ ۵۵۵				۵۴۳ ۵۵۹ ۶۹۱ ۶۹۴-۶۹۶
رستم ۱۷۷ ۸۹۵				۶۹۹ ۷۰۳ ۷۱۴ ۷۳۸ ۷۸۶
رشید الدین (فضل اللہ ، خواجہ)				۸۱۱ ۸۱۴ ۸۱۸ ۸۴۴ ۸۴۹
۲۰ ح ۸۶۱ ۸۴۸ ۹۸۰				۸۵۰ ۸۵۳ ۸۵۵ ۸۵۸ ۸۸۵
رشید قبائی ۱۱				۸۹۸ ۹۲۲ ۹۳۲-۹۳۳ ۹۷۷
رضی الدین نیشاپوری ۹				۹۷۹ ۹۸۰ ۹۹۵ ۱۰۱۰
رکن الدین (سلطان) ۱۴۵ ۱۴۶				رومیان ۵۹۲ ۷۲۱
۱۴۸ ۱۵۰ ۳۳۵ ۳۳۷ ۳۳۸				ری ۳
۳۸۹ ۳۴۸				زال ۱۷۷
				زاویہ ' شیخ سہراب مولوی ۸۹۶

زاویه، مولویان ۹۵۸	سراج الدین تتری ۱۹۰ ۱۹۱ ۲۲۰
زاهد (امیر) ۸۱۸ ۹۹۶ ۹۹۹	۲۸۹ ۲۹۰ ۳۴۶ ۵۸۵ ۵۹۷
زکی قوال ۴۷۰ ۳۲۰	۵۹۸ ۶۲۵ ۷۸۴ ۸۲۶
زکریای توقائی ۴۲۰	سراج الدین مثنویخوان ۱۶۲ - ۱۶۳
زلیخا ۱۰۲۸ ۳۷۵	۲۲۲ ۲۷۲ ۵۸۳ ۵۹۷ ۷۳۸
زنجیرلو ۶۹۱ ۶۹۶	۷۳۹ ۷۴۵ ۷۵۲ ۷۶۱ ۷۷۳
زیروا، زیروه ۵۵۷	۷۹۰ ۸۲۹ ۸۳۲ ۸۸۰
زین الدین عبد المؤمن توقائی ۵۵۹	سرای (شهر) ۹۳۲
۵۶۰ ۵۶۱	سرنیدیب ۹۱
زین الدین رازی ۱۷۹ ۲۱۱	سری، سری سقطی ۱۴۳ ۷۶۸
زین الدین فرازی (قاضی) ۱۱	۹۹۸
ساره ۶۲۱	سعد، سعد الدین خطیب سیواس
سام ۶۶۷	۹۳۱ ۹۳۲
سامری ۷۵۸ ۵۴۵	سعد الدین مبارک (امیر، داماد
سبا ۲۷۷	ایدین) ۹۴۶
سبطی ۲۹۱	سعد الدین مثنویخوان ولدی ۷۹۷
سپهسالار ۳۲۴ ح ۳۲۹ ح ۳۳۱ ح	سعدی (شیرازی) ۵۴ ح ۲۶۶
سراج الدین (قاضی) ۱۱۹ ۳۰۵ -	۲۶۷
۳۰۷ ۳۲۵ ۳۳۹ ۳۵۴ ۳۷۰ -	سعید (خواجه، جامه دار سلطان)
۳۷۱ ۴۶۴ ۴۹۹ ۷۶۱ - ۷۶۳	۸۶۱
۷۶۵	سعید (درویش) ۹۹۰
سراج الدین > ابوالثنا محمود بن	سعید فرغانی (شیخ) ۳۶۰
ابی بکر بن احمد < الارموی	سعید مسعود غازی محمود سبکتگین
۱۶۵ ۱۶۶ ۱۶۸ ۲۷۴ ۴۱۰	۲۵۲
۴۱۱ ۵۶۲ ۵۹۳	

۷۱۵-۷۱۴ ۷۱۱ ۷۰۴ ۷۰۰	سقراط ۳۸۷
۷۳۵-۷۳۲ ۷۲۶ ۷۱۹ ۷۱۸	سقز اداسی ۹۵۰
۷۵۲-۷۵۱ ۷۴۸ ۷۴۵-۷۶۳	سکندر ۵۳۷
۷۸۰ ۷۷۷ ۷۷۲ ۷۶۶ ۷۵۸	سلجوق (آل) ۱۴۶ ۴۵
۸۳۵ ۸۲۸ ۸۲۵ ۸۲۴-۷۸۴	سلجوقیان ۹۲۶
۸۵۹ ۸۵۶ ۸۴۲ ۸۴۰ ۸۳۷	سلخات ۸۴۵
۹۱۰ ۹۰۶ ۹۰۱ ۸۴۹ ۸۸۹	سلطان واجد ۹۹۹ ۹۹۶ ۸۱۸
۹۴۸ ۹۴۴ ۹۱۷-۹۱۶ ۹۱۲-	سلطان ولد (بهاء الدین) ۲۶ ۶
۹۷۶ ۹۶۴ ۹۶۳ ۹۵۸ ۹۵۵	۳۸ ۳۹ ۴۱ ۴۶ ۴۷ ۵۸ ح
۱۰۱۴-۱۰۱۲ ۹۹۵ ۹۹۴	۷۰ ۷۱ ۷۴ ۱۲۶ ۱۴۸ ۱۶۴
۱۰۲۳ ۱۰۱۸	۱۶۵ ۱۹۲ ۲۰۵ ۲۰۶ ۲۱۳
۸۶۲ ۸۶۱ ۸۶۰ ۸۵۸ سلطانیه	۲۱۷ ۲۲۶-۲۲۹ ۲۳۴-۲۳۶
۹۳۲ ۸۹۶	۲۴۲ ۲۹۱ ۲۹۳ ۲۹۶-
۲۴۶ ۱۴۲ (پیغامبر) سلیمان	۳۰۳ ۳۰۵ ۳۰۷-۳۱۱ ۳۱۳
۸۸۴-۸۸۳ ۸۱۵ ۷۰۱ ۵۴۳	۳۱۷ ۳۲۱ ۳۳۲-۳۳۳ ۳۴۳
۴۶۳ سلیمان پاشای قسطنطنیه	۳۴۴ ۳۴۸ ۳۵۱ ۳۶۱ ۳۶۳
۹۳۴	۳۶۸ ۳۷۸-۳۷۹ ۳۸۸ ۳۸۷
۲۱۸ سلیمان (معین الدین پروانه)	۳۹۲ ۴۱۶ ۴۳۵ ۴۴۸ ۴۵۳
ر. ک. به معین الدین پروانه	۴۵۶ ۴۶۶ ۴۷۲ ۴۷۴ ۴۷۹
سلیمان شاه ۹۲۵	۴۸۳ ۴۸۴ ۵۰۲ ۵۲۰ ۵۴۷
۷۵۷ ۷۵۶ ۶۸۱ سمرقند	۵۴۹- ۵۶۲ ۵۸۶ ۵۸۹
۸۵۵ سمغار نوین	۵۹۰ ۵۹۷ ۶۰۵ ۶۱۲ ۶۱۳
۶۰۶ ۵۴۴ ۲۲۶ ۸۰ سنان الدین اقشهری (کلاه دوز)	۶۲۱ ۶۳۳ ۶۳۵ ۶۳۷ ۶۴۰
۶۸۳ ۶۷۹ ۶۵۰ ۶۴۵ ۶۴۲	
۶۹۷-۶۹۵ ۶۹۱ ۶۸۸-۶۸۷ سنان الدین نجاتار ۱۷۵	

شامات ۶۹۷-۶۹۸	سنائی (حکیم) ۲۲۰-۲۳۲
شاهزاده (امیر عالم، فرزند چلبی	۳۰۹ ۳۲۲ ۴۱۵ ۴۵۸ ۵۳۳
عارف) ۸۴۳ ۹۷۰ ۹۷۵ ۹۸۰	۵۳۴ ۵۳۷ ۷۴۰
۹۸۱ ۹۹۶	سنبله خاتون ۸۱۸ ۹۹۶
شاه ملک (چلبی، فرزند عابد)	سهراب مولوی (شیخ) ۸۹۶
۹۹۶	سهروردیان ۲۵
شبل ۳۱۷ ۶۵۹ ۹۹۸	سیاه پوشان ۱۳۹
شجاع الدین اورخان (ولد مسعود	سیویه ۲۲۹
بگک منتشا) ۸۵۲	سیدی محمود ۶۰۵ ۶۰۶
شجاع الدین الیاس بگک ۸۷۰	سیدس ۸۰ ۲۹۴
شجاع الدین اینالچ بگک ۸۶۴ ۹۳۹	سیلیا (؟) ۱۰۴۸
شجاع الدین حنائی ۸۹۷	سیف الله (لقب شمس تبریزی)
شرف الدین (سید) ۱۱ ۱۲۷-	۶۳۴
۱۲۸ ۴۸۳ ۱۰۱۳	سیف الدین باخرزی ۱۴۳ ۲۶۶ ح
شرف الدین (سید) ۱۱۹ ۱۲۷-	۲۶۷
۱۲۸ ۴۸۳ ۱۰۱۳	سیف الدین (مولانا) ۱۷۳
شرف الدین بلخی ۱۰۱۱	سینا (طورسینا) ۵۹۱
شرف الدین (خزینہ دار سلطان) ۳۷۵	سینوب ۸۶۰ ۹۸۱
شرف الدین عثمان گوینده ۳۲۰	سیمواس ۲۲ ۳۱۰ ۶۷۳ ۸۳۵
۴۸۶ ۴۸۸	۸۵۲ ۸۵۶ ۸۶۳ ۹۲۹ ۹۳۱
شرف الدین قیصریه ۱۸۴ ۳۵۳-	شافعی (امام) ۱۸۴ ۴۱۰-۱۰۳۴
۳۵۴	شام ۲۲ ۷۷ ۸۰ ۹۴ ۱۳۱
شرف الدین لالای سمرقندی	۲۱۳ ۲۶۳ ۴۲۸ ۴۳۸ ۵۴۷
(خواجہ) ۲۶ ۳۲۱ ۶۸۱	۶۲۹ ۶۸۹ ۶۹۸ ۷۰۱ ۷۰۳
۹۹۵ ۱۰۱۱	۹۲۲ ۹۷۹ ۱۰۱۶ ۱۰۲۹

شمس الدین بر استاد ۸۶۸	شرف الدین موصلی ۲۵۶ ۳۶۰
شمس الدین امیر عابد (چابی) ۶	شرف الدین نکیدی (ولد خطیر)
۹۹۹ ۹۹۶	۵۴۲ ۴۴۵
شمس الدین تبریزی (محمد بن علی	شرف الدین هر بوه (سید) ۱۱۹
ملک داد) ۶ ۴۰ ۴۸ ۸۲ ۸۴	۱۲۰ ۲۱۵ ۳۳۹ ۳۴۰ ۴۶۹
۸۵-۸۸ ۹۰-۹۱ ۱۰۱-۱۰۲	شرف الدین هندی ۹۱
۱۲۱-۱۲۲ ۱۲۵ ۲۱۳ ۲۸۳	شرف خاتون بنت ولد ۸۲۷ ۸۹۸
۲۹۵ ۳۰۸-۳۰۹ ۳۱۳-۳۱۷	۹۹۷ ۹۹۵
۳۴۹ ۳۶۲ ۵۲۳ ۵۸۹ ۶۱۴	شرف عاقلی ۹
۷۰۳-۷۰۹ ۷۱۱ ۷۲۴ ۷۳۹	شرف لهاوری ۳۱۵
۷۶۶ ۷۸۲ ۷۸۳ ۷۸۶ ۷۹۹	شرح ۲۰۸
۸۰۴ ۸۲۸ ۸۹۹ ۱۰۱۶	شقیق (بلخی) ۲۲۰ ۶۵۸
۱۰۳۱ ۱۰۷۷	شکر ریزان (خان) ۶۱۸ ۶۱۹
شمس الدین جوینی (قاضی دمشق)	شمس الدین (صاحب دیوان) ۲۶۶ ح
۶۶۳	شمس الدین ایکی ۳۶۰
شمس الدین حسین بن احمد الخطیبی	شمس الائمة سرخسی ۷۵ ۳۰۲
۱۰۰۹	۹۹۸ ۱۰۱۵
شمس الدین خانی ۱۱	شمس پرنده ۸۵ ۶۳۱ ، ر. ک.
شمس الدین عطّار ۳۳۳ ۵۶۷	به شمس الدین تبریزی
شمس الدین مار دینی ۱۵۰ ۱۷۹	شمس الدین اصفهانی (صاحب ،
۲۰۸-۲۱۱ ۲۷۲ ۲۸۶ ۳۰۵	دستور اعظم) ۶۰ ۶۲-۶۴
۳۲۵ ۳۲۶ ۳۸۶ ۴۲۴ ۵۵۹	۶۸ ۷۱-۷۲ ۸۱-۸۲ ۵۵۵
۵۶۰	۷۰۸-۷۰۷
شمس الدین محمد سکورجی ۸۵۰	شمس الدین امیر محمد (ولد صاحب
شمس الدین معلّم ۱۵۹ ۱۸۷	اعظم خواجه رشید الدین) ۹۸۰

شیخ زادهٔ توقاتی ۹۵۳ ۹۷۷
شیخ بگی ۹۵۵
شیراز ۲۶۶

شمس الدین ملاطی، ملطی ۱۰۱
۱۰۶ ۱۰۹ ۱۲۵ ۱۴۳ ۱۵۵
۱۷۹ ۴۲۱ ۴۵۸ ۶۰۲

شمس الدین ولد خطیر ۱۳۴ ح
شمس الدین ولد مدرّس (چلبی)

۲۱۷-۲۱۹ ۲۳۱ ۳۷۷ ۳۷۸
۳۸۰ ۴۰۶ ۴۱۲ ۴۳۵ ۴۵۷
۵۰۶ ۵۲۵ ۵۴۸ ۵۶۱ ۵۶۶
۶۳۴ ۸۲۹ ۹۱۸

شمس الدین هندی ۲۶۶ ۲۶۷

شهاب الدین روغن قرامید (داماد
مولانا) ۳۲۳ ۴۵۶

شهاب الدین عمر سهروردی (شیخ
الاسلام) ۱۷ ۴۴ ۴۵ ۷۲

شهاب الدین گوینده ۲۲۲ ۲۲۳
شهاب الدین مقبولی، قیرشهری ۹۳۲
۹۳۳

شهاب الدین مقتول ۶۷۴

شهاب نکیلدی (قاضی) ۹۷۷

شیت (پیغامبر) ۴۷ ۱۱۶ ۴۹۳-
۴۹۴

شیخ الارواح (لقب چلبی عارف)
۹۵۸

شیخ الاسلام ۵۹

شیخ پاشا ۹۸۶-۹۸۸

صائن الدین مقری ۱۳۵

صاحب اصفهانی: ر. ک به
شمس الدین اصفهانی (صاحب)

صاحب فخر الدین: ر. ک. به
فخر الدین علی (صاحب)

صحرای علم الدین بازاری ۹۴۵

صدراندین (خواجه) ۱۷۳

صدرالدین (قاضی، فرزند کمال
الدین کالی) ۱۸۰

صدرالدین قونوی (شیخ الاسلام)

۹۶ ۱۲۰ ۱۶۵ ۲۱۶ ۲۱۹

۲۷۸ ۳۰۵ ۳۰۶ ۳۱۸ ۳۳۳

۳۳۹ ۳۵۳ ۳۵۹ ۳۷۰ ۳۹۲

۳۹۳ ۴۱۷ ۴۲۱ ۴۲۸ ۴۳۸

۴۳۹ ۴۷۱ ۴۹۹ ۵۴۸ ۵۷۸

۵۸۱ ۵۹۳ ۵۹۴ ۶۰۱ ۶۰۹

۸۲۴

صدرالدین لارندی ۱۰۲۵

صدرالدین مرندی ۴۸۷

صدرالدین ملیفدونی ۸۲۰

صدیق، صدیق اکبر: ر. ک.
به ابوبکر صدیق

ضیاء الدین وزیر ۳۷۵ ۵۵۸ ۷۵۴	صدیق (قاضی) ۱۱
۷۵۸ ۷۵۵	صدیقہ (عایشہ) ۴۵۰ ، ر. ک.
ضیاء الدین ولد خطیر ۱۳۴ ح	به عایشه
طاوس چنگی ۳۷۵	صدیقہ (کنیزك مجد الدین مراغی)
طرازی ۹۵۱	۵۵۰
طغان پاشا ۸۶۴ ۹۳۹	صفی الدین هندی ۲۹۵ ۲۹۶
طمغاج خان سمرقندی ۹ ح	صلاح الدین (فرزند بهاء الدین
طواس ۸۷۰	بحری) ۵۶۳
طور سینا ۵۰۰	صلاح الدین ادیب ۸۵۱ ۹۱۶
طور (کوه) ۲۴۷ ۲۴۸	۹۶۴
طوس ۱۳۵ ۱۳۶	صلاح الدین امیر زاهد ۹۶۶ ۹۹۹
طوفان ۵۲۰ ۵۲۱ ۶۶۸	صلاح الدین فریدون بن یاغیسان
طومان بگک ولد قلاوز ۸۴۴ ۸۴۶	المعروف بزکوب القونوی ۶ ۶۵
ظہیر الدین خطیب قیصریه ۹۷۷	۸۰ ۱۱۱ ۱۳۶ ۱۳۸ ۱۵۱
ظہیر الدین ولد تاج قزل ۹۷۹ ۹۸۸	۲۳۸ ۳۱۷ ۳۸۸ ۴۲۹ ۴۶۲
عابد (چلبی شمس الدین امیر ،	۴۶۳ ۶۸۰ ۶۹۱ ۷۰۴-۷۳۶
فرزند سلطان ولد) ۶ ۸۱۸	۷۳۷ ۷۳۹ ۷۶۵ ۷۸۳ ۷۸۶
۹۷۵-۹۹۳ ۹۹۶ ۹۹۹	۷۹۳ ۷۹۴ ۷۹۹ ۸۲۸ ۸۹۹
عابده (مطهره خاتون) ۹۹۵	۱۰۳۱
عاج ابن عنق ۵۳۶ ۶۶۸	صلاح الدین ملاطی ، ملطی ۲۲۹
عاد ۲۴۱ ۲۶۰	۳۵۵ ۳۵۹ ۴۸۹ ۴۹۱ ۵۶۲
عماد (مظفر الدین امیر ، فرزند	۸۳۷
چلبی عارف) ۸۴۳ ۹۷۰ ۹۷۵	ضحاک ۸۲۹
۹۹۳ ۹۹۶ ۹۹۹	ضیاء الدین نکیدی ۴۵۵

عارف (چلبی ، جلال الدین)	عثمانجق ۹۳۳
فریدون ابن محمد بن محمد (	عثمان گوینده ، قوال (شرف الدین)
۴ ۶ ۶۶ ۶۹ ۲۱۳ ۲۲۹	۲۲۲ ۲۲۳ ۳۲۰ - ۳۲۱ ۳۴۰
۳۴۳ ۳۴۶ ۳۵۳ ۳۸۸ ۳۹۰	۳۴۱ ۴۸۶ - ۴۸۸
۳۹۲ ۴۰۵ ۴۱۲ ۴۶۳ ۵۴۶	عجم ۱۰۲۸
۵۵۱ ۵۹۰ ۶۰۵ ۶۲۱ ۶۲۹	عراق ۵۹ ح ۸۴۴ ۸۸۳
۷۰۰ ۷۲۸ ۷۳۲ ۸۱۶ ۸۲۳	عراق عجم ۶۳۱ ۸۴۴ ۸۸۳
۸۲۵ - ۹۷۴ ۹۷۵ ۹۸۸ ۹۹۰	عراقلیه ۳۵۹
۹۹۵ ۹۹۶ ۹۹۸ ۹۹۹	عرب ۱۰۲۸ ۱۰۵۵
عارفه (شرف خاتون) ۹۹۵	عرب عرباء ۴۸۳
عالم (چلبی ، امیر کبیر) ۱۹۹	عرب نوین ولد سمغار نوین ۸۵۵
۲۵۴ ۲۵۵ ۳۱۹	عرفات ۱۶۹ - ۱۷۰ ۴۶۰ ۵۲۸
عالم (چلبی ، برادر سلطان ولد)	عزالدین (قاضی) ۱۷۷
۴۸۱ ۴۸۲ ۴۸۸ ۷۵۲ ۷۸۹	عزالدین آماسیه (قاضی) ۱۰۴
۹۹۵	عزالدین (سلطان روم) ۷۹ ۲۵۴
عالم (چلبی ، فرزندی چلبی عارف)	۱۰۲۰
۸۴۳ ۹۹۲ ۹۹۶ ۹۹۹	عزالدین (شیخ) ۱۷۳
عایشه ۲۴ ۴۵۰ ۵۲۹ ۱۰۳۴	عزالدین سیواسی (قاضی) ۱۰۴
عبدالرحمن شیاد ۱۴۶	۴۲۲
عبدالؤمن ۴۸۶	عزالدین قونیه (قاضی عزالدین محمد)
عبدالؤمن توقاتی (زین الدین)	بن محمود رازی ۱۰۳ - ۱۰۵
۵۵۹ - ۵۶۱	عزالدین کوسه (شیخ) ۳۱۲
عتیقان ۴۵	عزالدین کیخسرو (سلطان) ۱۰۳
عثمان بن عفان ۱۵۷ - ۱۵۹ ۵۰۹	
۱۰۵۳	

- عزالدين كيكاموس (فرزند سلطان
علاءالدين كيقباد) ۲۴ ح ۱۷۹
۷۰۶ ۴۴۳
- عزرائيل ۵۸۷ ۵۹۱
- عزير ۱۱۶
- عصمتی خاتون (جفت ملك
فخرالدين ارزنجان) ۲۴ ۲۵
عطار (فریدالدين) ۲۲۰ ۴۵۱
۴۵۸ ۵۸۲ ۷۴۰
- علاءالدين ارزنجانى ۳۴۷
- علاءالدين اماسيه ۱۴۱
- علاءالدين اماسيوى ولد بيرام
۸۷۴-۸۷۸ ۸۸۰
- علاءالدين پسر فرامرز (سلطان)
۸۴۹
- علاءالدين ثريانوس ۲۲۵ ۲۷۴
- ۲۷۶ ۲۷۷ ۴۱۴ ۴۶۳
- علاءالدين خويشاوند ۹۱۲-۹۱۳،
ر. ك. به علاءالدين (فرزند
مولانا جلال الدين)
علاءالدين طيب ارزنجانى ۳۳۷
۳۴۷
- علاءالدين قسطمونيه ۹۳۳
- علاءالدين قيرشهرى (برادرسلطان
على (اخى) ۷۵۸
- ولد) ۴۴۸ ۹۱۲ ۹۱۳، ر.
ك. به علاءالدين (فرزند مولانا
جلال الدين)
علاءالدين كيقباد اول ۲۲ ۲۳
۲۵-۲۷ ۳۰ ۴۳ ۴۴ ۴۹
۵۰-۵۲ ۵۴ ۵۵ ۶۲ ۱۰۰ ح
۳۰۳ ۷۰۶ ۸۸۷ ۱۰۱۰-
۱۰۱۳
- علاءالدين محمد (برادر مولانا
جلال الدين) ۱۶ ۸۲۱ ۹۹۴
۱۰۱۱
- علاءالدين (فرزند مولانا جلال الدين)
۲۶ ۳۰۳ ۳۲۱ ۵۲۳ ۶۸۶
۷۶۶ ۸۰۳ ۸۰۴ ۹۹۴ ۹۹۵
علاءالدين محمد خوارزمشاه ۷ ۱۲
علائيه ۹۱۶
- علم الدين بازاری ۹۴۵
- علم الدين قيصر ۳۸۷ ۳۸۹ ۴۵۹
- ۴۸۹-۴۹۰ ۵۱۹ ۷۹۲ ۸۱۲
- على بن ابى طالب ۷۵ ۱۱۲-۱۱۳
- ۲۴۹ ۳۵۰ ۴۰۵ ۴۸۲ ۴۸۳
- ۴۹۷ ۵۳۴ ۵۹۹ ۶۴۹ ۹۹۷
- ۹۹۸

علی (چلبی ، فرزند محمود چلبی)	عین الحیات (دختر گرجی خاتون)
۹۹۶	۹۱۵-۹۱۶
علی حریری ۶۴۱	عین الدوله رومی ۴۲۵-۴۲۶
علی (شیخ) ۹۴۵-۹۴۴	۵۵۲-۵۵۳
علی شاه (خواجه) ۸۶۱	غازان ، قازان خان ۸۱۸ ۸۴۴
علیشیر ۹۴۷-۹۴۵	۸۴۹ ۸۵۸ ۸۸۵
علی (کوه) ۶۰	غیاث الدین کبخسرو (پسر سلطان
عماد الدین (قاضی فرزند قاضی	علاء الدین کیقباد اول) ۶۲
سراج الدین) ۷۶۵	فاروق: ر. ک. به عمر الخطّاب
عمادالدین امامیه (قاضی) ۹۳۱-	فاطمه (دختر پیغامبر) ۷۳۳
۹۳۲	فاطمه خاتون (دختر شیخ
عماد الدین ولد قردی ۸۷۶	صلاح الدین) ۶۷ ۳۸۸ ۴۰۵
عمر (الخطّاب) ۷۷۵ ۲۴۰ ۱۲۴	۷۲۸ ۷۲۰ ۷۱۹ ۷۰۰ ۴۶۲
۱۰۳۴ ۲۴۹ ۳۰۹ ۶۰۰ ۶۶۹	۷۳۲ ۸۱۷ ۸۲۵ ۸۲۶ ۸۲۷
عمر گرهی ۵۹۶	۸۳۱ ۹۹۴ ۹۹۵
عمر (خواجه) ۹۳۹	فخرالدین آبگری ۸۹۳ ۸۹۴
عمید مروزی ۱۱	فخرالدین ارزنجان (ملک) ۲۴ ۲۵
عتاب ۹۳۳	فخرالدین دیودست (ادیب) ۲۸۰
عوج بن عنق ۵۴۵	۴۷۰ ۵۰۳ ۵۲۱ ۵۶۱ ۶۰۳
عیسی (پیغامبر) ۲۶۹ ۱۴۲ ۴۸	۶۰۴ ۶۰۵ ۸۱۱ ۸۱۵
۲۷۴ ۲۷۷ ۴۳۱ ۴۷۶ ۵۴۳	فخرالدین رازی ۱۱ ۱۲ ۶۷۶
۵۵۲ ۵۹۲ ۶۶۰ ۶۸۰ ۷۹۳	فخرالدین سیواسی ۲۳۷ ۲۳۸
۹۰۴ ۹۳۸ ۱۰۲۵ ، ر. ک. به	۳۱۰ ۳۲۹
مسیح	فخرالدین شاهد ۳۸

فلویاط ۳۸ ۲۵۹ ۷۰۷	فخرالدین عراقی ۳۶۰ ۳۹۹ ۴۰۰
فلیراس (دیه) ۶۲۷	۵۹۴
قارون ۳۷۰ ۵۴۵ ۹۴۶	فخرالدین علی (صاحب، ابوالخیرات)
قازان، غازان خان ۸۱۸ ۸۴۴	۱۳۰ ۱۳۳ ۵۰۲ ۵۴۹ ۸۸۵
۸۴۹ ۸۵۸ ۸۸۵، ر. ک.	فخرالدین لالا ۹۱۲
غازان خان	فخرالدین معلم ۵۲۳
قاضی رومی ۴۲ ۴۳	فخرالنساء ۲۸۷ ۲۸۸ ۴۳۱
قاضی طبری (بهاءالدین) ۳۱	۶۰۱ ۸۴۳
قاضی کرد قونوی ۴۷۳-۴۷۴	فرات ۹۳۶
قاضی وخش ۱۱ ۳۳	فرعون ۱۲۶ ۲۸۴ ۴۳۷ ۴۷۰
قالون ۴۰۹	۵۴۶ ۵۷۹ ۶۱۷ ۶۶۸
قانعی (بهاءالدین امیر، ملک الشعراء)	فرقدان ۷۹۶
۳۲۲ ۲۲۱	فرنج ۲۹۴
قبا ۴۷۷ ۵۰۵ ۶۶۴	فرنگک، فرنگان ۹۸ ۹۹ ۱۳۱-
قباد عجم ۷۰۲	۱۳۳ ۶۹۵ ۶۹۶
قبظی ۴۹۸	فرنگستان ۱۳۱ ۶۹۶
قبه بزرگ ۳۵۹	فرنگستان کسدانی (?) ۱۳۱
قبه غازان ۹۳۲	فریدالدین عطار ۲۲۰ ۴۵۱
قدس ۹۲۲	۴۵۸ ۵۸۲ ۷۴۰، ر. ک.
قرا (قره) حصار دمرلو ۸۱۵	به عطار
قرمان ۹۰۶ ۹۲۵-۹۲۶ ۹۷۷	فریدون ۸۱۵
۱۰۲۵	فریدون بیگ ۳۸ ح
قرمانیان ۹۲۱	فصیح الدین (مدرس) ۴۶۴
	فقیه احد ۳۹ ۴۰ ۴۱۳ ۴۱۹
	۴۲۰ ۶۳۴ ۹۶۸

۱۲۷ ۱۳۲ ۱۳۸ ۱۴۳ ۱۶۴	قرا (قره) حصار دوله ۳۰۳ ،
۱۷۲ ۱۷۵ ۱۷۹ ۱۸۰ ۱۸۹	۸۸۵ ۸۸۷
۲۱۷ ۲۲۶ ۲۲۸ ۲۳۶ ۲۵۷	قرا (قره) طائی ۱۸۱ ۲۹۲
۲۵۸ ۲۶۰ ۲۶۱ ۲۶۴ ۲۶۵	ر. کک. به جلال الدین قرا طائی
۲۶۶ ح ۲۶۷ - ۲۶۹ ۲۷۷	قریش ۳۶۳ ۳۶۶ ۸۱۰
۲۷۸ ۲۸۷ ۳۰۳ ۳۱۵ ۳۳۱	قسطمونیہ ۴۶۳ ۹۳۳
۳۳۲ ۳۴۸ ۳۵۵ ۳۵۶ ۳۵۹	قسططنیہ ۳۶۰
۳۶۰ ۳۶۳ ۳۶۸ ۳۷۰ ۳۷۵	قطمیر ۹۱۴ ۹۴۱ ۹۴۲
۳۸۵ ۳۸۷ ۳۹۱ ۴۱۵ ۴۱۹	قطب الدین ابراہیم ۶۳۲
۴۲۲ ۴۳۱ ۴۵۹ ۴۶۰ ۴۶۳	قطب الدین حیدر ۲۱۵ ۴۶۷
۴۶۸ ۴۶۹ ۴۷۳ ۴۷۴ ۴۸۵	قطب الدین شیرازی ۱۷۶ ۴۲۳
۴۹۰ ۵۴۴ ۵۴۷ ۵۵۳ ۵۵۹	۸۱۱ ۸۱۲ ۸۱۳ ۸۴۸
۵۶۲ ۵۷۸ ۶۰۴ ۶۰۵ ۶۰۷	قلچہ (حام) ۹۸۷
۶۱۱ - ۶۱۳ ۶۱۸ ۶۲۰	قلچی بہادر ۹۲۶
۶۲۴ ۶۲۹ ۶۳۴ ۶۷۲ ۶۸۹	قلزم ۲۰۸ ۸۶۵
۶۹۶ ۶۹۷ ۶۹۹ ۷۰۶ ۷۰۷	قلعہ طواس ۸۷۰
۷۱۴ ۷۱۶ ۷۲۲ ۷۲۸ ۷۴۸	قلعہ عثمانیچ ۹۳۳
۷۵۸ ۷۶۰ ۷۸۶ ۷۹۵ ۷۹۶	قلعہ قونیہ ۹۲۶
۷۰۱ ۸۲۰ ۸۳۹ ۸۴۱ ۸۴۹	قلعہ گوالہ ۴۵ ۹۷۹
۸۵۵ ۸۵۶ ۸۵۸ ۸۶۱ ۸۸۹	قلقل (آب) ۶۲۵
۸۹۱ ۸۹۳ ۸۹۸ ۸۹۹ ۹۰۶	قلندر ، قلندران ۴۱۲ ۵۹۶ ۶۳۱
۹۱۹ ۹۲۵ ۹۲۶ ۹۳۴ ۹۵۵	قمرالدین نایب (خواجہ) ۹۰۸ ۹۰۹
۹۶۳ ۹۶۶ ۹۶۸ ۹۶۹ ۹۷۲	قونیہ ۸۴ ۲۲ ۲۵ ۲۸ ۲۹ ۳۱ ۵۳
۹۷۷ ۹۷۹ ۹۸۱ ۹۸۶ ۹۸۸	۱۲۲ ۵۴ ح ۵۷ ۶۰ ۶۹ ۸۱
۱۰۲۰	۸۶ ۸۸ ۹۵ ۹۹ ۱۰۳ - ۱۰۵

۸۹۱ ۸۷۶ ۸۷۴ ۸۷۳ ۸۵۷	قیرشهر ۳۸۵ ۴۹۷
۸۹۹ ، ر. کت. به فاطمه خاتون	قیصر (اخی) ۵۵۶ ۷۵۵
کرمانا خاتون ۳۲۰ ۸۲۱	قبصر تبریزی (امیر) ۹۹۶
کرد ۲۳	قیصریه (دارالفتح) ۶۰-۶۲ ۶۶
کریم الدین قلعه ۹۰۲	۶۸ ۸۱ ۸۲ ۸۴ ۱۳۰ ح ۴۰۳
کریم الدین ولد بکتمور ۱۷۶	۴۲۵ ۴۶۸ ۴۸۵ ۴۸۶ ۴۲۴
کریمه خاتون (دختر محمد خادم)	۷۰۶ ۷۹۲ ۸۱۱ ۸۵۵ ۹۳۱
۸۹۸ ۹۲۱	۹۷۷
کسانی ۱۳۵	
کشاد عرب ۷۰۲	کاشی (حاجی) ۲۷۸ ۲۷۹
کعبه ۲۲ ۱۰۸ ۱۱۸ ۱۶۸ ۱۸۴	کالویان (معمار) ۵۵۲
۲۶۳ ۲۷۸ ۲۸۸ ۲۸۹ ۳۴۸	کامل تبریزی ۶۱۵ ۶۳۴ ۶۳۵ ،
۳۶۳ ۴۶۰ ۵۰۱ ۶۷۱ ۷۹۱	ر. کت. به شمس الدین تبریزی
۹۰۵	کتبوغا بهادر ۹۴ ۲۰۳
کل کمال : ۴۵۵ ، ر. کت. به	کر (نام جوئی) ۸۸۳
کمال الدین معرف	کرا خاتون (حرم مولانا)
کلیم ۴۹۸ ۶۷۷ ۹۹۰ ، ر. کت. به	۹۰ ۹۲ ۹۳ ۱۲۶ ۲۰۱ ۲۵۱
موسی (پیغامبر)	۲۶۲ ۳۳۶ ۳۴۰ ۳۹۶ ۴۴۹
کمال ۵۳۰	۵۸۳ ۵۹۷ ۶۰۸ ۶۰۹ ۶۲۱
کمال خرساف ۳۱۹	۷۱۶ ۷۱۰ ۷۷۷ ۷۵۲ ۷۷۹
کمال الدین قوال ۴۵۴	۷۸۰ ۷۸۷ ۹۹۵
کمال الدین ۹۳۵	کرای بزرگ ۴۲۰ ۶۸۱ ۷۹۱
کمال الدین ابن عدیم ۷۷-۷۹ ۳۵۴	۹۱۱
کمال الدین امیر محفل ۱۵۱ ۱۷۳	کراکا (والده چلی عارف) ۴۰۵
۵۹۴	۷۳۴ ۷۷۲ ۸۲۷ ۸۳۱ ۸۴۳

کمال الدین تبریزی الخادم ۴۲۷	کیمیا خاتون (زن شمس الدین تبریزی) ۶۳۷ ۶۳۸ ۶۴۱ ۶۴۲
کمال الدین فرزند کمال خرساف ۳۱۹	
کمال الدین معرف ۱۰۵ ۱۵۲	گرجی خاتون ۹۲ ۱۴۲ ۱۴۳
۴۵۷ ۱۷۳ ۱۷۲	۲۶۳ ۴۲۵ ۴۳۲ ۴۲۶ ۴۵۹
کمال الدین واسطی ۱۰۲۹	۴۹۰ ۵۱۹ ۷۲۱ ۷۲۷ ۷۵۴
کمال الدین کابی (ملک القضاة) ۱۷۹ - ۱۸۱	۷۹۲ ۹۱۵
کنعان ۵۱۹	گواله (قلعه) ۴۵ ۹۰۲ ۹۰۴
کوتاهیه ۹۰۶ ۹۴۸ ۹۵۴	۹۷۹
کوثر ۷۶	گورستان قانعی ۳۶
کوره* دمشق ۶۱۸	گوماج خاتون ۱۸۰ ۳۳۵ ۷۲۱
کوسه پیغامبر ۸۱۸ ، ر. ک. به	۸۹۱
آپشغا نوین	گوهر خاتون (دختر خواجه شرف الدین لالای سمرقندی) ۲۶ ۹۹۵
کوشک فلوطباط ۷۰۷	
کوفه ۲۲	گهواره گر خواجگی (شیخ) ۲۴
کوه عرفات ۱۷۰ ۳۸۱	
کوه علی ۶۰	لاذیق ۸۶۴ ۸۶۹ ۸۹۷ ۹۳۴
کوه قرمان ۱۰۲۵	۹۳۹ ۹۴۲ ۹۴۵ ۹۵۳ ۹۹۰
کویرتمک ۵۹ ح	لارنده ۲۵ - ۲۷ ۵۷ ۳۰۳ ۹۰۶
کیش ۳۶۸	۹۲۷ ۹۶۲ ۹۶۴ ۱۰۱۸
کیفاتو خان ۳۳۱ ۳۳۲ ۶۱۱	لامعی چلبی ۲۸۵ ح
- ۶۱۳ ۸۴۹ ۸۸۹	لطیفه خاتون (والده* شیخ صلاح الدین) ۷۱۸
کیقباد ۵۵ ، ۸۹۱ ، ر. ک. به	
علا الدین کیقباد	

لطیفه خاتون (والدہ کراکا)	پروانه (۱۱۸ ۱۳۴ ۳۰۵)
۸۲۷	۳۲۸
لقمان ۱۴۲	مجد الدین اتابک (فرزند کمال الدین)
لنجر قلندرون ۵۹۶	کابی (۱۸۰)
لوط (پیغامبر) ۷۳	مجد الدین اتابک مولوی ۸۴۸
لواوه (معدن) ۲۳۲	۸۴۹
لیث بن سعد ۱۰۳۴ ۱۰۳۵	مجد الدین اقسرائی (شیخ الشیوخ)
	مصر ۸۴۴
ماتریدی (شیخ) ۳۹۸	مجد الدین جندی ۴۲۱
ماریه القبطیه ۹۹۵	مجد الدین حافظ ۹۳۱
مالک (امام) ۱۰۳۴	مجد الدین علی بن محمد الحسن
مانی ۴۲۵	المستوفی الارزنجان ۱۱۸ ح
مبارز الدین محمد بگک ولد آیدین	مجد الدین مراغی (خواجه) ۲۲۹
۹۴۷	۲۵۶ ۲۵۷ ۳۷۶ ۵۵۰ ۵۵۱
مبارز الدین چلبی محمد بگک ولد	مجد الدین میکائیل (فقیه) ۱۰۱۹
اشرف ۹۲۴ ۹۲۵	۱۰۲۰
مبارک حیدری (حاجی) ۲۱۵	مجد الدین ولد چاغا الفیرشهری
۴۶۷ ۴۶۸ ۷۷۳	۳۸۴ ۳۸۵ ۳۸۹
منتجبی (ابو الطیب) ۵۷۲ ح ۶۲۳	مجنون ۳۱۶ ۶۰۶
۶۲۴	
مجد الدین (برادر فخرالدین آبگری)	محسن ۵۲۷
۸۹۲	محمد (چلبی ، فرزند چلبی عابد)
	۹۹۶
مجدالدین (خواجه) ۳۸۹ ۳۹۰	محمد ابن عربی (شیخ) ۶۷۶ ۶۷۷
۴۸۵ ۴۸۶	محمد بگک (چلبی) ۹۳۹
مجد الدین اتابک (داماد معین الدین)	

محمد بگک اوج ۴۸۵، ۴۸۶	محمد سلماستی ۸۱۳ - ۸۱۵
محمد بگک ولد اشرف (چلبی مبارزالدین) ۹۲۴ ۹۲۵ ۹۵۱	محمد سید ابادی (اخی) ۵۴۳
محمد بگک ولد آیدین (مبارزالدین) ۹۴۷ ۹۴۸	محمد سید واری ۷۵۵
محمد بگک ولد خواجه صدرالدین ملیفدونی ۸۲۰	محمد غزالی (امام) ۲۱۹
محمد بگک ولد طورمطای ۸۷۷	محمد مصطفی ۲ ۸ ۱۰ ۱۹ ۳۴
محمد بگک ولد قلمسی (اخی) ۹۶۲	۸۷ ۸۹ ۱۱۲ ۱۵۳ ۱۵۶
محمد بن ایمان ۵۳۲	۱۵۸ - ۱۶۰ ۱۸۶ ۱۸۹
محمد تازی ۶۷۶	۲۰۹ ۲۱۰ ۲۲۶ ۲۳۷ ۲۴۳
محمد حیدری (شیخ) ۷۷۳ ۷۷۴	۲۷۱ ۲۸۱ ۲۸۵ ۲۹۷ ۳۰۳
محمد خادم (شیخ) ۱۲۲ ۱۴۵	۳۰۴ ۳۵۱ ۳۶۱ ۳۶۳ ۳۶۶
۱۹۸ ۳۲۸ ۳۳۸ ۴۳۸ ۴۸۴	۳۷۹ ۳۹۳ ۴۰۵ ۴۰۷ ۴۲۱
۸۹۸	۴۲۸ ۴۲۹ ۴۵۰ ۴۵۴ ۴۵۸
محمد خوارزمشاه (جلال الدین) ۲۲ ۷	۴۶۴ ۴۷۷ ۴۷۸ ۴۸۲ ۴۹۶
محمد خوارزمشاه (علاء الدین محمد) ۱۱ ۱۳ ۲۱ ۷۵ ۱۰۱۵	۵۰۰ ۵۰۴ ۵۰۶ ۵۲۷ ۵۳۵
محمد دیوانه (اخی) ۶۷۳ ۸۵۵	۵۴۰ ۵۷۰ ۵۸۲ ۵۸۴ ۵۹۲
۸۵۶ ۸۶۳	۵۹۹ ۶۰۰ ۶۱۹ ۶۲۲ ۶۲۸
محمد رازی ۶۶۶	۶۴۹ ۶۶۰ ۶۶۲ ۶۶۵ ۶۶۶
محمد زجاج ۹۹۸	۶۶۸ ۶۶۹ ۶۷۱ ۶۷۵ ۶۷۷
محمد سکورجی (امیر شمس الدین) ۸۵۰ ۸۴۹ ۳۳۱	۷۲۹ ۷۶۲ ۷۶۷ ۷۷۱ ۷۷۶
	۸۳۹ ۸۸۳ ۹۳۷ ۹۹۵ ۹۹۷
	۱۰۰۹ ۱۰۱۶ ۱۰۱۸ ۱۰۳۰
	۱۰۴۲ ۱۰۴۴ ۱۰۴۶
	محمد ولد صاحب اعظم خواجه رشید الدین (امیر) ۹۸۰

محمد (چلبی ، فرزند چلبی محمد)	طائی ۱۸۱ ۲۰۹ ۲۹۲ ۵۱۰
۹۹۶	۵۵۹ ۶۵۲ ۷۱۶
محمد (سیدی) ۶۰۶ ۶۰۵	مدرسہ حلاویہ ۷۷
محمد سبکتگین ۲۵۲	مدرسہ لالا ۳۷۷
محمد صاحب قران (شیخ) ۳۵	مدرسہ مستنصریہ ۱۸ ۲۳
۱۰۳ ۲۱۶ ۲۶۳ ۳۷۲ ۴۱۶	مدرسہ معین الدین پروانہ ۵۵۹
۵۵۳ ۵۰۲	مدرسہ مقدّمیہ ۸۱ ۳۴۸ ۳۵۴
محمد صاحب قران ولد نجار	مدینہ ۱۴ ۱۶۹ ۱۹۵ ۳۶۳ ۳۶۸
۶۴۶	مدینۃ الاولیا (قونیہ) ۲۶۱
محمد عرب ۲۵۱ ح	مرام ۱۳۹ ۱۴۳ ۳۳۸ ۳۵۵
محمد عزب ۲۵۱	۴۶۷ ۷۱۷ ۸۰۰
محمد نجار ۱۵۰ ۱۵۱ ۲۷۷	مرجگاہ خان روزبہ ۷۶۰
۳۲۴ ۳۹۹ ۴۳۷ ۴۳۹ ۶۰۸	مرند ۸۴۹ ۸۵۱
۸۹۸	مروہ ۱۶۹
محمدہ خاتون ۴۴۸	مریم ۷۳ ۹۰ ۲۲۳ ۳۸۸ ۴۷۲
محبی الدین ۹۳۵	۵۵۲ ۶۲۱ ۹۰۳
محبی الدین طاہر (قاضی القضاۃ	مستنصر بالله ۱۸ ح
جلال الدین خوارزمشاہ) ۱۰۰ ح	مسجد آدینہ قلعہ ۳۲
مدرسہ اتابکیہ ۳۰۵ ۱۰۲۰	مسجد اقصی ۷۸۹
مدرسہ افنجی ۵۴۸	مسجد بو الفضل ۷۰۶
مدرسہ التونیا ۲۹	مسجد خلیل الرحمن ۷۸ ۷۹
مدرسہ برانیہ ۳۴۸	مسجد سنجاری ۵۷
مدرسہ پنبہ فروشان ۸۶ ۲۹۵	مسجد قاضی عزالدین ۱۷۷
۶۱۸	مسجد قبا ۴۸۷
مدرسہ جلال الدین قرہ (قرہ)	مسجد قلعہ ۱۷۱ ۴۹۹

معروف كرخي ٩٩٨	مسجد مرام ١٣٩ ١٤٣ ٣٣٨
معين الدين (شيخ) ١٠١٤	٣٥٥ ٣٧٠ ٤٦٧ ٧١٧ ٨٠٠
معين الدين بگذره ٨٢١	مسعود بگك ولد منتشا ٨٥١ ٨٥٢
معين الدين پروانه ٩٩-١٠١ ١٠٧	مسعود كيهان ٥٩ ح
١١٨ ١١٩ ١٢٢ ١٢٩ ١٣٣	مسيح ١١٦ ٢٩٤ ٦٠٣ ٦٢٥
١٤٥ ١٤٦ ١٥١ ١٥٤ ١٥٥	٧٤٧ ٧٤٩ ٨٣٠ ٨٨٣ ٩٨٤،
١٥٧-١٥٩ ١٦٤ ١٦٥ ١٨١	ر. ك. به عيسى (پغمبر)
١٨٣ ١٩١ ١٩٢ ٢١٦-٢١٨	مصر ١٣٠ ٥٤٦ ٦٤١ ٨٢٩ ٨٤٤
٢٥٠ ٢٥١ ٢٥٣ ٢٥٦ ٢٨١	مصطفى: ر. ك. به محمد مصطفى
٢٩٢ ٢٩٩ ٣٠٠ ٣٠٥ ٣١٠	مصطفى (اخي) ٨٣٨-٨٤٠ ٨٤١
٣٣٨-٣٤٠ ٣٥٥ ٣٧٧ ٤٠٠	صلح الدين ابن احمد الشهير بوفادار
٤٠٣ ٤٠٤ ٤١٥ ٤١٧ ٤١٨	٩٩٦
٤٢١ ٤٣٢ ٤٣٣ ٤٣٨ ٤٣٩	مطايي (امام) ٢٢٠
٤٤٥ ٤٤٦ ٤٥٤ ٤٥٧ ٤٦٨	مطهره خاتون (دختر سلطان ولد)
٤٨٥ ٤٨٦ ٤٩٧ ٥٠٣ ٥٠٤	٨٢٧ ٨٩٩ ٩٩٥ ٩٩٧
٥٤٢ ٥٤٣ ٥٤٨ ٥٥٩ ٥٦٧	مظفر الدين (اخي) ٨٩٢ ٨٩٣
٥٧٨ ٥٩٢ ٥٩٥ ٦٠١ ٦٠٩	مظفر الدين احمد پاشا (سبط سلطان
٦١٠ ٧٠٧ ٧٢١ ٧٦٩-٧٧١	ولد) ٩٩٧
٧٩٢ ٨١١-٨١٥ ٨٩١ ٩٥٢	مظفر الدين امير عادل ٨٤٣ ٩٩٩
٩٨١ ٩٨٣ ١٠١٩	مظفر الدين امير عالم (برادر سلطان
مغل، مغول ١٩ ٢١ ٢٣ ٤٦	ولد) ٩٩٤ ٩٩٥
٦٦ ٩٤ ٩٥ ١٠٠ ح ٢٠٤	مظفر الدين ولد شيخ سيف الدين
٢٥٧ ٢٥٨ ٢٨٨ ٤٤٤ ٥٩٥	با خزري ١٤٣ ١٤٤ ٢٦٨
٦١٢ ٧٢٢ ٨٤٩ ٩٢٥ ٩٢٦	معدن اماميه ٩٣٣
٩٤٨ ٩٨٢ ٩٨٥ ١٠١٠	معدن اولوه ٢٣٢

مغیث الدین (ملک ارزن الروم)	موسوی ۶۲۵
۵۰	موسی اقصهری (اخئی) ۹۰۸
مکّه ۱۴ ۶۳۴ ۷۷۱	مولانای بزرگ (بهاء ولد) ۳۸
ملاطیه ۲۲ ۲۴ ۳۰۱ ۱۰۱۰	۴۵ ۴۷ ۴۸ ۵۱ ۲۹۸ ۳۰۱
۱۰۱۱	۵۲۳ ۶۵۲ ۶۸۱ ۷۲۲ ۷۹۹
ملک اشرف ۲۲ ۲۳	۸۰۷ ، ر. ک. به بهاء ولد
ملک بالا ۸۵۹ ۹۰۶	مولانا جلال الدین محمد ۶ ۱۶
ملکه خاتون (دختر مولانا) ۳۲۳	۲۳ ۲۶ ۴۲ ۵۲ ۵۶ ۵۷ ۶۰
۴۰۶ ۵۸۰ ۶۳۵ ۷۷۷ ۹۱۱	۶۴ ۶۷ ۶۹ ۷۲ ۷۳-۷۱۳
۹۹۵	۶۱۸ ۶۲۲-۶۲۵ ۶۲۸ ۶۳۰
ملکه خاتون (دختر چلبی عارف)	۶۳۶-۶۳۹ ۶۴۵ ۶۵۱ ۶۵۹
۹۹۶	۶۷۸ ۶۸۰ ۶۸۳ ۶۸۴-۶۸۶
منتشا ۸۵۱	۷۰۰ ۷۰۴ ۷۰۵ ۷۰۶
منصور حلاج ۱۵۱ ۲۲۰ ۲۸۵	۶۸۹ ۶۹۱ ۶۹۴ ۶۹۷ ۶۹۸
۴۶۶ ۵۸۲ ۶۷۵ ۷۲۳	۷۰۸ ۷۰۹ ۷۱۴ ۷۱۵ ۷۱۷
منیر (خواجه) ۹۵۲	۷۱۹ ۷۲۲-۷۲۴ ۷۲۶ ۷۲۸
موسی (پیغامبر) ۶۵ ۱۴۲ ۲۰۶	۷۳۴ ۷۳۷-۷۴۱ ۷۴۵ ۷۴۶
۲۴۳ ۲۴۷ ۲۴۸ ۲۹۴ ۳۱۹	۷۵۱ ۷۵۲ ۷۵۵ ۷۵۸ ۷۵۹
۳۳۳ ۴۹۱ ۴۹۳ ۵۲۳ ۵۳۶	۷۶۵ ۷۶۷ ۷۶۹ ۷۷۱ ۷۷۲
۵۴۵ ۵۹۲ ۶۵۰ ۶۶۰ ۶۶۷	۷۸۱ ۷۸۴ ۷۸۵ ۷۹۱ ۷۹۲-۷۹۲
۶۶۸ ۶۷۷ ۶۸۷ ۷۶۷ ۷۹۰	۷۹۴ ۸۰۱ ۸۱۳ ۸۱۴ ۸۲۱
۷۹۳ ۸۳۱ ۸۶۷ ۸۸۴ ۱۰۲۵	۸۲۶-۸۲۹ ۸۳۱ ۸۳۲ ۸۳۵
۱۰۳۲ ۱۰۴۳ ۱۰۴۵	۸۳۸ ۸۴۱ ۸۴۵ ۸۴۸ ۸۵۵
موسی (اخئی) ۹۵۸	۸۸۴ ۸۹۲ ۸۹۸ ۹۱۰ ۹۱۱
موسی (امیر) ۲۵-۲۸ ۳۰۳	۹۱۳ ۹۱۴ ۹۳۳ ۹۴۹ ۹۸۱

نجم الدين طشتي (قاضي) ٥٩٧	٩٨٣ ٩٩١ ٩٩٥ ٩٩٨ ١٠١٠
٩٧٧	١٠١٢ ١٠٢٤ ١٠٢٥ ١٠٣٠
نجم الدين قوصره (قاضي) ٩٣٤-	١٠٤٧
٩٣٦	مولويان ٨٤٠ ٨٤١
نجم الدين لازبقي ٨٦٧ ٨٦٥	مولى الكاكي ٢٨٦
نصاري ٥٩٢	مؤيد الدين جندی ٣٥٩ ٣٦٠
نصب خاتون ١٥	ميدان قونيه ٢٥٨
نصراني ١٠٢٤	ناصر الدين (شيخ ، خليفه نكيده)
نصرت خاتون (حرم سلطان ولد)	٩٤٠-٩٤٢
٨١٨ ٩٩٦	ناصر الدين صباغ ٩١٣ ٩١٤
نصرة الدين وزير ٦٩٤	ناصر الدين ١١٩
نصر الدين وزير ٦٤٧	ناصر الدين (سيد) ٩١٤
نصر الدين طوسي ٢٠٣ ٢٠٤	ناصر الدين (شيخ) ١٨٨ ١٨٩
نصير الدين قونوي ٣٦٠	ناصر الدين قطاني مولوي ٨٩٧
نظام خاتون ٦٠١	ناصر الدين واعظ (ولد مولانا
نظام الدين ارزنجاني (قاضي) ٨٩٨	ركن الدين ارموي الولدي القونوي)
١٠٢٠	٩٢٨ ٩٢٩
نظام الدين خطاط ٧٢٦ ٧٢٨	ناصر صوفي ٩٧٧
نعمان (بن ثابت) ١٨٤ ٢٠٨ ٥٥٩	ناموس اكبر (جبرئيل) ١٤٩
ر . ك . به . ابو حنيفه	٣٦٥
نفيس الدين سيواسي (خواجه)	نجم الدين دايه ابوبكر عبدالله بن محمد
١٩٦ ٢٢٣ ٢٢٤ ٢٥٤ ٣٧٦	الاسدي الرازي ٢٨٥ ٩٣٣
٧٥٤ ٧٥٥	نجم الدين اراكليه ١٠٢٩
نكيده ٩١٣	نجم الدين دزدار (امير) ٩٠٢-٩٠٤
نكيسار ٩٢٨	٩٠٥

- نمرود ۵۷۹ ۸۸۴
نوح (نبی) ۲۴۱ ۳۶۶ ۵۱۹
۵۲۰ ۵۲۱ ۶۶۸ ۶۹۶ ۱۰۲۵
نورالدین ۴۶۵
نورالدین بیمارستانی ۹۶۲-۹۶۴
نورالدین پلدرکمال خرساف ۳۱۸
۳۱۹
نورالدین تیز بازاری ۲۴۵
نورالدین سمرقندی ۹۵۰ ۹۵۱
نورالدین وفادار ۳۵۹
نورالدین ولد جیجا ۱۳۴ ۴۹۷
۴۹۸
نوشروان عادل ۵۲۲
نیل ۸۸۴
واجد (حسام الدین امیر واجد)
۸۱۸ ۹۹۲ ۹۹۶ ۹۹۹
واسطی ۱۰۲۹
واعظ خجندی ۱۴۰
وخش ۳۳
ولایت اوج ۹۲۱
ولایت آیدین ۹۲۱
ولایت خداوندگار ۹۴۷
ولایت دانشمندیه ۱۷۹ ۲۸۶ ۸۴۶
ولایت سلخات ۸۴۵
ولایت ولد منتشا ۸۵۱
ولد : ر . ک . به سلطان ولد
ولد آئینه دارقونوی (حسام الدین)
۹۳۰
ولد اشرف ۹۰۸ ۹۲۴ ۹۴۵
۹۵۰ ۹۵۱
ولد آیدین ۹۲۱ ۹۴۶-۹۴۷
ولد بیرام (علاء الدین اماسیوی)
۸۷۴
ولد تاج قزل (امیر ظهیرالدین)
۹۷۹
ولد تاج وزیر ۴۱۵
ولد شجاع ۲۹۸
ولد طورمطای ۸۷۷
ولد عزرائیل ۱۵۵
ولد علیشیر (امیر گرمیان) ۹۴۵-
۹۴۷
ولد فخرالدین شاهد ۳۸
ولد قلاوز ۸۴۴-۸۴۶
ولد مدرّس ۴۱۳ ، ر . ک . به
شمس الدین و نور الدین
ولد منتشا ۸۵۱
ولد ناظر ۹۳۹
ویفانی (؟) ۹۷۷
هاجر ۹۹۵ ۹۹۶

هارون الرشيد ۳۰۸	ياقوت (خواجه) ۸۵۹ ۸۶۰
هديه خاتون (دختر شيخ صلاح الدين	يحيى (پيغامبر) ۱۰۳۲
زرکوب) ۷۱۹ ۷۲۶ - ۷۲۸	يخشي خان ولد قرمان ۸۴۱
هری ۳	يعقوب (پيغامبر) ۱۱۱ ۷۱۴ ۷۲۰
هرون ۶۵۰	۱۰۴۱ ۱۰۳۲
هريوه (سيد شرف الدين) ۱۱۹	يعقوب بگک (چلي) ۹۴۷
۱۲۰ ۲۱۵ ۳۳۹ ۳۴۰ ۴۶۹	يقان تکن ۴۲
هولاوخان ۹۴ ۲۰۲ ۲۵۷	يوسف (پيغامبر) ۲۴ ۱۱۱ ۱۲۷
همام ۷۷۸	۵۳۸ ۵۶۹ ۶۲۱ ۷۱۴ ۷۲۰
همام الدين اسفهلار ۶۰	۱۰۴۱ ۹۳۵ ۸۳۴ ۷۳۸
همام الدين تبریزی ۸۴۸	يوسف بن سليمان ۱۰۰۰
هندوستان ۹۱ ۹۲	يوسف حافظ قونوی ۳۰۹
هود (نبي) ۲۱۳ ۸۸۴	يونس ۹۷۳
ياستی چمن ، چومان ۲۳ ۵۱	يهود ۱۹۵ ۵۹۲
	يهودی ۱۱۲ ۱۱۳

جدول خطا و صواب جلد اول و دوم

صواب	خطا	سطر	صحیفه
ریگٹ	ریکٹ	۱۵	۲
الوارف	الورف	۶	۴
خِلَف	خَلَف	۸	۱۹
خواجهگی	و خواجگی	۹	۲۴
و ایجاب	ایجاب	۱۶	۳۴
گسناخی	کسناخی	۱۷	۳۸
۱	۱	۱	۳۹
خاندانی	خاندانی	۱۱	۴۳
بیان	بیان	۸	۴۶
لَمْتُرْ	لُمْتُرْ	۱۴	
رَمَی (۱۷/۸)	رَمَی	۱۷	۵۱
تَلْکِی	تَلْکِی	۱۳	۵۳
با دو درویش	بادرویش	۷	۵۷
قَضِیَ	قَضِیَ	۱۱	۵۹
می کشانید	می گشایند	۵	۶۳
مَحَلَّاتِست	مَحَلَّاتِست	۱۱	
بنشست	بنشت	۱۵	۶۶
آب را	آبَن را	۱۵	۶۷
روام جان گزار	وام جانگذار	۳	۷۰

صواب	خطا	سطر	صحیفہ
پایانی	ایانی	۱۱	۷۰
آوان	اوان	۴	۸۰
درین حمزت و درین	درین	۲	۸۴
مُعْجِب	مُعْجَب	۸	۸۹
کرای	کرای	۱۰	۹۱
زَفْت	زُفْت	۵	۹۹
حیف	خیف	۳	۱۰۲
دانگ	دانگ	۱۵	۱۰۵
نقص	نقض	۱۸، ۱۳	۱۱۰
اثر	اسیر	۴	۱۱۴
جوشن	جوش	۵	۱۱۷
سپید	سید	۹	۱۴۹
للعید	للعید	۷	۱۵۸
حمایت	حایت	۴	۱۵۹
مدرسه	مدسه	۱۳	۱۶۱
الحان	الحال	۶	۱۷۱
قیاس	وقیاس	۱۲	۱۸۱
وضو	وصو	۲	۱۹۶
غُرَّتْهَا	عِزَّتْهَا	۴	۲۰۱
جبین	بیان	۲	۲۰۸
علم	عالم	۱۵	۲۱۹

صواب	خطا	سطر	صحیفه
سنائی	سنائی	۱۸	۲۲۰
نک	نگ	۱۳	۲۳۷
چون تاج الدین معتر	چون	۳	۳۴۲
واستن	و آستین	۱۶	۲۳۳
روا داشته	وا داشته	۲	۲۴۵
	میگویند	۱۵	۲۴۶
نذور	نزور	۳	۲۵۰
بحمده ، سبحان الله	بحمده را	۱۳	
العظیم و بحمده را			
ار	آن	۱۰	۲۶۲
۲	۳	۷	۲۷۱
اللهم	الهم	۱۷	
غیر الله الا بالسیر الیه	غیر الله	۱۵	۲۸۱
ولا یصل الی الله			
خر	حر	۵	۲۹۱
من	از من	۱۶	۲۹۵
بودن	بودند	۲	۳۱۱
سبکبار	سبگبار	۱۵	۳۱۲
خلق و اسبان	خلق	۷	۳۲۷
ما	وما	۱۲	
الله < له >	< له > الله	۴	۳۳۹

صواب	خطا	سطر	صحیفه
کردی	ک دی	۱۳	۳۴۳
امیری	امیری	۲	۳۴۴
خضر	حضرت	۱۴	۳۴۸
علی	علی	۱۸	۳۵۰
شکر آویز	شکر آویز	۱۱	۳۶۶
مارا	مرا	۵	۳۷۰
بار	باز	۱۱	
نفس عرض نفیس	نفس	۷	۳۷۳
حباله	جباله	۱۲	۳۷۵
بیایم	بیایم	۱۱	۳۸۰
چست	جست	۹	۳۸۲
فی دار	فی الدار	۹	۳۸۷
تمین	تمین	۵	۳۸۹
مست	مستی	۱۲	۳۹۷
وغمش	غمش	۶	۴۰۲
نقدست	نقد	۱۶	۴۰۸
جانی	که جانی	۱۲	۴۱۸
سبک	سبک	۱۳	۴۳۰
پوشد	بوشد	۱۳	۴۴۲
نیشتها	بنشتها	۱۵	۴۵۳
حبرت	خبرت	۶	۴۶۲

صواب	خطا	سطر	صفحه
اللهم	التهم	۱۶، ۱۳	۴۶۴
عزیزی	غریزی	۱۴	۴۸۶
حرفاً	خرفاً	۱۹	۴۹۶
اخلاص	احلاص	۵	۵۰۲
گون	کون	۳	۵۱۴
نعم	مم	۱۷	۵۱۵
التماس	التماس	۲	۵۱۶
شیخ	شخ	۹	۵۲۴
رابعه وار	رابعه و ار	۱۴	۵۵۵
بجد	بجد	۴	۵۷۸
مناسب	مناست	۱۴	۵۸۶
پیش	بیش	۶	۵۸۸
مثنوی خوان	مثنوی	۱۶	۵۹۷
مصطفی	مصطفه	۶	۵۹۹
بیازار	بیارار	۹	۶۰۳
خوابی	جوابی	۱۰	
شبابی و شبانی	شبابی و شبانی	۱۵	
آن را	آن	۸	۶۰۸
شیکی را	وشیکی	۵	۶۱۰
	ردعاً	۱۹	

صواب	خطا	سطر	صحیفه
سافروا	تسافروا	۱۲	۶۱۵
صریح	صریح	۴	۶۴۰
الْآخِرَةُ	الْآخِرَةُ	۹	۶۵۶
قَبْلَهُ	قَبْلَهُ	۹	۶۶۰
یارانِ ما	یارانِ اما	۴	۶۶۳
سَنَةً	سَنَةً	۳	۶۷۲
این	ابن	۵	۶۷۵
که دران	که آن	۹	۶۷۷
مسخ	مسح	۱	۶۸۶
عمیم	عمم	۵	۶۹۶
بدلنی	بدلنی	۱۲	۷۰۲
یافتن	یافتن	۹	۷۰۴
خلقى	خلقى	۵	۷۱۲
کنید	گنید	۹	
تموز	نموز	۱۸	۷۱۷
یارش	و بارش	۱۷	۷۲۰
انگشترهای	انگشتر بهای	۱۶	۷۲۷
مرصاد	مرصاد	۱۷	۷۳۲
گردن	کردن	۱	۷۴۲
قلبِ	قلبِ	۷	۷۵۳
بشمیر	بشمیر	۱۳	۷۵۵

صواب	خطا	سطر	صحیفه
فرا	فزا	۱۴	۷۶۷
قدس	قدسه	۱۳	۷۷۲
او	اورا	۱۳	۷۷۳
زن پذر	زنِ پذر	۱۲	۷۸۶
و گل	گل	۱۲	۷۹۳
گشته	گشتند	۹	۸۰۳
دیده‌های	دنده‌های	۵	۸۱۳
نوحه	نوحه*	۱۱	۸۲۱
تمام	تمام	۱۲	۸۲۶
گرمی	کرمی	۴	۸۶۰
ناگاه	ناکاه	۷	۸۷۰
حیات	حبات	۱۷	۸۸۳
در	دز	۱۴	۸۸۷
وروی	وره	۱۰	۹۱۸
قسطمرنیه	قسطمرنیه	۶	۹۳۳
از	ار	۱۶	۹۳۸
عینی	عنی	۱۶	۹۴۷
سحاوت	سحاوت	۱۵	۹۴۸
نه	نّه	۹	۹۵۳
اُذُنْ	اِذْنْ	۳	۹۶۵
زمین را	زمین	۱۳	۹۶۸

صواب	خطا	سطر	صفحه
نیستیم	نبستیم	۱۹	۹۶۹
از در	از	۷	۹۷۰
اختصاص رايات	اختصاص را آیات	۱۶	۹۸۵
صد	سذ	۲۰	۱۰۱۷
دانیال	دنیال	۵	۱۰۱۸

فهرست مطالب کتاب

مقدمه مؤلف	۶-۲
فصل اول : ذکر مناقب سلطان العلماء بهاء الدین ولد	۵۵-۷
فصل دوم : ذکر مناقب برهان الدین المحقق الترمذی	۷۲-۵۶
فصل سوم : شرح مناقب مولانا جلال الدین الرومی . .	۷۱۳-۷۳
فصل چهارم : شرح مناقب شمس الدین محمد بن علی	
بن ملک داؤد التبریزی	۷۰۳-۶۱۴
فصل پنجم : ذکر مناقب شیخ صلاح الدین فریدون	
بن یاغیسان المعروف بزركوب القونوی	۷۳۶-۷۰۴
فصل ششم : ذکر مناقب حسام الدین حسن بن محمد	
بن الحسن بن اخي ترك	۷۸۳-۷۳۷
فصل هفتم : ذکر مناقب بهاء الدین سلطان ولد . . .	۸۲۴-۷۸۴
فصل هشتم : ذکر مناقب جلال الدین فریدون ابن محمد	
بن محمد بن محمد العارف	۹۷۴-۸۲۵
فصل نهم : ذکر مناقب چلبی شمس الدین امیر عابد . .	۹۹۳-۹۷۵
فصل دهم : ذکر اسامی اولاد و اخلاف حضرت	
مولاناى بزرگت بهاء الحق والدین الولد البلخی و ذکر	
اولاد حضرت مولانا و ذکر اولاد حضرت ولد . .	۱۰۰۰-۹۹۴
تعلیقات و حواشی	۱۲۲۰-۱۰۰۱
۱) فرقه‌های موجود بین شکل تحریر اول و دوم	
کتاب مناقب العارفین	۱۰۴۹-۱۰۰۳
۲) فهرست احادیث	۱۰۶۲-۱۰۵۰
۳) فهرست کلمات بزرگان و امثال	۱۰۶۵-۱۰۶۳
۴) فهرست ابیات فارسی	۱۰۹۱-۱۰۶۶

- ۵ (ابیات مثنوی . . . . . ۱۰۹۲-۱۰۹۴)
- ۶ (فهرست ابیات تازی . . . . . ۱۰۹۵-۱۰۹۶)
- ۷ (فهرست کلمات و تعبیرات مربوط به مصطلحات صوفیه و زندگانی اجتماعی و سیاسی و اقتصادی ۱۰۹۷-۱۱۶۸)
- ۸ (فهرست کلمات و تعبیرات ترکی و مغولی . . . ۱۱۶۹)
- ۹ (فهرست کتابهایی که در متن و حواشی وارد شده است ۱۱۷۰-۱۱۷۷)
- ۱۰ (فهرست اسامی اشخاص و امکنه و قبایل . . . ۱۱۷۸-۱۲۱۲)
- جدول خطا و صواب ۱۲۱۳-۱۲۲۰
- مقدمه' ناشر بزبان ترکی (در آخر جلد اول) . . . 5-27
-

TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARINDAN
III. SERİ — No. 3

ŞAMS AL-DİN AHMAD AL-AFLAKÎ AL-‘ÂRİFÎ

MANĀKĪB AL-‘ĀRĪFÎN

(Metin)

II. Cilt

Yayınlayan

TAHSİN YAZICI

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ — ANKARA
1 9 6 1